BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
18 — I
24

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
12. c

5 — E — 34

A
IIII
136
5.5.34.

Pace in cahier archive.

Digitized by Google

Digitized by Google

COMMENTARII IN CANTICVM EZECHIÆ, Iſaiæ 38.

Auctore FR. BALTHASARO PAEZ, *Miniſtro Prouinciali Ordinis ſanctiſſimæ Trinitatis & Redemptionis captiuorum in Prouincia Luſitaniæ, Conimbricenſi Doctore:*

Cum triplici Indice, Auctoritatum ſacræ Scripturæ, quæ ſparſim explicantur, rerum notabiliorum, & materiarum quæ ad conciones ſpectant:

NVNC PRIMVM IN GALLIIS EXCVSI.

LVGDVNI,
Sumptibus LVDOVICI PROST Hæredis Rouille.
M. DC. XXIII.

Digitized by Google

NOBILISS. AC AMPLISS. D. D.

IACOBO OLLIER,

EQVITI, D. DE VERNEVIL,

REGIS IN VTROQVE EXEDRIO Conſiliario, in Foro & Politia Lugdunenſi ſummo Præfecto, necnon Prouinciarum Lugdunenſis, Foriſienſis, & Belliiocenſis,

LVDOVICVS PROST, *Hæres Rouille*, S. P. D.

I*N vtraque laude* (Vir ampliſſime) *quam in maximis viris ſapientes omnes requirunt, & vulgares quoque homines admirantur, vt cum ſingulari eruditione, ſumma etiam pietas annexa ſit: adeo te inſignem vbique conſignatis veſtigijs efflorere videmus, vt prærogatiuam cui adſcribamus (cum in æquilibrio relinquas) prorſus ignoremus, oporteat vtraque & ſuſpicere & admirari, ſed non ſola; ſi enim attendenda ſit generis nobilitas, nobiliſſimo genere radias; ſi dignitas, duplici lumine rutilas magni in vtroque regis exedrio Conſiliarij, ſummiq; Præfecti in Foro & Politia Lugdunenſi; ſi ſapientia, quâ Iuriſconſultus*

Digitized by Google

micantibus nites radijs. Præterea ſemper in te viſa eſt ſumma in agendis rebus prudentia, in reddendo iure iuſtitia, in ſubleuandis hominum miſerijs miſericordia, in diuino cultu religio, in diligendo ſummo Numine charitas. Vnde par erat, vt Rex noſter Chriſtianiſsimus & inuictiſsimus tibi tanquam percelebri viro in potentiſsima, opulentiſsimaq; Prouincia ſua Lugdunenſi negotia magni momenti gerenda committeret, cuius prudentia iamdudum rebus ſerijs ipſi explorata eſſet. Ob hæc ergo animi tui ornamenta quibus inter magni nominis clariſsimos viros ita mirificè præfulges, vt omnium Pariſienſium & Lugdunenſium animos in tui amorem rapias; inter cæteros encyclopædiæ virtutum tuarum ſpectatores ita ipſe te colui, vt nihil carius mihi ducerem, quàm vt aliquo argumenti genere ſtudium in te meum comprobarem, & qui tacita te veneratione proſequerer, expreſſa aliqua obſeruantia declararem. Dederunt hæc ad id apertiſsimum aditum doctiſsima Commentaria in Canticũ Ezechiæ, BALTHAZARIS PAEZ, *Theologi citra omnem controuerſiam in Canticis exponendis conſummatiſsimi, prælo commiſſa, in quibus ſiue raram viri ſapientiſsimi eruditionem, ac animum ſpiritus ardore flagrantem conſideres, ſiue ſenſuum candorem & acumen myſteriorum, item rerum abditiſsimarum luculentam explicationem ſpectes, ſiue denique appoſitas ſuis locis digreſsiones, cohortationes, obſeruationes eximijs etiam quibuſlibet Concionatoribus perutiles emiſsitijs oculis inſpicias: hæc inquam omnia & his longè commodiora, quæ re melius deprehendes,*

hendes, quàm vt ego præfari poſſim, niſi ſumma laude, atque adeò ingenti admiratione digna eſſe iudicaueris, omnem mihi fidem, qua apud omnes nihil eſt antiquius, abrogari volo. Quis enim fœliciùs Canticum h[illegible] explanare poſſet, quàm is, qui ab ipſo ferè lacte ſacris literis eruditus penéq; detritus fuerit., quique profundiſſima ſenſa non minus oratione quàm indefeſſo ſtudio elicere ſtuduerit? Accedit verò ad operis, tum venuſtatem, tum decorem, vt vir iſte omni ſuperior laude non aliter loquatur, ac viuit: eo quippe eſt ingenio, ijs moribus, vt nihil mitius, nihil rurſus inculpatius fingi poſſit; cuius hoc Opus, cum inueterata iam conſuetudine inſignioris alicuius viri præferre debeat defenſionem, confeſtim ad te, Vir ampliſſime, aduolauit, non me certè inuito: ſed vi illa in te diuinitus inſita ad alliciendos animos in tuam ſeruitutem pertracto: accipe illud in tuum ſinum, conſuetáq; humanitate foue: tibi enim CELEBERRIMO VIRO *ab eo conſecratur, quem iam in admirationem, & tui obſequium inuitaſti. Præſtantiora, quæ* σὺν τῷ θεῷ *prope diem ex albo Authoris cucullo exibunt, candidiſſima, deſpecta tetra anaſaluitarum* ἀχαριστία, *ex albis Doctorum calculis præſtolare. Interim non fructum deſpero huius in te meæ propenſæ voluntatis; quin grato animo munus hoc excipias, & conſecrantis ſtudium ſolita hilaritate complectaris.*

AD LECTOREM.

LIBENTER tibi, candide Lector, noſtras in Ezechiæ Canticum annotationes offerimus, indoctiorum, doctiſſimorúmve cēſuras haud veriti, cum tamen vtroſque recuſauerit Caius Lucilius (teſte Cicer. de Orat.) homo doctus, & perurbanus, quod ſcilicet, indocti nihil intelligerent, doctiſſimi plus fortaſſe, quàm ipſi de ſe. Enimuero ea, quæ ſcribimus, Sanctorum Patrum, Sacrorúmque Interpretum ſententiis vndique ſic munita tradimus, vt vix maledico, inuidóve denti locus adſit, dum ſub limine tantorum Patronorum deliteſcimus. Quis enim temerario auſu ſancta Sanctorum dicta carpere audeat, quibus adeo innixa adſunt quæ ſcribimus, vt difficile mens cuiuſlibet paſſionis caligine obducta aditum inter vtraque valeat reperire? Non hoc ea mente, & ratione aſſertum volumus, vt ab omnibus, quæ ſcribimus, vſquequaque approbari velimus; cum etiam Doctori Maximo Hieronymo dixerit Auguſt. Epiſt. 19. Mi frater, non te arbitror ſic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum, vel Apoſtolorum, de quorum ſcriptis, quod omni errore careant, dubitari nefarium eſt: quinimo, & ipſe de ſe Auguſt. lib. de bono perſeuerantiæ cap. 23. ait: Neminem velim ſic amplecti omnia mea, vt me ſequatur, niſi in iis, in quibus me non erraſſe perſpexerim, nam propterea nunc facio lib. in quibus opuſcula mea retractanda ſuſcepi, vt ne me, meipſum in omnibus ſecutum fuiſſe demonſtrem. Non igitur integram omnium approbationem aucupor, ne itidem doctiſſimorum notam, ac diſciplinam effugio: ſed pro acriori, ac nimis rigida cenſura Sanctorum Patrum patroci-

nium

nium adeo, & oppono; pro ieiuniori vero, ne dicam rudiori noſtro ſtylo, recolo, ac propono id, quod Hieronym. Epiſtol. ad Damaſum, quæ incipit. Poſtquam epiſtolam tuæ ſanctitatis, &c. ait: De ſacris libris diſputantem non decet Ariſtotelis argumenta conquirere, nec ex flumine Tulliano, eloquentiæ ducendus eſt riuulus, nec aures Quintiliani floſculis, & ſcholari declamatione mulcendæ: pedeſtris, & quotidianæ ſimilis, & nullam lucubrationem redolens oratio neceſſaria eſt, quæ rem explicet, ſenſum ediſſerat, obſcura manifeſtet; non quæ verborum compoſitione frondeſcat. Accedat in confirmationem Greg. in Epiſtol. præfationis ad Leandrum in lib. Iob cap. 5. cum ita habet. Quæſo autem, vt huius operis dicta percurrens, in his verborum folia non requiras, quia per ſacra eloquia ab eorum tractatoribus infructuoſæ loquacitatis leuitas ſtudioſè compeſcitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur; & cuncti proculdubio ſcimus, quia quoties in foliis malè latæ (aliàs legitur iactæ) ſegetis cultui proficiunt, minori plenitudine ſpicarum grana turgeſcunt. Vnde & ipſam artem loquendi, quam magiſteria diſciplinæ exterioris inſinuant, ſeruare deſpexi; nam ſicut huius quoque epiſtolæ tenor enuntiat, non metaciſmi colliſionem fugio, non barbariſmi confuſionem deuito, ſitus, motúſque præpoſitionum, caſúſque ſeruare contemno: quia indignum vehementer exiſtimo, vt verba cœleſtis Oraculi reſtringam ſub regulis Donati. Sic Proceres Eccleſiæ Doctores tenuem noſtram dicendi methodum, non tam excuſant, quam defendunt, imo, & approbant: multa tamen in hoc volumine errata noſtri muneris iuges occupationes, paſtoraliſque cura, typographorúmque inſcitia, & incuria vtcumque leuant; omnibus itaque indulgendum enixè precamur. Vale.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIVS DE VILLE, in ſacra Theologia Magiſter, in S. Pauli Lugdunenſis Canonicus, & in hac Ciuitate à Domino Dionyſio Simone de Marquemont Illuſtriſſimo, & Reuerendiſſimo Archiepiſcopo Lugdunenſi in Librorum cenſuram incumbere iuſſi: fidem facimus, Nos hos *Commentarios in Canticum Ezechiæ, Iſaiæ* 38. *Authore fratre Balthazaro Paez*, &c. vidiſſe; atque omnia in illis iuxta Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ Eccleſiæ ſacra dogmata, Sanctorúmque Patrum ſanam doctrinam eruditè exponi. Lugduni apud ſanctum Paulum V. Calend. Nouembr. 1622.

I. C. DE VILLE.

Conſenſus Procuratoris Regij.

LIbrum hunc, qui inſcribitur: *Commentarij in Canticum Ezechiæ, Authore F. Balthaſaro Paez, Luſitano, Ordinis ſanctiſſimæ Trinitatis & Redemptionis captiuorum, Conimbricenſi Doctore*, Ego Procurator Regius typis mandari, demùm in lucem exponi conſentio. Lugduni 22. Iunij 1622.

DE POMEY.

Facultas imprimendi.

HÆc *Commentaria in Canticum Ezechiæ, Authore F. Balthazaro Paez, Luſitano, Ordinis ſanctiſſimæ Trinitatis, & Redemptionis captiuorum, Conimbricenſi Doctore*; ab Ludouico Proſt hærede Rouille Bibliopola Lugdunenſi in lucem dari permittimus; ſimul ne quis citra factam ei poteſtatem denuò excudat, interdicimus. Datum Lugduni 22. Iunij 1622.

DE CHAPONAY.

TEX

PROOEMIVM IN CANTICVM EZECHIÆ.

CVM in ſacro contextu neque vel ſyllaba, vel apiculus ſit, in cuius profundo non ſit grandis quiſpiam theſaurus, ſicut dixit D.Chryſoſt.hom.21.in Geneſ. Magna quidem inquiſitione indigent illius tractatores, quod videtur dixiſſe Chriſtus Dominus Ioan.in cap.5.cùm ait: *Scrutamini Scri-* *Ioan.5.*
pturas: quod non dixiſſet, ait ibi D.Chryſoſt.homil.14. Si prima *nu.39.*
facie, & prima tantum lectione poſſent intelligi, quod enim in medio, & in promptu poſitum eſt, nemo ſanè perſcrutatur, ſed quod obſcurum,& latens eſt,id multa indiget diſcuſſione;inſuper & ſicut dixit Nyſſen.initio Exam.cùm verbum,ac minimus Scripturæ apex ſit veluti granum ſinapis, diſcuſſione opus habet,& comminutione; quod etiam videtur dixiſſe Sapiens Pro- *Prouer.*
uerb.23. cùm ait: *Cùm ſederis vt comedas cum Principe, diligenter* *23.n.1.*
attende quæ poſita ſunt ante faciem tuam, & ſtatue cultrum in gutture tuo, ſi tamen habes in poteſtate animam tuam: quo in loco Beda menſam iſtam intelligit ſacram ſcripturam, ad quam illius narratores quandiu ſteterunt, & in illius lucubrationibus inſudarunt,ſed ſedent tandem,vt panem famelicis frangant,ſed quanta opus ſit circunſpectione indicat, cùm ait: *Diligenter attende*, vbi codex Hebræus habet: *Bin tobin*, conſiderans conſiderabis, vt ſit ſenſus:attentiſſimè perſcrutaberis, & diligentiſſimè conſiderabis,quod LXX.Interpr.reddiderunt,& vertit Sedul.in Epiſtol.ad Rom. *Intelligе intelligentem*, nec celeri tranſitu, & indiſcuſſa expoſitione velis proponere aliis, quæ tibi diu frangenda, & diſcutienda exhibentur;imò ſtatue cultrum in gutture,nimi-

rum,vt non niſi ſedulo meditata, ruminata, & diſcretionis acie conſita proponas,alioquin tibi iam non cultrum,ſed igneã romphęam miniratam certò ſcias;eſt quidem Scriptura ſacra paradiſo ſimillima,ſicut ait Procop.Gazæ.in Leuit.f.362. & Chryſoſt. hom.1.ad pop.cuius flores,inquit hic,non fragãtiam ſolam nudam habent, ſed etiam fructum, qui animam nutrire poſſit,vt viuat in æternum, habet igitur cuſtodem Cherubinum ſcientiã pręſtantem,qui temerè adeuntes terret,& excludit;proinde poſtulanda eſt Dauidis clauis,vt aditum nobis præſtet,ne aliunde aſcendentes fures deprehendamur, de quibus Greg.in paſt.3.p. ait.Cùm ſe præ cæteris ſapientes arbitrantur,ſequi alios ad melius intellecta deſpiciunt,at vt apud imperitum vulgus ſcientiæ ſibi nomen extorqueãt,ſtudent ſummopere,& ab aliis rectè intellecta deſtruere, & ſua peruersè roborare, quare Iſidor.Peluſ. lib.2.epiſt.254.ait.Qui diuina oracula deprauant,atque ad arbitrium ſuum,veluti obtorto collo trahũt, grauius peccant,quàm vt ipſis ignoſci debeat,neque enim erroris, ac deceptionis prætextu ſeſe tueri poterunt, vt qui non ſimplicitate,ſed malitia,& animi peruerſitate lapſi ſint; ſimilia apud ipſum videri poſſunt, lib.3.ep.125. Notandum vtique quod puteus ex Orig.hom.12. in Num.eſt ſignum recõditæ ſapientiæ,& doctrinæ,propter profunditatem,& laborẽ,quo aqua ex alto puteo hauritur;id igitur de diuina doctrina elegãter expendit Cyril.Alex.lib.11.in Gen. in eo quod Iacob Rachelẽ prope puteum grandi lapide obſtruſum inuenerit,& lapidem amouens,gregem adaquauerit.Solẽt, inquit,Scripturę ſcientiam aquæ ſimilem deſcribere,ſed magna ipſa profunditate, quaſi in puteo iacet, ac ſine magno labore hauriri non poteſt,cũ obſcuritas veluti lapis grauiſſimus oſtium putei cooperiat. Hunc tamen lapidem non paſtores gentilium, hoc eſt ſapientes eorũ,vnus tamen quilibet è Chriſti paſtoribus velut alter Iacob generosè admouet,&c.quippe qui nouit vires à Deo poſtulare,& conſequi, quibus abſtruſas,& reconditas diuitias eruere,& proponere pro fidelium ouium vtilitate poſſit.

Denique cùm perneceſſarium ſit ſacri verbi tractatoribus ea,quę docent Scripturæ teſtimoniis roborare,& ad eandem reducere ea,quæ adduxerint,iuxta doctrinam Greg.XVIII.moral.cap.14.vbi ait:De ſacris libris,ſermonis noſtri originem trahere debemus, & qui ad veræ prædicationis verba ſe præparat, neceſſe eſt, vt cauſarum originem à ſacris pag. ſumat,vt omne, quod loquitur ad Diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, proinde ſacrum ſermonem, illiúſque proprietatem, & intelli-

gentiam

gentiam colere debet,nec de iis cēſeatur eſſe,de quibus D.Hieronym.aduerſus Lucif.ait. Ex literatis, qui hodie ordinantur,id habent curæ,nō quomodo Scripturarum medullas ebibant, ſed quomodo aures populi declamatorum floſculis demulceant. Nouit quantā eſſet neceſſaria accurata diligentia ad euoluendas ſacras literas, (quæ ideo dicuntur ſacræ, teſte Clem.Alex. Orat. ad gentes, quod ſacros homines faciunt, & deificant) D.Auguſt.epiſt.2.ad Voluſ. cùm dixit; tanta eſt Chriſtianarum profunditas literarum, vt in eis quotidie proficerent,qui eas ſolas ab ineunte ætate vſque ad decrepitam ſenectutem maximo otio,ſummo ſtudio, meliori ingenio conarent addiſcere; quid putandum eſt diceret Auguſt.iis, qui nullo præuio ſtudio,præmiſſóve examine, ſacrum contextum temerario auſu adeunt, & pro arbitratu interpretantur? Vbi non omittendum quod Bernard.dixit de vit.ſolit.In omni ſacra Scriptura tantum diſtat ſtudium à lectione,quantum amicitia ab hoſpitio,ſocialis affectio à fortuita ſalutatione, ſtudio enim fit amicus, qui lectione tantum hoſpes reperitur,iam verò myſteria ſua quæ in ſacra pagina Deus condidit, ſolis amicis, non hoſpitibus tantum nota facere conſueuit Deus.

Propius igitur ad rem accedentes illud in primis obſeruabimus cum Hieronym.in procem. lib.3. in Amos, quod in explanatione ſacrarum literarum, non verba compoſita, & oratoriis floribus adornata, ſed eruditionem, & ſimplicem veritatē quærere debent auditores.Secundò cum Gregor.præfat.in Iob. cap.2. Illud recolemus, quod his verbis docuit: Sacri tractator eloquij morem fluminis debet imitari, fluuius quippe dum per aluum defluit,ſi valles concauas ex latere contingit,in eas protinus ſui impetus curſum diuertit,cúmque illas ſufficienter impleuerit,repente ſe in alueum diffundit;ſic nimirum diuini Verbi eſſe tractator debet, vt cùm de qualibet re dixerit, ſi fortaſſe iuxta poſitam occaſionem congruæ ædificationis inuenerit, quaſi ad vicinam vallem linguæ vndas intorqueat, & cùm ſubiectæ inſtitutionis campum ſufficienter infuderit, ad ſermonis præpoſiti alueum recurrat.Sic Gregor.docet quomodo,de more noſtro,poſt literæ expoſitionem,ad correctionis modum declinare debeamus, qua de re plura diximus ad Cant. Moyſis. Exod.15.num.1.annotat.1.

ARGVMENTVM

Cantic. Ezechiæ.

QVo tempore ſibi longiorem, & ſecuriorem vitam pollicebatur Rex Iuda Ezechias, cum grauis, & lethalis morbus inuaſit, iuſſuſque eſt à Propheta Iſaia domeſticas res componere, quaſi ineuitabilis eſſet mortis ex eo morbo neceſſitas, quo nuntio, adeò perculſus eſt Rex, vt ad parietem conuerſus Deum ſupplex pro ſalute orauerit, profuſiſque lacrymis Deo propoſuerit quæ in eius cultum, & obſequium fecerat. Salutem non tantum impertitus eſt Deus, ſed quindecim annorum vſuram adiecit: quo magis vero ægrum animo roboraret in promiſſi beneficij ſignum, vmbram horologij Achaz per decem lineas retrocedere fecit. Gratus ergo tanto beneficio religioſus Princeps gratulatorium Canticum iſtud edidit, aut componi iuſſit, vt veriſimile eſt apud Iſai. provt ſtillus ipſe indicat, & vt probabile eſt, àut inciſum in ære, marmoréve, publico aliquo loco propoſuit, quod enim ab impiis gentibus fieri ſolitum comperimus, à pio Rege, qui tam multis ſignificauerat quàm ſibi grauis futura eſſet repentina mors, nullatenus omiſſum fuiſſe credendum eſt. Videndus hac de re Mercurial. de re gymnaſtica, vbi adducit multa vota ſoluta inciſſa in ære opera eorum, qui diuinitus periculum aliquod euaſiſſe credebant. Videndus item Strabo. lib. 8. vbi refert Epidauri templum eſſe Æſculapio ſacrum ægrotantium multitudine vndequaque confectum, pendentibus paſſim tabellis, quibus ſanati languores proponebantur. Videndus item Cicero. lib. 2. de Nat. Deorum, celebriſque eſt ille locus Tibulli eleg. 1. ad Trid.

Nunc Dea, nunc ſuccurre mihi, nam poſſe mederi
Picta docet templis multa tabella tuis.

Et Orat. lib. 1. Od. 5.

Me tabula ſacer votina paries indicat, &c.

Idque apud Hebræos vſitatum eſſe, & apud vicinas gentes colligimus ex
1. Reg. 6. 1. Reg. 6. cum ab vlceribus illatis ab vltore Deo, & muribus eminentia viſce-
num. 5. ra corrodentibus, aureos mures iuxta arcã in capſela poſuerunt, & Num. 19.
Num. 19. ex thuribulis, in quibus à ducentis quinquaginta viris, qui ab igne conſum-
num. 38. pti ſunt, thus offerebatur, laminas fieri iuſſit Deus, & altari affigi, ne poſteri
quid auderent ſimile. Sic Dauid gigantis gladium in monumentum depulſi
Iudit. 16. periculi. Sic Iudith Holofernis conopæum in anathema, & memoriam libe-
num. 23. ratæ patriæ. Ad hunc igitur morem Ezechias canticum edidit, & propoſuit,
quo & beneficium, & animi ſui gratitudinem teſtatam relinqueret. In quo
primo quid ipſe de ſe, atque de rerum euentu cogitauerit, exponit; ſecundò
quid de manu Dei acceperit, refert; tertiò tandem ſe tanto beneficio gratum
fore pollicetur, curaturúmque ne è memoria vlla vnquam deleat obliuio.

TEXTVS.

TEXTVS.

Ego dixi in dimidio dierum meorum. Num. 1

EXPOSITIO LITERALIS.

INcipit iam Ezechias exponere quid morbo oppreſſus mente voluerit, & ſecum dixerit, variè tamen hic locus interpretatur ob variam intelligentiam Hebrææ vocis, nam aliqui præciſionem intelligunt legentes : *In præciſione dierum* ; Ita legit Vatab. qui in explicatione ſubdit, cùm dies meos conciſos eſſe audiui, videmur namque vitam quaſi telam texere, & dies vt fila iungere, vt ſit ſenſus: cùm adhuc telam vitæ longiorem texerem, ſpe deluſa, vita ſucciſa eſt in medio telæ curſu, quali methodo vſus eſt Iob.cap.7.cùm dixit: Iob 7. nu.6. *Dies mei velociùs tranſierunt, quàm à texente tela ſucciditur, & conſumpti ſunt abſque vlla ſpe*; & huic expoſitioni fauet quod Ezechias mox ſubdit; Num.4. *Præciſa eſt velut à texente vita mea, dum adhuc ordirem, ſuccidit me*, vbi intempeſtiuam ſucciſionem telæ deplorat, etenim, vt conſtat ex 4. Reg. 4.Reg.18. nu.2. 18. *Vigintiquinq; annorum erat Ezechias cùm regnare cœpiſſet, & vigintinouem regnauit in Hieruſalē*, ideſt, vſque ad quinquageſimumquartum ætatis ſuæ, Anno autem decimoquarto Regni ſui venit Senacherib in Iudææ fines, quo eodem anno Ezechias è morbo correptus eſt, & ab eodem liberatus, vt benè oſtendit Sanches initio huius capitis; vnde conſtat ægrotaſſe Ezechiam, cùm trigeſimumnonum duceret annum.

Alij Hebræi teſte Agellio nō præciſionem volunt ſignificare hoc in loco, nomen Hebræum, ſed ſtupentis animi, & attoniti cogitationem, vt ſit idem ac ſi diceret, ego dixi in ſtupore meo, dum te improuiſa territus, ac ſtupore defixus moriendum mihi eſſe cogitarem.

Propè accedit Foter. dum ſilentiū interpretatur, plurimóſque Hebræos ceſſationem exponere teſtatur, nam admiratio, & ſilentium, & actionum ceſſationem inducit, ipſe tamen ſilentium deduxit ad defectum prolis, ait enim: cum ſilentio dierum meorum morior, ideſt, non relicta prole teſte vitæ meæ; abſque filio, qui me vixiſſe teſtetur.

Septuaginta pro dimidio dicunt *in excelſo*, ſeu *in ſublimitate*, quia modico flexu pro, *demi*, quod nunc eſt in Hebræo, quomodo legit vulgatus, ipſi legunt, *Remi*, poſſúntque ad eundem ſenſum facilè adduci, nam iuxta ſubiectam materiā excelſum, ſeu altitudo annorum, idem eſt ac dimidium: in ijs namque quæ periodum ſuum ita conficiunt, vt augeantur, minuantúrque cùm ad medium peruenerunt, ſtatim ſeſe inflectere, & declinare incipiunt, & ideo medium idē eſt atque excelſum, ſeu ſummum. Hæ igitur omnes expoſitiones cum noſtra vulgata cohætēt, vt ſit ſenſus: *in dimidio dierū meorum*, ideſt, quando alij vitæ curſum dimidiare ſolēt, & ego inſtar aliorum de mea vita ita exiſtimabam. Vnde interlinealis hoc in loco ita explicat in hoc ſenſu dimidium: quia non complebo numerum annorum meorum ſicut patres mei. Carthuſ. media parte temporis, quo viuere potui, circiter cōſumpta.

Video tamen Cyrill.& Theodor. de hoc dimidio in aliud extremum tranſijſſe, ille enim pro amplitudine regni ſumit,ac ſi diceret;quia exaltatus ſum, nunc intereo; Theod. verò quando exaltatus ſum, & ſpectabilis factus,tũc finem vitæ accipio.Theodorus verò Heracleot. Sublimitatem dierum pro animi elatione accipiendam putat,quòd ille Rex alioqui pius proſpero Regni ſucceſſu elatus humilitatem parum tenuerit, ſic enim habet;ſublimitatem dierum dicit elationem , quæ eius animum inuaſerat : qua cùm teneret , inquit, eò deueneram , vt mihi vita ſuccidenda eſſet. Horum patrum Græcorum ſententiæ ſuffragatur Latina gloſſa cùm ait. Cùm Deus Ezechiæ ſine labore victoriam dediſſet , nec ille ei condignas gratias reddidiſſet, infirmitate coactus laudes perſoluit quas in proſperitate neglexit , & poſtquàm conualuit , quæ in anguſtia cogitauerat,dicit.

Poſſet hæc expoſitio iuuari ex eo, quòd dies alicuius in ſacris literis dicuntur dies proſperitatis humanæ, ſicut de primo Rege decẽ Tribuum electo dicitur Oſe.7.*Dies Regis noſtri*
Oſea 7. nu.5. *cœperunt Principes furere à vino , &c.* idest ; Inebriati Principes in feſto electionis Regis ſui adorare cœperunt vitulos aureos , vt ibi exponit Hieron. Sic Iob de diebus proſperi-
Iob 9. nu.25. tatis ſuæ,ait.*Dies mei velociores fuerũt curſore*,& cap.21. *Ducunt in bonis dies*
Iob 21. nu.13. *ſuos, & in puncto ad inferna deſcẽdunt*;
Luc. 16. nu.22. ſicut contigit illi, qui in magnis bonis vixerat ,& epulabatur quotidie indutus purpura,& byſſo, qui ſepul-
Luc. 16. nu.42. tus eſt in inferno;ſic etiã Luc.16. *Si cognouiſſes & tu,& quidẽ in hac die tua quæ ad pacẽ tibi*;vbi Greg.hom.39.ait: ſuam hîc diem habet anima peruerſa , quæ tranſitorio habet in tempore , &c. & pacem habet in die ſua, quæ graue damnationis ſcandalum patietur in die aliena. Eodem ſenſu Hierem.17. *Diem hominis non deſide-* Hiere.17. nu.16.
rani, id eſt, proſperitatem ſæculi, vt ibi exponit Hieron. Iuxta hanc igitur phraſim in altitudine dierum proſperitatem poteſt ſignificare.

Hierony. hoc in loco in dimidio dierum inuenit quod cum morum ſanctitate huius Regis non tam congruit, ait enim. Sancti implent dies ſuos, qualis fuit Abraham, qui mor- Gen.25.
tuus eſt plenus dierum in ſenectute num.8.
bona : peccatores verò , & impij in dimidio dierum ſuorum moriuntur, de quibus & Pſalmiſta loquitur Pſ. 54. *Viri ſanguinum,& doloſi non dimi-* Pſal. 54.
diabunt dies ſuos : non enim implent nu.25.
opera virtutum, nec ſtudent pœnitentiâ emendare delicta,vnde in medio vitæ curſu, & in errorũ tenebris ducentur ad Tartarum. Ex quibus Hieron.verbis videtur ipſum putaſſe Ezechiam veluti impium damnatorum locum , eorúmque pœnas ſibi imminentes deploraſſe,quẽ plerique ſequentes exiſtimant , ideo addidiſſe : *Vadam ad portas inferi* ; poſſétque hæc expoſitio confirmari ex Gregor. dum explicat illud Iob 42. *Mortuus* Iob 42.
eſt ſenex plenus dierum:ſic enim habet nu.16.
33.Moral.cap.34. in ſacra Scriptura non facilè plenus dierum proponitur,niſi is,cuius per eandem ſcripturam vita laudatur. Licèt autem hæc expoſitio referri queat, ad humilitatem Ezechiæ , qui tam ſubmiſsè de ſuis meritis , imò demeritis , præſumebat , vt ſe peccatorem confiteretur , & cui ſupererat damnatorum locus, cùm aliàs de contextu ſermonis , & omnium ferè conſenſu nobis de ſenſu conſtet , non eſt cur hac in re ampliùs immoremur.

Illud interim annotandum ex oppoſito,quod notauit Bern.ſer.de hoc Cant. quem ſic incipit. Viri ſanguinum,& doloſi non dimidiabunt dies ſuos perſeuerantes in ſuâ vetuſtate

vſque

Hiere.17. nu.16. Vſque ad mortem, & hoc quia nõ timent Dominum, verum qui timore Dei initietur ad ſapientiam, is continuò dimidiat dies ſuos exclamans præ timore : *Vadam ad portas inferi.*

Vadam ad portas inferi. Vox Hebræa, *Seol*, ſignificat ſepulchrum, & ſubterraneum locum, vbi clauduntur mortuorum animę, ſiue ſit infernus damnatorum, ſiue ſinus Abrahæ. Gen.25. num.8. Quia verò ante mortem Chriſti omnes animæ ad ſubterranea clauſtra deſcendebant, idem erat mori, atque ad inferos deſcendere, ſeu ad ſepulchrum: idem infernus ac mors. Nam Pſal. 54. nu.25. vbi nos habemus, 1. Corint. 15. *Vbi eſt mors victoria tua.* 1. Corint. 15. n. 55. Paulus in Græco habet : *Vbi eſt inferne victoria tua ?* Act. 2. nu.24. Et Act. 2. *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferni*, in Græco ad verbũ eſt : *Cùm ſoluiſſet dolores mortis.* Et ita legit Chryſ. hom. 6. in Act. & Oecumen. *Suſcitauit illum Deus ſoluens, & irritans dolores mortis*, hoc eſt quod per tot dolores mors effecerat, vt, ſc. anima ſeparatetur à corpore.

Scio quæ dixerit de hac voce Delrius. 1. par. adagiorum, adagio 197. Iob 42. nu.16. in ſecunda digreſſione, teſtimonio 43. quod eſt petitum ex hoc loco.

Inſuper ſcio Hiero. diſtinguere inter mortem, & infernũ, mors, inquit eſt qua anima ſeparatur à corpore; infernus locus, in quo animæ recluduntur, ſiue in refrigerio, ſiue in pœnis pro qualitate meritorum. Quod autem aliud ſit mors, aliud infernus, & Pſalmiſta demonſtrat dicens Pſ. 6. Pſalm. 6. nu.6. *Non eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi ?* Et Pſal. 14. nu.16. Pſal. 54. *Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viuentes.* Nobis tamen Hieron. nequaquam aduerſatur, nam ille vocabulorũ proprietatẽ expreſſit, quam nos probè agnoſcimus, ſed inſuper dicimus mortem pro inferno, & infernum pro morte plerumque vſurpari. Hinc eſt quod omnes interp. hoc loco mortem, ſepulchrúmve intelligunt, vt Vatab. Palat. & Saa. Alij mortẽ, vt Carthuſ. Oſor & Sãch. Si quis verò per infernum hoc in loco limbum intelligat, ſicut Gloſſa, & Lyran. cùm eodem, aduertat hoc in loco limbum poſſe dici portas inferi, quia limbus ille dicitur à Sãctis Patribus eſſe in parte ſuperiori inferni, hoc autem dictum teneret, niſi limbus nomine inferni ſimpliciter ſignificaretur.

Deinde etiam, & vulgare eſt in ſacro ſermone, vt locus notior, aut aliquo titulo nobilior pro vicino ſumatur, vt Ioan. 1. *Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanẽ, vbi erat Ioannes baptizans.* Ioan. 1. nu.28. Cùm tamen Ioannes in ea vrbe minimè baptizaret, ſed in deſerto propè Bethaniã. Et Luc. 13. loquens Chriſtus Saluator de morte ſua ait: *Non capit Prophetam perire extra Hieruſalem.* Luc. 13. nu.33. Cùm tamẽ Chriſtus, ſicut aduertit Paulus Hebr. 13. extra Hieruſalem paſſus ſit. Hebr. 13. nu.12. Quia igitur apud Hebr. portæ notiſſimæ erant, tum ob iudicia ibi celebrata, tum ob cuſtodiam ibi deputatam portæ inferi ſumuntur pro ſepulchro, ſiue pro quocumque alio loco ſubterraneo. Vel tandem: *Vadam ad portas inferi*, ſignificat extremum periculum, in quo ſe Ezechias videt de morte iamiam imminente, quo ſenſu Pſ. 9. 5. & 15. Portæ mortis ſumuntur, vbi benè Theodorus Antiochenus, & Pſ. 140. nu. 7. *Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus in infernum.* Hebr. in ore inferni hoc eſt in pacta, ſeu veſtibulo. Sic Plautus dixit ianuam Orci, Zenodotus ianuam Charontis, Tertull. portam gehennæ.

Quæſiui reſiduum annorum meorum. Quæſiui hoc in loco idem eſt atque deſideraui, ſiue abeſſe ſenſi, ſicut benè aduertit Sanch. & Saa : ea enim, quæ deſiderantur, nec inueniuntur metaphoricè dicuntur quæri : vt deſiderati

ſiderati ſunt decem viri, ideſt, non ſunt inuenti, & deſiderare in viro modeſtiam, ſiue eam quærere, eſt illam non inuenire in eo. Hoc ſenſu 1. Reg. 20. dixit Ionathas ad Dauidē:
1. Reg. 20. *Cras Kalēdæ ſunt, & requireris, requiretur enim ſeſſio tua*, ideſt, abeſſe te cōperietur. Senſus igitur eſt. Ego Ezechias reperi deeſſe mihi, & ſubtractos eſſe reſiduos annos, quos maximè optabam, cùm me ad mortem rapi viderem, quod ex Hebr. ſic legit Vatab. viſitatus ſum cùm adhuc ſupereſſent anni, explicans verò ait. Priuatus ſum reſiduo annorū meorum. Alij ex Hebr. legunt recenſitum eſt in me reliquum annorum meorum, hoc eſt, reliqui mihi anni ex numero deſiderati ſunt, ac defuerūnt. Carthuſ. tempore reſtāte viuere concupiui, & tempus vitæ meæ implere optaui, ſed fractus ſum deſperatione viuendi, cùm audiſſem ab Iſaia: *Diſpone domui tuæ, quia morieris*. Aliò rem diuertit Lyran. explicans, mecum. conſiderabam, quot annis poſſem viuere per naturam; quæ expoſitio inſeruit communi, ſi ex eo quæſierit, vt aduerteret reliquos ſibi annos diuinitus ademptos. Lxx. habent: *Relinquam annos reſiduos*, quos Agell. explicat, deponam, ſeu commendabo annos meos, & affert tanquam ſimilem locum illum Pſal. 30.
Pſal. 30. *In manus tuas cōmendo ſpiritum meū*: vt ſit ſenſus: reliquum annorū meorum, cùm ipſemet conferre non poſſim, iter ad inferos facturus Deo fideli depoſitario relinquam, ideſt, deponam, ſeu commendabo; vt in reſurrectione futura mihi illos cum fœnore reſtituat, vbi idem Agellius reſurrectionem carnis futuram deduxit ex eo, quod apud L x x. idem ſit relinquere, atque deponere aliquando reaſſumpturum.

ANNOTATIO I.

De proſperitate Ezechiæ, & quæ illi, ac nobis mala importet.

PRæſenti annotationi anſam præbet Iſidor. Peluſ. lib. 2. epiſt. 74. vbi cenſet Ezechiam elatum proſpero euentu, & parta inſigni victoria de Senacherib, plus de ſe cogitaſſe, quàm deberet, nec ſe Deo gratum ſubdidiſſet; eſt enim in ea ſententia, quæ iuxta ſacrum contextum aſſerit prius factum fuiſſe, vt nocte quadam venerit Angelus Domini ad caſtra Aſſyriorum, & percuſſerit 185. millia, cùm vero diluculo ſurrexiſſet Rex, & vidiſſet omnia corpora mortuorum, recedens abijt, ſicut habetur 4. Reg. 4. Reg. 19. n. 35.
19. ſic ergo ille habet. Cùm Regiam dignitatem obtinente Ezechia, barbarus vniuerſam Perſiam ducēs Hieroſolymam aggreſſus fuiſſet, Rexque admirandum, diuinum, atque omnium, quæ vnquam contigerant illuſtriſſimum trophæum erexiſſet: tunc verò ipſe ex hoc ſucceſſu, tumore affectus, ac præ lætitia ſublimiùs de ſe, quàm hominis conditio poſtularet ſentienti, aduerſæ valitudinis frænum iniectum eſt, vt alios ipſius ſpiritus reprimeret, humanæque naturæ fragilitatem coargueret, animíque morbo ex lætitia contracto, mederetur: nam quod mortalium animi gaudio magis efferri ſoleant, oſtenderunt Iudæi, poſtquam enim Ægyptij defuncti ſunt, eóſque mare pro ſepulchro habere conſpexerunt. Exod. 14. Tunc ad idolorum cultum ſeſe conuerterunt, nam cùm mare tranſijſſent, nec periculi quicquam ſubijſſent, vbi terram attigerunt naufragium

gium pertulerunt. Sic ille nobis perniciem proſperitatis in Ezechia proponit, quem illa elatum morbo tandem depreſſit vſque adeò. Deus, vt ad poſtas mortis mente deueniſſe fateatur, & Epiſt.283. ait. Quo tempore Ezechias Hebræorum Rex trophæum aduerſus Perſas, tum omni admiratione maius, tum humano robore, atque humana ſpe ſublimius excitatum vidit, tùm nimirum morbo percuſſus eſt, quo animæ ſaltus fræno compreſſit non eum, vt extra decorum proſilire adigeret, victoriæque materiam arrogantię bellum exciperet, immoderata enim lætitia hac ipſa natura eſt, vt plus incommodi perſæpe, quàm mæror afferat, quibus ſimilia habet lib.3. epiſt.213. cùm ait. Videtur vt plurimum humana natura in aduerſis quidem rebus modeſtiam colere, in ſecundis autem petulantem ſe præbere, atque hoc ex iis, quæ Hebræis acciderunt apertiſſimè liquet. Tranſierunt enim mare rubrum, nec periculi quicquam ſubierunt: cùm autem in terram venerunt, naufragiũ fecerunt. Tantum ille, ex cuius doctrina infelicitas maxima creaturæ colligitur, quæ in maxima felicitate non poteſt conſiſtere, quin ſuperbè elata miſerè prolabatur, quod eleganter proſequitur Rupert. lib.2. de Vict. verbi Dei, cap. 12. vbi in primis duabus creaturis, homine, ſcilicet & Angelo id ita proſequitur. Vterque grandia Dei dona in materiam vertit ſuperbiendi, quid enim niſi bonum Creatoris in ſuperbiam extulit tam hominem, quàm Angelum? Illum in apice celſitudinis Angelicæ conſtituit, iſtum patrem multitudinis hominum, multitudinis Sanctorum, & Dei filiorum eſſe volens in paradiſo collocauit, nimirum magna vtrique celſitudo, illius in principatu Angelico, iſtius in propagando genere humano, neuter pondus tanti honoris humiliter ferre potuit, vtpote creatura leuis, vnde autem leuitas vtriuſque creaturæ, niſi ex propria conditione. Quia ergo tam Angelus, quàm homo de nihilo creatur, creatura leuis eſt, & nullius ponderis nullum Dei donum, ſiue beneficium poteſt ferre humiliter, &c.

4. Reg. 19. n. 35.

Indiget proinde leuis creatura pondere tribulationis, ne penitus euaneſcat, qua de re videndus Chryſoſt. hom. 38. in Geneſ. poſt medium, vbi proſequitur Agaris ſuperbiam ob conſequutum filium ex ſemine Abrahæ, de qua dicit Scriptura Geneſ. 16. *Illa concepiſſe ſe videns, deſpexit dominam ſuam*: vbi Chryſoſt. ait. Ille fermè ſeruorum mos eſt, vt cùm parum proſperitatis eis aſpirauerit, nequeant inter ſuos limites manere, ſed ſtatim ſui ordinis obliuiſcantur, & in ingratitudinem propenſi ſint, id quod huic ancillæ accidit: nam vt vidit vteri ſarcinam, neque Dominæ admirabilem honeſtatem, neque ſuæ conditionis vtilitatem cogitauit, ſed inflata, & ſuperbiens contempſit Dominam, quæ illam tam commendatam habebat, vt in viri thalamum admitteret. Sic ille eam elatam proſequitur, ſed ſtatim oſtendit ab Angelo correptam, & propriæ conditionis admonitam reſipuiſſe, & domum Dominæ illi obtemperaturam repetiiſſe: tunc ſubdit Chryſoſt. Hinc diſcamus quantum ſit in afflictionibus lucrũ, quanta calamitatis vtilitas, poſtquam enim ſeceſſit, & dolor auctus eſt multiſq; circundata eſt afflictionum moleſtiis in ſolitudine, in vaſtitate, in anguſtiis verſans poſt tãtam proſperitatem, & in parem cum Domina ſua dignitatem euecta, ideò accèleratum nacta eſt ſubſidium. Hæc enim tibi erunt, inquit, quæ promiſi, paries filium, & ſemen tuum ip-

Gen. 16. num 4.

numerabile erit, quia probauit Dominus humilitatem tuam. Ne igitur grauatim feramus, ſi moleſtiis prementibus humiliemur; nihil enim ita noſtræ naturæ conducit, vt mentem ſubducere, & humiliare ſuperbum ſpiritum, & inflationem mentis deprimere; nec doleamus in afflictionibus, ſed lucrum ex afflictionibus facientes, omnia, quæ nobis eueniunt, placido feramus animo, &c. & homil. 40. in Geneſ. ad medium ait. Humana natura quando multum proſperè ei ſuccedit, ſuæ obliuiſcitur nobilitatis, neque intra ſuos limites ſubſiſtit, idcirco quaſi clementiſſimus Pater aliquando nobis indulget, aliquando caſtigat, vt variis viis noſtræ animæ ſalutē curet, quoniam, & medicus, quando infirmum curat, neque ſemper fame detinet, neque ſemper larga menſa frui ſinit, vt non voracitas febrim patiens, augeat morbum, fames verò infirmiorem illum efficiat, ſed coniectans apud ſe quantæ ſint ægrotantis vires, & diligenter vtens arte, omnia ſua in medium affert; ſimiliter & miſericors Deus ſciens quod cuiuis expediat, aliquando concedit nobis proſperitatē frui, aliquando autem exercitationis gratia, tentationibus nos circundat, &c. videndúſque erit idem Chryſoſt. hom. 1. ad populum, vbi proſequitur rationes, ob quas Deus labores, & ægritudines iuſtis immittat, quarum primam eſſe aſſerit, ne in ſuperbiam efferantur.

In eum itaque incurrit errorem Ezechias, vt putauerit ſe bellum penitus euaſiſſe, & in pace, ac quiete ſecurum poſſe exultare, cùm tamen quandiu in hoc mundo verſamur in caſtris ſimus, *Militia eſt*, enim, *vita hominis, ſuper terram*, quod notauit Hieronym. ad illa verba Eccleſiaſt. 3. *Tempus belli, & tēpus pacis*, vbi ſic habet. Quandiu in præſenti ſeculo ſumus, tempus eſt belli, cùm autē migrauerimus de hoc ſęculo, pacis tempus adueniet, in pace eſt enim locus Dei. Nemo ergo ſe nunc putet eſſe ſecurum in tempore belli, vbi certādum eſt, & Apoſtolica arma tractanda, vt victores quondam requieſcamus in pace, imò quia *varius eſt euentus belli.* 2. Reg. 11. & modo qui victor euaſit, victus deinde abſcedit, nullus ſibi ſecuritatem polliceri poteſt, nullus in luce fulgentis fortunæ gloriari, ſed vicē aliam ſibi promittere, & ſpectare, cùm in ſummo rerum vertice ſe collocatum aſpexerit.

Iob 6. num. 1. Eccleſ. 3. num. 8. 2. Reg. 11. num. 25.

Hinc eſt quod Num. 10. dicitur, *Si exieritis ad bellū de terra veſtra contra hoſtes, qui dimicant aduerſum vos, clangetis vlulantibus tubis, ſi quando habebitis epulum, & dies feſtos, & Kalendas, clangetis vlulantibus tubis:* vbi in Hebræo pro epulo habetur: *in die lætitiæ*, quo in loco Raban. citatus in gloſſa ait. Nota quòd in aduerſis, & proſperis tubis clangere præcepit, nobis enim in hac militia verſantibus non minori opus eſt vigilantia, & præparatione in proſperis, quàm in aduerſis, ſed iugiter in armis ſtandum, & ad pugnam accincti debemus conflictum ſemper præſtolari.

Num. 10. num. 9.

Hoc docuiſſe videtur Chriſtus Dominus cùm veniens Hieruſalem mortem ſubiturus, voluit priùs ſumma cum lætitia, ramis, acclamantibúſque vocibus excipi, & Eccleſia ab illo edocta proceſſionem pręmittit Paſſioni, vt fidelibus innoteſcat quem tandem finem ſortiri ſoleat læta felicitas, & triumphum, quod eleganter proſequitur Bern. ſerm. 1. in ramis, vbi ſic incipit. Non ſine cauſa ſpiritum ſponſi pariter & Dei ſui habens Eccleſia proceſſionē hodie noua quadam, & mira coniunctione addit Paſſioni, nam proceſſio plauſum habet, paſſio planctū; quoniam ergo *Sapientibus, & inſipientibus* *Rom. 1. num. 14.* debitores

debitores ſumus. Rom. 1. Videamus quid vtriſque conferat hæc coniunctio, videat, & intelligat ſæcularis anima, quoniam *Extrema gaudij lu-*
Prou. 14. num. 13. *ctus occupat.* Prouerb.14. Quod ante
prædixerat per Prophetam Iſai.c.40.
Iſai. 40. num. 6. *Quoniam omnis caro fenum, & omnis gloria eius tanquam flos ſæni.* Etiam apparens in carne manifeſtè ſtuduit probare in ſeipſo, vnde & proceſſionis gloria voluit ſublimari, qui paulò pòſt ſibi nouerat imminere diem ignominioſiſſimæ Paſſionis. Quis ergo ſperare iam debeat in incerto gloriæ temporalis, cùm videat in ipſo quoque, qui peccatum non fecit. Creatore temporum, & Conditore vniuerſitatis poſt exaltationem tantam, tantam nihilominùs humiliationem ſequi? In eadem enim ciuitate, à plebe eadem, & eodem tempore, nunc quidem proceſſionis gloria, & diuinis laudibus honoratus, poſtmodum verò interrogatus cōtumeliis, & tormento, & cum ſceleratis deputatus. Hic eſt tranſitoriæ finis lætitiæ, hic fructus gloriæ temporalis; propterea prudenter orat
Pſal.19. num.13. Propheta, *Vt cantet tibi Domine gloria eius, & non compungatur*, ideſt, proceſſionem habeat, quam paſſio non ſequatur. Et ſerm.2. ſtatim poſt principium. Opportunè, inquit, proceſſioni Paſſio coniuncta eſt, vt diſcamus in nulla lætitia huius ſæculi habere fiduciam, propterea non ſimus ſtulti vt occidat nos proſperitas noſtra, ſed in die bonorum non immemores ſimus malorum, & è conuerſo, iſtis enim mixtum eſt præſens ſæculum, non ſemper lætitia, non ſemper læta ſuccedunt, ſed veſpere,
Iob 7. num.18. & mane dies vnus, & illud: *Viſitas eum diluculo, & ſubito probas illū.* Iob 7. Verùm hoc interim, dum præſens ſæculum manet, vel manat magis, & fluit; cæterùm poſt hoc ſæculum duo futura ſunt ſæcula valde diuiſa, & diuerſa, ita vt in altero non niſi fletus, & ſtridor dentium, in altero ſola gratiarum actio, & vox laudis; meritò proinde ait Eccleſ.7. *Bonum* Eccleſ.7. num.13.
eſt magis ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij, licèt enim multos frangat aduerſitas, multò plures extollit proſperitas. Deniq; quia vtrobique periculum eſt, orat Sapiens, & dicit: *Diuitias, & paupertatem ne dederis mihi.* Prouerb.30. Ne fortè, aut diuitiæ extollerent in ſuperbiam, aut Prou.30. num.8.
paupertas deiiceret in impatientiam. Vnde & Dominus ſicut in Paſſione patientiam, ita in proceſſione humilitatem exhibere curauit. Sic ille docet quo animo quiſque debeat, & proſpera, & aduerſa ſuperare, ne aut illa eleuent in ſuperbiam, aut iſta in deſperationem deprimant. In quam ſententiam videndus eſt Greg. hom. 19. in Ezech. vbi expendit illud c.40. Ezec.40. num.26.
Cùm Propheta ait, in templo vidiſſe veſtibulum ante fores, & cælatas palmas, quarum vna erat hinc, & altera inde in fronte eius: deſignabant autem eorum victorias qui in hoc diuturno bello vitæ noſtræ, nec proſperæ fortunæ cedunt, vt animo efferantur, ſed ſuperiores illa, ab officio non recedunt, & eorum etiam, qui ærumnis minimè deprimuntur, vt animo, mentéve cadant; vtrinque enim iugiter decertandum eſt, & vtraque oportet ſuperare, felicia, ſcilicet & aduerſa proſpera, & infelicia, ſic enim præmium & palma promeretur; ait ergo Greg. Omnes, qui ad vitæ aditum tendimus, & ex dextro & ſiniſtro latere habere palmam debemus, quod enim hinc, inde dicitur: latus vtrunque ſignificetur; à dextro igitur palmā habet is, quem proſpera non extollūt, à ſiniſtro palmam habet is, quem aduerſa non deiiciunt. Quaſi ex vtraque parte portabat arma Paulus, cùm diceret, *Per* 2.Cor.6. num.8.
arma iuſtitiæ à dextris, & à ſiniſtris, per

 gloriam,

gloriam,& ignobilitatem, per infamam, & bonam famam, vt ſeductores, & veraces. 2.Corinth.6.Non hunc aduerſa frangebant, non proſpera in mentis tumorem ſubleuabant;hinc,inde ergo geſtabat palmam; quia & in aduerſitate fortis,& in proſperitate humilis permanebat. Hinc eſt quod idem egregius Prædicator dicebat Philip.4. *Scio,& humiliari,ſcio,& abūdare; vbique, & in omnibus inſtitutus ſum, & ſatiari, & eſurire, abundare, & penuriam pati, &c.* Quæ videnda ibi ſunt poſt medium; pluta hac de re habet 3.p.Paſtoral.cap.27. & lib.33. moral.cap.11.& Epiſt.5.

Philip.4. num.12.

Iuuat autē ad reportādam vtramque palmam ſi vtrinque ſtipatus, & munitus incedat ſapiens vir, iuxta monitum Ephræm in Varia doctrina, c.97. vbi ait. Sic in præſenti vita incedere oportet fideles: ſi gaudium nobis acciderit, ſiue ex felicitate aliqua, ſiue ex beneficiis acceptis, vereamur non longè abeſſe triſtitiam, ſin autem triſtitia aduenerit, nobis ſperemus gaudium propinquum. Exemplum ab his, qui per mare nauigant capiamus, nam hi inſurgente in eos vento, aut tempeſtate aliqua vehementiori, non illico deſperant ſuam ſalutem, ſed reſiſtunt fluctibus tranquillitatem expectantes,qua obtenta,iterum procellas metuunt;vnde etiam aſſiduè euigilant,ne repentina aliqua vis ventorum inſurgat, quæ eos imparatos in mare deturbet: ſic & nos vtrinq; circunſpectos eſſe oportet; qui enim expectatur, ſi venerit,non vt nouus, atque hoſpes recipitur, neque enim illum imparatum offendit. Cùm igitur tribulatio aliqua, vel anguſtia nobis acciderit,liberationē ab iis, & auxilium à Domino expectemus,ne fortè dum longior eſt,ac diuturnior tribulatio, ſi nulla ſpes nobis ſalutis ſuperſit, mortem afferat. Similiter dum gaudium obuenerit, anguſtias expectemus, ne ob nimium gaudium obliuiſcamur luctus; ſimilia habet de Perfect.Monach.poſt med.

Ne aut proſperitate irruente, aut aduerſitate graſſante, animus expugnetur, iuuat maximè quod dixit Sextius apud Senec. Epiſt.60. lib.8. de quo ait: Sextium maximè lego virum acrem, Græcis verbis,Romanis moribus philoſophantem, mouit me imago ab illo poſita, ire quadrato agmine exercitum, vbi hoſtis ab omni parte ſuſpectus eſt, pugnæ paratum; idem, inquit, Sapiens facere debet,vt omnes virtutes ſuas vndiq; expandat, vt vbicunque infeſti aliquid oritur,illic parata præſidia ſint. A dextris igitur proſperitas adeſt, à ſiniſtris ſiniſtra aduerſitas, ante ea ſunt, quæ quærimus expectamus, aut experimus; retro nos inſequuntur quæ fugimus, aut aduerſamur: quadrato proinde agmine indigemus; à dextris quidem adſit fortitudo, quæ vires contra fortiſſimam proſperitatem exerat;à ſiniſtris iuſtitia ſit,quæ lance expendat, vtrū quæ mala patimur, commiſſa mala promeruerint;à tergo prudentia ſit,quæ doceat cauere quæ oportet, & tolerare quę decet;pręcedat inſuper temperantia,quæ modum perſcribat, & methodum in iis, quæ petere,appeteréve debemus, ſic tandem fiet, vt nullis cedamus aduerſis, nullis obruamur proſperis, & palmā de vtraque fortuna reportātes inueniamur.

Proponitur nobis hac ratione triūphās, dum hoc ordine proceſſit,ſanctus Iob, præterita ſiquidem reſpiciens dixit, *Dominus dedit, Dominus abſtulit*; Futura proſpiciens dicebat; *In carne mea videbo,&c.* In aduerſitate, quando *nihil contra Deum locutus eſt*; In proſperitate ſicut ipſe reſtatur dicens, *Si vidi Solē cùm fulgeret,& Lunā incedentem clarè,* vbi LXX.elegan-ter

Iob 1. num.21. Iob 19. num.16. Iob 1. num.22. Iob 31. num.26.

ter legunt, *An non videmus Solem, qui lucebat, deficientem; Lunam autem decreſcentem, non enim eſt eis?* Vbi Iob videtur ſe purgare ab adoratione rerum mutabilium, quantumuis lucidæ, & fulgidæ apparuerint, ſicut ibi proſequitur Chryſoſtom. dicens. Si ea, quæ in cœlo ſunt aſtra vtique lucentia, viciſſitudini tamen ſunt obnoxia, Sol enim deficit, & Luna minuitur; an non extremæ hoc fuerit dementiæ, quæ terrena ſunt, ea ſtabilia, ac firma putare?

Hæc proinde cauſa erat cur Iob cùm eum magna hæc dona neque oblectarent præſentiæ, neque vrgerent abſentia, ſubiungit deinde, id quod vſque adeò vtile, ac neceſſarium eſt, quo ſublato vita eſt erepta mortalibus, & tamen mutationem ſubit, vt inde colligamus multò magis eam admittere, quæ ſuperuacanea ſunt,&c. Et Olympiodorus, Vt Sol deficit, ac Luna diuino iuſſu conſeneſcit, ſic ego quoque de diuitijs tanquam de re, quæ nunquam conſiſtit, cogitabam; illúdque didici nequaquam eſſe mentis aciem in incertas opes intendendam. Sic ille.

Iobum igitur nullatenùs deceptum proſperis minimè fregere aduerſa, nam ſicut dixit in Auguſt. in Pſalm. 83. Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit; & Chryſoſtom. in Pſalm. 9. Semper egemus Dei prouidentia, maxime cùm liberamur à malis, alligatam beſtiam non ita timemus, vt emiſſam: ita vitium non eſt ita timendum in afflictione, ſed poſt remiſſionem; rerum ſucceſſus maiora mala fecerunt, quàm res aduerſæ: nam ſicut dixit Ouid. 2. de Art.

Luxuriant animi rebus plerúmque ſecundis.

Multò meliùs Bern. 2. de conſider. cap. 12. Magnum, inquit, qui incidens in aduerſa non excidit, non minor cui præſens fortuna ſi arriſit, non irriſit, quamquam faciliùs inueneris qui ſapientiam retinuerunt contraria ſibi fortuna, quàm qui propitia non perdiderunt. Præferendus ille, qui & magnus eſt, cui inter proſpera ſaltem riſus indecentior, aut ſermo inſolentior, &c. Similia ſunt quæ habet Sermon. de tranſ. Malach. & Baſil. homil. 6. in diteſcentes.

Sunt itaque ita proſpera omnia, & præclara mundi bona aſpectu quidem lucida, ſicut cœleſtia corpora; inſtar tamen eorum inſtabilia, & conuertibilia, vnde ſplendentis fortunæ felicitas oſtenſa eſt Ioſepho, Geneſis 37. Cùm vidit *Gen. 37.* Solem, & Lunam, & Stellas ipſum *nu. 9.* adorantes, quo itidem admonetur nullatenùs fidendum felicitati volubili, & quæ perpetua varietate rotatur; quod rectè aduertit Dauid Pſalm. 36. cùm di- *Pſal. 36.* xit: *Vidi impium ſuperexaltatum, & nu. 35.* *eleuatum ſicut Cedros Libani, tranſiui, & ecce non erat.* Vbi Lyran. rationem reddens, quare non inuenerit impium exaltatum, ait, quia talis poteſtas eſt ita breuis, quod non eſt niſi quidem tranſitus, quæ igitur permanentia, & ſtabilitas in tranſitu poterit inueniri?

Hoc etiam aduertit Hieronym. in cap. 3. Ezech. cùm explicat illa verba. 1. Corinth. 7. *Præterit figura* *1. Cor. 7.* *huius mundi*, ſic enim habet. No- *nu. 31.* tandum quod non in futurum detulerit, ſed de præſenti dixerit præterit, & quotidie labitur figura mundi, nunquàm enim in eodem ſtatu permanet, ſed ſemper creſcentium, & decreſcentium figura præteruolat, & mutatur; vnde

Matth. 24. n. 35. Dominus: *Cælum, & terra tranſibunt.* Matth. 24. Sin autem hæc omnia, quæ in mundo continentur, prætereunt, atque pertranſeunt, quid poteſt in humanis rebus eſſe perpetuum? Si omnia prætereunt, quid ſtantem ſibi fingunt felicitatem homines in ſui deceptionem? Quid de proſperis gloriantur, qui ſtatim ad aduerſa tranſitum ſuſtinebunt, & in ſola varietate, & mutatione ſtabilitatem experientur? Vnde diabolus omnia mundi regna Chriſto Domino oſtenſurus, id momento temporis feciſſe ſcribit *Luc. 4. num. 5.* Luc. cap. 4. vbi Ambroſ. Bene in momento temporis, & ſæcularia, & terrena demonſtrantur, non enim tam conſpectus celeritas indicatur, quàm caducæ fragilitas poteſtatis exprimitur, in momento enim cuncta illa prætereunt, & ſæpe honor ſæculi abiit antequam venerit, quid enim ſæculi poteſt eſſe diuturnum, cùm ipſa diuturna non ſint ſæcula?

Hinc eſt quod poſtquam Propheta *Amos 6. num. 13.* Amos cap. 6. Refert omnes hominum felicitates, tamen nu. 13. addit: *Qui lætamini in nihili,* vbi Lyran. ait: *In vana gloria mundi.* Tygur. legit, *Gaudent in re nihili*, quod Vatab. explicat, non in re, ideſt, abs re; Symach. verò habet: *Qui lætamini ſine vlla ratione:* etenim ij, qui in rebus proſperis, & humana felicitate lætantur, id faciunt ac ſi nulla ratione prorſus pollerent, vnde Hebr. habetur: *Qui lætamini in non verbo*, ideſt, in iis, quæ non ſunt verbum, ideſt, res aliqua, ſed mentes veſtras ludum, immò inanes probant.

Dan. 3. num. 3. Dan. 2. num. 31. Zach. 6. num. 1. Danielis in cap. 3. In quatuor beſtiis, & cap. 2. In ſtatua ex variis metallis compoſita oſtenſa ſunt potentiſſima quatuor orbis imperia; ſic Zachar. 6. in quatuor quadrigis eorum ordinem, & proſperitatem oſtendit Deus ex communi expoſitione, vno excepto Palat. qui in quadrigis Angelos agnoſcit, & Theod. qui putat eſſe Dei miniſtros, qui quam ociſſimè Dei exequuntur mandata; in quarta igitur quadriga, quæ Romanorum Monarchiam referebat, equi varij viſuntur, fortes tamen, vt illius fortitudinis varietas ſeſe nobis ſtatim offerret contemplanda. Chald. pro fortibus legit cineræi coloris, ſiue cinericeos, vt ſcilicet, intelligeremus quod quantumcunque nobis videantur principes, eorúmque exercitus, & potentiæ fortes; tamen breuiſſimè ſciremus in cineres redigendos eſſe, & qualibet aura diſpergendos.

Hinc factum exiſtimo quod olim non vna, ſed multiplex fortuna colebatur, ſicut latè proſequitur Alexand. ab Alex. lib. 1. Genial. cap. 13. à principio, vbi inter alios fortunæ titulos olim celebres, proponit & fortunam conuertentem, quod homines ludificatur, quodque per omnia humana agitat, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodémque veſtigio nunquam diu ſtat. Nonnulli habitu fœmineo cæcam, & exoculatam, furentis ſimilem, ſuper volubile ſaxum effinxere, quod nullo delectu opes ad malos, & indignos conferat, quodque vaga, inconſtans, & inſtabilis foret, quare Apelles fortunam ſedentem effinxiſſe dicitur, eò quòd nunquam ſtaret, ſed quos fouiſſet indulgenter, mox de gradu deiiceret. Aliqui ſine pedibus illam exculpſere, ſed manus, & pennas tantùm adhibuere, vt ſi manus porrigeret pennas comprehendere non ſineret; alij vitream, quod puncto temporis frangitur. Sic ille; cui accinit Seneca in Hercule furente, cùm ait.

Nemo

Nemo confidat nimium ſecundis,
Nemo deſperet meliora lapſus,
Miſcet hæc illis,prohibetq́, Clotho
Stare fortunam,rota omne fatum,
Nemo tam Diuos habuit fauentes,
Craſtinum vt poſſit ſibi pelliceri.

Sed multò elegantiùs hoc habemus Pſalm. *61.* Vbi Dauid in hanc ſententiam dixit: *Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere*; etenim diuitiæ, gloria, & proſperitas cùm affluunt, itidem effluunt,& quò maiori abundant affluentia, eò celeriori diſcedunt velocitate; proinde colligendum cor, & detinenda mens, ne tranſeuntis fluminis celeritas illam ſecum deuoluat, & cor rapiat; ſic enim explicat dicta verba Baſil. ibi: *Diuitiæ ſi affluant*, &c. Cùm admiratione hanc ſuſpicito vocem, fluxa eſt diuitiarum natura, ſuos poſſeſſores torrente prærapido ocius prætercurrit, alios alio modo apta mutate dominos. Quemadmodum fluuius ex alto ruens loco, ita ſubito extuberat, vt ſtantes in ripa quandoque attingat, ſimul verò, vbi attigit, mox ſuccedit, ſic & opum lubrica decliuitas perniciſſimam exhibet, & prolapſiore leuiſſimam ſubit præſentiam, aliud ex alio natum permutare. Illud itaque,Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere, te admonet, vt ne animo erga illas afficiaris, ſed vſum tantùm ſume neceſſarium. Non denique tanquam bonorum vnum aliquod eas ardentiùs affectans, aut habens miraculi loco, ſed ipſarum vſum adminiſtrationémve, quaſi inſtrumentum ad virtutem amplectere,&c. Sic ille monet nullatenus adhærendum effluentibus bonis, quæ obruunt, & rapiunt eam animam, quæ ſeſe illis labentibus apponit, & deuoluendam, & demergendam penitus ſecum deferunt.

Pſal. 61. nu. 11.

Sed adhuc pro noſtro argumento clarior ſanè locus apud eundem Baſil. ſeſe offert in Pſalm. 59. Cùm explicat illa verba; *Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos; iratus es, & miſertus es nobis.* Putat enim Baſil. hunc Pſalm. conditum eo tempore, quo Dauid illuſtres reportarat victorias, de quibus 2. Reg. 8. Inquirit ergo quænam cohærentia ſit horum verborum cum triumpho, & lætitia, qua tum temporis gens Iudæorum potiebatur, & eam profectò reperit, quod humanæ felicitates in infelicitates ea celeritate tranſmutentur, vt etiam dum victoriam celebrabant,ſe iam victos deplorare poſſint, ſic ergo habet Baſil. Sanè epinicia, odæ videlicet pro parta victoria concinnatæ argumentum ſunt popularis, ac publicæ celebritatis. Quomodo igitur inquit, *Deus repuliſti nos?* At qui ſuſceperat illos data iam victoria. Quomodo autem: *Deſtruxit*,quos tanto ſucceſſu rerum auxit tradens eis arma, & currus, & equos, & ſubditos, & regionem tributariam? Dignum profectò ſcire hoc, ne aliquam verba ingratitudinem habeant. Liceat autem de omni omnino humano genere hoc intelligere, eò quòd ad omnes perueniat huius Pſalm. vtilitas,qui & mutati, & mutandi iure dici poſſunt, &c. Quibus in verbis Baſil. Vult propterea media proſperitate deſtructionem, & euerſionem eam gētem ploraſſe,quod mutationem à victoria in deſtructionem certam probè ſciret, proinde in die bonorum, memor exiſtens malorum,eadem ſuper ſe iam ſentiret.

Pſal. 59. num. 1.

Obſeruandus venit hoc in loco ille Cant. 7. vbi ſponſus ait: *Naſus tuus ſicut turris Libani,quæ reſpicit contra Damaſcum*:quo in loco Theodoretus, & tres Patres Græci, Ambroſius, & Gregorius per naſum diſcretionem

Cant. 7. num. 4.

tionem intelligunt, alij prudentiam, quæ à præuidendo dicta eſt, ſed quid præuidet? *Reſpicit*, dicitur, *contra Da-*
Hierem. 49. n. 25. *maſcum*: quæ Hierem. 49. Dicitur Ciuitas laudabilis, & vrbs lætitiæ, &
Amos 1. num 5. Amos 1. appellatur domus voluptatis, de ea enim dicitur: *Conteram domum Damaſci, & tenentem ſceptrum de domo voluptatis, & transferetur populus Syriæ Cyrenem.* Erat enim Damaſcus caput Syriæ, ſicut habetur
Iſai. 7. num. 8. Iſai. 7. Ex his igitur conſtat, cur naſus reſpiciens contra Damaſcum ab ſponſo extollatur, quod ſcilicet nouerit infelicitatem. In media felicitate, & lætitia ſubadorari, & poſt felicitatem, & voluptatem Damaſci diſcernere, præuidere, ac prouidere, vt lacrymas venturas contempletur, nec deciperetur, aut euaneſceret viſa lætitia, & proſperitate Damaſci.

Vel potius hæc metaphorica locutio explicari poteſt ex eo, quòd præuidendo ſponſa, & ſubodorando ea omnia, quæ in mundo proſpera, læta, & felicia exiſtimantur, memor minimæ durationis, & nullius eorum ſtabilitatis ea videt, & irridet, iíſque nullatenus decepta fidit; etenim ſicut notauit Andr. Burgenſ. in Prouerbial. formoſ. Tertullian. num. 134. In naſo irriſionis ſedes collocatur, vnde naſuti, & naſum habere irriſores dicuntur, Plin. lib. 11. cap. 37. Naſum noui mores ſubdolæ irriſioni dicauere; & Orat. dixit, Naſo adunco ſuſpendere. Martial. *Et pueri naſum Rhinocerotis habent*; & Perſius, *Vides*, ait, *& nimis vncis naribus indulges*; & Græci à naſo deducunt irridere, vt oſtendit prædictus auctor. Hac phraſi vſus eſt Tertullian. lib. 1. contra Marc. cap. 13. cùm dixit; Narem contrahentes impudentiſſimi Marcionitæ conuertuntur ad deſtructionem operum Creatoris, vbi per contractionem narium intelligit hæreticorum irriſionem. His ſuppoſitis, prædictum locum; nec ineptè ſic poſſumus exponere: *Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum*, ideſt, hoc ſequitur ex eo, quòd præuideas mutationem rerum temporalium, earúmque inſtabilitatem, quod ſicut Iſraelitæ è turri Libani præuidentes Syriorum munitiones, & cohortes diſpoſitas, ſic præcauentes ſe præparant, vt nullatenus timeant illorum incurſiones, cùm nullam ab eis poſſint læſionem ſubire, vnde eorum conatus potiùs irrident; ſic & prudens, ac ſancta anima præuidens ſubitam conuerſionem, & futuram tranſmutationem temporalium proſperitatum, tantum abeſt, vt iis efferatur, & glorietur, quòd potiùs veluti ſubducto naſo ea omnia ridet, & contemnit.

Iuuat autem maximè ad deprimendam elationem in proſperis præ oculis habere propriam vtilitatem, vnde cùm Deus ſecreta ſua, & abſcondita myſteria Ezechieli vellet aperire ipſum appellat filium hominis, vt paſſim apud ipſum reperire licet, quo ſuæ conditionis memor, tanto Dei beneficio nullatenus ſuperbiret: nam ſicut dixit Curſ. lib. 4. de rebus Alexand. Homines cùm ſe permiſcuere fortunæ, etiam naturam dediſcunt. Notauit hoc Hieronym. in cap. 47. Ezech. Cùm ait, vocat filiũ hominis, ne obliuiſcatur conditionis ſuę, dum ei magna monſtrantur; quod etiã obſeruauit idem
Hieronym. in eo, quòd Ezech. videns *Ezech. 2. num. 1.*
viſionem ſimilitudinis gloriæ Dei cecidit in faciem ſuam; ait enim, non eſt elatus viſionum magnitudine, ſed conſcientia fragilitatis humanæ procidit in faciem ſuam. Pondus huius terræ noſtræ graue admodum eſt, & veluti ſaburra inſeruit ne

inanis

inanis gloriæ, & proſperæ fortunæ flatu ſubmergamur. Vbi notandum venit, imò diſcendum ab apibus, quæ, ne flante diſſipentur vento, lapillos apprehendunt, quibus contineantur in via, ſicut dixit Poëta. 4. Georgic. *& ſæpe lapillos, Vt cymba inſtabiles fluctu iactante ſaburram, Tollūt: his ſeſe per inania nubila librant:* quibus ſimilia habet Ambroſ. libr. 2. de Virgin. Idque facere grues aſſerit Ælianus de varia hiſtoria, lib. 8. c. 15. Hac igitur ratione propriæ conditionis admonetur à Deo Propheta, & veluti infigitur ſtimulus ne multitudo reuelationis eum extollat, ſicut notarunt etiam Hebræorum interpretes, teſte Maldonato.

Ezechielem procidentem ſuper faciem ſuam imitatus eſt Ioannes Baptiſta tot à Chriſto encomiis cõmendatus, tot laudibus celebratus, cùm ſe ad illius pedes deuoluit, dicens, Ioan. 1. *Cuius ego non ſum dignus vt ſoluam eius corrigiam calceamenti,* quod magis aperuit Marc. cap. 1. cùm habet: *Cuius non ſum dignus procumbēs ſoluere corrigiam calceamentorum eius.* Recepit enim ſeſe Ioannes ad pedes Chriſti Domini, angulari lapidi adhærens, ne tandem leuis ſuperbiæ aura ab altitudine commendationis deiiceret; continent enim prædicta verba ſummã humilitatem, iis enim profitetur Ioannes ſe nec inter infimos, & vltimos ſeruos Chriſti annumerari debere; eſt enim forma prouerbialis, qua perſoluere calceamenta, infimum miniſterium denotatur, ſicut notauit Chryſoſt. homil. 15. in Ioan. Theophyl. Euthym. & Cyril. ibi, qua de re plura apud eundem Chryſoſt. homil. 18. de humilitate, tom. 5. & Auguſt. tractat. 13. in Ioan.

Ioann. 1. num. 27.

Marc. 1. num. 7.

Ezech. 2 num. 1.

Hinc eſt quod Bern. 2. de Conſiderat. cap. 9. ad Eugenium ſummum orbis Monarcham, & Pontificem ſcripſit. Es adhuc quod eras, & non minus hoc eſt, quàm quod factus es, poſtea fortè, & magis. Denique illud natus es, mutatus hoc, nõ in hoc mutatus; non reiectum illud, ſed iſtud adiectum. Dele fucum fugacis honoris huius, & malè coloratæ nitorem gloriæ, vt nudè nudum conſideres, quia nudus egreſſus es de vtero matris tuæ, nunquid infulatus, nunquid micans gemmis, aut floribus cericis, aut coronatus pennis, aut ſuffarcinatus metallis? Si cuncta hæc veluti nubes quaſdam matutinales velociter tranſeuntes, & citò pertranſituras diſſipes, & exſuffles à facie conſiderationis tuæ, occurret tibi homo nudus, miſer, miſerabilis; ſalubris copula, vt cogitans te ſummum Pontificem, attendas pariter viliſſimum cinerem non fuiſſe, ſed eſſe, vt altius ſedens, non alta ſapiens ſis, ſed humilia de te ſentiens, humilibúſque conſentiens, &c.

Præclara item ad rem præſentem expendit idem Bern. Epiſt. 42. humilis pariter, & prudentis à Chriſtóque laudati Centurionis dictum, cùm domum eius vellet adire, vt puerum curaret. Matth. 8. *Domine non ſum dignus,* &c. *Nam, & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, & dico huic vade, & vadit,* &c. Ait ergo Bern. dicturus habere ſub ſe milites, præfatus eſt, *Nam, & ego homo ſum.* priùs ſe agnoſcens hominem, quàm potentem; & homo gentilis in ſe impleri oſtendit, quod dixit David Pſalm. 9. *Sciant gentes quoniam homines ſunt.*

Matth. 8. num. 9.

Pſalm. 9. num. 2?

Videnda ſunt quæ habet pro hoc argumento Auguſt. in Pſal. 72. cum ait; noli attendere tumorem tuum, noli attendere typhum tuum, in quo eleuatus es, & ſi te circunſtant familiæ, & ſi numeroſum aurum, & argẽtum, diuerſus es à paupere rebus non tuis, extrinſecus appoſitis, te in illis vide, non illa in te, attende te ipſum,

Digitized by Google

non quod habes,&c.Quibus ſimiliæ haber ſerm.21.de verbis Domini ſecundùm Matth. poſt principium, quòd mortalis eſt homo,inquit ille, ad diſciplinam illi debet valere,.non ad iactantiam, vnde ſe iactat vermis craſtino moriturus? fratres: de diabolo debent erubeſcere mortales ſuperbi, ille, etſi ſuperbus, tamen immortalis eſt, audiuit autem homo:
Geneſ. 2. num.17. *Morte morieris.* Geneſ.2. *Quid ſuperbit terra,& cinis?* Eccleſ.10. Etiam ſi
Eccleſ. 10. nu.9. ſuperbit,diabolus non eſt terra & cinis; non attenditis, quia mortales eſtis, & ſicut diaboli ſuperbi eſtis? Mutatur ergo homo pœna ſua, & bene malo ſuo, vt proficiat bono ſuo.Quis neſcit quia pœna eſt neceſſe eſſe vt moriamur, pœna certa eſt, hora incerta, & de iſta pœna ſola certi ſumus in rebus humanis, cætera noſtra, & bona, & mala incerta ſunt, ſola mors certa eſt,&c. Huiuſmodi ergo certitudine continenda eſt incertitudo temporalium,vt nullo tempore euaneſcamus incertis, quibus certa eſt depreſſio mortis, & vt certiores de ea redderemur,eſt hora illius incerta.

Iuuat etiam maximè ad contrahenda inflata vela ſecundæ fortunæ vento, id meditari, quod monuit
Deut.9. num.7. Diuinum Oraculum Deuter. 9. Vbi poſtquam oſtendit Iſraëlitas ne proſpero terræ promiſſæ ingreſſu,victoriis, & triumphis de illius terræ incolis reportatis ſuperbirent, in medelam properantis ſuperbiæ addit antidotum: *Memento,& ne obliuiſcaris quomodo ad iracundiam prouocaueris Dominum Deum tuum ex eo die, quo egreſſus es de Ægypto.* Vbi Oleaſt.ait: Conſidera quàm ſapienter, & quàm vtiliter doceat te Dominus Deus tuus temperare gaudium boni ſucceſſus,vt ſcilicet recolas peccata,quę feceris, cùm tibi videris cuncta proſpera euenire; ſi quis enim prouidè cogitauerit peccata quæ fecit, quomodo poterit cogitare aliquod bonum ſibi ſui cauſa concedi? Inculcanda docet ſanctus vir peccata illi cui aliqua videris ſuccedere ad vota, &c. Qui enim proſpexerit demerita ſua,apertè comperiet, bona quæ habet,Deo non ſibi eſſe tribuenda,proinde potiùs gratus, quàm elatus reperietur.

Hæc planè ſi Ezechias apud ſe expenderet in media ſua felicitate, felicior euaderet, nec infelici morti proximus inueniretur,deinde etiam, ſi potiùs in Deo bonorum largitore, quàm in bonis gloriaretur:illa enim ſecura gloria eſt, & inamiſſibilis felicitas: vnde Bernard.2. de conſider. cap.6. Sic alloquitur Eugenium Papã. Hoc glorieris opto ſemper optimo genere gloriæ, quod Apoſtoli, quod Prophetæ delegere ſibi, reliquere tibi, *Mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Galat.6. Galat. 6.
Gloria eſt, ſed nihil in ea inane, nihil molle, nihil reſupinum, ſi num.14.
labor terret,merces inuitat,&c. Cæteræ quidem inanes gloriæ, inſtabiles proſperitates,volatica gaudia, ſicut loquitur Tertullian. lib. de pœnit.cap.11. Sola Dei gloria ſtat,ſolique ſtant,& permanent, qui cum illo,& in illo gloriantur.Vnde iam intelligetur, cur Diuinus ſponſus ſanctam animam ad foramina petræ inuitauerit, Cant.2.*Surge amica mea,&* Cant.2.
veni columba mea in foraminibus petræ. num.14.
Habuit enim ad capiendum ſecura, & perpetua bona,quæ ſupra firmam petram, Chriſtum, ſcilicet fundantur,vt nullatenus peritura; vbi Bernard.ſerm.61.poſt princ.ait,Vox columbę *in petra exaltauit me.* Pſalm.26. Pſal.26.
Et ſtatuit ſuper petram pedes meos. Pſal- num.5.
mo 39. Vir ſapiens ædificat domum Pſal.39. num.3.
ſuam ſupra petram,quo ibi nec ventorum formidet iniurias, nec inundationum. Quid non boni in petra?

In

In petra exaltatus, in petra ſecurus, in petra firmiter ſto ſecurus ab hoſte,fortis à caſu, & hoc quoniam exaltatus à terra;anceps eſt enim,& caducum terrenum omne, *Conuerſatio noſtra in cœlis eſt*, & nec cadere, nec deiici formidamus. In cælis petra,in illa firmitas,atque ſecuritas eſt, &c. Quibus in verbis Bernard.Securitatem omnimodam in ſolo Deo reperiendā docet ex duplici capite, quod ab illo neque cadat quis,nec deiiciatur,quæ ſunt omnium ruinarū principia,adhærens verò Deo non cadit, quia ſupra firmam petram ædificatus eſt, nec deiicitur à quoquam, quia non eſt qui de manu eius poſſit eruere,& ideò addit Bernard. Tantò illic ſecurior habito, quantò ille potentior eſt ad ſaluandum, fremit mundus,premit portus, diabolus inſidiatur, non cado; fundatus enim ſum ſupra firmam petram.

Philip. 3. num. 20.

Videndus hac de re Aug.ſerm.29. de verbis Domini ad med. vbi ait: Quanta tibi loquitur mundus, vt retrò aſpicias, vt in rebus præſentibus, nec præſentibus; nōn enim dicenda ſunt præſentia nunquam ſtantia,ſpem tuam ponas, & ab eo quod promiſit Chriſtus, & nondum dedit,ſed quia fidelis eſt, dabit,auertas animum tuum, & velis requieſcere in mundo pereunte;ideò enim Deus felicitatibus terrenis amaritudines miſcet,vt alia quæratur felicitas,cuius dulcedo non eſt fallax. O munde immunde tenere vis periens;quid faceres ſi maneres? Quem non deciperes dulcis, ſi amarus alimenta mentitis? Quid expaueſcis quia pereunt terrena Regna, ideò tibi cæleſte promiſſum eſt, ne cum terrenis perires: habent mutationes terrena Regna, veniet illud, de quo dictum eſt Luc. 1. *Regni eius non erit finis.* Qui hoc terrenis rebus promiſerunt nō veritate ducti ſunt, ſed adulatione mentiti ſunt. Poëta illorum quidam (5.Virgil.1. Æneid.) inducit Iouem loquentem, & ait Romanis. *His ego nec metas rerum, nec tempora pono,imperium ſine fine dedi.* Non planè ita reſpōdet veritas,regnum hoc, quod ſine fine dediſti in terra eſt, an in cælo? Vtique in terra, & ſi eſſet in cælo, cælum & terra tranſient; tranſient, quæ fecit Deus ipſe,quantò citiùs quod condidit Romulus? Alio loco dixit;*Non res Romanæ,perituraq; Regna.* Dixit peritura Regna, peritura veritate non tacuit, ſemper manſura adulatione promiſit. Toleremus fratres potiùs præſentia,quàm diligamus,aduerſorum manifeſta eſt pernicies, proſperorum falſa blandities.Time mare quando tranquillum eſt.Et ſerm.32. ad fin. Patria noſtra ſurſum eſt, ibi hoſpites non erimus: nam vnuſquiſque hîc in domo ſua hoſpes eſt,non ſe fallat, vel in omni hoſpes eſt,ſi non eſt hoſpes, non ibi tranſit; ſi tranſiturus eſt, hoſpes eſt; ceſſit tibi locum pater tuus,ceſſurus es locum filiis tuis, nec manſurus manes, nec manſuris relinquis. Si omnes tranſimus;aliquid quod trāſire non poteſt operemur, vt cùm tranſierimus,& illuc venerimus, viride non tranſeamus,opera noſtra bona ibi inueniamus.

Luc. 1. num. 33.

Ezechiel.3. dixit Deus Prophetæ. *Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum, & ſurgens egreſſus ſum in campum,& ecce ibi gloria Domini ſtabat quaſi gloria, quam vidi iuxta fluuium Chobar.* Vides Dei gloriam,non trāſeuntem, ſed permanentem cùm cæteræ veluti agri flores pertranſeant, & finiantur? Quòd ſi mihi obiicias, in cap.1.eiuſdem Prophetæ Dei gloriam gradientem fuiſſe oſtenſam, vnde & ſi modo ſtabilis proponatur, ibi tamen inſtabilis deſcribitur. Audi huius veluti cōtrarietatis conciliationem ibi à Beato Hieronymo

Ezech. 3. num. 22.

traditam. Egreſſus, inquit, in campi latitudinem vidit ſtantem gloriam Domini, quam prius viderat ambulantem, & eleuantem ſe, & interdum ſtantem, quia iuxta fluuium ſæculi huius Chobar, qui interpretati poteſt (Grauiſſimus) gloria cernebatur, quod ſignificat omnem mundi huius gloriam præterfluere, & gradum ſtabilem non habere, gloria autem Domini ſtans, & perſeuerans cum ſtante Propheta videtur in campo; quæ in medio captiuorum nec ſtare poterat, nec videri. Vbi vides gloriã Dei iuxta fluuium ambulantẽ, mundi gloriam, felicitatem, & proſperitatem deſignaſſe, quæ inſtar aquæ dilabitur, humana namque gloria, fluuio decurrente, intelligitur, ſicut videre eſt apud Orig. hom. 2. in Exod. & hom. 1. & 13. in Geneſ. Gregor. in 1. Reg. 15. & 6. Moral. cap. 11. & 33. Moral. cap. 6. Regiſtri, Epiſt. 5.

Quòd ſi opponas etiam Dei Ciuitatem fluuium gloriæ lætificare, ſicut teſtatur Dauid Pſalm. 45. *Fluminis impetus lætificat Ciuitatem Dei.* Audi quomodo Bernard. exponat quid dicendum ſit hac in re, ſic enim habet Serm. de fallac. præſentis ſæculi, vel vitæ, ante fin. In remuneratione torrens eſt voluptatis, & fluminis impetus, torrens inundans lætitiæ, flumen gloriæ, & flumen pacis; flumen planè eſt, ſed quod affluat, non quod fluat, vel effluat, flumen vocatur, non quod tranſeat, vel pertranſeat, ſed quod abundet. Gaudent in cibis, gaudent in pompis, gaudent in diuitiis, gaudẽt & in vitiis homines, ſed luctus extrema occupat eiuſmodi gaudiorum, quod gaudium in materia conuertibili mutari neceſſe ſit, re mutata. Accenditur cereus, non purum lumen eſt, ſed lucerna, ſiquidem ignis ipſe propria fométa conſumit, nec niſi ipſa conſumptione fouetur: porrò deficiente materia, & ipſe deficiet; ſicut ergo flammę illius nouiſſima fumus occupat, & caligo, ſic lætitia læta rei in triſtitiam commutatur, nobis autem participatio Hieruſalem in idipſum, &c.

Pſal. 45. num. 5.

Solus igitur ſtantem gloriam inuenies perpetuò duraturam in eo, qui ſolus habet, nobiſque miſericorditer, ſed pariter iuſtè, tribuit; neque enim qui ſolus habet gloriam inamiſſibilem ſolus eam habere voluit, ſed ita vt nos illam habentes, non in nobis, ſed in illo gloriaremur; quod proſequitur idem Bernard. Epiſt. 23. in princip. vbi ait: *Neminem laudaueris in vita ſua* (Eccleſiaſt. 11.) Sed ei laus adſcribenda, à quo accepiſtis, & velle, & perficere, quod meritò laudaretur. Deum ergo per nos, & in nobis operantem glorificamus, qui tamen ad hoc in vobis voluit glorificari, vt & vos redderet glorioſos, qui nimirum, cùm ſit mirabilis in Maieſtate ſua, & in Sanctis ſuis, glorioſus apparere dignatur, ne ſolus habeat gloriam. Ipſe nempe licèt ſibi ſufficiens ad omnem magnificentiam, quærit tamen gloriam, & in Sanctis, non vt augeat ſibi, ſed vt ſuis communicet.

Eccleſ. 11. n. 30.

Magnam vtique gloriam Deus conceſſerat Ezechiæ, & in reſtitutione ſalutis, & in prorogatione vitæ, & in retroceſſione vmbræ, & in occiſione, ac fuga hoſtium, ſed ille, qui in Domino gloriari debuerat, cuius ſola, & vera eſt Gloria eam ſibi aſciuit, vt elatus euaneſceret, & vt correptus deſcenderet, & qui mentis elatione, & egreſſione intumuerat, ad mentem redit æger; ſolent enim diuinæ correptiones inſanos elatos ad mentem reducere, ſicut in ſe reuerſus eſt præ fame perditus filius Luc. 15. vbi acutè Chryſol. ſerm. 2. in princ. ait: *In ſe reuerſus eſt*, in ſe ante redit, vt rediret ad Patrem, qui à ſe ante receſſerat, cùm recedit à Patre,

Luc. 15. num. 17.

tæ, à ſe migrat, & ab homine totus tranſit in beſtiam. Pro qua re videndus Clem. Alex. 1. pædag. cap. 10. vbi admonitionis, & correptionis etymologiam affert, quod ſit mentis immiſſio, quos enim Deus corripit, flagellat, & punit, iiſdem mentem immittit, à qua receſſerant, & fortè ideò Ezechias ipſe loquens iam in ſe morbo correptus proponitur, qui à ſe recedens huc vſque minimè loquebatur; eſt autem ſingulare Dei beneficium hîc corripi, & reduci, ſæpe enim Diuina patientia tolerat quos iam ad ſupplicia præſcita cõdemnat, ſicut dixit Gregor. 15. Moral. cap. 35. Et ad occiſionem deducit per pinguia prata paſcenda, quos non reſeruauit in vitam. Ideò gratulabundus Auguſt. 8. Confeſſ. cap. 1. ait. Tu ſemper aderas miſericorditer ſæuiẽs, & amariſſimis confuſionibus aſpergẽs illicitas iucunditates meas, vt quærerem ſine offenſione iucundari. En quid peperit Ezechiæ gloria, felicitas, & triumphus, vt ſcilicet excederet, & à ſe recederet, & opus tãdem fuerit Deo, adhibito læthali morbo, ipſum retrahere. Ex dictis itaque oportet colligere qua mente lætandum in proſperis, imò iuxta veram mentem in Domino tantùm gloriandum.

Tandémque notandum venit in morbo Ezechiæ, quòd ſi illi tam vtilis extitit ipsúmque docuit, & reduxit, quid non erit nobis vtile quando, & ea proficiunt, quæ nocere maximè videntur, quod rectè obſeruauit Auguſt. Epiſt. 87. cùm ait. Quid non miſericorditer præſtatur hominibus à Deo, à quo etiam tribulatio beneficium eſt: nam res proſpera donum eſt conſolationis, res autem aduerſa donum eſt permonentis Dei.

ANNOTATIO II.

De læthali morbo Ezechiæ, atque de mortis metu, & memoria.

QVoniam pulchrè nobis viſus eſt locutus Iſidorus Peluſ. Epiſtol. 74. libr. 2. Cùm aſſerit ferocientem, & præ elatione effrænem Ezechiam aduerſæ valitudinis fræno Deum ad ſe retraxiſſe, dum vſque ad portas inferi peruenire permiſit, quòd ipſe in verbis noſtri contexi. probatum aſſerit, non abs re hoc in loco futurum duximus oſtendere huiuſmodi frænum & quam vim habeat ad compeſcendos laſciuientis, & ſuperbientis equi impetus.

Illud igitur in primis conſtitutum ſit, Principum ſuperbiam, & elationem per equos in ſcriptura eſſe adumbratam, idque præterquam quod conſtat ex cap. 6. Zachar. probat Auguſtin. in Pſalm. 146. ibi: *In fortitudine equi voluntatem habebit.* Sic enim ait: Potentatus equi eſt ſuperbia, videtur enim equus veluti ad ſuggeſtum hominis accommodatus, vt altior incedat, & re vera eſt in eo ceruix indicans quandam ſuperbiam; non ſe extollant homines in ſuis dignitatibus non ſe ſublimes putent honoribus temporalibus, caueant ne in equo indomito præcipitentur. Similia habet idem Auguſtin. in Pſalm. 32. & 75. Gregor. 31. Moral. cap. 18. & Rupert. in cap. 9. Zachar. Superbè igitur exultanti, & ferocienti Ezechiæ frænum appoſitè iniicitur; ſolet enim Deus ſupplicia, & remedia proportionata adhibere, ſicut notauit D. Auguſtinus in Pſalm. 13. in eo, quòd Paulus

Zach. 6 num. 1. *Pſalm. 146. n.*

2.Corint. 12.n.7. lus dixit 2.Corinth.12.*Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus ſathanæ, qui me colaphizet.* Ait ergo Aug. Quid eſt hoc fratres? ne extolleretur tanquam iuuenis, colaphizabatur tanquam puer. Ego noui quod appoſuerim, ego noui vnde ægrotes, ego noui vnde ſaneris. Qui igitur cognouit morbum Ezechię, nouit etiam, & remedium apponendum.

Cæterùm ne inſolens videatur locutio de fræno, eam ex ſacris literis exuimus; etenim Iſai. 17. ferociente Senacheribo, & multa præ ſuperbia minitante contra Ezechiam, & ſe etiam ſupra Deum efferentem, Iſai.37. num.29. illi ait Deus: *Cùm fureres aduerſum me ſuperbia tua aſcendit in aures meas, ponã ergo circulum in naribus tuis, & frænum in labijs tuis, & reducam te in viam, per quam veniſti.* Ex quibus verbis conſtat, ad hoc fuiſſe impoſitum fręnum, vt Senacheribus à furore repreſſus iterum retrocederet, & regrederetur qua venerat, ſi igitur ſacrum inſpiciamus contextum, inueniemus nihilo magis fractum, retardatum, & conuerſum Senacheribum, quàm morte ſuorum propoſita, & conſpecta, eodem enim in capite ſic habetur. Iſai.37. num.36. *Egreſſus eſt Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia, & ſurrexerunt mane, & ecce omnes cadauera mortuorũ, & egreſſus eſt, & abijt, & reuerſus eſt Senacherib Rex Aſſyriorum.* Conſpecta itaque morte ſuorum, & ſtrage ab Angelo vna nocte edita, fræno cohibitus, & retardatus recalcatis greſſibus viam repetiit, qua venerat. Hoc igitur frænum à Deo illi impoſitum fuit, nam ſicut dixit Gregor.5.Moral. c.17. Dum quiſque conſiderat quam citiùs caro ad puluerem redeat, feſtine ſuperet hoc quod ſe de carne intus turpe vituperat, &c. Proinde aptè adhabetur terra, ne ſuperbiat cinis; nam ſicut dixit Nyſſen. Orat. de beatitudine. Nobilitas, & ſplendor ſuperbiæ cognationem habet cum latere, & non erubeſcis terrea ſtatua mox puluis futura, an non reſpicis ad vtrumque vitæ humanæ terminum vnde initium ſumatur, & in quid deſinat? Meminit Poëta 4. Georg. loquens de apibus hinc, inde in aciem diſpoſitis ad pugnam, facilè in concordiam redigi iniecto puluere.

Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta
Pulueris exigui iactu compreſſa quieſcunt.

Et Plin. lib. 7. apum dimicatio, vel pugna puluere diſcutitur; ſic & hominis elatio, & appetituũ diſſidium comprimitur, ac deprimitur puluere fragilitatis humanæ, & vltimæ reſolutionis in puluerem, memoria appoſita, ac propoſita. Hinc eſt quod Plutarch. in Quæſt. Romanis, q.23. Sueton. in Nerone, Rodigin. lib.29. Lectionum antiquarum, capit. 18. meminêre ea, quæ ad funera pertinebant in templo Veneris Libitinæ olim vendi, huius rei hanc exiſtimarunt plurimi fuiſſe cauſam, quoniam eo facto monebantur veteres, caducum eſſe quidquid naſcitur, eadem Dea, & ortibus, & interitibus pręſidente. Hoc tamen exiſtimo non abſonum eſſe, ſi dicamus in templo voluptatis ſepulturæ homines admoneri; nihil enim tam retrahere eos poteſt, & refrænare, quàm ſi in medijs voluptatibus futuræ mortis reminiſcantur.

Hoc quidem frænum impoſuit Deus primo parenti, Geneſ.2. *Quocunque die comederis ex eo, morte morieris.* Geneſ.2. num.17. Hoc itidem abſtulit diabolus, eóque ablato dum dixit Gen.3. *Nequaquam moriemini,* prohibitum pomum Geneſ.3. num.4. apprehendit Adamus, nóſque ſecum præcipites egit. Hoc etiam reiecto fræno ſuperbia corripit effrænes hominum

minum animos. Pſalm.72. habetur, *Quia non eſt reſpectus morti eorum in labore hominum non ſunt, ideo tenuit eos ſuperbia*, quo in loco Hierony. legit, *Quod non cogitauerint de morte ſua, tenuit eos ſuperbia*, tenebantur ſiquidem homines mortis cogitatione veluti fræno, ne eos ſuperbia occuparet, & illa correpti extra limites propellerentur.

Pſal. 72. nu.4.

Capta olim Arca Domini à Philiſteis diſſipauit illorum idolum, & in fruſta cōfregit 1. Reg.5. Inſuperq; percuſſit Azotios plaga maxima, & eodem cap. *Illis circunducentibus arcā fiebat manus Domini per ſingulas ciuitates interfectionis magnæ nimis, & percutiebat viros vniuſcuiuſq; vrbis à paruo vſque ad maiorem.* Immo adducta Arca in Accaron exclamauerunt Accatonicæ dicentes. *Adduxerūt ad nos Arcam Dei Iſraël, vt interficiat nos, & populū noſtrum.* Tulerunt itaque Arcā cap.6. Et tollentes duas vaccas quæ lactabant vitulos iunxerunt ad plauſtrum: *Ibant autem in directo vaccæ per viā, quæ ducit Bethſames, & itinere vno gradiebantur pergentes, & mugientes, & non declinabāt neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* Si verò inquiras quis duxerit plauſtrum, quis docuerit iter ad terram Iſraëlitarum, cùm viā minimè agnouerint vaccæ? Reſpondet Origen. Aurigam illius currus, ductorem illius plauſtri fuiſſe diabolum; nam ſicut dicitur Abac. 3. *Ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes eius.* Ipſe, ſcilicet, qui mortē abigit, ne hominibus cōſpicienda proponatur, ad pedes Domini ſedentis ſuper Cherubin, & veluti ante ipſam arcam, vt auriga vaccas ducēdo, ſedebat, vnde LXX. eo in loco habent. *Ad pedes eius* (nēpe Dei) *in arca.* Ipſe igitur, qui omnem mortis memoriam abolere, & auferre deſiderat, & ſempiterna obliuione delere intendit, minatus eſt plauſtrum, & vaccas veluti pungendo dirigebat, vt quantocyus diſcederet à Philiſtæis, vbi rot eorum occidebat, ne ſuperſtites, viſis cadaueribus, & morte ob oculos ſibi paſſim propoſita, à ſuis ſceleribus retraherentur, & mortis fræno in officio continerentur.

1. Reg.5. nu.4. Sup. n.9.

1. Reg.6. nu.18.

Abac. 3. nu.5.

Thren.2. Poſtquam refert Hiere. pleraque, & maxima peccata populi Hebræorum, addit: *Nec recordata eſt finis ſui*, quod ad rem noſtram ita exponit Nauarretus, innumera committunt homines crimina, quia mortis, iudicijque diuini non recordantur, quo in loco non mihi diſplicet, quam affert expoſitionem, cur Ioſephus curauerit educi oſſa ſua ex Ægypto, & ante agmina filiorum Iſraël veluti vexillum præferri, iuxta illud quod moribundus precatus eſt Geneſ. 50. *Cùm adiuraſſet ſuos, atque dixiſſet, Deus viſitabit vos: aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto.* Neceſſum itaque fuit populo duræ ceruicis, quando omnia aberant, quæ mortis memoriam poſſent refricare, & metum incutere, ſiquidem, *Non erat in tribubus eorum infirmus.* Pſalm. 140. Et veſtimenta eorum non ſunt attrita Deut. 29. Nec calceamenta pedum eorum, vt aliquid eis mortem proponeret proinde & cadauer, oſſa ve Ioſephi ante omnium conſpectum deferebantur, vt propriam in illis intuentes mortem, veluti fræno conpeſcerentur.

Thren. 2. nu.9.

Gen. 50. nu.24.

Pſ. 140. nu.37.

Deut.29. nu.5.

Peſſimus deſcribitur Achab. 3. Reg. 21. Sed poſtquam illi mortis propoſuit frænum Elias, eum pænitus retardatum, & refrænatum videmus, ait enim ſacer rex. *Cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimēta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite, &c.* Quod totum refert Lyran. ad mortem illi pronunciatam ab Elia. Ab Antiocho impio

3. Reg. 21. n.27.

fætor

fætor ipſi etiam intollerabilis ex proprio corpore mortis quidem prænuntius hanc ſententiam veriſſimam, & omnium animis ſculpendam elicuit 2.Machab.9. *Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mortalem non paria Deo ſentire.* Hinc eſt quod Sapiens conditionem ſuam in conceptione, & natiuitate deſcribens inter alia ſic ſcribit. *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus*, &c. Quid verò inde ſequatur, obiecta morte, ſubinfert, cùm ait. *Optaui, & datus eſt mihi*, &c. Vt ſcilicet ſpretis aliis omnibus, quæ ſua vanitate inflant, ſolidum, planúmque, ac plenum ſapientiæ ſpiritum flagitaret, & maximi duceret.

2.Mac.9. num.12.

Sap.7. & ſeq.

Profecturi de Ægypto Iſraëlitæ petierunt vaſa aurea, & argentea ab Ægyptiis, qui libenter conceſſerunt, mirabile autem cēſet ſacer text. quod exierint Iſraëlitæ, videntibus Ægyptiis, vbi Caiet. ait. Non more fugitiuorum, vt nullus tenuerit, nullus pretioſa commodata petierit: reddēs autem veluti huius rei rationem ſacer text. ſubdit; *Sepelientibus primogenitós, quos percuſſerat Dominus*; conſpecta enim morte ſuorū nihil prorſus de vita cogitabant, quinimò veluti refrænati interitu filiorum, Hebræos attingere minimè audebant, ſic enim hunc locum interpretatur Abul. ibi, quæſt. 2. cùm ait. Tanto illorum dolore, & ſui timore Ægyptij tenebantur, vt viderent Iudæos cùm vaſis auri, & argenti, & veſtibus recedentes, & tenere non curarent, ſed potiùs ipſi eos ad velociter fugiēdum incitarent dicentes: *Omnes morimur*; non enim erat aliqua plaga naturalis, quam paſſi ſunt Ægyptij, ſed Deus infixit eis mortem, quia Angelus percuſſor ambulabat per omnes domos Ægyptiorum, & occidebat primogenitos tam hominum, quàm pecorum, ita vt non eſſet aliqua domus in tota Ægypto, in qua non eſſet quiſpiā mortuus. Exod. 12. En igitur quid Ægyptios continuerit, quid ſuorum bonorum æſtimationem abſtulerit, propoſita ſcilicet ob oculos mors, nam ſicut dixit Gregor. lib. 13. Moral. c. 10. Qui conſiderāt qualis erit in morte, ſemper fit timidus in operatione, nihil quod trāſeat, appetit, & cunctis præſentis vitæ deſideriis contradicit, & penè mortuum ſe conſiderat, quia moriturum minimè ignorat, perfecta enim vita, eſt mortis meditatio.

Exod.12. num.36.

Num.33. num.3.

Exod.12. num.30.

Hinc exiſtimo deducendam rationem, cur cùm Deus noluerit obſeruari in deſerto cæremonias, quas olim præcepit Moyſi, ſed in terra Promiſſionis, vt patet ex Deuter. 12. qua de re videndus Abulenſ. num. 9. quæſt. 14. Poteſtque facilè deduci ex circuncisione, quæ olim erat præcipuum præceptorum, nam Ioſue 5. Omnes, qui in deſerto nati fuerant tranſacto Iordane, circuncidit, inſuper & feſtiuitates clangoris, propitiationis, & tabernaculorum in deſerto minimè obſeruatas probat Abulenſ. quęſt. 9. in cap. 9. Num. Vnum tantummodo Paſcha nullatenus intermiſſum cōſtat, vtpote quod mortem Ægyptiorum adumbrabat, & ſtragem illam communem coram omnium oculis proponebat, inſuperque & exitus ex Ægypto profectum ex hoc mundo in terram promiſſam referebat, proindéque neceſſaria admodum erat hæc ſolennitas, vt Hebræos à malis refrænaret, & in cultu, ac obſequio diuino contineret, nam ſicut dixit Gregor. 9. Moral. cap. 36. Cautum ſe, ac ſollicitum oſtendit qui breuitatem præſentis vitæ conſiderans non eius vſum, ſed terminum conſpicit, vt ex fine colligat nihil eſſe, quod tranſiens delectat, &c. Vnde Zeno teſte Laërt. in vita ipſius, cùm aliquando diuinum

Deut.12. num.1.

Ioſue 5. num.3.

Digitized by Google

Oraculum conſuluiſſet, vt modum, & viam inueniret ad rectè viuendũ, tale reſponſum accepiſſe fertur; Eris optimus, ſi mortuis concolor ſis, iuuat enim maximè meditatio mortis ad veram, & perfectam Philoſophiam, ideſt, ad vitam honeſtè, & ſanctè inſtituendam, quo in loco minimè omittendus Epictetus Platonis in Enchirid. ſiue in arte humanæ vitæ cap.12. cùm ait: Quemadmodum in nauigatione, ſubducto nauigio, ſi aquatum exieris, animo in nauigium intento eſſe oportet, & continenter ſollicito, ne gubernator vocet, & vinctus tanquam ouis in nauim coniiciariis; quòd ſi ſenex es, caue vnquam à naui recedas longiùs, ne quando vocatus es, deficias, &c. Qua metaphora, & ſimilitudine voluit Philoſophus admonitos eſſe debere, qui huius vitæ mare nauigant, ne obliuione corripiantur, aut animum à diſceſſu, & interitu auertant, ſed iugiter inuigilent, & parati ſint ad receptus tubam audiendam, eique promptiſſimè obediendum, fieri ſiquidem non poteſt, vt qui ea mente vitam traduxerit, incuria laboret, aut vitiorum ebrietati deditus ſeſe ingurgitet, & addicat.

Eſt optimus hac de re locus apud Chryſoſt.hom.21.in Geneſ.vbi ponderat, Deum non conceſſiſſe Enoch immortalitatem, cùm ex miſericordia vellet, ne peccandi metus, viſa in aliquo immortalitate, marceſceret, ſed tranſtuliſſe eum, ſicut dixit ſcriptura Geneſ.5. *Ambulauit Enoch cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Dominus*, vbi Chryſoſtom. legit, *Placuit Enoch Deo, & non inuentus eſt, quia tranſtulit illum Deus*, vt ſcilicet oſtenderet ſe veluti nolentem mortis tuliſſe ſententiam, quam reliquit in emendationem mortalium, ſic ergo habet Chryſoſt. Vides ſapientiam Domini: non immortalitatem largitus eſt ei, vt peccandi metum eneruaret, ſed morti in humanum genus ſuum ius reliquit, propter hoc iterum obſcurè, vt ita dicam, & latenter reuocare vult ſententiam, quam contra Adam protulit, ſed manifeſtum hoc non facit, vt timor illius emendationi ſeruiat, & idcircò Enoch, cùm ſibi multum placeret, tranſtulit. Sic Chryſoſtom. oſtendit quantum cenſuerit Deus conducere metum mortis ad continendum mortales in officio, ſiquidem noluit immortalem reddere eum, qui ſibi maximè placuerat, ne reliqui diſplicerent homines, ablato fræno mortalitatis, ſic enim facilius vitia amplecterentur.

Geneſ. 5. num.24

Pleríque quærunt, cur tam diuitem ſimul, & tam iuſtum voluerit Deus eſſe Abrahamum, cuius rei rationem aliàs reddidimus, illud præſenti inſtituto maximè inſeruit, quòd omnes diuitiæ Abraham vnica mortis memoria condirentur. Hoc ego deduco ex Chryſoſtom. homil.48. in Geneſ. vbi aduertit mortua Sara vxore Abrahæ, emptum ab ipſo fuiſſe quadringentis ſiclis argenti agrum Ephrom, vt mortuam vxorem Saram ſepeliret, ſicut habetur Geneſ.23. ait ergo *Gen.23. num.16.* Chryſoſtom. Hoc primum principium poſſeſſionis fecit Patriarcha per Saræ mortem. Vides igitur Abrahamum incepiſſe à fine, & primam poſſeſſionem in vltima habuiſſe, ſepulturam, ſcilicet, vt cætera, quæ deinceps haberet hoc condimento ſciret poſſidenda, & nullatenus illi obeſſent acquiſita, eáque mente, vt nihil certiùs haberet, nihil primum, nihil magis præ oculis, quàm ſepulchrum. Imò ſicut notauit Ambroſius, lib.de Abraham.cap.9. Voluit emere ſepulturam, agrúmque, ne ab eo, eiúſque domo poſſet alienari,

Digitized by Google

difficiléve eſſet mortuæ vxoris ſepulchrum in alieno prædio adire, & contemplari, at verò diuitiæ, quæ tali inſigni præſcribebantur, nullatenus poterant euaneſcēdi anſam præbere, quæ futuri pulueris, & cineris veſtibulum habebant.

Illud hac in re iure notandum, quòd ſi tam commendatur in Abrahamo huius poſſeſſionis emptio, vituperādū itidem cenſetur in Ephron eiuſdem venditio, etenim ſicut aduertit, dicto loco, interlinealis is, qui vendidit primum dictus eſt Ephron, ideſt, confirmatus, & perfectus; poſt venditā verò ſepulturā, iam Ephran, ideſt, infirmus, & imperfectus, cuius rei rationem ſi petas, petenda vtique erit ab Epiſcopo Sancio de Auila. lib. 1. de Reliq. c. 3. vbi oſtendit in eo ſepulchro fuiſſe oſſa primorum parentum, quod etiam probat Thoringus in Replica dicti loci Geneſ. Cùm autem primus parens cauſa fuerit mortis ſubeundæ, ideò illius oſſa futuram mortem omnibus teſtabātur, qui verò celebre huiuſmodi teſtimonium à ſe alienauit, & vendidit, non iam perfectus, ſed imperfectus, non confirmatus, ſed infirmus iure dicitur, & habetur. Vbi ſtatim occurrit Hieron. de locis Hebraïcis ad Geneſ. tom. 3. à quo deſumpta videtur citata gloſſa, qui ait. In Hebræo, ſicut poſuimus, hic primum nomen ſcribitur Ephron, ſecundū Ephran, poſtquam enim pretio victus eſt, vt ſepulchrum venderet, & acciperet argētum, licèt cogente Abraham, vau, litera, quæ apud illos per O, legitur ablata eſt de nomine eius, & pro Ephron dictus eſt Ephran, in quo ſignificatur non fuiſſe perfectæ virtutis, qui potuit vendere memorias mortuorum.

Adeò verò neceſſariam indicauit Deus mortis memoriam mortalibus, vt eam quotidie nobis obſeruari voluerit ob oculos, ne è mente vnquam excideret, ſic enim interpretatur Hierony. illud Eccleſiaſt. 1. *Generatio præterit, & generatio vadit, terra autem in æternum ſtat. Oritur Sol, & occidit, & ad locum ſuum reuertitur.* Ait ergo Hieronym. Oritur Sol, & occidit, vt quotidiano huiuſmodi defectu, & ſuo ortu, & occaſu, mundi, ne dum hominis interitum, & inconſtantiam repræſentet. Quod quaſi mutuatus Statius libr. 2. Syluarum in Epiſenio Glauciæ melioris ait. *Eccleſ. 1. num. 4.*

Aut moritura vides: obeunt noctesq́ue, diesq́ue,
Aſtraq́ue, nec ſolidis prodeſt ſua machina terris.

Proſequitur hoc argumentū D. Auguſtinus Serm. 39. de Verbis Domini poſt med. vbi ait. Nonne vita ipſa ſimilis morti eſt, dies autem ipſi properantes tranſeunt, quia hodiernus dies heſternum excluſit, craſtinus ideò naſcitur, vt excludat hodiernum. Ipſi dies non ſtant, tu quare cum illis vis ſtare? Et Serm. 42. in fin. Quid dicendum eſt vbi finis eſt? Heſternum diem nemo reuocat, hodiernus craſtino vrgetur vt tranſeat, & modò cùm loquimur, vtiq; tranſimus: verba currunt, & horæ volant; ſic ætas noſtra, ſic actus noſtri, ſic honores noſtri, ſic miſeria noſtra, ſic felicitas noſtra. Suffragatur Ambroſ. Orat. de Fide Reſurrect. poſt princ. cùm ait: Cælum non ſemper ſtellarum micantium globis fulget, & quaſi quibuſdam inſignitur coronis, non ſemper ortu lucis albeſcit, & radiis Solis irrutilat, ſed aſſiduis vicibus ille quidem mundi vultus gratiſſimus humenti noctium caligat horrore. Quid gratiùs luce, quid Sole iucundiùs, qui quotidie occidir? Diſceſſiſſe tamen hac non moleſtè ferimus, quia repræſumimus; doceris in his quam in tuis debeas

exerce

exercere patientiam.Si ſuperiora tibi occidunt, nec dolori ſunt, cur ſi ociderint humana doleantur?

Cæterùm illud obſeruandum in quotidiano occaſu Solis, quod itidẽ ſequenti die oritur,& apparet eâdem ſemper claritate,nobis verò ita Solis occaſus vitæ interitum debet proponere, vt meminerimus nullatenus oriendam niſi in vltimo die, iuſtis tamen pulchriori, & illuſtriori luce perfuſam,quod ex parte dixit Horat. Ode 53.Soles occidere,& redire poſſunt:nobis cùm ſemel occidit breuis lux, nox eſt perpetuò vna dormiẽda.

Pſalm. 114. n.8. Videndus hac de re,Baſil.in Pſalm. 114.ad illa verba, *Qui eripuit animam meam à morte*, vbi oſtendit omnia terrena perpetuam mortem ſubire, & eam nobis proponere. Idcircò,inquit,priuſquam anima per mortem à corpore ſeparetur, morimur ſemper homines:id dictum vt ne paradoxum tibi videatur, nimirum præter omnium opinionem, conſidera parũper rei veritatem; in tribus enim annorum hæbdomadis tres ætatis,ac vitæ alterationes, pérmutationeſque nactus eſt ſuſtinere homo; ex quo vita hominum per multas mortes conſueuit expleri, &c. quæ proſequitur oſtendens hominem quandiu viuit perpetuam ſubire mortem. Qua de re poſtea nobis iterum erit ſermo.

Accedit pro hoc argumento pulcher locus apud Chryſoſt.tom.3.homil. de Fide, & Spiritu ſancto, vbi mortẽ oſtendit medijs ipſis nuptiis, & lætitiis inſertam;ibi enim de morte filiorum in contractibus,& dotalibus ſcripturis maximè agitur,& antequam filij naſcantur,iam de eorum diſceſſu,& morte ſermo eſt, quando ſcilicet conditiones apponũtur, v.g. ſi ille, aut illa, quæ nubit, ſine filiis diſceſſerit, ſi filij priùs quàm parentes moriantur; ſi maſculus obierit, &c.Non ſolùm,inquit,Chryſoſt.qui ſunt,& viuunt mortis feriuntur ſententia,ſed & eorum,qui nõdum ſunt nati, &c. tam certa enim in incertis mortalium rebus mors eſt, vt de illa potiùs & priùs quàm de vita paciſci liceat,& in medijs omnium lætitiis, illa prima eluceat,quæ vltimam tandem manum omnibus imponit. Vt igitur emendationi adſit locus,& ne in vltimum tempus reſeruetur correctio, quamprimum nobis proponendus eſt finis,qui initium ſolet eſſe pœnitẽtiæ,& virtutis.Dixit hoc Auguſt. Serm.16. de verbis Domini ſecund.Matth.ante fin.his verbis. Scio ego,& mecum omnis, qui paulò attentiùs cõſiderauerit, neminẽ Deum timentem,ſub verbis eius non ſe corrigere, niſi qui putat quia plus habet viuere.Ipſa res eſt,quæ multos occidit cùm dicunt, cras, cras, & ſubitò oſtium clauditur:remanſit foris cum voce coruina,quia non habuit gemitum columbinum. Cras, cras corui vox,geme vt columbus,& tunde pectus,ſed plangas tibi dãdo in pectus. Fortè dicis tibi, promiſit mihi Deus indulgentiam quia me correxero,ſecurus ſum, lego diuinã Scripturam; Iniquus in qua die conuerſus fuerit ab iniquitatibus ſuis,& fecerit iuſtitiam, omnes iniquitates eius obliuiſcar. Ezech.18. *Ezec. 1 num. 1* En ego conſentio,& concedo, & cognoſco quia indulgentiam promiſit tibi,craſtinũ enim diem quis tibi promiſit? Vbi mihi legis indulgentiam te accepturum ſi te correxeris,lege ibi mihi quantum victurus ſis. Non lego,inquis.Neſcis ergo quantum victurus ſis. Eſto correctus, & ſemper paratus, quid differs in craſtinum? longa vita erit, ipſa longa bona ſit. Prandium bonum longum nemo differt, & vitam malam longam vis habere? vtique ſi longa erit, melius bona erit. Si breuis erit, bene factum eſt vt bona producetur. Sic autem homines

negligunt vitam ſuam, vt nolint habere malam niſi ipſam. Villam emis, bonam quæris; vxorem vis ducere, bonam eligis; filios tibi vis naſci, bonos optas; calligas locas, & non vis malas,& vitam amas malã? Quid te offendit vita tua, quam ſolam vis malã, vt inter omnia bona tua ſolus ſis malus? Si malus es, & quod dico placet tibi, diſplice tibi, quia ſi malus diſplicueris tibi, correptus placebis tibi. Sic ille probat quomodo ſibi diſtantem mortem imaginentur homines, nec impiam corrigant vitam: qui enim vicinam ſibi, & inſtantem contemplantur,& correptionem, & pœnitentiam minimè protelant.

Sed quantum fallaciæ reperiatur in iis, qui vitam hanc colunt,& mortẽ minimè meditantur, docuit idem Aug. Serm. 17. cit. lib. vbi oſtendit,& præſentem hanc non eſſe vitam, ſed futuram,& nihil inſuper eſſe, quod mortem non proclamet. Sic ergo incipit: Dixit Dominus cuidam adoleſcenti. *Si vis venire ad vitã, ſerua mandata*, Matth. 19. Non dixit: ſi vis venire ad vitam æternam, ſed ſi vis venire ad vitam, eam definiens vitam, quæ fuerit æterna vita. Hinc videndũ eſt, hinc conſiderãdum quemadmodum amanda ſit vita æterna, quando ſic amatur miſera iſta,& quandoque finiẽda vita. Cõſiderate, fratres, quantum amanda ſit vita, vbi nunquam finias vitam, amas ergo iſtam vitam, vbi tantùm laboras, curris, ſatagis, anhelas,&c. Ecce quæ pateris in miſera iſta, quam diligis vita,& putas te ſemper victurum,& nunquam moriturum. Templa, ſaxa, marmora; ferro, plumboque conſolidata, tamen cadunt, & homo nunquam ſe putat moriturum! Et Serm. 15. Vniuſcuiuſque hominis dies vltimus longè eſſe non poteſt, quia breuis eſt vita, & quia ipſa breuitas ſemper incerta, corrige te hodie propter cras. Sic

Matt. 19. num. 17.

August. vitæ breuitatem proponit, indeque efficaciter probat morum emendationem maximè eſſe curandam, mortiſq; meditationẽ in oculis mentis noſtræ iugiter conſeruandã.

Quia verò longum eſſet recẽſere, quæ à ſanctis Patribus hac de re collecta habemus, videatur Chryſoſt. in Pſ. 110. item 114. ibi: *Cõuertere anima mea in requiẽ tibi*,& hom. 11. in Epiſt. ad Rom. in morali,& hom. 9. in 1. ad Theſſal.& homil. 69.& 70. ad pop.& Orat. de anima, & Orat. de aduerſa valitudine, & tom. 5. Epiſt. 2. 3.& 4. Ambroſ. lib. de Bono mortis, & de Fide Reſurrect.& lib. de Parad. c. 9. Aug. de Cura pro mortuis,& de Spiritu,& anima, c. 31.& 39.& 3. de Ciuit. cap. 5. 6. & 10.& lib. 2. de Doctr. Chriſt.& Serm. 5. de verbis Apoſt.& de verbis Domini ſecundùm Matth. Ser. 21. 47. & 59.& tract. 33. in Ioan. circa fin.& lib. quæſt. ex Matth. q. 11. & lib. 50. homil, hom. 11.& 13. & de Salutaribus documentis c. 39. Greg. hom. 13. in Euang. & 4. Dialog. c. 58. & 16. Moral. c. 31. Cypr. lib. 4. Ep. 2. & lib. de Mortalit. Bern. Serm. de primordiis, mediis,& nouiſſimis,& c. 2. & 3. Medit. Hugo Vict. 1. de Anima, c. 2.& 3. Iſidor. 3. de Summo bono.

Sed illud neceſſariò hoc in loco aduertendum cẽſuimus cum Ruper. de Glorificatione Trinit. lib. 2. c. 16. tom. 2. Quod timent, fugiunt, ac deplorant homines mortem, at mortis cauſam, nec timẽt, nec effugiunt. Sic verò ille habet. Multa corda ſic obtuſa ſunt, vt non ſentiant, imò amaritudinem dulcedinẽ putant, non peregrinationem, ſed patriã exiſtimant. vitæ huius moram aliquantulam, & quidẽ amara illis eſt mors corporis, imò & ipſa memoria mortis, quomodo Sapiẽs dicit Eccleſ. 41. *O mors quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantijs ſuis, viro quieto, & cuius viæ directæ ſunt in omnibus,* *Eccleſ. 41. n. 1.*

&

& adhuc volẽti accipere cibum, ſed cauſam mortis, quæ vera amaritudo eſt, non cõſiderant, quòd per peccatum mors introierit in hunc mundũ non recogitant. Sic ille arguit eos, qui puerili timore laruam timẽt, ignem verò petunt, cùm potius ſolatium deberent habere in morte, vt pote quæ ad vitam ducat, & timere, ac fugere peccatum quod veram mortem inducit, doceat.

Docuit hoc Dauid, & pulchrè expoſuit Auguſt. nam Pſalm. 67. ait *Deus noſter, Deus ſaluos faciendi, & Domini Domini, exitus mortis*; ac ſi dicat; non eſt cur mortem timeas, cùm à benefico Deo in tui beatitudinem pro vitæ merito prodeat, nam idem qui creauit & occidit. Et Eccleſ. 12. *Memento Creatoris tui.* hoc ipſum inſinuat, vox enim Hebræa, & Creatorem, & præſciſorem ſignificat, & qui ſpirauit in faciem Adami ſpiraculum vitæ Geneſ. 2. *Ipſe aufert ſpiritum principum*, Pſalm. 75. Et verbo Domini, quo formati ſunt Cæli, mortuus dicitur Moyſes, Deut. 34. Pro eo enim, quod nos habemus, *Mortuus eſt Moyſes iubente Domino*, LXX. habẽt, *Defunctus eſt Moyſes per verbum Domini.* Vnde & in ore Domini, à quo vita procedit, viſus eſt gladius vtraque parte acutus, Apocal. 1. Cuius præſciſionem ſibi imminere ſenſit Ezechias, quando in noſtro tex. dixit, *In præſciſione dierum meorum.* Proinde igitur Deus qui occidit eſt Deus ſaluos faciendi, imo cuius filius nullum inuenit alium exitum vt egrederetur de mũdo, niſi mortem, in tuæ etiam ſolatium. Sic ergo habet Auguſt. *Deus noſter, Deus ſaluos faciendi.* Multum gratia commendatur, quis enim ſaluus eſſet, niſi ipſe ſanaret? Sed ne occurreret cogitationi, cur ergo morimur, ſi per eius gratiam ſalui facti ſumus: Continuo ſubiecit, *Et Domini Domini exitus mortis*: tanquam diceret. Quid indignaris humana conditio habere te exitum mortis, & Domini tui exitus, non alius quàm mortis fuit? Potius ergo conſolare, quã indignare: nam & Domini exitus mortis; patienter ergo etiam ipſam mortem feramus illius exemplo, qui licèt nullo peccato eſſet debitor mortis, & Dominus eſſet, à quo nemo animam tolleret, ſed ipſe eam à ſemetipſo poneret, etiam ipſius fuit exitus mortis, &c. Vbi Ambroſ. videndus eſt Orat. de obitu fratris Satyri cùm ait. Quod maius ſolatium noſtri, quàm quod ſecundùm carnem & Chriſtus eſt mortuus.

Pſal. 67. nu. 31. — *Eccle. 12. nu. 1.* — *Geneſ. 2. nu. 7.* — *Pſal. 75. nu. 11.* — *Deut. 34. nu. 5.* — *Apoc. 1. nu. 16.*

Proinde non mors timenda, ſed cauſa mortis cauenda; illa quia minimè euitanda toleranda: iſta quia intoleranda mala etiam poſt mortem infert in æternum, euitãda vtique eſt ne inficiat animam, vel pænitẽtia delẽda, vt proficiat animę. Non eſt itaque hęc prima mors tam timẽda, quàm quæ lædit, & de qua dicitur Apoc. 2. *Qui vicerit non lædetur à morte ſecunda.* Vbi plerique peccatum, alij infernum interpretantur. Hæc igitur quia vera mors, & quia grauiſſimè lædit timenda vtique, & fugienda eſt, vbi notandus venit locus ille, Pſalm. 89. vbi loquens Dauid de vita, & morte addit, *Quoniam ſuperuenit manſuetudo, & corripiemus*, vbi Hebræi *Exſciſionem* ſignificare volunt, & Symach. etiam Græcus vertit *Exſciſi ſubito auolabimus*, Arias Mont. *Reſecator cito, & auolabitis.* Genebr. ad verbum ex Hebræo. *Quoniã tonſio velox, & auolabimus*, ideſt, quia nos celeriter tondes, & reſecas, euolamus; quia tranſitus noſter eſt celer, auolamus. *Quoniã ſuperuenit manſuetudo* (tua ô Domine) *ſuper nos*, tuave ſuauis prouidentia, quæ nos hinc corripit.

Apoc. 2. nu. 11. — *Pſal. 89. nu. 10.*

Locus igitur neceſſariò expenden-

dus eſt; nam ſi hæc tonſio alluſionẽ continet ad omnium tonſionem, vt vult Agel. coniungendus eſt ille alius locus Pſalm. 43. quem vſurpauit Paulus Rom. 8. loquens de morte Sanctorum, *Æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis*, vt ſit ſenſus: illis quidẽ viſa eſt occiſio illa, quæ noſtra erat detonſio, & cùm velut oues nos viderentur occidere, potius lanam deſuper abſtulerunt, ſicut autem cui lanæ detonſio contigit, nullus infertur dolor, damnumve, ita & iuſtò mors acerba minimè eſt; quo ſenſu Auguſt. Serm. 6. de verbis Domini explicat illud Pſalm. 51. *Sicut nouacula acuta feciſti dolum*, de ijs, qui iuſtos deprædantur, & perſequuntur, ait enim. Inſidiatur contra te potens, acuit nouaculum vnde capillos radat, non vnde caput incidat; quòd dixi modò audiſtis in Pſal. 51. *Sicut nouacula acuta feciſti dolum.* Quare dolum potentis nouaculæ malæ comparauit? Quia non admittitur niſi ad ſuperflua noſtra, ſicut capilli in corpore noſtro tanquàm ſuperflui videntur, & ſine detrimento carnis raduntur; ſic quidquid poteſt tibi facere iratus potens, inter ſuperflua tua numera: tollit paupertatem tuam, nunquid tollit diuitias tuas? Paupertas tua diuitiæ tuæ in corde tuo: damno potuit afficere promiſſus, & vſque ad lædendum corpus; etiam vita iſta, cogitantibus aliam vitam inter ſuperflua deputanda eſt, nam, & martyres non vitam perdiderunt, ſed vitam acquiſierunt. Similia habet idem Aug. in Pſalm. 94. vbi ad rem noſtram exponit verba illa Cant. 4. *Dentes tui ſicut greges tonſarum aſcendentium de lauacro.* Vbi notandum eſt verbum aſcendendi, detonſa enim anima à corpore, quod eam grauat, & onerat, de deſerto iſtius mundi aſcendit ad palatium cæleſte delitijs affluens enixa ſuper dilectum ſuum, quia de re plura habet idem Aug. in Pſal. 137. & Bern. Epiſt. 24.

Pſal. 43. nu. 22. Rom. 8. nu. 36. Pſal. 51. nu. 4. Cant. 4. nu. 2.

Inſtar igitur tonſionis, præſciſionis, & ablationis ſuperflui, æſtimãda eſt mors: proindeque potius lætandum in ea, quàm lugendum, ſicut olim lætari ſolitum erat, & conuiuia lautiſſima celebrare, in die detonſionis, vt patet. 1. Reg. 25. à num. 8. de conuiuio Nabal, & 2. Reg. 13. quando Abſalon fecit quaſi conuiuium Regis. *1. Reg. 25. à nu. 8. 2. Reg. 13. nu. 27.*

Quòd ſi mors detonſio appellectur per reſpectum ad detonſos hominis capillos, poſſumus id explicare ex illo loco Geneſ. 41. quando eductum Ioſephum de carcere totõderunt, vt per mortẽ videatur quis educi de corporis carcere, imò de vitæ carcere in libertatem ſpiritus; ſic enim Dauid Pſalm. 141. dixit, *Educ de cuſtodia animam meam*, quod D. Baſil. hom. in Martyrem Iulittam ad medium legit. *Educ de carcere animam meam*, & pro re præſenti, ait. Quemadmodum eorum, qui in carcere conijciuntur; hi quidem in afflictione carceralium vinculorum detinentur introcluſi diuturniori temporis mora; illi verò ab ea calamitate ſummouentur celeriùs, ſic & animæ: etenim hæ detinentur in præſenti vita diutiùs, aliæ minùs, pro cuiuſque merito, dignitateve, iuxta diuinæ ſapientiæ profunditatem, non audis dicentem Dauid, *Educ de carcere animam meam?* Quid rurſus Simeon Dominum noſtrum pro vlnarum aſtringens complexu, huiuſmodi vocem emiſit? Non ne hanc? *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine?* Ei enim, qui ad ſupernum, & cæleſte domicilium feſtinus contẽdit, ſupplicio omni, omni carcere grauior eſt hæc inhabitatio corporis, &c. Quibus ſimilia habet Ambroſ. de bono mortis cap. 2. Et vt magis

Gene 41. nu. 14. Pſal. 141. nu. 8. Luc 2. nu. 29.

magis perſpiciatur videndus in cap. 2. Luc. ad dicta verba Simeonis, vbi ait: Vide iuſtum, velut corporeæ carcere molis incluſum velle diſſolui, *Philip. 1. nu. 26.* vt incipiat eſſe cum Chriſto, *Diſſolui enim, & eſſe cum Chriſto multò melius eſt*, Philip. 1. Illud autem aduertendum in verbo illo (*dimittes*) quod verbum Græcum ibi poſitum valde emphaticum eſt, & ſignificat vinculis ſoluere: in qua ſignificatione vſus eſt eodem verbo Luc. cùm introducit *Act. 26. nu. 32.* Agrippam dicentem Act. 26. *Dimitti poterat homo hic*. Et Pilatus, Ioan. *Ioan. 19. nu. 10.* 19. dixit, *Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere, & dimittere te*; quibus in locis idem eſt dimittere, atque vinculis ſoluere. Et ſanè Græcis vox (demas) dicitur ex Platone in Gorgia vinculum, vel cuſtodia. Quando igitur iuſti, & pij de cuſtodia, & carcere educuntur, velox detonſio eis contingit, vt ad ſuperiora euolent; nam ſicut dixit Nazianz. Orat. 19. Mors, quæ præſentibus malis liberat, atque etiam ſæpe ad ſupernam vitam traducit, haud ſcio an propriè mors appellari queat, vt pote nomine magis, quàm re formidabilis.

Quòd ſi recurramus ad id, quod olim fieri ſolitum erat, vt is, qui aliquem morbum, periculum, naufragiúve euadebat, detonſos pilos Deo, ſiue Dijs cóſecrabat. Qua de re multa apud Diodorum Sicul. lib. 2. c. 4. Martial. lib. 1. Epig. 88. Stat. lib. 3. Sylua 4. Virgil. 4. Æneid. prope finem. vbi videndus eſt Pontanus. Videnda item Commentaria Brodæi, lib. 6. Epigr. Græcorum, tit. de Iuuenibus, Plutar. in vita Theſæi, Senſorinus de die Natali in proœmio. Imò, & apud Hebræos hoc idem ſolitum aſſerit Ioſeph. 2. de bello. cap. 15. poſt principium, vbi ait. Venerat autem Hieroſolymam, vt vota Deo ſolueret, his enim, qui morbo, vel alijs neceſſitatibus implicantur, mos eſt orare per triginta dies antequam immolent hoſtias: abſtinere quoque à vino, & capillos radere; & Tertul. lib. de anima eiuſdem detonſionis meminit. Quis neſcit vitam hanc noſtram læthalem, iugemque eſſe morbum; de quo eleganter loquitur Auguſt. lib. 13. de Ciuit. cap. 11. per totú; & Serm. 21. de verbis Domini ſecundùm Matth. poſt medium ait. Quomodò Medici quando inſpexerunt valetudinem, & mortiferam eſſe cognouerunt, hoc pronuntiant, moritur, inde non euadit. Ex quo naſcitur homo, dicendum eſt, non euadit: qui natus eſt ægrotare cœpit, quando mortuus fuerit finit quidem ægritudinem, &c. Quis ignoret item procelloſam tempeſtatem eſſe vitam noſtram? Hanc igitur qui euaſit iure detonſam capillaturam Deo offerre debet tam periculoſo naufragio liberatus. Qua de re Cyprian. Serm. de mortalitate poſt principiú expendens dicta verba Simeonis, *Nunc dimittis, &c.* ait. Hoc dicit probans, & conteſtans tunc eſſe ſeruis Dei pacem, tunc liberam, & tranquillam quietem, quando de iſtis mundi turbinibus extracti, ſedis, & ſecuritatis æternæ portum petimus; illa enim eſt pax noſtra, illa fida trãquillitas, illa ſtabilis, firma, & perpetua ſecuritas. Tunc igitur liberatus homo, & detonſus euolat in cœlum. In quam ſententiam poſſumus deducere illud Iob. 15. *Homo natus ad laborem, ſicut auis ad volatum*, cuius ſimilitudinis vis in eo poteſt penſari, *Iob 15. nu. 7.* quòd ſicut aues volando mortem effugiunt, & vitã, victumq; acquirunt, ſic homines per extremum omnium laborum, nempe mortem (quam tandem ſubiturus naſcitur homo) vitam acquiret, & auolat; accedit enim velox detonſio, & auolamus. In quam ſententiam videndus eſt Caiet. 3. p. quæſt. 46. art. 5. vbi aſſerit, mala pœ-

næ,

Digitized by Google

næ, quæ inſtrumenta mortis, deificata fuiſſe à Chriſto Domino, vt iam nobis minimè odioſa ſint, aut fugienda, ſed potius amplectenda, cùm inſtrumenta vitæ ſint; qua de re plura habet Chryſoſt. in Epiſt. ad Præſbyteros & Epiſcopos in carcere detentos, & hom. 9. ad populum, latius verò hom. 18. in 1. ad Corint. Bernar. in vita Malac. Obiter tamen aduertendum, ne quis labatur in eo Comment. Caiet. mala culpæ, ideſt, peccata, nullatenus fuiſſe deificata à Chriſto Domino, id enim peccato repugnat.

Proinde vt ex tam multis conſtat minimè timenda mors, ſi illam præcedat compoſita, & bene morata vita, tūc enim felicioris vitæ ſpes certa oboritur, quæ placidum velit trā-
Apoc. 6. nu. 8. ſitum. Apoc. 6. aperto quarto ſigillo apparuit mors ſedens ſuper pallidum equum; quem locum Tertul. lib. de Pudicit. cap. 20. legit, ſuper equum viridem; & ſanè vtraque lectio probè cohæret, equi, ſcilicet, pallidi, & viridis, quod impijs mors quidem triſtis, luctuoſa, & infelix eſt, probis autem fauſta, læta, & gratiſſimum virorem oculis referens, ſicut proſequitur Hierony. Epiſt. 34. vbi ad ſecuritatem, quia iuſti diem ſuum
Pſalm. 126. nu. 5. obeunt, refert illud Pſalm. 126. *Non confundetur, cùm loquetur inimicis ſuis in porta*; quod etiā proſequitur Bern. Serm. 41. ex paruulis; vbi ait. Bonorum mors optima, quādoquidem fit ibi quies à labore, fit iucunditas de nouitate, fit ſecuritas de æternitate, &c. Elegantius id dixit Ser. 52. Bona mors, quæ vitam non aufert, ſed mutat in melius. Videndus Ludouic. Legion. in Pſalm 26. vbi ægrè fert iuſtorum tranſitum mortem appellari. Etenim, inquit ille, tunc maximè viuunt, cùm primùm exceſſerunt ab his terrenis, & mortalibus locis, quod probat ex Paulo.

2. Corinth. 5. vbi ait: *Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, ſed æternam in cælis.* *2. Cor. 5. nu. 5.*

Videndus pro hoc argumento Baſil. in Pſalm. 115. ad illa verba: *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorū eius*. Non eſt, ait, quod cunctemini; ô homines, illuſtre hoc, & honeſtum adire certamen, neque mortem perhorrere; neque enim eſt corruptio, ſed vitæ occaſio; non omnimoda deletio, ſed ad honorem pretij ingentis tranſcenſio, &c. Notanduſq; venit hic Hilar. Can. 1. in Matth. vbi explicat illum locum Hierem. 32. quem Matth. cap. 2. ad mortem innocentium myſticè refert. *Vox in Rhama audita eſt ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt*; ait igitur Hilar. noluiſſe Rachelem conſolari, quia non erant mortui, qui mortui reputabantur: in æternitatis enim profectum per martyrij gloriam efferebantur; conſolatio autem rei amiſſæ, & non auctæ erat præſtanda, vbi ſimilia dixit Euſeb. Emiſſ. Serm. de Innocentibus. Mater Eccleſia, inquit, quamuis multum de filiorum ſuorum nece lugeat, conſolationem non recipit, quia non ſunt in tali euentu dandæ, vel ſuſcipiendæ conſolationes; vbi enim lætitia vicit lacrymas, gaudium mærorem, gloria paſſionem, ibi conſolatio neceſſaria non eſt, magis enim lætandum eſt de illa vita, quàm de iſta ſit dolendum. Similia dixit hom. de S. Bandina, vbi eundem explicat locum, videnduſque Greg. Nyſſenus in funere Pulcheriæ, vbi loquitur de lætitia & gaudio quo Abrahamus filiū Deo immolabat Geneſ. 22. Haud grauatim, inquit, dilectum filium pro victima Deo offerebat, quod ſciret quia futurum eſſet, vt puer in

Pſal. 115. nu. 3.
Hierem. 32. nu. 19.
Matth. 2. nu. 18.

meliorem, & auguſtiorem formam rranſmutarerur.

Eſt optimus hac de re locus apud Philonem lib. de Ioſeph, vbi refert quonam pacto ſe habuerit Ioſephus poſt mortem patris erga fratres ſuos qui ſummoperè rimebant, ne ille recordarus patrati facinoris, dum illum olim vendiderunt, defuncto tandem parente vindictam ſumeret, qui- Gen. 50. num. 15. bus ille ſatisfaciens Geneſ. 50. ſic introducitur à Philone. Non diſtuli vindictam in tempus opportunius, ſed condonaui pœnam in ſolidum, partim in honorem patris, ne quid mentiar, partim propter fraternam neceſſitudinem. Quamuis etiam ſi patris ſolius reſpectus apud me valuiſſet, in hoc humanitatis officio par eſt vt etiam illo defuncto valeat: nam meâ ſententiâ, nemo bonus moritur, ſed viuet in ſempiternum, expers ſenij, propter immortalem naturam animæ ſoluræ corporis neceſſitatibus. Deponite metum, poſthac meliore conditione apud me futuri, quàm ante parentis obitum. Quibus in verbis profitetur Philo melius poſt mortem viuere patrem, quàm viueret antequam obiret. Similia habet lib. Quòd deterior potiori inſidietur, ante med. vbi expli- Geneſ. 4. num. 8. cat ſacrum text. Geneſ. 4. cùm dicitur: *Conſurrexit Cain aduerſus fratrem ſuum Abel, & interfecit eum*; deinde & illum: *Vox ſanguinis fratris tui Abel* Sup. num. 30. *clamat ad me de terra*. Sic ergo habet. Id, quod dicitur, *Inſurrexit Cain in Abel fratrem ſuum, & interfecit ipſum*, prima quidem ſpecie Abelem occiſum ſubiudicat: ſin autem diligentiùs rem expenderis ipſum Cain, à ſeipſo; proinde ſic legendum: *Inſurrexit Cain, & occidit ſeipſum, non alterum*, & meritò quidem: anima enim, quæ tollit dogma pium, & virtutis amicum, virtuti eſt mortua. Itaque Abel, quod vix credas, interemptus viuit, exemptus enim ex inſipienti mente viuit in Deo vitam feliciſſimam. Atteſtatur nobis Diuinum Oraculum, quòd vociferari eum ait diſertè, & clamore prodere quæ à malo ſocio paſſus eſt, alioquin ſi non amplius erat, quomodo loqui poterat? Ita profectò ſapiens; qui videtur mortali vita defunctus, immortalem viuit.

Ex iis igitur conſtat mortem nullatenus officere iuſtis, ſed in profectum eis accidere: quod adhuc explicandum cenſeo ex eo, quòd equitantem mortem lego in ſuperiùs citato loco Apoc. Enim verò in Scriptura equum, ſalutis, & protectionis ſymbolum eſſe apertiſſimum eſt. Vnde Baſil. in Pſalm. 32. Negat Hebræos vſos equitatu militari, imò & Deut. Deut. 17. num. 16. 17. Cautum erat ne Rex ſibi equos multiplicarer: licèt ſciam oppoſitum docuiſſe Abul. 2. Paralip. 8. quæſt. 7. & cap. 9. quæſt. 16. 17. & 19. Et licèt multos equos habuerit Salomon, vt patet ex Eccleſ. cap. 2. vbi videndus Eccleſ. 2. num. 7. eſt Lorin. Et ex 3. Reg. 4. Tamen, 3. Reg. 4. num. 16. nec Reges ipſos, Principéſq; in bello equis vectos, nec Iudæos equeſtri pugna vſos reperimus. Ratio verò eſt, quia volebat Deus ſuum à ſe pendere populum, ſuaque protectione, & auxilio niti magis quàm externo præſidio; hinc eſt quod Pſalm. 32. Pſal. 32. num. 16. & 17. dicitur. *Non ſaluatur Rex per multam virtutem, & gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus ad ſalutem*: Et Prouerb. 21. *Equus paratur* Prou. 21. num. 31. *ad diem belli, Dominus autem ſalutem tribuit*: Et auxilium Angelorum indicatur in equis. Zachar. 1. & 4. Reg. Zach. 1. num. 8. 6. imò, & Abac. 3. cùm habeatur, *Ante faciem eius ibit mors*, ne putaremus 4. Reg. 6. num. 15. mortem ad deſolationem, & ruinam Abac. 3. num 5. iuſtorũ aduenire, additur, *Qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadriga tua* Supr. n. 8. *ſaluatio*. Hinc igitur elicio, ex eo nobis proponi mortem ſuper viridem

equum, vt in ſubſidium, & liberationem iuſtorum aduenire credatur, etenim per illam liberantur à carcere, naufragium euadunt, impedimenta ſoluunt, ab ægritudine ſanantur, & ad veram vitam deducuntur. Vnde Tertull. lib. de Spectac. cap. 28. ait. Non poſſumus viuere ſine voluptate, qui mori cum voluptate debebimus? nam quod aliud votum noſtrum, quàm quod & Apoſtoli Philipp. 1. *Exire de ſæculo, & recipi ad Dominum.* Hæc voluptas illi votum. Et Cyprian. Serm. de Mortalit. ad fin. Quod interim morimur, ad immortalitatem morte tranſgredimur, nec poteſt vita æterna ſuccedere, niſi hinc contigerit exire: non eſt exitus, ſed tranſitus, & temporali itinere decurſu ad æterna tranſgreſſus. Quis enim ad meliora feſtinet, quis non mutari, & reformari ad Chriſti ſpem? Ex quibus apertè patet, non tam lugendam, & timendam mortem, ſicut pius Rex Ezechias hoc loco fecit, ſed libenter, imò lætanter excipiendam eſſe, & ob oculos proponendas rationes, quas propterea hùc vſque proſecuti ſumus.

Philip. 1. num. 13.

ANNOTATIO III.

Quomodo antequam ſæculo moriatur homo debet ſibi mori.

Qvoniam D. Bernard. Serm. de hoc Cant. verba noſtri text. ad allegoriam tranſtulit, dicens: Qui timore Dei initiatur ad ſapientiam, is continuò dimidiat dies ſuos exclamans præ timore: *Vadam ad portas inferi*, cuius vtique inferi metu cùm cœperit quieſcere à malis, incipit de bonis quærere conſolationem. Per hos gradus Ezechias tranſiit, & innotuit tranſituris. *Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi*; ac ſi diceret: Cùm depoſita imagine terreſtris hominis imaginem cæleſtis vellem portare: cœpi à timore. Concipiens exclamaui: *Vadam ad portas inferi.* Quo tamen timore nequaquam deſperans quæſiui reſiduũ annorum meorum, vt iam mihi viuere inciperem, qui contra me vixeram vſque adhuc. Ex hac igitur doctrina illud colligimus, & proſequimur, eum, qui vadit ad portas inferi in media, ac meliori vitæ portione, non ſubiturũ poſt mortem inferni pœnas quandoquidem eas in vita prænouit, quod poſſumus magis aperire ex eo, quòd idem Bernard. ait, Epiſt. ad Fratres de monte Dei, poſt principium, vbi ita habet. Cùm in cella iugiter cæleſtia actitantur, cælum cellæ, & ſacramenti ſimilitudine, & pietatis affectu, & ſimilis operis effectu proximum efficitur; nec iam ſpiritui orandi, vel etiam à corpore exeunti à cella in cælum longa, vel difficilis via inuenitur; à cella enim in cęlum ſæpe aſcenditur, niſi ſicut dixit Pſalmiſta, *Deſcendant in infernum viuentes*, videlicet, ne deſcendant morientes; hoc enim modo ſæpe cellarum incolę in infernum deſcendunt; ſicut enim aſſiduè contemplantur, reuiſere amant gaudia cæleſtia, & ardentiùs ea appetunt: ſic & dolores inferni, vt horreant, & effugiant.

Notatu digna cenſuit Aug. Serm. 35. de verbis Apoſt. poſt initium verba illa Chriſti Seruatoris. Ioann. 11. *Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet, & omnis qui viuit, & credit in me, nõ morietur in æternum*; quæ verba, quia oppoſitum aliquid inter ſe habere videntur, ita explicat Aug. Quid eſt, inquit, moritur, & viuit, & *Qui credit in me, non morietur in æternum?* *Ioan. 11. num. 25.*

Certè

Certè licèt moriatur, non morietur in æternum. Sic iſta ſoluitur quæſtio vt non ſint inter ſe contraria verba veritatis, & poſſint inſtruere affectum pietatis. Etgo licèt corpore morituri ſimus, viuimus ſi credimus, &c. Vbi Auguſt. videtur in eo collocare futuram vitam noſtram, ſi credamus mortem noſtram, etiam antequam adueniat, adeamúſque mente, & cogitatione quæ poſt mortem ſuſtinenda reſtant mala, vt accingamur ad promerenda bona.

Fortaſſis & hoc fuit, quod in oculis ſponſi placuit, cùm ſponſæ dixit
Cant.4. num.11. Cant. 4. *Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris*; vbi duo expendenda ſunt. Primum, vt ſit alluſio ad odorem, odoratúmve. Secundum, ad ve-
Cant.7. num.4. ſtes; illa deducitur ex Cant.7. ex illis verbis quæ ſuperiùs expoſuimus: *Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum*, vbi per naſum Theodoret. & tres Patres Græci intelligunt diſcretionem, qua ſancta anima inter vitia & virtutes, vtilia & noxia diſcernit, & ſeparat. Quam expoſitionem etiam habet Ambroſ. Serm.5. in Pſalm.118. & lib. de Spiritu ſancto cap.9. Greg. ad dicta verba Canticorum, & 1.par. Paſtoral. c.11. Turris ſiquidem Libani Damaſcum proſpectabat, quæ caput Syriæ erat, Syria verò populum Dei diuturno, & graui fatigauit bello, & ab illo capite, ſcilicet Damaſco, bellorum cōſilia, acies ad bellandum inſtructæ prodibāt, inde exploratores egrediebantur, quæ omnia præuidebant, & diſcernebant, ſpeculatores in turri Libani conſtituti; per veſtimenta verò deſignantur opera, ſicut ibi docet Gregor. D.Thom. & Bed. vt patet ex
Apoc.19. num.8. Apoc.19. vbi dicitur: *Vxor eius præparauit ſe, & datum eſt illi, vt cooperiat ſe byſſino, & candido: byſſinum enim iuſtificationes ſunt Sanctorum*, & Iob 29.
Iob 29. num.14. *Iuſtitia indutus ſum, & veſtiuit me ſicut veſtimento*: & hoc ſenſu Apoc.16. iubemur cuſtodire veſtimenta noſtra, *Apoc.16. num.15.* ideſt, ne per adueniens peccatum meritis mortificatis (vt Theologi loquuntur) nudi relinquamur. Vulgare tandem eſt odorem thuris mortuis inſeruire, & in defunctorū pompis nullam aliam ſpeciem aromaticam concremari: quid igitur odor veſtimentorum, ac operum ſponſæ commendatur à thure, niſi quia ſubodoratur finem, & mortem præuidet, ac diſcernit. Quæ diſcretio, & prudentia ſponſæ ſummopere commendatur apud ſponſum, cùm vergat, & reſpiciat aliam diſcretionem neceſſariò contemplandam, & præuidendam; ſic enim mortem appellauit Tertull. lib. de Anima. cap.51. hoc eſt diſiunctionem corporis, & animæ, quomodo eam definiuit Auguſt.13. de Ciuit. c.6. & Nyſſen. lib. de Orat. Hominis, cap.30. vtrumque repetit Tertull. lib. cit. cap.52. Ambroſ. lib. de Fide Reſurrect. ante med. vbi clariùs dixit. Quid eſt mortis meditatio, niſi quædam corporis, & animæ ſegregatio? quia mors ipſa non aliud quàm corporis, & animæ ſeceſſio definitur; quam etiam definitionem poſuit Ariſtot. lib. de Morte, & Vita. Odor itaque mortis in vita perplacet Diuino ſponſo, cùm maximè proficiat ad ſalutem, & ne æterna mors incurratur, quod maximè fit, cùm in vita præuidetur.

Miſeriam ſtultæ Ciuitatis Hieruſalem deplorat Hieiem. Tren.1. quæ non cognouit interitum in die ſua, & ideò in nocte plorauit, vnde & illi lacrymæ minimè profuere, profuturæ vtique ſi in die, noctem præueniens fuiſſet lacrymata: deſignat autem hic locus eam animam, quæ in die vitæ noctem mortis minimè meditatur, vt lacrymis futura præueniat mala, ad hoc vt illa euitet, & effugiat, ſic ergo habet; *Plorans plo-*

Tren. 1. nu. 2. *rauit in nocte, & lacryma eius in maxillis eius:* vbi Hieronym. in præſens inſtitutum ait. Decepta anima diabolica ſuggeſtione in noctem veniet futuræ perditionis, vbi gemitum dabit perpetuum ſine vlla conſolatione; ipſi enim ſpiritus maligni, qui eam ante per illecebras voluptatum in diuerſa detrahebant, tandem in tenebris exterioribus conſtitutam perpetuis cruciatibus punire non ceſſant. Vt ergo hunc dolorem maximum euitet, neceſſe eſt quòd in præſenti ſalubriter doleat: quatenus immenſa Bonitas Dei pro fletu præſentis temporis, conſolationem illi præbeat ſempiternam. Sic Hierony. ex Propheta oſtendit eos quidem futura declinare, & effugere tormenta, qui in præſenti eadem cōſiderant, & in vita expendunt quæ futura ſunt poſt mortem, atque ne infernum patiantur mortui, viui illum adeunt, & tormenta inuiſunt, & in die plorant, ne in perpetua nocte deplorare cogantur.

Miniméque piget hoc in loco referre quid tantæ rei ignarus ſcribat Seneca Epiſt. 71. Quid eſt, inquit, quod nos facit pigros, inertóſque? Nemo noſtrum cogitat quandoque ſibi ex hoc domicilio exeundum. Sic veteres Inquilinos indulgentia loci, & conſuetudo, etiam inter iniurias detinet vis aduerſus hoc corpus liber eſſe? Tanquam migraturus habita. Et Epiſt. 72. Ante ſenectutem curaui, vt bene viuerem, in ſenectute, vt bene moriar. Ante ad mortem quàm ad vitam præparandi ſumus, vt ſatis vixerimus, nec anni, nec dies faciunt, ſed animus, &c.

Perelegans pro hoc argumento eſt locus apud Hieronym. lib. 1. contra Iouin. vbi expendit id, quod narrat ſacra Scriptura Ioſuë 10. *Fugerunt quinque Reges, & ſe abſconderunt in ſpelunca vrbis Maceda; præcepitq́; Ioſuë*
Ioſuë 10. num. 16.
dicens, aperite os ſpeluncæ, & producite ad me quinque Reges, qui in ea latitant: cumq́; adducti eſſent ad eum, vocauit omnes viros Iſraël, & ait ad principes exercitus: ponite pedes veſtros ſuper colla regum iſtorum, qui cùm perrexiſſent, & ſubiectorum colla pedibus calcarent, rurſum ait ad eos, nolite timere, ne paueatis, confortamini, & eſtote robuſti, ſic enim faciet Dominus cunctis hoſtibus veſtris, aduerſus quos dimicatis. percuſſitq́; Ioſuë, & interfecit eos. Hos igitur quinque Reges interpretatur Hieron. quinq; ſenſus corporis, qui ad ſpeluncam huiuſmodi corporis, veluti ad arcem confugientes dominātur noſtri, animamque ſemper impugnant, ſæpeq; expugnant, quos tamen de cælo adueniens verus Ieſus Seruator interfecit, & ſuſpendit, vt promiſſam terram, & accipere, & poſſidere poſſemus; morte enim propoſita, & perpeſſa, de ipſis triumphauit, idque nos agere docuit in vita, ne tandem nos in morte ſuperent, & ad æternam pertrahant. Sic verò habet Hieron. Quinque Reges, qui in terra repromiſſionis ante regnabant, reſiſtebantque Euangelico exercitui, Ieſu pugnante, ſuperantur: hoc puto intelligendum eſſe perſpicuum, quod antequam Dominus populum ſuum educeret de Ægypto, & circumcideret eum, viſus, odoratus, guſtus, auditus, tactúſque regnauerint, & his quaſi principibus fuerint vniuerſa ſubiecta: quos Ieſus ad ſpeluncam corporis confugientes, & ad tenebroſum locum, ideſt, ipſum ingredientes corpus, interfecit: vt per id occiderentur, per quod ante regnabant. Sic ille docet, quonam pacto in vita interficiendi ſint, quos ad vitam ſuſtinemus inimicos, ne poſt mortem cogamur tormentis veluti captiuos perpetuò ſubiici.

Sed hunc locū poſſumus vtcumq; illuſtrare ex alio apud Abac. in cap. 1. vbi

vbi ſermo eſt de Nabuchodonoſor ſuper Iudæos veniēte armata manu: *Ipſe de rebus triūphabit, & tyrāni ridiculi eius erūt, & ipſe ſuper omnem munitionē ridebit, & cōportabit aggerē, & capiet eā*; vbi pro *triumphare* verbum Hebræū *illudere, & irridere ſignificat*; eſt enim idē quod 4. Reg. 2 vbi vulgatus habet, *illudebant* ei, ſcilicet, Eliſæo, *dicentes: aſcende calue, aſcende calue*; vnde & Chald. & hanc ſequuti Pagnin. & Vatabl. legunt, *illudet, atque ridebit*, imò & apud exteros Autores triumphum dicunt pro ridere, & lætari, vt Cic. in Verrem: Lætaris in omnium gemitu, & triumphas; & Cæſar Ciceroni ſic ſcribit; meum factum probari abs te, triumpho, & gaudeo *Tyranni* vero hoc in loco principes ſignificat, vt conſtat etiam ex Pſalm. 2. *Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt*; vbi eadem vox eſt. Quid igitur eſt quòd Nabuchodonoſor tam ridet, irridet, & illudit, ac veluti ante bellū triumphat, & ſuper omnem munitionem ridet? maiuſque negotium faceſſet, ſi particula, *&*, vt ſolet cauſatiua eſt; *& comportabit aggerem*, ideſt, quia comportabit aggerem. Vbi Theophyla, ſic habet: quamuis Ciuitates munitæ fuerint, & propugnacula, quæ non facilè capi, expugnaríque poſſint, hæc tamen obtinebit ludés magis quàm ſerio agens, nam aggerem tantùm vocat, quem cōtra mœnia excitet: quod ad opus, ne bellicoſis quidem viris eget, ſed enim armigeris, & pro mercede operā ſuam alijs ſeruilem elocare conſuetis. Sic iam Tyrum Babylonius ille cœpit. Scio & Hieron. hunc locum ad Tyrum referre. Verumtamē negari non poſſe videtur quod de populo Iudæorum intelligatur, vt apertè conſtat ex Deut. 4. vbi ſic habetur. *Adducet Dominus ſuper te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus in ſimi-*

Abac. 1. nu. 10.

4. Reg. 2. nu. 23.

Deut. 4. nu. 49.

litudinē aquilæ volātis cum impetu, cuius linguam intelligere non poſſis, gentē procaciſſimam, quæ non deferat ſeni, nec miſereatur paruuli, & deuoret fructum iumentorum tuorū, ac fruges terræ tuæ, donec intereas, & c. donec te diſperdat, & cōterat in cūctis vrbibus tuis, & deſtruantur muri tui firmi, atq; ſublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. His poſitis, vt rem conficiamus, illud aduertendum vocem Hebræam, pro qua nos *aggerem* legimus propriè ſignificare puluerē, quæ ipſa habetur Gen. 3. *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, & licèt planus ſenſus videatur quòd terram, puluerémque cumulabit, vt ſuperior muris euadens exercitus vrbem inde perere, & expugnare poſſit. Annon Gueuara ibi ait, horum verborum hanc eſſe ſententiam exiſtimo: Rex Babylonis munitiſſimā quamque irridebit, & ſubſannabit vrbē, &, vel iniecto puluere expugnabit eam. Tāta ingruet Chaldæorū copia, vt pulueris quoque inſperſione obruere poſſit obſeſſos. Et vt magis rem aperiat, addit. Narrat Plutarchus Sertoriū ad hūc modum Characitanos hoſtes ad deditionem coēgiſſe; in ſpeluncas præcelſi cuiuſdam montis barbari illi quoties belli terror immineret, fugere, ſuáq; aſportātes ſecurè degere conſueuerāt quaſi nulla vis nocere eis poſſet, euenit igitur, Sertoriū per id tēpus à Metello pulſum haud procul ab eo monte caſtra habere, quē cū barbari velut victū contemnerēt; ſiue ob irā, ſiue ne fugere videretur prima luce obequitās ſitū naturámq; loci cōtēplabatur, qui cū nullū penitus aditū haberet, vaniq; omnes conatus eſſent, cernit ex ſolo, magnam vim pulueris in eos deferri. Etenim ſpeluncæ ad Romam erant conuerſæ, & Cæciaſ, ab arcto veniens maximè contra eos perflabat; hac igitur re animaduerſa, Sertorius iubet milites puluerulen-

Geneſ. 3. nu. 19.

tam, ac cineroſam terram confodere, & contra ipſum montem cumulum agere; quam barbari putantes ad expugnationem aggerem ſtrui, ab initio deriſerunt. Sertorius cùm vſque ad noctem milites in opere habuiſſet, eos in caſtra reduxit. Poſtridie prima luce, aura lenis perflare cœpit, & ſubtiliſſimum puluerem deferre: deinde valido flante vento, milites aggerem quatere, ac nonnulli eum equis ingreſſi perequitare, vt puluis altiùs inſurgeret, cœperunt. Quidquid inſurgebat pulueris, ventus arripiēs in barbarorum habitacula deferebat: quæ cùm ad eam partem duntaxat, quà ventus flabat, aperta eſſent, ſubitò fauces repletæ, ſpiritúſque præcluſi ſunt. Itaque vix duos dies tolerantes, tertio ſeſe Sertorio dederunt, non tantùm inde commoditatis, quantùm gloriæ conſecuto: quod ea, quæ armis ſuperari non poſſent, ingenio confeciſſet. Non abſimile quidpiam Deus minari videtur per Abacuc ardua plerúmque, & munitiſſima loca montoſis Palæſtina incolentibus. Conſonántque etiam, & hunc ſenſum, vel inuitis obtrudunt quæ Propheta è veſtigio ſubiungit: *Tunc mutabitur ſpiritus, & pertranſibit, & corruet: hec eſt fortitudo eius Dei ſui.* Vbi vox Hebræa, pro qua habemus, *ſpiritum,* ventum ſignificat, vt in Exod.

Exod. 10. **nu.** 13. & 14. **num.** 21. 10. & 14. & ſæpè alibi. Dixerat porrò Deus Regem Babylonium irriſurum munitiſſimam quamque ciuitatem, nam & ſi inacceſſibilis eſſet, nec armis, aut vi capi poſſet, pulueris tamen iniectu illam expugnaturum, & ad deditionem coacturum. Et ſenſus eſt. Congeret Nabuchodonoſor pulueris aggeres, ego verò ventum excitabo, qui illos oculis, ac naribus obſeſſorū Iudæorū affundat, neque priùs ventus ceſſabit, quàm puluere repleti Iudæi ſeſe dedant, captiua verò ciuitate, tunc ventus aut cœli, qua aſpirabat mutabit plagam, aut concidet omninò, & quieſcet: nam tranſire in ſacris literis finiri eſt, vt

Iob 17. *Dies mei tranſierunt, & corruet,* ſiue delinquet, vt alij vertunt, **Iob 17. nu. 11.** deſinere ſignificat, & pro verbo Hebræo hoc in loco vulgatus aliquando reddit interire, ſiue perire, vt Ezech. 6. *Diſſipabuntur, & interibunt aræ veſtræ.* **Ezech. 6. nu. 6.**

Neque nouum in Scriptura eſt vrbes puluere expugnare, imò huius rei videtur meminiſſe Moyſes Deuter. 28. cùm ait. *Det Dominus imbrem terræ tuæ puluerem, & de cœlo deſcendat ſuper te cinis, donec conteraris: tradat te Dominus corruentem ante hoſtes tuos.* **Deut. 28. nu. 24.** Benadab Rex Syriæ hoc etiam ſignificare videtur, cùm dicit. 3. Reg. 20. *Hæc faciant mihi Dij, & hæc addant ſi ſufficerit pulueris Samariæ pugillis omnis populi, qui ſequitur me.* **3. Reg. 20. n. 10.** Et hoc videtur Deus comminari apud Iſai. 29. Hieruſalē ſub nomine Arielis, quòd **Iſai. 29. nu. 3.** fortis eſſet ſicut Leo; munitiſſima inſuper, & inexpugnabilis, cùm ait. *Circumdabo quaſi Sphæram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem* (ſcilicet puluerem) *humiliaberis, de terra loqueris* (id eſt de ſub terra, & pulueri immerſa) *& de humo audietur eloquiū tuum, & de humo eloquium tuum muſſitabit, & erit ſicut puluis tenuis multitudo ventilantium te* (nempè puluerem ventilantium in te.) Et Ezech. 26. *Ecce ego adducam Tyrum Nabuchodonoſor Regem Babylonis, & circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro inundatione equorum operiet te puluis eorum;* **Ezec. 26. nu. 7. & 10.** quod explicari poteſt ex eo quòd de Sertorio dictum eſt. Denique Mich. 7. habetur. *Lingent puluerem ſicut ſerpens, velut reptilia terræ proturbabuntur de ædibus ſuis;* **Mich. 7. nu. 17.** terra verò ac puluere ſerpentes proturbari, & fugari hiſtorici naturales tradunt.

Ex

Ex his igitur tàm multis dictis conſtare poterit, quomodo ſuperandæ eſſent munitæ ciuitates, & licèt de hoc victoriæ genere adhuc dubitatio eſſe poſſit, quod ad rem noſtram facit, nullam admittit, ſcilicet, ſi quinque Reges noſtri ad ſpeluncam confugiant, ſicut olim apud Ioſuè, ibi facilè percludentur, ſi futuræ reſolutionis puluis illis inijciatur, & illud Horatij ſæpè nobis inculcemus lib 4. Ode 7. *Puluis, & vmbra ſumus.* Et ſi ad arcem confugiant, & munitionem præparent, comportandus agger, & puluis, proponendáque ob oculos diuina illa ſententia; *Puluis es, & in puluerem reuerteris*; cuius appoſitione, & iugi meditatione corruent carnis munitiones, humiliabuntur ſuperbiæ, concident elatæ cogitationes, & in morte vitam ſubibit ea anima, quæ in vita mortem meditari nouit.

Iob 17. nu. 11. Ezech. nu. 6. Geneſ. 3. nu. 19. Deut. 28. nu. 24. 3. Rg. 10. n. 12. Iſai. 34. nu. 3.

Dignum ſcitu cenſeo præceptum illud Exod. 12. quòd ſic habet. *Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias, &c. & ſeruabitis eum vſque ad quartamdecimam diem menſis huius, immolabítque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſraël.* Quatuor igitur antè dies aſſumi iubetur, & domi recludi Agnus Paſchalis, quòd vtrum poſteà eſſet obligandum, alterius eſt quæſtionis, cuius negatiua pars nobis placet, de quo videndus Abul. ibidem. quæſt. 5. & Perer. diſp. 1. num. 7. Qua igitur ratione hoc tum temporis à Deo iuſſum fuerit, diſputant prædicti Auctores; modò pro noſtro inſtituto arridet maximè Rupert. lib. 2. in Exod. cap. 5. vbi ait. Videlicet, vt dum agnus præſto eſt, cauſa quoque eius corda veſtra ſollicitet, ne ſitis immemores, vel imparati, quia tràſeundum eſt, dum ille tot ante dies de profectione paranda vos admonet, quoties enim ille balatum emittit, toties quaſi tubæ ſonitus exituras caſtrorum acies excitet, &c. Quis ignoret exitum Iſraël de Ægypto exitum noſtrum de mundi Ægypto deſignare, & mortem primogenitis illatam noſtri etiam interitus figuram gerere: illum igitur exitum, mortémque noſtram præueniat neceſſe eſt verus Hebræus, id eſt, tranſitor, & multo antequàm moriatur mortem prędeideat, gemitúſque mortis audiat apud ſe, imò & edat, ne poſteà emittat nihil ſibi profuturos, qui nullatenùs ſibi tubam inſonantem vltimam, & vocantem ad exitum antè audiuit, vt diſponeret ſermones ſuos in iudicio, miſerendo pauperibus, & accommodando diuitibus.

Exod. 12. num. 3. Ezech. 36. nu. 7. & 10. Mich. 7. nu. 17.

Videndus in hãc ſententiam Ber. Ser. 5. in vigilia Natiuitatis poſt medium, vbi aduertit, cã ob rem Chriſtum Dominum crucifixum, ac mortuum fuiſſe in die Paraſceue, hoc eſt præparationis, tũc enim ad diem magnum Sabbathi, omnia neceſſaria præueniebantur, vt ſcilicet, ſanctificaret præparationes noſtras, & inculcaret præuiſionem eorum, quæ ad diem vltimum, & initium futuri Sabbathi, & perpetuæ requiei, & vacationis in cœlis perpetuò degendæ, ſeu fruendæ, neceſſaria ſunt in terra. In Paraſceue (ait Ber.) paſſus eſt, ideſt, in die præparationis, meritò omnibus dicitur: *Sanctificamini hodie, & eſtote parati*, iiſdem ſiquidem maximè prodeſt Chriſti Domini mors, & Paſſio, qui mortem propriam præuenientes, & pręuidentes ad illam præparantur, ne imparatos intercipiat mors minimè finienda eos, qui de fine ſuo nunquàm cogitauerint; nam ſicut dixit Cypr. Epiſt. 52. Non eſt dignus in morte accipere ſolatium, qui ſe non cogitat eſſe moriturum, quibus ſimilia haber Greg. IX. Mor. c. 36. Et ſanè licèt Spiritus ſancti gratia

tia neſciat tarda molimina, & Deus vbi vult ſpiret,& citò poſſit conuertere pauperes, & meritis ditare, hoc tamen nunquam debemus vltimo illi tempori reſeruare, & committere, qua de re optimè dixit Bernard. Serm.38.ex paruulis. Quid diſſimulant homines in vita ſua agere pœnitentiam, & extremo de confeſſione præſumunt? Quomodo ſub vnius horæ articulo reuocare poſſe æſtimant omnia animæ membra, cuius concupiſcentia, & deſideria per totum mundum ſparſa ſunt;& vbique terrarum velut quodam viſco tenentur? Si benè memini in toto Canone Scripturarum vnum latronem inuenies ſic ſaluatum; noli verò huic tam periculoſæ expectationi credere te ipſum. Et quidem Spiritus non modò vbi vult, ſed quia vult ſpirat, nec ei difficile eſt de ſubito perfectam dare cõtritionem cordis,quam vix multo tempore alij conſequuntur: ſed vnde ſcis quòd tunc tibi ſubuenire venit, quem tu interim ſic repellis? Benignus quidem eſt ſpiritus ſapientiæ, ſed non liberabit maledictum à labijs ſuis. Audi quis ille ſit: *Maledictus qui peccat in ſpe.* Sic Bernard. oſtendit non eſſe ſperandum hominibus remedium vltimo tempore affuturum ex præſumptione, & inani confidentia, propoſito ſibi Sancto Latrone,qui in morte conſequutus eſt vitam; hoc enim perdifficile cenſuit, vel & ipſe Christus Dominus, dum illi tantummodo,& veluti cum iuramento (vt meliùs crederet) ſub illo articulo Regnum promiſit. Hoc enim videntur ſignificare ea verba; *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo.* Multus eſt Auguſtin. hac in re Serm. vltimo de Verbis Domini ſecundùm Matth.qui in ordine eſt 23.Expendénſque quomodo pulſantibus fatuis virginibus, quæ de præparatione minimè cogitarant, dictum illis eſt; *Neſcio vos.* Obijcit deinde Auguſt. locum illum Matth.7. *Pulſate,& aperietur vobis*; & reſpondens ait, non fallaciter dictum eſt: *Pulſate,& aperietur vobis*, ſed modò quãdo tẽpus eſt miſericordiæ,non quando tempus erit iudicij; non enim poſſunt confundi iſta tempora, cùm miſericordiam, & iudicium Domino ſuo cantet Eccleſia; tempus eſt miſericordiæ,age pœnitẽtiam, tempore iudicij illam habes agere? Et quid illis dictum eſt; *Non noui vos?* Non illas nouit, qui omnia nouit? Hoc eſt magnum, & neſcit vitia, & iudicat vitia; neſcit faciendo, iudicat arguendo. *Vigilate, quia neſcitis diem*; ſi ergo dormituri ſumus,quomodo vigilamus? Corde vigila, fide vigila, operibus vigila, & quando corpore dormieris, veniet tempus vt ſurgas. Et Serm. 34. qui eſt primus de Verbis Domini ſecundùm Luc.in principio ait. Viuite benè,ne moriamini malè,&c.

Matt.25. nu.11. *Matth.7. nu.7.*

Videndus Cic. in Tuſcul. vbi inter alia pro re noſtra ait. Tota Philoſophorum vita eſt commemoratio mortis,nam quid aliud agimus cùm à voluptate, id eſt, à corpore, cùm à re familiari, quæ eſt miniſtra, & famula corporis, cùm à Republica, cùm à negotio omni animum reuocamus, quid, inquam, tunc agimus niſi animum ad ſeipſum aduocamus, ſecum eſſe cogimus, maximéque à corpore adduximus, ſecernere autem à corpore animũ nequidquam eſt aliud, niſi emori diſcere? Quare hoc commẽdemur, diſiungamúſque nos à corporibus, id eſt, conſueſcamus mori, &c. Et Senec. Epiſt. 17. Siquid vetat benè viuere, benè mori non vetat, quod intelligetur ex illo Senecæ Trag. in Agamen. O quàm miſerum eſt neſcire mori! acutéque Martial.lib.1.Epigram.

Non

Non eſt, crede mihi, ſapientis dicere, viuam:
Sera nimis vita eſt craſtina, viue hodie.

Hac de re videatur Greg.lib.13.Moral.cap.10. & lib.3. cap.17. & lib.8. cap.8. vbi conferens peccatores, & iuſtos, de illis ait iam ad iudicium trahuntur homines per ſententiam, & tamen adhuc habendis rebus inhærent per curam, dum etenim mente abeſſe mors longè creditur etiam cùm ſentitur: at contra electorum mens quaſi præſentem mortem quotidie conſpicit. Videndus item Hi-
Pſ. 118. num. 44. lar.ad illa verba Pſalm.118. *Et cuſtodiam legem tuam ſemper in ſæculum, & in ſæculum ſæculi,* vbi ponderat abſolutam Prophetæ promiſſionem nulla interpoſita interruptione, quaſi ſemper eſſet victurus, & nullatenus morte intercipiendus, quia iuſti corporalem præuenientes mortem ad futuram anhelant, & præparantur vitam, ait ergo Hilar. Nullum Propheta vitæ ſuæ finem pertimeſcit, ſed ſe in infinitatem temporum officio cuſtodiente legis extendit; feſtinat enim in leges illas æternorum ſeculorum. Optimè in hãc ſententiam Chryſol.Serm.110. voléti mors ipſa ſubiecta eſt, quia ſemper dominata eſt nolenti, &c. is enim, qui ad illã ſe præparat, velle eam videtur; ille enim qui omnino obliuiſcitur recuſare, quibus illa vim infert, ac dominatur, ita vt nullus ſuperſit locus de alia re cogitandi, aut ad Deum, qui vita eſt, accedendi, proinde mortis imperio omnino addicitur pecca-
Pſal. 31. num. 6. tor, quod dixit Dauid Pſalm.31. *Verumtamen in diluuio aquarũ multarum ad eum non approximabunt*; vbi de tempore mortis ſermo eſt, ſicut bene aduertit Lorin. quo tempore morbi dolor, metus mortis, amiſſio rerum cariſſimarum, peccatorum memoria, de quibus antea miſer homo non curauit, aut pœnituit, conſcientiam rodens vermis, pauor iudicij, inferni trepidatio, impugnatio dæmonum, inueterata in vitiis conſuetudo, & id generis alia pleraque perdifficilé reddunt pœnitẽtiam, & ad Deum acceſſum. Sed cur tempus mortis diluuio comparetur inquires? Exiſtimo quia imparatos adoritur, inuenit, & conculcat mors, & nihil minus quàm de illa cogitantes, ſicut contigit iis, qui diluuium minimè præuidentes, illo irruente periere, vnde Chriſtus Dominus Matth. 24. *Matt. 24. num. 38.*
dixit: *Sicut enim in diebus Noë erant comedentes, & bibentes, & venit ſuper eos diluuium, ita erit aduentus filij hominis*, inſtar, ſcilicet, diluuij minimè præuiſi, proinde *In diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt:* illi vtique approximant, qui multò ante venturam contemplantur mortem, imò qui moriuntur in Domino, multò ante quàm corpore moriantur, qui iure ab Euang. Ioan. beati dicuntur Apoc.14. Sic enim nunc *Apoc. 14.*
interpretandum duco dictum locum *num. 13.*
de iis, qui in Domino multò antea moriuntur, quàm corpore occumbant, nam vſitatiſſimus modus loquendi eſt, quo mori Chriſto accipitur pro ſpirituali morte, vt Rom.6. *An ignoratis fratres quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus?* Vbi Baſil. in Regulis Breuioribus, reſponſ. 234. explicat idem eſſe baptizari in morte Chriſti, atque mori vitæ affectionibus, & deſideriis, & in confirmationem affert locum illum ad Coloſ.3. *Coloſ. 3.*
Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Et Ambroſ.2.de *num. 3.*
Sacramentis c.7. Quid eſt baptizari in morte Chriſti, vt quomodo Chriſtus mortuus eſt, ſic tu quoque mortem deguſtes, &c.& licèt hæc mors in Chriſto multis modis fiat, facilior ſanè, & vſitatior eſt quando fit per

F hoc

hoc, quod homo inſtantem præſtolatur mortem, & eam veluti ſubit antequam adueniat, vnde mortuus omnino peccato, ne illi ſubiiciatur ſubditus, Deo moritur, ne alteri viuat, aut obſequatur; ſed ab illo vitam accipiat, & hic profectò beatus eſt, qui in Domino moritur, ſicut velle videtur Ambroſ. ad dictum locum Apoc. & hac fortaſſe ratione Chriſtianus (apud Tertull. lib. de Spectaculis, cap. 1.) appellatur expeditum mortis genus, eò quòd non poſſit non expeditus, & præparatus morti cenſeri, & eſſe, qui mortem multò antea ſubierit mente, & voluntate, quàm in re abſceſſerit.

Facit & pro hac re Ambroſ. lib. de Bono mortis cap. 4. vbi vitam bonam mortis ſpeculum appellauit; enim verò ſicut mors nihil aliud eſt, quàm à terréno corpore ſeparatio, ſic & rectè compoſita vita ab illis omnibus, quæ terram ſapiunt auellitur, & abſtrahitur, & ſemper moritur temporalibus, ac potiùs mors cenſenda eſt, quàm vita, cùm in ea veluti in ſpeculo nihil aliud reluceat quàm mors, imò quia ad ſpeculum ſeſe componere ſolent ij, qui ſpeculis vtuntur, ſanè vt mors pulchra adueniat, & pretioſa ſit, qualis Sanctorum ſolet eſſe, ad ſpeculum vitæ ſeſe ornare debet iugiter in ea relucendo: ſic enim expeditur, & præparatur in vita homo, vt in morte viuus appareat; ſicut autem qui ſe ornant ad ſpeculi inſpectionem, id non in platea, aut foro; ſed domi, & in cubiculo ſuo faciunt: ſic & ſpeculo mortis in cubiculis vtendum

Pſalm. 4. num. 5. eſſe monuit Dauid, cùm dixit Pſal. 4. *In cubilibus veſtris compungimini*, vbi Paraphraſ. Chald. habet, *Mementote diei mortis*: ſicut etiam Chriſtus Do-

Matth. 6. num. 6. minus Matth. 6. præcipit oraturum intrare in cubiculum. Incompoſitus vagabatur Auguſtinus, & cùm Dominus vellet illum componere, ac diſponere ad futuram conuerſionem, ob oculos mentis proponebat mortis ſpeculum; ipſe enim de ſe fatetur 6. Confeſſ. cap. 16. qualis ante conuerſionem eſſet, & ad illam fuerit diſpoſitus, dicens. Tibi laus, tibi gloria, fons miſericordiarum, ego fiebam miſerior, & tu propinquior, aderat iam, iámque dextera tua erepturа me de cæno, & ablatura, & ego ignorabam, nec me reuocabat à profundiori voluptatum carnaliú gurgite, niſi metus mortis, & futuri iudicij, qui per varias quidem opiniones nunquam tamen receſſit de pectore meo, & diſputabam cum amicis meis de finibus bonorum & malorum, Epicurum accepturum fuiſſe palmam in animo meo, niſi ego credidiſſem poſt mortem reſtare animæ vitam, & tractus meritorum, &c.

Hoc etiam ſibi à Deo poſtulabat ſpeculum Dauid, quando dicebat Pſalm. 89. *Dexteram tuam ſic notam fac, & eruditos corde in ſapiẽtiam*, ideſt, *Pſal. 89. num. 12.* oſtende nobis præciſionem dierum, ſicut meo nepoti Ezechiæ oſtendes, vt ego vadam eruditus, & tuum aduentum preſtoler in ſapientia, & qua mente decet. Quem locum Hieronym. Epiſt. ad Cyprian. in rem præſentem optimè verſat. Aquila, Symmach. & quinta editio ſic vertunt: *Dies noſtros ſic oſtende, vt preparemus nos aduentui tuo, & contempto errore mortalium, ad te pergere feſtinemus, cupiamuſq́; præſentiam tuam, & ad te feſtinemus corde ſapienti*: nihil enim ita decipit humanum genus, quàm dum ignorant homines ſpatia vitæ ſuæ, longiorem ſibi ſæculi huius poſſeſſionem promittere; vnde & illud egregiè dictum eſt, nullum tam eſſe ſenem, & ſic decrepitæ ætatis, vt non ſe adhuc vno plus anno viuere ſuſpicetur. Ad hunc ſenſum pertinet illud;

illud, *Memento mortis tuæ, & non peccabis*; qui enim ſe recordatur quotidie eſſe moriturum, contemnit præſentia, & ad futura feſtinat. Hoc eſt, quod Dauid in alio precatur loco, *Ne auferas me in dimidio dierum meorum, priuſquam abeam, & non ſubſiſtam.* Quod ita exponitur, ne eo tempore facias me mori, quando adhuc putabam me victurum, vt poſſim peccata corrigere pœnitentia, &c. Sic Hieronym. oſtendit quomodo Dauid Pſalm. 101. à Deo petierit ſibi mortis ſpeculum proponi, vt ad illud ſe componeret diſponens ſe ad futuram animæ diſcretionem, & diſceſſionem à corpore.

Cæterùm illud à principio nobis obiectum proſequitur Baſil. in terra, in qua viuimus, pro qua litigamus, & morimur, & in quam mortui deſinemus, ſufficientemque aſſerit huius ſpeculi inſpectionem ad deprimenda elata, compeſcenda effrænata, tarda perurgenda, & ſuperba humilianda: nam ſicut dixit Cyprian. Serm. de Mortalit. pauore, ſeu cogitatione mortis accenduntur tepidi, conſtringuntur remiſſi, excitantur ignaui, deſertores compelluntur, vt redeant, gentiles coguntur vt credant, vetus fidelium populus ad quietem vocatur, ad aciem recens, & copioſus exercitus robore fortiori colligitur, &c. Sic ergo habet Baſil. homil. 11. Examer. poſt med. Quo tempore tui obliuiſci poteris, tui tum obliuiſcere, cum te è terra ſummoueris, quòd ſi à terra ne momento quidem te ſubducis (coaluiſti enim terræ, & concreuiſti, ſuper terram ingrederis, acquieſcis terræ, teque in ea oblectas, deligas pro terra, quidquid denique facias ſit id magnum, aut certè perexiguum, id omne in terra facis) nimirum è vicino habes quod te tuæ commonefaciat humilitatis: dimitte oculos, & conquieuit

Pſal. 89. num. 12.

indignatio, inſpecta humo, fac tecum reputes me, qui è terra factus ſum dixit ignobilem, &c.

Nec ſolū intuemur in terra mortem, & fragilitatem noſtram, & in nobis illam circumferimus, iuxta illud Senecæ Epiſtol. 24. Quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoq; cùm creſcimus vita decreſcit, tunc ipſum quem agimus diem cum morte diuidimus, quemadmodum clepſidra non extremum ſtillicidium exhaurit, ſed quidquid ante defluxit: ſic vltima hora, quâ eſſe deſinimus, non ſola mortem facit, ſed ſola conſumat, tunc ad illam peruenimus, ſed diu venimus. Melius Hieronym. Epiſt. ad Heliod. quotidie morimur, quotidie commutamur, &c. Proſequitur hoc ipſum Philō. lib. de Ioſeph vbi ait. Magnum ſomnum commune, publicúmque vigilantium, non dormientium eſt vita hominum. Eodem modo vigilantium imaginationes ſomniis ſunt ſimillimæ, & fortaſſe ſingulæ ætates decedendo præmoriuntur, natura nos paulatim docente, non timere mortem extremam omnium, quando priores facilè tulimus, infantiæ, pueritiæ, pubertatis, adoleſcentiæ, iuuentutis, virilitatis, quæ omnes ætates ante ſenectutem euanuerunt. Primò adoleſcens, poſteà iuuenis, poſteà vir, poſtremò ſenex, ſed non ſimul omnia; nónne infans puero cedit, puer pubenti, pubens adoleſcenti, adoleſcens iuueni, iuuenis viro, vir ſeni, ſenectus morti? Sanitas incerta, infirmitatibus obnoxia, robur mortis expugnabile per occaſiones plurimas ſenſuū integritas humoribus vitioſis facilè corrumpitur. Iam quanta ſit in rebus externis obſcuritas quis neſcit? Ingentes opes ſæpe vna dies abſtulit; multi honoratiſſimi antea, verſis rerum vicibus in contemptum

venerunt, cum ignominia imperia Regum maxima breui temporis momento ſubmerſa ſunt. Fidem meis verbis aſtruit Dionyſius in Corintho quódam Tyrannus Ciciliæ, mox pulſus, & Corinthum profugus literator factus è tanto principe, &c. quę proſequitur, quibus mortem rerum feliciſſimarum demonſtrat. Qua de re Quintil. Declam. 3. Omnis nos hora per tacitos, fallentes curſus applicat fato, &c. & Perſ. Satyr. 5. *Viue memor lethi, fugit hora, hoc quod loquor inde eſt*, &c.

Exod. 38. num. 8. Exod. 38. fecit Moyſes, *Labrum æneum cum baſi ſua de ſpeculis mulierũ, quæ excubabant in oſtio tabernaculi*, vbi Hebraicè habetur: *Fecit conchã æream, & baſim eius æream in ſpeculis conuenientium:* & quia hac in re tam multis tam ex Iudæis, quàm ex noſtris erratum eſt, labrum illud, ſiue concha, erat vas quoddam magnum, in quo abluerentur Sacerdotes antequam ad ſacra accederent, quod æneum erat, factúmque eſt de ſpeculis mulierum, non de tegumentis ſpeculorum, vt multi putant, inter quos eſt Abul. ibi quæſt. 4. Qui putat ſpecula, de quibus ibi eſt ſermo fuiſſe vitrea, fallitur tamen: nam olim non erant vitrea ſpecula, ſed ænea, aut ſtannea, argenteáve, metallo diligentiſſimè terſo, & perpolito, vt optimè imagines reddere poſſet, & Plin. lib. 33. cap. 9. & lib. 34. cap. 18. Autor eſt, optima apud maiores fuiſſe brunduſina ſpecula ex ſtanno, & ære facta, poſtea prælata fuiſſe argentea. Vſum igitur dicti labri

Exod. 30. num. 19. apponit ſacer text. Exod. 30. *Miſſa aqua lauabunt in ea Aaron, & filij eius manus ſuas, ac pedes.* vbi notandum, quòd non in labro lauabant pedes, ſed ex eo, vt eſt in Hebræo, per fiſtulam aliquam extrahebant aquam, vt annotauit Caiet. & videre eſt in figuratis Bibliis, quando igitur accedebant Sacerdotes immolaturi ſe priùs lauabant, & purificabant, & veluti in ſpeculo præſpiciebant ſe ipſos in terſo, ac perpolito ære labri reddente imagines, vel etiam poterit eſſe ſenſus magis ad præſens argumentum, quem cit. Abul. probare videtur, quod factum fuit labrum æneum de ſpeculis mulierum, ideſt, quod in circuitu labri affixa erant ſpecula, in quibus Sacerdotes contemplari poſſent maculas vultus, ac habitus ad tergendas, & abluendas, & dicebatur labrum æneum factum de ſpeculis mulierum, non quod ſpecula eſſent materia illius, ſed quia erat labrum circundatum his ſpeculis, & hæc erant ſpecula mulierum, quia illæ ad hunc vſum ea contulerant. Loquens autem Philo lib. de Migratione Abrahæ de his ſpeculis ait, vt ſacrifici, dum manus, pedéſque abluunt, ideſt, opera quibus inſiſtit animus, ſe ipſos ſpeculentur admoniti ab ſpeculis, ex quibus labrum factum eſt, atque ita nullam turpitudinem relinquant in anima. Inſtar igitur huius labri veteris tabernaculi in noſtris etiam templis ſepulchra ſunt mortuorum iuxta illud Eccleſiaſt. 36. *Memor eſto iudicij mei, ſic enim erit & tuum, mihi heri, tibi hodie.* *Eccleſ. 36. n. 23.* Vbi Lyran. Vitâ functum hominem loquentem aſſerit, & veluti ſpeculum noſtram nobis imaginem reddere, vt commonefacti de puritate acquirenda curemus, quo melius Sancta ſanctorum ingredi promereamur.

TEXTVS

TEXTVS II.

Dixi, non videbo Dominum Deum in terra viuentium: non aſpiciam hominem vltrà, & habitatorem quietis. Num. 2. & 3.

REFERT adhuc Ezechias quid morbo preſſus, & morti vicinus dixerit. Sed quomodo hæc verba ſint intelligenda non conueniunt ſacri Interpretes; primò enim Iacob de Valentia, & interrogatione, & indignatione putat eſſe intelligenda. Sunt qui exiſtiment his verbis indicari timorẽ, quo angebatur Ezechias ne propter ſua peccata viſurus minimè eſſet Deum in terra viuentium, id eſt, cœleſti patria, ita Haym. indicat Hierony. Theod. & Hugo, tenet Dionyſ. Ianſon. & Greg. de Valentia, probaríque poteſt cum Carthuſ. ex illo
Pſal. 26. nu. 13. Pſ. 26. *Credo videre bona Domini in terra viuentium*, ſeu, *vitarum*, vt habet veritas Hebræa, quod explicat Aug. Serm. 25. de Verbis Apoſt. in principio, vbi ſimiliter de beatitudine intelligit illud Pſalm. 141.
Pſ. 141. nu. 6. *Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium*, ſic verò habet. Ipſe, qui ſpes noſtra eſt in terra viuentium, iubet vt vos alloquamur in hac terra morientium; vbi vides Auguſtin. appellare terram viuentium beatitudinem cœleſtem, quod etiam habet Hieronym. Epiſt. ad Dardanum; & Ludouic. Legion. de Beatitudine explicat dictum locum Pſalm. 26. Ratióque videtur ſuadere, vt per terram viuentium Patriam ſuperiorem intelligamus; nam ſicut dixit Bernard. Serm. 17. in Pſalm. *Qui habitat*. Ibi verè viuitur, vbi viuida vita eſt, & vitalis: ibi dies boni, vbi interminabilis longitudo dierum. Faciunt & pro hac ſententia verba, quæ ſequuntur, *Et habitatorem quietis*, quæ ſic eleganter explicat Ianſonius. Non videbo ſocietatem Sanctorum, vt vnus homo in æternæ vitæ quiete cum ſumma pace degentium; de qua quiete Iſaias. cap. 32. num. 18. *Sedebit Dominus in pulchritudine pacis, & requie opulenta*; ſed *in infernum*, vt ait Iob, *Deſcendet anima mea, putas ne ibi erit requies mihi?* quaſi dicat, nequaquam.

Sed illud imprimis huic expoſitioni obſtat, quòd tum tẽporis poſt mortem, Deum videre minimè licebat; accedit quod ibidem ſubditur; *Non aſpiciam hominem vltrà, &c.* quod ad homines in terra degentes referendum videtur. Facit etiam quòd terra viuentium, non pro illa ſumitur, ſed pro regione hac inferiori viuorum, vt patet ex Pſalm. 51.
Propterea Deus deſtruet te in finem, & euellet, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuã de terra viuentium. Pſal. 51. nu. 7.
Inſuper & hoc contra dictam interpretationem facit, quod certò futurum proponitur id, quod Ezechias hîc aſſerit, ídque indicat verbum, *dixi*, id eſt, pro certò habui, & meũ decreui, ac ſtatui futurum: at verò non ſic Ezechias vitam inſtituerat; vt pro certo apud ſe ſtatueret cariturum in perpetuum diuina viſione, imò cum ab Iſaia mortis nũcium acccepit, vt Dominum ad miſerendum adduceret, recta opera, neque vulgaria merita Deo propoſuit dicens: *Memento quomodo ambulaue-* Iſai. 38. nu. 3.

rim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim, Iſai. 38. vbi Forer. ait: hoc verè dicere paucorum eſt, quid optabilius hac conſcientia in homine iam iam morituro? quòd eo magis mirandum eſt, quod Rex eſt. O felicem virum, quem tunc nulla perpetratorum ſcelerum memoria diuexabat! Sic ille. Quî igitur fieri poterat, vt tam benemeritus vir affirmaret ſibi in æternùm carendum eſſe diuina viſione? Vnde Dionyſ. præſentiens hanc obiectionem dixit, Ezechiam hoc in loco non aſſerendo, ſed metuendo, & formidando fuiſſe locutum; contrarium tamen probat affirmatiuum verbum, *dixi*, quod conſtans, & determinatum dicit propoſitum, ſicut plerique legunt illud
Cant. 3. nu. 2. Cant. 3. *Dixi, ſurgam, & circuibo ciuitatem*; vt videre eſt apud Sanch. ibi, qui ait: porrò illud, *dixi*, eam ſignificat in ſuſcepta cognitione conſtantiam, vt obuia quæque impedimenta, & aggrediatur alacriter, & ſtrenuè ſuperet.

Alij vt Hugo, Vatabl. Palat. & quidam Hebræorum Magiſtri intelligunt opera Dei illuſtria, quæ quotidie operatur, & in poſterum ſperabatur facturus populo ſuo, vt promiſerat cap. 37. Sic verò habet Va-
Num. 6. tabl. *Non videbo Dominum*, id eſt opera Domini cum ijs, qui viuunt in hac terra, quaſi dicat. Vbi ex hac vita diſceſſero, non potero videre opera illuſtria, quæ Deus facere ſolet in hoc mundo, vt illum laudem. Hæc quidem ſententia improbabilis minimè videtur ex eo, quòd cohæreat cum temporum ſerie, quando Deus promiſerat multa mirabilia de cæde, fugáque Aſſyriorum, vel ſi facta iam erant de ſimilibus, & de libertate populi Iudaïci, ac de quiete illius; vnde Theodoret. habet: non adhuc videbo in hac vita mirabilia Dei opera ad hominum ſalutem facta. Sed ad probabiliores expoſitiones accedamus.

Ea igitur cenſenda eſt de ſalute per Chriſtum tribuenda, & de Aduentu Meſſiæ, & de rebus magnificè ab eo gerendis, vt hoc Ezechias votis omnibus expetijſſe intelligatur, Dei filium hominem factum; nam Ezechias ſicut aduertit Valent. Sciebat ex Scriptura, & ex promiſſione facta Dauid 2. Reg. 7. ex interpretatione Pſalmorum, quos illi exponebat Iſaias, & alij Magiſtri, qualiter Meſſias in lege promiſſus erat naſciturus de genere Dauid ſecundùm carnem, per Salomonem, & ſucceſſores eius, & ſic expectabat, & exoptabat ipſum de ſua progenie, quod Ezechiæ Regis deſiderium, & aliorum quoque Prophetarum Chriſtus Seruator in Euangelio indicare videtur, cùm ait: *Multi Reges, & Prophetæ voluerunt videre quod vos videtis, & non viderunt*, Lucæ 10. Qui locus rectè intelligitur à Cardinal. Toleto. ibi, Annot. 24. §. In hac parte: de viſu corporeo, & de auribus ſimiliter corporis, quoad eos, qui in eum credebant, vel etiam quantùm ex parte beneficij, vt dicta beatitudo ad eos ſpectauerit, qui non crediderunt; neque enim ex eo deſijt eſſe maxima beatitudo, & beneficium, nam de viſu, & auditu ſpirituali intelligitur etiam circa multos antiquos Patres; vnde Ioan. 8. dicitur: *Abraham Pater veſter exultauit vt videret diem meum, vidit, & gauiſus eſt*, & Auguſtin. in Pſalm. 96. ait. Magnam iucunditatem capiebant Sancti Prophetæ, cùm videbant in ſpiritu myſteria Chriſti, etiam nondum impleta, ac volebant hoc tempore nobiſcum viuere, ſi poſſet fieri; nam ſicut dixit Chryſoſt.

[Right margin: 2. Reg. 7. nu. 14. — Luc. 10. nu. 24. — Ioan. 8. nu. 56.]

Chryſoſtom. homil. 7. in Ioan. vbi dicta verba Chriſti exponit, pars felicitatis eſt cognoſcere ſuam felicitatem. Vnde ne diſcipuli abuterentur eâ, conuerſus ad eos dixit: *Vobis datum eſt audire à me, & familiariter quod multis Prophetis denegatum eſt.*

Hinc eſt quod Geneſ. 49. Chriſtus dicitur, *Deſiderium collium æternorum*, quia à maioribus, & illuſtrioribus viris illius temporis deſideratus eſt. Plenique ſunt libri Pſalmorum, & Prophetarum hoc deſiderio, ex quo rectè Irenæus lib. 4. cap. 24. Deducit fidem Chriſti in antiquis Patribus, dicens: Si deſiderarunt videre Dominum, igitur credebant in eum, fidémque Aduentus ipſius habebant. *Gen. 49. nu. 26.*

Facit & pro hac expoſitione verſio LXX. quæ habet, *Nequaquam vltra videbo ſalutare Dei in terra viuentium*; quod poſſumus explicare ex Iſai. cap. 52. *Videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri*, qui locus de Meſſia Seruatore ab omnibus intelligitur, qui ſalutare Dei eſt, & creditur; & cùm de Chriſto videatur intelligendum deſiderium Ezechiæ; non eſt cur ad alias expoſitiones deducendus ſit hic locus. *Iſai. 52. nu. 10.*

Hæc igitur expoſitio eſt Diui Bernard. Hug. Theodoret. probatur à Sanctio, hic & Agell. & alijs, nec ab hac exponendi ratione diſcedit Euſebius cùm ait: illud prætereà, quæ dicta ſunt, mœrore afficiebat Ezechiam, quòd nullus ex ſuo ſemine ſuperſtes erat, cùm adhuc nullus ei natus eſſet filius, quo tempore hæc dicebat; ergo quia ſine liberis diſceſſurus erat, & nullum ſucceſſorem relinquebat, ex quo ſalutare Dei ortum iri inter homines expectaret, iure lugebat, à ſerie Natiuitatis Chriſti ex ſemine Dauid futuræ ſuam poſteritatem excluſam dolens. Sic ille, cui accedit Leocaſtro.

Aſſertorem huius expoſitionis video Pint. etiamſi non tam ſibi ſtare videatur, cùm ait: Cùm Rex Ezechias intelligeret filium Dei ex ſemine ſuo eſſe carnem ſumpturum, & videret ſe abſque filijs è vita migrare, ait, ſi filium non relinqueret non viſurum Chriſtum in æterna beatitudine, quoniam illuc aſcendere non poterat, niſi Chriſtus eius Ianuam ſanguine ſuo aperiret, eſt enim Chriſti ſanguis, vt verbis D. Hieron. vtar Epiſtol. ad Dardan. Clauis Paradiſi. Et volens Ezechias ſignificare ſe loqui de Chriſto ſubiungit: *Non aſpiciam hominem vltra, & habitatorem quietis*; ac ſi diceret, ſi ita diſceſſero è vita, non videbo Deum factum hominem, qui eſt habitator quietis, & æternæ beatitudinis, & iuxta LXX. *Salutare Dei*, vnde & quem Deum vocauerat, nunc hominem appellat, quoniam Chriſtus eſt verus Deus, & verus homo, & ipſe eſt gloriæ, & quietis veræ habitator: nam in hoc mundo nulla eſt vera gloria, nulla vera requies. Sic ille, qui modo loquitur de beatitudine, deinde de viſione Chriſti in terra, proindéque & hanc, & ſequentem expoſitionem ex parte videtur amplecti. Hæc expoſitio ſatis probabilis eſt, & cùm Chriſti tempora reſpiciat, nullatenùs improbanda.

Communis tamen, eáque planè expoſitio literalis eſt, vt Ezechias deſperet videre Deum in Templo, agereque cum illo, qui ex propitiatorio loqui credebatur, & reſponſa reddere; eſt enim vſitatiſſimum vt ex re contenta continens denominetur, id eſt, ex Deo Templum eius, ſicut apud profanos Dijs, aut

aut Pluto pro inferno, & Hucalego pro eius domicilio ſæpè ponitur, & in re ſacra nos dicimus ire ad Diuum Franciſcum,id eſt,eius Templum, & Ianus, Minerua, & Apollo pro eorum phanis ſumuntur, ita igitur hoc in loco videre Deum ſumitur pro Templo,ita Ianſen.Ferer.Lyran. Adam. Agel. Sà, Sanch.Palat.& Lotin.in Pſ.36. Vt alios omittamus, planéque ponitur à Ionatha Paraphr. Chaldæo, & vt ſolent Septuaginta facere cuiuſdam Religionis cauſa, ſicut benè aduertit Agell.mutauit ille dicendi formam, ac pro eo, quod eſt, *Non videbo Dominum Deum*, dixit, *non videbor*, ſeu non apparebo ampliùs coram Arca Domini in terra Tabernaculi eius, in quo eſt vitæ longitudo. In eadem ſententia ſunt, qui legunt; *Non adhuc ſacra faciam ad nomen Domini in terra viuentium, vt viuentes ſolent*, nam de mortuis dictum eſt Pſalm.113. *Non mortui laudabunt te Domine*, eo ſcilicet modo, quo te laudant per corpus, peracta laude, qui viuunt in corpore; ideóque Forer. hoc loco ait, Ezechias malè habebat quòd viſione Tabernaculi priuaretur per mortem; ſciebât enim eo tempore mortuos diuina viſione non frui, ſed expectandum eſſe Redemptoris Aduentum in regione mortis,& terra obliuionis, cui præferebant ſancti viri hîc viuere, & laudare Deum, at nunc longè diuerſa eſt ratio; cupiunt enim diſſolui, & eſſe cum Christo, & hoc meliùs iudicant eſſe.

Pſ. 113. *nu.*17.

Quia verò plerique vim faciunt in verbis illis, *In terra viuentium*, præter id, quod diximus in refutanda prima expoſitione, aduertendum eſt, hoc nomine appellari terram promiſſionis, & maximè Hieruſalem, vt videre eſt apud Ezech. cap. 26. & 32. Hæc quidem terra cæteris præſtabat regionibus copia, bonitatéque neceſſariorum ad vitam, ſalubritate etiam Cœli, ac Soli,vt oſtendimus ad Cantic.magnum Moyſis.Proindéque terra viuentium ſatis accommodatè dici poterat, id eſt, ad viuendum accōmodatiſſima, ibi etiam habitabant cultores Dei viuentis; hoc enim proprium Dei epitheton eſt, vt patet ex Epiſtol. ad Hebræos,cap.10. & 12. Viuus item dicitur Pſ.41. Et immortalis. 1. Timothe.1.Proindéque viuentium dici poterat ea terra, vbi cultores Dei viuentis habitabant; *Qui* enim *adhæret Deo vnus ſpiritus ſit cum eo*, ſicut dixit Paulus 1. Corinthior. 6. Extra verò hanc terram homines degebant, qui quòd mortuos colerent, mortui iure dici debent, potiuſquàm viui, viuentéſve; ſimiles enim fiunt qui faciunt idola, & omnes, qui confidunt in eis Pſalm.113. Denique illius terræ homines inſtituti erant Religione Dei viuentis habere ſpem vitæ æternæ, & reſurrectionis, propter quam cauſam Deus appellabatur Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, non mortuorum, & viuentium, ſicut argumentatur Chriſtus Dominus. Matth.22.

*Ezec.*26. *nu.*10. & *c.*32. *nu.* 23. 24. 27. & 32.

*Hebr.*10. *n.* 31. & *c.*12. *nu.* 22. *Pſal.* 41. *nu.*3. 1.*Tim.*1. *nu.*17. 1. *Cor.*6. *nu.*17.

Pſ. 113. *nu.*8.

Mat. 22. *nu* 32.

Non aſpiciam hominem vltrà. Qui de Chriſto intelligunt hæc verba, referri habent ad illum hominem, qui Deus etiam erat, & caput conſtitutus eſt viuorum & mortuorum, factus homo propter nos homines, qui cùm fuerit homo, peccatum hominis non admiſit, neque in eo inuentum eſt, qui ſolus habitator eſt quietis, & beatitudinis immobilis, & inuariabilis, quia ab inſtanti ſuæ incarnationis beatus redditus inamiſſibilem poſſedit felicitatem, & quietem in eo, qui ſolus poteſt noſtrum

noſtrum ſatiare,& quietum reddere appetitum,& voluntatem.

Sed in communi ſententia, quam approbauimus,ſenſus horum verborum eſt,*Non aſpiciam hominem vltra*, ideſt, moriar, & non ero deinceps conſors conuictus, & ſocietatis humanæ,quod elegãter expoſuit Theodoret. Alienus factus ſum à viuentibus, & peregrinus à cognatis meis: nam aſpicere homines periphraſis eſt valetudinis confirmatæ, atque publici,& ciuilis conuictus,ſicut bene aduertit Pined. in cap.33.Iob.ibi *Reſpiciet homines*, ideſt, lætus,& adepta valetudine, conuerſabitur, cõuiuet,& colloquetur cum eis, vnde & Rabbi Dauid acutè vertit, *ibit ad homines*, & Chald. *diriget ſe ad filios hominum*, quod egregiè conuenit homini liberato à morbo, qui recuperata ſalute regreditur ad conſpectum populi ſui, & communem amicorũ, & hominum conuictum, vnde noſter Ezechias hoc eodem cap: poſt hoc Cant.ait. *Quod erit ſignum, quia aſcẽdam in domum Domini?* Et dictum eſt illi ab Iſaia 4.Reg.20. *Ecce ſanaui te, & die tertio aſcendes in templum Domini.* Tunc igitur aſpexit homines,& allocutus eſt eos, quod ipſo hoc in loco deſperans lacrymãtur cùm ait, *Non aſpiciam hominem vltra*, vbi ſingulare eſt pro plurali; ſicut plerumque fit, qua de re nos plura diximus ad Cant.Exod.15.ibi: *Equum,& aſcẽſorem eius proiecit in mare.*

Iob 33. num.27.

Num.22.

4. Reg. 20.n.5.

Habitatorem quietis.In Hebręo eſt: *Cum habitatoribus ſaeculi*,& LXX. hoc ipſum nomen Hebræum, quod hoc loco eſt, *Hadel* paululũ immutatum per metatheſim, & tranſpoſitionem in *Haled*,verterunt: Orbem Pſal.48. *Auribus percipite omnes, qui habitatis Orbem*; quo in loco putant Hebræi

Pſal.48. num.1.

ſignificare caliginem, idque poteſt confirmari à LXX. qui hoc in loco verterunt, *defecit*, & ita etiam legit Hieron.ſignificat autem verbũ Græcum,non cuiuſcunque rei defectum, ſed propriè luminis, idque ſignificare voluerunt dicti interpretes. Luminis porrò defectus obſcuritatem gignit, & caliginem, vnde hic ſicut obſeruat Agell.poſſet dici,*Non aſpiciam hominem vltra, & habitatorem caliginis*; nam qui in hac vita ſumus, tanquam in denſiſſimis tenebris verſamur,& in profundo degentes, nocte cæca,& tenebris mergimur. Hoc tamen verbum,*defecit*, Chaldæus Paraphraſtes,& LXX. ſequenti verſui addiderunt, dicentes, *defecit à cognatione mea*,hoc eſt, nullus redditus eſt meæ cognationis,lucerna,ſcilicet,ex mea cognatione extincta eſt,ac defecit, lucernæ ſiquidem nomine conſueuit Scriptura filium, & ſucceſſorem intelligere,vt patet 2.Reg.21. & 3.Reg.11.& 15.Vel poteſt referri hic defectus ad illam lucem, *Quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* Ioan.1.vt ſit ſenſus, defecit ex cognatione mea illa lux, vt nulla mihi ſpes reliqua ſit fore vt ex ea tanquam ſydus fulgentiſſimum eluceat, & prodeat vera Meſſiæ lux: itaque nomine quietis, vel intelligitur terræ Orbis, vt diximus, aut ſæculum, mundúſque inferior,& ita quidam è Recentioribus vertunt,*Non aſpiciam hominem vltra cum habitatoribus orbis*, ideſt, quia deſinam eſſe cum habitatoribus Orbis, hominem non videbo, & ita habitator Orbis idem eſt atque homo,& quietem appellat futuram profligato Senacheribo, & reddita pace, quam pollicitus fuerat Dominus.

2. Reg. 21.n.17. 3. Reg. 11.n.36. & c. 15. num.4. Ioann.1. num 9.

ANNOTATIO I.

Quanti æſtimanda ſit Dei viſio, & quàm graue damnum ſit illius carentia.

VNicus, & vltimus finis noſter ſupernaturalis à Thomiſtis cõſtituitur Deus beatificè poſſeſſus, vt videre eſt apud D. Thom. 1. 2. quæſt. 1. artic. 1. & apud Magiſtr. in 2. diſtinct. 38. eſt ſiquidem bonum perfectiſſimum complectens totam bonitatis latitudinem, in quo appetitus noſter planè ſatiatur, ſicut proſequitur Auguſtinus 15. de Ciuitat. cap. 1. Quia verò probabilior ea videtur ſententia, quæ beatitudinem formalem in vna tantùm operatione collocat, pro intellectu modo iudicamus, ita vt Deus clarè viſus beatitudo noſtra ſit, quæ eſt ſententia Auguſt. 1. de Trinit. cap. 8. 9. & 13. & libr. 13. de Trinitat. cap. 5. vbi ait, beatus qui habet quidquid vult, & nihil mali vult. Itaque vita non eſt amare quod habes, ſed habere quod amas; idem habet Epiſtol. ad Paulinum de videndo Deo, & libr. de ſpiritu, & anima, cap. 57. multa item habet libr. de ſpiritu, & lite, cap. 22. Idem ſcribunt Gregor. homil. 14. in Ezech. & Bernard. ſerm. 5. de Aſſumptione, Philoſophoſque omnes pro hac ſententia congerit, Auguſt. Eugub. libr. 10. de perenni Philoſophia, videturque apertè conſtare ex illo Ioann. 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum*; quem locum plures ex Patribus explicant de beatitudine patriæ ex illo Ioan. 14. *Manifeſtabo ei meipſum*, & ibidem, *Oſtende nobis patrem*, & 1. Corinth. 13. *videbimus eum ſicuti eſt.*

Ioan. 17. num. 3. — *Ioan. 14. nu. 31. & n. 8. & 9.* — *1. Corint. 13. n. 12.*

Ex quibus iam conſtat quo fundamento verba noſtri text. ad beatitudinem referamus, quæ in viſione Dei eſſentialiter conſiſtit, vt Ezechias id maximè videatur dolere, quod, ſcilicet, in terra viuentium Deum minimè viſurus ſit. Sed cur doleat beatitudinis carentiam, ex bonis, quæ in illa beatis contingunt innoteſcet, quæ vtcunque hoc in loco explicanda duximus, illud præ oculis habentes, quod cùm eius generis ſint, quæ auris non audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, qua de re Auguſt. de Symbolo ad Catechum. lib. 3. cap. 11. faciliùs poſſumus dicere in illa vita quod non ſit, quã quod ſit. Similiáque habet Be nard. ſerm. 4. de omnibus Sanctis ad med. optiméque Cęſarius Arelatenſ. hom. 30. poſt principium; pro vita iſta, inquit, dabit Deus illam vitam, quam conſequi vtique eſt faciliùs, quàm enarrare: cuius erit curſus ſine termino, vſus ſine faſtidio, refectio ſine cibo, adiutorium ſine defectu, requies ſine nocte, otioſitas ſine ſenio, indeficiẽs ſub vultu Dei claritas, & ſub antiquis, perpetuíſque gaudiis ſemper noua iucunditas, & ſine vllo amittendi periculo felicitas. Sic ille, cuius ſingula ſi proſequamur extra chorum minimè vagabimur.

Curſus igitur beatitudinis ſine termino eſt ad differentiam mortalis vitæ, & huiuſmodi curſus, qui metam præfixam habet, imò & perfectio humani huius curſus conſiſtit in agnoſcendo, & obſeruando terminum, quem tranſgredi non liceat: quod eleganter proſequitur Auguſt. 2. de Ciuitat. cap. 6. vbi ex Perſio Satyr. 3. ait.

Diſcite ô miſeri, & cauſas cognoſcite rerum.

Quid

Ierem. 3. 11.

Quid ſumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut meta, quàm mollis flexus, & vnde?
Quis modus argenti, quid fas optare, quid aſper
Vtile numus habet patriæ, cariſq́; propinquis;
Quantum elargiri deceat, quem te Deus eſſe
Iuſſit, & humana qua parte locatus es in re.

Vbi metam, limitem, & terminum in omnibus monet, ſumpta metaphora à metis, quæ in circo ludis Domitianus impoſuit ne amplius currerent curſores, ſicut Sueton. in eius vita ſcribit, ſummáque ars habebatur in equis, rotíſque flectendis, vbi ad terminum peruentum erat, quo ſpectat illud Horat. in principio odarum.

Sunt qui curriculo puluerem Olympicum collegiſſe iuuat,
Metaq́; feruidis euitata rotis, palmaq́; nobilis euehit ad Deos.

Nam in Græcia certaminibus curſores quidam erant, quibus non ſat erat ex lege certaminis peruenisſe ad metam, niſi recurrerent illò vnde venerant circumactu celerrimo vbi metam pertingerent; & in Naumachia etiam metæ conſtituebantur, ad quas ſubitò nauis eſſet conuertenda, vnde Virgilius 5. Æneid. dixit.

Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Conſtituit ſignum nautis pater: vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circunflectere curſus.

Plura hac de re habet Iacob. Pamel. in libr. Tertull. de ſpectaculis, num. 202. Has igitur metas, terminóſque ad mores deducunt prædicti Auctores, metáſque præfixas docent in omnibus vitæ curſibus, quod etiam fecit Seneca libr. 1. de Tranquillitate vitæ, vbi ait; non in curſu tantùm, circíque certamine, ſed in ſpatiis vitæ interiùs flectendum eſt: nam cùm omnia in vita terminum habeant, in vitæ curſu ſeruandus eſt, & minimè tranſiliendus; quod etiam dixit Cicer. 1. de Orat. ſi infinitus forenſium rerum labor, & ambitionis occupatio decurſu honorum, etiam ætatis flexu conſtitiſſet, &c. Aptius hoc dixit pro Marco Cælio, & per eandem metaphoram; in hoc flexu quaſi ætatis; nihil enim occultabo fretus humanitate, ac ſapientia veſtra, fama adoleſcentis paulùm hæſit ad metas notitia muliebri, & infelici iuuentute; metámque argenti aſſecutus Socrates apud Platonem in Phædone ait. O amice Pan, & cæteri Dij! date obſecro vt interius pulcher efficiar, quæque mihi exterius addita ſunt internorum ſint amica, ſolum ſapientem diuitem exiſtimem: vſus verò auri tantùm elargimini, quantum nec ſuſtinere, nec geſtare alius, quàm vir temperans queat.

Terminum igitur in poſſidendis, & dirigendis bonis debemus proponere, quia ſecum & conſtitutum, & à Deo habent, quem ſi tranſgredi contingat, potiùs mala, quàm bona eſſe experiemur, quod optimè oſtendit Bernard. ſerm. de Primordiis, &c. vbi ait: comedere appetis quia fames te cruciat, vtrumque labor eſt, ſed quia fames grauior magis, comedere neſcis eſſe laborem. Denique poſtquam fames depulſa fuerit vide ſi, non grauius ducis comedere, quàm eſurire. Sic ſe habent vniuerſa ſub Sole, vt nihil ſit in eis verè iucundum, ſed ab vno velit ſemper tranſire homo ad aliud, ſoláque viciſſitudine reuelетur

letur vtrumq; ac ſi proſiliat ab aqua in ignem, & inde rurſus in aquam reſiliat, vtpote qui neutram ferre poſſit, omnis ſiquidem laboris remedium alterius laboris initium eſt. Sic ille oſtendit præfixum terminum in omnibus vitæ bonis, ac vna re, termino, & fine prorſus carentibus, quod perpetuam varietatem, & mutationem ſubeat.

Deſcribit Ezechiel pulchritudinem, & decorem Tyri, metaphora ſumpta à naui, cuius ligna, haſtilia, veláque electiſſima proponuntur Ezech. 27. Illud tamen inquirendum eſt, cur omnia paramenta adfuerint nauiganti naui, ſola defuerit anchora, cùm prima foret apponenda, qua, ſcilicet, iacta vbi opus eſſet, ſiſteretur? Credo equidem quod cùm volatica ſint gaudia ſæculi, & nullibi penitus conſiſtant, aut permaneant, ideò non adhibetur anchora naui, quæ nullum petit portum, & in nullo ſtatu permanet. At verò vnicum illud bonum, quod in Patria videtur, tantæ perfectionis eſt, vt ea, quæ in eo, ſiue formaliter, ſiue eminenter ſunt, etſi ex natura rei ſint vnum, & idem eſſentialiter, & realiter, virtute tamen plura ſunt, quod prouenit ex infinita perfectione, & actualitate Diuinæ Eſſentiæ, quæ licèt actu vna ſit, & omnia in quadam eminentiali vnitate contineat, virtualirer diſtinctionem admittit inter quę actu, ſiue realiter, & eſſentialiter vnit: quæ diſtinctio iam ſolet appellari formalis virtualis, ratione cuius, & intellectus diuinus, & noſter plures in Deo cognoſcunt perfectiones, inter quas conſtituunt rationes formales diſtinctas, diſtinctaſque intelligibilitates, ita vt quod vni perfectioni conceditur, negetur alteri: nam Filius non gignitur voluntate, ſed intellectu, Deus non punit miſericordia, ſed iuſtitia, nec hominem creat per ideam equi, ſed hominis. Quare, etſi diuina Eſſentia ſumpta in actuali vnitate ſuæ entitatis eſt vnum formale ens, & vna formalis, & actualis intelligendi ratio, virtute tamen continet plures entitates, & plures formales rationes. Hinc eſt quod Eſſentia diuina in ſua eminentiali vnitate, actualique perfectione ab intellectu creato concipi non poteſt adæquatè, quia in ea continentur infinitę perfectiones diuerſarum rationum: bene tamen inadæquatè ſecundùm plures, aut pauciores perfectiones. Imò ſingulæ perfectiones, quæ in Deo ſunt, latitudinem etiam habent intenſionis, quia per ſe, & ſigillatim ſumptæ, habent infinitam perfectionem, veluti intenſionis: vnde magis beatus diſtinguitur à minus beato penes maiorem penetrationem perfectionis eminentialis, ſecundùm plures rationes intelligibiles, quas tamen nullus omnino intellectus perueſtigabit, aut totaliter aſſequetur; & ratio eſt, quia in vtriſque datur infinita latitudo quoad extenſionem, & intentionem; & iuxta hæc intelligēdum eſt axioma Theologorum, beatos, ſcilicet, Deum videre totum, non totaliter.

Ezech. 27. n. 4.

Neque eſt quod hîc aliquis dicat beatos dici comprehenſores, iam verò illum dici rem comprehendere, qui eam cognoſcit quantum cognoſcibilis eſt: nam ſicut aduertit D. Thom. 1. part. quæſt. 12. artic. 7. comprehenſio in beatis ſumitur vt opponitur inſecutioni; eſt enim apprehenſio, tenſio, & conſecutio eius, quod inſequimur, comprehenſio dicitur, & hoc modo beati dicuntur comprehenſores, iuxta illud Pauli ad Philip. 3. *Sequor autem ſi comprehendam*, & 1. Corint. 9. *Sic currite vt comprehendatis*: alia enim comprehenſione de fide eſt Deum non eſſe comprehenſibilem, & licèt ſeipſum comprehen

Philip. 3. num. 12. 1. Cor. 9. num. 24.

prehendat, ſui tamen terminum, metam, aut limitem non attingit, cùm nullis limitibus definita, & incluſa ſit diuina perfectio, ſed ita ſe comprehendit, vt actus, perfectióque Diuinæ eſſentiæ, cognitionis Diuinæ actum non exeedat, ſed vtraque alteri ex æquo reſpondeat, qua de re benè locutus eſt Durand. in 1. d. 35. q. 1.

Et vt iam ſecundùm noſtrum inſtitutum rem præſentem vtcúmque aperiamus, notandus venit ille locus Prouerb. 8. vbi loquens Diuina Sapientia de prima mundi conditione ait ſe omnibus affuiſſe. *Quando præparabat cœlos, quando certa lege, & gyro vallabat abyſſos, quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum, quando circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos, &c.* Mirum ſanè cur rebus omnibus inferioribus terminum, menſuram, & pondus præſcribens Diuina Sapientia, cœlos nullatenus aſſerat, aut dimenſos, aut pondere libratos, aut termino præfinitos: fortaſſis id ita factum eſt, vt veluti ex materiali conditione Cœlorum, & ex contento, mente, aſcendamus ad ea, quæ in Cœlorum habitaculo contingunt, contemplemúrque bonum, quod ibi conſpiciendum ſe præbet, nullam menſuram ſortiri, nullo termino concludi.

Prou. 8. nu. 27.

Quòd ſi quis obiiciat illud Luc. 6. vbi nobis ad menſuram ſolutio promittitur, primò videndum eſt qualis ea menſura fuerit, quæ potius ſine menſura eſt; ſic enim habet ſacer Text. *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum.* Deinde etiam & illud addidimus, quod rectè aduertit Gilbertus ſer. 7. in Cant. quòd menſura eſt ex parte noſtri; cùm bonum ſine menſura ſit ex parte Dei, vt iam ex principiis Theologiæ oſtendimus, ſic verò ille habet. Vobis immenſitas diſpenſatur in menſura, nam in ſe immenſa eſt, non ait replens, ſed ſupereffluens. Si ergo menſura capi non poteſt, immenſitas ipſa quando capietur? Explicátque in hanc ſententiam illud Cantic. 3. *Paululum cùm pertranſiſſem eos, inueni, quẽ diligit anima mea.* Vbi duo notanda ſunt, & quod poſt paululum tranſiit, cætera namque à Deo, quia anguſta ſunt, & breui termino concluſa, facilè pertranſiri poſſunt, at Deum nullatenus poſſumus pertranſire, cùm nec ad finem peruenire poſſimus. Sic verò ille habet; eam pertranſiſſe illos, quod niſi pertranſeat illos, quorum, & ſcientiæ eſt vnus, & naturæ modus: ille verò, qui quæritur magnus, & immenſus, & non æſtimabitur alius ad illum. Reliqui omnes pertranſibiles ſunt, ſolus ipſe pertranſiri non poteſt. Denique dicit Eccleſ. 34. *Tranſite ad me omnes, qui concupiſcitis me, & à generationibus meis adimplemini.* Tranſite, inquit, ad me, non pertranſite, quonam enim modo pertranſiri poteſt, quod immenſum eſt, quo pacto pertranſiri poterit, quod nec capi plenè poteſt? Denique nec ſponſa pertranſire vult, ſed dicit, *Tenui eum, nec dimittam illum, &c.* & D. Bern. tract. de Diligendo Deo in med. hac eadem mente velle videtur cum Paulo, vt homines omnia mundi bona ſigillatim experiantur, ad percipiendum longiſſimum diſcrimen inter diuinum bonum illimitatum, & creatum quodlibet breui termino circumſcriptum. Hinc arbitror, inquit, dictum (1. Theſſal. 5.) *Omnia probate, quod bonum eſt tenete*, vt videlicet ille tunc prouideat, nec is ſuum votum niſi ad illius iudicium conſequatur. Quando etenim apprehendent

Luc. 6. n. 38.

Cant. 3. nu. 4.

Eccl. 34. nu. 36.

1. Theſ. 5. nu. 21.

Digitized by Google

dent, quem apprehendere niſi poſt omnia nolunt? Qui diligit pecuniam, non ſatiabitur pecuniâ, qui autem eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, ipſi ſaturabuntur. Denique ſi famelicum hominem apertis faucibus vento inflatis haurire buccis aërem cernas, quo quaſi conſulat fami, nónne credas inſanire? Sic non minoris inſaniæ eſt ſi ſpiritum rationalem rebus putes quibuſcumque corporalibus non magis inflari, quàm ſatiari; quid namque de corporibus ad ſpiritus? *Benedic anima mea Dominum, qui replet in bonis deſiderium tuum,* Pſ. 107. replet in bonis, excitat ad bonum, tenet in bono: præuenit, ſuſtinet, implet. Ipſe facit vt deſideres, ipſe eſt, quod deſideras, ipſe creat affectionem, deſiderium ipſe conſumat. Se dedit in meritum, ſe ſeruat in præmium, ſe apponit in refectionem animarum ſanctarum, ſe in redemptionem diſtrahit captiuarum. Ex quibus conſtat qua ratione Cæſar Arelat. dixerit in Cœlo eſſe curſum ſine termino, quantumcumque enim quis ibi mente currat, aduolet, & penetret, terminum haud inueniet, cùm multò plus ſemper decurrendum, inueſtigandum, & intelligendum teſtet.

Pſ. 107. nu. 1.

Eſt ibi eſus ſine faſtidio, nam qui edunt in menſa Cœleſtis Regis, adhuc eſuriunt, & qui bibunt, adhuc ſitiunt Eccleſ. 24. quia recens eſt ſemper, ac noua, & ſine faſtidio, tædióve lætitia, tantóque velut impetu, & quaſi nouo deſiderio in illius obiecti perceptione verſantur, & feruntur beati, ac ſi tunc primum inciperent. Qua de re optimè Greg. 18. Moral. cap. 28. poſt med. conciliat, & explicat duo loca, quæ videntur inter ſe oppoſita; nam Petrus 1. Epiſt. cap. 1. ait, *In quem deſiderant Angeli proſpicere,* ſiue *in quæ,* vt Syriac. & fermè omnes Græci Patres, & expoſitores legunt, vt Ephræm ſermone de Armatura ſpirituali, & Irenæ. libr. 4. cap. 67. poteſtque referri ad bona cœleſtia. Alius locus eſt Matth. 18. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris:* oppoſitio videtur eſſe quod ſemper deſiderent videre, cùm tamen ſemper videant. Verſans igitur Gregor. priorem locum, *In quem deſiderant Angeli proſpicere*, ait. Sunt nonnulli, qui nequaquam Deum videre Angelos ſuſpicantur, & tamen dictum per Veritatis ſententiam ſcimus, *Angeli eorum ſemper vident, &c.* Nunquid ergo aliud veritas, aliud prædicator inſonat veritatis? Sed ſi ſententia vtraque confertur, quia ſibi nequaquam diſcordet, agnoſcitur. Deum quippe & Angeli vident, & videre deſiderant, & ſitiunt intueri, & intuentur. Si enim ſic videre deſiderant, vt effectu ſui deſiderij minimè perfruantur, deſiderium ſine fructu anxietatem habet, & anxietas pœnam: Beati verò Angeli ab omni pœna anxietatis longè ſunt, quia nunquam ſimul pœna, & beatitudo conueniunt. Rurſus cùm eos diximus Dei viſione ſatiari, quia & Pſalm. ait, *Satiabor dum manifeſtabitur gloria tua.* Conſiderandum nobis eſt quoniam ſatietatem ſolet faſtidium ſubſequi, vt rectè vtraque ſibi conueniant, dicat veritas, quia ſemper vident, dicat & Prædicator egregius, quia ſemper videre deſiderant, ne verò ſit in deſiderio anxietas, deſiderantes ſatiantur, ne autem ſit in ſatietate faſtidium, ſatiati deſiderant? Et deſiderant igitur ſine labore, quia deſiderium ſatietas comitatur, & ſatiantur ſine faſtidio, quia ipſa ſatietas ex deſiderio ſemper accenditur. Sic quoque, & nos erimus quando ad ipſum fontem vitæ venerimus, erit nobis delectabi

Eccl. 24. nu. 19.

1. Pet. 1. nu. 12.

Mat. 18. nu. 10.

Pſal. 16. nu. 15.

lectabiliter impreſſa ſitis ſimulátque ſatietas, ſed longè ab iſta ſiti neceſſitas, longè à ſatietate faſtidium, quia & ſitientes ſatiabimur, & ſatiati ſitiemus. Sic Gregor. oſtendit quomodo in illa perpetua ſatietate nullum prorſus reperiatur faſtidium, nullum timendum ſit terminum, quod dixit Bernard. de Diligendo Deo inter alia, his verbis. Satietas ſine faſtidio, inſatiabilis ſine inquietudine curioſitas, &c.

Eſt etiam ibi refectio ſine cibo; nam cùm anima neque comedat, neque bibat; imò nulla re creata ſatiari poſſit, inde eſt quod nullo prorſus cibo alitur, ideóque ſtultitiæ ſubnotatur ille, qui animæ ſuæ dixit Luc. 11. *Anima mea, comede, bibe, epulare, &c.* Vbi Baſil. hom. Contra diteſcentes ait: O verba ſtultiſſima! ô dementiam ſingularem! nam ſi porcinam habuiſſes animam, quid aliud ipſe enumerare potuiſſes? Ita-ne pecuinus es tu? ita bonorum animæ ignarus eam vt exceptes carnalibus epulis, & quæ alui ſeceſſus recipit, animæ deſtines? Qua de re plura habentur in noſtris annotationibus ad Cantic. Exod. 15. numer. 9. annotat. 6.

Luc. 11. nu. 19.

Hinc eſt quod beatus ille Angelus veritus ne homines, quibus conuerſabatur; putarent illum materiali paſci cibo, dixit Tob. 12. *Videbar vobiſcum manducare, & bibere: ſed ego cibo inuiſibili, & potu, qui ab hominibus videri non poteſt, vtor.* Eſt igitur ibi refectio ſine cibo, ſed non ſine voluptate, & gaudio, quod vt percipiatur à nobis ignorantibus ſub nomine cibi, aut conuiuij proponitur: nam ſæpenumero *Prandium* dicitur, vt Matth. 22. & Luc. 14. & Apocalypſ. 3. *Et cœna nuptiarum*, vt Apocalypſ. 19. Aliquando dicitur, *Manducare panem in domo Dei*, Luc. 14. *Edere, & bibere ſuper menſam in Regno Chriſti*, Luc. 22. Quia verò facilior, & ſuauior in poculentis voluptas eſt, quàm in eſculentis, ſicut notauit Vitalis Cardinalis in ſpeculo morali Scripturæ, verbo, pulchritudo, inde eſt quòd beatitudo ſupernaturalis nomine etiam potus ſignificetur, vt Pſalm. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Vbi minimè hærendum eſt in verbo inebriandi, caret enim prorſus vitio crapulæ, & copiam tantum indicat, vt patet ex loco Cantic. 5. *Bibite, & inebriamini chariſſimi*, qua de re videndus Origen. homil. 1. in Cantic. & Philo Carphat. in caput 1. Cantic. vbi affert in exemplum Hieremiam de ſeipſo ſcribentem capite 23. *Factus ſum quaſi vir ebrius, & quaſi homo madidus à vino à facie Domini, & à facie verborum ſanctorum eius*; pluráque habet Auguſtin. quæſtion. 144. in Geneſ. & Hieronym. in caput 31. Hieremiæ. Eſt igitur beatitudo refectio, imò & complementum, ac abundantia ſine cibo, & potu, ſed quæ ſuperet delectationem cibi, & excedat voluptatem potus, horum tamen nomine denotetur.

Tob. 12. nu. 19. Mat. 22. nu. 4. Luc. 14. nu. 16. Apoc. 3. nu. 20. Apoc. 19. nu. 9. Luc. 14. nu. 15. Luc. 22. nu. 29. Pſal. 35. nu. 9. Cant. 5. nu. 1. Hierem. 23. n. 9.

Eſt etiam adiutorium ſine defectu, terrena enim bona ſic adiuuant, vt vel tandem deficiant, vel aliis deſint, dum nobis adſunt, neque enim illius conditionis ſunt vt omnibus ſufficiant: at cœleſte illud, infinitúmque bonum ſic adiuuat, reficítque quemlibet beatum, vt nulli omnino deficiat; vnde Paulus 1. Corinth. 9. monet, vt in ſtadio huius vitæ quantocyus curramus, & decertemus ad promerendum æternum brauium: *Sic currite vt comprehendatis omnes*; hanc enim particulam addit D. Paulinus Epiſtol. 2. ad

1. Cor. 9. nu. 24.

ad Seuerum, & ſe exponens ſubdit, quod in agone terreno contra eſt, vbi non poteſt lucta niſi diſpari luctantium ſorte finiri, vt in vnius gloria alterius ignominia ſit; in Chriſto autem quia multi vnum ſumus, omnes vt vnum currimus, & omnium curſorum ad vnum bonum curſus eſt, &c. Similia habet Bern. Epiſtol. 103. vbi ait. Cœlorum beatitudinem non inuidemus tibi, nec enim communicatur tibi, nobis minuitur: nec noſtri proinde termini reſtringuntur, ſi & tu regnaueris, quænam verò inuidiæ cauſa poteſt eſſe, vbi ſortium magnitudini conſortium multitudo nihil detrahit? Quouſque tu tantæ gloriæ præfers fœnum, ſi ſapis, ſi habes cor, ſi tecum eſt lumen oculorum tuorum, deſine iam ea ſequi, quæ & aſſequi miſerum eſt; quibus vltimis verbis Diu. Bernard. aſſignat defectum terrenorum indeficienti beatitudini oppoſitum; miſerum namque eſt inferiora aſſequi bona, quæ, vt ipſe addit, amata inquinant, amiſſa cruciant: inficiunt enim potiùs, quàm repleant, & quia defectibilia ſunt, dum deficiunt, maximum inferunt cruciatum, imò, & qui defectum patiuntur, torquentur donec iterum quærant, vel ab aliis auferendo, vel ab aliis accipiendo, qua de re optimè Gregor. 15. Moral. cap. 34 ait: Ecce vnde diues ſuperbo corde, & inaniter gaudet, inde pauper alius ſuperbo corde inanius affligitur. In rebus etenim terrenis pauper eſt diues reprobus, quamuis non pari proſperitate fulciantur; pari tamen anxietate turbantur, quia quod ille iam cum metu habet, iſte cum anxietate appetit; & quia habere non valet, dolet. Beatus Iob qui nec habitis rebus elatus fuerat, nec amiſſas cum anxietate requirebat. Sic ille: Sola igitur cœleſtia bona adiuuant, & recreant ſine ceſſatione, imminutione, aut defectu, quia & qui poſſident, ſaturantur, & metu amittendi carent, & dum infinitatem contemplantur de defectu ſecuri ſunt; & qui inquirunt, in ipſa inquiſitione lætantur, & adiuuantur, ideóque merito adiutorium ſine defectu dicitur ſuperna beatitudo.

Eſt etiam requies ſine nocte. Hoc habet huius mundi requies, quod in tenebris verſetur, vnde mixtam habet triſtitiam, & timorem, quorum vtrumque ſecum afferre conſueuit nox oppoſita æterno diei. Aduertit acutè Chryſolog. quod Euang. Marc. 16. de die reſurrectionis ait, *Vna Sabbathorum, &c.* quod ſic ille explicat ſerm. 79. bene vna, quia reſurrectionis dies alteram neſcit: lucis æternæ mater, noctis tempus ignorat, perpetuus dies perpetuò illuceſcit; reſurgentium lux mori non poteſt, lux, quæ noctem delet, neſcit extingui. Sic ille deſcribit æternitatis diem, qui lucem haurit ab inacceſſibili luce, quam Deus inhabitat. *Marc. 16. nu. 2.*

Nouerat huius Dei lucem qui mortem reputabat quemlibet diem, quo ab illa retardatus ſuperuiuebat huic noſtræ nocti, ſic ergo de Paulo ait Chryſoſtom. libr. 3. de Sacerdotio: totidem, vt ſic dixerim, mortes pertulit, quot ipſe dies poſt fidem Chriſto datam vixit. Diem illum nocte carentem ſic proſequitur Bernardus ſermone 17. in Pſalm. *Qui habitat*, his verbis: *Quis eſt homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos?* Pſalm. 35. hæc enim vita, qua viuimus, magis mors eſt, ſed & dies qualeſcumque huius vitæ pauci, & mali ſunt, ſicut Sanctus Patriarcha teſtatur, Geneſ. 47. Ibi verè viuitur; vbi viuida vita eſt, & vitalis; ibi dies boni *Pſal. 35. nu. 13.* *Gen. 47. nu. 9.*

boni, vbi interminabilis longitudo dierum; gratias ei, qui tam, non modò fortiter, ſed & ſuauiter diſponit vniuerſa, eorum nempe paucitas dierum finietur breui, quorum ſufficit cuique malitia ſua; vbi autem dierum bonitas, æternitas quoque non deerit: *Longitudine dierum replebo eum*, quod priùs dixerat, *Glorificabo eum*, euidentiùs hoc verſiculo declarauit: neceſſe eſt magna ſit glorificatio, & magnifica glo-

1. Petr. 2. num. 17. ria, *voce delapſa à magnifica gloria*, ait, Petrus 1. Epiſt. cap. 2. Bene magnifica gloria glorificans tam magnificè in longitudine, in multitudine, in plenitudine claritatis. Fallax gloria, & vana eſt claritas, dies hominum breuis. Sapiens eiuſmodi non optabat: *Diem hominis non deſiderauit: tu ſcis.*

Hierem. 17. n. 17. Hierem. 17. verus dies, qui non nouit occaſum, æterna veritas, vera æternitas, ac proinde vera, æternáque ſatietas. Audi denique quanam gloria ipſe glorificet,

Pſal. 90. num. vlt. *Longitudine dierum replebo eum.* Pſalmo 90. & primò quidem in eo, quòd dierum nomen pluraliter poſuit, non viciſſitudinem aliquam, ſed multitudinem voluit commendare: alioquin ſi viciſſitudinem ſuſpicaris, *Melior eſt dies vnus in atrijs Domini ſuper millia.*

Pſal. 38. num. 11. Pſalm. 38. Euidentiùs audi ſine vlla viciſſitudine dies

Iſai. 30. num. 26. multos: *Erit lux Lunæ ſicut lux Solis*, ait Propheta, *Et lux Solis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum.* Iſai. 30. Et tanquam quæreres vnde erit dies in ciuitate, de qua legimus, ſubdit, *Quia non lucebit ibi Sol per diem, nox enim non erit in ea: oſtendam illi*, ait, *Salutare meum*, vt quemadmodum & in illa Scriptura dicitur, *Lu-*

Apoc. 21. num. 23. *cerna eius ſit agnus.* Apocalyp. 21. Sic Bernard. oſtendit quomodo in beatitudine ſit vera requies ſine nocte, vtpote vbi æternus ſit dies, veráque & æterna gloria, cùm tamen mundi dies pauci, & mali ſint, & perpetua illius nox tenebrarum ignorantiæ, & triſtitiæ.

Videndus Auguſt. tom. 1. libr. 50. homil. hom. 1. ad finem, cùm ponderat illud Pſalm. 33. quod eſt argumentum dictæ homiliæ, *Quis eſt* *Pſal. 33. num. 13.*
homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos, ſic enim habet. Fratres concupiſcite vitam, & diligite videre dies bonos, vbi nulla nox erit; vitam, in qua dies malus non timeatur, dies bonos, in quibus nunquam finiatur. Non ſunt de hoc ſæculo dies illi, non eos habet cælum morientium, ſed terra viuentium, &c.

Neque etiam ibi eſt timor noctis, quæ apud nos mater timoris ſolet eſſe, & totius deceptionis, & erroris cauſa. Etenim exiſtentes in glorioſo die nullam falſitatem admittunt, excludit ſiquidem beatitudo ab intellectu beati omnem falſitatem, illúmque reddit inflexibilem ad omnem falſam exiſtimationem, vt patet ex Diu. Thom. 1. 2. quæſt. 5. artic. 4. vbi Med. & cæteri ſcribentes; & 3. contra gentes cap. 68. rat. 8. Clarius de beatis Angelis 1. part. quæſt. 58. artic. 5. ad finem corporis. Communiter ibi tenent cæteri Theologi, & in 2. diſtinct. 7. Quod etiam intelligendum cenſeo in ſimplici cognitione, & apprehenſione, eſt ſiquidem huiuſmodi falſitas quoddam malum, & imperfectio intellectus, & occaſio errandi; quæ omnia à beatis longè ſunt releganda; vnde & ab eis excluditur inconſideratio, inaduertentia, & actus opinatiuus, ex eodem fundamento. Beati itaque in illo fulgentiſſimo die beatitudinis dicunt illud Iſai. 26. *Vetus error abijt*; *Iſai. 26. num. 3.*
vbi Symmach. & Aquil. teſte Hieronymo legunt, *Cogitatio noſtra, ſiue figmentum noſtrum firmatum eſt*, quod

quod,ſcilicet,in varia,& erronea minimè vagetur; etenim qui nocte per lubrica incedunt loca,paſſim,& vbique prolabuntur, & nos cùm in via ſumus, & in nocte huius ſæculi verſamur multiplici ruina cadimus; at vbi firmatum fuerit figmentum noſtrum, & quando vetus error aufugerit, cogitatio noſtra firmata erit, vt ibi exponit Hieronym.vt non circunſcramur vento deceptionis, imò quia cogitatio noſtra firmata erit, propterea ſeruabit nobis pacē Deus, ſicut ibi addit Propheta, vbi pax illius diei videtur excludere vniuerſum noctis timorem,vt expers prorſus timoris redderetur dies beatitudinis, de quo hic locus Iſai.à pleriſque intelligitur.

Aduertit Diuus Hieronym.dupliciter pollicitam ibi pacem, cùm dicitur, *Seruabis pacem, pacem quia in te ſperauimus.* Quod Hieronym. ideò factum eſſe aſſerit, vt ſecuros redderet beatos duplicata promiſſione; non ſolùm, inquit, ſemel, ſed ſecundo, vt ſecura ſit retributio, quæ duplici ſermone promittitur. Securi igitur, ſunt beati in cœlo de erroribus, & deceptionibus, quia non in tenebris verſantur, ſed in luce meridiana ſunt, quæ omnem in ſe colligit vmbram, cùm ſua luce omnia perfundat, & illuſtret.

Eſt etiam ibi otium ſine ſenio, pro cuius rei intelligentia aduertendum eſt ſanctos reſurrecturos in quantitate perfecta cuiuſque complexione naturali, vt Theologi docent in 4.d.44. & Auguſt.22. de Ciuitat. cap.14.15.16. & 20. & in Enchirid. cap.90. & ſerm.147. de tempore, Anſelm. in ſua Ellucidat.in 4. cap. ad Epheſ. Hugo Victor. in eandem Epiſt. quæſt. 25. Nam opus reſurrectionis non erit minoris perfectionis, imò maioris, quàm fuerit creationis, vt docet Auguſtin.1. retract.cap.11. ſed primi parentes fuere conditi in magnitudine perfecta, cuique naturali, vt docet Magiſt.in 2. diſtinct.17. ex Auguſt. 6. de Gen. ad lit. cap.13. & ibi Theologi ſcholaſtici, ergo & beati reſurgent in eadem etiam quantitate; vnde ſequitur reſurrecturos in iuuenili ætate, nam tunc reperitur perfecta magnitudo cuique temperamento naturaliter debita, vt oſtendunt Theologi dicta diſtinct. 44. Hanc iuuenilem ætatem concors Theologorum ſententia explicat de anno trigeſimo tertio,quia Chriſtus in hac ætate reſurrexit, ſumitúrque communiter hoc ex Paulo ad Epheſ. 4. *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti*; quæ verba, & ſi non explicentur communiter de reſurrectione, tamen ab Auguſt. Anſelm. & Thimot. Aquinat. ac pleriſque aliis de ea intelliguntur, & ſanè accommodatiſſimè, vt ex ſerie ſacri Text.conſtabit intuenti. *Epheſ. 4. num. 13.*

Hæc igitur iuuentus in otio,ideſt, ſine labore, moleſtiáve aliqua conſeruabitur ſine ſenio,abſit tamen inuidia à verbo, otiandi:dicitur itaque beatitudo otium, quia requieſcunt ſancti à laboribus; ſicut enim olim non eodem loco Romani & certabant,& triumphabant,præliabantur enim in Hiſpania,Gallia,& Aſia.Romæ verò triumphabant, ſic etiam & ſancti in terra belligerant, in cœlo triumphant, quod dixit Chryſoſt. hom.12.ad Philip.Surſum palma eſt: non videtis hîc quomodo quos maximè honorant,ſiue athletas,ſiue aurigas non in ſtadio infra coronãt,ſed ad ſuperiora vocatos,Rex illic coronat; ita & hic in cœlo accipies palmã,&c.& in hoc ſenſu etiã Æſchilus apud Clem.Alex.4.Stromat.gloriam filiam laboris appellauit; laborem qui

qui tulit, ait ille, debetur huic labo-
ris natus gloria; ibi igitur eſt otium,
quia requies, & gloria, ac trium-
phus, quæ labores, & merita conſe-
quuntur.

Vacationem, & veluti otioſita-
tem vocauit Deus ſanctorum felici-
tatem, prout explicat Auguſtinus 21.
de Ciuitat. cap. 30. vbi ad hunc ſen-
ſum adduxit illam requiem Dei poſt
mundi creationem in die ſabbathi,
vt nos etiam intelligamus, poſt la-
bores noſtros ad æternam tandem
requiem, & otium peruenturos, ſic
verò habet Auguſt. Ibi perficietur:
Pſal. 45. *Vacate, & videte, quoniam ego ſum*
num. 11. *Deus:* Pſalm. 45. quòd erit ibi maxi-
mum ſabbathum non habens veſpe-
ram, quod commendauit Dominus
in primis operibus mundi, vbi legi-
Geneſ. 2. tur: *Et requieuit Deus die ſeptimo ab*
num. 2. *omnibus operibus ſuis quæ fecit:* Geneſ.
2. *& benedixit Deus diem ſeptimum, &*
ſanctificauit illum, quia in eo requie-
uit ab omnibus operibus ſuis, quæ
inchoauit Deus facere; dies enim
ſeptimus etiam nos ipſi erimus,
quando eius fuerimus benedictio-
ne, & ſanctificatione pleni, atque
referti, ibi vacantes videbimus,
quoniam ipſe Deus: nam & ipſe
bona opera noſtra, quando ipſius,
potiùs intelliguntur eſſe, quàm no-
ſtra; tunc nobis ad hoc ſabbathum
adipiſcendum imputamur; hoc per-
fectè tunc ſciemus, quando perfe-
ctè vacabimus, & perfectè videbi-
mus, &c. Namque ſi Adamus in Pa-
radiſo conſtitutus terreſtri, *Vt ope-*
Geneſ. 2. *raretur, & cuſtodiret illum.* Geneſ. 2.
num. 15. nullum laborem, defatigationémve
ſentiret in tali cultura, imò quæli-
bet operatio tunc illi foret facilis,
& iucunda; quod bene proſequitur
Auguſt. 8. de Gen. ad lit. cap. 8. vbi
cùm obiecisset Deum etiam ante
peccatum damnaſſe hominem ad la-
bores, & moleſtias, ſubdit. Ita ſanè
arbitraremur, niſi videremus cum
tanta voluptate animi agricolari
quoſdam, vt eis magna pœna ſit in-
de ad aliud vocari; quidquid ergo
deliciarum habet agricultura, tunc
vtique longè ampliùs erat, quoniam
nil accidebat aduerſi, vel terra, vel
cœlo; non enim erat laboris affli-
ctio, ſed exhilaratio voluntatis, &c.
Nihil itaque fatigationis ſentient
beati cum perpetua illa ſua opera-
tione laudandi Deum, qua iugiter
erunt occupati, ita tamen delecta-
ti, ac ſi lætiſſimo otio fruerentur;
vnde Auguſt. 21. de Ciuitat. cap. 3.
ſic incipit. Quanta erit illa felici-
tas, vbi nullum erit malum, nullum
latebit bonum, vacabitur Dei lau-
dibus, quid aliud ibi agetur, vbi ne-
que vllâ deſidiâ ceſſabitur, neque
vllâ indigentiâ laborabitur. Admo-
neor etiam ſancto Cantico vbi lego,
vel audio: *Beati qui habitant in do-* *Pſal. 23.*
mo tua Domine, in ſæcula ſæculorum *num. 5.*
laudabunt te: Pſalm. 23. ipſe finis
erit deſideriorum noſtrorum, qui
ſine fine videbitur, ſine faſtidio
amabitur, ſine fatigatione laudabi-
tur, &c.

Deinde etiamſi in ſtatu innocen-
tiæ, qui præludium quoddam erat
beatitudinis, homo nunquam mo-
ri poterat, & immortalis ad beati-
tudinem transferretur, quid mirum,
ſi nullum omnino patiatur detri-
mentum, & ſenium, vbi ſimiles ſunt
Deo, Deique filio? quod adhuc de-
duco ex Apocalyp. 12. cùm dicitur. *Apoc. 12.*
Qui vicerit, faciam illum columnam in *num. 15.*
Templo Dei mei, & ſcribam ſuper eum
nomen Dei, &c. Vbi Bed. hunc co-
lumnarum decorem, & ſtabilitatem
ad futurum beatitudinis ſtatum de-
fert, cùm ſancti veluti illæ colum-
næ ante veſtibulum Templi Salo-
monis, quæ nihil ſuſtinebant, trium-
phantem Eccleſiam decorabunt;
nam Hieronym. in cap. 40. Ezech.

in fin. loquens de his duabus columnis, ait; Iſtæ erant columnæ duæ, de quibus in Apoc.dicitur, *Qui vicerit, faciam eum columnam in Templo Dei mei.* Aduertit autem Eupolemus apud Euſeb. Cæſar. 9. de præparat. cap. 7. fuiſſe exemplaria cæterarum columnarum, quæ in templo conſtructæ fuerant, quapropter ex his duabus columnis deducere debemus cæteras alias, beatos, ſcilicet, qui in templo, & habitaculo Dei reſident. De earum artificio agitur 3. Reg. 7. & 2. Paralip. 3. dicitur, *Erant ex ære fuſiles*, quod propter firmitatem, & durationem beatos figurabat accommodatè, vt cæteras conuenientias omittamus. Stantes igitur æreæ columnæ, otium ſine ſenio beatorum deſignabant, qui perpetuò ſtabunt, nec tamen diuturnitate conterentur.

3. Reg. 7. num. 15. 2. Paral. 3. nu. 17.

Eſt ibi indeficiens ſub vultu Dei claritas, quæ verba mihi videntur alluſionem continere ad Chriſti Domini claritatem glorificati iam, & ad dexteram Dei Patris in cœlo ſedentis, de qua Apoc. 1. habetur, *Facies eius ſicut Sol lucet in virtute ſua:* quo in loco Richard. de S. Vict. ait: quod potuit dixit, & ſi plus potuiſſet, plus dixiſſet; nam ſi in rebus viſibilibus lucidiorem ſubſtantiam ad ſignificandam vlterius eius gloriam inuenire potuiſſet, per eam vtique ſignificaſſet. Clariſſimam ergo creaturam ad exprimendam claritatem ſuæ gloriæ poſuit, dum faciem ſuam ſicut Solem lucere dixit, ſed quoniam nequaquam hoc ſufficere, ſed adhuc ſe plus poſſe dicere agnouit, cùm dixiſſet: *Sicut Sol lucet:* protinus adiecit: *in virtute ſua:* Sol autem in virtute ſua lucet, quia circa meridiem nubibus ablatis, aëre purificato, per eiuſdem aëris ſpatia clariſſimo fulgore ſplendet. Perpendet ergo qui poteſt qualis ſit immenſa, & æterna claritas incomprehenſibilis, atque ineffabilis Diuinitatis, ſi tam mirabilis fuit apparens ſimilitudo ſuſceptæ, & glorificatæ humanitatis. Sed quis valet in Chriſto Redemptore noſtro, vel ſaltem beatę humanitatis gloriam Verbis exprimere, cùm S. Theologus viſam illius ſimilitudinem vix ſufficiat, vel valeat declarare? Sic ille exponit lucem humanitatis Chriſti à Ioan. expreſſam, quaſi voluerit Euangel. occurrere defectui, qui in ea claritate, quam habuit Chriſti facies in monte, *Quando reſplenduit ſicut Sol,* (Matth. 17.) poſſet ſubnotari. Etenim ea lux ad breue tempus reſplenduit, ſtatim verò cohibita eſt, & repreſſa, & ſolùm affuit per modum paſſionis tranſeuntis, vbi rectè aduertit D. Thom. 3. part. quæſt. 45. artic. 2. in corp. lucem illam, fulgorémque in Chriſti Domini corpore miraculoſum fuiſſe, quia breuis admodũ fuit: nam claritas in corpore glorioſo ab anima proueniens, qualitas quædam permanens eſt, & corpus afficiens; vnde fulgere non eſt miraculoſum corpori glorioſo, quod autem ab anima glorioſa, & à diuinitate Chriſti claritas per modum permanentis non fuerit communicata, hoc miraculoſum fuit; ſunt enim claritates beatitudinis permanentes, & nullum habentes defectum; vnde D. Aug. 22. de Ciuit. c. 19. dixit in corpore Chriſti poſt reſurrectionem, claritatem nunquam defuiſſe, ſed oculis diſcipulorum fuiſſe abſconditam.

Apoc. 1. num. 16.

Matt. 17. num. 2.

Indeficientem claritatem vultus Dei ſuſpirabat Sponſa Cant. 1. cùm dicebat: *Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie;* quãdo, ſcilicet, omnis contrahitur, & diſparet vmbra, vt loquitur Plin. lib. 18. c. 33. vbi videndus Bern. ſer. 31. cũ explicat locũ iſtum, in ordine ad manifeſtationem ſpõſi ſicut eſt, explicat etiam in eodem ſenſu ſerm. 5. ſuper

Cant. 1. num. 7.

vidi

vidi Dominum, poſt princip. Itaque ſi in vultu etiam Chriſti paſſibilis, imò poſtmodum paſſuri, vis quædam inerat; fulgor, & claritas, quæ hoſtes ipſos proſtrauit in horto. Ioan. 18. (qua de re videndus Hieron. Epiſtol. ad Principiam Virg. & in c. 9. Matt.) quid mirum ſi ſub Dei vultu talis conſpiciatur claritas, & reluceat pulchritudo, quæ animos illuminet, recreet, & reficiat? Tanta itaque illius luminis vis, & claritas eſt, vt ne minimam quidem nebulam ſupereſſe permittat in anima beati, ſed tota perfundatur, & illuſtretur.

Ioan. 18. *nu.* 6.

Eſt etiam ſub antiquis, perpetuíſque gaudiis ſemper noua iucunditas, quod videtur dixiſſe Dauid, Pſalm. 33. cùm ait: *Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus*: Vocat enim beatos ad percipienda in dies noua, & recentia gaudia; de beatitudine enim interpretatur hũc locum Bernard. Serm. 1. de Omnibus Sanctis, poſt princip. & Sermo. de Natiuita. Beatæ Mariæ, & Auguſtin. de Spiritu & anima, cap. 58. & lib. Soliloq. cap. 22. & Cyrill. Alexandrin. lib. 4. in Ioan. cap. 38. Cur autem duplici vocatione, & repetita voce conuocet, Propheta expoſuit Gregor. Magn. homil. 36. in Euangel. dicens: quia ſpirituales deliciæ quantò magis percipiuntur, atque guſtantur, tantò amplius amantur, & appetuntur. Et hunc etiam ſenſum amplectitur Bernard. Serm. 4. de Omnibus Sanctis, ad medium, cùm explicar illud Luc. 12. *Tranſiens miniſtrabit illis*; ſic enim habet: Tranſiens quippe miniſtrabit nouas vtique, & nobis penitus inexpertas delitias manifeſtæ ſuæ contemplationis. Vbi metaphoricus ſermo eſt deſumptus à conuiuiis, quorum inſtar nobis proponitur beatitudo, vt iam aduertimus. Sicut autem, & in illis ij, qui miniſtrant, nouas, nec adhuc guſtatas afferunt dapes, & nouo veluti ſapore, & ſuauitate conditos cibos proferunt; ſic & in beatitudine noua ſemper gaudia, & non viſæ adhuc lætitiæ percipiuntur, & cùm antiqua ſit bonitas, qua fruuntur beati, veluti recens ſemper illis proponitur, quia plura eis in Verbo in dies oſtenduntur videnda, & guſtanda bona.

Pſal. 33. *nu.* 9.

Luc. 12. *nu.* 37.

Hoc etiam pulchrè oſtendit Gregor. homil. 3. in Ezechiel. in eo, quod de Sanctis animalibus ait Propheta, cap. 1. *Non reuertebantur cùm incederent*, vbi oſtendit prædicta animalia ſemper, & vlteriùs progredi, deinde etiam nunquam reuerti, aut retrocedere. Hoc igitur refert Greg. ad naturam, & conditionem eorum bonorum, quæ ante ſe habebant propoſita, quorum nempe eà eſt natura, vt ſemper poſſimus in eis progredi, nunquam verò retrocedere, qua in re maximè differunt beati à mortalibus, qui terrena diligunt; hi enim potius deficiunt, quàm proficiant; ſic ergo habet Gregorius. Cur non reuertuntur indicat; cùm ſubiungit; *Vnumquodque ante faciem ſuam gradiebatur*: ante nos enim æterna ſunt, poſt nos temporalia, quia, & illa pergentes inuenimus, & iſta recedentes quaſi poſt dorſum relinquimus, &c. Quo ſenſu fortaſſe dixit Petrus, Matthæi 19. *Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*. Et Paulus etiam dixit: *Quæ retrò ſunt obliuiſcens, ad anteriora verò extendens me ipſum*; Et fortaſſis huc poſſumus in eodem ſenſu deducere id, quod de Beato Petro dixit Lucas, capite 9. Quod neſciens quid diceret transfigurato Chriſto Seruatore protulerit: *Bonum eſt nos hîc eſſe*, minimè ad anteriora

Ezech. 1. *nu.* 9.

Mat. 19. *nu.* 27.

Luc. 9. *nu.* 33.

teriora anhelans, quæ in poſterum fruenda remanebant, minimè expectans.

Videndus Bernar. Serm. 3. de verbis Iſai. *Vidi Dominum* ad illa verba: *Seraphin ſtabant*: vult enim propterea Angelos ſtantes nobis proponi, vt adhuc magis de Deo acciperent, ac denique quid amplius guſtarent. Stabant, inquit ille, extendentes ſe, & intendentes in eum, in quem proſpicere concupiſcunt, &c. Iam verò is, qui ſe extendit, & intentis oculis conſpicit aliquid, denuò nititur apprehendere, & accipiendum quid amplius præſtolatur; in quam ſententiam facit idem Bernard. Serm. 4. de eodem argumento, vbi de Cherubinorum alis ſic ait. Ad quid ergo tunc alæ? ſi quid alæ iſtæ ad beatitudinem addiderint, non recuſo; vbi intelligentiam charitas, agnitionem deuotio comitatur, volet ſecurè, volet ſine fine, quia volat in æternitatem, & Serm. 5. poſt medium, loquens de iiſdem alis, videtur eas facere coniunctum quid, & compoſitum ex potentia, & gratia, ſeu lumine, quæ duo ſecundùm ſanam doctrinam concurrunt ad eliciendos actus ſupernaturales; ait enim, non incongruè forſitan duas alas iſtas naturæ, & gratiæ dicimus, viuaci ſiquidem per naturam intellectu, & feruenti nihilominus effectu per gratiam, in eum, qui ſupra ipſos eſt, extenti iugiter, & intenti ſtare quidem vt diximus per miniſterium, ſed & volare per ſtudium perhibentur, licèt enim velent caput Domini, velent etiam pedes, ſed ſibi iſta non velant, magis autem ſedulò volant, & volitant inter iſta, nec ſanè ſcrutatores ſunt maieſtatis, vt proinde opprimantur à gloria, quod non minus diligant, quàm intelligant; vtpote quos ille regit, & agit ſpiritus, qui ſcrutatur etiam alta Dei, &c.

Iſai. 6. nu. 2.

Eſt denique ſine vllo amittendi periculo fœlicitas iuxta illud Bernard. Serm. 11. in Cantic. Succedet illa, quam ſperamus, mira ſerenitas, plena ſuauitas, æterna ſecuritas: primum illud faciet veritas Deus; ſecundum charitas Deus; tertium ſumma poteſtas Deus, vt ſit Deus omnia in omnibus ratione excipiente lucem inextinguibilem, voluntate pacem imperturbabilem, conſequente memoria fonti indeficienti æternaliter inhærenti, &c. Hinc eſt quod Sponſa ait. Cantic. 3. *Tenui eum, nec dimittam*, vbi LXX. legunt: *Fortiter tenui eum, ſeu apprehendi*; de qua locutione videndus Chryſoſt. homil. 7. in Epiſtol. ad Philippenſ. & homil. 5. ad Hebræos, videndus item Diu. Thom. 2.2. quæſtione 28. artic. 1. & 2. vbi oſtendit duplex gaudium in voluntate noſtra, alterum ex amore amicitiæ; alterum ex amore concupiſcentiæ, quorum vtrumque habet anima beata, quæ Deo per amorem adhæret, perfectiſſimúmque tale gaudium erit, quando illius amiſſionem nullatenus timet. Cant. 3. nu. 4.

Ex quibus tam latè propoſitis apertè iam conſtat, quo fundamento, quanta vt cum ratione Ezechias acerbè deplorauerit, ſe nullatenus viſurum Deum in terra viuentium, ad quam viſionem, ſe à Deo conditum fatebatur, & qua ſolum eius appetitus compleri, & ſatiari poſſet. Vnde Bernard. Serm. 1. ſuper, *Vidi Dominum ſedentem ſuper Solium*, ait. Magnum ſpectaculum fratres, & beati oculi, qui viderunt, hoc Sanctorum omnium vnicum ſemper deſiderium fuit, &c. Et Serm. 2. ait; Infœlix de quo clamabitur tollatur

tollatur impius ne videat gloriam Dei; vt quid enim lucem hanc temporalem miſer ille videt, qui gloriam illam non merebit intueri? Vtinam nihil vidiſſet vnquam oculus meus, ſi illa (quod Deus auertat) fruſtrandus eſt viſione. Suffragatur Chryſoſtom. homil. 24. in Matth. poſt med. cùm ait: Intolerabilis quidem res eſt gehenna, quis neſciat, & ſupplicium horribile, tamen ſi mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus eſt, quale eſt à beatæ illius gloriæ honore repelli. Similia habet tom. 6. nunc primo edito Serm. 1. de Verbis Apoſtol. *Habentes autem eundem ſpiritum, &c.* ad med. vbi grauem illam, & acerbam ſententiam latam erga fatuas virgines. Matth. 25. Qua excluſæ ſunt à diuina amicitia, & viſione, dixit eſſe grauiorem ipſa gehenna, acerbiùs ſiquidem eſt carere viſione, & amicitia Dei, quàm iuges perpeti pœnas, etſi grauiſſimæ ſint. Hinc & Baſil. in reg. fuſ. diſp. in reſp. ad 2. in med. ait: Alienatio, auerſióque à Deo, cui ea contigerit, malum eſt omnibus, quæ in gehenna inſpectantur, intolerabilius, velut oculo priuatio luminis, etiamſi dolor non adſit, itemque animanti ademptio vitæ. Cùm igitur tale ſupplicium illud ſit, támque graue malum, quid mirum ſi Ezechias id flebilibus vocibus deploret, & ſolùm lamentetur, cùm ait, ſe id tantùm ſentire, eóque torqueri, quod minimè viſurus ſit Deum in terra viuentium, nempe in gloria vbi ſe ridendum præbet beatis.

Mat. 25. nu. 11.

***

ANNOTATIO II.

Qua ratione Patres antiqui Deum hominem expetierint, & à nobis ſuſcipi, & venerari debeat.

VT ex literali expoſitione conſtat qui præſentem locum ad Deum hominem deducunt; in eo maximè fundantur, quod ipſe fuerit exoptatus à Sanctis Patribus, & vt ibi diximus, *Deſiderium collium æternorum*, vbi Rupert. deſidetabilis expectatio omnium Sanctorum Meſſias; videndúſque erit Ambroſ. lib. de Benedict. Patriarch. cap. 4. & Tertull. lib. de Carne Chriſti. Quo ſenſu Sponſa, Cant. 5. dixit: *Totus deſiderabilis.* Theodor. & tres Patres Græci: *Totus deſiderium* Hieronym. lib. cont. Iulian. *Totus concupiſcentia*, quæ lectio conſentanea eſt Hebraïcæ veritati; ſonat enim totus ipſe deſideria, quod etiam habet tranſlatio Hiſpanica. Hinc etiam Aggæ. 2. *Veniet deſideratus cunctis gentibus, & replebo domum iſtam gloria*, vel *veniet qui deſideratur ab omnibus gentibus*, vel *veniet deſiderium omnium gentium*, ſic enim poteſt verti ex Hebr. Imò non ſolùm à noſtris vertitur, ſed à quibuſdam Hebræorum, licèt alij aliter vertant, vrget enim valde eos hic locus, cum verò ſic interpretatur Richar. Victor lib. de Incarnat. Verbi, part. 1. cap. 8. pag. 105. Non dixit Propheta, veniet deſideratus, ſed potius, deſideratus cunctis gentibus, vt intelligas in omni gente aliquos aliquando in eius deſiderio flagraſſe; erat igitur eius aduentus ardêter deſideratus; plura qui de

Cant. 5. nu. 16.

Aggæ. 2. nu. 8.

de hoc præclaro teſtimonio velit, legat Finum in ſuo flagello Iudæorum lib. 5. cap. 2. & Galatin. lib. 4. cap. 10. & Vidner. lib. de Locis Fidei. Tract. 3. Genebrard. lib. 1. p. 108. Cùm igitur Filius Dei in carne deſiderium hominum fuerit, id in præſenti Annot. proſequemur, vnde meliùs conſtet prædictum etiam deſiderium in Ezechia, quo ille accurſus deplorat maximè infœlicitatem ſuam dum prius moritur quàm vitam in terris intueatur.

In Patre itaque fidei noſtræ Abrahamo id in primis cernere eſt, enimvero cùm ei diceret Deus, Geneſis,

Gen. 17. nu. 2. 17. *Ponam fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis*; *cecidit Abraham pronus in faciem*, quod expendens Ambroſ. lib. 2. de Abraham. cap. vlt. ait. Fortaſſe in hoc myſterio prophetauit Abraham Dominum Ieſum, quod per ſuſceptionem Domini corporis tanti complenda Oraculi gratia foret: cecidit igitur in faciem ſuam pondus tanti beneficij promiſſi minimè ſuſtinere valens, & deoſculans iam eam terram, quam promiſſus Meſſias pedibus calcaturus erat. Aduertit autem ibi Lyran. quòd promiſſio eo in loco facta implicitè continebat ea, quæ poſtea Deus illi aperuit expreſſioribus, & clarioribus verbis de Meſſia venturo ex progenie Abrahæ, ſed mentem Patriarchæ attigiſſe videtur interlinealis, dum explicat cur nam ille ceciderit pronus in faciem ſuam, ait enim: in anteriora ſe extendit; quæ verba deſumpta ſunt ex Paulo Philip. 3.

Philip. 3. nu. 13. vbi ait: *Quæ retro ſunt obliuiſcens, ad ea verò, quæ ſunt priora, extendens me ipſum*, vbi Paulus præteritorum oblitus, ea, quæ futura erant, ſuſpirans, & anhelans, veluti extenſis brachiis comprehendere nitebatur, præmi-ferat enim, *Sequor autem ſi comprehendam.* In hoc igitur ſenſu gloſſa ait Abrahamum ad Diuinam promiſſionem ſe extendiſſe, quia inde cœpit deſideriis flagrare, & illius promiſſum aduentum anhelo corde ſuſpirare: vnde de illo poſſemus dicere cum Ouid. 1. Faſtor.

Hanc cupit, hanc optat, ſolam ſuſpirat in illam.

Hoc item Abrahæ deſiderium expoſuit Chriſtus Dominus Ioan. 8. cùm ait: *Abraham Pater veſter exultauit vt videret diem meum, vidit, & gauiſus eſt*; vbi Tolet. in Comment. ait; exultatio eſt ſummum gaudium, & deſiderium, quod præ magnitudine intra animum contineri non poteſt, ſed quibuſdam motibus corporis, & geſticulationibus exprimitur; meritò autem Abraham geſtiuit, & animo, ac corpore deſiderio concepit, quia de corpore, & carne illius Filius Dei ſumpturus erat carnem, dies autem, quem exultauit vt videret, fuit incarnationis tempus determinatum, quod illi reuelatum eſt, ſicut ait Auguſtin. tract. 43. in Ioan. Irenæ. lib. 4. cap. 11. & 12. Origen. homil. 10. in Geneſ. Hilar. 5. de Trinit. Cyril. Alexand. cit. in Catena Græca, Bern. Serm. 6. in Vig. Natiuit. & eſt vera expoſitio dicti loci. Ioan. 8. nu. 56.

Hoc etiam deſiderium in Iſaac ex eo probatur, quòd præuidens futura, & optans filium Eſaü meliorem reddere, fecit illum ſeruum Iacob dicens: *Dominum tuum illum conſtitui.* Geneſ. 27. Exiſtimauit enim meliorem ſe redditurum Eſaü, ſi typum Chriſti veneraretur in fratre, quod notauit Ambroſ. lib. de Parad. cap. 14. Ad Meſſiam item totis ferebatur votis corporiſque, & animi oculis, licèt caligans, quando dixit ad Iacobum filium, qui typum Gen. 27. nu. 37.

Chriſti

Gen. 27. num. 27. Chriſti gerebat. Geneſ. 27. *Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus*; quæ verba ad rem præſentem ſic explicat Bernard. Sermone 47. in Cantic. ante medium. Nec dum ſpeciem ſuam ille flos agri induerat, & iam dabat odorem ſuum, quando eum, vt hoc prægaudio exclamaret, præſentit ſpiritu, corpore marcens Sanctus, & ſenex Patriarcha caligans viſu, ſed odoratu ſagax, &c. Nam licèt veſtis illa, qua indutus eſt Filius Dei, dum carnem induit, & habitu inuentus eſt vt homo, veſtis quidem fuerit Eſaü peccatoris: *Myrrha, & gutta, & caſia à veſtimentis illis egrediebatur à domibus eburneis.* Pſalm. 44. vbi Hebræus codex habet; *Omnia veſtimenta tua.* Chald. verò, *Myrrha, & ligno aloës, & caſia lignea fumigabuntur omnia veſtimenta tua:* argutiùs verò quod Vatabl. legit, & intelligit: *Flexura, aut plicæ omnium veſtimentorum tuorum, ſubaudi; redolent*, &c. Sed illud aduertendum, quod ſingularis conditura, & compoſitio vnguenti præ veſtimentis aliorum hominum hoc in loco deſignatur, ſicut aduertit Chryſoſtomus, cùm ait, neque enim fiebat olim vnctio ex his vnguentis, ſed ex aliis, vt ſcias hunc fuiſſe alium modum vnctionis per differentiam materiarum, &c. Erat enim veſtis illa, humanitas ſcilicet Chriſti, delibuta oleo vnctionis pretioſiſſimo, gratia ſcilicet vnionis, ſuffumigata inſuper odoramentis omnium virtutum, & donorum præ filiis hominum, & hoc à domibus eburneis, vbi Cyrill. exiſtimat vocem Græcam ſignificare Turres. Chald. habet: *A palatijs, quæ conſtruuntur dentibus Elephantorum de Armenia.* Hieronymus ait melius in Hebraïco ſcribi, *de templo dentium*, quæ omnia maximè quadrant in Virginem Matrem, templum vtique Dei, quod portauit illum, quem cœli capere non poſſunt, extructum autem ebore dicitur: nam ſicut ebur candidiſſimum, pulcherrimumque cùm ſit, naſcitur in fuſco, horridóque animali, ſic à parentibus infectis peccato nata eſt ſine peccato Beatiſſima Virgo, & educta domus illa eburnea, à qua prodiit plenus omnibus ſuauitatibus flos ille, qui multò antequam naſceretur dabat iam odorem ſuum, & ideò meritò cæcus ille Iſaac illum præodorabat, & ſuſpirabat, dum in filio præſentit, & dicta verba protulit: *Ecce odor filij mei.*

Pſal. 44. num. 9.

Hoc item votum, & deſiderium teſtabatur Iacob, quando Geneſ. 48. filio ſuo Ioſeph moribundus dixit: *Mihi quando veniebam de Meſopotamia mortua eſt Rachel in terra Canaan in ipſo itinere, eratq; vernum tempus, & ingrediebar Ephratam, & ſepeliui eam iuxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethleem:* quo in loco video Caietan. & Lyran. Sic exponentes quaſi Iacob poſtulans à filio cum iuramento quod ſepeliret eum in ſepulchro patrum ſuorum, vt patet ex ſuperiori cap. 47. præſentiens reſponſum, & rationem Ioſephi aduerſus patrem hoc præcipientem, in promptu fore, quod ſcilicet tantis ſumptibus & laboribus vellet aſportari corpus ſuum ad ſpeluncam duplicem in Hebron, cùm tamen minimè ſollicitus fuerit de ſepultura Rachelis, neque eam condiderit in ſepulchro maiorum ſuorum, ſcilicet Abrahæ, & Iſaac, Saræ, & Rebeccæ. Huic igitur tacitæ obiectioni veluti reſpondens Iacob, & ſe itidem purgans ait, quòd erat in itinere, ait Caietan. vel quòd ita fuerit voluntas Dei, vel quòd ſepeliuerit eam iuxta viam, & ædificauerit ſepulchrum, ita quod tranſeuntes poſſent

Gen. 48. num. 7.

Gen. 47. num. 30.

Digitized by Google

videre ſepulchrum eius, & memoriam eius ad alios deferre ait Lyran. vnde Olcaſt. dicit ad hunc ferè ſenſum viri,& parentes non dedignentur apud filios excuſare quæ mali ſpem habere videntur. Video item Brixian. exponentem quòd Iacob hæc dixerit, quia ſollicitus erat de honore Ioſeph, cuius mater cùm non eſſet ſepulta cum maioribus,atque is fratribus exoſus fuiſſet, filióſque in Ægypto genuiſſet,timuit minoris exiſtimandam ipſius Ioſeph poſteritatem; quaſi voluerit per hoc quòd impeditus via, non potuerit extruere ſepulchrum illuſtre dilectæ vxori defunctæ, & proinde minimè quis poſſet obiicere, aut incuriam parentis, aut exprobrare ignominiam filij.

Cæterùm exiſtimo meliùs huic obiectioni ſatisfieri poſſe cum gloſſa hoc in loco, quam ego inuenio apud Auguſtin. quæſt. 56. in Geneſ. dum ita habet. Niſi fortè ad rem pertimuit commemorare ſepultam matrem Ioſeph, vbi Chriſtus fuerat naſciturus, quibus in verbis Auguſtin. reddit omnimodam rationem cur tandem Iacob non ſepeliret dilectam ſuam Rachelem in Hebron, ſed iuxta Bethleem; ſic enim melius illius honori, & æſtimationi conſuluit, dum eam humare curauit, vbi Chriſtus naſciturus erat. Quod ex ipſomet Iacob oſtendo, nam Lyran.reddens rationem cur ipſe Iacob voluerit corpus ſuum poſt mortem aſportari in ſepulchrum patrum ſuorum, ait: non propter illos deſiderabat ibi ſepeliri, ſed principaliter propter redemptionem generis humani fiendam ibi per Chriſtum, qui in illa terra natus conuerſatus mortuus, & ſepultus eſt, & ibidem reſurrexit, & inde ad cœlum aſcendit, & ſperabat cum eo reſurgere. Lyrano adde Rupert. libr. 9. in Geneſ. cap. 20. vbi ait, propterea voluiſſe Iacobum defunctum deferri in terram Canaan, vt ſcilicet terram illam præ oculis,& ſuper oculos haberet, quam ei promiſerat Deus,imò & quam Deus factus homo pedibus ſuis calcaturus erat.

Meminit itaque Iacob ſepulturæ Rachelis in Ephrata iuxta Bethleem, vbi moriendum nouerat Meſſiam Seruatorem, qui ortu ſuo mortuam nobilitaret,& primis naſcentis Solis radiis defunctam dilectam ſuam illuſtraret,imò is,qui mortuus pre deſiderio venturi Chriſti,petiit vt aſportaretur in terram Canaan potiori loco mortuæ vxori,profectò teſtatur tribuiſſe, dum ſepultam aſſerit iuxta Bethleem, quod in maiorem cederet honorem,& illuſtriorem dignitatem Ioſeph, cui hoc cenſuit inculcãdum, dum prædicta retulit verba is, qui nihil aliud magis aut cogitabat, aut exoptabat,quàm futurum aduentum Meſſiæ, quod teſtatus eſt cùm dixit Geneſ. 49. *Salutare tuum expectabo Domine.* **Gen. 49. num. 18.**

Ardebat inſuper hoc deſiderium in corde Moyſis, quando Deum vrgebat,vt tandem mitteret perfectum liberatorem dicens Exod. 4. *Mitte quem miſſurus es.* Vbi Rupert. libr. 3. cap. 18. ait; non ex deſidentia ſalutari imperio,miniſtrare recuſabat, ſed ſciens quòd miniſterium ſuum nihil ad perfectum duceret,audebat vrgere Dominum vt mitteret eum, qui mittẽdus,& perfectam ſalutem operaturus erat.Sic ille probat in Moyſe veluti impatiens deſiderium futuri liberatoris, quem in ſe adumbratum videbat, & fugatis iam vmbris in tenebris miſeriæ noſtræ diem Dominici Solis præoptabat. **Exod. 4. num. 13.**

Hoc etiam probat in eodem Moyſe Tertull. libr. 4. contr. Marc. cap. 22. ex illis verbis, quæ Deo dixit Exodi 33. *Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende* **Exod. 33. num. 13.**

oſtende mihi faciem tuam; & dum eodem cap. dixit: *Oſtende mihi gloriam tuam*, cui Dominus reſpondit: *Ego oſtendam omne bonum tibi.* Sic ergo rem deducit Tertull. Cùm deſideraſſet conſpectum Domini Moyſes dicens, *Si inueni gratiam coram te, manifeſta te mihi*, vt cognoſcenter videam te; eum conſpectum deſiderans, in quo hominem eſſet acturus, quod Propheta ſciebat. Cæterùm Dei faciem (iam audierat) *Nemo homo videbit me, & viuet*, &c. & quia Deus promiſerat ſe oſtenſurum Moyſi omne bonum concupitum, id adimpletum comprobat Tertullian. in monte Thabor, quando Moyſes apparuit loquens cum transfigurato Domino; voluit enim ſe glorioſum illi manifeſtare Filius Dei in carne, vt deſiderio, quo Moyſes flagrabat, ſatisfaceret, quandoquidem ipſe id præ omnibus in votis habuerat in vita.

Sup. n. 18.

Aduentum Meſſiæ ſitiens poſtulauit Dauid 2. Reg. 23. quando dixit: *O ſi quis mihi daret potum aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethlee͂, quæ erat iuxta portam: attulerunt ad Dauid aquam, at ille noluit bibere, ſed libauit eam Domino*; aduertit autem D. Ambroſ. in Apolog. Dauid. cap. 7. cur concupitam aquam noluerit bibere, quam edito clamore petierat, & cuius deſiderio ſatisfacere volentes tres fortes irruperunt caſtra Philiſtinorum, & hauſerunt aquam, & attulerunt ad Dauid; ait ergo Ambroſ. Si altius velis ſpectare, & introſpicere myſterium, ſitiebat Dauid non aquam de lacu, quæ eſt in Bethleem, ſed oriundum ex Virgine Chriſtum ſpiritu prævidebat: non bibit oblatã aquam, ſed Domino profudit, ſignificans ſitire ſe Chriſti ſacrificium non naturæ fluentum, illum ſitire ſe fontem æternum, non qui periculis quæreretur alienis, ſed pericula aliena depelleret. Sic Ambroſ. exponit quale deſiderium fuerit Dauidis, cuius ardentiſſima flamma non aliter extinguenda erat, quàm ſi illi infunderetur aqua, quæ omnem ſitim explet, & totum complet appetitum, aqua ſcilicet de ciſterna Bethleem, quæ orta eſt iuxta ciuitatem, tum vt omnibus pateret, tum etiam quia non inuenit locum in diuerſorio, & intra mœnia ciuitatis.

2. Regum 23. n. 15.

Sup. n. 16.

Hanc etiam expoſitionem circa huiuſmodi deſiderium, & ſitim amplectitur Sophron. Archiepiſc. Conſtantinop. Orat. 1. in Chriſti Natiuit. vbi verſans eundem locum ait. Dauid in Regem aſſumptus, à Deo ſpiritali ſiti arens, ardenſque ſalutarem aquam ex ciſterna, quæ erat in Bethleem bibere deſiderabat, aqua autem, quam ille myſticè expetebat, & viua erat, & omnes, qui ex ea bibebant, diuina virtute viuos efficiebat. *Si ſcires donum Dei* (aiebat fons ille vitæ) *& quis eſt, qui dicit tibi: mulier da mihi bibere, tu forſitan petiſſes ab eo, & daret tibi aquam viuam.* Ioan. 4. Ciſterna hęc ſacroſanctiſſimam Virginem deſignabat, quæ & vtero geſtatura, & Deum paritura erat: prophetia enim erat, & figura de Chriſto, qui eſt aqua viua, omnibus vitam infundens, déque myſtica, & ſpirituali ciſterna, quæ aquam illam, quæ nu͂quam deficit, vtero comprehenſam lucem dedit, &c. Sed vt melius intelligatur metaphora ſumpta de ciſterna, aduertendum eſt, aquam è nubibus recenter delapſam potui ineptam eſſe, ac ſtomacho minimè accommodatam, vtpote quæ ciborum decoctioni minimè inſeruiat, ſicut Medicorum periti teſtantur; ſi tamen vt ciſterna detineatur, acerbitatem depônit, & ſtomacho apta redditur, & corporis ſaluti accommoda. Si ſacras adeamus litteras Deus noſter pluuiæ comparatur, vt Pſalm. 71.

Ioann. 4. num. 10.

Deſcendet ſicut pluuia in vellus. Et Iſaiæ 45. *Deſcendet ſicut pluuia in vellus:* erat vtique pluuia iſta olim aſpera, & cùm deſcendit ſuper homines exundatione eos ſuffocauit, & extinxit, minus grata erat bibentibus, at poſtquam Spiritus ſancti miniſterio in ciſternam virgineã, & cùm in beata viſcera deſcendit, adeò ſalutaris reddita eſt, vt multò ante tempore eam exoptarit Dauid, & ſuſpirans exclamauerit dicens; *Quis mihi dabit potum aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethleem?* Hanc ciſternam, & aquam bifariam Rex Dauid videre deſiderabat, incenſeq; geſtiebat ſpiritualibus nimirum, & corporis oculis; illis quidem vt illuſtriſſimus Propheta, his vt conſumatiſſimus iuſtus; hoc ergo deſiderio intus ardens aiebat: *O ſi quis mihi daret potum de ciſterna, quæ eſt in Bethleem,* &c.

Et fortè eſt hæc ratio cur Dauid appellauerat lacrymas ſuas panes,
Pſal. 41. *num.* 4. dum dixit: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus?* Quæ poſtrema verba lacrymas referunt ad aduentum Meſſiæ, de quo interrogatus Dauid tam largè lacrymabatur, vt hîc diu, noctúque petiiſſe dicat: id enim ſentire teſtatur, quod ſcilicet interrogatus de Deo ſuo ipſum iam ad oculum oſtendere nequaquam poſſet, ſicut fecit Ioann. Baptiſt. dicens: *Ecce Agnus Dei*; aut ſicut di-
Ioann. 1. *num.* 29. *Ioann.* 1. *num.* 1. xit Ioan. Euangel. in 1. ſua Can. cap. 1. *Quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de Verbo vitæ.* Is igitur, qui ardentiſſimè deſiderabat Aduentum Dei in carne, cùm præ deſiderio lacrymas largiſſimè effunderet quæ ipſum vtcumque lenire, & mitigare poſſent, dum lacrymatur maiori ſiti flagrabat, & oculorum aqua ignem deſiderij accendebat, ſitímque ardentiùs vrgebat, non aliter, ac euenire ſolet homini ſitienti, ſi aridum panem, ſalitúmve cibum edat, & proinde magis appetebat fontem illum viuum, & aquam de ciſterna Bethleem, de qua *qui bibit non ſitit in æternum*, ſicut teſtatus eſt ipſemet Fons *Ioann.* 4. *num.* 13.
Æternus. Ioan. 4. Ad hunc ferè modum interpretatur D. Auguſt. prædicta verba Pſalm. 41. *Fuerunt mihi*, &c. *Pſal.* 41. *num.* 4.
Sic enim habet: non dixit factæ ſunt mihi lacrymæ meæ potus, ne ipſas deſideraſſe videretur, ſicut fontes aquarum, ſed ſeruata illa ſiti, qua rapior, ſeruata illa ſiti, qua inardeſco ad fontes aquarum, panes mihi factæ ſunt lacrymæ meæ, dum differor. Et vtique manducando lacrymas ſuas ſine dubio plus ſitit ad fontes Paganus Deum ſuum digito oſtendit; intendit enim digitum ad aliquem lapidem, & dicit, *Ecce eſt Deus meus, vbi eſt Deus tuus?* Cùm lapidem irriſero, & erubuerit qui demonſtrauit, tollit oculum à lapide, ſuſpicit cœlum, & fortè in Solem digitum intendens iterum dicit, *Ecce Deus meus, vbi eſt Deus tuus?* Inuenit ille quod oſtenderit oculis carnis, ego autem non, quaſi non habeam quem oſtendam, ſed non habet ille oculos, quibus oſtendam; potuit enim ille oculis corporis oſtendere Deum ſuum, Solem, quibus ego oculis oſtendam Solis Creatorem? Quæſiui ego ipſe Deum meum, vt ſi poſſem non tantùm crederem, ſed aliquid viderem: video enim quæ fecit Deus meus, non autem video ipſum Deum meum, qui fecit hæc. Oſtendo magnitudinem circunfuſi maris, ſtupeo, miror, artificem quæro: cœlum ſuſpicio & pulchritudinẽ ſyderum admiror, ſplendorem Solis. Lunam nocturnas tenebras conſolantem: mira ſunt hæc, laudanda ſunt, vel etiam ſtupenda, nondum ibi ſtat ſitis mea, hæc miror, hæc laudo, ſed Deum, qui fecit hæc, ſitio, &c.

quæ

Digitized by Google

quæ proſequitur Auguſt. Quibúſque oſtendit inexplebilem Dauidis ſitim, quæ nulla alia aqua compleri poterat, niſi illa,ad quam ipſe ſuſpirabat, dum dicebat: *O ſi quis mihi potum daret,&c.*

Faciunt etiam ad rem præſentem verba Dauidis, quando dicebat. Pſalm.16. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua*; vbi Auguſt. & Gregor. cap. 28. Moral.cap.29. legunt, *Dum manifeſtabitur gloria tua.* Theodotion, *dum apparuerit dextera tuâ*, quod etiam legit Arnob. Lorin. verò ibi ait: Satiandum ſe canit Dauid, & afficiendum maxima voluptate cùm apparuerit gloria Patris,quæ eſt imago ipſius Sap. 7. & gloria ad Coloſ. 1. Optans nempe incarnationem Verbi, quod confirmant dictæ verſiones.

Pſal. 16. nu.16.

Sap. 7. nu.26. Coloſ. 1. nu.27.

Hoc item Sponſa ardenter concupiſcens clamabat, Cant.1. dicens: *Faſciculus Myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea cõmorabitur*; vbi Orig. exiſtimat ænygmaticè indicari myſterium Incarnationis, cuius deſiderio penitus accenſa Sponſa pollicebatur Sponſum ſuum veluti faſciculum in præcordiis ac inter ybera, vbi ſedes amoris eſt geſtatura. Quod etiam dixit Ambroſ. Serm. 3. in Pſalm.118.his verbis: Corpus ſuſcipiens Dominus Ieſus charitatis ſe vinculis alligauit, & tanquam faſciculum ſe nobis dedit, quem inter vbera noſtra contineamus, cuius lætemur aſpectu, fruamur amplexu, roboremur contactu; quo in loco mihi videtur Ambroſ. alludere ad panniculos quibus Virgo Mater Filium ſuum inuoluit dum in præſepio reclinauit, Luc. 2. Quaſi eum ſic pannis inuolutum nobis propoſuerit adeundum,& adorandum, qui ſe ſe nobis dedit amoris vinculis alligatũ. Niſi fortè & panni illi fuerint, vincula amoris, quibus ipſe conſtrictus nos ad ſe trahere voluit,verè enim funiculi erant Adam, & vincula charitatis, quibus ipſe promiſerat ad ſe attrahendos homines, Oſe.11. Niſi fortè alluſio ſit ad vincula illa Samſonis, quibus ille ligari permiſit amorem mentitus Dalilæ. Iudic. 16. quando dixit ei: *Si ſeptem neruiceis funibus,necdũ ſiccis, & adhuc humẽtibus ligatus fuero, infirmus ero vt cæteri homines:* rupit vincula, & funes quomodo ſi rumpat quis filum de ſtupa tortũ ſputamine, cùm odorem ignis acceperit; dixit ſecundò: *Si ligatus fuero nouis funibus, qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum ſimilis*; rupit tamen vincula quaſi fila telarũ. Vbi notanda ſunt verba, quæ affert Arias Mõr. pag.554. Subridentem,ab illa etiam ridente, & velut periculum ad amoris experimentum faciente, fuiſſe deuictum: dictantem etiam vinciendi, & nexus, atque nodos coniungendi formam. Rupta itaque ſunt, & diſſoluta vincula Samſonis, quia fallaciæ potius,& deceptionis erant, quàm amoris, & dum ligabatur ſubridebat, & dum ſoluebat ridebat irridentem ſe; at verò noſter verus Samſon amoris vinculis alligatus eſt, plorans, ſed volens; ſecuréque proinde ad illum accedere poſſumus, dum manus ligatas habet, & pedes, illas ne puniat, iſtos ne fugiat; imò ligatus eſt vinculis charitatis, vt nos ſoluat vinculis iniquitatis,& timorẽ omnino repellat ad illum accedendi,& amplexandi. Vnde Bern.Serm. 6. de Vigil. Natiuit. poſt med. Nos hortatur verbis illis paſtorum. Luc. 2. *Tranſeamus vſque Bethleem*, dicunt paſtores, non Bethleem pertranſeamus; quid enim ſi pauper viculus eſt? ne id quidem incongruum ei, qui cùm diues eſſet propter nos factus eſt pauper,& cùm eſſet magnus Dominus, paruulus natus eſt nobis,

Luc. 2. nu.7.

Oſe. 11. nu.4.

Luc. 2. nu.15.

vtinā & inueniamur nos Bethleem Iudæ, vt in nobis quoque dignetur naſci. Clariùs hac de re locutus eſt Serm. 1. de Natali Domini poſt principium, cùm ait. Quid tu times ô homo! quid trepidas à facie Domini, quia venit? venit non iudicare, ſed ſaluare terram. Olim tibi perſuaſum eſt ab infideli quodam ſeruo vt furtim tolleres, & imponeres Regiū diadema capiti tuo; deprehenſus in furto quídni timeres? Quidni fugeres à facie eius, fortè enim iam gladium vibrabat ignitum; nunc in exilio poſitus, ecce vox audita eſt in terra, quia dominator aduenit; quo ibis à ſpiritu eius, & quo à facie eius fugies? Noli fugere, noli timere, non venit cum armis, non puniendum, ſed ſaluandum requirit. Et ne fortè dicas etiam nunc, *Vocem tuam audiui, & abſcondi me.* Geneſ. 3. Ecce infans eſt, & ſine voce, nam vagientis vox magis miſeranda eſt, quàm timenda; aut ſi cui fortè terribilis, ſed non tibi; paruulus factus eſt, tenera membra Virgo Mater pannis alligar, & adhuc timore trepidas? vel in hoc ſcies quia non venit perdere, ſed ſaluare, eripere te, & non ligare, &c.

Geneſ. 3. nu. 10.

In mulieris genibus (Dalilæ ſcilicet) virtutis ſuæ degenerem appellauit Samſonem D. Ambroſ. lib. 2. de Spiritu ſancto in Prologo, colligatum, & captum: minimè tamen degenerauit à virtute ſua noſter Samſon, quamquam eam occuluit, degeneres nos potius probabimut, & inueniemur, ſi eum ligatum charitatis vinculis non adierimus, non adorauerimus, & pro nobis veluti degenerem teditum non ſuſceperimus.

Obſeruat Chryſol. Ser. 6. in med. verba illa Pſalm. 99. *Introite in conſpectu eius in exultatione,* quæ videntur potius terrorem incutere audientibus, quàm alacritatem, & animum præbere vocatis. Quis enim (inquit ille) in conſpectu Dei liber? Diuinis oculis quis mentitur? Quis exultans ante terrorem maieſtatis ſummæ? Archangeli tremunt, &c. Et homo terræ quam intrepidus intrabit? Et adhuc conſiſtit exultans. Vnde eſt quod Propheta nos hoc debere facere ſic præſumit? Ex eo, quod ſequitur, *Scitote quod Dominus ipſe eſt Deus*; quia Dominus ille Deus eſt, qui fuit in carne noſtra puſillus: hinc eſt quod ille Dominus Deus eſt, qui fuit in cunabulis noſtris capax, dulcis in gremio, mitis in habitu, in noſtro contubernio blandus, & ideo *Intrate in cōſpectu eius in exultatione*, quia totum pauorem diuinitatis, totum metum iudicij in habitum noſtrum dedit, prouidenti locauit aſpectu, vt ingreſſus non pœnas iudicij metuat, ſed parentis præſumat amplexum, & quomodò exultat qui genitorem reperit, quem timuerat cognitorem, &c. Si ergo cauſa eſt exultandi, accedendi, & præſumendi meminiſſe Deum eſſe iam hominem, & genitorem potius noſtrum, quàm iudicem; quid fiduciæ non præbebit? quid animi non ingeret, quid virium non miniſtrabit ad hoc, vt intremus in conſpectu eius genitum ex Virgine cernere, recenter natum cognoſcere, amoris vinculis alligatum inuenire.

Pſal. 99. nu. 2.

Hoc ipſum ardēter expetēs Sponſa exclamans incipit. Cant. 8. *Quis mihi det te fratrem meum ſugentem vbera matris meæ, &c.* Quibus in verbis reperitur Hebraïſmus denotans vehemens deſiderium, qualis ille eſt Pſalm. 54. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ! &c.* ideſt, vtinam haberem; & Hierem. 9. *Quis dabit capiti meo aquā, & oculis meis fontem lachrymarum!* Hunc igitur locum Cant. ad Meſſiam referunt; vel ipſi etiam Hebræi, vt ſit ſenſus, vtinā aliquando

Cant. 8. nu. 1.

Pſal. 54. nu. 7.

Hiere. 9. nu. 1.

do

do tandem mihi liceat id, quod præ omnibus opto, chariſſime Sponſe, videre te, ſcilicet propriè, & familiariter in veritate carnis noſtræ, ſimilem prorſus mihi, & quaſi vnum ex nobis; cui expoſitioni ſuffragatur Paraphraſtes Chald. cùm ita habet; *Illo tempore apparebit Rex Meſſias Synagogæ Iſraël, & dicens ei filij Iſraël: ades nunc, eſto nobiſcum pro fratre, & aſcendemus Hieroſolymam, & ſugemus tecum ſententias legis, quemadmodum ſugit infans vbera matris ſuæ.* Fauet & antiquiſſima Hebræorum gloſſa in Michæ. quæ refertur in lib. cui titulus Victoria Chriſtianorum contra Hebræos p. 2. cap. 2. eámque affert Galatin. lib. 3. cap. 26. vnde Rabbi Salomon aſſerit, hæc verba eſſe prophetiam de Meſſia, & maximè conduxit nomen fratris, cu-

Hebr. 2. nu. 11. ius meminit Paulus. Hebr. 2. *Qui ſanctificat & qui ſanctificantur ex vno omnes, propter quam cauſam non confunditur, fratres eos vocare dicens: nunciabo nomen tuum fratribus meis,* & deinde ait, *Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari,* ſcilicet, per ea, quæ Redemptorem, & Sanctificatorem decent, vt excipiantur peccata, vnde Theod. ibi, quæ ſunt iſta omnia, de quibus Paulus ita explicat, nam & nutrimenti, ſicut nos fuit particeps, & laborem ſuſtinuit, & anxio animo fuit, & mortem ſubiit. Addit deinde Apoſtolus, vt miſericors fieret, & fidelis, vbi Ribera ait: quia labores, & dolores noſtros expertus eſt, noſtri miſeretur, rectè enim dictum eſt 1. Æneid.

Non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſco.

Fidelis autem dicitur, ideſt verus, vt ibi exponit Chryſoſto. & Theophylact.

Notandum inſuper id, quod ſancta anima addit, *& iam nemo me deſpiciat.* Quod maximè probat ſupremam dignitatem, quam aſſecuta eſt natura humana ex eo, quòd filius Dei ratione carnis aſſumptæ inuentus eſt frater noſter. Hoc enim facilè probat magnificiendam noſtram naturam ab omnibus creaturis, vnde eleganter Aug. lib. de Agon. Chriſt. nos verè hortatur dicens: Nolite vos ipſos contemnere viri, filius Dei virum ſuſcepit; nolite vos ipſas contemnere fœminæ, filius Dei natus ex fœmina eſt, &c Meritò proinde ſacra Sponſa ſe nullatenus deſpiciendam pollicetur, ſi voti compos, reddita ſponſum videat factum hominem, ſugentem vbera matris ſuæ; complentem vbera fratribus ſuis, eóſque habitu vocans, dum ligatus proponitur vinculis charitatis.

Cóſtat inſuper nihil magis optaſſe Euangelicum Prophetam, quàm aduentum Meſſiæ Seruatoris cùm intenta voce dixit cap. 16. *Emitte agnum Domine dominatorem terræ, &c.* *Iſai. 16. nu. 1.* vbi Chriſtus Dominus appellatur agnus ſicut notauit Hieron. Iſai. 53. quia fuit ille, in cuius typo immolabatur agnus, cuius cruor, ideſt, ſanguinis linitus in poſtibus exterminatoré fugabat Ægyptum Exod. 12. Qui non ſolùm ſanguine ſuo nos *Exod. 12. nu. 23.* redemit, ſed etiam, lanis operuit, vt algentes infidelitate, ſua veſte calefaceret. Vnde Apoſt. ad Galat. 3. ait: *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis,* *Galat. 3. nu. 27.* *Chriſtum induiſtis,* & c. 13. *Induimini Dominum Ieſum Chriſtum:* quo in loco notandus etiam venit locus ille Iuda in ſua Epiſt. vbi ait: *Commonere* *Iuda. n. 5.* *vos volo ſcientes ſemel omnia; quoniam Ieſus populum de Ægypto ſaluans, &c.* Vbi ſtatim illud occurrit, quod Ieſus populũ de Ægypto nequaquam eduxerit, quia neque tum temporis extabat verus Saluator Chriſtus Dominus, neque Ieſus Naue poteſt dici

Digitized by Google

dici Saluator, aut Eductor illius populi, quem Dominus eduxit in manu Moyſi. Rem tamen expoſuit Dydimus Alex. in Comment. eiuſdem Epiſt. tom. 9. Bibliot. cùm ait. Solus Dominator, & Dominus Ieſus Chriſtus, qui eduxit populum de Ægypto per Moyſen, Agnus, ſcilicet, qui occiſus eſt ab origine mundi, illos verè liberauit ſanguine ſuo pretioſo, ſicut & nos redemit. Hunc igitur Agnum ſuſpirabat Iſai. cuius ſanguine abluendus, & redimendus erat mundus.

Nec minus probat magnum deſideriũ futuri Saluatoris id, quod habet Iſai. cap. 45. *Rorate Cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Qui locus adducitur in Concil. 2. Hiſpalen. ſub Bonif. V. cap. 3. tom. 2. Concil. ad probandam vtramque naturam in Chriſto Domino, Diuinam, ſcilicet, & humanam, Diuinam ſecundùm illud, *Rorate Cœli, &c.* humanam ſecundùm hoc: *Aperiatur terra, & germinet Saluatorem*; & tamen cùm vnica eſſet in Chriſto perſona, non poterat ſimul è cœlo venire, & à terra, niſi ſecundùm vnam naturam, Diuinam, ſcilicet, de Cœlo veniret; & ſecundùm aliam de terra naſceretur. At ſicut Spiritus ſanctus ros, & pluuia dicitur, ſic etiam vellus, vt patet ex cap. 61. *Deſcendet ſicut pluuia in vellus*; vbi Tertul. lib. Contr. Marc. ait: *Placidum deſcenſum Chriſti*, & inſenſibilem deſcribit de Cœlo in carnem. Similia ſunt prorſus, quæ ibi habet Theodor. & Heſych. éſtque alluſio ad rorem decidentem ſuper vellus Gedeonis, Iudic. 6. de quo videri poteſt Guilhel. toto lib. 3. Aurei Velleris, ideóque Beata Virgo appellari ſolet. Vellus Gedeonis, non in Litaniis tantùm, ſed à Sanct. Ephræm tom. 1. Serm. de Beata Virgine, & apud Bernad. Serm. 3. ſuper *Salue Regina.* Vnde Hieronym. in Epitaphio Paulæ. Pulchrè, ait, paſtores nocte vigilantes audire meruerunt: *Gloria in excelſis Deo*, dúmque ſeruant oues, inuenerunt Agnum Dei puro, & mundiſſimo vellere, quod in ariditate totius terræ cœleſti rore completum eſt, &c. Videnda ſunt quæ hac de re habet Bernar. Serm. 2. ſuper Miſſus eſt, & Serm. in Natiuit. Beatæ Mariæ. Rémque poſſumus deducere ad lachrymarum rorem, quibus perfuſus eſt ſecundùm vellus humanitatis, & nobis propoſitus, ac expoſitus eſt Agnus Dei in præſepio.

Iſai. 45. nu. 8.

Supr. 61. nu. 16.

Conſtat autem terram illam, quæ aperienda prædicitur, eſſe Beatam Virginem, in cuius vterum cœleſtis illa pluuia illapſa eſt, quæ à Diuino Spiritu fœcundata germen effudit tandiu deſideratum. Attamen quid ſit hoc in loco terram aperiri ad auguſtiſſimum partum, cùm Virgo integra permanſerit, nonnihil difficultatis videtur habere. Scio in Scriptura res ſæpè nomẽ ſortiri ab eo, quod plerúmque contigit, etiamſi id abſit, cuius gratia impoſitum eſt; vnde, & cinis pro cadauere ſumitur, & funus pro morte, cùm tamen neque ſemper cadauer cõbuſtum ſit, neque morti ſucceſſerit funeralis pompa. Hinc eſt quod Deo multa tribuit Scriptura, quia vulgari, & communi modo loquitur, cùm tamen illi nequaquam cõnueniant, vt deliberatio, conſilium, noua item cognitio, qualis planè illa eſt Gen. 18. *Deſcendam, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, annon eſt ita, vt ſciam*; & Geneſ. 22. *Nunc cognoui quòd timeas Dominum.*

Gen. 18. nu. 21.

Supr. 22. nu. 12.

Facit admodum ad rem præſentem id, quod idem Iſai. cap. 64. ait: *Vtinam diſrumperes cœlos, & deſcenderes, &c.* Et tamen ſpiritualis illa, & Diuina ſubſtantia minimè opus habet

bet

bet diſruptione cœlorum, attamen quia communiter qui per corpus ſolidum egreditur, illud diſrumpit, iuxta hunc loquendi modum, adueniente Deo diſrumpendos cœlos aſſeruit Propheta. Secundùm hanc igitur phraſim hoc etiam in loco idem Propheta dicit aperiendam terram ad germinationem Saluatoris, eò quòd in germinatione plantarum apertio terræ contingere ſolet, & ita expoſitus hic locus integritati Virginis Matris nihil officit.

Sed ſi nobis quis obiiciat ſanctos Patres, qui in ea ſententia eſſe videntur vt clauſtra pudoris Virginis à Christo naſcente fuerint reſerata, etenim Tertull. lib. de Carne Christi cap. 23. explicans illud Exod. 13. *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam,* ait: quis verè ſanctior quàm Dei Filius, quis proprius vuluam adaperuit, quàm qui clauſam patefecit? Idem habet Hieronym. explicans eadem verba lib. 2. aduerſus Pelag. Eodem modo loquitur Orig. homil. 14. in Luc. Epiph. hæreſ. 78. Nyſſen. lib. cui tit. fecit ex Veteri Teſtamento teſtimonia delecta, cap. de Natiuit. Christi. Ambroſ. libr. 2. in Luc. cap. de Circumciſione; pluráque huiuſmodi loca affert. Suarez 2. tom. 3. par. diſp. 5. ſect. 2.

Exod. 13. num. 2.

Hæc ſanè loca, ſi iuxta verborum tenorem interpretentur, aliquid videtur detrahere ſummæ integr. perpetuæ Virginis Matris. Ea tamen attentiùs expendens Ildefonſ. Serm. 1. de Parturit. & Purific. & D. Thom. 3. part. quæſt. 28. art. 2. ad 1. ab errore, & calumnia vendicant; nam ſentiunt Christum ita potentia ſua Virginis aperuiſſe vuluam mirabiliter, vt ſibi eſſet ad Natiuitatem peruia, maneret tamen clauſa, ſicut manſerunt ianuæ cùm Christus ad diſcipulos ingreſſus eſt, & ſepulchrum in Reſurrect. Sic enim rem explicant Ambroſ. lib. de Inſtit. Virginis, cap. 5. Cyrill. homil. contra Neſtor. dicta in Concil. Epheſin. Gregor. homil. 26. in Euangel. Auguſt. Serm. 8. 156. & 160. de Tempore, & Chryſoſt. homil. 2. de Symbolo, D. Thom. quodlib. 6. artic. 8. & in 4. diſtinct. 44. quæſt. 2. art. 3. Denique Auguſtinus Epiſt. 3. dixit, & habetur in Concil. Tolet. 11. in principio de hoc miraculo, ſi haberet exemplum non eſſet ſingulare; fateamur ergo Deum aliquid poſſe, quod nos inueſtigare fateamur non poſſe. Idemque Auguſt. lib. contr. Felician. Arian. cap. 8. dixit. Fides credat, intelligentia non requirat, neque aut non inuentum putet incredibile, aut non repertum non credat ſingulare. Creuit igitur Virginis in partu integritas corporis potiùs quàm decreuit, & virginitas ampliata eſt potiùs quàm fugata, ſicut dixit Auguſt. Serm. 15. de tempore. Imitatur Chryſoſt. Serm. 142. aitque: qui ingreditur, & egreditur, & introitus ſui & exitus nulla veſtigia relinquit, Diuinus habitator eſt, non humanus; & paulò inferiùs, in tuo conceptu, in tuo partu creuit pudor, aucta eſt caſtitas, integritas roboratur. Et Proclus cit. homil. de Christi Natiuitate ait: ita ex vtero egreſſus eſt, ſicut per aures ingreſſus, ita natus, ſicut conceptus, qui impatibiliter fuerat illapſus, impatibiliter eſt elapſus. Et Aug. Ser. 11. de Natiuit. Domini dixit: qui diſrupta corporum membra in aliis poterat tangendo integrare, quantò magis in ſua Matre, quod inuenit integrum non potuit violare naſcendo?

Sed adhuc reſtat inculcanda huiuſmodi apertio, quàm paucis deducimus ex modo loquendi communi, quo apertum dicimus id, quod nullum affert impedimentum ad ingreſſum moralem, phyſicúmve. Moraliter quidem dicitur apertus locus

Auctoris, ideſt, facilis, & intelligibilis; & ſeruo fideli nihil clauſum, quando nihil illi denegatum à Domino, aut cuſtoditum, & clauſa conſilia aperta dicuntur ſub ſimili intellectu; phyſicè verò dicuntur aperta multa, quæ antea clauſa erant, ſiue reali apertione, per alicuius rei ablationem, ſicut Orientalis India Luſitanis olim clauſa erat interfuſo tanto Oceano, nunc verò cùm nihil in eo, qui quaſi clauſtrum erat, & vectis, mutatum, ablatúmque ſit, aperta dicitur India. Clauſum item dicebatur cœlum ante Chriſti Paſſionem, quia nemo penetrare illud poterat, & cùm nihil prorſus cœlum paſſum fuerit ingreſſo Chriſto, & iis, qui eum comitabantur, apertum modò dicitur, quia nullum habet impedimentum illò aſpirantibus; quo ſenſu, Actor. 1. Dicuntur cœli aperti Stephano, qui per ipſos ſpectare potuit Ieſum ſtantem à dextris Dei; apertam item dicimus feneſtram etiamſi cryſtallus, materiáve alia perſpicua interpoſita ſit, quia à Sole illuſtratur domus, & nos intus exiſtentes, quæ extra ſunt intuemur, ac ſi nihil interiectum eſſet. Cùm ergo Chriſto naſcituro impedimento minimè eſſent virginei pudoris ſignata clauſtra, illi aperta dici potuerunt, quia non minus facilè, ac commodè ortus eſt, quàm ſi aperta exiſterent, ſicut aliarum matrum ſunt. Denique quando Sancti dicunt, Filium Dei aperuiſſe matris ſuæ vuluam, intelligendi ſunt dediſſe illi fœcunditatem, quam nullus alius filius conferre matri ſuæ poterat; vtuntur autem illa metaphora, vt declarent partum Virginis, & Chriſti Natiuitatem veram, & realem fuiſſe, non phantaſticam, & apparentem, vt plerique calumniabantur.

Actor. 1. nu. 56.

Dum verò Propheta ſubdit: *Germinet Saluatorem*, congruenter aſſerit Chriſtum Dominum eſſe arborem, virgultum, & radicem, illam vtique, quam idem Propheta cap. 11. appellarat radicem Ieſſe, & cap. 53. appellat virgultum, & radicem, cùm ait: *Aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti*, vbi pro virgulto LXX. tranſtulere *infantem*; & vox Hebræa ſignificat *ſugentem*, ſeu *lactentem*, vnde plerique codices habent puerum, ſeu puerulum lactentem. Videndúſque erit Leo Caſtrenſ. fol. 815. & Euſeb. Cæſarienſ. lib. 5. Demonſtrat. Euangel. cap. 2. qui legit *puer lactens*. Cúmque vulgatus tranſtulerit *virgultum*, aut *radicem* inquirendum reſtat, quodnam virgultum, aut quæ radix ſimilis ſit paruulo lactenti, & enaſcatur in arenti, ſitientíque terra; ea profectò nulla alia eſſe nobis videtur, niſi mandragora, quæ puerum paruulum figurare videtur, inſtárque illius videtur à natura efformata, ſicut notauit Dauid Rabbi Kimhi, Auicenna, Dioſcorides, & alij Philoſophi; vnde Columella apud Stukium, fol. 332. eam appellauit ſemihominem, illius autem verſus ſunt;

Iſai. 11. nu. 10. Supr. 53. nu. 2.

Quamuis ſemihominis vaſano gramine fœta
Mandragora pariat flores, mœſtamq́; circutam.

Videndus idem Columel. lib. 10. de Horto, in principio, & Dioſcorid. lib. 4. cap. 79. vbi ait, Pythagoram appellaſſe mandragoram anthropomorphon, ideſt, humana effigie præditam. Quòd ſi virtutem mandragoræ rimari velimus, ſoporifera quidem eſt, & mentis alienationem efficit, vsúmque rationis intercipit; qua de re videndus Dioſcor. lib. 4. cap. vltim. & lib. 6. cap. 16. Dioſcoridi atteſtatur Plin. lib. 25. cap. 13. & alibi ſæpè, Plato lib. 6. de Republ. vbi loquitur de quodam

dam Principe occupato mandragoræ. Similia habet Philoſtrat. de Vita Apollinis lib.8.cap.3. & Macrob. libr. 7. Saturn. cap.6. quinimò & Diuus Baſilius in Examer. homil.3. ante medium. Clemens Alexandrin. Oratio. ad Gentes, Iſidorus lib.17. Originum. Et ratione prædictæ alienationis Dioſcor. citato loco aſſerit, ſuccum mandragoræ dari ſecandis, & adurendis hominibus. Neque verò ad hoc tantùm inſeruit huius radicis vis, ſed etiam ad amorem reconciliandum, vnde ex ea dicunt fieri philtrum, ſeu amatorium poculum, quod mentem amatorio quodam faſcino quodammodo incantet, & alterius affectum alienando deducat. Vnde Plin. citato loco, poſt principium, dicit, mandrágoram à quibuſdam appellari Circæum, vel Circæam à Circa venefica, quæ huiuſmodi rebus maximè operam dediſſe legitur. Hinc eſt quod Mart. Iuriſconſult. in leg.3. §. Aliàs Senat. Conſult. ff. ad legem Cornel. de Ciccæis, aſſerit, quòd ſi mandragoram, &c. luſtramenti cauſa dederit, pœna teneatur illius legis. Vbi notanda eſt vis luſtramenti, quæ veneficium, aut incantationem ſignificat, iuxta illud Ouid.

Magico luſtrauerat ritu.

Vnde etiam Marcel. ad Legem Corneliam de Veneficiis, & ſiccariis ait: ſi quis luſtramenti cauſa dederit Cantharides. Et Martin. Delrio lib. 4.cap.2. quæſtione 6. ſectione 4. numero 4. ad finem. Meminit mandragorei vinculi inuenti in capſula cuiuſdam venefici; vetus item Prouerbium fuit, *mandragoram bibere*, cuius meminit, imò illo vtitur Demoſthen. Philippenſ. 4. & Philipp. lib. de Vita Contemplat. quanquam ego etiam ſciam quid hac de re dixerit Auguſtin. lib.22. contr. Fauſt. cap.56.

His poſitis; nobis iam proponitur Chriſtus Dominus apud Iſaïam. Natus in terra veluti mandragoræ radix, & factus homo ad reconciliandum amorem noſtrum, ad faciendam extaſim amoris noſtri, vt toti extra nos ſimus; & toti ad illam conuertamur; ſic enim mandragora aliquando pro ipſo amore ſumitur, vt Cantic.1. *Exultabimus, & lætabimur in te, memores vberum tuorum*, Hebr. *Dodecha*, ideſt, amorum tuorum, ſeu vt alij legunt; *Mandragoræ tuæ*, quæ alienationem, & amorem operatur; eſt enim Deus homo amor, & veluti amatorium poculum ad alliciendos, & attrahendos animos; ideóque Iſai. cùm videret homines terrenis rebus omnino deditos, precatur, & implorat cœlum, & terram, vt Chriſtum tandem adducant, & terra germinet virgultum, radicem, & mandragoram iſtam, quæ de terrenis ad cœleſtia aſcendere faciat homines, & extaſim operetur. De qua loquens Dionyſius Areopagit. lib. de Diuinis Nominib. cap.4. part.1. ait; eſt autem mentis ſeceſſum, extaſimque facit Diuinus amor, amatores ſui iuris eſſe non ſinens, ſed in ea, quæ amant penitus transferens. Idcircò Paul. ille cùm diuino amore flagraret exceſſiuæ illius virtutis particeps factus, ſacro ore inquit: *Viuo ego iam non ego, viuit verò in me Chriſtus*; tanquam nouus amator mentis exceſſum patiens, &c. Senſerat itidem, multò antequam Paulus, vim iſtius Diuinæ mandragoræ Dauid, quando veluti extra ſe poſitus dicebat: *Defecit in ſalutare tuum anima mea; & in Verbum tuum ſuperſperaui*, vbi Rex Propheta defectum, & deliquium animi fatetur ex eo, quòd diu ſperauit Verbum diuinum factum hominem; eſt enim

Cant. 1. num.4.

Pſ.118. num.81.

enim particula illa, *&*, rationalis, & cauſatiua, ſicut plerunq; eſſet ſolet in ſacra Scriptura: dictum verò locum ſic explicat Ambroſ. Serm. 11. in dictum Pſalm. poſt princip. dicens: idem eſt deficere, & in id vnumquęque totis ſtudiis migrare, quod diligat: illud cogitat, illi adhæret, illud perſonat, quod recepit diligendum, in id quadam animi affectione transfunditur, vt ſi mater filij expectet præſentiam quemadmodum expectabat Tobiæ vxor filium peregrinantem, deficiens à deſiderio, & in anguſtiis conſtituta, & tanquam deſtituta viribus; quid enim mali niſi defectum quendam eius verba ſignificant? Sed quò magis laſſatur affectus, eò amplius amor creſcit, & quò diutius abeſt quod deſideratur, eò expectantium deſideria maiori quadam vi amoris igneſcunt. Caro deficit, ſed cupiditas alitur, & augetur. Hinc ergo colligere poſſumus, quid ſit: *Defecit in ſalutare tuum anima mea.* Itaque ſanctus, & timens Deum neſcit aliud deſiderare, niſi ſalutare Dei, quod eſt Chriſtus Ieſus; illum concupiſcit, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi ſe aperit, & effundit. Itaque quantò maiori deſiderio exercitata fuerit anima cupiens, tantò magis deficit; ergo iſta defectio imminutionem quidem fragilitatis, ſed aſſumptionem virtutis operatur; aberat à ſalutari Dei, concupiſcebat, deſiderabat, & deficiebat, & eo diſſoluebatur affectu, vt totus illius fieret, quod deſiderabat. Sic Ambroſ. nobis deſcribit effectum illius mandragoræ, quam Iſaias prædixit in terra naſcituram, vt homines à terrenis alienaret, & totos ad cæleſtia transfunderet. Ambroſ. ſuffragatur Baſil. in Reg. Fuſ. diſp. reſp. ad 2. poſt princ.

Vnde iam intelligitur id, quod Iſai. citato loco addit veluti futurum ex tanto beneficio, quale erat Filium Dei fieri hominem, ſic enim habet: *Labor Ægypti, & negotiatio Æthyopiæ, & Sabbain viri ſublimes ad te tranſibunt, & tui erunt: poſt te ambulabunt, vinctis manicis pergent, & te adorabunt, teq; deprecabuntur: tantùm in te eſt Deus, non eſt abſque te Deus, tu es Deus verè, tu es Deus abſconditus, Deus Iſraël Saluator; confuſi ſunt, & erubuerunt omnes, ſimul abierunt in confuſionem fabricatores errorum. Iſraël ſaluatus eſt in Domino, non confundemini, & non erubeſcetis, neque in ſæculum ſæculi*, &c. Qui locus intelligitur à Patribus de Chriſto Domino, & continet manifeſtè effectus Incarnationis Diuinæ, ita vt expoſitione minimè indigeat. *Supr. nu. 14.*

Quòd ſi mandragoram non in eo ſenſu de vi, & efficacia ad amorem conciliandum per guſtum, ſed per odorem ſumamus, non minùs rem conficiet; pro quo aduertendum eſt, mandragoram ſuauem odorem ex ſe efflare, vt videre eſt apud Auguſtin. libr. 22. contra Fauſt. cap. 56. modo nobis ſatis ſit Sacer. text. Cantic. 7. vbi diuina Sponſa fortè alludens ad mandragoram Sponſi ſui in terra naſcentis, ait: *Mandragoræ dederunt odorem ſuum*; quibus in verbis videtur Sponſa fateri, ſe ſtatim atque ſenſit flagrantiam, & ſuauitatem iam diu concupitæ mandragoræ, ſcilicet Dei hominis, ſtatim omnia reliquiſſe, & contempſiſſe, & quæ in terra à ſe maximè videbantur dilecta, longè aliter atque Rachel olim fecit; illa enim etiamſi dilectum ſuum Iacob pro mandragoris filij Liæ dimiſerit, vna vtique nocte dimittit, in poſterum poſſeſſura, ſicut habetur Geneſ. 30. At Sponſa, & noua, & vetera dimiſit propter mandragoras, non quidem filij Liæ, *Cant. 7. num. 13.* *Gen. 30. num. 15.*

ſed

ſed Rachelis pulcherrimæ, ſcilicet, propter Verbum in carne, & ſecundùm eam natum ex Maria Virgine, vnde ſeſe magis explicans, ſicut ſolet Scriptura, addit: *In portis noſtris omnia poma noua, & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi*, quo in loco LXX. habent: *In hoſtijs noſtris omnes nuces nouas, & veteres*; vbi alluſio videtur eſſe ad antiquum morem, ſecundùm quem nuces ſpargebantur ad oſtium Sponſi, aut Sponſæ; ideóque Virgil. Eclog 8.

——Tibi ducitur vxor,
Sparge marite nuces.

Et Perſius.

Et nucibus facimus quæcumq; relictis, &c.

Vbi Iambin. ait: hinc nuptiarum mariti noui nuces ſpargebant, ſignificantes ſe ineptiis renunciare. Vnde patet ſenſus prædicti loci, fatetur enim Sponſa, ſtatim atque ſenſit flagrantiam mandragoræ, ſcilicet Filij Dei in carne, omnes nuces ſparſiſſe, & renunciaſſe omnibus, quæ in terra habebat, vt Sponſo, reddito iam fratre, potiretur; quæ fuit ratio cur Iſai. prædixerit oriundum Meſſiam ſeruatorem ſicut virgultum, aut mandragoram, cuius ſuauitate capti homines omnia temporalia dimittentes cum Petro poſſent dicere, *Ecce nos reliquimus omnia, &c.*

Sed quid mirum ſi tam ardenter homines Deum hominem videre exoptauerint, quando & Angeli eum conſpicere maximè geſtiebant; hoc enim videtur ſignificatum in ea ſcala myſtica, quam vidit Iacob profectus in Moſopotamiā Geneſ. 28. per quam aſcendebant Angeli, & deſcendebant; quem locum de ſemetipſo videtur explicare Chriſtus Dominus Ioan. 1. quando dixit Nathanaëli: *Amen dico vobis videbitis cœlum apertum, & Angelos aſcendentes, & deſcendentes ſuper filium hominis*; vbi aperta alluſio eſt ad illos Angelos aſcendentes, & deſcendentes ſuper Iacobum, Chriſtum iam tum temporis adumbrantem, ſicut notauit Auguſt. alioquin ſomnium hominis nequaquam ſic diligenter ſcriberetur à ſacro Auctore, niſi magnum aliquid in illo figuraretur; ſic enim habet Auguſtin. Serm. 40. de verbis Domini poſt princ. ſomnium hominis non ſcriberetur, niſi magnum in illo aliquod figuraretur myſterium, & magnum aliquod prophetatum in illa viſione intelligeretur. Denique ipſe Iacob, quia intellexit quid viderit, poſuit ibi lapidem, & perfudit oleo. Agnoſcitis chriſma, agnoſcite & Chriſtum; ipſe eſt enim lapis quem reprobauerunt ædificantes, &c.

Gen. 28. nu. 12.

Ioan. 1. nu. vlt.

Videndus de hoc myſterio idem Aug. tract. 7. in Ioan. & lib. 12. cont. Fauſt. cap. 27. & lib. 16. de Ciuit. cap. 38. & lib. Quæſt. in Geneſ. quæſt. 83. & 84. & in Pſalm. 44. & alibi ſæpe, quibus in locis aſſerit Auguſt. fuiſſe illam imaginem ſcalæ prophetiam de Chriſto, & proinde citatis verbis dictam prophetiam illuſtraſſe, & aperuiſſe Chriſtum Dominum Nathanaëli; tāquam legis perito, vt eam, quoniam ad tempus Chriſti maximè pertinebat, animo recoleret, & fateretur tēpus iam adeſſe, quo complenda erat, quaſi dixerit. Chriſtus Dominus Nathanaëli. Videbitis profectò quod olim vidit Iacob adimpletum iam eſſe; tunc enim Angeli maximè exoptantes aduentum Meſſiæ eum in remoto adhùc proauo inuiſere properabant & contemplari nitebātur eam carnem, quam Filius Dei erat aſſumpturus ex progeniē illius hominis, cui aperta de illo fuerat facta promiſſio ibidem num. 14. *Benedicentur in te, & in ſemine tuo cuncta tribus terræ*; vnde Ambroſ. lib. 2. Gen. 28. nu. 14.

de Iacob,& Vita beata cap.4. loquẽs de Iacob prædictam ſcalam contemplantem, ait: Chriſtum præuidit in terris, ad quem Angelorum caterua deſcendit, atque aſcendit obſequium proprio Domino præbitura ſeruitio, & Chryſoſt.tom.6.Serm.9. de Aſcenſione,poſt medium, dictum aſcenſum, & deſcenſum Angelorum ad deſiderium, quo flagrabant Angeli videndi Chriſtum ſic acutè deducit: hoc proprium deſiderantium eſt contemplari inopinatum ſpectaculum, talis concupiſcentium,atque amantium mos eſt, neque tempus expectant, ſed tempus præfinitum lætitia anticipant, idcircò deſcendunt noui, & inauditi illius ſpectaculi videndi deſiderio impulſi, &c. Protendebat enim dicta viſio id, quod poſtea viſum eſt in Aduentu Chriſti,ſcilicet, vt inclinarentur cæ-
Pſal. 17. li, ſicut dixit Dauid Pſalm. 17. vbi
num. 10. Heſych. terram cœlo coniunctam, & communem inferioribus cùm ſuperioribus præſtitam intelligit:nam ſicut dixit Chryſoſt.hom.11.in Ioan. Tunc cœlum terra facta eſt,cùm cœli Dominum contineret,proindéque cùm Angeli multò ante Deum hominem factum contemplarentur, & terram veluti in cœlum conuerſam viderent, ad eam viſendam deſcenderunt. Idem videtur aſſeruiſſe, tomo 6.Serm.4. de Aſcenſ. ſtatim poſt princ. vbi ait. Radix feſtorum Chriſti eſt eius in carne poſt Conceptionem, admiranda ex Sancta Virgine Deipara Natiuitas, qua Chriſtus Deus inclinans cœlum in terram ad nos venit. Similia habet Damaſc. 3. de Fide cap.1.vbi ſic ait: *Inclinauit cælos,& deſcendit*, hoc eſt, inhumiliabilem eius altitudinem in humilitate humiliauit, & deſcendit cum ſeruis ſuis deſcenſu ineffabili, & incomprehenſibili, & perfectus Deus exiſtens,perfectus homo fit; quod omnium nouorum maximè nouum eſt, & quod ſolum nouum ſub Sole. Aduertit autem Euſeb. ad dictũ locum Pſalm. Non vnum,ſed omnes cælos inclinatos ad humilitatem celſitudinis Dei, & Diuinitatis exinanitionem denotandam. Euthym. verò exponit de miniſterio Angelorum, quod exhibuerunt Chriſto ij, qui poſtea, nato Domino, de cœlo deſcenderunt, vnde in Natiuitate dicit Eccleſia, mellifluos factos cœlos. Eius Aduentum admodum cupientes ſuper Iacobum deſcẽdebant Angeli veluti ſeſe abinde ad id tempus fœliciſſimum diſponentes, & præparantes.

Meminit Saluian.lib.1.de Prouid. poſt med.tom.5.Bibliot. olim gehẽnam ſuper Sodomam pluiſſe. Gen. *Gen.* 19.
19. cùm ſcilicet Dominus pluit ſul- *num.* 24.
phur, & ignem de cœlo,vtpote quia tùm temporis terra, gehenna erat, & locus immundus: nam gehenna, Hebraïcè *Geon*, ſignificabat vallem Hieroſolymis vicinam ad plagam orientalẽ Cedronis aquis irriguam, cuius loci nomen tranſlatum eſt ad ſignificandum infernum, tum ob diram immanitatem, qua cultores Moloc adolere ibi ſoliti fuerant in holocauſta liberos ſuos,vt conſtat ex
Hierem.7. tum etiam ob fœditatem *Hierem.*
loci, qua de re plura diximus ad 7. *num.* 31.
cap.3. Iacobi num.6. in litera. Spurciſſimus itaque ille locus erat, & incendio præpoſteræ concupiſcentiæ deflagrabat, proindéque ſuper talem ignem aduenit alius ignis de cœlo, & infernus pluit ſuper infernum, & qualis terra aderat, tale ſe illi præbuit cœlum; ait enim Saluian. Iam quidem ad inſtar futuri iudicij iudicabit Deus;cùm enim ad ſupplicium malorum gehennam in futurum arſuram eſſe manifeſtũ ſit, Sodomam, & vicinas eius vrbes cœleſtis flamma conſumpſit, in præſenti autem illud

lud, quod futurum eſt, Deus voluit declarare iudicium, quia ſuper impium populum gehennam miſit è cœlo; tantùm ille. Quia igitur terra imitabatur infernum, miſit in eam cœlum infernum, quia verò terra aduentu Meſſiæ conuerſa eſt in cœlum, ideo & cœlum decidit in terram, & ad huiuſmodi deſcenſum ſe præparantes Angeli ſuper Iacobum deſcendunt veluti ſi cœlum Angelis plueret ſuper terram, & quia illi ſummopere exoptabant deſcenſum filij Dei è faſtigio ſuæ Diuinitatis in humilitatem noſtræ carnis, id multò ante præuenientes ad vmbram myſterij deſcendunt, ne illis tandem fieret noua, quando in plenitudine temporis omnium nouitatum nouitas adueniret.

Niſi fortè & Angeli exoptantes complemẽtum ruinæ malorum Angelorum;quod ſciebant præſtandum eſſe per aduentũ Meſſiæ,cuius incarnatio futura nobis erat ſcala, & aſſumptio, ac eleuatio in cœlum, propterea deſcendunt, & aſcendunt, vt noſtrum aſcenſum denotarent per deſcenſum Verbi ad humilitatem carnis, in quam ſententiam dixit Diuus Leo Pap. Serm. 5. de Natiuit. cap. 3. In aſſumptione naturæ noſtræ nobis factus eſt gradus, quoad ipſum per ipſum poſſimus aſcendere; & cap. 4. ait: Creatoris ad creaturam deſcenſio, credentium eſt ad æterna ſubuectio. Et Ambroſ. Serm. 10. in Pſalm. 118. Nobis carnem ſuſcepit, imò potius nos in illa carne ſuſcepit; quibus ſimilia ſunt quæ habet Bern. Ser. 1. de Natali Domini. Cùm igitur Angeli viderint ſedes ſuas reparandas, & ruinas implendas per aduentum Meſſiæ, cuius Incarnatio nobis futura erat ſcala ad cœlos conſcendendos, illi veluti gratulabundi, & iam tum temporis magna perfuſi lætitia ad terram deſcendebant viſuri, vel in typo filium Dei incarnatum, & veluti manum præbentes iacenti homini, vt eum erigerent, & dirigerent ad cœleſtes ſedes, quod ipſi præ omnibus in votis habebant.

Et quaſi hoc vehemẽs deſiderium cœlitum, ipſa cœli lumina agnoſcerent, illi ſe videtur conformaſſe, cùm ad vocem, & iuſſum Chriſti deſiderati ſteterunt. Locutus eſt olim Ioſuë Soli, & Lunæ, quando dixit. c. 10. *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ælon: ſteteruntq; Sol, & Luna donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis.* Rem deducit Ambroſ. ad Ieſum filium Dei in carne, quem vt aſpicerent præliantem, & vincentem in vmbra ſaltem, & figura ſteterunt Sol, & Luna: cuius enim luce denuò illuſtrandi erant (vtpote qui verus Sol erat) hunc videre anhelabant, proindéque vt iam tum temporis contemplarentur, medium curſum intercipientes ſteterunt. Sic ergo habet Ambroſ. Apolog. 2. Dauid. Quia in Ieſu (ſcilicet Naue filio) typum, & figuram agnoſcebant, & nomen, neque enim in ſua virtute Ieſus Naue, ſed in Chriſti myſterio cœleſtibus numinibus imperabat: deſignabatur enim Dei filium in hoc ſæculum eſſe venturum, qui mundani luminis cõcidentis, & iam vergentis in tenebras, virtute diuina differret occaſum, lucem redderet, inueheret claritatẽ, &c. Quod etiam in eodem ſenſu proſequitur Anaſtaſ. Sinaïta lib. 4. Examer. in fine. Ex quibus facilè colligitur cœli lumina in ſui decorem & illuſtrationem, lumen ad reuelationem gentium exoptaſſe, & Angelorum veſtigiis veluti inhærendo multò antequam Chriſtus Dominus appareret in terris, ipſi vel in figura obſequium præbuiſſe.

Ioſ. 10. nu. 11.

Neque etiam mirum erit ſi cœleſtia

Digitized by Google

leſtia cœlorum Domini aduentum præoptauerint, quando ipſa irrationalia in terris nihil magis deſideraſſe teſtantur: hinc enim eſt quòd nato Domino blandiebantur, obſequium præſtabant, & quo poterant modo gaudium, & lætitiam profitebantur, quod proſequitur Chryſolo. Serm. 141. dicens: Ecce iumenta adulantur caudis, blandiuntur auribus, linguis lambūt, &c. Ipſa denique inſenſibilis terra nihil magis videbatur optaſſe, quàm aduentum Filij Dei in carne, quod vel ex eo poſſumus deducere, quia ſitiens, hiantique ore ſuſcepit ſanguinem primi iuſti, qui iuſtiſſimi Seruatoris noſtri figura fuit, vnde Caino dixit Deus:

Geneſ. 4. nu. 11. *Aperiens os ſuum*, ſcilicet, terra, *ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua*, Geneſ. 4. Metaphora quidem ſumpta ab arida, ſitientique terra, quæ veluti ſi multas fauces aperiat in ciſſuras diſrumpitur, vt quaſi multiplicato ore aquam, & remedium à cœlo poſtulet, & præſtoletur: ſic & terra veluti cupiens pretium, & merita illius ſanguinis Dei hominis, qui ſuper eam effundendus erat, & quo ſuper omnia ditanda erat, & exornanda, ad effuſionem ſanguinis illius iuſti apetro ore ſitim ſuam, & deſiderium alterius iuſtiſſimi, & diuiniſſimi hominis aduentum teſtabatur. Et huic terræ voto, & deſiderio veluti cōdeſcendens ſummus Creator illam tertia die exornauit, vt pa-

Geneſ. 1. nu. 11. ter, Geneſ. 1. cùm illi dixit: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen in ſemetipſo ſuper terram*: at verò cœlos aſtris illuſtrauit, diſpoſuit, & perfecit quarta die, cuius rei rationem præbens Anaſtaſ. Sinaïta lib. 1. Examer. poſt med. ait, propterea antè cœlum terra à Deo ornatur, quoniam antè Angelos terra, & terræ geniti homines Deum ad carnem videmus, & ante ſuperna inferna exornans, ea lætificauit, & illuminauit. Ante Cherubin, & Seraphin magi, & publicani, & latrones & meretrices, & peccatores facie ad faciem Deum vident, eóque ſe oblectarunt, & fruiti ſunt, deinde eum ſic tranſmiſerunt videndum ſupernis virtutibus. Sic ille oſtendit quomodo in aduentum Meſſiæ terra herbis, plantis, floribúſque ornata fuerit, quæ erat inuiſibilis, & incompoſita, vt iam tunc præparetur ad excipiendum verbum in carne, quod iam flagrante deſiderio exoptabat, & huic expectationi ſatisfieret, Deíque filium, & florem de radice Ieſſe iam tunc in floribus, quibus decorata erat, ſuo modo conſpiceret.

Et forſan ad hoc alluſit Iſai. quando citato loco cap. 45. poſtulans, vt terra germinet Saluatorem, ſimul cum cœlo præmittit verba illa, *Aperiatur terra*, quæ propter expoſitiones iam allatas, illam etiam admittit, vt ſcilicet recordata primæ illius pulchritudinis, qua tertia die decorata eſt à Deo, ad ſuſcipiendum Filium Dei factum hominem denuò floribus exornetur, vt illum verum florem recenter natum veneretur. *Iſai. 45. nu. 6.* Etenim aperiri terram, ſignificat mitius tempus poſtquam præceſſit inclementius, & obſcurius: nam apertum vocamus tempus vernale, quando in tepeſcente cœlo, quæ fuerunt contracta frigoribus, ſoluuntur, & laxantur floréſque apparent, & viridātibus veſtitur foliis vniuerſa terra, qua de re Ouid. dixit:

Aprilem memorat ab operto tempore dictum.

Virgilius quoque in vere tempus aperiri dicit, quod hyemis horrore clauſum videbatur, ſic enim habet 1. Georg.

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus.

Vbi

Vbi videtur contineri alluſio ad nomen Aprilis, quo tempus aperiri dicitur, & terra etiam: ea enim quæ hyemali glacie, & rigore clauſa erat ne germinaret, aut quidquam ex ſe produceret, vernante Sole, & aperto tempore, etiam aperitur, & ex ſe profert vniuerſam eam pulchritudinem, quam à principio habuit, & qua noſtri exhilarentur oculi. Et ſanè Virgil. etiam dixit apertam terram, & reſolutam. 2. Georg. his verbis.

Verè nouo gelidus canis in montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſoluit.

Vtrumq; complexus Horat. terram, & tempus ſolui, & aperiri, cùm lib. 1. Ode 4. de illo dixit:

Soluitur acris hyems grata vice veris, & fauonij.

u. 41 56. De terra verò ait:

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore terræ, quem ferunt ſolutæ.

Ex quibus iam innoteſcit quid voluerit, vel poſtulauerit Iſai. à terra ipſa antequam germinaret Saluatorem, ſiue Miſericordiam, vt habent LXX. vt, ſcilicet, aperiretur, quæ vſque ad plenitudinem illam temporis, in qua miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, illam ſpeciem habere videbatur, quam habet mundus hyemali glacie horridus, clauſus, ſterilis, & in nubem æternæ caliginis merſus, qui à cœlo nihil aliud videtur accipere, quàm ſempiternam hyemem, quod de Ripheis dixit Solin. cap. 20. & ad veris iam ſpeciem, & delicias reſtituta, vario florum, & virgultorum ornatu illuſtrata appareret, vt de ea iam iure poſſet dici, & inuitari ſponſus illis Cant. verbis, cap. 2. *Iam hyems tranſiit, imber abijt, & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra, ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederunt odorem ſuum;* nihilque eſt cur moreris, cùm ad tui germinationem aperta quidem ſit, & operta ſimul terra, aperta quidem à triſtitia, & luctu hyemali, operta verò floribus ad tui ſuſceptionem, & coronationem.

Cant. 2. num. 11. 12. & 13.

Denique ipſemet Deus Pater in Filij ſui Incarnatione ſibi maximè complacuit, proindéque antequam fieret, illud videtur optaſſe; cũ enim Deus maximè diligeret homines, & ſuper ſydera, & in æternitate ſua, ſicut dixit Bernard. Serm. 70. in Cant. Amabat, inquit, & ſuper ſydera, quia nuſquam, & nunquam potuit non amare, quia amor eſt, &c. Etenim Deus in ſuamet Eſſentia veluti in principio, cauſa, & fonte relucentes homines dilexit ab æterno, & cùm proprium amoris ſit ſeipſum manifeſtare, & prodere; dum amor iſte intra Deum collectus minimè prodibat in externa opera, interiùs ardebat cupidus ſuæ manifeſtationis, donec tandem incepit Deus creare cælum, & terram: ſtatim namque vbi in externa opera tranſiit, *Spiritus Domini*, ſiue amor Dei, in amore productο ſignificatus, *Ferebatur ſuper aquas.* Geneſ. 1. vbi pulchrè Rupert. ait. Ferebatur ſuper aquas, quia inquietus erat, quouſque vidit hominem creatum, ſuper quem requieſcere poſſet. Creato igitur homine, locutus eſt illi Deus multifariam, multiſque modis, per creaturas, ſcilicet, etenim Deus inuiſibilis cùm ſit, indutus quaſi veſtimento ſuis operibus, viſibilis nobis redditur, & cognoſcibilis, & veluti nobiſcum loquens, quod dixit Regius vates, Pſalm. 103. *Amictus lumine ſicut veſtimento*; quibus verbis ſignificauit ſingulis rebus productis ſe nobis cognoſcibilem reddidiſſe, & nobiſcum loquentem: agebat enim eo in loco de creatione

Geneſ. 1. num. 2.

Pſ. 103. num. 2.

L per

per quam Deus cognitus eſt ab hominibus; ex eo enim quia ouem condiderat, illud ſequebatur, quod Propheta dixit: *Benedic anima mea Domino*: cuius rei rationem reddens ſubdit, *Confeſſionem, & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimento*: nam ſicut dixit Hieron. in cap. 1. Ezech. Quamcunque creaturam aſpicias, fulgurat Dei ſcientiam, & notitiam. Videndúſque erit Gregor. Nyſſ. ad illud Cant. 1. num. 3. *Oleum effuſum nomen tuum*, vbi aſſerit, in ſingulis creaturis reliquias reperiri, diuinæ bonitatis, ex quibus Deum cognoſcere poſſimus, non aliter quàm ex reliquiis pretioſi odoris, qui in vaſe aliquo contentus fuerat, ipſum odorem flagrantiſſimum poſtea cognoſcimus. Quod etiam dixerat Euſeb. Cæſar. lib. 5. Demonſtrat. Euangel. cap. 1. Et ante ipſum, Dionyſ. Areop. lib. de Diuinis Nomin. part. 1. cap. 4. Clariſſimè Philo, libr. 2. Legis Allegor. vbi inter alia ait. Moyſes ille ſic loquitur, oſtende mihi teipſum, manifeſtè te videam, nolo mihi te oſtendas per cœlum, terram, aquam, aërem; neque in vlla re tanquam in ſpeculo contempler ideam tuam: nam quæ in creaturis apparentiæ ſunt, diſſipantur, quæ autem in increatis ſtabiles, illæ ſempiternæ, firmæque permanent.

Cant. 1. num. 3.

Manifeſtauit ſe deinde Deus hominibus loquens per Patriarchas, & Prophetas; ſed quia neque adhuc ſic loquens, & oſtendens ſe manifeſtabat viſcera miſericordię ſuæ, quæſiuit modum, quo tandem patefaceret, eſt ſiquidem proprium amoris, cordis propagatio, iuxta illud Dalilæ ad Samſon. Iudic. 16. *Quomodo dicis quod amas me, cùm animus tuus non ſit mecum? Tunc aperiens veritatem rei, dixit*, &c. vbi Hebr. & Græcè habetur, *Omne cor ſuum aperiens*; ſic enim vt amorem teſtaretur cor illi aperuit, quod proprium amantium eſt, vnde in Torculent. Aſtaph dixit.

Iudic. 16. num. 15.

> *Apud hunc mea hera conſilia ſumma*
> *loquitur liberè.*

Imò ipſa hera Dinarco adoleſcenti.

> *Tibi mea conſilia ſumma ſemper credidi.*

Et ipſe Dinarcus etiam ait:

> *Proh Dij immortales! non amantis mulieris;*
> *Sed ſocia vnanimantis. fidentiùs fuit*
> *Officium facere, quod tuo hæc fecit mihi.*
> ——— *Quod mihi credidit*
> *Germanæ quod ſorori non credit ſoror;*
> *Oſtendit ſeſe iam mihi medullitus*
> *Si mihi infidelem nunquã, ſe viuam, fore*
> *Ego ne illam vt non amem?*
> *Ego ne illi vt non bene velim?*
> *Me potiùs non amabo, quàm deſit huic amor.*

Cùm verò ſicut dixit Baſil. homil. in princ. Euang. Ioan. & Damaſc. lib. 1. de Fide, cap. 17. vocalia verba imagines, & ſigna ſint internorum verborum, quia nequimus interna ipſa verba propalare, ea per externa verba, & per exteriora ſigna manifeſtamus; & quod corde habemus ore prodimus; meliùs, & clariùs locuturi, ſi interna verba poſſemus in medium adducere, tunc enim & de veritate conſtaret, & de voluntate, & amore nullatenus eſſet dubitandum. Sic ergo nobiſcum loqui dignatus eſt Deus, dum nobis Verbum ſuum in carne reddidit, teſtatus & veritatem ſuæ dilectionis; & infinitum pretium Diuinæ charitatis, quod ex parte videtur dixiſſe Nazian. Orat. de Theolog. cùm ait: arcana Patris ſui, & ſublimia myſteria, ac mandata, nobis ſingulariter enarraſſe Filium Dei, quod eſt proprium officium Verbi; ſic enim verbum noſtrum cordis ſententias declarat, quantò magis explicabit Diuinum Verbum, quid

Digitized by Google

quid de nobis Deus ſentiat, quid à nobis velit, quomodo nos velit, imò nullo meliori modo hoc totum nobis innoteſcere poterat; nam ſicut notauit Tertull. libr. contr. Prax. & Minutius Felix in Dialogo, qui inſcribitur Octauius, Deus nec videri poterat ſenſu: maior enim eſt; nec audiri, quia auditu ſuperior eſt; ſimiliáque dixit Dionyſius Areop. libr. de Diuin. Nomin. & Nazianz. Oratio. 1. Apolog. cùm adducit eum locum
Prou. 25. num. 3. Prouerb. 25. *Cœlum ſurſum, & terra deorſum*, ſiue vt ille legit, *Cœlum excelſum, terra autem profunda*, vt oſtendatur quanta ſit diſtantia inter Deũ, & homines, quemadmodum eo in loco commentatur Elias Cretenſ. proinde igitur ſicut notauit Auguſt. Serm. 38. de verbis Domini, non alio modo, quàm infantibus ſolet euenire, quibus impares ſunt ſibi maiores, eiſdem lac præbere ſolent matres, accommodatum cibum eorum imbecillitati, cùm inter brachia materna non longè à menſa eſuriant, nónne eſca in menſa erat? ſed inualidus eſt infans ad comedendam eſcam quæ in menſa eſt, quid facit mater? Incarnat eſcam, & conficit lac de ipſa, quod infantulus percipere poteſt, ſic Verbum caro factum eſt, vt lacte paruuli nutrirentur, qui ad cibum quidem eramus infantes. Sic Diuinum Verbum, quod nobis inuiſibile prorſus erat, atque etiam Angelis, tandem innotuit; ſic ille, quem loquentem ad intra minimè percipere, aut audire valebamus, loquentem nobis in filio percepimus; quod iure admiratur Auguſt. Tract. 1. in Epiſt. Ioan. Item non ſine admiratione putat eſſe intelligendum eum
Pſal 77. num. 25. locum Pſalm. 77. *Panem Angelorum manducauit homo*, quaſi dicat: viſibilis facta eſt conuerſatio, & collocutio mutua reddita inter Deum, & hominem, vt ille, qui velut infans lactis tantùm capax erat, factus iam homo, poſtquam Verbum caro factum eſt, panem Angelorum, Deum ſcilicet, perſpiciat oculis ſuis, percipiat, & manibus contrectet, ſicut dixit Ioan. initio ſuæ 1. Can.

Hoc etiam vehementer admiratur Iſaias, cap. 25. cùm de Deo in carne ita ait: *Ecce Deus noſter, expectabimus eum, & ſaluabit nos*; quæ verba Isai. 25. num. 9. Diu. Athanaſ. lib. de Incarnat. intelligit de Verbo incarnato, omnino enim mirandum eſt, quod Deus Pater nobis loquatur in Filio, & Verbo ſuo ita claré, & manifeſtè, vt Verbum poſſimus in carne cernere, & digito demonſtrantes eum, qui natura ſua inuiſibilis eſt, dicere: *Ecce Deus noſter iſte*. Vnde & Sponſa maieſtate rei admirata, ſumma tamen perfuſa lætitia venientem Sponſum clamoribus excipit, dicens: *Ecce iſte* Cant. 2. num. 8. *venit*. Cant. 2. Loquitur autem de Filio Dei veluti per demonſtrationem: nam ſicut dixit Nazianzen. Orat. de Chriſti Natiuit. Expers carnis Verbum Dei craſſeſcit incarnatum, inuiſibilis Dei Filius cernitur viſibilis iam factus, intactabilis contrectatur, temporis neſcius principium capit.

Semper tamen habendũ præ oculis eſt id, quod dixit idem Nazianz. Orat. de Fide, quòd Sol cùm nube tegitur, claritas eius comprimitur, non ſiccatur, nec extinguitur, ſic & in eo homine Chriſto habitans omnis Diuinitas corporaliter minimè extincta eſt, ſed nobis attemperata, & Filius Dei minimè diminutus; vnde Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 18. aduertit Ioannem, poſtquam dixit: *Verbum caro factum eſt*, addidiſſe: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi Vnigeniti à Patre*, ne quiſpiam putaret de antiqua maieſtate aliquid perdidiſſe Filium Dei, cùm caro factus eſt; ſicut etiam aduertit Aug. lib. 3. de Trinit.

Digitized by Google

cap.19. Neque enim generoſos offendit, aut illorum gloriã deiicit, & extinguit, ſi aliquid humile ſortiantur, aut operentur, ſicut notauit Theophyl. in c.13. Ioan. vnde Paulus dixit ad Philip.2. *Qui cùm in forma Dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus.* &c. Quo in loco particula, *ſed*, non eſt aduerſatiua, vt plerunq; eſſe ſolet, ſed potiùs particula correctionis, ſicut peritiſſimi in lingua Græca dixerunt Chryſoſt. Theophil. & Oecumen. ibi; vt ſit ſenſus tantùm abeſt vt rapuerit æqualitatem Diuinam, vt potiùs admodum generoſi hominis ſe exinaniuerit habitum ſeruilem accipiens; ſolùm enim fures alienę gloriæ nihil audent facere, quod humile videatur, metuentes ne gloriã, quam rapuerant, qualibet deiectione perdant: generoſis autem nihil humile potuit eſſe indecorum, ſicut notauit Plutarc. in vita Pomp. Magni narrans infelicitatem Pompeij; poſtquã enim ſuperatus eſt à Cæſare à tanta gloria deiectus, in eas anguſtias adductus eſt, vt omni ſeruorum miniſterio deſtitutus non haberet qui ipſum ablueret, cæteraque miniſteria ſeruilia exhiberet, ſibique ipſemet ſeruire coactus eſt, & tamen inter hæc, & in tanta fortunę commutatione, dignitatem animi ſui retinuit; itaque, inquit Plutarch. exclamaſſe quendam: O quàm decora ſunt omnia generoſis! quò mihi videtur reſpexiſſe Chriſtum Dominum poſt exhibitum ſeruile miniſterium abluendi pedes diſcipulorum, cùm dixit: *Vos vocatis me magiſter, & Domine, & benedicitis, ſum etenim*; tunc enim quando à Maieſtate, & Gloria Domini defeciſſe videbatur, ſe Dominum eſſe teſtatur, & compellari vult, nequiſquam putaret gloriam, & excellentiam Domini ſeruili miniſterio fuiſſe imminutam: qui enim propriam, & naturalem habet gloriam, & honorem, generoſum ſibi putat & decorum quando opus eſt deiici, ſicut feciſſe legitur Dauid quando abſque deiectione Regiæ Maieſtatis ante arcam ſaltauit, quidquid illi exprobrauerit ſuperba vxor Michol, cui ipſe ſatisfecit dicendo ſe in poſterum coram Domino humiliandum abſque eo, quòd per talem humilitatem aliquid de gloria ſua amitteret.

Ioan. 13. num.3.

Quid igitur indecorum Filio Dei potuit eſſe, ſi ſemetipſum exinaniuit, vt plenitudinem eius omnes acciperent, ſi factus eſt homo, vt homines faceret filios Dei, ſi noſtram ſuſcepit carnem, vt nos in illa ſuſciperet honorandos? Nam ſicut dixit Auguſt. lib. cont. Felician. cap.11. neque conſumit Maieſtatem Filij Dei veritas carnis, aut veritatem carnis immenſitas Deitatis, dum vnum radiat virtutibus ſuis, aliud docetur infirmitatibus noſtris. Solùm autem perditum Iudam potuit offendere carnis humilitas, & Chriſti ſubiectio, qui de illius pretio paciſcẽs dixit Matth. 26. *Quid vultis mihi dare?* Quo in loco ponderat Hieron. quàm vilem de Chriſto habuerit opinionem: Nec certam, inquit, poſtulabat ſummã, vt ſaltẽ lucroſa videretur proditio, ſed quaſi vile tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit quantum vellent dare, cùm dixit: *Quid vultis mihi dare?* &c. Vendebat autẽ eo tempore, quo Chriſtus Dominus pretioſo vnguẽto erat delibutus, nullo fortaſſis pretio eum traditurus, ſi tẽpus expectaſſet Iudæi quo ante pedes Iudę proſtratus ipſum ablururus iacuit, cùm tamen Chriſti gloriã humilitas carnis, & paſſionis, imò & ablutionis diſcipulorum haudquaquam minuerit, quin potiùs adeò illuſtrauerit, vt quaſi memor illius honorabilis deiectionis in ſublimitate Gloriæ ſuæ dicatur

Matth. 26. n.15.

dicatur præcingendus, quando Luc. 12 loquẽs de futura gloria ait: *Amen dico vobis quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere*; Is enim, qui linteo præcinctus per ſummam humilitatem lauit pedes Diſcipulorum, nequaquam ſe inglorioſum putauit, dũ in gloria præcinctus proponitur. Quod agnoſcens Dauid Pſal. 29. de Meſſia dixit: *Dominus regnauit, decorem indutus eſt, indutus eſt Dominus fortitudinẽ, & præcinxit ſe*; quem locum interpretatus Aug. ait. Non indecorè incarnatus eſt Dominus, ſed ſicut pulchrè hunc mundum creauit, & potens, & formoſus eſt Dominus creando, potens, & formoſus incarnando: non enim lædit generoſitatem, & infinitatem Dei humilitas hominis, imò à nobis paruulis magni fieri, & magnificari debet magnus Dominus, ſed paruulus infans, quando vt nos faceret magnos, paruulus dignatus eſt fieri, & noſtri cognitioni accommodati factus homo, vt per Verbum humanatum intelligeremus Patrem nobiſcum loquentem.

Luc. 12. nu. 37. *Pſal. 29. nu. 1.*

Sic igitur locutus eſt Pater in Filio, nobiſque cor ſuum veluti dilectis aperuit; vnde interrogatus Chriſtus Dominus vtrùm ipſe eſſet Meſſias. Luc. 7. reſpondit: *Ite renunciate Ioanni quæ audiſtis, & vidiſtis*. Verbum enim in carne mirabilia edens vox apertiſſima erat Dei nobiſcum loquentis, & vlterioris expoſitionis minimè indigens. Licèt verò illud Cant. 2. *Vox dilecti mei: ecce iſte venit ſaliens, &c.* tres Patres Græci apud Theodor. ad voces Prophetarum referant, cui expoſitioni fauet Nyſſen. hom. 5. in Cant. cùm dixit; per vocem ſponſi ſignificatam eſſe cõfuſam, & imperfectam vocem, quam ſponſa ex longinquo audiuit, & veluti per internuncios; tamen ipſummet Verbum in carne ait. Pſal. 44. *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuã, & obliuiſcere populum tuum*: Si enim attendat anima qualiter nobiſcum locutus ſit Deus in Filio, facilè omnia obliuiſcetur, relinquet, & ſe totã ad Deum conuertet.

Luc. 7. nu. 22. *Cant. 2. nu. 8.* *Pſal. 44. nu. 11.*

Huiuſmodi igitur locutionem in Filio ſuo homine facto deſideraſſe videtur Deus Pater donec venit plenitudo temporis, in quo miſit eum, quæ fuit ratio cur in illo maximè ſibi complacere aſſeruerit Matt. 17. cùm dixit: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui*; ſuper quæ verba Rupert. lib. 1. de Trinit. & operibus eius cap. 14. ſic ait; cùm in iſto bono Deus ſibi complacere veraciter potuit, quando eum, qui Deus erat, propter charitatem ſuam hominem fieri, & pro hominibus pati voluit, nullum enim vnquam opus bonitatis laude dignius fecit.

Complacuit itaque Pater in Filio, per quem, & in quo locutus eſt nobis, & ſuam excellentiſſimam monſtrauit charitatẽ, quòd iam ab æterno ipſe Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis maximè concupierat. Ex quibus tam diffusè dictis patet totius noſtri argumenti intentum, nihil ſcilicet mirũ, aut nouum ſi tam ardenter Rex Ezechias futuri Dei hominis aduentum exoptauerit, vt nulla alia ratione magis mortem ſuam deplorauerit, quàm quod illa interceptus ad tempora futuri Meſſiæ nequiuerit peruenire, cùm fuerit deſideratus Meſſias gentibus omnibus, creaturis, imò & ipſi Creatori.

Fuit itaque Filius Dei in carne deſiderium collium æternorum, quia omnia ipſum concupierant, & à tot ſæculis prẽſtolabantur, vnde poſt aduentum Chriſti nihil iam ſperãdum, aut deſiderandũ reſtat quod eleganter dixit Tertul. lib. de Reſurrect. carnis c. 22. in princ. In Aduẽtu Chriſti. (Sic enim meliùs legendum eſt, ſicut ibi notauit Pamel.) vota noſtra ſuſpirãt ſæculi huius occaſum, in tranſitum

ſitum mundi quoque ad diem Domini magnum, diem iræ, & retributionis; quaſi velit Tertull. quòd poſt aduentum Chriſti nihil hominibus iam reſtet ſperandum, aut optandum, niſi finis mundi, & ſecundus aduentus eiuſdem Domini ad iudiciũ, quo peracto ipſum tandem videbimus ſicuti eſt in Cœlo. Vbi notandus itẽ venit alius locus eiuſdem Tertull. lib. de Idololat. c. 9. vbi ponderat Aſtrologiam tandiu permiſſam, quandiu de Cœlo ſperabatur Meſſias, poſt illius verò aduentum non eſſe cur obſeruentur ſydera, & motus Cœlorum numerentur, ſic enim habet: vrbs hæc Italia interdicitur Mathematicis, ſicut Cœlum, & Angelis eorum primi Stellarum interpretes natum Chriſtum annunciauerunt, primi numerauerunt, hoc nomine Chriſtũ (opinor) ſibi obligarunt, atenim ſciam iſta vſque ad Euangelium fuit conceſſa, vt Chriſto edito nemo exinde natiuitatem alicuius de Cœlo interpretetur, &c. poſtquam enim Cœlum totum bonũ nobis infundit, quod habebat, iam nihil inde nobis ſperandum reſtare videtur, niſi in Cœlo, ſeu in terra viuentium ipſum conſpicere. Quo ſenſu etiam venit intelligendus Aug. ſerm. 16. de Natali Domini, vbi ſic incipit: Hodiernus dies ad habendam ſpem vitæ æternæ magnum contulit gaudium generi humano, nulla ſiquidem nobis iã reſtat ſpes alicuius boni potiũdi niſi futura vita, vbi illud in æternũ videbimus.

Quòd ſi velimus adhuc inquirere, cur tantopere olim aduentum Dei hominis ſancti Patres, & cùm eis Ezech. exoptauerint, omiſſis pleriſque rationibus, quæ hac in re afferri poſſunt, ea nobis placet, quia noua res erat, & nunquam viſa, aut audita: nam ſicut dixit Ouid. 3. de Ponto.

Eſt quoque cunctarum nouitas gratiſſima rerum.

Et Plato in amat.

Semper noua, & pulchra ſtupeſco.

Cùm igitur incarnatio Dei nouitas nouorum omnium eſſet, & per illam omnia innouanda; vnde nouum appellatur Hier. 31. *Creauit Deus nouum ſuper terram, fœmina circumdabit virum*; vbi *creauit* pro *creabit*, ſeu faciet ponitur de more prophetico: *Nouum*, rem nouam, admirabilem, & inauditam, *Fœmina circumdabit virum*, ideſt, Beata Virgo mater Chriſtum concipiet, & portabit, complectetúrque vtero ſuo Chriſtum, corpore quidem paruum, ſapientia verò virum perfectum. De quo teſtimonio videndus eſt Galat. lib. 7. de Arcanis Cathol. verit. cap. 14. modò ad noſtram ædificationem ſatis ſit Bern. hom. 2. ſuper miſſus eſt ad med. vbi ait. Quæ eſt hæc fœmina, quis verò iſte vir, aut ſi vir quomodo à fœmina circumdatus? Aut ſi à fœmina circũdari poteſt quomodo vir? Et vt apertius dicam, quomodo poteſt ſimul & vir eſſe, & in vtero matris? Hoc eſt enim virum à fœmina circumdari, ſin dixiſſet fœmina circumdabit infantem, vel paruulum, nec nouum videretur, nec mirum. Quid eſt hoc miraculi? Sed verto me ad conceptum, partúmque virginalem, ſi fortè inter plura noua, ac mira, quæ ibi profectò inſpicit qui diligenter inquirit, etiam hãc, quam de Propheta protuli, reperiam nouitatem. Porrò ibi agnoſcitur longitudo breuis, latitudo anguſta, altitudo ſubdita, profunditas plana, ibi agnoſcitur lux non lucens, verbum infans, aqua ſitiens, panis eſuriens. Videas, ſi attendas, potentiam regi, ſapientiam inſtrui, virtutem ſuſtentari; Deum denique lactentem, ſed miſeros reficientem. Vnde Damaſc. lib. 3. de Fidè c. 10. vocat hoc myſterium

Hier. 31. nu. 22.

rium nouum omnium nouorum, quod prius dixerat apud Dionyſ. Hieroth. c.2. de Diuinis nominibus p.2. verum quidem eſt (inquit) nouitatum omnium ſupereminens nouitas,&c.

Nouitas itaque fuit hæc, quam nec humanus, nec Angelicus intellectus potuit euidenter cognoſcere, etiam poſſibilem;vnde Sacramētum abſconditum dicitur à Paulo Epheſ. 3.& 1.Corint.2. & Ambr.lib.10. de Fide ad Gratian. cap.1.cùm prius de æterna generatione dixiſſet: mihi cui impoſſibile eſt ſcire generationis ſecretum,mens deficit,vox ſilet, non mea tantum, ſed etiam Angelorum. Subdidit inferiùs: non ſola admirabilis ex Patre generatio Chriſti, admirabilis etiā eius generatio de Virgine. Et Aug.ſer.8.de Natiuit. Chriſti de hac etiam Natiuitate intelligit illud Iſai. 53. *Generationem eius quis enarrabit?* Et Cyrill. Alex.libr.de Incarn. Vnigen. cap.7. dixit adunationem Verbi cum carne omni humana cognitione eſſe ſuperiorem. Videndus Aug.Epiſt.3.ad Voluſian. & lib.7.Confeſſ.c.19.vbi fatetur ſe antequā Chriſtianæ Fidei lumine plenè illuſtratus eſſet;nec ſuſpicari quidem potuiſſe quid ſibi velint ea verba apud Ioan.1. *Et Verbū caro factum eſt.* Et ſerm.5. de Natali Domini ad med. ait: O dies dierum omnium nouitas! & poſt medium in cōmendationem iſtius nouitatis ait. Præter hunc legitimum humanæ cōceptionis vſum,tres valde mirabiles naſcēdi ſpecies operatam reperies Trinitatem, & prima eſt quòd Adam figuratus ex limo eſt; ſecunda quod mulier formata eſt de maſculo; tertia, quæ & cœleſtis eſt, quòd Chriſtus proceſſit ex Virgine: quid horum non nouum? Quid horum non mirabile? Noſtræ hoc ſalutis neceſſitas flagitabat, nimirum vt cœleſtis tādem generatio repararet, quod natiuitas humana perdiderat. Et ſerm.9. poſt princip. O mira! & inexquiſita compago; ô noua, & inaudita commixtio!fit Creator creatura, qui immenſus eſt, capitur, diuites conſtituens, pauper efficitur, numeratur in ſæculo, qui eſt ante ſæcula.

Epheſ. 3. nu.9. 1. Cor.2. nu.7.

Ioan. 1. nu.14.

Sed age iam & nouitates in nouo myſterio vtcumque proſequamur. Nouus imprimis apparuit infans, quia magnus Dominus prodiit in paruulo infante, quod expendens Bernard. hom. 3. ſuper miſſus eſt ad fin. ait: magnificetur à nobis paruulis magnus Dominus, quos vt faceret magnos factus eſt paruulus. *Paruulus* (ait Iſai. cap.9.) *natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis*; nobis inquam, non ſibi, qui vtique ante tempora multo nobilius natus ex Patre, naſci temporaliter non indigebat ex matre; non Angelis quoque, qui cùm magnum haberent, paruulum non requirebant. Vtamur ergo noſtro in noſtram vtilitatem,de Saluatore ſalutem operemur. Ecce paruulus in medio ſtatuitur! O paruulus paruulis deſideratus? O verè paruulus, ſed malitia, non ſapientia. Studeamus effici ſicut paruulus iſte,diſcamus ab ipſo,quia mitis eſt, & humilis corde, ne magnus videlicet Deus ſine cauſa ſit homo paruus.Et Auguſt.ſerm.12.de Natali in fine. Qui minimus inclinatus eſt, & nos erexit,minimum elegit diem, ſed vnde lux creſcit, ipſo ſuo tali aduentu nos etiam tacitos, tanquam ſonitu magni clamoris exhortans, vt qui pauper propter nos factus eſt, in illo diuites eſſe diſcamus,qui propter nos formam ſerui accepit,in illo libertatem accipiamus. Et ſerm.13. ad med. Humiliata eſt virtus,vt pietas augeretur, & quod ad laudem eius nominis pertinet, viſa eſt poteſtas

Iſai. 9. nu.6.

teſtas, minus velit quàm poſſet; ergo ſicut Deus noſter ſuſcepit in ſe, ita & Deum nos ſuſcipiamus in nobis. Videndus item Ambroſ.pro nouo puero præfat. in Pſal.35. cùm ita habet. Magnus Dominus,& magnus puer, nec in carne Magnitudinis ſuæ nomen amittit, cuius Magnitudinis non eſt finis. Videndus etiam Tertul. lib.4. cont. Marc. cap.21. ad fin. vbi confert Chriſtum infantem cum cæteris hominum filiis recenter natis, aitque. Nec per immunditias inter ſinus voluptatis, moleſtus vberibus, diu infans, vix puer, tardè homo; ſed de Cœlo expoſitus, ſemel grandis, ſemel totus, ſtatim Chriſtus, ſpiritus, & virtus: ita voluit, vt liuore eius ſanaremur, & de dedecore eius ſalus noſtra conſtaret. Et meritò ſe pro ſuo homine depoſuit, pro imagine, & ſimilitudine ſua, non aliena; vt quoniam homo non erubuerat lapidem, & lignum adorans,eadem conſtantia non confuſus de Chriſto, pro impudentia idololatriæ ſatis Deo faceret per impudentiā fidei,quibus in verbis Tertull.mens mihi videtur in eo eſſe, vt velit Deum nō erubuiſſe ea, quæ humanitatis,& ignobilitatis noſtræ sūt aſſumere,in confuſionem eorum hominū,qui relicto Deo viuo, & vero, ea,quæ Dei propria erant falſis attribuebant Diis,& qui præfricata fronte idola adorabant, vt relicta eorum vanitate, iam deinceps minimè erubeſcerent cōfiteri coram hominibus eum Deum, qui magnus cùm eſſet, noſtra humilia,& cōtemptibilia amplexatus ſibi vniuit, & depoſuit ſe propter nos homines,& propter noſtram ſalutem,vt & ſalutem noſtram operemur, improperia Chriſti portando, & ignobilitatem carnis ſuæ; qua Diuinitatem texuit, & operuit, confitendo. Vnde Aug.in Pſ.95. ait: nolite contemnere paruum: intelligite magnum: paruus factus eſt,quia parui eratis, intelligatur magnus, & in illo magni eritis. Quid dictum eſt? Lingua parua ad laudandum magnum. Videndus item Bern.ſer.1. de Omnibus Sanctis poſt princ. vbi ponderat Deum magnum, & excelſum ſe humiliaſſe, vt ad excelſum illum gigantem poſſemus accedere, & reclinatum,tandem vt ad eum,quem nec ipſi quidem Angeli ſtantes attingere poterant,etiam publicani, & peccatores accedant. Accedat Maria Magdalena,accedat,& latro de Cruce,&c.

Nouus item infans,quia infirmus apparuit, & imbecillus cum Omnipotens eſſet, quod benè proſequitur Bernard. ſer. de Diligendo Deo in med.vbi ait.In nullo ſic commendat Deus charitatem ſuam, quomodo in myſterio Incarnationis eius,in nullo ſic reuelatur eius pietas,in nullo ſic apparet benignitas, quomodo in humanitate, Apoſtolo teſte ad Tit.3. *Apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris noſtri Dei*:nam potentia quidem occultata eſt, quoniam in infirmitate venit; vnde Abac. 3. *Abſcondita eſt,* (inquit) *fortitudo eius*; Sapientia quoque abſcondita eſt, & incarnata; placuit enim ei per ſtultitiam ſaluos facere credentes. Nónne quodammodo ſtultum ſe fecerat, qui tradidit in mortem animam ſuam, & quæ non rapuit tunc exoluebat? Nónne ebrius erat vino charitatis, & immemor ſui,contra Petri conſilium dicentis,*Propitius eſto tibi?* Itaque abſcondita eſt fortitudo, maximéque velata,& incarnata Sapientia,ſed benignitas nō potuit ampliùs declarari, nec abūdātiùs exprimi,nō euidentiùs cōmendari,&c.Suffragatur Aug. ſer.5. de Natali Domini ad fin.dicens:occultatur in moribus infantis potētia Maieſtatis:Deus pēdet ad vbera Genitricis, pannorū vilium

Tit. 3. nu.4.

ſcalore

Digitized by Google

ſcalore contegitur, &c. Nec omittendus Fulgent. ſerm. de S.Stephan. cùm ait: Rex noſter cùm ſit altiſſimus, pro nobis humilis venit, ſed inanis venire non potuit, &c.

Noua item Natiuitas: quia nulla alia ſimilis in terra viſa eſt, nec habere ſequentem, in qua, ſcilicet, nulla corruptio, labes, vel imminutio, ſola ſiquidem fuit ſimillima illi, qua Filius Dei de Patre ab æterno naſcitur, quod ponderat D. Ambroſ. ſerm. 16. qui eſt de Natali Domini ad fin. cùm ait; ideò ſecunda Natiuitas per immaculatam Mariam, quia prior per Diuinitatem conſtiterat illibata, vt cui prior Natiuitas glorioſa extitit, eius ſecunda contumelioſa non fieret, hoc eſt quemadmodum virgo illæſa Diuinitas ediderat, ita eum Virgo Maria generaret, &c. Videndus hac de re Tertul. lib. de Carne Chriſti cap. 17. vbi nouitatem huius Natiuitatis ſic proſequitur. Nouè naſci debebat nouæ Natiuitatis dedicator, hæc eſt Natiuitas noua; dum homo naſcitur in Deo, in quo homine Deus natus eſt, ſed tota Natiuitas iſta ſicut & in nouis, de veteri figurata eſt; Virgo erat adhuc terra, nondum opere compreſſa, nondum ſemini ſubacta; ex ea hominem factũ accipimus à Deo in animam viuam. Igitur ſi primus Adam de terra traditur, meritò ſequens, & nouiſſimus Adã, vt Apoſt. dixit 1. Cor. 15. proinde de terra, ideſt, carne nondũ generationi reſignata in ſpiritum viuificantem à Deo eſt prolatus, & tamen ne mihi vacet incurſus in Chriſtum; (Adã ab Apoſtolo dictus eſt, ſi terreni non fuit cenſus homo eius; ſed & hic ratio defendit.) In Virginẽ adhuc Euam irrepſerat verbum ædificatorium moras, in Virginem æquè introducendum erat Dei Verbum extructorium vitæ, vt quod per huiuſmodi ſexum abierat in perditionem, per eundem ſexum redigeretur in ſalutem: crediderat Eua ſerpenti, credidit Maria Gabrieli, quod illa credendo deliquit, hæc credendo deleuit, ſed Eua nihil tunc concepit in vtero ex diaboli verbo, imò concepit: nam exinde vt abiecta pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli ſemen illi fuit; enixa eſt denique diabolum fratricidam, contra Maria eum edidit, qui carnalem fratrem Iſraël interemptorem ſuum ſaluum quandoque præſtaret. In vuluam ergo Deus Verbum ſuum detulit bonũ fratrem, vt memoriam mali fratris eraderet, inde prodeundum fuit Chriſto ad ſalutẽ hominis, quo homo iam damnatus intrauerat; ergo iam Dei Filius ex Patris Dei ſemine, in ſpiritu, vt eſſet hominis filius, caro ei ſola erat in hominis carne ſumenda ſine viri ſemine. Itaq; nondum natus ex Virgine Patrem Deum habere potuit ſine homine matre: æquè cùm de Virgine naſceretur potuit matrẽ habere hominẽ ſine homine, cùm non ex Virgine acceperit corpus, quod de Virgine protulit. Sic Tertul. oſtẽdit nouã Natiuitatẽ ex Virgine, nouũ Filiũ ſine Patre homine, ſine matre Deum.

In quam ſententiam videndus eſt Aug. ſer. 1. de Natali Domini, qui eſt 8. de tẽpore, vbi ſic incipit. Saluator noſter de Patre ſine die, per quem factus eſt omnis dies, voluit in terra habere natalem diẽ. Quiſquis in die miraris æternũ, mirare potiùs in die naſcentẽ. Adhuc mirare, quę peperit, & Mater, & Virgo eſt, quẽ peperit, & infans, & Verbũ eſt; meritò cœli locuti ſunt, Angeli gratulati, paſtores lætati, Magi imitati, Reges turbati, paruuli coronati; lacta mater cibum noſtrum, lacta eum, qui talem fecit te, vt ipſe fieret in te, qui tibi & munus fœcunditatis attulit, & decus virginitatis non abſtulit; & tandem concludens ſerm. Auguſt. ait, Diabolus

bolus ad nos decipiendos, corrupta fœmina, ſubrepſit, Chriſtus ad nos liberandos, incorrupta fœmina, carne proceſſit; & ſer. 5. de eodem feſto ſic etiam incipit. Legimus, & fideliter retinemus; quòd ſub ipſo principio naſcentis mundi in primo homine fecerit nos Deus ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, ecce in hac die, mutata vice, factus eſt Deus ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, in primis de ſuis meliora contulit, in ſecundis de noſtris inferiora ſuſcepit, innouatur in nobis quodãmodo per Diuinitatem Chriſti ſpes illius antiqui, & inſipientis ſæculi, quando primus Adam de limi materia figuratur, ecce nũc ſecũdus Adam quaſi de intacta, ac rudi terra virginis formatur. Similia habet ſerm. 7. poſt pr. & poſt med. & ſer. 6. ad med. ait: Expauet in partu ſuo Mater, audiat omnis ætas, quod nũquã audiuit, Virgo partu ſuo nupſit, Virginitatẽ, dum pareret, duplicauit, filium quẽ genuit adorauit, &c. Videndus itẽ Cypr. Orat. de Natali Domini cũ explicat illud Iſai. 28. *Vt faciat opus ſuum, alienum opus eius ab eo*; Opus fecit, quod creauerat, ſaluãs quod perierat, ad vitã reuocans quod mortuum erat, ſed peregrinum opus fuit in Deo, quòd *Verbum caro factum eſt*, quòd viſibilis ſit Deus, comprehenſibilis, & mortalis, peregrinum opus à Maieſtate Dei; puer ſugens vbera, panniculis inuolutus, &c.

Iſai. 28. num. 21.

Faciunt etiã pro hac nouitate quę habet Greg. 28. Moral. c. 2. & hom. 2. in Ezech. vbi Verbum incarnatum electro comparat; eſt autẽ electrũ ex auro, & argẽto aliquid commixtũ, in qua commixtione argentum quidem clariùs redditur, & fulgor auri quodammodo temperatur. Deniq; Greg. Naz. Orat. in Chriſti Natiuitate tantæ rei nouitate admiratus exclamat. O nouam, & inauditam mixturam! O admirandam temperationem! Qui eſt, fit; qui creationis expers eſt, creatur; qui nullo loco contineri poteſt, continetur; qui locupletes alios fecit, eget; carnis enim meæ paupertatem ſubiit, vt ipſe illius Diuinitate diteſcam; qui plenus eſt, vacuatur, & exhauritur; quænam hæc bonitatis diuitiæ, &c. Quo in loco videndus eſt Nazianz. Orat. in Euang. Matth. 19. *Cùm cõſummaſſet Ieſus hos ſermones, &c.* Vbi ait: mihi velim ignoſcatis affectũ quendam humanum ſentiendi; ira, & mærore impleor cũ cerno eũ (ſcilicet Chriſtum) hac de cauſa contemni, ob quã maximè eũ honorare æquũ erat, an idcirco dic mihi humilis, & abiectus eſt, quia propter te humilis, &c.

Nouæ item lacrymæ hîc cernuntur, nouus vagitus auditur, quibus canticũ nouũ debetur, & noua gratulatio iure reddẽda eſt: etenim ſicut dixit Bernard. hom. 2. in miſſus eſt ad med. Videas, ſi attendas, Deũ vagientem, ſed miſeros cõſolantem; videas, ſi attendas, triſtari lætitiam, pauere fiduciam, vitam mori, fortitudinem infirmari, ſed quod non minùs mirandum eſt, ipſa ibi cernitur triſtitia lætificans, pauor confortans, mors viuificans; infirmitas roborans, &c. Itaque & ſi videantur lacrymę huius infantis cùm cæteris communes: nouæ tamen profectò ſunt, quibus abluimur, & ſanctificamur, & de quibus poſſumus dicere id, quod Nazianz. Orat. 1. cont. Iulian. dixit de lacrymis: Peccati diluuium, & mundi piamentum, de cœlo enim cadentes lacrymæ diluuium miſericordiæ fecerũt, quo ſuffocata ſunt, & extincta peccata omnia, quo abluti, & grati redditi ſumus Deo. Vnde Aug. ſer. 5. de Natali Domini ad fi. ait: O gratiſſimi, delectabileſq; vagitus, per quos ſtridores gentium, æternóſque ploratus euaſimus! O felices panni, quibus peccatorum ſordes exterſimus? O præſepe ſplendidum, in quo non

ſolùm

ſolùm iacuit fænum animalium, ſed cibus inuentus eſt Angelorum.

Aquæ maris, quæ amaræ, & ſalſæ ſunt, ait Auguſt. lib. 1. de Moral. Sacr. Script. c. 22. in dulcem ſaporem verti poſſunt, vt probant nautæ, qui illas per humorem optimæ terræ infuſas, aut per arenam dulcorant, vt alij dicunt, & ſic ſitim temperant, nubes quoque de mari vapores leuant ſalſi liquoris, ſed eoſdem dulces, quando pluunt, terrenis vſibus miniſtrant. Si igitur amaræ aquæ dulcorãtur à terra, qua colantur, & exprimuntur, cur non dulces, & ſalutiferæ nobis reddentur amaræ lacrymæ peccatorum, cùm per defæcatam, & puram naturæ noſtræ terram in Chriſto Domino effluxerint? Nouæ vtique in eo lacrymę, nihil ſalſuginis habentes peccati, nihil ſterile, & ſalſum, ſed totum dulce, & proficuum.

Hallucinatus profectò Plin. in procem. lib. 7. de Naturali hiſtoria dixit recenter natum infantem, & à ſuppliciis vitam auſpicari, vnam tantùm ob cauſam, quia natus eſt: etenim ſupplicium, & effectus peccati ſunt lacrymæ, & vagitus, & in cæteris infantibus, antiquæ iure optimo dici poſſunt, quia ob antiquas tranſgreſſiones, & egreſſiones, lacrymatur infans, quia peccauit in primo homine: nouæ tamen lacrymæ in Chriſto reperiuntur, vnam tantùm ob cauſam, quia natus eſt, non quia peccauit, qui nec peccare potuit.

Solem nouum, inquit Ambroſ. ſerm. 16. ad med. diem antiquitatis vulgus appellat, veterem autem dixerim Solem huius mundi, qui defectionem patitur, qui parietibus excluditur, qui nubibus obſcuratur, veterem dixerim Solem, qui vanitati ſubiacet, qui corruptionem metuit, qui iudicium pertimeſcit! Scriptum eſt Ioel. 2. *Sol conuertitur in tenebras, & Luna in ſanguinem.* Veterem dixerim Solem, qui ſceleribus intereſt hominum, & ad vlteriora nõ refugit, homicidium non reclinat; ergo quia hunc veterem eſſe manifeſtũ eſt, nouum quem, niſi Chriſtũ Dominum, reperimus? Hîc Sol, cùm diaboli tenebris vniuerſus mundus eſſet oppreſſus, & caligo referta criminibus ſæculorum poſſideret, dignatus eſt vltimo tempore, hoc eſt, incubante iam nocte ortum ſuæ Natiuitatis infundere, hîc Sol nouus, qui clauſtra penetrat, inferna reſerat, corda rimatur, hîc nouus eſt Sol, qui ſpiritu ſuo viuificat mortua, corrupta reparat, ſuſcitat iam defuncta, vel qui calore ſuo purgat ſordida, exurit fluida, qui in cunctis actibus noſtris perſpicit omnino opera noſtra, & non tam condemnat crimina, quàm emendat. Et loquens de nocte Natiuitatis huius Solis ait. Ipſam noctem fuiſſe, nõ dico, nec aliquid obſcuritatis habuiſſe, in qua paſtores peruigilant, exultant Angeli, aſtra deſeruiunt. Cùm vtique nouus fuerit Sol, quid mirum, ſi nouæ etiam affuerunt lacrymæ, eleuat ſiquidem Sol vapores, qui concreſcunt in nubes, quibus obnubilatur Sol, & operitur cœlum, & tunc parat terræ pluuiam, qua irrigantur ſata, lætificantur arida, vberiores proueniunt fructus, & cœli mæſtitia, imò veluti ignominia, nempe nubes, terræ ſolẽt eſſe lætitia. Nubem noſtræ carnis ad altitudinẽ ſuæ Diuinitatis in vnitate ſuppoſiti attraxit, & aſſumpſit Sol iuſtitiæ, cuius in pennis ſanitas noſtra refulget, & quidquid de noſtro aſſumpſit, totum nobis contulit ad ſalutem, ſicut dixit D. Thom. Opuſc. 51. proinde & totus in lacrymas effuſus, nouis fletibus veterem noſtram duritiem flectit, noua pluuia antiquam noſtram ariditatem impluit, noua aqua puluerem noſtræ conditionis irrigat, & fæcundat; nam ſicut dixit Ambroſius

Ioel. 2. num. 31.

broſ.lib.3.de Virgin.loquens de Sole iuſtitiæ. Sicut ros cœli nocturnas amouet ſiccitates, ita ros Domini noſtri Ieſu Chriſti nocturnis, & ſæcularibus tenebris æternæ vitæ ſtillabit humorem,&c.

Cant.5. num.2. Cant.5. Sponſus ſe madidum, & rore plenum proponebat Sponſæ,vt fores tandem ipſi aperiret, cùm dicebat: *Aperi mihi ſoror mea, amica mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni guttis noctium*; vbi ſtatim ſeſe nobis proponit Nazaræus noſter cum Chryſoſt.homil.4. ex variis in Matth. cùm ait. Nazarænus erat Sponſus, & comam alebat guttis noctium,vel potiùs noctis,vt LXX. habent. Plerique ſunt cincinni noſtri Nazaræni, vt Hieron. Epiſt.28. ait: ne cincinnos Saluatoris noſtri rore madefactos aliquando dimittas. Quod poſſumus adhuc explicare ex eo,quod obſeruat Sanctius. Cant.5. n.18.Cincinnos Nazaręi apud LXX. Catenas poſſe appellari; ſunt enim noſtri Nazaræi cincinni rore madefacti, catenæ, quibus ligare poteſt animas noſtras, & ad ſe trahere,proinde nullatenus dimittendi ſunt, ſed fores animæ illi aperiendæ, & reſerandæ, quando ei non eſt locus, vel etiam in diuerſorio:de hoc enim ſtatu intelligit etiam hunc locum Cant. Soc.Mai. etenim ſicut dixit Ambroſ. ſer.12.in Pſal.118.Conſidero quãdo maximè ianuam pulſat Deus Verbũ, cùm repletũ eſt caput eius rore nocturno, tunc vigilandum maximè eſt,ne cùm Sponſus venerit, recedat excluſus;ſi enim dormias, & cor tuũ nõ vigilet,diſcedit antequam pulſet; ſi verò cor tuum vigilat, pulſat, & aperiri ſibi ianuam vult, &c. Debemus proinde Chriſto Domino lacrymis perfuſo, & pulſanti aperire, imò illis ditari,quæ non tam ſunt lacrymæ,quàm gemmæ, & vniones.

Eleganter notauit Tertull.libr.de Habitu mulieb.c.4. aurum,& argentum terram eſſe, vſque dum in conflatorio igni in aurum liquatur,opere quidem, & labore ſeruorum, & damnatorum hominum, qui pro ſupplicio ad minetaria addicuntur. Aurum,& argentũ,inquit ille, principes materiæ cultus ſæcularis adſint neceſſe eſt, vnde ſunt terra; ſcilicet planè glorioſior, quàm in metallorum maledictorum officinis pœnali opera deplorata,nomen terræ in igni reliquit, atque ex inde de tormentis in ornamenta, de ſuppliciis in delicias, de ignominiis in honores metalli refuga mutatur,&c. Quid aliud lacrymę ſunt,quàm amaritudines,& primi delicti pœnalitates, ac fructus noſtræ miſeriæ,imò nihil aliud ſunt, quàm noſtræ damnationis pœnæ, & dolores, veluti liquefacti, nam ſicut dixit Ouid.4.de Triſtib.

Expletur lacrymis, egeritúrque dolor.

Et Euripides in Troade dixit: afflictis hominibus ſuaues ſunt lacrymæ,quia ſcilicet triſtitia,& dolor per oculos reſolutus exit,quod iam alibi cum D.Th. proſecuti ſumus. Cæterùm poſtquam huiuſmodi amaritudines, & pœnalitates terrenæ,& humanæ ad ignem diuini amoris acceſſerunt, *Deus*, ſiquidem, *noſter ignis conſumens eſt*, iam veluti in aurum *Deut.4. num.24.* tranſierunt, & guttæ illæ de cœlo cadunt, ſi aperto, hi antéque ore ſuſcipiantur, & intus in anima concreſcant, & conſeruentur, in gemmas conuertuntur; ſic enim ſolent generari in conchis, ſicut oſtendit Plin.lib.9.cap.35.quo fortaſſis ſenſu iam cit. Tertull. Chriſtum infantem expoſitum de cœlo dixit, in eo ſiquidem expoſuit nobis Deus diuitias cœli: etenim is, cui omnia dedit Pater in manus, in oculis hodie præclaras habet margaritas, & cùm ipſe ſit via, deprædari deſiderat

derat qui theſaurum publicè portat in via.

Sed adhuc occurrit ratio, vt lacrymas Chriſti infantis colligere velimus, & debeamus, quod ſcilicet noſtræ potius ſunt, quàm illius, qui nihil mali fecit, nec facere potuit. Plutarch. lib. de Audiendo in hanc ſententiam pulchrè dixit: elucentia in oculis proximorum noſtra cernimus: ſunt enim aliorum oculi, veluti noſtra ſpecula, in quibus nos ipſos poſſumus contemplari, & noſtra perſpicere. Adſunt nobis oculi Chriſti infantis veluti ſpeculum, in quo noſtras lacrymas, & pœnalitates cernere poſſumus veluti fructus peccati primi Parentis, quod etiam noſtrûm omnium extitit, ſed quia à Chriſto effuſæ, in gemmas infiniti valoris tranſierunt: licet proinde eas colligere, vt ditemur, & vt Æterno Patri ſoluamus omnia peccatorum debita.

In morte Chriſti vitã inuenit, imò furatus eſt latro, ex eo, quòd ipſum diligere cœpit quando illi finiebatur vita, quia in corpore Chriſti ſeipſum contemplatus, ſua vidit, inuenit, & recognouit vulnera, quod dixit Ambroſ. ſer. 44. Sciuit quòd illa in corpore Chriſti vulnera, nõ eſſent Chriſti vulnera, ſed latronis; atque ideo plus amare cœpit, poſtquam in corpore eius ſua vulnera recognouit. Debemus vtique nõ ſolùm obſequi Chriſti nato, ſed & adulari, ſicut dixit Tertul. lacrymantíque blãda, imò tenerrima verba loqui, totíſque viſceribus, mẽte, & corde erga eũ affici, quando & noſtras lacrymas in eo recognoſcimus, qui præ amore, ſuas ipſe fecit, & portauit in corpore ſuo.

Hier. 9. nu. 21. Aſcendit olim mors per feneſtras, ſicut habetur Hier. 9. nempe per oculos, ſic enim eos appellauit Aug. in Pſal. 41. vbi ait: oculi membrana ſunt carnis, ſed feneſtræ ſunt mentis, idémque habet Gregor. hom. 6. in Euang. dicens. His quidem feneſtris peccatum, quod mors eſt animæ, plerumque aſcendit; & in hanc etiam ſententiam dixit Quintil. declamat. 1. Vitiis noſtris in animum per oculos via eſt; hanc inuenit primum peccatum, & per has feneſtras aſcendit mors; vidit enim mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrũ oculis, aſpectúque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro ſuo Geneſ. 3. hincque factum videtur, vt quod primò in morituro homine mortem annunciat, ſint oculi, dum enim debilitati, & veluti laſſi franguntur, & abſcõduntur, ſepulchrum videntur quærere, & iam in vita ſepeliri; inſuper & poſt mortem, priuſquam cætera omnia membra, oculi corrumpuntur, quod dixit Clem. Alex. 3. pædag. c. 11. ante totum corpus corrumpuntur oculi; nam ingreſſa mors per feneſtras, ideſt, oculos, illos prius occidit; at inuerſo ordine, nobis per Chriſti oculos egreditur vita, vt etiã nobis per noſtros, eum conſpicientes, ingrediatur vita, & theſaurus inæſtimabilis, quo ipsã cõparare poſſimus. Quid enim ſunt lacrymæ plorantis Chriſti, niſi vitæ theſaurus, quibus vitam mortalem exorditur, vt mortem noſtrã diſſoluat, & pro ea de rigore iuſtitiæ pretiũ ſoluat, vitámque nobis conciliet, & lucretur. Quid tam cordium vita, (ait Bern. ſer. 75. in Cant. poſt princ.) quã Dominus meus Ieſus Chriſtus, de quo aiebat, qui eo viuebat: *Cùm apparuerit Chriſtus vita veſtra*, ad Coloſ. 3. Apparuit igitur hodie vita noſtra, ingreditur, ſi volumus, non iam mors, ſed vita per feneſtras, non vt animas deprædetur, ſed vt illuminet potius, ducat, & ditet. Quærite igitur Dominum, ait Bernard. dum propè eſt, & inueniri poteſt, nam abſque

Geneſ. 3. nu. 6.

Coloſ. 3. nu. 4.

abſque dubio erit, dum inueniri non poterit, & ideo addit; *Dum prope eſt*, quia iam nondum propè futurum, nunc tempus quærendi, & inuocandi, &c.

Publicanus olim in Templo, nec oculos ad Cœlum leuare audebat Luc. 18. vnde Bernard. de Gradibus humilitatis ait; vt quid audes oculos ad Cœlum leuare qui peccaſti in Cœlum? Terram intuere, vt cognoſcas teipſum. Minimè iam opus eſt nobis ad Cœlos leuare oculos, cùm in terra habeamus Cœlum, & poſitum, ac reclinatum in ea Deum hominem, in quē oculos coniiciamus, qui pro nobis propitiatio factus eſt, vt per ipſum reconciliati Deo, ad Cœlū oculos leuare poſſimus, vnde Bern. ſer. 75. in Cant. in med. hortatur nos vt Deum hominem conſpiciamus magna perfuſi lætitia, & in illo nos ipſos agnoſcamus, *Exulta*, inquit, *& lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui ſanctus Iſraël*; vt idem Dominus in Siō magnus, apud nos paruus, & infirmis repertus ſit: mea eſt mortalitas nati: mea eſt infirmitas paruuli, &c. Frigidum quidem verbum, dixit Chryſoſt. meum, ac tuum, minimè tamē apud nos frigidum erit, ſi noſtrum recolamus infantem, ſi nobis natum, & datum expendamus, ſi non audentes ad Cœlum oculos leuare, in eum ipſos coniiciamus, de quo longè aliter dici poteſt, quod Poët. 3. Georg. *Vritq́, videndo*; multò enim magis plorando vrit; & quod Theocritus Idyll. 18. de epitaph. Helenæ.

Luc. 18. nu. 13.

—Cuius de lumine vtroque
Spirant omnigeni deſideria inter amores

Et Tibull. lib. 4.

Illius ex oculis, cùm vult exurere, diuos
Accendit, geminas lampades acer amor.

Is igitur Deus, qui vita noſtrorum cordium eſt, iacula vitæ lacrymarus emittit; is, qui totus noſter factus eſt, nos totos accendit, & quibus viſus miniſter mortis fuit, principium tandem vitæ efficitur, ſicut clamat Ambroſ. lib. de Fuga ſæculi, c. 4. ſi vitam aſpiciamus, imò & nos in vita perſpiciamus.

Merentur denique lacrymæ Chriſti Domini, vt eas tenerrimo affectu aſpergentes colligamus, qui noſtras promittit abſtergere in tabernaculis æternis. Apoc. 7. *Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum*, vbi Pannonius agnoſcit ſimilitudinem ſumptam à matribus, quæ paruulos ſuos plorātes amplecti ſolent, blanditiis delinire, lacrymas abſtergere, & vbera porrigere; ita & ſanctos, qui ex lacrymarum valle præ laboribus, & preſſuris lacrymantes aſcendēt, Deus veluti materno affectu amplectens conſolatur, & lacrymas abſtergit: eſt enim in Scriptura frequēs, vt cùm molle aliquid, aut tenerum ſignificare vult, metaphoram ſumat à matribus, quarum in recentem prolem impenſior eſt affectus, & mollior indulgentia, vt videre eſt Iſai. 46. & 66. & Deut. 32. *Auferet igitur Deus*, (inquit Iſai. c. 25. vnde prædictus locus Apoc. videtur deſumptus) *Lacrymas ab omni facie*, quod etſi Euſeb. Cæſar. lib. demonſt. Euang. c. 12. de Redemptione per Chriſtum facta intelligat, de beatis intelligit Sanch. ibi, & Vieg. cir. locis Apoc.

Apoc. 7. nu. 17.

Iſa. 46. nu. 2. Iſai. 66. nu. 13. Deut. 32. nu. 11. Iſai. 25. nu. 8.

Neque verò in patria ſolùm nobis lacrymas abſtergit, ſed adhuc in terris abſtergendas curauit; adhoc enim nobis reliquit poſt mortē Sudarium, quo eas ſiccare poſſemus; qua de re optimè Ioan. Gerſon. ſer. de feſto Paſchæ ponderat, Petrum, & Ioannē non inuēto Chriſto in Sepulchro, à quo iā ſurrexerat glorioſus, inueniſſe Sudarium, quod fuerat

ſuper

ſuper caput eius, non cum lintea-minibus poſitum, ſed ſeparatum, inuolutum in vnum locum Ioan. 20. quaſi eum ibi reliquerit preparatum, ſepoſitum, & veluti complicatum, ad noſtras abſtergendas lacrymas, & ſiccandos ſudores laborum noſtrorum,& ærumnarum,ſic verò habet Gerſon. Sudarium inuenerunt, in quo magnā habemus doctrinam, dimittit nobis memoriam paſſionis ſuæ, quæ per ſudarium ſignificatur, vt nos,qui in tribulationibus ſumus, cùm habemus ſudorem,& pœnas ferendi mundi huius, & carnis moleſtias, atque aduerſitates memoriam habere debemus grauis paſſionis Ieſu Chriſti, ſi benè meditemur pœnam, quam pro omnibus noſtris tribulationibus ſuſtinuit; omnes aduerſitates, & mundi tribulationes erunt nobis, quo portentur, faciliores. Cùm accidit tibi quæcumque fortuna, aut tribulatio, quam ferendo ſudabis, & quam difficulter portare valueris;cape ſudariū Ieſu Chriſti, quod tibi miſit, cape etiam patientiæ ſudarium; quod Ieſus Chriſtus tibi reliquit,&c. Meretur igitur hic magnus puer; vt quonam lacrymas noſtras, & in via abſtergit, & in patria in ſempiternam lætitiam conuertit; vt ante illum prouoluti, vel vagitum ſummis laudibus comittemur, vel illius lacrymas quam multis noſtris proſequamur; has enim effundit, quas non meruit, ſed quibus vitam noſtram promeruit,vt ab oculis, vnde mors nobis initium ſumpſit, inde noua vita inciperet, inde enim iure nouæ dicuntur lacrymæ.

Nouus item fuit Paſtor,qui hodie paſtoribus annunciatur, qui proprio corpore, & ſanguine ſuas paſcitur oues, cùm cæteri paſtores, & lucrum, & alimentum ſibi ab ouibus ſumant, quod nos alibi latiſſimè ſumus proſecuti. Nouus Paſtor qui ſuis factus eſt agnus, vt pro illis immolaretur; vnde primò paſtoribus eius Natiuitas nunciatur, quia ad illos agnus ſpectaſſe videbatur, quod acutè attigit Hieronym. tom.1. Epiſt. ad Euſtoch. de Obitu Paul. cùm loquens de paſtoribus ait; dúmque ſeruant oues, inuenerunt agnum,&c.

Nouus item medicus, qui morbum in ſe curauit, & de ſuo nobis medelam acquiſiuit, qui gratis ſanauit, & ſanatis mercedem ſoluit. Quod proſequitur Auguſt. ſerm.18. de verbis Domini ſecundùm Matth. vbi ſic incipit. Benè nobiſcum nouit ſanctitas veſtra, Dominum noſtrum, & Saluatorē Ieſum Chriſtum medicum noſtræ ſalutis eſſe, & ſalutis æternæ. Adhoc eum aſſumpſiſſe infirmitatem noſtræ naturæ,ne ſempiterna eſſet infirmitas noſtra:aſſumpſit enim corpus mortale,in quo occideret mortē,&c.& ſer.15.de verbis Apoſtoli ante med. ait. Miſit Deus, & Medicū, & Saluatorē, miſit eum, qui gratis ſanaret,parum eſt qui gratis ſanaret,qui ſanatis mercedem daret; nihil addi ad iſtam beneuolentiam poteſt,quis eſt qui dicat,ſanem te,& do tibi mercedem? Optimè fecit, ſciebat enim ſe diuitem veniſſe ad pauperem;& ſanat ægrotus,& ſanatis donat, & nō aliud quā ſeipſum donat. Saluator eſt adiutorium languidi,ipſe Saluator eſt præmiū ſanati,quod probat illud Chriſti Domini Ioan.5.*Vis ſanus fieri?* Vidēdus idem Aug.in Pſ.70. Concion.2. poſt med. cū pōderat hunc medicū à nobis ſuſcepiſſe carnē, & ſuæ vniuiſſe perſonę,vt pro nobis moreretur,nobis inde medicinā cōſtrueret,nobis vitā acquireret. Suſcepit à te,inquit,in quo moreretur pro te; ſuſcepit à te, quod offerret pro te,quo exemplo doceret te, exemplo docuit quid non time-

res.

res, quid ſperares; timebas mortem, mortuus eſt, deſperabas de reſurrectione, ſurrexit, natura tua in illo præceſſit te, & quod ſumptum eſt ex te, aſcendit ante te; aſcendit ille prior, & in illo nos. Similia ſunt quæ habet in Pſ. 148. ibi, *Præceptum poſuit, & non præteribit*, ſic enim ait. Venit ſuſcipere mortem noſtram, promittere vitã ſuam, venit ad regionem peregrinationis noſtræ accipere, quòd hic abundat, opprobria, flagella, colaphos, ſputa in faciem, &c. Hæc abundant in regione noſtra, ad talia contumelioſa venit: quid hic dedit? quid hic accepit? Dedit exhortationem, dedit doctrinam, dedit remiſſionem peccatorum, accepit contumelias, mortem, Crucem: attulit nobis de illa regione bona, & in regione noſtra ipſe pertulit mala, promiſit tum nobis, quòd ibi futuri ſimus;
Ioan. 17. nu. 24. vnde ait: *Pater volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum.* Ioan. 17.

Nouus etiam diues, & nouus ditandi modus nobis acceſſit: nouus diues, quia pauper diues; & quia paupertate ſua nos ditauit, quod argumentum proſequitur Aug. in Pſalm. 68. Enarrat. 1. in princip. ibi: *Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia*; vbi ita habet: Apoſtolus dixit, *Propter nos pauper factus eſt, cùm eſſet*
2. Cor. 8. nu. 9. *diues, vt illius inopia ditaremur.* 2. Cor. 8. ad ſummã paupertatem peruenit, quando formã ſerui ſe induit. Diuitiæ eius quæ ſunt? *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe*
Philip. 2. nu. 6. *ſe æqualem Deo*, ad Philip. 2. Hæ magnæ incomparabileſque diuitiæ, vnde ergo iſta paupertas? *Quia ſemetipſum exinaniuit, &c. factus obediẽs vſque ad mortem*: adde, ſuper mortẽ. Quid ampliùs additurus es? Ignominiam Crucis. Magna paupertas, ſed hinc erunt magnæ diuitiæ, quia ſicut impleta eſt paupertas eius, ita & implebuntur diuitiæ noſtræ de paupertate ipſius. Quantas diuitias habet, vt de ſua paupertate nos diuites faceret? Quales nos facturus eſt de diuitiis ſuis, quos diuites fecit de paupertate ſua? Et Bern. ſerm. ad milites Templi, c. 11. ait. Qui noſtram induit carnem, & ſubiit mortem, putas ſuam nobis negabit iuſtitiam? Et poſt multa ait: totum nobis de Chriſto valuit, totúmque ſaluriferum, totum neceſſariũ fuit, nec minùs profuit infirmitas, quàm maieſtas, quia & ſi ex Deitatis potentia peccati iugum iubendo ſubmouit, ex carnis tamen infirmitate mortis iura moriendo concuſſit, &c. Videndus Nazianz. Orat. 4. de Paſchate, cùm ait: ditans depauperatur: ob meam enim pauper eſt carnem, vt ego ſua locupleter Diuinitate; plenus exinanitur, ſiquidem pauper ille ſua exinanitur gloria, vt ego ſuam conſequar plenitudinem, &c. Sic enim nouus diues factus pauper, nouo modo nos ditauit paupertate ſua.

Nouus itẽ Rex, *Cuius*, ſcilicet, *Regni non erit finis*, Luc. 1. cùm cætera Luc. 1. nu. 33. Regna in medio dierum, ſicut patet in noſtro Ezechia, finiantur. Nouus etiam pugnator, *Qui noua bella elegit*, ſicut habetur Iudic. 5. quãdo, ſcilicet, Iudic. 5. humilitate ſuperauit, & ſui exinani- nu. 8. tione. Nouus dux, qui in miſericordia fuit dux populo, quem redemit, ſicut habetur Exod. 15. vbi videnda Exod. 15. ſunt quæ ibi diximus. Noua victo- nu. 13. ria, quia fuit ſimilis illi, quæ reportata eſt de Madianitis, vnde & dicitur, *Sicut in die Madian*, Iſai. 9. Noua pax Iſai. 9. perfecta, & plena, quam Dei, cuius nu. 4. Deum, & quam Deum eſſe audiuimus, ſicut dixit Nazianz. Orat. 14. vbi acutè videtur alludere ad modũ loquendi Apoſtoli, qui modò appellat pacẽ Dei, modò appellat Deum pacis, deinde ipſam pacẽ dicit Deũ, etenim Philip. 4. ait, *Pax Dei, quæ* Philip. 4. nu. 7. *exuperat omnẽ ſenſum*, & ibidem: *Deus* Ibid. n. 9.
pacis

pacis, & dilectionis erit vobiſcum; & Epheſ.2. *Ipſe eſt pax noſtra.* Hanc igitur pacem ſolus ille afferre potuit, qui eam ſibi tot vinculis aſtrinxit. Epheſ.2. num.14.

Olim ad portas ciuitatum lites, & iurgia tractabātur, vnde in Scriptura per portas intelliguntur iudicia, & tribunalia, vt tritum ſatis eſt, cuius rationem reddens Gregor. 19. moral. c.11. ait: Mos veterũ fuit, vt ſeniores in porta conſiſterent, & cauſas introeuntium iudicarent, quatenus tanto eſſet pacificus verbis populus, quãto ad hanc diſcordes ingredi non licebat, &c. At modò ad portas Bethleem ponitur ipſa pax Dei, imò ad fores vniuſcuiuſque noſtri, vt pacificus ſit ingreſſus quando per pacem trãſiit quidquid intrauerit, & exierit. Et ad nouam pacẽ nullatenus bello pateat ingreſſus, neque etiam exitus verbis, quæ pacifica non fuerint.

Sollicitę admodũ adoleſcẽtulę de fide, & conſtãtia Sponſæ, & quaſi veritæ ne ſatis quod ius ſponſi poſtulabat, præſtare poſſet, deliberant quomodo armare poſſint teneram, & infirmã puellã contra procorũ vim, & inſidias, quibus euerti ſolet firmioris etiã ætatis vis, conſtantia, & animus; dicunt proinde. Cant.8. *Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet*; ſolent enim vbera ætatẽ nubilem indicare, ſicut notauit Hieron. ad illa verba Ezech.16. *Vbera tua intumuerũt. Quid ergo faciemus ſorori noſtra in die quãdo alloquenda eſt.* LXX. iuxta Hebr. *Quãdo ſermo inſtituetur in ea*, vel *in eam*, vt poteſt etiam verti, quo ſenſu videtur accepiſſe Rabbi Salomon, cùm ait: *In die in quo gentes conſilia agitabunt de ea delẽda*, & Rabbi Anonymus; *Timeo ne homines eam deſpiciant, vt cũ creuerit loquãtur ad ipſius cor, & affectũ, decipiãtq; eam.* His reſpondet Sponſus, id, quod iam ſuperiùs inſinuarat, quia ſcilicet duobus ſolẽt fœminæ à fidei officio, & amore cõiugali abduci, minis ſcilicet & muneribus; proinde debere eiſdem in fide, atque officio cõtineri, muneribus, ſcilicet & minis, ait ergo: *Si murus eſt ædificemus ſuper eũ propugnacula argẽtea; ſi oſtiũ eſt compingamus illud tabulis cedrinis.* ideſt, ſi Spõſa inſtar muri fuerit, qui pulſatus non reſpõdeat, nec quicquam admittat, niſi deiectus: ornabitur à me pretioſis donis, quemadmodũ ſi murus argenteis pinnis & propugnaculis decoretur: vbi propugnacula debemus intelligere, iuxta illud quod dictum fuerat. Cant.4. *Sicut Turris Dauid collũ tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis*: vbi Ambr. in Pſal. 118. octon.4. verſ.1. ait. Condidit turrim illã Dauid, & ſuper murorũ ædificauit excelſa, vt ſubſidio pariter, & decori ſit; ſubſidio, quia hoſtẽ præuidet, & expellit: decori, quia non ſolũ inter humilia ſed etiã inter excelſa ſupereminet. Deinde ſubdit ſponſus, ſi porta eſt omnibus peruia, & quæ pulſata reſpõdeat, & aperiatur; claudatur vtiq; tabulis cedrinis, ita vt neq; ipſa foras prodire, neque apertũ cœlũ intueri poſſit, neq; ad illã vlli prorſus aditus pateat. Cant.4. num.4.

Quæ verba illuſtrari poſſunt ex illo Oſe.2. vbi adultera Synagoga dicebat: *Vadam poſt amatores meos*, &c. Diuinus Sponſus huic impudentiæ occurrens ait: *Propter hoc ego ſepiam viã tuã ſpinis, & ſepiã eam maceria, & ſemitas ſuas non inueniet.* Ad hunc igitur modum Sponſus ait: *Si oſtium eſt compingamus illud tabulis cedrinis.* His igitur ſponſa ſatisfaciens ait: *Ego murus, & vbera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens*, ideſt, Dilectus meus à me murorum firmitatem poſtulat; & amicæ, ac ſorores vberum in me maturitatem deſiderant, & de virtute ad reſiſtendum procorũ machinis dubitare vidẽtur, ſed ego vt Sponſo fidem inuiolatam præſtem, cõtra minas, & contra munera, murus ſum, qui hoſtes repellã,

non admittam;& vbera,quæ infantilia,tenera,mollia,& infirma vidêtur, mihi ſunt inſtar turrium muris affixarum, vt vim muneribus armatam minimè vereantur; quare amatores cæteros, ſi qui inſidiari pudori meo volêt,valere hinc procul, & omnino iubeo, quia murus ſum,non porta,id quod totum in me prouenit ex eo, quod Sponſum meum pacificũ, imò ipſam pacem inueni:qui enim ſe tali paci addixit, & conſecrauit, nullius bellum timet, imò impiis bellum infert;ſicut dixit Tertull.lib. de Martyr.c.1. Pax veſtra bellum eſt diabolo. Ad portas igitur Ciuitatis Bethlehemiticæ naſcitur vera pax, vt omnem rectum ingreſſum ad noſtram animam ſanctificet, iniquum verò reprobet, & reiiciat, & doceat nos pacificum Regem, imò ipſam pacem nobis aſſumere, vt muri fortiſſimi tandem reddamur, & nullius impugnationi cedamus.

Nouus denique homo apparet, quia ſine Patre homine, qui ſpecioſus præ filiis hominum. Olim Adam perfectiſſimus,& pulcher admodum è manibus Dei prodiit, eam autem perfectionem, & pulchritudinẽ ſortitus eſt, quia in eo Chriſtus figurabatur, ſicut proſequitur Tertull.libr. de Reſurrectione Carnis,cùm de primo homine ita habet. Proſequar propoſitum, ſi tantùm poſſim carni vendicare,quantum contulit ille,qui eam fecit iam tunc gloriantem,quod illa puſillitas, limus in manu Dei, quæcunque ſit peruenit ſatis beatus, & ſi ſolummodo contactus. Itaque toties honoratur,quoties manus Dei patitur,dum tangitur, dum decerpitur,dum deducitur, dum effingitur, recogita totum illi Deum occupatũ, ac dedicatum, manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſa in primis affectione, quæ lineamenta dictabat; quodcumque enim limus exprimebatur, Chriſtus excogitabatur homo futurus.Sic Tertull. oſtendit vnde tota perfectio, ſanctitas, & pulchritudo aduenerit primo homini,ex eo, ſcilicet, quod manus Dei ipſum attrectauerint, & ad ideã futuri Chriſti fuerit efformatus, vt inde colligamus quanto excellentior productus fuerit nouus homo Chriſtus, quem non manus Dei tantùm tetigit,ſed ad ſe traxit,& hypoſtaticè vniuit;quẽ conſtituit exẽplar,& prototypon omnium prædeſtinatorum.

Hinc eſt quod Euſeb.Emiſ.hom.6. de Paſcha ait.Maximum quidẽ circa hominem Diuini amoris inſigne eſt, quod inter ipſa mũdi principia,imaginem,ac ſimilitudinem Dei ſui ſeruus accepit, ſed penè ampliùs eſt, quod nunc perſonam,& formã ſerui Deus Auctor aſſumpſit. Grandi quidem dignitate primo homini ſpiraculum vitæ de ſuo pius formator infudit,ſed nunc penè maiori charitate pro eodem homine, non iam ſua dedit,ſed ſeipſum impendit,ac tradidit.Magnũ quidem mihi eſt de Deo, quod eſſe me ſentio opus ſuum, ſed multò plus eſt, quod tranſiſſe ipſum video in pretiũ meum; quandoquidẽ tam copioſo munere ipſa redemptio agitur, vt homo Deum valere videatur;inter hæc multum quidem eſt, quod abſtulit diaboli nequitia, ſed multò plus eſt, quod Dei reddidit miſericordia. Poſtremò magna quidem fuit indulgentia Cõditoris, aſſumptum de limo hominem inter paradiſi amœna componere, ſed penè maior eſt gratia, de profundo inferi ad cœlorum regna ſuſtollere:ſuſcepit Virtus excelſa humanitatem noſtram, vt tribueret Diuinitatem ſuam, ac ſi immenſa illa Maieſtas de noſtro obtulit ſacrificium, de ſuo contulit præmium; ſimilia ſunt quæ habet Bernar.Serm.3.de Vigil.Natiuit. vbi inter multa ait. Contraxit ſe Maieſtas,

Maieſtas, vt quod meliùs habebat, videlicet ſemetipſum, limo noſtro coniungeret, tantaque dignitate limus aſcendit ad Deum, vt quidquid in eo limus fecit, Deus feciſſe credatur, &c. quibus oſtendit nouum hominem Chriſtum veteris hominis dãna reparaſſe, & pulchritudine ſuæ Diuinitatis veterem peccati fœditatem relegaſſe. Hinc eſt quod nouum hominem, nouámque illius pulchritudinem videre deſiderans Baptiſta nihil aliud videre dignabatur, reſeruans ſcilicet, & cuſtodiẽs oculorum aſpectum, vt in illam omnium pulcherrimam ſpeciem coniiceret; ideò enim infans deſertum petiit, hominũ conſortium fugiens, vt hunc tandem hominem tantùm videret; ſic enim dixit Hieron. tom. 1. Epiſt. ad Ruſtic. de Forma bene viuendi ante med. Viuebat Baptiſta in eremo, & oculis deſiderantibus Chriſtum, nihil aliud dignabatur aſpicere. Quid mirũ proinde ſi Ezechias, cæteriq; hominum, imò, & ipſæ creaturæ tam ardenter exoptauerint Aduentum Chriſti, in quo tot nouitates aſpiciendæ erant, tam nouaque pulchritudo, cùm maximè vrgere ſoleant noua homines nouitatum ſectatores.

Denique cùm homines honoris cupidiſſimi ſint, ſicut oſtendit ille locus 2. Reg. 1. quando *facta eſt fames in diebus Dauid tribus annis iugiter, & cõſuluit Dauid Oraculũ Domini, dixitq́, Dominus; propter Saül, & domum eius ſanguinũ, quia occidit Gabaonitas, vocatis ergo Gabaonitis dixit ad eos, quid faciam vobis, & quod erit veſtri piaculum, vt benedicatis hæreditati Domini? Dixeruntq́, ei Gabaonitæ; non eſt nobis quæſtio ſuper auro, & argẽto, ſed contra Saül, & contra domum eius*, &c. Agebatur enim de decore, & honore, quandoquidẽ illos ignominiâ affecerat Saül; at verò pluris faciunt homines honorem, quàm aurum, & argentum; quia ille pretioſior cẽſetur omnibus diuitiis, & non ſolùm diuitiis ſuperior habetur honor, ſed etiam veritate ipſa, quæ potentiſſima eſt, ſuperior inuenitur honor. Quod obſeruat Tertull. lib. de Præſcriptionibus aduerſus hæreticos c. 41. In eo, quod hæretici, vt homines retraherent à diuitiis, quibus retinebantur inter Catholicos eos Sacerdotali, & Epiſcopali honore afficiebant, hiſque etiam, & aliis dignitatibus præficiebant veræ fidei apoſtatas, exiſtimantes non poſſe iterum conuerti ad veritatem amplexandam eos, qui honore, & gloria obſtricti erant, ſic verò ille habet. Ordinationes eorũ temerariæ, leues, inconſtantes: nunc neophytos collocant, nunc ſæculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligẽt, quia veritate non poſſunt. Senſus autem Tertul. eſt: ij, qui adhuc cupiditate pecuniæ obſtricti permanent contra interdictũ Apoſtoli 2. ad Tim. 2. *Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus*; quod cùm omnibus dictũ ſit, inquit Cyprian. Epiſtol. 65. ad Fornitanos, quantò magis moleſtiis, & laqueis ſæcularibus obligari non debent, qui diuinis rebus occupati ab Eccleſia recedere, & ad ſeculares actus vacare non poſſunt? Vide igitur quomodo ſæculo, & diuitiis obſtrictos ad ſe attrahunt hæretici, honoribus Eccleſiaſticis oblatis, & quomodo eos, qui à noſtra veritate defecerunt, honorificis miniſteriis præficiãt, ne propter honores deſerendos, ad veritatem iterum amplectendam reuertantur; potentiorem ſiquidem exiſtimarunt, & diuitiis, & veritate, eſſe honorem. Nec mirum cùm ipſa vita omnium cariori pretioſior ſit honor, ſicut videre eſt in Saule. 1. Reg. 31. quando dixit ad Armigerum ſuum; *Euagina gladium tuũ, & percute me, ne forte veniant incircuncisi iſti, & interficiant me* illu

Margin notes: 2. Reg. 1. num. 1. — 2. Tim. 2. nu. 4.

illi ſilentes mihi: vbi vitam honori poſtpoſuit, ſicut ibi aduertunt ſacri Interpretes. Cùm igitur tanti ducant homines honorem, inde eſt quod antiqui Patres tanto deſiderio ferebantur in aduentum Meſſiæ, quia probè nouerant inde naturæ humanæ ſummum honorem affuturum.

Mirabitur iure quis, ſi aduertat Deum ab Adamo offenſum non in illum maledictionem conuertiſſe, ſed in terram, cùm dixit: *Maledicta*
Geneſ. 3. num. 13. *terra in opere tuo.* Geneſ. 3. Quid enim deliquit terra, vt eam maledictione, quam homo merebatur feriret? Homini iam futuro delatum eſt, nempe Chriſto Domino, ne ignominia maledictionis illum afficeret Deus, maledicendo hominem; ſic enim rem expoſuit ibi Caiet. dicés: Nouit Omnipotens Deus, quod aliquando eſſet naturam humanã aſſumpturus, ideò noluit eam maledicere.

Et in hanc ſententiam etiam notauit Orig. homil. 2. in Cant. Tunc Diuinum Sponſum Sponſam ſuam, ſcilicet noſtram naturam, maximè commendaſſe, cùm illam ſibi vnitam contemplatus eſt, & in hypoſtaſi Diuina approximatam, ſic enim interpretatur illa verba. Cantic. 2. *Surge,*
Cant. 2. num. 13. *propera amica mea, ſpecioſa mea, & veni:* vbi ipſe legit: *Ecce ſpecioſa proxima mea:* quaſi illi indicans, & veluti digito demonſtrans, vnde honor, & ſpecioſitas tota ei prouenerit, ex eo ſcilicet, quòd illi proxima reddita fuerit per Vnionem ineffabilem. Spõſa, inquit ille, ſi longè fuerit ab Sponſo, non eſt ſpecioſa, tunc pulchra fit, quando Dei verbo coniungitur.

Figuratum olim, & ſignatũ fuiſſe videtur dictum honorem naturæ humanæ, ad quem tandem ſublimanda erat, in ferro ſecuris, quod leue lignũ
2. Reg. 6. num. 5. ſubleuauit, ſicut habetur 4. Reg. 6. *Accidit,* inquit ſacer text. *Vt cùm vnus (ex filijs Prophetarum) materiam ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam, exclamauitq; ille, & ait: Heu, Heu Domine mi, & hoc ipſum mutuo acceperam. Dixit autem homo Dei: vbi cecidit? At ille monſtrauit ei locum, præſcidit ergo lignum. & miſit illuc, natauitq; ferrum.* Cecidit quidem è ſummo honoris faſtigio in immenſum miſeriarum pelagus miſerrimus homo, ſed longè nobiliorẽ, & illuſtriorem honorem eſt conſecutus, deſcendente de cœlo Filio Dei, & extrahente terream, imò ferream naturam humanã ab infimo illo ſtatu. Sic verò notauit Theod. q. 19. in 4. Reg. dicẽs. Quomodo lignũ quidẽ, quod eſt leuiſſimum, fuit demerſum, quod eſt autẽ grauiſſimum, nempe ferrum, ſupernatauit, ita Diuinæ naturæ deſcenſus effecit, vt humana natura aſcenderet. Hoc etiam videtur attigiſſe Aug. 1. Confeſ. c. 3. cùm ait: Cum effunderis ſuper nos, non tu iaces, ſed erigis nos, &c.

Videndus Chryſoſt. homil. 13. in Epiſt. ad Rom. vbi appoſita ſimilitudine rem explicat dicens. Quemadmodum ſi quis vilem, ac circumforaneam mulierem in rerum venalium foro vapulantem intuitus, ſe illius eſſe filium profiteretur, re vera Regis filius cùm eſſet, atque hac ratione illam è manibus eorum, à quibus malè haberetur, eriperet, ita & ipſe (ſcilicet Filius Dei) fecit, faſſus eſt ſe hominis filium, patrocinium, auxiliumque illi afferens, ac peccatum damnans: nemo ergo auſus eſt poſtea illã verberare, &c. Sic ille oſtendit quo pacto ſe deiecerit ſummi Regis filius, vt infamem redditam naturam honoraret, iure damnatam, & vapulantem liberaret, quò iam deinceps ignominiis minimè pateat, & ſubiiciatur, vtpote quæ nobilis reddita ſit. Et in hoc ſenſu exiſtimo rectè poſſe intelligi locum illum Ioann. 1. vbi cùm dixiſſet: *Dedit eis* (ſcilicet hominibus credentibus) *poteſtatem filios*

filios Dei fieri, mox ſubdit quaſi ſubinferens cauſam tanti honoris, & gratiæ: *& Verbum caro factum eſt*; etenim iſta coniunctio, *&*, poteſt hîc accipi cauſaliter, ſicut apud Hebræos ſæpe ſumitur, vt ſit ſenſus: neque deſperādum eſt, neque etiam mirandum de participatione, & gratia Dei, & de filiatione adoptiua, quam tandem homines per ſummū honorem ſunt adepti, quandoquidem Filius Dei naturalis pro nobis factus eſt homo, ſic enim ferè exponit D. Aug. ibidem Tract. 2. & lib. 13. de Trinit. cap. 9. & lib. 2. de Conſenſu Euang. c. 3. & lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſſione cap. 24. & Epiſt. 120. ad Honorat. cap. 4. & ita etiam ferè exponit Origen. hom. 2. in diuerſis Chryſoſt. hom. 10. in Ioan. quem ſequūtur Euthym. & Theophylact. Nec aliud voluit Rupert. quāuis interiectam parentheſim fateatur. Videndúſque de hac re Irenæ. lib. 4. cap. 59. vbi eleganter ait: Deus tranſiuit in hominem, vt homo tranſiret in Deum, & Cyprian. de Idolorum vanitate ait: homo eſſe Filius Dei voluit, vt homo eſſet quod Filius Dei eſt, & D. Maxim. tom. 5. Bibliot. centur. 1. Economic. cap. 62. Firmam fiduciam ſpectandi Deïficationem dat humanæ naturæ ipſa per Deum humanitatis Aſſumptio, quæ tanta virtute hominem facit eſſe Deum, quanta Deus factus eſt homo: nam qui ſine peccato factus eſt homo citra mutationem in diuinam naturam deïficabit; tantúmque per ſeipſum illam extollet, quantum ipſe, hominis cauſa, ſeipſum demiſit, quod myſticè docens magnus Apoſtolus ait, *In ſeculis ſuperuenientibus in nos ſupereminentes diuitias bonitatis Dei eſſe demonſtrādas*, Epheſ. 2. quo in loco notanda ſunt verba, quæ antecedūt apud Apoſtolū iſta, à D. Maximo citata, ſic enim habet Paulus: *Cōuiuificauit nos Chriſto, & cōſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto*, ex quibus Ambr. deducit hominem ſuper Angelos exaltatum in cœlis, & lōgè illuſtriori gloria, & honore coronatū, etenim Ser. 10. in Pſalm. 118. poſt principiū conferēs creationem hominis cum reparatione ait: *Manus tuæ Domine fecerūt me, & plaſmauerunt me*. Iob 10. at verò alibi ait, *Ego manu mea ſolidaui cœlum, & manus mea fecit hæc*. In hominis cōſtitutione videtur nō abundare quod totum mundum, vt fieret, abundauit: cœlum vna firmauit manus, vt ſcriptū eſt, & vtraque Dei manus hominē figurauit, vt legimus: cœlū nō ad ſimilitudinem, homo ad ſimilitudinē, Angeli enim ad miniſteriū, homo ad imaginem; habemus enim aliquid, quod Angeli non habeant, vbi enim abūdauit delictum, ſuperabūdauit & gratia. Non lego Angelos in Dei ſede, niſi ſtātes, niſi miniſterium deferentes, non lego Angelos, ſed homines cōſepultos Chriſto, & in Chriſto reſuſcitatos. Denique ait Apoſtolus, quia *cōuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratia eſtis ſaluificati, & ſimul ſuſcitauit ſimulq́; ſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu*, filius ergo hominis ad dexteram Dei, non Angelus, non Archangelus, illi laudant, filius hominis ſedet, &c.

Epheſ. 2. nu. 7.

Iob 10. nu. 8.

Inuehitur Philo lib. de legatione ad Caium in Romanos colentes homines Diuinis honoribus; citiùs enim, inquit ille, Deus mutaretur in hominē, quàm homo in Deū, minimè tamē mutatū agnoſcimus Deum, cùm factū hominem cōfiteamur, verúmque credimus, quòd Deus factus ſit homo, & homo Deus, abſque vlla mutatione ex parte Diuinæ naturæ, aut perſonæ; tunc enim acquirit aliquod eſſe de nouo vel aliter ſe habēs, ac priùs mutatur; quādo eſt in potentia paſſiua ad illud eſſe, & per illud informatur, quod minimè reperitur in perſona Verbi, proindéque licet

incarnata dicatur, non tamen mutata dicetur, vt probant Theologi cum Magiſtro in 3.diſt.1. & cum D. Th.3.p.q.2. art.8. vnde nos agnoſcimus, credimus, & fatemur, quod ignoraſſe confitetur idem Philo. lib. Quod deterior potiori,&c.ad fin.vbi ait.Moyſes quãdo in Deũ Pharaonis conſtituitur, non re vera factus eſt Deus, ſed tantùm exiſtimatione creditus: Deum enim dantem quidem ſcio,& largientem,dari verò non intelligo;dicitur autem in ſacris libris; *Do te Deum Pharaonis*, patiente qui dabatur, non agente: is autem, qui verè actiuus eſt neceſſario, neceſſario non paſſurus intelligitur. *Puer* tamen *datus eſt nobis, & Filius natus eſt nobis, cuius imperium ſuper humerum eius.* Iſai. 9. Totus nobis natus, & in noſtros vſus expenſus.

Licèt etiam Plato in Dialogo de amore dixerit:Deus homini non miſcetur,nos tamen Deum vnitum homini fatemur,& humanam naturam Deum ſibi vniuiſſe credimus. Licèt etiam Plutarch. in vita Numæ Pompilij dixerit, nullam eſſe corporis cum Deo commixtionem:Deum tamen, ac Verbum fatemur, & gratulamur factum, non hominem tantum, aut animam, ſed carnem; id enim dictum eſt ab Euang. Ioanne, quò magis nobis inculcaret immenſam Dei miſericordiam, & amorem, quoniam non ſolùm animam hominis, quæ præſtantior pars eſt, verùm etiam carnem,quæ vilior eſt, & quæ magis videbatur abhorrere à præſtãtia Verbi,accepit, & aſſumpſit cauſa hominum, ſicut ibi dixit Theophyl. cui ſuffragatur Cyrill. & gloſſula quædam impreſſa, & appoſita ad Commentar.Euthym.quæ planè deſumpta eſt ex Epiſt. Gregor. Nazian. ad Cledon: vbi ait. Non aliter Dei erga nos amor magis declarari poterat, quàm ex carnis commemoratione, & quod noſtra cauſa etiam vſque ad deteriorem partem ſeſe deiecerit;carnem enim hominis anima hominis viliorem eſſe, nemo ſanus inficiabitur,&c.

Cùm itaque ad homines deſcenderit Filius Dei, vt eos ad ſupremam dignitatem eueheret, & ad conſortium Diuinitatis aſſumeret, quod benè proſequitur Chryſoſto. tom.6. Serm. 9. de Aſcenſione Domini in med. vbi pluribus expendit exaltationem naturæ humanæ ſuper cœlos & ſuper omnes Angelos, tandémque ait. Cerne quàm humili antea loco erat (ſcilicet natura noſtra) & quàm altè aſcenderit,neque enim deſcendere licuiſſet inferiùs, quàm quod deſcenderat homo: neque aſcendere ſublimiùs,quàm quò eum rurſus euexerat Chriſtus, atque iſta perſpicuè Paulus dicebat Epheſ. 4. *Qui deſcendit, ipſe eſt, qui & aſcendit; & quo deſcendit? In inferiores partes terræ*; aſcendit autem ſuper omnes cœlos,&c. *Epheſ. 4. nu.9.*

In tantum igitur honorem aſcenſuri homines,aduentũ ſic ſublimantis, & extollentis tantopere exoptabant, imò cæteræ creaturæ in Chriſto honorandæ,ipſum admodum, vt vidimus, deſiderabant, Filius enim Dei,qui hominem tanto honore affecit, cæteras creaturas in homine veluti contentas honorauit, ſicut notauit Caiet.3.par.qu.1.art.1. & in hoc ſenſu plerique intelligũt locum illũ. Epheſ.1. *Propoſuit inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt*: nam verbum Græcum ſignificat recapitulare, vt ibi obſeruat Hieronym. Dicuntur autem omnia eſſe recapitulata in Chriſto, vt ſentit Irenæ.lib.3.cap.18.quia cum omnia in natura humana, quaſi in ſumma contineantur, aſſumpta à Verbo eadem natura, cæteræ veluti in ſummam redactæ honorantur, & ſublimantur *Epheſ. 1. nu.10.*

mantur, etenim nomine vniuerſitatis homo intelligitur, ſicut aduertit Gregor.6. moral.cap.7. & 8. & Damaſc.lib.2.cap.12. vnde Diu.Thom. opuſcul. 60. ait; Benignitas magna fuit in coniunctione ſui cum omnibus rebus per præſcientiam, maior bonis per gratiam, maxima in Chriſto, & per conſequens generibus ſingulorum in vnitate perſonæ.

Hinc eſt quod à Græcis Patribus Nazianz. Orat. 42. & Iuſtin. in Expoſitione Fidei Incarnationis myſterium appellatur œconomia, ideſt, vniuerſalis diſpenſatio; etenim per incarnationem Verbi, toti vniuerſo prouiſum eſt, cum in totius cedat honorem, & decorem, vnde Ambro. de Inſtitutione Virg. cap.15. Vniuerſas creaturas veluti coronatas, & decoratas deſcribit per Aduentum Filij Dei in carne, ſic enim habet: Ex illo vtero Mariæ diffuſus in hunc mundum aceruus tritici minuti inter lilia, quando natus eſt Chriſtus; cui dicit Propheta Dauid, Pſ.64. *Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui implebuntur vbertate, pingueſcent fines deſerti, exultatione colles accingentur, induti ſunt arietes ouiũ, &c.* Nam vniuerſæ creaturæ honoratæ cenſentur, & nouo decore illuſtratæ per Incarnationem Verbi. *Pſal. 64. nu.11.*

Huc vſque proſecuti ſumus, & deſideria veterum Patrum cum Ezechia deflente mortem ſuam, quod illa impeditus minimè viſurus eſſet vitam, & rationes tanti deſiderij oſtendimus; ſed minimè ſilendum arbitramur, quod deſideria Sanctorum ipſe deſideratus ſuperauit; plura enim contulit, quàm illi neceſſaria erant, maiora, quàm arbitrabantur; præclariora, quàm precabantur. Vnde cùm appellatur Chriſtus Dominus *Deſiderium colliũ æternorum*, Geneſ.49. Ambr.legit, *Præualuit ſupra deſiderium collium æternorum*; excelluit enim, & ſuperauit omne prorſus deſiderium veteris teſtamenti, & antiquorum Patrum, quoniam longè maiora, & illuſtriora operatus eſt, quàm illi optabant. *Gen. 49. nu.26.*

Vehementer accenſus Iſai. deſiderio videndi Meſſiam in terra ait. cap.64. *Vtinam diſrumperes cœlos, & deſcẽderes, à facie tua montes deflueꝛent*; & quaſi ipſi ſtatim oſtenderentur ea omnia, quæ Chriſti aduentum comitata ſunt, admiratus tantam benignitatem, & miſericordiam, veluti ſeipſum corrigens, ſubdit: *Cùm feceris mirabilia non ſuſtinebimus; deſcendiſti, & à facie tua montes defluxerunt*, quaſi dicat talia, tantáque erunt, quæ tu pro nobis facies vt illorum magnitudini prorſus ſuccũbat animus, ménſque noſtra: LXX. habent: *Cum feceris glorioſa tremor apprehendet ex te montes*; pro eo autem, quod nos habemus: *Non ſuſtinebimus*: Brixian. legit: *Non expectabamus*: quod ſic explicat cùm mirabilia multa faceres, feciſti ea præter omnem expectationem noſtram, non enim vnquam expectauiſſemus quod tu deſcenderes, &c. intellige in tanto frigore, nuditate, paupertate, & lacrymis. Et in hoc ſenſu intelligo id, quod Auguſtin. dixit Serm.12. de Natali Domini ſtatim poſt principium; ſpes longè clarior refulſit in ſenes, &c. Plura enim in hoc myſterio exhibito enituerunt, quàm in ſpe ipſa antea relucerent; ſuperauit enim beneficij exhibitio omne prorſus deſiderium; quod dixit etiam Auguſt. in Pſalm. 148. his verbis; plus eſt quod fecit quàm quod promiſit, &c. etenim promiſit venire ad homines, poſſet tamen venire ea Maieſtate, & Gloria, quæ talem, ac tantum decebant Dominum: promiſit nos redimere, poſſet qualibet operatione ſua, non morte, & paſſione, vnde plura *Iſai. 64. nu.1.* *Sup. n.3.*

plura fecit quàm fides optabat;ſicut alibi dixit Auguſt. & Baſil.in Regul. fuſior. Reſponſ. ad 1. poſt med. loquens de Aduentu Filij Dei in carne ait: auget miraculi magnitudinem beneficij modus, ſiquidem *Cùm in forma Dei eſſet*,&c.*ſemetipſum exinaniuit*,&c.Infirmitates noſtras tulit;languores portauit, à maledicto nos redemit factus ipſe pro nobis maledictum, & ignominioſam mortem ſuſtinuit,vt nos ad glorioſam denuò vitam reuocaret.

Neque verò hoc ſatis illi fuit quòd ademptam nobis vitam reddidiſſet, qui & diuinæ naturæ conſortium, dignitatémque eſt largitus. Porrò ipſe adeò bonus,vt neque gratiam ſibi pro his vllam referri poſtulet, ac ſatis habeat ſi pro iis à nobis modò diligatur.

Hinc igitur eſt quod Guarric. Abb.Ser.1.de Annunciat.poſt princ. Felices nos pariter, & infelices aſſerit; felices vtique ſi tanto reſpondeamus beneficio, quòd omne deſiderium ſuperauit; infelices verò ſi neque gratias exhibeamus, neque vt par eſt erga illum afficiamur. O felicitas! inquit ille, temporũ illorum. O infelicitas temporum iſtorũ!nónne felicitas tẽporum, in quibus tanta plenitudo gratiæ, & omnium bonorum: an non infelicitas temporum,in quibus tanta ingratitudo redemptorum? Ecce enim venit plenitudo temporis,in quo mittit Deus Filium ſuum, vt fiat filius hominis, hominúmque Saluator, & ecce magnitudo tẽporis, vt Saluatorẽ ſuum faſtidiat homo peccator; annũciatur ſalus perditis, & contemnunt; promittitur vita deſperatis, & negligũt; venit Deus ad homines, & non aſſurgunt; ſurgit qui aliqua deuotionẽ ſe erigit, vt det gloriam gratiæ Dei, aſſurgit qui ſaltem cum gaudio ſuſcipit Verbum propriæ ſalutis,&c.

Videndus D. Max. Serm.1. de Natiuit. vbi confert diem illum, mirabiliáque eius cum olim patratis à Deo, vt oſtendat hæc longè præcedere illa, vtpote veritatem vmbram, & figurarum figuram. Viderunt,inquit ille, mirabilia innumera Patres noſtri opera Dei, cœlum illis rorauit, eſcas. Exod. 16. Dulcia pocula lapis duriſſimus miniſtrauit. Exod. 17. Tubarum ſtrepitu validiſſimus hoſtium murus corruit. Ioſ.6. Iordanis ſuum perpetem meatum in fontem retorſit. Ioſ.4. Sol quoque commoratus in cœlo victoriam populo prælianti cõceſſit.Ioſ.10. Hoc verò nullis videre datum eſt, vt Vnigenitus Altiſſimi, quem trementes Archangelorum poteſtates ſuſcipiunt, hominem ſe hominibus exhibet.Sic ille cui addendus D. Antonin. 1.par. tit.1.c.1. vbi prædicta mirabilia Natiuitati Chriſti accõmodat,ait enim; prædicta figurabant mirabilia facta per Chriſti Natiuitatem: nam dedit Deus de cœlo humano generi rorem Diuinitatis,& abundãtiam omnium perfectionum de pinguedine terræ, ideſt, naturæ humanæ in Chriſto. Petra, quæ eſt Chriſtus, firmiſſima præbuit ſuauia pocula doctrinarum, & ſacramentorum populis;tuba prędicationis Apoſtolorum, muri vitiorum corruerunt; Iordanis ſenſitiuè, qui fluit ad inferiora concupiſcenda, & ad mortem, ſe retorſit ad ſuperiora,& vitam quærendam; Sol iuſtitiæ commoratus in cœlo aëreo in Cruce contra aëreas poteſtates triumphauit. *Hæc eſt dies, quam fecit Dominus exultemus, & lætemur in ea.* Pſalm.117. quod exponit Ambroſ. de Chriſti Natiuitate, nam natura humana aſſumpta à Verbo vtique tota dies,quæ neſcit occaſum peccati,nec tenebrarum ignorantiæ,quam fecit Dominus, tota Trinitas illam carnem, & animã, & vnionem cum Verbo

Exod.16. 13.
Exod.17. 6.
Ioſ.6. 21.
Ioſ.4. 18.
Ioſ. 10. 13.
Pſ. 117. nu.24.

Verbo, & ideò exultemus laudes cãtando; vnde D.Leo Serm.ait. Saluator noſter hodie natus eſt, gaudeamus; nemo ab huius diei alacritate ſecernitur, &c. & Fauſtus in Serm. de Natali ait: ducite fideles feſtiſſima gaudia, res enim nobis hodie perfectè eſt noua, quæ olim fuerat repromiſſa,&c.

Si igitur ad nos peruenit beneficium illis promiſſum,imò longè nobiliori modo, & præclarioribus circunſtantiis operatum,& exhibitum; illud conſiderandum reſtat, quòd ſi olim eos ſic incitabat,& accendebat promiſſum, quid tandem in nobis efficere debeat collatum,& peractũ, ſtatimque ſeſe offert illud, quod dixit Greg.9.moral.cap.16. poſt princ. cùm explicat verba illa. Iob 9. *Pertranſierunt quaſi naues poma portantes:* ſic enim habet. Hi, qui poma deferentes maria tranſmeant,ipſi quidem fructuum odore perfruuntur,ſed eorundem fructuum aliis cibos ferunt; quid igitur antiqui Patres niſi naues poma portantes extiterunt? Qui Diuinæ Incarnationis myſterium prophetantes, ipſi quidem odore ſpei potiti ſunt, ſed nobis fructũ de eiuſdẽ ſpei perfectione detulerunt,quod enim expectando illi odorati ſunt, hoc nos cernendo, & percipiendo ſatiamur, vnde & Redemptor diſcipulis dixit Ioan.4. *Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis*, &c. Illis igitur tantùm conceſſa eſt ſpes, & deſiderium, nobis exhibita ſubſtantia,conceſſa præſentia,& exhibita miſericordia; quantò igitur hoc maius illo eſt beneficium,tantò magis viget pro gratitudine,tanto vberiorem exigit laudem. Vnde Bernar. Serm.2.in Cant.ita incipit.Ardorem deſiderij Patrum ſuſpirantium Chriſti in carne præſentiam frequentiſſimè cogitans confundor,& compungor in memetipſo, & nunc vix contineo lacrymas, ita pudet temporis, torporiſque miſerabilium temporum horum, cui namque noſtrûm tantum ingerat gaudium gratiæ huius exhibitio, quantum veteribus Sanctis accenderat deſiderium promiſſio? Ecce enim quàm multi in hac eius, quæ proximè celebranda eſt Natiuitate, gaudebunt; ſed vtinam de Natiuitate, non de vanitate,&c.

Iob 9. num. 26.

Ioann. 4. num. 38.

Obſeruandum autem hoc in loco exiſtimo quòd licèt iam præceſſerint tot anni ex quo myſterium hoc peractum eſt,& collatum beneficiũ, non tam ab illo diſtamus, quàm diſtabant qui totidem annis hoc idem beneficium præceſſerunt; proindéque & illo non minùs deuincti ſumus, quàm ſi modò apud nos Filius Dei naſcererur. Aduertit hoc ante nos,ſed poſt noſtram animaduerſionem inuenimus D.Bernard. Serm.6. in vigil.Natiuit.poſt princip.vbi air. Exultemus ruminantes intra noſmetipſos ſuaue verbum,& eloquium dulce. Ieſus Chriſtus Filius Dei naſcitur in Bethleem Iudæ; nec mihi quis ad iſta reſpondeat indeuotus, ingratus, irreligioſus, non eſt hoc nouum, olim auditum eſt, olim factum eſt; olim natus eſt Chriſtus. Natus eſt Chriſtus non ſolùm non modò ante hæc noſtra tempora, ſed ante tempora vniuerſa; quid tamen mirum, ſi vſque hodie dicitur in Eccleſia; Chriſtus Filius Dei naſcitur; quando tam longè audiebatur; *Puer natus eſt nobis*: ſemper nouum, quod ſemper innouat mentes, nec vnquã vetus quod fructificare non ceſſat, quod in perpetuum non marceſcit, inde eſt quod etiam in præſenti tam iucundiſſima annuntiatione congruè ſatis dicitur non tam natus eſſe, quàm naſci. Ieſus Chriſtus Filius Dei naſcitur in Bethleem Iudæ, ſicut enim quodammodo immolatur

adhuc quotidie, donec mortem eius annunciamus; ſic videtur & naſci, dum fideliter repræſentamus eius Natiuitatem. Die ergo craſtina videbitis Maieſtatem Dei, ſed ſanè in vobis, non in ſe ipſo, vtique Maieſtatem in humilitate, Virtutem in infirmitate, in homine Deum.

Sicut autem multò antequam fieret, illectus ſuauitate huius floris de radice Ieſſe exclamauit Iacob: *Ecce odor filij mei*, &c. Geneſ. 27. ſicut bene expendit Bernar. Serm. 45. in Cantic. Sic, imò maiori cum ratione huius iam producti floris odore flagrans Sponſa dicebat Cant. 1. *Curremus in odorem vnguentorum tuorum*; vbi Bernard. Serm. 22. ait; tanta Eccleſiæ nares odoris ſuauitas repleuit, vt à quatuor mundi partibus excitata illa dulcedine, ſupernum properaret ad Sponſum, tanquam verè illa Regina Auſtri feſtinans à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis; priùs non ſe mouebant dum Verbum erat tantùm apud Deum; at vbi Verbum, quod erat, factum eſt, vbi hoc Dominus fecit, & oſtendit, tunc venerunt feſtinantes, tunc occurrerunt: quis enim non poſt illum libenter, atque alacriter currat, qui, & ab errore liberat, & errata diſſimulat, qui merita viuendo trahit, prælia moriendo conquirit? Quod ſi currat, mirum ſi non volaret, &c.

Gen. 27. num. 27. — *Cant. 1. num 4.*

Similia ſunt quæ habet Origin. lib. Duarum Homiliarum, homil. 2. & lib. Quatuor Homil. homil. 1. vbi illud tandem addit; ego puto quòd ſi ad hoc aliquando peruenerint, iam non ambulent, neque currant, ſed vinculis quibuſdam charitatis eius adſtrictæ adhæreant ei, ne vltra mobilitatis alicuius vllus in eis reſideat locus; ſed ſint cum eo vnus ſpiritus. Hoc autem maximè fiet, ſi aduertamus Filium Dei ad nos de cælo veniſſe veluti Sponſum, vt ſingulari amore deuinceretur cùm Spóſa ſua, natura ſcilicet noſtra; pro qua re videndus Chryſoſt. tom. 6. hom. quales ducendæ ſint vxores ante med. vbi eleganter, & luculenter proſequitur amorem coniugatorum, quatenus indiſſolubilis eſt, vt patet ex Paulo Epheſ. 5. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ*, & ſubdit, *Sacramentum hoc magnum eſt*, &c. Quomodo magnum eſt (inquit Chryſoſt.) dic mihi? Quod virgo aſſeruata omni tempore, ſpóſum nunquam ante viſum mox à prima die deſiderat, & amat tãquam corpus proprium, rurſum vir quam nunquam vidit, nunquam allocutus eſt, mox à prima die præfert cæteris omnibus, &c. Hoc igitur Paulus conſiderans, quod parentibus relictis, ambo ſibi mutuis coniungantur nexibus, nouumque conſortium, maiorem antiqua conſuetudine vim accepit, animaduertenſque non eſſe hoc humanum negotium, ſed diuinitus amores tales inſeri, & quemadmodum recens natus infantulus aſpectu ſtatim parentes noſcitat, priuſquam ſciat voces edere, ità ſanè & ſponſus ac ſponſa, nemine ſequeſtro, nemine hortatore, primo ſtatim aſpectu conciliantur inuicem, id cùm in Chriſto etiam animaduertiſſet, & Eccleſia, non ſine ſtupore quodam admiratus eſt. Quomodo igitur in Chriſto, & in Eccleſia id contigit? Sicut ſponſus relicto patre ad ſponſam properat, ita & Chriſtus relicto paterno ſolio venit ad Sponſam, nos non euocauit ad ſuperiora, ſed ipſe vltro ad nos aduenit, cùm autem aduentum audis, non migrationem, ſed condeſcenſionem intellige, &c. Meretur igitur qui nos quæſiuit, & ad nos venit, & antequam veniret, odore, & ſpe ad ſe iam alliciebat homines, vt poſtquam venit, ipſum conueniamus, ad ipſum

Epheſ. 5. num. 31.

prope

Digitized by Google

properemus currentes in odorem illius, volantes præ amore illius, vt tandem mereamur ab ipſo in cœlum extolli, qui propter nos de cœlis deſcendere dignatus eſt.

ANNOTATIO III.

Proponitur Religioſus animus Ezechiæ erga Dei Templum, & cultus Dei commendatur.

TErtia eáque literalis expoſitio commendat admodum Religioſum animum Regis Ezech. dum ille maximè dolet, quod præmatura morte præuentus iam ei non liceat deinceps ſacra limina toties adire, Dei templum inuiſere, laudibus, & ſacrificiis diuinis intereſſe, quod ipſi in vita gratiſſimum erat, adeóque religioſo affectu Dei domum conueniebat, vt non domum, ſed Dominum ipſum adire ſibi videretur, eumque præſentem cernere, & alloqui, hoc enim videntur inculcare ea verba: *Non videbo Dominum in terra viuentium:* neque enim dicit ſe deinceps nullatenus viſurum Dei domum, ſed ipſummet Dominum, qui autem ſe non viſurum ibi Dominum deplorat, fatetur vtique ſe veluti ſeruum huc vſque affuiſſe, & debitum obſequium præbuiſſe, imò debitum officium exercuiſſe; pertinet enim maximè ad Principes viros, & Reges Dei cultus, quo ſuorum amorem facilè conciliant: nam ſicut dixit Valer. Max. lib. 5. cap. 4. Cæteræ virtutes admirationis tantummodo multum, pietas verò etiam amoris meretur multum. Deinde vt ſubditos in Religione, & cultu Dei contineant; nam ſicut dixit Cicer. 1. Offic. Quales in Repub. fuerint Principes, tales erunt & ciues. Et Plin. in Panegyr. Traiani. Vita Principis cenſura eſt, eáque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur, nec tam imperio nobis eſt, quàm exemplo, quod cùm in cæteris verum habeat, maximè habet in Religione: Saulem enim parcentem Regi Agag contra Dei præceptum, populus itidem ſecutus eſt. 1. Reg. 15. Impium Manaſſem maxima pars populi Iudaïci, & ciuium Ieruſalem imitatur 2. Reg. 21. & 2. Paralip. 33. Rex Ioas, ait Ioſeph lib. 9. Antiquit. cap. 8. A priſtina Religionis cura facilè deſciuit, moxque & Principes populi conſimilem in modum deprauati ſunt, adeò vt nihil antiquiùs haberent, quàm iuris, & iuſtitiæ contemptum, &c.

Hinc eſt quod de ſuo æuo conqueſtus Lactant. lib. 4. Diuinar. inſtit. ait. Quoniam mores, ac vitia Regis imitari genus obſequij iudicatur, abiecerunt omnes pietatem, ne exprobrare ſcelus Regi viderentur, ſi piè viuerent. Hi aſſidua imitatione corrupti Diuinum fas reliquerant, & paulatim malè viuendi conſuetudo, mos factus eſt. Proinde debent Reges ſummopere ſtudere Pietati & Religioni, quò ſubditos in eadem contineant, quod feciſſe teſtatur hoc in loco Ezechias. Hoc autem videtur hæreditaria Religione accepiſſe à proauo ſuo Dauide, qui ſe in domo Domini futurum pollicebatur abiectum ſeruum, non Regem, habitatorémve, ſic enim ait. Pſalm. 83. *Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis, quã habitare in tabernaculis impiorum:* quæ verba ponderans Aug. tom. 4. libr. 1. ad Simplician. quæſt. 1. poſt princip. Aduertit latiſſimum diſcrimen inter habitatorẽ domus, & eum, qui in ea abiectus eſt, vt ſcilicet habitator dicat dominium, & principatum: at *Pſal. 83. num. 11.*

verò qui abiectus eſt, humilis ſeruus habetur, & vile miniſterium exercet; illud quidem deducit ex eo, quod
Rom. 7. n. 17. 18. & 20. Paulus Rom. 7. vt dominium peccati in nobis inferat, ait, peccatum, & malum habitare in nobis; ait ergo Auguſt. Dicit habitare in carne ſua, ideſt, dominatum quendam, & quaſi regnum obtinere, vnde eſt illud in Pſalm. *Elegi abijci in domo Domini magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum*; quaſi non habitet quamuis ibi ſit, qui abiectus ibi eſt, vbicunque ſit; vnde inſinuat habitationem cum quodam principatu intelligendam, &c. Qui ergo dicebat ſe non habitaturum in domo Domini, ſed veluti abiectum futurum, probè fatebatur debitum obſequium, & rationabilem ſubmiſſionem pollicebatur, quàm, vel etiam ſancti Angeli obſeruant, ſicut licet colligere ex eo, quod Luc. in cap. 1. offerenti Zachariæ incenſum in Templo Domi-
Luc. 1. num. 11. ni *Apparuit illi Angelus ſtans à dextris Altaris incenſi*; at in ſepulchro Domini duo Angeli videntur à Magdal. *In albis ſedentes, vnus ad caput, & vnus ad pedes, vbi poſitum fuerat corpus Ieſu.*
Ioan. 20. num. 12. Ioan. 20. Quid igitur eſt quod in ſepulchro ſedent Angeli, eo ſcilicet in loco vbi conditũ fuerat corpus Deitati vnitum, & quod futurum glo-
Iſai. 11. num. 10. rioſum prædictũ fuerat ab Iſai. c. 11. Etenim ſedere Dominum denotat Maieſtatem, vnde & Scriptura ſemper Domino Deo ſeſſionem tribuit,
Iſai. 6. num. 1. vt Iſai. 6. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium*, & Chriſtus Dominus ad probandam Diuinitatem ſuam vtitur
Pſ. 109. num. 1. illo Pſalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis*. Apud Matt.
Matt. 22. num. 44. Hebr. 1. num. 13. c. 22. & Paul. etiam Hebr. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando* (ſcilicet Deus) *ſede à dextris meis*, &c. Et
3. Reg. 2. num. 58. 3. Reg. 2. Ingredienti Betſabe matri: *Surrexit Rex Salomon in occurſum, adorauitq́; eam, & ſedit ſuper thronũ ſuum, poſitusq́; eſt thronus matri Regiæ, quæ ſedit ad dexteram eius.* Cur igitur ſedent Angeli in ſepulchro Domini, qui aſtantes deſcribuntur circa thronum illius, & in Templo ſtans Angelus apparet Zachariæ? Illud profectò non aliunde factum eſſe credo, quàm quia aberat à ſepulchro iam Dominus, neque domus Chriſti erat ſepulchrum, cùm enim ipſe fuerit Auctor vitæ, & caput reſurgentium, quid fieri poterat, vt domum mortis, & domicilium mortuorum haberet? At Templum domus Dei erat, & Diuinam Maieſtatem, ac præſentiam referebat, ſerui autem in domo Domini debitã debent ſeruare modeſtiam, ideò Angelus in Templo ſtans conſpicitur, in ſepulchro verò ſedentes viſuntur Angeli, inſtruentes nos inferioris conditionis ſeruos, quodnam obſequium, qualémve reuerentiam exhibere debeamus templo, & domo veri Domini.

Huius igitur obſeruantiſſimus proponitur Ezechias admonens, & prouocãs Reges, & Principes viros, vt Dei cultum, & Religionem præ omnibus rebus, imò præ omnibus hominibus curent, quod nos latiſſimè ſumus proſecuti ad Cant. Moyſis. Exod. 15. text. 3. 4. & 5. Annot. 12. modò ſatis ſit id, quod habet Chryſol. Serm. 161. poſt med. vbi alloquẽs terrenos Dominos, & eos ad Dei cultum excitans ait. Homo quod à ſeruo exigis, impende ei, qui te Dominum fecit; tu qui ſemper dormis, & à ſeruo exigis vigilias indefeſſas, aliquando vigila tuo Domino pro te ſine ceſſatione vigilanti; aſſiſte tuo Domino, vel momento vno ieiunanti, cui manducanti tuus ſeruus ſemper aſſiſtit. Certè ſi quicquam boni feceris, crede te dominanti ſoluiſſe debitum, non beneficium præſtitiſſe, &c. Et ſanè peculiari ratione, & obligatione tenentur ad colendum Deum

Digitized by Google

Deum ij, qui maiori loco poſiti aliis dominantur, in talique dominio, & poteſtate, quæ non eſt niſi à Deo, docentur qua ratione debeant obſequi, & miniſtrare dum Diuina ordinatione ab hominibus eiuſdem naturæ, & ſpiritu venerantur, & coluntur; qui igitur à ſeruis ſuis ſibi per omnia ſimilibus in terra iuge, & indefeſſum accipiunt obſequium, inde diſcere debent qua cura, & diligentia Diuino Cultui debeant incumbere, in eóque præſtando promptam inſumere vigiliam.

Id inſuper cordi eſſe debet Regibus, quod Religio, & pietas in Deũ baſis, columna, & fundamentum eſt, omnium virtutum moralium, ſicut videtur deduci ex c. 1. Prouerb. nu. 7. vbi dicitur: *Timor Domini, principium ſapientiæ*: vbi timor Domini Religio & Cultus Dei eſt, ex more Scripturę, ſicut diximus apud Iacobum, cap. 2. tex. 20. n. 21. & probamus inſuper ex Geneſ. 20. n. 11. cùm Abraham dixit: *Forſitan non eſt timor Dei in loco iſto*, ideſt, nulla Religio, vel Cultus Dei. Patet etiam Iob 1. n. 1. & 8. nu. 19. & Pſal. 21. nu. 24. 25. 26. & 24. nu. 14. & 32. nu. 18. & paſſim alibi. Timor igitur Dei principiũ eſt, ideſt, principatũ obtinet. Sicut ibi aliqui exponũt. Sapiẽtiæ i. Cæterarũ Virtutũ moraliũ. Vnde Ambr. in Leuiticũ oſtendit præferendã eſſe Religionem cæteris rebus. Et Cyrill. Alex. lib. 2. de recta in Deum fide omnibus Virtutibus moralibus corpus myſticum pangit, & ex membris huius corporis caput Religioni attribuit, quod benè cõgruit cũ ea lectione, quæ ad dictũ locum Prouerbi. habet, *Caput ſapiẽtiæ timor Domini*. Sicut autẽ Religio eſt caput, & fundamẽtũ Virtutũ, ſic etiã eſt colũna & fundamẽtũ, cui Regna omnino innitũtur, ne miſerè ruant, & intereant. Quod notauit Iſid. Peluſiot. lib. 2. epiſt. 249. & deducit ex

eo, quod Deus cõminatus ruinã totius Reip. Iudaicæ poſt necẽ Chriſti Domini, dixit apud Daniel. c. 9. *Poſt hebdomadas 62. occidetur Chriſtus, & nõ erit eius populus qui eũ negaturus eſt.* vbi LXX. habẽt, & cũ eis legit Peluſ. *Poſt hebdomadas 62. exterminabitur vnctio, & iudiciũ nõ eſt in ea*; ex eo enim, quod Deus Altare, ſacrificia, & Cultum ſuũ ab ea gente auferebat, cõſequens proculdubio erat, vt penitus illa deficeret, & corrueret, ſic verò ille habet: vt Daniel oſtenderet fore vt res Iudæorũ poſt Chriſtũ in cruce ſublatũ funditus delerẽtur, ne vllum lætioris ſpei veſtigiũ illis reſtaret, his verbis vſus eſt; *Exterminabitur vnctio, & iudiciũ nõ erit in ea*; per vnctionem videlicet, Sacerdotiũ indicãs; per iudiciũ autem regnũ, ac ciuile ſtatum, ac maximè quidẽ per Sacerdotij extinctionẽ, regni quoque, & aliarũ rerũ omniũ euerſionẽ ſimul demõſtrabat, ſublato enim, ac prorſus deleto eo, quod caput erat, maioríſque momenti, ne aliud quidẽ quicquã conſiſtere poterat; nã Regni quoque baſis, pietas erga Deum erat, quæ in Dei Cultu poſita cẽſebatur. Sic ille oſtẽdit ex Diuino Oraculo quomodo Regnũ, Reſpub. & totius gẽtis ſtatus à Diuino Cultu, & Religione pendent, veluti à fundamẽto ſtabilitatis ſuæ, & à baſi, cui omnino innititur.

Danie. 9. nu. 26.

Quod ipſum adhuc poſſumus cõfirmare ex illo nec facili, nec vulgari loco Iſai. 29. vbi ita habetur: *Væ Ariel Ariel ciuitas, quam expugnauit Dauid*, vbi quid ſignificetur per *Ariel*, non tã facilè patet; nam Rabbi Dauid in c. 43. Ezech. *Ariel*, montem Dei interpretatur ſecundùm etymologiam ab *ar*, quod eſt mons, &, *El*, Deus, & putat eſſe deſcriptionem Ciuitatis Hieroſolymitanæ, quæ mons quidam erat Deo ſacer; alij etiam Hebræi, & cum eis Diu. Hieronym. arbitrantur, *Ariel*, eſſe idem,

Iſai. 29. nu. 1.

quod, Leo Dei, qua voce ſignificatur id, quod eſt fortiſſimum, nam Leo fortitudinis Symbolum eſt, qui Prou. 30. nu. 1. *Fortiſſimus eſt belluarum, & ad nullius pauebit occurſum* Prouerb. 30. Et quia belluarum quoque Princeps eſt, pro Ciuitatum, imò Prouinciarum Principe ſumitur; & ſanè hæc eadem vox ad eundem ſenſum indicandum 2. Reg. 13. nu. 20. poſita eſt. 2. Reg. 13 *Ipſe percuſſit duos Leones Moab*, ideſt, duos fortiſſimos Moabitas, Heb. *duos Ariel*. Alij tamen per *Ariel*, intelligũt Altare, quo profectò nomine ſumitur Ezech. 43. vbi Ezechiel. 43. n. 15. & 16. de menſura Altaris ſermo eſt. Alij verò intelligunt ipſum Templum, etenim ſicut Leo capit, lacerat, & deuorat prædam, ſic & Templum, & Altare, quod iugiter calebat, & natabat victimarum ſanguine, & huc facit quod iuxta multorum ſententiam Templum in ſorte Benjamin Gen. 49. nu. 27. ædificatus, *Lupus rapax dicitur*. Gen. 49. qua de re videndus Pererius ibi & Sanctius in cap. 2. Zachar. nu. 18. Sed hoc in loco pro Ciuitate Hieruſalem ſumitur, vt cum Hieron. ſentiunt communiter Interpretes.

Cur igitur ea Ciuitas fortiſſimus Leo nuncupetur inquires? Scio Ciuitatem illam, etiam antequam expugnaretur, & muniretur à Dauide, ſic fuiſſe ab arte ſimul, & natura munitam, vt Iebuſæi, qui in ea primùm habitabant, ſic riderent omnes machinas, & vires militares, ac Regias, vt à cæcis, vel claudis de- 2. Reg. 5. nu. 8. fendi poſſe iactarẽt. 2. Reg. 5. quæ eſt germana illius loci expoſitio, quam ſequitur Ioſephus lib. 9. antiquitat. Abenezra apud Pagnin., Tertull. 4. contra Marc. cap. 36. Cyrillus Alexan. lib. 3. in Iſai. cap. 29. Procop. Anſel. Vatabl. ibi & Ioan. Zonar. lib. 1. Annalium. Cæterùm hoc in loco facit expoſitio, quam adhibet Aluarez ibi, dicens, per *Ariel*, ſignificari Altare, & Templum, quandiu verò ille populus à vero Dei cultu nõ receſſit, velut Leonem fortiſſimũ aliis metũ, & pauorẽ incuſſiſſe, nõ ſolùm enim Pietas, & Religio in Deum Ciuitates & Regna muniunt, & defendunt, ſed etiã exteras gentes conſternãt, & intra limites adigũt, quo ſenſu facilia ſunt intellectu quæ ſequũtur apud eũdem Prophetam: *Additus eſt annus ad annũ ſolemnitates conuolutæ ſunt*, qui loquendi modus breuiſſimum tempus reſtare indicat, proinde ac ſi poſt biennium futura eſſet Templi, & Ciuitatis deſolatio; hoc enim ſpatium ſignificat annus anno additus, duo enim pro paucis ſumi, ſatis vſitatum eſt; qua ratione etiam vulgari loquendi modo dicimus, duo proferam verba; ſenſus ergo eſt. Væ Ciuitati olim fortiſſimæ, ob ſeruatam, & conſeruatam Religionem; quæ propterea diu duratura, imò æterna videbatur; deficiente enim Cultu Dei, breui, facileque concidet, & corruet. *Et circumuallabo Ariel, & erit triſtis, & mœrens, & erit mihi quaſi Ariel*; vbi Ariel ſecundo loco poſitum aliquid profectò indicat diuerſum à priori; videturque nobis explicandum cum Chaldæo, Vatabl. Adam. Lyran. & Forer. vt *Ariel*, ſumatur pro Altari, & ſic ſenſus eſt; ea Ciuitas, quæ ratione Templi, & Altaris, ideſt, Religioſæ obſeruantiæ, & ſacrificiorum fortiſſima plus erat, quàm artificioſa, naturalique munitione; mihi inſtar Altaris erit, vt quemadmodum ad *Ariel*, ideſt, ad Altare victimæ quotidie mactantur, ſtrataque, & conciſſæ, ac in fruſta ſectæ iacent circum Altare, quod madet, aut magis natat illarum ſanguine, ſic Hieruſalem quaſi Altare tota complebitur ciuium cadaueribus, redundabitque interfectorum ſanguine, & tabo; qua metaphora in re ſimili vſus eſt Iſai. in cap. 34. cùm dixit

Iſai. 34. nu.6. xit: *Gladius Domini repletus eſt ſanguine, incraſſatus eſt adipe. De ſanguine agnorum, & hircorum, de ſanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Boſra, & interfectio magna in terra Edom*; & Hier. 12. *Congrega eos quaſi gregem ad victimam, & ſanctifica eos in die occiſionis*; videturque mihi voluiſſe Deum opponere ſupplicium beneficio, quo ipſi abuſi fuerant, ſicut plerúmque ſolet diuina iuſtitia, vt ſcilicet qui abuſi fuerant Dei Cultu, Lege, & Religione ſingulariter illi populo à Deo conceſſa, qua tam fortis, & munitus reddebatur, vt non aliter inimicos ſuos diſperderet, & diſcerperet, atque victimæ offerendæ diſſecabantur: poſt contemptam Religionem, & relictum Dei Cultum, à Deo dilaceraretur inſtar victimæ offerendæ; id enim conſequens eſt contingat, & fiat à Deo genti illi, quæ Deum deſerit, & Religionem infringit, Cultúmque Dei conculcat, quo veluti baſi, & muro inexpugnabili Regna, & Reſp. nituntur, cinguntur, & conſiſtunt.

Hiere.12. nu.3.

Quod adhuc poſſumus confirmare ex Hierem. 25. vbi ait Deus; ſe tandem veluti Leonem deſeruiſſe Hieruſalem, quam velut fortiſſimus Leo, quandiu ibi habitauit, reddidit fortiſſimam, & inexpugnabilem, deſeruit autem eò quòd ibi Religionem, & Cultus obſeruantiam minimè inuenerit, ſic verò habet ſacer tex. *Dereliquit quaſi Leo vmbraculum ſuum*; vbi Brixian. ſic interpretatur: dicitur Deus derelinquere tabernaculum ſuum, hoc eſt templum ſuum, quaſi Leo, eò quòd non inuenerit ſibi fructum aliquem, & impletionem voluntatis ſuæ, ſiquidem Leo relinquit latibulum ſuum, ſi ſibi in eo loco non occurrat vnde viuere poſſit, &c. Diuinus igitur Leo, qui Leonem Dei Hieruſalem reddiderat, & Cultu, Religione, ac ſacrificiis veluti cibis alitus ibi detinebatur, ceſſante tandem Religione vmbraculum, & Templum ſuum deſeruit, & ſe tunc Leonem oſtendit, dum dereliquit occidendo, & dilaniando partes vmbraculi, & cubilis, ſcilicet ciues, & habitatores vrbis, qui tali præſente Leone, & protectore ſecuri degebant.

Hierem. 25.n.vlt.

Vnde intelligetur id, quod Diuinum Oraculum, Oſe. 9. ait: *Noli lætari Iſraël ſicut populi*, quaſi dicat; deſiſti eſſe populus, & Reſp. & formam Regni penitus amiſiſti, ex eo, ſcilicet quod à meo receſſiſti cultu, & ad idola colenda diuertiſti, ſic enim habet ibi Montan. poſtquam idolis tuis te cōſecraſti, amiſiſti formā populi, & diſperſus es in gentibus, id eſt, in populis, in quorum medio tu verſaberis, iiſdē modò iam materia riſus, & lætitiæ obliuiſcens, cùm à Deo receſſeris, cui adhærens fortiſſimus eras, & aliis pauorem, veluti Ariel, ac Leo fortiſſimus incutiebas. Oſe. 9. nu.1.

Facit in hanc ſententiam Baſil. ad illa verba. Pſal. 59. *Quis deducet me in ciuitatem munitam?* vbi per munitam ciuitatem, Eccleſiam, & congregationem fidelium, in qua Deus colitur, & adoratur, intelligit; quæ non poteſt non eſſe munitiſſima, & robuſtiſſima, cùm Deū habeat protectorem & defenſorē, qui ſuis cultoribus præſto eſſe ſolet, ſic enim habet Baſil. Eccleſiā fortè ſignificat, Ciuitatem, ſanè quis det vt hoc eximium, & ſingulare contempler ſpectaculū, Deum nempè inter homines populariter congredientē, &c. Etenim Deus cum iis, & pro iis pugnat, qui pro illius cultu, & religione etiā pugnāt, idque maximè curāt, & præ oculis habent, id igitur maximè precabatur, & optabat Dauid videre in populo ſuo, & diu, multúmque deduci dies ſuos, vt munitam Ciuitatem Eccleſiæ ſuis Pſal. 59. nu.11.

ſuis oculis cerneret, nihil enim optabiliùs probo, & prȩclaro Rege, quàm ſi Cultores Dei inueniat ciues ſuos: ſic enim in longinquum ſatis protrahetur Imperium, ac Regnum.

Hoc igitur deſiderium in corde optimi Ezechiæ flagrabat, dùm morte præuentus nihil magis dolebat, & lacrymabatur, quàm quod deinceps non poſſet adire Ciuitatem munitam, ſeu munitionis, vt Baſil. & alij legunt, Templum ſcilicet, vbi Deus pro ſuorum munimine, & defenſione, veluti dux, & prȩliator adeſt; imò vnde tota munitio, & fortitudo prouenit; nouerit ſiquidem Religioſus Rex tandiu duraturam eam Remp. quandiu Dei cultui adhæreret; quod ipſe maximè intendebat; & ne poſſet deinceps curare maximè etiam verebatur.

Daniel. 10. nu. 2. & 3. Inquirit Theodoret. Orat. 10. in Daniel. Quænam fuerit cauſa cur Propheta tribus integris diebus plorauerit, panémque deſiderabilé non comederit, & caro, & vinum non introierint in os eius, neque vnguento vnctus fuerit; ſicut ipſe refert, cap. 10. Idque factum putat, quia nullum apud ſuos ciues Babylone detentos zelum Diuinæ Religionis conſpexerat, nullum deſiderium Hieroſolymitani Templi adeundi, & inſtaurandi; hoc autem tot lacrymis lugendum cenſet, quia nouerat nihil boni poſſe accidere genti, quæ Diuinæ Pietatis oblita terrenis tãtummodo adhærebat. Sic verò habet Theodor. Neceſſe eſt luctus cauſam, quã Propheta obſcurè docet, inquirere. Si quis velit ad Beati Hieremiæ prophetiã, & ad Paralip. hiſtoriam, & ad Eſdræ ſcripturã animũ attendere, inueniet Cyrum primo anno Regni Iudæis omnibus quicumque vellent præcepiſſe, vt in patriam reuerſi ſanctũ Dei Templũ rurſus ædificarent, ita vt Propheta vndique animi lætitiæ cauſas habuerit. Verùm enimverò ſi quis hȩc ſingula diligẽti animo examinarit, has tandẽ comperiet Danielis doloris cauſas fuiſſe, cũ enim Rex omnibus quicumque cuperẽt libertatem, ac reditũ in patriam conceſſiſſet, complures, qui ſibi in Babylone domos conſtruxerant, eatum quaſi vinculo deuincti, neglecto in patriam reditu, externam patriæ regionem poſtularent, ſoli veræ pietatis amatores, patriarúmque legum cuſtodes, poſtpoſitis quas Babylone poſſidebãt facultatibus, patriam ſolitudinem, vel ipſi Regno anteponendam duxere. Hoc itaque Beato Danieli maximũ attulit luctum, &c.

Cùm ergo Daniel tam flebiliter doluerit pro Dei Cultu imminuto apud ſuos ciues, quid mirum ſi Rex Ezechias id maximè lacrymetur, quod morte pręveditus deinceps ſacra limina adire nequeat, vbi præſens ad Diuina perfectè peragendã ſuos incitaret, prouocaret, & alliceret; maximè cùm certo ſciret procliuem eam gentem ad idololatriam, & defectionem à Deo, ratione cuius tota etiam à Deo deſerenda, & profliganda erat; pro qua re facit ille locus Hierem. 7. *Nolite confidere in verbis mendacij: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini eſt, &c.* Hiere. 7. nu. 4. Quæ verba, ſicut ibi aduertit Maldonat. ſunt Iudæorum oſtendentium cuius cauſa putaſſent vrbem expugnari non poſſe, per Templum autem omnis externus Dei cultus intelligitur, ſicut apud Iſai. 66. Vt autem illi oſtendat Diuinum Oraculum inanem hanc fiduciam, & vanam eſſe confidentiam addit. *Ite ad locum meum in Silo, vbi habitauit nomen meum à principio, & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Iſraël, & nunc quia feciſtis omnia opera hæc, dicis Dominus & locutus ſum ad vos mane conſurgens, & loquens, &* Iſai. 66. n. 1. & 2. Sup. n. 12.

& non audiſtis, & vocaui vos, & non reſpondiſtis, faciam domui huic, in qua inuocatum eſt nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam, & loco quem dedi vobis, & patribus veſtris, ſicut feci in Silo.

Ioſ. 18. n. 2. & 9. & c. 21. num. 2. Iudic. 18. nu, 31. & c. 20. nu. 18. & c. 21. n. 2. Pſal. 77. num. 63. & 70.

Pro cuius loci intelligentia aduertendum eſt, arcam teſtamenti antequam templum conſtrueretur, fuiſſe collocatam in Silo in tribu Ephraim, quem locum Deus vaſtauit propter peccata Ephraim, & arcam in montem Sion in ſorte Iudæ transferri iuſſit. Pſalm. 77. *Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum ſuum,* &c. Et paulò infrà: *Repulit tabernaculum Ioſeph, & tribum Ephraim non elegit, ſed elegit tribum Iuda,* &c. ait enim Hieron. ad prædicta loca Hierem. quomodo ille locus in ruinas, cineréſque collapſus eſt, ita & templū corruat, &c. ob peccata, ſcilicet profanæ gentis ſanctum templum incolentis, Deum verò minimè colentis; vana enim eorum confidentia eſt, qui ſolo templi ædificio nituntur, non verò Dei cultu, & Religione.

Quia igitur certò nouerat Rex Ezechias poſt diſceſſum ſuum gentem illam ad idola eſſe teuertendam, dolet mortem ſuam, quandoquidem viuus illam in officio continebat, & vocando Dominum Deum ipſum templum Dei, docet potiùs reſpicere ad Dei Religionem, & Cultū, quàm ad ſolam ſtructuram templi, quod poſtea facturi erant Iudæi, de quibus dici poteſt quòd templum non haberent, etiamſi apud illos templum Dei eſſet; ſic enim eleganter exponit Zeno Veronenſ. Epiſc. Serm. de ſpirituali ædificatione domus Dei id, quod Chriſtus Dominus dixit. Matt. 24. *Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur:* addit igitur per explicationem Zeno, reprobat tam immenſum, tam inſigne, tam locuples templum, quia in eo verum non erat templum, etenim vbi non viget Religio, Cultus, Timor, & Reuerentia Dei, neque domus Dei eſt, neq; templum eſſe dicendum eſt; & qui templa adeunt nō pro colendo, & orando Deum, meliùs illis foret ſi templum neque adirent, neque ſcirent. Quod dixit Cæſar Arelat. Epiſc. homil. 12. loquens de iis, qui in domo Dei impedimento, aut perturbationi ſunt. Ita, inquit, vt nec ipſi audiant, nec alios audire permittant. Iſti tales minus à nobis culparentur ſi ad Eccleſiam non venirent, qui ibi probantur ampliùs Deum lædere, vbi peccatorū potuerant indulgentiam promereri. Quibus ſimilia habet homil. 34. videndúſque erit hac de re Chryſoſt. Serm. de Beato Philogon. in fin. tom. 3. & tom. 5. hom. 60. & 61. & Serm. de non deſpicienda Dei Eccleſia, ſacriſq; myſteriis, qui habetur eodem tom. inter nouiſſimè adiecta, & hom. 29. in acta Apoſt. vbi ait: Eccleſia lauacrum eſt, ſi ſemper adiretis, nullam accipientes tinctionem, quæ vtilitas perpetuò huc ire? Nam maius quidam damnum eſt, &c. Pulchreque in hanc ſententiam Bern. in Apologet. inter alia ſic ait: Currunt homines, & magis mirantur pulchra, quàm venerantur ſancta. O vanitas vanitatum, ſed vanior, quàm inſanior! fulget Eccleſia in parietibus, & in pauperibus eget, ſuos lapides induit auro, & ſuos filios nudos deſerit, &c. Plura qui velit, adeat Damaſcen. lib. 4. de Fide, cap. 14. Auguſt. de tempore Serm. 1. 2. & 253. Nazianz. Orat. 1. & poſtrema inuectiua contra Iulian. apoſtatam, & in 2. vbi piè, ac copiosè proſequitur quo pacto feſta celebranda ſint à Chriſtianis qui locus ſanè lectu digniſſimus eſt quemque pulchrè, ac doctè illuſtrauit Elias Cretenſ. Metropolit.

Matth. 24. nu. 2.

Similia ſunt quæ habet in Orat. ſua Panegyrica in Chriſti Natiu. non

longè à principio, vbi inter alia ait. Quocirca non vt in publicis feſtis fieri ſolet, ſed diuinè, non vt mundanè, ſed ſupermundanè celebritatem agamus, &c. quæ videnda ſunt, vt inde colligamus qua modeſtia, & compoſitione etiam exteriori, diuina ſint tractanda, & facienda, alioquin minimè Deo placitura. Vbi non omittendum eſt id, quod notauit Zeno cit. Serm. 1. de Abraham, ipſum, ſcilicet oblaturum filium in holocauſtum ex præcepto Dei, priùs alligaſſe, ne impatientia mortis calcitraret Iſaac, ac proinde videretur minus obtuliſſe, ſi in oblata victima, etiam ſine culpa, aliquid incompoſitum cerneretur, ſic enim habet: pedes quoque conſtringit, ne in exitu mortis concitata victima calcitraret, ſecurus enim Pater optimus timuit ne dolori aliquid liceret in morte. O, fratres, ſecura deuotio! ô qui ſeruum Domini ita eſſe meminerat, vt Patrem ſe eſſe neſciret! Similia habet Serm. 2.

Ex quibus patet qua veneratione ſacra tractanda, & peragenda ſint, idque vt doceret ſuos, contrario vitio deditos, vt de illis ſæpius Deus cōqueritur, optabat diu viuere Ezechias, Deique templum ſæpius adire, quo veluti in ſchola de cultu Deo exhibendo eos inſtrueret, & per hoc ſecurus redderetur, de illius Regni duratione, & ſtabilitate, quam ille velut Pater curabat, & veluti Rex in mente, cordéque gerebat.

Vel etiam ægrè fert præſcindi ſibi à Deo vitam, eò quòd ſe iam priuatum inueniret gaudio, & lætitia, qua afficiebatur, tum aſpectu, & pulchritudine illius domus, tum perpetua aſſiſtentia, qua diuinis laudibus, & ſacrificiis incumbebat; de decore, & pulchritudine templi plura diximus ad Cant. Moyſis Exod. 15. modò ſatis ſit quod dixit Zeno cit. Serm. de Spirit. ædificat. vbi ita habet: Salomonis accepimus Templum luculento opere fuiſſe cōſtructum, atque ita elaboratum, vt neſciret inſpector in eo quid potiſſimum miraretur, magnitudinem, opus, ornatum, anne materiam? ita enim in vnum decorem vniuerſa conuenerant, vt legitima domus Dei, caduca illa ambitio putaretur, &c. Dolebat igitur Ezechias priuari conſpectu tantæ pulchritudinis, qua ipſe in vita præ omnibus delectabatur.

Quòd verò ipſe maximè ſtuduerit Diuinis laudibus, & ſacrificiis incubuerit, mihi probat id, quod ipſe dixit Deo mortem ipſi comminanti. Iſai. 38. *Obſecro, Domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto*; exiſtimo enim hanc cordis perfectionem explicandam eſſe de Cultu Dei, & Religione, cui iugiter inſudabat Ezechias; idq; deduco ex 3. Reg. 15. vbi de Abia dicitur: *Ambulauit in omnibus peccatis Patris ſui, quæ fecerat ante eum, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid Patris eius*; vbi ſi quæras, quænam fuerit iſta perfectio Dauidis, & imperfectio Abiæ? Audi ad noſtrum inſtitutum Abul. ibi. q. 3. Quomodo dicitur, inquit, corde vir perfecto in Domino, qui peccauit grauiſſimè homicidio, adulterio, & numeratione populi, & ſimilibus; ſed ad perfectionem omnimodam requiritur innocentia ſaltem à mortalibus? Reſpondendum, quod eſſe cor perfectum alicuius cum Deo intelligitur dupliciter, vno modo quòd ſollicitus ſit circa cultum Dei, & vt agat quantum poterit, quòd Deus ſemper colatur, ſecundò quòd nunquam recedat ad idola. In Dauide fuerunt iſta duo, nam erat nimis diligens, & affectuoſus ad ampliandum cultum Dei, quod patet, quia nullus de Principibus Iſraël dixit vnquam quòd

Iſai. 38. num. 3.

3. Regum 15. nu. 3.

Digitized by Google

quòd volebat ædificare Templum Domino,& ipſe diſpoſuit;patet etiã, quia humiliabat ſe nimis coram Domino,abiiciendo ſeipſum, vt exaltaret Dominum: nam ſaltabat totis viribus,& ludebat coram arca quando tranſtulit eam de domo Obede-
2. Reg.6. num.14. & 22. don.2.Reg.6.& cùm increparet eum Michol,propter hoc dixit;*Ludam,& vilior fiam,quàm factus ſum coram Do-*
1. Paral. 13. nu.2. *mino,qui elegit me*; patet item 1.Paralipp. 13. Cùm ipſe admonuit totum Iſraël,vt irent pro arca in Cariathiarim. Ipſe igitur magis ſollicitus fuit circa cultum diuinum, quàm omnes prædeceſſores. Secundum patet, quia Dauid nunquam declinauit ad idola,imò tempore ſuo nullus in Iſraël auſus eſt tenere idolum,ergo cor eius perfectum erat in Domino.

Cùm autem obiicitur quòd peccauit in homicidio, adulterio, & ſimilibus, dicendum quòd iſta non tollunt cor Dauid eſſe perfectum, quia iſta erant quædam peccata facta ex paſſione, & tamen, propter hæc non ceſſabat deſiderium magnum colendi Deum, & vigor contra illos, qui vellent colere idola; & dicendum quòd verum eſt Dauid non ſeruaſſe innocentiam, vel munditiam cordis ſemper, & tamen ſeruauit ſemper perfectionem cordis, eò quòd iſta differunt, quia perfectio cordis ſtat cum aliquo peccato, cùm ſolùm requirat duo ſupra poſita;munditia autem cordis omnimoda, vel innocentia excludit omne peccatum. ſic Abul. proſequitur, & probat cordis perfectionem in Dauide,ex eo,quòd nimis diligens,& affectuoſus fuerit circa Dei cultum, & nũquam declinauerit ad idola, quod totum in Ezechia repertum fuiſſe
4. Regum 18. nu.3. conſtat ex 4.Reg.18.vbi dicitur: *Fecit Ezechias quod erat bonum coram Domino iuxta omnia, quæ fecerat Dauid Pater eius. Ipſe diſſipauit excelſa,& contriuit ſtatuas, & ſuccidit lucos, confregitq́; ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes, ſiquidem vſque ad illud tempus filij Iſraël adolebant ei incenſum,in Domino Deo ſperauit, itaque poſt eum non fuit ſimilis ei de Regibus Iuda,ſed neque in his, qui ante eum fuerunt: adhæſit Domino, & non receſſit à veſtigijs eius, fecitq́; mandata eius, quæ præceperat Dominus Moyſi, vnde erat Dominus cùm eo, & in cunctis, ad quæ procedebat ſapienter ſe agebat.* Conſtat igitur ex eodem cap. ſic affectum fuiſſe erga templum Domini, vt ad valuas templi affixerit laminas aureas.Cùm *Sup.n 13.* ergo Ezechias tanto zelo cultus Dei afficeretur, quid mirum, ſi pro delitiis reputaret ſæpius inuiſere Templum Dei,Diuinis laudibus & ſacrificiis intereſſe,& maximè,doleret,ac lacrymaretur, quòd deinceps, haud quaquam ei liceret Religione Dei frui, quæ illi tantum gaudium pariebat.

Vel etiam gratus Ezechiæ animus memoria recolebat quã bene ei fuerat in templo Domini,proinde dolet quòd non poſſet deinceps ibi adeſſe gratias agendo Deo,qui ipſi præſentiam ſuam eo in loco ſubueniendo, & benefaciendo teſtatus fuerat; pro qua re aduertendum eſt Ezechiam, cùm exercitus Aſſyriorũ ſuper Hieruſalem aſcendit, ſciſſis veſtimentis ſuis, & obuolutum ſacco intraſſe in domum Domini,vt patet Iſai. 37. *Iſai. 37.*
Et iterum cùm Rex Aſſyriorum per *num.1.* Nuntios illi literas miſit arrogantia, miniſque refertas;cùm accepiſſet eas de manu Nuntiorũ,& legiſſet,aſcendit in domum Domini, & expandit illas coram Domino, qui eum mirabiliter liberauit de manu Aſſyriorum.4.Reg.19. vbi Hieronym. in *4. Regum* cap.37.Iſai.dixit. Contra Senacheri- *19.n.14.* bi Regis blaſphemias ſolita Ezechias arma corripuit, rurſumque pergit ad templum, & epiſtolas eius expandit

& orauit ad Dominum, dicens: *Domine exercituum*, &c. Arma itaque, imò & victoriam de Aſſyriis inueniens in Templo, memor tanti beneficij, acerbiſſimè dolet, quòd in poſterum non potuerit ſacra limina adire, vbi tot bona inuenerat, vlterioráque poſſet ſperare; quæ ideò domus orationis dicta eſt, non alicuius peculiaris boni, quia per orationem omnigena bona in Templo Dei reperiuntur, ſicut oſtendimus ad Epiſt. Iacobi cap. 1. ad illa verba dabitur ei §. 1.

Denique luget, & dolet Ezechias ſeparationem animæ ſuæ, eò quòd deinceps non poſſet in illa proprio munere, & officio fungi, ſcilicet Deum laudandi, eíque iuges hoſtias offerendi; hoc enim præcipuum, & peculiare munus animæ noſtræ eſſe videtur. Pro qua re obſeruandus venit locus ille. Geneſ. 12. vbi de Abrahamo ait ſacer text. *Tulit vxorem ſuam Sarai, & Loth filium fratris ſui, vniuerſamq́, ſubſtantiam, quam poſſederant, & animas, quas fecerant in Haran*; vbi aduertendum eſt, animas ſumi pro hominibus ſecundùm vſitatam phraſim linguæ Hebreæ. Tota dubitatio eſt de verbo *faciendi*, quod ſignificat gignere, vel acquirere; primo modo non poteſt referri ad Abraham, cuius prima proles fuit Iſmaël, quē genuit decem annis poſtquam venit in terram Canaan, vt habetur Geneſ. 16. Lyran. intelligit de ſeruis, quæ eſt etiam eorum ſententia; quos tacito nomine refert Brixian. eámque amplectitur Peter. ibi. num. 56.

Gen. 12. num. 5.

Alij, quorum meminit Lyranus viros, ac mulieres intelligunt, quos Abraham è vano idolorum cultu ad veri Dei agnitionem traduxit; hi enim libentiſſimis animis, vt vitæ ſuæ ſpiritualis parentem, ac Fidei magiſtrum Abrahamum ſecuti ſunt. Et ſanè Hebræi, qui hanc expoſitionem amplectuntur, tradūt Abraham viros, Sarai mulieres magno numero ab infidelitate deduxiſſe, & in veri Dei Cultu inſtituiſſe, atque adeò eos Deo genuiſſe, & procreaſſe. Cui traditioni, ſiue expoſitioni ſuffragatur Chaldæa paraphraſis, quæ pro eo, quod nos habemus, *Animas, quas fecerant in Haran*, habet; *animas, quas legi ſubiecerat in Haran*, & in hoc ſenſu non abhorret ſignificatio generationis: vocabula enim Patris, Filij, Natiuitatis, gignendi, & naſcendi ſpiritualiter ſumi in Scriptura cuiq; obuium, & notum eſt. Hanc expoſitionem veriorem cenſet Abul. ibi. quæſt. 22. in fine vbi ita habet: animæ, quas fecerunt in Haran, ideſt, homines, quos ad Cultum Dei veri in Haran conuerterunt, quia docentes, vel conuertentes alios, facere eos dicuntur, & gignere, ſic enim dicit Apoſtolus ad Galat. 4. *Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Chriſtus in vobis*; & fortè iſta ſententia eſt melior, ſcilicet quod illi, quos conuerterunt in Haran, ſecuti ſunt eos venientes in terram Canaan, vt ibi magis ab eis erudirentur, & ne in terra illa idololatrarum manētes rurſus ad idololatriam verterētur. Fecit igitur Abraham eos homines, eáſve animas, quas ad Dei Cultum adduxit, quaſi antequam ad Dei Religionem perducerentur, neque homines fuerint, neque animas habuerint, neque pro animatis potuerint reputari, & cenſeri; cùm enim proprium munus animæ ſit Deum adorare, colere, & venerari, quandiu illa caret Dei cognitione, nec Dei Cultui vacat, & Religioni incumbit, reputatur quidem ac ſi nec exiſteret in rerum natura. Tantò igitur munere priuari, à tali miniſterio abſtrahi, dolet meritò Ezechias, facto ſuo nos docens quanti facere debeamus Religionē,

Galat. 4. num. 19.

&

& Pietatem, quando pius, ac religioſus Rex non tam conqueritur, & dolet de morte, quàm quod ſeparetur à pio, & religioſo exercitio colendi Deum.

Sed quoniã vidimus quanto gaudio perfundebatur Ezechias in Tẽplo, quantóq; illius potiũdi deſiderio tenebatur, parua iã licet componere magnis, & in præſentiarũ longè nobiliorẽ ſtatum noſtri tẽporis, ac legis perſequi, & proponere, quãdo nobis miſericorditer conceſſum eſt Deum videre, tãgere, & mãducare, & viuentium, imò vitæ panẽ ſumere; etenim, licèt corpus Chriſti in Euchariſtia exiſtens nõ poſſit videri oculis corporeis, vt tractãt Theologi ad 3. par. D. Th. q. 76. vbi nos latè hac de re diximus, videríq; ibi poteſt Suar. d. 53. ſect. 4. Neq; etiã poſſit immediatè attingi ab vllo ſenſu, imò neq; ab ipſa mente niſi per fidem, tamẽ in ſpecie aliena, & mediatè attingitur oculis, manibus, lingua & ipſo etiã pectore, quomodo etiã interdũ ſaluberrima pharmaca ita inuoluta dantur ægrotis in variis tegumẽtis, vt nullo ſenſu immediatè percipiantur, & tamen quia ipſa re vera ad ſtomachum penetrãt, vtiliſſima ſunt, & verè percipiuntur, ſicut benè proſequitur Cardi. Bellar. tom. 3. lib. 3. de Euchariſtia, cap. 9. Hinc igitur eſt quod nos dicamus videre Deũ in terra viuentiũ, in Eccleſia. ſc. Catholica, & in Templis viuentium per fidem, & gratiam.

Dixit olim Moyſes Iſraëlitis Deut. 4. *En populus ſapiens, & intelligens gens magna, nec eſt alia natio tam grãdis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris.* vbi Oleaſt. ſtatim inquirit; nũquid Iudæi propinquiorẽ ſibi Deum, quàm Chriſtiani habebãt? Quaſi dicar, minime gentium: etenim, ſicut ibi notauit Caietan. ſtatim in ſpecie manifeſtauit ſacer tex. propinquitatem Dei in eo, quòd inuocatus adeſſet, & reſpõderet, cùm tamẽ Dij gentium ſæpè inuocati deſint, at nobis longè nobiliori modo propinquus eſt cùm realiter, & ſubſtantialiter corpus eius nobis adſit, imò nobiſcum ſit, vbi notãdus venit Guarric. Abb. Ser. de Aſcenſ. ſtatim poſt princ. cùm ait; Sacramentum corporis, & ſanguinis ſui tradidit, & celebrandũ inſtituit, neſcio virtute, an charitate mirabiliori: hoc nouum genus manſionis adinueniens in cõſolationem receſſus ſui, vt ſi diſcederet ab eis ſpecie corporis, maneret non ſolùm cum eis, ſed etiam in eis virtute ſacramẽti. Magna quidem dignitas noſtra, dũ nobiſcum habemus corpus, & ſanguinẽ Dei hominis, ſed adhuc adinuenit charitas, & potentia Dei noſtri nobiliorẽ eſſendi modũ, dum in nobis eſſe voluit. Magnum vtique beneficium nobis contulit Chriſtus Dominus, dum noſtris dignatus eſt adeſſe, & cõtineri templis, ſed longè maius, dũ noſtra corpora voluit eſſe tẽpla ſua, illa ingredi, in illis adeſſe.

Deut. 4. n. 6. & 7.

Tãta luce obfuſcatus Philo tenebras ſuæ ignorãtiæ cõfeſſus eſt, quãdo lib. Quod deterior, &c. dixit Deũ quidẽ dantẽ ſcio, dari verò nõ intelligo, quaſi dicat: Deum conferentem beneficia, à malis liberãtem, obſecrationibus reſpondentẽ libẽter fateor, at quod ipſe hominibus detur ſumẽdus, mãducãdus, & pectore humano veluti cõcludẽdus, id minimè percipio; dare tamen ſe voluit Deus, qui dixit. Io. 6. *Panis, quẽ ego dabo, caro mea eſt*; ſed ſtatim non intelligẽtes Deum dari poſſe, *litigabãt adinuicem dicẽtes, quomodo poteſt hic nobis carnẽ ſuã dare ad mãducandũ?* Neq; mirũ ſi hoc mirãtur, neq; nouũ, ſi nouitatẽ nõ intelligũt, quoniã iã in figura mirati ſunt, & ſe non intelligere confeſſi ſunt; nã Exod. 16. cùm vidiſſent filij Iſraël manna, dixerunt adinuicem: *Manhu,*

Ioan. 6. nu. 51.

Exod. 16. nu. 15.

hu, (quod ſignificat quid eſt hoc?) ignorabant enim quid eſſet. Si igitur mirabantur Deum dantem cibum illum, quem manducātes mortui ſunt, quid mirum ſi ignorantes mirentur Deum dari in cibum immortalitatis, imò quia id ſemper ignoraturi erant, & miraturi, tunc primò mirati ſunt, ſicut aduertit Rupert. lib. 3. in Exod. cap. 15. vbi ait, tunc dicere cœperunt, manhu, & vſque hodie dicere non deſinunt, cùm dicimus Caro Chriſti eſt, & dicunt ſemper quomodo eſt? quomodo eſt? &c.

Volebat Paulus præ charitate, qua ardebat ſe dilectis ſuis dare, ſi poſſet,
1. Theſ. 2. num. 8. quando 1. Theſſal. 2. dixit: *Deſiderantes vos cupidè volebamus tradere vobis, non ſolùm Euangelium Dei, ſed etiam animas noſtras, quoniam chariſſimi nobis facti eſtis*; cæterùm illi nequaquam licuit ſe dare, quia non potuit, dedit tamen ſe Omnipotens Filius Dei, cui omnia dedit Pater in manus, concurrente pariter amore, & potentia, illo deſiderante, ac operante. Votum vouit Iacob Deo, dicens.
Gen. 28. num. 20. Gen. 28. *Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, erit mihi Dominus in Deum*; etenim ſicut dixit Clem. Alexand. 1. pædagog. cap. 6. ad fin. Aluiſſe inter homines ſæpè affert plura amoris incitamenta, quàm procreaſſe; dedit quidem panem ad manducandum in via, qui ſe iugiter manducandum præbebit in patria; non quemlibet panem dedit, ſed ſeipſum in panem, & qui tale viaticum conceſſit, quid ſuum nobis negabit in patria? meretur proinde, vt qui à nobis timetur vt Dominus, diligatur vt Deus, atque nobis Dominus ſit in Deum: nam ſicut dixit Chryſoſtom. tom. 5. homil. 61. ad populum poſt princip. Propterea ſemetipſum nobis immiſcuit, & corpus ſuum in nos contemperauit, vt vnū quid efficiamur tanquam corpus capiti cooptatum, ardenter enim amantium hoc eſt. Hoc itaque Iob inſinuans dicebat de ſeruis ſuis, quibus erat ſupra modū deſiderabilis, quod deſideriū oſtendentes dicebāt; *Quis dederit nobis de carnibus eius impleri?* Iob 31. Propterea Iob 31. num. 31.
quidem & Chriſtus id fecit in maiorem nos inducens charitatem, & ſuum erga nos oſtēdens deſiderium, non tantùm ſe præbens cupientibus videndum, ſed & palpandum, & comedendum, & carni dentes infigere, & complicari, & omne deſiderium impleri, vbi Chryſoſt. oſtendit quanto præclariori beneficio nos affecerit Chriſtus Dominus, quàm veteris teſtamenti etiam electos Reges; illi enim templum videbant, vnde Ezechias ait: *Non videbo Dominum Deum*, at nos ipſum videmus, tangimus, & ſumimus.

Commendantur quidem matres quæ proprios filios ad vbera portāt, ſuóque lactāt, & nutriunt lacte, nam ſicut dixit Ambr. lib. 1. de Abraham, c. 7. ad illa verba. Geneſ. 21. vbi Sarai Gen. 21. num. 7.
dixit: *Quis auditurus crederet Abraham, quòd Sara lactaret filium, quem peperit ei iam ſeni?* Prouocantur fœminæ meminiſſe dignitatis ſuæ, & lactare filios ſuos, hæc enim matris gratia, hic honos. Denique plus amare filios ſolent, quos ipſæ matres lactauerunt vberibus ſuis, vnde Phauorinus Philoſophus apud Gellium, lib. 12. cap. 1. in princ. Dimidiatum matris genus earum dixit, quæ filios aliis nutriendos tradūt, ſic enim ait, ad matrē vxoris amici ſui, quæ enixū filium commiſerat nutricibus. Oro te mulier ſine eam totā, ac integram eſſe matrem filij ſui, quod eſt enim hoc contra naturam imperfectum, atque dimidiatum matris genus pepeiſſe, ac ſtatim ab ſeſe abieciſſe? Aluiſſe in vtero ſanguine ſuo neſcio quid

quid, quod non videret non alerct nunc ſuo lacte, quem videat iam hominem, iam matris officia implorantem, non fruſtra creditum eſt ſicuti valeat ad fingẽdas animi, atque corporis ſimilitudines vis, & natura ſeminis: non ſecus ad eandem rem lactis quoque ingenia; & proprietates valere, neque in hominibus id ſolùm, ſed in pecudibus quoque animaduerſum: nam ſi ouium lactæ hædi, aut caprarum agni alerentur, conſtat fermè in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem: in arboribus etiam, & frugibus maior plerúmque vis, & poteſtas eſt ad earum indolem, vel detractandam, vel augendam aquarum, atque terrarum, quæ alunt, quàm ipſius, quod iacitur ſeminis, ac ſæpè videas arborem lætam, & nitentem in alium locum trãſpoſitam. Quæ (malum) igitur ratio eſt nobilitatẽ iſtam nati modo hominis, & animum benè ingenitis primordiis inchoatum, inſitiuo, degeneríque alimento lactis alieni corrumpere? Præſertim ſi iſta, quàm ad præbendum lac tunc adhibebitis, aut ſerua, aut ſeruilis, & vt plerúmque ſolet externæ, & barbaræ nationis: ſi improba, ſi informis, ſi impudica, ſi temulenta eſt, &c. Similia ſunt quæ habet Macrob. lib. 5. cap. 11. dicens, in moribus inoleſcendis magnam ferè partem nutricis ingenium, & natura lactis tenet, & Virgil. 4. Æneid. in hoc ſenſu dixit:

Perfide, ſed duris genuit te cantibus horrens
Caucaſus, hyrcanaq́ʒ admorunt vbera tigres.

Et vxor Caton. teſte Plutarc. in eius vita, cùm propriis vberibus filium lactaret, eiſdem admouebat ancillarum filios, quo mores, & indolem haurirent nobilem, ne alias ſeruili tantum lacte educati filium inficerent, cum quo ſimul educati verſaturi, & colluſuri erant.

Chriſtus igitur Dominus, vt mores nobis ingereret diuinos, & ſuum erga nos probaret affectum, factus eſt nobis cibus, proprióque ſanguine, & carne, veluti lacte nutrit; nam ſicut dixit Chryſoſt. hom. 1. in Pſ. 50. Aliquando mater cũ genuerit filiũ, ſtatim eum tradit foris & pietatis inſignia abſcõdit, erubeſcit fieri nutrix, quæ facta eſt mater, Chriſtus autem non ita, ipſe nutritor eſt noſter, ideo & pro cibo propria nos carne paſcit, & pro potu ſuum ſanguinem nobis propinauit; ſimilia habet hom. 60. ad popul. cùm ait: Matres multæ ſunt, quæ poſt partus dolores filios aliis tradunt nutricibus, hoc autem ipſe non eſt paſſus, ſed ipſe nos proprio ſanguine paſcit, & per omnia ſibi coagmẽtat, vt ſc. nobis impertiatur aliquid de moribus & virtutibus, ac indole ſua: nam ſicut dixit Cyprian. Ser. de Cœn. Dom. paulò pòſt med. Verbum bonum, mores compoſitos, affectus pudicos, ſenſus pacificos, illa interior ſynceritas vbique diffundit. Et Nyſſen. Ora. Catecher. cap. 37. Cùm intra nos fuerit hoc ſalutare medicamẽtum, veneni damnũ, quod corpori fuerit inditum, per contrariam repellet affectionem. Et Cyrill. Alexand. lib. 4 in Ioan. cap. 17. Sedat, inquit, cùm in nobis maneat Chriſtus ſæuientem membrorum noſtrorum legem, pietatẽ corroborat, perturbationes animi extinguit. Et Ber. Ser. 1. in Cœn. Dom. poſt med. ait. Si quis noſtrũ non tã ſæpenumero, non tam acerbos ſentit iracundiæ motus inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiuſmodi, gratias agat corpori, & ſanguini Domini, quoniã virtus ſacramẽti operatur in eo, & gaudeat quod peſſimũ vlcus accedat ad ſanitatem, Cyprian. verò loc. cit. ad fin. ait: Omnis ſapor delectamentorũ carnalium fit

ſit ei quaſi raucidum, &c. Plura hæc de te habet Iulius Firmicus Maternus lib. de Myſteriis, & erroribus profanat. Relig. c. 19. tom. 4. Bibliot. vbi ait: Chriſtus vos epulis ſuis reuocat ad ſalutem, & graui veneno putres artus, & putrentia membra viuificat. Similia habet Laurent. Iuſtin. lib. de Diſcip. & perfect. monaſt. conuerſat. cap. 19. & D. Thom. opuſc. 58. cap. 6. & 21. Ideo Chryſoſt. hom. 4. in Matt. poſt med. ait. Quonam modo ab hac tam noxia peſte fugiemus? Si illam vtique potionem bibamus, quæ omnes intra nos vermes, ſerpenteſque mortificat, &c. Nam ſicut dixit Cyprian. cit. loco ad med. alludẽs ad id, quod Paulus de vino dixerat
Epheſ. 5. nu. 18. Epheſ. 5. *in quo eſt luxuria*: in hoc vino non eſt luxuria, nec mouetur ad ludum poſt hunc potum laſciuia. Et Paſchaſ. lib. de Corpore, & ſanguine Domini cap. 21. tom. 6. Bibliot. conferens dicta verba Pauli cum iis, quæ habet Zachar. cap. 9. ait: Felix fructus vbertatis, ex quo virginitas germinatur, nam in hoc noſtri germinis vino caſtitas corrumpitur, ab iſto verò virgines procreantur.

Non ſat itaque fuit Deo nos creare, niſi etiam propria carne, & ſanguine aleret, vt ab illo cœleſti cibo cœleſtes hauriremus mores, & noſtra ſanctificaretur natura: nam ſicut dixit Ariſt. 2. de generat. cap. 8. text. 50. Ex eiſdem ſumus, ex quibus & nutrimur. Adhoc igitur vt Chriſti induamus conditiones, ac veluti Dij firmes reddamur, ſe nobis dedit in cibum. Videndúſque erit D. Th. 3. part. quæſt. 79. art. 1. ad 3. & artic. 5. ad 1. vbi videtur inſinuare quòd virtus iſtius cibi redundat etiã ad corpus. Et Epiſcopus, ac Martyr. Roff. non ſemel contra Æcolampad. affirmat dici hoc Sacramẽtum communionem, quia efficit maximorũ bonorum participationẽ; qua in re ſic ille argumentatur. Qui ſeipſum dedit corporaliter participandum, quomodo vnà ſecum bonorum participationem ſuis participibus non elargietur? Imò Trident. ſeſſ. 13. c. 2. vocat antidotum contra noſtræ naturæ venenum, in quo Diuini erga homines amoris diuitias effudit, & communionem effecit. Audiamus ergo quid ex dictis colligendum ſit cum Chryſoſt. hom. 51. in Ioan. poſt med. cùm ait: Audiamus, & perhorreſcamus, carnes ſuas nobis tradidit, ſeipſum immolatum propoſuit, quam igitur ſatisfactionem offeremus, cùm tali pabulo nutriti taliter peccemus, cùm agnum comedentes in lupos conuertamur, cùm ouinis carnibus ſaturati, vt leones rapiamus, &c. Similia ſunt quæ habet homil. 60. ad popul.

Debemus igitur eum, qui talem cibum præbuit Dominum De um agnoſcere, & adorare, & ſicut eſurientes infantes ad vbera matris accurrunt, apprehendentes, amplexantes, & oſculãtes, ſic ad parẽtem noſtrum toto animi affectu concurrere; ad hoc enim inuitamur à Dauidẽ. Pſal.
2. *Apprehendite diſciplinam*, ex Hebr. Pſal. 2. nu. 12.
Pagnin. Vatabl. Felix. Ianſen. Genebrar. & alij, *Oſculamini filium*, vel vt Campenſ. habet, *amplectimini*; quod idem eſt atque adorare, ſicut aliqui legunt, vt Felix, & etiam Eugubin. poſt Hieronym. in Commentar. & Palmer. tom. 1. prolegom. 8. & Marc. Anton. Flamin. Etenim mos erat in eo populo, vt ſi quãdo Rex quiſpiam creatus eſſet ad ſignificationem obſequij eius genua, aut manus oſcularentur, vt 1. Reg. 10. cùm dicitur:
Tulit Samuel lenticulam olei, & effudit 1. Reg.
ſuper caput Saül, & deoſculatus eſt eum, 10. nu. 1.
& Gen. 41. *Ad oris tui imperium cun-* Gen. 41.
ctus populus obediet, in Hebr. legitur *ad* nu. 40.
os tuum (vel vt Regia habet, *ſuper os tuum*) *cunctus populus oſculabitur*; quod Vatabl.

Digitized by Google

Vatabl.vertit,& expoſuit:*Os tuũ oſculabitur omnis populus*, hoc nempe ſigno te illorum eſſe Dominum oſtendentes; hoc etiam verbum habetur Oſe. 13. ibi: *Vitulos adorant*, vbi Pagnin.Regia,& Thigur.*Oſculantur,vitulos.* Denique D. Hieron.ad Ruffin. ait, qui adorant, ſolent deoſculari manum,& capita ſummittere.

Iubemur igitur oſculari,& adorare filiũ, apprehẽdereq́; ipſum, ſicut Hieron.teſtatur ſe vertiſſe in cõmentariis, & ipſi etiam Hebræi vertunt, in Midras Thehilim,ideſt,expoſitione Pſalmorum.Sed cur hoc pręcipuè iſto in loco iniungatur,exiſtimo non vulgariter, nec ſine vtilitate,& myſterio deduci ex eo, quòd hæc vox, *Bar*,quæ in hoc loco habetur, ita ſignificat filiũ, vt etiam ſignificet frumentum,& triticum electum quidẽ, purum, & mundum, ſicut eleganter docet Hieron.in Apolog.1. aduerſus Ruffin. lib.1. poſt med. vnde eadem vox habetur Pſal.71. *Erit firmamentũ in terra in ſummis montiũ:* vbi Pagnin. Tygur.& Caiet.*Pugillus*,aut *vola tritici*, alij *denſitas tritici*, vt Rabbi Dauid, Rabbi Ioſeph, & Montan.& in ea tritici vbertate ſubodorati ſunt ſicut Hebræi panem hunc ſuperſubſtantialem,nam Chaldæus legit:*Erit ſubſtantificus panis in terra*. & Rabbi Salom. apud Aug.Iuſtin. Epiſc. Nebienſem,cuius extat Pſalteriũ quinq; linguarũ,*Pizath bar*.ideſt,placentula frumenti, loquela eſt abundantiæ,& multiplicationis,atque Magiſtri noſtri expoſuerunt, ſermonem eſſe placentularũ in diebus Meſſiæ. Et Rab. Hiſa apud Raimũd. & Triumphũ in lib.Sareſim dixerũt:Magiſtri. Futurũ eſt vt triticum palmeſcat,& aſcendat ſicut palma,& hoc in diebus Meſſiæ. Vidẽdus Rabbi Barach. apud Galat. li.8.c.7.& dictus Rabbi Salom.Chriſtianis rebus infenſiſſimus, qui vixit circiter annũ 1185. Scriptũ reliquit in hunc Pſ.Magiſtri noſtri bonę memoriæ expoſuerunt hoc eſſe placẽtarium in diebus Meſſiæ.Sic ille,vt refert Galat.li.16.c.6.& Genebr.in Pſ. 71.Videndus item Burgenſ.in addit. 2.ad hunc Pſal.vbi ait:Piſath,non ſignificat abũdantiam,ſed potiùs placentam, aut placentulam frumenti, & cũ hoc concordat trãſlatio Chaldaica,in qua pro *in ſummis montium*, expreſsè vertit,*In capitibus Sacerdotũ*, licèt autem hęc verſio in nullo reperiatur,ſicut aduertit Nebienſ. ibi,tamen montes in Scriptura vocari Apoſtolos,Sacerdotes,& Sapiẽtes frequentiſſimũ eſt apud ſanctos Patres. Videndus Ambr.ſerm.22. in Pſ.118. & in c.17.Luc.& libr.de Noë,& Arca c.32.Auguſt.tract.1.in Ioan. & in Pſal.35.75.86.103.Greg.22.moral.c. 11.& 27.Orig.hom.27.in Numer.& hom.2.& 3. in Cant.Hieron.Iſai.14. 30.52. Hierem.9. Ezech.6.35.& 36. & ſanè Chaldæa verſio, non illa paraphraſis allata, ſed illa, quã reliquit Rabbi Ionath,qui viginti annis dicitur ætatem Chriſti præceſſiſſe, ſic habet:*Erit ſacrificium panis in terra in capite montium Eccleſiæ* ideſt,Sacerdotum,vt ex eo refert Paulus Burgenſ.

Pſal. 71. num. 16.

Futura autem prædicitur placentula in capite montium, ideſt, ſuper capita Sacerdotum, quia cùm Hoſtiam ſacram in ſublime attollunt adorandam,ſuper capita ipſorum viſitur;& hanc fuiſſe Hebræorum traditionem refert Triumphus Chriſti tit.12.probat.5.Ex his igitur conſtat, verba illa vnde noſtra digreſſa eſt oratio, imitationẽ ad ſacram Euchariſtiam continere:*Oſculamini,adorate, & apprehendite Filium,quoniã frumentũ panis,& cibus factus eſt viatorũ:* vbi notãda,etiam eſt verſio, quam affert Hieron.cũ Aquil.& Symmach.*Adorate purè:* vt ſit ſenſus, panis ille, frumentum,placentuláque propoſita in capitibus Sacerdotum,oſculo,& ore

apprehendenda eſt, corde tamen, & animo puro; ad quod videtur alluſiſſe Paulum 1. Cor. 11. cùm iubet panem cæleſtem dignè ſumi, & probatione præmiſſa. Inuitamur igitur, & vocamur ad adorandum, & ſumendũ hũc cibum, quem toto animo etiam non inuitati quærere debebamus.

1. Cor. 11. num. 33. & 34.

Sed quoniam Ezechias tanto deſiderio tenebatur videndi, & inuiſendi Templum, ſingula quæ ibi reperiebantur cum iis, quæ in noſtris Templis adſunt, conferamus, vt inde facilè colligamus quantò maiori lætitia debeamus affici, quantò ardentiori deſiderio flagrare, quantò maiori deuotione ad noſtra templa concurrere, quàm Rex ipſe Ezechias. Adderat igitur ibi in anteriori atrio, quod & Sacerdotum dicebatur (vt externam, & omnibus peruiam partem Templi omittamus) altare holocauſti, vbi victimæ cremabantur: ſtatímque occurrit diuiſio ſacrificiorum, in holocauſtum, hoſtiam pro peccato, & hoſtiam pacificam. Holocauſtum, quod iuxta proprietatem Hebræam ſignificat aſcendens, quia nimirum hoc ſacrificium igne conſumptum, totúmque in vaporem, & fumum reſolutum quaſi aſcendebat. Plerique, vt Iſidor. refert lib. 6. Origin. contendunt eſſe nomen Græcum, idem ſignificans quod totum incenſum. Hoſtia pro peccato multiplex erat pro diuerſitate peccatorũ, aut perſonarum. Hoſtia pacifica inſtituta erat ad agendas Deo gratias pro beneficiis acceptis. His addi poteſt quartum genus ſacrificij, ad impetrandum, ſcilicet aliquód beneficium à Deo præter remiſſionem peccatorũ, quod dici poteſt ſacrificium impetratorium, de quibus ſacrificiis videnda ſunt ſex prima capita Leuit. vbi Cyrill. Rupert. & alij expoſitores varias horum ſacrificiorum rationes tradunt, quas breuiter collegit D. Th. 1. 2. q. 102. & priùs attigit Philo lib. de Victimis, & Ioſeph. 3. lib. Antiq. cap. 13. Nouiſſiméque Lorinus in Commentariis ad libr. Leuitici.

Pro his omnibus ſacrificiis præſtantiſſimũ in Templis noſtris adeſt ſacrificium, vbi Filius Deo Patri offertur, de cuius præſtantia, & excellentia, plura qui velit, adeat Suar. 3. tom. 3. p. d. 74. & 75. vbi latiſſimè de hoc ſacrificio agit. Videndus ité erit Baron. tom. 1. anno Chriſti 34. c. 51. & Thom. Boſ. tom. 2. lib. 13. de Signis Eccleſiæ c. 7. nu. 5. modò pro noſtro inſtituto occurrit notandus locus apud Auguſt. 16. de Ciuit. c. 20. poſt med. vbi loquens de hoc Sacramento ait. Id ſacrificium ſucceſſit omnibus illis ſacrificiis veteris teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri, propter quod etiam vocem illam in Pſalm. 39. eiuſdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoſcimus: ſacrificium, & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi, quia pro illis omnibus ſacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur, quod rectè proſequitur Benedictus Fernand. in cap. 14. Geneſ. ſect. 8. num. 2.

Et pro maiori huius rei explicatione aduertẽdum eſt, quòd olim ſacrificabatur in holocauſtum ſingulis diebus iuge ſacrificium, alterum mane, alterum veſpere, mactabatúrque agnus mundiſſimus, certáque portio farinæ offerebatur, vt conſtat ex lib. Exod. 29. & Num. 28. Mane quidem ſe obtulerat agnus immaculatus cùm ſtatim atq; factus eſt homo dixit: *Ecce venio*, & ad veſperam illius diei, de quo dicitur: *Ante diem Feſtum Paſchæ* ſeſe obtulit immaculatus agnus, quãdo panẽ conſecrauit in corpus ſuum, & remanſit hoc ſacrificium veſpertinum in vltima, & 6. ætate vſque in finem duraturum. Etenim ſicut aduertit Euthym. quamuis ſacrificium ex agno

Exod. 29. num. 39. Num. 28. num. 4.

agno conſtaret, & quamuis mane fieret, diuinius, & celebrius veſpertinum addebatur, quod nõ ab agno, ſed à farina nomen accipiebat, quod, ſcilicet referret ſacroſãctũ, & veſpertinũ ſacrificium Euchariſtiæ; hócque
Pſ. 140. num. 2. videtur dixiſſe Regius vates Pſ. 140. illis verbis: *Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.*

Hoc etiam ſacrificiũ cæteris præ-
Malac. 1. num. 10. & ſeq. ferendum prædixit Malach. 1. cùm habet: *Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra, ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum magnũ eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum:* quæ verba pertinere ad Euchariſtiam tradit Iuſtin. in Dialog. cùm Triphonem, Irenę. lib. 4. c. 32. Tertul. 3. contra Marc. Cypr. 1. cõtra Iudæos c. 16. Euſeb. Cæſar. lib. 1. de Monſt. c. vlt. Chryſoſt. in Pſalm. 95. vbi etiam Hieron. Aug. lib. 1. contra aduerſariũ legis, & prophetarum c. 20. & lib. 18. de Ciuit. c. 35. Theod. ad dicta verba Malach. Idacius Clarus lib. 3. contra Varimãdum; & quod ita intelligendus ſit locus ex eo patet, quia in omni loco à Solis ortu vſq; ad occaſum Deus ait ſibi offerri, & ſacrificari oblationem mundam: ergo ab Eccleſia tantùm noſtra offertur, ſola namque ex omnibus cætibus, qui Chriſti cultum profitentur à gentibus conflati, eſt per vniuerſum Orbem terrarum diſperſa. Deinde Propheta ait, in omni loco à Solis ortu vſque ad occaſum ſacrificari Deo oblationem mundam; vnde infertur hãc oblationem ita per ſe mundam eſſe, vt nulla offerentis labe commaculari poſſit; nã ſcimus in omni loco eſſe probos, & reprobos homines, qui Deo offerunt, ſiue ſpeciale, ſiue corporeum ſacrificium, nullum verò inter Chriſtianos ſacrificium eſt, in quo cõcurrant hæc duo, vt ſcilicet in omni loco offeratur, deinde ſemper ſit mũdum, & purum, niſi corpus Chriſti, quod Eccleſiæ prodeſt, ac Deo placet, etiãſi miniſter ſit pollutus, & nequã; quod Hebræis non contingebat, ac propterea Deus eorum repudiabat ſacrificia, quia tota pendebant ex offerentis puritate, vt Deo eſſent grata.

Neque verò huic ſacrificio, & altari defuit ignis quandoquidem holocauſtum erat; nam ſicut aduertit D. Th. 3. p. q. 46. art. 4. ad 1. mors, & Paſſio Chriſti facta fuit in Cruce, veluti in altari; altare verò holocauſtorum, inquit ille, in quo ſacrificia animalium offerebantur, erat factum de lignis, vt habetur Exod. 27. & quantũ ad hoc veritas reſpondet figuræ: loco autem materialis ignis fuit in holocauſto Chriſti ignis charitatis; cùm ergo hoc Sacramentum, & ſacrificiũ imago ſit, & rememoratiuum alterius ſacrificij cruenti, in vtroq; eundem ignem cernere poſſumus, imò & figura huius Sacramenti fuit ignis de cœlo, de quo Leuit. 9. habetur: *Apparuit gloria Domini omni multitudini, & ecce egreſſus ignis à Domino deuorauit holocauſtum, & adipes:* vnde Ephræm, & Chryſoſt. cit. à Boſ. lib. 13. de Signis Eccleſiæ c. 7. n. 7. Euchariſtiam vocarunt ignem, & in antiquiſſima S. Iacobi liturgia ſic ait ad populum Sacerdos: Dominus nos benedicat, & dignos nos faciat, qui puris forcipibus accipiamus igneum carbonẽ, & imponamus in ore fideliũ ad purgationem, & reuocationem animarũ ipſorum, & corporum amen. Hinc etiam eſt quod ignis de cœlo iubetur cuſtodiri Leuir. 6. vbi dicitur: *Ignis in altari ſemper ardebit, quẽ nutriet Sacerdos ſubijciẽs ligna mane per ſingulos dies, ignis iſte perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.* Et hæc fuit cauſa cur Hiere. præcepit iis, qui in tranſmigrationẽ

Exod. 27. num. 1.
Leuit. 9. num. 24.
Leuit. 6. num. 12.

Babylonis ducebantur, vt acciperent
2. *Mach.* hunc ignem, ſicut habetur 2. Mach. 1.
1. *nu.* 19. & 2. *Et occultè abſconderent in valle, vbi*
& cap. 2. *erat puteus altus, & ſiccus, & in eo con-*
num. 1. *tutati ſunt ignem, ita vt omnibus ignotus eſſet locus. Cùm autem præteriſſent anni multi. & placuiſſet Deo, vt mitteretur Nehemias à Rege Perſidis, nepotes Sacerdotum illorum, qui abſconderant miſit ad requirendum ignem, & non inuenerũt ignem, ſed aquã craſſam & iuſſit eis haurire, & afferri ſibi, & ſacrificia quæ impoſita erãt, iuſſit Sacerdos Nehemias aſpergi ipſa aqua, & ligna, & quæ erãt ſuperpoſita, vtq; hoc factũ eſt, & tempus affuit, quo Sol refulſit, qui priùs erat in nubilo, accenſus eſt ignis magnus, ita vt omnes mirarentur, qui & deuorauit victimas.* En igitur vnius ignis perpetua continuatio in vmbra futuri, de quo Chri-
Matt. 28. ſtus Dominus dixit Matt. 28. *Ecce ego*
num. 20. *vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationẽ ſæculi*; quod de Euchariſtia interpretãtur Cornel. Ianſ. Lyran. & pleriq; alij, voluit enim Deus homo vt Sacramentũ hoc in memoriam ardẽtiſſimæ charitatis ſuę inſtitutum, perpetuò nobiſcum adeſſet, tum ad illuſtrandas mentes noſtras, tum etiã ad inflãmanda corda noſtra, & hoc teſtatus eſt etiã Rabbi Pinhas filius Iail, cùm dixit futurũ vt tẽporibus Meſſiæ ſacrificia cuncta ceſſarẽt, remaneret tamen ſacrificiũ panis, & vini ſecundùm ritum Melchiſedech.

Facit in hanc ſententiam id, quod
Malac. 3. Malach. c. 3. loquens de tẽpore Meſ-
num. 4. ſiæ ait: *Placebit Domino ſacrificium Iudæ, & Hieruſalẽ ſicut dies ſæculi, & ſicut anni antiqui*: vbi ſi quæras cur hoc ſacrificium vocetur Iuda, & Hieruſalem: non alia de cauſa factũ dicimus, niſi quia in Euchariſtia Chriſtus incruento ſacrificio immolatur, qui de Tribu Iuda natus eſt, & in Hieruſalẽ fuit immolatus, alioqui cur potiùs Iuda, quàm Leui, aut cuiuſuis alterius, cuius nomine Chriſtiani notentur? Deinde expendenda ſunt verba illa: *Placebit Deo ſicut dies ſæculi, & ſicut anni antiqui*: etenim quando olim ſacrificiũ Deo placebat, ignis de cœlo adueniens illud deuorabat, vt quando Deus *Reſpexit ad Abel, & ad munera eius.* Gen. 4. quod non fuit aliud, *Geneſ.* 4.
quàm vt docet Hieron. in lib. tradi- *num.* 4.
tionum Hebraïcarum in Geneſ. de cœlo repente miſſo igne cremaſſe Deum, & conſumpſiſſe ſacrificiũ Abel, intacta prorſus oblatione Cain, id quod ſecutus Theodotion dictum locũ ſic vertit, *Et inflãmauit Dominus ſuper Abel*, quod licẽt rideant Caluin. & Luther. quaſi Iudaïcas fabulas, tenet ibi Procop. & Cyrill. Chryſoſt. Theophil. & Æcum. in c. 11. Epiſt. ad Hebr. n. 4. & Cypr. Orat. de Nat. Domini, videndúſque erit ibi nouiſſimè Corn. à lapide, ſic etiã & de ſacrificio conſecrationis Aaronis proditum eſt
Leuit. 9. & de ſacrificio Gedeo. Iudic. *Leuit.* 9.
6. & de Manue Iudic. 13. de ſacrificio *num.* 24.
Dauid 1. Paralip. 21. de Sacrificio Sa- *Iudic.* 6.
lomonis 2. Paral. 7. de ſacrificio Eliæ *num.* 21.
3. Reg. 18. Perplacet igitur ſacrificiũ *Iudic.* 13. *num.* 20.
neceſſariũ Deo ſicut olim, imò magis 1. *Paral.*
quã vllum olim placuerit, quia in eo 21. *n.* 26.
flamma cœleſtis, & Deus noſter, qui 2. *Paral.* 7. *num.* 1.
ignis cõſumẽs dicitur Deut. 4. deuo- 3. *Regum*
rat panem, quod fit in trãſubſtantia- 18. *n.* 38.
tione, & veluti in ignem cœleſtem *Deut.* 4.
conuertit, nempe corpus Filij Dei, & *num.* 24.
ſanguinem ipſius: etenim ſicut ignis ea, quæ corripit, in ſuam ſubſtantiam reducit, ita Chriſtus Dominus panis, viniq; ſubſtantiam in corpus, & ſanguinem ſuum conuertit, & transfert.

Denique ſicut præceptum erat in lege veteri vt ignis ſẽper arderet nu-
tritus à ſacerdotibus, ſicut patet Le- *Leuit.* 6.
uit. 6. vbi Cyrill. lib. 12. de Adorat. in *num.* 12.
ſpiritu per ignem intelligit Chriſtũ Dominum, qui vt nobiſcũ perpetuò adſit, poteſtatẽ conceſſit Sacerdotib. & facilitatẽ cõſecrandi, ac veluti nutriendi, & accendẽdi hunc ignem, ne

quando

quādo apud nos extinguatur, noſque conſortio ſuo deſerat, & iniquitatū glacie congelatos relinquat. Videndúſque erit pro hac re Damaſc. lib. 4. Fidei cap. 14. vbi hoc Sacramentum comparat carboni ignito, quo & os noſtrum in laudem accēditur, & cor noſtrū in amorem Dei inflammatur.

Aderat, & in eodem atrio mare æneum de quo 2. Paralip. 4. plenam aqua ad ablutionem Sacerdotiū offerentium, & victimarum offerendarum; at modò quia oblatio noſtra mundiſſima eſt, vt patet ex Malach. 1. inde eſt quod nō ad illius ablutionem, ſed pro lotione offerentium in Eccleſia adeſt mare aliud, nempe Sacramentū Cōfeſſionis, in quo veluti in mari rubro ſuffocātur, & merguntur omnia peccata, & veluti in mari æneo abluūtur animæ offerentium; externa enim illa ablutio, atque etiā noſtra, cū ad altare accedimus, in terram noſtram futurā, & neceſſariam abſterſionē ſignificat, ſicut dixit Dionyſ. Areop. de Eccleſiaſt. hierarc. c. 3. ablutio illa non fit ad delendas corporis ſordes, quæ iam lotæ fuerunt, ſed in Symbolū, quod oporteat nos à peccatis omnibus mūdari, & ad ſignificandā animi puritatē, atq; ideo abluuntur nō manus, ſed ſolæ extremitates digitorum, ad denotandum non tam grauia, ſed etiam leuiſſima peccata eſſe auferenda: quod etiam notauit Clem. Rom. lib. 8. Conſtit. Apoſtol. c. 5. Cyrill. Catech. 5. Miſtagog. D. Th. 3. p. q. 80. a. 4. & 5. vbi Sua. d. 66. quod nos ibi etiā proſecuti ſumus. Videndúſq; erit Epiph. lib. 1. to. 3. hęreſ. 37. vbi versās locū illū Matt. 10. *Eſtote prudētes ſicut ſerpentes*; poſtquā oſtēdit prudentiā ſerpētis in exponēdo totū corpus pro cōſeruatione capitis, quod ille ad Chriſtū, qui caput eſt noſtrū refert, ſubdit: alterā rurſus prudētiam habet ſerpēs, velut naturæ rerum docti de hoc animali tradūt; quādo enim ſiti preſſus à latibulo procedit ad aquā, vt bibat, non ſimul accipit ſecū venenū, ſed in latibulo relinquit, & ſic progreſſus potū aquarū ſumit; proinde & ipſi hoc imitemur, vt quādo ad ſāctā Dei Eccleſiā, aut ad preces, aut ad myſteria venerimus, malitiā, aut voluptatē, aut inimicitiā, aut aliquid in cogitationibus noſtris nobiſcū ne feramus, alioqui quomodo poterimus & colūbā imitari nō à malitia remoti. Et Chryſoſt. tom. 4. hom. 27. in 1. ad Cor. ait, ſicut cibus corporalis cū corpus inuenit malis humoribus occupatum, ampliùs lędit, & nocet, nec vllū præſtat auxiliū, ſic ſpiritualis hic cibus, ſi aliquē inuenit malitiæ inquinatum, magis eum perdit, nō natura ſua, ſed accipiētis vitio; & hom. 3. in Epiſt. ad Epheſ. in moral. ait. Cogita, qui veteris participes erant ſacrificij, quanta vtebantur frugalitate, & abſtinentia, quid nō agebant? quid nō faciebant? Vndique, & ſemper expurgabātur, & expiabātur, tu autē accedēs ad ſacrificium, quod ipſi ſtupēt, & venerantur Angeli, quomodo ſtabis ad Tribunal Chriſti, qui pollutis labiis, & manibus, ad id audes accedere? Et regem quidē, ore malè olēte deoſculari nolueris, Cœli autę regem, fœtēti & malè olenti anima oſcularis, id planè eſt cōtumelia, &c. quæ in hāc ſententiam proſequitur. Videnda ſunt quæ habet idem Chryſ. tom. 5. hom. 60. & 61. ad popul. Antioch. & hom. 83. in Matt. vbi inter alia monet: nullus Iudas aſſiſtat, nullus auarus, &c.

1. Paral. 4. n. 4.

Malac. 1. nu. 11.

Matt. 10. nu. 6.

Quoniā verò inter cæteras figuras huius Sacramēti præcipua fuit agnus Paſchalis, ſicut docet D. Th. 3. p. q. 73. a. 6. meminiſſe oportet, pro præſenti inſtituto, quo tādē habitu iuſſerit Deus māducari agnū paſchalem; etenim præcepit, vt veluti profecturi iam iā de Ægypto ad agni comeſtionē accederēt; ſic enim habetur Exod. Exod. 14. nu. 11.

14. *Renes veſtros accingetis, & calceamẽta habebitis in pedibus, tenẽtes baculos in manibus.* Cũ verò Ægyptus pręsẽs ſęculum deſignet, ſicut videre eſt apud Hier. Iſai. 10. & Ezech. 29. Orig. hom. 17. & 18. in Num. ſatiſq; tritũ eſt apud ſanctos Patres, id nobis inculcare voluit in Symbolo, & figura Diuinũ Oraculũ, vt nõ aliter ad comedendũ agnũ in Euchariſtia accederemus, quã ſi ſtatim de hoc mũdo eſſemus profecturi, qui enim morti approximat nihil de ſæculo curat, & totus in futura extẽditur, & diſponitur. Sic ferè expoſuit Chryſ. hom. 83. in Matt. poſt med. vbi ait. Nemo nauſeãs accedat, nemo remiſſus, ſed excitati, ac incẽſi, ac feruẽtes omnes accedant, nã ſi Iudæi ſtãtes, calceati, & baculos in manibus habẽtes cũ feſtinatione comedebãt, quãtò magis nobis vigilãdum eſt: Nã illi ab Ægypto in Palæſtinam erãt profecturi, ac ideo viatoris habitum habebãt, tu de terra in Cœlũ es aſcenſurus; vigilandũ igitur eſt, non enim paruũ ſupplicij indignè cõmunicãtes expectat. Cogita quãta indignatione aduerſus proditorẽ, aduerſus eos, qui crucifixerũt ipsũ mouearis, & caue ne tu quoque corporis, & ſanguinis Chriſti reus efficiaris. Illi acerbiſſimè ſacroſanctũ corpus trucidarũt, tu poſt tot, tãtáque beneficia ſordida ſuſcipis anima. Qua igitur re mũdiorẽ eſſe nõ oportet eũ, qui hoc ſacrificio participaturus eſt: quos radios ſolares nõ deberet excedere manus illa, quæ hanc carnẽ perrũpit, os, quod igne impletur ſpiritali, lingua quæ cruẽtatur hoc admirabili ſãguine: Similia sũt quæ habẽtur in opere imperfecto hom. 52. ad med. ſic enim ibi ſcribitur; propterea & Iudæi exituri de Ægypto, expediti, & pręcincti agnũ iuſſi sũt mãducare, & ad exeũdũ parati, oſtẽdẽtes nobis quomodo quicũmque noſtri agni Euchariſtiam manducant, ita debent eſſe expediti; quaſi quotidie exituri de mũdo, &c.

Memoria itẽ recolẽdũ eſt, id quod Abul. in c. 26. Matt. q. 7. vſque ad 48. obſeruat ſc. quadraginta quinq; irregularitates, quas incurrebat Hebręus qui ritè, & rectè agnũ nõ comedebat; & D. Hier. in q. Heb. ad li. Par. vel quicũq; alius auctor dicti libri fuit, docet quòd qui indignè agno Paſchali veſceretur repẽtino interitu peribat; ad quòd alludens Paulus teſte noſtro Eſcalãte li. 1. de Quãt. rel. qualit. & c. c. 11. propè fin. loquẽs de ſumẽtibus Euchariſtiã indignè, dixit 1. Cor. 11. *Qui enim mãducat, & bibit indignè, iudicium ſibi mãducat, & bibit*, i. ſentẽtiã mortis. 1. Corint. 11. n. 29.

Videndus pro hoc argumento erit Chryſol. ſer. 34. cũ ponderat id, quod fecit mulier, quæ ſanguinis fluxũ patiebatur Matth. 9. *Acceſſit* enim *retro, & tetigit fimbriã veſtimenti eius*; quod Matth. 9. nu. 20. totũ, & ſubmiſsã indicat humilitatẽ, & accẽsã teſtatur credulitatẽ. Inquit igitur Chryſol. O quid iſta mulier vidit habitare in interioribus Chriſti, quę in Chriſti fimbria Diuinitatis totã vidit inhabitare virtutẽ. O quã docuit mulier, quãtũ ſit corpus Chriſti, quæ in Chriſti fimbriã tãtũ eſſe mõſtrauit. Audiãt Chriſtiani, qui quotidie corpus Chriſti attingunt quãtam de ipſo corpore ſumere poſſunt medicinam, quãdo mulier totam rapuit de ſola Chriſti fimbria ſanitatẽ. Sed, quod nobis flẽdũ eſt, mulier de vulnere medicinã tulit, nobis medicina ipſa retorquetur in vulnus. Hinc Apoſtolus admonet, & deplorat, *Qui tãgit indignè corpus Domini, iudiciũ ſibi ſumit; propterea inter vos multi infirmi, &c.*

Similia ſunt quæ habet Abul. q. 10. in c. 6. li. 2. Reg. loquens de ſupplicio illato Ozæ, quando *Extendit manum ad arcã Dei, & tenuit eã, quoniam calcitrabãt boues, & declinauerãt eã, iratuſq; eſt Dominus cõtra Ozã, & percuſſit eum ſuper temeritate, qui mortuus eſt ibi iuxta arcam Dei*; ſic ergo habet Abul.

alludens

alludés ad citatũ locũ Pauli,fortè eã
tetigit irreuerenter, ſicut ſi tetigiſſet
aliquid profanum:ſimiliter eſt in Eu-
chariſtia,ſi aliquis nõ fecerit differẽ-
tiã inter illã,& alios cibos, *Nõ dijudi-
cãs corpus Domini*.i.nõ faciés differẽ-
tiã inter corpus Domini,& alios ci-
bos; & hoc videtur ſignificare litera
dicẽs, *Quod percuſſit Deus Ozã ſuper
temeritate ſua*.i.pro irreuerẽtia, nã te-
meritas ſignificat irreuerentiã, & in-
cõſiderationem,&c. Vt igitur omnis
irreuerẽtia, & incõſideratio abolere-
tur, proponitur lauacrũ circũdatum
ſpeculis mulierũ,ad perſpiciẽdas ma-
culas,& attẽtè cõtẽplãdas,deinde ve-
rò abſtergẽdas aqua propoſiti maris,
& ſic rãdẽ accedẽdũ ad altare, ſumẽ-
dáq; medicina purgato ore,& mũdo
corde,alioqui irreuerẽda erit temeri-
tas, nõ dijudicantis corpus Domini,
quã ipſe impunitam minimè patitur.

Erat deinde in Tẽplo,& ſecũdùm
meliorẽ ſententiã extra Sancta Sen-
ctorũ,altare thymiamatis,de quo vi-
dendus Riber.de fabrica Tẽpli lib.2.
c.8. in quo incẽdebãtur odores quo-
tidie mane,& veſpere à Sũmo Sacer-
dote cũ in Tẽplũ veniebat,ſiue à mi-
norib.Sacerdotibus.Si verò per odo-
ramenta ſignificãtur orationes,iuxta
Apoc. 5. nu.8. celebrẽ locũ Apoc.5. *De phialis aureis
plenis odoramẽtorum, quæ ſunt orationes*
Pſ. 140. n.2. *ſanctorũ*,& inſuper iuxta illud Pſ.140.
*Dirigatur Domine oratio mea,ſicut incẽ-
ſum in cõſpectu tuo*,quib.cõiũgẽdus eſt
Eccl. 35. nu.21. locus Eccl.35. *Oratio humiliãtis ſe nu-
bes penetrabit,&c.* In noſtro quidẽ Tẽ-
plo lõgè nobilis reperitur altare thy-
miamatis,pro qua re vidẽdus erit Al-
caſſar cũ explicat celebrẽ,& citatum
locũ Apoc.de phialis illis,quas habe-
bãt quatuor animalia,& viginti qua-
tuor ſeniores plenis odoramẽtis,quæ
ſũt orationes ſanctorũ:acutè n.pon-
derat, quænã fuerit ratio cur phialæ
quæ potius ad potũ inſeruiunt,eo in
loco dicantur thuribulorum officio
fungi, rémq; deducit ad ſacroſanctũ
ſacrificiũ,& Sacramẽtũ Euchariſtiæ,
ſic n. habet. Phialæ aureæ ſunt præ-
clarũ noui ſacerdotij legis gratiæ in-
ſigne,hic nãq; eſt ingẽs,& fœcundus
calix: cũ verò peculiariter agatur de
ſacris,quæ fiũt,in gratiarũ actionem
pro peccatorũ cõuerſione, mirũ fuit
inuentum ex aureis phialis (quæ pro-
priè ſũt calices)thuribula cõficere,in
illiſq; agno offerre thymiama,in quo
illud(ni fallor)innuitur,nẽpe calicem
Miſſæ ſacrificij ſpiritualiter officium
præſtare,quod prunariũ aliquod, vbi
odorati incẽderẽtur paſtilli,eorúmq;
odoratus, & fumoſus vapor tollere-
tur in Cœlum:etenim in calice exar-
dent prunæ charitatis, atq; efficaciæ,
quę in Chriſti paſſione maximè eni-
tuerunt, &c. Ex qua doctrina vides
non incongruè in altari thymiamatis
adumbratam Euchariſtiam, quando-
quidem phialæ plenæ odoramẽtis,&
orationibus eãdem repræſentabant.

Neque verò in hoc Sacramẽto vna
oratio tãtum,vnúſve odor ſed multi-
plex Deo offertur pro nobis,vnde nõ
oratio tãtũ,ſed orationes appellatur,
nã illud 1.Petr.4. *Eſtote prudẽtes,& vi- 1.Petr.4.
gilate in orationib*. Turria.li.2. de Do- nu.7.
gmat.Euch.de Euch.intelligit,in qua
multę ſimul deprecationes reperiun-
tur, & vnica multis orationib.æqui-
ualet,etenim ſacroſanctum Euch.Sa-
cramẽtum oratio dicitur, & dũ illud
offerimus orare dicimur, orationem
offerre.vnde apud Tert. oratio ſumi-
tur pro Euch.& orare pro ſacrificare,
& offerre hoc Sacramentum, ſicuti
videre eſt apud Iacob. Pamel. in An-
not.ad lib. Tertul. de Orat.n.1. & in
Annot.ad lib.veland.vigin.nu.136.

Quòd *oratio humiliantis ſe nubes pe-
netrat*, ſicut dixit Eccl.loco cit. ſum-
mam vtique humilitatem oſtendit
Chriſti in hoc Sacramento; vnde
Aug.in Pſ.33.Cont.1.propè med.ait,
niſi eſſet humilis,nec manducaretur,

nec biberetur. Et Cyril.ſer.de Cœn. Dom. interprete Turrian. libr. 1. de Euch. c.1.ait. O tremendum Sacramentum! ô diſpenſatio inexplicabilis! ô condeſcenſus,qui comprehendi non poteſt.Et D.Franc.in Exhort. ad fratres ſuos, poſt initium tom.1. Biblior.ſic habet: Ecce quotidie humiliat ſe ſicut quãdo à regalibus ſedibus venit in vterũ virginis, quotidie venit ad nos ipſe humilis apparẽs, quotidie deſcẽdit de ſinu ſũmi Patris ſuper altare in manibus Sacerdotis.

Sed adhuc pro maiori cõſideratione iſtius humilitatis recolẽda eſt illa Epiſt. Dionyſ. Alex. cuius meminit Hieron.in Catalog.ſcript. Eccl.tom. vbi eã vocat inſignẽ; habetur autem dicta Epiſt.tom.2.Baron.anno Chriſti 265 nũ.7.vbi ita ſcribit. Hæc eſt Dei exinanitio,vt admittamur ad capiendũ eũ,hoc enim tremẽdũ Sacramentũ dicit Apoſtolus cũ ait, quòd ſeipſum exinaniuit.Similiter locutus eſt Aug.cit.loco in Pſ.33. his verbis, ſemetipſum exinaniuit,vt mãducaret panem Angelorũ homo.Et Method. in Sinopſ.decem virginũ,ait:propter ipſos ſe Chriſtus exinaniens, vt capi poſſit.Excellentẽ enim docuit Chriſtus humilitatem, quando quod in Cruce minimè paſſus eſt, in hoc Sacramẽto quotidie patitur,quantũ ad ſpecies,vt ſc.frangatur, & diuidatur, ſicut aduertit Chryſ. hom. 24. in 1. ad Cor.tom 4..dicẽs:hoc licet videre fieri in Euchariſtia,in Cruce autẽ nõ itidẽ,ſed vtrique ei cõtrariũ, *Os enim,* inquit,*eius nõ cõteretur.*Sed quod non paſſus eſt in Cruce,hoc in oblatione patitur,&c.Similia habet Tertul.lib. de Idololatria c.7.ſemel inquit,Iudęi Chriſto manus intulerũt, iſti quotidie (ſc.peccatores)corpus eius laceſſunt. O manus præſcindẽdæ,&c.vbi recolendę occurrunt iniuriæ,quibus afficitur humiliatus Chriſtus ſub ſpeciebus,dũ in manib.contrectatur indignis, impudico cõſecratur ore,impuróve ſumitur.Si ergo oratio humiliãtis ſe nubes penetrat, odor vtrique iſtius thymiamatis ineffabiliter cõpoſiti ex duabus naturis, adeóq; humiliati, pro deſcenſu ſuo aſcendet, nóſque ſecum deferet,& ſubleuabit, ſiquidẽ ad nos,& propter nos ſic deſcẽdere dignatus eſt. Quid igitur?cũ hoc thymiamate illud aliud conferri poterit? quid noſtrũ altare cũ illo alio,quod propè cũ illud vmbra,iſtud lux, illud figura, hoc veritas, illud Symbolũ,hoc autẽ figuratum fuerit?

Erat inſuper in domo exteriori menſa,in qua quolibet ſabbatho ponebantur panes propoſitionis, ſicut habetur Exo.15.*Pones ſuper mẽſam panes propoſitionis in conſpectu meo ſemper,* Exo. 15. nu.30. Heb. *panes phanim.*i.facierũ,nõ quòd duas facies habuerint. i. eiuſdẽ figuræ eſſẽt ſuperius,& inferius,& vtráq; pars facies videretur, vt hic ait Lyra. & Abul. nã ſi ita eſſent, malè à Hier. dicerẽtur panes propoſitionis:imò & vox Græca apud LXX.2.Paral.4 n.19. & apud Paul.Heb.9.n.2. propoſitionem panũ ſignificat, & hoc in loco LXX.verterũt:*Panes præſẽtes,& expoſitos;*dicũtur ergo panes facierũ, quia ſemper erãt poſiti in menſa corã Domino,& ante faciẽ illius in memoriã ſempiternã duodecim tribuũ Iſraël, vt benè vidit Comeſtor in hiſtoria Exod.c.49. Vatab.Lypom.& Eugub. ad cit.locũ Exod. apertiúſq; hoc cõſtabit ſi aduertamus vocẽ,phanim. i. facies,non habere ſingularẽ numerũ: quare proinde eſt ac ſi dicerẽtur panes faciei.i.qui ſunt ad faciẽ Domini.

Neque verò omittẽdus hoc in loco erit Rabb. Iuda, quem citat Bozius lib.14. c.1.n.12. dũ rationem reddit cur dicti panes facierum dicerentur, maximè enim facit pro myſterio, in quo ſumus,ſic enim habet: quia apparet panis facie tantum, ſed quantum ad ſubſtãtiam, faciémque nobis haud

Digitized by Google

haud conſpicuam in ſubſtãtiam corporis Meſſiæ tranſmutatur. Ex cuius Rabbini ſententia conſtat, id, quod ſancti Patres poſtea docuere, panes ſcilicet propoſitionis adumbraſſe ſupercœleſtẽ panem, quẽ in menſa ſuæ Eccleſiæ Chriſtus Dominus reliquit, imò in quo ſeipſum in ſolatiũ receſſus ſui, ſicut dixit Guarric. Abb. ſerm. de Aſcenſ. reliquit, qui cùm ſpeciem habeat vſualis panis, interius totus eſt ſupercœleſtis, cũ corpus ſit Chriſti Domini, qui ſe nobis mãducandũ præbuit, & in conſortiũ reliquit. Vnde Cypr. ſerm. de Cœna Dom. poſt princ. dixit: panis iſte, quem Dominus diſcipulis porrigebat, nõ effigie, ſed naturâ mutatus, Omnipotentia Verbi factus eſt caro, & ſicut in perſona Chriſti humanitas videbatur, & latebat Diuinitas, ita in Sacramento viſibili Diuina ſe infudit eſſentia.

Reddens igitur rationẽ Oleaſt. cur Deus coram ſe habere voluerit panes in menſa, ait: voluit ſemper coram ſe panem habere, vt continuæ noſtræ indigentię memor eſſet, quemadmodum pia mater panis fruſta ante ſe ponit, vt paruulis frequenter egentibus ſubueniat. Ille igitur Dominus, qui iugem noſtram indigentiam intuetur, nobis iugiter pro cibo adeſt, & vt perpetuò ſuccurrat indigentibus, nobis promiſit affuturum vſque ad conſummationem ſæculi. Matth. vlt. vnde Cypr. lib. de Orat. Dom. ad illa verba, *Panem noſtrum quotidianũ*, ita ait: panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hic omnium non eſt, ſed noſter eſt, & quomodo dicimus, *Pater noſter*, quia intelligentium, & credentium Pater eſt; ſic & panem noſtrum vocamus, quia Chriſtus noſter (qui corpus eius contingimus) panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie ad cibũ ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiori delicto, dum abſtẽti, & non cõmunicantes à cœleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante, & monente, *Ego ſum panis vitæ, qui de cœlo deſcendi*, Ioan. 6. *Si quis ederit de hoc pane viuet* Ioann. 6.
in æternum, quãdo ergo dicit: in æter- num. 51.
num viuere ſiquis ederit de eius pane, vt manifeſtum eſt eos viuere, qui corpus eius attingunt, ita contra timendum eſt, & orandũ, ne dum quis abſtentus, & ſeparatus à Chriſti corpore, procul remaneat à ſalute, comminante ipſo, & dicente, *Niſi ederitis carnẽ filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, nõ habebitis vitã in vobis*. Et ideò panẽ noſtrũ, ideſt, Chriſtũ, dari nobis quotidie petimus, vt qui in Chriſto manemus, & viuimus, à ſanctificatione, & corpore eius non recedamus, &c. Vt igitur indicaret nobis ſẽper neceſſariũ eſſe hũc panẽ, voluit illius ſymbolũ prę ſto adeſſe in Templo, vt illius perpetua cõceſſio noſtrę quotidianæ poſtulationi reſpõderet.

Facialis tamẽ, & ſecundũ ſpeciem erat panis ille, noſter autẽ verus, qui de cœlo deſcẽdit; ſicut & cæteri cibi figurati, & depicti tãtũ ſunt reſpectu ſubſtẽtationis animæ; hic autẽ cibus verus eſt, ſicut teſtatur ipſa veritas, cũ ait, *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis* Ioann. 6.
meus verè eſt potus. Ad depictas vuas à num. 55.
Zeuſide aues olim deuolarunt teſte Plin. lib. 35. c. 10. in princ. quas ſi carpere vellẽt, deceptæ deprehenderentur: ſic & cæteri panes, ac cibi, pro quibus homines laborãt, & deſudãt, depicti profectò ſunt, & externam tantùm faciem, & ſpeciem ſortiũtur, ſi cum vero pane conferantur, & veluti ſomniantium epulæ, de quibus Iſai. 29. *Sicut ſomniat eſuriens, & come-* Iſai. 29.
dit, cùm autem fuerit expergefactus va- num. 8.
cua eſt anima eius, & ſicut ſomniat ſitiẽs, & bibit, & poſtquam fuerit expergefactus laſſus adhuc ſitit, & anima eius vacua eſt, ſic erit multitudo omnium gentiũ,

quæ dimicauerunt contra montem Sion, &c. De pane verò, quem nobis Dominus dedit ad manducandum, ait Cypr. ſer. de Cœna Dom. poſt med. Qui manducat ex hoc pane, vltra nõ eſurit, qui bibit, vltra nõ ſitit; quoniã myſterij huius ſic ſufficit gratia, ſic reficit intelligentia, vt cuicumq; tantæ rei innotuerit plenitudo, omnis conſummationis fine inuenio Chriſti baiulus ipſum ferat in pectore, ipſum gerat in mente, &c. Et Alger. lib 1. de Sacr. c. 19. ſtatim poſt princ. tom. 6. Bibliot. ait: Si tanta vis eſt in cibo, qui non viuit, nec manet, vt labētem vitam huius temporis foueat, & retineat quandiu Deo placuerit; quanto magis Chriſtus cibus viuens immortaliter vitam æternam cõferre credendus eſt, qui vitam in ſe habet, & vita eſt, quam qui non habet, moritur; cũ enim ſit via, veritas, & vita, corpus eius nobis viaticũ eſt, ne moriamur, & deficiamus in via, ſed perducamur ad vitam: veritas eſt, ne eius promiſſionibus fallamur; vita eſt, vt ea in peruentione feliciter fruamur. In hac ergo mortali vita immortali cibo vitæ nos paſcit, ne in æternum moriamur, &c.

Rem verò magis aperiẽs, & oſtendens modum, quo hic vitalis effectus per cœleſtẽ panẽ tribuatur ait c. 20. in fi. Tunc vita erit vnicuiq; corpus, & ſanguis Domini, ſi quod in Sacramento viſibiliter ſumitur, in ipſa veritate ſpiritualiter manducetur, ſpiritualiter bibatur. Item Gregor. homil. Paſchali Sanguis agni ſuper vtrumq; poſtem ponitur quando non ſolùm ore corporis, ſed etiam ore cordis hauritur, in vtroque enim poſte agni ſanguis eſt poſitus, quando Sacramentum paſſionis illius cum ore ad redemptionem ſumitur, ad imitationem quoque intenta mente cogitatur; & c. 21. affert. Auguſt. tract. 27. in Ioan. dicentem, carnẽ Chriſti, & ſanguinem edamus tantũ in Sacramento, quod & multi mali, ſed vſque ad participationẽ ſpiritus, vt in corpore Domini tanquam membra maneamus, vt eius ſpiritu vegetemur, &c.

Exod. 12. num. 13.

Sunt & cęteri panes mendacij, vel mendaces cibi iuxta illud Prou. 20. *Suauis eſt homini panis mẽd. cij*, etenim cũ homines mẽdaces ſint, panis mẽdacij illis ſuauis eſt, ſic enim expoſuit hũc locũ Lyran. dicens: ſuauis eſt homini mendaci panis mendacij, ideſt, per mendaciũ acquiſitus. Vatabl. expoſuit, in ſpecie tãtũ bonus, quaſi dicat: videtur quidẽ panis ſecundũ externã apparentiã, dũ oculis proponitur, ſed mẽdacij panis eſt ſi reſpiciamus ad verũ panẽ & cũ illo conferamus; vnde & falſa eſt illius ſuſtẽtatio, & nutritio; vnde ſacer Text. ſubdit: *Poſtea impletur os eius calculo*, ideſt, dũ miſer homo putat panẽ edere, lapidẽ inter dentes inuenit, à quo lædıtur, imò quo dentes cõtringuntur, & quod diabolus eſurienti Chriſto porrigebat, hoc inuenit homo ſibi à mundo, & diabolo oblatũ; etenim mendaces panes, niſi à Deo cõuertantur, & veri panes fiãt, lapides realiter eſſe deprehendentur. Nam & de pane regio, cuius micas ſerui veluti catelli comedunt, illiſque videntur ſuſtentari dixit Salom. Prou. 23. *Quando ſederis vt comedas cum Principe, ne deſiderès de cibis eius, in quo eſt panis mendacij*; vbi Brixian. ait, vanus eſt cibus ille, & nõ proderit tibi vſus eius. Solus huius Regis panis, & cibus verus eſt, ſicut acutè videtur dixiſſe. Petrus in ſua 1. Can. c. 2. loquens de hoc Sacramẽto, vt Exc. 1. & ex ipſo context. conſtat, vnde ſtatim in c. 3. addit, *Si tamen guſt. tis quoniam ſuauis eſt Dominus*; quæ verba ſumpſit ex Pſ. 23. *Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus*, queq; etiam à ſanctis Patribus de hoc Sacramento intelliguntur, vt videre eſt apud Dionyſ. Areop. libr. de Eccleſiaſt.

Prou. 20. num. 17.

Prou. 23. num. 3.

1. Petr. 2. num. 2.

Pſal. 23. num. 9.

ſiaſt. Hieratc.c.5. Cyrill. Alex.homil. de Cœna,& ablutione pedum, Gaudent.Brixian.tract.2. ſeu homil.2. de Paſcha ad fi.tom.2.Bibliot.& Iacob. in ſua Liturg.ad fi to.6.& alios viros doctiſſimos; ait ergo Petrus: *Quaſi modo geniti infantes rationabiles,ſine dolo,lac concupiſcite,vt in eo creſcatis in ſalutem*,etenim per lac, intelligitur hic cibus ſacramentalis;vnde olim dabatur recenter baptizatis,& denuò genitis,vt videre eſt apud Ambr.lib.de iis qui myſteriis initiantur c.8.quod etiam confirmatur ex more Eccleſiæ Græcæ,in qua pueris carentibus vſu rationis diuinum lac tribuebatur, vt patet ex Dionyſ. Areop. lib.eir.c.vlt. ad fi.Aug tract.3.ad 1.Epiſt.Ioan.vbi dixit lac noſtrum Chriſtus humilis eſt.Et Clem.Alex lib.1.Pedag cap.6. ſupponens id, in quo ſumus, plures lactis proprietates huic cœleſti cibo accommodat.

Eleganter verò appellat hunc cibū ſine dolo,vt verum eſſe oſtendat,Syriacè verò habetur *Nakda*.id eſt,ſyncerū, ad quē nempe nos inuitat Iſai. c.66.monens vt ſurgamus,& repleamur ab vbere conſolationis Dei, vt mulgeamus, & deliciis affluamus, quoniā ad vbera portabimur, & ſuper genua blandietur nobis,in cuius figurā,imò demonſtrationem, & veritatē Ioannes Euang.recūbens ſuper pectus Ieſu.affixus illius vberibus dicitur, ſicut notauit Orig.homil.6.in Ezech.Nyſſ.Orat.1.in Cāt.& Ambr. ſer.2.in Pſ.118.Eſt itaq; hic panis verus ſine dolo, & ſyncerus, verè ſubſtātialis,vitā præbēs, & appetitū implēs, dulcedinē continēs,& omnem ſaporē ſuauitatis abſq; vlla deceptione,& fallacia; idque denotans Petrus lac appellauit. Pro cuius rei maiori explicatione recolēda vtique eſt doctrina Nyſſ.hom.13.in Cant ad fi.vbi explicans rationem, ob quam oculi ſponſi dicuntur lacte loti Cant.5.ait:

Iſai. 66. num. 11. & 12.

Ioan. 13. num. 12.

Cant. 5. num. 12.

omnes, quæ humidæ naturæ ſunt ad ſimilitudinem ſpeculorū ob leuitatē ſuperficiei faciunt vt inſpicientium in eas viciſſim ex ipſis imagines reluceant,in ſolo autem lacte huiuſmodi ſimulachrorum expreſſio locum non habet, quo fit vt hæc oculorū Eccleſiæ ſit laus perfectiſſima, quod nihil quod non ſubſiſtat in rerum natura, nihil erroneum, nihil vanum,præter ipſam rerū veritatem, velut vmbraculi quodam ſimulachro,fraudulenter repræſentent; ſed ipſiſſimam veritatem intueātur, erroneis huius vitæ ſpectris, & imaginationibus nequaquam admiſſis, propterea lactis lauacrum perfecta hęc anima certum eſſe remedium ſtatuit ad oculorum puritatem.Sic Nyſſen.proponit ſynceram lactis naturam in non repræſentando,aut obiiciendo ea,quę non habet, ſicut in aliis liquoribus contingit, qui obiecta referunt oculis, quaſi ea in ſe contineant,cùm tamen prorſus careāt his rebus,quas repræſentant. Vnde lac ſymbolum veritatis,& ſynceritatis poteſt eſſe,præclareque nobis veram eſſentiam,& ſubſtantiam Cœleſtis panis proponit, qui cū ſolus verus ſit, veritatis ſymbolo indicatur, cùm lac dicitur ab Apoſtolo Petro;imò & quod magis eſt,quod cùm manna ſymbolū fuerit huius panis, de illo tamen Iudæi cōqueſti dicebant Num.21. *Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo*, vbi LXX.habēt,*In pane inani hoc*.Vatabl. ex Hebr. vilem cibum appellat, etenim inanes,vacui,& viles ſunt cæteri cibi appetitum cientes,incitantes, & irritantes, minimè tamen complentes, & ſaturantes. Solus hic verus,& ſuperſubſtantialis cibus verus eſt,noſtrūmque appetitum complere poteſt,& quietum reddere.

Num.21. num.5.

Vnde iā intelligetur quid nobis inſinuare voluerit Chriſtus Dominus, quando Io.6.dixit: *Qui manducat meā carnem*

Ioann.6. num. 56.

Digitized by Google

carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo, ideſt, qui hunc cibum guſtauerit, nihil illi amplius reſtat inquirendum, aut optandum, quandoquidem particeps eſt veri cibi, & præſtantiſſimi panis. Pro cuius maiori explicatione aduertẽdum eſt, quòd manere apud aliquem, ſeu in aliquo, idem eſt atque vlterius minimè tranſire, ſed ibi ſiſtere, vt quando Chriſtus dixit: *Manete in dilectione mea*, Ioan. 15. & Chriſto dixere diſcipuli; *Mane nobiſcum Domine*. Luc. 24. Vnde Ambroſ. libr. de Fuga ſæculi poſt princ. cum de adhæſione, & permanentia cum Deo ſermonem habet, ait. Qui renunciauimus ſæculo, vſui eius, iterum in luto eius hærebimus? Non, ergo cum prætereunte figura mundi, opera noſtra prætereunt, ne etiam ipſi prætereamus, ſed potiùs maneamus in veritate: ſi maneamus in Chriſto, manemus in veritate, & cum eo manebimus, & non præteribimus, &c. Hinc igitur iam patet quo ſenſu dixerit Chriſtus Dominus: *Qui manducat meam carnem in me manet*; quia ſcilicet à me tranſire haud curabit; deinceps & magis ſe explicans, ait: *Et ego in eo*, ideſt, quia ego in illo; ſic enim particula, *Et*, ſolet eſſe rationalis, & cauſatiua.

Ioan. 15. num. 9. Luc. 24. num. 29.

Pſ. 110. num. 1.

Hinc eſt quod Regius vates Pſal. 110. qui ferè ab omnibus de hoc Sacramento exponitur ait: *Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius*, ideſt, magna, & multa opera Domini in vno opere continentur, in quo voluntates hominum manere poſſunt, & quieſcere, neque vlteriùs progredi, aut quid ampliùs deſiderare; quo in loco Brixian. ait: alius vertit *Exquiſitè facta*, & hunc afferunt ſenſum: magna opera Domini, in quibus, qui explorauerint, inuenient quæcunque cupiunt, & perueſtigata faciunt ad omnia beneplacita illorum inueſtigantium. In commemoratione igitur mirabilium ſuorũ, qualis eſt hic panis, voluntates omnium quieſcunt, & ſatiantur, quia omne delectamentũ in ſe continet, & nihil exquiret volũtas noſtra, aut optabit, quod ibi non inuenietur, proindéque progredi vltra minimè volet, aut vlteriùs tranſire.

Pro hoc etiam argumento, & in confirmationem iſtius manſionis facit Gabr. Orat. prolog. ad Canon. ſeu lectiones Canonis, vbi ait: panis iſte bene à Pan, quod ſonat, totum, dicitur, quia totum, quod ad ſaluté pertinet, confert homini viatori, &c. Vt, ſcilicet nihil illi, aut deſit, aut quærendum ſuperſit, aut optandum adſit, niſi plena ſatietas cœlorum, iugéque, & æternum conuiuium, quod videtur dixiſſe Clem. Alex. 1. Strom. cùm ita habet. Qui in verbis veritatis germanè, & ſincerè ſunt educati, accepto vitæ æternæ Viatico, ſublimes in cœlum feruntur, &c. Panis ſiquidem, qui de cœlo deſcendit ad conſcenſum nos præparat, & inuitat, & in memoriã reuocat, quæ tandem ſuperſint nobis, in cœlo, & quæ nos expectent, ne quid ampliùs in terra, aut manere velimus, aut inquirere curemus, ſed ad manſionem cœleſtes anhelantes cùm Chriſto velimus manere in perpetua duratione cœlorum. Vbi notandus venit Chryſol. ſerm 95. poſt pr. cùm ait. Chriſtiane, qui ſe tibi hic manducandum dedit, quid ſuum tibi denegare poterit in futurum? Et qui tantùm tibi viaticũ parauit ad victum, quid in illa tibi manſione perpetua non parabit? Mãducabitis in menſa mea in Regno meo, audiſti Dei conuiuium, ſollicitus non ſis de qualitate conuiuij: qui peruenite Regis meretur ad mẽſam, manducauit quidquid Regni dominatio poſſidet, & poteſtas, &c. Hoc ipſum præclarè dixit Auguſt. 1. de Doct. Chriſt. cap. 15. in hunc modum.

dum. Quibus verbis dici, aut qua cogitatione capi poteſt præmium, quod ille in fine daturus eſt, quando ad conſolationem huius itineris tantùm dedit, &c. Et Cypr. Ser. de Cœn. Dom. ante med. ait; Panem Angelorum ſub Sacramento manducamus in terris, eundem ſine Sacramento manifeſtius edemus in Cœlo, non miniſterio corporali, ſæpè repetitis actionibus ad eadem reuertentes, ſed cõſummato ſacerdotio noſtro erit, & permanebit perpetua, & ſtabilis implens, & reficiens nos ſufficiẽtiâ, &c.

Hinc eſt quod beatus Alger. lib. 2. de Sacrament. cap. 3. poſt med. docet nos præſtantiſſima bona à Deo ſperare ex eo, quòd ipſe Filius Dei tot mirabilia in corpore ſuo ſub ſpeciebus in noſtram vtilitatem operatus eſt: ſic verò ille habet, qui pro nobis tanta in ſe operatus eſt, nobis de nobis maiora promittit; qui enim vinum pro ſe oblatum in vnitatem, & veritatem ſui ſanguinis mutat in ſuo, & noſtro Sacramento, quantò magis nos ſecum faciet vnum in æternitatis ſuæ præmio?

Cùm ergo tantus, ac talis ſit panis qui nobis in menſa Eccleſiæ proponitur, quãtus, & qualis hucúſque à nobis vtcúmq; expoſitus eſt; meritò Guarr. Abb. eorum deplorat conditionem infœlicem, qui hunc cibũ faſtidiunt, hunc panem omittunt, hunc potum prætermittũt: ſic enim habet Ser. in feſto Pentec. poſt med. O faſtidiũ tinea cordiũ, rubigo mentium languor peſſimus animarũ quod faſtidire facis mãna propter ollas carnium; quæ enim lues tam peſtifera, quis modus tam lethalis, qui ſic faciat hominem immemorem ſuæ ſalutis, ridentem, ac malè ſecurum appropinquare vſque ad portas mortis? De paſcuis mutantur in paſcua, & tam iſta faſtidiunt, quàm illa, iugiter verſantur inter fercula vitæ, & moriuntur fame. Vnde ergo poſt illam experiẽtiam, guſtúmque ſuauem ſupernæ dulcędinis tanta hæc obliuio, & incuria boni, languórque mẽtium ſubintrauit? Sola relicta eſt eis vox illa plangẽtis, ſi tamen plãgere velint: *Percuſſus ſum vt fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum.* Ps. 101. nu. 5. Sic ille oſtendit miſerã, & infœlicem eorum cõditionem, qui cœleſtem faſtidiunt panem, & nauſeant ſuper cibo vitæ, qui mortem fugat, & omnia bona pariter ſecum affert.

Plura pro hoc argumento habet Cyril. li. 4. in Ioan. c. 16. & præ omnibus Chryſoſt. lib. 6. de Sacerdotio & hom. 45. in Ioan. & hom. 83. in Matt. vbi poſt med. inter alia ait. Maiori deſiderio quaſi lactentes pueri gratiam ſpiritus ſugamus: vnus ſit nobis dolor, vna mœſtitia ſi hoc alimento ſpiritali priuamur. Videdus item D. Th. 1. par. q. 79 art. 1. in corp. cùm ait omnem effectum, quem cibus, & potus materialis facit quãtum ad vitam corporalem, (quod ſc. ſuſtentat, auget, reparat, & delectat) hoc totum facit hoc Sacramentum, quantum ad vitam ſpiritualem. Vnde Ambroſ. lib. 5. de Sacrament. cap. 4 in med. ait: Iſte panis eſt vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulſit, &c.

Neque verò omittẽdus hoc in loco ſingularis ille effectus panis noſtræ propoſitionis, & inuitationis, quem LXX. ſecundùm editionem Sixti V. iuſſu editam, quam etiam habet Hiero. & Theodor. nobis tradũt, dum illud quod in noſtra vulgata habetur, Oſe. 14. *Vinum tritici*, legunt: Oſe. 14. nu. 8. *Inebriabũtur frumento*; qui locus benè intelligitur à Ribera de Euchariſtia, nam cùm ibi pleráque, & præſtantiſſima bona ſpiritualia promittantur, quorſum inter ea triticũ corporale, & frumentũ terrenum eſſet promittendum, & non potius ſpirituale, & Euchariſticum? Hoc igitur triticum inebriat

inebriat manducantem, dum extaſim diuini amoris efficit, & obliuionem temporalium inducit, de qua ebrietate legendus erit Ambroſ. Ser. 13. in Pſ. 118. ibi. *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua*; ſic enim habet. Bona ebrietas, quæ ad meliora, atque iucunda facit quendam mentis exceſſum, vt immemor ſollicitudinum animus noſter vino iucunditatis hilaretur. Bona mēſæ ſpiritualis ebrietas, denique poculū inebrians quàm præclarum! Sed & alibi habes: *Riuos eius inebria, multiplica genimina eius*, eò quòd ebrietas terræ cùm infuſa fuerit imbre cœleſti, ſuſcitare ſemina, fructus multiplicare conſueuerit, itaque vbi verbum, quod ſicut pluuia deſcendit de cœlo venas terræ noſtræ, vel animæ, ac mentis noſtræ inebriauit prædicatione diuina, excitauit virtutum ſtudia diuerſarum, fructúſque fidei, & caſtæ deuotionis adoleuit, meritóque ei dicitur; *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam*; ſuſceptionem etenim corporis viſitaret, vt ſanaret infirmos, inebriauit gratia ſpirituali, vt anxios iucunditate mulceret. Et Serm. 21. poſt princ. ait. Bona ebrietas ſpiritualis, quæ turbare neſcit corporis inceſſum, leuare mentis nouit veſtigium. Bona ebrietas poculi ſalutaris, quæ mœſtitiam peccatricis abolet conſcientiæ, iucunditatem vitæ infundit æternæ, & idem Scriptura dicit; *Poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt!* Similia ſunt, quæ habet in Pſal. 1. & 35. lib. de Noë, & arca, & lib. de Cain & Abel, cap. 5. & lib. de Elia, & ieiunio cap. 16.

Videnda item ſunt in hanc ſententiam quæ habet Aug. lib. de Agone Chriſtiano cap. 9. tom. 3. Deſideremus, inquit, ipſum vitæ fontem, vbi ſobria ebrietate inundemur, dicit enim Spiritus ſanctus: *Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt inebriabuntur ab vbertate domus tuæ*; talis ergo ebrietas non euertit mentem, ſed tantum rapit ſenſum, & obliuionem præſtat omnium terrenorum. Præclara ſunt, quæ habet idem Auguſt. Serm. 185. de tempore propè finem, vbi inter alia ait: hoc ſpirituali mero calebant martyres, quando abiicientes, & poſt ſe iactantes omnia ſæculi blandimenta, ibant ad paſſiones, obliuiſcentes facultates; & affectiones, patrimonia, ac matrimonia ſua, & vincentes armatam contra ſe paruulorum pignorum fletibus pietatem, vociferantes quidem parentes, puluerem mittentes in capita ſua, & matres facies ſuas auulſis crinibus dilacerantes. Sed illi hæc omnia tanquàm ebrij non videbant, nec cognoſcebant ſuos, &c. Et Cypr. epiſt. 63. vel lib. 2. epiſt. 3. Quemadmodum vino iſto communi mens ſoluitur, & anima relaxatur, & triſtitia omnis excluditur, ita & potato ſanguine Domini, & poculo ſalutari, videmus expoliari memoriam veteris hominis, & fieri obliuionem conuerſationis ſæcularis, & mœſtum pectus, ac triſte, quod prius peccatis angentibus premebatur, diuinæ indulgentiæ lætitia reſolui.

Præclara ſunt quæ habet idem Cyprian. cit. Ser. de Cœna Dom. vbi inter alia ait: Hæc ebrietas non accendit, ſed extinguit peccatum, cum ſopiuit obliuio cuncta carnis ludibria, mira ſunt, quæ ſentit; magna, quæ videt; inaudita, quæ loquitur, &c. Mentis verò alienationem, & exceſſum deſcribit Chryſoſt. hom. 24. in 1. ad Corinth. ad med. vbi comedentes hunc panem Aquilas vult imitari, quæ ima, & terrena deſerunt, & ad ſuprema euolant, Solémque ipſum defixis oculis intuentur. Ad ipſum, inquit, accedamus & ardenti charitate inde effecti Aquilæ

Aquilæ ad ipſum Cœlum euolemus. *Vbi enim cadauer, ibi & Aquilæ*, Matthæi 24. Cadauer corpus vocans propter mortem, niſi enim ille cecidiſſet, nos non ſurrexiſſemus: Aquilas autem vocat, oſtendens quòd oportet eum, qui ad hoc corpus accedit, eſſe ſublimem, & cum terra nihil habere commune, neque deorſum trahi, & ſerpere, ſed aſſiduè ſurſum volare, & ad Solem Iuſtitiæ aſpicere, acutóſque, & perſpicaces habere mentis oculos; aquilarum enim non graccularum hæc eſt menſa, &c.

Matt. 24. nu. 28.

Plura qui velit de hac ſancta ebrietate adeat Dionyſ. Areopag. lib. de Diuin. nomin. cap. 4. par. 1. circa fin. & epiſt. 9. quæ eſt ad Tit. Et Nazianz. orat. 2. in ſanct. Paſch. Vbi videndus Nicet. eius Scholiaſtes. Philonem lib. de temulent. cùm ita habet: quæcumque anima impleta fuerit gratia, gaudet confeſtim, & ridet, exultátque; bacchatur enim ita, vt vulgo ebria videatur inſanire; ſolet enim correptorum numine diuino non ſolùm anima concitari ceu quodam æſtro, ſed & corpus erubeſcere, incandeſceréque, interno gaudio prorumpente in exteriora: quæ res multos inſipientes decipit, qui ſobrios vino madere autumant; eſt tamen quædam ebrietas etiam ſobriorum, qui bona meraca hauriunt, & propinationes à perfecta virtute accipiunt, &c.

Vbi ſtatim occurrit illa ebrietas diſcipulorum, quæ ab inſipientibus muſto facta per exprobrationem dicebatur Act. 2. Cùm tamen ab Spiritus ſancti infuſione procederet. Similia habet idem Philo lib. leg. allegor. cùm ponderat oblationem Melchiſedech. Gen. 14. cùm obtulit in ſacrificium panem, & vinum; ait enim: Melchiſedech pro aqua vinum obtulit potans, atque confirmans animas, vt occupentur diuina ebrietate, quæ eſt omni ſobrietate magis ſobria. Similia ſunt quæ habet lib. Quis ſit hæres diuinarum rerum. Multa hac de re habet Plotin. Platon, vel iuxta alios anima Plat. quem ſequi non verbis tantum, ſed & ſententiis dignatus eſt Diu. Ambroſ. ſicut & Philonem. Ille igitur videndus erit Enneade 1. lib. 6. cap. 5. & Enneade 6. lib. 7. cap. 30.

Actor. 2. nu. 13.

Gen. 14. nu. 18.

Noſtrum itaque triticum, nobíſque à Deo propoſitus panis ſic inebriat, dum mentis exceſſum operatur, vt animus inferiora deſerens veluti aliena reputet, & ſola, quæ ſurſum ſunt, ſapiat, & diligat; deindéque ſummo perfuſus gaudio, ac cœleſti veluti debacchatus lætitia non ſolùm cor, ſed etiam caro exultat in Deum viuum. Vnde qui ſancta hac ebrietate corripiuntur, exterius etiam videntur afflati. Vnde Totila Rex Caſſium ſanctiſſimum Narnienſem Epiſcopum deſpexit, ſicut refert Gregor. 3. dialog. cap. 6. quòd faciem ipſius non ex conſperſione, ſed ex aſſidua potatione rubere crederet. Et de Diſcipulis Spiritu ſancto plenis ait Caiet. Act. 2. In ipſo Diſcipulorum vultu ſplendor quidam & lætitia relucebat cum rubore, qui male affectibus hominibus, ac temerariis anſam dederit exiſtimandi, dicendíque illos ebrios eſſe.

Inebriantur igitur diuino tritico, qui ad hunc panem accedunt; ad quam ebrietatem inuitantur à diuino Sponſo ſanctæ animæ. Cant. 5. dum ait: *Comedite amici, & inebriamini chariſſimi*, ex eo autem videtur inuitaſſe, quod prius guſtauerit ipſe ſuauitatem iſtius cibi, præmiſerat ſiquidem antea: *Comedi fauum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo.* Vbi LXX. prophetico quidem ſpiritu vti ſolent ad myſterium noſtri

Cant. 5. nu. 1.

noſtri cœleſtis panis, & ſacrificium nouę legis reſpicientes pro fauo verterunt *panem*, ſicut legunt Nyſſen. ibi, & Ambroſ. lib. 1. de Cain, & Abel, cap. 5. vt omittam alios veteres Auctores tam Græcos, quàm Latinos qui hanc lectionem ſequuntur. Melle igitur, ac nectare ſpiritualis dulcedinis, quod ex hoc fauo liquatur, effluitque, & vino calicis ſalutaris, ac lacte ſynceritatis potatur, & fruitur ipſe Deus, acceptatione quadam in membris ſuis, cùm fideles populi veſcuntur, & fruuntur ea, qua par eſt deuotione, & puritate, ſicut etiam in iiſdem fidelibus ſe cibatum, potatum, veſtitum, viſitatum, hoſpitio exceptum, vltima die cùm iudicabit viuos, & mortuos profitebitur. Matth. 25. Ipſe igitur cibus, ac cibi largitor, ipſe conuiuator, & conuiua; inuitans, & inuitatus, poſtquam in Cœna manducarunt, inuitat, non omnes quidem, ſed habentes veſtem nuptialem. Matth. 23. Charitatis ſcilicet habitum, ratione cuius chariſſimos cenſet, & dicit; ait igitur Matth. 26. ad eos quos, non ſeruos; ſed amicos nominauerat: *Accipite, & comedite: hoc eſt Corpus meum.* Sic ferè exponũt citata verba Cant. Gregor. Nyſſen. Pſellus, Philo, & Rupert. ibi, Paſchaſ. lib. de Corp. & Sang. Domin. cap. 10. & eodem etiam tendunt quæ habet Ambroſ. lib. 5. de Sacra. cap. 2. & 3. & Abſalon Abbas Serm. 7. in Natiuit. Dom. Apertius Berengoſius Abbas, lib. de myſterio Crucis, & duplici luce.

Matt. 25. nu. 35.

Matt. 23. nu. 11.

Matt. 26. nu. 26.

Cæterùm D. Hiero. citatum Oſeæ locum longè aliter atque hucúſque ſumus proſecuti, non tamen longè à noſtro argumento, exponit; interpretatur enim dictam ebrietatem, vt abundantiam copioſiſſimam ſignificet. Sic enim habet: quod hîc ebrietas non euerſionem mentis, ſed copiam rerum omnium ſignificet, verſiculus ille declarat, dicens; Pſ. 64. *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam*; & Ioſeph conuiuium in quo inebriaſſe dicitur fratres ſuos. Geneſ. 43. & Dominus loquens ad Apoſtolos: *Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini chariſſimi.* Similia ſunt quæ habet idẽ Hieron. in cap. 31. Hier. ad illa verba: *Inebriaui animam meam laſſam*; videndúſque erit Aug. quæſt. 144. in Gen. cùm prædictum locum exponit dicens; Solent hi ebrioſi adhibere teſtimonij patrocinium, non propter illos filios Iſraël, ſed propter Ioſeph, qui valdè ſapiens commendatur: ſed & hoc verbum, pro ſatietate ſolere poni in ſcripturis, qui diligenter aduerterit, multis in locis inueniet: vnde eſt illud: *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam*; eò quòd in laude benedictionis hoc poſitum eſt, & donum Dei commemoratur, apparet hanc ebrietatem ſaturitatem ſignificare; nam inebriari, vt inebriantur ebrioſi, nec ipſi terræ vtile eſt; quoniam maiori, quam ſatietati ſufficit, humore, corrumpitur, ſicut vita inebrioſorum, qui non ſatietate ſe replent, ſed mergunt diluuio. Sic Aug.

Pſal. 64. nu. 10.

Gen. 43. nu vlt.

Hiere. 31. nu. 25.

Ex quibus conſtat ebrietatem pro abundãtia multoties ſumi, ſicut hoc in loco explicat Hiero. facítque hunc ſenſum: qui hoc pane veſcitur, illo vtique inebriatur, repletur, & ſatiatur, quia copiam, & abundantiam bonorum omnium participat, ita vt nihil illi reſtet inquirendum, aut optandum. Vnde Auguſt. 13. confeſſ. cap. 8. ait: Hoc tantum ſcio quia malè mihi eſt præter te, non ſolùm extra me, ſed in meipſo, & omnis mihi copia, quæ Deus meus non eſt, egeſtas eſt, &c. Et ſanè ideò Hebraicè Deus nominatur, *Saddai*, ideſt, omnibus bonis, atque deliciis largitor ſufficiens, vel ipſa ſufficientia, ſicut hoc nomen exponit Epiphan. hæreſ.

ref. 40. Archontiæ. quia Deus animæ noſtræ ſufficit, in quo omnis copia reperitur,& qui omni affluentia inebriat,& ſatiat.

Cant.1. num.4. Experta fuerat hanc ſententiam ſancta illa anima quæ Cantic.1. dixit: *Introduxit me Rex in cellaria ſua*; quod ad Euchariſtiam refert Ambroſ. lib.5. de Sacrament. cap.2. dicens: *Introduxit me Rex in cubiculum ſuum*, Græcè, *in promptuarium ſuum, & in cellarium ſuum*: vbi bona illa libamina, vbi boni odores, vbi mella ſuauia, vbi fructus diuerſi, vbi epulæ variæ, &c. Quid mirum igitur ſi tritico iſto inebrietur ſancta anima, quæ tot bona in vno pane veluti in abundantiſſimo promptuario inuenit? aduertit autem Origen. homil.1. ex 4. in Cantic. Vocabulum Regis ab Sponſa hoc in loco vſurpatum, vt Regales epulas, copiam, & abundantiam indicet. Propterea, inquit, Regem hîc nominat eum, qui aliàs, vel dilectus, vel fraternus, vel alio nomine nuncupari ſolet, vt oſtenderet per hoc nomen prædiue cubiculum, vtpote Regium, atque immenſis opibus repletum, quibus ſcilicet repleri, ditari, & inebriari poteſt, ac ſolet anima, quæ à Diuino Rege inuitata in illud introducitur.

Pſal. 21. num. 27. Hinc eſt quod Dauid ſaturitatem omnium bonorum, & abundantiam promittit manducantibus hunc panem, Pſalm.21. *Edent pauperes, & ſaturabuntur: viuent corda eorum in ſæculum ſæculi*, qui locus à Latinis ferè omnibus, & ex Græcis ab Euſeb. & Theodor. intelligitur de Euchariſtia, & ſatietatem planè oſtendunt: poſtremáque verba eleganter ad rem noſtram explicat Genebr. vult enim vt viuere ſit affici ſumma lætitia, & poteſt etiam referri ad Altare; *Qui manducat hunc panem*, &c. & repleri rerum omnium copia; nam viuere in Scriptura accipitur pro recreari, refici è mœroribus, ac malis conualeſcere, & emergere; vt quando Geneſ. 45. de Iacob dicitur: *Reuixit ſpiritus Iacob*, cuius contrarium dicitur de Nabal. 1.Regum 25. *Et mortuum eſt cor eius intrinſecus*, ideſt, mœſtitia, & confuſione repletus redditus eſt ſtultus Nabal; vnde etiam vita pro felicitate, ſerenitate, lætitiáque ſumitur apud Salomonem, Prouerb.16. *In ſerenitate vultus Regis vita.* Saturantur igitur pauperes ſpiritu, dum comedunt panem, qui ſolus ſaturare poteſt, & ſatiare appetitũ noſtrum; viuent inſuper in ſumma lætitia, & veram degent vitam, rerum omnium abundãtia veluti repleti. Vnde Ambroſ. Serm.18. in Pſalm.118. ibi, *Adoleſcentulus ſum ego*, &c. ait. Caro Dei cibus mihi, & Dei ſanguis eſt potus, non iam ad ſatietatem mei annuos expecto prouentus: Chriſtus mihi quotidie miniſtratur, non verebor, ne qua mihi cœli intemperies, aut ſterilitas ruris immineat, ſi pij cultus diligentia perſeuerat: non iam coturnicum pluuias mihi opto; quas ante mirabar, non manna, quod ante cibis omnibus præferebam, quia qui manna manducauerunt Patres, eſurierunt: meus cibus eſt, qui non corpus impinguat, ſed confirmat cor hominis. In te ipſo eſt vt accipias hunc panem. De hoc pane dictum eſt: *Omnes qui elongant ſe abs te, peribunt.* Pſalm. 72. Si elongaueris ab eo peribis, ſi appropinquaueris viues: qui vitam manducat, mori non poteſt; quomodo morietur, cui cibus vita eſt? *Accedite ad eum, & ſatiamini*; quia panis eſt; accedite ad eum, & potate, quia fons eſt; accedite, & illuminamini; accedite, & liberamini, quia vbi ſpiritus Domini, ibi libertas, &c. Omnia itaque bona in hoc bonorum bono continentur, quibus

Gen.45. num. 27.
1.Regum 25.n.37.
Prou.16. num. 15.
Pſal.72. num.27.

S ſatiata

ſatiata anima bene dicitur, quod inebrietur tritico; quidquid enim poſſet deſiderare, totum inuenit in vino vitæ, qui veram vitam præſtat.

Aduertendum tamen occurrit id, quod notauit D. Gregor. lib. 2. in 1. Reg. cap. 10. ad illa verba Annæ. 1. Reg. 2. *Repleti priùs pro panibus ſe locauerunt, & famelici ſaturati ſunt*: iſto ſcilicet pane haudquaquam refici, & ſaturari eos, qui ſuperbiæ tumoribus repleti ad menſam Euchariſtiæ accedunt, ſed illos, qui fame, deſiderióque accenſi illi approximant. Sic verò habet Gregor. Repleti priùs illi ſunt, qui dum tumoris cibos in mentis refectionem ſuſcipiunt, delitias Sanctorum virtutum velut cibo iam pleni capere non poſſunt, ſed ſaturari nequeunt, quia repletioni arrogantiæ dona ſancti Spiritus addere nequaquam poſſunt. Repleti verò priùs ſunt, vitiorúmque cibo ſaturati, qui pro pane ſe locant, quia corpus ad ſuſceptionem Euchariſtię pręparant, qui nimirum comedunt, & ſaturari non poſſunt; quia etſi Sacramentum ore percipiunt, virtute Sacramenti nequaquam replentur: à virtute ergo illa Sacramenti ideò ieiunant, quia priùs repleti fuerant. Salutis quippe fructum non ſuſcipiunt in comeſtione ſalutaris hoſtiæ, qui ea, quibus ſe repleuerant, flagitia portant in mente; non ſaturantur ergo niſi famelici, qui à vitiis perfectè ieiunantes diuina Sacramenta percipiunt in plenitudine virtutis. Sic Gregor. oſtendit abundantiam, & bonorum copiam, qua ditantur, & inebriantur qui veſcuntur hoc pane, non concedi niſi iis, qui priùs abiicientes omnem impietatem, & ſæcularia deſideria, famelici, & appetentes, vt repleantur accedunt.

1. Reg. 2. num. 5.

In cuius rei confirmationem videndus eſt Diuus Gaudent. Serm. 2. de manducat. Agni Paſch. cùm aduertit præceptum fuiſſe à Deo vt agnum feſtinantes comederét, quod deſiderium indicat auiditatem, & eſuriem; ſic verò habet. Præcepit ne lento corde, errore languido, Sacramentum dominici corporis ſumamus, & ſanguinis, ſed cum omni auiditate animi, quaſi verè eſurientes, & ſitientes: beati enim, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur, &c.

Solent ſacri Interpretes inquirere cur teneræ adhuc ætatis voluerit Chriſtus Dominus infans deduci in Ægyptum; is enim, qui toties ſibi iam iam inferendam mortem vitauit, quia nondum venerat hora eius, potuit vtique facillimo negotio Herodis tyrannidem multis aliis modis effugere, & non per ſolam fugam declinare. Multi multa dicunt, quæ nos variis in locis annotauimus, modò pro noſtro argumento ea perplacet ratio, quam D. Leo Papa Serm. 3. de Epiphan. cap. 3. affert, quod ſcilicet is, qui præmonſtratus fuerat in Ioſepho quando Ægyptiacæ fami, per panis cuſtodiam occurrit, voluit prima ſtatim ætate ſua demonſtrare ſe eum panem eſſe, & ſecum eum cibum deferre, qui omnem penitus abolere faciat eſuriem, omnem inducat abundantiam, & bonorum omnium copiam afferat; ſic verò ille ſcribit. Qui ſanguinem ſuum pro mundi redemptione fundendum in aliam differret ætatem, Ægypto ſe parentum miniſterio ſubuectus intulit, repetens ſcilicet Hebrææ gentis antiqua cunabula, & principatum veri Ioſeph, maioris prouidentiæ poteſtate diſponens, vt illam diriorem omni inedia famem, qua Ægyptiorum mentes veritatis inopia laborabant, veniens de cælo panis vitæ, & cibus rationis auferret, nec ſine illa regione pararetur ſingularis hoſtiæ Sacramentum, in qua primum occiſio

occiſione agni ſalutiferum crucis ſignum,& Paſcha Domini fuerat præformatum, &c. Petiit igitur primò Ægyptum verus noſter Ioſeph triticum miniſtraturus huius mundi incolis,quo poſſint inebriari, & ſatiari,omníque preſſuræ, & fami per talem cibum occurrere,in quo vera ſatietas tantummodo reperitur.

Alia verſio apud LXX.habet:*Confirmabuntur tritico*, quæ maximè iuuat,& facit in commendationem ſacræ Euchariſtiæ, eſt ſiquidem iſtius panis cœleſtis peculiaris effectus cõfirmare,& corroborare eos, qui ipſum participant, vnde & manna, quod figura huius panis fuit, Angelorum
Pſal. 77. *num.* 25. panis dicitur. Pſalm. 77. Hebraïcè *Abberim*, ideſt, fortium,& robuſtorum, quia per manna validi, & fortes reddebantur comedentes, quod proprium huius cœleſtis eſt panis. Inde fuit quòd poſt manna acceptum Hebræi cum Amalec pugnarunt, & vicerunt, vt conſtat ex lib.
Exod. 17. *num.* 13. Exod.cap.17. *Fugauit Ioſue Amalec, & populum eius in ore gladij*: at verò ante manna conceſſum Dominus ſolus pro eis pugnabat, vt patet
Exod. 14. *num* 14. Exod.14. *Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis*. idque confeſſi Ægy-
*Sup.n.*23. ptij dixerunt eodem cap. *Fugiamus Iſraëlem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos.* Inſtar igitur manna præbet hic panis longè nobiliores vires, ac robur animabus noſtris contra inimicos; vnde Chryſoſt.homil.24. in 1.ad Corinth.ad fin.ait:Hæc menſa eſt neruus noſtræ ſalutis, mentis vinculum, fiduciæ fundamentum, ſpes,ſalus,lux,vita. Si cùm hac menſa illuc excellerimus, cum magna fiducia ſacra aſcendamus veſtibula, veluti quibuſdam armis aureis vndique muniti. Similia ſunt quæ habet Chryſoſtom. libr. de Sacerdotio dicens. Quidam mihi narrauit, qui id viderat, & audierat, quod qui de hac vita migrati ſunt,ſi myſteriorum huiuſmodi cum pura cõſcientia fuerint participes ſpiritum efflaturi ab Angelis illorum corpora ſatellitum more ſtipantibus propter aſſumptũ illud Sacramentum,hinc rectà in cælum abducuntur. Et Bernard.Serm. de Baptiſmo,habito in Cœna Domini,in medium ait.Victoria vitiorum, & triumphum motuum appetitionis noſtræ huic Sacramento tribuendum eſt. Si quis veſtrum,inquit,non tam ſępè modo,non tam acerbè ſentit iracundiæ motus inuidiæ, luxuriæ,&c.gratias agat Corpori,& Sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo, &c. Et Cyrill.lib.4.in Ioan. cap.17. ait Euchariſtia ſedat, cùm in nobis maneat Chriſtus, ſæuientem membrorum noſtrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit,nec in quibus priùs ſumus,conſiderat, ſed ægrotos curat, colliſos redintegrat,&c.

Hinc iam eluceſcet cur Diuina iuſtitia acerbè deſæuierit in eos qui carnes,ac piſces ſuſpirabãt Num.11. dicentes: *Quis dabit nobis ad veſcendũ carnes? recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto gratis, in mentem nobis veniunt cucumeres,&c.* Arreptas igitur trans mare coturnices detulit Deus, & dimiſit in caſtra: *Sed adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus in populum.percuſſit eum plaga magna nimis.* Inquiret autem hoc in loco, nec ineptè, aliquis cur Dei furor inſurrexerit aduerſus huiuſmodi deſiderium, cùm tamen ſimile quid præceſſerit impunè.Exod.16.quando dixerunt filij Iſraël ad Moyſen, & Aaron. *Vtinam mortui eſſemus per manũ Domini in terra Ægypti, quado ſedebamus ſuper ollas carniũ, & comedebamus panem in ſaturitate: cur induxiſtis nos in deſertũ iſtud, vt occideretis omnem multitudinẽ fame?* *Sup.n.*33. *Exod.*16. *num.* 3.

Huic igitur deſiderio ſatisfaciens Deus, & manna pluit,& coturnices præbuit, nullam interim exercendo vindictam, nullum inferendo ſupplicium, nullum infligendo vulnus. Ratio in præſentiarum ea eſſe videtur inter alias, quod quando murmurauerunt contra Moyſen, & Aaron hoc poſtremo loco, & quando concupierunt ollas carnium, & panis deſiderio agitabantur, minimè adhuc manna habebant, quod cùm figura extiterit cœleſtis huius panis, iam in vmbra, & ſymbolo vtcunque poterat ſuum ſortiri effectum, compeſcendi, ſcilicet inordinatas appetitiones, & ſuffocandi irrationabilia deſideria; proinde hoc fræno carentes, & hunc panem adhuc non habentes, quo poſſent firmari,& in officio contineri, pœnas minimè luerunt, aut ſupplicia incurrerunt; at poſtquam participes facti ſunt panis Angelorum, ſeu fortium, fortes iam debebant adeſſe, neque cedere concupiſcentiis, nec flecti deſideriis, aut frangi appetitionibus. Tanta ſiquidem erat virtus efficaciæ, & potentiæ iſtius panis, qui diuinitus nobis conceſſus eſt, vt multò antequam de cœlo deſcenderit in vmbra iam, & ſymbolo firmos reddere poſſet,& potentes conſtituere Iſraëlitas contra inordinatas appetituum acies, ne eis vſquequaque ſubiicerentur. Synodum ſoluit, & propoſitam expoſuit difficultatem Cyrill. Alex. lib. 3. in Ioan. cap. 17. dicens. Quare ſic conqueſtus (ſcilicet Exod. 16.) non puniuit, quos tamen poſtea, quando ſimpliciter ægrotantes, panes, carnes, alióſque cibos deſiderabant, Ægyptios ſupplicio proſecutus eſt: vnde monumentum cupiditatis locus

Num. 11. ille fuit appellatus, Numer. 11. quos

num. 34. quamuis terrenis viderit cupiditatibus ſuperatos, non puniuit tamen ſtatim ab initio. Hæc (vt mihi quidem videtur) cauſa eſt, nam quoniam nube ab Ægypto effugerant, panemque cœleſtem, qui cor hominis corroborat adhuc non receperant, faciliùs poterant in cupiditates carnis incidere, propterea & venia digni ſunt viſi. Poſtea verò quàm Domino fruebantur, vt ſcribitur, tunc iure, quoniam corporalia ſpiritualibus prapoſuerunt, acerba dederunt ſupplicia, &c.

Proſequitur hoc idem argumentum Chryſoſtom. tom. 1. in Pſal. 22. cùm exponit illa verba: *Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus omnes, qui tribulant nos*; ſic enim ſcribit. Qui ſunt iſti, qui nos tribulant? Suggeſtiones inimici, exagitationes cupiditatis, delectationes, ſæculi honores. Iſti tribulant, quia huiuſmodi qui ita viuunt, tribulationes carnis habent, ſed veniunt ad menſam potentis conſiderantes ea, quæ apponuntur eis, accipere cum timore, & tremore, & tribulationes efficiuntur conſolationes. Auferuntur ea, quæ ſunt carnis, infunduntur ea, quæ ſunt ſpiritus; & ex menſa præparata proficiunt contra eos, qui tribulant eos. Sic Chryſoſt. oſtendit quonam pacto corroborentur, & firmentur omnes tritico iſto, ac pane ſalutari, qui nobis diuinitus proponitur in menſa propoſitionis Eccleſiæ.

Huius rei ſymbolum, non vtcúmque adumbratum inuenio in lib. 1. Reg. c. 21. cum Achimelech Sacerdos panes propoſitionis famelico Dauidi tribuens, pariter cum illis dedit & gladium Goliat Philiſtæi, de quo Dauid dixit; *Non eſt huic alter ſimilis:* *1. Regum*
da mihi eum; etenim cum pane menſæ cœleſtis nobis pariter datur gladius fortitudinis aduerſus infeſtiſſimos animi hoſtes, cui non eſt alter ſimilis ad firmandos, & roborandos animos; cui cedit omnis inferorum poteſtas, cui ſubiicitur iraſcibilis, & *21. nu. 9.*

con

concupiſcibilis appetitus, qui metũ incutit aëreis poteſtatibus. Vnde Cyprian. & multi alij Epiſcopi ad Cornel. Papam epiſt.2. poſt princ. dicunt, minimè denegandã eſſe Euchariſtiam ijs, qui prioribus perſecutionibus, ob tormentorum metum, defecerunt, & dolenter, ac iugiter diuina poſtmodum ſolatia implorantes, pro Domini ſui nomine, ac pro ſua ſalute fortiter ſtare, & repugnare faterentur; ſic verò ibi habetur. Nunc non morientibus, ſed viuentibus, communicatio à nobis danda eſt, vt quos excitamus, & exhortamur ad prælium, non inermes, & nudos relinquamus, ſed protectione ſanguinis, & corporis Chriſti muniamus; & cùm ad hoc fiat Euchariſtia, vt poſſit accipientibus eſſe tutela; quos tutos eſſe contra aduerſarium volumus, munimento dominicæ ſaturitatis armemus. Nam quomodo docemus, aut prouocamus in confeſſione nominis ſanguinẽ ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos ad bibendum prius in Eccleſia poculum Domini iure communicationis admittimus? Idoneus eſſe non poteſt ad martyrium, qui ab Eccleſia non armatur ad prælium, & mens deficit, quam non recepta Euchariſtia erigit & accendit. Placuit nobis Spiritu ſancto ſuggerente, & Domino, per viſiones multas, & manifeſtas, admonente, colligere intra caſtra milites Chriſti, imò pugnaturis arma ſuggerere. Sic ille probat quomodo firmentur, & armentur contra exteriores etiam hoſtes, qui panem propoſitionis accipiunt. Vnde ſicut congreſſuri, & progreſſuri in prælium prius muniuntur, & acceptis, indutiſque armis præparantur, quo hoſtium ictus ſecurè excipere, faciléque vitare, & declinare poſſint, ſic & fideles contra animæ, fideique hoſtes prælium inituri prius debent his armis corroborari, interiúſque acceptis firmum reddere animum; hoc enim ſignificauit diuinum eloquiũ, quando apud LXX. iuxta citatam verſionem, ait: *Confirmabuntur tritico.*

Panes propoſitionis, teſte Hieronym. in cap.1. Malach. iuxta traditiones Hebraïcas, ipſi Sacerdotes ſerere, ipſi metere, ipſi molere, ſubigere, & coquere debebant: quæ tamen traditio parum nobis videtur conuenire cum verbis ſacræ Scripturæ. Leuit.24. vbi panes dicuntur ſuſcepti à filiis Iſraël, non quaſi confectos, & coctos filij Iſraël obtulerint panes, ſed ſimilam offerebãt Sacerdotibus, ideſt dulciorem, & ad nutrimentum aptiorem farinæ partem & Sacerdotes ipſi conficiebant panes, vt patet ex eodem cap.24. Eſt etiam cõtra dictam traditionem Ioſephus 3. Antiquit. cap.10. ante med. vbi poſt enumerata ſacrificia, & oblationes ait: ex publico præbetur panis non fermentatus, ex farinæ aſaronibus vigintiquatuor, coquuntur autem boni pridie Sabbati, & Sabbato manè proponuntur in ſacra menſa. Vtcúmque tamen ſit, hoc ſanè conſtat, panes illos confici à Sacerdotibus cum farinam triticeam acceperint à filiis Iſraël; at noſtri Sacerdotes triticeum panem accipiunt, ſed cœleſtem reddunt, per conſecrationis verba; & cùm antea communis, & vſualis panis eſſet, ſingularis, & Diuinus redditur per tranſubſtantiationem, & conuerſionem panis in corpus Chriſti, vt iam incipiat eſſe panis Angelorum, qui hucúſque tantum erat panis hominum, & tranſeat in eum, qui de ſupremo cœlorum deſcendit; nam ſi tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, ſicut ait Ambroſ. lib.4. de Sacrament.

Leuit.24. nu.8.

Supr.n.5.

ment. cap. 4. vt incipiat eſſe, quòd non erat; quanto magis operatorius erit vt ſint quæ erant, & in aliud conuertantur, & quod erat panis, iam Corpus Chriſti ſit, qui ſermo Chriſti creaturam immutat? &c.

Et ne quid circa panes propoſitionis, aut facierum omittamus, illud tandem notandũ occurrit, quod ſi velimus panes facierum interpretari ſecundùm Lyran. & Abulenſ. quaſi panes illi plures facies habuerint, id ſanè in noſtro pane verum etiam habet, cùm multiformem effectum ſortiatur, & conferat; mors enim eſt malis, vita bonis, vnde paris ſumptionis diſpar eſt exitus; inſuper cùm gratiam conferat, de illa vtique

1. Petr. 4. nu. 10. dicitur. 1. Pet. 4. quòd ſit *multiformis*, vbi Syriacè habetur, *bonitas diuiſa*, ſeu diſtincta. Hieronym. verò epiſt. 50. ad Pammach. interpretatur *multiplicem*. & ſignificantius *variam gratiam*, adumbratam quidem in murenis aureis vermiculatis argento,

Cant. 1. nu. 11. ſeu punctis, notiſve argẽteis. Cant. 1. Et in tunica polymita, ſeu variata Ioſeph, de quibus videndus Hieronym. cùm vtramque veſtem confert cum dicto loco Petri. lib. 1. Cont. Iouinian. & c. 16. Ezech. videndúſque erit Auguſt. tom. 3. lib. 1. de Doctrina Chriſtiana, vbi petita ſimilitudine à medico, ac medicina, explicat quonã pacto variis morbis & ægritudinibus animi occurrat Deus per gratiam ſuam. Quemadmodum, inquit, medici cùm alligant vulnera, nõ incompoſitè, ſed aptè id faciunt, ſicut etiam ille, qui medetur vulneri corporis, adhibet quædam contraria, adhibet etiam quædam ſimilia, ligaturam ipſam non eandem membris omnibus, ſed ſimilem ſimilibus coaptat, ſic ſapientia Dei hominum curas, &c. Multiformis itaque gratia Dei multiplicem effectum ſortitur, vſúmque iuxta applicationem animi ad id, quòd quiſque deſiderat, habet; ſicut gloſſa interlinealis explicat locum Petri citatum. In hoc igitur ſenſu aptè dici poteſt hic panis cœleſtis facierum multarum ratione multiformis gratiæ, quam confert, quæque variis affectibus animi noſtri, imò & defectibus mederi ſolet.

Aderat, vt diximus, ex oppoſito latere Templi Cãdelabrum aureum plenũ luminibus, quibus panes propoſitionis veluti illuſtrabãtur, & per quæ nouis inculcatur iſtius panis virtus mutuata à diuina lúce inacceſſibili, quam Deus accidentium Sacramentalium habitator inhabitat, nempe illuſtrandi intellectum, & cognitionem tribuendi ad percipienda illa, quæ nobis antea erant ignota; pro qua re videndus eſt Cyrill. Alexand. lib. 9. in Ioan. cap. 19. vbi expendit verba illa Ioan. 13. cùm de Iuda ait: *Cũ accepiſſet ille buccellam exiuit cõtinuo.* Id enim aſſerit factum, Ioan. 13. nu. 31.
quia verebatur ne panis ille diuinus, quem Iudas acceperat, ipſum illuminaret, vt tandem agnoſceret peccatum ſuum, & facti pœnitens venditionis pactum reuocaret, aut reſcinderet, & ſic mortẽ Chriſti, quam diabolus modis omnibus procurabat maturare ille per pœnitentiam ſuam retardaret. Abiit ad diaboli opus, nihil pecuniã melius putans, quódque maius eſt, nihil à benedictione (ideſt, Euchariſtiã) adiutus, cùm poſt panem omnino ſe ſeparauerit, tum moram, tum benedictionis virtutem timens, ne ſcintillam in animo eius accenderit, ac inde illuminauerit, & ad meliora retraxerit, magna præcipitem agit (ſcilicet diabolus) celeritate, &c. Is igitur, qui in perpetuis tenebris degit, Iudam impulit, & veluti pungens, ad venditionem accelerauit, ne ille perfunderetur luce iſtius panis, & nequiſſ

nequiſſimi facti pœnitens, id reuocaret.

Clauſi erant Diſcipulorum oculi ne magiſtrum ſimul cum eis gradienté agnoſcerent, quando Emauntem petebant, at poſtquam panem conſecratum porrexit, aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum in fractione panis; etenim eo in pane Chriſtum Dominum communicaſſe Diſcipulos, tenent Chryſoſto. Auguſt. Bed. & alij, quos refert Henric. lib. 8. de Euchariſt. cap. 11. Et ſanè fractio panis de Euchariſtia dicitur vt patet ex celebri loco, Act. 2. Fauétque huic ſententiæ Auguſt. lib. 3. de Conſenſu Euangeliſt. cap. 25. dicens: A Chriſto facta eſt permiſſio (videlicet impedimentum) in oculis diſcipulorũ, vſque ad Sacramentum panis, vt veritate corporis eius participata remoueri intelligatur impedimentum. Similia habet epiſt. 57. ad Paulum, & Ser. 146. de tempore. Videndúſque erit Hierony. in Epitaphio Paulæ cùm ita ſcripſit: apud Emauntem in fractione panis cognitus Dominus Cleophæ domum in Eccleſiam dedicauit. Et Theophylact. ad cir. Luc. locum ait: Magnam, & ineffabilem vim habet Domini caro, eámque ſumentibus aperiuntur oculi, &c. Similia ſunt, quæ habet Drogo. Epiſc. Oſtienſ. Serm. 1. de Paſſion. poſt med. vbi verſans hunc locum ait. Vbi tandem cognouerunt eum? In fractione panis, & verè non cognoſceris Domine niſi in fractione panis, panis caro tua eſt, &c. Videndus itaque eſt in hanc ſententiam Chryſoſt. hom. 24. in 1. ad Corint. ad finem, vbi hoc Sacramentum lucem appellat, &c.

Act. 2. nu. 14.

Et pro maiori explicatione præſentis argumenti facit maximè Anaſtaſ. Synai. lib. 10. in Examer. ad finem cùm ponderat id, quod ſacer tex. de primis parentibus poſt eſum pomi vetiti ait Geneſ. 3. *Aperti ſunt oculi amborum, cumq́; cognouiſſent ſe eſſe nudos, &c.* quam oculorum apertionem, & miſeræ nuditatis cognitionem cenſet Anaſtaſ. fuiſſe diuinum beneficium, idque conferens cum cognitione diſcipulorum apud Emauntem, ita ſcribit. Audi quid facit poſtquam ſurrexit à mortuis, Cleopha enim, & qui cum eo erat Luca, ad Emaus ab Hieruſalem, ſicut Adam, & Eua ſeparatis & lucem veram non videntibus, Ieſus appropinquâs ambulabat cum eis, & oculi eorum adhuc tenebantur ne eum agnoſcerent, atque hic quidem fuit videndi defectus; audi autem etiam quæ deinceps ſunt ſecuta *Factum eſt autem cùm ipſe recumberet cum eis accipiens panem benedixit:* ecce benedictio pro execratione; *& frangens dedit eis, eorum autem aperti ſunt oculi, & cognouerunt eum.* Ecce habes eſcam, habes etiam per eſcam viſus recuperationem, & Dei agnitionem, quam per eſcam ignorauerunt protoplaſti. Deinde quid fit poſt ſumptam eſcam? *Surgentes ipſa hora reuerſi ſunt in Hieruſalem.* Ecce etiam à caſu excitatio: ecce etiam pulchra ab errore reuerſio: primum comederunt: deinde ſic ſunt reuerſi, &c. Sic ille oſtendit ſingularem huius panis effectum impertiendi cognitionem Dei, & illuſtrationem intellectus, vt quantocius diligendus quæratur, & poſſidendus teneatur.

Geneſ. 3. nu. 7.

In quam ſententiam eſt optimus locus apud Hieronym. in cap. 62. Iſai. vbi loquens de hoc pane, ac Sacramento, meminit illius conuiuij, quo Ioſeph fratres ſuos excepit, meridiano quidem tempore, ſicut conſtat ex Geneſ. 43. Namque quando verus Ioſeph fratres ſuos ratione humanitatis, ad comedendum panem Angelorum inuitat, veluti in meridiano Sole luce ſua tenebras noſtræ

Gen. 43. nu. 25.

ſtræ ignorantiæ depellit, & lumina Candelabri ante ſe habens eiuſdem claritate hos totos perfundit; ſic ergo habet Hierony. Plena luce,atque meridie bibitur à Ioſeph cum fratribus ſuis depulſis omnino tenebris, & qualibet obſcuritate fugata, vt tempus conuiuij illius effectum, & operationem indicaret,quod ſcilicet omnes depellat ignorãtiæ tenebras; lumineque ſuo, & cognitione animum, & intellectum noſtrum illuſtret. Et ſanè quando verus Ioſeph fratres ſuos ſcilicet diſcipulos, corpore,& ſanguine ſuo ſaginandos excepit, etiamſi ad veſperam, & poſt Solis occaſum temporaliter, & materialiter eſſet,ſi tamen oculos mentis eleuemus profectò meridiẽ fuiſſe inueniemus; ſicut etiam de media nocte Natiuitatis Domini aliàs comprobauimus. Nam ſtatim atque Sol oritur, vmbræ quaſi ab illo fugiant longè, latéque à montibus deſcendentes per campos extenduntur, itidémque cùm Sol ad occaſum vergit quaſi iterum amiſſum locum, & campum acquirant, altis cadunt de montibus vmbræ. Ad meridiem verò Sol quaſi ſua luce inuoluat, colligat,& in ſe recipiat vmbras, omnia illuſtrat,lumineque perfundit,& vix arbores ipſas proprias indicare vmbras permittit. Si igitur ortum Solis iuſtitiæ contemplemur, inueniemus profectò vmbras promiſſionum,figurarum,& prophetiarũ, quæ ipſum prędicabant veluti vniuerſum orbem occupantes: ſi mortem inſuper,& occaſum recolamus, tenebras factas ſuper vniuerſam terram deprehendemus; at ſi Cœnaculum adeamus, videbimus tunc abolitas vmbras, agnum ſcilicet Paſchalem comeſtum, conſumptas lactucas agreſtes, baculos fractos, & igne diuini amoris combuſtos, cæteráque cæremonialia præcepta euacuata; quia impleta, Solémque ſupra virtutem lucentem,ſicut dixit Nyſſen. Cubantémque, & paſcentem in meridie diuinum Sponſum, quandoquidem meridianus panis ſicut vmbras, figuras, ſymbola, & obſcura lineamenta fugat,& depellit, ſic etiã & lumine ſuo animum noſtrum illuſtrat, ac præmiſſo ſapientiæ aureo Candelabro intima quæque,& abſconſa peruadit, vmbráſque ignorantiæ omnino fugat, ad hunc enim effectum veluti parata ante ſe lumina habet menſa huius panis, iam tum temporis vmbra etiam lucentia.

Niſi etiam Candelabrum è regione menſæ poſitum denotat qua luce conſpiciendus, & cognoſcendus ſit hic panis, luce ſcilicet, & lumine fidei interitus in mente noſtra accenſo, miniſterio Sacerdotum, & propoſitione Eccleſiæ, eſt ſiquidem myſterium fidei, quod ſola ſupernaturali luce conſpici poteſt, alioquin ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria, decipietur ſenſibus, propriáque cognitione ductus præceps corruet, & irreparabilẽ patietur caſum, nam ſicut dixit Cypr.Ser.cit.de Cœna Domini: ſicut in perſona Chriſti humanitas videbatur, & latebat Diuinitas, ita Sacramento viſibili ineffabiliter Diuina ſe infundit Eſſentia, vt eſſet Religioni circa Sacramenta deuotio; Panem Angelorum ſub Sacramento mãducamus in terris eundem ſine Sacramento manifeſtius edemus in Cœlis, non miniſterio corporali, ſæpè repetitis actionibus, ad eandem reuertentes, ſed cõſummato Sacerdotio noſtro erit, & permanebit perpetua, & ſtabilis,&c. Vbi vides Cyprian. conferre accidentia panis, & vini, quibus Corpus Chriſti in hoc Sacrameno tegitur,quæque oculis noſtris cõſpicienda obiiciuntur cum humanitate Chriſti, qua Diuinitas occultabatur,

batur, ſicut igitur ibi fides externos ſenſus exterius relinquens, ad latentem vſque Deitatem credendo perſuadebat, eſt enim oculata fides, ſicut dixit Bernard. Serm. 2. de Epiph in fine, Linceóſque habet oculos, cognoſcit Filium Dei lactentem, cognoſcit in ligno pendentem, cognoſcit morientem, proinde etiam agnoſcet ſub accidentibus latitantem:& ſicut fidei in via reſpondet veritas patriæ, ſic & communicationi fidei huius Sacramenti reſpōdebit vera,& æterna participatio Dei.

Nouerat vtique fidem noſtram ad hoc Sacramentum conueniendum Bernard. qui epiſt. 77. longè à princ. ait: Sacramentum Dei altiſſimi eſt ſuſcipiendum, non excutiendum, venerandum, non diiudicandum; fide ſortitum, non innata traditione ſancitum, non adinuentum ratione, &c. In quam ſententiam facit id, quod de Agno Paſchali habetur. Exod. 12. *Nec remanebit ex eo quidquam vſque mane*; nocte ſiquidem, & in obſcuritate fidei percipiendum eſt hoc Sacramentum, & nullatenus expectanda lux cognitionis naturalis.

Exod. 12. num. 10.

Vnde etiam (quod maximè notandum eſt) de manna expreſſa etiam figura huius Sacramenti dicitur, Exod. 16. *Nullus relinquat ex eo vſque mane*: neque enim ad mortalem diem humanę lucis deducendus eſt hic panis, aut humanis oculis intuendum qualiter rubus ſpinoſus,& memoriale paſſionis Domini igne Diuini amoris deflagret, ſed ſola obſcura fidei reuelatione agnoſcendus eſt ſub ænigmate, qui reuelata faciali ſpecie, ſicuti eſt, in menſa gloriæ perpetuò fruendus, proponitur.

Exod. 16. num. 19.

Quæ etiam fuit cauſa cur hoc ſacrificium primò inſtituerit Chriſtus Dominus, *in qua nocte tradebatur.* 1. Cor. 11. Licèt enim meridies fuerit quoad ablationem vmbrarum,& tenebrarum extinctionem; in nocte tamen obſcuræ propoſitionis, & ſub velamine fidei exhibitum nobis eſt hoc myſterium, nō in matutina euidentia, nempe in meridiana luce claræ notitiæ, neque in aperta ſcientia naturalis cognitionis.

1. Corint. 11. v. 23.

In quam ſententiam adhuc inſeruit maximè id, quod aliqui dicunt ſcilicet fuiſſe ſignificatum hoc myſterium ſub rubo illo ardenti, in cuius igne apparuit Deus, Exod. 3. Sicut enim inde redemptionis principium habuit gens Hebræa, ex quo Deus inter ſpinas, & flammas apparuit,& ſic & vera libertas ſpiritualis, initium ſumpſit ab ea ſacratiſſima Cœna, qua inſtitutum eſt hoc Sacramentum; tunc enim ardebat diuina charitas eo amore, quo accenſus Filius Dei in holocauſtum ſe obtulit. Cùm ergo Moyſes *videret quòd rubus arderet, & non combureretur: dixit, vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus:* etenim ſicut dixit Tertullian. libr. de Palio. Calor eſt omnis affectus, quātumcunque igitur arſerit Filius Dei igne charitatis, minimè tamen combuſtus eſt, atque conſumptus; nam ſicut dixit Auguſtin. Abſit, vt dilectionem ſuam morte finierit, qui non eſt in morte finitus; qui igitur huius rei rationem humana fretus cognitione rimari voluerit, audiat Deum dicentem ad curioſum Moyſen: *Ne appropries huc: ſolue calceamenta de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt:* qui locus intelligetur cum illo alio apud Ruth, cap. 4. *Hic erat mos antiquus in Iſrael, vt ſi quando alter alteri ſuo iuri cedebat, vt eſſet firma conceſſio, ſoluebat homo calceamentum ſuum.* Is igitur, qui propriis oculis conſtituerat ardentem rubum conſpicere, & euidenter agnoſcere, quo tandem modo

Exod. 3. num. 2.

Ruth 4. num. 7.

modo illud fieri poſſit, iuſſus eſt deponere calceamenta, & totum omnino ius naturalis agnitionis renunciare: neque enim tantum myſterium poterit cognoſci ſenſu, aut intellectu humano. Sicut igitur Rubus plenus erat ſpinis, ſic etiam & Sacramentum hoc conditum fuit in memoriam ſpinarum, & paſſionis Chriſti; vnde ipſemet Chriſtus Dominus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Qui igitur voluerit euidenter cognoſcere, quomodo fieri poſſit, vt corpus humanum integrum ſub tam parua quantitate, & alterius ſubſtantiæ velamine lateat, diuinúmque ignem contineat ad inflammanda corda noſtra, ſoluat calceamenta humanæ cognitionis, oculóſque corporis contegat, ſicut fecit Moyſes, & manu ductus fide, eademque interius illuſtratus ad communicationem, & confeſſionem huius Sacramenti accedat.

Deſcendens de monte Synaï Moyſes deferens tabulas teſtimonij, cornutam inſuper, & radiatam deferebat faciem; videntes autem Aaron, & filij Iſraël cornutam faciem Moyſis timuerunt propè accedere, vnde ille operuit faciem ſuam velo, & ſic ad eos loquebatur. Exod. 24. Verus hic Moyſes, qui
1.Tim.6. num. 16. *lucem habitat inacceſſibilem.* 1. Timoth. 6. Videns quàm multa reluceant mirabilia in hoc myſterio, vt patet in tranſubſtantiatione, in modo exiſtendi corporis Chriſti, in his, quæ per concomitantiam adſunt, anima ſcilicet Diuinitate, & perſona diuina Verbi, quæ naturaliter videri nullatenus poſſunt à quacumque creatura ſine ſpirituali Dei auxilio, & lumine ſupernaturali; qua ratione intelligendum eſt illud Exo-
Exod. 33. num. 30. di 33. *Non videbit me homo, & viuet*, ideſt, non videbit me homo qui ſenſibus vtatur, quemadmodum exponit eum locum Auguſtin. epiſtol. 112. Vnde Paulus 2. Corinth. 12. Rectè dubitat vtrum eius anima fuerit ſeparata à corpore, quando raptus diuinas expertus eſt viſiones, quo pacto intelligendus eſt Dionyſ. Areop. libr. de Myſtica Theolog. vbi negare videtur Deum vmquam fuiſſe viſum ab aliquo viatore, quibus ſimilia habet in lib. de Cœleſti Hierarch. cap. 4. Negat enim quenquam ſenſibus vtentem Deum videre potuiſſe. Itaque in terra viuentes noſtrum Moyſem, Ducem, & Ductorem videre minimè poteramus, niſi ipſe ſe obducere dignaretur accidentium velo, & obnubilare faciem ſuam ſacramentali tegmine, quo ſic opertum, & temperatum lumen conuenire poſſemus, eíque petitiones noſtras proponere, & neceſſaria exponere, ac veluti ore ad os loqui poſſemus. 2. Corint. 12. nu. 3.

Tantùm autem abeſt vt velatum accidentibus Chriſtum fugere poſſimus, quod potiùs ipſum deprecari teneamur, vt nobiſcum gradiatur per deſertum huius vitæ vſque ad promiſſam terram viuentium. Eſt ſiquidem nubes illa, quæ Iſraëliticum populum olim ductabat in figura, ita vt calorem nimium Solis temperaret, & tenebras noctis illuſtraret; ſic etiam & nube accidentium retardantur fulgores Diuinitatis, & ſplendores corporis glorioſi Chriſti Domini ne omnino inacceſſibiles nobis ſint, inſupérque tenebræ ignorantiæ illuſtrantur ne præcipites agamur in obuios quoſque errores, hac enim luce plerique deſtituti in varios prolapſi ſunt errores. Vnde de hoc Sacramento loquens Drogo Epiſcop. Oſtienſ. libr. de Paſch. poſt medium, tom. 2. Bibliot. Ita precatur. Gradere nunc nobiſcum Domine ne deſolemur, & triſtemur in via hac, qua ambulamus,

quo

quoniam tu ipſe quondam præcedebas filios Iſraël in columna nubis per diem, & in columna ignis per
Exod 13. noctem. Exod. 13. Et ad nutum de-
num, 21. ponebant tentoria, & rurſus erigebant. Quæ eſt nubes, quæ præcedit veros Iſraëlitas, niſi veriſſimum, & ſanctiſſimum corpus tuum, quod in Altari ſumimus, in quo velatur nobis altitudo diei, immenſitas maieſtatis tuæ, cuius & calorem, & ſplendorem mortalis infirmitas ſuſtinere non poſſet, niſi mediatrix nubes interpoſita, & ardorem temperaret deſuper, & tutam ſubtus te viam præmonſtraret? Hanc nubem totus exercitus tuus ſequitur, Domine Rex ſabbaoth; qui autem non ſequitur eam, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo eat, relucet enim de hac ſemita, quæ ducit ad vitam, ſemita humilitatis, & patientiæ, ſemita manſuetudinis, & miſericordiæ, quidquid humano generi per incarnationis tuæ myſterium reuelare dignatus es, &c.

Videnda ſunt in eandem ſententiam, quæ habet idem Drogo cùm confert hoc Sacramentum cum Eliç pallio, quod diſcipulo reliquit in ſolatium receſſus ſui; ſic enim appellauit ſacroſanctam Euchariſtiam, Guar. Serm. de Aſcenſ. dicens: Hoc nouum genus manſionis adinueniens, in conſolationem receſſus ſui. Luculentiùs rem proſecutus Gaudent. tractat. 2. de Manducatione Agni *Paſchalis*, paulò ante finem, tom. 2. Bibliot. de hoc Sacramento ait. Verè iſtud eſt hæreditarium munus teſtamenti eius noui, quod nobis ea nocte, qua tradebatur, crucifigendus tanquam pignus ſuæ præſentiæ dereliquit. Voluit enim beneficia ſua permanere apud nos, voluit animas noſtras, non ſolùm gratia ſua, ſed pretioſo etiam ſanguine ſemper ſanctificari, per imaginem, & memoriam paſſionis ſuæ, quod optimè aduertit D. Thomas 3. part. quæſt. 103. artic. 5. in corp. dicens. Quando ipſe Chriſtus in propria ſpecie à diſcipulis diſceſſurus erat; in Sacramentali ſpecie ſeipſum eis reliquit, ſicut in abſentia Imperatoris exhibetur veneranda eius imago. Vnde Euſebius Emiſſ. homil. 4. de Paſch. non longè à princip. & habetur de conſecrat. diſtinct. 4. cap. quia corpus, dicit. Quia Corpus aſſumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſideribus, neceſſe erat vt die Cœnæ Sacramentum corporis, & ſanguinis ſui conſecraret nobis, vt coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium.

Alludens itaque Drogo ad 4. Re- *4. Regum*
gum 2. ait: Ecce ſublatus es, am- *2. nu. 12.*
plius te tuus non videbit Eliſæus: remanſit tamen ei pallium tuum in memoriam tui, vt præſentia abſentiæ tuæ, dolorem eius ſemper, & augendo leniat, & leniendo augeat. *Hoc ſumite*, ait, *in meam commemorationem*; hoc eſt Sacramentum Corporis tui, quod ſumimus in tui commemorationem, donec venias: pallium tuum eſt caro tua, qua veſtitus ad nos proceſſiſti, & latuiſti quidem perfidis, ſed fidelibus tuis teipſum oſtendiſti, ſicut & vſque hodie ſub hoc pallio tuo abſcondita eſt maxima fortitudo tua. O fortiſſime Samſon, quàm etiam dilectæ, & non diligenti te ad vltimum non celaſti, vt inimicam verteres in amicam. In tantum amaſti mulierem non amantem te, ſed perſequentem, vt propter amorem eius ſapientia ſua ſtulteſceret, & fortitudo tua infirmaretur; quibus in verbis alludit ad 16. Iud. vbi Samſon in perniciem ſuam Dalilæ aperuit cor ſuũ, & expoſuit in quo virtus, & potẽtia ipſius conſiſteret. At noſter Samſon

in noſtram vtilitatem,& vt ad ipſum ſecurè poſſemus accedere, ſecurique redderemur de fruitione præſentiæ ſuæ in cœlo, & de beneficiis exhibendis quando ipſum conueniſſemus petentes,ſeſe occultauit,& operuit accidentium velamine,ſicut præfiguratum fuerat in velo, quo Sancta Sanctorum tegebatur. Sicque libet cum eodem Drogone exclamare hoc in loco. O pium! ô delectabile pietatis ſpectaculum! Ipſe, qui quæritur,& deſideratur,& occultat ſe,& manifeſtatur; occultat ſe vt ardentiùs requiratur, & requiſitus cum gaudio inueniatur, inuẽtus cum ſollicitudine teneatur, & tentus non dimittatur donec in amoris ſui cubiculum manſionem facturus inueniatur; in alio ſcilicet Sancto Sanctorum, vbi reſerato velamine, & omni prorſus euacuato ænigmate ſe clarè, & ſicuti eſt, præbebit in æternum, & vltra mãducandum in menſa beatitudinis.

Sed iam ad Sancta Sanctorum felicibus auſpiciis accedamus; qui locus velo appoſito,& appenſo diſcernebatur ab exteriori domo. Licèt autem ibi ſemel tantum in anno licitum fuerit ſummo Sacerdoti ingredi, nobis iam licet quotidie ingredi; & quod ipſe ſemel fecit, in memoriam paſſionis ipſius quotidie celebrare.

Sed in velo, quo Sancta Sanctorum tegebatur, velamina contemplari licet accidentium,quibus Chriſti corpus, eiúſque ſanguis occultatur, & tegitur, eodem Chriſto Domino ſic diſponente; etenim ſi ſine Sacramenti velamine corpus ſuum, & ſanguinem porrigeret, quis ſumere non abhorreret, vel quis accedere auderet? Si mortalis nobis adeſſet participandus, & viſibiliter guſtandus, quis non durum ſermonem cenſeret; quis non faſtidioſum cibum reputaret? Si autem in eo ſtatu, quo poſt reſurrectionem in cœlo adeſt nobis offerretur, intolerabilem fulgorem oculis intuentium offerret, quem ſuſtinere humana fragilitas nequiret; vnde Auguſtin. in libr. ad Orozium ait. Clarificata carne vtique Chriſtus reſurrexit, ſed noluit in ea clarificatione diſcipulis apparere, quia non poſſent oculis talem claritatem perſpicere. Si antequam moreretur, & reſurgeret, quando transfiguratus eſt in monte, diſcipuli eum videre non potuerunt; quanto magis clarificata carne cum videre non poſſent? &c. Ille igitur, qui claritatem corporis glorioſi pro captu diſcipulorum attemperauit ne illorum oculos fulgentiſſima lux offenderet, cùm ſe præbuit manducandum, & bibendum, voluit tegmine accidentium deliteſcere, & inuiſibiliter ſumi, ne humana fragilitas carnem hominis abhorreret, in cuius participatione fons totius gratiæ ſumebatur.

Intra velum igitur nobis collocauit Corpus, & Sanguinem ſuum qualitatibus panis, & vini tectum, digna profectò de cauſa, ne ſcilicet infidelibus pateat, cùm ad Sancta Sanctorum nullus penitus ſit ingreſſus profanis,qui nos neque iudicare, neque dicere poſſunt inhumanos, & crudeles, vtpote humani corporis comeſtores,& humani ſanguinis potatores, cùm neque corpus videant, neque ſanguinem, neque myſterium agnoſcant,quod nos ſumentes veneramur.

Appendit igitur Chriſtus Dominus accidentium velum, vt ad interiora contemplanda puriorem fidei diligeremus animum: dum enim in myſterio, quod non eſt, apparet, & quod eſt, occultatur; fidei lucta proponitur vt meritum

augea

augeatur, ſicut rectè proſequitur Diuus Alger. lib. 2. de Sacrament. cap. 3. poſt med. dicens: Dum contra quod videtur credens, quod non videtur decrepita intus veritate, deſuperata exterius falſitate dupliciter aſſequitur gloriam; cætera enim Chriſti miracula, cùm ſint infidelibus in ſignum vt conuertantur, hoc ſolum fidelibus datur ad meritum, vt illo erudiantur: in illis enim, quæ Deus in extrinſeca materia fecit, roboratur fides; in hoc autem ſolo, quod ex ſeipſo facit, fides excitatur, vt victa, & inuicta felicius coronetur; victa, inquam, ne comprehendat, ſed inuicta ne diffidat; dum exteriores quidem ſenſus obiecta panis, & vini ſpecie, colore, odore, & ſapore, *ipſum*, quod fuerant mentiendo, panem & vinum, quod non eſt nituntur aſtruere: interior autem intellectus ipſum, quod eſt corpus, ſcilicet Chriſti contemplans, nec comprehendere ſufficiens, non tamen deſiſtit credere. In tanti myſterij fide intellectus internorum, & exteriorum ſenſuum lutum ſubinnuens, ait Auguſtin. Sermo. de Verbis Domini, quod videtis in Altari, panis, & calix eſt: quod autem fides poſtulat inſtruenda, panis eſt Corpus, calix eſt Sanguis. *Iſta* ideo, fratres, dicuntur Sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur, ſicque dum exteriorum ſenſuum teſtimonio non acquieſcit, nec interiori inquiſitione comprehendet, de veritate tamen non titubat: ſic per Dei gratiam vt in tali ſuo agone fides noſtra exerceatur, exercendo augeatur, augendo perficiatur, perfecta coronetur. Hac fide ipſum Sacramentum quaſi Diuinum quid adoramus, quaſi viuum quid, & oramus, & alloquimur, & rogamus. Et cap. 4. Reddit Alger. rationem aliam cur fides tantopere exigatur in hoc Sacramento. Quia videlicet, inquit ille, falſa fide mundus periit, quando Adam plus Diabolo, quàm Deo, credere præſumpſit, dum in ligno ſcientiæ boni, & mali vetito plus ſperauit diuinitatem aſſequi, quæ ab hoſte promittebatur; quam incurrere mortem, quam Deus minabatur.

Voluit igitur Deus, vt homo in hoc Sacramento plus crederet ei, dicenti: *Hoc eſt Corpus meum*; quàm ſenſibus dictantibus communem eſſe panem, & vinum vitis. Sicut igitur non in ligno vetito, ſic nec in Chriſti Sacramento debet viſus, aut guſtus, ſed fidei vigere iudicium: quia ſicut pomum viſu decorum, & ſuaue ad comedendum cibus vitalis videbatur, & mortem intulit, ſic è contrario Sacramentum Corporis, & Sanguinis Chriſti videtur cibus mortalitatis noſtræ, cùm vera vita æterna ſit; qua propter vtriuſque rei media vera fides videtur neceſſaria: Adæ vt crederet mortem eſſe in pomo, & ita viueret: nobis, vt in Sacramento Chriſti vitam credamus, & ita eam aſſequamur; vtrumque enim ex ſe contrarium viſui effectum parit; illud dum videtur cibus voluptatis & vitæ, mortem inferens; iſtud dum videtur cibus mortalitatis, vitam æternam exhibens. Sicut igitur à Petro poſt trinam negationem, trina confeſſio repetita eſt, ſic ab homine vt ſaluari poſſit pro perfida fide, qua periit, vera fides exigenda eſt: quia tantum Sacramentum, nec ſine fide poteſt intelligi, nec nos etiam per illud ſine fide ſaluari.

Et c. 5. poſt med. hanc aliam ſubdit rationem cur Sanctum Sanctorum, & Sacramentum Sacramentorum ſub velamine accidentium latere voluerit Auctor illius Chriſtus

Dominus. Quia,inquit,nos necdum apparemus quod ſumus, ideo Chriſtus noluit apparere quod eſt, vt ſit deſiderabilior, & ſicut in Emaüs peregrinis à fide peregrinus apparuit in ſpecie, ſic nobis peregrinus in mundi exilio peregrina, & extranea ſibi ſpecie apparet in Sacramento,vt quia quod de nobis exterius apparet, mortale eſt; mortalitatis cibus ipſe exterius videatur, cùm tamen per ipſum, qui immortalitatis eſt alimonia, intus verè, & inuiſibiliter mors æterna ſanetur. Similia ſunt quæ habet Odon Cameracenſ. Epiſcop. in Expoſit. Can. diſt.3. tom.6. Bibliot. ad illa verba Calicis *myſterium fidei*.

Illud etiam indicat appoſitum velum ingreſſum prohibens ad Sancta Sanctorum, non patere, ſcilicet aditum ad hoc Sacramentum cuilibet peccatori, & indigno, ſed pœnitenti, & amico iam per gratiam. Alioquin, ſicut ait Cyprian. lib. de Lapſis,qui dominicum corpus inuadunt, vim inferunt Corpori Domini, plúſque modo manibus, atque ore delinquunt, quam dum negâuerunt;quibus item obiici poteſt illud Pauli Hebr.6. Etſi alius ſit ſenſus li-
Hebr. 6. nu.6. teralis:*Rurſum crucifigentes ſibimetipſis Filium Dei, & oſtentui habentes.* Ad hunc ergo locum adducit Diu. Clemens Rom. lib. 6. cap. 15. cùm ita habet. Crucifigunt Dominum iterum cùm interimunt, derident diuina, illudunt ſancta, inſultant ſpiritui, ſanguinem ſanctũ veluti communem contemnunt, peccant in mittentem, ideſt,in Patrem; in paſſum, ideſt, Filium, & in teſtificantem, ideſt, Spiritum Sanctum. Sed
1. Corint. 11. n. 28. in ſenſu literali dixit Paulus: *Qui manducat,& bibit indignè,iudicium ſibi manducat,& bibit non dyiudicãs Corpus Domini*; vbi peccatum indignè ſumentis hoc Sacramentum ſimile aſſerit ei, quod commiſerunt Iudæi Dominum crucifigentes.

Aduertit autem Auguſt. ſibi iudicium manducare, non malum accipiendo,ſed malè accipiendo; illud autem, *non dijudicans*,explicat D.Th. ex eo, quòd non diſcernit Corpus Domini ab aliis cibis indifferenter ipſum aſſumens, ſicut alios cibos, & Sancta Sanctorum profanans intra velum irreuerenter ingreſſus. Theodor. verò explicans dicta verba Pauli ait: hoc ſignificat, quod quemadmodum tradidit ipſum Iudas, ipſi autem inſultauerunt, & eum opprobriis, & conuitiis affecerunt Iudæi, ita eum ignominia, & dedecore afficiunt, qui ſanctiſſimum eius Corpus immundis manibus contrectant, & in pollutum, & inceſtuoſum os immittunt.

De hoc item crimine dixit idem Paulus,Hebr.10. *Quanto magis puta-* Hebr.10. nu.29.
tis deteriora mereri ſupplicia,qui Filium Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit? Quem locum poſſumus explicare ex alio apud Malach.c.1. vbi habetur:*Ad vos ô Sacer-* Malach. 1.nu.6.
dotes, qui deſpicitis nomen meum, & dixiſtis: in quo deſpeximus nomen tuum? Offertis ſuper Altare meum panem pollutum,& dicitis,in quo polluimus te? In eo quod dicitis: menſa Domini deſpecta eſt. Quo in loco Hieronym.ait: Polluimus panem, ideſt, Chriſti corpus quando indigni accedimus ad Altare, & ſordidi mundum ſanguinem bibimus, & dicimus, *Menſa Domini deſpecta eſt*,non quòd hoc aliquis audeat dicere, ſed opera peccatorum deſpiciunt menſam. Et Cyril.ibidem ait. Qui non adhibet honorem, quem debet Altari ſancto, factis teſtatur, illud eſſe pollutum, & contemptibile,&c.

Hinc igitur innoteſcit quomodo indignè ſumens Filium Dei conculcet, eiúſque ſanguinem pollutũ ducat,

Digitized by Google

cat, & dicat. Venit item notandum quòd vbi nos apud Paulũ habemus *pollutum*, Græcè habetur, & ita legit Chryſoſtom. *communem*, & poteſt ad rem noſtram Paulus alludere, vel nos ab ipſo alluſionem ſumere ad locum Templi communem gentibus, & Iudæis, ſicut ibi exponit Chryſoſt. vt ſit ſenſus. Qui hunc cibum non diſcernit à cæteris, videtur illum communem ducere, & nihilo nobiliorem reputare, ſicque faciendo polluere; vnde tex. Syriac. habet: *Et æſtimauerit ſanguinem teſtamenti, tanquam cuiuſlibet alterius hominis.*

Hinc eſt quod Auguſt. lib. 50. Homil. hom. vlt. cap. 9. ad fin. In ſenſu à nobis allato, veluti noſtrum argumentum proſequens de velo Templi ait: quomodo ergo in interiora veli, & in illa inuiſibilia Sancta Sanctorum introire audebit, aut poterit, qui diſciplinæ medicinam contemnens noluit paulisper à viſibilibus ſeparari? Et Chryſoſt. hom. 60. ad popul. ſtatim poſt princip. de hoc Sacramento ait. Accedat nemo cum nauſea, nemo reſolutus, omnes accenſi, omnes feruentes, & excitati. Nam ſi Iudæi ſtantes, & calceamenta habentes, manibus geſtantes baculos agnum cum feſtinatione comedebant, te multò magis oportet eſſe ſolertem: nam illi quidem in Palæſtinam erant prodituri, & proptereà viatorum figuram habebant, tu verò debes in cœlum migrare, quapropter in omnibus oportet te vigilare, nec enim parua pœna proponitur indignè ſumẽtibus. Cõſidera quãtum aduerſus proditorem indignaris, & contra eos, qui crucifixerunt. Itaque cõſidera ne tu quoque ſis reus corporis, & ſanguinis Chriſti; illi ſanctiſſimum corpus iugularunt, tu verò polluta ſuſcipis anima poſt tot beneficia. Quo non oportet igitur puriorem eſſe tali fruentem ſacrificio? Quo ſolari radio nõ ſplendidiorem manum, carnem hanc diuidentem? Os, quod igne ſpirituali repletur, linguam, quæ tremendo nimis ſanguine rubeſcit? Cogita quali ſis inſignitus honore. Quali menſa fruaris: quod Angeli videntes horreſcunt, neque liberè audent intueri propter emicantem inde ſplendorem; & alloquẽs Sacerdotes ait. Non parua vobis imminet vltio, ſi quem cuiuſpiam conſcium nequitiæ huius menſæ participem eſſe concedatis. Sanguis eius de manibus veſtris exquiretur: non tam graue eſt Energumenos eſſe intus, quàm iſtos, vt ait Paulus, vt Chriſtum conculcent, & ſanguinem teſtamenti communem exiſtiment, & gratiam ſpiritus afficiant contumelia Hebr. 10. Dæmonium enim paſcente, peior eſt, qui poſtquam peccauit, accedit (ſcilicet ad Sancta Sanctorum) & temerè ſe intra velum intromittit. Et hom. 83. in Matth. poſt med. vbi eiſdem prorſus verbis locutus eſt Chryſoſtom. ac prætereà quæ hucúſque diximus, addit. Non parua vobis imminet pœna ſi quem aliqua improbitate teneri ſcientes, ei huius menſæ participationem tribuatis: ſanguis enim eius ex manibus veſtris requiretur. Si limpidiſſimæ aquæ fons vt intactum gregi ſeruares, tibi commiſſus eſſet, cũ petulcos ſuos, ac ſordidiſſimos venire aſpiceres; non patereris influente eos deſcẽdere, nec fontem ab his perturbari; nunc verò cum non aquæ, ſed ſanguinis, & ſpiritus ſacratiſſimus fons commiſſus tibi ſit, ſi peccatis inquinatiſſimos videris accedere homines, non indignaberis, non prohibebis? Et quam veniam huius contemptus conſequeris? Idcirco vos Deus voluit tanto honore decorare, vt hæc diligentiſſimè diſcernatis. Sic Chryſoſt. docet cognoſcendam ſeparationem huiúſce

Hebr. 10. nu. 29.

Sancti Sanctorum; alluditque fortaſſis ad id, quod fecit optimus Sacerdos occurrendo, & repellendo Regem Oziam, quia ſumpto thuribulo auſus eſt temerè ingredi Sancta Sanctorum, vt incenſum adoleret, cui liberè locutus eſt, & aperto ore dixit: *Non eſt tui officij, egredere de ſanctuario*; quod vſque adeò Deo placuiſſe videmus, vt inter cæteros omnes Sacerdotes, iſtum peculiariter, & laudabiliter ſuo munere fuiſſe functum ſacer textus atteſtetur, cùm ait: *Iſte eſt, qui coram Deo ſacerdotio functus eſt*; enim verò qui Sacerdotis officio fungitur, & Sanctum Sanctorum in ſe debet agnoſcere ne pollutus ingrediatur, & in aliis itidem reuereri, ac profiteri, dum ſordidos haudquaquam ſinat accedere, aut ingredi.

2. Paral. 26. n.18.

1. Paral. 6. nu.10.

Cùm ergo mundiſſima ſit hæc oblatio ex Malach. 1. Pro vt omnes ferè Sancti Patres interpretantur, vnde Euſeb. lib.1. de Miniſt. Euchariſtiam vocat hoſtiam mundam, & Chryſoſt.in Pſalm.95. Hoſtiam puram. Et Theodor.ad citatum locum Malach. Sacrificium purum, quibus ſimilia habet Tertul.3. Contra Marcion.cap.22. & lib.de Cultu fœmin. cap.11. & lib. de Corona Militis, & lib.de Velandis Virginibus,& lib.de Exhortat. ad Caſt. Cùm, inquam, mundiſſima ſit oblatio omnem puritatem,& mūditiam in participante prærequirit,& exigit; quapropter Cypr.li.1.epiſt:10. Agens de hiſtrionibus à communione procul arcendis, ait. Puto nec Maieſtati diuinæ, nec Euangelicæ diſciplinæ congruere, vt pudor, & honor Eccleſiæ tam turpi, & infami contagione fœdetur;vbi vides diuinam Euchariſtiam pudorem ipſum in abſtracto appellari, quo ſcilicet magis pudeat peccatorem,ſi adhuc peccatis inuolutus ad illam accedat, & nequitiæ ignominia deturbatus Eccleſiæ honorem audeat contingere.In quam ſententiam maximè facit locus ille Apoc.2.Vbi hoc Sacramētum ipſum Diuinum Oraculum appellat calculum candidum; trītúmque eſt in ſacris literis Chriſtum Dominum lapidem appellari,ſatis ſit Iſai.28. *Ponam in Sion lapidem probatum, angularem,pretioſum*; quæ omnia ſacræ Euchariſtiæ apertiſſimè quadrant, ſed vide quid ſtatim addat ſacer textus, *qui crediderit non feſtinet*, ideſt, ne præcipitanter accedat ſine probatione, præuio examine, & iudicio, alioqui ſi ad durum lapidem accedat,præcépſque feratur, proculdubio confringetur iuxta illud Matthæi 21. *Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur*; vbi verbum *ceciderit* inconſiderantiam denotat, ſicut benè aduertit Fernand. de Viſion. Sac.Script.viſ.2.ſect.8.n.2. Qui igitur ad lapidem politum, pollutam habentes conſcientiam properant; qui ad pretioſum lapidem accedunt, vilem, & abiectum deferentes animum; qui electum lapidem, & probatum petunt reprobandam, imò & damnandam animā portantes, confringuntur tandem, & æternum interitum incurrunt, idque eo magis, quominùs cogitant, & expendunt quid quærant,& accipiant.

Malach. 1.nu.11.

Apoc. 2. nu.17.

Iſai. 28. nu.16.

Matt.21. nu.44.

Inſuper & cùm hoc Sacramentum ſit lignum vitæ in illo alio paradiſi terreſtris adumbratum, ſicut enim paradiſus terreſtris ſymbolum fuit Eccleſiæ Dei, ita lignum vitæ figura fuit Chriſti Domini, qui de ſeipſo ait: *Ego ſum panis vitæ, qui manducat me,ipſe viuet propter me: niſi manducaueritis,non habebitis vitam in vobis.* Et ſanè hac ſimilitudine vſus eſt Paſchaſ.Abb.li.1.Comment.in Apoc.2. Sicut ergo poſtquā Adam deliquit, illi interdictus eſt eſus ligni vitæ,miſitque eum Deus de paradiſo voluptatis,

Ioan. 6. nu.51.& ſeqq.

pratis, & collocauit ante paradiſum, Cherubin, & flammeum gladium atque verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ, ſic & qui in peccato eſt reiicitur à menſa iſta, flammeúſque gehennæ gladius ei minitatur, qui mortali peccato infectus ad lignum vitæ auſus ſit accedere, vnde ſi de eo ſumat, potiùs fur, & raptor dicetur, quàm particeps, & cõmunicans; *Vincenti* enim tantummodo ſeipſum *datur edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei.* Apoc. 2. vbi Rupert. ait. Quod ergo primo homini interclusum eſt pœnitẽtiam non agenti, pulchrè hiuc remittitur, qui pœnitentiam egerit, quatenus edat de ligno vitæ. Sæpe autem is qui necdum vincit, ideſt, qui pœnitentiam non egit, edit de hoc ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei, manducat Corpus, & bibit Sanguinem Domini: non illi dat Chriſtus, ſed ipſe rapit, & ideò ſibi iudicium manducat, & bibit.

Apoc. 2. num. 7.

Ex quibus iam melius intelligetur locus ille Prouerb. 33. vbi dicitur: *Quando ſederis, vt comedas cum Principe, diligenter attende quæ appoſita ſunt ante faciem tuam, & ſtatue cultrum in gutture tuo, ſi tamen habes in poteſtate animam tuam*; pro quo Brixian. legit: *Si rationem habes anima tua* Hic locus intelligitur ab Ambroſ. Auguſt. & aliis de Euchariſtia, & Hebr. ad verbum habetur: *Quando accumbis vt cũ Principe comedas, aduerte prudenter quæ ante te poſita ſunt: ſi tu gulæ tuæ indulgere voles, gutturi tuo cultrum intentabis*, vel vt alij legunt ex Hebr. teſte Vatabl. *Pones ſpinas in gutture tuo, ſi habueris animam*, ideſt, ſi præditus cupiditate fueris, vel ſi tu nimis edax ſis. *Alij* teſte Brixian. exponunt: pone cultrum in guttute tuo, ſi habes animam, ſubaudi concupiſcentiis deditam, quaſi dicat: reſtringe gulã tuam, veluti cultro gutturi immiſſo, & ne laxes concupiſcentiis habenas. Brix. verò explicat: ſi habes concupiſcentiam effrænem, & ſedes in menſa Præpotentis, ede tempetatè, & ſi re inuitat appetitus, vt alia concupiſcas, reſtringe gulam tuam veluti cultro gutturi infixo. Quæ omnia maximè competunt ſumenti ſacram Euchariſtiam, dum eam à cæteris cibis ita diſcernere debet, vt veluti appoſito cultro, quidquid aliud neque tranſire liceat, neque accedere, vel eodem cultro appetitum ipſum amputare, vt hoc cibo veluti ſatiatus nihil aliud, vel audeat, vel queat appetere. Vnde Aquil. vertit: *Pones cultrum in gula tua*, vt ſcilicet eam teſeces, & amputes, ne limites tranſilire liceat, & ad alia concupiſcenda diuagari. Vel etiam pone cultrum gutturi tuo tibi mortem comminantem, ſi huius puriſſimi cibi contaminationem permittas pet commiſtionem aliorum ciborum, neque iudicaueris inter hunc panem verum, & panem mendacij, de quo ſtatim ſit ſermo.

Prou. 33. num. 1.

Vel iuxta alios, quos diximus: *Pone ſpinas in gutture tuo*, quod poſſumus explicare ex alio loco apud Eccleſ. 28. *Sepi aurem tuam ſpinis*; quod explicat D. Hieronym. epiſt. ad Demetriad. de Conſer. virgin. de non admittendis delatoribus, ac delationibus, annuendo illorum dictis, ſed veluti ſpinis pũngendo, & punctionibus arcendo. Sic igitur, & qui ad menſam Dei accedit debet à ſe reiicere cæteros animæ cibos, & appetitiones, ac veluti ſpinis in gutture voluntates, & rationis appetitus longè, lateque remouere, iuxta illud Bernard. lib. de Amore Dei: intentiones, cogitationes, voluntates, affectiones venite aſcendemus ad montem Domini, vbi Dominus videt, & videtur: curæ, ſolicitudines, anxietates, pœnæ, ſeruitutes expectate hîc

Eccle. 28. num. 19.

cum aſino, corpore iſto, donec ego cum puero, ratione ſcilicet & intelligentia vſque illuc properantes, poſtquam adorauerimus, reuertamur ad vos; reuertemur enim, & heu quàm citò reuertemur! Vbi D. Bernard. alludit ad ſacrificium Abrahæ, quando relictis pueris ſolus in montem aſcendit filium oblaturus diuiſione quadam præuia, & ſeparatione præhabita; etenim qui offert, nec rectè diuidit & diſcernit, Deo placere nequaquam poteſt; vnde Geneſ. 4. ait Deus ad Cain: *Nónne ſi rectè obtuleris, rectè autem diuiſeris, non peccaſti?* vbi diuidere, pro diſcernere bona à malis, ſumit Auguſt. ibi in quæſt. ad Geneſ. Malè enim dicitur Cain diuiſiſſe, quia nullo delectu, aut diſcuſſione præhabita, ſed temerè obtulit; quanto igitur maiorem diſcuſſionem requiret Deus in hoc ſacrificio, vt in bonum cedat, non in malum participanti. Ideóque Cypr. Ser. de Cœn. Dom. poſt princ. ait: Sacramenta, quãtum in ſe eſt, ſine propria eſſe virtute nõ poſſunt, nec vllo modo diuina ſe abſẽtat Maieſtas myſteriis, ſed quamuis ab indignis ſe ſumi, vel contingi Sacramenta permittãt, non poſſunt tamen ſpiritus eſſe participes, quorum indignitas tantę ſanctitudini contradicit; ideoque aliis ſunt hæc munera odor vitę in vitam, aliis odor mortis in mortem, quia omnino iuſtum eſt, vt tanto priuentur beneficio gratiæ contemptores, nec indignis tantæ gratiæ puritas ſibi faciat manſionem. Nondum Iudas diabolo inuadente & occupante animam eius, egredi cogebatur, ſed vbi ſacrum ſignum mens perfida tetigit, & ſceleratum os panis ſanctificatus intrauit, parricidalis animus vim tanti Sacramenti non ſuſtinens, quaſi palea ex area exſufflatus eſt, & præceps cucurrit ad proditorem, & pretium, ad deſperationem, & laqueum. His ſuffragatur Chryſoſtom. hom. 83. in Matth. poſt med. vbi ait: Acutum gladium pro cibo accipis: exemplum huius rei nullum apertius inuenies, quàm quod de proditore Iuda legimus, quem vnà cum aliis diſcipulis communioni accubuiſſe, multorum eſt, & ſanè probabilis opinio, atque diuino cibo aſſumpto, confeſtim Sathanę traditum fuiſſe; introiuit enim in eum Sathanas ſcribit Ioan. & Auguſt. in Pſalm. 47. dixit. Quàm multos Iudas indignè accipientes ad iudicium ſuum implet Sathanas, &c.

Geneſ. 4. num. 5. — *Ioan. 13. num. 27.*

Licèt autem, ſicut aduertit dicto loco Bernar. quàm citiſſimè pro fragilitate humana ad priſtinas concupiſcentias, & defectus reuertamur, tamen pro virtute cibi iſtius ac pro eius veneratione, puritatem, quam efficit diu conſeruare tenemur, & pro ea Chriſtum Dominum exorare. In cuius rei confirmationem Proſper in ſententiis, aſſerit, Euchariſtiam eſſe oblationem mundam, quia poſt illius communicationem requiritur à ſumentibus mira quædam puritas vitæ, & morum ſplẽdor, & in eodem ſenſu Tertul. lib. de Reſurrect. carn. c. 8. ait. O menſa admiranda, quæ aduerſus ſuperbiam humilitatem, aduerſus inuidiam charitatem, aduerſus auaritiam eleemoſynam, aduerſus libidinem caſtitatem, aduerſus vitia omnia, virtutes ſubminiſtrat, aduerſus hoſtes arma præbet. Et Chryſoſtom. hom. 27. in 1. ad Cor. ad fin. Non audiſti, inquit, quomodo illa tria millia, quæ perceperant communionem, perpetuò perſeuerabant in oratione, & doctrina, tu autem priuſquam quidem communices, ieiunas, vt quomodocunq; dignus appareas, quãdo autem communicaueris, cùm te oporteret magis augere temperantiam omnia perdis: atqui non ſunt paria eſſe ſobrium antea

antea,& poſtea,nam in vtroque quidem oportet eſſe ſobrium,& temperantem, maximè autem poſtquam Sponſum excepiſti: antea quidem vt ſis dignus accipere; poſtea autem ne appareas indignus iis, quæ tu accepiſti,&c.

Etenim Chriſtus Dominus cùm ſit illa petra ſpiritualis, quæ fidelem conſequitur populum,eos,qui dignè participant, noua ſemper largiendo beneficia conſequitur, proindéque nouam exigit puritatem, nouúmque meritum, & diſpoſitionem,ſic enim interpretatur Hilar.homil.75.de Pa-
1. Cor.3. ſcha illud Pauli. 1.Cor.3.nu.3. *Eandem*
num.3. *eſcam manducauerunt, eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autem de conſequente eos petra,* &c. O verè,inquit ille,vnica, & perfecta Hoſtia fide æſtimanda,non ſpecie;& infrà, *Bibebant de conſequente eos petra:* vides qui de Chriſti biberit gratia, ſequitur cum Chriſti miſericordia, &c. Similia habet Auguſt. Serm.48. de Verbis Domini in princ. ad illud Ioan.8.num.31. *Si manſeritis in verbo meo, verè diſcipuli mei eſtis.* Sic verò, ait Auguſtin. maneamus in eo, qui manet in nobis, nos ſi non manſerimus in illo, cademus; ille autem ſi in nobis non manſerit,non ideò donum perdidit: nouit ille manere in ſe, qui perdidit ſe, ergo nos in illo maneamus indulgentia, ille in nobis maneat miſericordia,&c.Qui ergo antequam accederet ad cœleſtem cibum ſpinis pœnitentiæ, & doloris præteritorum ſe ab impedimentis ſegregauit, & à vitioſa vita diuiſit, vt ſpirituali viueret, debet item vt illa iugiter potiatur, ab omnibus abſtinere,quæ gratiæ nocent,mortem inferunt,& vitam auferunt.

Sed iam ad prædictum Prouerb. locum reuertamur,quem LXX. reddidere in hunc modum:*Si ſederis cœnare ad menſam potentis, ſapienter intellige quæ apponuntur tibi,& mitte manum tuam, ſciens quod oportet te talia praparare.* Sic legunt Caſſian.orat.2. cap.1. Ambroſ.1.off.cap.31. Auguſt. tract.47. & 84.in Ioan. Menſam igitur Potentis appellat ſacer tex.hanc, in qua Deus Omnipotentiam ſuam oſtentauit in mirabili tranſubſtantiatione, pertinet enim ad Diuinam Omnipotentiam totius vnius rei in aliam conuerſio, qualis planè in hoc myſterio repetitur. Sapienter deinde monet; intelligere, eſt enim hoc myſterium ſuperioris rationis, & fidei. Mittenda inſuper manus vt percipiamus,non furemur, quod Chriſtus ſumendum tribuit, corpus ſcilicet & ſanguinem ſuum.

Sed quo iâdem pacto fiet id,quod additur: *Sciens quod oportet te talia praparare?* Hoc rectè expoſuit Auguſt.nempe quòd ſicut Chriſtus Dominus hoc inſtituit, & præbuit Sacramentum quando tali charitate deflagrabat,vt non ſolùm ſe manducandum exhibuerit, ſed ſeipſum pro hominibus redimendis libentiſſimo animo tradiderit ligandum, flagellandum,conſpuendum, ſpinis coronandum, clauis crucifigendum, & lancea vulnerandum, ita & Sacerdos,qui conficit; & fidelis,qui accipit hoc Sacramentum, talia paratus ſit reddere tali Domino, & ea animi præparatione accedat, vt ſi oportuerit quamprimum, & quam libenter vitam pro illo, & ſanguinem fundere,minimè recuſet.

Præclara quidem ſolutio, ſed adhuc debitum non ſoluit,video ſiquidem dura reddenda, dum aliud eſt quod videtur exteriùs in hoc Sacramento; aliud,quod accipitur & realiter, ac ſubſtantialiter adeſt. Video accidentia naturalia, credo ſubſtantiam ſupernaturalem Deitatis, imò & naturalem humanitatis Chriſti Domini ſupernaturaliter exiſtentis

agnoſco. Video ad prolationem Sacramentalium verborum ſtatim adeſſe corpus, & ſanguinem; miraculoſam denique confiteor conuerſionem.

Oportet igitur ſi non talia, neque enim poſſumus, ſaltem ſimilia reddere, dum hoc accipimus Sacramentum, vt ſcilicet communicans etiam ſi exteriùs, & quoad ſpeciem homo appareat, intus tamen Angelus ſit, Angelóſque imitetur ſpiritualiter viuendo; exteriùs naturaliter videatur degere, ſed interiùs ſupernaturaliter viuat iuxta virtutes ſupernaturales, & beneplacitum Autoris ſupernaturalis, quem in omnibus reſpiciat, diligat, & colat. Et quod ſicut Chriſtus Dominus ad prolationem verborum Sacramentalium, illico adeſt, veluti obediente Deo locutioni Sacerdotis; ſic & ſumens Euchariſtiam verbis Dei, per omnia obſequatur, nihilóque differat executio illius à diuinis eloquiis, & totum, quod Deus præcipit, nulla interiecta mora, exequatur, neque diſcuſſione interpoſita; neſcit enim iudicare quiſquis perfectè didicit obedire.

Sed adhuc nobis reſtat altius rimandum, quidnam præbeat Chriſtus Dominus in hoc pane, idque licet deducere ex cap. 6. Ioan. vbi ait *Ioann. 6. num. 26.* ipſe Chriſtus Seruator: *Operamini non cibum, qui perijt: ſed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis, hunc Pater ſignauit Deus:* quę extrema verba torquent multorum ingenia: nam Chryſoſt. & Theophil. dicunt Chriſtum à Deo Patre ſignatum, & oſtenſum eſſe Filium quando dixit: *Hic eſt Filius meus dilectus.* Auguſt. tract. 25. in Ioan. ait Chriſtum ſignari à Patre, eſſe deſignari cunctis præfectum Angelis, & hominibus. Cyril. lib. 3. in Ioan. cap. 29. ait ſignatum eſſe, idem prorſus ſignificare, atq; vnctum, quoniam Reges olim, & Sacerdotes oleo ſolebant inſigniti. Hilar. libr. 8. de Trinitate, putat Chriſtum ſignari; eſſe ſempiternam formam ſuſcepiſſe, quaſi diuino impreſſam ſigillo, cùm ipſe forma ſit Patris. D. Thomas in cap. 6. Ioan. de Chriſto homine intelligit, quod de Chriſto Deo intellexit Hilar. ita vt humana Chriſti natura vnito ſibi Verbo ſignata ſit, quaſi eminentiſſimo ſigillo, vt homo iſte Deus cognoſcatur. Sed Rupert. dicta verba intelligit non de Chriſto, ſed de cibo, vt ſit ſenſus: ſignauit Deus hunc cibum, non ſignauit hunc Filium. Quæ expoſitio communiter probatur, & meritò: nam eo in loco non de ſua humanitate, aut Diuinitate agebat Chriſtus Dominus, ſed de cibo, vt patebit legenti, commendátque longiſſimum diſcrimen inter cibum hunc Euchariſticum, & cæteros communes; & ſignari potiùs pani conuenit, quàm Chriſto, panes enim vt plurimum ſignantur ſigillo, & quę occulta volumus ſigillo claudimus; vnde Daniel. 14. Templi fores Nabuchodonoſor annulo obſignauit. *Dan. 14. num. 13.*

Inſuper ſi ſignare eſt figuram alicui rei imprimere, aptè conuenit ſignatio Euchariſtiæ, ideo namque Chriſtus Dominus antequam cruentum ſacrificium in cruce offerret, inſtituit incruentum hoc, vt quandam repræſentationem faceret ſacrificij peragendi. Vnde Ambroſ. in Epiſt. ad Hebr. cap. 10. & D. Thom. 3. part. q. 83. Cum ſcholaſticis, ſacrificium altaris mirabilem ſacrificij in cruce oblati repræſentationem eſſe docuerunt; & Chriſtus Dominus inculcauit dicens: *Hoc facite in meam commemorationem;* repræſentatio verò veluti figura eſt, & ſigilli ſignatio.

Sed quodnam prælum, ſigillum, & repræſentatio impreſſa eſt ſacrificio?

ficio ? Nam triticeæ hoſtiæ vt ſigilli figuram accipiant ferreo quodam prælo ignito comprimũtur. Prælum vtique crux,claui, lancea,ſpinæ, quibus compreſſum eſt corpus Chriſti Domini,& ſignata ſanctiſſima victima; prælum vtique candens redditum per ignem amoris ſui. En igitur ſignatum cibum , quem Deus nobis ſignauit,& deſignauit, vt nos illius ſigno inſigniti iam deinceps incedamus,talia noſtro modo illi præparantes , qualia nobis apponuntur; quod etiam ratio poſtulat , & ipſe à nobis exigit, quando ait Cantic. 8. *Pone me, vt ſignaculum ſuper cor tuum; vt ſignaculum ſuper brachium tuum*;qui idiotiſmus ſignificat idem , ac me habe chariſſimum; vnde apud Aggæum, cap. 2. *Ponam te quaſi ſignaculum , quia elegi te* , ideſt , habebo te ſemper præ oculis,ſingularémque tui curam geram , ſicut de Iechonia è contra legimus apud Hier.22.Eum & ſi foret tanquã ſignaculum in manu , mouendum tamen , & reiiciendum. Fuitque antiquus mos geſtandi imagines illorum, quos amabant in annulis , armillis , gemmiſque , ſiue in collo , ſiue in pectore à collo pendentibus. Idem igitur poſtulat Sponſus Diuinus ab animabus noſtris, vt pro eo, quod tantum nobis ſignauit cibum , nos itidem quocumque ſiue in loco, ſiue negotio neque aliud , vel intueamur , vel cogitemus. Quod benè expreſſit Gregor.ad hæc verba dicens. In corde ſunt cogitationes , & in brachio operationes;ſuper cor ergo, & ſuper brachium ſponſæ dilectus vt ſignaculum ponitur , quia in ſancta anima quantum ab ea diligatur , & volũtate,& actione deſignatur.Signum quippe ſancta mens interius , & exterius Chriſtum portat,quia dum in eius meditationibus aſſiduè laborat, in exteriori actione eum imitari nõ ceſſat,quo eius dilectam eſſe dubitare non debeat. De quo ſigno Chriſtus Dominus diſcipulis ſuis aiebat: *In hoc cognoſcent omnes quia verè diſcipuli mei eſtis , ſi dilectionem habueritis ad inuicem.* Tantum Greg.

Cant. 8. nu.6. — Agg. 2. nu.24. — Hier. 22. nu.24. — Ioan. 13. nu.35.

Ambroſ.verò de iis, qui myſteriis initiantur interpretatur iuxta mentem ſuam, ſed ad rem noſtrã dicens. Volo vt tota mea ſis, nihil videlicet tui ad alium pertinere volo,& cap.1. Para te,vt meum in te recipias ſigillum,non modò in interioribus, quæ ad ſpiritũ pertinent, ſed etiã in exterioribus, quæ ad carnẽ,& quocũque tandem tranſeas mea agnoſcaris, me redoleas, mei odorem effles, meíque veſtigia relinquas ; quod perplacuit admodum in ſancta anima , ſicut teſtantur ſodales Sponſæ, Cant.7.cùm dicunt. *Quã pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis.* Pulchri enim dicuntur greſſus, quia ſponſi dilecti ſimilitudinem quandam,& notam relinquebant impreſſam quocumque ſponſa ſe ferebat , & tranſibat ; ſic enim poteſt exponi locus cum Clem. Alex. 2.pædag.c.11. vbi ait. Multæ fœminarum ſoleis quoque amatorias ſalutationes imprimunt,vt vel per terram numeroſè incedentes meretriceos ſpiritus in inceſſu inſculpãt,&c. Etenim ſicut Arcades , & antiquiſſimi Romanorum lunas geſtabant in calceis , vt oſtentarent generis antiquitatem ; ſic fœminæ ſoleis , ideſt, ſubiectæ calceorum parti, quæ veſtigia imprimunt, clauos addebant, vel aliam formam , figuram, ſigillúmve, quo in veſtigiis aliquod amoris,amatique ſignum exprimerent.Hinc fortaſſe natus ille loquendi modus, quo dicitur ex alicuius veſtigiis flores erumpere , quia ſc. ſtatim appareant ex impreſſione ſigilli in ſoleis affixi, vnde Perſius ſatyt.2.

Cant. 7. nu.1.

Quidquid calcauerit hic,roſa fiet.

Pulchri ergo dicuntur greſſus ſponſæ.

ſæ, quia quocũque ſe ferat relinquit notata veſtigia, quæ ſuum dilectum denotent,& teſtentur,vt neque moueatur niſi ex illius perſcripto,neque gradiatur niſi ad illius obſequium.

Imitemur igitur,vel ſignatã ſponſam, vel ſigillatum Paulum dicentem Galat.*6. Ego ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo porto*; Græcis enim ſtigmata dicuntur notæ alicui inuſtæ, quales ſeruis inurunt domini, vt ſi fugiant, ex hiſce agnoſcantur eſſe ſerui talis domini, vbi notandum venit non dixiſſe Paulum: ſtigmata habeo, ſed porto,ſc. oſtento, & prodo in honoris teſtimonium, vt ſicut ſignatus Dominus meus eleuatur in hoſtia, & omnibus oſtenditur, & proponitur, ego tale quid illi reddens,me ſignatum illius ſeruum omnibus proponam,& oſtentem.

Galat. 6. nu. 17.

Quòd ſi ſtigmata Chriſti Paulus vocat plagas, & cicatrices ex verberibus, & vulneribus per Chriſtũ ſuſceptis corpori ſuo impreſſis,de quibus 2. Cor. 11.n.23. vnde vti milites vexilliferi, & capitanei ſua vulnera, & cicatrices oſtentant, quaſi ſigna fortitudinis, & gloriæ bellicæ,quod pulchrè Tertul.dixit:de morſibus, & cicatricibus formoſiores ſibi eſſe videntur; ſic Paulus hæc ſtigmata,has plagas, quaſi trophæa militiæ Chriſti non tantum habebat, ſed portabat, ita Hieronym. Chryſoſt. Anſel. D.Tho. Haimon,& Theophyl. Etenim Paulus oſtentando vulnera, cicatrices, & plagas vicem reddebat pro poſſe ſuo illi, qui in memoriam ſuæ paſſionis quotidie nobis proponitur paſſus,crucifixus,vulneratus,& ſpinis coronatus.

Neque omittendus Hieron. cùm moraliter ad dicta verba Pauli addit. Stigmata Chriſti in corpore ſuo portãt qui corpus macerant, &affligunt amore Chriſti, vtque ſe Chriſti cruci, & paſſioni configurent, ac conforment. Sic ſanè accipiendus cibus ſignatus à ſignatis, & configuratis fidelibus, ſic cogitandum quia talia oportet reddere ei, à quo per ſummam miſericordiam talia accipiunt.

Sed heu duris corde, qui huius ſigilli impreſſioni non cedunt, huic configurationi non ſubiacent. Quid eſt, inquit Bernar.lib.1.de Conſider. cor durum? ipſum eſt, quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, minis non cedit, flagellis duratur, ingratum eſt ad beneficia, infidum ad conſilia, ſæuum ad iudicia,inuerecundum ad turpia,impauidum ad periculum,inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiſcens, præſentium negligens, futura non prouidens, &c. Hoc igitur abiiciendum cor, & carneum reaſſumẽdum,quod facili meditatione poſſit molleſcere,& huius Sacramenti ſigillo ſignari, ad quod maximè conducit cogitare, quod talia debemus reddere qualia accipimus.

In quam ſententiam facit admonitio illa Chryſoſt. in princ. illarum ſeptem homil. quas fecit de prodit. & myſter. Cœn. vbi ita incipit. Ad hodiernum conuiuium, qui ſolemni frequentia conueniſtis,& cum Chriſti diſcipulis in immolationem agni Paſcha facere feſtinatis,ſyncera queſo, & plena charitatis pectora diuinis exhibito myſteriis, nulla ſit in mente duplicitas, nec liuoris libidine interior homo fuſcetur; agnum comeſturus, agni innocentiam præferat; nec immaculatæ ouis membra lupina malignitate transfundat in viſcera, quoniam qui ſacrata huius Cœnæ indigno participatur accubitu, non cum Petro perueniet ad ſalutis portũ, ſed ſuſtinebit cum Iuda ſine reparatione naufragium, &c.

Meminit Plutarchus, & alij,quorum

rum mentionẽ facit Girald. de Diis gentiũ,pag.345.& 437.& Euſeb.lib. 4. Præparat. Euang. Olim apud Romanos, dum Sacerdos ſacra faceret, ad ipſius latus aſtantem miniſtrum adeſſe, qui hoc ſolum, ſed ſæpè illi inculcaret: hoc age quod agis. Vtinã hoc perpetuò in cordis noſtri auribus reſonaret;hoc age interius apud te, quod exterius apud Eccleſiam agis; hoc ſapienter intellige, quod tibi apponitur;hoc ſcito,quod oportet te talia præparare, qualia præparauit tibi Chriſtus Dominus, vel qualia tibi, vel fidelibus præparaſti. Vtinam de nobis haudquaquam dici poſſet illud Hierem. 12. *Deſolata eſt omnis terra, quia nullus eſt, qui recogitet*; quod ſcilicet accipit, vel præparat, nam ſicut dixit Aug.Serm.77. de temp. Præoccupatum deſideriis ſæcularibus animum delectatio ſancta declinat, nec miſceri poterunt vana veris,æterna caducis,ſpiritualia carnalibus,vt pariter ſapias quæ ſurſum ſunt, & quæ ſuper terram, ſed diſcernenda ſunt, & ſeparanda quæ humana ſunt, & extra velum relinquenda ei,qui ad Sancta Sanctorum accedere intendit.

Hier. 12. nu. 11.

Accedamus igitur,& ingrediamur iam fiducialiter Sancta Sanctorum, iuxta monitum Pauli, iam enim interclusum olim iter nobis patet, ſic enim dixit Apoſtolus. Hebr. 10. *Habẽtes itaq; fratres fiduciam in introitum Sanctorũ in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam,& viuentem per velamen,* ideſt,*per carnem ſuam:*vbi Vatab. ita vertit:*Cùm habeamus libertatẽ introeũndi in ſancta per ſanguinem Ieſu ea via,quam dedicauit nobis:* quibus in verbis innuit Paulus reſeratã nobis viam per Chriſti ſacrificiũ, & mortem: quod totum in Euchariſtia habemus. Et cùm olim via ad Sancta Sanctorum mortua fuerit, modò viua exiſtit; vbi eleganti metaphora

Hebr. 10. nu. 19.

rem & viam aperit Paulus;nam ſicut mortuã viã diceremus, quæ, nemine per eam incedente, ſuccreſcentibus interim herbis extinguitur, & quaſi emoritur;ita quę curſu attrita eſt plurimorũ, ea viuere, & vigere dicetur: ita olim ad Sãcta Sãctorũ via mortua erat,quando ſemel in anno, vnuſque tãtum ingrediebatur;at modò quam multi,quotidieq́; ingrediũtur,viuam vtique,& apertã viã habẽtes per carnem, & ſanguinẽ Chriſti,id enim ſignificat per ſanguinẽ,ac in ſanguine, vt omnes interpretãtur. Aperuit igitur viã per velamẽ,ideſt,per carnẽ,& corpus ſuũ,quo diuinitas tãquã velo tegebatur,ſicut ait Anſ.& alij Patres.

Sicut igitur in morte Chriſti velum Tẽpli ſciſſum eſt.Matt.27. Quia omnia legis ſecreta, quæ prius tegebantur, prodita ſunt, ſicut ait Hiero. & Aug.Ser.19.de Verbis Domini, & Conc.2.in Pſ.50.Sicut ergo per velamen diſciſſum,vel diuiſum quaſi per viam iam apertam, & patefactã licebat ingredi ad Sãcta Sanctorũ, ſic & per carnẽ Chriſti flagellis,clauis,ſpinis,& lancea diſciſſam, aditus nobis iã patet ad Diuinitatẽ,& ad gloriam. Vnde Aug.9.de Ciuit.cap.5. ait Beatus, ac beatificus Deus particeps humanitatis noſtræ,compẽdiũ præbuit participandæ Diuinitatis ſuæ, &c. Vnde qui ad hoc accedit Sacramentum per carnem Chriſti communicatam, particeps fit Diuinitatis.

Matt. 17. nu. 51.

Cùm verò multa fuerint in Sancta Sanctorũ quæ facilè ad Euchariſtiã poſſemus deducere; illã in mãna videmus adũbratã, de quo Chriſtus Dominus. Ioan.6.nu.31.*Patres veſtri manducauerunt manna,&c.* Et Paul. 1. Cor.10.n.4. *Omnes eãdẽ eſcã ſpiritualẽ mãducauerũt*;nõ quaſi mãna cibus tãtũ ſpiritualis fuerit, ſed quia figuratiuus fuit,ſpiritualis dicitur,ſicut benè notauit Tertull.in eo, quod Paul. legem ſpiritualem appellauerit, dicens

Ioan. 6. nu. 31.

cens lib. 5. contra Marci. cum Paul. legem ſpiritualem dicit, confirmat vtrique eam figuram eſſe, & prophetiam rerum futurarum.

Manna igitur conceſſum Hebræis, quandiu per deſertum gradiebantur, ad ingreſſum promiſſæ terræ defecit. Indicat verò Euchariſtiam viaticum eſſe, dũ in hac vita incedimus, quod ceſſabit ad ingreſſum beatitudinis patriæ, vbi Chriſti aſpectu fruemur; vnde etiam & manna Sabbato, quo vita gloriæ ſignificabatur, nõ deſcendebat. Mirũ autem quòd mãna Solis radiis expoſitum liquefiebat, ignem verò ſuſtinebat, eóque coctum, ſolidúmq; reddebatur, vt videre eſt Exo. 16. & Num. 11. Quod in Euchariſtiã ſuo modo cernere eſt, cùm amoris igné, eiúſque rationes ſupernaturales optimè patiatur hoc myſteriũ, fugiat autem naturalis diſcurſus, & rationis Solem; mirũ inſuper quod de manna dicitur Exod. 16. *Collegerunt alius magis, alius minus, & menſi ſunt ad menſurã Gomor; nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus, ſed ſinguli iuxta id, quod edere poterant.* Quod exponens D. Alger. lib. 1. de Euchariſtia, c. 15. poſt princ. ait. De hoc pane verus narrat hiſtoria, nec qui plus collegerat, habuit amplius, &c. Eò quòd Euchariſtiæ ſacra perceptio, non in quantitate, ſed in virtute conſiſtat, quod corpus, Sacerdote diſpenſante, tantùm eſt in exiguo, quantum eſſe conſtat in toto: quod cùm Eccleſia fidelium ſumit, ſicut plenum in vniuerſis, ita integrum eſſe probatur in ſingulis. De hoc pane cùm aſſumitur, nihil minus habent ſinguli, quàm vniuerſi, totum vnus, totum duo, totum plures ſine diminutione percipiunt, quia benedictio huius Sacramenti ſcit diſtribui, neſcit conſumi diſtributione.

Exod. 16. & Num. 11.

Exod. 16. nu. 17.

Item Auguſt. in Serm. de Verbis Domini: Putatis quia de hoc corpore, quod videtis partes facturus ſim, certè qui integer aſcendere potuit, conſumi non potuit. Illud manducare refectui eſt, ſed ſic reficeris; vt non deficiat vnde reficeris. Item Ambroſ. Domin. 5. poſt Epiph. Singuli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulas minuitur, ſed integrũ ſe præbet in ſingulis, ſed quid mirum ſi Chriſtus comeditur, & integer manet, cum Sareptana vidua. 3. Reg. 17. Non minus oleum comederit, quia, teſtante ſacra hiſtoria lecithus olei non eſt imminutus, cum eadem ſcriptura dicat, abiit & fecit iuxta verbũ Heliæ, & comedit ipſa, & domus eius. Et Chryſoſt. tom. 4. Ser. in illud Paul. Nolo vos ignorare fratres, &c. poſt med. ait. En Eccleſia: non aliud quidẽ corpus diues, aliud verò pauper, neque aliũ quidem ſanguinẽ ille, alium autem iſte ſic & tunc nõ aliud quidẽ accipiebat diues manna, aliud verò pauper, neque alterius fontis iſte particeps erat, alterius verò indigentioris ille, ſed ſicut nunc eadem mẽſa, & idem poculum, eadem educatio omnibus, qui huc ingrediũtur, proponitur ſiquidem & tunc idem manna. Tentauerunt tunc aliqui per tempus illud pluſquam opus fuerat, colligere, & nullum auaritiæ ſuæ fructum accipiebãt, nõ enim rapiebãt ex alimento proximi, cùm plus colligerent, attamen cùm plus deſiderarent, condemnati ſunt: nam tametſi neminem alium iniuria affecerunt, tamen ſibi ipſis maximè nocuere, hoc colligendi modo auaritiæ ſtudentes. Atque ſic ſimul erat cibus, & diuinæ agnitionis inſtructio, & ſimul paſcebat corpora, & erudiebat animam.

3. Reg. 17. n. 16.

Similia habet Ruper. lib. 3. in Exo. cap. 17. vbi alia ſimilitudine eandem rem explicat. Sicut Adam, inquit ille, cuius nos iniquitatẽ potamus, non pro quãtitate morſus ſui, ſiue pomi,

quod

quod momordit, ſententiam & damnationem iuſtam accepit, tantúmque illi valuit pómum vnũ momordiſſe, quantum ſi quidquid pomorum in illa arbore fuit, deuoraſſet: ſic econtrario vnuſquiſque noſtrum non quantitate partiunculæ viuifici panis, quæ illi frangitur, quam ore ſumit, aut dentibus terit, gratiam, & vitam accepit. Videndus item erit Cæſar Arelat. hom. 5. de Paſch. Guidmund. Archiepiſc. Auerſan. libr. 1. de Corporis & Sanguinis Chriſti veritate in Euchariſtia.

Quoniam verò multa ſunt, quæ concurrunt in manna pro Euchariſtia commendanda, eáque paſſim reperientur apud ſanctos Patres, nos aliò properantes lectorem interim remittimus ad Vieg. Apocal. cap. 2. Comment. ſect. 4. vbi rem latiſſimè proſequitur oſtendens hoc Sacramentum eſſe manna abſconditum, & calculum candidum, quem Deus in vrbe negotiatorum primæ Eccle-
Ezec. 17. num. 4. ſiæ fidelium Ezech. 17. poſuit, vt negotiemur, dum tempus eſt: Miſerum ſiquidem eſt, inquit Naz. Orat. 40. Cùm nundinæ effluxerint, Deum negotiationem quærere: miſerum eſt cùm manna præterierit, cibum appetere, ſic ille.

Ex quibus tam latè dictis poterit iam conſtare quanto maiori lætitia perfundi debemus, quantóque alacriori animo templa noſtra adire, ibíque delectari, quando non Rex Ezechias; ſed ipſe Rex Regum noſtræ Eccleſiæ ſpeciem videtur deſiderare, & concupiſcere, iuxta illud
Pſal. 44. num. 12. Pſalm. 44. *Concupiſcet Rex decorẽ tuum*, reddens verò huius deſiderij rationem ſubdit, *Quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus*. Hebraïcè, *Ipſe Adonai*, propriéque etiam ſignificat, ſuſtentator tuus, ſicque legit Froſter. Etenim decor, ſpecies, & pulchritudo Eccleſiæ oritur ex Euchariſtia, quæ eſt etiam bona gratia, & quia ipſe Dominus Deus eſt ſuſtentator, & alimonia noſtra, *Quid enim bonum Eccleſiæ, & quid pulchrum eius niſi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Zach. 9. Et quando Synago- Zach. 9. num. 17.
ga in figura Eccleſiæ pulchra proponitur. Ezech. 16. *Corona decoris in capite tuo*, ornata auro, & argento, veſtita Ezec. 16. num. 12.
byſſo, & polymito, & multis coloribus, ſtatim ſubiicitur, *Similam, & mel, & oleum comediſti*, hoc eſt, manna, expreſſa figura Euchariſtiæ; quod inde probatur, quia eius guſtus erat quaſi ſimilæ cum melle, & panis oleati, ſiue oleo pinſi. Exod. 16. De- Exod. 16. num. 31.
inde dicitur: *Decora facta eſt vehementer*: iſto nempe cibo, à quo totum decorem hauris, & totam pulchritudinem deſumis: ſicut è contrario omnis decor abiit, vbi hic cibus deficit. Daniel. 9. *Oſtende faciem tuam ſuper ſanctuarium tuum, quod deſertum eſt* Dan. 9. num. 19.
propter temetipſum. Chald. *Quod deſolatum eſt propter ſuſtentatorem*, dum, ſcilicet abiit, & deſeruit Synagogam. Toto igitur deſiderio inſtar Ezechię, in noſtra templa feramur, & ad Eccleſias noſtras accurramus; vbi verè, & ſubſtantialiter adeſt verus Deus, & homo, Deus Ieſus ſuſtentator noſter, vera pulchritudo, & decor, cuius guſtu paſcimur, cuius participatione iuſtificamur, cuius diuitiis ditamur, tanquam pignoribus illarum diuitiarum, quæ ſine vmbra, velo, & operimento nobis concedenda in patria confidimus, eodem præſtante Domino, qui cum Patre, & Spiritu ſancto ibi regnat.

TEXTVS III.

Num. 3. *Generatio mea ablata eſt, & conuoluta eſt à me, quaſi tabernacula paſtorum. Præciſa eſt velut à texente vita mea, dum adhuc ordirer, ſuccidit me; de manè vſque ad veſperam finies me.*

ID maximè torquet Ezechiam, quòd in medio vitæ curſu, mors ipſum intercipiat ſine filio, per quem ſeries oriundi Saluatoris texeretur. Etenim in hoc rerum articulo, quo Ezechias hęc protulit, liberis omnino carebat: nam Manaſſes tertio ab hinc anno natus fuit, etenim Manaſſes 12. ętatis ſuæ anno regnum accepit, vt patet 4.
4. Regum 21. nu. 1. Reg. 21. Hicq; Ezechias à morbo liberatus, quindecim annos ſuperuixit, & apertè inde deducitur Manaſſem tertio ab hinc anno natum fuiſſe, & patrem eius Ezechiam triēnio, antequam ille naſceretur, hæc verba protuliſſe, qua de re videndus Abul. 4. Reg. c. 30. q. 7. & Sanch. hoc in loco.

Tota ergo dubitatio eſt, quidnam hîc nomine generationis ſignificetur? Sunt enim plerique, qui iuxta id, quod diximus generationem, & prolem intelligūt, quaſi id maximè doluerit Ezechias, quia ſine liberis decedebat, cùm accepiſſet è ſuo genere naſciturū eſſe Meſſiam. Namque vox Hebræa, *Dor*, non ſolùm ætatem aliquam hominum, ſeu ætatis, ac ſæculi homines, verùm etiam prolem,
Pſ. 111. num. 2. ſobolemque ſignificat, vt Pſalm. 111. *Potens in terra erit ſemen eius, generatio Rectorum*, &c. vbi Hebraïcè *Dor* ha-
Prou. 30. num. 11. betur, ſicut etiam Prou. 30. *Generatio, quæ patri ſuo maledicit.* Vnde LXX. hoc loco tranſtulerunt, *cognationem:* & in hoc ſenſu accipitur generatio
in Scriptura, vt Exod. 20. *Viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem:* Hebraïcè, *in tertium, & quartum genitum*, & Geneſ. Exod. 20. num. 5.
15. *Generatione autem quarta*, &c. Gen. 15. num. 15.

Quia verò eiuſdem generis homines, & eiuſdē familiæ contubernales ſub eodem tabernaculo olim degebant, & habitabant, inde vna domus, vnúmve tabernaculum, vna generaratio dicebatur, & vna familia: vnde etiam præcipuus Princeps, & Pater dicebatur lapis alicuius domus. Etenim qui in tabernaculis, & papilionibus olim habitabant, hunc ordinē in erigendis illis ſeruabant, vt primò collocarēt in terra prægrandē, & electū lapidē perforatū, cui inſerebant lignū præcipuū, & veluti nauis malū, à quo pendentes funiculi tentoriū trahentes, & extendentes, terræ infigebantur: qua de re videndus Pradus in c. 17. Ezech. n. 23. Quia igitur dictus lapis erat primū fundamentum tabernaculi, & radix mali, inde capita domorū, & ij, qui familiā ſuſtentabant, dicebantur lapides. Vnde loquēs Iacob de filio ſuo Ioſeph. Gen. Gen. 49. num. 24.
49. ait. *Inde paſtor egreſſus eſt, lapis Iſraël*, ideſt, egreſſus eſt ille qui patrem pauit: & cibaria ac ſuſtentationem prębuit parēti, fratribúſq; ſuis, & fuit firmamentū, & colūna, cui innitebatur tota illa gens, & familia. Hinc eſt quod obſeruarunt Hebræi vocabulū *Ebon*, pro quo Latinè eſt lapis, eſſe myſticum, quia occultè, & inuolutè continet

Digitized by Google

cõtinet duas dictiones; dicitur enim *Eben*, quaſi *Au*, & *ben*, ideſt, *pater & filij*, nam Ioſeph fuit lapis, qui ſuſtentauit patrẽ ſuũ, & reſpectu illius verè fecit officiũ filij, alimentum ei adminiſtrando, at reſpectu fratrũ ſuorum fuit pater, & parẽs, vnde Eccleſ. 49. *Ioſeph Princeps fuit fratrum, firmamentũ gentis, rector fratrum, ſtabilimentum populi*. Et in eodem ſenſu Iſai. 53. *Attẽdite ad petram, vnde exciſi eſtis*, & mox ſicut ſolet ſe explicans diuinum ipſum oraculum ſubdit; *Ad Abrahã patrem veſtrum*; iuxta quem ſenſum Chriſtus Dominus Matth. 16. dixit Petro; *Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo Eccleſiam meam*, Syriacè, Cephas, ideſt, rupes, & petra, cui inſerẽdum eſt lignum crucis meæ, cuius meritis inniti debet omnis domus, & tabernaculũ meæ Eccleſiæ, cui inſuper ligno quodcũque ligaueris, appoſueris, & appenderis veluti ad columnã ligatũ erit, & ſecurũ, vſq; dum perueniatur ad regnũ cælorum, è cõtra verò, quodcunq; ſolueris, erit ſolutũ, ſicut enim in tabernaculis præcipuo ligno, & malo appendebãtur, & colligabãtur vtenſilia, & vaſa, quæ ſoluta diſſoluebantur, & in minimas partes confringebantur, ſic & illi, qui ſeparantur à cruce, fide, & meritis Chriſti, ſtatim pereũt, & diſſoluũtur: Quod poſſumus explicare ex Iſai. 22. vbi de Eccleſia dicitur: *Figam illum paxillum* (ideſt, lignum præcipuum, ſicut exponit Prad. loco cit.) *in loco fideli, & erit in ſolium gloriæ domui patris eius, & ſuſpendent ſuper eum omnem gloriam domus patris eius, vaſorum diuerſa genera, omne vas paruulum, à vaſis craterarum, vſque ad omne vas muſicorum*. Pendebãt itaq; diuerſa vaſa ex ligno illo, tam quæ ad domeſticos vſus adhibebantur; vt crateres, quàm quæ ad animorum voluptatem pertinebant, vt cythara, lyra, per quæ vaſa homines ſignificantur, ſummi, medij, & infimi, alioqui facilè perituri, ſi ab illo diſſoluerentur, vnde ſtatim additur n. 24. *In die illa, dicit Dominus exercituum: auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit quod pependerat in eo*. Vbi Deus prædicit ruinam Sobnæ, qui paxillus fuerat, ex quo plurimorum ſpes pendebant, & quo ablato, ignominioſéque depoſito, cætera, quæ in eo niti videbantur eodem veluti impetu, & caſu conciderunt. Præcipuus itaque in qualibet familia dicebatur lapis, ſumpta metaphora à dicto lapide, qui totius tabernaculi firmamentum erat. Vnde intelligetur etiam metaphora, ſecundùm quam domus, familia, & generatio dicebatur tabernaculum.

Eccl. 49. num. 17. Iſai. 53. num. 1. Matt. 16. num. 18. Iſai. 22. num. 23.

Dolet igitur Ezechias ablatam, & interceptam generationẽ ſuam, conuolutum tabernaculum, domum, & familiam in poſterum iam amplius minimè extendendum, quod ſic interlinealis explicat: plicata ſit generatio mea, ne extendatur in poſteros: ita penè Hieronym. D. Thom. Haim. Dionyſ. Carth. Hugo, Lyra, Pintus, & Agel. pluréſque alij.

Alij verò putant, generationem ſumi pro vita, ſecundùm vſitatam phraſim ſacri ſermonis, ſic enim Petrus 2 epiſt. c. 1. dixit: *Iuſtum arbitror quandiu ſum in hoc tabernaculo*, &c. Eadem autem ratio eſt in præſenti de generatione, & tabernaculo. Et Paul. 2. Cor. 5. *Qui ſumus in hoc tabernaculo ingemiſcimus grauati*, &c. Et Ioan. 1. de Filio Dei facto homine ait: *habitauit in nobis*, vbi vox Græca ſignificat, figit tabernaculum, veluti colonus, & viator, iuxta illud Ierem. *Expectatio Iſraël, Saluator eius in tempore tribulationis, quare quaſi colonus futurus in terra, & quaſi viator declinans ad manẽdum?* Et ſanè corpus rationem tabernaculi ſatis accommodarè ſortitur: qua de re videndus Pined. in cap. 18.

2. Petr. 1. num. 13. 2. Cor. 5. num. 4. Ioann. 1. num. 14. Iere. 14. num. 8.

Iob 10. *num.* 10. Iob 14.n.7. Etenim Iob 10. dixit: *Pelle & carnibus veſtiſti me.* Pelle conſtat corpus aduerſus iniurias cœli neruis vt funiculis tēditur; pro malo, & aliis ligneis inſtrumentis oſſa ſunt, pedes clauorum funguntur officio, breuis in eo mora, ſicut in externo tabernaculo. Peregrinantes enim potiorē ciuitatem inquirimus. *Hebr.* 11. *num.* 13. Hebr. 11. Et ſub iſta pelle militamus, paſcimúſve: habitator iſtius corporis, ſicut hoc in loco ait Euſeb. anima eſt, qua diſcedente, & abeunte, ſimile eſt corpus ſoluto tabernaculo; nutant claui, cutis corrugatur, laxātur nerui: attamen poſtea iterum explicabitur, erigetur enim in æternis tabernaculis, non iam ad modū tabernaculi, ſed inſtar domus in æternū manſuræ, nec ampliùs transferetur, vel auferentur claui eius in ſempiternum, & omnes funiculi eius non rūpentur, ſicut habetur Iſai. 33. *Iſai.* 33. *num.* 10. Vbi tamen cauendum eſt, ne tabernaculi iure, & animæ, veluti habitatores, labamur in Platonicorū errorem aſſerentium corpus noſtrum merè extrinſecam eſſe cuſtodiam, & ſepulchrum animæ. Similique nec minus periculoſo errore lapſus eſt Appollinar. in c.2. Ioan. teſte Theophylact. Chriſtum animam non habuiſſe, quia templum ambit corpora, & anima caret, poſſet item dicere, Chriſtum carne, & oſſibus caruiſſe, quia & templum lapides, lignáque habet, non oſſa, & carnes.

Teſtatur igitur Ezech. breuem admodum fuiſſe vitā ſuam: & ſanè vox Hebræa, *Dor*, pro qua vulgatus noſter tranſtulit generationem, ætatem etiam ſignificare ſatis notum eſt. Pro vita igitur accipiunt hoc in loco dictam vocem Guill. Theodor. Izichi. lib.6. in Leuit. Procop. Vatabl. qui ex Hebræo legit, *Vita mea tranſlata eſt.* Oſor. Adamus, Saa, Sanch. Palat. Ribera in cap.2. Ioël. n.3. Lorin. in cap. 13. in Act. Apoſt. nu. 36. & in 2. Epiſt. Petri cap.1. nu.13. Martin. Delrio, in cap.15. Gen. nu.16. Perer. ibi diſp.7. Neque officit generationis nomen, tum quia ętatem ſignificat, & vitam; vnde Hebræi vocant, & numerant vitas per generationes; quod enim nos vulgari noſtro ſermone dicimus vnam, aut duas, vel tres vitas ipſi dicunt generationes, ſicut notarunt Riber. & Peter. locis cit. Tum etiam quia ex dictis conſtat generationem accipiendam eſſe pro vita, vt ſtatim ſe magis exponit ſacer textus, dum ita habet. *Præciſa eſt velut à texente vita mea, dum adhuc ordirer, ſuccidit me.*

Hic verſus in Hebr. cum ſuperiori coniunctus eſt; duas enim ſimilitudines eandem rem explicantes, paſtoris, ſcilicet tabernaculorū conuoluentis, & textoris telam, & fila præſcindentis coniungere voluerūt. Nec inepta, inelegánſve eſt ſimilitudo telę cum vita noſtra: nam fila, quibus texitur, torquent, & neut Parcę, & non tantū annis, ſed horis, minutiſſimiſq; particulis, atque momentis, velut tenuiſſimis filis conſtat, non ſemper æqualibus: cuius enim vita hominis nō eſt plerūque, aut multoties diſpar, diſſimiliſque ſui, nunc craſſior, nunc tenuior? Nūc in diuitiis, mox in paupertate, modò in ſalute, deinde in ægritudine; Textor igitur tempus, quod, non ſicut Penelope, quod interdiu texit, retexit noctu, ſed nō minus texit noctu, quàm interdiu, nunquam interquieſcens; quod totum ſic proſequitur Gregor. 8. moral. c.7. dicens. Sicut tela filis, ſic vita mortalis, diebus ſingulis proficit; ſed quoad augmentum proficit, eò ad inciſionem tendit. Tela infra, ſupráque ligata duobus lignis innectitur, vt texatur, ſed quò inferiùs texta inuoluitur, eò ſuperiùs texenda deplicatur, & vnde ſeſe ad augmentum multiplicat, inde fit minus quod reſtat, ſic nimirum vitæ noſtræ tempora, & tran

tranſacta, quaſi inferius inuoluimus, & ventura à ſuperiori deplicemus; quia quò plus fuerint prætetita, minus ineſſe incipiunt futura. Sed quia nec tela ad expreſſionem noſtri temporis ſufficit, nam eius quoque feſtinationem vitæ noſtræ velocitas tranſit rectè dicitur, *Dies mei velocius tranſierunt, quàm à texente tela ſuccidiitur*; tela quippe tarditatem profectus habet, vita autem præſens morā defectus non habet. In illa quoque cum laborantis manus figitur, aduentus terminus elongatur. In iſta verò, quia tempus ſemper deſinens, indeſinēter conſumimur, ad finem noſtri itineris & quieſcendo peruenimus. Et per curſum noſtri tranſitus etiam dormientes imus. Sic Greg. metaphoram telæ explicat, & velocitatem vitæ noſtræ oſtendit.

Illud igitur in noſtro textu aduertendum, quod ſimilitudo iſta telæ & texentis in Hebręo non explicatur per breuitatem vitæ vſq; ad præſciſſionē præmaturā: ſicut bene etiā aduertit Pined. in cap. 7. Iob nu. 5. Senſus enim eſt, quē Euſeb. ponit: Vt tela cùm iam opus textum textor præſcindit, ſic vitæ meæ totius textura ad finem præſciſſa properabat, & ad hunc ſenſum reducendos exiſtimo eos, qui ſimilitudinem telæ explicant per anticipatam præſciſſionem, quæ quidem ſecundū. exiſtimationē Ezechiæ fiebat, quia ipſe adhuc expectabat ſibi longiſſimam vitam reſtare cùm tamen ſecundùm Dei comminationem ad finem properaret. Eſt itaque ſenſus, præſciſſa eſt vita mea, veluti telæ lacinium, cùm ad finem peruenitur, me quidem longè aliud opinante, vtpote quia adhuc ordiebar, & putabam multum reſtare huius telæ proſequendæ, & texendæ.

De mane vſq; ad veſperum finies me, id eſt, adeò malè habebam, & acerbè cruciabar omni ſpe ſalutis ablata, vt mecum ipſe tacitus reputarem haud quaq uā vltra illum diem, quem agebam, vitā productū, ſed te ad veſperā ſimul, & diei, & vitæ meę finem impoſiturum. In Hebræo verò eſt; *A die vſq; ad noctem finies me*; quod Vatab. legit, *A prima luce in noctē conficies me*; & explicat dicens; conſumabis dies meos; tam grauis erat morbus, vt putarem me eo ſolùm die victurum, deſcribit enim diem cum dimidio, quo grauiter laborauit, ſecundū aliorum ſentētiam, qui diē, ſeu mane cū veſpera pro die cū dimidio ſumunt. Nec eſt quod nobis hoc in loco aliquis obiiciat cū Vatab. eodē die ſanatū fuiſſe Ezechiam, quo illi Iſaias Propheta denūciauit finē vitæ inſtare, vt ipſe colligit ex 4. Reg. 20. Proindéq; nō poſſe ſtare, quod Rex ęgrotauerit ad mortē integro die cū dimidiato; nam Ezechias, antequam ad eum veniret Iſaias lethali morbo laborabat, imò & poſtquā Deus precibus Ezechię inclinatus illi ſanitatem reſtituit, & vitā prorogauit, non illico ad integrū reddidit ſanitatem, ſed triduo tranſacto, vt bene probat ex ipſo facto textu Abulenſ. q. 15. vt ad citatū locum, 4. Reg. At verba noſtri Textus intelligenda ſunt quo Ezechias ad mortem vſque premebatur, quando ad illum miſit Deus Iſaiam. *4. Reg. 20 n. 1. & 5.*

Sperabam vſq; ad mane: ſicut afflicti ſuſpirare ſolent aliud tēpus, quo putant releuandos eſſe, ſic & ego ſperabam vſq; ad mane leuari poſſe mutatione, ac viciſſitudine temporum. Verbū quidē, *Sabba*, rectè D. Hiero. vertit ſperabam, quod idem eſt, ac ſuſtinebam; ſic enim aliquando ſumitur, & ita acceperunt LXX. Iob. 15. vbi nos habemus; *Non credat fruſtra errore deceptus*; illi habent, *Non credat, quia ſuſtinebit*. Suſtinebat igitur doloribus plenam noctem Ezechias, ſperans ſe prima luce releuandum, meliuſque habendum, ſed morbus, & *Iob. 15. nu. 31.*

 dolor,

dolor ita inualuit, vt pene omnia oſſa, quaſi Leo diſſerpiſſe videretur: ſemper oſſa intellige robur corporis, vt omnino confractus, & penè deficiens reperiretur.

Alij verò & clarius ſic explicant. Cũ nocte grauiter vexaret morbo, nõ vltra diei ſequẽtis lucẽ ſperabam meã protrahendã eſſe vitã, & quaſi reddat huius deſperationis rationẽ, addit: *Quaſi Leo, ſic contriuit omnia oſſa mea*: ſeu vt habẽt LXX. in optimis codicib. *In illa die traditus ſũ vſq; manè, ſicut Leoni*: quaſi dicat, torquebar quidẽ, & conficiebar, ſiue à Deo, ſiue à morbo, adeò crudeliter, perinde ac ſi traditus eſſẽ dilaniandus, & diſcerpendus famelico, ac ſæuo leoni; morbus enim doloribus vehementibus, veluti vnguibus, & dentibus dilacerabat, & torquebat ægrotãtem Ezechiã. Vel tãdẽ poteſt eſſe ſenſus, quod adeò vehemẽtiſſimè torqueretur tota nocte, vt nullũ aliud leuamen haberet, niſi matutinã lucẽ ſperando, ſi fortè ad illã perueniret, liberatus ab vnguibus torquentis morbi, quaſi Leo eſſet deſæuiens, quod contingere ſolet lethali morbo laborantibus, vt iugiter ſperent, & interrogent de matutina luce, quaſi ea releuandi ſint ab ægritudinis tortura.

De manè vſq; ad veſperam finies me: Hebraicè ad verbum, *Præfinies me, Taſlimi*; quod idem eſt, ac dicere, *In pace me conſtitues*, aut *Pacem me habere facies*, pacis autem nomen pro morte ſumitur, ſicut etiam ſomnium, aut ſilentium; vnde dicitur in pace dormire qui moritur, vel requieſcere in pace, quod defunctis ſolemus deprecari: quanquam ibi pax non tam mortem ſignificet, quàm futuram beatitudinis pacem, & tranquillitatem. Repetitio autem iſta dictũ confirmat, ſicuti ſolet, eſtq; poetica integra huiuſmodi verſus repetitio: quæ ſæpe in Pſalmis, & canticis occurrit; vt iã alibi annotauimus, prouerbialiſq; videtur hæc locutio ſignificans breuitatem temporis, qua vita ipſi ſuccidenda erat. Et Hebraicè habetur, *A die vſque ad noctem finies me*, ſicut Iob 4. nu. 20. *De manè vſque ad veſperum ſuccindentur*, nempe homines, hoc eſt, breuiſſimè, celerrimè, & ſæpiſſimè, vbi Chryſoſt. vnum diem aſſignari putat, vnde cap. 7. *Si manè me quæſieris non ſubſiſtam*, vtpotè, qui citiùs abierim, cùm intra vnũ diem me extinxeris, proindéque valdè ſerò me requires. Et Eccleſ. 18. *A manè vſque ad veſperam immutabitur tempus*, vbi Lyran. Inter manè, & veſperum mutatur de diuitiis in paupertatem, & Vatab. Inter manè, & veſperum accedit temporis immutatio; quaſi dicat, quotidie expecta ſortis tuæ & vitæ commutationẽ, quod nos dicimus, intrà vnum diem. Eſt itaque ſenſus, non vltra diem vita mea producetur, ſed mox mihi moriendum eſt, ſicut enim Hebræi dicere ſolent, à Dan vſque Berſabe, ideſt, totus Iſraël, & à maſculo vſque ad fœminam, ideſt, ad vnum omnes, nullo excepto, ſic à die vſque ad noctem finies me ſignificat, non vltra hunc diem ero ſuperſtes, ſed intra illum vitæ meæ periodus terminabitur, & concludetur.

Iob. 7. nu. 11.

Eccle. 18. nu. 26.

ANNOTATIO I.

Proponitur naturalis dolor in filiorum defectu, & carentia.

IVxta illorum ſententiam, qui putant in verbis illis, *Generatio mea ablata eſt*, intelligendam eſſe prolis orbitatem, id ſtatim notandum occurrit, quam inſitus, ſcilicet à natura ſit hic dolor & affectus parentum in filiorum carentia. Hinc enim Abraham cù m plurima bona haberet, innu

innumeraſque pene diuitias, ea omnia nihil illi prodeſſe conquerebatur, quod filium hæredem non habuerit, qui decedenti illi in facultates ſuas ſuccederet, proindeq; ſtatutum habuerit hæredem relinquere filium œconomi Damaſcum Eliazer, proindéque ſic quaſi lachrymans fatur Geneſ. 15. num. 2. *Domine Deus quid dabis mihi? Ego vadam abſque liberis & filius procuratoris domus meæ iſte Damaſcus Eliazer heres meus erit?* Neque paſſus eſt Deus vlterius vlceratū animum Abrahæ progredi, & amplius affligi, & ideo innumerabilem illi pollicitus eſt generationem futuram. Hinc item Gen. 25. ſummo affectu deprecatur Iſaac Dominum pro vxore ſua, eò quòd eſſet ſterilis quod ex Hebr. propriè legitur. *Orauit Iſaac ad Dominum è regione vxoris ſuæ*, ſiue vt Vatab. legit. *Præſente vxore ſua*; Oleaſt. verò; *Multiplicauit Iſaac Dominum contra vxorem ſuam*, quibus verbis oſtendit ſępius oraſſe, & multiplicaſſe preces, non ſolùm Iſaac, ſed etiam ſimul Rebeccam, videlicet, vno è regione alterius poſito, & ſanè vox Hebræa, *lether*, multum, & inſtanter ſignificat, ſicut etiam notarunt Rab Dauid, & Rab Salomon, & Chryſoſt. homil. 49. in Geneſ. ad finem, cenſet Iſaacum per viginti annos oraſſe pro ſterilitate Rebeccæ tollenda, ac 20. demum anno id impetraſſe, nam Geneſ. 25. habetur. *Qui cū eſſet quadraginta annorū duxit vxorem Rebeccam*, & nu. 26. dicitur. *Sexagenarius erat, quādo nati ſunt ei paruuli.* Vnde Chryſoſt. infert in hunc modum; manifeſtum eſt quòd annis viginti perſeuerauit orans Deum, & vterum Rebeccæ inutilem generationi idoneum fecit: vidiſti orationis vim, quod & naturam ſuperet, &c. Id ergo pro quo tam intenſe, & inſtanter Deum precabatur Iſaac ipſum maximè angebat, & excruciabat.

Gen. 25. nu. 21.

Gen. 25. nu. 1.

Hinc intelligetur ille locus, Gen. 30. Cùm Rachel cernens, quòd infæcunda eſſet, ait marito ſuo: *Da mihi liberos, alioquin moriar.* Hebraicè iuxta Caiet. *Mortua ego*, vel iuxta Perer. *Si non morior*, id eſt, ſi non mihi dederis liberos, præ triſtitia vitam pertæſa morior, vel ſi nullos ſuſcepero liberos nomen meum, meiq; memoria penitus emorietur, & obliterabitur, prior ſenſus planior, ſecundus noſtro argumento accommodatior.

Gen. 30. nu. 1.

Sed quid eſt quod Rachel tā inſipiēter, ſtultéque loquitur, & inuidia corripitur? Solitum quidē inter fratres, & ſorores ſi vnus præferatur, & excedat aliū, facilè oriri inuidiam, ea autē ordinē nō ſeruat, adde Rachelem necdum ſanctā, necdum fidelē, cùm adhuc idola coleret, quæ eſt Chryſoſt. Ruper. Caiet. Oleaſt. Cornelij Cornel. ſentētia quam ipſe ponit Gen. 31. Licèt oppoſita probabilior videatur Perer. ibi. diſp. 1. nu. 9. Sed vt mitiùs cum Rachele agatur, admittenda Hebræorum expoſitio erit, qui putant Rachelē hoc in loco alludere ad Rebeccā, & Iſaacū. Huc ergo Deus exaudiuit pro illa deprecantem, vt diximus, & habetur Gen. 25. Tūc igitur ſenſus erit. Effice hoc Iacob ac impetra precib. tuis, vt fœcunda reddar, ſicut pater tuus matri tuæ Rebeccæ orādo impetrauit proles, te ſc. & Eſaū fratrē tuum ideoque ſtatim Iacob reſpondit; *Num pro Deo ſum ego?* Quaſi dicat: non à me, ſed à Deo pete proles, & ita habet Chaldæus, innuitque his verbis ſingulare hoc beneficium à Deo poſtulādum, & impetrandū quod clariùs apparebit ex eo, quòd dicūt Hebræi, Deum ſc. ſibi ſoli quatuor claues naturæ reſeruaſſe, ſc. clauem pluuiarum, vt eas ad libitum emittat ex theſauris ſuis, iuxta illud Deut. 28. *Aperiat Dominus theſaurum ſuum, optimum cœlum, vt tribuat pluuiā terræ in tempore ſuo.* Secundo

Gen. 31. nu. 19.

Gen. 25. nu. 21.

Deut. 28. nu. 12.

do clauem vitæ, ideſt, generationis, vt patet ex hoc loco. Tertiò, clauem alimoniæ ad famem depellendam, Pſ. 144. nu.6. vt conſtat ex Pſal.144. *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Quartò, clauem reſurrectio- Ezec. 37. nu.12. nis, vt videre eſt apud Ezechiel.c.37. *Ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris.* Agnoſcens igitur ſapiens Iacob ſterilitatem Rachelis loco pœnæ fuiſſe irrogatam à Deo, quòd Rachel ſuperba ob pulchritudinem, & quòd flagrantiſſimè diligeretur à marito, aſpernabatur ſororem Liam; proinde docet vnde prolem optare, & petere deberet, ſc. à Deo, cui reſeruatum eſt filiorum generationem concedere, ſicut confeſſa Geneſ. 4. nu.1. eſt prima mater, quando Geneſ.4. dixit, *Poſſedi hominem per Deum*; vbi Chryſoſt. explicat, non natura mihi puerum dedit, ſed diuina gratia, imò Gen. 33. nu.5. & ipſemet Iacob, Geneſ.33. ad Eſaü ait: *Paruuli ſunt, quos donauit mihi Deus*, loquens de filiis ſuis.

Hinc intelligetur locus ille Pro- Prou. 31. nu.2. uerb.31. *Quid dilecte mi, quid dilecte votorū meorum?* Quæ verba in perſona Betſabe dicuntur Salomoni ab eodem, indicant autem ipſam tanto deſiderio flagraſſe habēdi filium, etiam poſtquam promiſſionem, & nomen Deus dederat per Nathā Prophetā 1. 1. Paral. 22 n.8. Paral.22. Vt nihil ſic habuerit in votis, nihil tantopere exoptauerit, vnde & filius ille deſideratus, vel filius deſideriorum poſſet dici; vel magis ad rem noſtram ita exoptauerit filiū, vt pro illo habendo vota Deo nūcupauerit, ſciens à Deo eſſe poſtulandum, & impetrandū. Hoc ergo interſonare videntur verba illa, *Dilecte votorum meorū*, quod licèt aliqui ad effectum muliebrē, & maternā indulgentiam referant, tamē ad vota deſiderātis, & deprecātis pro filio habendo melius videtur deduci. Hoc enim etiā ad Gētiles vſque peruenit, vnde noua nupta in mutini faſcino ſedere ſolebat, vota ore ferens ſuſcipiendorū liberorum cauſa, vt videre eſt apud Auguſt.lib.6. de Ciuit.cap.9. poſt med.

Tanta igitur res erat apud veteres Patres ſuccedētem ſibi prolē habere, vt nihil ardentius optarēt, & pro nihilo enixius Deū precarentur: vnde Dauid 2. Reg. 7. ad Dominum ait. 2. Reg.7. nu.18. *Quis ſum ego Domine Deus? & quæ domus mea, quia adduxiſti me vſq; adhuc?* Quod bene explicat Tigurina dicēs, *Quid me tantopere euehis?* Septuag. *Quia dilexiſti me vſque ad hæc*, ſed & hoc parū viſum eſt in cōſpectu tuo Domine Deus: Septuag. *Factus ſum paruus corā te*, quaſi dicat: licèt tot beneficiis à te affectus ſim, nō ſatis tibi videor creuiſſe, maiora ſiquidē de me cogitas, quę mihi magis ſūt in optatis, meq; ampliorē & certiorē reddere poſsūt: *Niſi loquereris de domo ſerui tui in lōginquū*, id eſt, nō ſolum de me exaltando cogitas, & definitū habes, ſed etiā de mea poſteritate: *Minor ſū tuis miſerationibus*, quæ quia tā magnę me infinities ſuperāt, & excedunt, & me ſemper paruum, & puſillum, vt magis extollant, inueniunt. *Iſta eſt enim lex Adam*, id eſt, hac de re ſolent maximè homines cogitare, huius rei admodū ſolliciti eſſe, nēpe de ſua poſteritate, & ſucceſſione: quod Chaldæus ſic explicat. *Talis eſt, vt viſio humana.* Nam nomen Adam hoc in loco pro more, & conſuetudine humana ſumitur adiunctum legi, in hoc enim ſenſu Iob.31. dicitur; *Si abſcondi quaſi homo peccatum meum.* Iob 31. nu.33. Pſal. 81. *Vos autem ſicut homines moriemini:* Pſal. 81. nu.7. eſt enim ſtatuta lex hominibus ſemel mori. In his autem locis, in Hebr. habetur *Adam.* Et Oſeæ 6. Oſea 6. nu.7. *Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum:* Vatab. autem ad dictum locum accepit nomē Adam, pro principe viro, & inter alios excellenti, quaſi voluerit, & dixerit Dauid,

mecum

mecum ſanè agis,quaſi cum viro aliquo præclariſſimo,cũ ego potiùs vilis armentarius ſim,& abiectus.Mihi enim poſteritatem polliceris, ac tribuis,cuius deſideriũ, cùm ad omnes in vniuerſum ſpectet,maximè pertinet ad Reges, & Principes; hi enim nihil magis oprant,nihil tanti faciũt, quàm ſi filios habeant,& prolem ſibi ſuccedentem ſortiantur,ſicut è contrario id maximè dolet, ſi deficiat,ſicuti in præſenti videmus contigiſſe. Cæterùm in ſacra Scriptura nomen Adam pro vulgari, & plebeo homine ſumitur, vt obſeruat Pined.lib.2. de rebus Salom.cap.3.num.2.in fine.

Nihil itaq; altiùs infixum eſt naturæ hominũ,quàm prolis deſideriũ; hoc enim magis afficiũtur, & in eius defectu magis cruciantur. Hinc eſt quòd Deus in ira ſua recordatur miſericordiæ ſuæ,& dum punit,ſupplicium cõdire ſolet benignitate, quod nos latè probauimus ad illud Cant. Deut.32. Deut.32. *Iudicabit Dominus populum* num. 36. *ſuum,& in ſeruis ſuis miſerebitur*.Interim ſatis ſit id, quod obſeruat Naz. Apolog.1. poſt med. Deum,ſcilicet, puniuiſſe Ionam fugientem tempeſtate,& iactatione, ac tandem ventre cæti;ſed eo ſupplicio illum admodũ honoraſſe, dum figuram conſtituit Saluatoris, & ad ſe faciliùs traxit, quando ille longiùs recedere intendebat. Fugiebat,inquit,Ionas à facie Dei,imò ſe fugere putabat, ſed comprehẽſus eſt in pelago, tẽpeſtate,ſorte,vẽtre cæti, ac triduano ſepulchro, in quo maioris myſterij typus erat.

Puniturus igitur Deus peccantem mulierẽ acerbiſſimo partus dolore, qui adeò vehementiſſimus eſt, vt in ſacris literis cum magnitudo alicuius Pſal. 47. doloris grauiſſimi exaggeratur, par- num.7. turientium doloribus ſimilis eſſe di- Ierem. 6. num.14.& catur.Hinc Pſal.47.*Ibi dolores vt par-* cap. 50. *turientis*.Ierem.6.*Tribulatio apprehẽdit* num. 43. *nos; dolores,vt parturientis*. Et cap.50. *Anguſtia apprehendit eum, dolor quaſi parturientem*. Et Chriſtus Dominus. Ioan.16.*Mulier cũ parit,triſtitiã habet*. Ioan. 16. Vnde etiam Baſil. ad illud Pſal.114. num. 21. *Circumdederunt me dolores mortis, &* Pſal.114. *pericula inferni inuenerunt me*,ait. Do- num.3. lores propriè de parturientibus dicũtur,quia ad tumorẽ venter inſurgens extra fœtum pellit: deinde partes illæ genitales diuexatę,& circum prodeuntem ex vtero fœtũ diſtẽtæ, conuulſionibus,ac fibrarum contractionibus, acutiſſimos dolores, & vehementes cruciatus pariẽtibus gignũt. Trãſtulit autẽ Dauid dolores partus ad mortis pœnas circa animã in animæ, & corporis diuiſione inſtantes.

Cùm ergo grauiſſima fuerit pœna, qua Deus primum peccatũ in prima peccatrice cenſuit puniendum,& caſum noſtrum citiùs,& meliùs ſanare vulnere vehementiſſimo dolorẽ adhibendo, veluti chyrurgus, quò meliùs,& citiùs ſanet,ſecat,vel vrit corporis vitium. Vnde perelegãter Procop. ait. Vt nobis innaſcatur odium peccati cogitantibus illas miſerias ex hoc manare, acerbiſſimum dolorem adhibuit: eum tamen maximo item ſolatio condire, & leuare inſtituit. Cũ enim parẽtes nihil magis optẽt, quàm prolẽ ſuam,dum vident puerũ enaſci,non tam dolent de eius parturitione, quod aduertit Chryſoſt.homil.17 in Geneſ. poſt med.explicans illud Geneſ.3. *In doloribus paries filios*, Geneſ.3. air. Rem magnæ lætitiæ, & filiorum num.6. propagationem à triſtitia te incipere faciam,vt & ipſa quãta ſit peccati,& inobedientię magnitudo,perpetuam habeas memoriam, ex perpetuis doloribus, & præſertim tẽpore partus. Verumtamen doloribus tãta ſolatia admiſcuit ſimul miſericors Deus, vt fermè conferendũ ſit gaudium,quod ex nato puero habetur,cũ doloribus, qui tot menſibus ventrem diſſecant. Nam tantùm laborẽ, torq; dolorum

cruciatus ferentes, & vt ita dicam, de ipſa vita deſperantes: poſtquam pepererint, & doloribus fuerint ſolutę, lætitiáque frui cœperint, iterum quaſi oblitæ laborum omniũ, ſeipſas filiorum generationi accommodant: ſic diſpenſante miſericorde Deo, vt hominum ſaluetur genus; ſemper enim ſpes futurorum bonorum præſentia incommoda leuius ferre facit. Et quid dico? Sæpe cum fœtu nato, quo mori eas contingit, & neque hoc cæteras terret, neque perſuadet, vt rem fugiant: tantùm Deus triſtibus illis inſeuit dolorem ſimul, & voluptatem. Hoc etiam Deus dicebat diſcipulis ſuis, monſtrans tam doloris magnitudinem, quàm lætitię excellentiam. *Mulier cùm parit, triſtitiam habet, quoniam venit hora eius.* Deinde volens nobis declarare, quomodo triſtitiæ ſimul è medio tollantur, gaudium autem, & lętitia ſuccedant, inquit, *Quando autem peperit puerum, non iam memor eſt affictionis propter gaudium, quia natus eſt homo in mundo.* Vidiſti prouidentiam, & curam noſtri eximiam? Vidiſti pœnam admonitionis plenam? &c. Sic Chryſoſt. oſtendit magnam lætitiam ex filiorum ortu, acerbiſſimos partus cruciatus lenire, & abſorbere. Vnde magnum ſupplicium Deus voluit magna lætitia temperare.

Ioan. 16. *num.* 21.

Ideò poſtquam Caim fratricidam Deus acerbiſſimo addixit ſupplicio, non oblitus in mediis iris miſericordiæ ſuæ, hominem ſolatur afflictum benedictionis diuinę beneficio, vt filium ſuſcipiat. Etenim ſtatim poſt pollicitationem adhibitam, addit ſacer Textus. Geneſ. 4. *Cognouit autem Caim vxorem ſuam, quæ concepit, & peperit Enoch.* Neque mirum, ſi acerbiſſimos dolores filiorum beneficio Deus temperabat, vt nihil magis homines optent, diligant, & affectent. Nam ſicut aduertit Procop. ad libr. Numer. Veteribus tam durum, & graue erat ſine liberis excedere, quàm nobis vita excidere æterna.

Geneſ. 4. *num.* 17.

Vnde cùm inter omnia diligibilia primas partes videatur habere vita noſtra, priùs in noſtro textu videmus Ezechiam filiorum defectum deploraſſe, quàm propriæ vitæ præciſionem; priùs enim dixit, *Generatio mea,* ideſt, filiorũ ſucceſſio, *ablata eſt*, tum deinde addit, *Præciſa eſt velut à texente vita mea*, id ſiquidem lacrymanti primò occurrit, quod maximè eum angebat, filiorum, ſcilicet, carentia, deinde vitæ exceſſio. Dolor autem eſt ſicut amor, & ad amuſſim gaudij, proinde id ſummo excipiebatur gaudio, filiorum, ſcilicet, generatio, cuius item defectus durus admodum erat, & in fœcundis parentibus, & iis, qui filios mortuos præmittebant.

Vnde iam patet, cur olim liberi pro benedictione haberentur. Nam Gen. 24. Fratres Rebeccæ propterea ſorori ſuæ imprecantes dixerunt: *Soror noſtra es, creſcas in millia, & poſſideat ſemen tuum portas inimicorum ſuorum.* Quin & Abrahæ. Gen. 22. ait Deus, *Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum*: ſterilitas verò apud Hebræos maledictio, & infamiæ nota putabatur. Suſpicio itidem erat, aliquod ſcelus admiſiſſe infœcundos parentes, ratione cuius, hac quaſi communi gentis ſuę benedictione priuarentur, vt colligitur ex Oſe. 9. *Da eis Domine, quid dabis eis? Da eis vuluam ſine liberis, & vbera arentia.* Infamia verò erat, & opprobrium, quapropter Geneſ. 30. Cùm Rachel peperiſſet dixit, *Abſtulit opprobrium meum.* Et Luc. 1. Poſtquam Eliſabeth ſenſerat ſe concepiſſe, *Occultabat ſe menſibus quinque dicens, quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meum in perpetuum.* Videbatur etiam alicuius peccati indicium, & ſupplicium ſterilitas.

Gen. 24. *num.* 60.
Gen. 22. *num.* 17.
Oſe. 9. *num.* 14.
Gen. 30. *num.* 23.
Luc. 1. *num.* 25.

Cùm

Cùm enim inter alias benedictiones illi populo conceſſas, fuerit etiã, vt in eo nulla ſterilitas eſſet, ſicut plerique deducunt ex illo Exod.23. n.26.& Deut.7.n.14.De qua promiſſione videndus Maldonatus, Luc. 1. nu.25. Inde eſt quod ſteriles alicuius peccati rei cẽſerẽtur, ſicut proſequitur Greg.Nyſſ.hom.de ſancta Chriſti Natiu. Non quod hoc in vniuerſum fuerit verum,licèt apud homines putarentur. Nam fœminæ omnes, quæ in Scriptura dicuntur ſteriles, ſanctiſſimæ fuere,vt Sara,Rebecca,Rachel,Anna mater Samuelis,& mater
Iudic.13. num.2. Samſonis,Iudic.13.de quibus videndus Theoph.in c.1.Luc. & Orig.homil.12.in Gen. Vnde Eliſabeth citato loco loquens de ſterilitate ſua appellauit opprobrium inter homines, vtpotè, quæ apud Deum cum viro
Luc. 1. num.6. ſuo aſſeritur iuſta. Luc.1. quæ verba bene explicat Auguſt.lib.1. de gratia Chriſti, cap. 48. & de peccatorum meritis,& remiſſione,cap.13.

Oſtenditur inſuper gaudium ex filiorum generatione,per mortem,& triſtitiam eorundem parentum, cùm filiis orbantur. Nam Iacob nuntiata morte Ioſeph, ſcidit veſtimenta ſua, & indutus cilicio, congregatiſq; cũctis liberis,vt lenirent dolorem eius, noluit conſolationẽ accipere,ſed dixit, *Deſcendam ad filium meum lugẽs in*
Gen. 37. num. 35. *infernum*. Geneſ.37. quaſi dicat, filio meo mortuo, neque poſſum, neque volo ampliùs viuere.Quæ verba perturbati,& grauiter dolentis, & mala ſua etiam exaggerantis eſſe dixit Auguſt.q.126. in Geneſ. in fin. Tranſegitque in luctu, & lacrymis viginti tres annos qui à 17.ætatis Ioſeph,vſque ad 40. effluxerunt. Dauid etiam quaſi leo robuſtus,imò & leone fortior,quippe qui leonem diſcerpebat, Amonem filium nefarij inceſtus, ſtuprique reum interfectum deplorauit tam molli affectu correptus, vt Scriptura quaſi effœminatum eum luctum iudicet, quando ea de re loquitur.2.Reg.13. *Luxit Dauid filium ſuum multis diebus*, in Hebr. poſuerit verbum fœmininum, luxit fœmina. 2.Regum 13.n.37. Ita enim effuſis lacrymis mortem filij deplorabat,vt nõ vir,ſed fœmina; non pater, ſed mater potiùs videretur. Impium item Abſalonem regni, & paterni ſanguinis auidiſſimũ tam acerbè luxit,vt opus fuerit, & oportuerit ab immoderato luctu excitari, & amoueri à Ioab.2.Reg.19. 2.Regum 19.n.33.

Refert Plutarch. in vita Solonis, quod cùm ille apud Thaletem diuerſaretur Mileſius Thales,quem peregrinum ſubornauit, qui ſimularet ſe Athenis veniſſe, & interfuiſſe funeri filij Solonis.Cœpit Solon caput cædere,atque alia facere,quæ ab hominibus afflictis edi ſolent. Tunc Thales videns, his hominem aggreditur. Hæc me Solon à nuptiis, & à procreandis filiis dehortant, quæ te hominem fortiſſimum, & conſtantiſſimum infringunt.Et Iulius Capitolinus refert quendam audita morte filij, laqueo ſuſpenſum interiiſſe. Similiter Liuius libr. 42. ſic habet. Flauius Flaccus Pontifex fœda morte periit. Ex duobus filiis eius, qui tunc in Illirico militabant, nuntiatum alterum deceſſiſſe, alterum graui, & periculoſo morbo ægrum eſſe. Obruit animum ſimul luctus,metúſque, manè ingreſſi cubiculum ſerui laqueo dependentem inuenere.

Libeat etiam hoc in loco pro parentum luctu,amore,& æſtimatione erga filios totum c.5. lib.7. noctium Attic.apud Gell. afferre, vbi ita incipit Hiſtrio in terra Græcia fuit,fama celebris,qui geſtu,& vocis claritudine, & venuſtate cæteris ante ſtabat: nomen fuiſſe ait Polum, tragœdias Poëtarum nobilium ſcitè, atque aſſeueratè actitauit. Is vnicè amatum filium morte amiſit, eum luctum,

quoniam ſatis viſus eſt eluxiſſe, rediit ad quæſtum Attis. In eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus, geſtare vrnam, quaſi cum Oreſtis oſſibus debebat. Ita compoſitum fabulæ argumentum eſt, vt veluti fratris reliquias ferens, Electra comploret, commiſeretúrq; interitum eius, qui per vim extinctus exiſtimabatur. Igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus, oſſa, atq; vrnam è ſepulchro tulit filij, & quaſi Oreſtis amplexus oppleuit omnia, non ſimulacris, neq; imitamentis, ſed luctu, atq; lamentis veris, & ſpirantibus. Ita cum agi fabulam videretur, dolor actitatus eſt. Sic Gellius nobis diu plorantem induxit patrem, ſic in aliena, & figurata actione verum dolorem, veras lacrymas inuenit filij orbitas, quæ nobis ex oppoſito repræſentant gaudium, & lætitiam parentum in filiorũ poſſeſſione, quorũ defectum tam acerbè deplorant, quorum carentiam tantum lugent.

Sed iam inquirendũ ſupereſt quęnam ſit cauſa huius innati deſiderij prolis in parentibus, ſicut & acerbiſſimi doloris in carentia filiorũ. Eam in primis affert Ariſtot. lib. 1. œconom. cap. 2. his verbis. Non eſſendi cauſa ſolùm, verùm etiam bene eſſendi mas, & fœmina naturæ ope coniunguntur, filióſque procreant, non ſolùm, vt id naturæ tributum ferant, verumetiam vt commoda inde ſuſcipiant; etenim valentes ipſi imbecillos filios labore ſuo tuentur, & alunt; mox ipſi ob ſenium imbecilles facti, à filiis iam valentibus eãdem reportant, & ſimul natura per hunc circuitum adimplet æternitatem, quando ſecundùm numerum non poteſt, ſaltem ſecundùm ſpeciẽ. Sic Ariſtot. ratione naturali ex parte inueſtigauit rem admodum ſublimẽ. Etenim per peccatum ingreſſa eſt mors. Errauit enim Seneca, & cum eo Philoſophi, quos refert mox citãdus Cornel. à lapide, dum putant, & aſſerunt ex communi ſententia. Mors homini natura eſt, non pœna; nam mors pœna eſt, non natura.

Etenim teſte Salomone Sapien. 2. *Deus fecit hominem inexterminabilem,* *Sapien. 2. num. 23.* ideſt, immortalem, & incorruptibilem. Græcè verò habetur, *immortalitati,* & ita legit Vatab. In cuius ſcholiis explicatur ad naturam non interituram. Vnde Clem. Alexand. 6. Strom. legit; Deus creauit hominem ob immortalitatem. Baſil. in Anaphor. quæ habentur 4 tom. Bibliot. in præfat. ante princip. legit, ad immortalitatem. Et Nicet. in Commẽt. ad Orat. 42. Nazianz. Deus creauit hominem propter incorruptionem, & immortalitatem, & hanc ſecundã lectionem amplexus eſt Guarinus Ianſen. & cohæret cum illa, quæ habetur in orig. Græco, ſicut bene explicat Cornel. à lapide, in c. 5. epiſt. ad Rom. num. 13. Nam id; quod diximus, *Creauit hominem immortalitati* idem eſt, ac ad immortalitatem, vt ſcilicet, eſſet immortalis, ſi Deo vellet obedire, & perſiſtere in ſua innocentia iuxta communem Theologorum ſententiam contra Pelagian. quę ſtatuit, in innocentiæ ſtatu eatenus fuiſſe homines immortales, quòd ſi in illo perſeueraſſent, nequaquam mortem ſubirent, ſed ſine ea de ſtatu innocentiæ ad ſtatum viſionis beatificæ transferrentur, vt proinde mors ſit pœna peccati, non natura hominis à Deo creati. De quo dogmate ſacro videndus eſt D. Thom. 2. 2. quęſt. 164. art. 1. Et de potentia quæſt. 1. art. 6. ad 11. Molin. 1. part. diſput. 28. de opere ſex dierum. Valent. 1. 2. q. 8. diſp. 6. quæſt. 11. de peccato origin. puncto 1. Cumel. 1. p. quæſt. 97. art. 1. Vtrũ homo in ſtatu innocentiæ eſſet immortalis q. vnic. latè Bellar. 3. tom. lib. vnico de gratia primi hominis. c. 8.

c.8.& lib.2.de amiſſione primæ gratiæ c.13. Habetur itẽ in Cõſil. Arauſ. 2.can.2. his verbis: Iniuſtitiam Deo dare conuincitur per mortẽ, quæ eſt pœna peccati, ſine peccato, quod eſt meritũ mortis, ad nos tranſiiſſe dicit, quo fit mortẽ per peccatum, vt eius meritum in poſteros Adæ manaſſet. Optimè hac de re locutus eſt Aug. lib.2.contra Iulian.cap.12.& 15.

Mortem igitur, quæ fuit pœna per peccatum ab homine promerita, & à Deo cõtra illũ prolata, voluit idem miſericors iudex aliqua ex parte tẽperare, vt quoniam homo moriebatur, in filiis ſe viuentem relinqueret, & qui in propria perſona diu nõ poterat ſupereſſe, in poſteritate ſua ſe permanentem conſolaretur, & contemplaretur. Hoc innuit Chryſoſt. hom.20.in Gen. poſt principiũ, cùm ait. Hominibus factis mortalib. ſtudiũ fuit, vt immortalẽ ſuam memoriã facerent ex filiis, quos generabãt.

Hinc eſt quod Eccleſ. in c.3. dicitur, *Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus, reliquit enim alium poſt ſe.* Et cap.10. *In filiis ſuis agnoſcitur vir.* Dum enim filij viuunt, ipſum patrem videntur repræſentare in eis, quæ tanquam in re maximè ſua, pater iure dicitur viuere. Et in Scriptura filius dicitur lucerna parentis, vt conſtat ex Pſal.131. *Paraui lucernam Chriſto meo:* Quæ verba ſic explicat Oleaſt. ad cap.21. Numer. circa literam. Vocatur filius lucerna patris, quoniam patrem repræſentat, & oſtendit, quemadmodum lucerna id, quod ad eam accedit, aut propè ipſam eſt. Vnde intelligetur, cur D.Bernard. Serm.de Sancto Martin. poſt principium dixerit: Dilatatus eſt vehementer Adam, multiplicatus eſt, & repleuit terram. Dicitur enim dilatatus in filiis, multiplicatúſque, quia parens in progenie, & poſteritate ſua permanens eadem

Eccleſ.3. nu.4. & 10.

Pſ. 131. num. 17.

facere cenſetur, quæ filij viuentes faciunt. Ideo ſciens ipſemet Adamus ſe victurum etiam poſt mortem per filios, quos ipſi paritura erat Eua, eam appellauit vitam, hoc enim ſignificat nomen, quod impoſuit vxori ſuæ Adamus Geneſ.3. *Vocauit Adam nomen vxoris ſuæ Eua.* Scio in Hebræo non eſſe nomen hoc Eua, ſed *Chauuah*, quod à vita deducunt Hebræi. Vnde Hieronym. de quæſt. Hebraic. in Geneſ. ait, alia litera habet, *Vocauit nomen vxoris ſuæ vitam, quia eſt mater cunctorum viuentium,* Chauual, quippe transferunt in vitam. Admiratúſque Philo lib. Quis ſit hæres, &c. in hunc modum ait. Adam mulierem videns, quamuis mortem ſuam, vitam illam nominauit. Cur igitur ſic eam appellauerit, à qua initium mors ſumpſerat, inquirendum; potius enim videbatur appellanda mors, quæ morti primam viam fecit, oſtiúmque aperuit, mortem vtique ſuam nouerat Adamus eam, quam vitam appellauit, ſed ideo hoc nomen impoſuit, quia vidit ſe per illam victurum in filiis, cuius ſuaſione mortis pœnam incurrerat, nobis omnibus metuerat, filiorum ſiquidem vita parentum propria iudicatur, ſique in illis viuere cenſentur, quia & pater eadem res cum filiis habetur, iuxta illud Iob 39. *Duratur ad filios, quaſi non ſint,* Hebr. *quaſi non ſe*, ideſt; quaſi non idem ipſi forent cum parente. Qui igitur idem eſt cum filiis, in eis etiam mortuus viuere cenſetur, & cùm innatus hominis ſit amor vitæ, inde eſt quod maximè afficiatur, & præ omnibus diligat prolem ſuam, in qua etiam poſt mortem ſe remanere credit.

Geneſ.3. num.20.

Iob 39. nu.19.

Hinc eſt quod volẽs Deus punire Aaronẽ, eò quòd ipſum nõ ſanctificaret corã filiis Iſraël Num.20. eúmque è vita tollere, dixit Moyſi ibidem nu.25.

Num.20. nu.12.& nu.25.

nu.25. *Tolle Aaron, & filium eius cum eo, & duces in montem Hor, cumq́ nudaueris patrẽ veſte ſua, indues ea Eleazarũ filium eius; Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyſes vt præceperat Dominus.* Itaque cõſtat ex hoc textu Aaronem induiſſe veſtes Põtificias in caſtris, atque inde ita indutũ exiiſſe in montẽ Hor, vt cum decore, & gloria occumberet, vtque in monte haſce veſtes exueret, iiſque Eleazarum primogenitum Aaronis indueret Moyſes, vti & fecit, & hoc ſolùm veſtitionis ritu ſine alia vnctione, vel conſecratione in monte hoc conſecrauit Pontificem, & patris ſucceſſorem. Quod totũ factum eſt præter legem, viuente ſiquidem patre filius in lege veteri non poterat fieri Pontifex, erat enim hæreditarius, & perpetuus Pontificatus, ita vt nec ipſi quidem parentes eum in filios poſſent reſignare, quãdiu officio fungi valerent. Deinde etiam quod extra tabernaculum, & caſtra exiuit Aaron indutus veſtibus ſacris, quibus nunquam vtebatur Summus Sacerdos, niſi in Sãctuario, vt habetur Exo. 28. Deinde quod ſola veſtitione Pontificalium veſtium Eleazarus conſecratus ſit Pontifex, cùm conſecratio Sacerdotum ex lege fieri deberet in tabernaculo, multis adhibitis cæremoniis, de quibus Exod. 29. & Leuit. 8.

Poſſet igitur aliquis exiſtimare extraordinariã huiuſmodi ablationem Sacerdotij, viuente adhuc Aarone, in maximam pœnam, & ſuppliciũ ceſſiſſe. Attamen cùm videamus mortem Aaronis plenam beneficiis, non eſt cur hoc ad ſupplicium deducamus. Enim verò Aaron mortuus eſt nullo præcedente vulnere, morbo, tædiove vitæ, ſed in plena ſanitate, ipſe ſiquidem ſanus, & validus aſcendit montem Hor, & quaſi dormiens de vita hac aſſumptus eſt, imò R. Salom. penes quem fides ſit, ait, Eleazarum aſcendentem montem inueniſſe ſpeluncam, & lectum paratum, & lampadem ardentem, exutúmque veſtibus, & induto Eleazaro incubuiſſe Aaronem, & à Domino fuiſſe ſuſceptum; Moyſen verò, cùm videret mortem adeò placidam, ſimilem ſibi deſideraſſe, quæ promiſſa eſt illi. Numer. 27. n. 13. & Deut. 32. n. 50.

Magnum item beneficium fuit, quod in præſentia, & quaſi in gremio chariſſimi fratris Moyſis, & filij Eleazari expiraret, illiq; ipſi oculos clauſerint abſque cõtractione legalis immunditiæ, cùm id fecerint iuſſu Dei, qui potuit diſpenſare. Quid ergo inter tã præclara beneficia exiſtimandum erit acerbiſſimum ſupplicium illatum in ablatione Sacerdotij, & collocatione Pontificatus dilectiſſimo filio? Imò verò ſingulare beneficium exiſtimandum, quòd moriturus Aaron, in filio ſe viuentem propriis oculis contemplatetur, hoc enim acerbitatem mortis temperaret, dum id, quod maximi ducebat, in filio ſtabilitum iure, & præcepto diuino cõtemplaretur. Ideóque Abulenſ. ibi q. 21. à principio ait, voluit Deus facere magnã gratiam Aaron, erat enim vir bonus, & quamquam peccauerit in Cades Barne non ſanctificando Deum, quia tamen illud accidit ex zelo Dei, vt ſuprà declaratum eſt, & Deus eum priuabat poſſeſſione, & viſione terræ Chanaan voluit ſupplere in genere mortis, dãdo ei conſolationes aliquas in morte ſua, & præcipuè in duobus. Primò, quia mors fuit pacifica. Secundò, quia fecit Deus, vt filius Aaron Eleazar, eo vidente, indueretur veſtibus ſanctis, tanquam Summus Sacerdos, & gauderet Aaron, quod in vita ſua videbat filiũ ſuum in illo ſummo honore ſibi ſucceſſiſſe, quæ eſt magna iucunditas patrum. Sic Abul. Cui omnino ſuffragatur Caiet. referens

referens inter cætera beneficia in morte diuinitus collata Aaroni, hoc etiam, quod vitæ ceſſerit viſo filio in habitu Pontificali.

Sed præſens argumentum conficit Oleaſt. dum quod intendimus in hunc modum explicat. Conſidera quomodo animæ, & corporũ optimus conſolator, in medio iræ ſuæ memoratur, ne pater ſe omnino mortuum putaret, voluit filium primogenitum adeſſe, eúmque patre viuente, in eius miniſterio ſufficere, vt videns ſe filium in ſua functione, & dignitate relinquere, non ſe omnino mortuum putaret, & æquo animo mortem ſuſtineret. Solent enim parentes animæ quitiores in ſua morte eſſe, cùm filios relinquunt, tum perſonæ, tum etiam ſuæ dignitatis hæredes. Hac ergo cauſa voluit Dominus Eleazar ante patris obitum veſtimentis Sacerdotalibus patris indui, vt ex aſpectu eius pater in morte gauderet. Sic ille oſtendit Deum conſolatum fuiſſe Aaronem in morte, dum filium videt ſibi ſuccedere, dúmque ſe ſuperſtitem in illo iudicat. Eſt ſiquidem filiorum vita ipſorummet parentum, vnde Geneſ. 45.
Gen. 45. nu. 27. Cùm primum Iacob reſciuit filium ſuum viuere, dicitur, quod reuixit ſpiritus eius; is enim, qui propè mortem aderat, in viuente filio, quem mortuum reputabat, viſus eſt reuiuiſcere, & à filio mutuatam vitam haurire.

Eccl. 46. num. 14. Oſtendit hoc ipſum Author libri Eccleſiaſt. cap. 46. vbi præclaros viros referens, qui populo Dei præfuerant, ait. *Iudices ſinguli ſuo nomine, quorum non eſt corruptum cor, qui non auerſi ſunt à Domino, vt ſit memoria eorum in benedictione, & oſſa eorum pullulent de loco ſuo, & nomen eorum permaneat in æternum.* Si verò inquiras, quomodo oſſa arida reuiuiſcere poſſent, & germinare, quomodo de loco ſuo pullulare? Lyra. ibi, ad filiorum ſucceſſionem rem deducit, quorum vita in tantum cenſetur eſſe parentum, vt dum filij viuunt, arida oſſa parentum germinare, & pullulare dicantur.

Quia igitur parentes in filiis viuere cenſentur, idémque cum illis eſſe, inde eſt quod volens Deus ob grauiſſimum adulterij, homicidij, & ſcandali crimen Dauidem punire, filium ipſi occidit, aſſerens eum fuiſſe cauſam mortis filij, cuius vitam ſummoperè optabat, vt patet ex iis, quæ pro illius incolumitate conſequenda fecit 2. Reg. 12. *Quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus eſt, morte morietur:* Acerbior vtique pœna, dum pater mortis eſt cauſa filio, quàm ipſemet interitus infantis, cuius enim vitam propriam reputabat pater, mortis cauſam eſſe, durum vtique, & dirum ſupplicium. *2. Reg. 12. n. 14.*

Sed hoc ipſum diſcutientẽ audiamus Saluian. lib. 2. de Prouidẽtia ante fin. pœnitenti Propheta ait, *Quia blaſphemare feciſti nomen Domini; propter hoc filius, qui ex te naſcetur, morietur:* Præter pœnam acerbæ orbitatis etiam hunc addi piiſſimo patri intellectum ſummi ſupplicij Deus voluit, vt dilectiſſimo filio cauſa mortis exiſteret pater ipſe, vt doleret, cum itaque natum ex crimine puerum, crimen ipſum occideret, quod creaſſet. Ita Saluian. in Dauide proponit id, quod cæteris parentibus expoſitum vult, parentum eorum, ſcilicet, crimina mortem filiis conciliare, eiſque maximè obeſſe, quos ſummè diligũt, & dum acerbè eos punire conſtituit Deus, filiis infert ſupplicium.

Vnde intelligetur cur quando Cham filius Noë nunciauit fratribus ſuis nudata verenda patris, euigilans Noë, non ipſum delinquentem, ſed filium maledictione ferierit, Gen. 9. *Geneſ. 9. nu. 22. & 25.*

Maledictus

Maledictus Chanaan ſeruus ſeruorũ erit fratribus ſuis. Vbi ſiquis quærat,cur non in patrem, ſed in filium pœnam intorſerit: ſcio optimam huius rei rationem aſſignari à D.Chryſoſt. ibi dicente. Non maledixit Cham, ne videretur maledicere, quem Deus ſemel benedixit. Benedixit enim Deus Noë, quando exiuit de arca, & filios eius,&c. Attamen video communem Patrum reſponſionem eſſe, quæ noſtro inſtituto inſeruit, ideò ſcilicet maledixiſſe Noë Chanaan potiùs, quàm parẽtem ipſius Cham, quia maledicto filio Chanaan, grauius illius pater puniebatur.Fortaſſe, inquit, Ambroſ. lib, de Noë, & arca cap.32.poſt princip. Ideò quod plus afficitur iniutiis filij ſui, maximè quarũ reus,& author exiſtit,& vehementius cõtriſtatur ſui peccati damnationem à filio perſolutã, qui non tam ſuo, quàm patris merito puniretur. Et Procop. in comment. ad dictum locum ait. Maior dolor cruciabat patrẽ, cùm videret filium maledictione perſtringi, grauiùs enim affligimur calamitate liberorum, ſi quam patiuntur, quàm ſi nobis aliqua miſeria obiiceretur; ſic Procop. qui videtur mutuatus à Chryſoſt. homil. 29. in Geneſ. poſt medium, vbi ait. Quare cùm ille peccauerit, hic pœnam luit? Neque hoc abſque ratione factum eſt, quia pater non minorem pœnam, & cruciatum habuit,quàm filius,ſatis enim quomodo ſæpenumero patres orant, vt filiorum pœnas ipſi ferant: quomodo grauius illis eſt videre filios ſupplicio affici, quàm ſi ipſi ijs forent obnoxij. Factum igitur eſt hoc, vt ille ob naturalem in puerum amorem maiorem ſentiret dolorem. Addit autem Procop. tunc grauius dolere patrem in filio punito,cùm ipſe tota fuerit cauſa pœnæ, quam patitur; quod in Dauide & Cham viſum eſt. Augetur, inquit, acerbitas doloris,ſi cognoſcimus nos eſſe authores eius calamitatis, præſertim ſi egreſſi fuerimus officio paterno,non quia ſuggerentes liberis,ſed hos ad malas deducentes artes,&c. Magis itaque afficiuntur parentes in filiorum pœnis, & doloribus, quoniam in ipſis viuunt, eorúmque vitam, & ſenſum totum reputant præ amore. Vnde Hieronym. tom.1.epiſt. de Vitando ſuſpecto contubernio ante medium, loquens de parentum amore erga filios, ait. Non mirum eſt,ſi diligitis, ſcelus eſt,quod odiſtis.Sic ille.

In multis igitur parentibus odium ſimul cum amore reperiri eſt, quos enim natura duce maximè diligunt, hos item ſummè odiſſe deprehenduntur, dum ipſis mortem inferunt peccando,pœnáſque,& dolores conciliant delinquendo, & cùm pluris videantur facere filiorum vitam parentes, quàm ſuam. Vnde Dauid 2. Reg.18. dicebat: *Abſalon fili mi,quis mihi tribuat,vt ego moriar pro te?* Vatab. ex Hebr. *Vtinam pro te mortuus eſſem.* Quæ verba intelligenda ſunt cum Abulen.ibi.quæſt.28.in fin.quod ſcilicet, Dauid ea prorumpit ad expreſſionem magni doloris. Cæterùm plures parentes pro filiis mortui aſſeruntur, de quibus videri poteſt Ioann. de Lacerd.in comment. ad 2. lib. Æneid. Carm.212.nu.5.& apud Eurip. in Hercule furente, Amphitruo Elico tyranno enixè contendit, vt ipſe, & Negara prius occidatur, quàm pueri.

2. Reg. 18.n.33.

Vnam verò nobis da gratiam, Rex oramus.
Occide me, & hanc miſeram ante filios,
Ne filios aſpiciamus (impium ſpectaculum.)
Morientes,& inuocantes matrem,
Patriſque patrem.

Et Cilaber.lib.2.

Nullus dirior homines dolor inuadit,
Quàm ſi filij pereant, patre ſuo inſpectante.

Imò & matres cùm muliebri animo præditæ ſint, hac tamen in re, virili ſpiritu ſe pro filiis ingerentes obtulerunt, vt videre eſt apud Sanctos Patres in concionibus de innocẽtibus. Cùm matres ſe opponentes pro vita, & incolumitate filiorum, multis proſequuntur. Patet etiam in Andromacha apud Eurip. cùm ita ait.

O fili, ego quæ peperi, ne tu moriaris,
Eo ad Plutonem.

Atque vt illuſtrior affectus cernatur, præceſſerat velle ſe pro nato mactari, mori, ligari, ſuſpendi collo. Et Aranue apud Iuſtin. lib. 24. Pro filiis ſuis, ſæpe ſe percuſſoribus obtulit, frequenter corpori ſuo puerorum corpora amplexata protexit, vulnerá que excipere, quæ filiis intendebantur, voluit.

Quia igitur parentes filiorum vitam propriam reputant, in eiſque ſe diutiùs, & dulciùs viuere arbitrantur etiam poſt mortem; inde eſt, quod, pro illorum incolumitate ſe exponant, in quibus ſuperuiuere intendunt, quod maximum conſolationis genus eſt decedentibus parentibus. Miſeri profectò illi, qui & bona ſua alienis relinquunt, maximo dolore, & labore multoties parta, miſeriores, qui ſui memoriam ſecum pariter interire, & vitæ ſuæ lumen penitus extingui vident, quod ſummopere, & ſummo iure torquebat Ezechiam, maximè verò, & præ omnibus ipſum angebat, dum ſe morti proximum contemplabatur ſine prole, ex qua, iuxta promiſſionem Dei, oriundum Meſſiam Seruatorem ſperaret, quod maximum illius gentis bonum erat, & totius orbis deſiderium, ſicut ſuperiùs proſecuti ſumus.

ANNOTATIO II.

Innatum cuique vitæ deſiderium, certus finis, tempus tamen illius incertum, id enitendum, ne incautos nos intercipiat.

VSque adeò inſitum hominibus eſt huius vitæ deſiderium, vt quia illam æternam, & perpetuam ſortiri nequeunt, ſaltem longæuam, & diuturnam optent, ſicut notauit Auguſt. lib. 50. Homil. hom. 1. poſt princip. dicens. Hęc vita ſaltem optatur prolixior, quia eſſe non poteſt ſempiterna. Et per hanc poteſt homo peruenire ad illam, ſi quemadmodum vult eam longam, ſic vellet & bonam: ſic Auguſt. carpit, & ineptum deſiderium habendi æternam miſeram hanc vitam, & inſaniam eorum, qui dum æternam vitam cupiunt, nolunt mereri illam, iuſtè in hac viuendo. Quia igitur ſic tenẽtur homines vitæ deſiderio, in veteri teſtamento paſſim, & vbique prolixa vita promittitur, tanquam bonum, & præmium, quo maximè alliciuntur mortales; vnde & præmiũ ſupernaturale, beatitudo, quo magis excitet homines, nomine vitæ promittitur; ſic enim afficiuntur homines ad iſtam vitam, qua viuimus, vt nomine illius, & ſimilitudine nobis alia proponatur expetenda, & procuranda, quæ ſola dicenda eſt vita. Vnde & Chriſtus Dominus eam ſimpliciter vitam appellauit Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et Dauid Pſal. 20. *Vitam petijt à te.* Chaldaïcè, *vitam æternam*, quod proſequitur Cyril. Alexand. lib. 2. in Ioan. cap. 74. Optimeque Bern. Ser. 17. in Pſal. 90. & Aug. Serm. 39. de Verbis Domini. Chryſoſt.

Matth. 19. n. 17. Pſal. 20. num. 5.

Chryſoſt. igitur hom. 46. ex c. 6. Ioan. ante medium, in noſtram ſententiam ponderat quod Chriſtus Seruator dixit, *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis; & qui manducat hunc panem viuet in æternum, & qui manducat me, viuet propter me*, tunc ſic infert Chryſoſtom. Vitæ vbique meminit, nam eius trahimur cupiditate, & nihil ſuauiùs, quàm non mori. Etenim in veteri teſtamento longæ vitæ, & multi dies promittebantur, &c.

3. Regum 19. n. 14. 3. Reg. cap. 19. Fugiens Helias impiam Iezabelem perrexit in deſertam viam, cúmque veniſſet, & ſederet ſubter vnam iunipetum, *Petiuit animæ ſuæ, vt moreretur.* Illud igitur obſeruandum, quòd dum petit mori, mortem vtique fugit. Vnde Chryſoſtom. Epiſt. ad Olympiam ait. Si mortem meliorem credebat, quare patriam, & populum ne mortem incurreret, reliquit, & fugit? Quomodo mortem, quam tunc fugerat, nunc requirit? Imò verò, ſicut notauit Abulenſ. ibi. quæſt. 3. in fin. Cur refrigerium vmbræ quærit pro vita, qui pro morte precabatur, ne viueret: adhuc inſuper quod vmbram ſalutiferam quærit, ſicut ibi notauit Lyran. dicens: Iuniperus arbor creſcens in deſertis, cuius vmbram ſerpentes fugiunt, vt dicit Plin. & ideò in vmbra eius homines ſecurè dormiunt: quia & arbor ſalutifera eſt, & medicinalis ex eodem Plin. lib. 24. cap. 8. in fin. Hoc vtique totum videtur ortum ex amore vitæ, quæ etiam dum abiicitur, retinetur: dum auferri poſtulabatur à Propheta, eam maximè tueri, & conſeruare profitetur. Hoc enim ſæpe contingit in iis, quæ maximè retinere volumus, vt dum renuimus, vel abiicimus, adhuc retinere videamur. Sic ergo afficitur homo erga propriam vitam, vt qui illius omnino pertæſus videtur, eiuſdem amantiſſimus, & teraciſſimus deprehendatur.

Quòd ſi plures extitiſſe dicas, qui ſibi necem intulere, id præ furore, & inſania factum rectè dixit Senec. Epiſtol. 24. ad fin. Vir fortis, inquit ille, ac ſapiens non fugere debet è vita, ſed exire. Eſt, mi Lucille, vt ad alia, ſic etiam ad moriendum incõſulta animi inclinatio, quæ ſæpe generoſos, atque acerrimæ indolis viros corripit, ſæpe ignauos, iacenteſque: illi contemnunt vitam, hi grauantur. Et Martial. lib. 2. Epigr. 80.

Hoſtem cùm fugeret, ſe Fannius ipſe peremit.
Hic rogo, non furor eſt, ne moriare, mori?

Hos contra videndus eſt Auguſtin. lib. 1. de Ciuitat. cap. 23. vbi copiosè in eos contendit, qui ſeipſos interimunt.

Cùm itaque omnibus ſit inſitus vitæ amor, arctiùs tenet eos, qui vitæ indulgent, delitiis affluunt, potentia, & maieſtate pollent. Vnde Eccleſ. 41. **Eccl. 41. num. 1.** dicitur: *O mors, quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtātijs ſuis, viro quieto, & cuius viæ directæ ſunt in omnibus!* Hebraïcè: *Quàm amara eſt, ô mors, tui memoria homini quieto in bonis ſuis, viro vacuo negotijs, feliciq́; per omnia!* Si ergo, vel memoria mortis amara eſt felicibus, diuitibus, & potentibus, quantò amarior, & acerbior erit ipſamet præſentia, & præoccupatio? Quod optimè proſequitur Ephræm de Recordatione mortis, &c. ante med. dicens: Quantò dulciora hęc momenta, tantò magis augent calamitatem. Etenim ſicut auari, aut vna, aut altera dragma priuati, dolent auaritia ſtimulati: & facultatum amator, parua vinea, exiguóque agro culto à pabulo idoneo priuatus męret, iacturam non ferens. Ita quoque diuitibus coniunctus eſt dolor, ſeparationem diuitiarum in memo

memoriā reducens,& maximè quando quis ad ſenium declinantem aſpexerit, diſcruciatur, atque angitur, tanquam ferro aliquo, aut vinculis conſtrictus, dum nullum artificium inuenire poteſt, quo ſenectutem depellat: & licèt ſibi videatur,tibiis,& tympanis, reliquóque muſicorum apparatu (quibus ſeſe exonerat, ac recreat) memoriam mortis à ſe depellere, per hæc magis eam auget, quoniam tanta penitus lætitia priuabitur, ceſſabuntque eiuſmodi plauſus, & ludi, ac iucundiſſimus ſimphoniatorum concentus. Et quantò maior eſt diuitiarum copia, tantò ampliùs mortis metum auget. Recordatio quippe mortis intus habitans, dolorem affert ſecundùm proportionem vniuſcuiuſque ſenſus, non vt inſtituantur præceptis temperantiæ, prudentiæ, iuſtitiæ,& fortitudinis, nec de gehenna, & iuſto Dei iudicio, verùm inopia laborantes conſilij, ſecum ipſi lamentantur, deplorántque opes,dictitantes: quis igitur poſt mortem noſtram poſſidebit opulentiam, quod quidem & Regibus gratum eſt noſce,quis ſcilicet poſt eos regnaturus ſit? Et quis Dominus erit tanti auri,& argenti? Et cui poſtea deſeruiet tanti auri apparatus? Qui famuli Dominum appellabunt? &c. Quantò itaque felicior,iucundior,& potentior quiſque reperitur in vita, tantò acerbiorem deplorat, & duriorẽ experitur mortem, per quam tot bonis tandem priuatur. Non mirum ergo ſi Rex Ezechias doluerit de imminente ſibi morte, ſi deplorauerit ſeparationem à regali throno, demiſſionem totius regiæ abundantiæ, & maieſtatis, ſi doluerit in extinctione chariſſimæ vitæ, maximè cùm filio ſibi ſuccedente in paterna domo careret.

Illud tamen mirum, quod citò ſibi ablatam deplorauerit vitam, & in ipſo adhuc exordio, & limine interciſam dolens inclamauerit,cùm certè omnes dies vitæ noſtræ veteres ſint,& quantumuis iuniores videantur, ſenio confecti, & morti proximi reuera ſint. In hoc enim ſenſu Dauid Pſalm.38.dixit, *Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos.* Vbi L X X. in *Pſal. 38. num.6.* editione emendatiori Romæ edita: *Veteres poſuiſti dies meos.* Et ita habet Pſalterium Romanum, Arabicum, Æthiopicum, & apud Orig. Caſſiod.Auguſt.ibi, & Ambroſ.Orat.de Fide reſurrect. Appollinarius verò, quaſi parum eſſet appellare veteres, vetuſtiſſimos dixit. Vbi igitur veteres,& vetuſtiſſimi ſunt dies, mirum profectò ſi præmaturam cenſeat, & dicat mortẽ ſuam Ezechias, & quaſi de vita ſecurus,longiorem adhuc ſibi polliceretur vitam. Etenim Dauid Pſal.55. vitam ſuam fugam appellat, *Pſal. 55.* dicens: *Vitam meam annuntiaui tibi.* *num.9.* Vatab.ex Hebr.*Fugas meas numeratas habes.* Et ſanè vox Hebræa, *Nod*,migratio, fuga, & peregrinatio dicitur. Recteque per vitæ nomen à noſtro interprete reddita eſt: quid enim aliud eſt vita noſtra,quàm fuga? Fugit enim homo veluti vmbra.Iob 14. *Iob 14.* Et ſicut dixit Cicer.1.Tuſcul. volat *num.2.* ætas, vel per ætates vita. Ei igitur, qui fugam perpetuò intendit, ita vt fuga dicatur, quis ſe ſecurè credet? Quãdo nec fugitiuo ſeruo, domum, ac ſubſtantiam ſuam cuſtodiendam committet prudens paterfamiliâs, vt ſecurus dormiat,& quieſcat? Si ergo fugax eſt vita, & fugam iugiter molitur,quęnam prudentia eſt exorſum meditari, & longè abeſſe à fine,cùm perpetuò illi vicinus, & proximus quilibet viuens degat.

Ideò meritò Seneca Epiſtol. 59. poſt medium loquens de vita noſtra ait. Nemo noſtrum eſt mane, qui fuit pridie:corpora noſtra rapiuntur fluminum more; quidquid vides

currit cum tempore, ego ipſe dum loquor cómutari iſta, mutatus ſum. Hoc eſt, quod ait Heraclitus, in idem flumen bis deſcendimus, & nos deſcendimus. Manet enim idem fluminis nomen, aqua tranſmiſſa eſt. Hoc in amne manifeſtiùs eſt, quàm in homine, ſed nos quoque non minùs velox curſus præteruehit, & ideò admiror dementiam noſtram, quod tantopere amamus rem fugaciſſimã, timemúſque nequando moriamur, cùm omne momentum mors prioris hominis ſit. Vis tu timere, ne ſemel fiat, quod quotidie fit? Sic Senec. miratur, quòd fugaciſſimam vitam omnes impensè diligant: plus ſanè admiraretur, quòd illi ſe credant, & ſecuros ſe reputent. Vnde Cicero lib. de Senect. Mortem omnibus horis impendentem timens, quis poterit animo conſiſtere?

Videndus in hoc argumento erit Auguſt. Serm. 17. de Verbis Domini in medio, cùm ponderat illud Pauli, Epheſ. 5. *Redimentes tempus, quando dies mali ſunt*; vult enim ex eo dici malos dies, quia fallaces ſunt, & quo magis numerantur pro incremento, plus decedunt, nihilque ſecurum in eis poteſt reperiri. Sic verò habet. De his diebus, quos agimus, ait Apoſtolus, *Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt*. Non ſunt ergo dies mali, quos agimus inter tantas difficultates, vbi falſa voluptas, nulla ſecuritas gaudij, timor torquens, cupiditas auida, triſtitia arida? Ecce quàm malos dies, & nemo vult finire ipſos malos dies, multúmque rogant homines Deum, vt diu viuant. Quid eſt autem diu viuere, niſi diu torqueri? Quid eſt aliud viuere, niſi quàm malos dies malis diebus addere? Et cùm creſcunt pueri, quaſi accedunt illi dies, & neſciunt, quia minuuntur: & ipſa eſt falſa computatio, creſcentibus enim decedunt potiùs, quàm accedunt. Mali ergo ſunt dies, & eò peiores, quia diliguntur. Sic Auguſt. nobis proponit vitæ noſtræ dies malos, quibus bonus quiſque, & prudẽs fidere minimè debet, ne illorum malitia decipiatur, dum putat creſcere quod minuitur, & decreſcit, vel certum eſſe quòd fallit, vel ſecurum quo fallitur. Vnde dum longiores adhuc dies ſibi proponit, & promittit, ſtultitiæ conuincitur, ſicut ille, cui dictum eſt, *Stulte hac nocte repetent animam tuam à te*. Luc. 12.

Epheſ. 5. num. 16.

Luc. 12. num. 20.

Flores, inquit Sponſus, Cantic. 2. *apparuerunt in terra noſtra; tempus putationis aduenit*. Mirum profectò quòd tempus florum dixerit tempus putationis; ſi ante flores prolatos amputandas arbores affirmaret, vel poſt maturos, & decerptos flores putationis tempus aſſereret, congruum vtique videretur, ſed reſecandos flores quis credat, audeátve, cùm ſpem fructuũ cum floribus auferat? Optimum ſanè quod dixit Ambroſius 3. Exam. cap. 11. Breui vnuſquiſque decurſo ætatis flore marceſcit. Sed tamen hoc admonet, expectandum breue tempus donec flos vitæ ſiccetur. Clariùs rem aperuit Bernard. Serm. 58. in Cantic. ante med. dicens: Animas amputandi tempus aduenisse denuntiat. Sic ille: Cuius verba inculcare videntur, tempus vtique animas auferendi, vitæque filum reſecandi iam aduenisse, dum flores enaſcuntur, neque expectandum fructum, ætatíſve maturitatẽ, ſed quodlibet tempus ad auferendas animas eſſe aptum, quantumuis præmaturũ videatur, cùm nulli prorſus ætati mors parcat, nullũ tempus ineptum cenſeat vitæ amputatio, & præciſio. Quod bene aſſecutus Seneca Epiſt. 67. poſt med. ait. Etſi mors aliorum longiùs vitam paſſa eſt procedere, aliorum in medio flore præſcidit, aliorũ interrupit principia, alius inter

Cant. 2. num. 12.

ter cœnandum ſolutus eſt, alterius continuata mors ſomno eſt, aliquem concubitus extinxit, &c. quæ in eandem ſententiam proſequitur. Vnde rectè intulit Cicero 1. Tuſcul. Quid eſt quod querare, ſi repetit, cùm vult? Ea enim conditione acceperas, &c. Et lib. de Seneƈt. Mortem omni ætati communem eſſe ſentio: commorandi enim natura diuerſorium nobis, non habitandi dedit, &c.

Statim itaque ac quis naſcitur, moriendi debitum contrahit, & quandocúmque voluerit mors, illud repetet. Vnde Virgil. de Mœcenate dixit:

Illa rapit iuuenes prima florente iuuenta,
Non oblita rapit, ſed tamen illa ſenes.

Rectè Tertull. hac in re dixit lib. de Carne Chriſti, capite 6. in med. Mutuum debitum eſt inter ſe natiuitati cum mortalitate, forma moriendi, cauſa naſcendi eſt. Chriſtus mori miſſus, naſci quoque neceſſario habuit, vt mori poſſet. Non enim mori ſolet, niſi quod naſcitur. Sic ille oſtendit ius, quod mors habet in nobis ex eo, quòd ad vitam ingredimur; quòd etiam eleganter dixit lib. 4. contra Marc. cap. 31. ad fin. vbi loquens de recenter nato infante, dum pannis inuoluitur, ait. Pannis iam ſepulturæ inuolucrum initiar; quibus in verbis talem connexionem, tantámque cohærentiam natiuitatis cum interitu & ſepultura nobis inſinuauit, vt præludium quoddam ſint panni, quibus infans natus primo inuoluitur ad vltima inuolucra ſepulturæ, quibus cadauer tegitur, vt terræ mandetur. Et fortè hoc ſubodorata eſt illa Tharciæ natio, quæ natales hominum flebiliter celebrabat, ſicut refert Valer. Max. lib. 2. Tantam enim vicinitatem cũ morte natiuitas habet, vt eædem lachrymæ, quæ morti impenduntur, natiuitatem iam proſequi poſſint, iam namque eſt ferè in lucem prodire, atque ſcintillam vitæ extingui.

Cùm igitur hæc ita ſe habeant, nemo ſanæ mentis ſe ſanum reputare debet, & dum ſe valere reputatur, cùm perpetuò mortis morbo laboret, quo tandem prædominante occumber, & cùm mortalis ſit morbus, quis ſibi longam vitam pollicebitur? Etenim illud, quod Deus comminatus eſt primo parenti, ſi delinqueret. *Morte morieris*. Gen. 2. Adimpletum videtur in eo, quòd mortali morbo laboremus, quãdiu viuimus, donec tandem illo corripiamur, & intereamus. Túncque dicimur tandem morte mori, ſicut qui ethyca febri diu laborauit, quando tandem illa abſumitur, dicitur interiiſſe tali febri. Qualis igitur valetudo, & ſanitas, ſecuritáſve poteſt contingere homini mortali morbo ægrotanti? Vnde Auguſt. lib. 50. Homil. homil. 38. poſt medium ait. Non vera ſalus eſt fratres, quomodo dicunt Medici; peræegrotamur quodammodo, nam ægritudo perpetua eſt in iſta fragilitate carnis. Putatis enim hunc hominem ægrotare, quando febricitat, & ſanum eſſe quando eſurit? ſanus eſt, dicitur. Vis videre quantum malum ſit eſurire? Dimitte illum ſine medicamento ſeptem diebus, occiditur. Sed quia potius, quotidie medicamentum ſumit, viuit. Medicamentum autem famis cibus eſt, medicamentum ſitis potus eſt, & vide quàm imbecillum ſit corpus humanum. Hoc ipſum adiutorium, quod dixi, qui aſſumit, in eo perſeuerauerit, deficit. Eſuriendo cibi quærebas adiutorium? Ecce adeò adiutorium cibi: manducas reficeris, ſi plus feceris, plus deficies. Adiutorium ſitis quærebas potum, multum

Geneſ. 2. nu. 17.

Z 3 bibendo

bibendo effocaris, qui ſitiendo vrgebaris. Laſſaſti ambulando, ſedere vis, ſede perpetuò, vide ſi non laſſaberis. Quicquid ergo aſſumpſerit, vt aliud pellat, in eo ipſo ſi perſeuerauerit, deficit. Qualis eſt ergo iſta ſalus, fratres, tranſitura, fragilis, peritura, vana, &c. Quis proinde infirmæ ſaluti confidet, quis fragilitati credet, quis perituræ, & vanæ valetudini ſecurus adhærebit, vt arbitretur ſe diu victurum, dum iugi, lethalique morbo laborare ſe ſentit, cuius medicamento, & remedio magis laborauit, ſi diu permaneat in illius applicatione, & vſu? Ideóque & morbus lethalis eſt, & medela, ac remedium mortem conciliat, & infert.

Quapropter idem Auguſt. Ser. 1. de Verbis Domini poſt princip. expendens mortalem morbum, quo laboramus, & periculum in quo verſamur, ait. Tempus cuique noſtrum proximum eſt, quia mortales ſumus, inter caſus ambulamus: ſi victuri eſſemus, minus caſus timeremus: quid fragilius vaſe vitreo, & tamen ſeruatur, & durat per ſeculum? Etſi enim caſus vitreo vaſi timetur, ſenectus ei, & febris non timetur: nos ergo fragiliores, & infirmiores ſumus, quia & caſus omnes, qui non ceſſant in rebus humanis, fragilitatem vtique noſtram, formidamus. Etſi ipſi caſus non accedant, tempus ambulat, vitat homo ictum, nunquid vitat exitum? Vitat quæ extrinſecus eueniunt, nunquid quod intus naſcitur, pellitur? Sic Auguſt. oſtendit periculoſam vitam noſtram ab extrinſeco ſimul, & ab intrinſeco, proindéque longè fragiliorem eſſe, quàm ſi vitrea foret cùm tamen nihil fragilius vitro occurrere videatur. Vnde Bernard. de Conuerſ. ad Clericos cap. 14. ad med. iure inuehitur in eos, qui ſecuri de vita memoriam appropinquantis mortis amittunt. Quid in rebus humanis (ait ille) certiùs morte, quid hora mortis incertiùs inuenitur? Non miſeratur inopiam, non diuitias reueretur, non generi cuiuſlibet, non moribus, non ipſi denique parcit ætati, niſi quod ſenibus quidem in ianuis, adoleſcentibus in inſidiis eſt. Infœlix proinde qui in huius vitæ tenebris, & lubrico fidens, perituram inſumit operam, nec aduertit, quoniam vapor eſt ad modicum parens, & vanitas vanitatum. Sic ille probat nullum poſſe in vita eſſe ſecurum, nulli licitum confidere, & inimico præſtolanti, vel inſidianti, & vanitati vanitatum omnino deficienti.

Illud tamen occurrit illico obſeruandum, quòd licèt omnia terrena, vanitas vanitatũ à Salomone prædicentur, peculiari tamen ratione hoc quadrat in humanam vitam, de qua Regius vates Pſal. 38. dixit, *Verumtamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens:* vox Hebr. *Ach*, pro qua Hieron. tranſtulit, enim, cæteri verò, certè, aut profectò, & noſter interpres, verumtamen; quidã volunt valere idem ac ſolùm, ſiue tantùm, & duntaxat, vt non ſit particula aduerſaria, ſed excludens, ſenſúſque ſit, quòd præter hominem, nihil eſt, in quo vanitatis particeps ſit. Ponitur autem dicta particula in principio orationis, ornatus cauſa aliquando, vt apud Sophon. cap. 3. *Attamen timebis me ſuſcipiens diſciplinam.* Aliquãdo verò ponitur, vt maiorem emphaſim indicet, ſicut hoc in loco. Eſt itaque homo, ſi cæteris rebus caducis, & fragilibus comparetur, duntaxat vanitas, & omnimoda, ſeu omnigena vanitas. In tanta autem, & ſola vanitate, quid ſtabile, firmum, & ſecurum reperiri poteſt, vt confiſus quiſquam reperiatur, & de futuro ſibi promittat, aut de præſentis ablatione doleat, ſicut in noſtro textu videmus.

Pſal. 38. num. 6.

Sophon. 3. num. 7.

Nouerat

Nouerat hanc incertitudinem Iſaac. Geneſ.27. Qui quam maturè per 43. annos ſuam præmeditatus mortem, dicebat. *Vides quod ſenuerim, & ignorem tempus vitæ meæ:* vbi incertam dixit, quia indies expectabat ad eam, quæ ſe, ſuáque omnia comparabat, & componebat, factóque ſuo nos docebat, ſicut ibi aduertit Cornel. à lap. vitam noſtram non eſſe aliud debere, quàm meditationem mortis, ſicut Plato aiebat epiſt. ad Heliod. & Cicer. 1. Tuſcul. quæſt. Tota, inquit, Philoſophorum vita eſt commemoratio mortis. Ideóque Horat. od. 3. lib. 2.

Gen. 27. nu. 2.

Omnes eodem cogimur; omnium
Verſatur vrna, ſerius, ocyus
Sors exitura, & nos in æternum
Exitium impoſitura cimbæ.

Et lib. 1. od. 28.

Mixta ſenum, ac iuuenum denſantur
funera: nullum
Sæua caput Proſerpina fugit, &c.

Hoc ipſum etiam, quod intendimus, voluit ſignificare Iob cap. 7. Cùm vitam hominis dixit *Pyrateriùm,* pro eo, quod nos habemus in vulgata editione, *Militiam:* Nã ſicut pyratæ nullibi conſiſtunt diu, aut anchoram iaciunt: vt ſecuri perſiſtant, ſic & vita noſtra quaſi pyraterium, nullam ferè ſecuram habet conſiſtentiam: quod ex alio ſimili loco apud eundem lib. ſic illuſtro. Enimverò cap. 9. habetur, *Dies mei transierunt quaſi naues poma portantes.* Hebraïcè, *tranſierunt cum Ebe.* Eſt autem Ebe ex Rab. Salom. Pagn. Priſcian. & Caietan. Fluuius rapidiſſimus Arabiæ ſic appellatus, vbi præter tantarum impetum aquarum, tantum curſus impetuoſus naues defert velociſſimè, ita vt cùm exiſtimantur hîc adeſſe, aliò hinc diſtantiſſimè reperiantur nauigaſſe Rab. verò Dauid Kimhi legit, *cum nauibus,* ſeu *vt naues voluntatis,* hoc eſt, ex animi ſententia quolubet nauigantes: qua metaphora ſummæ velocitatis indicatur auolatio. Alij verò legunt; *Vt naues inimicitiæ, & pyratarum* à radice *Aial*, quod eſt, inimicari. Nam inimicorum, & pyratarum naues incautos aggrediuntur, ac ſecurè nauigantes impetu, vt deprædentur, capiant, vel occidant, & ſic inimica mors, ſiquem incautum, & nihil de ea cogitantem inuenit, libentius adoritur ipſa, eiúſque aſſeclæ, de quibus 3. Georg.

Iob 7. n. 1.

Iob 9. nu. 26.

— Subeunt morbi, triſtiſq; ſenectus,
Et labor, & diræ rapit inclementia
mortis.

Clarius Vatab. *Prateruolarunt æquantes celoces celeritate.* Eſt autem celox genus exigui nauigij, quod vno remorum ordine agebatur, & Rhodiorum inuentum fuit ex Plin. lib. 7. cap. 56. De quo Plaut. in Aſinar.

Quo hanc celocem conferam?

Et Apuleius lib. de Repub. Qui celocem regere nequit, onerariam petit. Eſt igitur ſenſus dicti loci iuxta hanc vltimam verſionem. Inſtar celocis ſe habuerunt dies mei, & quaſi paruum pyratarum nauigium, quod incautorum hominum, & dormientium ſecurè portus ſua paruitate, & velocitate aggreditur, & maritima loca occultè deprædatur, quin illius notitiam habeant imprudentes; & incauti, quæ adoritur, ſpoliat, & in captiuitatem abducit, nihil minus prouidentes, aut cogitantes, quàm aduentum pyratarum. Vnde iam patet quo ſenſu dixerit Iob pyraterium eſſe vitam hominis ſuper terram, eſt ſiquidem quandiu durat obnoxia, & expoſita huiuſmodi pyratis, túncque mors aduentat, quando hoc minimè cogitabatur. Quo etiã ſenſu, Secundus philoſophus interrogatus ab Adriano Imperatore, quidnam eſſet mors? Reſpõdit, diuitũ pauor, pauperum deſideriũ, ineuitabilis euentus, incerta

incerta peregrinatio, latro hominis, fuga vitæ. Hic igitur latro ſi quem dormientem inuenit, vitam deprædatur, hæc fuga ſi quem incautum ſentit,tunc arripitur;& auolat,quando minus expectabatur, nulláque de illa cura aut memoria aderat.

Amos 8. *num.* 1. Amos in cap. 8. Vncinus pomorum propoſitus eſt Prophetæ & interrogauit eum Deus dicens: *Quid tu vides Amos?* qui reſpondit, *vncinum pomorum ego video; & dixit Dominus; venit finis ſuper populum meum Iſraël.* Eſt autem vncinus inſtrumentum ruſticanum, lignum ſcilicet oblongum præfixum habens recuruum ferrum, vel ipſummet lignum incuruum eſt,eóque rami arborum trahuntur, vt poma colligantur. Vncino ergo finem, & mortem ſignificari ſacro ipſo eloquio teſtante nouimus. Similitudinem vncini ſic explicat Lyranus.Poma,ad quæ pertingere è terra poſſumus,manu ipſa diſcerpimus illa, quæ longiùs diſtant, vncino attrahimus. Hoc ergo poſito, ſic ibi Ribera rem aperit. Mihi videtur vncinus mors eſſe, quæ omnes ramos,quamuis virentes, & omnia poma, ſiue omnes fructus æſtatis, ſiue matura ſint, ſiue immatura, quamuis valdè recondita,& latentia attrahit, vt à Deo diſcerpantur, & ſuis locis ſingula collocentur. Nec malè vita noſtra in pomis, & ſimilibus fructibus æſtatis ſignificata eſt, citò enim erumpunt, matureſcunt, & diſcerpuntur; & quædam quidem ſiue caſu aliquo, ſiue ſponte ſua decidunt immatura, necdum rubentia quod putida etiam in arbore ſeruantur, alia rubent, & pulchra oculis videntur, quæ tamen ſi ſeces, vermes intus inuenies. Ita quidā incautè in adoleſcentia rapiuntur, alij ad decrepitam veniūt ſenectutem, quidam longam vitam pollicentur, qui citò morbis latentibus abſumuntur. Quod igitur Deus vncinum oſtendit, mortem comminatur habitatoribus terræ, qui ita viuunt, ac ſi morituri non eſſent. Sic ille,cui tamen addēdum eſt,quod ſicut vncino trahuntur poma, quæ in altiori arboris culmine remotiora erant, ſecurioráque videbantur à manu diſcerpentis,ſic etiam & mors eos colligendos offert, & aufert à vita, qui ſibi ſecuriores præ valetudine, vel ætate eſſe videbantur. Vnde nullum pomum ſibi ſecuritatem poteſt polliceri,cùm mors vncino aſſimiletur attrahenti,& redimita,& ſublimia poma.

Attamen adhuc nobis in propoſitum argumentū expendenda reſtat hoc loco verſio LXX. correcta, quæ pro vncino habet: *Ecce vas aucupis,* vel vt alij legunt, *laqueus*,ſeu *decipula extēſa* vel *rete aucupis,* qui aues venatur,& carpit. Neque mirum ſi mors dicatur inſtrumentum capiendarum auium, cùm & homines dicantur aues,Daniel.4. Imò & apud eundem Amos c.3: *Nunquid auis cadet in terram abſque aucupe.* Vbi Hiero.de ruina peccatorum intelligit;& Oſe. 11. dicitur: *Auolabūt quaſi aues ex Ægypto*, quod de Iudæis redeuntibus è Babylonica captiuitate interpretatur Theodoret. de Vocatione verò gentium ad Eccleſiam Chriſti intelligunt Gloſſ.Ruper.Lyr.& Vatab. Laqueus verò,vel rete, quo aues capiūtur,mors intelligitur expreſsè hoc in loco;eadémque ſimilitudine vſus eſt Chriſtus Dominus. Luc.21. quando dixit: *Attendite vobis,ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & ſuperueniat in vos repentina illa dies:tanquā laqueus enim ſuperueniet in omnes,qui ſedent ſuper faciē omnis terræ.* Conſiſtitque in eo ſimilitudo, quòd ſicut incautas aues,cùm ad cibū, vel porū, pro proroganda vita accurrūt, auceps laqueis, aut retibus venatur, & intercipit:ſic & mors nihil minus quàm

Danie. 4. *nu.* 18. *Amos* 3. *nu.* 5. *Oſe.* 11. *num.* 11. *Luc.* 21. *num.* 34.

quā de ea cogitantes comprehendit, & ſtrangulat, quam ſimilitudinē poſuit Cauotus lect. 28. in Iob 1. p. att. ſi. his verbis: Homines in arbore huius vitæ hilares cantant ſine mortis cogitatione, & qui mercaturæ tamū aſcendit, & qui voluptatum, qui dignitatū, quiq; Deū huius, quiq; alius rei, & cùm magis voluptatibus incūbere poſſe exiſtimant, mors accedit, atq; cōparet eoſq; interficit. Apertus

Eccleſ. 9. num. 12. inſuper eſt locus. Eccleſ. 9. rem exponens: *Neſcit homo finem ſuum, ſed ſicut piſces capiuntur hamo, vel reti* (vt cæteri legunt) *& ſicut aues laqueo cōprehendūtur: ſic capiuntur homines in tēpore malo,* (ideſt in tempore mortis, exponente ibi Lorino propter cōſequentia mala poſt eandem mortem) *cùm eis extemplo ſuperuenerit.* Hebraïcè, *cùm ceciderit ſuper eos*; Græcè, *cùm ſuperuaderet in eos.* Intellige, ſicut rete cadit ſuper incautas aues, vel in eas ſupercadit. Quis ergo ſanæ mentis ſecurum ſe, & ſtabilem reputabit, cùm videat mortem inſtar laquei, vel retis ſecuros expectare, vt intercipiat, & ſuper id minimè cogitantes cadere.

Eccl. 12. num. 5. Ad literā loquitur Salomon. Eccl. 12. de repentino tēpore iudicij, prout Taumatur. Cyrill. Hieroſolymit. Ricard. & omnes ferè interpretes exponunt, quod in futurā mortē noſtram optimè quadrat, imò & ſecundū aliquos ad literā. Ait ergo: *Excelſa timebūt, & formidabūt in via, florebit amygdalus:* quis verò neſcit amygdalū quā citiſſimè, & ante cęteras arbores floribus ſuis cāticare. Vnde Hebræi vocant *Schakuit*, à vigilādo, & feſtinando, quod reliquarum arborum prima florem protēdat, & illam virgā, quæ vigilans dicitur Hiere. 2. n. 11. Theodotion appellauit amygdalinā, quod Syriaco, & Hebr. reſpondere notat Theodor. Indicat autē ille locus caniciē aduenturam quam celerrimè: vnde Chald. habet, *Germinabit caput.* Hieron. verò, *capillus incaneſcet*, & ita habent omnes Interpretes literales. Et Eucher. in quæſt. veteris teſtamēti ad Eccle. ac Pier. Valer. lib. 51. Aduertit autem Cardin. Hugo canos flores eſſe mortis, illā quaſi fructum in propinquo eſſe denunciantes. Hæc igitur canities, & approximatio mortis, quæ iuuenibus aduentare non ſolēt, ſed ſenibus tantùm, vnde quandiu capillorum candor non adeſt, mors longè abeſſe exiſtimatur; Deo ſic diſponente adueniet citò, & quia vita noſtra ſemper vicina adeſt morti, pueris vtique canities adueniet, & mortis flores apparebunt, vt de nonnullis in Albania narrat. Plin. lib. 7. c. 2. & Cardin. Palæot. de bono ſeneċt. p. 1. teſtatur ſe vidiſſe apud Phaliſcos puerum ſexēnem, vel ſeptennem capite admodum cano. Senſus itaque videtur eſſe: rectè viuas oportet, iugiterq; timeas futuram mortē quoniam excelſa timebunt, & florebit amygdalus, canitieſq;, & flos mortis eam ſecum deferens, quàm celerrimè apparebit, nulluſque eam diſtare experietur, quandoquidem in pueris etiam præter opinionē conſpiciatur.

Veſanus prorſus, & amens, quem aliter exiſtimantem mors repentè intercceperit, & comprehenderit; fallitur enim qui putat lapidem præciſum de mōte ſine manibus, vltimam huius mortalis ſtatuæ ætatem, pedes ſcilicet ferreos, & fictiles tantū periturum, & contriturum, non verò caput aureum, ſicut contigit ſtatuæ illę Nabuchodonoſor oſtenſę Danieli in Dan. 2. num. 34. c. 2. Etenim aureum caput erat Abſalon, de quo 2. Reg. 14. dicitur: *Sicut* 2. Regum 14. n. 25. *Abſalon vir non erat pulcher in omni Iſraël, & decorus nimis à veſtigio pedis, vſque ad verticē, non erat in eo vlla macula, & quando tondebat capillum (ſemel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæſaries) ponderabat capillos capitis ſui ducentis ſiclis pondere publico.*

En igitur nō tantùm aureum caput, ſed totus aureus adoleſcens, ſed hûc capite aureo ſuſpenſum, & comprehenſum, non lapide percuſſum, ſed tribus lanceis confoſſum vide. *Accidit enim* (inquit ſacer Textus 2. Reg. 18.) *vt occurreret Abſalon ſeruis Dauid ſedens mulo, cúmque ingreſſus fuiſſet mulus ſubter cōdenſam quercum, & magnā, adhæſit caput eius quercui, & illo ſuſpenſo inter cœlum, & terram, mulus, cui inſederat, pertranſiuit. Tulit ergo Ioab tres lanceas in manu ſua, & infixit eas in corde Abſalon.* Quis ergo ſuperbe, caput exerat aureum, & ſecurus de illo finem tantùm pręſtoletur in pedibus debilibus, ſenectute, & multo tépore. Sanè nihil in corpore noſtro efformatur poſteriùs, quàm oculi, qui proinde cæteris corporis partibus iuniores videntur, nihil tamen priùs in nobis aggreditur mors, ibi enim ipſa præuidetur, dum adhuc in vita debilitati franguntur. Vnde Clem. Alexand. ſuperiùs citatus dixit: ante totum corpus corrumpuntur oculi. Sic & multoties iuniores, & valentiores adoritur mors, quæ ideò ex multorum ſententia amori aſſimilatur Cant. 8. num. 6. *Fortis eſt vt mors dilectio*, quòd ſicut amor iuuenilem vt plurimum petit ætatem, ſic & mors, cuius fortitudini ille confertur, primam aliquando petit ætatem, & in robuſtioribus robur ſuum probat, & exercet, & ſicut ex Propert. lib. 1. ad amicum:

2. Regum 18. nu. 9.

Neſcit amor magnis cedere delitijs.

Imò ex eodem lib. 2. Nullæ ſunt amicitiæ, ſicut amoris acerbæ, nam neſcit vitæ ipſi concedere, ſic & mors nullum reueretur potentem viribus, nulli parcit ætati, proindéque nullibi quiſquam de ea ſecurus eſſe poteſt, aut illius abſentiam ſibi promittere, aut exiſtimare.

Pſal. 38. num. 5.

Nouerat hanc incertitudinē Dauid, Pſal. 38. quando dixit: *Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum, vt ſciam, quid deſit mihi:* quaſi dicat: Nunquam inuenio dies, quos numerem, quia nullos prorſus video mihi certè ſuppetere numerandos, ſicut neque finem vitæ meæ, quem præfixum teneam, cùm illum ſemper ante oculos cernam, non tamen iudicare poſſum: nam ſi finis eſt inſtans illud, quo animam agam, vel illud, quo eſſe deſinam; ſanè illud priùs cum adhuc viuam, non erit finis vitæ: ſi poſteriùs, quod Philoſophi appellabant primum non eſſe, cùm iam non viuam, non finiet vitam, quippe quod ad illam non pertineat vllo modo, imò illi extrinſecum ſit. Similiter & de diebus vitæ philoſophari licet, etenim dies, quos numerem, in vita mea non habeo, cùm ij, qui præceſſerunt, iam non ſint, qui autem ſuperſunt, nondum ſint, præſentē verò non habeo diem, ſed momentum tantummodo.

Cùm igitur & tam incertus ſit finis cuiuſque noſtrum, & iam certi eſſe debeamus de huiuſmodi incertitudine, prudens quiſque de fine prouidere tenetur, ne improuidum ipſum præoccupet; vnde Ambroſ. de Fide reſurrect. ante med. ait mortem incautos minimè intercipere ſapientes, qui cùm ſciant mortem plerumque aggredi imparatos, eam ſemper pręſtolantur parati. Mors, inquit ille, non formidabilis, nec amara egentibus, nec gratioſa diuitibus, nec iniuſta ſenioribus, nec ignaua fortibus, nec perpetua fidelibus, nec improuiſa ſapientibus. Quo etiam ſenſu Cicer. 1. Tuſculan. quæſt. ait. Non deterret ſapientem mors, quæ propter incertos caſus quotidie imminet, & propter breuitatem vitæ nunquam longè poteſt abeſſe. Et Seneca epiſt. 26. poſt med. Accipio, inquit, conditionem humanam, non reformido iudicium. Hæc mecum loquor,

loquor, ſed tecum quoque me locutum puta. Iunior es, quid refert? Non dinumerantur anni, incertum eſt quo te loco mors expectet, itaque tu illam omni loco expecta. Egregia res eſt mortem condicere.

Ideò Salom. Prouerb. 14. Diſcrimen inter impium, & iuſtum ſupponit, *In malitia expelletur impius:* quorum verborum ſenſus ex mente Rodolphi ſic habet: Impius quidem tūc cùm ſcelus orditur, & nihil de morte cogitat, inter ipſam criminis malitiam de medio tolli conſueuit: Ianſenius verò obſeruat verbum *Idache*, propriè eſſe impellere, aut propellere, ſenſumque ſic accommodat: impius propter ſuam malitiam impelletur, & agitabitur adeò, vt animus illius metu, & deſperatione perturbatus, & agitatus, ſecurè, & tranquillè nunquam degat. Sed meliùs hoc ad eiectionem è vita poſſumus accommodare, tuncque maiorem cohærentiam habebit cum Vulgata, quæ habet: expelletur, vt ſit ſenſus. Compelletur impius inuitus mori, & è vita propelletur, hanc enim vim dicit expellere in noſtra Vulgata, atque etiam compellere ex Hebr. De iuſto verò dicitur; *Sperat autem iuſtus in morte ſua*; quia ſponte moritur, dum diu cogitauit, & expectauit, imò ſe præparauit ad mortem ſollicitus de aduentu illius, quem proinde non corripit ſubita mors, ſed præuiſa præmeditata, & diù ſperata; quod Chaldæus ad rem noſtram ſic expoſuit: *In malitia ſua repelletur impius, & qui ſperat, quòd moriturus eſt, iuſtus eſt*; quaſi dicat, impium ſuis ſceleribus diſtentum ſubitò mors inuadit, iuſtum autem inopinatum, & incautum minimè adoritur, cùm hoc ſit proprium iuſtorum, mortem iugiter præmeditari, & præſtolari.

Prou. 14. num. 32.

Cùm itaque nemo ſecurus eſſe debeat in iſta vita, quæ tota tentatio nominatur, infida, fugax, fallaxque, quid eſt, quod in illa tam ſecurè degant plerique, & ſibi multum adhuc reſtare credant, cùm morti vicini, & proximi realiter ſint? Hoc imprimis referre poſſumus ad deceptionem diaboli, qui aliter rem nobis proponit, ac ſeſe habet, & dies vitæ noſtræ ſtabiles depingit, cùm verè auolent, & fugiant, & nos longè admodum à fine eſſe perſuadet, cùm illi in re coniungamur. Hoc diaboli ingenium Deus Iob intimauit, cap. 32. vbi ait: *De cuius vtero egreſſa eſt glacies? & gelu de cœlo, qui genuit? In ſimilitudinem lapidis aquæ durantur, & ſuperficies abyſſi conſtringitur*: quę verba commentatus Gregor. lib. 29. Moral. cap. 15. ante med. glaciem, & gelu Sathan intelligit, dicēs: Sathan in gelu, & glacie nihil obſtat intelligi. Ipſe quippe, quaſi de Dei vtero, glacies proceſſit, quia à calore ſecretorum eius malitiæ torpore frigidus, magiſter iniquitatis exiuit. Ipſe gelu de cœlo eſt genitus: quia conſtricturus corda reproborum à ſummis cadere eſt ad ima permiſſus, qui bene in cæleſtibus conditus, in culpæ frigore mentes ſequacium quaſi gelu, dum cecidit, adſtrinxit; qui ad terram veniens, quid in hominibus egerit, expletur, cùm ſubditur: in lapidis ſimilitudinem aquæ durantur. Per aquas namque populi, per lapidem verò eiuſdem Sathanæ durities deſignatur. Illo igitur ad ima veniente, in ſimilitudinem lapidis aquæ duratæ ſunt, quia eius malitiam imitati homines, mollia viſcera charitatis amiſerunt, cuius fraudulenta conſilia, quia à ſeductis hominibus deprehendi non poſſunt, rectè ſubiungitur: *Et ſuperficies abyſſi conſtringitur*, aliud quippe ei intrinſecus latet; atque aliud extrinſecus oſtendit: ſic Gregor. ex cuius doctrina colligitur Sathanam nobis ſu-

Iob. 32. num. 29. & 30.

perficiem aquæ gelu duratam,& cõſtrictam ob oculos proponere. Quæ igitur erit hæc aqua, cuius ſuperficies nobis à diabolo congelata obiicitur?cùm tamen inferiores aquæ decurrant, ſicuti fieri ſolet in fluuiis hyemali glacie duratis?Etenim inferiores aquæ defluunt, & in mare dilabuntur ſtante ſuperficie congelata, & indurata? Quis neſcit vitam noſtram inſtar aquæ perpetuò defluentis ſe habere, iuxta illud 2. Reg. 14.
2. Regum 14. n. 14. *Omnes morimur, & quaſi aqua dilabimur:* Et cùm hoc verum, & certum ſit, ſuperficiem aquæ nobis diabolus conſtringit, geluq; ſolidam, & ſtantem obiicit, ac depingit, quò exiſtimemus nos longè adhuc à morte degere,imò in ea ſtare,quin defluamus, ſed potiùs permanẽtes conſiſtamus; proinde poſſe adhuc delinquere,cùm tempus pœnitendi ſuppetat: nam ſicut dixit Tertull. libr. de Cultu Fœmin.cap.2. Qui præſumit,minus veretur, minus præcauet, plus præcauet,plus periclitatur.Hinc & diabolus cùm audiret mulierem ob oculos
Geneſ. 3. num. 3. mortem habentem,tum dixit Gen.3. *Ne fortè moriamur,* ſtatim dixit, *nequaquam moriemini*, ablato enim timore præcepti, & mortis rem facilè conficiendam circa peccatum, quod ſuadebat, putauit: nam ſicut dixit Clem.Alex.1.Stromat. Quem timorem genuit lex (illius ſcilicet ſecundùm quam ſtatutum eſt hominibus mori) is eſt miſericors ad ſalutem: hunc igitur abolere nititur diabolus, mortémque longiſſimè diſtare ſuadet,vt liberior delinquendi locus ſuperſit.

Huius autem diabolicæ conſuetudinis memor Dauid Deum precabatur. Pſalm. 89. in hunc modum:
Pſal.89. num. 12. *Dexteram tuam ſic notam fac, & eruditos corde in ſapientia.* Vbi Hieron.epiſt. ad Cyprian.poſt med.tom.4.quæ eſt de dicto Pſalm. Putat potiùs legendum ex Hebræo, cum Aquila,Symmaco,& quinta editione: *Dies noſtros ſic oſtende, vt veniamus corde ſapienti.* Eſt ſenſus, inquit Hieron.numerum annorum, dierúmq; noſtrorum quibus hoc in ſeculo viuere decreuiſti, oſtende nobis, vt præparemus nos aduentui tuo, & contempto errore mortalium ad te pergere feſtinemus, cupiamúſque præſentiam tuam, & ad te feſtinemus corde ſapienti, nihil enim putat ita decipi humanum genus, quàm dum ignorant ſpatia vitæ ſuæ,longiorem ſibi ſeculi huius poſſeſſionem repromittunt; vnde & illud egregiè dictum, nullum tam ſenem eſſe,& ſic decrepitæ ætatis,vt non ſe adhuc vno plus anno viuere ſuſpicetur; & ad hunc ſenſum pertinet illud,quod dicitur:*Memento mortis tuæ,& non peccabis:*qui enim ſe recordatur quotidie eſſe moriturum, contemnit præſentia, & ad futura feſtinat: ſic ille. Cùm itaque diabolus comperiat, nihil tam à peccatis abſtrahere homines, quàm aduentantis mortis cognitio,quò eos faciliùs ad delinquendum inducat, & diutiùs in peccatis detineat, proponit ſtabilem,& permanentem vitam, illíſque diffluentes aquas prima ſuperficie conglutinatas depingit, quæ reapsè fugaciſſimæ ſunt, & ad mortis mare quàm ociſſimè decurrunt, necnon auolant: ſicut è contrario aliquando nobis proximum finem depingit,quò magis nos peccatorum fæcibus ingurgitet, quod optimè proſequitur Bernard.Serm.de nimia fallacia præſentis vitę,vbi ita incipit. Vera omnino ſententia fratres,quoniam tentatio eſt vita hominis ſuper terram, vt enim multipliciter illudat hominibus mutat faciem, mutat vocem,modò ait, modò negat, nec erubeſcit: de ipſa quantitate ſua diuerſis diuerſa loquitur,imò & eidem diuerſo tempore contraria quoque

fugge

ſuggerit, & aduerſa, modò enim ſe breuem eſſe cauſatur, modò ſimulat longiorem. Cùm peccare delectat adhuc, gemit altius pro breuitate ſua; nec breuitas falſa, ſed gemitus fallax, quod memorat cum mœrore, vnde magis oportet gratulari, ſiquidem bonum eſt ei, ſi ſic agere perſeuerat, vt flagitiis eius, quibus voluntas modum non ponit, vel neceſſitas finem ponat. Expedit ei, qui ſemper anima moritur, vt corpore citius moriatur, magis autem ei bonum erat, ſi natus non fuiſſet homo ille. Et ipſa denique vitæ memoria breuioris remedium magis, quàm incentiuum debuerat eſſe peccati. *Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Eccl. 7. Quod ſi vſque adeò regnat in te peccatum, imò vſque adeò delectat te ſeruire peccato, vt doleas tibi modicum tempus eſſe, quo ſeruias ei, ſed eo vſque latam diligis vitam, vt omnimodis optes, ſi poſſes, eam etiam facere longam: velis nolis non longè eſſe miſerius, ſed vt fateor longè es à Regno Dei, & firmiſſimum videris fœdus pepigiſſe cum morte, pactum cum inferno. *Errauerunt* (ait Proph.) *in ſolitudine, viam ciuitatis, habitaculum non inuenerunt.* Pſalm. 106. Errauerunt planè in initio, & non in via. Neque enim via eſt latè via ſolitudo inuia lata eſt via & vbi nulla eſt via, totũ eſt via. Sic eſt anima expoſita vitiis latiſſimos habens hinc inde terminos, quia nullos terminos habens: nec vita ſanè data eſt, quia nimirum ſoli viuitur morti. Ipſa eſt ſpatioſa via, cuius latitudinis ſpatium nullis clauditur metis, vbi nec lex eſt, nec præuaricatio. Si quando fortè imminentis ſibi mortis cœperunt horrere memoriam, & terribilem expectationem iudicij contremiſcere, continuò vitæ huius fallacia lõgam ſe eſſe mentitur, vt quam paulò ante breuem eſſe dolebãt peccato vitam, nunc eandem repentè inuenient vſque adeò prolongatam, vt ſecurè ſe poſſe putent non modicam adhuc partem conſumere in peccatis, quod reliqua longa ſit, & ſufficiat ad agendum pœnitentiam pro peccatis. Vereor autem ne dum vita ipſa ſimulationem longitudinis illudere valet, non conſolationem hinc habeat, ſed magis inferens deſolationẽ. Sic Bernard. cuius aurea verba minimè cenſuimus omittenda. Illa autem expendenda ſunt, quæ ſanctiſſimus Pater ſubiicit peccatori: videris pepigiſſe fœdus cum morte, quæ deſumpta ſunt ex Iſai. cap. 28. vbi Propheta loquitur in perſona eorum, qui irridebant Prophetas prædicentes eis mala futura, cauſam autem reddebant, vt illorum minas minimè formidaſſent, quod ſcilicet iniiſſent fœdus cum morte, ne illis appropinquaret, quandiu ipſi vellent, proindéque nihil ab ea timendum. Vnde Gregor. explicans dicta verba, ait. Cum morte fœdus percutere, eſt mala audacter præparare, & ea ſemper agenda promittere. Impij igitur ideo impudenter, & imprudenter ſe peccatis immergunt, quod exiſtimant ſibi cum morte eſſe fœdus initum, illámque haud acceſſuram, niſi ipſis placuerit, & ideò impunè poſſe per omne vitiorum genus vagari.

Eccleſ. 7. nu. 40.

Pſ. 106. nu. 4.

Iſai. 28. nu. 15.

Optimè hac de re locutus eſt Nazianz. Orat. 41. ante med. in hunc modum. Omne tibi tẽpus idoneum eſt, quandoquidem nullum tempus mortis periculo vacat, cum Paulo ad te clamo, cum magna, inquam, illa voce: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* Quo loco particula, *nunc*, non certum aliquod tempus, ſed tempus omne deſignat. Salutis negotium tuæ ſemper age, atque omne tempus tibi certum, & defini

2. Cor. 6. nu. 2.

definitum eſſe exiſtima quod ſi hodiernum diem ſemper prætereas, craſtinum obſerues, paulatim differendo, non animaduertis te à prauo illo deludi, vt illius conſuetudo fert (da mihi præſens,inquit,futurũ Deo: mihi iuueniles annos, Deo ſeniles, mihi voluptates, Deo corpus effœtũ,nulliſque vſibus aptũ) quanto in periculo verſaris?Quot,quàque inopinanti rerum caſus? vel bellum oppreſſerit, vel terræmotus obruerit, vel mare eruperit, vel bellum arripuerit, vel morbus extinxerit, vel mica panis tranſuersè per fauces currens, res viliſſima (quid enim hominis interitu facilius? Quantumuis ob diuinam imaginem glorieris?) Ne hoſtem in conſilium adhibeas. Anna Samuëlem, prius etiam quàm procreatus eſſet,Deo promiſit;atque in lucem editum, ſtatim conſeruauit,&c. Dixerat autem ſuperius ipſe Nazianz. in eadem orat. quis nobis præſtabit fore, vt vitæ finis curationem expectet, ac non potius adhuc ære alieno oppreſſos, atque ignis illius ardore opus habentes, tribunal illud ſuſcipiat? Tu quidem fortaſſe bone, & humane agricola Dominũ ſupplex rogabis, vt ficulneæ adhuc parcat, nec cauſa ſterilitatis accuſatam adhuc ſuccidat, verùm tibi permittit,vt ſtercora,mundáque in eam iniicias,hoc eſt,lachrymas, gemitus, preces, vigilias, animæ, & corporis macerationem. At incertum eſt, an Dominus illi parcet; vtpotè etiam locum occupanti, cùm interim alius miſericordia egeat, atque ob longanimitatem, quæ ipſi exhibetur deterior fiat. Sic Nazian. quem ibi in commentr.Nicet.ita exponit.Tu quidem ſpiritualium plantarum excultor,Dominum iuxta parabolã Euangelicam.Luc.13.num.8.orabis,vt infrugiferæ ficui, hoc eſt, animæ tuæ parcat,cámque non excindat; verùm tibi cõcedat,vt ea, quæ ad tollendam ipſius ſterilitatem adiumento eſſe poſſunt, iniiciat, nimirum eam correctionem,quæ in peccati confeſſione, atque in apertum proferendis non ſine pudore criminibus conſiſtit, ac propterea animi afflictionem hoc eſt, contritionem, cæteráſque afflictiones. Verùm incertum eſt,an Deus huiuſmodi homini parcet, ac non eum excindet, ne alius quiſpiam ex ipſius erga eum lenitate,& patiẽtia offendatur, ac deterior fiat, cuius videlicet ſcelera impunita manere conſpiciens. Sic ille mentem aperit Nazianzeni, qui nullatenus cenſet audiendam fallaciam Diaboli, dum noſtram emendationem in poſterum ſuadet, cùm ſemper præſens tempus correctionem exigat, & morti quàm proximum ſit, nullámque ſecuritatem cordato, & prudenti viro permittat.

Luc. 13. nu. 8.

Suffragatur huic doctrinæ Ambroſ. epiſt.82. ante fin. cùm ait: Feſtinantes Patres agnum manducabant, feſtina eſt fides, ſalutis deuotio, ſpes impigra cõtradictiones animi non amet, ſed traductionem ab infructuoſo otio ad fructum laborum. Quid in craſtinum differs? Potes & hodiernum diem lucrari; cauendum eſt enim ne & illum non teneas & hũc amittas: non exiguum detrimentum eſt, vel horæ vnius, & vna hora totius vitæ portio eſt.

Sic ex dictis conſtat quomodo & diabolus nobis emẽdationem in poſterum ſuadens, vitámque lõgiorem promittens nos decipiat, quomodo item nos exiſtimãtes multum adhuc temporis vitæ reſtare,à morte incautos intercipiamur, & aliam diriorem mortem experiamur,dum ſine emendatione corripimur, tempus ad illam adhuc præſtolantes. Etenim ſicut dixit Saluian. lib. 1. ad Eccleſiam poſt med. qui à malis actibus

tantum

tantum morte diſcedit, non relinquit ſcelera, ſed relinquitur à ſceleribus, ac per hoc neceſſitate excluſus à vitiis, & tũc puto peccat, quando ceſſauerit, quia quantum ad animum nec tum deſiit, quia adhuc vellet peccare ſi poſſet. Non bonis itaque ſpebus innititur, qui ad hoc ſemper tantum peccat in vita, vt peccatorum molẽ redimat in morte. Sic ille oſtendit infelicem eorum conditionem, qui in peccato nulla præuia pœnitentia abſumuntur.

Hinc eſt quod morbo afflictatus Dauid, vt cõſtat ex ſerie Pſ. 6. ait: *Conuertere Domine, & eripe animã meam.* vbi Dydimus, Hieron. Auguſt. & Innocentius III. ſic explicant, vt voluerit Dauid enixè à Deo conſequi conuerſionem, quæ difficillima eſt in illo, qui in articulo mortis poſitus Deum quærit, quãdo multa ſunt, quæ ipſum angunt, torquent, & retrahunt. Sic verò ait Auguſt. ſentitur in conuerſione labor, vt idcirco addatur. Et erue animam meam tanquam inhærentem perplexitatibus ſæculi, & ſpinas dilacerantium deſideriorum patientem: quibus ſimilia habet lib. 2. ad Boniſac. c. 8. & lib. de Ignorant. & lib. atb. c. 5. Reddens verò Dauid rationem cur hoc ſummis precibus exorauerit ſubdit: *Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui*; vbi mors ſupponitur pro tempore mortis, quando plurima ſunt, quæ mentem, & memoriam obruunt, atque adeò ipſa mortis agonia, quæ adeò premit hominem, vt Dei recordationi vix locum relinquat, maximè ſi conſcientia priorum peccatorum mole prematur. Sic enim ferè explicat Innocent. III. repetens illa verba Auguſtini, iuſto iudicio Dei tali animaduerſione molliri peccatorem, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei.

Pſalm. 6. nu. 5.

Idem innuit Auguſt. lib. de Salutarib. Document. cap. 39. circa med. tom. 4. vbi ait. Ne de miſericordia Domini tantum ſecuri exiſtamus, vt peccatis peccata augeamus, neque dicamus donec viget ætas noſtræ carnis, concupiſcentias noſtras exerceamus, & poſtremò in ſenectute malorum noſtrorum, pœnitentiam agamus, pius eſt enim Dominus: ſumma ſtultitia eſt hęc cogitare: cùm & impium ſit talem licentiam à Deo poſtulare quempiam velle. Nemo nouit diem exitus ſui, non omnes in ſenectute moriuntur, & in quibus actibus vnuſquiſque homo inuentus fuerit, in eiſdem iudicabitur, quando anima exierit de corpore; dicit enim Pſalm. *Nemo in inferno confitebitur tibi.* Semper ante oculos noſtros verſetur vltimus dies, & cùm diluculo ſurrexerimus ne ad veſperam nos confidamus peruenire, & cùm in lecto membra depoſuerimus, de lucis non confidamus aduentu. Sic Auguſt. monet præueniendam emendatione mortem, cùm difficillimum ſit eam inuenire in ipſa morte, in qua nullus ferè eſt, qui memor ſit Dei, & contingere poterit, quod impio Antiocho, qui lethali affectus morbo, orabat Dominum, à quo non erat miſericordiam conſecuturus 2. Mach. 9.

2. Mac. 9. nu. 13.

Ex dictis conſtat, vnde in nobis tãta mortis obliuio proueniat, quod ſcilicet diabolus, vt nos decipiat facilè & incautos aggrediatur, procul adhuc diſtantem mortem proponat, ne illius aduentui præparemur. Inſuper & vitæ amor nullum locum relinquit recordationi futuræ mortis; & dum homo totus incumbit præſenti vitæ fruendæ, nihil de futura curat.

Proinde maximè enitendum, & totis viribus inſtandum, ne incautos, & improuidos nos præoccupet mors, ſed illam iugiter expectantes debita

debita præparatione, & compoſitione rerum noſtrarum eam præſtolemur, tantum abſit, vt illius obliuiſcamur, quod potius cùm peccatum occurrerit, vel aliquid infeſtum ſtatim ad illam occurramus, ne à via, & rectitudine deflectere contingat. Hoc enim videtur docuiſſe Iob cap. 17. cùm dixit: *Putredini dixi, pater meus es, mater mea, & ſoror mea vermibus.* vbi Orig. ait: vt pueri conſolatores parentes habent, ſic ego mortem, & putredinem, &c. Videtúrque ſimilitudo in eo conſiſtere, quòd ſicut pueri, quando quis ei nocere intendit, aut quid mali inferre, metúmque incutere, illico ad ſinus parentum accurrunt, vel ad ſorores conuolant, vt ſolatium, & auxilium inueniant. Sic & Iob cùm ſe miſeriis circumdatum, & malo afflictum contemplabatur, ne quid contra Deum cogitaret, loqueretur, aut committeret, mortem adibat, illiúſque complexu, & conſideratione mentem ſuam fouebat, ne ab officio diſcederet, ſed Dei obſequio perpetuò adhæreret.

Iob 17. *nu.*14.

Hoc etiam gloriabatur Dauid feciſſe iugiter, quando dicebat ſe Dei aduentum, & vocationẽ è vita non ſolùm expectaſſe, ſed potius exquiſiiſſe tota huius vitæ nocte, bene quidem operando, ſéque componendo, quò inueniretur non extincta, ſed lucente lucerna & lampade; ídque magis curaſſe, quando magis laborabat, & periculis tentabatur, vt de vita tantum cogitaret; dicebat ſiquidem, Pſalm. 76. *In die tribulationis meæ Deum exquiſiui manibus meis nocte contra eum.* Super quæ verba Auguſt. in Pſalm. 143. ſic habet. Agat aliquid homo dignũ deſiderata luce in iſtis diebus vmbræ ſuæ, & in nocte requirat Deum, ſicut ſcriptum eſt; *In die tribulationis meæ Deum exquiſiui manibus meis nocte contra eum.* Operare ergo quamuis in nocte manibus tuis, ideſt, bonis operibus tuis, inquire Deũ, antequam veniat dies ille, qui te lætificet, ne veniat, qui mœſtificet, &c. Quid eſt ergo in nocte apprehendere Deum, antequam alterius vita dies adueniat, niſi mente, & cogitatione mortem amplecti, illiúſque mediante expectatione, & præparatione Deum inquirere, & ad illius aduentum, mortis interuentu diſponi: quid eſt in die tribulationis nocte quærere Deum, niſi quando in hac noctis vita tentamur, & affligimur, vt à Deo diſcedamus, ad mortem confugere, eiúſque contemplatione Deo coniungi, & copulari, ne aliò diuertamus. Fecerat hoc, & docuerat Paul. 1. Corint. 15. quando dixit (ſicut eum interpretatur Iſidor. Peluſ. lib. 3. Epiſt. 399.) *Quotidie morior:* quæ verba ſic interpretatur Peluſ. Hoc omnino dixit Apoſtolus, quod ad id paratus eſſet, nam qui ad aliquid paratus eſt, etſi reipſa id non ſufferat, expectatione tamen, animíque promptitudine id ſuffert, ſiquidem res à conatibus plerúmque non ab effectibus indicantur. Sic ille explicat quomodo Apoſtolus quotidie moreretur, vt tandem benè moreretur; fieri enim non poteſt, vt qui ſemper de vita cogitat, & ſibi adhuc magnum vitæ ſpatium ſupereſſe exiſtimat, ea animi præparatione mortem excipiat, qua ſponſus ſui aduentum expectari præcipit, vt nos ad beatitudinis nuptias introducat.

Pſal. 76. *nu.*2.

1. *Corint.* 15. *n.*31.

In quam ſententiam videndus erit Auguſt. Serm. 59. de Verbis Domini poſt med. vbi locum Eccleſiaſt. 5. *Ne tardes conuerti ad Dominũ, &c.* Cõfert cum illo, Matth. 25. vbi pulſantibus ad oſtium fatuis virginibus noluit ſponſus aperire oſtium beatitudinis; quia verò foris remanſere ex defectu olei charitatis probat idem Auguſt.

Eccleſ. 5. *nu.*8. *Matt.* 25. *nu.*12.

Auguſt.Nullam in ſe charitatem habere eos, qui cũ videant Deum nullas in operibus charitatis pati moras, erga ſalutem ſuam deſides, & ignaui reperiuntur,differendo de die in diẽ: ſic ergo habet Aug. Multi incipiunt dicere in cordibus ſuis;ſi quacunque die cõuerſus fuero à via mea peſſima, Deus miſericors, ſicut veraciter per Prophetas promiſit,omnes iniquitates meas obliuiſcitur: quare hodie conuertor, & non cras? Eat hodiernus dies,ſicut heſternus,cras conuertar,& finis eſt.Reſpondetur tibi,cuius rei finis? Dicis,iniquitatum mearum. Bene; gaude,quia craſtino iniquitatum tuarum erit finis. Quid ſi ante craſtinum tuum erit finis:Ergo bene quidem gaude, quia propter iniquitates tuas conuerſo tibi,indulgentiam Deus promiſit, ſed craſtinum diem tibi nemo promiſit. Ergo propter iſtos malè ſperantes procedit paterfamiliâs, & dicit eis per aliũ librum:ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: ſubitò enim veniet ira Dei, & in tempore tribulationis diſperdet te. Noli differre,noli,quod patet contra te, claudere: ecce indulgentiæ dator aperit tibi oſtiũ, quid moratis?Gaudere deberes, ſi aperiret aliquando pulſanti; non pulſanti, & aperit, & foris remanes? ne ergo differas. De miſericordiæ operibus quodam lo-
Prou. 3. co Scriptura dicit Prouerb.3. *Ne di-*
num. 28. *xeris, vade, & reuertere, cras dabo,cùm poſſis continuò benefacere, non enim ſcis quid contingat ſequenti die.* Audiſti præceptum non differendi, vt in alium ſis miſericors, & differendo in te crudelis? Non differre debes panem daturus, & differs indulgentiam accepturus? Si miſerando alterum non differs,*Miſerere & anima*
Eccl 30. *tua placens Deo.* Eccleſ.30. Exhibe,&
num. 25. animæ tuæ eleemoſynam,&c.

Videndus item in hoc argumento Cæſar Arelat.Epiſcop.homil.13.poſt med.vbi contra deſides, & improuidos circa reſipiſcentiam, & conuerſionem ſuam in hunc modum argumentatur. Conſidera ſi iuſtum eſt, vt per totam vitam tuam vitiis, & peccatis ſeruias, & ad acquirendam vitam iam ſemiuiuus aſſurgas. Nunquid tibi hoc fieri vis à ſeruo,vt quãdiu fortis, ac iuuenis fuerit,inimicis tuis ſeruiat, & cùm ad ſenectam venerit, tunc ad tuum ſeruitium redire velit? Quod ergo non vis pati à ſeruo tuo, non eſt iuſtum, vt facias Domino tuo. Cùm tamen multos nouerimus,dum ſani eſſent,frequenter dixiſſe pœnitentiam ſe toto corde deſiderare, ſed tamen, quia illam ſtatim agere noluerunt ſine ipſius remedio de hoc ſæculo receſſerunt: percutitur enim etiam hac animaduerſione peccator, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui viuens oblitus eſt Dei.Nam qui remedium animæ ſuæ, quia potuit, noluit quærere, poſtea etſi velit, dubium eſt vtrum mereatur accipere.Et homil 17.in med.ait. Non ſanitati credendum eſt, non ætati, in remedia ſalutis ſuæ ſemper tardus eſt, qui vitæ ſuæ incertus eſt. O ſi tempus pœnitentiæ ſic diſponeretur, quando eſt in poteſtate poſitum,quomodo ſi deſideraretur amiſſum.Nos ergo quibus adhuc etſi ſub incerta breuitate conceditur curare maculas, ſubuenire præteritis, conſulere futuris,& facere infecta de factis,totis viribus laboremus,vt quod viuimus ad vitam poſſit apponi, vt quod viuimus, non morti proficiat, ſed ſaluti.

Itaq; vt ſemper vicinã mortẽ exiſtimaremus,& ne vnquã ab illa procul eſſe, ſed ſemper ad illã parati incederemus, voluit Deus ignotã nobis eſſe mortis horã,ſicut dixit Hilar. in c.26.Matt.in fi.Diei,inquit,ignoratio intentã ſollicitudinem ſuſpẽſæ

Bb expe

expectationis exagitat. Clariùs Rupert.lib.3. in Geneſ. cap.25. in med. Mortis,ait ille, diem, vel horam homini incognitam eſſe voluit, vt dum neſcitur,quando ſit, quæ ſine dubio futura eſt, ſemper ſollicitum reddat, ſempérque ſuſpectum,ſuperbire non ſinat.Dixit enim indefinitè, *Donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es.*
Gene.3. n. 19. Geneſ.3. Et non dixit, vſque ad tot annos,vel tot dies, quibus tranſactis ſtatim reuertaris in terram, de qua ſumptus es;ita ergo viuere hominem voluit, quaſi altera die iudicandum & rationem de propriis factis redditurum. Ita Rupert. Ex qua doctrina elicimus, quòd ſi Deus finem noſtrũ minimè aſſignauit, vt ſemper proximum iudicaremus, contra mentem Dei exiſtimat, & loquitur ille, qui imitatus Ezechiã dixerit eſſe in exordio vitæ,vel in dimidio dierum,cum fini ſemper vicinus degat. Ideóque Tertull.lib. de Anima,cap.23. in fin. ait Deus iudicabit ſemel, & in eum diem,quem ſolus Pater nouit,vt pendula expectatione ſollicitudo fidei probetur, ſemper die obſeruans dum ſemper ignorat,quotidie timẽs,quod quotidie ſperat.Similia ſunt quæ habet Chryſoſt.tom.3. hom.23. in act. Apoſt.poſt med.in hæc verba.Timete,quoniã incerti ſumus,quid poſtea futurum, ſi nunc fuerimus negligentes? *Sicut fur in nocte; ita veniet mors.*
1.Petr.3. n.10. 2.Petr.3.Neque ſimpliciter ſicut fur, ſed dormientibus nobis inſidiatur, deſidéſque apprehenſos abducit. Idcircò incertum voluit Deus eſſe quãto tempore duraturi ſimus, vt expectatione incertã virtutem amplexemur ſempiternam,&c.

Optima ſunt quæ in hanc ſententiam habet Bernard Ser. de Conuerſione ad Clericos cap.14. & Ser. 38. ex paruulis, vbi inuehitur in eos,qui ſpe veniæ concedendæ ſibi in morte liberiùs delinquunt in vita. Vidẽdus item Senec. Epiſt 4.poſt princip. vbi ait. Nullum magnum malum, quod extremum eſt Mors ad te venit; timenda erat, ſi tecum eſſe poſſit, neceſſe eſt autem,vt perueniat,aut pertranſeat. Hoc quotidie meditare, vt poſſis æquo animo vitam relinquere: quam multi ſic complectuntur, & tenent, quomodo qui à torrente rapiuntur in ſpinas,& aſpera.Pleriq; inter mortis metum,& vitę tormenta miſerè fluctuant,& viuere nolunt, & mori neſciunt. Fac itaque tibi iucundam vitam, omnemque pro illa ſollicitudinem deponendo. Nullum bonum iuuat habentem, niſi ad cuius amiſſionem præparatus eſt animus, nullius autem rei facilior amiſſio eſt, quàm quæ deſiderari amiſſa non poteſt: momento mare euertitur, eodem die vbi luſerunt nauigia ſorbentur. Et Epiſt.71. poſt med.ait. Vis aduerſus hoc corpus liber eſſe? Tanquam migraturus habita, propone tibi quandoque hoc contubernio carendum,fortior erit ad neceſſitatem exeundi. Nullius rei meditatio tam neceſſaria eſt. Alia enim exercẽtur fortaſſe in ſuperuacuum: aduerſus paupertatem præparatus eſt animus, permanſere diuitiæ; ad contemptus nos doloris armauimus, nunquam à nobis exegit huius virtutis experimentum, integri ac ſani felicitas corporis: vt fortiter amiſſorum deſideria pateremur, præcepimus nobis: omnes, quos amabamus, ſuperſtites fortuna ſeruauit: huius vnius rei vſum,qui exigat, dies veniet. Et Epiſt. 72. Paratus exire ſum, & ideò fruor vita, quia quandiu futurum hoc ſit, non nimis pendo. Ante ſenectutem curaui, vt bene viuerem, in ſenectute, vt bene moriar, bene autem mori eſt, libenter mori, &c. Quod in Hypolit. dixit Tragicus:

Vbi mori conſtituit,& debet mori.

Ea

Ea ſiquidē erit optima mors, quę prę-uēta fuerit in vita, & quā quiſq; apud ſe præparatus habuerit conſtitutam.

Igitur qui agnoſcit certiſſimam mortem, nuſquámque & nunquam à nobis procul abeſſe, ad illius aduē-rum ſe diſponens componit, ne in-cautū, & oblitum præoccupet, qua-lem ſanè inuenerat Ezechiam letha-lis morbus, mortiſque decretum; in eo enim, dum de præmatura morte cōqueritur, idq; immeritò, dum ſem-per ad illam maturi ſimus, quantum-cunq; ætati immaturi; diſcimus non mirari, quacunque tandem ætate ve-niat, cùm in omnes ius habeat, & ex diuina ordinatione exerceat.

ANNOTATIO III.

Præmatura mors Sanctis ali-quando nimis fructuoſa; quæ impijs etiam vti-lis, ſed ferè ſemper periculoſa.

ILlud in præſenti à nobis reſtat in-quirēdum, cur ſcilicet Ezechias de præmatura morte conqueratur, quā-do ei nulla ſuppetit ratio. Etenim ſi propriam conditionē expenderet, ex ſuperiùs dictis pat r, mortem nullum mortaliū è longinquo reſpicere, cùm potiùs cuilibet vicina approximet. Vnde Ambroſ. libr. 2. de Vocatione gentium, c. 8. ante med. ait. De imma-turitate mortis non eſt ratio cōque-rendi, cùm ſemel in naturam noſtrā per peccatū ingreſſa mortalitas, ob-noxiū ſibi omnem vitę noſtrę fecerit diē, eſſet enim, quoniā ſecundùm ali-quem modū immortalis dici homo poſſet, ſi eſſet tēpus, intra quod mori omnino non poſſet: ſed nunquā cor-ruptio ita incorruptionis eſt parti-ceps, vt non ſemper obnoxiū ſit defe-ctioni, quod debetur occaſui. Vitæ huius principium mortis exordium eſt, nec priùs incipit augeri ætas no-ſtra, quàm minui. Cui ſi aliquid adii-citur ſpatij temporalis, non ad hoc accedit, vt maneat, ſed in hoc tranſiit vt pereat. Quòd ergo ab initij ſui die mortale eſt, qualibet occidat die, non cōtra legem mortalitatis occumbit, nec vnquā ei viciniùs eſt poſſe viue-re, quàm poſſe deficere. Quamuis au-tem ex vna cauſa omnium hominum ſit orta mortalitas, non in vnam ta-mē, ſed in multiplicem imbecillita-tem corruptibilis natura diſtrahitur: & ſiue morbis, ſiue debilitatibus, ſi-ue vulneribus non ſolùm anni, aut menſes, vel dies ætatis humanæ, ſed omnes horę, omniaq; momenta ſub-iecta ſunt, nec eſt aliquod mortis ge-nus, aut vllus obeundi morbus, qui non intra vniuerſitatem mortalium in aliquam incidat portionē: manet enim graue iugum ſupèr filios Adam à die exitus de ventre matris eorum in diē ſepulturę in matrem omnium. Huic in pueritia finis eſt illi in ado-leſcentia: huic vltra iuuentutem non licet progredi: illi impoſſibile eſt ad loquendi rudimenta gradeſcere. Sic ille oſtendit quomodo nemo poſſit mirari mortem, quod citò perueniat, quandoquidem iugiter cum illa ver-ſatur, & cōgreditur; aut quod repen-tè ſuccidatur, cum abſciſioni vicinus ſemper adſit, quin potiùs pro tranſ-acta debet reputare vitā, vt mortem præſentē iugiter cōtempletur. Quod optimè aduertit Aug. in Pſalm. ad illa verba; *Mille anni ante oculos tuos, tan-quam dies heſterna, quæ præterijt*; quaſi ex Deo debeamus diſcere, quo pacto vitam noſtram reputare teneamur. *Pſal. 89. num. 4.* Quantumlibet huic vitæ, inquit ille, longum tempus optetur, mille anni ante oculos tuos, tanquam dies he-ſterna, quę prętēriit. Non ſaltem tan-quam dies craſtinus, qui venturus eſt, ita omnia, quæ tēporis fine clau-

duntur,pro tranſactis habenda ſunt. Vnde & ea ſibi Apoſtoli Pauli poſt-
Philip. 3. num. 13. poſuit intentio ad Philip.3. *Quæ retro ſunt obliuiſcentis*, vbi tẽporalia cuncta oportet intelligi, & in ea, quæ ante ſunt,extendi. Quibus in verbis Auguſt.ex Dauide docet,nullum de futura vita poſſe, aut eſſe ſollicitum, aut ſecurum, ſibíve vlteriores dies promittere,cùm vita vſque adeò breuis ſit,mortiq; commixta, vt potiùs pro tranſacta iam debeat cenſeri.

Rectè hac de re loquentem audiamus Senec.Epiſt 24.poſt med.vbi ſic ad Lucill.ſcribit.Hoc turpiſſimũ eſt, quod nobis obiici ſolet, verba nos philoſophiæ nõ opera tractare.Quid tu nunc primũ tibi imminere mortẽ ſciſti,nunc exiliũ,nunc dolorem? In hæc natus es, quidquid fieri poteſt, quaſi futurũ cogitemus. Memini te aliquando illũ locũ tractaſſe,non repentè nos in mortẽ incidere,ſed minutatim procedere; quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc quocunque cùm creſcimus,vita decreſcit.Hûc ipſum, quẽ agimus diem,cũ vita diuidimus. Quemadmodum clepſidra, non extremũ ſtillicidiũ exhaurit, ſed quidquid ante defluxit: ſic vltima hora, qua eſſe deſinimus,non ſola mortem facit, ſed conſummat: tunc ad illam peruenimus, ſed diu venimus: mors non vltima venit,ſed quæ rapit vltima,mors eſt.Sic ille oſtẽdit,quomodo mortem nobiſcum feramus,& iugiter patiamur,quo minus de illa aſſuefacti doleamus, cùm tandem aduenerit.Imò quia illa finem tot laboribus, & miſeriis imponit,quocunq; tandem aduenia tempore, æquo, ſi non læto,animo ferenda ſit.Vnde & Paul. mortẽ appellauit lucrum. Phi-
Philip. 1. num. 21. lipp.1.nu.21. Scilicet, quia in morte homo,(vt Chryſoſt.ait)& laboris,& peccati præſciſionem elucratur. Et Theoph. ibi ait, ſit itaque vt lucrum mihi ſint allaturi, qui hac me vita exuerint. Quæ eſt ratio,vt viri ſancti mortem quocunque tempore aduenìat,non deplorent, imò tam æquo animo excipiant,quod potiùs illi occurrere videantur, ſicut oſtendit Iacob Patriarcha Gen.49.vbi ſacer tex. Gen. 49. num. 32.
ait:*Finitis mãdatis,quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectum, & obijt.*Quod Hieron.in cap.1.Sophon. non longè à princ. legit: Leuans pedes ſuos ſuper lectum, defecit. Eodémque modo legit Chryſoſt. mox citandus;quę verba mihi innuũt tam libenti animo Patriarcham mortem excipiſſe, vt non contentus ſi ea corriperetur in lectulo,ab illo alleuatus voluerit ei occurrere, eamq; amplexari.Sic verò rem exprimit Chryſoſt. hom.vlt. in Gen.poſt med. Vide, inquit,mortem iuſti etiam magno miraculo plenam:nam poſtquam imperauit pueris,ſubleuauit pedes in lectũ ſuum, quaſi cum voluptate rem aggrederetur. Sic ille videtur alludere ad illud Matth.25. Quando clamor Matt. 25. num. 6.
factus eſt, & dictum dormientibus virginibus:*Ecce Sponſus venit,exite obuiam ei.* Iuſta enim, & ſancta anima, aduenienti Sponſo, & per mortem vocanti,læta debet occurrere,ipſumque expectatione præuenire.

Pulchra itidem ſunt, quæ de hac re habet Ambroſ. lib.2.de Iacob, & Vita beata cap.9. Et hæc videtur ratio, cur aduentum ſuum ad repetendam vitam nuptiarum nomine appellet Chriſtus.Luc.12.& Matth.25. Luc. 12. nu. 36. & Matt. 25. num. 1.
vt ſcilicet feſtiuo, ac hilari animo mortem pręſtolemur.Vbi notandum venit,quod dixit Diog. Cynic. apud Plutarch. lib. de Tranquillit. animi. etenim cuidam Lacedæmoni præparanti ſe quadam die ad feſtiuitatem, idque magno ſtudio dixit: An non videtur probus vir,quemuis diẽ feſtũ cenſet? Quod rei præſenti aptiſſimè congruit, nuptiis enim diuini Spõſi,

&

& æternę feſtiuitati virũ probũ oportet iugiter eſſe paratũ, ne improuidũ Dei aduentus eũ intercipere poſſit; qui verò ad huiuſmodi feſta ſe pręparat, & ad agni eſum ſe cōponit, etiã antequã adueniat tēpus lætitiæ, & ſecuritatis futuræ cōpos redditur.

Hoc ipſum etiã videmur precari. cùm dicimus; *Adueniat regnum tuum*; vt ſcilicet per mortem ad vitam perueniamus. Ex quibus verbis D. Cromatius Aquilien. Epiſcop. in cap. 5. Matth. Infert nos, qui quotidie Deũ per mortem interpellamus, ad illam debere ſemper eſſe paratos. Quia, vt rēgnũ Dei, inquit ille, ſemper optamus: tales non in fide Domini, & in mandatis eius exhibere debemus, vt futuro regno digni eſſe poſſimus. Sic ille. Et ſanè, quia ex dictis nulla ætas morti immatura eſt, in nulla licet conqueri, ſi accedat, quinimo qualibet pulſet hora, maturos debet in nobis reperire fructus. Vnde Ambroſ. lib. 3. Exam. cap. 12. ad fin. poſtquam eleganter deſcripſit vitis fœcunditatē, cuius ſimilitudine homo indicatur in ſacris literis addit. Nec aduertis ex his admoneri te, homo, ne immaturos fructus tuos inueniat ſupremus dies, & plenè tempus ætatis opera immatura deducant? Acerbus enim fructus amarior eſſe conſueuit, nec poteſt dulce eſſe, niſi quod ad maturitatis perfectionem adoleuerit, &c.

Videnda item in hanc ſententiam quæ habet Clem. Alex. Orat. ad gentes in hunc modum. Planta cæleſtis cũ ſit homo, vt cæleſtes quoq; virtutũ fructus ferat, inutiles vitiorũ ſtolones pęnitētię ferro circũcidat, &c. Conuenit enim huic cæleſti plantæ, quod dixit Lyricus, ab ipſo ducit opes, animũq; ferro; non ſcilicet igni deputetur æterno. Et in eandem ſententiã Chryſoſt. hom. 24. ex variis in Matt. locis ad med. ait. Eſto itaq; homo arbuſculæ tuæ valde diligēs cultor, eſto huius plãtationis ſollicitus amator, vt in ea arida quæcũq; ſunt, abſcindantur: quæ infructuoſa ſunt amputentur: quæ fructuoſa ſunt, excolantur, diffuſos ramos, & nemorũ opacitate cōdenſos ſpiritali falce cōponat, vt abundantes fructus potius quã luxuriã mali germinis nutriant; vbertatis enim genere nō inani ſpecie Dominus delectatur, ſteriles non amat, fœcundas exoptat, fructuoſas diligit, aridas amputare cōſueuit. Exhibe ei quod deſiderat, & accipies ab eo, quod donat. Diximus ſuperius in hominē figuram eſſe arboris transferendã, cũ Dominus Chriſtus nec ad arborē poſſet, niſi figuratè alieno tēpore accedere, nec ab ea fructum; qui deerat, quaſi deſiderans poſtulare, ſed hoc totũ in figura hominis geſtũ eſt, qui ſemper debet in ſe ſe debitos fructus habere, nec vnquam ſine ipſis inanis, & vacuus conſiſtere, quippe qui paratus ſit ſemper, vt ſi fortè Dominus ad eum venerit, & fructũ in eo, id eſt, officia ſancta quæſierit, inuęniat eum ſemper paratum, ſemperque fructu bonę vitę inſtructum; nam quod dixit, non fuit tempus, vt fructus Dominus inueniret, hominis iſtic cauſa tractatur. Tuum illud eſt tantùm ſemper eſſe paratum, vt quouis veniat tempore ſemper dignus exiſtas, &c.

Debemus itaq; arborē hãc noſtrã ita colere, vt nunquam Domino Deo infructuoſa appareat. Nã ſicut dixit Hieron. Epiſt. ad Oceanum ante fin. loquens de Fabiola. Dum ſemper paratur, mors eam inuenire non potuit imparatam. In quam ſententiã rectè loquutus Senec. Epiſt. 12. in med. ait. Moleſtum eſt, inquis, mortem ante oculos habere. Primùm iſta, tã iuueni ante oculos debet eſſe, quam ſeni; nō enim citamur ex cēſu. Deinde nemo tã ſenex eſt, vt non improbi vnũ

diem ſperet. Itaque ſic ordinandus eſt dies omnis, tanquã cogat agmen & conſumet, atque expleat vitam. Pacuuius qui Syriam vſu ſuam fecit, cum vino, & illis funereis epulis ſe ſepeliſſet, quaſi ſibi parentauerit, ſic in cubiculum ferebatur à cœna, vt inter plauſus exoletorum hoc ad ſymphoniam caneretur, nullo non ſe die extulit. Hoc, quod ille ex mala conſcientia faciebat, nos in bona faciamus, vt in ſomnium ituri læti, hilaréſque dicamus.

Vixi, & quem dederat curſum fortuna, peregi.

Craſtinum ſi adiuuerit Deus, læti recipiamus. Ille beatiſſimus eſt, & ſecurus ſui poſſeſſor, qui craſtinum ſine ſollicitudine expectat. Quiſquis dixit, vixi, quotidie ad luctum ſurgit. Sic ille, cuius illa verba explicanda ſunt: nullo non ſe die extulit, ideſt, funera ſua peregit, & ſe pro mortuo reputauit, nã effero, funebre verbum eſt: olim enim extra vrbes efferebantur cadauera, vt ſepelirentur, exceptis iis, qui geſſiſſent magiſtratus. Honeſtiores autem ſepeliebantur iuxta vias, vnde frequenter epitaphia ad viatores diriguntur, vt conſtat ex Liuio lib. 1. ab vrbe condita Vnde Auſon. Epiſt. 73.

Ecce hodie., iuſſus transferri ex æde vetuſta,

Effertur, &c.

Quod Rader. in Martial. lib. 1. Epigram. 28. explicat. Effertur ex æde, in ædem, vel ex æde quaſi ad rogum, ſeu tumulum. Effertur, Latinis propriè de funere dicitur. Vnde Terent. in Andron. Effertus imus, &c. Et Plaut. in Aſinar. Vtinam ſic efferamur. Et Cicer. pro Flacco, cùm efferetur magna frequentia. Eodémque verbo vſus eſt Martial. lib. 2. Epigr.
Exod. 13. nu. 19. 65. Et in Sacro Sermone. Exod. 13. *Efferte oſſa mea*, inquit, *vobiſcum.* Et
Luc. 7. n. 12. Luc. 7. *Defunctus efferebatur filius vnicus matris ſuæ.* Actor. 5. *Efferentes ſepelierunt.* Et nu. 9. *Efferent te.* Sensus ergo loci adducti ex Seneca eſt, quod Actor. 5. nu. 6.
Pacuuius quotidie funus ſuum celebrabat, ſe vita functum reputans, quod faciendum monet Seneca iis, qui ad mortem ſe præparare voluerint, quod proſequitur Ambroſ. in Pſal. 1. ad illa verba. *In via peccatorum non ſtetit*; vbi ita ait. In via es ô homo, ambula, vt peruenias, ne te nox in via occupet, ne conſumatur dies vitæ, antequam progreſſum vitæ acceleres, quod in rem præſentem ſic conuertimus: ambula, & perfice, ne quando vocatus dicas, *Dum adhuc ordirer ſuccidit me.* Non enim rectè loquitur, qui fini minimè proximum ſe fatetur, & in exordio adhuc conſiſtere exiſtimat, cùm ſemper è propinquo debeat mortem contemplari. Pſal. 1. nu. 1.

3 Similia ſunt, quæ habet Baſil. ad eadem verba Pſal. & Greg. 25. moral. cap. 2. & 8. moral. cap. 3.

Cùm igitur teneamur mortem præmeditari, & ad illius aduentum iugiter præparari, nulláque ſit immatura mors huic arbori, quæ maturos ſemper debet habere fructus bonorum operum, mirum profectò eſt, quod Ezechias conqueratur de præcoci, & ante tempus aduentante morte, neque hac in re nobis imitandus proponitur, qui potiùs libenter debemus ſuſcipere aduentum Domini, & ad illum vigilantes adeſſe, ne extra diuinum chorum fiamus cum ſtultis virginibus.

4 Deinde etiam cùm Ezechias vitam in diligẽdo, & colendo Deo toto corde tranſegerit, ſicut ille dixit Iſai. 38. *Memẽto quomodo ambulauerim coram te corde perfecto.* Eſt autem ambulare cum Deo, & coram Deo hebraïſmus frequentiſſimus in ſcriptura, & ſignificat placere Deo, eíque morem gerere. Vnde Gen. 6. dicitur. Iſai. 38. nu. 3. Geneſ. 6. nu. 6.

Noë

Noë vir iuſtus, & perfectus fuit in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit. Chaldæus vertit: *In timore Dei ambulauit.* Supponit autem timor pro Religione Dei in Scriptura, ſicut alibi oſtendimus, eadémque phraſi dixit Deus ad Abraham, Geneſ. 17. *Ambula coram me, & eſto perfectus,* id eſt, ad nutum meum viue, quod LXX. indicant dum legunt, *Complace coram me,* & Chaldæus, *Seruias coram me.* Et 3. Reg. 8. *Qui cuſtodis pactum, & miſericordiam ſeruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo.* Et de Enoch dicitur Gen. 5. *Ambulauit Enoch cũ Deo,* quam phraſim explicans Paulus Hebr. 11. vertit, *Enoch placuit Deo.*

Gene. 17. nu. 1. — 3. Reg. 8. nu. 23. — Geneſ. 5. nu. 22. — Hebr. 11. nu. 5.

Scio hunc loquendi modum exceptionem pati in eo, quod legimus de Sacerdote Abiatar, quem ſubrogauit Salomon pro Sadoc, vbi dicitur 1. Reg. 2. *Ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus.* Vbi ambulare coram Chriſto nihil aliud ſignificat, quàm fungi ſacerdotio, ſicut bene exponit Lyran. Siue in gratia eſſet gratum faciente, ſiue non.

1. Reg. 2. nu. 31.

Ambulauit itaque Ezechias coram Domino corde perfecto, & ſic ambulãdo potuit breui tẽpore multam viam conficere, & ad cumulatiſſima merita peruenire, iuxta illud, Sapient. 4. *Conſummatus in breui expleuit tempora multa:* vbi Ianſen. explicat: breui tempore perfectionem vitæ eſt aſſecutus. Conuenit & Iſidori Clari expoſitio ad illũ locum, quæ ſic habet: quæ alius vix longiſſima ætate abſoluiſſet, hic paucis annis exegit. Et Anaſtaſ. Synaït. q. 17. cum Bernard. & Gloſſa ait. Perfectus in modico expleuit tempora multa: quod ex Bernard. Epiſt. 253. ſic poſſumus explicare, cùm dictum locum verſat. Quanta ſanè tempora non longæuitate, ſed longanimitate, hoe eſt, non annorum ſerie, vel dierum numero, ſed mentis deuotione, & inextinguibili ſemper proficiendi deſiderio percurrere potuit (ſcilicet iuſtus) tanta ſibi in meritis non immerito vendicauit. Bonauent. verò ſic explicat dicta verba. Perfectus in gratia modico tempore expleuit meritum; quod alij acquirunt per multa tempora.

Sapiẽt. 4. nu. 13.

Cùm igitur Ezechias etiamſi breui tempore vixerit, & ad dimidium vitæ ſecũdùm exiſtimationem ſuam peruenerit, ambulauerit tamen coram Deo corde perfecto, maius ſanè merebatur præmium, quàm alij longo tempore viuentes, vnde nouiſſimus à Deo haberetur primus ex Matt. cap. 19. nu. 30. & cap. 20. nu. 16. Nec enim merces tempori quo quis laborat, ſed operi, quod facit, reſpondet. Vnde non eſt cuiquam de antiquitate vocationis ſuæ gloriandum; quod cùm facere vellent Iudæi, adhibuit Chriſtus Dominus parabolã de operariis Matth. 20. Ex quibus ij, qui in prima hora venerãt, eundem receperunt denarium, quem & prius venientes, & longiori tempore labotãtes, eò quòd tantũ laborauerant; quantum priores illi. Priùs verò acceperũt denarium ij, qui poſteriores venerant, quàm qui manè acceſſerant, quoniam hoc ipſum, nempe quòd breuiori tempore fuerant diligentiores eam merebantur laudem, & prius affecti ſunt præmio, qui melius repleuerant tempus. Etenim Fulgent. Epiſt. 2. cap. 4. legit dicta verba Sapientis, *Conſummatus in breui, repleuit tempora multa.* Vacua enim ſunt tempora, quæ in benè operando non expenduntur, adhoc ſiquidem datur nobis tempus, vt iuſtis operibus repleatur. Vnde D. Th. interpretatur menſes illos vacuos, de quibus Iob conqueritur cap. 7. de illo tempore, quod in humana verſatus eſt felicitate, neque virtutibus totus deditus

Matt. 20. nu. 1. — Iob 7. nu. 3.

Apoc. 3. nu. 2. ditus incũbit;quo etiam ſenſu Apocalyp. 3. Dicuntur opera vacua,quæ ad profectum, & meritum non conducunt.

Aſſecutúſque eſt ratione naturali quomodo ſecundùm eandem rationem tempora, dies,& vita repleatur, Seneca quando Epiſt. 94. poſt princ. ait. Non vt diu viuamus curandum eſt, ſed vt ſatis: nam vt diu viuas fato opus eſt; vt ſatis, animo. Longa eſt vita ſi plena eſt, impletur autem cùm animus ſibi bonum ſuũ reddidit,& ad ſe poteſtatem ſui tranſtulit.Quid illum 80.anni iuuant per inertiam exacti? Non viuit iſte, ſed in vita moratus eſt; nec ſerò mortuus eſt,ſed diu,80.annis vixit,intereſt mortem eius ex quo die numeres. At ille obiit viridis, ſed officia boni ciuis, boni amici,boni filij executus eſt. In nulla parte ceſſauit, licèt eius ætas imperfecta ſit, vita perfecta eſt. 80.annis vixit;imò 80. annis fuit:niſi fortè ſic vixiſſe eum dicis, quomodo dicuntur arbores viuere. Obſecro te (mi Lucille) hoc agamus, vt quemadmodum prerioſa rerum, ſic vita noſtra non pateat multum, ſed multum pendat: actu illam metiamur, non tempore, quemadmodum in minori corporis habitu poteſt homo eſſe perfectus, ſic & in minori temporis numero poteſt eſſe vita perfecta. Ætas inter externa eſt,quamdiu ſim alienum eſt: quandiu verò vir bonus ſim, meum eſt. Quæris quod ſit ampliſſimum vitæ ſpatium? vſque ad ſapientiam viuere, non maiori ſpatio alter alterum præcedimus. Sic ille.

Et in hoc ſanè ſenſu non poteſt cenſeri iuuenis, neque correptus in exordio vitæ, qui tempora ſic repleuerat, & expleuerat, quomodo Sanctus Ezechias de ſe fatetur: nam ex eodem Sapiente, eodem in cap. n. 8. dicitur: *Ætas ſenectutis vita immaculata*, vbi ſtatim occurrit Ambroſ. in funere Theodoſ. Perfecta eſt ætas, vbi perfecta eſt virtus. Et Fulg. loco cirato in noſtram ſententiam congruenter ait. Sancta Scriptura nos docet in hoc ſæculo Chriſtianis fidelibus non vitam longam prodeſſe, ſed bonam, ſcilicet ad cognoſcẽdum quantum poſſibile eſt,cuiuſlibet defuncti meritum, non quantum vixerit, ſed qualiter quiſque vixerit, intuendum; vbi iterum occurrit Seneca Epiſt. 50. ad fin. dicens. Doce non eſſe poſitum bonum vitæ in ſpatio eius; ſed in vſu,poſſe fieri,imò ſæpe fieri,vt qui diu vixit, parum vixerit. Et Plutarch. in Orat. conſolatoria ad Apollonium ait. In ſumma omnia tibi in animo ſunt voluenda præſenti apud te, & apud alium ſedulo, non eſſe longiſſimam vitam optimam, ſed honeſtiſſimam. Et Clem. Alex. 6. Stromat. loquens de ſapiente,& iuſto viro ait.Hic non viuere, ſed bene viuere faciet plurimi. Vnde & Seneca Epiſt.79. in fin. ex Poſſidon.ait,Vnus dies hominum eruditorum plus patet, quàm imperiti longiſſima ætas. Et Sapient. eodem cap.num.16.*Condemnat iuuentus celerius conſummata longam vitam iniuſti.* Denique Auguſt. Serm. 64. de Verbis Domini, poſt principiũ, pulchrè dixerit: Non magnum eſt diu viuere, aut ſemper viuere, ſed magnum eſt beatè viuere, &c.

Sapien.4. nu. 8.

Cùm ergo Ezechias totam iuuentutem ſuam in operibus iuſtitiæ exegerit, multaque tempora expleta habuerit,& maioribus meritis abundauerit, quàm alius, qui diu vixiſſet, & ad multam virturis ætatem peruenerit, nõ erat cur de vita ſibi adempta, & præmatura morte conquereretur,cùm potius Rex iuſtus,& pius, in plenitudine temporis eſſet, dum breue tempus ſic diſpoſuit, & adimpleuit, vt nullum habuerit vacuum, &

& quodcunque illi completum adeſſet, vt quandocunque à Deo vocaretur, ſponſo plenus maturis fructibus obuius occurreret.

Quinimò ſi rem altiùs rimari velimus, debuit potiùs gratias Deo referre, quàm conqueri; mæſtitiáve affici, vtpote cui poſſet notum eſſe, Deum electos ſuos aliquando in iuuentute vocare, & præmatura morte, tollere, quia præſciuit, ſi diutiùs viuerent, peccatis tandem eſſe contaminandos, & æternam pœnam incurſuros. *Populi quidem videntes, & non intelligentes, nec ponentes in præcordijs talia.* Properat enim Deus properatè bene agere de iniquorum cõſortio, & periculis eruere, ac imperita multitudine: vides probi iuuenis mortem, neque illius proſpiciens rationem, quaſi, vel indignum fuerit, vt tam citò moreretur, vel id peccato aliquo ſuo commeruerit, aut aduerſus Deum quæritatur, aut innocentem accuſat, aut pietatis ſtudium prorſus inutile arbitratur. Sapient. 4. vbi Græcè pro eo, quod nos habemus; *Placita erat Deo anima illius, propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum*, ſic habetur: *Nam placebat Domino anima ipſius, quapropter properè exceſſit de medio prauitatis.* Vbi notanda ſunt illa verba, *Properè exceſſit de medio prauitatis.* Properauit enim Deus, vt eum educeret, quod noſtra Vulgata expendit, & iuſtus etiam non ſolùm exceſſit, ſed properè exceſſit, quaſi velociter fugeret occaſiones, quæ paſſim, & vbique in vita occurrunt, & abundant. Sic enim locum exponunt Cantacuzen. Ianſen. & Anaſtaſ. loco ſuperiùs citato. Cæterùm quia ſi iuſtus abiit, id profectò adſcribendum eſt Deo, propterea additum eſt Græco à Latino educere, vbi Auguſt. lib. de Vita Chriſtiana, cap. 5. poſt med. tom. 9. legit, *Properauit eripere*, & Cyprian. lib. 3. Teſtimon. num. 58. *Feſtinauit eripere illum*; quaſi velit dicere, quòd ille, qui in adiutorium ſuorum aduocatus, vt feſtinet, quàm ociſſimè ſubuenire ſolet, votis iuſti annuens, feſtinauit etiam, vt eum eriperet de medio iniquitatis, quę iam inde properabat, vt eum ſibi eriperet, niſi citiùs properaret Deus, vt iuſtum de ergaſtulis vitæ liberaret.

Sapien. 4. num. 14.

Clariùs hoc habemus in eodem ſacro textu, & cap. num. 10. & 11. vbi dicitur: *Placens Deo factus eſt dilectus, & viuens inter peccatores tranſlatus eſt: raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.* Quo in loco ſacri Interpretes communiter intelligunt locum de Enoch, de quo Geneſ. 5. dicitur: *Ambulauit cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus.* Ex Græco ad verbum: *Placuit Deo, & non inueniebatur, quia tranſtulit eum Deus*: in cuius tranſlatione adumbratur, & ſignificatur ea, quæ fit de iſta peregrinatione ad æternæ vitæ quietem, ſicut ibi indicant Bonauentr. Hugo, & Holcoth. Is igitur, qui Deo placet, ſecundùm iſtum textum transfertur, & eripitur de hac vita, quàm citiſſimè, ne diutiùs viuens iniquis aliorum exemplis, ac ſuaſionibus, variiſq; occaſionibus innocentiam perdat. Adeóque hoc certum, & vulgare eſt, vt his verbis Fulgent. Epiſt. 2. cap. 4. Gallam de mariti morte ſoletur. Et Paulin. Epiſt. 35. poſt med. triſtitiam de vxoris morte leuauerit Pammachio in hunc modum. Gratulemur iuſto eius auitui, & fini maturo, quæ etſi adhuc flore annorum viuebat, tamen morum ſanctitate canuerat, & ætatem puellæ ſtipendiis ſenectutis ornabat; properauit eam Deus de medio iniquitatis educere, ne intellectum noſtrum malitia noſtra mutaret: *Quia totus hic mũdus in maligno iacet.* 1. Io. 5. *Eloquia mala plerumque corrũpunt bonos mores.*

Sapien. 4. num. 10.

Geneſ. 5. num. 24.

1. Ioan. 5. num. 19.

mores. 1. Cor. 15. *Et qui picem attigit,*
Eccl. 13. *inquinabitur ab ea.* Eccleſ. 13. Quo me-
num. 1. tu quidam ſanctus morè metuens, & & de tardo ſene ſollicitus, orat Deũ, vt notũ ſibi faciat finẽ ſuum, & nu-
Pſal. 38. merũ dierũ ſuorum. Pſal. 38. Et quo-
num. 5. niam reuelante ſpiritu, quo prophetauerat, agnouit prorogata ſibi tempora, ingemuit dicens: *Heu me, quia*
Pſal. 119. *incolatus meus prolongatus eſt.* Pſal. 119.
num. 5. Cauſam verò gemitus, & timoris hâc eſſe teſtatur, quòd habitauerit in tabernaculis Cedar, id eſt, in tenebris iſtius mundi. Denique ipſe Dauid in duobus filiis diuerſo merito ſibi amiſſis myſteriũ iſtius veritatis exercuit, qui filium dilectiſſimum, quem fleuerat ægrotantẽ, non fleuit amiſſum, certus infantem ad pacis æternę beatitudinem tranſlatum. At verò idem Abſalon, quem inimicum habuerat, mortuum lamẽtatus eſt, quia diuinæ iuſtitiæ, vt Propheta, cõſcius, deſperauit impio requiem, & reſurrectionis bonum ſciuit indebitũ parricidæ. Idem, qui paruulo ægrotanti impendebat lacrymas, hunc ſibi lugendi finem fecit, quem paruulus viuendi acceperat; itaque vt filius corpore, ſic pater luctu ſolutus eſt, &c. Videndus item Ambr. Orat. funebri de Obitu fratris, ante med. vbi affert prædicta Sapiẽtis verba, & ſic de fratre ait: Raptum ex imminẽtibus malis, vrgentibúſque periculis gaudere debemus; non nobis ereptus eſt, ſed periculis, &c. Et Cyprian. Serm. 4. de Mortalitate ad fin. ait. Per Salomonem docet Spiritus ſanctus, qui Deo placeant, maturiùs hinc eximi, & citiùs liberari, nedum in iſto mundo diutiùs immorantur, mundi conta-
Sapien. 4. ctibus polluãtur. *Raptus eſt,* inquit, *ne*
num. 14. *malitia mutaret intellectum eius, placita enim erat Deo anima eius, propter hoc properauit educere eũ de media iniquitate.* Eius eſt in mũdo diu velle manere, quem mundus oblectat, quem ſeculũ blandiens, atque decipiens illecebris terrenæ voluptatis inuitat, &c. Et quid amplius eſt hac in re, quod eam videtur aſſecutus Menander, cùm dixit. Quem enim amat Deus, moritur iuuenis, ob eam ſcilicet rationẽ, quam adduximus, quod breui conſummatus expleuerit tempora multa, & ne diutiùs in vita detentus magnam contraheret malitiam. Primũ proſequitur Senec. Epiſt. 71. poſt pr. dicens. Clementiſſimus portus eſt aliquando petendus, nunquam recuſandus. In quem ſi quis intra primos annos delatus eſt, non magis queri debet, quàm qui citò nauigauit; alium enim, vt ſcis, venti ſegnes ludunt, ac detinent, & tranquillitatis lentiſſimo tædio laſſant: alium pertinax flatus celerrimè perflat. Idem euenire nobis putat: alios vita velociſſimè adducit, quò veniẽdum erat, alios macerauit, & coxit, &c.

Itaq; præclariſſimum beneficium cẽſetur collatum à Deo dilectis ſuis, dum eam gratiam confert, qua citiùs perueniant ad terminum prædefinitum meritorum, & quando etiam morte corripiuntur in ſtatu iuſtitiæ, ne procedentibus annis in grauiora incidant peccata, & æternam mortem incurrant, quod aptiſſima ſimilitudine demonſtrat Gregor. Nyſſen. Orat. de Infantibus præmaturè morientibus, poſt med. in hunc modum. Veriſimile eſt eum, qui id, quod futurum eſt æquè, atque præteritum cognouit, progreſſum vitæ infantis ad perfectionem prohibere, ne quod in præſcia mali animaduerſum eſt in eo, qui ita victurus fuiſſet virij, nequitiæ materia vita fuit. Atque hunc intellectum ſimilitudine, quod facilè fuerit, exprimere, atque repræſentare: ſit enim exẽpli gratia ex omni genere ciborum opiparum quoddam conuiuis epulum propoſitum. Huic præſit ex conuiuis is, qui ex-
actè

actè cuiuſq; naturæ proprietatẽ nouerit, quid tali quidem tẽperamento, atq; cõplexioni commodũ, quid item noxiũ, & incõmodũ ſit, addita ſit itẽ huic cũ authoritate poteſtas, & officiũ, vt ad ſuũ arbitriũ aliũ quidẽ vti, & frui appoſitis ſinat, aliũ verò prohibeat, & omnia faciat ad hoc, quo quiſq; ſuo tẽperamento, atq; cõplexioni cõmoda, conuenientiaq; attingat, ne vel morbo obnoxius per eſculenta, materiam morbo adiiciẽs cõficiatur, vel robuſtior incõmodo cibo, moleſtiã ex humorũ abundãtia contrahat, atq; laboret. In his aliquis vinolentię addictus, vel ex medio conuiuio educatur, vel cùm incipiat inebriari, vel in finem vſq; perueniat in cæna, hæc itaq; profectò adminiſtrãte, vt nullũ ex abundantia, atq; ebrietate, mentiſque deprauatione malum exiſtẽs in medio relinquatur, ſed perpetuus decor, & honeſtas in menſa ſeruetur. Quemadmodũ igitur ei, qui à nitore condimentorum auellitur, priuatio eorũ, quę cordis ſunt, ingrata, atq; iniucũda eſt, atq; importunitatis, ac temeritatis cuiuſdã perfectũ condẽnat, quaſi inuidia quadã, & nõ prouidentia ab appoſitis arcentẽ. Sed ſi ad eos, qui prorogatione ebrietatis vomendo, caputq; grauatũ iactando, ac temerè, quæ non deceat, proferendo, etiam nunc ſe turpiter gerẽtes reſpiciat, gratiam habet ei, qui antequã talia ſibi acciderent, ab immoderata repletione prohibuerit. Si igitur ſimilitudo à nobis intellecta eſt, facilè fuerit in ea à nobis ſpeculationem ad propoſitum ſenſum accommodare. Quid enim erat propoſitum? Cuius rei gratia quàm plurimum ſtudium parentes in hoc ponãt, vt ſuarum ſibi facultatũ ſucceſſor reſeruetur? Deus ſæpe ante tempus, ac præmaturè in imperfecta ætate abripi ſinit, id, quod raptũ eſt, his, qui ita interrogãt, referemus illam cõuiualẽ ſimilitudinem, ne ergo in tali menſæ apparatu diutiùs immoretur, qui non rectè ac decenter cõuiuio educatur, citiùs educitur ex cætu, atq; conceſſu conuiuarum, id lucrifaciens, quod in illa moleſtia, atq; turpitudine non verſetur, quarũ rerum immoderata ſumptio, helluonibus conſiliatrix exiſtit. Hoc eſt, quod dico perfectę atq; abſtinentiæ prouidentia opus eſſe, non ſolùm cõtractos curare morbos, verumetiã prohibere, antequam contrahantur: quã adeò opinionem etiam de morte infantium modò natorum habemus, quòd is, qui ratione omnia facit, humanitate adductus, vitij materiam aufert, ſpatiũ temporis voluntati per præſcientiã notatæ, & animaduerſæ non dans, vt per opera nequitiæ, vitiiq; excellentia oſtẽdatur, qualis ſit, quem ad malum impetum habeat, & affectũ. Sic ille appoſita ſimilitudine diuinam pręſcientiam omnia intima attingentem proponit, in qua cum Deus prænouerit iuſtum adoleſcentem, ſi diutiùs ſinatur viuere à iuſtitia defecturum & grauiſſima ſcelera commiſſurum, ne eadem committat, & æterna incurrat ſupplicia, dum adhuc in iuſtitia eſt, morte corripitur, vt æterno fruatur præmio, ad quod electus, & prædeſtinatus à Deo eſt.

Facit in hanc ſententiam Ambr. in Pſalm. 38. ad illa verba: *Menſurabiles poſuiſti dies meos*, vbi eorum lectionẽ proſequitur, qui verterunt *palmares poſuiſti dies meos*: Fortè, inquit ille, propter peccata hominum breuiores vitæ iſtius dies fecit Deus, quæ ante, & nongentis, & ſeptingentis annis extẽdebatur: aut certè ſic intelligendũ: ne peccatũ creſceret, abbreuiaſti dies vitę humanę, quę viuimus in his terris, &c. Etenim ibi quem grauius peccaturũ Deus cognouit, vitã citiſſimè auferr: & quẽ præſciuit in ſenectute periturũ, ſuccidit in exordio pro maximo beneficio, quod ſibi etiã

collatũ exiſtimare potuit Ezechias, cùm factus fuerit Dei dilectus, ſuos autẽ in meliori ætatis portione ad ſe vocat, & corripit benignus Deus, ne ſi ad poſtremã deueniant, in grauiſſima prolabantur peccata: & cũ iuſtus quocunq; tandẽ tempore reuocetur è viuis, ſatis longam confectam ætatem habet, ſicut ſuperiùs oſtẽdimus: vnde & Martial. lib. 10. Epigr. 22. ait.

Ampliat ætatis ſpatium ſibi vir bonus: hoc eſt

Viuere bis, vita poſſe priore frui.

Nam qui benè, & ſecundùm iuſtitiã viuit, dum poſtea anteactæ vitæ recordatur, & lætitia afficitur, & beatitudine coronatur, proindeque bis vixiſſe dicitur; qui autem bis vixit, quomodo poteſt dici, quod breui vixerit? quo ſenſu bene habet Hebræus codex Pſal. 26. *Credo videre bona Domini in terra vitarum*, pro eo, quod nos habemus, *in terra viuentium.* Dupliciter enim cenſentur viuere Sancti, & vita beatitudinis, & bene tranſactæ vitæ recordatione, & lætitia. Hoc minimè aſſecutus Cornel. Tacit. pro hoc argumento, de Iulio agricola in medio annorum ſublato, non ad æternam lætitiam, ſed ad perpetuum dolorem; quia verò ad præclara virtutis ornamenta, conſulares ſcilicet dignitates, ac celebrem triumphum peruenerat, dixit. Ipſe quidem quanquã in medio ſpatio integræ ætatis ereptus, quantũ ad gloriam lõgiſſimũ æuum peregit. Quippe & vera bona (quæ in virtutibus ſita ſunt) impleuerat, & conſularibus, ac triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud aſtruere fortuna poterat? Et Senec. Epiſt. 78. poſt prin. in eandem ſententiã ait. Iter imperfectum erit, ſi in media parte, aut circa petitum locum ſteteris: vita non eſt imperfecta, ſi honeſta eſt. Vbicunque deſines, ſi bene deſinis, tota eſt. Et in fine Epiſtol. ſic concludit: Quomodo fabula, ſic vita: nõ quandiu, ſed quam bene acta ſit, refert. Nihil ad rem pertinet, quo loco deſinas: quocunque voles deſine, tantùm bonam clauſulã impone. Cùm ergo hoc ita ſe habeat, apertè conſtat, immeritò Ezechiã conqueſtũ de Deo, quòd tam citò è vita mortali, morbo corriperetur, cùm potiùs hoc pro ſigno ſingularis erga ſe beneuolentiæ diuinæ poſſet, & deberet reputare: maximè cùm quidam ex maioribus ſuis, nempe Salomon, diuino afflatus numine, id docuerit de iuſto, dicens: *Factus Deo dilectus, raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius.* Et quidem ſe fatebatur rectè antea dixiſſe, potuit exiſtimare, malè mori nõ poſſe, quocunque tandem die diſcederet; iuſtus enim confidit in morte, cũ bene operatus eſt in vita. Imò & nota ſapiẽtis hominis eſſe dixit Seneca. Minimè metuere, dum è vita mortali exit. Sic enim habet Epiſt. 121. poſt med. Neceſſariò magnus apparuit, qui nunquã malis ingemuit, nunquam de fato ſuo queſtus eſt, fecit multis intellectũ ſui, & non aliter quàm in tenebris lumen effulſit, auertitque in ſe omniũ animos, cùm eſſet placidus, & lenis, & humanus, diuiniſq; rebus pariter æquus: nunquam magis diuinum eſt pectus, quàm vbi mortalitatem ſuam cogitat, & ſcit in hoc natum hominem, vt vita defungeretur: nec domum eſſet hoc corpus, ſed hoſpitium, & quidem breue hoſpitium, quod relinquendum eſt, vbi te grauem eſſe hoſpiti videas. Maximum argumentum eſt animi ab altiori venientis ſede, ſi hæc, in quibus verſatur, humilia iudicat, & anguſta; ſi exire non metuit, ſcit enim quo exiturus ſit, qui vnde venerit, meminit; erramus, qui vltimum timemus diem, cùm tantundem in mortem ſinguli conferant. Ad mortem dies extremus peruenit, accedit omnis. Ideò magnus animus conſcius

Pſal. 26. num. 10.

Sapien. 4. num. 10.

ſcius ſibi, melioris naturæ debet quidem operam, vt in hac ſtatione, qua potitus eſt, honeſtè ſe, atque induſtriè gerat. Cæterùm nihil horum, quæ circa ipſum ſunt, ſuum iudicat, ſed vt cõmodatis vtitur peregrinus, & properans. Cùm aliquem huius videremus cõſtantiæ, quidni ſubirer nouas ſpecies, non inuſitatæ indolis? Sic magnum animũ deſcribit Seneca minimè timentem, aut deplorantem mortem, quem habere dicit magnus vir, putà Rex, vt ſibi proponeret, vnde diſcederet, & quo tãdem deducendus eſſet, nẽpe per mortem ſuam ad ſinum Abrahæ, & per mortem Chriſti ad æternam patriam.

Vbi illico occurrit eorum vitæ deploratio, qui in peccatis viuunt, & dum nihil minus cogitant, è vita eripiuntur; hi nempe deplorare iure poſſunt infœliciſſimam cõditionem ſuam, dum eos imparatos mors intercipit, & præoccupat, & quia pœnitentiam, & emendationem in eas anguſtias reſeruarunt, minimè inueniunt ſpatium pœnitendi. *Inſurrexit Abner contra Dauid pro Isbozet filio Saulis, fugatuſq́, eſt Abner à Ioab, & militibus Dauid, perſequentibuſq́, Ioab, & Abizai fugientẽ Abner, ſol occubuit, & exclamauit Abner ad Ioab, & ait. Num vſque ad internecionem tuus mucro deſæuiet? An ignoras quod periculoſa ſit deſperatio? Vſquequo nõ dicis populo, vt omittat perſequi fratres ſuos? Et ait Ioab, Viuit Dominus, ſi locutus fuiſſet manè, receſſiſſet populus perſequẽs fratrẽ ſuum.* 2. Reg. 2. 2. Reg. 2. nu. 24. Inſurgit impius in Deũ graues committendo offenſas, quibus occurrens Deus eum de vita tollit. Tunc miſer moribundus, ſupplex Deũ precatur potius pro vita, quã pro venia, etiãſi eam ore proferat: Cui re ipſa reſpondetur, ſi locutus fuiſſes mane, forſan exaudireris, at clamas in nocte, dum tempus non eſt operãdi, proindéque neq; exaudiris. Quod poſſumus illuſtrare ex D. Greg. 4. dialog. c. 38. vbi ait. Griſonius vir in hoc mundo fuit tantum plenus vitiis, quãtum rebus: morti vicinus vidit teterrimos ſpiritus, vt ad infernũ eum raperẽt: cœpit credere, & clamare: inducias vel vſq; mane, inducias vel vſque mane, ſed in ipſis vocib. de habitaculo ſuæ carnis euulſus eſt. Tunc ſubdit Gregor. pro nobis hæc vidit, vt eius viſio nobis proficiat, quos adhuc diuina patiẽtia lõganimiter expectat. Sic ille oſtẽdit nõ eſſe pro induciis clamãdũ, quando iã non ſit tẽpus exaudiendi. Nam ſicut dixit Naziãz. in Sentẽtiis. Mercaturam hanc vitã exiſtima, ſi negotiatus fueris, quæſtũ facias, parua magnis, caduca ſempiternis cõmutans. Quòd ſi nũdinarum tẽpus tibi fluere ſinas, nullũ aliud poſtea es habiturus. Sic Nazianz. docet quandiu ſit operandum, & pro venia deprecandum. Quod bene proſequitur Bern. ſer. 38. ex paruulis in princip. cùm ait. Quid diſſimulant homines in vita ſe agere pœnitentiã, & extrema de confeſſione præſumunt? Quomodo ſub vnius horæ articulo reuocari poſſe exiſtimãt animæ mẽbra, cuius cõcupiſcentia, & deſideria per totũ mũdũ ſparſa ſunt, & vbiq; terrarũ velut quodam viſco tenẽtur? Nõ dico (ait Dominus) quin & taliũ ſaluem aliquos, potens ſum enim in momento omnia reuocare: *Sed non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus.* Pſ. 15. Ideſt, qui Pſal. 15. nu. 4. in ſanguine perſeuerant, donec multiplicatis infirmitatibus deſerantur à peccatis, antequam deſerant ea. Si bene memini in toto canone ſcripturarum, vnũ latronem inuenies ſic ſaluatũ. Noli ergo huic tã periculoſæ expectationi credere temetipſum. Et quidem ſpiritus, non modò vbi vult, ſed quando vult, ſpirat, nec ei difficile eſt de ſubito dare perfectam contritionem cordis, quã vix multo tempore alij conſequuntur: ſed vnde

 ſcis

ſcis quod tunc tibi ita ſubuenire velit, quem tu interim ſic repellis? *Benignus quidem ſpiritus ſapientiæ, ſed non liberabit maledictum à labiis ſuis.* Sap. 1. Audi quis ille ſit: *Maledictus qui peccat in ſpe.* Sic Bernard. oſtendit infœlicem conditionem impiorum, qui ad finem vſque vitæ remittunt pœnitentiam, & differunt correptionem, quam tamen neque merentur, neque conſequuntur. Vnde peſſimam dixit impiorum mortem Dauid Pſalm. 33. quaſi nō ſatis fuerit malam eam appellare, peiorémve, quàm dici poſſit. *Mors*, inquit, *peccatorū peſſima.* Quod benè exponit Bernard. breuiſſimo ſer. 41. ex paruulis, his verbis. Mala in amiſſione mundi (ſcilicet eſt mors impiorum) quia non poſſunt ſine dolore ſeparari ab eo, quem diligūt; peior in diſſolutione carnis, à qua euelluntur eorum animæ à ſpiritibus malignis. Peſſima in tormentis inferni, quando corpus, & anima perpetuis ſimul addicuntur ignibus: è contrario bonorum mors optima, quoniam quidem fit ibi quies à labore, fit iucunditas de nouitate, fit ſecuritas de æternitate: tantum Bern.

Sapiēt. 1. nu. 6.

Pſal. 33. n. penult.

Licèt autem materia de qua agimus, minimè ludibrioſa ſit, riſumvè patiatur, illuſtrari vtcúmque poterit ex Senec. Epiſt. 123. poſt med. vbi meminit Attilij Butæ Prætoris, cui poſt patrimonium ingens conſumptum Tiberius paupertatem confitenti, dixit: Serò experrectus es: profectò ſerò expergiſcitur, & cum ſtultis virginibus, qui tunc oleum bonorum operum quærit, & poſtulat, cùm præ foribus adeſt, & iam ad mortem vocat ſponſus. In quam ſententiam facit itidem quod notauit Plutarch. in Apophthegmat. Alex. vbi refert Alexandrum ab exercitu ſuo eieciſſe militem, qui tum temporis arma poliebat, & à rubigine abſtergebat, cùm ſignum iam ad congrediendum cum inimicis eſſet datū, dixiſſéque ei non eſſe tempus illud arma præparandi ſed potius illis vtendi, hoſtéſque aggrediendi: ſic & Dominus exercituum, ac ſponſus animarū noſtrarum à nuptiis excludit quos vltimus cōflictus mortis in vitiis inuenit volutatos, & omnino ad exitum imparatos: imò quia eos nouit nunquam à peccatis ceſſaturos, ne in dies ſcelera ſceleribus adderent, cito è vita aufert, quod dixit Dauid Pſal. 54. *Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos*; vbi dimidiare dies, eſt mori quaſi per ſuccisionē, & diuiſionem, quam verbū Hebræum importat, & benè explicat Ezechias in præſenti, cùm dixit: *Succidit me.* Quod melius intelligemus, ſi aduertamus, quod ſtat ſua cuiq; dies, ſicut dixit Virgil. 10. Æneid. Et cōſtituti termini vitæ, qui præteriri nō poterunt ex Iob 14. Numerúſque dierū præfixus ex Pſal. 38. Idque ſecundùm præſciētiam, & prouidentiam Dei: At ſecundùm naturæ curſum, quæ protelanda erat vitæ tela, præſcinditur iuſſu eiuſdem Dei, dum homo ordiebatur, & exiſtimabat adhuc eſſe in limine, quod poſſumus explicare ex eo, quod narrat D. Bern. Senenſ. tom. 2. in quadrageſimal. Dominica 2. quadrageſ. art. 3. cap. 2. accidiſſe in Catalon. ciuitate prope Valentiam ætate ſua: duo & viginti annorū adoleſcēs parentum tamen, non parens monitis, tandem ob latrocinia patibulo ſuſpenſus eſt: ibi mox ei ſuccreuit, populo inſpectante, barba, ac ſenſim cum capillo incanuit, ipſáque facies decrepitū ſenem exhibuit nonagenariū. Epiſcopus afflatus diuino ſpiritu docuit tādiu victurum fuiſſe, ſi ſe in paterna obedientia cōtinuiſſet. Verùm autem eſſe Oraculum: *Viri ſanguinū & doloſi nō dimidiabūt dies ſuos.* Simile eſt quod narrat D. Anto. de Anaſtaſio Imperatore, apparuiſſe ſcilicet illi, horribili ſpecie

Pſal. 54. nu. 24.

Iob 14. nu. 5.

Pſal. 38. nu. 5.

ſpecie virũ cũ libro,in quo ſcriptum erat:En ob tuam improbitatem quatuordecim annos tibi vitæ deleo. Eſtq; optimus in hũc ſenſũ locus ille apud D. Greg.16.moral.c.4. à princ. vbi explicat illud Iob 22. de impiis dictũ: *Sublati ſunt ante tẽpus ſuum*:vbi pleríque Rabbinorũ,quos refert Pineda,legunt, *Succiſi ſunt*. Sic ergo habet Greg. Cùm tẽpus vitę ſit à diuina nobis præſcientia proculdubio præfixum,quærendũ valde eſt,qua ratione nũc dicit,quod iniqui ex pręſenti ſæculo ante tempus propriũ ſubtrahuntur? Omnipotẽs enim Deus plerúmq; mutat ſententiã,conſiliũ nunquã. Eo ergo tẽpore ex hac vita quiſque ſubtrahitur,quo ex diuina potẽtia ante tẽpora præſcitur. Sed ſciendũ quia creans,& ordinãs nos omnipotens Deus iuxta ſingulorũ merita diſponit & terminũ: vt vel malus ille breuiter viuat,ne multis bene agẽtibus noceat, vel bonus iſte diutius in hac vita ſubſiſtat, vt multis bonis operibus adiutor exiſtat. Vel rurſum malus longè differatur in vita,vt praua adhuc opera augeat,ex quorũ tentatione purgati iuſti verius viuant; vel bonus citius ſubtrahatur, ne ſi hic diu vixerit,eius innocentiã malitia corrumpat. Sciendum tamẽ,quia benignitas Dei eſt peccatoribus ſpatium pœnitentiæ largiri:ſed quia accepta tẽpora nõ ad fructũ pœnitentiæ, ſed ad vſum iniquitatis vertunt, quod à diuina miſericordia mereri poterãt,amittũt. Quamuis omnipotens Deus illud tẽpus vniuſcuiuſque ad mortẽ præſciat,quo eius vita terminatur;nec alio in tẽpore quiſquam mori potuit, niſi ipſo, quo moritur: tiam ſi Ezechiæ anni additi ad vitam quindecim memorãtur, tempus quidem vitæ creuit ab illo termino,quo mori ipſe merebatur:nam diuina diſpoſitio eius tẽpus tunc præſcir,quo hũc poſtmodũ ex præſenti vita ſubtraxit. Cũ ergo ita ſit,quid eſt quod dicitur, quia iniqui ſublati ſunt ante tempus ſuum? Niſi quòd omnes,qui præſentem vitã diligũt,longiora ſibi eiuſdem vitæ ſpatia promittunt?Sed cũ eos mors ſuperueniens à præſenti vita ſubtrahat, eorũ vitæ ſpatia,quæ ſibi lõgiora, quaſi in cogitatione tẽdere conſueuerãt,interſcidit: quibus in verbis duo includit Greg. & quod aliquãdo Deus abbreuiat impiorum dies, ne vlteriora cõmittant peccata, cũ tamen lõgiorem vitã poſſent habere à Deo, niſi data vita abuterentur;& quod ita affecti ſunt iniqui erga vitã pręſentẽ,vt ſemper ipſis præmatura videatur mors: nã multoties ſibi longam promittunt vitam, ſicut ille ſtultus apud Luc.12. Vnde Hugo Card. ait improbum non dimidiare dies ſuos,quos,ſcilicet ſibi,promiſerat. Et Hierony. in cap.38. Iſai. in alio ſenſu ait. Peccatores,& impij in dimidio dierũ ſuorum moriuntur,non enim implent opera virtutum; nec ſtudẽt pœnitentia emendare delicta: vnde in medio vitæ curſu,& in errorum tenebris ducũtur ad Tartarum. Et Theodor. in c.3. Ezech. obſeruat, quod certa quadam mẽſura præfinitum tempus ſecũdum diuinã longanimitatem iniquitas amplior effecta contrahit,id,quod per ſe Deus etiam tulit,dicens Geneſ.6. *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum,quia caro eſt*. Hoc eſt,conceptum furorem non amplius continebo,neque differam vindictã cõtra hominem, neque viuere diutius patiar, quia cũ ſit ſpiritus degenerabit in carnẽ,& pectus, & nihilominus ex præſtituto ad pœnitentiam ſpatio centum viginti annorum, videtur detraxiſſe viginti, ſicut affirmat idem Theodoret.

Facit in eandẽ ſentẽtiam Greg. 5. moral.c.29. poſt med. cũ interpretatur verba illa, Eliphæ,Iob in c.4. *De mane vſque ad veſperam ſuccindentur*, vbi

[Margin notes: *Iob 22. n.16.* — *Luc. 12. nu.20.* — *Geneſ. 6. nu.3.* — *Iob 4. nu.20.*]

vbi ita habet, à mane vſque ad veſperam peccator ſuccinditur, dū à vitæ ſuæ exordio vſq; ad terminū iniquitatis perpetratione vulneratur. Omni namque tempore reprobi per augmentū malitiæ cōtra ſe intus ingeminant, quibus ſuccisi in profundum ruant, de quibus bene per Pſal. dicitur: *Viri ſanguinū, & doloſi nō dimidiabunt dies.* Dies quippe dimidiare, eſt tēpus vitæ malè in voluptatibus ductū, ad pœnitētiæ lamenta diuidere, atque hoc ad bonū vſum partiendo reparare; ſed iniqui dies ſuos nequaquā dimidiāt, quia peruerſam mētem nec in extremo tempore immutant, quos contra benè Paul. admonet dicens. Epheſ. 5. *Redimentes tēpus, quoniā dies mali ſunt.* Tēpus quippe redimimus, quando anteactam vitam, quam laſciuiendo perdidimus, flēdo reparamus. Sic Gregor. oſtēdit quomodo impij nō dimidiēt dies vitæ ſuæ; quia cùm deberēt eos dimidiare, ſoluendo per bona opera malè conſumptum tempus, & ſicut ſeruierant iniquitati ad iudicium, ita dimidiū tribuere veritati ad præmiū: ipſi è contra iniquitatibus commiſſis, velut additis percuſſionibus, & ictibus filū, ac telam vitæ ſuccidūt, vt eā, quam procellare iuxta innatū deſideriū, deberēt, citius finiant, & terminent. Pro qua re videndus Bernar. cùm ita incipit ſermonē in noſtrū Cant. Ezech. dicens: *Viri ſanguinū, & doloſi nō dimidiabunt dies ſuos*, perſeuerantes in ſua vetuſtate vſque ad mortē, & hoc, quia nō timent Dominū. Verùm qui timore Domini initiatur ad ſapientiā, is cōtinuò dimidiat dies ſuos, exclamans prę timore: vadā ad portas inferi, &c.

Epheſ. 5. nu. 16.

In hanc ſententiā eſt Theodoret. Orat. 5. in Dan. ad fin. vbi quærit, cur Deus præbuerit tēpus pœnitēdi Nabuchodonoſor, nō ſic verò illius nepoti Balthaſari, à quo & vitā, & regnū pariter abſtulit? Dan. 5. Sic verò habet. Illud inquirendū, cur nā Auctor omniū rerū Deus eruditū Nabuchodon. rurſus in regnū reduxerit, iſtum verò ſtatim regno priuauit, & vita? Cōſiderātes itaq; cōperimus primū, quia Nabuchodonoſ. alterum impietatis pœnas luiſſe nō conſpexerat, idcirco dignū venia iuſto Dei iudicio exiſtimatū, ſed iſte sūmū Patris ſupplicium ſuſpicatus, nihil inde percepit vtilitatis, iure itaque iuſtus iudex illi definito tempore ſuppliciū præſcripſit, iſtū autē nulla venia dignū cenſuit, alioquin & omnia futura prouidens Deus, & proinde apertè ea cognoſcens, atq; præterita, præcognita illius pœnitētia, ita, quæ ad eū pertinebāt, moderatus eſt. Iſtius autē præcognoſcēs perpetuā impietatē, morte ſedat impietatis incremētum. Facit etiā pro hac ſententia D. Ambroſ. lib. 2. de Cain, & Abel. c. 10. ante med. vbi de impiis morte ſublatis, ait. Sic nocētes moriuntur, qui gradū à peccatis reuocari noluerint, vel inuiti tamen finē, nō naturæ, ſed culpæ adipiſcuntur, ne plura delinquāt, quibus vita fœnus eſt delictorum. Quibus in verbis altera metaphora rem explicat Ambroſ. quomodo impij è vita auferantur, ex eo, quòd non dimidiēt dies ſuos, & viā impiā non reuocēt, neque redeant ad Deum, à quo receſſerant. Sic enim intelligere poſſumus dimidiationē dierum in eo, qui conuerſus ad Deum reuocat gradum, & iterum cōficit iter per pœnitentiā, & emendationē, quod antea occurrerat præceps toto impetu petens ſcelera: quia verò non dimidiat hoc modo dies ſuos, neque etiā ad dimidiū dierum ſuorū eos patitur Deus peruenire.

Dani. 5. nu. 30.

Niſi fortè velimus explicare illud, *Viri ſanguinū, & doloſi, nō dimidiabunt dies ſuos*, vt ſit ſenſus: non permittentur à Deo diutius viuere, & peruenire ad dimidium dierum meorum, quia ipſi, vt iniquitati habenas laxēt,

ſemper

ſemper ſibi eſſe videntur in exordio vitæ, & multum ſibi reſtare, proindéque nihil de pœnitentiæ emendatione,& morte cogitant. Vel ſemper ſunt in initio, & non dimidiant, quia ſemper cogitant de incipienda, & inſtituenda vita iuſtitiæ, nunquam tamen à principio procedunt, neque vlterius progrediuntur, vt ad medium,in quo virtus conſiſtit, perueniãt,& ideò nunquam ab initio,& extremo vitioſo exeunt. Sicut enim vitia quædam ſunt in quodam initio, & extremo per exceſſum, à quo reuocandus eſt gradus,vt ad medium veritatis perueniatur:ſic & in quodã alio quaſi initio per defectum vitia ſunt; etenim in periculis adeũdis audax per exceſſum peccat, per defectum verò ignauus,cùm fortitudo in medio ſita ſit Poteſt ita è contra hoc conſiderari,& enumerari in erogandis pecuniis,vbi effuſio excedit, neq; ad medium peruenit,in quo eſt liberalitas; ſicut etiam auaritia defecit, nec medium virtutis attingit. Vbi exponendũ venit celebre illud reſponſum Vlpiani in l. bene collatæ 33. ff. de vſuris, vbi curioſitatem à diligentia diſcriminat his verbis. Dummodo non acerbum ſe exactorem,neque contumelioſum præbeat, ſed moderatum,& cum efficacia benignum,& cum inſtantia humanum: nam inter inſolentiam incurioſam (legendum omnino curioſam)& diligentiam nõ ambitioſum multum intereſt,& ambitioſam dices affectatam. Videndus item Seneca lib.2.de Clement.cap.5. in princip.cùm ait.Quemadmodum religio Deos colit,ſuperſtitio violat; ita clemẽtiam,& manſuetudinẽ omnes boni præſtabunt, miſericordiam autem vitabunt. Et cap.4.circa fi.ait. Hanc(ſcilicet crudelitatem)clemẽtia repellit longiùs à ſe:nam ſeueritatem illi conuenire certũ eſt.Ad rem pertinet hoc loco quærere quid ſit miſericordia. Pleriq; vt virtutẽ, eam laudant, & bonum hominẽ vocãt miſericordem. Hæc autem vitium animi eſt:vtraq; circa ſeueritatem, & circa clementiam poſitæ ſunt, quæ vitare debemus, ne per ſpeciẽ ſeueritatis in crudelitatem, néve per ſpeciem clementię in miſericordiam incidamus: in hoc leuiori periculo erratur; ſed par error eſt à vero recedentium.

Vbi illud aduertendũ eſt Senecam loqui de miſericordia more Stoïcorum,non vt virtus eſt,de qua vidẽdus D.Th.2.2.q.157.maximè in art.4.ad 3.& indicat illa miſericordia nimiam manſuetudinem quæ potiùs ignauia dici poteſt; quod adhuc explico ſuo modo ex legis Conſulto Calliſtrato in l.obſeruandum 19.ff.de off.pręſid. vbi ait. Obſeruandum ius reddenti, vt in adeundo ſe facilem prębeat,ſed contemni non patiatur:nam ex conuerſatione ęquali contemptio dignitatis naſcitur:& in §.1.addit:Sed neque in ignoſcendo excãdeſcere aduerſus quos malos putat, neq; precibus calamitoſorum illacrymari oportet. Id enim nõ eſt cõſtãtis, & recti iudicis, cuius animi motum vultus detegit. Sed ne in meſſem alienã falcem mittamus:videndus Greg.20. moral.c.6. aliàs 8.ad med.vbi de prçlatis ait.Miſcenda lenitas cum ſeueritate,faciendumq; quoddam ex vtraq; vt temperamentum,vt neque multa aſperitate exulcerẽtur ſubditi,neque nimia benignitate ſoluãtur.Hoc nimirum illa tabernaculi arca ſignificabat, in qua cũ tabulis virga ac manna ſimul erat, quia cũ ſanctæ Scripturæ ſcientia eſt in boni rectoris pectore, ſi eſt virga diſtrictionis, ſit & mãna dulcedinis: ſit itaque amor,ſed non emolliens:ſit rigor, ſed non exaſperãs:ſit zelus,ſed non immoderatè ſæuiens, ſit pietas, ſed non pluſquam expediat parcens: intueri libet in Moyſis pectore miſericordiã cum ſeueritate ſociatã, &c.

Eſt optimus in hanc ſententiam locus apud Tullium in partita orat. cùm ait. Cernenda ſunt diligenter, ne fallant nos ea vitia, quæ virtutem videntur imitari. Nam & prudentiam malitia, & temperantiam immanitas, in voluptatibus ſpernendis, & magnitudinem animi ſuperbia in animis extollendis, & integritatem deſpicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effuſio, & fortitudinem audacia imitatur, & patientiam duritia immanis,& iuſtitiam acerbitas, & religionem ſuperſtitio,& lenitatem mollitia animi,& verecundiam timiditas, & illam diſputandi prudentiam concertatio, captatióque verborum, & hanc oratoriam inanis quædam profluentia loquendi.

Obſeruanduſque venit in hanc ſententiam Ambroſ. in cap. 2. Epiſt. ad Coloſſ.ad illa verba: ***In quo circumciſi eſtis:*** vbi ponderat Sathanas à vero cultu homines reuocare ſub alieno nomine, & vitia introducere ſub nominibus virtutum,quia nouit minimè venerandum eſſe,& colendum, ſi apertè proponatur nomen ipſius; ſicut neque vitia fore ſectanda ab hominibus, niſi ſub ſpecie alicuius boni,& virtutis. Sic verò habet: idcirco elementorum ſuadet culturam, vt à Deo auocet, & participes apoſtaſiæ ſuæ volens afficere homines; quia enim ſub nomine ſuo culturam ſuadere non poteſt: horretur enim ipſo nomine, ſub alterius nomine ſuam conatur implere voluntatem. Et in fine eiuſdem cap. ait. Hinc ſe ſapientiæ rationem habere putant homines, quia traditioni humanæ nomen religionis applicant, vt religio appelletur, cùm ſit ſacrilegium. Nomen ergo fingit, (ſcilicet Sathanas)vt falſa quæ ſunt, poſſit vera aſſerere,& humanas mentes in terram humiliat, ne ſe erigant ad ſuperna; aut vt terrena colentes excidant à ſupernis cæleſtibus,& obſint corpori,cuius caput eſt Chriſtus,&c. Proindéque maximè enitendum ne decipiamur,& aberremus à medio virtutum circa vitiorum extrema.

Cùm itaque vitia in extremo ſint, ſeu initio, virtus verò in medio,impij non dimidiant dies ſuos, hoc eſt vitam ſuam non deducunt ad dimidium virtutis,ſed perpetuo in initio, ſeu vitio excedente, aut deficiente verſantur,& qui multum faciunt,dimidiare conſtituũt, & virtutem proſequi proponunt, nunquam tamen ab initio egrediuntur. De huiuſmodi autem viris, qui, velut Pharao procraſtinantur, & ſemper cras dicunt Exod. 8. eleganter ait Seneca Epiſt. 23. quam ſic claudit. Moleſtum eſt ſemper vitam inchoare, aut ſi hoc modo magis ſenſus poteſt exprimi,malè viuunt,qui ſemper viuere incipiunt. Quare inquis? Deſiderat enim explanationem iſta vox, quia ſemper illis imperfecta vita eſt. Non poteſt autem ſtare paratus ad mortem, qui modò incipit viuere. Ita agendum eſt, vt ſatis vixerimus: nemo hoc putat, qui orditur cum maximè vitam; non eſt quod exiſtimes paucos eſſe hos, propemodum omnes ſunt Quidam viuere tunc incipiunt,cùm deſinendum eſt. Si hoc iudicas mirum, adiiciam quod magis admireris. Quidam ante viuere deſierunt, quàm inciperent. Meliùs Gregor.in Pſalm. 5. pœnitent.ibi, ***Ne reuoces me in dimidio dierum meorum,*** ait. Roget vnuſquiſque, vt dum in vitæ huius curſu mentis amore defigitur, antequam de adipiſcẽdis æternis ſatagat, à Deo non reuocetur. Vbi notanda verba illa, antequam de adipiſcendis æternis ſatagat, non enim dicit, antequam cogitet, hoc enim impij faciunt,ſed antequam ſatagat. Satagere enim in vigore Latinitatis

Exod. 8. num. 10.

Pſal. 101. num. 25.

nitatis ſignificat anxium eſſe, & diſtorqueri difficultate alicuius rei faciendæ, vt habet Calepin. à quo deſumpſere Ribera in cap. 4. Micheæ num. 62. Et Lorin. 2. Petr. 1. num. 10. Et in alia ſignificatione indicat diligentem eſſe, & feſtinare cum quadam cura, aut potiùs ſollicitudine,
Luc. 10. num. 40. quemadmodum Martha Luc. 10. *Satagebat circa frequens miniſterium.* Et Quintil. lib. 6. cap. 4. refert de Manlio Sura, qui multum in agendo diſcurſabat, ſaliebat, manus iactabat, togā deficiebat, & reponebat, Afrum dixiſſe non agere, ſed ſatagere. Videndus Iuſtus Lypt. lib. 1. electorum c. 21. vbi dicit, & ex aliis autoribus probat ſatagere, idem eſſe, quod ſatis agere, vel ſatis angi. Quo ſenſu
Mich. 4. num. 10. Mich. in c. 4. n. 10. dixit, *Dole, & ſatage.* Vbi L X X. *Viriliter age.* Quam interpretationem ſecutus eſt Hieron. in comment. In hoc ergo ſenſu ſatagere debemus de adipiſcēdis æternis, & ſatis multum pro eis facere, & laborare. In quam ſententiam notandus venit Fauſt. Rhegienſ. Epiſt. 1. poſt princip. vbi ita ait. Quia Deus non irridetur, ipſe ſe decipit, qui mortem multis temporibus vixit, & ad quærendam vitam iam ſemiuiuus aſſurgit, vt tunc officioſus appareat, quando Dominicæ ſeruituti omnia corporis, & animæ ſubtrahunt officia circa exequendam interioris hominis ſanitatem non ſolùm accipiendi voluntas, ſed agendi expectatur vtilitas. Ita enim legimus: *Si*, inquit, *peccator pœnitentiam egerit pro peccatis ſuis* (egerit, memorauit, non ſolùm dixit, acceperit) *in ſua*, inquit, *iuſtitia, quam operatus eſt, viuet.* Aduertis, quod huiuſmodi medicina: ſicut ore poſcenda, ita opere conſummanda eſt? Inſultare Deo videtur, qui illo tempore ad medicum noluit venire, quo potuit, & illo tunc incipit velle, quo non poteſt. Opus itaque eſt, vt quanta in peccando fuit abrupta, & vegeta ad malum mortis intentio, tanta ſit in vulnerum curatione deuotio. Sic ille docet, nullatenus iacendum, & immorandum vſque ad finem vitæ, quin ad dimidium virtutis progrediatur, qui enim in initio, & extremo vitioſo diu detinentur, ſupplicio ſine fine, & æterno approximant, quod maximè dolendum eſt, & cum Ezechia deplorandum, vel cum Dauide, dum aſſerit iniuſtos nunquam ad dimidietatem in vita ſua peruenire, ſed ad multum dicere, & velle.

Quòd ſi roges cur impij ad virtutis dimidium nunquam perueniant, & ſemper in initio, ideſt, propoſito illius, vel in extremo vitioſo perſiſtant? Id mihi non aliunde prouenire videtur, quàm ex eo, quod aſſucti vitiis nullatenus patiuntur viuere ſecundùm iuſtitiam, & rectitudinem, ſed ſtatim atque aggrediuntur virtutem, & ad illam amplexandam accinguntur, illico reſiliūt, nauſeant, & omninò faſtidiunt. Quod proſequitur Hieron. in c. 18. Ezech. ibi. *Patres noſtri comederunt vuam acerbam*, &c. Ezec. 18. num. 2.
Et libr. 6. in Hieremiam vbi ſic ait. Peccata ſunt vua acerba, vt comedentium dentes obſtupeſcāt, & non poſſint eius ſuauitatem ſentire, de quo dicitur Pſalm. 33. *Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.* Et Pſal. 33. num. 9.
Ambroſ. in Pſalm. 35. in eandem ſententiam ait. Sicut vua acerba dentibus, & fumus oculis; ita iniquitas omnibus vtentibus ea. Grauis pœna, quę cibum impedit, aſpectum obducit, & quod eſt ampliùs, oculis mentis internæ tenebroſam effundit caliginem, vt quod verum eſt, videre non poſſit iniuſtus. Propterea igitur impius ab impietate non egreditur, neque ad virtutem progreditur, quia neque viam agnoſcit præ cæcitate mentis, neque virtutem guſtat præ ægri

ægritudine guſtus. Proſequitur idem argumentum Ambroſ.lib.2.de Cain, & Abel cap.1. Sed mea quidem ſententia optimus omnium rem illuſtrauit D.Auguſt. Concione 2.in Pſalm. 48. poſt med. vbi de diuite epulone, de quo Luc. in cap.6. ait. Diues ille quotidie epulabatur ſplendidè, bene ſecum facere putabatur: cùm autem cœpit ardere apud inferos, tunc inuentum eſt malè, quod putabatur bene; quod enim mâducauerat apud ſuperos, hoc digerebat apud inferos; iniquitatem dico fratres, quam epulabatur: manducabat pretioſas epulas ore carnis, ore cordis manducabat iniquitatem, quod apud ſuperos ore cordis manducauit,hoc apud inferos in illis ſuppliciis digerebat. Manducatur ergo iniquitas. Fortè aliquis dicet,quid eſt quod loquitur, manducatur iniquitas? Non ego dico,audi Scripturam.Prou.10. *Dentibus vexatio eſt, & fumus oculis, ſic iniquitas vtentibus ea.* Qui manducauerit enim iniquitatem, ideſt, qui libenter habuerit iniquitatem, non poterit manducare iuſtitiam, panis enim iuſtitia eſt;quis eſt panis? *Ego ſum panis viuus,qui de cœlo deſcendi.* Ioan.6.Ipſe eſt panis cordis noſtri. Quomodo qui mâducat ore corporis vuas acerbas, obrigeſcunt, & obſtupeſcunt dentes eius, & minus idoneus fit ad manducandum panem, & remanet illi laudare quod videt, & manducare poſſe;ſic & qui iniquitate vſus eſt, & paſtus peccatis in corde incipit, non poſſit manducare panem, laudat verbum Dei, & non facit; vnde non facit? quia cùm cœperit facere laborat, quomodo ſentimus laborare dentes poſt vuas acerbas,cùm cœperimus panem mâducare. Sed quid faciunt illi,quibus obſtupuerunt dêtes? Temperant ſe aliquantulum ab vuis acerbis, & incumbunt pani: ſic & nos ſi volumus manducare iuſtitiam,temperemus nos ab iniquitatibus, & incumbamus iuſtitiæ, & naſcetur in corde, non ſolùm delectatio laudandi iuſtitiam, ſed etiam facilitas manducandi (hoc eſt operandi) ſic Auguſtinus.

Luc. 6. num. 19.

Prou. 10. num. 26.

Ioann. 6. num. 51.

Ex quibus conſtat eos, qui peccatis aſſueſiunt, ægrè, & difficilè poſſe ad iuſtitiam conuerti, & ab iniquitate ſeparari,non minùs enim eis diſplicet virtus, quàm ſuauis cibus ei, cui dentes ob acerbas eſcas obſtupeſcunt. Detinentur itaque miſeri antiqua conſuetudine peccandi, ne ab initio ſui extremo vitioſo ad medium virtutis accedant; vnde Salomon Prouerb.22.num.6.dixit: *Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit,non recedat ab ea.* Vbi Salonius Viennenſ.Epiſcop.ait. Nunquid non multi recedunt à via ſua mala, quàm ambulauerunt in adoleſcentia? Verè plurimi inſpirante diuina gratia in ſenectute conuertuntur à vitiis, quæ habuerant in adoleſcentia; nec Salomon hoc fieri poſſe negat: ſed frequentiùs hoc contingere ſolet, vt mores, quos homo diſcit in adoleſcentia, non eos mutet in ſenectute: attamen non ſemper ita euenire confirmat: & idcirco ponit huiuſcemodi prouerbium,vt animis admoneat, quamuis à prima ætate virtutibus,& bonis operibus ſtudeant inſudare,ne fortè in ſenectute non poſſint ſtudia bonorum operum diſcere, quæ neglexerint in tenera ætate, &c. Eſt ſiquidem difficillimum veterem conſuetudinem deſerere, & ſuperare, quam neceſſitatem voluntariam videtur appellaſſe Dauid, prout eum interpretatur Auguſt.Pſalm.20. cùm dixit: *Quoniam reſpexiſti humilitatem meam,ſaluaſti de neceſſitatibus animam meam.* Ait ergo Auguſt.quæ ſunt neceſſitates vincendarum vetuſtiſſimarum cupiditatum,& annoſarum malarum conſuetudinum? Vincere conſuetu

Prou. 22. num. 6.

Pſal. 30. num. 8.

ſuetudinem, dura pugna, noſti? Vides quàm malefacias, quàm deteſtabiliter, quàm infeliciter, & facis tamen? Feciſti heri, facturus es hodie. Si ſic tibi diſplicet cùm diſputo; quomodo diſplicet tibi cùm cogitas? Et tamen facturus es hoc, &c.

Expertus fuerat hanc neceſſitatem Auguſt. 8. Confeſſ. cap. 11. cùm diceba. Rapiebat ad te decore tuo, & plus in me valebat deterius inolitú, quàm melius inſolitú. Vnde ab Ariſtotel. conſuetudo appellatur ſecunda natura, vt videre eſt apud Chryſoſt. homil. 7. in 1. ad Corinth. quæ primam ipſam naturam excludere videtur, dum vim quandam infert, quæ tamen libertati non officit. Qua de re videndus Ambroſ. cùm explicat illa verba Pſalm. 1. *In cathedra peſtilentiæ non ſedit.* An ignoramus, inquit, quòd tantam vim habeat inueterata conſuetudo peccandi, vt excludat naturam, quæ natura cùm ſit medicabilis ad ſalutem, multo tamen tempore paſſionibus deprauata immedicabilis reperitur: quod adhuc patebit ſi aduertamus cõſuetudinem ita ſibi vendicare noſtram operationem, vt ſicut naturalis operatio antecedit voluntatem, ita & conſuetudo ſine voluntate aliquando operatur, non quaſi neceſſitatem inferre velimus, ſed vt melius vim cõſuetudinis oſtẽdamus ex Chryſoſt. qui ſic loquitur hom. 17. ad Popul. ſtatim poſt med. Conſuetudo, inquit ille, eſt, quæ iam ſine volũtate patratur; verbi gratia: Multi Thebas ingreſſi, cùm primùm fauces tranſcenderint ſignantur. Hoc nouit manus, vel nullo iubente, & ex conſuetudine facere, &c.

Pſalm. 1. nu. 1.

Vnde eleganter Bernar. Serm. de Septẽ Donis Spiritus Sancti in med. Eſt autẽ conſuetudo grauis quędam, & pernicioſa catena ſoluenda vtique faciliùs, quàm rumpenda: vt hic maxime illud Prouerbij videatur vſurpari induſtriam prouidẽtia priorem, vt quemadmodũ vis vi repellitur; & feruore ſpiritus feruor extinguitur deſideriorum, vt maligni artem arte deludas, & conſuetudini conſilium opponas. Alioquin ſi fortè violẽtiam quæras, & caſtigationẽ corporis ſperes conſuetudini præualere, timendum omnino eſt ne ſit pernicioſus labor, & prius ipſa ſubſtãtia deficiat, quàm inolita concupiſcentia, &c.

Vbi licèt omnia verba maximè aduertenda ſint, illa tamen è memoria minimè excidere debent, ſoluẽda vtique facilius, quàm rumpenda: etenim dum vincula franguntur, & rumpuntur, ſemper aliquid ſupereſt, vel coniunctum adhæret, quo facilè poſſit ligari. Iterum is, cui vincula rumpuntur, quando autem vincula ſoluũtur, poteſt is, qui ſoluit ea, longè, laréque abiicere. Proinde ſenſim ſoluenda ſunt vincula conſuetudinis, non quàm citiſſimè rumpenda, & veluti vno ictu frangenda, nihilque relinquendum, quod iterum vigeat, creſcat, & vires reaſſumat. Vnde Iſai. in cap. 58. ait. *Diſſolue colligationes impietatis:* vbi licèt ſit alia prorſus cõmunis expoſitio, Dionyſ. Carthuſ. intelligit peccata addita peccatis, & quaſi colligata inter ſe, quæ habitum generant, & conſuetudinem introducunt. Hæc igitur conſuetudo ſoluenda eſt, non rumpenda, alioquin iterum redibit, alligabit, & in gehennæ incendium deducet.

Iſai. 58. nu. 6.

In huius rei ſymbolum ex mente D. Chryſoſt. vir ille, qui, Numer. 15. colligebat ligna in Sabbato, & in faſcem congerebat, conſulto Domino, lapidibus obrutus eſt, is namque qui actus peccaminoſos cõgerit, colligit, & colligat, cùm potius ſoluere, & diſcerpere deberet, ad res diuinas, & virtutis exercitium obduratur, & veluti lapis redditur, ideóque diuina ſæuiente iuſtitia pro meritis lapidibus

Num. 15. nu. 32.

bus obruitur: Sic verò habet Chryſoſt. hom.27.ad Popul.poſt princ. Si quidam in Sabbato ligna colligens, lapidibus obrutus fuit, qui tali collectione multa peiora committit, & peccatorũ colligit ſarcinã (hæc enim eſt peccatorũ copia) quis ſuſtinebit? Imò verò quid non ſuſtinebit? &c.

Ex dictis igitur duo tanquam corollaria debemus colligere, & peccatorem, ſcilicet ſceleribus perpetrãdis aſſuefactum, nõ dimidiare dies ſuos, quia in extremo, initióq; vitioſo cõcatenatus detinetur, ne ad dimidium virtutis peruenire poſſit: & in dies maiora ligna addere, quibus comburatur in perpetuũ, proindéque item in alio ſenſu nõ dimidiare dies ſuos, ſed in ipſo ætatis flore morte corripi, ne maiora, & grauiora cogatur ſuſtinere ſupplicia. Vnde nõ minimum beneficium illi confertur, ſi ante dimidium dierũ ſuorũ auferatur à vita, quod bene proſequitur Honchala in c.7. Geneſ. cùm ponderat id, quod ſuperius tetigimus, Deum nempe è centum viginti annis conceſſis pro emendatione, & pœnitentia impiorũ abſtuliſſe viginti annos: vel quia, inquit, deſperabatur eorum emendatio, quod fuit iuſtitiæ: vel ne peccata peccatis addentes grauioribus ſuppliciis apud gehennã mortui diſcruciarentur, quod etiam in ipſa iuſtitia non parum habet miſericordiæ. Hoc etiã proſequitur Bernar. ſer. de nimia fallacia præſentis vitæ ſtatim poſt princip. vbi de impio peccatore ait. Bonum eſt ei ſi ſic agere perſeueret, vt flagitiis eius, quibus voluntas modum non ponit, vel neceſſitas finem ponat, expedit ei, qui ſemper anima moritur, vt corpore citiùs moriatur; magis autẽ ei bonũ erat, ſi natus non fuiſſet homo ille. Et Chryſoſt. ho.69. ad popul. poſt med. ait. Si peccator quidẽ abiit, mala repreſſa ſunt: nec ſi Deus pœnitẽtiam acturum nouiſſet, ante pœnitentiã eum rapuiſſet. Vnde è cõtrario quia nouit ipſum vlterius peccaturum, & impœnitẽtem moriturũ, ne maiorẽ pœnam contraheret, & acriores ſibi dolores cõpararet, eũ è vita ſuſtulit. Hoc etiam videtur dixiſſe Nazianz. orat.53. poſt med. his verbis. Illud quidem compertum habeo, prius quoque ex hac vita abripi impios, ac de medio tolli, eò quòd vanitati ſeipſos dediderunt, &c.

Horũ igitur deploranda eſt mors, quos æterna pœna expectat, nõ verò iuſtorum, qualis planè erat Ezechias, cui duplex acceſſerat gaudiũ in morte, alterum ſcilicet de beneacta vita, alterum de æterna, quam iam certò poſſet ſperare: quo ſenſu beatũ prędicat iuſtũ Dauid Pſ.127. cùm ait. *Labores manuũ tuarũ quia mãducabis, beatus es, & benè tibi erit.* In eo enim ſẽſu iuſtus mãducat labores, quiã nõ ſolũ fruitur bonorũ operum, ac laborum mercede, ſed de ipſiſmet laboribus in mẽſa cæleſtis beatitudinis lętitiã percipit, dũ recordatur. Vel etiã duplex aderat gaudiũ, ſc. & quod mortalem, & miſeram exueret vitã, imò potiùs mortẽ. Vnde Plut. de Cõſolatione ad Apoll. probat eſſe Deorũ beneficiũ cito mori, quod ab hac morte liberẽtur, qui moriũtur. Ob hãc cauſam, inquit ille, excellentiſſimos heroüm, & Diis prognatos Poëtæ nobis proponũt, quid ante ſenectutẽ mortẽ cum vita commutent. Vnde Odyſſ.245.

Quẽ ſũmo Diuũ genitor cõplexus amore
Dilexit, Phœbo neq; charior extitit alter.

Deinde poſt multa ſubdit idẽ Plut. Dices immatura ætate abreptũ eſſe, atq; eò fœlicior eſt, qui tot mala non ſenſerit; verè enim dixit Euripides.

Hæc vita nomine vita eſt, ipſa re labor.

Vnde Orig. ho.23. in lib. Numer. ait: quis peregrinationẽ tã odioſam, ac moleſtã, imò verò exiliũ nõ libẽs pro iucũdiſſima patria permutet? Ex eo igitur imprimis debebat lætari Ezechias,

Pſ. 127. nu.2.

zechias,

zechias, quòd miſerã vitæ mortẽ dimitteret, & quòd ad æternã vitã initiaretur, quod elegãter dixit Ber. ſer. 68. in Cãt. poſt med. his verbis. Tranſiſſe de morte ad vitã, vitæ gratiã duplicat. Videdúſq; erit idẽ Ber. ſer. 2. de Petro, & Paulo poſt med. vbi oſtẽdit cur mortes ſanctorũ ſolemni celebritate veneremur, quia ſcilicet pretioſior eſt illorũ mors, quàm vita, tũ addit: ſtudeamus fratres viuere vitã iuſtorum, ſed morte eorũ mori multò magis deſideremus, ſapiẽtia enim iuſtorũ nouiſſima pręfert, ibi nos iudicans, vbi nos inuenerit: quo in loco alludit Bern. ad illa verba, quæ de ſapientia Patris in carne referũr impij in lib. Sap. c. 2. *Prefert nouiſſima iuſtorũ*: vbi Cõplutenſ. Vatabl. & Guarin. *Extrema iuſtorũ beata prædicat*: propriè ex Græco; *Fælicia, periucunda iudicat, & iactat extrema iuſtorum*. Licèt enim impiis, & iuſtis omnia recta ſint, & laudãda, tamẽ nouiſſima hora, & extremum vitæ tẽpus cæteris omnibus anteferrur. Si. n. via, & motus à ſuo termino denominatur, cũ terminus iuſtis ſit beatitudo, ad quã per mortẽ ingrediuntur, cur nõ beata diceretur mors, cui beatitudo reſpondet: Vnde Chriſtus Dñs Matth. 5. in fine beatitudinũ viæ ait. *Gaudete, & exultate, quoniã merces veſtra copioſa eſt in cœlis.*

Sapiẽt. 2. nu. 16. — *Matt. 5. nu. 11.*

ANNOTATIO IV.

Viri iuſti pro virtute comparanda vlteriorem exoptant vitam, & pro humilitate, & merito ſemper ſibi in initio virtutis eſſe videntur; periculoſum autem in initio iuſtitiæ ſemper verſari.

CVm certũ ſit Ezechiã iuxta virtutẽ vixiſſe, ſicut ipſe Dño propoſuit, cũ dixit: *Memẽto quomodo ambulauerim corã te, &c.* Iſai. 38. Minimè exiſtimandũ duximus ipſum nõ alia ratione ablationẽ vitę deploraſſe, niſi quia iã ei nõ licebat templũ adire, & diuino cultui, ac laudibus intereſſe, vt ex ſuperioribus à nobis annotatis cõſtat. Deinde etiã maximè dolebat, quòd nõ haberet tẽpus pœnitẽdi, & ſatisfaciendi pro peccato ſuo, quod cõmiſerat, dũ oſtẽdit theſauros ſuos legatis Regis Babylonis 4. Reg. 20. Sicut realiter fecit, poſtquã Deus quindecim vitæ annos ei protraxit.

Iſai. 38. nu. 3. — *4. Reg. 20. n. 13.*

Neque cõtra hoc facit, imò cõfirmat locus ille Eccleſ. 49. qui negare videtur Ezechiam nullum peccatum cõmiſiſſe, cũ ait. *Præter Dauid, & Ezechiã, & Ioſiã omnes peccatũ cõmiſerunt*: vbi Ianſen. ita habet. Non parua dubitatio oritur circa veritatẽ huius sẽtentiæ; adeò, vt quia videtur apertè cõtrariæ ſcripturis, quidã de veritate huius libri dubitent: nam & hi tres etiam peccaſſe leguntur. Et in ſpecie. Lyra. ibi aduertit Ezechiã peccatum vanæ glorię cõmiſiſſe, dũ magnificẽtiã ſuã Regis Babylonij nũtiis oſtentauit. Scio pleróſque, inter quos eſt Carthuſ. explicare hunc locũ de idolatria, quã dicti Reges nõ commiſerunt, vt videtur colligi ex ipſo contextu, vnde Vatabl. pro eo, quod nos habemus, *Omnes peccatũ cõmiſerunt*, ex Hebr. legit, *perfidioſè defecerunt omnes*, ideſt, circa fidem errauerũt, ad idola deficiẽtes. Et profectò cũ idololatria maximũ omniũ crimẽ ſit, iuxta illud Sapiẽt. 14. *Idolorum cultura omnis mali initiũ, & finis*, ideſt, omniũ peccatorũ fons. Finis verò, quia vltra nõ poteſt quis deterius peccãdo progredi: vnde eſt illud graue exordiũ apud Tert. in li. de Idololatria. Principale crimẽ generis humani, ſũmus ſęculi reat⁹, ſola cauſa iudicij, idololatria: & infrà. Omnia crimina in idololatriã cõditionẽ ſuã repræſentant, quia quod in eis eſt execrabilius, non eſt aliud profectò, quàm

Eccl. 49. nu. 5. — *Sap. 14. nu. 27.*

quã defectio ab ipſo Deo, in quo ratio idololatriæ poſita eſt, quod latè ibi oſtẽdit. Quia verò ex hoc omniũ maximo ſcelere cætera facilè conſe-
Rom. 1. nu. 21. quuntur: vnde Rom. 1. *Cũ cognouiſſent Deũ, non ſicut Deũ glorificauerũt: Idcirco tradidit illos Deus in deſideria cordis, in immunditiã, &c.* Vbi Hier. ait. Omnia præuerterũt in Deũ præuerſi, nec ordinẽ potuere ſeruare naturę, quia naturæ dereliquerũt Authorẽ, &c. Inde igitur eſt, quòd dicti Reges, quia idololatriam nõ admiſerunt, in qua, veluti in radice, continentur omnia peccata, dicantur non peccaſſe.

At verò gloſſa aliter exponit, dicẽs. Hi tres cõparatione aliorũ nõ dicũtur peccaſſe, quod enim peccauerunt cõdigna pœnitẽtia diluerũt; eodẽque modo innuit Ianſen. etſi rẽ ad Dauidem cõtrahat. Dicũtur igitur peccatũ nõ cõmiſiſſe, quia cõdigna pœnitẽtia peracta; in eũ ſtatũ repoſiti ſũt, & reſtituti, ac ſi nũquam peccaſſent. Hoc enim eſt inſigne priuilegiũ pœnitentiæ: de quò argumẽto nos plura diximus ad illud Deut. 32. *Dei perfecta ſunt opera:* vbi de operibus ſupernaturalibus, déq; eorũ perfectione tractauimus. Modò ſatis ſit id, quod obſeruat Rupert. lib. 1. in Ezech. c. 18. poſt
Ezech. 2. nu. 9. & 10. princ. ad illa verba Ezech. 2. *Vidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expãdit illum corã me, qui erat ſcriptus intus, & foris, & ſcripta erãt in eo lamẽtationes, & carmen, & væ.* Per lamẽtationes igitur in prima ſtatim facie, limine, & pagina libri ſcriptas intelligit pœnitẽtes, dicens. Prius lamẽtationes, deinde carmen, quia qui ſeminãt in lachrymis, in gaudio metent; qui autem nunc lamẽtari, ideſt, pœnitentiam agere noluñt, illis væ, quia mittentur in ignem æternum. Sed adhuc conſiderandũ reſtat, quod primo loco deſcripti proponuntur pœnitẽtes, veluti nobiliores in domo Domini. Qua de re vidẽdus Bern. ſer. ad milites tẽpli c. 5. poſt med. vbi alludẽs ad illud Luc. 15. *Gaud. ũ erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiã agẽte, &c.* ait. Nõ miror, ſi etiã ſuperna il- Luc. 15. nu. 10.
la curia iuxta teſtimoniũ Saluatoris, exultat magis ſuper vno peccatore pœnitentiã agẽte, quã ſuper plurimis iuſtis, qui nõ indigẽt pœnitentia, dũ peccatoris, & maligni tantis proculdubio proſit conuerſio, quantis, & prior nouerat conuerſatio. Videndus itẽ Ephræm tract. de pœnit. vbi oſtẽdit pœnitẽti Dauidi neq; cicatricem poſtea præcedentiũ vulnerũ, & ſceleiũ remãſiſſe. De quo argumẽto plura habet Athan. lib. de blaſph. in Spiritum Sanct. Baſil. hom. de pœnitent. eíque germanus frater Gregor. Nyſſ. Orat. Nõ eſſe dolendũ ob eorũ mortem, qui in fide diſceſſerũt. Chryſoſt. hom. 41. in Act. Apoſtol. Cyril. Orat. in Sanctum lauacrum. Orig. ho. 7. in Leuit. & Hieron. epiſt. ad Ruſticum.

Cùm ergo pœnitẽtia in maiorem multoties gratiã reducat, & reponat animã pœnitentẽ, quã ſi nũquã peccaſſet, & ira medeatur vulnerib. peccati, vt neq; cicatricẽ relinquat: inde eſt quod prædicti Reges, quia pœnitentiã egerunt, non peccaſſe dicãtur. Hoc autem quia Ezechias nouerat, ſibíq; maximè profuturã pœnitentiã, ideo de ablata vita, quã ad illã agẽdã deſtinauerat, iure dolet, & meritò lacrymatur. Hoc intelligetur melius, ſi memoria recolamus, cur Dauid ſibi vitã longiorẽ precaretur Pſ. 118. Cũ Pſ. 118. nu. 17.
dicebat: *Retribue ſeruo tuo viuifica me;* ſeu vt aliqui ex Hebræo vertũt, *vt viuã, & cuſtodiã ſermones tuos.* Vbi notãdum eſt verbũ illud, *retribue*, nõ vſurpari ſemper pro præmij redditione, pœnævè ſolutione, ſed interdũ pro liberali collatione alicuius doni. Nã
Pſ. 114. ibi, *Quia Dominus benefecit tibi* habetur idẽ verbũ Hebrẽũ *Gamaa*, Pſ. 114 nu. 17.
quod hoc in loco ponitur, ſicut accuratè tractat Bilius ad Orat. 4. Nazian.

Senſus

Sẽſus proinde eſt. Tribue mihi Dñe, & cõcede,vt viuã,& cuſtodiã ſermones tuos,quaſi dicat,ad hoc enim vitã poſtulo,& exopto,vt cuſtodiã,ſeu obſeruem (vt legit Hilar.) ſermones tuos,quos ſuperiori verſu nõ oblitũ promiſerat:non cuſtodit autẽ Dei ſermones, ſicut hîc aduertit D. Aug. niſi qui prędītus eſt fide per dilectionẽ operãte;quod intelligẽdum eſt de cuſtodia ad meritũ,vel quamuis ſermones,ſeu mãdata ſunt de charitate, vel recapitulantur,& inſtaurantur in pręceptis charitatis; alioqui certũ eſt poſſe varia præcepta abſq; charitate ſeruari,ſicut oſtẽdit D.Th.1.2.q.110. art.10.ad 2.Cuſtodia igitur ſermonũ eſt perfecta, & meritoria obſeruatio mãdatorum,ad quã vult, & precatur Dauid vitam, & pronepos eius Ezechias de more Sãctorũ,qui ad hoc tãtũ volũt diutiùs in hac vita remorari,vt totũ tẽpus in Dei cultũ;& obſequiũ expendant. Quod bene attigit Bern.Ser.de noſtro Cãt.ad illa verba: *Quæſiui reſiduũ annorũ meorũ*,vbi Ezechiæ nomine ita ait: quæſiui reſiduũ annorũ,vt iam mihi viuere inciperẽ, qui cõtra me vixerã vſq; adhuc.Idem enim eſt ſibi viuere quempiam, atq; in Dei obſequium vitam expendere.

Sed quonã pacto intelligẽdũ eſt id, quod ait: *Dũ adhuc ordirer?* Sanè ſicut peccata ſua habent exordia,initia, & incremẽta:ſicut docuit Iacob in c. 1. cũ ait: *Vnuſquiſq; tẽtatur à cõcupiſcẽtia ſua;deinde cõcupiſcẽtia cũ cõceperit, parit peccatũ,peccatũ verò cũ conſũmatũ fuerit, generat mortẽ*; vbi pro maiori intelligẽtia videnda ſunt,quæ ibi diximus: ſic etiã virtus ſua habet exordia, initia,incremẽta,& perfectionem:quod bene notauit Greg.11.moral.c.24.in princ.vbi ait.Sciendum,quia ſicut in corpore,ita ſunt etiã incremẽta ætatis in mente,quod intelligẽdũ eſt ſecũdũ virtutẽ, proindeq; cõſiderãdũ, quod dũ mente ſtatuimus,firmiterq;

Iacob. 1. num. 14.

diffinimus rectè viuere,in exordio,in cõceptioneq; virtutis ſumus,quia verò nihil magis proportionatũ eſt homini,quã virtus,ſicut oſtẽdũt Theologi Scholaſtici in materia de peccatis;nihil enim naturæ rationali congruẽtiùs,quã operari ſecũdùm rectã rationẽ.Vnde Greg.8.moral.c.6.poſt med.ait.Per peccatũ factã eſſe naturã noſtrã extra naturã ſuam.Vt enim ita dixerim,inquit ille,culpę ſuę pœnaliter ſubdita, ipſa iã noſtra natura facta eſt extra naturã,& remiſſa vſq; ad peruerſa opera ducitur:per expreſſionem actionis illicitæ carnẽ putredo afficit:per leuitatẽ verò cogitationis improbę,quaſi ante oculos puluis ſurgit:conſentiendo vitiis puttedine atterimur;vitiorum verò imagines in corde tolerãdo ſordibus pulueris fœdamur:ait ergo S.Iob: *Induta eſt caro mea putredine,& ſordibus pulueris*,&c.

Cùm ergo extra naturam noſtram, imò etiã cõtra illã ſint peccata;virtutes verò ècõtra accõmodatæ maximè ſint menti noſtrę,animæq; libẽter,& facilè adhæreãt, niſi alioquin deprauata ſit: vnde Ambr.de Off.c.7.poſt prin.ait:Popularis,& grata eſt omnibus bonitas, nihilq; quod tam facilè illabatur humanis ſenſibus.Sicut autem natura in noſtris,& conuenientibus ſibi operationibus delectationẽ poſuit,ſic & in virtute, quæ naturæ maximè congruit, gaudium & delectationẽ etiam poſuit: vnde Plato in Mænone,ſiue de Virtute dixit virtutẽ nihil aliud eſſe, quàm gaudere de pulchris,ideſt,de rectè factis:& Plut. lib.de Profectib.virtutũ ſẽtiẽdis pro magno ſigno in profectu virtutis,dixit:Si quis ita de virtute gauderet, vt ſeipſo cõtẽtus eſſet,tanquã ſatis idoneo teſte,& ſpectatore. Et Philo lib. 1. legis allegor. loquens de paradiſo terreſtri ait:Propius paradiſo Edem, ideſt, delitiæ, virtuti enim conuenit pax,voluptas, gaudiũ. Pluraq; habet

Bern.ſuper ea verba: *Ecce nos reliquimus omnia*,cũ adducit verba illa Pſal. Pſal.118. 118.*In via teſtimoniorũ tuorũ delectatus* num.14. *ſum,ſicut in omnibus diuitijs*.Cùm ergo virtus tam noſtrę naturæ cõueniat,& adaptetur,tãtumq; ſecũ ferat gaudij, dolet meritò Ezechias, quòd de ſectãdis virtutibus,& initiãda via ſalutis tandiu cogitauerit, non illicò apprehẽderit,eamq, ingreſſus fuerit, & hoc ſanè dolẽdum eſt,ea maximè ratione,quòd lõgè aliter ſeſe res habeat in vitiis,quę facillimo negotio ſectamur,eiſq; nos ipſos nulla præuia meditatione committimus. Sicut etiam docet Senec.Epiſt.98.in med.in hunc modum:Ad deteriora faciles ſumus, quia nec dux poteſt,nec comes deeſſe:& res etiam ipſa ſine duce,ſine comite procedit:non pronũ eſt iter tãtùm,ſed præceps, & quod pleroſque inemendabiles facit, omniũ aliarum artiũ peccata artificibus pudori ſunt, offenduntq; deerrantem;peccata delectãt, non gaudet nauigio gubernator euerſo,non gaudet ęgro medicus elato, non gaudet orator ſi patroni culpa reus cecidit:at contrà omnibus crimen ſuum voluptati eſt,&c. Proſequitur hoc ipſum Clem.Alex.Orat. ad Gent. vbi inuehitur in eos, qui vt ſe Deo conſecrent,& virtutes proſequãtur,lõgas trahũt moras,& multas præmittũt conſultationes,cũ tamen, vt diabolo ſeſe deuoueant,& vitiis ſe tradãt, nullã interponãt aut moram, aut difficultatem,nihil priùs præmeditẽtur:Inebriamini,inquit, priuſquã conſideraueritis, & an iniuria ſit facienda non valde eſtote ſolliciti, ſed quamprimũ iniuriam facitis, ſolùm autẽ,an Deus ſit colẽdus,quæritis, & an Chriſtus ſit ſequendus,hoc conſiderandũ,& conſultandũ cẽſetis, &c.

Optima ſunt in hãc ſententiã,quę habet Hieron. Epiſt. ad Heliod. cùm ita ſcribit.Quid facis in domo paterna delicate miles?vbi vallũ,vbi foſſa, vbi hyems acta ſub pellibus? Recordare tyrocinij tui,diem,quo Chriſto in baptiſmate conſepultus, in Sacramenti verba iuraſti pro nomine eius, non te patri parciturũ eſſe, non matri. Huc aduerſarius in pectore tuo Chriſtum occidere conatur.Huc donatiuum, quod militaturus acceperas,hoſtilia caſtra ſuſpirãt.Licèt paruulus ex collo pendeat nepos: licèt ſparſo crine, & ſciſſis veſtibus vbera, quibus te nutrierat, mater oſtendat: licèt in limine pater iaceat,percalcatum perge patrem, ſi vis, oculis ad vexillum crucis euola:ſolùm pietatis genus eſt in hac re eſſe crudelem.

Imitãdus profectò,& proponẽdus nobis erit Paul.ad Galat.1.vbi ait:*Cũ* Galat.1. num.16. *placuit ei,qui me ſegregauit ex vtero matris meæ,vt reuelaret filiũ ſuũ in me,cõtinuò non acquieui ſanguini.& carni*, &c. vbi Apoſt.ex mente Hieron.loquitur de principiis virtutũ,ac fidei ſeminibus,quæ in Paulo erãt,quibus ſtatim ſeſe credidit Paul. vbi primùm Deus eadem illi reuelauit.De eo igitur meritò gloriatur, quòd ſcilicet poſt diuinã vocationẽ,deq; modo exequendi,nec in conſiliũ adhibuerit cõſanguineos,aut quempiam alterũ. Text. Syriac. habet: *Non patefeci carni, & ſanguini*.Textus verò Græcus indicat cõſilia,& arcana non cõmunicaſſe,& in ſinũ amicorũ effudiſſe,vt illi quaſi conſiliarij,aut iudices probarent,improbarẽtve, adderẽt,demerẽt,ſuaderẽt,aut diſſuaderẽt, prout eis videretur,ſicut intelligunt Hiero.Chryſoſt. & Theoph.Vult itaque Paul.oſtẽdere ſe nullam omnino morã interpoſuiſſe,ſed illico abſque vlla dilatione, & conſultatione Dei vocationi adhæſiſſe. Neque eſt, quod nobis quis obiiciat id, quod Paul.nu.18. addit; Galat.1. Veniſſe, ſcilicet, Hieroſolymam, & num.18. cum Petro Euangelium contuliſſe,vt patet ex eadem Epiſt.ad Galat.cap.2. Galat.2. Contulit enim cum Petro,non quaſi num.2.

dubius

dubius aut nõ ſatis inſtructus, vt pleniùs, aut certiùs inſtrueretur: ſed vt apud fideles omnes, quos docebat, cõſtaret, eũ in fide, & doctrina cõmunicare, & conſentire cũ Petro, aliiſq; Apoſtolis: nõ enim cõſultationes expectauit, aut quęſiuit, qui cõtinuò acquieuit, & ſe totũ Deo vocãti cõmiſit.

Sic ſimiliter fecit Petrus, & Andreas. Matth. 4. qui vocati à Chriſto
Matth. 4. num. 30. Dño dicẽte: *Venite poſt me, cõtinuo relictis retibus ſequuti ſunt eum.* Vbi Bern. Serm. 2. de S. And poſt pr. ait. Illi continuò nihil diiudicantes, aut hęſitantes, non ſolliciti vnde viuerent; non conſiderantes quonam modo rudes homines, & ſine literis prædicatores fieri poſſent; nihil deniq; interrogantes, ſine omni mora, relictis retibus, & naui ſecuti ſunt eũ. Agnoſcite fratres quoniã propter vos ſcripta ſunt hęc, propter vos ſingulis annis in Eccleſia recitantur. Similia ſunt quę habet idem Bern. in Declamationibus ſuper, *Ecce nos reliquimus omnia,* ante med. contra eos, qui in præconcepta virtute detinentur, ne proſiliant, ita ait. Quãtos mundi ſapiẽtia maledicta ſupplãrat, & cõceptũ in eis extinguit ſpiritũ, quẽ voluerat, Dominus vehementer accẽdi. Noli, inquit, præcipitanter agere, diu cõſidera, diligentiùs intuere. Magnum eſt illud, quod proponis, & opus habes multa deliberatione, experire quid poſſis, amicos cõſule, ne poſt factũ pœnitere cõtingat. Hæc ſapientia mũdi terrena, ſuffocatrix vitæ, mater trepiditatis, quæ ſolet Deo vomitum prouocare. Caue tibi, ait, vt quid enim? Cùm Deo verbum eſſe non dubites, quid opus eſt deliberatione? Vocat magni conſilij Angelus, quid aliena conſilia præſtolaris? Quis enim fidelior, quiſve ſapientior illo? Deduc me, & deducar, fortior eſto, & inualeſce, noui ego quænam ſunt, quæ oportet fieri citò. Ab ore putei gehennæ eripior, & inducias, petã, & retardabor, & cunctabor exire, ſi fortè interim fiat aliquid? Abſcondi ignẽ in ſinu meo, & exuſto iam latere, iam mundatis viſceribus, iam ſanie diffluente, diu mihi & deliberãdum eſt, an expergiſcar, an excutiã, an abiiciã illũ? Magnum omnino eſt, quod offertur, ſed eo vtiq; libentiùs, & feſtinãtiùs ſuſcipiẽdũ, & obuiis arripiendũ manib. cum feruore, & hilaritate. Amicos conſulam, qui non legi: *Inimici hominis domeſtici eius.* In Euangelio legimus promittenti cuidã ſequi Dominum, ſed defunctũ priùs patrẽ ſepelire volẽti reſponſum à Chriſto, vt ſineret mortuos ſepelire mortuos ſuos. Matt. 8. Alteri quoque Matth. 8. num. 22.
ſuis tantũ, qui in domo erant, valedicere cupienti: *Nemo,* inquit, *mittẽs manum ad aratrũ, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.* Luc. 9 Sed qui audierat Luc. 9. num. 62.
priùs? *Magiſter,* ait, *volo te ſequi quocũque ieris.* Cui reſpõdet Dñs: *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidum: filius autem hominis nõ habet, vbi caput ſuum reclinet.* Prudentiam carnis in fouea vulpis in nido volucris arguẽs cordis elationem, &c. Facit item in hãc ſententiam Aug. in Pſal. 102. ibi, *Miſerator, & miſericors Dominus, patiens, & multum miſericors.* Deus, inquit ille, te longanimitate ſua parcendo ad pœnitẽtiam adducit, tu autem quotidie dicis: finitur hodiernus dies, & ſic ero craſtino die. Fratres non tardetis cõuerti ad Dominũ, ſunt enim qui pręparant conuerſionem, & differunt & fit in illis vox coruina, cras, cras. Coruus de arca miſſus non eſt reuerſus; non quærit Deus dilationem in voce coruina, ſed conuerſionem in gemitu columbino. Quandiu cras? &c.

Hoc igitur meritò dolebat Ezechias, quod in propoſito virtutũ tandiu hæreret, cùm non ſit diutiùs pręſtolandũ ea maximẽ ratione, quã tetigimus, quod ſc. virtutes ſtatim animo noſtro adhæreãt, & quã citiſſimè Deo

Deo dátc adoleſcát, quod dilucidabitur ex c. 7. Mich. n. 1. vbi ſic habetur: *Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit in Autumno racemos vindemiæ, non eſt botrus ad comedendũ, præcoces ficus deſiderat anima mea:* vbi ſtatim occurrit, quomodo ſi Deus proponitur in Autumno eſſe, cur pręcoces ficus deſideret, qui fructus non niſi verno, vel ad multum æſtiuo tempore matureſcũt? Ratio in promptu eſt pro re pręſenti, quod voluit Deus oſtẽdere diſcrimẽ inter fructus agrorũ, & animorũ, de quib. ſub illa metaphora loquebatur, nã fructus bonorũ operũ nõ ſic proueniũt, ſicut fructus arborũ: hi enim certo anni tẽpore dũtaxat proferuntur: illi verò quolibet tẽpore debẽt, & poſſunt diuina adiuuante gratia prouenire, imò tota vita noſtra debet eſſe frugifera, neſcit enim tarda molimina Spiritus ſancti gratia, & ſtatim atq; animã pulſat, & illuſtrat. Voluntas noſtra, ſi aſſenſum præbeat, & cooperetur, fructus virtutũ profert, neque enim indiget acceſſu Solis, qui aliquãdo abeſt, ſed fœcũdatur diuina gratia, quæ nũquã deeſt, quod poſſumus explicare ex illo loco. Marc. 11. vbi Chriſtus Dñs vt vidiſſet à longè ficũ habẽtẽ folia, *Venit ſi quid fortè inueniret in ea, & cũ veniſſet nihil inuenit præter folia, nõ enim erat tẽpus ficorũ: & reſpõdẽs dixit ei: Iã nõ amplius in æternũ ex te fructũ quiſquã mãducet.* Addit verò Matt. 21. *Et areſacta eſt cõtinuò ficulnea.* Rẽ verò explicat Aug. Ser. 44. de Verb. Dñi, ant. med. in hũc modũ. Nõ erat illius pomi tẽpus ſicut Euãgeliſta teſtatur, & tamen eſuriens poma quęſiuit in arbore Chriſtus, neſciebat quod ruſticus ſciebat? Quod nouerat arboris cultor, non nouerat arboris creator? Cũ ergo eſuriẽs poma quęſiuit in arbore, ſignificauit aliquid eſurire, & aliquid aliud quętere, & arborem illã ſine fructu foliis plenã reperit, & maledixit, & aruit. Quid arbor fecerat fructũ nõ afferẽdo? Quę culpa arboris infœcũditas? Sed ſũt qui fructum volũtate dare poſſunt. Illorum eſt culpa ſterilitas, quorũ fœcunditas eſt volũtas. Sic ille. Si ergo fœcũditas virtutũ à voluntate noſtra dependet, quę quolibet tẽpore fructus proferre potuit, ea, quæ diu in exordio, conceptione, ac propoſito fructificãdi verſata eſt, nec tamẽ fructũ protulit, meritò dolere debet ſi in eo ſtatu morte corripiatur, ipſi enim meritò imputabitur defectus, quæ ſolo ſenſu poſſet à propoſito in effectum tranſire, ſicut bene aduertit Bern. in declamationibus ſuper *Ecce nos reliquimus*, ante med. his verbis: Vis peruenire? Incipe tranſilire. Alioquin proripietis miſer in deſiderio terrenorum, & à ſummo bono eò longiùs inuenietis, quo te ampliùs dederis caducis rebus, & tranſitoriis appetendis.

Mich. 1. *Marc. 11. num. 13.* *Matt. 21. num. 19.*

Hoc adhuc illuſtro ex celebri, & difficili loco Gen. 12. quãdo Deus dixit ad Abrahã: *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terrã, quam monſtrauero tibi.* Conſtat autẽ ex ſup. c. 11. n. 31. quòd eo tẽpore iam Thare pater Abraham tulerat filiũ ſuũ, & Loth filiũ filij, & eduxerat eos de Hur Chaldæorũ, vt irent in terram Canaan. Quinimò, & Stephan. Act. 7. ait: *Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ, cũ eſſet in Meſopotamia, & dixit ad illum: Egredere de terra tua, & cognatione tua, & veni in terrã, quã monſtrauero tibi.* Huius difficultatis cardo in eo verſatur, quòd poſtquam ipſe exierat de terra ſua, ſc. de Hur Chaldæorũ, inde præcipitur egredi, quaſi nondum exierat: cuius difficultatis nodus facilè ſoluitur, nõ quidẽ dicẽdo, ſicut Theod. Hiero. & alij, quod Abrahã bis fuerat vocatus à Deo, primò in Hur Chaldæorum, ſecũdò cùm eſſet in Harã: ſed dicẽdo eandẽ eſſe vocationẽ, de qua Moyſes Gen. 12. & eam, de qua Steph. Act. 7.

Gen. 12. num. 1. *Act. 7. num. 2.*

Factamque

Factámque fuiſſe in Hur Chaldæorum, id non aſſerit Stephanus dicto loco, eadémque vtrobique ſunt verba. Ita D. Auguſt. 16. de Ciuit. cap. 15. Vnde dicto loco. Geneſ. 11. prolepſis continetur, ſiue anticipatio, voluit enim ibi Moyſes vitam ſimul, & mortē Thare texere, ideóque omnia ſimul adiunxit, & ideo in cap. 12. ait. *Dixit autem Dominus ad Abraham, egredere de terra tua, &c.* Intelligendum eſt, dixerat autem ſcilicet iam ante cùm verſaretur Abraham in Hur Chaldæorum.

Neque officit ſi quis obiiciat Stephanum dicere vocatum Abraham, cùm eſſet in Meſopotamia, vnde videtur conſequens nō fuiſſe vocatum in Hur Chaldæorum. Reſpondetur enim Stephanum latè ſumpſiſſe Meſopotamiam, vt complectitur etiam vicinam Chaldæam, ſicut patet ex eo, quod ſtatim addit Stephanus: *Tunc exijt de terra Chaldæorum, & habitauit in Charan, neque hoc abſonum eſt.* Nam Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonem, quæ eſt metropolis Chaldæorum, Meſopotamiæ annumerauit, hoc igitur ſuppoſito, quia in morali argumento ſumus, aliam ſolutionem ad moralem ſenſum accommodatam habemus, ſtando in ea ſententia, quæ duplicem vocationem admittit, alteram factam Abrahæ in Hur Chaldæorum, alteram in Meſopotamia extra Chaldæam.

Quia verò ſtatim poſſet quis obiicere, cur egredi præcipiatur de terra ſua ille, qui iam extra eam factus fuerat? Reſpondet D. Thom. ibi, qui egreſſus eſt corpore exeat ſpiritu. Qua de re multa ibi habet Ambroſ. lib. 2. de Abraham, cap. 1. & 2. Vt ſit ſenſus, quod licet Abrahā eſſet iam extra Hur Chaldæorum, mente tamē adhuc ibi detinebatur, & affectu, & ideo inde egredi præcipitur. Hoc enim maximè requiritur ad profectum virtutis, ſi illam ſcilicet non tantum voto, deſiderio, externo ſermone, ac corpore videamur amplecti, ſed potius mente, & puro corde eam proſequamur.

Hic quadrat locus ille. Cant. 6. vbi Sponſus ait: *Deſcendit in hortū meum, vt viderem poma conuallium, & inſpicerem ſi floruiſſent vineæ, & germinaſſent mala punica.* Vbi illico obſeruandum occurrit, quod cū poma non eodem tempore proueniant, quo florent vineæ, vt apertè conſtat, de virtutibus intelligendus eſt locus cum grauioribus Interpretibus: iam verò virtutibus nullum determinatum tempus eſt neceſſarium: quando verò aliæ in flore ſunt, aliæ ad maturitatē peruenere, & quæ modò tātum florent, ſtatim fructus proferunt, cùm totum pendeat à volūtate noſtra, cui pręſto ſemper adeſt diuina gratia: proindéque nobis iure à Deo imputatur, ſi adhuc acerbæ, & immaturæ, ac veluti in initio, & exordio tantum ſint, in ſtatu Deo admodum diſplicent, eò quòd per nos ſtet quo minus ad perfectionem non perueniunt. *Cant. 6. n. 10.*

Hinc eſt quod Leuit. 2. dicitur: *Si obtuleris munus primitiarū frugū tuarū Domino de ſpicis adhuc virētibus, torrebis eas igni, & confringes in morē farris, & ſic offeres primitias Domino, fundes ſuper ea oleū, & thus imponēs, quia oblatio Domini eſt.* Vbi Interlinealis per ſpicas virides, initia bonorū operum accipit, & Iſych. eos, qui non ſe ſtatim virtuti credunt, interpretatur. Sicut autem virentes ſpicæ ad cibum minimè aptæ ſunt, ſic & virtutes, dū ab exordio non progrediuntur, minimè nobis proſunt. Prouide, inquit Iſych. quemadmodum fructus humidos, necdū molæ aptos, vt fiāt farina, vel ſimilia igni confringentes, paleas ſeparemus, ſic illi ſpiritus, ſc. igne indigent, quo ſcilicet ad maturitatem perueniāt, & omnem inſcitiam, *Leuit. 2. n. 14.*

& dubietatem excludantur: & quia hæc virtutum virilitas ex defectu deuotionis oritur; thus adhibendum præcipitur per quod deuotio deſignatur, ſicut aduertit Lyran.

Dum itaque anima in exordio, & veluti prima conceptione virtutis eſt, minimè Deo placet quod multum virilitatis & indigeſtionis mũdialis habet, quæ omnino Deo diſplicet, & ſi decocta nõ fuerit diuini amoris igne, in æternum comburenda tradetur, nunquam tamen matureſcenda. Ideo Ambr. lib. 2. de Abel, & Cain, cap. 6. poſt princip. ait: Si offeres ſacrificium de primitiuis ouibus frixum in igne, frixum pingue, offeres ſacrificium primitiuorum, ſicut ſcriptum eſt, quod ſignificat fidem tuam veluti igne purgatã eſſe debere, & Sanctorum feruere ſpiritu. Vtatur verbo Domini ſicut igne virtus animæ tuæ. Vide iuſtũ Ioſeph, ſicut ſcriptum eſt Pſ. 104. *Eloquium Domini inflammauit eum.* Torreatur fides tua ſicut ſpicæ meſſium. Tunc in maturitatem fructuum præferunt, cùm eas primo Solis proceſſu tempora æſtiua torruerint. Illi, qui ſuccincti lumbos non crudum, neque coctum aqua, ſed aſſum igne caput agni edere iubebantur, ſicut habes in Exod. 12. Forti ac fideli animo pedeſtri itinere maria trãsfretarunt; & cætera, quæ proſequitur in hanc ſentẽtiam. In quam etiam facit Bernard. Serm. 2. de Purific. ad med. vbi de Cãdelarum proceſſione loquens, ait: Opera noſtra in feruore agenda ſunt, & in deſiderio cordis, vt ſint lucernę ardentes in manibus noſtris. Luc. 12. Alioquin timendum eſt, ne fortè tepidos nos euomere incipiat, qui in Euangelio loquitur, dicens: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi vt ardeat?* Luc. 12. Hic plane ſacer, & benedictus eſt ignis, quẽ Pater ſanctificauit, & miſit in mundum. Habet enim etiam aduerſarius noſter, vtpote peruerſus diuinorum operum æmulator; habet, inquam, ignem ſuum & ipſe ignem concupiſcentiæ carnalis, ignem inuidiæ, & ambitionis, quem Saluator in nobis non accendere, ſed extinguere venit. Denique ſi quis alienum hunc ignem in diuino offerre præſumpſerit ſacrificio, etiamſi patrem habeat Aaron morietur in iniquitate ſua.

Pſ. 104. nu. 20. — Exod. 12. nu. 9. — Luc. 12. nu. 35. — Luc. 12. nu. 49.

Adhuc hoc clariùs innoteſcet ex Gregor. Nyſſen. ex illa Orat. 5. in Cant. ad illa verba Cant. 2. *Ficus protulit groſſos ſuos:* vbi ait. Quod de ficu dicitur protuliſſe illam groſſos ſuos, hac ratione facilè percipiemus. Eſt enim omnino ficus ob calorem magna vis in attrahendo ab imo humore, cúmque magna iam in meatibus interioribus collecta eſt humoris copia, neceſſe eſt fluxione quadam idem, quod terreſtre: ac nullius eſt vſus, ex eius ramis excerni, atque hoc fit ſæpenumero donec ſuo tempore ficus eas humoris partes protrudat; quæ ſynceræ, & ad nutriendum idoneæ ſint ab omni inutili qualitate repurgata. Quod igitur ante dulcem maturúmque fructum à ficu protruditur, & ipſum quandam fructus ſpeciem habens groſſus appellatur. Verùm non ipſe fructus eſt, ſed illius quoddam quaſi procemium. Ea verò ſi quis videt, omnino ipſum etiam fructum expectat, cùm tamẽ fructus impediãt, &c.

Cant. 2. nu. 13.

Sunt igitur groſſus veluti præcurſores fructuum, ſicut ibi dixit Philo Carpath. Vnde iam conſtabit quidnam laudauerit Sponſus in ea ficu, & anima quæ ipſi placuit, longè aliter ac illa quæ fructum non habebat: & ideo areſacta eſt, ſcilicet quod inutiles groſſos terreſtres & inutiles proferendo abieceris adhoc, vt fructus afferret, & à ſe abiecerit quidquid ſpeciem fructus tantummodò refe-

referebat. Similia ſunt quæ habet Hieron. in cap. 7. Mich. ad illa verba, *Præcoquas ficus deſiderauit anima mea:* quo in loco per groſſos ficorũ intelligit prioris arboris ficos immaturos acerbóſque, & ineptos ad veſcendum, qui plerumque ſpontè decidunt ab arbore; præſertim flante vento aliquo vehementi, iuxta illud Apocal. 6. vbi Ioab per comparationem & amplificationem, ita loquitur: *Et ſtellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos.* In eo igitur ſenſu deſiderat Deus præcoces ficus, ideſt, inutilium abiectionem, vel vtilium prouentum, qui ſuccedit proiectis illis primis, immaturíſque groſſibus. Et Ambroſ. lib. de Iſaac, & Anima, cap. 4. referens prædicta verba Sponſi, *Ficus protulit groſſos ſuos*, ait. Quid dubitas quia groſſos dixit, priores diſcutit, vt poſteriores meliores afferat. Similia ſunt quæ habet D. Proſp. in lib. dimidij, cap. 17.

Mich. 7. nu. 1.

Apoc. 6. nu. 17.

Debet igitur pia, & iuſta anima quæ acerba, immatura, & viridia ſunt, vel à ſe proiicere tanquam inutilia vel calore ſpiritus decoquere, & apta reddere, vt poſſint Deo offerri eique placere. Pro qua doctrina videndus eſt Origen. lib. 4. hom. in Cant. hom. 4. vbi per groſſos intelligit initia ipſa ſeu primitias virtutũ, quibus meliora propè diem ſperamus tanquam fructus ac ficos quoſdam meliores, maturiores, & dulciores. Theodoret. verò prorſus in rem noſtram per groſſos intelligit præcoces quoſdam fidei fructus, ideſt, opera quædam imperfecta, & quaſi inchoata, de quibus nobis hoc in loco eſt ſermo, qualia cernere eſt in his, qui viam virtutis, & pietatis ingredi conſtituunt, quæ veluti ficus imperfectos permittunt, vt tandem perfectos, maturos, & ſtabiles proferant. *Ficus,* inquit Theodoret. *protulit groſſos ſuos*, ideſt, præcocem fidei fructum, per quem, & alter operum fructus firmus, ac ſtabilis gignitur, qui non decidit ſed matureſcit, & iucundiſſimus euadit. Debet itaque ea anima, quæ medium virtutis aſſequi vult imperfecta initia, virides, ac immaturas cogitationes protrudere, & à ſe repellere, vt veræ, & perfectæ virtutis fructum poſſit afferre, alioqui ſub initio tantum delireſcens imperfectè ſe habebit, & damnationem facilè incurret, quod videtur deploraſſe, Rex pius in verbis noſtri textus quod adhuc melius intelligemus ſi cum Gregor. interpretemur verba illa. Pſalm. 101. *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum*, vbi per dimidium dierum imperfectam, & immaturam virtutem intelligit, quæ adhuc ſub initio & propoſito tantum continetur, de qua in præſenti agimus. Sic verò ille habet in 5. Pſalm. dictum pœnitentialem. Per dimidium dierum imperfectionem vitæ accipimus, in qua ſe fidelis quiſque non reuocari de mundi huius exoret exilio, ne ſi in die exitus ſui tranſitoriæ adhuc vitæ amore occupatus fuerit, ad illam æternitatis vitam tranſire minus poſſit. Sancti viri etſi ſunt mortali carne circundati, nequaquam ſunt in dimidio dierum; quia perfecti deſiderij amore à terrenis ſuſpenſi, illa beatæ vitæ æternitate iam in ſpe perfruuntur. Sic ille oſtendit quàm periculoſæ ſunt huiuſmodi virtutum conceptiones, & initia; quæ adhuc à maturitate, & perfectione longè diſtant. *Pſ. 101. nu. 24.*

Hinc eſt quod Deus. Leuit. 19. pro immundis præcepit haberi ea poma, quæ prioribus annis arbores proferrent; ſic enim habet ſacer Textus: *quando ingreſſi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera auferetis præputia eorum: Poma, quæ germinant* *Leuit. 19. nu. 23. & 24.*

& dubietatem excludantur: & quia hæc virtutum virilitas ex defectu deuotionis oritur;thus adhibendum præcipitur per quod deuotio deſignatur,ſicut aduertit Lyran.

Dum itaque anima in exordio, & veluti prima conceptione virtutis eſt, minimè Deo placet quod multum virilitatis & indigeſtionis mũdialis habet, quæ omnino Deo diſplicet, & ſi decocta nõ fuerit diuini amoris igne,in æternum comburenda tradetur, nunquam tamen matureſcenda. Ideo Ambr.lib.2. de Abel, & Cain, cap.6. poſt princip. ait: Si offeres ſacrificium de primitiuis ouibus frixum in igne, frixum pingue, offeres ſacrificium primitiuorum, ſicut ſcriptum eſt, quod ſignificat fidem tuam veluti igne purgatã eſſe debere, & Sanctorum feruere ſpiritu. Vtatur verbo Domini ſicut igne virtus animæ tuæ.Vide iuſtũ Ioſeph,
Pſ. 104. nu.20. ſicut ſcriptum eſt Pſ. 104. *Eloquium Domini inflammauit eum.* Torreatur fides tua ſicut ſpicæ meſſium. Tunc in maturitatem fructuum præferunt, cùm eas primo Solis proceſſu tempora æſtiua torruerint. Illi, qui ſuccincti lumbos non crudum, neque coctum aqua, ſed aſſum igne caput agni edere iubebantur, ſicut habes
Exod.12. nu. 9. in Exod. 12. Forti ac fideli animo pedeſtri itinere maria trãsfretarunt; & cætera, quæ proſequitur in hanc ſentẽtiam. In quam etiam facit Bernard. Serm.2.de Purific. ad med. vbi de Cãdelarum proceſſione loquens, ait: Opera noſtra in feruore agenda ſunt,& in deſiderio cordis,vt ſint lucernę ardentes in manibus noſtris.
Luc.12. nu.35. Luc.12. Alioquin timendum eſt,ne fortè tepidos nos euomere incipiat, qui in Euangelio loquitur, dicens:
Luc. 12. nu.49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi vt ardeat?* Luc.12. Hic plane ſacer,& benedictus eſt ignis, quẽ Pater ſanctificauit, & miſit in mundum. Habet enim etiam aduerſarius noſter, vtpote peruerſus diuinorum operum æmulator; habet, inquam, ignem ſuum & ipſe ignem concupiſcentiæ carnalis, ignem inuidiæ, & ambitionis,quem Saluator in nobis non accendere, ſed extinguere venit. Denique ſi quis alienum hunc ignem in diuino offerre præſumpſerit ſacrificio, etiamſi patrem habeat Aaron morietur in iniquitate ſua.

Adhuc hoc clariùs innoteſcet ex Gregor. Nyſſen. ex illa Orat. 5. in Cant.ad illa verba.Cant.2. *Ficus protulit groſſos ſuos:* vbi ait.Quod de ficu dicitur protuliſſe illam groſſos ſuos, Cant.2. nu.13.
hac ratione facilè percipiemus. Eſt enim omnino ficus ob calorem magna vis in attrahendo ab imo humore, cúmque magna iam in meatibus interioribus collecta eſt humoris copia, neceſſe eſt fluxione quadam idem, quod terreſtre: ac nullius eſt vſus, ex eius ramis excerni, atque hoc fit ſæpenumero donec ſuo tempore ficus eas humoris partes protrudat;quæ ſynceræ,& ad nutriendum idoneæ ſint ab omni inutili qualitate repurgata. Quod igitur ante dulcem maturúmque fructum à ficu protruditur, & ipſum quandam fructus ſpeciem habens groſſus appellatur. Verùm non ipſe fructus eſt, ſed illius quoddam quaſi procemium. Ea verò ſi quis vider, omnino ipſum etiam fructum expectat,cùm tamẽ fructus impediãt,&c.

Sunt igitur groſſus veluti præcurſores fructuum, ſicut ibi dixit Philo Carpath. Vnde iam conſtabit quidnam laudauerit Sponſus in ea ficu, & anima quæ ipſi placuit, longè aliter ac illa quæ fructum non habebat:& ideo areſacta eſt,ſcilicet quod inutiles groſſos terreſtres & inutiles proferendo abieceris adhoc, vt fructus afferret, & à ſe abiecerit quidquid ſpeciem fructus tantummodò

refe

referebat. Similia ſunt quæ habet Hieron. in cap.7. Mich. ad illa verba, *Præcoquas ficus deſiderauit anima mea*: quo in loco per groſſos ficorũ intelligit prioris arboris ficos immaturos acerbóſque, & ineptos ad veſcendum, qui plerumque ſpontè decidunt ab arbore, præſertim flante vento aliquo vehementi, iuxta illud Apocal. 6. vbi Ioab per comparationem & amplificationem, ita loquitur: *Et ſtellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos.* In eo igitur ſenſu deſiderat Deus præcoces ficus, ideſt, inutilium abiectionem, vel vtilium prouentum, qui ſuccedit proiectis illis primis, immaturíſque groſſibus. Et Ambroſ. lib. de Iſaac, & Anima, cap.4. referens prædicta verba Sponſi, *Ficus protulit groſſos ſuos*, ait. Quid dubitas quia groſſos dixit, priores diſcutit, vt poſteriores meliores afferat. Similia ſunt quæ habet D. Proſp. in lib. dimidij, cap.17.

Mich. 7. nu.1.

Apoc. 6. nu. 17.

Debet igitur pia, & iuſta anima quæ acerba, immatura, & viridia ſunt, vel à ſe proiicere tanquam inutilia vel calore ſpiritus decoquere, & apta reddere, vt poſſint Deo offerri eique placere. Pro qua doctrina videndus eſt Origen. lib.4. hom. in Cant. hom.4. vbi per groſſos intelligit initia ipſa ſeu primitias virtutũ, quibus meliora propè diem ſperamus tanquam fructus ac ficos quoſdam meliores, maturiores, & dulciores. Theodoret. verò prorſus in rem noſtram per groſſos intelligit præcoces quoſdam fidei fructus, ideſt, opera quædam imperfecta, & quaſi inchoata, de quibus nobis hoc in loco eſt ſermo, qualia cernere eſt in his, qui viam virtutis, & pietatis ingredi conſtituunt, quæ veluti ficus imperfectos permittunt, vt tandem perfectos, maturos, & ſtabiles proferant. *Ficus*, inquit Theodoret. *protulit groſſos ſuos*, ideſt, præcocem fidei fructum, per quem, & alter operum fructus firmus, ac ſtabilis gignitur, qui non decidit ſed matureſcit, & iucundiſſimus euadit. Debet itaque ea anima, quæ medium virtutis aſſequi vult imperfecta initia, virides, ac immaturas cogitationes protrudere, & à ſe repellere, vt veræ, & perfectæ virtutis fructum poſſit afferre, alioqui ſub initio tantum deliteſcens imperfectè ſe habebit, & damnationem facilè incurret, quod videtur deploraſſe, Rex pius in verbis noſtri textus quod adhuc melius intelligemus ſi cum Gregor. interpretemur verba illa. Pſalm. 101. *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum*, vbi per dimidium dierum imperfectam, & immaturam virtutem intelligit, quæ adhuc ſub initio & propoſito tantum continetur, de qua in præſenti agimus. Sic verò ille habet in 5. Pſalm. dictum pœnitentialem. Per dimidium dierum imperfectionem vitæ accipimus, in qua ſe fidelis quiſque non reuocari de mundi huius exoret exilio, ne ſi in die exitus ſui tranſitoriæ adhuc vitæ amore occupatus fuerit, ad illam æternitatis vitam tranſire minus poſſit. Sancti viri etſi ſunt mortali carne circundati, nequaquam ſunt in dimidio dierum; quia perfecti deſiderij amore à terrenis ſuſpenſi, illa beatæ vitæ æternitate iam in ſpe perfruuntur. Sic ille oſtendit quàm periculoſæ ſunt huiuſmodi virtutum conceptiones, & initia; quæ adhuc à maturitate, & perfectione longè diſtant.

Pſ. 101. nu. 24.

Hinc eſt quod Deus. Leuit. 19. pro immundis præcepit haberi ea poma, quæ prioribus annis arbores proferrent; ſic enim habet ſacer Textus: *quando ingreſſi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera auferetis præputia eorum: Poma, quæ germinant*

Leuit. 19. nu. 23. & 24.

nant immunda erunt vobis,nec edetis ex eis,quarto autē anno fructus eorum ſanctificabitur laudabilis Domino. Vbi Interlinealis Gloſſa, per poma illa noua, quæ germinant, intelligit opera, quæ incipiunt. Oleaſt. verò accipit opera iuuentutis, quæ vt plurimum vitioſa,imperfecta,& imminuta ſunt quod melius percipiemus, ſi ad ſuperiùs dicta recurrentes, primæ virtutis conceptionem,ſeu ætatis reminiſcamur, quando quis adhuc in exordio eſt, & veluti in primordiali propoſito iuſtitiæ hæret. Quod eleganter proſequitur Gregor.8.moral. c.35. ad med. vbi prædictum locum ſic interpretatur: Ligna pomifera ſunt opera virtutibus fœcunda:præputia itaque lignorum auferimus, cùm de ipſa inchoationis infirmitate ſuſpecti, primordia noſtrorum operum non approbamus. Poma autem, quæ germinant, immunda, ducimus, noſtriſque vſibus non aptamus, quia cùm primordia boni laudatur operis,dignum eſt, vt hoc animum non paſcat operantis, ne dum accepta laus ſuauiter carpitur, fructus operis intempeſtiuè comedatur. Qui ergo inchoatæ virtutis ab humano ore laudem receperit, quaſi plantati ligni, ante tempus pomum comedet,at non in horto ſuo hi germen protulerant, de quibus Veritas

Matt.23. nu.6. dicebat.Matt.23.*Amant primos diſcubitus in conuiuiis, & primas cathedras in Synagogis,ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.*Pro eo enim, quod bene agere incipiunt,quia honorem conſequi ab hominibus conantur: quaſi ſcirpi more ab ortu ſuo cum germine exurgunt: hi nimirum, cùm recta operari appetunt, prius mente ſollicita,eiuſdem operis ſui teſtes, quærunt, & tacita cogitatione pertractant,ſi ſunt,quæ gerenda videant, ſi dignè hæc eloqui, qui viderint, poſſint. Sic ille oſtendit quomodo immundæ ſunt virtutum inchoationes, quæ ſcilicet, vel ad opus non progrediuntur, vel in malum finem diriguntur, & ideo ab illo vitiantur. Vtrumque enim malum,veluti in æquilibrio conſiſtit.In quarto verò anno poma approbantur, dum ſcilicet mens in quadro poſita eſt, inquit Rodulph. citatus à Cornel.à lapid.& ſolidata,vt firmiſſimè teneat totum virtutis complementum,& in actiones vndique perfectas prodeat.

Neque omittendus hoc in loco Arnold. Tractat. de Septem Verbis Domini, ad fin. vbi aduertit propterea panes propoſitionis è conſpectu Domini auferri, vt apponerentur panes calidi, quia frigida virtutis opera, nec calore ſpiritus fota Deo diſplicent, proindéque ab illius conſpectu, & ſacrificio repellenda ſunt. Mutabantur, inquit,panes propoſitionis per ſingula Sabbata, appoſitiſque calidis, frigidi tollebantur, quia veteres oblationes, quaſi frigidas, & calorem ſpiritus non habentes, repudiandas tempore gratiæ, ipſa panum mutatio intimabat.

Illud item aduertendùm hîc erit, quòd periculoſæ ſunt admodum dictæ virtutum initiales cogitationes, ea maximè ratione, quòd ſicut Pharao maſculos infantes Iſraëlitarum iuſſit occidi, *Si maſculus,* inquit, *fuerit, interficite eum. ſi fœmina, reſeruate.* Exod. 1. nu.16. Exod.1. Vbi per maſculum virtutem robuſtam interpretatur Interlinealis Gloſſa. Pluraque in eandem ſententiam habet citatus ibi Iſidor. & Ambroſ. lib.1.de Cain, & Abel.cap. 10.in fin.& Lactant. Firmian. lib.de Opificio Dei,cap.12.vbi ait. Vir dicitur ex eo, quòd maior vis eſt in eo, quàm in fœmina, & hinc virtus nomen accepit. Et Hierony. in cap. 2. Eccleſiaſt. per fœminam, inquit, fragilior

fragilior ſexus, & materia ſignificatur. Nullus Sanctorum, niſi perrarò, fœminas genuiſſe narratur, ſolusque Salphaa qui in peccatis mortuus eſt, omnes filios genuit, Iacob inter duodecim filios vnius filiæ, purà Dinæ, pater ob ipſam periclitatur. Dum igitur anima concipit, & intendit vitturem perfectam, & virilem, niſi ſtatim in actum prodeat, & per conſequentiam virtutem exequatur, diabolicus Pharao in vtero adhuc animæ ſanctum deſiderium ſopire, & extinguere curat, ne ad exitum naſcendo prodeat, & in actu oriatur, ac executione, conualeſcat. Pharao, ideſt diabolus, inquit Origen. Cyrill. Auguſt. & Rupert. maximè mares, ideſt, heroës & perfectos conatur euertere, per duas obſtetrices, ideſt, per carnem, & mundum, purà per voluptates carnis, & per mundanas opes, & honores, & qui adhuc ſunt imperfecti, neque virilem fortitudinem concipere facilè, vel ſpe, & honoris, & lucri, vel metu damni, & dedecoris ſuffocantur, ac veluti in ipſa conceptione extinguntur. Et Ambroſ. loco citato ait. Sicut fœminis dedit vuluam natura, in qua vniuſcuiuſque animantis corpus generatur, & per menſtruas formatur ætates: ita eſt, quod virtus animæ, quæ velut quædam vuluæ genitales ſecreta cogitationum noſtrarum ſuſcepit ſemina, conceptus fouere partus ſolet edere. Neque aliter diceret Iſai. cap. 26. *In vtero accepimus, & parturiuimus ſpiritum ſalutis*, niſi vuluam animæ nouiſſet. Harum generationum, quædam fœmineæ ſunt, malitia, petulantia, luxuries, aliaque huiuſmodi vitia, quibus animi noſtri quædam eneruatur viriditas. Maſculinæ ſunt caſtitas, patientia, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia, quibus mens noſtra, & caro ipſa firmatur, & ad obeunda

Iſai. 26. num. 18.

impigrè munia virtutis erigitur. Poſt partus venter ille propheticus parturiuit, & ideò ait, in vtero accepimus, & parturiuimus ſpiritum ſalutis. Maſculum igitur, & parturiuit, & peperit, qui ſpiritum ſalutis effudit, neque diutiùs dubitando, & propellando retineri promiſit; hoc enim cùm videt diabolus Pharao, extinguere nititur, & ſuffocare procurat, antequam ad perfectionem, & exitum perueniat.

Hoc ipſum argumentum deducimus ex eo, quod monuit Sponſus. Cant. 2. cùm dixit. *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas*, maximè ſi eorum ſequamur ſententiam, qui vocem, paruulas non vulpibus adiungunt, ſed vineis; vt ſit ſenſus: Capite nobis vulpes, quæ paruas ideſt teneras vineas, demoliuntur. Quæ verba ita diuidere, exponereque videntur Ambr. Serm. 11. in Pſalm. 118. verſ. 8. Hieronym. in illud Ezechiel. cap. 13. *Quaſi vulpes in deſertis*; dum dicunt arcendas eſſe vulpes à vineis, quandiu teneræ ſunt: id, quod apertè tenet Philo Carpath. eodem loco. Vinea itaque eſt ſancta anima, ſeu virtutes in anima, quæ florere incipiunt, quando primò in ea virtutum, ſigna prognoſtica, initia, ac indicia, ſeſe aperiunt, ſicut autem quando aliquid eſt in flore, tenerum, quidem, & molle reperitur, & vel à vento excuſſum, vel gelu exuſtum vim amittit vbertatis ſuæ, ſic etiam in anima, vbi tener eſt adhuc virtutis flos, neceſſe eſt cura adhibeatur aſſidua, & diligens, proinde teneræ, & nunc primò germinantis vineæ ſator, & cuſtos Deus, monet vitandas, capiendas, & occidendas vulpes diabolicas, quæ maximè inſidiantur naſcentibus virtutibus: proindeque non immorandum ſub initiis, neque tandiu flores retinendi, qui fructum tantùm promittant, ad illud tamen non per-

Cant. 2. num. 15.

 ueniant

teniant, ſed ſtatim toto conatu pro perfectione virtutis enitendum, & laborandum. Quod cohærenter proſequitur Nazianz. Orat. 40. quæ eſt in ſanctum Baptiſma, vbi appoſita ſimilitudine, & adducto exemplo rem aperit. Etenim ſicut ferrum ignitum quandiu calet, in aquam inijcitur, vt temperetur: non enim cùm refrixit, temperari, atque exacui poteſt: eodem modo nos quandiu gratia, animíque feruor non tepuit, neque refrixit, debemus virtutem proſequi, & ad exitum perducere ſanctam, & piam cogitationem. Et quemadmodum Æthiops ille eunuchus, cuius fit mentio in Actibus Apoſtolorum, poſteaquam Euangelici regni doctrinam à Philippo hauſit, protinus fidem corde accepit, nec ſpiritus ſignaculum diſtulit, verùm ſimul atque obiecta ipſorum oculis aqua eſt, mira animi lætitia perfuſus dixit: *Ecce aqua*: Sic & tu, qui virtutem animo concepiſti, haudquaquam differre debes, ſed ſanctum propoſitum ad exitum deducere, antequam animo excidat, & diabolicæ vulpes rapiant: verba Nazianz. ſunt: Nihil progreſſum tuum inhibeat, nihil animi alacritatem reprimat, quandiu vehemens eſt deſiderium, id, quod deſideras, arripe. Quádiu calet ferrum, frigida obduretur; nequid interim accidat, quod animi cupiditatem infringat. Philippus ſum: Eſto Candaces. Dic ipſe quoque, *Ecce aqua, quid me prohibet baptizari*: Act. 8. temporis occaſionem arripe, &c. Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Maſius in c. 4. Ioſuë ad illa verba: *Sacerdotes ſuſtinentes arcam ſtabant intus in Iordane: Populus verò feſtinarant, & tranſierât*. Sic ergo ille habet: Nos quam citiſſimè properamus fratres, neque improbo, aut diffidenti animo obſiſtamus, ſed exhortemur, incitemúſque nos mutuum, dum durat dies hodiernus, quo patet via tantiſper, videlicet, dum nos expectat intra huius mundi alueum arca illa, in qua abditat ipſa Diuinitas corporaliter.

Acto. 8. num. 36.

Ioſuë 4. num. 10.

Cùm itaque animi noſtri conceptiones, veluti illius progenies conſiderandæ ſint, non debent ſub infantia diu deliteſcere, & pro libito verſari, quin Deo conſecrentur, ſed ſtatim Deo mancipari, & in illius obſequium, & cultum conſecrari. Quod optimè proſequitur Chryſoſt. hom. 21. in Epiſt. ad Epheſ. poſt med. In Anna matre Samuëlis, de qua 1. Reg. 2. dicitur, quòd poſtquam peperit Samuëlem, non aſcendit in templum, dixit enim viro ſuo: *Non vadã donec ablactetur infans, & ducam eum, & duxit eum ſecum poſtquam ablactauerat*, &c. Ait verò Chryſoſt. neque dixit: Expectabo dum creſcat infans vt vtár rebus, quæ ad hanc vitam pertinent. Concedam, vt ipſe parum verſetur in ætate puerili: ſed his omnibus propulſatis, in hoc ſolùm fuit, quomodo ab initio, imago ſpiritualis Deo dedicaretur. Reuereantur viri mulieris Philoſophiam; cum Deo obtulit, & illic finit. Hoc etiam confirmatur ex eò, quod Iſaïas audiens à Deo: *Quem mittam, & quis ibi nobis?* Illicò ſeſe illi obtulit dicens: *Ecce ego, mitte me*. Iſai. 6. Obſeruat autem D. Ambroſ. Serm. 14. in Pſalm. 118. ibi; *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine*, cur Deus non miſerit Prophetam, ſed expectauerit, donec ſeſe Domino obtulerit mittendum? Idque factum aſſerit, ne Iſaïam fraudaret meritò, quod poſſet conſequi, ſi ſe Domino quàm citiſſimè, & tota celeritate offerret, quòd cùm maximè placeat Deo, ipſe cumulatiſſimè remunerare ſolet. Vtique ſeruulo ſuo, inquit Ambroſ. poterat imperare, quem dignum, qui mitteretur, inuenerat, ſed maluit eum ſpontaneæ

1. Reg. 1. num. 22.

Iſai. 6. num. 8.

taneæ oblationis non fraudare mercede, qui vt ipſe ſe offerre præſtolatus eſt, & quamuis eius ſciret affectum, expectauit tamen vocem, vt cumularet gratiam. Sic Ambroſ. probat quantum ad gratiam conducat, ſi quis diuinæ vocationi, etiam non propalatæ, quàm citiſſimè reſpondeat, neque vllam interponat moram, vt vocantem interiùs Deum tota velocitate ſequatur.

Quærit optimè D. Ambroſ. libr. 3. de Virginib. ante med. cur Deus ſuſtinuerit immolari ſibi à Patre filiam Iephte, Iudic. 11. Qui prohibuit per Angelum ſuum Abrahamo, ne offerret filium, quem immolare præceperat. Geneſ. 22. Idque non aliunde factum aſſerit, niſi quia Iephte ſacrificium conceptum, deſtinatum & promiſſum diu diſtulerit; Abraham verò de nocte conſurgens, ſumma celeritate, pro adimplenda diuina iuſſione maturauerit; placet enim admodum Deo conceptas, & deſtinatas virtutes opere adimplere quàm citiſſimè, nullamque moram in illarum executione interponere. Dicet aliquis, inquit Ambroſ. qua ratione illic non permiſit Deus parricidium filij, hic ſit paſſus impleri? Nunquid acceptor perſonarum Deus? non, ſed meritorum, atque virtutum. Certè dum conſilium eſſet ambiguum, ſignare debuit oraculum, qui ad precem facto, & in reliquum conuenerit exemplo: aut fortaſſe, quia non vna forma meritorum, ideò non vna forma factorum. Pater doluit, fleuit filia, vterque de Dei miſeratione dubitauit. Non doluit Abraham, nec conſuluit partiens affectum, vbi audiuit Diuinitatis Oraculum, non diſtulit ſacrificium, ſed maturauit obſequium. Non dubitauit Iſaac, cùm imparibus ſequeretur patrem paſſibus; non fleuit, vt ligaretur, non dilationem popoſcit, cùm offerretur, & ideò miſericordia largior, vbi fides promptior. Pro qua deuotionis exuſtione ouis pro illo iuſſa eſt immolari, quia ipſe non diſtulerat immolandum, nec de Dei miſeratione ambiguus, nec de ſui deuotione ſollicitus. Nemo inuentus eſt, qui tam cruentum patris reuocaret affectum, &c.

Iudic. 11. num. 39.

Gen. 22. num. 12.

Hoc etiam videre eſt in eo, quod dicitur Geneſ. 22. *Die autem tertio eleuatis oculis, vidit locum procul:* In quo, ſcilicet, iuſſus erat à Deo ſacrificare filium ſuum, in eo autem, quod ſacer textus refert Abrahamum à longè vidiſſe locum ſacrificij, voluit nobis innuere quaſi deſiderio flagraret accedendi ad eum locum, vt quia pedibus nõ poterat votum conſequi, nec ea celeritate peruenire, quò iam voluntate peruenerat, vt præceptum ſibi ſacrificium adimpleret, voluerit ſaltem eò peruenire, & accedere oculis, deferentibus ſecum animum, quò ſenio pergrauatũ corpus peruenire non poterat. Sic enim pulchrè explicat hunc locum Ambr. libr. 1. de Abraham, cap. 8. ad med. vbi ita habet: Reſpiciens Abraham, vidit locum à longè. Sollicitè explorat, qui properat implere: quamuis ſenilem ſtudio celeraret gladio, tamen hoc ſerum putans, præcedebat oculis. Sic ille oſtendit quanto animi ardore, & deuotionis alacritate ad peragendum ſacrificium properaret, ſciens vberiores quidem fructus habere celeratam deuotionem. Hoc etiam proſequitur Chryſoſtom. homil. 59. ad populum, ad fin. vbi de eodem Abrahamo, ait: Abraham licèt admirabilem haberet vxorem, filium oblaturus latuit, quamuis futurum ignoraret, ſed omnino ſe credens occiſurum. Quid igitur dixiſſet, ſi fuiſſet vnus de multis? Quis eſt hic talia faciens? nonne crudelitatis, & ruſticitatis eum accuſaſſet?

Gen. 22. num. 4.

Neque ſuum videre filium vxor habita digna eſt, neque ſupremam vocem audire, ſed tanquam captiuum ſumens, ſic abducebat. Sed horum nihil ille iuſtus cogitauit, ebrius deſiderio: nihil enim aliud intuebatur, niſi quomodo mandatum impleret. Ita per omnia purum offerre ſacrificium ſtudebat, non lacrymis, non contradictione polluere: & ſtatim reddens rationem, cur quando Iſaac interrogauit: *Ecce ligna, & ignis, vbi eſt victima holocauſti?* Reſponderit; *Deus prouidebit ſibi victimam fili mi.* Ait: quid ipſum celas? Dic immolandum. Profectò, inquit, timeo ne langueat, timeo ne non indignus inueniatur; Vides qualiter omnia cum diligentia gerebat? Ita Chryſoſtom. oſtendit quomodo Abraham omnia remouerit, quæ ipſum à peragendo ſacrificio, omni animi diligentia, & feruore poſſet retardare, ſciens ſacrificium illud Deo placere, quod non differtur, eámque virtutem acceptiſſimam diuinæ bonitati, quæ minimè moratur, & protrahitur. Quod bene proſequitur Ambroſ. libr. 1. de Abel, & Cain, cap. 7. in princ. vbi recitat verba illa. Geneſ. 4. *Factum eſt,*
Geneſ. 4. num. 3. *vt poſt multos dies offerret Cain de fructibus terræ munera Domino*, in hunc modum. Duplex culpa; vna quod poſt dies obtulit, altera, quod ex fructibus, non ex primis fructibus; ſacrificium autem, & celeritate commendatur, & gratia. Et cap. 8. eiuſdem libr. ita incipit Ambroſ. Prima voti gratia eſt celeritas ſolutionis. Denique Abraham filium ſuum ad holocauſtum iuſſus offerre, non poſt dies, vt Cain, obtulit, ſed exurgens manè ſtrauit aſinam ſuam. Primò aduerte immolantis ſtudium maturum, atque feſtinum, vt mora expectationis non eſſet, niſi donec audiretur Oraculum, deinde vt ſterneret aſinam ſuam, obſequium omne ipſe ſuſciperet. Adhuc cognoſce ſtudium deuotionis: *Cucurrit*, inquit, *& accepit vitulum vnum tenerum, & dedit puero, & feſtinauit facere eum.* Geneſ. 18. n. 7. Gen. 18. num. 7.
Vbique impigra deuotio, & ideò fuit munus eius acceptum. Habes in Euangelio dicentem Dominum Ieſum, *Zachae feſtinans deſcende*, & *Ille feſtinans deſcendit, & accepit illum gaudens*, &c. Luc. 19. n. 6. Et ideò probauit Dominus eius affectum, & Luc. 19. num. 6.
eum celeri remuneratione donauit, dicens, *Quia hodie ſalus huic domui facta eſt.* Feſtinauit enim & Dominus ad beneficium, & ideò non expectauit vt promitteret, & impleret omnia, ſed antè fecit, poſtea declarauit: Dixit enim, facta eſt ſalus, quod vtique præuenienti ſeruit, non promittenti. Iuſtus ergo votum ſuum celeritate commendat, & ideò Patres noſtri feſtinantes manducabant Paſcha ſuccincti lumbos, & pedes ſuorum calceamentorum exuentes vinculis, & tanquam onus corporeum deponentes, vt eſſent parati ad tranſitum: Paſcha enim Domini tranſitus eſt à paſſionibus ad exercitia virtutis, &c. Qui enim tranſire vult à peccato ad virtutem, à terrenis ad ſpiritualia, non diu hîc præmeditari debet, exordiri, & differre, ſed tota velocitate impedimenta ſoluere, & ad Deum conuolare.

Similia prorſus ſunt, quæ habet Bernard. Serm. de Virtute obedient. & eius gradib. ante med. vbi loquens de celeritate, qua dictus Patriarcha Abraham ad immolandum filium ſuum acceſſerat, ait: Non à Domino quærit, quare? Non murmurat, non conqueritur, non ſaltem vultus dolorem oſtendit, ſed omnium, quæ præcipiuntur ignarus, in mortem filij pia crudelitate feſtinat; & poſt multa addit: *Velociter currit ſermo Dei.* Pſalm. 147. Et velocem habere deſiderat ſequentem: *Viam mandatorum* Pſal. 147. num. 15.

tuorum

Pſ. 118. nu. 32. *tuorum cucurri.* Pſal. 118. Vide Dominum feſtinanter præcipientem, & hominem feſtinanter obedientem, *Zachæe*, inquit, *feſtinans deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere, & feſtinanter deſcendit, & ſuſcepit illum gaudens.*

Facit in hanc ſententiam D. Nilus in Aſcetico poſt med. cùm ponderat feruorem ſpiritus, quo vocatus Eliſæus tulit par boüm, in quibus arabat, & mactauit illud, & in aratro boüm coxit carnes conſurgénſque abiit, & ſequutus eſt Eliam vocantem. 3. Reg. 19. Et, inquit ille, promptum ardẽtis animi ſtudiũ declarat; neque enim dixit, vendã inſtrumenta boüm, & prudenter diſponam, neque conſiderauit, ea ſi venderentur, emolumentum plus allatura; ſed cùm totus eſſet incenſus cupiditate, qua ad magiſtri neceſſitudinem rapiebatur, neglexit ea, quæ videntur, & ab illis ſe tanquam à recto propoſito reuocantibus ſtuduit explicare; ſciebat enim ſæpe procraſtinationem pœnitentiæ cauſam extitiſſe. Similia ſunt, quæ habet Philo. lib. de Abraham, ad illa verba, *Egredere de terra tua, &c.* vbi ait. Iter accelerauit in regionem exteram, rẽ factam ſe habere putãs ſi mãdatum exequeretur celeriter, &c.
(3. Reg. 19. n. 21.)

Vbi vides vſque adeò placere Deo celeritatem in exequendis mandatis ipſius, vt pro facto veluti iã habeatur feruor ipſe initij, & exordij velocitas.

Annuntiauit gaudium magnum Angelus paſtoribus, quod ſcilicet natus eſſet Filius Dei in Bethleem; vt tamen diſceſſerunt ab eis Angeli, *Paſtores loquebãtur ad inuicem: tranſeamus vſque Bethleem, & videamus hoc verbum*; vbi Græcus codex ad verbum apud nos habet: *Proficiſcamur iam:* Emphaſimque habet particula, *iam,* & denotat cupiditatem, accelerationem, & impatientiam, quod propriè amantium, & cupientium aliquid videre eſt. Et hoc mihi ſonare videtur verbum, *tranſeamus*, quod noſter vulgatus poſuit, quaſi id maximè torqueret paſtores deſiderantes infantem maximũ videre, quod ſcilicet interiectum adhuc eſſet iter, & non in termino pro velle, & deſiderio ſuo reperirentur. Vnde quia nõ poterant de vno extremo ad aliud tranſilire niſi traiecto medio, dicitur, quòd venerunt feſtinantes; vbi Ambr. ait. Vides feſtinare paſtores, nemo cum deſidia Chriſtum quærit. Et Beda. Feſtinant paſtores, neque enim cum deſidia Chriſti eſt quærẽda præſentia, & ideo fortè nonnulli quærentes, inuenire non merentur, quia deſidiosè Chriſtũ quærunt; & Simon. Caſſian. ibidem: Neſcit amor tardè moueri, ipſa tarditas ad quærẽdũ, nullius, aut modici amoris argumentum exiſtit.
(Luc. 2. nu. 15.)

Hinc intelliges cur in ſacris literis perfecti, & iuſti viri appellentur luces, & lumina, vt Matth. 5. *Vos eſtis lux mundi.* Et Epheſ. 5. *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Et Philipp. 2. *Inter quos lucetis ſicut luminaria.* Quæ loca intelligenda ſunt de illuminatã luce, eſt nãque aliud lumen illuminatum, aliud illuminans, ſicut aduertit Auguſt. lib. 2. contra Epiſt. Parmenian. cap. 19. & 20. Et Epiſt. ad Honoratum, cap. 3. Sicut enim oculi noſtri lumina vocantur, attamen niſi nocte lucerna, & interdiu Sol luceat, nihil proderit, ſic & Sancti niſi à Deo illuminentur, cuius tantum eſt gratiam infundere. Vocantur igitur perfecti in ſanctitate lumina, vel luces ex eo, quòd ſicut lumen, vt illuminet nullo prorſus indiget tempore, ſic & Sancti abſque vlla mora, Dei exequuntur mandata.
(Matth. 5. n. 14. Epheſ. 5. nu. 6. Philip. 2. nu. 15.)

Vbi ſtatim occurrit Auguſtinus lib. 2. de Geneſ. ad liter. cap. 8. tom. 3. Cùm per lucem à Deo initio orbis creatam intelligit Angelos.

Deinde verò idem Auguſt. citatus in Gloſſa inquirit, cur in creatione lucis breuiſſimis verbis vſus fuerit Moyſes, non ſic verò in creatione cæterarum rerũ corporearum? quod totum in rem noſtram accommodat in hunc modum. Notandum, inquit ille, quòd prima die, cùm facta eſt lux, dictum eſt tantum, *Fiat lux*, & hoc in verbo, *Et facta eſt lux*, in opere, ſtatímque adhæſit increatæ luci lux creata, vt vicinior, & omni creatura capacior. In ſecundo die quædam mora, & verborum multiplicatio: fiat, & fecit Deus, & factum eſt ita: vt intelligamus illas naturas ad deficiendum pronas, & ad obediendum minus aptas. Sic ille oſtendit naturas imperfectiores tardiores eſſe ad obſequium, & miniſterium Dei. Perfectiores verò, & ſanctiores rota agilitate cieri, & nullà adhibita mora, opera virtutis exequi, atque diuino cultui celerrimè obtemperare. Quod etiam proſequitur Dionyſ. Areopag. de Cœleſti Hierarch. cap. 15. cùm reddit rationem, quare nudis pedibus, alatique nobis proponantur Sancti Angeli? Pennatos, inquit ille, Sanctorum Angelorum pedes Theologia finxit, penna enim declarat celeritatem, & quod cœleſte eſt, & quod ab omni terrenarum rerum ſtudio, & cupiditate abhorret: nuditas verò, & calceorum priuatio id, quod ſolutum eſt, ac liberum, & omni externa commoditate deſertum.

Exod. 26. nu. 1. Exod. 26. Decem cortinæ de byſſo retorta, & Hyacintho, ac purpura, coccóque bis tincto variatæ opere plumario fieri præcipiuntur; vbi in Hebr. habetur, *Cherubim opere cogitantis facies eas*: non minima autem eſt controuerſia inter ſacros Interpretes, verum de facto fuerint Cherubim appoſiti, & contexti in cortinis, an verò factæ fuerint cortinæ ad modum Cherubinorum, id eſt, tegentes domũ, quemadmodum Cherubini alis ſuis Propitiatorium tegebant? Et dato quod fuerint Cherubini, adhuc lis eſt, an intelligendi ſint Angelici ſpiritus, qui Cherubini vocantur, an verò ſecundùm ſententiam, quam tenet Abenezra, Cherub vniuerſale ſit nomen ad omnem figuram ſignificandam? Vnde Ioſephus in hiſce cortinis herbarum, arborum, & aliarũ rerum effigies prætextas fuiſſe dicit. Attamen Oleaſt. dicto loco, & Prado Ezechiel. 1. putant hoc opus vocari Cherubin, quia veræ imagines Cherubinorum vario colore expictæ, & intextæ erant dictis cortinis, & eaſdem expictas fuiſſe conſtat in velo, & parietibus templi ex ſacro Textu. 2. Paral. 3. nu. 7. & 14. His igitur ſic conſtitutis, ſi quæras, cur nam Deus non ſolùm in Propitiatorio, ſed in cortinis etiam, velo, templíque parietibus Cherubinos apponi potius præceperit, quàm alias creaturarum effigies? In rem præſentem congruenter reſpondet Oleaſt. ibi. Videtur Dominus Cherubinorum figuris, quæ ſunt maximæ velocitatis delectari, vt oſtendat nobis quantum delectetur in his, qui ſumma diligentia faciunt verbũ eius, &c. Hos ergo ante oculos ſuos vult habere, & in eis veluti in ſeruis maximè dilectis complacere. Quod benè proſequitur Bernar. Ser. 2. de S. Andr. ad med. vbi ait. Deſideramus ſpiritum, qui ſic adiuuet infirmitatem noſtram; ſed inuenire non poſſumus, nihil enim aliud expectat, nihil aliud quærit Deus, niſi vt ſedulò, & cum deſiderio requiratur, &c.

Deſiderauit Dauid aquam de lacu, & ciſterna Bethleem, & ait. *O ſi quis mihi daret potũ aqua de ciſterna, quæ eſt Bethleẽ iuxta portã. Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſtinorum, & hauſerunt aquã de ciſterna, quæ erat iuxta portam,* 2 Reg. 23 nu. 15.

&

& attulerunt ad Dauid; *At ille noluit*
2. Reg. *bibere, ſed libauit eam Domino.* 2. Reg.
23.v.15. 23. Inter alias huius rei rationes, quas ſuperius iam annotauimus, ea nobis in præſentiarum perplacet, quam reddit D. Ambr. quod ſcilicet factum hoc viuidæ, & feruentis virtutis fuerit ſymbolum, dum illico irruperũt, vbi primùm cupientem Regem audierunt: hoc igitur indicat particula, ergo, vt hoſtiles cuneos minimè veriti ad deſiderium Regis implendum conuolauerint: cùm ergo Deo admodùm placeat, ſiquis voluntatem eius, ſeu voluntatem ſigni, vt appellant Theologi hoc eſt præcepta, ſumma cura, & diligentia, opere compleat, & perficiat, nullámque moram, & dubitationem interponat, nulla item difficultate ſuperetur, nullóque inimicorum impetu retardetur. Hoc quia vidit Rex Dauid in tribus ſtrenuiſſimis militibus exaratum, dum concupitam aquam afferunt, noluit eam bibere, ſed Deo obtulit, cuius tantummodò voluntas, indubitanter, ſtrenuè, totóque animi feruore exequenda eſt, eiúſque præceptis obſequendum. Sic verò habet Ambr. in Apolog. Dauid, cap. 7. poſt princ. Rex noluit bibere, & profudit illam Domino: Dignum enim tanto munere fuit, vt quæ erat viuidæ virtutis inſigne, fieret pietatis ſacrificium.

Poſtquam apparuerunt cacumina montium, & quadraginta dies inſuper tranſacti ſunt poſt pluuiam
Geneſ. 8. diluuij, *Aperiens Noë feneſtram arcæ*
nu. 7. *dimiſit coruum, qui egrediebatur, & non reuertebatur.* Vbi Hebr. Codex, quem bene Delrio cum noſtra Vulgat. conciliat, & ab illo Fernand. Sect. 2. num. 5. *Exiuit exeundo, & redeundo.* vbi Caietan. pro noſtro argumento ait. Egreſſus corui deſcribitur, tam exigui progreſſus, vt exitus ſimul fuit cum reditu: ac ſi apertiùs dixiſſet, quod exiuit ſic, quod ſimul exiit, & rediit. Sic ille. Volitabat, inquit Delrio; ad cadauera ſtimulante guloſitate, reuolitabat ad arcæ culmen ſuadente fatigatione, & liuore, limoſitatéque telluris illum abigente. Sic ad Noëmum non redibat infidus explorator: fors quod vafrum, & malignum animal nollebat iterum in caueam ſubire guſtata libertate natiua. Sunt pleríque, qui è cauea iniquitatis ad virtutem exire, & conuolare proponunt, ſed illico deſiliunt, & ad carceres impietatis reducuntur, quibus nunquam ad exitum reducunt iuſtitiæ deſiderium, & virtutis propoſitum, ſed inſtar corui ſe habent, dum vel cras, & matutino volatu clamant, vel tandem exeunt iterum redeundo, quod neutiquam exire eſt, ſed exordiri, & exitum penſitare, minimè deſerendo vitioſum extremum. At qui verè Deo placere intendit, vincula prauitatis abiicit, totóque animi conatu, & feruore virtutem petit, & amplexatur, quod meritò videtur dolere Ezechias, quippe qui exibat, & redibat, ordiebatur, ſed non progrediebatur. Hoc enim videntur ſonare verba noſtri textus, *Dum adhuc ordirer ſuccidit me.* Erat enim in initio virtutis, neque tamen ad propoſitum deſiderium exequendũ progrediebatur.. De quo videndus Bernard. lib. de modo benè viuendi ad ſororem, cap. 20. vbi ait: Soror chariſſima audi beatum Hieronymum dicentem; non quæruntur in Chriſtianis initia, vel exordia, ſed finis, & perſeuerantia. Paulus malè cœpit, ſed benè finiuit: laudatur initium Iudæ, ſed finis illius condemnatur. Vnde B. Gregor. Virtus boni operis perſeuerantia eſt, in caſum bonum agitur, ſi antè vitæ terminum deſeratur. Videnda item ſunt, quæ habet lib. de Virtut. obedient. poſt med. &c.

& lib.5. de Conſiderat.c.14.in med. & lib.de Octo punctis ad perfectionem,in med.

Quantum autem diſpliceat Deo huiuſmodi corui volatus, qui à propoſito non progreditur, oſtendit lo- Prou. 1. nu.25. cus ille Prouerb. 1. vbi contra eos, qui ſæpius à Deo vocantur, neque ab impietate exeunt, vt diuinæ vocationi adhæreant, ita habetur. *Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis. Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo:* quod Aug. Tract.33. in Ioan. ſic legit. *Ego veſtræ perditioni ſuperridebo: cùm irruerit repentina calamitas,& interitus quaſi tempeſtas ingruerit,quando venerit ſuper vos tribulatio,& anguſtia, tunc inuocabunt me, & non exaudiam: manè conſurgent, & non inuenient me:* vbi L X X. habent: *Quærent me mali, nec inuenient.* Acutè autem obſeruat Rodolph. cur Deus, qui hucuſque impios in ſecunda perſona fuerat allocutus, mutata iam perſona non ipſos inimicè affatur. Quia, inquit, tranſacto pœnitendi tempore, non amplius dignatur eos alloqui:manè conſurgent ad me, & non inuenient me, hoc eſt, diligentiſſimè me quærent mali; nam ex phraſi Hebræa, manè conſurgere, eſt accuratiſſimè aliquid inueſtigare;ſumpta fortaſſe, vt quidam exiſtimant, ex eo, quod euenire conſueuerat his, qui manna de cœlo defluum colligebant,quibus neceſſarium erat Solis ortum præuenire ad colligendam benedictionem, ſicut dicitur Sa- Sap. 16. nu.28. pient.16. Aliter tanquam hybernalis glacies tabeſcebat, & tanquam aqua ſuperuacua diſperibat. Inde igitur manè ſurgere, idem erat, quod diligenter quærere:ſenſúſque eſt.Etiamſi ea diligentia, & cura ad me inueſtigandum impij ſurgant, qua multò manè ante Solis ortum ſurgebant filij Iſraël pro manna colligendo, minimè me inuenient, ſeróque illis erit, ac ſicut manna diſperibat his, qui diluculum non captabant: Sic ego veluti euaneſcens diſparebo.

Quòd ſi obiicias illud eiuſdē lib. Prouerb.cap.8. *Qui manè vigilant ad* Prou. 8. *me, inuenient me.* Reſpondet Salazar nu.17. eodem loco; quod ibi dicitur primo manè ſurgere Dominum, quia adoleſcentes, atque iuniores alloquitur ſapientia, qui vitæ ſuæ quaſi manè, & diluculum quoddam agunt; monet autem ne præceptis honeſtatis poſthabitis intemperantiæ, ac libidini habenas remittant, nam fiet quidem, vt morte immatura correpti, pœnas maturè luant: & tunc quidem etiamſi reſipiſcere velint, & quodammodò manè euigilent in ipſa iuuentute, & vitæ auſpicio, tamen non inuenient ſapientiam, vt ſit ſenſus: caue iuuenis intemperans, nam nonnunquam ſera eſt etiam reſipiſcentia in iuuentute.

Vel intelligenda eſt hæc æquiuocatio manè facta ad Deum de accurata diligentia, & magna cura, quæ careat debita intentione finis honeſti, & quæ non tam ſit ſuſcepta de ſalute æterna ſollicitudo, quàm fuga imminentis mali:hæc autem tantum abeſt, vt veræ conuerſioni inſeruiat, quòd potius ad damnationis exitum ferat. Etenim cura iſta inceſſit Antiochum, & Iudam etiam poſtquam peccauit, de quo Chryſoſt. relatus à citato Authore ait,Dixit,*Peccaui tradens ſanguinem iuſti:* ſed non potuit vitare peccatum, ſic enim de eo ait Spiritus Sanctus, *Et oratio eius fiet in peccatum,* vt in eo, quod pœnitentiæ feſtinauit ad portum, ibi incideret in æternum,& ſine reparatione naufragiū. Et hom.de Proditore,& Myſteriis Cœnæ, ante med. ait idem Chryſoſt.Remāſit cū voce impij traditoris inefficax pœnitudo facinoris: nec

nec confeſſionis meritum obtinuit, ſed magis ſceleris ſarcina in pœnitentiæ cumulum coniecit,&c.

Vel etiam propoſitum dubium diſpungetur, ſi dicamus impios ſurgere manè, quia ſemper in ſequentem diem protelant emendationem, & poſteriùs manè futuræ lucis expectant, & propterea non inueniunt, quia ſemper proponunt pœnitentiam, nunquam tamen ad illam perueniunt. Et per antiphraſim illud manè inuocare, idem eſt,ac minimè inuocare,ſed ſine effectu, & veritate inuocationem intendere;quæ eſt ratio cur non exaudiantur. Quòd ſi tandem inuocent, ſerò id contingit, cùm citiſſimè ſe inuocaturos propoſuerint,qua in re maximè culpabiles ſunt,& digni, qui non exaudiantur. Vnde Saluſt. in Catilinar. ſuo etiam modo hoc conſecutus, dixit. Vbi te ſocordiæ, atque ignauiæ tradideris, nequaquam Deos implores,irati, infenſiq́ue ſunt. Videns igitur Ezechias quòd tardiſſimus fuerit in adeundo Deum,& in futurum, ac manè, ſemper reſeruauerit propoſitæ virtutis executionem, id hoc in loco iure deplorat.

Vel fortè etiam dolet, & lacrymatur moram, & tarditatem in virtutis ſequela, quòd cùm eſſet Rex, & primus inter ſuos, proindéq; primas virtutis partes agere teneretur, virtutem tantùm intendebat, nec in opus prodibat; ſunt enim Reges, & Principes viri veluti exemplar cæterorum, in quos oculorum aciem intendunt, vt eos imitentur. Vnde

Gen. 26. num. 26. Geneſ. 26. cum Rege Palæſtinorum dicitur veniſſe Phicol dux militum; vbi Delrio ait. Valde ſuſpicor Phicol (hoc eſt, omnis facies) officij ratione appellatiuum fuiſſe nomen, quod nomine ipſo indicarentur omnium militum animi, & oculi in eum conuerſi. Ideóque cunctorum primus in acie ſuos ducere, & præire deberet, ſicut & facies corpus ipſum præcedit. Hoc igitur quod de duce dicitur, hoc in loco dirigente milites ſuos. Debet item intelligi de quolibet ſupremo viro, quod ſcilicet,ſit ſuorum facies, in quem omnium erecti vultus, & oculi intenduntur, vt pro illius actionibus proprias dirigant,& componant, vtq́ue ſuos præcedat, & dirigat in virtutis via. Vnde conſtat quantum eis incumbat greſſus ſuos componere, actiones diſponere, & in exemplum imitandum proponere.

Fame preſſus Dauid Abimelec Sacerdotem conuenit, panéſque petiit,ſi ad manum haberet. 1. Reg. 21. *1. Regum 21. num. 4.* cui ille reſpondit: *Non habeo laicos panes ad manum, ſed tantùm panem ſanctum: ſi mundi ſunt pueri maximè à mulieribus.* Cur igitur Sacerdos non interrogat ipſum Dauid de propria munditia, ſed de aliorum puritate inquirit? Caietan. ibi ait: Non interrogat de ipſo Dauid honoris gratia. Alij verò dicunt mundum non dubitabat, quem Regem agnoſcebat: vſque adeò enim decet Principem virtutem, & munditiem ſectari, vt quia Dauidem agnoueerat à Deo deſtinatum in Regem, de illius puritate minimè dubitaret.

Hinc eſt quòd Chriſtus Dominus quos Luc. 10. appellauit Reges, *Luc. 10. num. 14.* apud Matth. in cap. 13. appellauerit *Matt. 13. num. 17.* iuſtos: nam priori loco ait: *Dico vobis quòd multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre, quod vos videtis, & non viderunt*:& poſteriori loco ait: *Amen dico vobis quòd multi Prophetæ, & iuſti cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt*: vbi pro Regibus apud Lucam, iuſti habentur apud Matth. Licèt verò Maldonat. & Tolet. exiſtiment eſſe diſtinctas perſonas Reges,& iuſtos,& quos alter Euãgeliſta

nominauit, ab altero omitti; tamen Beda expreſsè in hunc modum ait: quos Luc. Prophetas, & Reges dicit: Matth. apertiùs Prophetas, & iuſtos appellat. Similia ſunt quæ habet Abulenſ. quæſt. 42. in cap. 13. Matth. Vnde conſtat Reges, principes, proceres, primores, & optimates, primos in virtute, priores in ſanctitate, optimos in iuſtitia eſſe debere, quandoquidem in ſacro ſermone idem eſt Rex, ac iuſtus. Vnde etiam factum eſt vt libri Regum inſcribantur libri iuſtorum, & iuxta hunc vſitatum modum locuti ſunt Euangeliſtæ citati.

Hinc eſt quod Hieronym. Epiſtol. ad Iulian. poſt medium, tom. 3. ait: Cur qui in ſæculo primus eſt, non in Chriſti familia primus ſis? ideſt, inter Sanctos, & familiares Dei. Et Chryſoſtomus libr. 3. de Sacerdotio, ante medium, ait: Caput valentiſſimum eſſe oportet, vt prauas exhalationes ab inferiori reliqui corporis parte ſurſum aſcendentes diſpenſare, eaſque ritè, atque ordinatè componere poſſit. Cùm enim per ſe caput infirmum eſt, ac fumorum inſultus illos morbificos, repellere minimè potens, tamen fit, vt ipſum etiam infirmum in dies reddatur, cùm autem reliquum corpus ſecum perdat, &c.

2. Regum 18. n. 18. *Abſalon erexit ſibi titulum.* 2. Reg. 18. Siue, vt Ioſephus 7. Antiquitatum, cap. 7. interpretatur, *Statuam,* dicens: *Non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei.* Difficultas
2. Regum 14. n. 17. eſt in dicto, cùm conſtet ex 2. Reg. 14. Abſalonem tres filios, & vnam filiam habuiſſe. Requires igitur cur dixerit filios non habere? Reſpondet ibi Lyran. quia erant ad regnum inepti. Si vlteriùs roges cur inepti? Reſpondet Hieronym. in quæſt. Hebraic. ad eum locum ex traditione Hebræorum; quia putabat filios ſuos ob peccatum ſuum, quod in patrem commiſerat, non ſolùm regno, ſed etiam præſenti vita indignos. Vſque adeò non decet Principes impios deprehendi, eorúmque defectus, & peccata adeò innoteſcunt, vt in filiis etiam conſpiciantur, & indignos eos regali throno reddant, quem aſcendere non debent, niſi ſanctitate præſtantes. Ideò citatus Chryſoſtomus in med. dicti libri, ait: Non poſſunt Epiſcoporum vitia diſſimulari, ſed vel parua, atque exigua confeſtim manifeſta fiunt. Quando & athleta tantiſper, dum domi ſe continet, cùm nemine manus conſerens, imbecillitatem, infirmitatemque ſuam occultare aliis poteſt: vbi vero nudato corpore in arenam decertaturus deſcenderit, tamen facilè apparet, quid ille poſſit. Eadem ratione, qui priuatam hanc, & quietam vitam viuunt homines, ſolitudinem habent ſuorum vitiorum, tanquam velamen quoddam: iidem rurſus cùm in medium prodierint, ſolitudinem illam, ſicut veſtem exuere, ac per externos, aduentitióſque motus, ſuos animos omnibus nudos exhibere cogũtur. Quemadmodum ergo iſtorum officia, rectíque mores multi vſui ſunt, accedúntque ad ſtudij æmulationem eiuſdem, ita & vitia ad virtutis cultum ſegniores reddunt, præſtantéque vt cæterorum animi ad bonorum operum labores capeſſendos torpeſcant. Quamobrem Sacerdotis anima pulchritudine vndique ſplendeſcere oportet, vt oblectare pariter, & illuſtrare poſſit illorum animos, qui ſuos in illum oculos coniiciunt: nam vulgarium hominum delicta, veluti in tenebris commiſſa, authores ſuos ſolos perdunt. Cæterùm hominis illuſtris, & vulgo cogniti delictum, commune omnibus damnum affert. Præterea ignobilium delicta, ſi in medium

medium prodierint, neminem inſigniter vulnerant, at qui in dignitatis faſtigio poſiti ſunt, primum nemini non noti, manifeſtíque ſunt; cùm verò ſi vel tantillum peccauerint, parua eorum peccata aliis magna videntur: neque enim peccati magnitudine, ſed peccantis potiùs dignitate peccatum plerique omnes metiuntur. Sic ille, qui etiam homil. 22. in Act. Apoſtol. ſtatim poſt princip. ait: Sanè propter hoc dignitates poſitæ ſunt, vt maior pietas oſtendatur, &c.

Cùm ergo ex tam multis capitibus teneatur vir Princeps, & Rex quemlibet defectum vitare, & omnem amplecti virtutem, noſter Rex cùm videret ſibi incumbere alios virtute præcedere, eíſque iuſtitiæ anteſignanum, & ducem eſſe, quia ſub exordio adhuc erat, & initio virtutis, dolet meritò quod in eo ſtatu moriatur, in quo nondum viam virtutis aperuerit, & oſtenderit ſuis ſubditis.

Si tamen rem altiùs rimari velimus, & attentiùs expendamus Ezechiæ commendationem ſuperiùs expoſitam, dum ipſe Deo confidenter dixit-ſe corde perfecto ambulaſſe coram Domino, non imperfectionem virtutis deprehendemus in his verbis, ſed illuſtrem notam ſummæ perfectionis: etenim ſe in exordio virtutis adhuc reputare exiſtentem illum, qui corde perfecto hucvſque ambulauerat, denotat quidem inexplebilem ſitim, ac famem iuſtitiæ, & virtutis, quæ à Domino commendatur apud Matth. cap. 5. cùm dixit: *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.* Quo in loco licèt plerique nomine iuſtitiæ peculiarem virtutem, quæ iuſtitia dicitur, intelligant. Melior tamen ſententia iuſtitię nomine virtutem accipit, conſtatéque videtur hic ſenſus ex eo, quòd ſtatim addit Chriſtus Seruator: *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*, ideſt, propter virtutem, & ſanctitatem, & in eo, quòd Seruator ait: *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis, &c.* Ex quibus probatur nomine iuſtitiæ virtutem intelligi, quàm ſitire, & eſurire maxima perfectio eſt, à Chriſto Domino laudatur in dictis verbis; vbi Chryſoſtom. ait: Non dixit Chriſtus, Beati, qui iuſtitiam ſeruant, vt non vtique mediocriter, ſed cùm omni illam vtilitate teneamus. Et Cromatius. Non facili, inquit, deſiderio, nec leui cupiditatis ardore expetendam à nobis eſſe iuſtitiam docuit Chriſtus. Siquidem hos beatos eſſe ſignificat, qui ad eam conſequendam eſuriendi, ac ſitiendi modo interni deſiderij cupiditatibus inardeſcunt. Sic ille.

Matth. 5. num. 6.

Quia verò inter omnes nobis rectè videtur rem illuſtraſſe Gregor. Nyſſen. lib. de Beatitudinibus ad dicta verba, ideò illius ſubiungimus expoſitionem. Qui medicinæ, inquir, periti ſunt, aiunt eos, qui ex ſtomacho laborant, & cibos faſtidiunt, cùm praui quidam ſucci, & ſuperflui humores ad ſuperiorem ventriculi partem confluxerunt, ſemper plenos pariter, ac ſaturos eſſe ſibi ipſis videri, ac idcirco per adulterinam, & prauam repletionem, & ſatietatem naturali in eis extincto appetitu, vilem cibum reſpuere, atque auerſari: ſed ſi aliqua ab arte medica cura eis adhita fuerit, per acutorum, & incidentium medicamentorum potionem ablutis, & expurgatis prauis, ac ſuperfluis humoribus, ita tandem accidere, vt id, quod alienum eſt naturæ, non ampliùs officiat: atque hoc reſtitutæ ſanitatis eſſe ſignum, quod non ampliùs coacti, & inuiti, ſed cupidè, & cum appetitu

cibum ſumant. Quidnam ergo mihi hoc principium vult? Rectum, ac commodum eſſe opinor, vt expurgata ſatietate, & ingurgitatione animæ, quoad eius fieri poteſt, talis & cibi, & potus beatum nobiſmetipſis appetitum conficiamus, & ingeneremus, &c.

Conſtat igitur perfectionem, & beatitudinem viæ in hoc conſiſtere, quod nunquam quis virtute, & meritò ſatietur, ſed in dies magis, ac magis iuſtitiam acquirendam ſitiat, &
Apoc. 22. num. 11. eſuriat iuxta illud Apocalyp. 22. *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc.* Vnde &
Eccl. 24. num. 24. Eccleſiaſt. 24. dicitur: *Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Quod bene exponit Gregor. homil. 76. in Euangel. vbi ita incipit. Hoc diſtare inter delitias corporis, & cordis ſolet, quòd corporales delitiæ cùm non habentur, graue in ſe deſiderium accendunt: cùm verò auidè eduntur, comedentem potiùs in faſtidium per ſatietatem vertunt. At contra ſpirituales delitiæ, cùm non habentur in faſtidio ſunt: cùm verò habentur, in deſiderio; tantoq; ampliùs à comedente eſuriuntur, quantò ab eſuriente ampliùs comeduntur. In illis appetitus placet, experientia diſplicet. In iſtis appetitus vilis eſt, & experientia magis placet. In illis appetitus ſaturitatem, ſaturitas faſtidium generat. In iſtis autem appetitus ſaturitatem, ſaturitas appetitum parit. Augent enim ſpirituales delitiæ deſiderium in mente, dum ſatiant; quia quantò magis earum ſapor percipitur, eò amplius cognoſcitur, quod auidiùs ametur.

Proſequitur hoc ipſum argumentum Bernard. Epiſtol. 253. poſt princip. vbi ait. Nunquam iuſtus arbitratur ſe comprehendiſſe, nunquam dicit, ſatis eſt, ſed ſemper eſurit, ſititque iuſtitiam, ita vt ſi ſemper viueret, ſemper quantum in ſe eſt, iuſtior eſſe contenderet, ſemperque de bono in meliùs proficere totis viribus conaretur. Itaque proficiendi ſtudium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quòd ſi ſtudere, perfectioni eſſet perfectum, profectò nolle proficere, deficere eſt. O Monache non vis proficere? Non. Vis ergo deficere? nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod eſſe non potes. Quid enim ſtat in hoc ſæculo? Et certè de homine ſpecialiter dictum eſt: *Fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet.* Iob 14. Ipſe denique ho- *Iob. 14. num. 2.*
minis, ſæculique Author quandiu in terris viſus eſt, & cùm hominibus conuerſatus eſt, nunquid ſtetit? Et quid prodeſt Chriſtum ſequi, ſi non contingat conſequi? Ideò Paul. aiebat: *Sic currite, vt comprehendatis.* 1. Corint. 9. Ibi tu Chriſtiane fige tui *1 Cor. 9. num. 24.*
curſus, profectúſq; metam, vbi Chriſtus poſuit ſuam. *Factus eſt*, inquit, *obediens vſque ad mortem.* Philipp. 2. *Philip. 2. num. 8.*
Quantumlibet ergo occurreris, ſi vſque ad mortem non perueneris, brauium non apprehendis: brauium Chriſtus eſt. Quòd ſi illo currente, tu gradum ſiſtis; non Chriſto appropias, ſed te magis elongas. Timendúmque tibi eſt, quod ait Dauid Pſalm. 72. *Ecce qui elongant ſe à te,* *Pſal. 72.*
peribunt. Itaque ſi proficere curre- *num. 27.*
re eſt: vbi proficere, ibi currere deſinis. Vbi verò non currere, ibi deficere incipis. Hinc planè colligitur quia nolle proficere, non niſi deficere eſt. Vidit ſcalam Iacob, & in ſcala Angelos, vbi nullus reſidens, nullus ſubſiſtens apparuit, ſed vel aſcendere, vel deſcendere videbantur vniuerſi Geneſ. 28. Quamuis palam *Gen. 28.*
daretur intelligi, inter profectum, & *num. 12.*
defectum in hoc ſtatu mortalis vitæ nihil medium inueniri: ſed quomodo

do ipſum corpus noſtrum continuè aut creſcere conſtat, aut decreſcere: ſic neceſſe ſit & ſpiritum aut proficere ſemper, aut deficere. Intereſt tamen quòd nequaquam iuxta ordinem corporalium viciſſitudinum etiam ſpiritus, ſua vel incrementa carpit, vel patitur detrimenta: nam ſemper in robuſto,& vegeto corpore debili, & infirmo fortior viget, promptiórque ſpiritus, quod ſe vtique in ſe expertum conteſtans Apo-
1.Cor.12. nu.10. ſtolus: *Quando infirmior*, inquit,*tunc fortior ſum*.2.Corinth.12.

Similia ſunt quæ habet idem Bernard. Serm. de Septem verbis Apocal. cùm exponit illa verba Angeli.
Luc. 1. nu.30. Luc.1. *Ne timeas Maria,inueniſti gratiam apud Deum.* Vult enim ideo gratiam inueniſſe Beatiſſimam Virginem, quia minimè cõtenta ea,quam acceperat,adhuc vberiorem de nouo quærebat, & ad maiorem ſanctitatem,& perfectionem anhelabat. Sic verò habet Bernard. Denique quod quærebat, inuenit, cui dictum eſt, *Inueniſti gratiam apud Deum.* Quid? plena eſt gratia, & gratiam adhuc inuenit? Digna prorſus inuenire quod quærit,cui propria non ſufficit plenitudo, nec ſuo poteſt eſſe contenta bono,ſed ſicut ſcriptum eſt,qui bibit adhuc ſitiet, petit ſuperfluentiam.Et Serm.de Natiuit.Beatæ Mariæ, qui dicitur de Aquæductu ante med. monens nos, vt ſecundùm exemplum Virginis Matris maiorem ſemper gratiam quæramus,ait:Quæramus gratiam, & per Mariam quæramus, quia quod quærit, inuenit: quæramus gratiam, ſed apud Deum quæramus, nam apud homines gratia fallax; quærant alij meritum,nos inuenire gratiam ſtudeamus. Maria non prætendit meritum, ſed gratiam quærit,&c.

Neque mirum ſi Bernard. dixerit Beatiſſimam Virginem quæſiſſe gratiam, in eáque profeciſſe, cùm hoc proprium ſit iuſtæ, & ſanctæ animæ, quod ipſe probat in Chriſto Domino, qui cùm non poſſet vltra aſcendere, quandoquidem in culmine totius perfectionis erat conſtitutus, adhuc tamen modum inuenit, quo proficeret, non quidem aſcendendo, ſed deſcendendo. Sic verò habet Bernard. Ser.2.de Aſcenſ.
ante fin. *Neſcit homo vtrum amore ſit dignus, an odio*: proptereà dilectiſſimi perſeuerate in diſciplina, Eccleſ.9. nu.1.
quam ſuſcepiſtis, vt per humilitatem ad ſublimitatem aſcendatis,quia hæc eſt via,& nõ eſt alia præter iſtam Chriſtus contra naturam diuinitatis cùm non haberet quo creſceret, quia vltra Deum nihil eſt; per deſcenſum quomodo creſceret, inuenit, veniens incarnari, pati, mori; propter quod Deus exaltauit illum: quia reſurrexit, aſcendit, ſedet ad dexteram Dei. Vade & tu fac ſimiliter, neque enim aſcendere poteris, niſi deſcenderis. Et Serm. 2. de S. Andrea, ad med. dicta verba Eccleſiaſtici ſic interpretatur idem Bernard. Quæramus,inquit,vt dona ſua multiplicet Deus in nobis, & ſpiritum ſuum augeat, qui iam primitias dedit: nullum enim omnino præſentiæ eius certius teſtimonium eſt, quàm deſiderium gratiæ amplioris, quoniam ipſe dixit: *Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Eccl. 24. nu.9.
Videndus item pro eodem argumento Author operis imperfecti in Matth.hom.9. in med. cùm explicat dicta verba. *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.* Eſurire, inquit ille, & ſitire iuſtitiam, eſt deſiderare iuſtitiam Dei, vt ſiue faciant homines iuſtitiam,ſiue audiant, non quaſi inuiti audiant, vel faciant iuſtitiam Dei,ſed ex deſiderio cordis;quoniam omne bonum, quod non ex amore ipſius boni faciunt homines, ingratum

tum eſt ante Deum. Vnde Dominus per Ioan.cap.7.Non omnes ſimpliciter vocabat ad potum, ſed tantummodò ſitientes,dicens: *Qui ſitit, veniat ad me, & bibat, &c.* Vult enim Deus ſitibundos ad ipſum accedere, & ad pleniora adhuc fluenta anhelantes; non eos, qui ſitim expletam habent, ne vlterius in iuſtitia progrediantur.

Ioan. 7. nu.37.

Ex qua doctrina intelligetur cur miluus prohibeatur in lege.Leui.11. num.14. Fertur ſiquidem de hac aue anno primo tantæ audaciæ eſſe, vt nihil mortuum guſtare dignetur, ſequenti nihil viuum edere, tertio fame emori. Vel cùm primùm nido egreditur maiores aues venari; vbi adoleuerit, minores, ac debiliores; cùm ad ſummum ætatis vigorẽ peruenerit, muſcas, culices, lumbricos, & alia inſecta, quod ingenium milui degenerantis Ioannes à ſancto Geminiano aptè ad eum transfert, qui cùm, vt Apoſtolus loquitur Galat.3. num.3. *Spiritu caperit,carne conſumat,* bonus in iuuentute,initióve conuerſionis capiens aues maiores, ideſt, Sanctorum exempla imitans; ſenſim poſtea deficiens, ita vt vix muſcas capiat,hoc eſt,minima bona curet; tandem verò planè gratiæ iacturam faciens intereat, cùm potiùs deberet ſemper ad maiorem perfectionem tendere, & vlteriorem gratiam comparare. Hac igitur de cauſa miluus à Deo reprobatur, quod denotet huiuſmodi viros à perfectione deficientes, qui Deo admodum diſplicent, ei namque grati, & beneplaciti ſunt, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.

Leui. 11. nu.14.

Galat. 3. nu.3.

Hinc eſt quod Paul. monet eos, qui ſecundùm iuſtitiam viuebant, vt vberiorem adhuc gratiam, & vlteriorem perfectionem quærerent,& ſitirent, quando 1. Corinth. 5. ait: *Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio:* vbi Theophylact. per vetus fermentum omnia vitia intelligit. Hæc igitur iubet iugiter purganda, & expellenda: deinde addit: *Vt ſitis noua conſperſio,* ideſt, quamuis ſitis,&c. Nam particula,*vt*,aliquando ſumitur pro, *quamuis*, in Latino ſermone, atque etiam diuino. Nam Plaut. dixit: Vt illud periculum ingens ſit, me tamen non tumefecit. Et Ouid. ad Ruf. *Vt deſint vires, tamen eſt laudanda voluntas:* quibus in locis particula, *vt*, ſignificat, *quamuis*. Et in ſacris literis. Iſai.7. *Butyrum, & mel comedet; vt ſciat,&c.* Vbi particula,*vt*,nõ indicat cauſam finalem, vt certiſſimum eſt, optimáque eſt expoſitio, quam innuit Hieron. vt ſumatur pro, *quamuis*, & tunc facit dictus locus hunc ſenſum.Quamuis Emmanuel perfectam habeat in corpore infantili ſapientiam, excedátque infinitis ſpatiis aliorum infantium capacitatem,illorum tamen inſtar butyro paſcetur, & melle. Ita exponunt etiam Haymo. & S. Tho. atque etiam Gloſſa dum habet,quaſi dicat: In pannis infantiæ poſitus habebit boni, malíque diſcretionem. His verbis percipimus Saluatoris infantiam diuinam in eo non minuiſſe ſapientiam. Videndus ibi Sanch. qui rectè totam difficultatem loci diſpungit. Senſus ergo verborum Pauli eſt: Expurgate vos ipſos, & quantumuis iuſti ac ſancti ſitis, magis, ac magis adhuc vos ſanctificate; hoc enim ſpectat ad iuſtos,& ſanctos viros, vt in acquirenda iuſtitia metam, & terminum non inueniant, niſi cum vitæ termino, quod inculcatum ab Apoſtolo volunt, Bernard. & Theophyl. in eo, quòd non dixit, purgate vetus fermentum, ſed expurgate, quod ſummam curam, & diligentiam in ſanctificanda ſemper vlteriùs anima denotat. Quod etiam aſſecutus videtur ex parte Plutarch. lib.

1. Cor.5. nu.7.

Iſai. 7. nu.15.

lib. de Profectu morum, cùm dixit. Primum argumentum, quo te ſentias in virtutis ſtudio profeciſſe, eſt amoris immenſitas. Non eſt contenta Philoſophia vt præſentia duntaxat nos amore ſui capiant, velut vnguenta, quorum abſentia nemo diſcruciatur, ſed inediam quandam, ſitimque oportebit concipere ſicubi auellimur, taliſque argumento intelligere vtique licebit nos verè profeciſſe, &c.

Meliùs Sapiens in lib. Sapient. cap. 6. Initium ſapientiæ diuinæ diffinit eſſe veriſſimæ diſciplinæ concupiſcentiam. Benè igitur ſe habentis in virtute animæ ſignum eſt, ſi eſuriat, & ſitiat iuſtitiam, & ſemper ſe in exordio, & initio virtutis eſſe exiſtimet. Quod benè expendit Hieronym. ad cap. 43. Ezechiel. cùm loquitur de gradibus Propitiatorij ſibi oſtenſi. Propterea inquit ille, graduum numerus incertus relinquitur, vt quantocumque ſtudio ad altiora ſcandere potuerimus, in inferioribus nos putemus collocatos: & cogiremus illud Pſalm. 83. *Ibunt de virtute in virtutem.*

Sapiēt. 6. nu. 18.

Pſal. 83. nu. 8.

Aduertit pro noſtro argumento Gregor. hom. 3. in Ezechiel. ante fin. id, quod Ezechiel de animalibus illis myſteriis vſquequaque plenis refert, cap. 1. *Vnumquodque*, inquit, *eorum coram facie ſua ambulabat, nec reuertebantur, cùm ambularent:* quod ad conuerſionem noſtram, moralémque ſenſum, ſic vertit. Ante nos æterna ſunt, poſt nos temporalia; quia & illa pergentes inuenimus, & iſta recedentes, quaſi poſt dorſum relinquimus. Vnde & magnum illud pennarum animal dicebat, quod vſque ad cœli tertij ſecreta volauerat: *Vnum verò, quæ retro ſunt, oblitus in ea, quæ ſunt ante, extendens me ſequor ad palmam ſupernæ vocationis.* Philipp. 3. In anteriora enim extenſus eorum, quæ retro ſunt, oblitus fuerat, quia temporalia deſpiciens, ſola quæ ſunt æterna, quærebat. Ante faciem ergo ſuam gradiuntur ſancta animalia, quia ea, quæ reliquerunt, nullo iam apparatu reſpiciunt, & in æternis, quę appetunt, ſub contemplationis ſuæ boni operis pedem ponunt: & cętera; quæ proſequitur oſtendens quomodo is, qui æterna deſiderat, debet quotidie coram facie ſua vlteriùs ambulare, & proficere, neque retro aſpicere, aut ab vlteriori perfectione ceſſare, aut deficere.

Ezech. 1. nu. 12.

Philip. 3. nu. 13.

Quoniam verò adductus locus Pauli ex 3. cap. ad Philipp. in re propoſita optimus à nobis iudicatur, proinde ſigillatim diſcutiendus eſt. Sic verò habet: *Fratres ego me non arbitror comprehendiſſe: vnum autem, quæ quidem retro ſunt, obliuiſcens, ad ea, quæ ſunt priora, extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu.* Vbi Paulus proſequitur metaphoram ab illo ſæpius vſurpatam ab ſtadiodromis, qui curſu certabant in ſtadio. In ea autem vnum, inquit Paulus, & Anſelm. ait, ſupple, eſt neceſſarium: melius Chryſoſt. Theophyl. & alij: Vnum hoc ſtudeo, & ago, vni huic totus intendo: explicans autem hoc vnum, ſubdit, quæ retro ſunt, obliuiſcens, &c. Temporalia bona intelligit D. Thom. Erat enim & diues, & nobilis Auguſt. in Pſalm. 89. Præterita peccata. Vatabl. vitā priorem in Iudaïſmo. At Chryſoſt. Ambroſ. Theodoret. Theophyl. & Anſelm. pro noſtro argumento intelligunt præterita bona opera, labores, & paſſiones pro Chriſto, atque adeò priora merita, vt ſit ſenſus: ſtadiodromi dum currunt in ſtadio, nō attendunt quantum ſpatium emenſi fuerint, ſed quantum ſuperſit ad metam, eóque toto conatu, & impetu à curſu recto feruntur: ita & ego præteriti

præteriti curſus mei obliuiſcor, & me adhuc in exordio, & initio eſſe arbitror, neque reſpicio quid egerim, cùm totus anhelem ad id, quod mihi ſupereſt agendum, & percurrendum; hoc enim ſolent attendere ij, qui ad perfectionem aſpirant: quod benè proſequitur Hieronym. Epiſt. ad Theſiphontem contra Pelagianos ad med. vbi ait. Cùm me putauero ad calcem perueniſſe virtutum, tūc habebo principium. Hæc hominibus ſola perfectio, ſi imperfectos ſe eſſe, nouerint: *Et vos*, inquit, *cùm ea feceritis, dicite ſerui inutiles ſumus*. Luc. 17. Si inutilis eſt, qui fecit
Luc. 17. nu. 10. omnia, quid de illo dicendum eſt, qui explere non potuit? Vnde & Apoſtolus ex parte accepiſſe, & ex parte comprehendiſſe ſe dixit, & necdum eſſe perfectum, præteritorumque obliuiſci, & in futurum ſe extendere; qui ſemper præteritorum obliuiſcitur, & futura deſiderat, oſtendit ſe præſentibus non eſſe contentum, &c. Et Epiſt. ad Celantiam ad perfectionem aſpirantem poſt princ. ait. Beati, qui non ſibi de præterita iuſtitia blandientes ſecundùm Apoſtolum per dies ſingulos in virtute renouantur; iuſtitia enim non proderit ei, à quo die iuſtus eſſe deſierit. Totum ſpatium vitæ tuæ ſit, vt peragere poſſis iuſtitiam, ne de præterita iuſtitia confidens, remiſſior efficiaris; ſed ſicut ait Apoſtolus, *Poſteriora obliuiſcens, ad ea autem, quæ ſunt anteriora me extendens, ad deſtinatum perſequor brauium ſupernæ vocationis*. Idcirco age, vt ordines reliquum tempus vitæ tuæ ſic, vt poſſis canere cum Propheta: *Perambulabam in innocentia cordis mei*, quia inchoaſſe non ſufficit, ſed profeciſſe iuſtitia eſt.

Similia ſunt, quæ habet Bernard. Serm. 2. de Purificat. in fin. dicens: Siquis forſitan proficere diſſimulat, & proficiſci de virtute in virtutem, nouerit, quiſquis huiuſmodi eſt, in ſtatione, non in proceſſione ſe eſſe, imò verò & in regreſſione, quoniam in via vitæ non progredi, regredi eſt, cùm nihil adhuc in eodem ſtatu permaneat. Porrò profectus noſter in eo conſiſtit (vt ſæpius me dixiſſe memini) vt nunquam arbitremur nos apprehendiſſe, ſed extendamur ad interiora inceſſanter, conemur in melius: vt imperfectum noſtrum Dominicæ miſericordiæ obtutibus iugiter exponamus, &c.

Eſt optimus in hanc ſententiam locus ille Auguſt. tom. 9. lib. de Cant. nouo. cap. 4. vbi ita incipit. Via iſta noſtra ambulantes quærit. Tria ſunt hominum genera, quæ odit, remanentem, retroredeuntem, aberrātem. Ab his tribus generibus malis, Domino adiuuante, mundificetur, & defendatur greſſus noſter. Iam verò cùm ambulantes ſumus, alius tardiùs ambulat, alius celeriùs, ambo tamen ambulant. Excitādi ergo ſunt remanētes, retroredeuntes reuocandi, errantes in viam ducendi, tardi exhortandi, celeres imitandi: qui non proficit, remanſit in via: qui fortè à meliore propoſito declinat ad id, quod deterius reliquerat, reuerſus eſt retro: qui fidem deſerit à via errauit: quis eſt, qui non proficit? Qui ſe putauerit eſſe ſapientem, qui dixerit, ſufficit mihi quòd ſum, qui non attenderit eum, qui dixit, *Quæ retro oblitus, in ea, quæ ante ſunt, extentus ſecundùm intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis*. Currentem ſe dixit, ſequentem ſe dixit, non remanſit non retroſpexit. Qui ſunt retroredeuntes? Qui ex continentia reuertuntur in immunditiam, qui ex ſancto, & ſingulari bono propoſito in malum corrumpuntur. Hos increpat Apoſtolus, dicens: *Melius illis erat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm* *2. Petr. 2. nu. 21.*
cognoſcen

cognoſcentes retrorſum conuerti. O malum retroſpicere! Vxor enim Loth, quæ liberata eſt à Sodomis, contra præceptum reſpexit,& in ſtatuam ſalis conuerſa eſt. Ita Auguſt. & Hieron.oſtendunt quomodo cum Apoſtolo pia,& ſancta anima debeat potiora,& meliora adhuc proſequi.

Quòd magis adhuc explicat Apoſtolus,cùm ait: *Ad ea,quæ ſunt priora, extendens me ipſum:* vbi vox Græca, pro qua habemus,*extendens*,magnam emphaſim habet,& ſignificat manus, totumq; corpus protēdere ad ſcopũ, vt eũ apprehendat,quod faciunt curſores, dũ præcipites ad ſcopũ ruunt, ad eumq; ſummis manibus apprehēſuri ſe extendũt,ſicut notarũt Chryſoſt.& Theoph. Explicat autem hæc metaphora ſpiritualem extenſionem in curſore Chriſtiano,qui ſemper extenditur ad conſequēda maiora, minimè contentus iis,quę iam aſſequutus eſt.Hanc verò animæ extenſionē, & proficiendi deſiderium optimè explicat Aug.tract.4.in Epiſt.Ioan.poſt med.in hunc modũ. Tota vita Chriſtiani boni ſanctum deſiderium eſt. Quod autem deſideras,nondũ vides, ſed deſiderando capax efficieris, vt cùm venerit quod videas, implearis. Sicut enim ſi velles aliquē ſinum, & noſti,quã magnum eſt,quod dabitur, extendis ſinum,vel ſacci,vel vtris,vel alicuius rei, noſti quantum miſſurus es, & vides, quia anguſtus eſt ſinus, extendendo facis capaciorem. Deſideremus ergo fratres, quia implendi ſumus. Videte Paulum extendentem ſinum,vt poſſit capere, quod venturum eſſet; *Non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim fratres; Ego me non arbitror cõprehendiſſe.* Quid ergo agis in hac vita, ſi nondum apprehendiſti? In ea quæ ante ſunt, extentus ſecundùm intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis.Extenſum ſe dixit, & ſecundùm intentionem ſequi ſe dixit: minorem ſe ſentiebat ad capiendum: Hæc eſt vita noſtra,vt deſiderando exerceamur.

Facit item in hanc ſententiã Hieron.in cap.3.Ezech.ad illa verba: *Aſſumpſit me ſpiritus,& audiui poſt me vocem commotionis magnæ,* ait ergo Hieron.Spiritus Dei erat in eo,quamobrem,& terrena contēnens rapitur ab ſpiritu, & audit poſt ſe vocem commotionis magnę,præteritorum obliuiſcens,& in futurũ ſe extendēs, &c. Vbi notanda eſt vox illa,*Commotionis magnæ*,quæ quidem non reuocat,aut retrahit Prophetam ab incepto itinere perfectionis, ſed potiùs vox eſt pungentis,incitantis, & cõmouentis ſpiritus eſt ad hoc,vt vlteriùs progrediatur,& vberiorē iuſtitiã acquirat. *Ezech.3. num. 12.*

Videndus item idem Hieron. ad cap.43. Ezech.nu.15. cùm ponderat quare Deus ſibi immolari præceperit duos hædos,vel hircos, quod ſcilicet nunquam in aſcendendo, & celſiora petendo quieſcant. Propterea,inquit Hieron.in ſecunda die,vel duo hædi, vel hircus aſſumitur, quia animal eſt ſemper ad excelſa feſtinans, & nihil periculi ſuſtinēs in præcipitiis & ibi inuenit viam,vbi cæteris animalibus interitus eſt. Vnde & in Græco ſermone caprarum, & hircorum grex ſublimium conuerſatio dicitur, &c. Neque omittendus Chryſol. Ser.91. ante med. cùm ponderat verba illa. Luc. 1. vbi de parentibus Baptiſtæ, ait: *Erant ambo iuſti ante Deum, incedentes in omnibus mãdatis,& iuſtificationibus Domini*; quæ verba Chryſol. ſic exponit. Incedentes dixit, vt eos oſtenderet cucurriſſe virtutibus,non ſtetiſſe, & ambulaſſe in via iuſtitiæ, non ſediſſe.Nec remanſiſſe in itinere mandatorum,ſed ad mandatorũ plenitudinem perueniſſe,&c.In hoc,ſc. perfectio vitæ conſiſtit, quod minimè quis in ea perſiſtat, aut exiſtimet ſe iam ad perfectionem, & metam *Ezec.43. num. 15.* *Luc. 1. num.6.*

perueniſſe; qui enim in via eſt, de progreſſu debet ſemper cogitare, & minimè permanere, aut commorari, cùm hoc, vel ipſa vox itineris monere videatur: nam ſicut optimè dixit D. Proſper. lib. Sententiar. ex Auguſt. ſententia 104. In hac vita, quæ tota tentatio eſt, etiam in ſublimiſſimis Sanctis non apprehenditur illa perfectio, cui non ſuperſit acceſſio contra eos, qui ſe ſummè perfectos exiſtimant. Qua de re videndus Fulg. lib. 1. ad Monimum, cùm ait: Nunc diuinorum numerorum non eſt perfecta perfectio, quod probat ex Paulo Philipp. 3. *Non quod acceperim, aut iam perfectus ſim; ſequor autē ſi comprehēdā, in quo & cōprehenſus ſum à Chriſto Ieſu:* vbi Æcumen. & alij aduertunt Apoſtolum immediatè antea locutū fuiſſe de perfectione Chriſtiana, & de configuratione, & cōformitate cum Chriſto cruci affixo, & mortuo, vt ſit ſenſus: licèt hanc configurationem iam inchoarim, multum tamē adhuc ab eius perfectione abſim, multum tamen laborandum ſupereſt, vt imaginem Chriſti crucifixi in me perficiam, exprimam, & depingam.

Philip. 3. num. 12.

Addunt verò ibi Ambr. & Chryſoſt. Paulum non tam propter ſe hoc dicere, quàm propter Philippenſes, qui nimium ſibi tribuebāt, quaſi iam perfectionem Chriſtianiſmi adepti eſſent: vt ſit ſenſus: nolite altum ſapere, & putare vos apprehendiſſe culmen perfectionis, cùm ego, qui illi tot annos impensè ſtudui, libenter fatear eam adhuc minimè apprehendiſſe, & dubitem an eam omni meo curſu, & conatu tādem comprehenſurus ſim. Quod maximè indicat verbum illud, *ſequor*, pro quo Græcè habetur, *perſequor*, cuius vim explicant Chryſoſt. & Theophylact. Non dixit, inquit Theophyl. curro, ſed perſequor, qui perſequitur, ſcitis quanta contentione perſequatur: neminem aſpicit, quoſuis impedientes magno impetu abiicit, mētem, & oculum, & robur, & animum, & corpus in vnū contrahit, ad nihil aliud, niſi ad ſolum, quod perſequitur, intendens.

Hoc igitur loquendi modo docuit Paulus in præſenti, quomodo ad maiorem ſemper perfectionem tēderet. Quam doctrinā inculcatam reperit Baſil. homil. 11. Hexamet. in illis verbis. Gen. 1. *Creſcite, & multiplicamini,* vbi ait: Anima creſcit dum quotidiana propagatione ſe ad perfectionem promouet. Nob. dictum eſt creſcite ratione mira interioris hominis, quo ſe promouente, rectè ad Deum contendimus. Iſtiuſmodi erat Paulus, qui dum adniteretur, proque virili ſe extenderet in anteriora, eorum, quæ erant à tergo, obliuiſcebatur. Ipſa hęc extenſio in hoc ſita eſt, vt ad ampliora iam quæſitis quotidiana propagatione nos extendamus, &c. quæ in hanc ſententiam proſequitur, quibus ſimilia, pulchra pariter, & præclara ſunt, quæ habet Gregor. homil. 3. in Ezech. Neque omittendus Philo lib. de Abraham, poſt princ. vbi in rem præſentem eleganter dixit. Ad meliora tranſitus eſt propria dos beneuatæ animæ, quæ contemptis puerilibus ſtudiis, per ſolidiora, & magis virilia contendit ad tranquillam cōſtitutionem, diſcurrentem per cogitationes honeſtiſſimas, &c. Econtrariò verò impiæ, & imperfectiſſimæ animæ nota eſt arbitrare ſe iam ad cumulum perfectionis perueniſſe. Vnde Chryſoſt. homil. 3. de incomprehēſibili Dei Natura arguit Eunomium temerarij erroris, quod diceret ſe Deum in hac vita comprehendiſſe.

Geneſ. 1. num. 22.

Plures ſolent ſacri Interpretes rationes reddere, cur Chriſtus Seruator tantam dignatus ſit oſtendere beneuolentiam, & benignitatem paruulis, & infantibus; etenim Matt. 19. dixit: *Sinite paruulos venire ad me, &*

Matt. 19. num. 14.

Marc.

Marc. 10. Marc. 10. *Offerebant illi paruulos.* Et
num. 13. Matth. 18. *Aduocans paruulum, di-*
Matt. 18. *xit, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini*
num. 3. *ſicut paruuli, non intrabitis in regnum*
cœlorum. Etenim quidam hoc ad ſim-
plicitatem, innocentiam, & humi-
litatem referunt, iuxta illud Pau-
1.Cor. 14. li 1. Corinth. 14. *Nolite pueri effi-*
num. 20. *ci ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote.*
Qua de re videndus Clemens Ale-
xand. 1. Pædag. cap. 15. Et Ambroſ.
Serm. 10. Et Chryſoſtom. homil. 59.
in Matth. vbi tractans illud Matth.
Matt. 18. 18. *Qui ſuſceperit vnum paruulum ta-*
num. 15. *lem in nomine meo*, ait: Ita vehemen-
ter humilitate, & moribus, qui
procul ab omni ſimulatione ab-
ſint, afficior: paruulos quidem
hîc ſimplices homines, atque hu-
miles, quos multi ſpernunt, appel-
lauit.

Alij verò ob manſuetudinem, &
iniuriarum obliuionem adeò pla-
cuiſſe Chriſto Domino aſſerunt, &
ob alias rationes, quas bene proſe-
quitur Chryſoſtom. homil. 63. in
Matth. ad illa verba: *Sinite paruulos
venire ad me*, vbi ait: Si cœlorum
hæredes conſtitui volumus, hanc
paruulorum virtutem conſequi ſtu-
deamus: hoc enim ſupremum Philo-
ſophiæ culmen eſt, vt cùm prudens
ſis, nihil ficti, nihil ſimulachri aſci-
ſcas; ab omnibus enim paſſionibus
anima paruulorum munda eſt; his
qui dolorem intulerunt, nullas vl-
tionis vices reſeruant, & quaſi nihil
actum eſſet, veluti ad amicos acce-
dunt. Quantò magis à matre vapu-
lant, tantò magis eam quæritant,
atque cæteris omnibus eam ante-
ponunt. Nam etſi regina cum dia-
demate, atque purpura ſibi offerre-
tur, non præponeret eam matri, etſi
pannoſa eſſet, quàm cum ſordido lu-
ctu aſpicere malunt, quàm reginam
ornatu aureo deploratam. Non enim
ſuum, aut alienum eſt, non inopia,
& copia rerum, ſed quaſi Philoſo-
phia didicerunt: nec vltra neceſſita-
tem aliquid quæritant, ſed cum lacte
repleti fuerint, ſtatim relinquunt
mammillã: non dolent pecuniarum,
aliarumque rerum huiuſmodi iactu-
ram, ſicut grandiores. Ideò dicebat,
talium eſt regnum cœlorum: vt ea
nos volentes faciamus, quæ ingenita
paruulis, atque inſita natura duce fa-
cit, &c.

Sed adhuc nos hac in re inueni-
mus rationem noſtro argumento
congruam, quod ſcilicet paruulus
ad vlteriorem magnitudinem cre-
ſcat, & aſſurgat, maiores in dies ac-
quirat vires, & in perpetuo ſit aug-
mento, & incremento. Vnde etiam
de Chriſto Domino dixit. Luc. 2. Luc. 2.
Puer autem creſcebat, & confortabatur, num. 40.
ideſt, creſcebat ſecundùm corpus, &
confortabatur membrorum robore:
non quaſi in gratia Chriſtus creue-
rit, qui à principio totam, & ſuam
habuit, nec augmentum in eo ha-
buit, ſed in operibus exterioribus,
maior, ac maior apparebat, & demõ-
ſtrabatur, ſicut num. 52. dicitur: *Ieſus* Luc. 2.
proficiebat ſapientia, & ætate apud Deũ, num. 52.
& homines, non quòd hominis ſa-
pientiæ in ſe augmentum receperit,
ſed quòd in dies ſapientiora verba
proferret, & potiora opera ederet;
verba enim, & opera appellat Euan-
geliſta ſapientiam. Ita grauiores In-
terpretes, ſcilicet Origen. hom. 20. in
Luc. Theophylact. & Euthym. ibi ex
authoritate Nazianz. & Damaſc. 3. de
Fide, cap. 22.

In hoc ergo ſenſu vult Chriſtus
Dominus nos ſimiles paruulis effi-
ci, vt ſcilicet ſemper proficiamus in
ſanctitate, & iuſtitia, nec ſtemus in
via virtutis, ſed per ſingula proficia-
mus tempora, & noua ſemper lucre-
mur incrementa gratiæ, & virtutum.
In cuius explicationis confirmatio-
nem D. Nilus in Aſcet. propè fin. ait:

Quandiu in agendo erimus infantibus imbecilliores? Ab illis ſaltem diſcamus ad præſtantiora contendere. Nam ipſi ætatem mutantes mutant etiam in rebus ludicris voluntatem, abiiciuntque quam habebant ad res leuiculas propenſionem. Nucibus, exempli gratia, & talis, & pila ludunt, his illis ſe ludis oblectant, & ſibi honori ducunt hæc comparare, quoad prudentia ſunt imperfecti, at cùm aliquis eorum in virum euaſerit, ea abiicit, & ad gerendam Rempublic. omne ſtudium confert. Nos autem in infantia perſiſtentes ludicra, & riſu digna ſuſcipimus neglectis melioribus, prudentiam viris conuenientem ſumere recuſamus, & terrenis in rebus ſtudium, ac delectationem noſtram collocantes, riſum mouemus iis, qui natura duce rectè iudicant. Sic ille docet cur Chriſtus Dominus tam benignè erga infantes ſe habuerit, quomodo item imitandi à nobis ſint paruuli, qui creſcentes ea, quæ paruulorum ſunt, euacuant, vt perfectiora magis, ac magis ſectentur. Inſtar enim horum, & nos perfectionem ſemper plus optare debemus, & vlteriora in

Epheſ. 4. *num.* 13. meliùs proſequi: *Donec occurramus omnes in virum perfectum plenitudinis Chriſti.* Epheſ. 4.

Notandus venit hoc in loco Bernard. Serm. in Rogationib. ſtatim poſt princip. vbi expendit verba illa.

Luc. 11. *num.* 5. Luc. 11. Amici ad alterum amicum. *Amice accommoda mihi tres panes:* & intelligit dicta de homine in ſe reuerſo, & conuerſo ad Deum per pœnitentiam. Sic verò habet. Ego quidem amicum venientem ad me, non alium intelligo, quàm meipſum, nemo mihi charior, nemo germanior eſt. Ad me ergo de via venit amicus, cùm tranſitoria deſerens,

Iſai. 46. *num.* 8. ad cor redeo, ſicut ſcriptum eſt: *Redite preuaricatores ad cor.* Iſai. 46. Deinde tunc verè ſibi quiſque amicus eſt, cùm de via redit, quoniam *qui diligit iniquitatem odit animam ſuam.* Pſalm. 10. A die itaque conuerſionis meæ de via ad me venit amicus. *Pſal.* 10. *num.* 5.

Venit de regione longinqua, vbi paſcere porcos, & ipſorum ſiliquas inſatiabiliter eſurire ſolebat. Luc. 15. *Luc.* 15. *num.* 16.

Venit fame laborans, confectus inedia, attenuatus ieiunio, venit neceſſe habens inuenire amicum, ſed heu me pauperem elegit hoſpitem, & vacuum ingreditur habitaculum, quid faciam huic amico miſero, & miſerabili? Fateor, amicus eſt, ſed ego mendicus. Feſtina, diſcurre, ſuſcita amicum tuum illum magnum, quo maiorem dilectionem nemo habet, ſed neque ſubſtantiam ampliorem. Quære, pete, pulſa; quia *Omnis, qui quærit, inuenit, & qui petit, accipit, & pulſanti aperietur.* Matth. 7. *Matth.* 7. *num.* 8.

Clama, & dic: *Amice accommoda mihi tres panes*; Qui ſunt iſti panes fratres? Vtinam mereamur accipere eos: fortè enim & ipſos nemo ſcit, niſi qui accipit. Credo tamen petendos nobis eſſe tres panes, veritatis, charitatis, fortitudinis. His tribus egere me fateor veniente ad me amico de via, veniente cum vxore, & mancipio, deficit quippe ratio mea (ipſa eſt enim vir) præ ignorantia veritatis, languet & voluntas præ inædia affectionis, infirmatur caro præ inopia fortitudinis; nam & ratio minus intelligit quæ agenda ſunt, & voluntas minus diligit intellecta, & ad hæc etiam corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, vt non quæcumque volumus, illa faciamus, commoda ergo mihi amice tres panes, vt intelligam, vt diligam, vt faciam voluntatem tuam. Sic ille oſtendit quomodo reuerſa ad ſe, & conuerſa ad Deum anima ab eo debeat poſtulare, & accipere panes gratiæ, & donorum,

non

non vt luto quieſcens decumbat, & ſomno, ac ſopori ſe tradat, ſed vt illis reficiatur ad multam conficiendam viam perfectionis, quæ adhuc illi reſtat. Vnde cùm Elias poſtquam comedit, & bibit, obdormiſſet, reuerſus eſt Angelus Domini ſecundò, & tetigit eum, dixitque illi: *Surge, comede, grandis enim tibi reſtat via:* qui cùm ſurrexiſſet, comedit, & bibit, *& ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vſque ad montem.* Vides ad quid panem Angelus monſtrauerit? quorſum Prophetam cibauerit? cur è ſomno excitauerit? Nempe vt longã viam aggrederetur, nullibi ſtando, nuſquamque quieſcendo, ſed die, noctéque gradiendo, donec ad montem Dei perueniret. Ea itaque mente accipienda ſunt Dei dona, vt viam iuſtitiæ celerius conficiamus, donec ad montem æternæ beatitudinis perueniamus.

Si autem velis inquirere, cur iuſtus acceptanda ampliori iuſtitia minimè ceſſare debet, imò vlteriùs ſemper progredi? Ea profectò eſt petita ex virtutis, & gratiæ perfectione. Enim verò cum gratia quædam participatio diuinæ perfectionis ſit, imò, & iuxta illius quantitatem Deus debeat participari à nobis; cùm ille infinitæ perfectionis ſit, inde eſt, quod gratia quandam veluti infinitatem participet in eo, quod nuſquam ad ſatietatem, & faſtidium, vltimóque terminatam quiſquam illam accipiat, ſed quantumuis maximè eam lucretur, multum adhuc illius acquirendum ſupereſt, proindéque in maius illius deſiderium, ſemper accendi debet.

Exod. 33. num. 11. & 13. *Loquebatur Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut ſolet homo loqui ad amicum ſuum.* Exod. 33. & tamen ſtatim, num. 13. Sic Deum precatur: *Oſtende mihi faciem tuam, vt ſciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos.* Si Dominus loquebatur ad Moyſen facie ad faciem, illíque innoteſcebat, ſicut amicus ad amicum, quid eſt, quod denuò poſtulat ſibi Dei faciem reuelari, vt Dei gratiam inueniat, quam prædicta amicitia comparata iam ſupponit? Quæſito ſatisfacit Nyſſen. in lib. de Vita Moyſis dicens; Sic reliquos omnes, quibus diuinum deſiderium in penetralibus hæſit, nuſquam cupiditas eius cœpit ſatietas, quod nunquam deſiderium participandi Dei fauorem, & gratiam ad terminum, & ſatietatem peruenit, ſed magis, ac magis impleri optat, anhelat, & clamat. Quod etiam dixit Theodoret. Orat. 3. de Charitate, his verbis, Diuinus amor ſatietatis legum neſcius eſt, &c.

Vnde Dauid, Pſalm. 118. dixit: *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes in omni tempore.* Hilar. legit, *Iuſtitiam tuam:* Quo in loco iuxta mentem Interpretũ Græcorum, Ambroſij, Caſſiodori, & aliorum denotatur deſiderij ardor erga iuſtificationes Dei, illiúſque gratiam, qualem experiuntur ij, qui rem, qua carent, magis, magiſque concupiſcunt, præſertim ſi eam aliquando habuerint, & valdè amatam amiſerint: aut ſi habent quidem, ſed nondum perfectè. Explicant autem Euthym. & Nicephor. ac ſi diceret: Valdè concupiuit anima mea: quod Ambroſ. confirmat ex illis verbis Chriſti Domini. Luc. 22. *Deſiderio deſideraui;* quę geminatum innuebat deſiderium, & quoniam ſicut vita viuere, plus eſt, nempe beatorum, quàm viuere: ſic cõcupiſcere vt deſideremus iuſtitiam Dei, ſeu iuſtificationes Dei per maiorẽ infuſionẽ gratiæ, plus eſt, quàm eam deſiderare, quod Hilar. vocat continentem, & indefeſſam deſiderij huius

Pſ. 118. nu. 20.

Luc. 22. nu. 5.

Hh 3

huius concupiſcentiam,quæ nullum otium admittat, & vt Ambroſ. ait. Nullum momentum prætereat bonæ cupiditatis.

Quia igitur amplior ſemper reſtat acquirenda gratia, feruentiori deſiderio à nobis debet optari, & poſtulari à Deo, ita vt non ſolùm deſideremus, & concupiſcamus, ſed concupiſcamus deſiderare, & deſiderio deſideremus perfectiorem iuſtitiam,quæ ſemper adhuc acquirenda ſupereſt. Vbi notanda venit maxima differentia inter virtutem, & vitium, nempe quod in virtute non ſatis ſit incœpiſſe, neque ſufficiat eā quomodolibet aggredi, in vitiis autem idem ſit cœpiſſe, & rem perfeciſſe, ſicut aduertit Tertull. lib. 1. ad Vxorem, in fin. Quod acutè etiam annotauit Philo lib. de Confuſione linguar. poſt med. cùm ponderat id, quod habetur Gen. 11. *Deſcendit Dominus, vt videret ciuitatem, & turrim, quam ædificabant filij Adam.* Quo in loco LXX. habent, *Quā ædificauerant.* Vbi ſtatim ſeſe offert notandū,quomodo dicatur iam ædificata turris, quam adhuc ædificabant, huiuſque ſtructura impedita eſt à Deo, ne vlterius progrederetur? Quippe hoc impiorum ingenium,vt ab incœpto, & deſtinato malo minimè quieſcāt, aut deſiſtant, proindéque idem ſit apud iniquos incœpiſſe, & compleſſe malum, quod vtinam in virtute contingeret, quam multoties quis intendit, & concipit, neque tamen vlterius progreditur, etiamſi nullum occurrat impedimentum. Sic verò habet Philo: etiamſi cœptis fruſtratis non potuerunt ad deſtinatum impietatis ſuæ finem peruenire, nihilominus ac ſi cogitatum facinus perpetraſſent, damnandi ſunt. Et hoc eſt, quod ait. Et abſolutam turrim ab eis, quamuis ponderet adhuc, dicens: Dominus deſcendit, vt viſeret ciuitatem, ac turrim, non quam ædificaturi erant, ſed quam ædificauerant: nec effugerunt crimen perpetrati facinoris, qui conſilium tam immane non dubitarunt aggredi. Certè augurem illum, & prodigioſum procuratorem vanis coniecturis ſtudentem (vanus enim interpretatur Balaam) lex ait populo videnti maledixiſſe, quamuis in verbis eius erat fauſta precatio: mirum ni non reſpectu dictorum eius, quæ diuina prouidentia recudebat in quandam meliorem monetam,ſed mentis ipſius, cui noxia magis obſeruabantur,quàm vtilia,& quamuis aliquis conatus per inſidias alterum interimere fruſtratus eſt. Nihilominus homicidij reus eſt, ſicut decernit ſuper hoc caſu ſcripta lex. *Si quis,* inquit, *conatus fuerit proximum ſuum dolo perdere, & ad altare confugerit, abſtractum afficies ſupplicio.* At qui conatus tantum non interemit: at par eſt maleficum paraſſe cædem, & decreuiſſe, quamobrē ne ſupplici quidem venia datur, ſed è ſacrario educi iubetur, qui concepit tam nefarium conſilium. Addit verò Philo ſtatim rationem cur Deus ipſos conatus,& initia impietatis ſupplicio afficiat; quod ſcilicet,qui ſcelus intendit, ab illo nullatenus deſiſtit, donec compleat, & efficiat, quod longè aliter accidit in virtute:inculcatum autem vult eſſe in eo, quod habetur citato cap. Geneſ. 11. vbi dicitur: *Cœperunt hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant.* O infinitam, inquit Philo, & immenſam miſeriam! Omnia, quæcumque aggreditur mens dementiſſima, ſuccedunt ex ſententia: nec magnus, nec paruus conatus fruſtrabitur vllus, vltro negotiis animæ occurrentibus, & ſeſe præbentibus. Hęc ſunt animæ viduatæ indicia peccantis abſque impedimentis omnibus. Nam quiſquis

Gen. 11. nu. 5.

Gen. 11. nu. 6.

quis eſt non prorſus inſanabilis, optauit ſe conſilio mentis deſtitui, vt cùm furtum, aut adulterium, aut homicidium, aut ſacrilegium, aut aliquid ſimile tentat committere, ſucceſſu careat, & innumera inueniat obſtacula. Nam cohibitio maximum morbum arcet iniuſtitiam, quòd ſi adſit licentia, ille vitari non poterit. Et adhuc tyrannorum fortunas ô beati ſuſpicitis, quibus procliue eſt quiduis efficere, quod rabido, eſſe ratóque animo concupiuit? Imò gemenda eſt eorum conditio: ſiquidem inopia, & infirmitas malis prodeſt; bonis verò potentia cum opibus. Sic Philo oſtendit iniquum impiorum ingenium, qui niſi diuinitus impediantur, ad exitum tandem deducent præconceptum, & intentum malum.

Vnde apud impios idem eſt nequitiam concepiſſe, incœpiſſevè, & perfeciſſe, ac ad exitum perduxiſſe. At verò virtus longè aliter ſeſe habet. In ea enim non ſatis eſt cœpiſſe, ſi rem ad exitum non perducas, neque vlterius progrediaris: quod benè proſequitur Philo libr. de Agricult. poſt med. cùm ait: Principium iuxta vetus prouerbium, dimidium totius eſt: & alto dimidio abeſt à fine, quod niſi accedat, etiam incœpiſſe res magnas ſæpè obfuit. Nam & ſceleſti aliquando quod non ferrent cruciatus animi, cœperunt de meliore vitæ ratione cogitare, ſed nequicquam. Sic enim vſu venit, vt qui ad finem nō peruenerunt, obruti occurrentium malorum cumulo, relinquāt bonum illud propoſitum. Vnde cùm Cain putaret ſe graues obtuliſſe victimas, non litaſſe admonitus eſt Oraculo, nec ſacra, perfectáque immolaſſe. Eſt autem Oraculum tale: *Non ſi rectè obtuleris, ſed ni rectè diuiſeris, &c.* Et in eod. lib. in fin. ponderat præceptum illud. Deut. 20.

Deut. 20. nu. 6.

Vbi ſacra lex à malitia arcet eos, qui nouam domum ædificarunt, nouam item plantarunt vineam, & nouam deſponderunt vxorem, quod præceptum ad rem præſentem conuertens Philo aſſerit, prohibere initia virtutum hoſtilibus viribus exponere, ne ſuperentur, & omninò extinguantur, debent ſiquidem virtutes initiales conſeruari, foueri, ac putari, vt adoleſcant, viréſque acquirant eundo ſemper in melius. Conſultum eſt, inquit ille, ne huiuſmodi certaminibus ſe committant, qui diſcere incipiunt, cùm imperiti ſint: ſimiliter & proficientes, cùm imperfecti ſint; nec enim, qui tunc primum proficiuntur, quia perfectionem ſuam adhuc ignorant. Quòd ſi non paret huic conſilio, alius inquit, homo domum eius habitabit, vineam poſſidebit, vxorem ducet. Proinde ſi quis virtutis amicus eſt, optet in ſe plantari bona omnia, & exiſtere in ſua anima, & conceſſas ſibi diuinitus gratias in tuto reponere potius, quā obiicere hoſtibus auidis, ceu prædam paratiſſimam. Ergo parui vtilitas eſt principij, quod iuſto fine non obſignatur. Sic Philo oſtendit non virtutis initium, ſed progreſſum vſque in finem prodeſſe ad ſalutē, perfectionémque ſortiri.

Hoc benè proſequitur Baſil. ad illa verba, Pſalm. 1. *In lege Domini voluntas eius:* vbi oſtendit neceſſariam omnino nobis eſſe voluntatem proficiendi & in melius ſemper progrediendi aſcendendo è terrenis ad ſpiritualia, è temporalibus ad cœleſtia. Ego, inquit ille, pietatis exercitationem ſcalæ à Iacob viſæ rectè comparauerim: cuius pars terram attingebat, pars altera ipſi ſupereminens in cœlū vſque porrigebatur. Ex quo eos admonere opus eſt, qui ad virtutem inſtituuntur; primùm vt primis admoueant gradibus veſtigium

Pſalm. 1. nu. 2.

Gen. 29. nu. 12.

&

& inde paulatim aſcendendo, progrediendóque ad comprehenſibilem humanæ naturæ altitudinem ſenſim, ac paulatim promouentes perueniant. Quemadmodum igitur in gradu ſcalari prima eſt aſcenſio ab humo receſſus: ſic in exercitatione diuinæ conuerſationis, principium profectus eſt diſceſſus à malo. Atqui diliges proximum tuum, ſicut te ipſum, & vende ſubſtantiam tuam, & da pauperibus, & ſi quis te adegerit ad milliare vnum, vade cum illo duo, actiones ſunt athlethis competentis ſtrenuò, ac forti animo ad præſtandum opus habentes. Ex quo illius admirare ſapientiam, qui nos ad perfectionem per res faciliores, & comprehenſu aptiores deducit, &c. Similia ſunt, quæ habet Hieron. Epiſt. ad Ruſticum, cùm de Loth ita loquitur. Neque Gomorræ quondam habitator ſtatim ad meridiem poterat peruenire, in quo Abraham amicus Domini cum Angelis Deum ſuſcepit, &c. Hunc autem ordinem gradatim proficiendi voluit ſibi indicari, & doceri à Deo Sponſa, Cant. 1. cùm dixit: *Indica mihi vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum:* vbi Origen. lib. Duarum homil. in Cant. homil. 1. & lib. Quatuor Homil. homil. 2. per meridiei vocabulum putat denotari illa cordis ſecreta, quibus clariorem ſcientiæ lucem à verbo Dei anima conſequitur. Cùm enim meridianum tempus, inquit ille, ſit illud, quo Sol excelſiorem curſus ſui verticem tenet; ideo quando Sol iuſtitiæ Chriſtus Eccleſiæ ſuæ excelſa, & ardua virtutum ſuarum ſecreta manifeſtat, amœna ea paſcua, cubiliáque meridiana videtur edocere, &c. Vult igitur ſponſa inſtrui ab ſponſo ſuo tanquam à magiſtro, quomodo ad perfectionem cognitionis, & dilectionis illius tandem poſſit peruenire aſcendendo, & deſerendo imperfectiora, minimè contenta diuinum ſponſum quouis modo agnoſcere, aut diligere.

Cant. 1 nu. 7.

Proſequitur hanc doctrinã Chryſoſt. hom. 10. in Matt. ad fin. vbi inter alia ſic habet. Neque vulnerator ſufficit ad ſalutem tantummodò ſpiculа de corpore euellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus. Doce me etiam bonum facere, inquit Chryſoſt. qui malum vitare docuiſti, &c. Similia habet idem Chryſoſt. hom. 46. in Matt. & homil. 16. in Epiſt. ad Epheſ. Videndúſque erit Hieronym. in Epiſt. ad Lucin. vbi expendit illud Pſalm. 38. *Aduena ego ſum apud te, & peregrinus*, vt ſit ſenſus: Minimè ego quieſco, aut domicilium, & quietem quæro in via perfectionis; quinimò ex vna virtute in aliam iugiter tranſeo, donec tandem ad montem Dei perueniam.

Pſal. 38. nu. 13.

Cùm ergo & nota ſit, ac ſignum perfectæ animæ ad maiorem ſemper tendere gratiam, & vlteriorem ſciſcitari iuſtitiam, neque ſatis ſit illam inchoare, niſi qui initium dedit, perpetuo ſtudeat incremento; inde eſt, quod Ezechias, etiamſi corde perfecto ambulauerit coram Domino, dicat tamen hoc in loco, ſe adhuc in exordio eſſe, doleátque ſibi filum vitæ tam citò intercipi. Sic enim ſolent iuſti, & de ſua iuſtitia humiliter ſentire, & dum acquirendam adhuc contemplantur perfectionem, fateri ſe ſub illius initio, & veſtibulo adhuc degere.

TEX

TEXTVS IV.

Sicut pullus hirundinis, ſic clamabo, meditabor vt columba: attenuati ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſum: Domine vim patior, reſponde pro me: quid dicam, aut quid reſpondebit mihi cùm ipſe fecerit? *Num. 5.*

TOT anguſtiis preſſus, & in tanta preſſura conſtitutus Ezechias, dum ſe videt lethali morbo correptũ, omnéque naturale, & humanum remedium ipſi minimè poſſe mederi; ad verum, & potentiſſimum medicum accurrit, nempe ad Deum, cuius auxilio ſe poſſe liberari confidit, cùm nihil aliud ei ſuperſit, in quo poſſit, vel debeat ſperare. Inſtar igitur pulli hirundinis conſtituit clamare, & columbæ more gemitus ab imo pectore emittere, oculóſque ad Deum leuare, donec illius miſereatur Deus, cuius vtique ſententiæ, & ſupplicio, ipſe nihil habet, quod reſpondeat, vnde & ipſum iudicem potiùs interpellat conuictus, & aduocatum, ac patronum inclamat.

Textus igitur Hebræus hoc in loco ſic habet; *Su ſagur*, quarum prima vox ſignificat gruem, ſecunda hirundinem, deficitque *Vaph*, ideſt, coniunctio, & inquit R. Dauid, deficit item nota ſimilitudinis, vt ſatis vſitatum eſt in Scriptura. Senſus proinde eſt. Sicut grus, & hirundo, aut pica, ſeu varia, inquit Pagnin. aliis eſt grus: quibuſdam verò anſer ferus à ſtridore, vt dicunt. Eſt ex eorum numero, quæ migrant æſtatis temporibus: Inſtar igitur iſtarum auium clamabo: Vatabl. ex Hebr. *Garriebam, non aliter, quàm grus, aut hirundo*, quam garrulam appellauit Virgil. *Ante*

Garrula, quàm tignis nidum ſuſpendat hirundo.

Gemebam vt columba, Cyrill. & Euſeb. apud Theodor. ad gratiarum actionem referunt hæc verba, quaſi dicat Ezechias ſibi haudquaquam deponendam eſſe beneficij memoriam; quinimò iugiter eam tanta vocis contentione, & perpetuò clamore celebrandam, & inculcandam, quanta grus, aut hirundo vocalis, & garrula orientem precatur, expectat, celebrátque Solem. Communis tamen ſententia dolorem, & gemitum hoc in loco ſignificari aſſerit, ipſaque contextus ſeries id apertè inſinuat, & Paraphraſtes Chaldæus ſic explicat. Sicut hirundo, quę comprehenſa eſt, garrit, ſic garriebam, & rugiebam ſicut columba.

Hoc autem ſecundùm additum de columba explicat illud primum de hirundine: nam garrire aliquando lætitiam indicat, vt patet ex Pſal. 76. *Memor fui Dei, & delectatus ſum, & exercitatus ſum*: vbi Auguſt. & alij pro *exercitatus ſum*, legunt, *garriui*, quid eſt, inquit Auguſt. *garriui?* Lætatus ſum, & exultaui loquendo; garruli enim propriè dicuntur, qui à vulgo verboſi appellantur, accedente lætitia, nec valentes, nec volentes tacere, factus eſt iſte talis, &c. Dum igitur hoc in loco Ezechias *Pſal. 76. num. 4.*

ait: garrire, ne de garritu feſtiuo,& læto id dictum intelligeretur, per explicationem ſubdit columbæ gemitum, & meditationem. Neque enim cantus columbæ hilaritatem agentis gratias, & celebrantis beneficia Dei poteſt indicare; gemitum enim ſonat, & ſingultum, vnde & à Latinis gemitus dicitur, & Vatabl. ex Hebræo vertit, gemebam vt columba.

Neque etiam gratitudini rectè coharere poteſt columba, quæ potiùs impij, ingratique hominis ſymbolum fuit apud Ægyptios,teſte Pierio Valerian. lib.22.titul. de columba, vbi ait: Ægyptij Sacerdotes impium, ingratúmque hominem, ac in eos, qui de ſe benemeriti fuerint, perduelem ſignificare ſi vellent, columbum, inquit Florus, aut pullum eius, facere conſueuerunt. Et Hieronym. verba noſtri textus ſic explicat: in ſimilitudinem hirundinis, & columbæ fletibus,& gemitibus dies, noctéſque iungebam; & à Deo ſolo, qui poterat ſubuenire, eleuatis in altum oculis, auxilium præſtolabat. Sic ille. Et ſanè pulli auium clamore conqueruntur, eſcámque, & auxilium petunt, ideóque licèt hirundo canora ſit,neque tantùm gutture,ſed toto fermè corpore vocalis, hirundinum pulli in nido conſtituti, dum cibum expectant, clamant vehementer, ſuámque famem, & indigentiam, multimoda voce oſtendunt.

Hac igitur ſimilitudine voluit Ezechias oſtendere vitæ, lucíſque deſiderium in clamore incitato, & vario pullorum hirundinis, voluit etiam indicare dolorem,quo affligebatur ad mortem,cuius ſolatium, & medelam à Deo implorabat, & vt probaret ſe gemebundum, ac lacrymoſum id feciſſe, ait; meditatum ſe fuiſſe, vt columbam. Dicitur verò gemitus columbæ meditatio,quia ſicut meditatio non ore tantùm fit, ſed imo corde,ſic etiam columbæ gemitus, non à gutture ſolùm,ſed ab imo pectore fundi videtur.

Vel etiam meditatio hoc in loco idem eſt, quòd clamor mente cogitatus, à maximo dolore procedens: nam meditatio non ad cor, & mentem tantùm ſpectat, ſed etiam ad voces,& os,ac linguam. Vndè Pſalm. 36.dicitur: *Os iuſti meditabitur ſapientiam.* Et Pſal.34. *Lingua mea meditabitur iuſtitiam.* Nam verbum, *Hagah,* ſignificat vehementiorem affectum, motúmque, qui geſtu etiam corporis declaratur, vt cùm defixis oculis intentè quid cogitat, loquitúrve: transfertúrque ad frementes, ac rugientes præ fame feras; vt Iſai.31.n.4. Ad gementéſque præ triſtitia,ac pullulantes, vt Iſai.16.n.7. Vnde & nomen deriuatum *Hegheh,* aut *Haghih,* aut *Haghuÿh,* aut *Heghion*, redditur Latinè non modò meditatio,ſed nũc ſonus: vt Iob.37. *Audite auditionem in terrore vocis eius, ſonum de ore illius procedentẽ.* LXX. ibi; *Meditatio de ore eius egredietur.* Et Pſal.5. *Intellige clamorem meum.* Hieron. *Rugitum meum;* propriè *meditationem:* Similíſque noſtro eſt ille locus,in hoc Prophetæ Iſaïæ, cap.59. *Rugiemus quaſi vrſi; & quaſi columbæ meditantes gememus:* quo in loco licèt varient expoſitores,probabilior ſententia, dolorem vehementem intelligit, qualem profectò deſignat vrſorum rugitus; maximè (ſicut ibi Cyrill. habet) cùm ereptos ſibi catulos ſentiunt. Vel etiam indicat hæc meditatio triſtem timorem, iuxta illud Ezechiel.7. *Quaſi columbæ conuallium;* vbi apud LXX. in Complutenſibus, & Regiis; (nam in Vaticanis deeſt) habetur: *Columba meditans.* Triſtis igitur timor exprimitur columbarum gemitu, eis enim pro cantico eſt gemitus; iſque familiaris,

Pſal.36. num.30. *Pſal.34. num.28.* *Iob. 7. num.2.* *Pſalm.5. num.2.* *Iſai.59. num.11.* *Ezech.7. num.16.*

ris, & perpetuus, dicto igitur loco Ezechiel. timor per meditationem exprimitur, ſicut ibi legerunt Apollinar. Theodoret. & alij Græci, ſed ex Theodotione, qui fortè legit, vt putat Prad. *Maghot*, à voce, *Hagag*, quæ meditari, & muſſitare præ timore ſignificat, & ita accipiendum eſt hoc in loco. Nam ſæpe timentium eſt meditari, & gemere, vt Iſaiæ 33. *Cor tuum meditabitur timorem*, ideſt, muſſitare, & gemere te coëgi præ timore: & ſanè ille, qui ſibi timebat, & iam indicabat inſtare mortem, totus pauidus gemebat, & meditabatur præ timore, idque indicant verba illa: *Meditabor vt columba*.

Iſai. 33. num. 18.

Attenuati ſunt oculi mei. Hebraïcè, *Eleuati ſunt oculi mei ad excelſum.* LXX. *Defecerunt enim oculi mei, vt aſpicerem ego in excelſum cœli ad Dominum:* hunc ſtatum iiſdem penè verbis expreſſit Dauid Pſalm. 37. *Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum.* Et Pſal. 87. *Oculi mei languerunt præ inopia*, videlicet ſpirituum animalium penè exhauſtorum. Dum igitur intentus precibus Ezechias ad cœlum oculos eleuatos habet, vnde tantùm recuperandæ ſalutis ſpem conceperat, ideò conatu, & perſeuerantia à ſe factum indicat, vt feſſos iam, & attenuatos oculos habere videatur. Eſt autem huiuſmodi attentio oculorum hominis enixè deprecantis, & de cœlo præſtolantis auxilium. Teſtatur verò Ezechias affectum animæ ſuæ per oculos ad cœlum eleuatos: nam ſicut dixit Plin. libr. 11. natural. hiſtor. cap. 33. Animus hominis in oculis habitat: Et Pier. Valer. libr. 33. in proœmio oſtendens quomodo Ægyptij affectum animi per oculos indicauerint, ait: Oculorum enim tum intentione, tum remiſſione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorum explicari, atque vt noſtri aiunt, eos nimis argutos, quemadmodum animo affecti ſumus, loqui. Polemonis dictum habetur oculos eſſe tanquam fores animi; per oculos quidem animum emicare videmus, indidémque animum introſpici, ex quo nonnulli oculum verum cordis nuntium dictitarunt.

Pſal. 37. num. 11.

Pſal. 87. num. 10.

Hinc in ſacris literis oculus pro intentione ſumitur, qua operatur, & oculus ſimplex eſt recta intentio; oculus verò nequam, praua intentio, &c. Qua de re videndus Auguſtin. Serm. 2. de Serm. Domini in monte; & 4. contra Iulian. cap. 4. Gregor. 10. moral. cap. 4. & homil. 6. in Ezechiel. Bernard. Serm. 2. de Angelis. Licèt autem oculos eleuare elationem mentis ſignificet, vt patet ex Pſalm. 130. *Domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei.* Et Pſalm. 17. *Oculos ſuperborum humiliabis*, de qua oculorum elatione videndus eſt Hieronym. in cap. 2. Iſai. & in cap. 37. & in Iob. cap. 16. Licèt inſuper eleuare è terra oculos in cœlum idem ſit, quòd animum ſeparare à concupiſcentia carnali, atque à deſiderio temporalium. Vnde D. Thom. lect. 4. in cap. 4. Ioann. aduertit quòd quoties nos Scriptura iubet oculos leuare, vt Iſai. 40. *Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte quis creauit hæc.* Et Ioann. 4. *Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem:* aliquid ſubtile, & altum intuendum, & conſiderandum proponi; tamen frequentiùs eſt in honorem Dei, & pro illius auxilio implorando oculos ad cœlum leuare, iuxta illud Pſalm. 122. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis:* Et diues epulo *cùm eſſet in tormentis eleuauit oculos ſuos, & vidit Abraham de longè, & Lazarum in ſinu eius*, ſtatimque leuamen flammarum

Pſal. 130. num. 2.

Pſal. 17. num. 28

Iſai. 40. num. 26. Ioann. 4. num. 35.

Pſal. 122. num. 1.

rum poſtulauit: vbi Chryſolog. Ser. 66. ait: Gratis reſpicit modò Lazarum ſurſum, qui ante Lazarum deorſum videre deſpexit. Vbi vides eleuationem oculorum ſumi pro poſtulatione auxilij. Vnde Ambroſ. lib. 1. Hexamer. cap. 4. ait, clauſum cœlum dictum temporibus Eliæ, quando Achab, & Iezabel perfida regnabat, cui populus regalis, ac religio deſeruierat, eò quòd nemo ad cœlum oculos erigebat, nemo Authorem venerabatur, ſed ligna, & lapides.

Ex quibus conſtat eleuationem oculorum ad cœlos eſſe Dei venerationem, & habitum implorantis opem diuinam; efficaciſſimum ſiquidem orandi genus eſt habitu miſerabili, lacrymoſo, ac gemebundo reſpicere, ac intendere in eum, à quo ſperes auxilium; continuataque defixio oculorum innuit ſtudium, quo quis Deum precatur, in eum figit totam ſpem ſuam. Quod bene expreſſit Dauid cùm dixit: *Sicut oculi*
Pſal. 122. num. 2. *ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.* Pulchréque in hanc ſententiam Tertull. in Apologet. cap. 40. irridens inanes gentilium precationes ad falſos Deos effuſas, de Chriſtianis ait: Nos verò ieiuniis aridi, & omni continentia aſperſi, ab omni vitæ fruge dilati, in ſacco; & cinere volutantes, inuidia cœlum tundimus, &c. aſpectu ſcilicet oculorum, cùm nec manibus cœlum poſſit attrectari, nec voces illuc poſſint peruenire: ac iugi, & immobili oculorum intuitu cœlum à nobis tunditur, & pulſatur, donec exaudiens nos Deus opem nobis mittere dignetur. Quam defixionem oculorum bene expreſſit Ezechias in noſtro textu, cùm ait: *Attenuati ſunt oculi mei, &c.*

Domine vim patior: In Hebr. *Vim fecit mihi,* aut *oppreſſit me,* ſcilicet, infirmitas: R. Abraham ſubaudit, quod præmiſerat, ſcilicet, ægritudo, aut infirmitas: Eſt enim verbum tertiæ perſonæ fœminini generis. R. quoque Dauid in libr. Radicum ſubaudit, infirmitas mea: & ſunt, inquit, nonnulli, qui putant eſſe imperatiuum, & exponunt: Adde mihi ſuper dies meos. R. Salomon, quod non dixiſſet, ſi imperatiuum eſſet velimus, opprime, eripe me vi è manu Angeli mortis. Non deſunt qui cùm Chamets cathuph nomen faciunt ſubſtantiuum, oppreſſio mihi, id ſcilicet, priorem verò expoſitionem ſequitur R. Dauid in libr. Radicum, & rectam eſſe arbitratur. Totum tamen hoc magis elucidat vulgata lectio, aperitque ſenſum iſtarum omnium.

Reſponde pro me. Hebr. *Sponde mihi.* R. Dauid, *Quieſcere fac me.* Meliùs R. Salomon: *Sponde pro me*, vel *iucunda me, & dirige me.* Vim autem præſentis, vbi habemus Geneſ. 43. quando Gen. 43. num. 9. Iudas patri ſuo Iacob dixit: *Ego ſuſcipio puerum, de manu mea require illum:* Hebr. *Ego fide iubebo pro illo* (vadem prometam, vel me cõſtituo pro *illo*) *de manu mea requires illũ.* Et Pſal. 118. Pſal. 118. nu. 121. *Suſcipe ſeruum tuum in bonum,* habetur idem verbum, quod R. Abraham vertit, *Fide iube, aut ſponde.* Et R. Dauid idem tempus explicat, *Exhilarè oblecta, & dirige placidè, & congruenter compone.* Thargum. *Oblecta ſeruum tuum in bonum*, propter verbum igitur Hebræum, quod ſpondere ſignificat: Multi legunt, *Sponde pro me.* Ianſen. Forer. Ariaſmont. & plures: Quo ſenſu Ezechias orat Filium Dei Chriſtũ, vt fidem pro ſe iubeat, quia hoc fuit præcipuum munus Meſſiæ Seruatoris, & ſuam cauſam adorantem ſuſcipiat, vt exponit D. Thom. Haimo, Dionyſ. & Hugo. Coincidit autem hæc lectio cum noſtra

nam

nam reſpondere pro aliquo munus eſt fideiuſſoris, & patroni, & illius, qui opes alterius ad ſe ſumit, & agit. Et ex vſu Scripturæ reſpondere idem eſt, quod defendere, ſeu patrocinari ad quod fideiuſſor aſſumitur, & conſtituitur loco eius, pro quo ſe vadem conſtituit.

Cùm verò præmiſerit Ezechias verba illa: *Domine vim patior*, quæ quidem forenſia ſunt, & indicant vim illam, de qua oppreſſi, vel conquerunrur apud iudicem, vel qua à iudice opprimuntur, & vrgentur, vt delictum quodcumque ſoluatur, & exigatur, quod ad eum modum fieri apud ſe indicat Ezechias, vt nulla prorſus euadendi ſpes, aut exitus ſupereſſet, forenſi itidem loquendi modo precatur Patronum, vt munere ſuo fungatur, reſpondendi ſcilicet, & in iudicio, ac ſupplicio ſubueniendi.

Quid dicam, aut quid reſpondebit mihi cum ipſe fecerit? LXX. Qui eruit me, & abſtulit à me dolorem animæ, & ipſe fecit. Chald. *Quid laudis loquar, & dicam coram eo? Hac enim multiplicauit benefacere mihi.* Hebr. *& dixit mihi; & ipſe fecit,* ſcilicet quod dixit. Vatab. & Pagnin. *Et dixit mihi, & is idem fecit.* Hebræi ſic explicant. Quidquid dicam? Beneficium Dei quomodo potero explicare? Ipſe enim dixit, & fecit; ea facilitate fecit, qua dixit, & veritate compleuit, quod dixit, & promiſit per Iſaiam. Ita etiam Vatabl. At ſenſus noſtræ Vulgatæ eſt, quaſi ſeipſum corrigat Ezechias, dum vadem precatur eum, & aduocatum, qui itidem iudex erat. Non enim ſolet iudex aduocari patronus, ſed alius eſt, qui iudicat, alius, qui pro iudicato interpellat. Item alio modo poteſt eſſe ſenſus. Quid dicam, & quid interrogabo, cùm Deum nemo poſſit interrogare; neque illi dicere, quid ita facis?

ANNOTATIO I.

Iniuſta eſt cuiuſcumque afflicti de Deo querimonia.

AVdax quidem eſt dolor, ſicut dixit Nazianzen. Orat. 17. ad fin. Audacem me facit dolor, & veluti ſuo iure liberior in querelas, ſicut ait Curtius lib. 5. Vnde, & Senec. Epiſtól. 71. ad fin. Non deerit ingenium, quit, ad mortem ingenium, cui non defuerit animus. Vides quemadmodum extrema quoque mancipia, vbi illis ſtimulos adegit dolor, excitentur? Et Atræus in Thyeſt. apud Senec. Vix dolor frænos capit, &c. Vnde Ariſtid. Orat. 5. Sacrorum aërem, ſtellas, & ſimilia incuſabat. Et apud Virgil. Æneas in amiſſione coniugis Creuſæ 2. Æneid.

Quem non incuſaui amens hominúmque, Deúmque,

Parique affectu dictum eſt.

Eclog. 5.

Cùm complexa ſui corpus miſerabile nati,

Atque Deos, atque aſtra vocat crudelia mater.

Et Liuius lib. 38.

— *Deos, hominéſque accuſans, &c.*

Videndus ex noſtris Theod. ad illud Ierem. 20. *Maledicta dies, in qua natus ſum*, vbi ait. Fatigatus, & dolore nimio confectus, necnon vitam hanc ægrè ferēs maledicit diei. Qui vehementer anguntur, ſolent adſtantes reprehendere, & manibus reprimere; quandóque premente dolore manus collidere, quod accidit Prophetæ, qui præ nimio dolore, nulla ſubſiſtente cauſa diem redarguebat, &c. Vnde Philoſophus Taur. apud. Gell. lib. 12. c. 5. poſt princip. cùm ſtipatus ami

amicis ad inuiſendum amicum ægrotum deſcéderet, eúmque videret doloribus, cruciatibúſque allidi; & febri ſimul rapida afflictari, gemitúſque ex eo compreſſos erumpere, ſpiritúſque, & anhelitus è pectore eius euadere, non dolorem magis indicâtes, quàm pugnam aduerſus dolorem: reuerſus cum amicis ad eos dixit per admirationem. Vidiſtis non ſanè iecundùm ſpectaculum, ſed cognitum tamen, vtile, congredientes, compugnantéſque Philoſophum, & dolorem; faciebat vis illa, & natura morbi, quod erat ſuum, diſtractionem, cruciatúmque membrorum: faciebat contra ratio, & natura animi quod erat æquè ſuum. Perpetiebatur, & cohibebat, coërcebátque intra ſeſe violentias effrænati doloris. Nullos eiulatus, nullas complorationes, nec nullas quidem voces indecoras edebat. Signa tamen quædam (ſicuti vidiſtis) exiſtebant virtutis, & corporis de poſſeſſione hominis pugnantium. Sic ille proponit Philoſophum cum dolore pugnantem, cuius fortitudinem miratur.

Eſt ſiquidem proprium doloris in gemitus, & querelas ſeſe effundere, cuius rei naturalem rationem reddit Ariſtot. Sect. 27. Problem. Probl. 9. dum quærit, quare cùm metus, & dolor quædam ſit ægritudo, qui dolent, clamant; qui verò metuunt, ſilent? Reſpondet verò dolores, vel omnes, vel certè plurimos calore iuuari, & augeri: calorem autem is auget, & dolorem, qui ſuum ſpiritum cohibet, excalefacit enim doloris incitabula contracto intrinſecus calore per ſpiritum, atque excoquit. Hinc ergo fit, erumpente naturaliter ſpiritu, clamorem fieri in doloribus, & eodem per vim compreſſo, creſcere, & accendi.

At verò metus, qui frigidus eſt, ſpiritu indiget, & calore. Vnde Dauid Pſal. 38. *Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis.* Euthym. explanat, à bonitate; quia Dauid noluerit ſe, cùm poſſet, vindicare de Semei: Matthias Redembachi. Sic explicat, vt idem ſit, ac ſuprà quàm bonum erat, videlicet Dauidem ſignificare, in affectione eâúſque ſe continuiſſe, vt etiam omnis ſilentij bonitatem ſuperauerit, quia igitur tanto ſtuduit ſilentio, qui inde ſequutum ſubiungit. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Chald. incaluit, aut ebulliit cor meum in corpore meo, quæ quidem æſtuatio iuuat in clamorem euaporans ad mitigandum dolorem; qui verò cor vi conſtringens doloris libera non effudit ſuſpiria, nec exæſtuat, exhalátque mœrorem, obruitur, ac ſuffocatur anguſtiis, aut velut fuligine quadam triſtitiæ denigratur etiam exterius, quemadmodum caminus non habens fumi ſpiramentum. Plenum ſe ſermonibus aiebat Iob 32. & coarctatum ſpiritui gutturis ſui, ventrem ſibi fuiſſe, quaſi muſtum abſque ſpiraculo, quod labunculas nouas diſrumpit. Idcircò loqui voluiſſe, vt reſpiraret paululum.

Pſal. 38. nu. 3.

Iob 32. à nu. 8.

Cùm ergo adeò naturale ſit, & innatum dolori in querulosas voces erúpere, repetitóſque clamores edere, non mirùm videtur ſi Ezechias lethali dolore afflictus, & extremo morbo preſſus in clamores tandem diffundatur, & de vi ſibi ab ægritudine illata gemebundus conqueratur, nec tamen mente verſet à Deo ſibi inferri tale ſupplicium ob vanam oſtentationem, & ſuperbiam, imò & in Deum ingratitudinem, & vt in mentem rediret, morbi vi adactus, & dolore reductus; verùm ſiquidem eſt quòd mens dolore affecta, nihil niſi triſte, & quod magis affligere poſſit, cogitatione verſare ſolet, quod

quod eleganti ſimilitudine aperuit
Eccli.27. nu.5. Ieſus Sirac Eccli.27. dicens: *Sicut in percuſſura cribri remanebit puluis, ſic aporia hominis in cogitatu illius*; ideſt, ſicut cùm concutitur, & agitatur cribrum, farina tranſeunte, remanent in cribro furfures, qui ſunt quaſi reiectamenta, & ſtercus farinæ. Sic frequenter in cogitatione hominis, per quam mens hominis velut cribro agitatur, & commouetur, remanet ipſius hominis aporia, hoc eſt, anguſtia, & quælibet moleſta res, quæ ipſum torqueat, affligat, & anxium reddat. Quo ſignificatur, inquit ibi Ianſen. hominem in afflictione conſtitutum ſine re, vtplurimum, elabi menti ſuæ bona, quibus fruitur, nec ea attendere, aut in mentem reuocare; ſed tantùm præ oculis habere mala, quibus premitur, ea ſemper cogitatione reuoluendo.

Quod adhuc alia ſimilitudine poſſumus exponere, qua vtitur Plutarchus lib. de Tranquillitat. animi; cucurbitæ ſc. quarum vſus eſt in morbis ad extrahendum noxium, & corruptum ſanguinem. Sic verò ille habet loquens cum ærumnoſo, & afflicto homine. Quemadmodum cucurbitæ medicinales teterrimum ſanguinem ex carne eliciunt, ſic tu peſſima quoque in te congeris. Nihilo illo Chio negotiatore melior, qui cùm vinum optimum venderet, ipſe ſibi acidum conquirebat.

Afflictus itaque, & preſſus animus nihil meminiſſe ſolet, quod mœſtitiam, & dolorem vtcumque leuare, & minuere poſſit, ſed totum, & tantùm id, quod magis torquere, & contriſtare valeat, quod etiam apertiſſimè vidimus in Ezechia, cui in mentem poſſet venire in maius iuſtitiæ augmentum cedere morbi ſupplicium, iuſtè item à diuina iuſtitia inflictum ob vanitatis exceſſum; totum tamen omittit, & in gemitus, clamores, & querelas diſſolutus, & veluti liquefactus, nihil ampliùs recordabatur, quàm eorum, quæ ipſum magis comprimere, & diſcruciare poſſent, non eorum, quæ ad tolerandum æquanimiter vires addere.

Poſſet enim, & deberet aduertere grauiſſimum morbum, quo laborabat, potiùs medicamentum Dei eſſe, quo ſalutem Ezechiæ operabatur. Sic enim à Deo fieri conſueuit, vt quos circa virtutem, & ſalutem animæ laborare nouit, ad ſalutem reducat, & ſanitatem priſtinam, adhibitis doloribus, morbis, & ærumnis. Quod benè expendit Hieronymus in illud Iſaiæ 51. *Eleuare Hieruſalem,* *Iſai. 51. nu.17.*
quæ bibiſti de manu Domini calicem iræ eius, vſque ad fundum calicis ſoporis bibiſti, & potaſti vſque ad feces. Sic verò habet Hieronym. Symmachus cratêrem interpretatus eſt, & quem iuxta Geneſ. librum cap. 44. Ioſeph *Gen. 44. nu.2.*
in ſacculo fratris Benjamin iuſſit abſcondi: iubetur de ebrietate conſurgere, eò quòd biberit, & vacuefecerit. Solent Medici amariſſimam antidotum, quæ ex guſtu nomen accepit, dare ſtomacho nauſeanti, vt noxios humores euomat, & poſſit coctos cibos, atque digeſtos in alium tranſmittere, quos flegmatum magnitudo digeri non ſinebat. Quibus in verbis Hieronym. interpretatur calicem Domini porrectum Hieroſolymitanæ ciuitati fuiſſe inſtar ſalutaris pharmaci, & antidoti pro recuperanda ſalute, cùm populus ille peccatorum ægritudine laboraret. Similia ſunt, quæ idem Hieronym. habet in cap.23. Ezechiel. in hæc verba. Sicut quædam dant chartatica, vt noxius humor, qui ineſt corpori, exc- ratur; ſic & Dominus dat calicem tormentorum meraciſſimum, vt quidquid fellis eſt auferat à pecca-toribus

toribus; & priſtinæ reſtituat ſanitatî, &c.

Si igitur Deus amara quæque epotanda præbet peccatoribus pro eorum euacuandis malis; qua in re etiam notandum venit, quòd calix iræ Domini à Hieronymo ſimilis dicitur illi, quem Ioſeph non in alterius ſacculo, ſed in genuini, & dilectiſſimi Benjamin iuſſit abſcondi; profectò quò amarior, & acerbior morbus Ezechiæ erat, ſibi efficaciorem pro medela debuit reputare, & in maius augmentum, ac perfectiorem ſalutem à Deo diſtributum; proindéque non morbum, ſed medicamentum, non ægritudinem ad mortem, ſed ad ſalutem pharmacum ſibimet perſuaderet.

In quam ſententiam elegantiſſima eſt oratio 15. de plaga grandinis apud Nazianzenum poſt princip. ibi proſequitur quomodo Deus calicem ſuppliciorum miſericordia condiat, & epotandum tradat iis, quos ſanare conſtituit. Nec enim, inquit ille, bonitas iudicio, ac delectu caret, vtcúnque iis aliter viſum ſit, qui priores in vinea laborarunt, imparem illam videlicet in æqua mercedis ſolutione rationem haudquaquam intelligentibus, & ira peccatis pro portione reſpôdeat id, quod calix in manu Domini appellatur, & calix ruinæ, qui ebibitur, tametſi alioqui omnibus de merita pœnæ atrocitate aliquid detrahat, atque iræ mera cum benignitate temperet, ita tamen, vt ex ſeueritate quidem ad lenitatem, & gratiam iis inclinet, qui metu erudiuntur, & ex parua calamitate concipiunt, ac morũ correctionem parturiunt. Adhuc lenitas, & benignitas hæc ſunt, & blanda caſtigatio, plagæque elementa puerilem ætatem coërcentis. Adhuc iræ fumus, tormentorum præludium, nondum autem ignis comburens, nec ſuccenſi carbones, ideſt, vltimæ partes ſupplicij. Æquè nimirùm, & per plagam, & per comminationem nos erudiens, ac pro incredibili quadam bonitatis magnitudine ſemitæ iræ ſuæ viam ſternens à minoribus quidem incipiens, ne aſperioribus vti neceſſe habeat: ita vt ſatius ſit nunc caſtigari, ac purgari, quàm ad cruciatum illum tranſmitti, cùm iam pœnæ tempus erit, non purgationis.

Et ad medium eiuſdem orationis proponens vltimum iudicium ait Nazianz. Quonam modo eius expoſtulationes feremus? Aut quid reſponſi dabimus? Cùm præter beneficiorum multitudinem, quibus acceptis ingrati permanſimus, plagas etiã inſuper, nobis probro vertet, ac medicinæ gratia, quibus ſanati non ſumus recenſebit. Nóſque prolem, verùm impiam vocans, ſic alloquetur. Quonam modo, & quanam ratione vos erudiri oportebat, qua non erudierim? An per meliora medicamenta meliùs quidem nobiſcum ageretur, ſi nec huiuſmodi purgatione opus haberemus, nec omnino purgati fuiſſemus; nec per amarum peccati guſtum à vitæ ligno excidiſſemus? Ad illud meliùs, ac præſtantiùs eſt, vt cùm peccamus, in nos animaduertatur, quàm vt labentes minimè caſtigemur; quem enim amat Dominus caſtigat, paternæque beneuolentiæ argumentum eſt increpatio: contra omnis anima, quæ admonitionis, & caſtigationis expers eſt, incurabilis manet. Quocirca non graue eſt plagis affici, ſed plagis meliorem non fieri grauiſſimum, & acerbiſſimum eſt: nam cùm Iſaiam Sodomorum populo, ac Gomorrhæ Principibus minitantem, vt quid vltra percutiemini addentes præuaricationem? Iſaias 1. num. 5. Sceleris, inquit, acceſſioni, *Iſai. 1. nu. 5.*

nulla

nulla iam pœnæ acceſſio excogitari poteſt.

Similia ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Auguſt. tom. 10. lib. 50. Homil. homil. 46. poſt princip. cùm ponderat verba illa Pſal. 88. *Si autem dereliquerint filij tui legem meam, & in præceptis meis non ambulauerint, ſi iuſtitias meas profanauerint, viſitabo in virga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum.* Quibus in verbis Deus cogitata metaphora ſumpta à medicis, qui eos, quos curant, & quorum ſaluti incumbunt, & conſulunt, viſitare dicuntur; minatur plagas, quas delinquẽtibus erat inflicturus. Tunc Auguſt. ait: Hæc ſunt remedia, quibus conſulit Deus. Hæc eſt medicina, qua hominum curantur vulnera, his emendantur vtilitatibus, vitia corriguntur, hominum malitia refrænatur. Beneficia hæc ſunt diuina, non verbera; nec quid noceant diuinitus irrogantur, quæ ad hoc veniunt, vt hominibus paterna clementia conſulant. Gaudeat Chriſtianus in aduerſis, quia aut probatur ſi iuſtus eſt, aut ſi peccator eſt emendatur. Contriſtetur ſanè, quem flagella diuina corrigere non poſſunt, gaudeat peccator, ſi cum iuſto in ſæculo contriſtatur, vt poſt ſæculum cum eodem remuneretur, &c.

Pſal. 88. num. 3.

Excellerat quidem ſalutis terminos Elimas Magus opponens ſe Barnabæ, & Paulo, quærens auertere proconſulem Sergium Paul. à fide, cui Paulus plenus Spiritu Sancto ait: *Ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus non videns Solem vſque ad tempus.* Actor. 13. Vbi acutè obſeruat Chryſoſt. tom. 3. homil. 28. in acta Apoſtol. ad med. modum loquendi Pauli, qui de cæcitatis ſupplicio ad eum modum loquitur, quo de medicis, & chyrurgis erga infirmos dici ſolet adeſſe eorum manus in ægrotantium vulnerum, ac morborum medelam, imò & communi, vſitatáq; paræmia dici ſolet manus medici ſanitatem ſecum deportare; iuxta hanc igitur phraſim ait Paul. *Ecce nunc manus Domini ſuper te*, quaſi dicat, adeſt iam tuæ pietatis antidotum, tuæ nequitiæ medicamentum. Vſque ad tempus, inquit Chryſoſt. non punientis erat verbum, ſed admonentis; ſi enim punientis fuiſſet verbum, omnino illum feciſſet cæcum. Et vt oſtendat quod non erant furoris verba, propter hoc præmiſit, dicens: plenus Spiritu Sancto, hoc eſt, efficacia. Et tunc. *Ecce manus Domini ſuper te*, minimè vltio erat, ſed ſanatio. Sic ille curantis manus demonſtrat Dei infligentis cæcitatem, efficaciáque medicaminis in hoc ſtatim apparuit, quod cæcitas Magi oculos ſtatim aperuit Proconſulis. Tunc Proconſul cũ vidiſſet factum, credidit admirãs ſuper doctrina Domini. Adeò namque operatoria, & efficacia eſſe ſolent remedia à Deo prouenientia, vt ad illorum conſpectum ij etiam, qui ea intuentur, ſalutem conſequantur. Quod bene expendit Bernard. epiſtol. 108. & Aug. ad illa verba Pſal. 57. *Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris.* Et Theodoret. Hierem. in cap. 18. in fin. ait: Vtinam medicinæ loco nobis ſint afflictiones illorum (ſcilicet Iudæorum) vt aliorum pœnis eruditi vitam legibus diuinis conſonam agentes legiſlatorem propitium habeamus, &c. Quòd ſi videntibus plagas à Deo inflictas ipſæ in medelam cedere ſolent, faciliùs quidem proderunt ad ſalutem ij, quibus non tam infliguntur, quàm applicantur, & accommodantnr, vt perfectam ſanitatem acquirant.

Act. 13. num. 11.

Pſal. 57. num. 11.

Cùm ergo afflictiones, dolores, morbi, cæteráque ærumnæ, medicinæ

cinæ loco nobis à Deo conferantur, quid eſt, quod Ezechias diuinæ curationis oblitus,& Dei medicaminibus veluti ingratus,conqueratur potiùs,& vociferetur,cùm gratias Deo reddere deberet? Nam ſicut dixit Chryſoſt. libr.1. de prouident. poſt med.Nullus vnquam ex his,qui Deo maximè chari, atque acceptabiles fuerunt,ſine preſſuris ſit,etiamſi non nobis ita videatur,&c.Vnde quanto acerbiorem dolorem inferunt, maioris beneficij loco haberi debent, cùm in maiorem etiam vtilitatem, & ſalutem percuſſi,& afflicti cedant. Quod bene proſequitur B.Theodorus Studita tom.2. Auctarij Bibliot. ſerm.110.cùm ait:Sin te haud lætari, quin dolere iudicas,an quod cogitas in dies feriri? At ſignum id quoque eſt coronæ, neque bello alienum quiſquam, ſed bellatorem coronat, nec in arenam non progreſſum,quin egregiè pugna defunctum donatiuo proſequitur. Non videtis, vt vnde triſtari dicimus, hinc lætari debeamus. Vnde Deus in eos, quos maximè diligit, acriùs animaduertit,ſicut proſequitur Anaſtaſ. Niſſen.q.35. in Scripturam. Videndúſque erit Aug. concion.2.in Pſalm.88.ad illa verba:
Pſal. 88. num. 32. *Si iuſtitias meas profanauerint, viſitabo in virga*, &c.vbi ait:Det diſciplinam, non auferat miſericordiam; cædat contumacem, dum tandem reddat hæreditatem. Tu ſi promiſſa Patris bene agnouiſti, non timeas flagellari,ſed exhæredari, quem enim diligit Dominus, corrigit, &c. Et Hieron. epiſt.ad Euſtoch. inter alia ſic habet. Quis ſanctorum ſine certamine coronatus eſt, ſolus in delitiis Salomon,& ideò forſan corruit.Similiáque habet Baſil. in Pſalm.33.ibi: *Ex*
Pſal. 33. num. 5. *omnibus tribulationibus meis eripuit me*, omnis vita iuſti in afflictionibus poſita eſt, quemadmodum nullus ſine aduerſario triumphat, aut coronatur:ſic neque probatus pronuntiari, niſi per afflictiones poteſt. Et ad illa verba: *Multæ tribulationes iuſtorum*,ſic *Ibi n. 20.* infert. Ex quo ſi quando in morbis, in corporis mutilatione,orbitatibus, plagis, omni denique rerum inopia, & egeſtate iuſtos homines conſtitutos videris, reminiſcere verbi huius, quòd multæ ſint tribulationes iuſtorum. Qui autem dixerit, quod virum planè iuſtum tribulatio non deceat,nihil aliud dicit,quàm athletę non conuenire aduerſarium.Athleta minimè certans, quas habebit occaſiones ſibi coronas comparandi?&c. Vt igitur Deus ſuos probet,& coronet,ærumnis afficit,& afflictionibus premit,quibus ipſi,& probatiores,& fortiores redduntur.

Hinc eſt quod percuſſus in femore Iacob benedictioné poſtulat, & meretur.Gen.32. Ille enim, quem *Gen. 32. num.26.* Dominus in carne percutit, proximus benedictioni fit. Sed quid eſt, quod carne debilitatus,& percuſſione claudus Iacob, fortis contra Dominum dicitur: *Si contra Deum fortis* *Ibi n. 28.* *fuiſti?* Ibi num.28. Scio quidem hoc communiter ad orationem referri: ſed adhuc pro re noſtra poteſt explicari ex milite illo Romano, qui è caſtris reiectus eſt, & in domű redire iuſſus,quòd claudus repertus fuerit, & à duce reprobatus, quòd nollet ſub ſignis ſuis debiles, aut claudos, ſed omnino ſtrenuos, & nullo membrorum mutilos verſari.Inſtitit tamen miles,& pro ſe reſpondit,potiùs aptos eſſe ad bellum eos,quibus nullatenus liceret ſe ſubducere, aut ab hoſtibus fugere, ſed eorum impetum ſuſtinere, donec tandem illos ſuperarent. Ad hunc fortaſſis modum illi ſtrenui, & fortes cenſentur apud Deum, qui plagas Domini patientes ſuſtinent, vulneráque, & afflictiones æquo animo portant,dum enim in carne vulnerantur, interiùs fortiores

fortiores redduntur ſpiritu,& coram Domino potentiores. Quod bene expendit Hildebert. Turonenſ. Epiſcop. epiſt.37. vbi loquens de Iacob claudo, ait: In quo notandum puto, quòd percuſſus in femore Iacob ſano pede firmiùs nititur, infirmus autem pes, nec totus hæret terræ, nec à terra totus eleuatur. Poſt exſiccatas quippe huius, quam circumferimus, mortalitatis illecebras, interior noſter homo pedi diuini amoris, qui in eo præualet,totus incumbit, totus hæret. Infirmo autem pede partim Iacob ſuſtentatur, & à terra partim ſuſpenditur; quia languente in nobis rerum ſæcularium dilectione, partim in illis innititur pro natura, ſuſpendimur à reliquis pro corona.Sic ille oſtendit quomodo infirmitates,afflictiones,& dolores, quibus in hac vita percutimur, fortiorem reddant, & firmiorem diuini amoris pedem,quo meliùs contra afflictionum luctam poſſimus conſiſtere, & prævalere. Vnde etiam Iacob in femore percuſſus, fortior redditus eſt.

Hinc iam intelligitur in hanc ſententiam locus ille lib. Iob.cap.4. vbi Eliphas ad Iob ait: *Nunc venit ſuper te plaga,& defeciſti: tetigit te, & conturbatus es. Vbi eſt timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum?* Quibus in verbis impatientiæ Iob tribuit illum calamitatum ſuarum ſenſum, quem ſuperioribus lamentationibus expreſſerat: tunc deinde admiratur, cur eiſdem calamitatibus non fuerit roboratus, fortiórque conſtitutus, ſicut iuſtis accidere conſueuit,ſed eiſdem veluti fractus,& ſuperatus ceſſerit? Vbi Greg. 5.moral.cap.13.poſt med.ait: Fortitudo non niſi in aduerſitate oſtenditur, tantò enim quiſque ſe ad fortitudinem profeciſſe veriùs demonſtrat, quantò mala robuſtiùs tolerat;

Iob 4.nu. 5. & 6.

qui in eo,quod ferre contrarietatem non valet,puſillanimitatis ſuę gladio cōfoſſus iacet. Sic ille.Vbi vides fortitudinē animi conſiſtere in eo,quòd ſtrenuè ferat ea, quæ aduerſa occurrunt, in eáque veluti induratus inſurgat. Hæc eſt ratio cur Abulenſ. in cap.1.lib.2.Reg.quęſt.6.in fin.aſſerat Saulem ex puſillanimitate quæſiiſſe ab armigero, vt ipſum interficeret, tandemque ſibi necem intuliſſe,dum ſuper gladium ſuum irruit,1.Reg.31. *1.Regum 31. nu.4.*
Sicut eſt aliquis,inquit Abulenſ. puſillanimis,& nimis timidus,qui cedit doloribus,ita eſt puſillanimis,qui cedit anguſtiis, & non poteſt ſuſtinere dedecus, & ſic ex defectu virtutis ſe occidi petebat Saül,&c.Vnde Iſidor. Peluſiota lib.2. epiſt. 35. ait veluti imbecillos & puſillanimes miſeratione proſequendos eos, qui in afflictionibus animum amittunt, & vociferantes lacrymantur, ſicut hîc feciſſe conſtat Regem Ezechiam. Horum, inquit ille, qui duriori fortuna conflictantur quiſque miſericordia, & commiſeratione dignus eſt, cùm calamitates ſuas deplorat,&c.

Hinc eſt quod Dauid eos, quos Deus ad expeditionem ſuam,& conuerſionem gentium, tanquam fortes elegit, viros nempe Apoſtolicos (quæ eſt multorum ſententia) bene patientes dixit Pſalm.91. *Bene patientes erunt,vt annuntient.* Quæ verba ſic explicat Iſich. Qui aduerſam *Pſal.91. num. 15.*
fortunam, & corporis incommoda bono,& æquo animo perferunt,apti ſunt ad magnalia Dei, &c. Inferior proinde viribus propria confeſſione deprehenditur Ezech. dum ait: Vim patior,qui non doloribus,morbóque ſuccumbens tremebundus deplorabat,ſe ſuperatum, & victum confitebatur, cùm tamen iuſti vim potiùs inferant morbis,doloribus,& ærumnis.

Magnam vtique vim intulere labores

bores iuſto Ioſeph, cum falſi criminis ab hera ſua accuſatus, quaſi vim intuliſſet, coniectus eſt in carcere,& in ferreos compedes, quorum duritia diuturna dolorem admodum vehementem ſenſit, vt illo ferro anima ipſius qnodammodò pertranſiretur, penetraretur, & tranſuerberaretur.
Pſal.104. num. 18. Pſal. 104. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſiit animam eius.* Vbi Græcè habetur. *Ferrum pertranſiit anima eius.* Quomodo quoq; legetunr Caſſiod. ibi, & Ambroſius epiſt. 7. ad Simplician. Et licèt hæc lectio facilè cohæreat cum noſtra Vulgata, tamen Ambroſius eam in alium ſenſum declinat præſenti inſtituto maximè congruum, quaſi Ioſeph adeò forti, & conſtanti animo fuerit, vt ipſius anima laboribus indurata, vel ferrum duriſſimum pertranſierit,& perforauerit, ac præualuerit contra ipſa ferrea vincula. Etenim pro fortitudine in laboribus ita exhortatus libr. de interpellatione Dauid poſt med. Non ſcindatur, inquit, ferro anima tua, ſed vt anima Ioſeph, ita anima tua ferrum pertranſeat,&c.

Similem item vim videntur paſſi ab igne fornacis Babylonicæ tres pueri in illam miſſi. Etenim iuſſit Nabuchodonoſor, vt ſuccenderetur ſeptuplum pluſquam conſueuerat, quò citiùs eorum corpora in cineres
Dan. 3. num. 19. redigerentur, Daniel. 3. vbi Hieron. eleganter ait: quaſi non poſſet ſimplex,& ſolitus ignis trium puerorum conſumere corpora;ſed furor,& ira, quę inſaniæ proxima eſt, modum tenere non poteſt: & vult eos multiplicis pœnæ comminatione terrere, quos paratos videbat ad mortẽ, &c.

Similia ſunt,quæ habet Zeno Veronenſ.Epiſcop.ſerm.7.de Daniel.ad med. Ira, inquit, ſufflatus Rex ſolito ſepties ampliùs caminum iuſſit incendi, ac ne quid immanitati ſæuientis deeſſe videretur, pice, & ſtupa armatum citatur incendium, illo præcipitatur incentor,&c. Quomodo igitur tanto furore, igníſque incendio facilè cremanda corpore poterant obſiſtere? Quis non crederet ſtatim deuorandos? Sed audiamns eundem Zenonem ſer. 2. de Daniel. in princ. cùm ait:Tanta vis certaminis fuit,vt eam ipſe quoq, ignis horruerit. Et ſerm.8.poſt med.Mors,inquit, refugiens mutat officium, incenſores cremantur. Incenſis hymnum canentibus flamma blanditur, melioratur vita ſupplicio. Rex non inuideret pueris, ſi non eos præcepiſſet ardere. Sic ille oſtendit vim quidem illatam à ſanctis pueris inſolito,admirabiliq; incendio, tantus enim in pueris extitit animus, tanquam admirandum robur in tenera adhuc ætate, vt qui vim pati videbãtur à Tyranno, & à ſuccenſo admodum igni,eiſdem vim intulerint,efficaciamque ſic diſpunxerint,vt ignis, veluti timore correptus, terga verterit pueris, & in miniſtros,qui eos in fornacem miſerant, conuerſus deſæuierit. Sic enim habet ſacer Text. n.22. *Porrò viros illos, qui miſerant Sydrach, Miſach, & Abdenago, interfecit flamma ignis.* Et vt ſe omnino victum fateretur ignis,pueris obſecutus,eoſdem deoſculatur,& lambit, inſuper & vincula, quibus ligati miſſi fuerant,illicò conſumpſit. Ambulabant enim in medio flammæ,qui colligati miſſi fuerant, quod bene proſequitur idem Zeno ſer.5. in med.dicens: Vbi iactati ſunt in fornacem ignis ardentis, hos deuotè cupidus ignis excepit, lambunt roſidos. flammæ blandientes.Mira res!opacitas intus, incendium foris,intus hymnus canitur,foris vlulatus auditur.Incenſores incendio cremati ſunt, & qui incenſi ſunt incendio ſuo ſuperſtites triumphantes de camino procedunt. *Dan. 3. num. 22.*

Neque

Neque omittendus Chryſoſt. ad fin. tom. 1. homil. de tribus pueris ad med. vbi ait. Pueri iactantur in flammam, ibat circa innocuos pedes nouo libamine artifex ignis, & tot circumuolans paſtus ſola conſummere vincula laborauit. Circa damnatos ſuos innocens pœna blanditur, & Azarias aperit os ſuum in medio ignis, & non audet ignis inuocantis Dominum fauces erumpere, nec nubilo ductu vaporans eloquentis ora conturbat. Innocentis oratione prolata, & quaſi facto impetu ſermonis tremula flamma ſubducitur. Furatur paſtus alienos incendium, non conſumpſit quos propè inuenit, quia ieiunat in ſuis, cuſtodiam ſuam vehementer horreſcens, ne iam faciat, vel ipſo fumo Sanctis iniuriam. Mira ratione vis horrida commutatur in ſuo loco. Vbi incenditur, illic refrigerat, aut tepeſcit. Murmure fugitiuo replicabatur incendium, ac veluti amicus ignis Sanctis viris pręhebat obſequium. Sic ille ſuperatum oſtendit ignem à pueris, dum illius ardore non conſtringuntur, ſed ſe conſtanti animo opponunt, neque Regem, neque fornacis incendiũ metuentes. Vnde non ſicut Ezechias, gemitus edunt, aut lachrymantur, ſed potiùs concinentes laudant canticóque Dei commendationem prædicant, qua in re fortiſſimi cõprobantur Dei athletæ contra tyrannum, & incendium; puſillanimis verò deprehenditur Ezechias, dum præ timore vociferatur, vímque ſibi ab ægritudine illatam confitetur.

Imbecilli inſuper, puſillóque animo oſtéditur hic Rex, dum adeò effert dolorem, tantámque vim à morbo pati proclamat, cùm tamẽ verum ſit Deum ſuos iuſtos leui quidẽ manus ſuæ tactũ percutere, ad eúmque modum ſe habere, dum illos punit, quo ſe habet ille, qui ſemetipſum percutit; quod benè oſtẽdit diuinum oraculũ apud Iſai. c. 27. cùm de ſupplicio diaboli illato ita ait: *Nunquid iuxta plagã percutientis ſe percuſſi eum? Aut ſicut occidit interfectos eius ſic occiſus eſt?* Quibus in verbis vult oſtẽdere magnum diſcrimen inter ſupplicium à Deo inflictum diabolo, & id, quo ſuos iuſtos in corruptionem afficit; hoc enim eſt ad modum eius, qui ſeipſum punit, & percutit, dum enim ſibi dolorẽ infert percutiẽdo, grauis, ſibíque hoſtilis nullatenus eſſe ſolet; tali verò plaga Deus ſuos iuſtos, & amicos percutit. Non ſic verò Leuiathan, ſeu diabolũ, de quo ibi eſt ſermo. Quem etiam nõ occidit eo modo, quo amicos, & qui in ipſo moriũtur interficit. Hic enim aliquãdo reſurget, ille verò nunquam non morietur. Ita hunc locum explicat Sanctius. Tali plaga, inquit, Deus percutit amicos ſuos, quæ (vt humano more loquar, quomodo de Deo ſæpè Scriptura loquitur) nõ minùs Deum ipſum vulnerantem, quàm Dei amicum vulneratũ tangit, & cruciat: imò plãga, quæ Dei amicum leuiter tangit, ea grauiter pungit diuinorũ oculorum pupillam, vnde ait. *Qui tetigerit vos, tãgit pupillam oculi mei.* Zach. 2.

Iſai. 27. nu. 7.

Zacha. 2. nu. 8.

Cùm ergo Deus amicum percutit, ſeipſum percutere videtur, & iuxta plagã percutientis ſe percutit, quæ leuis admodũ eſſe ſolet; nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, proinde, & non totã ſuam irã exerit, neque ad vltimũ affligit, ſed blandè, lenitérque tangit. Etenim Deus ægrè fert de inimicis ſuis vindictã ſumere: quantum vtique magis dolebit, ſi in amicos per afflictiones deſæuiat? Iſai. 1. Poſtquam Deus retulit populo ſuo nequam, quæ maxima cõmiſerat ſcelera, cũ pro eis puniturus ait: *Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabo de inimicis meis.* Quæ verba duplicem ſenſum ſuſtinent. Primus, ſi per

Iſai. 1. nu. 24.

ſi per interrogationẽ legantur,ſitq; ſenſus,quaſi dicat Deus.Heu quis me in hoſtiũ meorũ plaga, in quam iam habeo intentum gladium,conſolabitur. A mea-ne humanitate impetrare,aut extorquere potero,vt furorem iam diu in hoſtes meos inflãmatum effundam, eáque re conſolationẽ accipiam, ſicut in vindictâ cõſolari ſolent irati, & offenſi homines? Alius ſenſus per affirmationem erit,qui ſignificet animum ad ignoſcendum,& benè merẽdum pronũ,qui ſi quando cogitur in ſceleratos ſæuire, id omninò inuitus,& veluti à ſe,& à terminis ſuæ benignitatis excedens, facit. Sicut bonus medicus,amãſq; ægroti, cùm videt omninò oportere tabidum, & putrefactum membrum reſecare,aut adurere,id inuitus,dolens, & gemebũdus facit.Et quod in foſſore,latomóque conſpicimus, qui grauiores,durioréſque ictus edituri ipſo veluti gemitu ciẽtur, & ad conatum excitantur;quod etiã de viro forti in Tuſcul. dixit Cicero. Tunc ingemiſcere, quando ſe intendit ad firmitatem.Et hunc poſteriorem ſenſum iuuat maximè verſio LXX. Interpretũ, quæ habet. *Nõ ceſſabit meus furor contra aduerſarios.* Quaſi dicat:Heu quia non ceſſabit:ſed tandem vindictã ſumam. Hoc enim ſignificat,*conſolabor*, ficut, & Deus dicitur requieſcere,cũ impios punit. Quod benè exponit Cyrill. Alex. ad illud Zachar.*6*. *Ecce qui egrediuntur in terram Aquilonis,requieſcere fecerunt ſpiritum meum in terra Aquilonis* Sic ergo habet Cyrill. In ipſis fuit requies eius, ideſt, dominantis omnium Dei. Requieuit porrò,quia punitos vidit; & infrà. Requieſcit autem quodammodo inimica malis ira Domini, cũ qui, eũ plurima cõmittẽdo, & effrænatè peccãdo offenderint, pœnas luerint, &c. *Zach. 6. nu. 8.*

Et hic modus loquendi,vt requies pro vindicta ſumatur, vſitatus eſt in Scriptura. Nam Damaſcus dicitur requies Domini. Zachar.9. quia eam puniturus erat. Et Ezechiel.5. *Complebo furorem meum, & requieſcere faciam indignationem meam in eis.* Sicut igitur Deus dicitur requieſcere, cùm punit, irámque veluti conceptam euacuat, ſic etiam, & conſolari dicitur pro noſtro captu intelligendi, dum vindictam ſumit, quod tamen inuitus, & dolens facit, quantumcumque puniendi ſupplicium promeruerint. Inde eſt quod ingemiſcit puniturus; ſicut oſtendit citatus locus. Si itaque dolet, gemitúſque edit quando infligit mala malis, magis vtique dolebit,leuiúſque ſe habebit, cùm ſuis mala infligit. Proinde dum eos punit ſi ſic ſe habet, quaſi ſemetipſum percutiat;profectò blandè,leuitérque affliget. *Zach. 9. nu. 1. Ezech. 5. nu. 13.*

Inde eſt, quod cùm maximè doleat ad illorum percuſſuram,& afflictionem,dũ ab ea abſtinet,ſe conſolari dicitur,ac videtur. Vnde 2.Reg. 24. cùm extẽdiſſet manum ſuam Angelus Domini ſuper Hieruſalem, vt diſperderet eam, poſtquàm vno die mortui ſunt ex populo ſeptuaginta millia virorum:*Miſertus eſt Dominus ſuper afflictione,& ait Angelo percutienti: Sufficit.* Quo in loco ait Abulenſ.q.37.poſt med.in Hebræo haberi: *Conſolatus eſt Dominus.* Et refertur, inquit, ad ipſum Deum,ſcilicet, quod ipſe conſolatus eſt in ſe, quaſi Deus puniens omni prorſus caruerit conſolatione, & ſolatio, qui tunc tantummodò veluti conſolari dicitur, dum ſuis beneficia largitur, eóſque rectè habere,& valere cernit. *2. Reg. 24. n. 16.*

Hæc eſt ratio, cur iuſtorum mala non ſimpliciter dicantur mala, ſed cum particula minuente,& à ratione malorum extrahente, reddentéque quaſi mala, ſic enim loquitur Paul. 2. Cor.6. dicens: *Quaſi morientes,& ecce viuimus; vt caſtigati,& non mortificati,* *2. Corint. 6. n. 9.*

cati, quaſi triſtes, ſemper autem gaudẽtes, tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. Vbi Anſelm. aduertit in triſtibus hîc addi particulam *quaſi*, non verò in proſperis, quia omnis triſtitia Sanctorum hîc habet quaſi; videtur enim eſſe quaſi vmbra, ſomnium, & pictura quædam, nec eſſe triſtitia, aut labor, ſed quaſi labor, & quaſi triſtitia: gaudium verò non habere quaſi, quia ſolidum eſt ob ſpem certam æternæ beatitudinis, contra verò impiorum gaudiũ hîc habet quaſi, quia breue, & vmbraticũ videtur ſomniũ, ſed triſtitia eorum non habet quaſi, quia vera erit, & æterna. Hoc cernere poſſumus in eo ſupplicio, quo filius Dei in carne animaduertit in vẽdentes oues, & boues, & columbas, & numularios Ioan. 2. Fecit enim quaſi flagellum; nam quando tandem ad flagellandum accedit, id quaſi flagello facit, vt quaſi flagellare videatur potiùs quàm flagella infligere. Vnde Iſidor. Peluſiot. lib. 3. epiſtol. 133. dicit iuſtorum mala penes nomen verſari, non verò, nec vera mala eſſe. Dedecus, inquit ille, & mors, & paupertas mera quidem apud nos vocabula ſunt; res autẽ apud exteros, &c. Hos, ſcilicet, qui non agnoſcunt, qua ratione Deus ſuos puniat, in quem finem affligat, quo denique præmio laborantes coronet. Qui enim hæc meditantur, ſecúmque expendunt, profectò mala omnia ſolam nomenclaturam ſortiri cenſent. Non enim mala, & afflictiones pẽſandæ ſunt, & expẽdendæ in ſe, ſed ſecundùm quod nos torquent, & affligunt, & de illorum afflictione dolemus. Vnde Seneca dixit. Mala ſi benè tuliſti, non tuliſti. Clariúſque hoc dixit Saluian. lib. 1. de prouid. poſt princ. Nemo, inquit, aliorum ſenſu miſer eſt, ſed ſuo, & ideò non poſſunt cuiuſquam falſo iudicio eſſe miſeri, qui ſunt verè ſua conſcientia beati. Humiles ſunt religioſi, hoc volunt, pauperes ſunt, pauperie delectantur, infirmi ſunt, infirmitate delectantur. *Cùm enim,* inquit Apoſtolus, *infirmor, tunc potens ſum.* 2. Corinthior. 12. Nulli beatiores ſunt, quàm qui hoc ſunt, quod volunt, re tamen ipſa: labor, ieiunium, &c. Non omnibus oneroſa ſunt tolerantibus, ſed tolerare nolentibus, &c.

Ioann. 2. nu. 15. — *2. Cor. 12. nu. 10.*

Similia habet Chryſoſt. homil. 4. ad popul. ante med. cùm ait. Non tentationum natura, ſed tentatorum ſegnities ruinas efficere ſolet, quod non grauium incurſus caſuum; ſed mentis noſtræ torpor ſalutẽ noſtram ſubuertat. Audi quid dicat Chriſtus Matth. 7. *Quicumque audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro prudẽti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra firmam petram.* Et rurſum. *Omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domũ ſuam ſuper arenam, & deſcendit pluuia, & venerũt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & erit ruina eius magna.* Vides quod non tentationis inflictus, ſed ædificantiũ ſtultitia ruinã fecit? Etenim illic pluuia, & hîc pluuia, & illic flumina, & hîc flumina, & illic ventorum occurſus, & hîc idem. Nõ tentationũ natura, ſed ædificantis imprudentia ruinam fecit. Itaque fortem virũ tribulatio fortiorẽ reddit; & ſicut firmas arbores ventorum impetus irruens, & vndique iactans non euellit, ſed & ſolidiores, & firmiores his incurſibus reddit. Sic & animam ſanctã, & piè viuentem tentationum incurſus, & tribulationum nõ ſupplantant, atque etiã ad maiorem patientiã præparant, &c. Ex quibus liquet mala nõ eſſe exiſtimanda, ſed ponderanda ex animo, quo excipiuntur.

Matt. 7. nu. 24. — *Matt. 7. nu. 24.*

piuntur. Nam qui fortis,ſtrenuus,& robuſtus eſt,eis minimè frágitur, aut expugnatur;quinimò ſuperior,& robuſtior redditur. Vnde mala,& afflictiones quaſi mala, & quaſi depictas afflictiones reputat. Et qui lubenti,ac patienti animo aduerſa ſuſtinet, ipſa patiétia minora facit,illorúmq; acerbitaté minuit. Vnde Naziáz.in Diffinitionib. appellauit patientiã moleſtiarum omniũ decoctioné.Ea enim, quę acerba,aſpera,& dura videbãtur, tolerantia ipſa decoquũtur, aptáque redduntur, quæ in cibum animæ, & in meritum corã Deo conuertantur.

Neque verò ea ſolùm ratione faciliores reddũtur afflictiones, & dolores, quod patientia molliantur, & acrimoniã, vímque ſuã in decoctione tolerantiæ amittant, ſed inſuper quia Deus ſolet gratia,& auxilio ſuo leuiores reddere, earúmque vim, & efficaciam diluere. Vnde Paul.2.Cor. 1. dixit: *Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis,ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra.* Quo in loco Apoſtolus paſſiones Chriſti appellat, quas Chriſtus Dominus, vt ſuas reputat, quales planè ſunt iuſtorum afflictiones,ſicut ibi interpretatur Oecumen.

2. Cor. 1. nu. 5.

Aduertit autem Theophyl. dixiſſe Paulum abundare in nobis paſſiones Chriſti,quia Chriſtus plura in membris ſuis, quàm in ſeipſo paſſus eſt. Quod quidem extenſiuè verum eſt, non verò intenſiuè. Illud ergo pro re præſenti annotandum cum Theophylact.quòd Apoſtolus non ait. Ita & per Chriſtum æquatur conſolatio paſſionibus,& afflictionibus,*ſed abũdat,* inquit,exuberat,& longè maior eſt conſolatio ipſis afflictionibus, vt qui affligitur eas non patienter tantùm, neque quaſi afflictiones ferat, ſed lubenter,& hilariter, iiſque gaudeat,& dominetur. Vnde Chryſoſt. ſic incipit alloqui afflictum populum Antiochenſem homil. 4. Benedictus Deus,qui dolentes animas veſtras conſolatus eſt. Quod enim congruam ceperitis conſolationem, per ſtudium hoc, & audiendi promptitudinem demonſtratis. Non enim datur animam dolentem, & triſtitiæ nube preſſam cum próptitudine audire. Vos auté video cum multa beneuolétia,& acri ſtudio nobis attendentes, omnibus triſtibus excuſſis. Propterea Deo vobiſcũ gratias ago, quod diſciplinã noſtram miſeria non redarguit, nec rigorem noſtrã timor remiſit,nec alacritatem veſtrã extinxit tribulatio, nec labefecit zelũ veſtrum periculi magnitudo,nec ſuperauit in Deum deſideriũ hominum timor, nec ſtudiũ veſtrum temporis iniquitas deiecit. Nec tantum non deiecit,ſed & aliis ſuffulſit,nõ tãtum non remiſit, ſed intendit,nõ tantum non extinxit, ſed ampliùs accendit. Sic Chryſoſt.oſtendit qualem,quantámque conſolationem Deus afflictis iuſtis elargiri ſoleat, quomodoque eorũ mala adhibitis fauoribus, multiplicatíſque auxiliis minuat, & in lætitiam, ſolatiúmque conuertat.

Hæc eſt ratio cur Elias,qui mortem ſibi comminatam à Ieſabele declinans, fugerat,à manu Domini inſtanter poſtulauit,dicens:*Sufficit mihi Domine,tolle animam meam.* 3.Reg.19. Ea namque mors,quæ iuſſu Ieſabelis non poterat non eſſe acerbiſſima, & penè intolerabilis præ ſæuitia, & odio; è manu Domini pro loco, & tempore congruo Eliæ cõceſſa, ſuauiſſima vtique ipſi repræſentabatur; adeò vt non tam timeretur, quàm exoptaretur, quod adhuc poſſumus illuſtrare ex eo, quod 1.Reg.20. Dauid eã mortem, quam à Saule fugiebat, à Ionata amico enixè precabatur,dicens:*Si eſt iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me.* Scilicet tradendo me in manus illius, vt occidat me. Vbi

3. Reg. 19. n. 4.

1. Reg. 20. n. 8.

Vbi Abulenſ.quæſt.15. in fin.ſic explicat. Dixit Dauid quòd Ionathas eum occideret, quia ſi moriendum foret, eligibiliùs erat Dauid mori manibus Ionathæ, à quo nimis diligebatur; quàm mori manibus Saül, qui eum nimis exoſum habebat. Iſta enim omnium hominum conditio eſt quòd præeligant mori manibus amicorum, quàm inimicorum; ſic enim patet ex Tragæd. 4. Senec. cui nomen Hyppolitus: nàm cùm ibi Hyppolitus ſimulaſſet velle occidere Phædram, ipſa dixit: Hoc eſt, quod nimis opto, amantis mori manibus; cauſa autem eſt, quia cùm hoſtis nimis exoſum habeat hoſtem, nimis crudeliter in eum ageret conceſſa ſæuiendi poteſtate: Amicus autem, cùm diligit amicum, non ſæuiet in eum, ſed potiùs malis eius compatitur, ideò ſi quis manibus amici ſui caderet, & hoc per aliquam cauſam eſſet ſimpliciter neceſſarium, non ſæuiret in eum, ſed cum lacrymis eum occideret: eligibiliùs ergo eſt cuique mori manibus amici ſui, quàm hoſtis. Tantùm ille.

Quòd ſi ſuauis eſt mors, plagáque ab homine amico illata, propterea quòd crudelitate careat, & compaſſione abundet, cur non leuia, imò & ſuauia cenſenda erunt mala, quæ ab amico Deo proueniunt, quæ neque vires noſtras excedunt, neque ſine multis conſolationibus admixtis adhibentur. Hoc agnoſcens Elias mortem fugiens à crudeli Iezabele inferendam, è manu Domini benigniſſima libentiſſimo animo exoptabat, & poſtulabat.

Quod adhuc videmus adumbratū in eo throno, quem Salomon fecit; de quo 3. Reg. 10. dicitur: *Fecit Rex Salomon de ebore thronum magnum, & duæ*
3. Regum 10. n. 18. *manus hinc, & inde tenētes ſedile, & duo leones ſtabant iuxta manus ſingulas.* Vbi Raban. per thronum Eccleſiam Dei intelligit; per manus autem tenentes ſedile auxilia diuinæ gratiæ, & manum Dei protectionem, qua ſuos patrocinatur, & in tempore opportuno ſubuenit. Solium Salomonis, inquit ille Eccleſia eſſe intelligitur, in qua pacificus noſter regnans iudicia ſua facere dignoſcitur. Bene de ebore factum eſſe memoratur, quoniam Elephas, cuius hæc oſſa ſunt, inter quadrupedia ſenſu plurimum valet. Manus tenentes ſedile ſignificant ſolatia diuinæ gratiæ, quæ Eccleſiam ad cœleſte regnum prouehunt, &c. Quando igitur ſæui dirīq; leones iniuſtos inſurgunt, vt diſcerpant, lacerent, & affligant, adſunt profectò manus Dei conſolantis, & remouentis ictus, vel curantis vulnera: quantumcumque proinde duo ſtent aduerſarij leones, duæ itidem manus adſunt, quæ illorum ora claudant, dentes retundant, vngues recondant.

Crudelis vtique leo aderat ignis deuoraturus fideles pueros; ſed vide Dei manus flammas conuoluentis, & ligantis, quod bene proſequitur Chryſoſtom. homil. 4. ad popul. ad medi. dicens: Murus ipſis factus eſt ignis, & veſtis flamma, & fons fornax; ligatos capiens, ſolutos reddidit: mortalia ſuſcepit corpora; & tanquàm immortalibus abſtinuit; non agnouit naturam, ſed pietati reuerentiam exhibuit. Vinxit pedes Tyrannus, & ignis vim pedes vinxerunt. O rem admirabilem! vinctos ſoluit flamma, & ipſa de reliquo à vinctis vincta. Neſcio quomodo dicam miraculum omnem verborum narrationem tranſcendit: etenim vis erat extincta & nō erat extincta: cùm enim circa Sanctorum illorum corpora verſabatur erat extincta. Compedes igitur diſrupit, & talos non tetigit. Vinxit Tyrannus, & flamma reſoluit; vt & barbari crudelitatem diſcas, & elementi obedientiam.

Quæ verò cauſa in ignem miſſurus eos ligauit? Vt miraculum fieret maius, ne putares eſſe oculorum errorem ea, quæ videbantur; niſi enim ignis ille fuiſſet, vincula non abſumpſiſſet, &c. Ecce quomodo manus Dei incenſo igni occurrit, vt potiùs blādiretur, & deſeruiret pueris, quàm in eos deſæuiret, quaſi immanis leo.

Sed hoc iam in ipſiſmet leonibus Dei manibus manſuetis, & ligatis conſpiciamus; nam Daniel miſſus eſt in lacum leonum, ſed ſequenti die Dario Regi ipſum iam penè extinctum, & deuoratum exiſtimanti dixit Daniel. 6. *Rex in æternum viue.* *Deus meus miſit Angelum ſuū, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mibi.* (Dan. 6. num. 21.) Vbi Auguſt. lib. 2. de mirabilib. ſacræ Scripturæ, cap. 32. ait: In hoc tamen inſigni facto non natura in leonibus mutatur, ſed inſita à conditionis initio ſua parte per Angelum à Deo gubernatur; blanditiem enim, & lenitatem, quas catulis ſuis leones oſtendunt, in Danielem exercebant: ſæuitiam verò, & feritatem, quam in prædam faciunt, in deuoratis peccatoribus reuelant. Similia ſunt, quæ habet Theodoret. ponderans, quòd cùm leones Danielem minimè tetigiſſent: *Cùm in lacum miſſi fuiſſent, qui Danielem accuſauerant ipſi, & filij, & vxores eorum, non peruenerunt vſque ad pauimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum comminuerēt.* (Dan. 6. num. 24.) Daniel. 6. ait ergo Theodor. Hoc iuſtitiæ diuinæ opus eſt, & ſapientiæ, ne dicerent propter ſatietatem leones à Daniele abſtinuiſſe, & inuidia extenuarent factum miraculum: iniecti eò teſtimonium perhibuerunt leonum crudelitati: quod igitur dignas pœnas perſoluerint, iuſtitiam Dei commendant, quod autem ita facillimè conſumpti fuerint à feris, ſapientiam indicant, &c. Nónne igitur vides manus Dei leonibus appoſitas, quæ eorum feritatem domarunt, ora concluſerunt, & vngues colligarunt? Sic ſanè: ſic conſueuit Deus manibus ſuis ſubuenire afflictionibus iuſtorum. Vnde Dauid Pſalm. 36. ait: *Cùm ceciderit* (ſcilicet iuſtus) *non collidetur:* (Pſal. 36. num. 24.) Hieron. *non allidetur:* Felix: *Cùm cœperit cadere, non cadet:* Ambroſ. Auguſt. & alij: *non conturbabitur.* Quis verò eſt, qui cùm ceciderit, non tantùm non collidatur, ſed nec etiam conturbetur, cùm vel ipſa caſus imaginatio cauſam conturbationis efficere ſoleat? Sed inde hoc ortum ſit audiamus: *Quia Dominus ſupponit manum ſuam;* potentiſſimam vtique ad tuendum, & eripiendum iuſtum ab omni prorſus periculo, & conturbatione. Qua de re Bernard. Serm. 12. in Pſalm. 90. ad fi. ait: Spirituales ſunt manus iſtæ, & auxilia vtique ſpiritualia, quæ ſingulis electorum pro cuiuſque diſcriminis modo obiectæ difficultatis tanquam lapideæ molis quantitate ab his, qui ſibi deputati ſunt Angelis ſpiritualiter, & multipliciter exhibentur, &c. Cùm ergo Deus ſoleat præſto adeſſe, & afflictionum acerbitatem multiplici auxilio, & ſauore manuum ſuarum lenire, & minuere, patet immeritò conqueſtum fuiſſe Ezechiam de vi ſibi illata, neque ſecundùm morem iuſtorum in doloribus adeò fuiſſe vociferatum.

Quòd ſi gemitus, clamores, & lacrymæ Ezechiæ, atque etiam vis illata ſignificat morbi dolorem, & ægritudinis acrimoniam, patientiam ſuperate, & vires ad ſuſtinendam, & portandam tantam anguſtiam, hac etiam in re proculdubio defuit Rex. Solet namque Deus ſtatera ſua librare ſupplicia, & afflictiones, quas cuique infligit, trutinare: qua ratione ſuauia, & leuia dicuntur mala, quæ à Deo proficiſcuntur, quia præponderat vires noſtras, auxiliáque diuina

diuina ærumnis, & laboribus, quibus à Deo premimur, qua ratione iugum Dei nobis impoſitum, leue, ſuaueque à Chriſto Domino prædicatur: ſic enim videtur intelligendus Clem. Alexand. libr. 5. Stromat. ante med. cùm de diſtributiua iuſtitia, ita ait: Eorum, quæ à Moyſe dicta ſunt, de iuſtitia compendium fecit Pythagoras, dicens: ſtateram non eſſe tranſiliendam, hoc eſt, non prætergrediendam eſſe æqualitatem, quæ verſatur in diſtributionibus honotandam iuſtitiam. Propterea Dominus, *Tollite,* inquit; *iugum meum ſuper vos, quoniam benignum eſt, & leue.* Hæc ille, cuius verba meliùs intelligentur ex eo, quod vox Græca & iugum, & ſtateram ſignificat. Vnde quadam interpretandi licentia, non pro iugo, ſed pro ſtatera Clemens accepiſſe videtur. Atque interpres, qui Latinum nobis fecit Clem. Alexandrinum, ſi mentem eius tenuiſſet, propriùs, & germaniùs vertiſſet, tollite ſtateram meam ſuper vos, quoniam benigna eſt, & leue onus. Quid tamen eſt, quod Clemens Dei iugum, de quo propriè loquutus eſt Chriſtus Dominus, non pro iugo, ſed pro ſtaterà, vt patet ex ſerie ipſius, filóque ſermonis, accepit? Id enim non alia ratione factum eſſe exiſtimo, quàm quia ſupplicia, pœnæ, & afflictiones, quæ ad edomandam, & emolliendam ceruicem noſtram, tanquam iugum imponuntur, profectò leuia cenſenda ſunt, & tanquam ſuauia libenter portanda, cùm Dei ſtaterâ trutinata fuerint, & cum viribus noſtris æqua lance librata, vt eas minimè excedant, imò leuiora ſint, quæcumque acerba nobis à Deo imponuntur.

Matt. 11. num. 29.

1. Cor. 10. num. 3.

Vnde Paul. 1. Corinth. 10. ait: *Fidelis Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet etiā cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere.* Quod ſic exponit Ephræm Tract. de patient. in princip. in hunc modum. Non quantum vult malignus tentat, affligitque animam, nouit quippe Deus quantam ſubire poſſit probationem, atque tentationem anima, & tantam quoque permittit: modo ipſa tolleret ad finem vſque, ac non confundatur: ſicut enim homines exiguo intellectu, ac mente præditi probare, & diſcernere norunt, quantum pondus, atque onus ſingula ferre queant animalia, veluti mulus aut camelus, tantumque addunt oneris, quantum vires animalis tolerent: & figulus vaſa formans, niſi in fornacem ea immiſerit, vt igni probata, ſolida, ac dura reddantur, humanis vſibus ſeruire nequeant: nouit autem quanto ea tempore oporteat in igne relinquere, donec vtilia efficiantur; neque viciſſim ea minus in fornace relinquit, quàm neceſſe ſit, ne diſſoluantur, neminíque ſint vſui. Si, inquam, in rebus corruptibilibus, & apparentibus tanta conſideratione, atque cognitione præditi ſunt homines: quantò magis Deus, qui incomprehenſibilis eſt, & ineffabilis ſcientia, & intellectu, totus ſapientia plenus, nouit quantis probationibus, atque tribulationibus, tentationibúſque indigeant animæ, &c. Proinde ait Paul. *Non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis ſed facit cum tentatione prouentum;* vbi Ambroſ. pro noſtro argumento congruenter admodum ait: Tribulantibus aderit, nec patietur tantùm irrogari, quod tolerari non poſſit, ſed faciet, vt aut citò ceſſet tentatio, aut ſi prolixa fuerit, det tolerandi virtutem, alioquin non dabit, quod promiſit, quia vincetur, qui patitur. Quomodo à Deo adiuuatur, ſi tātùm permittatur tentari, quantū poteſt? Adiuuatur planè dum non plus permittitur ei imponi, quā ſcit ferre poſſe, vt quarto die pati non permittatur, qui ſcitur vltra non

poſſe,quã triduo tolerare. Ita Ambr.

Quòd ſi adhuc conſulamus Græcum textũ,profectò inueniemus pro eo,quod habemus *prouentum*, Græcè potiùs ſignificari progreſſum,vt mẽs Pauli ſit:Deus faciet,vt tentatio adeò vobis non obſit, vt cedat etiam in progreſſum,ideſt,in fortitudinis,virtutis,gratiæ,victoriæ, & gloriæ augmentum, vt magis in via virtutis progrediamini, & ad cœlum,& gloriam melius aſcendatis. Ita Photius. Vnde & id quod ſequitur, *vt poſſitis ſuſtinere,* idem eſt Græcè,ac ſuſtinere taliter,vt ſuperſint adhuc vires ad ſuſtinendum, ſi plus inſuper imponeretur:itaque neque tantùm ponderis Deus imponit, quod ſuperet, & obruat vires noſtras,imò & tunc trutina ſuæ iuſtitiæ ponderat ea,quæ grauia,& acerba apponit,leuiora vtique ſunt quàm portare valeamus,inſuper & tot confert auxilia, quæ leuiora reddant,& faciliora faciãt ea omnia, quibus nos premit,vt in maius meritum,& in meliorem gloriæ coronam cedãt,ſicut ibi aduertit Corn.à lapid.

Vtrúmque verò adumbratũ video Threnor.2.quòd ſcilicet & Deus expendat vires eorum, quos affligit, & quòd vires ſuperaddat, opemque, & auxilium tribuat pro aſſequẽdo profectu meritorum,& victoria comparanda, cùm ſic ait:*Cogitauit Dominus* (Thren. 2. num. 8.) *diſſipare murum filiæ Sion,tetendit funiculum ſuum.*Hebr.eſt: *Tetendit lineam,* ſicque legit Pagnin. Omneſque ad menſuram ſupplicij deducunt;plagas enim, & afflictiones Deus metiri ſolet, non tantùm vt culpis reſpondeant, ſed vt proportionem ſeruent, & commenſurentur viribus, & potentia affligendorum.Vnde etiam in Scriptura ſupplicium à Deo illatum, pondus dici ſolet, libratum ſcilicet, & ponderatum iuxta menſuram virium ſuſtinentium, vt patet ex 4.Regum 21. (4.Regum 21.n.13.) vbi ſic habetur: *Extendam ſupra Hieruſalem funiculum Samariæ, & pondus domus Achab,& delebo Hieruſalem;*vbi vides ſupplicium menſuratum dici,& ponderatum.

Metitur itaque Deus,& ponderat vniuſcuiuſq; vires, & pro earum captu,& qualitate plagas, & ſupplicia infligit, quod pulchrè proſequitur Greg.hom.13.ſuper Ezech.poſt med, cùm interpretatur viſionem illam oſtenſam Ezechieli, de qua ſtatim nobis erit ſermo; ponderat enim in templi,& Eccleſię ædificio quoſdam lapides tundendos, & abſcindendos tradi,quò ſuperflua abiiciantur,alios verò integros, & ſine læſione in ædificio Eccleſiæ collocari;quoſdã enim homines,quorum virtus Deo probata eſt,torquendos tradit,alios,vt imperfectiones abſcindãtur, tundi permittit,& percutiialios verò, quorum minima patientia conflictus ſuſtinere non poſſet,veluti integros admitti facit,ſic verò habet Greg.In funiculo comentarij hoc agi ſolet,vt cognoſci æqualitas,vel rectitudo ſurgentis parietis debeat,vt ſi lapis intus eſt,foras eiiciatur; & rurſum quæ latere vult, & ſui tantummodò curam gerere, ſi ſibi ac multis eſſe vtilis poteſt, *etiam* cum latere deſiderat,exterius producatur, vt appareat, ſicque fit,vt Sanctorum lapidum ordo teneatur,dum ſæpe,& volens ad honorẽ venire repellitur, & honorem fugiens in ſacri ordinis arce ſubleuatur. Habet ergo funiculum, habet in manu calamum menſuræ: qui enim funiculo locum metitur,alibi funiculum trahit, aliũde retrahit, & huc ducit,quem aliũde ſubducit. Sic nimirum, ſic Redemptor noſter in collectione hominum facit. In his enim,quos colligere dignatus eſt, occultæ menſuræ funiculum traxit, & ab his, quos derelinquendos eſſe iudicauit, quid aliud, niſi funiculum retraxit? Hunc funiculum, & menſuræ

cala

calamum in manu ſua Redemptor noſter tenuit, cùm Paulum Apoſtolum per apparentem virum Macedonem admonere dignatus eſt, ita vt idem Macedo vir diceret; *Tranſiens adiuua nos.* Actor. 16. Et tamen volentibus Apoſtolis ad prædicandum ire, non permiſit Spiritus Ieſu. Quid eſt, quod Sancti Apoſtoli, & ibi vocabantur ire, vbi fortaſſe pergere non cogitabant & illic; vbi deſiderabant, pergere prohibebantur? Niſi quia occulti iudicij funiculus, & mēſuræ calamus tenetur in manu. Sancto quoque Euangelio teſtante didicimus quòd venit, qui diceret. Luc. 9. *Sequar te quocumq; ieris:* cui reſponſum eſt: *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.* Venit alter, qui diceret: *Magiſter ſine me primùm ire, & ſepelire patrem meum:* cui dicitur: *Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu autem me ſequere, & annuntia regnum Dei.* Quid eſt, quod ille promittit ſe ire & deſeruit, iſte nec ad horæ momentum ab obſequio relaxatur? Interno ergo, occultóque iudicio funiculus & menſuræ calamus dicitur, in quo & iſte trahitur, & ille relinquitur, vt cœleſtis fabrica non ſine pio, & iuſto examine conſtruatur. Sic Gregor. probat quomodo Deus cuiuſque ingenium ponderet, & examinet iuſti iudicij ſui trutina, & menſura, quo vocet, & aduocet, probet, & examinet, vel ab examine ſuperſedeat, vnde eum, qui ſeſe obtulit, quia non venerat animo renunriandi omnibus, quæ habebat ſicut oportebat fieri, nec ſubeundi labores à ſe non apertè repulit, ſed oſtendēdam ſuam ſummam paupertatem, à qua ille longè aberat: illum verò, quem ad ſe vocauit, qui fortaſſis hæreditati paternæ ſe addicturus erat, facultatem nō tribuit ſepeliendi patrem, ne diuitiarum ſpinis in eo

Actor. 16. à nu. 7.

Luc. 9. nu. 57.

ſuffocaretur diuina vocatio ad Apoſtolatū: is itaque Deus, qui vires noſtras expendit, ſeſéque illis pro iuſto iudicio ſuo accōmodat, & cōmittit, dum ſupplicium infert veluti aſſumpto funiculo, menſuráque calami librata metitur quid quiſque portare valeat, ne ſupra id quod poteſt, grauare, aut vim inferre videatur.

Dum verò audimus illud, quod habetur apud Hierem. loco citato, *Tetendit funiculum ſuum,* quod hoc in loco idem eſt ac cæmentarij perpendiculū, quo vtitur ad ædificandum, non ad deſtruendum Zachar. cap. 2. cùm ſermo eſt de Hieroſolymitana ciuitate reædificanda, de qua locum intelligo cum pleriſque, quorū nouiſſimus Sāctius mihi maximè probatur: ſic ait Propheta. *Vidi, & ecce vir in manu eius funiculus dimenſorum:* vbi citatus Auctor ait. Species hæc eſt ciuitatis ſtruendæ, & habitus architectorum, qui vbi aliquid ex arte politum, ac firmū molliri ſtudent, prius rem totā metantur, & diffiniunt. Et in eo ſenſu Ezechiel. c. 40. Oſtenſus eſt vir, *Cuius ſpecies erat quaſi ſpecies æris, & funiculus lineus in manu eius.* Quando igitur Deus deſtructurus Hieruſalem ſigna ædificātis aſſumit oſtendit ſe ea mente, & intētione nobis inferre ſupplicia, pœnáſque infligere, vt maius præmiū per ærumnas aſſequamur, omniáque mala, quæ patimur, in cumulatiora cedant bona. Iam verò qui eo animo infligit vulnera, nunquam ad mortem perueniet, & qui vt vberiori præmio afficiat, filium verberat, non ad vltimū, quod ſuſtinere valet, perueniet.

Zacha. 2. nu. 1.

Ezechiel. 40. nu. 3.

Metitur itaque Deus vires noſtras, potentiam expendit, virtutem librat, ne ſupra id, quod poſſumus, laborum onus imponat, ne pōdere obruamur. Quod eleganti ſimilitudine explicat Chryſoſt. homil. 4. ad popul. ad med. dicens: Qui tentationem permiſit, ipſe

Google

ipſe nouit, & tentationis ſoluendæ tempus. Et ſicut Cytharœdus, neque neruum intendit, vt non abrumpat, neque remittit, vltra modum, ne harmoniæ concentum lædat: ſic & Deus agit, neque in remiſſione continua, nec in longa tribulatione noſtram conſtituit animam, ſecundùm ſuam prudentiam vtrumque faciens: non ſinit enim nos continua potiri remiſſione, ne ſegniores fiamus: non autem rurſum ſinit in continua eſſe tribulatione, ne concidamus, nevè deſperemus. Neque ſemper hyems, neque ſemper æſtas, neque ſemper procella, neque ſemper tranquillitas, non ſemper nox, neque ſemper dies: ſic neque ſemper tribulatio; ſed erit remiſſio, ſi tantum in tribulatione Deo gratias ſemper agamus. Sic ille oſtendit quod Deus in inferendis, auferendíſque malis, quid nos poſſimus maximè attendat, & pro viribus, ac poteſtate noſtra afflictiones, & labores infligat, quod eleganter exponit Regius Vates, cùm dixit Pſalm. 10. his verbis: *Pluet ſuper peccatores laqueus, ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum*: vbi ſermo eſt de ſuppliciis à Deo illatis hominibus delinquentibus; vt autem oſtendat Deum hac etiam in re vti menſura, proportione, & trutina; aſſumit metaphoram ab eo, qui præeſt conuiuio, & cuique partitur, proportionalitérque diſtribuit quod edat, & bibat, quem ſympoſiarchum, modiperatorem, ſtrategum, & magiſtrum conuiuialem vocant, ad quod videtur alluſiſſe Chriſtus Dominus. Luc. 22. cùm dixit: *Accipite, & diuidite inter vos*: Qua de re videndus eſt Plutarch. in ſympoſiacis: & in hoc ſenſu vult Dauid oſtendere Deum ita ſe habere in inferendis ſuppliciis, malíſque irrogandis hominibus, vt cuique pro menſura tantum diſtribuat, & conferat, quantum conſpexerit poſſe ipſum ſuſtinere, ne fortè doloris calice inebrietur, & in deſperationem incidat, poſsítque meritò de diuina iuſtitia conqueri, quod plus porrigat de amaro calice, quàm ipſe ſuſtinere valeat.

Pſal. 10. nu. 6.

Luc. 22. nu. 17.

Vel etiam vtitur Dauid metaphora ſumpta ab hæreditate, cuius portiones in calice iniiciebantur, & ſortito inde extrahebantur, vt ea pars remaneret illi, cui obtigerit. Vnde perditus filius portionem ſubſtantiæ ſibi contingentem, à patre poſtulabat. Luc. 15. Et quidam impij dicuntur partes vulpium eſſe. Pſalm. 62. Partemque habere cum hypocritis; è contrario dicitur pars Domini eſſe populus eius Deut. 32. vbi nos multa hac de re diximus. Hoc igitur in loco pars calicis ſupplicium denotat rectè libratum, & expenſum, vt proportionem habeat cum puniendis, eorúmque vires minimè ſuperet, ſicut neque culpas excedit, cùm neque illis coæquetur, & ſemper citra remaneant. Sic verò habet Auguſtin. pro re præſenti ad dicta verba Pſalm. calicem autem propterea puto appellatum, ne quid præter modum, atque menſuram, vel in ipſis peccatorum ſuppliciis per diuinam prouidentiam fieri arbitremur; & ideo tanquam rationem reddens quare id fiat, ſubiacet: *Quoniam iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit*. Sic ille oſtendit quomodo pro pondere, & menſura non ſolùm culparum, ſed etiam virium noſtrarum, & ad noſtram imbecillitatem accommodata nobis inferat Deus mala.

Luc. 15. nu. 12.
Pſal. 62. nu. 11.
Deut. 32. nu. 9.

Aduertit autem acutè, pariter & eleganter Auguſt. nomen calicis hoc in loco poſitũ, non tantũ eam menſuram denotare, de qua hucuſque diximus; ſed inſuper indicare interna ſolatia ad cœleſtes conſolatio-

nes,

nes, quibus miſericors Deus acerbitatem afflictionum iuſtis ſuis condire ſolet, adhibendo ſcilicet, & miſcendo internos fauores, & ſpirituale gaudium de calice illo tam præclaro, & inebriante, quo Deus amicos ſuos potabit in gloria: vt non iam acerbæ videantur ærumnæ à Deo porrectæ, ſed dulces, non amaræ afflictiones, ſed ſuaues, vtpote quæ conditæ ſiut infuſione calicis ſuauiſſimi: cùm tamen ſupplicia reproborum infeliciſſima prorſus, & omni penitus conſolatione ſint deſtituta. Hæc eſt, inquit ille, pars calicis eorum, ſcilicet impiorum, & damnandorum, ſicut iuſtorum calix tuus inebrians, quàm præclarus eſt. Pſalm. 22. *Inebriabuntur*, enim, *ab vbertate domus tuæ.* Pſalm. 35. Habemus igitur ex hoc loco & menſuratá eſſe Dei ſupplicia, & expenſa non ſolùm cum eo, quod meremur, ſed etiam quod poſſumus. Deinde etiam & amaritudinem pœnarum, quæ à Deo nobis proueniunt, dulcoratam eſſe per infuſionem calicis Dei præclariſſimi, & dulciſſimi.

Pſal. 22. nu. 5. Pſal. 35. nu. 9.

Hinc eſt quod Eliphas ad Iobum afflictum ait. c. 5. *Ipſe* (ſcilicet Deus) *vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt*: hoc ſanè mirabile eſt, quod Deus percutiendo ſanet, & vulnerando medeatur, & dolorem inferendo ſolatium tribuat, gaudiáque immiſceat; huius tamen rationem habemus. 2. Machab. 6. vbi dicitur: *Nunquam Deus à nobis miſericordiam ſuam amouet; corripiens verò in aduerſis populum ſuum non derelinquit.* Addit verò idem Eliphas: *In ſex tribulationibus liberabit te, & in ſeptimo non tanget te malum*; quorum verborum facilis ſenſus eſt (omiſſis aliis, quæ ibi Recentiores congerunt) etſi Deus permittat multas tribulationes tibi accidere, ab omnibus te eripiet, ſiue ſex, ſiue ſeptem fuerint, hoc eſt, ſiue pauciores, ſiue plurimæ fuerint, tandem ab omnibus te Deus liberabit, & incolumé ſeruabit. Vſurpat autem modum finitum pro infinito, & incepto, quemadmodum ſæpe aliàs vſurpare conſueuit Scriptura, ſicut docet R. Moyſes lib. 2. Perplexorum, cap. 30. Sex enim, vel ſeptem pro omnibus, quæ homini accidere poſſunt, accipit: Ita ex Græcis Policron. ex Latinis Lytan. Vatabl. & Brixian.

Iob 5. nu. 18. 2. Mach. 6. nu. 16.

Ad eundémque ferè ſenſum Auguſt. 11. de Ciuit. cap. 31. accipit eum locum. Prouerb. 24. *Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit*; ideſt, quoties in tribulationem inciderit, non peribit, neque demergetur, Dei enim fauore, ac beneficio facile periculũ euadet. Septies igitur accipitur pro multitudine, ſeu vniuerſitate. Leuit. 26. *Percutiam vos ſepties propter peccata veſtra*, ideſt, multis vicibus, & modis, & Iſai. 7. *Septem mulieres*; pro multæ, & plurimæ, & 1. Reg. 2. vbi nos habemus; *Sterilis peperit plurimos*, LXX. iuxta Hebr. & Chaldæum, *Peperit ſeptem*, & Regius Pſaltes, Pſal. 118. *Septies in die laudem dixi tibi*, ideſt, frequenter, & ſæpè quotidie te laudare ſoleo. Deinde ſubdit, *In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij*: quibus in verbis, ſicut aduertit Gregor. 6. mor. cap. 15. aptiſſimè comprehendit, & enumerat præcipua pericula præſentis vitæ, ac pariter adiutoria, ſeu beneficia Dei. Deus enim, inquit, Origen. ibi, ſuos à periculis omnibus, & malis liberat. *In vaſtitate, & fame ridebis*, pro exultabis, atque gaudebis, & lętus eris, ſicut exponit Hieronym. quem ſequitur Philip. præſbyter. Tot enim aderunt in terra conſolationes, vt ipſa etiam quæ hominibus amariſſima eſſe ſolent, ridendo, & gaudendo ſuſtineas. Crudeliſſimos inter homines, qui terrori aliis eſſe ſolent, minimè formidabis.

Prou. 24. nu. 16. Leuit. 26. nu. 34. Iſai. 7. nu. 1. 1. Reg. 2. nu. 5. Pſ. 118. nu. 164.

bis: ſic enim intelligenda ſunt verba illa; *Et beſtias terræ non formidabis:* quod etiam verum habuit in Paul.
1.Cor.15. nu.32. 1.Corinth.15.cùm ait: *Secundùm hominem ad beſtias pugnaui Epheſi.* prout explicant Chryſoſt. Anſelm. Theophylact. Oecumen. D.Thom.& Tertull. vel vt exponit Origen. non ſolùm hoſtes tibi ſubiicientur, ſed agri etiam beſtiæ, ſi in ſolitudine verſeris, non ſolùm tibi non nocebunt, verumetiam pacta tecum inibunt, & te vt dominum ſuum colent. Tale enim quiddam in Daniele olim Deus oſtendit in Babylonia. Ita Origen. *Sed cum lapidibus regionum erit habitatio tua;* quaſi dicat, imò lapides ipſi non lædent te, nihil enim eſt, quod Dei electis nocere poſſit, non lapides, non terra, non beſtiæ, non homines; videtúrque ex hoc loco alluſio ad Pſalm. 90. indéque deſcriptus, ſicut poſt alios aduertit Pined.
Pſal. 90. nu.12. Vnde ſicut ibi dicitur nu.12. *In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedẽ tuum,* ſic planus ſenſus, & facilis horum verborum Eliphas eſſe videtur: nec ad lapidem quidem pedem tuum, vel leuiter offendes; neque enim permittet Deus, non, dico, vt grauis aliqua tribulatio, & calamitas, ſed ne leuis te tangat anguſtia; ſic enim tecum aget interiùs mouendo, vt nec etiam doleas percuſſus, ſed veluti videaris illæſus, & incolumis, ac ſeruatus, quaſi nec leuiter tactu lapidis tangereris; hoc enim videntur ſonare ea, quæ ſequuntur in ſacro Textu. Cùm ergo hæc ita ſe habeant, quod Deus non tam grauiter ſinat ſeruos ſuos premi, & affligtari; interiùs fouendo, & exteriùs cuſtodiendo, immeritò videtur Ezechias conqueri, & vociferari, maximámque ſibi vim à malo illatam proclamare.

Mirum item eſt, quod tam ægrè ferat Ezechias morbi dolores, cùm ſimul dicat intentos in cœlum oculos habere; huiuſmodi enim aſpectus, & contemplatio, recordatióque poſſet innuere, quod morbi acerbitas ei proficeret ad cœli coronam præparatam: poterat item dolores minuere, & emollire, quandoquidem & externus etiam cœli aſpectus mirificè ſolet animum recreare. Delectabatur quidem Auguſt. ſimul cum matre cœlum contuens aliquando; ſic enim habet lib.9. Confeſſ.cap.10. Alloquebamur ſoli valdè dulciter de cœleſti patria; inhiabamus ore cordis in ſuperna fluenta fontis tui, vt inde pro captu noſtro aſperſi quoquo modo rem tantam cogitaremus, & dum loquimur, & inhiamus illi, attigimus eam modicè toto ictu cordis; & ſuſpirauimus, & reliquimus ibi religatas primitias ſpiritus. Sic ille proponit quantam lætitiam, & ſolatium afferat vel ipſe cœli aſpectus. Qua etiam de re audiendus eſt Cyprian. tract. ad Demetriad. poſt med. vbi ait. Rectum te Deus fecit, & cùm cætera animalia prona ſint, tibi ſublimis ſtatus ad cœlum, atque ad Deum tuum vultus erectus eſt. Illuc intuere, illuc oculos tuos dirige, in ſupernis Deum quære. Vt carere inferis poſſis, ad alta, & cœleſtia ſuſpectum pectus attolle. Sublimitatem ſerua, qua natus es: cum ſtatu oris, & corporis animum tuum ſtatue.

Et quod cœli aſpectus, & contemplatio animum refouere poſſit, proindéque Ezechias dũ cœlum attendit, maximum inde dolorum leuamen accipere potuerit, probat illa antiquorum ſententia, quam etſi Ambr. rideat, ad ſaniorem reductam ſenſum in noſtrum argumentum aptè poſſumus conuertere. Eius igitur meminit Ambroſ. 2. Examer. cap. 3. dicens philoſophos extitiſſe, qui affirmauerint impulſu, & motu

cœleſtium

cœleſtium orbiũ dulcem quendam, & plenum ſuauitatis atque artis, & gratiſſimi modulaminis ſonum reddi vt omnem ſupergrediatur muſici carminis ſuauitatem: quod ſi teſtimonio noſtro, & auditus munere exigamus probari hunc cœlorum concentum, referunt obſorduiſſe aures noſtras, & hebetiorem nobis ſenſum audiendi factum propter illam à principio noſtræ generationis concepti ſonitus conſuetudinem, & exemplum afferunt, eò quòd Nilus fluuiorum maximus eo videlicet loco, vbi ſe ex altiſſimis montibus in Cathadupa illa præcipitat magnitudine frangoris ſui aures accolarum obſtruat, vt audiendi munere carere dicantur: Addunt præterea ideò ſonum hunc non peruenire ad terras, ne capti homines per ſuauitatẽ eius, atque dulcedinem, quam celerrimus ille cœlorum efficit motus, propria negotia, atque opera derelinquerent, & omnia hic otioſa remanerẽt quodam humanæ ad cœleſtem ſonum mentis exceſſu. Hæc Ambroſ. Et Philo libr. de Somniis, non longè à principio, ait: Cœlum perpetuo concentu, ſuorum motuum reddit harmoniam ſuauiſſimam, quæ ſi poſſet ad noſtras aures peruenire, in nobis incitaret impotentes amores, & inſanum deſiderium, quo ſtimulati rerum ad victum neceſſariarum obliuiſcerentur, non paſti cibo, potúque per fauces demiſſo, ſed quemadmodum immortalitatis candidati conſummatæ muſicæ diuinis cantibus, quales inde Moyſes extra corpus raptus audiuiſſe fertur per quadraginta dies, totidémque noctes nec panem, nec aquam guſtaſſe. Itaque cœlum inſtrumentum muſicæ archetypum videtur mihi, non propter alia ſic elaboratum, quàm vt rerum Patris hymni ſcitè decantentur, & muſicè. Sic ille concentum cœli m... deſcribit, qui animos audientium oblectare admodum poſſet. Quę ſententia Platonica, vel Pythagorica videtur, eáque ratione verum habet, quòd qui ad cœlum oculos mentis eleuat, animumque erigit, ordinem & diſtributionem manſionum, concordiam viarum ſanctarum cum diuerſitate coronarum recolit, non poterit non admirari diuinam iuſtitiam in diſtributione, miſericordiam, & bonitatem in largienda gratia, qua homines ad tantam fœlicitatem peruenêre, diuinam item liberalitatem, & affluentiam in præmiando vltra condignum, cúmque totius ſupernæ Hieruſalem concentum cogitauerit, maiorem profectò percipiet dulcedinem, quàm qualibet alia harmonia vnquam poſſit accipi. Cùm item perſpexerit ad cœleſtes honores non niſi per labores perueniri, magnam delectationem percipiet, dum ſe ærumnis oppreſſum, & laboribus afflictatum viderit, dumque mente verſauerit quæ intra cœlum recluduntur bona, quæ per afflictiones ſperat, externo etiam cœli aſpectu mirificè recreabitur, verum etenim habet, quod *Cœli enarrent gloriam Dei*. quę verba expendens Chryſoſt. homil. 9. ad popul. ait: Dic mihi quomodo narrant gloriam Dei cœli; vocem non habent, os non poſſident, ipſis non eſt lingua, quomodo igitur narrant? Et reſpondens ait: per ipſum aſpectum. Cùm enim videris pulchritudinem, magnitudinem, celſitudinem, ſitum, formam, tãquam vocem audiens adoras cum, qui tam pulchrum, & admirabile corpus creauit. Tacet cœlum, ſed ipſius aſpectus vocem tuba clariorem emittit per oculos, non per aures docens. Sic ille oſtendit quomodo qui in cœlum oculos intendit, intuetur Dei gloriam mala omnia noſtra mitigantem.

Clariùs hac de re Tertull. libr. ad Mart.cap.2.in fine ait: Vagare ſpiritu,ſpatiare ſpiritu,& non ſtadia opaca, aut porticus longas proponens tibi, ſed illam viam, quæ ad Deum ducit. Quoties eam ſpiritu deambulaueris, toties in carcere non eris. Nihil crus ſentit in neruo, cùm animus in cælo eſt. Totum hominem animus circumfert,& quò velit trãſfert. Vbi autem erit cor tuum, ibi erit & theſaurus tuus.Ibi ergo ſit cor noſtrum, vbi volumus habere theſaurum. Sic ille oſtendit, quomodo cœlorum conſpectu, contemplatione, & apperitione æquanimiter perferendæ eſſent vinculorum, ergaſtulorúmque moleſtiæ.

In quam ſententiam etiam facit Aug. cùm explicat illud Pſalm,121.
Pſal.121. num.2. *Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Hieruſalem.* Vbi ita habet: Cogita qualis ibi futurus ſis,& quamuis adhuc in via ſis,hoc tibi pone ante oculos,quaſi ibi ſtes,quaſi iam inter Angelos indeficiens gaudeas. Ita Auguſt. Quòd ſi cœli conſpectus afflictis animis tãtùm valet ad ſolatium, & ad cuiuſque afflictionis leuamen, dum attentos in cælum oculos tamdiu habuiſſe Ezechias fatetur, hoc ipſi debuit inſeruire, ne tantam mæſtitiam in ægritudine pateretur, ne tot gemitus ederet, & veluti impatiens vociferaretur.

Mira equidem ſunt, & myſteriis hucuſque inexhauſta,quæ 1.cap.ſuarum viſionum Ezechiel refert: illud tamen notatu digniſſimum, quod
Ezech.1. num.22. ipſe ait,num.22.*Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti,*&c. Itaque cœlum ipſum ſtellis diſtinctùm animalium capitibus imminebat; indeque ortum videbatur quod animalia citatiſſimo curſu quocumque ſpiritus dirigeret, veluti fulgura diſcurrebant: ſiue per terram, ſiue per maria, omnia expeditiſſimè conculcabant,& ſuper ea libero vagabantur pede. Nam quicumque cœlum capite gerit, mentemque ad ſuperna erigit,& futura bona ſperat,contemplatur, & cogitatione verſat, facili negotio quacumque acerba,& amara ſunt conculcat,quæ fœlicia,& proſpera deſpicit.Verùm enim habet illud Auguſt.13. confeſſ.cap.9. Amor illuc attollit nos,& Spiritus Domini exaltat: pondus meum amor meus, eò feror, quocumque fertur: dono tuo Domine accendimur,& ſurſum ferimur:inardeſcimus,& aſcendimus ad pacem Hieruſalem in domum Domini. Et lib. de bono Viduitatis, cap.21. Nullo modo ſunt oneroſi labores amantium: in eo enim, quod amatur,aut non laboratur, aut labor ipſe amatur.

Eleuatus itaque homo cœlorum conſpectu,deſiderio,& expectatione ſupernorum bonorum, minimè in inferiorib.detinetur, aut ab eis vim, & violentiam patitur, ſicut de ſe fatetur Ezechias, qui ſe verè oculos ad cœlum ſimul cum animo attolleret, doloris,& cruciatus morbi facili negotio ſuperaret, & cõtemneret;inde enim eſt, quod Cyprian.lib. ad Demetrian. poſt med. loquens de communibus plagis,quibus tunc temporis totus penè obruebatur orbis, ait ad Idololatras.Non cõſternamur aduerſis, nec frangimur, nec dolemus, neque in vlla aut rerum clade, aut corporum valetudine muſſitamus, ſpiritu magis, quàm carne viuentes, firmitate animi infirmitatem corporis vincimus. Per ipſa, quæ nos cruciant,& fatigant, probari,& corroborari nos ſcimus, & confidimus. Putatis nos aduerſa nobiſcum æqualiter perpeti, cùm eadem aduerſa videatis à nobis, & à vobis non æqualiter ſuſtineri? Apud vos impatientia clamoroſa ſemper, & querula eſt; apud nos fortis, & religioſa patiẽtia, quieta

quieta ſemper, & ſemper in Deum grata eſt, nec quicumque iſti lætum aut proſperum ſibi vendicat, ſed mitis, & lenis contra omnes fluctuantis mundi turbines ſtabilis diuinæ pollicitationis tempus expectat. Non ergo idcirco cōpares vobis, & æquales ſumus, quia in iſto adhuc mundo, & carne conſtituti, mundi, & carnis incommoda vobiſcum pariter incurrimus. Nam cùm in ſenſu doloris ſit omne, quod punit, manifeſtum eſt eum non eſſe participem pœnę tuæ, quem videas tecum æqualiter non dolere. Viget apud nos ſpei robur, & firmitas fidei, & inter ipſas ſæuientis ruinas erecta mens, & immobilis virtus, & nunquam niſi læta patientia, & de Deo ſuo ſemper anima ſecura, ſicut per Prophetam Spiritus ſanctus loquitur, & hortatur, ſpei, ac fidei noſtræ firmitatem cœleſti voce corroborans. *Ficus* (inquit Abac. 3.) *non afferet fructum, & non erit generatio in vineis. Mentietur opus oliuæ, & campi non præſtabunt frumento. Deficient ab ſtabulo oues, & non erunt in præſepibus boues. Ego autem in Domino exultabo, & gaudebo in Deo ſalutari meo.* Dei hominem, & cultorē, Dei ſubnixum ſpei veritate, & fidei ſtabilitate fundatum negat mundi huius, & ſęculi infeſtationibus commoueri. Vinea licèt fallat, & doleat, decipiat, & herbis ſiccitatum dormientibus æſtuans campus areſcat, quid hoc ad Chriſtianos, quid ad Dei ſeruos, quos paradiſus inuitat, quos gratia omnes, & copia regni cœleſtis expectat? Exultant ſemper in Domino, & lætantur, & gaudent in Deo ſuo; & mala, atque aduerſa mundi fortiter tolerant, dum bona, & proſpera futura proſpectant. Nam qui expoſita natiuitate terrena ſpiritu recreati, & renati ſumus, nec iam mundo, ſed Deo viuimus, non niſi cùm ad Deum venerimus, munera, & promiſſa excipiemus, &c.

Abac. 3. num. 17.

In hoc tamen ſenſu veniunt in commendationem gemitus, & lacrymæ, voceſque huius Regis, quod à Domino percuſſus, minimè obduratus, obſtinatúſque eſt redditus, ſicut euenire ſolet peruicacibus, & perfricatę frontis peccatoribus, quales profectò erant Solymitani ciues, qui percuſſi à vicinis gentibus Syris videlicet, & Samaritis ſub Achaz, deinde ab Aſſyriis, poſtea grauiùs ab Ægyptiis non tamen doluerunt, neque emollierunt obduratum animum, neque his, aliiſque incommodis attriti voluerunt accipere Dei diſciplinam; idcóque de eis dicitur Hierem. 5. *Percuſſiſti eos, & non doluerunt, attriuiſti eos, & renuerūnt accipere diſciplinam: indurauerunt facies ſuas ſuper petram, & noluerunt reuerti.* Vbi Hieronym. aduertit ex hoc loco conſtare quid Dominus velit, cùm punit, nimirum vt iam ſpinis obſepiat peccatorum, quo ipſe compunctus, & dolens, gradum cohibeat, & reuocet, ad Dominumque reuertatur: quapropter ij, qui nullatenus dolent, neque verberibus compunguntur, flagella potiùs ſuſtinent, vt iam in hac vita initia ſint tormentorum. Quæ in æternum patientur, quàm medela vt corrigantur, ſicut bene interpretatur hunc locum Hieremiæ Gregor. 18. moral. cap. 13. ante med. vbi ait: Hoc ſemper electi prouident, vt ante ad iuſtitiam redeant, quàm ſe ira Iudicis inextinguibiliter accendat, ne vltimo flagello deprehenſis ſimul eis finiatur vita cum culpa; flagellum namque tunc diluet culpam, cùm mutauerit vitam. Nam cuius mores non mutat, non expiat actiones. Omnis enim diuina percuſſio, aut purgatio in nobis vitæ præſentis eſt, aut initium pœnæ ſequentis. Propter eos enim, qui ex flagello proficiunt, dictum

Hierem. 5. nu. 3.

Pſal. 93. num. 21. eſt: *Qui fingis dolorem in præcepto*. Pſal. 93. quia dum flagellatur iniquus, & corrigitur: Audire præceptum noluit, audit dolorem. Dolor ergo in præcepto fingitur ei, qui à malis operibus, quaſi præcepti vice, dolore cohibetur. De iis verò, quos damnant flagella, & non liberant, dicitur: *Percuſſiſti eos, nec doluerunt; attriuiſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam.* His flagella ab hac vita inchoant, & in æterna percuſſione perdurant. Sic ille oſtendit quomodo nonnulli percuſſi in bonum doleant, & emendati reuertantur ad Deum. Alij verò etiamſi tundantur, calamitatibus, minimè reſipiſcant, etſi percutiantur nullatenus doleant, nec reuertantur ad percutientem ſe, ſicut dixit Iſai. 9.

Iſai 9. num. 13. Quòd ſi aliquando corpus dolet, animus minimè frangitur, vel ſi actu frangitur, id tanquam duro, & indocili ſaxo contingit, quod frangitur, ſed impolitum manet, & rude, cùm non obſequitur diuinæ diſciplinæ, neque ex eo artifex tundendo aliud quidpiam referat, quam crepitus, & quaſi ſcintillas, quæ in ipſius oculos è ſaxo diſſultant. Vel ad minus ſimiles ſunt Balaam. Num. 22. Num. 22. num. 29. Corpus enim eorum, velut aſina, dolet, ipſe verò Balaam, hoc eſt animus, infractus, & obduratus ad impietatem progreditur. Qua de re videndus Cyprian. tract. 1. contra Demetrian. non longè à principio, vbi citatum Hierem. locum affert, ſimúlque alium locum adducit, petitum ex 2. cap. eiuſdem Prophetæ, num. 30. cùm Deus conqueritur de duritie illius populi, dicens: *Fruſtra percuſſi filios veſtros, diſciplinam non receperunt.* Hiere. 2. num. 30. Poſtquam igitur Cyprian. enumerat grauiſſimas plagas, quibus tunc temporis totus ferè orbis terrarum affligebatur, ait: Cùm omnia iſta peccatis prouocantibus veniant, & plus exacerbetur Deus, quando nihil talia, & tanta proficiant? Fieri enim iſta licet ad diſciplinam contumacium vel pœnam malorum declarat in ſanctis Scripturis idem Deus dicens: *Sine cauſa percuſſi filios veſtros, diſciplinam non exceperunt*; & Propheta deuotus, ac dicatus Deo ad hæc eadem reſpondet, & dicit: *Verberaſti eos, nec doluerunt, flagellaſti eos, nec voluerunt credere, nec accipere diſciplinam.* Huc irrogantur diuinitus plagæ, & nullus Dei metus eſt. Huc verbera deſuper, & flagella non deſunt, & trepidatio nulla, nulla formido eſt. Quid ſi non intercederet rebus humanis, vel iſta cenſura, quanto adhuc maior in omnibus eſſet audacia facinorum impunitate ſecuta? Sic ille oſtendit quomodo impij, veluti inſenſibiles facti nec doleant ad inflictionem plagarum, vnde nec eis compunguntur, vt reſipiſcant; & ſanè cùm ipſi mortui ſint, quod attinet ad ſpiritualem vitam videntur corpus mortuum ſecum deferre, proindéque velut cadauera non dolent, vt conuertantur. Quod bene proſequitur Ambroſ. lib. 2. de Cain, & Abel, cap. 9. poſt med. dicens: **Impij** etiamſi videantur viuere, miſeriores tamen ſunt omnibus mortuis, carnem ſuam, ſicut tumulum, circumferentes, cui infelicem infoderunt animam ſuam: Quid enim aliud eſt, quàm ſepulta, quæ intra humum voluitur? Ita Ambroſ. Cùm ergo impij emortuam habeant carnem, & defunctum deferant corpus, inde eſt, quod à Deo puniti, nec dolent, nec in melius conuertuntur, proinde dum Ezechias tam acerbè dolet, & lacrymatur, oſtendit non eſſe è numero eorum, quibus inflictæ plagæ minimè proficiunt ad medelam.

Sic verò ea mente in excelſum reſpiciebat, vt inde præſtolaretur auxilium

xilium à Meſſia Seruatore, quem præ omnibus ipſe exoptabat, ſicut ſuperiùs ſumus proſequuti, profectò hæc etiam cogitatio poſſet ægrotantem lenire; & dolorum ardorem, & acerbitatem quàm citiſſimè temperare. Pro qua re obſeruandus occurrit locus apud Anaſtaſ. Synaït. lib. 1. Anagogicarum contempl. in Geneſ. ante med. vbi de Incarnatione Verbi Domini interpretatur illud exordium. Geneſ. *In principio creauit Deus cœlũ, & terram.* Sic verò ille habet. *Dixit Deus fiat lux*, hæc eſt Chriſtus, vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; fiat, ſcilicet veniat ad generationem, effingatur, & corporetur. Vt autem tibi oſtenderet magis quam omnia eſſe neceſſariam Verbi incarnationem, & propter eam facta eſſe omnia, ſine qua vana ſunt, & inania, peccato effecta inutilia, & ad nihilum redeuntia; ſtatim ab initio Scripturæ, & ipſis procemiis illam tibi tradidit, dicens: *In principio creauit Deus cœlũ, & terram*, ſeu fecit in principio tẽporali, ſeu placuit ei, vt fieret cœlum tanquam Deus, & terram propter Ieſum hominem. Quando autem ei placuit hæc creatio? Quando cœpit producere ſenſibilia, non autem ea, quæ cadunt ſub intelligentiam. Sciebat enim fore, vt hæc illa paterentur, & malè afficerentur, & corrumperentur à peccato Adæ, & ſua benignitate, & clementia præuenit mali, quod erat paſſurus, incurſionẽ, ante affectionem & vitium, parans remedium. Sic ille oſtẽdit ipſa etiam inſenſibilia audita Verbi incarnatione veluti ſolatium percepiſſe, dum damno per peccatum afficerentur.

Geneſ. 1. nu. 1.

In quam etiam ſententiam facit id, quod obſeruat D. Thom. ad illud Apocal. c. 5. vbi Chriſtus Dominus dicitur, *Radix Dauid.* Putat enim ea ratione dici Dauidis radicem, quòd multo antequam naſceretur in terris, creditus tantùm, & ſperatus, antiquis Patribus gratiam, & bona omnia miniſtrabat ad eum modum, quo radix humorem, & nutrimentum trunco, ramíſque miniſtrare ſolet. Si igitur in ſenſibilibus rebus remedium, & medelam attulit tam antiqua diuinæ Incarnationis memoria, & repræſentatio, vt eadem voluerit Deus paſſuris, & malè afficiendis rebus occurrere & mederi. Si item hominibus radix erat, quæ credentibus, & ſperantibus omne bonum adminiſtrabat; mirum ſanè ſi tam doleat, & lacrymetur Ezechias, dum oculos ad cœlum eleuat, vnde iuxta diuinas promiſſiones certò ſciebat venturum Filium Dei omnium infirmitatum, & dolorum verum, & efficacem medicum, ac curatorem.

Apoc. 5. nu. 5.

Vel etiam ea mẽte oculos ad venturum Chriſtum eleuãs debuit conſolari, quod ipſe etiam Filius Dei in carne felle prius potatus eſt, quàm mellis fauum guſtaret. Quod etiam dixit Petrus 1. Epiſt. cap. 1. loquens de antiquis Patribus. *Scrutantes in quod, vel quale tempus ſignificaret in eis ſpiritus Chriſti prænuntians eas, quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias.* Vbi Interlinealis ait. Poſteriores glorias, ideſt, poſt paſſiones, priùs enim quàm in gloriam ſuam intraret, oportuit ipſum pati, quod etiam decreuit in hominibus, vt nonniſi poſt labores, & certamina coronarẽtur, quod benè proſequitur Aug. in Pſ. 127. ad illa verba. *Labores manuũ tuarum quia manducabis, beatus es.* Vbi LXX. tranſtulerunt. *Labores fructuum tuorũ manducabis, beatus eris, &c.* Ait ergo Aug. Enarratione in dictum Pſ. in med. Quaſi peruersè videtur dicere nõ intelligẽtibus, debuit enim dicere, fructum laborũ tuorum mãducabis. Multi enim mãducant fructum laborum ſuorum, laborant in vinea,

1. Petr. 1. nu. 11.

Pſ. 127. nu. 2.

ipſum laborem non manducant, ſed quod de labore ipſorũ naſcitur, hoc manducant. Laborant circa arbores pomiferas, quis manducet labores? Nemo, inquam, ſed quod ipſæ arbores attulerint: fructus laboris, & ipſe iucundat agricolam. Quid ſibi vult, labores fructuum tuorum manducabis? Modò labores habemus, fructus poſtea erit. Sed quia & ipſi labores non ſunt ſine gaudio præter ſpem, de qua dicitur: *Spe gaudentes in*
Rom. 12. nu. 12. *tribulatione patientes.* Roman. 12. Modò nos ipſi labores iucundant, & lætos nos faciunt de ſpe. Si ergo labor noſter poteſt iucundare, & manducatus fructus ipſius laboris qualis erit? Manducabant labores ſuos, qui
Pſ. 125. nu. 6. *Euntes ibant, & flebant mittentes ſemina ſua.* Pſalm. 125. Quanto iucundiùs manducabunt fructus laborum, qui venientes venient portantes manipulos ſuos? Audiſtis dictum ſuperbis, qui ante Deum volebant ſurgere, ideſt, ante Chriſtum, non per humilitatem, qua ſurrexit Chriſtus, dictum eſt illis; *Surgite poſteaquam ſederitis*, ideſt, humiliamini, & inde ſurgite, quia & ille humiliari venit, qui exaltatus eſt propter vos. Sic Auguſtin. docuit nos exemplo Dei prius patientis, deinde ad gloriam, & immortalitatem reſurgentis, in laboribus iucundari, & exultare, tum quia ad coronam non peruenitur niſi per meritum, neque ad fructum niſi per labores, tum quia ipſa ſpes gloriæ nobis per Chriſti paſſionem promeritę, & per paſſiones noſtras comparatæ ipſos labores iucundos reddit. Vnde idem Auguſtin. citato loco præmiſit. Sæculi homines infeliciter felices ſunt. Martyres autem feliciter infelices. Erant enim ad tempus infelices, ſed in æternum felices. Videnda item ſunt in hanc ſententiam, quæ habet Hieronym. ad
Iſai. 66. nu. 10. illud Iſai. 66. *Lætamini cum Hieruſalem, & exultate in ea omnes, qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio vniuerſi, qui lugetis ſuper eam:* vbi docet eos gauiſuros eſſe cum cœleſti Hieruſalem reædificata, qui cum eadem in terra deſtructa paſſi ſunt, & luxerunt; ſic enim diuinæ prouidentiæ ordo exigit, vt ad cœleſtia gaudia per labores, & lacrymas perueniatur: quod etiam in filio Dei Chriſto Domino verum habuit, proindéque Ezechias, qui oculos ad venturum Chriſtum intentos habebat, hoc etiam debuit aduertere, oportere ſcilicet conformẽ fieri imagini filij Dei exantlantis priùs labores, peruenietis poſtea ad coronam, & triumphum.

ANNOTATIO II.

Cur Deus tandiu diſtulerit audire Ezechiam.

NOn eſt hoc in loco omittendum, quòd tandiu Ezechias, & clamaſſe, gemitúſque edidiſſe aſſerat; & oculos defixos habuiſſe in cœlo, quaſi & Deus longè diſtaret, cùm vbique adſit, & minimè clamantem audiret, qui vel præparationem cordis audit; quod benè oſtendit Chryſoſt. homil. 55. in Matt. poſt med. dicens. Militamus non ſub illis, qui longè abſunt, ſed ſub illo, qui propè adeſt. Mortales enim Imperatores non omnes in prętorio, & ad latus ſuum eſſe patiuntur. At verò cœleſtis omnes propè ſuam regiam ſedẽ eſſe deſiderat. Et quomodo fieri poteſt, inquies, cœleſti aſſiſtere ſedi quempiã, cùm in terris cõuerſemur? Quia & Paulus cũ in terris eſſet, vbi Seraphin ſunt, ibi cõuerſabatur, propius Chriſto aſſiſtens, quàm haſtati, & ſtipatores iſti Regi ſuo aſſiſtant. Quare ſi voluerimus, nos quoque proculdubio poterimus: nam ſi locorum interuallo disiuncti eſſemus,

non

non iniuria illud obiectum eſſet. Si verò vbique Rex noſter eſt; ſtudenti, atque attento proximus adeſt, ideo quoque Propheta dicebat Pſal. 22. *Non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Et ipſe rurſum Deus. Hierem. 23. *Deus appropinquans ego ſum, & non Deus à longè.* Quare quemadmodum peccata nos ab illo diſiungunt, ſic virtus nos illi conglutinat. *Adhuc enim te loquente*, ait, *dicet: Ecce adſum.* Iſai. 59. Quis enim parens adeò fuit paratus, & erectis continuè auribus adſtans, nequando à filiis ſuis vocaretur? Nemo profectò, non pater, non mater: Deus autem paratus continuè ad ſuorum vocem ſeruorum eſt, nec vnquam, vt oportet, vocatus, obaudiuit. Hac de cauſa dicit. Adhuc te loquente non expecto, vt orationem finias, ſed confeſtim, cùm incipias, exaudio. Vocemus ergo ipſum, vt vocari deſiderat. Quomodo autem vocari vult? *Solue*, ait, *omne vinculum iniuſtitiæ, diſſolue obligationes violentarum cautionum, omnem ſcripturam iniquam conſcinde: Frange panem tuum eſurienti, & pauperes, qui ſine tecto ſunt, in domum tuam inducas; ſi videris nudum, indue ipſum, & domeſticos ſeminis tui ne deſpexeris. Tunc erumpet matutinale lumen tuum, & ſanitates tuæ tibi orientur, & præibit ante te iuſtitia tua, & gloria Dei circumamiciet te. Tunc inuocabis me, & ego exaudiam te: Adhuc te loquente, dicam; Adſum.* Et primùm illud videamus, cur non apparebit, inquit, ſed erumpet? Vt velocitatem, & copiam dantis exprimeret: vtque hoc verbo intelligamus valdè illum noſtræ ſalutis cupidum eſſe, quódque muneribus plenus ex largiendi feſtinatione quaſi prorumpit, cùm nihil ſit, quod ineffabilem eius impetum prohibere poſſit. Nihil aliud hoc te nomine docet, niſi vt ſcias, quòd non poſteaquam periculum tentando fecerit, neque poſtquam afflictiones inuaſerint modo, verùm etiam antea præuenire ſolet. Nam quemadmodum in frugibus matutinalia, quæ citiùs, quàm ſperauimus, in maturitatem peruenerunt, appellare ſoliti ſumus: eodem hic ſanè pacto, quod, vel ante tempus nobis illuceat, matutinale nuncupauit: quale illud etiam eſt: Adhuc te loquente, dicam; Ecce adſum. Sic ille demonſtrat quàm citiſſimè nobis orantibus præſto ſit, vt exaudiat, qui vbique exauditurus adeſt; vt conſtat ex oratione Ionæ in ventre Ceti: de qua miratur Tertullian. lib. de Reſurrect. Carnis, cap. 58. quod tam citò exaudita ſit Ionæ 2. vbi Theodoret. nomine ipſius Prophetæ ait: Egò, qui quondam tantùm Hieroſolymis, Deum cum Prophetis ſe communicare arbitrabar, eum in ventre Ceti præſentem inueni, & precationibus adhibitis ab eo miſericordiam conſecutus ſum. Similia habet Theophylact. Videndúſque erit Auguſtin. lib. de Ordine, cap. 8. & Serm. 130. & lib. 1. Demonſtrat. Euangelicæ, cap. 1. & 6. & lib. 1. Contra aduerſarium legis, & Prophetar. cap. 18. & 19. Præclaráque ſunt apud Chryſoſtom. homil. 79. ad Popul. in med. cùm ait: Etſi non mouens labia, ſed mente clamans, ora: nam & tacentes Deus exaudit, non eſt quærendus locus. Hieremias erat in cœno, & Deum exorauit. Et Iob erat in ſtercore, & Deum reddidit propitium. Ionas in ventre Ceti, & facilem habuit: licèt in balneo ſis, ora, vbicumque ſis, ora. Templum es, ne locum quæras. Et tu igitur, cùm ingruerit tentatio, ad Deum confuge, Dominum inuoca. Nunquid enim eſt homo, vt locum petas? Deus

Pſal. 22. nu. 4.
Hier. 23. nu. 23.
Iſai. 59. nu. 9.
Iona 2. nu. 3.

Deus enim ſemper prope eſt. Adhuc enim loquente te, dicam; Ecce adſum. Nondum orationem feciſti, & ipſe medicinam affert. Si mentem namque mundam habeas ab immundis moribus, licèt in foro ſis, ſiue in via, ſiue in foro conſtitutus, ſiue in mari, ſiue in diuerſorio, ſiue in officina poſitus, ſiue ſis vbicumque, Deo poteris inuocato, petitionem obtinere, &c.

Quid ergo eſt, quod Deus, qui præſens eſt omni loco, cui vbique nos exauditurus prçſto eſt, Ezechiam clamantem in mortali morbo non audit, & deficientes penè oculos in cœlum defixos habentem, non reſpicit? Nam peculiari ratione Deus appropinquat ægrotanti animæ, ſicut aduertit Ambroſ. Serm. 12. in Pſalm. 118. ante med. cùm ponderat illa verba. Cant. 5. *Aperi mihi ſoror mea, quia caput meum plenum eſt rore, &c.* Conſidera, inquit ille, quando maximè pulſat animam tuam Deus Verbum; cùm repletum eſt caput eius rore nocturno. In tribulatione enim, & tentationibus poſitos viſitare dignatur, ne quis fortè ſuccumbat victus ærumnis, &c. Eſt optimus in hanc ſententiam locus apud Chryſolog. vbi acutè obſeruat amicum illum (nempe Deum) quem adiit amicus in neceſſitate conſtitutus. Luc. 11. primò audiuiſſe amicum pulſantem ad oſtium, cùm ſerui illius in cubiculo lecto recumberent, quaſi ipſe ad oſtium decumberet, vt pulſantem, & petentem quàm citiſſimè audiret; neque aliter fieri decebat, niſi vt ad oſtium decumberet exauditurus, qui fores noſtras pulſat, vt à nobis audiatur. Sic verò habet Serm. 39. poſt princ. O quàm pulſanti iſte geſtiuit occurrere, qui ſic ſecreti ſui cubile ipſam collocauit ad ianuam. O quàm negare noluit, qui ſibi etiam neganti, qualiter extorqueretur, oſtendit. O quàm non ad ianuam Dominus, ſed ipſa ianua Dominus fuit. Ego ſum, inquit, ianua: qui dormientibus ſeruis, pulſantis neceſſitatem ſolus, & primus audiuit, &c. Vt enim oſtenderet quàm præſto adeſt neceſſitatibus noſtris, noſter omnino factus, præ foribus adeſt, nos ſtatim auditurus: quod benè comprobat Nazian. Orat. 17. poſt princ. cùm ait: Ægrota anima Deo propinqua eſt; quam etiam ſententiam habet Epiſt. 1. ad Cæſarium fratrem: Quid ergo non audit eum, qui veluti ad aurem ei loquitur, imò & clamat in neceſſitate poſitus, cùm tamen Deus afflictos ſoleat quamprimum audire?

Cant. 5. nu. 2.

Luc. 11. nu. 7.

Vnde Dauid admodum afflictatus, & tribulatione oppreſſus ait. Pſal. 141. *Effundo in conſpectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuntio.* Chryſoſt. ibi. Inter alia tribulationis commoda, hoc vnum affert; quod ea, inquit, iuſta eſt cauſa, vt audiatur; & ideo non dixit, iuſtitiam meam ante ipſum pronuntio, ſed tribulationem meam, nempe quod ea non parum afferat patrocinium. Quod adhuc maiorem ingerit difficultatem, ſi aduertamus Ezechiam parentem extitiſſe Chriſti Domini, qui ſicut ſuis fidelibus omnia promeruit bona, ſic etiam omnibus antiquis Patribus meritis ſuis omnia aſſequutus eſt dona. Cùm igitur & fidelibus promeruerit exaudire, dum ad Patrem orant, Deum tamen orantem Chriſtum Dominum præ triſtitia mortis ſuæ, non exaudiſſe, ſed veluti deſeruiſſe, cùm tamen in illo, & cum illo eſſet, ne poſtea nos clamantes non exaudiret; hoc enim nobis promeruiſſe videtur Chriſtus Dominus non exauditus à Patre ſuo, vt ſcilicet ab eodem exaudiamur.

Pſ. 141. nu. 3.

Viden

Videndus pro hoc argumento Cyrill. libr. 2. ad Reginas explicans
Matt.17. num.46. illa verba Chriſti. Matth. 27. num. 46. *Vt quid dereliquiſti me?* ait in perſona Chriſti loquens: *Ob quid dereliquiſti me?* Ob id nempe, ne homines tuo auxilio deſtitueres, &c. Videnda ſunt, quæ in hanc ſententiam affert Cypr. Serm. de Cœna Domini, ad finem. In eodem, inquit, articulo temporis, cùm iam anima feſtinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſſimi Dei benignitas non aſpernatur, nec ſerum eſt, quod verum, nec irremiſſibile, quod voluntarium, & quæcumque neceſſitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas excludit à venia. Omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes, idèſt, ipſe Dominus noſter derelictorum perſonam gerens in cruce ſe quæritur derelictum, & ne deſperarent etiam in vltimis conſtituti, feſtinans in adiutorium illico adeſt, & re in arcto poſita, non differt beneficium, ſed repentè indulgentię ſceleris documentum eiuſdem ſtatuit, & exemplum, latroni dicens: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & cætera, quæ proſequitur in eandem ſententiam. Cùm ergò & fideles à Deo exaudiantur meritò, & ratione Chriſti, quid eſt, quod non exauditur, dum clamat, ille, à quo oriundus erat Chriſtus? Iuuat inſuper, & oſtendit maiorem difficultatem hac in re, quod ipſe recognouit peccata ſua, dum dixit: *Quid dicam, aut quid reſpondebit mihi, cum ipſe fecerim?* Et ideò dum ſe confitetur deliquiſſe, morbúmque animi agnoſcit, à morbo corporis meretur liberari, dum ratione illius, hunc maximè dolet, & lamentatur, quo ſcilicet priuabatur, ne Deum videret in terra viuentium; cùm tamen multoties homines magis ſolliciti ſint de morbo corporis, quàm animi, qua ratione à Deo minimè exaudiuntur.

Quòd ſi Deus fletibus flectitur, vt flentis miſereatur, quid eſt, quod tandiu flere, & lacrymari permittit Ezechiam? Nam ſicut aduertit Chryſoſtom. Serm. de pœnitent. poſt princip. ad illa verba Hierem. 9. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & flebo vulnera populi mei?* ait: Sciebat quod Deus fletibus ſubueniret, & fletibus flectitur: Languentes lætificat, &c. Hierem. 9. num. 1.
Quo etiam ſenſu Bernard. Serm. de noſtro Cantico explicat hæc verba, in quibus ſumus: *Sicut pullus hirundinis, ſic clamabo: meditabor, vt columba.* Mœrens, inquit, mœrebo in veſpera, quo lætus fruar matutino. Per clamorem enim hirundinum intelligit lætitiam exultantium, ad quam minimè peruenitur, niſi per lacrymas flentium, quæ Deum flectunt, vt ſubueniat, & lætificet afflictum: nam ſi lacrymæ hominum ab ipſo Deo lacrymas eliciunt, quid non elicient lætitiam, & neceſſaria beneficia? Aduertit ſiquidem eleganter Zeno Chriſtum Dominum ad ſepulchrum Lazari fuiſſe lacrymatum, eò quòd plorantes viderit, qui ſepulchro aderant, ſic enim habet Serm. de Lazaro exſuſcitato. Flebat Deus mortalium lacrymis excitatus, & cum Lazarum poteſtate ſua fretus mortis de vinculo reuocaret, præſtabat pietatis officium ſolatio lacrymarum. Flebat Deus quòd ſororum fletus temperaret, &c. Quibus coniungenda ſunt, quæ habet Set. de Fide, & Charitate, poſt med. vbi loquẽs de charitate, ait: Tibi oculos nunquam ſiccos eſſe, aut miſericordia permittit, aut gaudium, &c.

Nam charitas lacrymas ſtatim tribuit, compaſſionis ſi non ferat tempus, vel occaſio remedium tribuere, & ſubuenire indigenti, eò quòd aliter à Deo prouiſum, & prædeſtinatum eſt: vel ea celeritate opitulatur, auxiliúmque affert, vt præ lætitia hominis iam liberati ab ærumnis, & laboribus, quibus ante premebantur, lacrymas emittere videatur.

Inſuper quomodo poteſt verum habere id, quod Deus per Iſaïam
4.Regum dixit Ezechiæ. 4.Regum 20. *Audiui*
20. nu. 5. *orationem tuam, & vidi lacrymã tuam.* Vbi etſi lacryma pro multis ponatur, vt aduertit Lyran. & Abulenſ.
Exod. 7. ſicut dicitur Exod. 7. *Venit muſca*
num. 24. *grauiſſima*, ideſt, multæ muſcæ. Et
Pſal. 77. Pſalm. 77. *Miſit in eos cynomiam*, id-
num. 47. eſt, multas cynomias. Vnde Iſai. 38.
Iſai. 38. num. 5. *Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas.* Imò & citato loco ex libr. Reg. in multitudine habentur lacrymæ: Tamen non deſunt, qui in eo ſenſu explicent, ſcilicet non fuiſſe Ezechiæ neceſſariam lacrymarum multitudinem, qui à Deo exaudiretur, ſed ad vnam tantùm, & primam Deum exaudiiſſe. Hæc ſunt, quæ difficultatem ingerunt in hac Ezechiæ querela, dum diu gemitus edidiſſe aſſerit: & diu præſtolatum fuiſſe auxilium in mortali morbo, quaſi penè illi defecerint oculi attenuati dum iugiter cœlum aſpicit, vnde opem expectabat.

Sed iam huius rei rationes afferamus, quæ ad noſtram doctrinam, & profectum valeant inſeruire. Prima igitur, vt dum differtur exauditio, efficacior reddatur oratio, & ipſa veluti repulſa magis roboratur: dum enim videt animus non accipere à Deo, quæ poſtulat, vrgente ipſa neceſſitate, & labore intentiùs enititur, quærit, poſtulat, & perſeuerat, vt in Cananæa patet, quod benè aduertit Auguſt. in Pſalm. 87. ad illud: *Manè oratio mea præueniet te.* ait: Vt ferueſcat, & exerceatur oratio, quod nobis quantum expediat, nullis, vt opinor, verbis explicari poteſt, differtur bonum, quod in æternùm dabitur; & mala tranſitoria crebreſcunt, ideò ſequitur: *vt quid Domine repuliſti orationem meam?* vbi ait: Hoc & illis verbis dictum eſt: *Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti?* cauſa cognoſcenda propoſita eſt, non tanquam ſine cauſa hoc faceret Dei occulta ſapientia; ita & hîc: *Vt quid Domine repuliſti orationem meam?* Huius tamen rei cauſa, ſi diligenter aduertatur, iam ſuperiùs indicata eſt. Ad hoc enim oratio Sanctorum dilatione tanti beneficij, & tribulationum aduerſitate quaſi repellitur, vt tanquam ignis flatu repercuſſus inflammetur ardentiùs.

Optima ſunt, quę habet idem Auguſt. Serm. 5. de verbis Domini, dicens: Cùm aliquando tardiùs dat, commendat dona, non negat. Diu deſiderata dulciùs obtinentur: citò autem data vileſcunt. Pete, quære, inſta. Petendo, & quærendo creſcis, vt capias. Seruat tibi Deus, quod non vult citò dare, vt tu diſcas magna magnè deſiderare, &c. Quibus ſimilia habet Serm. 27. de verbis Domini. Videndúſque erit Baſil. in Conſtitut. Monaſticis, cap. 2. cùm explicat ſimilitudinem illam, qua vſus eſt Chriſtus Dominus. Luc. 11. Luc. 11.
Amici petentis panes media nocte, num. 5.
& perſeuerantis donec accepit: Sic enim habet: Exemplum ſumit Chriſtus ab homine ad alium hominem; vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à ſuſcepto propoſito deſiſtere, vt videlicet quandocumq; aliquid petieris, neque impetraueris, tandiu perſeueres, quoad impetres;

tres: etſi menſis præteriit, etſi annus, etſi trienniurn, & quadriennium, etſi anni complures; acriter perſeuerato tamen, donec impetres, &c. Et quia poſſet quis rogare quonam modo dicebatur amicus, qui tandiu diſtulit accommodare neceſſarios panes, ait D.Thom. ibi; quod differt dare vult, vt ampliùs deſideres dilatum, ne vileſcat citò datum. Et Caiet. ibi: Vide fructum importunitatis; petierat tres panes mutuò, victus importunitate amicus non mutuat, ſed dat, non tres, ſed quotquot indiget, &c. Quia verò tantum bonum nobis ipſa perſeuerantia importat, ſtatim ab ipſo Domino inculcatur: *Ego dico vobis; petite, & dabitur, quærite, & inuenietis, pulſate, & aperietur vobis.* Vbi Chryſoſtom. homil. 24. Petere præcipit, eiſque daturum reſpondit, nec tamen obiter poſtulare iuſſit, ſed cum ſedulitate multa, vt magna intentione, hoc enim eſt, quod ait, *quærite*, ſiquidem ille, qui quærit aliquid, cuncta alia è mente proiiciens, vni illi intentus eſt, quod quærit, ac præſentium rerum nihil conſiderat, ab eo verò quod dixit, *pulſate*, cum vehementia, ac mente feruida accedere ſignificauit, &c.

Hac ergo ratione differt Deus amicis ſuis poſtulata concedere, quò ipſi contra diffidentiam confidentes, & dilationem fiducia ſuperantes, ac veluti ipſa dilatione extendentes, & capaciores reddentes ipſos animi ſinus, vberiora recipiant dona, & largiorem experiantur Dei beneficentiam, ac multò maiora præſtet, quàm petatur. Qua de re videndus Chryſoſtom. homil. 9. de pœnitent. vbi verſat eundem locum de amico poſtulante; & homil. 2. in Epiſt. ad Roman. ante med. cùm ponderat Paulum diu fuiſſe deprecatum Deum, vt liceret Romam ire, ciuéſque Romanos inuiſere & docere, & ex eorum conſortio, & fide ſolatium percipere, & cùm iuſta fuerit deprecatio, minimè à Deo exauditum in orationibus adhuc perduraſſe: *Semper in orationibus meis obſecrans*, ait Paulus Roman. 1. *Si quomodo tandem proſperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.* Vide, ait Chryſoſtom. quod indeſinenter precaretur, quodque voti etiam ſui minimè compos, à precibus tamen haudquaquam deſiſteret: Alibi quidem ter Dominum aduocans non ſolùm non accepit, ſed è contra cùm non accepiſſet, magni beneficij loco duxit, quod non eſſet exauditus; ſic ille ſeſe ad Deum omnibus in rebus conuertebat: hoc loco accepit quidem, non cùm petiuit, ſed ſerò, ac nec ſic quidem moleſtè tulit. Hæc autem dico, vt non ægrè feramus, cùm non exaudimur, vel cùm ſerò exaudimur. Neque enim ſumus Paulo meliores, qui ob vtrumque gratias agit, & id quidem oppidò quàm conuenienter, &c. Et homil. 10. in Matth. ad fi. ait: Etſi non continuò accepimus, quod rogamus, nihilominùs permaneamus petentes, vt mereamur accipere. Neque enim vult Deus ſua dona differre: ſed tardiùs dando quod petimus, inſtantiam nobis orationis indicit. Propterea & aliquandiu annuere precantibus differt, & tribulationis irruere permittit, &c. *Rom. 1.*

Facit in hanc ſententiam Bernard. dum aduertit bonorum omnium bonum, nempe gloriam, perſeuerantiæ reſpondere, vt inde iam colligamus eum poſſe à Deo beneficium confidenter expectare, qui in poſtulando perſeuerauerit, cenſetur ſiquidem Deus ſpeciali ratione obligatus ei, qui æternitatem Dei perſeuerando imitatur. Sic ergo habet Bernard. 5. de Conſiderat. cap. 14. in medium. Quis ſuſtinet, & perſeuerat in amore,

re, niſi qui æmulatur æternitatem charitatis? Nempe æternitatis quandam imaginem perſeuerantia præ ſe fert. Denique ſola eſt, cui æternitas redditur, vel potiùs quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino. Matth. 10. *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Vel etiam diſtulit poſtulata, vt cum tandem conſequeretur ea, plurimi faceret ſalutem, quàm tot effuſis lacrymis comparauerat. Talis quippe eſt humana conditio, vt bona in tantum æſtimet, in quantum pro eis laboratum eſt, & ſit conditio maioris æſtimationis, maiori quidem labore partum aliquid fuiſſe, & ad vltimum quidem diſcrimē perueniſſe, quod bene proſequitur Auguſtin. 8. confeſſ. cap. 3. cùm ita incipit: Deus bone, quid agitur in homine, vt plus gaudeat de ſalute deſperatæ animæ, & de maiori periculo liberatæ, quàm ſi ſpes ei ſemper affuiſſet, aut periculum minus fuiſſet? Etenim tu quoque miſericors Pater plus gaudes de vno pœnitente, quàm de nonaginta nouem iuſtis, quibus non eſt opus pœnitentia: & nos cum magna iucunditate audimus, cùm audimus quàm exultantis paſtoris humeris reportetur ouis, quæ errauerat: & drachma referatur in theſauros tuos, collætantibus vicinis mulieri, quæ inuenit: & lacrymas excutit gaudium ſolemnitatis domus tuæ, cùm legitur, in domo tua de minore filio, quoniā mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Triumphat victor Imperator, & non viciſſet, niſi pugnaſſet; & quanto maius periculum fuit in prælio, tantò maius gaudium eſt in triumpho. Iactat tempeſtas nauigantes, minatúrque naufragium, omnes futura morte palleſcunt. Trāquillatur cœlum, & mare, & exultāt nimis, quoniam timuerunt nimis. Æger eſt charus, & vena eius malum

Matt. 10. num. 22.

renuntiat: omnes, qui eum ſaluum cupiunt, ægrotant ſimul animo. Fit ei rectè, & nondum ambulat priſtinis viribus, & fit iam tale gaudium, quale non fuit cum antea ſaluus, & fortis ambularet. Eáſque ipſas voluptates humanæ vitæ etiam non inopinatis, & præter voluntatem irruentibus, ſed inſtitutis, & voluntariis moleſtiis homines acquirunt. Edendi, & bibendi voluptas nulla eſt, niſi præcedat eſuriendi, & ſitiendi moleſtia. Et tandem concludit Auguſtin. vbique maius gaudium moleſtia maior præcedit. Sic ille probat gaudiū, & æſtimationem rerum deſumi ex præcedente triſtitia, afflictione, & periculo. Vnde Xenophon. in Cyripæd. ait: Tantò plus afferunt lætitiæ bona, quantò maiore labore præcedente ad ea peruenitur. At abſque eo, ne quis indigeat eius, quod conſequitur, nihil tam ſumptuosè parari poteſt, vt ſuaue ſit. Et Martial. libr. 1. Epigram. 108.

Pingue ſolum laſſat, ſed iuuat ipſe labor, &c.

Vel fortè non ſtatim ſuccurrit, ſed diu angi, & torqueri morbo permiſit, vt diſceret patienter ſuſtinere, neque ſtatim omnino animo frangi, nec ab ſpe omnino excidere, ſed ſuſtinere fiducialiter, & confidere permanenter. Iuſſit Chriſtus Dominus Petrum venire ad ipſum ſuper aquas, dumque ambularet, videns ventum validum timuit, *Et cùm cœpiſſet mergi, clamauit dicens: Domine ſaluum me fac, & continuò Ieſus extendens manum apprehendit eum:* Matth. 14. vbi inquirit Victor Antiochenus ad cap. 6. Marci propè finem. Cur non ſtatim occurrit Chriſtus Petro, cur non item ſubuenit diſcipulis laborantibus in remigando, & variis fluctibus iactatis, ſed expectauit, donec periclitarentur, & ad vltimum peruenirent? Oſtendunt hæc, inquit ille, Chriſtia

Matt. 14. num. 30.

Chriſtianum hominem omnia incommoda, quæcumque tandem Dei permiſſu euenerint, æquo, fortíque animo perferre debere. Nam Chriſtus Dominus diſcipulos hoc loco, quo patientiam illorum probet, & conſtantiam exerceat, ad tempus deſerit; tempeſtatéque in medio mari coorta, tota penè nocte cum fluctibus luctari permittit. Occæcatum illorum cor, vt Marcus loquitur, ea re expergefacere, maiúſque ſui deſiderium, atque diuturniorem miraculi memoriam, eorumdem pectoribus imprimere volens. Per hoc tandem quod laborantibus non ſtatim affuit, diſcipulos, & nos per illos docere voluit, ne à malis, in quæ forſan incidimus, liberationem è veſtigio petamus. Verùm vndecumque illata, forti, infractóque pectore perferamus; animo pertractantes dura, & aſpera, ita ſæpè ſecedere, & conquieſcere, vt alia nonnunquam difficiliora ſuccedant, vel ſimul etiam accedant: argumento ſint nobis Apoſtoli, qui ante propter maris procellam perterrefacti propter peregrinum ſpectaculum, quod ſe inopinatè in eorum oculos intulit, grauiſſimè denuò conſternantur, & perterreſiunt: neque enim ſola tempeſtas eorum animos turbabat; verùm phătaſma quoque inſperatum, quòd ſeſe videre exiſtimabant. Quódque maiori admiratione dignum videtur, quòd metus hic creſcat, Dominus neque noctis tenebras diſcutit, neque ſtatim quoque ſeipſum prodit, ſed poſt certum demum temporis interuallum. Cur ita fecit? Vt hinc edocti, in rebus aduerſis animum non facilè deſpondeamus, præſertim cùm vehementiores tentationes diuturnæ eſſe plerumque non ſoleant. Fatendum eſt tamen, quo maiora lucra obueniant, Deum iuſtorum certamina interdum extendere, eoſdémque priuſquam ex vitæ huius palæſtra excedant, diu, multúmque nonnunquam exercere. Sic ille oſtendit, multis interdum rationibus Deum ſuos iuſtos ſinere torqueri, & affligi, neque ſtatim eos à malis eripere in ipſorum vtilitatem, & profectum, & vt deinceps recordentur Deo gratias reddere ob liberationem, & beneficia inſuper accepta. Vnde Nazianz. Epiſt. ad Anyſium ait: Precare Deum, vt nobis ſit beneuolus, largiatúrque è duobus alterutrum: vel vt moleſtias ipſas prorſus effugiamus, vel vt ipſas conſtanter toleremus; etenim & hoc abundè ſatis ipſam imminuet calamitatem, &c.

Et fortaſſis ea ratione acerbiſſimum dolebat, & cõquerebatur morbum ſuum Ezechias, quòd non ſe conformauerit diuinæ voluntati infligenti eam pœnam in maiorem vtilitatem, & profectum ipſius Ezechiæ: quod pulchrè tractat Guarric. Abb. Serm. 1. de Aduentu Domini in med. vbi loquens hac de re ait: Propterea inquit Iſai. 30. *Dominus expectat, vt miſereatur veſtri, & ideo exaltabitur parcens vobis: quia Deus iudicij eſt, beati omnes, qui expectant illum.* Propterea ſi ſapis, proſpicies tibi quomodo dilationis huius induciis vtaris. Vtique, ſi peccator es, ad pœnitẽtiam, non ad negligentiam: ſi Sanctus, vt proficias in ſanctitate, non vt deficias à fide. Propterea ne prò dilatione ſpei fides noſtra tepeſcat, aut æſtuet patientia, & incipiamus eſſe de illis, qui *ad tẽpus credunt, & in tempore tentationis recedunt*, clamat nobis de cœlo, qui fidem donat, donatam probat, probatam coronat. *Qui crediderit,* inquit Iſai. 28. *non feſtinet.* Sponſæ quoque ſuæ, quam ſibi deſponſauit in fide, mandat Deus per Oſeam, dicens cap. 3. *Dies multos expectabis me: non fornicaberis, & non eris*

Iſai. 30. nu. 18.

Iſai. 28. nu. 16.

Oſea. 3. nu. 4.

cum viro. Hoc nempe eſt Dominum expectare, ſi fidem eius ſeruemus, vt licèt careamus conſolatione præſentiæ eius, adulterum tamen non ſequamur, ſed pendeamus ad reditum eius. Sic namque Dominus ait in eodem Propheta. *Pendebit populus meus ad reditum meum.* Pulchrè omnino, & propriè pendebit, tanquam inter cœlum, & terram. Vulgò dicitur: Malè expectat qui pendet. Ego autem dico: Feliciter expectat qui ſic pédet. Quamobrem *elegit hoc ſuſpendium anima mea*, & in ipſo ſuſpendio mortem oſſa mea: vt perſeueranter in Cruce iſta pendere merear, donec ibi moriar. O Domine Ieſu, cùm animam poteſtate poſiturus eſſes, & quo genere mortis id facere velles, tuo ſubeſſet arbitrio, ſuſpendium elegit anima tua, vt exaltatus à terra nos quoque ad te attraheres, & à terrenis ſuſpenderes, ſed nec ante mortem deponi paſſus es, vt & nos vſque ad mortem in Cruce perſeueremus *Gratias tibi Domine Ieſu:* Ibi ſumus, ibi te expectamus; non Heliam, qui ad deponendum nos veniat, ſed Heli, id eſt, Deum noſtrum, qui nos ſuſcipiat. Sic ille docet quomodo oporteat fidelem animum crucem à Deo datam, quæcumque tandem illa fuerit, patienter ſuſtinere, donec benignus Dominus dignetur patientem deponere; nouit ſiquidem ille oportunum tempus auxiliandi, & qui præ benignitate ſua in noſtrum commodum morbos, & afflictiones permittit, miſericors tandem ſubueniet, & à periculis, ac ſuppliciis, & ærumnis eripier. Sicque cum Ezechia vſus videtur, dum diu diſtulit ſalutem, quam poſt clamores, ſingultus, & lacrymas libenter conceſſit, docens nos patienter ſuſtinendos labores, neque ſtatim diffidere, aut ægrè ferre, cùm viderimus Deum differre remedium, non deeſſe; & dum differt, in magnum commodum, & meritorum augmentum cedere.

Hoc item præ oculis habendum hac in re, quod plerumque nos ipſi fallimur, dum affligimur, exiſtimantes grauiores, & acerbiores eſſe labores, quibus premimur, quàm aliorum omnium ſint, inſuper & Deum diu differre, ac longo iam nos tempore torqueri, etiamſi breuiſſimum fuerit, quod benè expendit Hieronym. Epiſtol. ad Cyprian. quæ eſt explicatio Pſalmi 89. vbi exponens illud. *Conuertere Domine vſquequo*, ait. *Pſal. 89. nu. 13.* Hoc eandem intelligentiam habet, quam diximus Pſalmo 12. *Vſquequo* *Pſal. 12. nu. 1.* *Domine obliuiſceris me in finem?* Qui enim in anguſtia conſtitutus eſt, ſerum ei videtur Dei auxilium, & propterea impenſiùs deprecatur, vt citò adiutorem Deum ſentiat, &c. Sic ille oſtendit quomodo torqueatur anima in anguſtia, & afflictione poſita, quandiu remedium præſtolatur, & non illico conſpicitur. Vnde eleganter Chryſoſtom. aſſeruit ea mala, quæ omni prorſus remedio carent, & de eorum ſolatio, & leuamine deſperatur, tolerabiliora eſſe iis, quorū expectatur in melius tranſmutatio; hæc enim tandiu torquent, quandiu ſperat quis ſe ab iis liberãdum fore, nec tamen re ipſa liberatur, illa verò cùm omnem prorſus auferant ſpem, ſemel tantùm torquent, breuíque huiuſmodi tortura tranſit. Sic verò ille habet lib. 2. de Prouident. propè fin. loquens de Iacob afflicto, magis dũ fratres ab eo auferunt Benjamin, vt in Ægyptum deportarent, quàm dum fera peſſima deuoratũ nuntiant Ioſeph. Maiori ex huiuſmodi dolore angebatur, quàm ante ex Ioſeph, quippe ea clades, quæ meliorum ſpe, & expectatione caret, ſi vehementiore dolore nos cruciat, ille tamen ipſe dolor protinus lenitur. Dum animo deſpe

deſperatio huiuſmodi cladis corrigendæ ſemper ingeritur: quæ verò ſuſpenſa hactenus animum requieſcere non ſinit futurorum incerto, anxietatem iugiter nobis augens, & renouans, idque ex B. Dauid facilè animaduertere poſſumus, qui cum adhuc viuente plangeret filio, eo ipſo mortuo ſe à fletu continuit; quod cùm ſerui mirarentur & cauſam requirerent, hanc ipſam allegauit, quam ego modo

2. Reg. 12. 2. Reg. 12. &c. Cùm ergo hoc proprium ſit eorum, qui laborant, exiſtimare diu torqueri, & à Deo deſeri, non eſt cur ſtatim diffidamus, ſi illico Deus non adſit opitulator; ſed potiùs exiſtimandum ita fieri diuinitus, quia maximè nobis conducit. Et quia ita ſolet Deus facere. Prouerb. 10. dicitur: *Expectatio iuſtorum lætitia.* Vbi LXX. *Immoratur iuſtis lætitia.* Licèt enim verum ſit, quod iuſtorum ſpem lætitia comitetur, tamen hæc lætitia expectata immoratur.

Prou. 10. nu. 28.

ANNOTATIO III.

Deum pro laboribus, & afflictionibus noſtris debemus conuenire, & ſpem noſtram in illo figere.

AFflictus, & oppreſſus animus Ezechiæ ad Deum confugit, eúmque clamoribus inuocat, fletúque, & gemitibus prouocat. Neque enim potuit alium habere conſolatorem veriorem, & oportuniorem auxiliatorem quàm Deum. Vnde

Iſai. 8. nu. 11. Iſai. 8. *Dominum exercituum ipſum ſanctificate, & erit vobis in ſanctificationem.* Vbi Pagnin. vertit: *Erit vobis in palatium*, per alluſionem ad palatia regia, ad quæ, ſi quis à miniſtris iuſtitiæ inſecutus, vt ſupplicium de illo ſumatur, confugiat, ſecurus ibi deliteſcit, & commoratur. Vatabl. ex Hebr. & Arias Montan. legit: *Is erit in ſanctuarium.* Quòd ſic explicat Vatab. Sanctuarium hîc pro aſylo, & tutiſſimo loco ponitur. Ille proinde, qui manus iuſtitiæ diuinæ euadere vult eum perſequentis, & punientis, debet ad ipſum Deum confugere. Nam ſicut dixit Auguſt. in Pſalm. 70. Vis fugere ab ipſo? ad ipſum fuge. Non eſt quò fugiatur ab illo, niſi ad illum. Si vis euadere iratum, fuge ad placatum. Similia habet Pſalm. 74. ad illa verba: *Quoniam neque ab Oriente, neque ab Occidente.* Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Pſalm. 76. ibi. *In die tribulationis meæ Deū exquiſiui.* Si carcer, inquit ille, facit tribulationem, exire de carcere exquiris; ſi febris facit tribulationem, ſanitatem exquiris, & vis eſſe tranſiliens? In die tribulationis Deum exquire, non per Deum aliud, ſed ex tribulatione Deum, vt ad hoc Deus remoueat tribulationem, vt ſecurus inhæreas Deo. Et pulchrè in hanc ſententiam dixit Clemens Alexand. Orat. ad gent. poſt med. Pulchrum eſt periculo ad Deum transfugere. Et quia hoc maximè docuerat Ezechias, dum omnem occaſionem abſtulit hominibus confugiendi ad terrena auxilia, oportebat vt ipſe maximè hoc ipſum opere doceret. Etenim ſicut aduertit Anaſtaſ. Nicenus, quæſt. 39. in Scriptur. in fin. ex Euſeb. De priſca hiſtoria libros Salomonis, qui ſcripti erāt de Prouerbiis, & Odis, in quibus tractabatur de natura plantarum, & omni genere animalium, & de curatione omniū morborum, de medio ſuſtulit Ezechias, propterea quod morborum medelas inde acciperet populus, & nihil faceret

Pſal. 76. nu. 2.

ret à Deo petere curationes. Sic ille oſtendit quomodo Ezechias voluerit, & docuerit homines à nullo alio remedium ſperare, aut quærere, niſi à Deo, qui ſperantibus in ſe minimè deeſſe ſolet,& pollicetur. Cæteri verò medici, & curatores, quantumcumque in eis confidamus,& ſperemus,deſunt,ſicut Hieronym. ad cap.
Iſai. 16. nu. 14. 16.Iſai.norat illud. *Sana me Domine, & ſanabor.* Multi medici,inquit Hieronym. in Euangelio, Hæmorrhouſam curauerant, quæ omnem ſubſtantiam ſuam perdiderat in eis, & tamen à nullo curari potuit, niſi ab eo,qui verus eſt medicus;& cuius ſanitas in pennis eius,&c.

Vnde Dauid maximè gloriatur, quod ſpes ipſius fuerit Deus, vt nos prouocaret ad inquirendum, & ſperandum in Deo, & in nulla alia re præter ipſum Deum; ſic enim commentatur Bernard. illud Pſalm. 90.
Pſal. 90. nu. 10. *Tu es Domine ſpes mea.* Serm.9.in eundem Pſal.poſt med.Quidquid agendum ſit, inquit ille, quidquid declinandum, quidquid optandum, tu es Domine ſpes mea. Sperent in aliis alij: hic in ſcientia literarum, hic in aſtutia ſæculi, ille in nobilitate, ille in dignitate, ille in alia qualibet vanitate confidat; & cætera, quæ ibi proſequitur, tum deinde addit:quære aliud,in quo ſperes: planè *non derelinquit ſperantes in ſe, Adiuuabit eos,* ait, *& eruet eos à peccatoribus,& ſaluabit eos.* Quare? Quibus meritis? Audi, quòd ſequitur, *quia ſperauerunt in eo.* Dulcis cauſa,attamen efficax, attamen irrefragabilis. Quis ſperauit in eo,& confuſus eſt?Sic ille:cui ſuffragatur Auguſt. in Pſalm.9. ad illa verba. *Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum:* vbi oſtendit homines vel ipſa experiētia edoctos fixuros ſpem, & fiduciam ſuam in Deo, dum ipſo vſu diſcunt nihil aliud in vita ſupereſſe, in quo poſſint ſecurè, & firmiter ſperare præter ipſum Deum. Sic verò habet Auguſtin. Sperent in te, qui cognoſcunt nomen tuum, cùm deſtiterint ſperare in diuitiis, & in aliis huius ſęculi blandimentis.Quærente quippe anima vbi figat ſpem, cum ab hoc mundo auellitur, opportunè excipit cognitionem nominis Dei. Dominus dicit ad Moyſen. *Ego ſum,qui ſum.* Exod.3. Sperent ergo in te,qui cognoſcunt nomen tuum,non ſperent in his rebus, quæ temporis volubilitate præterfluunt, nihil habentes niſi erit, & fuit, quoniam quod illis futurum eſt, cùm venerit, fit ſtatim præteritum, & expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In Dei autem natura non erit aliquid, quaſi nondum ſit, aut fuit, quaſi iam non ſit, ſed eſt tantum id, quod eſt,&c. Exod. 3. nu. 14.

Hinc eſt quod Iſidor.Peluſiot.lib. 2. Epiſt. 17. dixerit eum, qui in Deo ſpem ſuam collocat, & ad ipſum pro remedio conſequendo accurrit, iam partem remedij; ac ſolatij reperiſſe ex eo, quod firmiſſimæ rei confidit, & quæ ipſum fruſtrare minimè poſſit, aut fallere, pars autem videtur remedij iam habere, qui certum ſibi pollicetur, quantumuis differri ſentiat: vnde non tam præſtolari dicetur medelam laborum, quàm ipſam iam habere. Qui enim certò nouit habiturum aliquid,id iam ſuo modo habet,& poſſidet. Vnde Prouerb.10 dicitur: *Expectatio iuſtorum lætitia.* Prou. 10. nu. 28.
Hoc namque mirum eſt in ſpe, iuſti nēpe, quod cùm ſpes dilata animum angere,& cruciare ſoleat, tamen hæc expectatio lætitia eſt,ideſt, non cruciat,ſed oblectat, delinítque animū.
Vnde Paul.Roman.12. *Spe gaudentes* Rom. 12. nu. 12.
Et Philo citatus à Cornel. ibi. Spem vocauit gaudium ante gaudium.Cuius rei rationem optimā affert Chryſoſtom. Serm.de Fide,Spe,& Charitate, qui habetur poſt Comment. in

1.ad

1. ad Corinth. Certitudo, inquit ille, in cauſa eſt: quia ſpes, quod ſperat, iam quodammodo cernit, &c. Aliarum quippe rerum expectatio ideo affligit, & cruciat, quia anceps eſt, & dubia; at ſpes in Deo collocata, quia certa, & conſtans eſt, delectat adeò, vt hac in re locum habeat illud ſcitum apud iuriſperitos, l. pen. ff. quib. de libertat. prouoc. nempe ſpes certa, & indubitata adeundæ hæreditatis æquiualet poſſeſſioni, aut retentioni: quæ certior autem poteſt eſſe ſpes, quàm illa, quæ in Deo figitur, & collocatur? Spes in Deum, inquit Peluſiot. ſupr. citatus, firma turris eſt, non modò rerum grauium, & acerbarum depulſionibus pollicens, verùm ne præſentibus quidem illis animum perturbari ſinens. Nam qui à rebus humanis ſeſe exemit, ac ſpe cœleſti ſuſpenſum animum habet, non modò id conſequitur, vt rebus moleſtis, & grauibus quamprimùm liberetur, verùm ne præſentibus quidem illis in tumultu, ac perturbatione verſetur, at qui ſacræ illius anchoræ expectatione recordetur, & erigatur, &c.

Hinc eſt quòd Deus conqueritur, & pro maxima culpa exprobrat Iſraëlitis, quòd ipſum non requiſierint afflicti, & oppreſſi prò auferendis pœnis; quibus afficiebantur, quod aduertit Nazianz. Orat. 1. num. 117. Sicut eum interpretatur Elias Cretenſis. Sic verò habet Nazianz. Deus quidem ſacerdotes coarguens his ad eos verbis vtitur: *Sacerdotes non dixerunt, vbi eſt Dominus?* Ipſe autem rurſum ait. Ierem. 10. *Paſtores tui te egerunt, & Dominum non quæſierunt.* Ait ergo Elias Cretenſ. Non dixit non inuenerunt Deum; ſed ne quidem quæſierunt, quod quidem ad condemnationem maximi momenti eſt. Nec enim fieri poteſt quin is, qui quærit, inueniat. Porrò in tentationibus quoque, ac calamitatibus

Hierem. 10. n. 21.

Deum non quærere, incredibilem quandam improbitatis, & ſocordiæ eorum, qui in eiuſmodi rerum ſtatu ipſum non requirunt, magnitudinem coarguit. Sic ille oſtendit magnam impietatem eorum, qui in laboribus, & afflictionibus Deum non quęrũt pro certo remedio, cùm quærentibus & poſtulantibus certò adſit opem laturus. Hinc meritò deplorat Saluian. libr. 2. ad Eccleſiam longè à fin. miſeram hominum cõditionem, qui cùm ſpe alantur, & ſuſtententur, & acerba omnia perferant, meliora ſperando, & demum omnia apud mortales ſpe conſtent, id minimè enituntur, vt totam ſpem, & fiduciã ſuam in Deo collocent. Sic verò habet. O miſeria, ô peruerſitas, homini ab homine creditur, & non creditur Deo! Humanis promiſſionibus ſpes commodatur, Deo denegatur. Omnia denique in rebus humanis ſpes agunt, vita quoque ipſa hæc temporaria non niſi ſpe alitur, ac ſuſtentatur. Ideò enim terris frumenta credimus, vt cum vſuris credita recipiamus, ideò in vineis labor maximus ponitur, quia homines ſpes vindemiæ conſolatur, ideò negotiatores emptionibus vacant. Solus Deus eſt, de quo deſperatur, &c. Statim namq; ac ipſis videtur Deus differre opem, neq; ſtatim pro deſiderio ſubuenire, veluti in deſperationẽ incidentes de Deo conqueruntur, ipſiq; confidere ceſſant, cùm tamen Deus multoties labores, & afflictiones permittat, quo homines doceat ad ipſum cõfugere, & in eo ſperare, ſicut bene proſequitur Chryſoſt. hom. 10. in Matth. ad fi. vbi ait: Propterea Deus tribulationes irruere permittit, vt ad ipſum, & frequentiùs cõfugiamus, & expreſſiùs; nec ab eo diſcedamus aliquãdo. Tale aliquid faciunt amantiores filiorum parentes, cùm paruulos ſuos viderint à ſe quidem ſæpe diſcedere, ꝗ æquarum

rum autem ſuorum luſibus detineri: præcipiunt famulis terribilia multa ſimulare, vt exagitati etiam metu paruuli, ad maternum ſinum confugere feſtinent: ita etiam Deus ſæpe numero intentat minas, non vt eas in nos inducat, ſed vt nos ad ſe potiùs adducat. Quòd ſi quales in tribulatione ſumus, tales etiam eſſemus in requie, nequaquam egeremus afflictionibus erudiri, &c.

Et ſanè licèt anima noſtra Deum quærat, tanquam Creatorem, ſponſum, & gratam illam facientem, tamen multò magis eum dicitur caro deſiderare, eò quòd plures ſint neceſſitates, & labores, quibus illa premitur, quique eam adigunt, vt ad Deum accurrat, & confugiat. Vnde

Pſal. 62. num. 2. Dauid dixit: *Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi caro mea.* Pſalm. 62. quę verba ſic explicat Hieronym. Epiſt. ad Ruſticum, ad med. Quanquam ſitierit te anima mea, tamen multò te plus carnis meæ labore quæſiui. Sic ille oſtendit homines ſecundùm multitudinem laborum Deum quærere, vnde quia multò plus laborat caro, quàm anima, multipliciter quærit Deum illa, etiamſi hæc illum ſinat, & quærat. Solent ſiquidem noſtrę miſerię nos ad Deum ducere, vt in illo ſperantes medelam omnium hauriamus; nam conſueuit Deus pro ratione ſpei noſtræ miſericordiam ſuam nobis clargiri, vnde Dauid gnarus huius conſuetudinis talem poſcit miſericordiam, qualis ipſius fuerat ſpes, & confidentia. Sic

Pſal. 31. num. vlt. enim habet Pſalm. 31. *Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos, quemadmodũ ſperauimus in te.* Vbi Baſil. ait. Vides quam ſcitè, ac prudenter orauerit? Proprium adfectum admenſus eſt adminiſtrationi miſerationum Dei. Tantùm, inquit, fiat miſericordia tua ſuper nos, quantam in te coniecimus ſpem præueniendo, &c.

Præclara ſunt, quæ in hanc ſententiam habet idem Baſil. homil. in Pſal. 59. in fin. vbi docet totam ſpem in afflictionibus noſtris collocãdam eſſe in Deo cum lacrymis, ſuſpiriis, & ſedula oratione, ſicut hoc in loco feciſſe videmus Ezechiam. Sic ergo ille habet ad illa verba: *Da nobis auxilium è tribulatione.* Ne à qualicumque robore noſtro, aut fortitudine quæramus auxilium. A nulla, inquam, re, quæ quamlibet apud homines præſtans ſit, & eximia, dignum eſt, vt ab ea, depoſcas tibi impartiri, veluti redemptionem. Da igitur nobis, auxilium è tribulatione, quoniam *Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem; probatio ſpem; ſpes autem non confundit.* Vides quò te tribulatio tandem deducat? Ad ſpem, quæ non confundit. Ægrotas? Gaude; quoniam quem diligit Deus, caſtigat. Pauper es? Lætare: quoniam Lazari bona te excipient. Itaque, fratres, noſmet tentationis tempore hac vna fiducia confirmemus, vt ne ad euanidas hominum ſpes confugiamus, neque inde auxilia nobis venemur, ſed in lacrymis, & ſuſpiriis, & ſedula oratione, ac vigiliis acribus, & intentis, vota, preceſque effundamus. Is enim auxilium è tribulatione ſuſcipit, qui deſpecto humano auxilio, eius tantùm, qui nos ſaluos reddere poteſt, ſpe firma munitur. Similia habet Auguſtin. Enarrat. 2. in Pſalm. 26. in fin. vbi oſtendit eum habere infallibiliter diuinam opem, qui in Deo nouit ſperare, & ſuſtinere, dum adhuc differt ſubuenire. Sic verò habet ad illa verba: *Suſtine Dominum.* Non ſuſtinebis mendacem, non eum, qui poterit falli, non eum, qui non eſt inuenturus, quod det. *Suſtine Dominum, viriliter age.* Noli diſſolui, ne ſis inter eos, quibus dicitur. Væ his, qui perdiderunt ſuſtinentiam. Suſtine Dominum, habebis

bebis eum, habebis, quem ſuſtinebis. Aliud deſidera, ſi maius, ſi melius, ſi ſuauius inueneris. Miſeri prorſus, & infelices, qui in rebus fallacibus, & caducis ſpem ſuam collocant. Vnde Auguſtin. in Pſalm. 30. Heu ſpes caducæ mortalium! Speras in pecunia, ſperas in honore, & ſublimitate aliqua poteſtatis humanæ, ſperas in aliquo amico potente. In his omnibus cùm ſperas, aut tu expiras, aut cùm viuis omnia pereunt, & in ſpe tua tumetipſe deficis, ac cadis. Similia habet in Pſalm. 36.

Et Ephræm de Laudibus Ioſeph, poſt med. ponderans illud, quod Ioſeph Geneſ. 40. *Tantùm memento mei, cùm bene tibi fuerit*, ait: O ſemen electum ac beatiſſimum, cur à mortali homine auxilium quæris, & omiſſo Deo hominem interpellas? Et quidem planè in cunctis neceſſitatibus tuis diuinum expertus es auxilium, vt etiam quando pudicitiæ tuæ tunicam intactam, atq; immaculatam conſeruaſti. Cur ergo, ô beate, iam deſpondes animum, cùm Deus tibi regnum, & gloriam prouidere, atque donare velit, &c. Imò & quia in homine, & non in Deo ſpem ſuam collocauit, in carcere diu detentus eſt in pœnam iſtius rei, ſicut bene aduertit Auguſt. Serm. 81. de tempore. Chryſoſt. homil. 6. in Epiſtol. ad Titum, in fin. Et Hieronym. lib. 5. in Iſai. cap. 18. Sic enim Deus offenditur, dum in homine ſperamus, cùm in ſolo Deo debeamus fiduciam noſtram, & ſpem totam collocare, & figere. Imò & quia nouit miſeriam noſtram, qui in homine principe, & potentiore, ac ditiore confidimus plerumque, ne occaſionem ſemper puniendi inueniret, diſpoſuit diuina prouidentia quomodo in homine ſecurè poſſemus confidere, dum Verbum diuinum factum eſt homo, vt iam in homine ſperantes maledictionem non incurremus, quæ ait: *Maledictus homo, qui confidit in homine.* (Hierem. 17.) *& ponit carnem brachii ſuum.* Quę verba ſic explicat Auguſt. Serm. 25. de verbis Apoſtoli, poſt med. Maledictus, qui ſpem ſuam ponit in homine. Ideò ergo Deus homo factus, mori, & reſurgere voluit, vt & quod futurum eſſet in hominis carne oſtenderetur, & Deo tamen, non homini crederetur, &c. Confidimus proinde iam homini, non tamen, quia homo eſt, ſed quia & Deus eſt, in quo firma, fixa, & immobiliter radicata debet ſemper eſſe ſpes noſtra, tum vt remedium conſequamur malorum, tum vt certa expectatione ea, quæ nos infeſtant, tolerare meliùs poſſimus.

Gen. 40. num. 14.

Hierem. 17. nu. 4.

ANNOTATIO IV.

Lacrymis effuſis debemus Deum placare, & deprecari.

QVoniam peccatis noſtris diuinæ iuſtitiæ ignem accendimus, ne magis ac magis denuo peccando flammam excitemus, & congeſta materia ampliùs nutriamus, debemus potiùs effuſis lacrymis eorum extinguere ignem. Nos cœleſtis iræ (inquit Saluian. lib. 8. de prouidentia poſt princip.) ignem accendimus, & excitamus incendia, quibus ardeamus, vt rectè vtique quoties mala iſta perferimus, etiam ad nos dici illud propheticum poſſit. *Ite in flammam ignis, quem accendiſtis.* Iſai. 50. Ac per hoc ipſe ſibi parat peccator quiſque, quod patitur. Nihil eſt itaque quod de calamitatibus noſtris Deo imputare poſſimus: nos calamitatum noſtrarũ auctores ſumus. Deus enim pius eſt, & miſericors.

Iſai. 50. num. 11.

Nihil itaque eſt nobis crudeliùs nobis. Vtrumque verum eſt, à Deo punimur, ſed ipſi facimus, vt puniamur. Cùm autem punire nos ipſi facimus, cui dubium eſt, quia ipſi nos noſtris criminibus puniamus, quia quicumque dat cauſam, qua puniatur, ipſe punit, ſecundùm illud Prouer. 5. *Funibus peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur,* &c. Quia igitur iuſtitia diuina in nos ſæuit ob delicta noſtra, & in nos accenditur, imò nos illam accendimus, veluti flammam, qua cùm deflagemus, inde eſt, quod maximè requiruntur, & proſunt lacrymæ in ſuppliciis, quibus à Deo plectimur, cùm & lacrymæ ſanguis animæ ſint, quem pro iuſtitia facienda fundimus, & aqua etiam, qua ignem poſſimus extinguere, ne omnino pereamus.

Prou 5. num. 22.

Pro maiori autem claritate huius rei aduertendum eſt proprium motiuum ſpecificum, & proprium pœnitentiæ, vt virtus eſt, eſſe diuinum ius. Nam D.Thom. 3. p. q. 85. art. 3. dixit virtutem pœnitentiæ eſſe quandam iuſtitiam, & vt cõſtat ex eodem Angelico Doctore. 2. 2. q. 57. obiectum iuſtitiæ eſt ius. Verſatur itaque pœnitentia in recompenſandã iniuria Deo facta, quod non fit niſi per ſatisfactionem, vel propriã, vel qualem exhibere poteſt is, qui iniuriam intulit. Nam cùm homo Deo recognitionem, & honorem vltimi finis debeat, hanc illi denegat peccator dum peccat; imò quantum eſt in affectu peccatoris priuat Deum dignitate vltimi finis, & alium conſtituit, præſertim ſi peccatum mortale ſit, infert vtique magnam, & propriam iniuriam Deo. Hanc verò reſarcire, & compenſare nititur pœnitentia. Proindeque verſatur circa diuinum ius, & iuſtitia in hoc ſenſu dicitur. Dum enim peccator apud ſe iudicium conſtituit, & ſeipſum ante ſe adducit, arguit, & conuincit ac de peccatis ſuis dolet, & pœnitet, facit ſanè iudicium, & iuſtitiam: dum verò pro peccatis gemit, & lacrymatur, plectitur vtique ipſe peccator, ſanguíſque effunditur ex præcepto iuſtitię (ſcilicet pœnitentię) recompenſare volẽtis, & reſarcire diuinam iniuriã: quod bene proſequitur D. Auguſt. lib. 50. Homil. hom. 50. cap. 9. in princ. vbi ait: In pœnitentia maiorem vtique in ſe ſeueritatem debet exercere, vt à ſe ipſo diiudicatus, non iudicetur à Deo. Aſcendat itaque homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuę, ſi timet illud, quod oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti, vt illud recipiat vnuſquiſque quod per corpus geſſit ſiue bonum, ſiue malum. Conſtituat ſe ante faciem ſuam ne hoc ei poſtea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens: *Arguam te, & ſtatuam te ante faciem tuam.* Pſalm. 49. Atque ita conſtituto in corde iudicio, adſit accuſatrix cogitatio, teſtis conſciẽtia, carnifex timor. Inde quidem ſanguis animæ confitentis per lacrymas profluat. Poſtremò ab ipſa anima talis ſententia proferatur, vt ſe indignus homo iudicet participatione corporis, & ſãguinis Domini, &c. vbi vides ſanguinẽ omnino appellari lacrymas, quod etiam dixit Nyſſen. Orat. funebri de Placilla, poſt princ. Vulnerum animi tanquam ſanguis lacrymæ ſunt. Videndus in eandem ſententiam Bern. Serm. 30. in Cantic. poſt med. vbi ponderat illud Chriſti Domini. Matth. 16. *Qui amat animam ſuã, perdet eam.* Tu ſi propriam, inquit ille, deſeras voluntatẽ, ſi corporis voluptatibus perfectè renũties, ſi carnẽ tuam crucifigas cum vitiis, & concupiſcentiis, ſed & mortifices membra tua, quæ ſunt ſuper terram, probabis te Pauli imitatorem, qui non facies animam tuam pretioſiorem te ipſo. Probabis & Chriſti diſcipulũ illam per

Pſal. 49. num. 21.

perdendo ſalubriter. Et quidem prudentiùs eam perdis, vt cuſtodias, quàm cuſtodis, vt perdas. Nam *qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam.* Perdet eam dixit, ſiue ponendo vt martyr, ſiue affligendo vt pœnitens, quamquam genus martyrij eſt ſpiritu facta carnis mortificare, illo nimirum, quo membra cæduntur ferro, horrore quidem mitiùs, ſed diuturnitate moleſtiùs. Sic ille oſtendit pœnitẽtiam martyrium quidem eſſe, in quo non corporis, ſed animi ſanguis effunditur, quo non ſemel iugulatur caput, aut corpus occiditur, ſed iugiter, & ſenſim lacrymando perpetua victima Deo offertur. Poſtquam Diuinum Oraculum Ioël.2. ad pœnitentiam aduocauit, dicens. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu.* Addit: *Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem?* Quæ verba, ſicut acutè obſeruat Rupert. ibi: Non dubietatem continent, ſed ſecuritatem, & præſumptionem tollunt. Tam ſecura enim poteſt eſſe anima, quæ ad Deum conuertitur in ieiunio, fletu, & planctu, vt neceſſarium fuerit, ne præſumptuosè ſuperbiret, & in ſuperbiam efferretur, loqui Prophetam de venia obtenta ſub dubio. Notandum, inquit Rupert. quàm diligenter in ipſa pœnitentia cautos eſſe cupit, & ſecuritatem tollit, cùm dicit: *Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem?* Sed hæc ipſa verba exponẽs addit: Quomodo nunc Deus conuerti, & poſt ſe benedictionem relinquere dicatur, vel ſperetur, illo pro exemplo eſt, quod ipſe in Exodo loquitur. c.12. *Erit autẽ ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis, & videbo ſanguinem, & tranſibo vos.* Denique verbis iſtis ſeſe ad ſanguinis ſignũ conuerti, & videre ſanguinem, ac tranſire, atque benedictionem, & vitã poſt ſe relinquere ſe profitetur, &c. Cùm ergo Propheta ad planctum, & lacrymas pœnitentiæ vocauerit, cùm modò benedictionem promittit relicturum poſt ſe, vbi ſanguinem viderit, quid aliud ſignificatur, niſi diuinam adeſſe benedictionẽ, vbi Deus ſanguinem lacrymarũ effuſum viderit. Sicut enim viſo in poſtibus ſanguine agni, illæſam dimittebat Angelus percutiens domũ, eámque veluti filiorum Dei eſſe cenſebat. Sic & Deus puniturus peccata vbi primum animi ſanguinem præ foribus eiuſdem animi, nempe in oculis, conſpicit; abſtinet quidem à ſupplicio, imò & benedictionem confert.

Ioel. 2. nu. 12.

Exod. 12. nu. 13.

Facit in hanc ſententiam Anaſtaſ. Niſſenus quæſt. 8. in ſcripturam ſtatim poſt princip. vbi lacrymas dicit ſimiles ſanguini Martyrum, & optimam oblationem, quæ Deo offertur ex noſtris, & internis, quo offenſa diuina iuſtitia placabilis reddatur, effuſo, ſcilicet, ſanguine interno animi, qui in lacrymis continetur. Quomodo, inquit ille, omne peccatum, quod facit homo, eſt extra corpus, qui autem fornicatur, tanquam ex ſua carne maligno offert hoſtiam, nempe ſuum ſemen. Ita etiam quæcumque bona faciet homo, ſunt extra corpus; lacryma autem Deo offertur ex ipſa noſtra eſſentia, ſicut etiam ſanguis martyrum, &c.

Et Hieron. ad illud Thren. 2. *Deduc quaſi torrentem lacrymas per diẽ, & per noctẽ,* ait. Omni tẽpore lacrymas per compunctionem cordis effundere debemus, ſacrificium enim Deo ſpiritus cõtribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non ſpernit. Nullum munus Deo acceptabiliùs quàm compunctio cordis prolata ex radice veræ dilectionis. Hinc eſt illud, quod in Euãgelio Dominus cùm ingreſſus domũ Phariſæi ad prãdium

diſcubuit, magis lacrymas mulieris peccatricis, quàm delicias epularum Phariſæi probauit, &c. Etenim qui coram Deo lacrymatur, optimam ſui portionem Deo offert, nempe cor lacrymis liquefactum. Sic enim plerique interpretantur illud Pſ.61. *Effundite coram illo corda veſtra.* Pulchrè quidem ibi Auguſtin. Nolite corda veſtra retinere intra corda veſtra. Effundite coram illo corda veſtra. Hugo magis ad rem noſtram accedens, ait debere corda effundi vt aquam, vt nec remaneat in ſignis exterioribus color; nec in verbis odor, nec ſapor in affectu. Melius tamen Hieronym. in cap. 2. Threnor. ibi. Conſurge lauda in nocte, ait. Effundit ſicut aquam cor ſuum ante conſpectum Domini, qui ex intimo affectu cordis producit lacrymas compunctionis, &c. Cùm enim Deus ignis ſit, & charitas ſit anima, quæ ipſi appropinquat dolendo, & pœnitendo, & cor, quod nouit amaritudinem peccati, & dulcedinem diuini amoris, continuò liquefit, & per oculos, ac lacrymas effunditur. Si enim de humanis lacrymis dicitur, quòd igne charitatis liquefacta pietas per oculos fluat, ſicut videre eſt apud Bernard. Serm.2. in Cant. ante med. vbi de Ioſepho plorante ad conſpectum fratrum. Gen.45. Et de Samuële lugente Saülem. 1.Reg.16. ita ait. Ioſeph increpatoria verba vultu proferebat irato, ſed erumpebant lacrymæ de pinguedine cordis, non itæ indices, ſed gratiæ proditrices Samuel lugebat Saül, qui ſe quærebat occidere, & ad ignem charitatis incaleſcente pectore liquefactus intus pietatis adeps foras emanabat per oculos, &c. Si in homines amor ita liquefacit viſcera, & corda, quanto magis putandum eſt ad ignem diuini amoris, imò ad ignem peccata conſumentem, nempe Deum, noſtra corda emolliri, & liquefieri, vt per oculos in conſpectu Domini effundantur? Quapropter illi admodum placent lacrymæ, cùm per eas id, quod potiſſimum habemus, nempe cor, ipſi offeramus, & amorem proteſtemur, ac vera deſideria propalemus. Sunt ſiquidem lacrymæ, ſicut appellauit Philo lib. de migratione Abrahæ, liquefacta deſideria; diſtillantur enim deſideria noſtra in lacrymas, per quas ad id, quod maximè quærimus, & optamus, extendimur. Videndus Plin. lib.11. naturalis hiſtor. cap.36. ante med. cùm ait. Profectò in oculis animus inhabitat; hos cùm oſculamur animum videmur attingere. Hinc fletus, & rigantes ora riui. Quis ille humor eſt in dolore tam fœcundus, & paratus? At vbi reliquo tempore? Animo autem videmus, animo cernimus. Oculi, ſeu vaſa quædam viſibilem eius partem accipiunt, atque tranſmittunt. Sic ille oſtendit quomodo lacrymæ nobis propalent, & proponant ipſam latentem animam, eiúſque affectus. Vnde Auguſtin. 9. Confeſſ. cap. 12. de morte parentis ſuæ dixit. Premebam oculos eius, & confluebat in præcordia mea mœſtitia ingens, & transfluebat in lacrymas. Similia habet Bernard. Serm.26. in Cant. ante med. cùm de morte Gerardi fratris ſui ait. Viam tandem internum dolorem inueniſſe, vt per oculos proderetur, quàtumuis ille reprimere conaretur, quod de Ioſepho etiam narrat Scriptura. Geneſ.45. *Non ſe poterat vltra cohibere Ioſeph, eleuauitq́; vocem cum fletu, &c.* Quouſque, inquit, diſſimulo, & ignis, quẽ intra meipſum abſcondo, triſte pectus adurit, interiora depaſcitur? Clauſus latiùs ſerpit, ſæuit acriùs. Quid mihi, & Cantico huic, qui in amaritudine ſum? Vis doloris abducit intentionem, & indignatio Domini

Pſal. 61. nu.9.

Gen. 45. nu.2.

1. Reg. 16.n.1.

Gen. 45. nu.1.

Domini ebibit ſpiritum meum; ſed feci vim animo, ac diſſimulaui vſque huc, ne affectus fidem vincere videtur. Non potui imperare triſtitiæ, qui potui lacrymæ, ſed vt ſcriptum eſt Pſalm. 76. *Turbatus ſum, & non ſum locutus*; at ſuppreſſus dolor altiùs introrſum radicauit; eò (vt ſentio) acerbior factus; quò non eſt exire permiſſus; fateor victus ſum. Exeat neceſſe eſt foras, quod intus patior, &c.

Videndus in hanc ſententiam Gregor. homil. 21. in Ezech. ante fin. cum de Ioſepho occultante ſe coram fratribus, & reprimente animam, quæ ad ipſos amplexandos properabat, ait ſoluiſſe tandem lacrymis effuſis, quod animæ debuerat volenti pietatem oſtendere. Cognouit, inquit Gregor. fratres non cognitus, ſed memor culpæ, & remiſſor iniuriæ, mala fratrum nec reddere ſtuduit, nec ſine purgatione laxare. Nam ſuſpecta voce protinus dixit. Geneſ. 42. *Exploratores eſtis vos, vt videatis inferiora terræ veniſtis. Per ſalutem Pharaonis nō egrediemini hinc.* Inter hæc ducuntur ad carcerem, & poſt triduum adhuc in eadem aſperitate terrentur. Intus autem cor Ioſeph amore vincitur, receſſum petit, ſoluit flendo, quod pietati debuit. Pietas clauſa prorupit ad medium, & excuſſit charitatis lacrymas de vultu ſeueritatis, deterſa eſt ira, quæ apparebat, & non erat, & oſtenſa miſericordia, quæ erat, & non apparebat, &c. Videndus etiam Baſil. hom. de gratiarum actione, poſt med. vbi dicit lacrymas non eſſe continendas, ne vitam interimant, cùm enim ſecum deferant dolorem, & triſtitiam, deſideria item, & amorem, quæ exire contendunt, vt animam laborantem oſtentent, ſi cohibeantur, proculdubio veluti ſuffocantes ſpiritum intercludent. Quod cernere poſſis in flamma inquit Baſil. quæ introcluſione ſuffocatur proprij fumi, qui cùm liberè egredi non queat, complexam flammam ſuo opprimit ambitu, &c.

Gen. 42. nu. 14.

Videndus item Ariſtot. lib. problem. ſect. 27. vbi quærit cur qui dolent, loquantur, & gemant, qui verò timent, tacent. Reſpōdet autem, veros dolores, vel omnes, vel ſaltem plurimos calore iuuari atque augeri; calorem autem auget, qui ſuum ſpiritum cohibet. Hinc fit, vt diſſoluatur ſpiritus in gemitus, ac lacrymas, vt dolor minuatur. Et Elias Cretenſ. in Orat. 11. Nazianz. loquens de lacrymarum origine eam reducit in calorem compreſſum, ac proinde aſſerit eſſe ſoluendum in lacrymas, ne ſi ſpiritus calore accendantur, totus homo ardeat. Quo ſenſu tranſtulit Vulgatus interpres illud Iob 10. *Dimitte me, vt plangam paululum dolorem meum*, quòd Hebr. habetur. *Vt tantiſper refrigerer.* Græcè autem. *Vt tantiſper conquieſcerem.* Solent enim lacrymæ & refrigerium, & quietem afferre, dum animus per lacrymas manifeſtatus, & expoſitus dolorem ſuum aperit, & affectū prodit dilecto, cui non melius ſe poteſt manifeſtare, quàm per lacrymas, quæ & deſideria, & cæteros animi affectus liquefactos reddunt, & proponunt, & ideò à Deo plurimi fiunt lacrymæ, qui cùm interiora ſpiritus omnimodè agnoſcat, gaudet dum ad extra videt, quidquid in animo latet ab ipſo cognitum, & externis ſignis conteſtatur.

Iob 10. nu. 20.

Aduertit autem Seneca lib. 1. natural. quæſtion. cap. 6. omnia per aquam videntibus longè eſſe maiora. Literæ, inquit, quamuis minutæ, & obſcuræ ſint per vitream pilam aqua plenam maiores, clarioréſque cernuntur, poma formoſiora, quàm ſint, videntur, ſi innatant, &c. Haudquaquam

quaquam poteſt diuina ſapientia, & veritas decipi, aut falli, attamen video immenſum, & omnia complentem Deum mirari mulierem lacrymantem, dum ait. *Vides hãc mulierem?* Luc. 7. Video item & multum illius amorem prædicare. *Quoniam dilexit multum.* Vidit vtique illam lacrymis natantem, vidit fletu opertam, ea autem, quæ per aquam videntur, maiora conſpiciuntur, proinde qui magnus voluerit apparere cum virtute, & ſanctitate coram Domino, ipſum conueniat in planctu, & lacrymis, quæ ipſi præ omnibus placent, ſicut
Cant. 5. *nu.* 2. oſtendit locus ille. Cant. 5. *Aperi mihi ſoror mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.* Vbi Chald. paraphraſis habet. *Conuertere ad pœnitentia, & exulta, & lauda me ſoror mea, quia cõparata es colũba in perfectione operũ tuorum, quoniam capilli capitis mei pleni ſunt lacrymis tuis, ſicut vir, cuius cincinni pleni ſunt de rore cœli, & cincinnus cæſariei meæ plenus eſt guttis oculorum tuorum.* Ecce quantum reputet Deus columbinos gemitus, & plorantium lacrymas, cùm eas ſuper caput ſuum collocet, eiſque veluti gemmis, & vnionibus cæſariem adornet, ac veluti coronam capiti adaptet, & imponat: tantùm lacrymarum pretium, vt non in terram cadere, ſed ſuper cincinnos aſſumere videatur. De muliere peccatrice dixit Chryſol. Ser. 93. in med. En mutatur ordo rerum, pluuiam terræ cœlum dat ſemper. Ecce nũc rigat terra cœlum, imò ſuper cœlos & vſque ad ipſum Dominum imber humanarum proſilit lacrymarum, vt iuxta Pſalmiſtam, & de aquis fletuum
Pſ. 148. *nu.* 4. cantetur illud. *Et aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt, laudent nomen Domini.* Pſal. 148. O quanta vis in lacrymis peccatorum rigant cœlum, &c. Non mirum igitur quòd lacrymæ rigent cœlum, & ſuper æthera collocentur, cùm vel etiam ſuper caput Domini poſitas videamus lacrymas. Quæri ſolet apud ſacros Interpretes, cur ſecundo natus Abel præpoſitus fuerit primogenito Caino, dum Geneſ. 4. Priùs de Abele dicitur, *Fuit Abel paſtor* *Geneſ.* 4 *nu.* 2.
ouium &c. Etenim Abel iuxta multorum interpretationem luctũ ſignificat, iam verò lacrymæ apud Deum præcipuum locum obtinent, nempe caput, cùm ſuper illud collocentur, tanquam præclariores, quod eleganter proſequitur Guarric. Serm. 2. de Pentecoſt. à med. dicens. Vos ipſi fratres ſi æmulari meliora chariſmata didiciſtis, optate gemitus ab ſpiritu vobis infundi. Neſcio ſi ſit in donis ſpiritus aliud conuenientiùs, aut commodiùs his, qui ſunt infirmitate, & miſeria circumdati; neſcio ſi Spiritui Sancto, qui in columba apparuit, alia vox familiarior gemitu, & planctu noſtro. Puto quia nec in Apoſtolis hodie locum inueniſſet Paracleti conſolatio, niſi quia lugebant ſe deſolatos, quia non poterant nõ lugere filij Sponſi, cùm Sponſus ſublatus eſſet ab eis luctus pius, atque religioſus in doctrina Spiritus, & ordine primus, & vtilitate inuenitur præcipuus: quippe cùm ſit ſumma ſapiẽtia Sanctorum, cuſtodia iuſtorum, ſobrietas modeſtorum, prima incipientium virtus, proficientium ſtimulus, perfectorum cumulus, pereuntium ſalus, periclitantium portus, promiſſionem denique habens conſolationum, quæ nunc ſunt, & gaudiorum, quæ futura ſunt. Sic ille oſtendit quomodò præcipuas partes ſortiantur lacrymæ in ordine ſpiritus, vnde quia & Deus ſpiritus eſt, eis potiſſimum locum tribuit. Vnde Gregor. lib. 3. Dialog. cap. 39. ait. A Creatore noſtrò cum magno gemitu quærenda eſt lacrymarum gratia.

Videndus in hanc ſententiam Albinus

binus Flaccus in Pſalm. 50. ibi: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*: quod ille ſic explicat. Iſtud damus ſacrificium Deo ſpiritum confeſſionis humilitate mactatum; vnde non ſanguis egreditur, ſed lacrymarum flumina decurrũt, &c. Quo in loco non reiicit à ratione ſanguinis lacrymas, ſed longè nobiliores in effectu eſſe innuit, vt non ſolùm veluti effuſus ſanguis diuinam iuſtitiam ſibi concilient, & reddant beneuolam, ſed etiam abluant, vt mundam reddant animam, & irrigent, ac fœcundent, vt cumulatiores, & vberiores fructus proferat.

Quòd igitur lacrymæ abluant, & purificent probat Chryſoſt. homil. 5. de pœnitent. cùm expendit verba illa

Pſalm. 6. num. 7. Pſalm. 6. *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratũ meum rigabo.* Vbi ait: Etſi lacrymarum vbertatem voluiſſet oſtendere, ſatis fuerat dixiſſe, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Quare ergo præuenit lauabo? Vt oſtenderet lauacrum, & purgatorium peccati lacrymas eſſe. Nulla olim incendebatur Deo in altari hoſtia, quæ priùs abluta non eſſet, nec modò placere poteſt oblatio peccatoris, qui priùs ſordes lacrymarum aquis non mundauerit.

3. Regum 18. n. 34. Elias 3. Reg. 18. Holocauſtum Deo offerendum non ſemel, ſed iterum, ac tertiò aqua iubet perfundi; perfuſum verò cœleſtis incendit ignis. *Implete*, inquit ille, *quatuor hydrias aqua, & fundite ſuper holocauſtum, & ſuper ligna. Rurſumq́, dixit. Etiam ſecundò hoc facite. Qui cùm feciſſent ſecundò, ait: Etiam tertiò idipſum facite. Cecidit autem ignis de cœlo*, &c. Vides igitur ignem de cœlo incendiſſe aquâ delibutam hoſtiam, vt agnoſcas placitam Deo eſſe eam oblationem, quę aqua lacrymarum fuerit delibuta, neque id tantùm ſemel, ſed bis, ac tertiò, atque adeò multoties.

Et hæc ſanè erat poſtulatio illa Dauid. Pſalm. 50. cùm diceba. *Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.* Ampliùs, hoc eſt, ſecundò, ac tertiò, vberiúſque, & copioſiùs; copioſiore enim lotione opus eſt, vbi prior non ſufficit, ſicut ait Genebrard. & ſic perfundendum lacrymis holocauſtum; vbi rectè Ambr. ait: Grandis ſquallor, ac macula non exiguo, ſed multò aufertur lauacro. Sic igitur perfuſam victimam, ita charitas inflammat, vt facilè poſtea non poſſit extingui. Videndus Cæſarius Atelat. Epiſcop. homil. 10. vbi inter alia, ait: Oportet vnumquemque ſuper ſeipſum quaſi ſuper mortuum conclamare, & magnos ſuper extinctam animam dare planctus. Et quomodo ſolet mater ſuper mortuum vnicum filium lamentari: ſic oportet ſuper vnicam animam noſtram criminis gladio interfectam totum pondus doloris effundi, &c.

D. Cyprian. in lib. de lapſis, ait: Si quem de tuis charis mortalitatis exitu perdidiſſes, ingemiſceres dolenter, & fleres; facie inculta, & veſte mutata, neglecto capillo, vultu nubilo, ore deiecto, indicia mœroris oſtenderes. Animam tuam miſerè perdidiſti, ſpiritaliter mortuam ſuperuiuere hic tibi, & ipſe ambulans funus tuum portare cœpiſti, & non acriter plangis? Non iugiter ingemiſtis? &c.

Quòd ſi verearis ne fons deſit, vnde aquam haurire poſſis, non longè ea tibi petenda eſt, domi namque, & in pectore habes. Cor ipſum tuum fons eſt, quod per oculos aquas emittit, vnde Ioël. cap. 2. ait: *Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra.* Et Pſalm. 50. *Cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicit*; deſpicit autem cor durum, in ſcelere obfirmatum, quódque cùm omnibus deflendum

ſit lacrymis, inſcium tamen eſt lacrymatum, iuxta illud Ambroſ. in Pſalm. 118. Octon. 7. verſ. 7. vbi ait: Neſcit flere, qui flenda committit, & cùm ſit ipſe lacrymabilis, non habet culpæ lacrymas ſuæ. At ille, qui caſtigat corpus ſuum, & ſui ſollicitus gubernator eſt, atque ingemiſcens, & dolens, lapſus ſuperioris offenſam quærit, quomodo abluat fletibus pœnitentiæ, hic lauat per ſingulas noctes lectum ſuum, &c. Ex iis ſanè erant illi, de quibus idem Ambroſ. libr. 1. de pœnitent. cap. 16. ſic ſcribit: Cognoui quoſdam in pœnitentia ſulcaſſe vultum lacrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus calcandum omnibus; ieiuno ore ſemper, & pallido, mortis ſpeciem ſpiranti in corpore prætuliſſe, &c. O beatum pœnitentiæ aratrum, fletibus genas exarans! O beatos vultus ſulcos! O beatam lacrymarum pluuiam! Vberrimam ſanè gloriæ ſegetem huiuſmodi ſulci proferent. Proſtratum corpus extolletur, ieiunium ſatiabitur, pallidum decorabitur, mortis ſpeciem præferens, æterna vita perfruetur.

Videndus in hanc ſententiam Chryſoſtom. homil. 9. de pœnitent. ad finem, vbi vocat lacrymas ſecundum baptiſma, propter virtutem abluendi, quam habent ad purificandas animas, ſic enim ait de Petro amarè flente. Chriſtus reſpiciens Petrum, vocem dimiſit per ipſum intuitum; non enim ore locutus eſt, ne ipſum fortè inter Iudæos redarguat, & proprium confundat diſcipulum, ſed per oculum dimittens vocem: quaſi diceret; quod dixi factum eſt. Tum Petrus ſentiens cœpit flere, & non fleuit ſolùm, ſed amarè, ſecundum baptiſma per lacrymas ex oculis oſtendens. Similia ſunt quæ habet Chryſolog. Serm. 107. vbi ait lacrymas peccata baptizare, & abluere. Similia habet Chryſoſt. hom. 14. in Marc. quæ eſt vltima, vbi loquens de Magdalena ait: Videtur quidem pedes lauare lacrymis Saluatori, ſed magis lauit peccata ſua.

Facit in hanc ſententiam Elias Cretenſ. in Orat. 11. Nazianz. nu. 16. vbi Nazianz. laudat ſororem ſuam, quòd lacrymis profuſis animi labes expiauerit. Fluminis inſtar, inquit Elias Cretenſ. ex oculis lacrymas emittebat, quibus animæ ſordes eluuntur: quæ quidem niſi diuinitus hominibus datæ fuiſſet, quemadmodum ait Sanctus vir, ac diuina ſapientia præditus Ioannes Climacus, pauci inuenti eſſent, qui ſalutem conſequerentur. Etenim baptiſmus priſtina quidem vitia expurgat: lacrymæ autem ea, quæ ſequuntur: atque illum quidem, cùm nos omnes tenera ætate accipiamus, poſtea inficimus: per has autem illum etiam repurgamus, &c. Proſequitur hoc argumentum Gregor. 9. moral. cap. 35. vbi inter alia ait: Quidquid in nobis polluerunt opera, diluant lamenta, &c.

Neque mirum ſi lacrymæ habeant virtutem abluendi propria peccata, quando & virtutem habent diluendi aliena, vnde de lacrymis Chriſti Domini naſcentis dixit Ambroſ. Luc. 2. ad illa verba: *Impleti ſunt dies, vt pareret.* Meum, inquit, paupertas illius patrimonium eſt, me illius infantiæ vagientis abluunt fletus, mea lacrymæ illæ delicta lauerũt. Plus igitur Domine iniuriis tuis debeo, quòd redemptus ſum, quàm operibus, quòd creatus ſum. Et Paul. ponderat Hebr. 5. Chriſtum lacrymas ſimul, & ſanguinem in cruce effudiſſe, vt nos pariter cum ſanguine, & lacrymis abluiſſe oſtenderet; quod aduertit Bernard. Serm. 3. in Dominica palmarum paulò ante fin. cùm ait: Chriſtus non contentus fuit lacrymis

Luc. 2.

Hebr. 5. num. 7.

crymis oculorum, ſed totius corporis ſanguineis lacrymis peccata noſtra flere,& lauare voluit.

Quòd verò lacrymæ lauent, irrigent, fœcundent, & rigando vberiores faciant reddere prouentus probat Chryſoſtom. homil.6. in Matth. poſt medium,vbi interpretatur illud Pauli: *Gaudete in Domino ſemper*; de voluptate lacrymarum Paulus ait: *Gaudete in Domino ſemper*. Philipp.4. dixit hoc quidem, ſed eam proculdubio, quæ ex lacrymis naſcitur, ſignificans voluptatem, ſecundùm Dominum lacrymæ iugem pariunt, certamque lætitiam. Illa in Euangelio meretrix virgines quoque ipſas voluptate ſuperauit, & incredibilis in Chriſtum amoris igne ſuccenſa, & à maximis ſordibus peccatorum largiſſimo lacrymarum fonte purgata. Sicut poſt vehementes imbres, mundus aër, ac purus efficitur; ita etiam lacrymarum pluuias ſerenitas mentis ſequitur; atque tranquillitas, omniſque illa de peccatorum tenebris offuſa caligo diſſoluitur. Et ſicut ex aqua,& ſpiritu, ſic rurſus ex lacrymis, & confeſſione purgamur. Lacrymę Annę emittebant ad Deum vocem omni buccina clariorem, quando *labia eius mouebantur; vox autem eius non audiebatur*. 1. Reg. 1. Et idcircò ſterilitatem eius infœcunditatem Deus mutauit, & quaſi è duro quodam ſaxo agrum fertilem reddidit.

Philip.4. num.4.

1. Reg.1. num. 13.

Similia ſunt quæ habet Theodor. quæſt.5.in 1.Reg. Et Chryſoſt.hom. 4 ad popul.poſt princip ait: Non ſic ſemina delatus imber germinare, & creſcere facit, vt pietatis ſemen excitat,& vernare facit ex lacrymis ruens imber; hic animam detergit, irrigat mentem,&c.

Nouerat fructuoſas lacrymas Dauid, qui maximè verebatur, ne ſine imbre lacrymarum ſterilis omnino redderetur anima, veluti petra arida, vel ſicut petra, in qua ſemen præ inopia humoris omnino aruit, ſic enim interpretatur Bernar.Serm. de fallacia præſentis vitæ, poſt princip. illud Pſalm.146. *Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi*. De ſe ipſo (inquit Bernard. de Dauide) miſerabiliter conquerens ait: Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Siquidem aquæ inopia non modò aridum, ſed & ſordidum facit, dum non eſt quo laueris: & humanum cor lacrymas neſciens, non modò durum, ſed & impurum eſſe neceſſe eſt. *Lauabo*, ait,*per ſingulas noctes lectum meum*, vt conſcientiæ maculas diluam, *Lacrymis meis ſtratum meum rigabo*. Pſal.6. Ne in me quoque fiat,quod ſcriptum eſt de ſemine. Luc.8. quod *cecidit ſupra petram,& natum aruit,quia non habebit humorem*.

Pſal.146. num.6.

Pſalm. 6. num.7. Luc. 8. num.6.

Sed nullus melior fructus lacrymarum poteſt aſſignari, quàm quod Deum inueniant, & plorantes oculi auxilium, cum fletu inquirentes approximantem, & ſubuenientem cernant Deum, quod bene expendit Hieronym.ad illud Oſeæ 12.*Inualuit ad Angelum,& confortatus eſt; fleuit, & rogauit eum:in Bethel inuenit eum,& ibi locutus eſt nobiſcum*. Ait ergo ibi Hieronym. Si quis igitur flet,& agit pœnitentiam,& Dominum deprecatur, inueniet eum in dolore cordis ſui.Et cùm eum inuocauerit,ſibi audiet reſpondentem,&c.Facit in hanc ſententiam Bernard. Serm. de conuerſione ad Clericos,vbi aſſerit oculos lacrymantes aperiri, & corroborari, vt inaceſſibilem lucem diuinitatis vbique exiſtentem intueri poſſint, & veluti inuenire, quam caligans peccato oculus conſpicere non valebat; inde enim eſt, quod plorans Deum inueniet, quem antea minimè experiebatur præſentem. Curatur, inquit Bernard. lacrymis oculus

Oſea 12. num.4.

oculus ante caligans, & acuitur viſus, vt intendere poſſit in ſereniſſimi luminis claritatem, &c. Eſt optimus in hanc ſententiam locus apud Nazianz. Orat. 17. poſt princip. vbi ex Græco affert textum Ezechiel. 18.

Ezec. 18. *Si conuerſus ad Dominum ingemueris, ſaluus eris.* Videtis, inquit Nazianz. quemadmodum ſalus cum gemitu coniuncta ſit? Et adhuc te loquente dicet: Ecce adſum, &c. Quibus oſtendit, quàm citò anima plorans Deum inueniat.

Suffragatur huic ſententiæ Chryſoſt. homil. 6. in Matth. vbi deſcribit vitam hominis probi, quales profectò erant primi Chriſtiani in hunc modum. Iſte talis ea, quæ videntur, cuncta deſpiciens, in compulſione continua perſeuerat, largo aſſiduè fluens fonte lacrymarum, multamq; hinc capiens voluptaté. Nihil quippe ita conglutinat, atque vnit Deo, vt illæ lacrymæ, quas & peccati dolor, & amor virtutum effundit. Quod etiam agnoſcens Eccleſia Catholica in officio feriali feriæ tertiæ ait: *Ieſum cieamus vocibus.* Vocatur enim, attrahitur, & conglutinatur Deus lacrymis noſtris. Vnde Gregor. 3. Dialogor. cap. 34. ait magnis lacrymis quærendas à Deo eſſe, & poſtulandas lacrymas, vt eiſdem Deum quæramus, vocemus, & poſſideamus. Nihil inter petitionem, & rei petitæ obtentionem intercedit, non aurum, non argentum, non ſplendidæ, & eximiæ gemmæ, non cætera, quibus hominum mentes ad lenitatem, & clementiam inflectuntur, &c.

Nihil itaque tantùm valet apud Deum, quantum lacrymæ noſtræ ante ipſum effuſæ, quæ proinde valent, & gehennæ ignem extinguere, & flammam diuinæ iræ à peccatis noſtris ſuccenſam, & excitatam comprimere, ac ſopire. Ideò namq; Chryſolog. Serm. 93. poſt med. ait: O quanta vis in lacrymis peccatorum! Rigant cœlum, terram diluunt, extingunt gehennam, delent in omne facinus latam diuina promulgatione ſententiam.

Proſequitur hoc argumentum Bernard. Serm. in illud Iob. *In ſex tribulationibus liberabit te,* &c. poſt med. vbi ait: Per ignem nobis tranſeundum eſt, & vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Ibi enim aurum noſtrum vertetur in ſcoriam, ibi reuelabitur vniuerſa impuritas, ibi veritas ipſa accepta tempore iuſtitias iudicabit. Quidquid nunc paruipendendo tranſibimus, palpando tegimus, diſſimulando negligimus, quantò illic cruciatu vindex flamma conſumet? Vtinam magis nunc daret quis capiti meo aquas, & oculis meis fontem lacrymarum? Fortè enim non reperiret ignis exurens, quod interim fluens lacryma diluiſſet.

Videnda in eandem ſententiam ſunt, quæ habet idem Bernard. Serm. 16. in Cant. in med. dicens: Paueo gehennam, paueo iudicis vultum ipſis quoque tremendum Angelicis poteſtatibus; contremiſco ab ira potentis, à facie furoris eius, à fragore ruentis mundi, à conflagratione elementorum, à tempeſtate valida, à voce Archangeli, & à verbo aſpero. Contremiſco à dentibus beſtiæ infernalis, à ventre inferi, à rugientibus præparatis ad eſcam: horreo vermem rodentem, & ignem rodentem, fumum, & vaporem, & ſulphur. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum?* Præueniam fletibus fletum, & pondus catenarũ prementium, ſtringentium, vrentium, nec conſumentium.

Et Chryſoſtom. homil. 10. ad pop. ante med. ait: Luge ante tempus, ne illic audias. Nunc pœnitentiam agis, cum

cùm non eſt tempus pœnitentiæ. Lugeamus pro his, quæ peccauimus, diſtillemus lacrymam in genas, & pectus tundamus, vt illic dentium ſtridorem effugiamus, lugeamus, vt beatificemur, vt expectatam fugiamus pœnam. Venite præoccupemus faciem Domini in confeſſione. Quòd verò virtutem habeant lacrymæ ad extinguendam ſententiam latam, poteſt deduci ex illo Pauli Coloſſ. 2. cùm de Chriſto crucifixo ait: *Delens quod aduerſus nos erat chirographũ, quod erat contrarium nobis:* Vbi per chirographum decreti intelligitur obligatio ad pœnam æternam iuxta decretum Dei, & ſententiam damnationis in Adamum, & poſteros eius peccantes latam; quod benè exponit D. Thom. ibi his verbis. Dicitur decretum, eò quòd peccatum non tantùm manet in memoria, ſed etiam in decreto Dei, quo decreuit illud punire. Cùm verò Deus illud remittit, non remittit ſic, vt faciat quod non peccaueris, ſed ſic, vt peccatum admiſſum deleat, quaſi de ſua memoria, & decreto, in quo illud reſeruabar ad vindicandum, & puniendum, ſimúlque facit, vt peccatum non maneat in memoria dæmonis ad accuſandum. Sic ille.

Coloſſ. 2. nu. 14.

Alij explicant, vt chirographum ſit obligatio ad pœnã ęternam, quam ſponte peccando quaſi manu noſtra ſubſcripſimus, nóſque diabolo, quaſi vindici, hac obligatione obligauimus. Eſtque alluſio (ſecundùm hanc ſententiam) ad ſyngraphas creditorum, & debitorũ, per quos metonymicè accipit ipſum debitum, quod ſolent ſyngraphæ continere. Chirographum ergo non eſt aliud, quàm obligatio reatus, & debitum pœnæ æternæ, ita certum, & liquidum, ac ſi chirographo & manu noſtra conſignatum extaret. Ita Auguſt. in Pſalm. 68. Gagnæus, & alij. Declaratúrque ex illis verbis Origen. homi. 13. in Geneſ. vbi ait: Quiſque dum peccat, peccati ſui literas ſcribit. Hoc igitur chirographum ſanguine ſuo effuſo, deleuit Chriſtus Dominus affigens illud cruci, ideſt, caſſauit illud, & aboleuit ſua cruce, ac morte. Ita etiam Theodoret.

Ad hoc igitur Chriſti factum alludens Chryſolog. vt virtutem lacrymarum oſtendat, dicit ipſas delere quantamcumque contra quoduis facinus latam ſententiam, vt liber euadat, qui plorat, & peccata extinguat, viuus verò remaneat, qua in re recolendum eſt, quod dixit Nazian. Orat. 1. contra Iulianum, ſcilicet, lacrymas eſſe peccati diluuium, & mundi piamentum. Licèt enim primum diluuium peccatores extinxerit, non tamen extinxit chirographum, imò iuxta illud, perpetuæ damnationi traditi ſunt, at peccatum extinctum eſt, quia vlteriùs non potuerunt illi ipſi peccare: at in diluuio lacrymarum, peccatorum chirographum abolitum eſt, & extinctum, peccatores verò, collata gratia, rediuiui ad iuſtitiam redditi ſunt.

Damnauerat diuina iuſtitia impium Achab per præconem Eliam ob mortẽ Naboth 3. Reg. 21. *Occidiſti inſuper, & poſſediſti. Hæc dicit Dominus, in loco hoc, in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambẽt quoque ſanguinem tuum, &c. Cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq́, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite, & factus eſt ſermo Domini ad Eliam dicens: Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius.* Hanc igitur pœnitentiam Achab cum lacrymis fuiſſe factum aſſerit Chryſoſtomus qui item expendit lacrymis deleuiſſe

3. Reg. 21. n. 19.

leuiſſe ſententiam, quam Dominus contra ipſum tulerat, homil. 22. ad popul. poſt princip. Non lætari, ſed plangere conuenit, & credere dicenti: *Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini.* Pſal. 4. vt quæ in die fecimus, in nocte meditati gemamus. Ità compunctus Achab veſtem ſcidit, & indutus eſt ſacco, & plorauit: & quid Dominus? Non inducam malum, inquit in diebus ipſius. Propterea & Saluator ait: *Beati qui lugent,* Matt. 5. non mortui, non iacturam, ſed peccatum; vt dicam, ſicut Dauid inquit: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* Pſalm. 6. & rurſum. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam.* Pſal. 118. Ablue lacrymis peccatorum ſordes, frontem verbera, pulſa pectus, in ſenſum veni eorum, quæ peccaſti, &c.

Pſ. 4. n. 5. *Matth. 5.* *Pſ. 6. n. 7.* *Pſ. 118. nu. 136.*

Et Theodoret. q. 60. in lib. Reg. in med. ait: Bonitatis abyſſus Dominus Deus propter cædem quidem minatus eſt exitium: propter lamentationem, quam fecit ob metum largitus eſt dilationem ſupplicij. Et Tertull. lib. 4. contra Marcionem, cap. 10. ait. Lego Achab Regem teum idololatriæ, & ſanguinis Nabothæ veniam meruiſſe pœnitentiæ nomine, &c. Et Hieron. epiſt. ad Oceanum, tractans illud, *Nónne vidiſti Achab humiliatum coram me?* ait. O fœlix pœnitẽtia, quæ ad ſe Dei trahit oculos, quæ furẽtem ſententiam Dei cõfeſſo ore mutauit.

Vnde Greg. homil. 10. in Ezechiel. Procop. Lyran. & Carthuſian. atque etiam Theodoret. q. citata in li. Reg. Rupert. in cap. 5. Oſeæ exiſtimant nunquam verè pœnituiſſe, licèt oppoſitum teneat Hieron. in epitaphio Fabiolæ, & in epiſt. ad Ruſticum, & Aug. ſer. 58. de tempore, qui tamen addit non perſeueraſſe in pœnitentia. Et citatus Gregor. aduertit, quod ſpontanea pro culpis afflictio placet etiam in eis, qui diſplicent, &c. Quod non ineptè colligi poteſt ex eo quod Dominus dixit ad Eliam Thesbitem: *Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me?* Notanter enim de præterito ait: *Nónne vidiſti?* quaſi ægrè ferens, ſtatim atque pœnitere hominem peccati cœpit, non ſtatim ſpectari, & prædicari ab vniuerſis mortalibus eius pœnitentiam, quæ Deo tantopere placet, quam etiam ſtatim ſui decreti, & minarum intentarum à Propheta, quaſi pœnitentiæ temperatione proſequitur benigniſſimus Deus, dicens: *Quia humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius.* Quid igitur non poterunt veræ pœnitentis lacrymæ, quomodo non abolebunt chirographum, & ſententiam cõtra peccatorem latam quando fictæ, vel temporaliter effuſæ, ſic inuertunt iratum iudicem, & timore profuſus fletus ſic flectit diſtrictum brachium, & gladium?

Hoc etiam proſequitur Ephræm tract. de pœnitentia ad fin. vbi expendit, quomodo pœnitens tranſgrediatur murum, quo peccator ſeparatur à Deo, & prohibetur ei accedere, vt ſententiam latam ſuperet, vincat, & deleat. Sic enim interpretatur illud Pſ. 17. *In Deo meo tranſgrediar murum.* *Pſal. 17. nu. 30.*
In pœnitentia, inquit ille, nam lex veluti murus impium vetat ad Deum accedere: at pœnitentia alias ei præbens efficit, vt altiùs euolet vſque ad conſpectum Dei, ſuperat ſententiam Dei, &c.

Cùm ergo tanta ſit lacrymarum vis, quæ & peccata abluit, & ſententiam contra peccatorem latam delet, & flammam diuinæ iræ, imò ignem diuinæ iuſtitiæ extinguit, vnde Ambr. ſer. 15. inter alia ait. Vim facimus Domino, non compellendo, ſed flendo, non prouocando iniuriis, ſed lacrymis exorando, non blaſphe

blaſphemando per ſuperbiam, ſed per humilitatem mœrendo, & dolendo, ô beata violentia, quæ non indignatione percutitur, ſed miſericordia condonatur. Aggredimur in itinere Dominum & more latronum ſuis eum ſpoliare nitimur; cupimus illi auferre regnum, & theſauros: ſed ille tam diues, & largus eſt, vt non reſiſtat, & cùm omnia dederit, omnia poſſideat, &c.

Cùm itaque tanta ſit lacrymarum violentia, meritò Ezechias cùm videt Dei iuſtitiam ob admiſſam culpam in ipſum deſæuire, & lethali morbo correptum ad portas mortis ſe iam adeſſe, gemitibus, & fletibus diuinam implorat clementiam, accenſum contra ſe furorem, & flammam extinguit, mortis ſententiam latam delet, docẽs nos quid in ſimili euentu, dum opprimimur, & laboramus, debeamus facere, idque non aliud eſſe oſtendit, quàm peccata noſtra plangendo abluere, diuinam nobis conciliare benignitatem, lacrymis effuſis, quæ Deo animam vniunt, & flammam, quam peccando accendimus, ne vlteriùs progrediatur, & in æternum euadat ignem, fletibus extinguere, ac ſopire.

ANNOTATIO V.

In ſupplicijs nobis à Deo illatis nulla nobis ſubeſt ratio conquerendi.

VErba illa noſtri textus, *Quid dicam, aut quid reſpondebit mihi cùm ipſe fecerit*, quod alij legunt, *cùm ipſe fecerim*, duo nobis obſeruanda proponunt, ſcilicet in ſuppliciis nobis à Deo illatis nullam ſupereſſe rationem conquerendi, arguendíve Deum, tum quia iuſtus Dominus nihil iniuſtum operatur, nihílque, quod non ſit bonum, à bono Domino prouenire poteſt; tum quia cùm nos impij, & ſceleratiſſimi ſimus, cùm ob ſcelera, & impietates noſtras plectimur, nobis potiùs imputare poſſumus, & debemus; quæ patimur, quàm de Deo conqueri, à quo iuſtiſſimè corripimur, atque adeò nihil dicere poſſumus, dum patimur cùm ipſe fecerit, qui in recta iuſtitia, & æquitate omnia facit, & quæ etiam acerba videntur in noſtram multoties vtilitatem, profectum, & meritum dirigit, & conuertit; vnde vt taceamus hoc ſatis eſt ſi mente verſemus Deum eſſe, qui pœnas irrogat; nihil item habemus, quod dicamus, dum nos ipſi facimus, & cõmittimus ea ratione quorum à Deo affligimur, & opprimimur dum nos catenas, quibus conſtringimur, fabricamus, & virgas, quibus cædimur, miniſtramus. Horum vtrumque ſupereſt oſtendamus.

Primum quidẽ proſequitur Greg. 2. moral. c. 1. vbi ponderat Iobũ auditis nũciis, qui ad ipſum detulerant, & facultatũ omniũ abſumptionem, & filiorum orbitatem, corruentem in terra adoraſſe, quod ipſe nõ ad inſenſibilitatẽ, ſed ad virtutis conſtantiam refert, dicens. Nonnulli magnæ conſtantiæ philoſophiam putant, ſi diſciplinæ aſperitate correpti ictus, verberúmque dolores non ſentiant; nõnulli verò tã minis percuſſionum flagella ſentiunt, vt immoderato dolore commoti, etiàm in exceſſu linguæ dilabantur. B. Iob, quia veræ philoſophiæ regulam tenuit, contra vtraque mira ſe æquitatis arte reſeruauit: vt nec, quaſi dolorem non ſentiens, flagella ſperneret: nec rurſum vltra modũ dolorem ſentiens, cõtra iudiciũ flagellantis inſaniret. Cũctis enim rebus perditis, cunctis liberis amiſſis, ſurrexit: *Scidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruẽs in terrã adorauit.*

Quòd

Quòd veſtimenta ſcidit; quòd tonſo capite in terram corruit; monſtrat nimirum, quia flagelli dolorem ſenſit. Quod verò additur adorauit: apertè oſtenditur, quia in dolore poſitus contra flagellantis iudicium non exceſſit, &c.

Clariùs adhuc locutus eſt idem Gregor. cap. 13. eiuſdem lib. cùm explicat id, quod addidit B. Iob afflictus, & rebus omnibus ſpoliatus: *Sicut Domino placuit, ita factum eſt.* Sic verò habet. Fortaſſe fuerat dolēdum, ſi quod Dominus dedit, hoſtis abſtuliſſet, at poſtquam non abſtulit niſi ipſe, qui dedit, ſua reſpicit, non noſtra abſtulit. Cùm in hac vita ea, quæ nolumus patimur, neceſſe eſt, vt ad eum, qui iniuſtum velle nihil poteſt, ſtudia noſtræ voluntatis inclinemus. Magna quippe eſt conſolatio in eo, quod diſplicet, quod illo ordinante erga nos agitur, cui non niſi iuſtum placet. Si igitur iuſta Deo placere ſcimus: pati autem nulla, niſi quæ Domino placuerint, poſſumus, iuſta ſunt cuncta, quæ patimur, & valdè iniuſtum eſt, ſi de iuſta paſſione murmuramus, &c.

Optima ſunt in hanc ſententiam quæ habet Chryſoſt. hom. 40. in Gen. in med. vbi ait. Vniuerſorum Deus noſtri curam agens, non ſemper in aduerſis nos manere relinquit; vt non opprimatur noſtra infirmitas, ſed celeriter & ipſe opitulatur, firmans noſtrā alacritatem, & mentem excitās. Neque ſemper in proſperitate nos eſſe relinquit, vt ne fiamus negligentiores, & in vitiorum partes trāsfugiamus. Humana enim natura quando multū proſperè ei ſuccedit, ſuæ obliuiſcitur nobilitatis, neque intra ſuos limites ſubſiſtit, idcirco quaſi clemētiſſimus Pater aliquando nobis indulget, aliquādo caſtigat, vt variis viis noſtræ animæ ſalutem curet. Quoniam & medicus quādo infirmum curat, neque ſemper in fame detinet, neque ſemper larga menſa frui ſinit, vt nō voracitas febrium pariēs augeat morbum: fames verò infirmiorē eum efficiat: ſed coniectans apud ſe quantę ſint ægrotantis vires, & diligenter vtens arte, omnia ſua in medium affert. Similiter & miſericors Deus, &c. tum deinde cōcludit. Ideo obſecro eùm ſciamus potentiam, & ſapientiā medici animarum noſtrarum, nūquam curioſè eius diſpenſationes inquiramus. Enimverò cùm eas neque mens noſtra comprehēdere valeat, magis obſtupeſcamus, & glorificemus Deum pro omnibus, quòd talem habemus Dominū, cuius diſpenſationem, neque mens noſtra, neque humanæ naturæ ratio capere poteſt, neque enim tám benè ſcimus quid nobis expediat, quàm ſcit ipſe, qui mentis noſtræ captū excedit. Itaque etſi præditi virtute in tētationes incidāt, ne turbētur, ſed hinc meliorem ſpē concipiant: quia afflictiones, & tentamenta præmiorū eis ſunt materia. Quòd ſi in peccatis fuerint, & aduerſa eis eueniant, ne propterea grauatim ferant, ſciētes quia ſemper peccatores purificātur aduerſis, modo grato animo ſuſcipiamus ea, quæ eueniunt. Grati enim famuli eſt non ſolùm gratum eſſe Domino quando vbertim pro ſententia omnia ſuccedūt; ſed & vt in aduerſis eandē gratitudinē declarat. Sic ille probat quomodo occultis, miriſque, ſed iuſtis modis nos Deus aliquādo proſperis euehat, deinde aduerſis deprimat; nūquam verò taliter, vt illi quod dicere poſſimus, cū ipſe iuſtè omnia faciat, & prout maximè conuenire nouit. Vnde Ezechias lethali morbo correptus, ait, *Quid dicā, aut quid reſpōdebo, cùm ipſe fecerit?* Quæ verba poſſumus aperire ex illo Paul. Rom. 9. *O homo tu quis es, qui reſpōdeas Deo? Nunquid dicit figmentū ei, qui ſe fecit: quid me feciſti ſic?* Rom. 9. nu. 20.

Quæ

Quę verba ſic expendit Chryſoſtom. libr. 1. de Prouident. ad fin. in hunc modum. Certè cùm medicus contraria his, quæ nobis ſalubria videntur, præcepit, ſiue algens membrum profluo fonti ſubiicere iubeat, ſiue alia huiuſmodi efficere, nonnunquam reluctamur: ſed cùm nobis antea perſuaſerimus artis illum ratione cuncta facere, promptè, ac libẽter credimus, idque cùm ille ſæpius fallatur: Deum verò, cuius viæ in omnibus incredibiliter à nobis diſtant, qui eſt ipſa ſapientia, qui nunquam falli poteſt, punienda curioſitate perſcrutabimur. Si omnia, quę fiunt cauſa, & ratione cognita, ita demum Deo paremus, non magni meriti eſſet, neque fidei oſtenſio ea res videretur. Cùm verò nihil horum penitus noſcentes, ita quoque ſumma affectione mandatis eius omnibus cedimus, ex legitima obedientia, fideque integerrima, maxima animabus noſtris emolumenta conquirimus. Hoc ſolùm nobis perſuadere debemus, omnia nobis vtiliter à Deo inferri, non iam dudum inquirẽtes, neque huius ignorationes grauiter, vel cũ mœrore ferentes. Quòd ſi parentibus noſtris, qui nobiſcum eiuſdem naturæ ſunt, ita promptè, ita liberè obtemperamus, neque vlla ratione indignamur: Deo indignabimur, aut grauiter feremus, quod non illius omnia nobis explorata ſunt, qui tanta excellẽtia hominibus præcellit, quantum ipſi capere non poſſumus? Et quid hac impietate grauiùs excogitari poſſit? Aduerſus huiuſmodi ſanè B. Paulus indignans dicebat. Alioquin, *O homo, tu quis es, qui Deo reſpondeas? Nunquid dicit figmentũ factori ſuo, cur me ita feciſti?* Sicut enim lutum quocumque manus ſe formãtis duxerit, ſequitur: ita hominem quæcunque Deus iuſſerit, ea ſequi, & quæ ille intulerit, grato animo perferre conuenit: nihil o mnino reluctando, vel curioſè addiſcere curando. Sic ille oſtendit quomodo minimè cuilibet liceat reſpondere Deo facienti, & percutienti, quod bene facto ſuo probat Ezechias, cùm ait ſe nihil dicere, reſpondereve poſſe, cùm Deus intulerit morbum, & periculum induxerit.

Hoc etiam proſequitur Nazianz. Orat. 3. quæ eſt prima contra Iulian. ante med. cùm loquens de impio illo Imperatore ſuſcipiente expeditionem contra Maxentium ait: Nec mirentur, qui Dei rationum, quibus omnia reguntur, altitudinem omni coniectura ſublimiorem non aſſequuntur, nec opifici gubernatione cedere ſuſtinent, nobis quidem certè ſapientiori, ſuáque & quò, & quà vult ratione ducenti, non dubium autem quin ad id, quod meliùs eſt, atque ad morborum ſanationem: quãtumuis ij, quibus medicina fit, indignentur, &c. Quæ verba ſic explicat Elias Cretenſ. Hoc dicere coactus eſt, vt pudorem iis incuteret, qui de Dei iudiciis, quę, vt eſt apud diuinum Apoſtolum, inſcrutabilia ſunt. Rom. 11. Sententiã ferre cupiunt, atque cur hoc, aut illud ita, non autem aliter contigerit, curioſè inquirunt: cùm contra ipſi permittendum ſit pro ſuo arbitratu res noſtras gubernare, ac ducere, iuxta incomprehenſibilia ſua iudiciã, proculdubio autem in melius, atque ad animarum noſtrarum ſanationem, quamuis nos, qui caſtigamur, moleſtè feramus. Neq; enim fieri poteſt, vt qui bonus eſt, ad bonum nos non inducat, &c.

Quid ergo dicere, aut reſpondere poterit homo inſipiens, cùm ipſe fecerit, qui ſapiẽtiſſimus Dominus eſt. Quid peccator, & iniuſtus mortalis, cùm iuſtus, bonúſque Dominus non niſi pro bono omnia faciat, qui, & quæ ipſe, non facit, nec poteſt facere mala, ad bonum dirigat, & reducat?

Videndus in hanc ſententiam Clemens Alex. 1. Pædag. cap. 8. vbi totus eſt in oſtendendo quomodo Deus creaturas ſuas diligat. Longè autem pluſquam alia in re hominem diligere qui eſt pulcherrimum animal eorum, quæ ab ipſo effecta ſunt, pietateque, ac religione præditum: qui autem aliquid diligit, ei vult prodeſſe. Deinde etiam oſtendit & Dei iuſtitiam, ac æquitatem, vt concludat Deum, cùm homines punit, ex iuſtitia, & æquitate, atque etiam ex amore punire, vt plectendo proſit potiùs, quàm noceat: tum deinde ſubiungit Deus non ex ira irrogat ſupplicium, ſed, quod iuſtum eſt, conſiderat, nempe quòd non expediat propter nos prętermitti id, quod iuſtum; quos laus non mouet, incitat vituperatio: & quos tanquam mortuos vituperatio non excitauit ad ſalutem, eos ad veritatem expergefacit maledictum. *Flagella enim, & maledicta in omni tempore Sapientia.* Eccleſiaſt. 22.

Eccle. 22. num. 6.

Cùm ergo Deus nobis inferat ſupplicia, quia iuſtus eſt, & nos illa mereamur propter ea, quæ fecimus, nihil profectò eſt, quod dicere poſſimus, imò æquum, & iuſtum eſt, vt tacentes patiamur; vnde Gregor. 10. moral. cap. 4. in fin. in hunc ſenſum interpretatur illud Paul. 1. Corin. 13. *Charitas patiens eſt*; quia illata mala æquanimiter tolerat. Si autem culpas perpendimus, profectò æquanimiter flagella toleramus: nec ex dolore charitas ad impatientiam proruit, cum ſuo iudicio conſcientia addicit. Similia habet Cyprian. lib. de lapſis. Vnuſquiſque conſideret, quod pati ipſe mereatur, &c. Clariùs hoc proſequitur libr. contra Demetrianum, ante med. cùm ait: Indignatur ecce Dominus, & iraſcitur, & quòd ad Deum non conuertamini comminatur, & tu miraris, aut quæreris in hac obſtinatione, & contemptu veſtro, ſi rara deſuper pluuia deſcendat, ſi terra ſitu pulueris ſqualeat, ſi vix ieiunas & pallidas herbas ſterilis gleba producat, ſi vineam debilitet grando cadens, fieri iſta, vel ad diſciplinam contumacium, vel pœnam malorum declarat in Scripturis Sanctis idem Deus, dicens: *Sine cauſa percuſſi filios veſtros, diſciplinam non exceperunt.* Et Propheta dicit: *Verberaſti eos, nec doluerunt, flagellaſti eos, nec voluerunt credere, nec accipere diſciplinam.* Ecce irrogantur diuinitus plagæ, & nullus Dei metus eſt. Quæreris quòd minus nūc tibi vberes fontes, & auræ ſalubres, & frequens pluuia, & fertilis terra obſequium præbeant, quòd non ita vtilitatibus tuis, & voluptatibus elemēta deſeruiunt? Tu famularis illi, cuius nutu vniuerſa famulantur? Inter ipſa aduerſa, quibus vix coarctata, & concluſa anima reſpirat, vacat malos eſſe, & in periculis tantis non de ſe magis, quàm de altero iudicare. Indignamini indignari Deum, quaſi aliquid boni malè viuendo mereamini, quaſi non omnia iſta, quæ accidunt, minora adhuc ſint, & leuiora peccatis veſtris? Qui alios iudicas, aliquando eſto & tibi iudex, conſcientiæ tuæ latebras intuere. Imò (quia nullus iàm delinquendi vel pudor eſt, & ſic peccatur, quaſi magis pro ipſis peccatis placeatur) qui perſpicuus, & nudus videris à cunctis, & ipſe te reſpice. Aut enim ſuperbia inflatus es, aut auaritia rapax, aut iracundia ſæuus, aut alea prodigus, aut vinolentia temulentus, aut liuore inuidus, aut libidine inceſtus, aut crudelitate violentus, & miraris in pœnas generis humani iram Dei creſcere, cùm creſcat quotidie quod puniatur? De ſterilitate autem fame quæreris, quaſi famem maiorem ſiccitas, quàm rapacitas faciat,

1. Cor. 13. num. 4.

Hierem. 2. nu. 30.

Hierem. 5. nu. 3.

faciat, quaſi non de captatis annonarum incrementis, & pretiorum cumulis flagrantior inopiæ concreſcat ardor. Quereris cludi imbribus cœlum, cùm ſic horrea cludantur in terris. Peſtem, & luem criminaris, cum peſte ipſa, & lue, vel detecta ſint, vel aucta crimina ſingulorum, &c. & poſt multa in hanc ſententiam, quibus oſtendit mala illa, quæ tum temporis graſſabantur, propterea veniſſe, in dieſque augeri, quia peccata ingraueſcebant, tandem concludit, Peccata itaque, & delicta reputentur conſcientiæ, vulnera cogitentur, & deſinet vnuſquiſque de Domino, & de nobis conqueri, ſi quod patitur, intelligat ſe mereri. Sic ille oſtendit propterea homines aliquando de Deo puniente; deq; plagis, & ærumnis, quibus affliguntur conqueri, quia non recordantur peccatorum, quorum cauſa iuſtè à Deo plectuntur, hæc enim ſi mente verſarent, cùm Ezechia ad querelas muti potiùs dicerent: *Quid dicam, aut quid reſpondebit mihi cùm ipſe fecerim?*

Quod etiam facere conſueuere iuſti, & in ſanam mẽtem redacti, imò & propriam confitentes impietatem, Deum iuſtum, imò & benignum pleno ore prædicant. Dum namque verè expendunt, & inueniunt multò leuiora eſſe ſupplicia à Deo inflicta, quàm grauitas peccatorum, & ſcelerum admiſſorum exigat, cum Daniele dicunt. cap. 9. *Tibi Domine iuſtitia, nobis autem confuſio faciei, ſicut eſt hodie viro Iuda, & habitatoribus Hieruſalem, & omni Iſrael: his, qui propè ſunt, & his, qui procul in vniuerſis terris, ad quas eieciſti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccauerunt in te. Domine nobis cõfuſio faciei: Regibus noſtris, Principibus noſtris, & Patribus noſtris, qui peccauerũt. Tibi Domine miſericordia, & propitiatio, quia receſſimus à te: & non audiuimus vocem Domini Dei noſtri, & omnis Iſraël præuaricati ſunt legẽ tuam, & declinauerunt, ne audirent legẽ tuam: & diſtillauit ſuper nos maledictio, & deteſtatio, quæ ſcripta eſt in lege Moyſi ſerui Dei, quia peccauimus ei,* &c. Super quę verba ita habet Hieronym. Non totam in nos effudiſti iram, quam ferre non poteramus, ſed ſtillam furoris tui, &c. Vbi aduertit propterea dixiſſe Prophetam maledictionem ſuper eos ſtillaſſe, quia cùm ipſi ob multiplicem impietatem mererentur vt Deus ſuper eos plueret laqueos, & ſulphur, & flammas, præ miſericordia tamen ſua, quam ideò maximè ibi commendat Propheta, Deus ſolùm ſtillauit, & minimam inflixit portionem eorum, quibus ſatis dignè, & iuſtè affici meruerant. Vnde Eliud apud Iob 33. loquens de homine à Deo percuſſo, ait: *Reſpiciet homines, & dicet. Peccaui, & verè deliqui: & vt eram dignus, non recepi.* LXX. habent. *Non dignè in me inquiſiuit pro his, quæ peccaui.* Quod in Hebr. breuiùs, ſed ſignificantiùs habetur. *Non fuit mihi æquale,* ſeu, *non fuit mihi æquũ,* ſcilicet, ſupplicium, atque ſceleribus meis commerueram, ſed multò minus, leuiùs, & mitiùs mihi à Deo accidit. Vbi eleganter Hieronym. Magna res eſt, Deoque plurimùm acceptabilis, vt homo errores ſuos confiteri non erubeſcat, præſertim ſi pro eis ſe intelligat caſtigari: & ita ſe humiliet, vt quidquid caſtigationis ſuſtinuerit, pro meritis ſuis parum ſe paſſum pronuntiet. Ita Hieronym. oſtendit magnam eſſe Dei commendationem, ſi punitus à Deo peccator ſe promerita fateatur ſuſtinere ſupplicia, atque leuiora, & multò minora eſſe, quàm quæ pro ſceleribus ſuis commeruerit.

Dan. 9. num. 9.

Iob 33. num. 17.

Nam ſi in honorem terrenorum Regum, & Principum cedit, ſi de eis dicatur adeò benignos eſſe, vt mitiora irrogent ſupplicia, & de pro-

meritis pœnis admodum detrahant; vnde Diodor.lib.2. cap.3. ait: Sacerdos olim Ægyptiorum Rege iuxta aram hoſtiis deductus aſtante, prædicare ſolebat, magna videlicet voce, audiente populo, Regis virtutes in Deos pietatem, ac Religionem, in homines humanitatem ſeruantis; tum illum continentem dicere, iuſtum, magnique animi, veracem, liberalem, omnéſque frænantem cupiditates: pœnas inſuper mitiores, quàm poſtularent errantis crimina, exigentem; reddentem verò gratiam meritis ampliorem, &c.

Si ergo in gloriam cedebat terrenorum Regum quòd mitiores pœnas exigerent à delinquentibus, quàm ipſorum ſcelera exigerent, & maiora præmia, & honores conferrent, quàm merita poſtularent: id ſanè admodum placet, & debetur longè ampliori iure Omnipotenti, & miſericordi Deo, qui pœnas citra condignum irrogat, & præmia vltra merita confert. Quod optimè oſtendit Salomon. Sapient. 12. cùm ait: *Tu dominator virtutis cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia diſponis.* Quorum verborum ſenſus eſt. Tu dominator Dominus, cui non dominatur ira, odium, aut amor: cum tranquillitate iudicas, ac punis; iudicare enim punire eſt, vt poſtea dicemus in hac annotatione. Græcè, *in æquitate* ideſt, non ſummo iure, nec poteſtate, nec præcipiti ſententia, ſed ſedato, pacatoque animo, omnis perturbationis, & iræ potiſſimum libero, & proniori ad piam iuris, ac legis interpretationem; quod vox Græca ſignificat: *Et cum magna reuerentia diſponis.* Græcè, *Cum multa paritate, parſimonia, indulgentia, venia.* Maximè parcens, inquit Iſid. Clar. gubernas nos, etiam quantum ad pœnas, in quibus valde parcus eſſe ſoles. Vbi rectè Cantacuzenus rem illuſtrat exemplo illius, qui cautè ſeruat vitrum, ne labatur, aut duriori cuipiam rei illiſum pereat: præterea eius, qui tractat exile quid, & admodum imbecillum, qualis aranearum tela. Inſtar igitur horum ſe habet Deus, dum in nos animaduertit, vt non totam iram exerat, non pro demeritis pœnam infligat, non pro culpis durè percutiat, ſed pœnam attemperat pro ſua benignitate, non pro noſtra malitia, ne interitum infligat, ne in deſperationem irritet, ſed in virga noſtrorum. Hebr. imbecillium. 2. Reg. 7. quibus manus tremere videntur, nouit ſiquidem figmentum neceſſarium. Pſalm. 102. Et fictilia vaſa noſtra. 2. Corinth. 4. vnde contracta manu percutit leni percuſſione, tangit potiùs, quàm vulnerat. Qua de re videndus Hierony. in cap. 3. Ionæ. Quod profectò recolere debent ij, qui à Deo puniuntur, non ſolùm vt nihil contra Deum dicere audeant, cùm ipſi fecerint, ſed multa pro Dei miſericordia commendanda prædicent, cùm ad id ſummo iure teneantur; quod bene agnouit Dauid, quando diuinam miſericordiam inuocabat, vt ab ea remiſſione donatus, & gratia affectus, doceret deinceps peccatores & propria confiteri peccata quæ multò grauia ſupplicia merebantur, & diuinam prædicare clementiam, à qua leuiora acceperat ſupplicia, quàm iuſtitia ipſa exigeret. *Docebo,* inquit Pſal. 50. *Vias tuas, & impij ad te conuertentur.* Vbi Theodor. Tuam benignitatem aſſequens, pœnitentiæ exemplar ero, & tuæ bonitatis præco, atque impios commonefaciam, vt ad tuas preces confugiant, &c. Ex eo enim, quod improbi viderent Deum facilè peperciſſe adultero, & homicidæ, animum conciperent veniam conſequendi, & multa bona comparandi etiam in mediis afflictionibus, & ſup

Sap. 12. num. 18.

2. Reg. 7. num. 14.
Pſal. 102. num. 14.
2. Cor. 4. num. 7.
Pſal. 50. num. 15.

ſuppliciis. Optimè hac de re locutus contra eos, qui cùm multa mala fecerint, inter mala, quæ patiuntur, audent contra Dominum loqui, ſic ait Euſeb. Emyſſen. homil. in Litanias, poſt princip. Exoraturi ſumus, vt Dominus infirmitatibus, plagis, tribulationibus interdicat: malum peſtilentiæ, hoſtilitates, grandines, ſiccitates repellat: cœli temperiem pro ſalute corporum, pro terrarum fœcunditate componat, peccata dimittat, flagella ſubmoueat. Pluſquam ſeruilis nequitia eſt inter ictus verberum rebellare, & pro eo, quod cum tali animo maiora merueris, miſericordiã parcentis, arguere, & libram diuinæ ſeueritatis cur non totũ pondus exercuerit, accuſare. Ita dum contra Deum ſuperbo corde audemus hæc dicere, digna nos oſtendimus pertuliſſe. Interrogemus conſcientias noſtras, ſi aliquem in nobis Deus perfectum poſt caſtigationem primæ hoſtilitatis inuenerit, ſi maiorem in nobis poſtmodum tenuir religio ſolicitudinem: ſi nihil in nobis poſtmodũ iniquitas vulnerauit. Quòd ſi his omnibus nos reos pro paſſionum diuerſitate cognoſcimus, hinc forſitã diuinæ poſſumus imputare iuſtitiæ, quod minora pertulimus, quàm ratio poſtulabat offenſæ. Ecce omnis terra ad potentiſſimæ gentis fremitum contremiſcit, & tamẽ Romano ad te animò venir, qui barbarus putabatur. Quæ hoc manus agit, quod magnificus Dominus rerum, cùm à nobis ad iracundiam viſibiliter prouocatur, inuiſibiliter ad clementiam temperatur? Quis hoc miſeris tribuit, quod furor neſcit iraſci, & nouo genere ſcit victor ſine interceſſione miſereri? Inter iſta miraris te peccatis exigentibus flagellari, cur potiùs innocentiam gladij, & patientiam non miraris armati? Aduerte circa te indulgentiam ſingularem Domini Dei tui. Sub tantis malis non crudeliter derelictus, ſed ſalubriter humiliatus es. Nemo ſe à Deo æſtimet deſeri, cùm traditur tentationi, &c.

Debet itaque quiſque à Deo afflictus propriorum ſcelerum meminiſſe, & cũ plagis, quas ſuſtinet conferre; inde enim fiet, vt nec de iuſtitia Dei cõqueratur cùm nec verbum proferat, niſi in laudem benigniſſimi Domini, qui tanta benignitate vtitur, & tam lenia infligit ſupplicia illi, qui grauiſſima merebatur. Quæ eſt ratio cur Dauid dicat, neminem fere quantumuis punitũ poſſe agnoſcere poteſtatem iræ Dei, qui nuſquam punit, & diſtringit iram ſuam, vt deſæuiat pro demeritis, & peccatis, ac tantum ſupplicij inferat, quantum peccata meruere. *Quis nouit*, inquit Dauid, *poteſtatem iræ tuæ?* Pſ. 89. *Pſal. 89. nu. 11.* vbi optimè Auguſt. ait. Valdè paucorum hominum eſt noſſe iræ tuæ (ô Deus) poteſtatem, quia pleriſque ita magis, cũ parcis, iraſceris, vt non ad irã, ſed potius ad manſuetudinem tuam pertinere intelligatur labor, & dolor, quo corripis, erudíſque: ad irã ſuam pertinet, quod nonnullis, quibus plus iraſceris, parcere videaris. Iuuat autem maximè ad hoc præſtandum, ſi memoria recolamus innocentes pueros in fornacem miſſos propter fidẽ, & Religionẽ veri Dei, adhuc Dei iuſtitiam prædicaſſe, cùm dicunt Daniel. 3. *Iuſtus es in omnibus,* *Daniel. 3. n. 27.* *quæ feciſti nobis, & vniuerſa opera tua vera, &c.* Vbi Maldonat. ait. Tantum abeſt, vt noui erga ſe miraculi magnitudine Azarias efferatur, vt nouo potius Dei beneficio prouocatus ſua, ſuæq; gẽtis peccata cõfiteatur, ſeque meritò à Deo punitus eſſe dicat: quãquam, vt ait Hierony. cùm ipſe puer Babylonem ductus eſſet, non poterat ſuis peccatis captiuitatem meruiſſe, ſed loquitur ſuſcepta perſona populi ſui

ſui.Sed clariùs ad rem noſtram Hieron.ibi. Quando diuerſis premimur anguſtiis ex toto cordis hoc loquamur affectu: & quidquid vobis acciderit, iuſtè nos ſuſtinere fateamur, vt cópleatur in vobis illud quod ſcri-
Pſal. 96. nu.8. ptum eſt.Pſ.96. *Exultauerũt,& lætatæ ſũt in omnibus iudicijs tuis Domine,&c.*

Si ergo etiam qui innocentes patiuntur captiuitatem,& quæ inſecuta ſunt tormenta, diuinam prædicant iuſtitiam, rectã, & veram aſſerunt, cur in afflictionibus poſiti ſaltem non tacebunt impij, cùm ipſi fecerint grauiora peccata,quàm ſunt ſupplicia, quæ patiuntur? Et hæc ſanè eſt ratio cur Deus,& ſupplicia ſua appellet, & appellari velit iudicia, ne quis ea abſque iudicio, pondere, & multa ratione illata poſſit cauſari,cur etiam & aliquando nobis permittat peccata ad eum ſtatum deuenire, vnde apertè conſtet Deum iuſtiſſimè in ea iram ſuam, & iuſtitiam diſtringere, cùm ipſamet peccata Deum prouocent, & vindictam diuinam ad ſe videantur allicere; tunc enim iam nulla ſubeſt ratio impiis conquerendi de Dei iuſtitia, & bonitate.

Puniturus Deus Hieruſalem,& in arctiſſimas anguſtias obſidione adducturus,imò in captiuitatem traditurus ſub Sedechia, præcepit Eze-
Ezech.4. nu.1. chieli Prophetæ,cap.4. vt ſumat ſibi laterem, & coram ſe ponat, & in eo deſcribat Hieruſalem,& ordinet aduerſus eam obſidionem, & ædificet munitiones, comportet aggerem, & det contra eam caſtra,ac ponat arietes in gyro.Philoſophantur multa de iſto latere Hebræi, cur ſcilicet iubeat Deus Ezechielem laterẽ ſumere potiùs, quàm tabulam,cùm in tabula, non in lateribus homines ſoleant depingere? Mitto illorum reſpóſa,cùm pro omnibus,ac præ omnibus ſit Hierony. qui ita ibi habet, Poſſumus laterem, & in ſugillationem accipere:quòd in luto, & latere ſeruierit Pharaoni. Sic ille: cuius aperienda ſunt verba,vt indicent voluiſſe Deum ob oculos proponere ciuibus Hieroſolymitanis quãta cum ratione obſidione premendi eſſent, atque in Babylonem deducendi, vtpote qui in manu forti, & brachio extenſo Dei erepti fuerint de Pharaonis imperio,& ſeruitute,de duro, & immundo onere fabricandi latera, & iugiter in luto verſandi, & in optimam terrã deducti,vbi iam non fabricando lateri pro mœniis ciuitatum Pharaonis conſtruendis inſudarent, ſed optimis ciuitatibus præficerentur, regiámque, & pulcherrimam haberent Ciuitatem Hieruſalem, vnde tot beneficiis affecti potiùs deberent iuges gratias Deo referre, quàm in eum ſuperbire, & inſurgere peccando. Ea igitur mente & laterẽ aſſumi iubet, & ciuitatem deſcribi, vt puniendis Hebræis conſtet de iniuſta ingratitudine, & impietate, atque de iuſto ſupplicio à Deo infligendo,ac proinde nihil habeant, quod contra Deum punientem poſſint proferre: quod adhuc magis conſtat ex eo,quod ſtatim additur:*Et tu ſume tibi ſartaginẽ ferream: & pones eam murũ ferreum inter te, & inter ciuitatem,& obfirmabis faciẽ tuam ad eam: & erit in obſidionem,&c.* Vbi Hieron.& Theodoret.ferream ſartaginem putant deſignare iram Dei contra Hieruſalem, quòd cùm naturã ſua mollis ſit,ac miſericors,Iudæorum peccatis ferreus quodammodo factus ſit.Sartago ferrea,inquit Hieron. quæ inſtar muri inter Prophetam, & murum ponitur, grandem iram demóſtrat Dei; quæ nullis precibus fatigetur, nec flectatur ad miſericordiam. Sicut enim omnia metalla ferrum domat, nihilque eo durius eſt: ſic incredibilia ſcelera Hie-

ruſalem Deum naturâ mollem ſuo vitio fecerunt eſſe duriſſimum. Sic ille deſcribit induratum Deum, & veluti ferreum redditum ob ingratitudinem illius gentis, quam è tam vili ſtatu ad tantam gloriam euexerat. Sed quia ſcio R. Dauid,& alios per ſartaginem duritiem Iudæorum intelligere,adhuc facilis erit pro noſtro argumento explicatio, ſi & ingratitudo Iudæorum, eorúmque dura ceruix in cauſa fuerit, cur ciuitas obſeſſa, captáque fuerit, & ciues in captiuitatem abducti, atque adeò vt ipſis conſtaret non aliunde cauſam fuiſſe mutuatã, ſed ab ipſis oblatam Deo, ideo & later in Symbolum ingratitudinis,& ſartago ferrea aſſumpta eſt à Propheta,& propoſita Hieroſolymitanis,vt nihil haberẽt,quod dicerent, cùm ipſi talia fecerint.

Videndus in hanc ſententiam Ierem.cap.13. vbi diuinum Oraculum os obſtruit Iudæis traditurus illos Chaldæis, vt nihil omnino habeant, quod reſpõdeant, cùm viderint propriis peccatis meruiſſe durum ſupplicium infligendum. *Leuate*,inquit, *oculos veſtros, & videte qui venitis ab Aquilone:vbi eſt grex,qui datus eſt tibi, pecus tuum inclytum?* Quorum verborum ſenſus eſt.O Iudæi,præcipuè qui ab Aquilonari plaga redeuntes propiores eſtis Babyloniæ,proſpicite,& videte quid actũ ſit de grege veſtro, inclyto quondam, & eximio. Tunc addit: *Quid dices cùm viſitauerit te?Tu enim docuiſti eos aduerſum te,& erudiſti in caput tuũ:nunquid non dolores apprehendent te quaſi mulierem parturiẽtem? Quòd ſi dixeris in corde tuo:quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ reuelata ſunt verecundiora tua. Hæc ſors tua, parſq́; menſura tua à me dicit Dominus: quia oblita es mei,& confiſa es in mendacio:* Vt igitur Hieruſalem nihil haberet, quod diceret, proponit illi quæ fecit. Quid igitur dices Hieruſalem, cùm te Dominus per Chaldeos viſitauerit? Quos tu, dum cum illis commercia, negotiationémque coniungis, nimiſque cum eis familiariter agis,docuiſti vias,per quas facilè; ac tutò in tuos ſeſe fines effunderent. Dedi tibi inter alias tribus ô Iuda præclaram ſortem, ſed nunc quando mendaciis,ac idolorum ludificationibus, & nugis deluſa, & decepta à me deceiſti,aliam tibi ſortem & alium funiculum aſſignabo: pro regia nempe dignitate in terra tua, longam, & duram ſeruitutem in aliena; pro rerum abundantia, ſummiſque deliciis, famem, nuditatem, ignominiam, & ex dolore, atque ſquallore tabem, & illuuiem. Vt infeſta ſors reſpondeat felici inter alias tribus ſorti, quam accepiſti, & conſpicias quàm iuſtè, & pro meritis in te deſæuierim.

(Ierem.13. nu.20.)

Similis itẽ locus eſt apud Iſai. 15. Vbi miſſurus Dominus Moabitas in captiuitatem ob commiſſa crimina ait: *Secundùm magnitudinem operis, & viſitatio eorum: ad torrentem ſalicum ducent eos*, ideſt, pro menſura, operum ſic erit, & plagarum magnitudo. Vt enim Moabitæ in omnem voluptatem ſoluti in agro à torrentibus aquis Nimrim amœno, atque vbere deliciabantur, ſic ad torrentes ſalicum, ideſt, ad flumina Babylonis, iuxta quorum ripas ſalices erant,ex quibus filij Iſraël ſua ſuſpenderunt organa; captiui ipſi quoque ducentur, à torrentibus, nempe voluptatibus, ad torrentes anguſtiæ, atque doloris abducti:idque patientur iuſtiſſimè, cùm videant pœnam correſpondere culpæ, & ſupplicium peccato.Vbi Hieron.ait:Iuxta morbi magnitudinem erit viſitatio. Viſitatio pro ſupplicio ſumitur,&c.

(Iſai. 15. nu.7.)

Neque verò poterit conqueri de diuina iuſtitia, dum ab illa videt in

latere

latere deſcriptam culpam, & pœnam; & ob oculos iuſtam menſuram, & correſpondentem erratis afflictionem. Similia habet Hieron. in c. 34. Iſai. & in cap. 2. Threnor. & Aug. in Pſal. 10. ibi: *Ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.* Vbi in hoc ſenſu ait. Calicem propterea puto appellatum, ne quid præter modum, atque menſuram, vel in ipſis peccatorum ſuppliciis per diuinam prouidentiam fieri arbitremur: & ideo tanquam rationem reddens quare id fiat, ſubiecit: *Quoniam iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius, &c.*

Facit in eandem ſententiam Chryſoſt. in Pſalm. 95. vbi ponderat illud
Daniel. 7. n. 5. Daniel. *Appenſus eſt in ſtatera*; atque: Cùm punit Deus, trutinat vltionem vt congruens ſit commiſſis, &c. Hoc etiam notauit Saluian. in eo, quòd
Gen. 18. nu. 20. Deus dixerit Gen. 18. *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorũ multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis. Deſcendam, & videbo, &c.* Sic verò habet lib. 1. de Prouid. poſt med. Oſtendit quàm inuitus puniat etiam grauiſſimos peccatores, dicens; quod clamor Sodomorum ad ſe aſcenderit; hoc eſt dicere, miſericordia quidem mea, mihi ſuadet vt parcam, ſed tamen peccatorum clamor cogit, vt
Ezech. 4. nu. 1. puniam. Cùm Angelos Sodomam Deus mitteret, hoc nobis probare voluit, quod etiã malos puniret inuitus, ſcilicet, vt cùm legeremus quæ à Sodomitis Angeli pertuliſſent, & videremus ſcelerum immanitatem, criminum turpitudinem, probaret vtique nobis Deus, quod ipſe eos noluerit perdere, ſed ipſi extorſerint, vt perirẽt, &c. Magna vtique ſupplicij à Deo inflicti iuſtificatio, & comprobatio, dum ſuam propalat bonitatem, & promeritam conuincit pœnam, vt qui vident iuſtitiam Dei laudent, & qui perpetiuntur nihil habeant, quod contra iuſtum iudicem proferre poſſint, &c. Aduertit optimè in hanc ſententiam Chryſoſtom. Deum adeò clementer ſe habuiſſe cum Caino, vt ipſum liuore, & inuidia correptum non punierit, ſicut ille merebatur, ſed prius admonuerit leniter, antequàm plecteret, ne quid ipſe, cæterivè impij contra Deum poſſent allegare, aut dicere, cùm viderint benignitatem præmiſſam, & iuſtam deinde pœnam inflictam. Sic ergo ille habet lib. 1. de Prouident. ante med. Non pœnitentiæ erat illa confuſio, vultúſque deiectio, ſed zeli, ac liuoris, quod rei exitus docet. Nam Deo quodammodo iraſcebatur, quod iniuriis affectus non ſe honoraret, quod moderato intemperantem non præferret. Verùm cũ hæc illius ſcelera vehementiſſima animaduerſione puniẽda eſſent, longè clementiùs quàm merebatur, delinquente vtitur, timentéſque animos illius comprimere nititur. Erat enim indignatione plena illa deiectio; idcircò loquitur ad illum: *Quieſce.* Hoc autem cùm diceret, ſciebat quidem quò progreſſus eſſet zelatus, cæterùm ingratis occaſionem omnẽ amputare volebat. Si enim ab initio ille punitus eſſet; huiuſmodi multi plurima dixiſſent. Nõ poterat admonere verbis, ac corripere, & terrere prius, atque tũc demùm ſi perſeueraſſet in malis iraſci, & ſupplicium inferre? Ingentis crudelitatis eſt iſte cruciatus. Igitur ſuas æquanimiter iniurias tolerat, vt vna & illorum obſtruat os, & ipſius Cain, parcẽtem quoque ſola bonitate ſe corripuiſſe oſtendat, prætereáque vt eiuſmodi benignitatis exemplo cæteros ad pœnitentiam prouocet. Poſteà verò quàm ſecundũ duritiem ſuã, & cor impœnitens theſaurizauit ſibi iram; ille tunc iam vlciſcitur in criminoſum. Si verò poſt ſcelus homicidij

micidij māſiſſet impunitus, etiam ad aliud, maiúſque flagitium progreſſus eſſet. Et quidem Dei benignitatem nō ex eo ſolùm manifeſtari dixerim, quòd mitiorem pœnam tanto ſceleri adhibuit: ſed ex eo maximè, quòd in ipſa pœna lucrum haud ſpernendum in ſe habere videatur, &c.

Antequàm filij Iſraël Dei ordinatione Hierico ingrederentur, & omnia, quæ in ea reperirent, abolerent, iuxta illud Ioſuë 6. *Sit ciuitas hæc anathema, & omnia, quæ in ea ſunt, Domino, &c.* Iuſſit, Deus, vt circumirent vrbem ſemel per diem omnes bellatores: & ſic fecerunt ſex diebus, ſeptimo autem die Sacerdotes tollerent duas buccinas, ſeptieſque circumirent ciuitatem Ioſuë 6. Quæ igitur fuit ratio, cur ingreſſum illius ciuitatis, atque illius deuaſtationem præuenerit Deus huiuſmodi circuitione tot diebus repetita? Id quidem ea mente factum aſſerit Procop. ne quid poſtea contra Deum ſubitò, & nulla præmiſſa monitione, punientem dicere poſſent. Qui totam mundi fabricam, inquit ille, ſex diebus perfecit, lentè ad vnius ciuitatis euerſionem, bonitate impeditus aggreditur. Non enim virium imbecillitate eſſe putes, Propheta teſtatur Pſalm. 67. Si cœlum patefeceris, montes tremor rui inuadet. Sed quemadmodum Niniuitæ triduum reſipiſcentiæ dedit, ita his quoque ſeptem dies. Vtique illi Ionam preconem habuerunt, ita Raab habent, &c. Conſueuit enim Deus in plectendis peccatoribus ſic ſe habere, vt nulla ſuperſit ratio conquerendi, ſed obſtruatur illis os, vt nil habeant, quod reſpondeant, cùm ipſi malè fecerint, iuſtè verò Deus animaduerterit.

Ioſuë 6. num. 17.

Ioſuë 6. num. 3.

Pſal. 67.

Hoc etiam videre eſt in ea flagellatione, qua manſuetiſſimus agnus excanduit, cùm de eo tamen dixerit Tertul. lib. de pudicitia c. 21. Non decebat eum ſæuire, qui pati venerat; ſimiliáque dixit Chryſoſt. homil. 2. de Iuda proditore. Mira, inquit, patientia Petrus condemnat Ananiam mentientem, Saluator patienter ſuſtinet proditorem vendentem. Verè tamen neque vitioſè iratus eſt ex D. Thom. 1. 2. q. 17. art. 7. clariuſque 3. p. q. 15. art. 9. ira pariter cum manſuetudine, & benignitate potuit adeſſe, quod eleganter dixit Bernar ſerm. 5. in die Paſchatis. Agnus, inquit, occiſus eſt, & leo vicit de tribu Iuda, dignus eſt Agnus accipere fortitudinem, & non amittere manſuetudinē, ita vt Agnus maneat, & leo appareat, qua etiam de re videndus erit idem Bernard. ſerm. 23. in Cant. Sed meliùs Auguſt. 9. de Ciuit. cap. 4. & 5. & 7. contra Fauſt. cap. 8. D. Thom. 3. p. q. 15. art. 7. qui omnes docent omnes paſſiones ſecutas fuiſſe in Chriſto Domino imperium rationis. Iratus igitur nec indecorè iratus contra vendentes in templo, quod domum orationis facerent domum negotiationis, quando nullam inter ſe conuenientiam habent oratio, & negotiatio. Sacrilegium namque eſt domum orationis domum mercatus reddere, quod Baſil. dixit in quæſtion. fuſiùs diſputatis q. 40. vbi ait ad Eccleſiam non oportere accedere propter negotia ſecularia, ſed cauſa orationis. Et Auguſt. epiſtol. 109. In oratorio nemo aliud agat, niſi id, ad quod factum eſt, & vnde nomen accepit. Facitq; ea querela Ierem. 11. *Quid eſt quod dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa?* Vbi Hebraïcus textus quem nūc habemus. *Quid eſt dilecto meo negotij in domo mea?* Vt ſcelera multa; quæ noſter Vulgatus refert, referantur ad negotia profana, & ſecularia, quæ in templo Dei tractabantur.

Ierem. 11. n. 15.

Deſæuiit igitur ira Chriſti Saluatoris, ſed ne ipſam flagellati poſſent carpere, aut de flagellatione conque-

Ioann. 2. num. 16.

ri, os illis obſtruxit obiiciendo profanationem ſacrilegam, vnde & qui miracula mordebant, & contra illa indignabantur blaſphemando, & obloquendo, nihil percuſſi, & flagellati dicunt; quid enim dicerent, aut quid reſponderent, cùm ipſi fecerint ea, ratione quorum percutiebantur? Aduertit hoc acutè in rem præſentem Bernard. lib. 1. de Conſiderat. c. 11. in princ. vbi ait: Non parat aures, vt audiat, ſed flagellum, quo feriat. Verba nec facit, nec recipit; nec enim ſedet iudicans, ſed inſequitur puniẽs. Cauſam tamen non tacet, quod videlicet, domum orationis, negotiationis feciſſent. Ergo & tu fac ſimiliter, &c. Qui enim vult omne prorſus motiuum conquerendi abſcindere, debet ſicut Deus, puniendis proponere ea, quæ fecerunt, vt cùm ipſi agnouerint quæ fecerunt, nihil habeant, quod reſpondeant, dum iuſtè conſpiciunt ſuſtinere quæ merentur.

Hinc iam intelligetur, cur in diuinis literis Deus iudicare dicatur, cùm punit, & ſupplicia ipſa teſtes, quæ aduerſum nos ferunt teſtimonium, dum oſtendunt nos illa promeruiſſe, quæ patimur. Verùm quidem eſt, quòd Deus nec ſemper vt Iudex punit, idque mihi probat locus ille obſcurus. Iob 19. *Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me:* (Iob 19. num. 6.) Vbi Vatabl. optimè exponit. Deus egit contra me inſolito ſibi more, ideſt, deuiat ab ordinaria, & conſueta norma, & rectitudine ſui iudicij, in quo innocentes non puniuntur. At D. Thom. Titelm. & Caiet. explicant in hunc modum. Si Deus pro peccatis dumtaxat affligit, non eſt æquum illius iudicium, quo me non grauiter peccantem tam grauiter afflixit. Alij, vt Gregor. quem ſequitur Hugo, & Dionyſ. ſic explicant. Beatus Iob, inquit Gregor. vitam ſuam attenderat, & videbat æquum non eſſe, vt ad talem vitam, talia flagella reciperet, &c.

Confert itaque Iob mala, quæ patiebatur cum vita ſua, proindéque inuenit Deum non puniſſe ipſum ex iudicio. Vbi enim neque meriti, neque delicti ratio attenditur, non pro iudicio infligitur pœna, ſed pro voluntate, bona tamen quando Dei voluntas eſt, & in bonum puniti cedit. At communiter non ſolet Deus punire, niſi vt iudex, vnde iudicare idem eſt, ac affligere, & plectere, & iudicia dicuntur ſupplicia. Hinc Ezechiel. 7. *Mittam furorem meum in te, & iudicabo te iuxta vias tuas*: ideſt, puniam te pro meritis tuis, ait Maldonat. (Ezech. 7. num. 3.) Qui locus duplicem continet hebraïſmum; alter iudicare pro punire, ſicut etiam Paulus 1. Corinth. 11. *Si noſmetipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Cùm iudicamur autem à Domino, corripimur.* (1. Cor. 11. num. 31. & 32.) Vbi licèt aliqui de examine, & diſcuſſione intelligant, alij verò, nempe Græci, de condemnatione; tamen Latini de punitione intelligunt. Et ſanè illud: *Dum iudicamur autem à Domino, corripimur:* Intelligitur de ſupplicio morborum in præſẽti vita. Alter hebraïſmus dicti loci eſt: *Iuxta vias ſuas.* Via namque in Scriptura pro moribus, & actionibus ſumitur, vt Prouerb. 1. *Comedent igitur fructus viæ ſuæ, & ponam contra te omnes abominationes tuas.* (Prouer. 1. num. 31.) Vbi LXX. *Sua ipſorum impietate implebuntur.* Senſus ergo dicti loci: Iudicabo te iuxta vias tuas, eſt idem, quod ſtatim ſequenti verſu additur: *Vias tuas ponam ſuper te.*

Iudicare igitur idem eſt, quod punire, iuxta quem loquendi modum Hieron. in c. 3. Ion. in med. ait: Deus ſic parcit, vt iudicet, ſic iudicat, vt miſereatur. *Miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia, & pax oſculata ſunt.* Aduertitq; ad citatum Ezech. locum

idem Hieron. qua ratione puniturus Deus dicat ſe iudicaturum in hunc modum. Ad terram Iſraël ſermo dirigitur: quòd venerit ſuper eam finis, & conſummatio, & mittat Dominus furorem ſuum in eam: non iniuſtum, & tantùm de indignatione venientē. Sed plenum æquitatis, atq; rationis: vt iudicet eam ſecundùm vias ſuas: & oſtendat illi omnes abominationes ſuas: vt recordetur operum ſuorum, & intelligat quid mali geſſerit, &c.

Similia habet idem Hieron. in c. 5. Ezech. ad illa verba: *Faciā in medio tui iudicia.* Dicēs, iudicia, inquit Hieron. oſtendit ſententiæ veritatem, ne ira mēſuram pœnarū videatur excedere. Similia habet in c. 3. Oſeæ, ibi. Iudicium Domini cum habitatorib. terræ. In eo igitur ſenſu dicitur iudicare, & facere iudicium, cùm punit, quia non niſi poſt multa patrata crimina punit; atque etiam conuictis reis, & ad eum ſtatutum adductis, vt nihil omnino habeant, quod reſpondere poſſint rectiſſimo iudici. Qua etiam ratione aliquando in Scriptura ea mala, quæ impiis infligit, dicitur ſcribere, vnde Pſalm. 149. loquens Propheta de ſupplicio ſumendo de principe mundi, eiuſq; ſectatoribus Angelis, & cultoribus eius hominibus, ait: *Vt faciant in eis iudicium conſcriptum: gloria hæc eſt omnibus Sanctis eius.* Vbi Chryſoſtomus, iudicium certum, & euidens. Hæc autem iudicij conſcripti executio maximo erit decori, & gloriæ omnibus Sanctis. Quæres igitur cur iudicium conſcriptum dicatur, cur item futurum ſit in decorem, & gloriam Sanctis? Inde exiſtimo glorioſum, quia conſcriptum, ideſt, taliter diſpoſitum, & tanto fundamento, & æquitate conſtitutum, vt omnibus conſtare poſſit rectitudo integerrimi tribunalis, & iudicis. Ea enim ſententia, quæ à iudice ſcribitur, & fundamenta habet iuris, & pœnas refert, ac normam æquitatis continet, vt omnibus conſpicua ſit ratio puniendi, nec odio, aut ira videatur prolata. Quod bene habet Greg. 11. Moral. cap. 24. ad illa verba Iob 13. *Scribis contra me amaritudines.* Vbi ait: Deus non loqui, ſed ſcribere amaritudines dicitur, quia quod ſcribitur, præmeditatur, & per ordinem exaratur, &c. Sic igitur per ordinem iudicia, & ſupplicia infligenda ſcribit, vt omnis prorſus paſſionis expers cenſeatur. Sic item cauſam iuſtam, & ſententiam rectam oſtendit, vt nihil habeat impius, quod dicat, cùm conſpiciat quæ ipſe fecerit, & quantò adhuc grauiora metuerit ſupplicia. Quod totum habemus Threnor. 3. vbi dicitur: *Vt peruerteret in iudicio hominem, Dominus ignorauit.* Ideſt. Neſcit Deus deuiare à rectitudine cùm iudicat, & peruertere in iudicio, ideſt, per iudicium hominis iuſtitiam, & à recto deuiare. Nam illud: *Dominus ignorauit*, ſignificat, quòd Deus neſcit facere iniuriam, ſicut Pſalm. 34. *Quæ ignorabam, interrogabant me*: ideſt, quæ non feceram: & in hoc ſenſu 2. Corinth. 5. *Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Ideſt, eum, qui non fecerat peccatum, imò impeccabilis erat, fecit peccati hoſtiam: tum deinde addit Ierem. *Quid murmurauit homo viuens, vir pro peccatis ſuis?* Vbi Nauarr. Vir pro peccatis ſuis (ſupple) hæc patitur mala, de ſe ipſo conqueratur, ſi aduerſa ſuſtinet, quia peccata peccatis addit, dictaque factis recipit, ſiquidem iuſtus eſt Deus. Vel pro peccatis ſuis, idem eſt, quòd pro peccatorum ſupplicio, ſicut frequenter ſumitur peccatum in Scriptura. Vbi neceſſariò venit obſeruandus modus loquendi Prophetæ. *Quid murmurauit homo viuens?* Dum enim homo

Ezech. 5. num. 7.

Pſal. 149. num. 9.

Iob 13. num. 26.

Thren. 3. num. 36.

Pſal. 34. num. 11.

2. Cor. 5. num. 21.

Thren. 3. num. 39.

viuit, non eſt cur ægrè ferat vexari ſe & duris exerceri ſuppliciis, quando ſic inolitæ expiantur ſordes, in poſterum emendatur vita, & copioſa fit ſemẽtis meritorum: aſt pati vita functũ, ſine vlla vtilitate cruciatus, quibus nullus vnquam ſtatuetur aut finis, aut modus, id verè horrẽdum eſt. Pagnin. legit: *Cur dolet homo viuens?* Nam ſi ipſe homo vulnerat ſe peccatis, ſi dolent vulnera, cur gemit, cùm ipſe ſit cauſa plagarum? LXX. habẽt. *Sanctum quid murmurauit homo viuens?* Ideſt, Deum ſanctum, & iuſtum quomodo accuſabit de iniuſtitia in puniendo homo peccator, qui dum viuit mille committit, additq́; crimina. Deo ſe ſubiiciat, & ſileat, ne in iudicio è lite cadat. In Hebr. eſt: *Quid mentitur homo?* ideſt, contra Deum non niſi mendacia afferre poteſt, & ſi de illo conqueratur, mendax ſanè deprehendetur, cùm Deus iuſtus, & verax ſit. Proinde ſubdit Propheta. *Scrutemur vias noſtras, & quæramus, & reuertamur ad Dominum.* Senſus eſt: vultis apertè videre quàm immeritò de Deo cõqueratur homo, ſcrutetur quilibet, dum à Deo punitur, conſcientiam ſuam, & quærat apud ſe cauſas ſuppliciorum. Inde enim conſequetur non ſolùm vt patienter ſuſtineat, ſed vt ad Dominum iuſtè plectentem, & pœnas pro ſalute infligentem conuertatur, & tam iuſtitiam illius prædicet, quàm miſericordiam deinde inuocet.

Hinc etiam conſtabit cur pœnæ, & ſupplicia teſtes Dei dicantur: teſtantur enim diuinã iuſtitiam meritò deſæuire, & multa præceſſiſſe peccata, quæ pœnas promeruerint. Quo
Iob 10. num. 17. ſenſu intelligitur illud Iob 10. *Inſtauras teſtes tuos contra me.* Vbi Aug. dolores ipſos, & cruciatus teſtes eſſe dicit, legit enim: *Inſtauras in me armenta mea.* Sicq́; exponunt Græci, & pleriq́; Rabbinorum. Vatabl. Eugubin. Brixian. & Caiet. apud quem Heb. vertit pro teſtibus plagam. Satis ſit Hier. in comment. dicti loci, vbi ait: Hoc dicit Iob, quia caſtigationes, & pœnæ noſtræ teſtes ſunt diuinæ iuſtitiæ.

In hoc, igitur, ſenſu teſtes Dei ſunt, quòd diuinam teſtentur iuſtitiam ob patrata crimina pœnas infligere, imò neq; totam pœnam adhibere, quàm pro flagitiis poſſet iuſtè imponere, quod nobis rectè expoſuit Saluian. lib. 4. de prouid. longè à princ. in hæc verba: Quid miraris ſi cædimur, quid miraris ſi caſtigamur, ſi in ius hoſtiũ tradimur, ſi infirmiores omnibus ſumus? Siue miſeriæ noſtræ, ſiue infirmitates, ſiue euerſiones, ſiue captiuitates, & penè improbæ ſeruitutes teſtimonia ſunt mali ſerui, & boni Dei. Quomodo mali ſerui? Quia patior, ſcilicet, ex parte quod mereor. Quomodo boni Dei? Quia oſtendit quid mereamur: etſi non irrogat quæ mereamur, clementiſſima enim, ac benigniſſima caſtigatione mauult nos corrigere, quàm perire. Nos ſiquidem quantũ ad crimina noſtra pertinet, lethalibus ſuppliciis digni ſumus. Sed ille plus miſericordię, quàm ſeueritati tribuens, maluit nos clemẽtis cenſurę temperamento emendare, quàm plaga iuſtę coërcitionis occidere. Ingratũ nobis eſſe quod cædimur, ſatis certus ſum. Sed quid miramur, ſi peccantes nos Deus verberat, cùm ipſi peccantes ſeruulos verberemus? Iniuſti iudices ſumus: homunculos non flagellari à Deo nolumus, cũ ipſi cõditionis noſtrę homines flagellemus. Sed nec miror, quòd tã iniqui in hac re ſumus, natura in nobis, & nequitia ſeruilis eſt: volumus delinquere, & nolumus verberari: ipſi in nobis mores sũt, qui in ſeruulis noſtris, omnes volumus impunè peccare. Denique ſi mentior, cunctos conſulo. Nego vllum eſſe quantumlibet magni criminis reum, qui ſe acquieſcat debere

torque

torqueri. Hinc ergo cognoſci poteſt, quã iniqui, & praui ſimus: aliis ſeueriſſimi ſumus, nobis indulgẽtiſſimi: in eodem crimine punimus alios, nos abſoluimus. Intolerabilis prorſus, & contumaciæ, & præſumptionis, nec agnoſcere volumus in nobis reatũ, & audem' de aliis vſurpare iudiciũ, &c.

Dum igitur iuſtiſſimus Dominus rectam profert ſententiam, veluti teſtes adhibet ærũnas, & pœnas, neq; enim fieri poteſt, vt à recto diſcedat, qui iuſtiſſimè punit, vnde neque fieri poteſt, vt iuſtè cõqueratur de Deo, qui ab illo punitur, ſed potiùs cum Heli; quando à Deo percepit ſententiã, dicere 1. Reg. 3. *Dominus eſt: quod bonũ eſt in oculis ſuis faciat.* Vbi Theod. q. 12. ait. Laude dignã emiſit vocem. Dominus faciat quod in oculis ſuis placuerit, &c. Non enim Deo placet, niſi quod iuſtũ, & æquũ eſt; vnde & qui ab illo pœna afficitur, nihil poteſt habere, quod dicat, cùm ille, iuſtiſſimus ſcilicet Dominus, fecerit, cũ item ipſe ſceleſtus, & iniuſtus homo fecerit impietatem, & ſatis meruerit pœnã. Vnde vim facit peccator Deo, quod ipſum nolens puniat, ſicut elegãter proſequitur Saluian. 5. de Prouid. longe à fin. dicens. Vim Deo facimus iniquitatibus noſtris, ipſi nos iram diuinitatis armamus. Cogimus ad vlciſcendas criminum noſtrorum immanitates nolẽtem Dominũ, &c. Atque adeò ipſæ vltiones, & ſupplicia, & teſtes ſunt benignitatis diuinæ, quam ad nos puniendos adducimus, & peccatorum noſtrorum, quibus diuinam iuſtitiam excitamus.

1. Reg. 3. nu. 18.

Nec eſt etiam cur conqueramur, dũ à Deo affligimur, cùm ipſe fecerit, qui mala omnia in bonũ noſtrum cõuertit, & adducit, vt aliquãdo potiùs, & lætari, atq; gratias Deo agere debeamus, quã quidquã cõtra illum iniquè loqui. Debet ſiquidem fidelis anima potiùs attẽdere ad bonũ, quod ex afflictionibus lucratur, quàm ad pœnã, quã afflictus perpetitur, quod etiã feciſſe legimus iuſtũ Ioſephum à fratribus venditũ, ſicut aduertunt D. Chryſoſt. hom. 64. & Ambroſ. lib. de Ioſeph c. 12. vbi põderat id, quod Ioſeph dixit Geneſ. 45. *Nolite pauere, neque durũ vobis videatur, quod vẽdidiſtis me in his regionibus; pro ſalute enim veſtra miſit me Deus.* Nõ enim tam attẽdit Ioſeph, quòd à fratribus fuiſſet miſſus ad mortẽ, quàm quod à Deo miſſus fuiſſet ad vitam. Agnouit hoc Aug. 9. confeſſ. c. 8. in fin. cùm ait. Tu Domine Rector cœlitũ, & terrenorũ ad vſus tuos contorquens profunda torrentis, fluxũ ſæculorũ ordinans, turbulentum etiã de alterius animæ inſania ſanaſti altera, &c. Multoties enim euenit, vt in nos collimentur ſagittæ, quas minimè ſagittantibus meremur, vt inde proficiamus, proindéque vulnerũ dolorẽ debemus patienter ſuſtinere, ea maxime ratione, quod nobis maximũ afferunt emolumentum; quantò magis proinde debemus æquanimiter tolerare, quæ meruimus, dũ cernimus in noſtrum profectũ dirigi à iuſtiſſimo Domino.

Gen. 45. nu. 5.

Admiratur Iſaias ſubitum caſum Babylonis, poſtquàm viderat inſtructas copias perſico apparatu, & ſtupefactus ſubita mutatione clamat. *Cecidit, cecidit Babylõ, & omnia ſculptilia Deorum eius contrita ſunt in terram. Iſai.* 21. Sed ſtatim inuertit ſermonẽ alloquens populum ſuum, qui ex incredibili multitudine ad paucos redactus ſub Chaldæorum iugo variis fuerat exercitatus, & quaſi excuſſus laboribus, nõ ſecùs atque frumentũ, quod ex magno frugũ aceruo, qui ex meſſione comportatur in aream, in exiguam quantitatem purũ à ſtipula reducitur. Ait ergo: *Tritura mea, tritura mea, & filij area meæ, quæ audiui à Domino exercituũ Deo Iſraël, annũtiaui vobis.* Hoc eſt, vobis quidem aliter

Iſai. 21. nu. 9.

Iſai. 21. nu. 12.

contingit, atque Babyloniis, ſic enim cecidit Babylon, vt contrita ſit, ſic concuſſa, afflicta, ac conculcata, vt ex ea concuſſum gramen nō ſit ad horreum, ſed tanquam inutiles ſtipulæ in cineres conuerſæ. Non ſic verò populus meus, quem triturauit Dominus per Syriæ, atque Samariæ vires, vt patet 2. Paralip. ac per Aſſyrios à Senacheribo, ad extremū per Chaldæos in obſidione, & graui captiuitate, longóque exilio, nō vt contereret, ac perderet, ſed vt purgaret, & in horreum ſuum recōderet. Hinc colligc, ait Sanctius in Comment. quò ſpectet tribulatio iuſtorum, quæ à nobis fieri debeat, cùm à paleis purget, quę igni debētur, & horreis præparet frumentum à ſtipula purgatum. Sanè poſt trituram Babylonis à Cyro auditur. *Cecidit Babylon*, poſt trituram Hieruſalem auditur à Deo. *Tritura mea, & filij areæ meæ, &c.*

2. Paral. 28.

Videndus Gregor. hom. 1. in Ezechiel. propè fin. vbi agens de captiuitate Babylonica, qua filij Iſraël detinebantur, ait. Egit diuina miſericordia, vt ex vna, eadémq; re, ex qua carnalibus dat flagellum, ex ea ſpiritalibus virtutis præſtet incrementum. Quis iſta tanta pietate pietatis viſcera penſare ſufficiat? Quod & culpas populi Dominus ſine vindicta non deſerit, & tamen delinquentem populum à ſe funditus non repellit. Sic plerumque paruulo filio delinquenti iraſcitur mater, reprehēdit, increpat, verberat: ſed ſi hunc in præceps ire conſpexerit, vbi in mortis periculum ruat, manum tēdit, & retinet: & quæ ſic iratè verberauerat, ac ſic non diligeret, ſic diligenter retinet, ac ſi irata non verberaſſet, &c. Eſt optimus in hanc ſententiam locus apud Nazianzenum Orat. 1. Apologet. non multo ante fin. vbi ponderet ſupplicium illatum à Deo fugitiuo Ionæ Prophetæ ipſum duxiſſe ad Dei obſequium, & præceptum exequendum. Fugiebat, inquit, Ionas à facie Domini, aut potiùs fugere putabat: verùm à mari, & tempeſtate, ac ſorte, cætíque ventre, atque triduana ſepultura maioris myſterij figuram gerente, comprehenſus eſt, &c.

Videndus in hanc ſententiā Hieronym. in cap. 24. Ezechiel. vbi Propheta in nomine Domini refert ſupplicia, quæ inflicturus erat Hieruſalem, tunc ait Hierony. In hoc quoque oſtendam clementiam meā inſtar medici, qui putridis non parcit carnibus, vt ſana membra ſaluentur, non parcit, vt parcat, crudelis eſt, vt miſereatur, nec conſiderat patientis dolorem, ſed vulneris ſanitatem, magis volens vnum perire membrum, quàm totum corpus interfici, &c. Pſalm. 2. de modo gubernandi, atque etiam puniendi filij Dei dicitur, *reges eos in virga ferrea*, ideſt, firmiſſima, non duriſſima, vt aliqui volūt; neque officiunt ſequentia verba. *Tanquam vas figuli confringes eos.* Nam quomodo confringeret eos, quos acceperat in hæreditatem ſuam, &c. Si diceret ſolùm confringes; poſſet eſſe aliqua dubitatio, ſed quando addidit, *tanquàm vas figuli confringes eos*, non relinquitur dubitationi locus, quinimò debemus intelligere dictum fuiſſe, tanquam vas figuli cōfringes eos, vt reparationem, renouationémque in melius in fractione illa intelligamus, ideſt, reparabis eos; eſt enim vas figuli reformabile. Sic ferè Hilar. cui ſuffragatur Chryſoſt. homil. ad baptizādos poſt med. rom. 5. vbi ait, *reges eos in virga ferrea*, non graui, ſed forti. *Sicut vas figuli confringes eos.* Non dicit vaſa fictilia: ſed ſicut vas figuli. Et ideò attendamus, & diligentiùs audiamus. Nam confracta vaſa fictilia iam nulla emendatione corriguntur, ſemel figuram per flammas ſortita. Vaſa autem figuli non ſunt fictilia,

Pſalm. 2. nu. 9.

lia, ſed argilla compoſita. Inde etſi quo fuerint caſu peruerſa, facilè ad figuram priſtinā artificis reformantur induſtria. Et ideò quādo calamitatem ſine remedio dicit, non vas fictile nominat. Nam quando Propheta monſtrabat Iudæos cum ciuitate ſuppliciis extremis traditos, & nullū eis remedium promittebat, iuſſit accipi vas fictile, & ante omnem confringere populum, & dicit, quia ita ciuitas peribit Ierem. 19. Quādo autem ſpē eius pollicetur, Prophetam ad figuli vas adduxit: & illi nō oſtendit vas fictile, ſed argillam ei in manibus poſitam demonſtrat artificis, quæ etſi ceciderit, reformatur tamen Ierem. 18. *Si iſte figulus* ait, *hoc vas lapſum iterùm renouat, non multo magis vos potero lapſos corrigere?* Sic Chryſoſt.

Ierem. 19. nu. 11.

Ierem. 18. nu. 4.

Ex cuius iam doctrina noſtrum argumentum confirmatur. Quòd ſcilicet Deus, dum virga cædit, & ſuos affligit, ac punit, tanquam vaſa figuli confringet, vt renouet, & in melius reducat, ac perfectiores reddat; proindéque ſicut vas non poteſt dicere figulo, cur me ita facis? Ita nec poteſt dicere, cur me cædis? Cùm ipſe faciat, qui tanquam vas figuli confringit, vt clariori forma renouet, & nobiliori figura illuſtret. Vnde Nazianz. Orat. 3. contra Iulian. ante med. loquens de Dei iudiciis, ait. Nec tamen mirentur, qui Dei rationum, quibus omnia reguntur, altitudinem omni coniectura ſubliminiorem non aſſequuntur, nec opifici gubernatione cedere ſuſtinent: non dubium autem quin ad id, quod melius eſt, atque ad morborum ſanationem: quantumuis ij, quibus medicina fit, indignentur, &c.

Clariùs adhuc Baſil. lib. Conſtit. monaſt. cap. 35. ſeu vlt. poſt med. loquitur in hunc modum. Illud cum primis in animo defixum habeamus Deum bonum eſſe, & bonorum omnium authorem, mali autem nullius, nullo modo: licet nos ita poſtulante valetudinis noſtrę vſu, acriores interdum medicinas deguſtemus. Etenim Deus cùm medicus ſit humanorum animorum pro natura morborum, medicamentorum etiam ad ſingulos ipſos appoſitam temperat vim, quæ, quando opus ſit, intimum etiam penetrans vitium perpurgare queat. Proinde cùm hoc ita ſe habere planiſſimè intelligamus, à gratiarum actione nunquam deſiſtamus, eſto dum à negligentiis, aut malitiis noſtris perpurgamur, acriorem aliquando medicinam experiamur. Sic ille.

Hinc Dauid Deo recognoſcit, & reputat beneficium, ab illo fuiſſe humilitatum, & afflictum, cùm ait Pſal. 118. *Bonum mihi, quia humiliaſti me.* Quæ verba ponderans Auguſtin. in Pſ. 38. ait. Et pœna eſt, & gratia eſt; quid ſeruat poſt pœnam, qui per gratiam exhibet pœnam? &c.

Pſal. 118. nu. 71.

Hoc ſanè à nobis recolendum eſt in pœnis. Quòd ſi dum Deus punit, adhuc gratiam confert, medelámque, & meritum noſtrum operatur, quanto maius erit bonorum gratia, & beneficium, ad quod, dum curamur, deducimur?

Recolendū vtique in hâc ſententiam erit id, quòd Deus puniturus Hieruſalem ob impietatem Regis ſacrilegi Manaſſes, ait 4. Reg. 21. *Ecce ego inducam malū ſuper Hieruſalem, & Iudam, vt quicumque audierit, tinniant ambæ aures eius: & delebo Hieruſalem, ſicut deleri ſolēt tabulæ: delens vertā, &c.* Non ſe confracturum tabulas, ſed deleturum minatur, quod maximè notandum eſt. Nam & olim tabulas à Deo acceptas ob idololatriam proiecit Moyſes, & confregit Exod. 32. Primùm igitur videndum eſt, de quibuſnam tabulis loquatur: qua in re concors extat Interpretum ſententia, vt videre eſt apud Lyran. & Abul. ibi

4. Reg. 21. n. 13.

Exod. 32. nu. 19.

ibi q. 14. dicentem. Hîc vocantur tabulæ paruæ ceratæ, in quibus cõſuetudo fuit ab antiquo ſcribere, & quãdo quis volebat alia ſcribere, planabat tabulas, auferens omnes literas priores, ita vt non maneret aliquod ſignum præcedentis ſcripturæ, & iſta eſt perfecta delerio. Sic ille. Cui addendum eſt literas plerumque in tabula diſpungi, vt pulchriores reddantur, & directiores efformentur.

Ea igitur mente minatur ſe deleturum Hieruſalẽ, & punitutum populum illum, tanquam ſcriptas tabulas, quia ex inflicto ſupplicio, & captiuitate, cõſtituerat pulchriorẽ, illuſtriorémq; reddere ciuitatẽ, & gentẽ, quàm anteà fuerant. Hoc enim videtur oſtẽdere allata ſimilitudo, quã magis adhuc aperio ex alia verſione ex Hebr. apud Vatabl. *Detergã Hieruſalẽ quemadmodũ quis patinã detergit, & cum abſterſerit, vertit eam in faciem ſuam.* Nónne cum cineris, arenæque cõfricatione detergitur patina ex ęre, argentóque confecta, pulchrior, lucidiórque redditur, quàm antea fuerit, ita vt quę antea rubigine obducta erat, poſtea ſpeculi vice fungatur; & is, qui abſterſit, propriã ſpeciẽ ſuam intueatur, & tanquam in ſpeculo ſe conſpiciat? Ita ſanè contingit, vt qui peccatis commiſſis Dei imaginem in ſe aboleuerat, liceat enim modo cum Ambr. imaginem Dei in nobis gratiã interpretari, ſic enim habet tract. de dignitate hominis, cap. 3. vbi ait. Qui maior honor potuit homini eſſe, quàm vt ad ſimilitudinem ſui Factoris cõderetur, vt iiſdem virtutum veſtimẽtis ornaretur, quibus, & Cõditor? Vel quod maius hominis poteſt eſſe dedecus, aut infœlicior miſeria, quàm vt hac ſimilitudinis gloria ſui Cõditoris amiſſa, ad informẽ, & irrationabilem brutorum iumentorum delabatur ſimilitudinem, iuxta illud. *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, &c.* Et lib. 6. Examer. cap. 7. Sic hominem alloquitur. Tibi, ô homo, artẽde, & teipſum ſcito, qualem nimirùm animum, ac mentẽ habeas, cui dixit Deus, Ezechiel. 4. *Ecce ego Hieruſalem pinxi muros tuos.* Illa anima picta eſt, in qua elucet diuinæ operationis effigies. Illa anima benè picta eſt, in qua eſt ſplendor gloriæ, & paternæ imago ſubſtantiæ. Secundùm hanc imaginẽ Adam antè peccatum: ſed vbi lapſus eſt, depoſuit imaginẽ cœleſtis, ſumpſit terreſtris effigiem. Sic ille oſtendit, quomodo peccatis noſtris in nobis deleamus imaginem Dei, dùm gratiam, & charitatẽ amittimus. Accedat igitur neceſſe eſt purgatio, & confricatio, adhibito cinere, ac cilicio pœnitentiæ, ſumpta item arena, quæ multitudinem peccatorum noſtrorum, dùm refert, purgat, & ſoluit, vel etiam mediis afflictionibus, ac preſſuris delet, abſtergit, & aufert omnem immundiriam, vt multo lucidior, & pulchrior appareat anima poſt ſupplicia, quàm antea fuerat, dum non peccauerat.

Dum itaque Dominus plectendo, tabulas abſtergit, & literas noſtræ damnationis delet, pulchriores vtique exarat characteres abſolutionis, dùm adhibitis ſuppliciis, & pœnis, rubiginem peccatorum detergit, ita de munditia afflictæ animæ, déque pulchritudine perpurgatæ, & punitæ delectatur, vt cùm abſterſerit, vertat eam in faciem ſuam, dicens. *Vides hanc mulierem? Vel: Nónne vides hunc humiliatum coram me?*

Cùm ergo in tantum proficiant nobis, quæ à Deo proueniunt, calamitates, afflictiones, & preſſuræ. Quid habet, quod dicat afflictus peccator, cùm ipſe fecerit, qui pro bonitate ſua mala infligit, vnde multa inde lucremur bona?

Mirabantur ſodales Sponſæ, quòd ipſam decoloratam viderant, & denigratam

nigratam, priori vtique pulchritudine amiſſa, ſeu ipſa de nigredine glorιatur, quatenus à Deo proceſſerat, quæ dum imaginem pulchram exteriùs abolere videtur, pulchriorem vtique reddit, ſimiliorem Chriſto
Cant. 1. num. 6. pro peccatis noſtris denigrato. *Nolite*, inquit, *me conſiderare, quòd fuſca ſum, quia decolorauit me Sol.* Cantic. 1. 6. vbi Bernar. ſerm. 28. poſt med. Nolite me notare quaſi deformem, quia cernitis pro ingruente perſecutione minus florentem, minus ſecundùm gloriam ſeculi coloratam. Quid exprobratis nigredinem, & quam feruor perſecutionis, non conuerſationis pudor inuexit, &c. Quaſi non ſit deformitas quam perſecutio affert, & afflictio, ſed pulchritudo, quæ nos ſimiles reddit Filio Dei in carne afflicto, & affecto ſuppliciis.

Eſt in hanc doctrinam, quam proſequimur, ſatis aptus locus ille Pſal. 10. vbi de ſuppliciis inferendis pec-
Pſal. 10. num. 7. catoribus dicitur; *Pluet ſuper peccatores laqueus, ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum.* Vbi proponuntur ſupplicia ſub nomine pluuiæ, quæ fœcundare ſolet terram, vt germinet, floreſque, & fructus producat. Sic enim ait Lorinus, expoſuiſſe hunc locum Lyrani, quē ibi non inuenio, vt pluuiam referat ad vtilitatem, fructumq; ſpiritualem, qui huiuſmodi imbre profertur, aſſeratque creari quodammodo ex peccatis imbres, ſicut ex vaporibus. Acuta ſanè doctrina, quæ noſtrum admodum cōficit inſtitutum, cùm ex peccatis oriatur ſupplicium, quod tamen à Deo inflictum, veluti pluuia in fructum, profectum, & prouentum animarum conuertitur.

Hoc etiam dixit Dauid in Pſalm.
Pſal. 98. num. 8. 98. *Domine Deus noſter tu exaudiebas eos, tu propitius fuiſti eis, & vlciſcens omnes adinuentiones eorum.* Poterat quis interrogare quomodo propitius fuit Deus iis, à quibus vindictam ſumebat, plectens, ac puniens eos? Sed in promptu erit ſolutio, quod propitiatio extitit in vltione, quandoquidem pœna inflicta in tantam afflictorum cedebat vtilitatem, & fructum, quaſi pluuia iacto ſemini, & plantatę arbori. Etiam vindicans, inquit Auguſt. ibi, propitius fuiſti: non ſolùm donans peccata, ſed etiam vindicans propitius fuiſti. Videte, fratres mei, quid hîc commendauit aduertite: illi Deus iraſcitur, quem peccantem non flagellat. Nam qui verè propitius eſt, non ſolùm donat peccata, ne noceant ad futurum ſæculum, ſed etiam caſtigat, ne peccare delectet, &c.

Hoc ipſum proſequitur Philo lib. Quòd deterior potiori inſidiari ſoleat poſt med. dicens: Quicunque peccatores ſumus nobis conſcij, precemur Deum, vt puniat nos potiùs, quàm incaſtigatos prætereat, prætcritos enim non ipſe propitius in ſeruitutem ſuam vindicabit, ſed inclementis genitutæ ſeruos faciet; quod ſi vt benigniùs, clementer, leniterque puniat, errata noſtra corriget, ſermonem ſuum caſtigatorem immittens in veſtram animam, per quem pudore admiſſorum incuſſo, ipſam inſanitatem inſtituat.

Multa quidem annotare ſolent ſacri Interpretes ad illam virgā oſtenſam Ierem. 1. vbi Theod. ait: Virgam Ierem. 1. num. 11.
nuceam demonſtrat ei, aut ſecundùm ſermonem Syriacum, & Hebraïcum amygdalinam. Virga porrò amygdalina indicat obſcurè celeritatem vindictæ, ſiquidem floret hęc arbor ante reliquas arbores. At ſecundùm LXX. ita intelligendum eſt. Fructus nucis amaram quidem, & aſperam corticem habet, ſub qua latet, quod eſt eſculentum: ita diſciplina præ ſe ferre videtur acerbitatem, & moleſtiam, ſed quæ ſequuntur, ſunt perutilia, &c. Vigilat quidem Deus, vt puniat, & dum punit propitius fit puniendis,

dis, licetque amara videatur pœna, qui introſpicit, rimatur, ac ruminat, internam deprehendit dulcedinem, quæ latet ſub duro cortice; nã dulcis vtiq; eſt Deus, dum veluti rectus Dominus, ac Iudex punit, cùm eò intendat pœna, vt auferat vindicando culpam, gratiã largiatur, & ius conferat ad gloriam. Vnde meritò Philo loco ſupr. cit. poſt med. ait: Arbitror eos, qui omnino ſunt expiabiles, optare puniri potiùs, quàm dimitti. Nã hæc miſſio facilè ſubuertet eos, ceu malè ſaburatas naues carentes gubernatoris prouidentia, animaduerſio verò ad correctionem profuerit. Aut non ſũt potiores, qui ſub pædagogis educantur, quàm qui peccantes à nullis cohibentur caſtigatoribus? Non meliores item, qui ſub magiſtris diſcunt artes, quàm qui quoties aberrant, obiurgantur à nemine, &c. quæ proſequitur in hanc ſententiam. Adeóque verum eſt Deum nobis plagas pro bono, meritóq; noſtro infligere, vt in iudicio ſit nobis obiecturus ſupplicia, quę pro correctione, & reductione noſtra intulit, ſicut optimè proſequitur Nazianz. Orat. 15. ad med. vbi loquens de diſtricto Dei iudicio ait: Videte contemptores, & aſpicite, & admiramini, & diſperdimini. Quonã modo eius expoſtulationes feremus? Aut quid reſponſi dabimus, cùm prę ter beneficiorum multitudinem, quibus acceptis ingrati permanſimus, plagas etiã inſuper nobis probro vertet, ac medicinę genera, quibus ſanati non ſumus, recenſebit, noſq; prolem quidem, verùm improbam vocans, & filios quidem, cæterùm alienos, & à ſemitis noſtris ob ſummam vitæ difficultatem, & aſperitatẽ claudicãtes, ſic alloquetur. Quonã modo, & quanam ratione vos erudiri oportebat, qua non erudierim? A iumentis, & à bobus, & ouibus incepi: ac ratione præditis adhuc parcens, in bruta ſola impetum feci. Vos eam calamitatem nihil curaſtis, verùm iis etiam, quæ percuſſa ſunt, ſtolidiores, atq; à ratione alieniores vos ipſos mihi præbuiſtis. Pluuiam vobis ſuſpendi, pars vna complura eſt: pars autẽ ea, cui pluuiã negauit, exaruit. Grandinẽ vobis immiſi, (contraria videlicet plaga vos caſtigans) vineas veſtras, & germina demeſſui. Nec tamen improbitatem veſtram obtriui. Quinetiam ad me quoq; qui ne plagis quidẽ melior fio, fortaſſe his verbis vtetur. Scio quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua. Qui ſpernebat, ſpernit: qui iniquè agebat, iniquè agit. Nihil ſuperna admonitio profuit, nihil flagra. Defecit ſufflatoriũ, defecit plumbũ (quod prius quoque per Hierem. exprobraui) in caſſum argẽtum conflat argentarius. Scelera veſtra non ſunt liquefacta: quem locũ ſic explicat Elias Cretenſ. Defatigatus eſt, qui cõſilia, & admonitiones profert. Defecit plumbũ, hoc eſt purgans pœna: quandoquidẽ qui ex argento aliquid efficere moliũtur, ad expurgationem alterius materiæ, quę ignis opera cõficitur, plumbum aſſumũt. In caſſum argentũ conflat argẽtarius, *id eſt, ſermo* erudiens fruſtra adhibetur. Nam corporeo quidem plũbo argenti ſordes eliquantur, ac purgantur: at ſpirituali plũbo, id eſt, purgãte pœna, improbitates, quæ animæ veſtræ natura claræ, ſordes ſunt, haudquaquam eliquarę ſunt. Sic ille. Cùm igitur in noſtram correctionẽ, profectum, & meritũ ſupplicia, & caſtigationes à Deo adhibeantur, nullatenus licebit indignari, aut cõqueri, dum opprimimur, ac punimur, cũ ipſe fecerit, qui nouit mederi prauis affectionibus animi per amaras potiones; nouit torquere, vt coronet, & tundere, vt perficiat. Vnde id agnoſcens Ezechias lethali afflictatus morbo, ait: *Quid dicam, aut quid reſpondebit, cùm ipſe fecerit?*

TEX

TEXTVS V.

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

MAGNA hoc in loco extat cõtrouerſia apud ſacros Interpretes, quidnam ſit intelligendũ per hoc, quod noſter Vulgatus dixit: *Recogitabo*. Alij enim interpretantur: *Reputabo*. Alij: *Vagabor*. Alij: *Meditabor*. Et ſanè verbum Hebr. incedere ſignificat. Vnde in Eccleſiaſte, incedere animos pro prophetari accipitur, vbi nos habemus, *deſiderare quod neſcias*. Eccleſiaſt. 6. Et R. Dauid legit: *Incedam omnibus annis meis cum amaritudine animæ meæ.* Et ita Pſal. 41. vbi idem verbum habetur, vertit noſter Interpres: *Quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis vſque ad domũ Domini.* Rab. Dauid: *Incedam cum eis*. Hieron. *Tacebo*. Incedere igitur, vel perambulare annos, vt aduertit Forer. quid aliud eſt, quàm recogitare, ac recolere? Et id, quod ſequitur: *In amaritudine animæ meæ*, ſic explicat. Nihil aliud habeo, quod loquar, neque quod faciã, quàm ſuper amaritudine animę meę, ideſt: oppreſſus hoc morbo moleſtiſſimo, mente voluam, quot annos vixerim, eóſque etiam atque etiam numerando commemorem, & Deo dicam: *Sic viuitur?* &c. Sed adhuc notãdum eſt quod ſignificat paulatim incedere, & ambulare tardiori inceſſu, & denotat geſtum incedentium in pompa, & maximè capitis, vt quidam volunt, vbi ordine incedit. Vnde Vatabl. vertit: *Mouitando* (ſcilicet caput, concutiendo corpus) *meditabor omnibus annis meis de amaritudine hac animi mei.* Vnde iam conſtabit ſenſus, qui mihi germanior, & proprior videtur. Quandoquidem ego rationibus nequaquam contendere poſſum cum iuſtiſſimo iudice, qui nihil niſi ęquiſſimè conſtituit, aut exequitur, agam tandem lacrymis, gemitibus, & pœnitentia, vt quia non poſſum vitam exordiri, & retexere, recogitando faciam, quod non poſſum operando. Oportebat quidem, inquit Bernard. in hoc Cant. ſi fieri poſſet, reuiuere me, vt ita loquar, denuò quòd malè vixi, ſed quia hoc non poſſum, faciam recogitando, quod reoperando non poſſum, &c. Similia ſunt quę habet Auguſt. tom. 4. lib. de Vera, & falſa pœn. c. 8. ad med. Qui ſe, inquit, cognoſcunt, ſicut ſemper peccant, ita ſemper plorant, vt totam vitam ſuam plorent tota vita ſua. Atque ita videntur hæc verba, quod non tam dicta fuerint ab Ezechia poſt recuperatam ſanitatem, quàm ab eodem repetita, quæ ſecum cogitarat, deliberaratque priùs, cùm morbo vexaretur incurabili. Hieron. quem Haymo ſequitur, & Adamus, exiſtimat id docere Ezechiam expertum, quod Eccleſiaſt. 11. *Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ.* Ac ſi dicat: ſuperioris ætatis fœlicitatem, ac delicias nihil ſibi afferre ad præſentem dolorem lenimenti: imò potiùs illas cum amaritudine in memoriam redire. Gloſſa: præſens tribulatio nihil boni præteriti ſentit.

Eccleſ. 6. num. 9. *Pſal. 41. num. 5.* *Eccleſ. 11. num. 29.*

Aliquando Hebræi dictum verbum: *Eddadde*, dicũt ſignificare horrorem, ac tremorem illum, qui peruadit hominem, cùm malum aliquod terribile ſecum animo verſat, atque

commemorat, vt ſit ſenſus: horrebo, & contremiſcam per omnes vitæ meæ dies, commemorans quanto in dolore, ac periculo fuerit anima mea, qua amaritudine tuo beneficio ſum leuatus. His accedit Vatabl. explicans, leniter incedam omnibus annis meis ob ægritudinem animæ meæ, quaſi dicat, quoties memor ero grauitatis morbi mei incedam leniter more eorum, qui morbo graui laborant: quoad viuam memor ero morbi mei. Brixianus verò ait: Non aliud habeo, quàm vt perpetuò memor amaritudinis huius animæ ſim, à qua beneficio illius liberatus ſum. Alij etiam ex Hebræis: *Senothai*, non annos, ſed ſomnum meum ſignificare putãt, vt ſit ſenſus. Expellam ſomnum meum ſuper amaritudine animæ meæ. Omnem, inquit, ſoporem expellam, vt te laudem ſuper amaritudine animæ meæ, qua me liberaſti. Et LXX. teſte Agell. Videntur horum Hebræorum, qui de ſomno interpretantur, probare ſententiam.

Prior tamen ex cæteris præponenda eſt, quæ clariùs textui quadrat; neque omittenda ea, quam affert Sanctius, dicens annos iſtos non eſſe intelligendos, quos ante morbum exegerat, ſed illos quindecim, qui ad ſuperiorem ætatem acceſſerunt, quaſi dicat: Rex poſtquam ad mortis præſentiam cohorruit, cùm à Propheta audiuit, cras morieris, quod reliquum eſt ætatis, illud ſine dolore, & amaritudine, etiamſi cætera proſperè contingant, tranſigi non poſſe. Mortis enim, cuius iam ſentire cœperat aculeos, acerba recordatio non ſinit aliquod eſſe ſolidum gaudium, atque à felle purum: ſatis namque eſt ipſa obiectæ mortis recordatio, vt omnia bona amaricare faciat, & acerba reddat.

Ex hoc loco deſumitur communis ſententia Theologorum aſſerentium per ſe neceſſarium eſſe, vt homo interiùs recogitet diſtinctè omnia peccata, quæ commiſit, tam quoad ſpecies ſingulas, quàm quoad numerum eorum, & ita de illis doleat, vt videre eſt apud D. Thom. 3.p. q.87. art.1. & 1.2.q.113.art.5. & in 4.diſt. 17.q. 2. vbi plerique ex ſcholaſticis. Eandémq; ſententiam habet Chryſoſt.hom.9.ad Hebr. dicens: Si quis recognoſcat ſe peccaſſe, & non ad ſingulas ſpecies deſcendat, non ceſſabit. Similem doctrinam habet homil.41.ad pop.& hom.46.& hom.4. de Lazaro, & diuite, & lib.1. compunct.cordis. Auguſt. lib.de vera, & falſa pœnit.cap.17. Gregor.4.Moral. cap.15.& lib.8.c.11.Ambroſ.in Præfat.ad Pſalm.37. Bernard.ſerm.58.in Cant. vbi ait: Scrutemur iuxta Prophetam Threnor. 3. *Vias noſtras, & ſtudia noſtra*, &c. Quomodo autem hoc ſit intelligendum explicat Suar. diſp.4.de pœnit.ſect.7.

ANNOTATIO I.

Proponitur interna pœnitentia peccatoris.

Videtur hoc in loco deſcripſiſſe Ezechias pœnitẽtis animæ ſtatum, quæ omnia commiſſa peccata mente recurrit, & verſat maximo dolore, & intima cordis amaritudine propter Deum offenſum, cuius bonitati debebat potiùs per charitatem adhærere, & in omnibus placere. Hoc ſanè docuit Ierem. Threnor. 3. cùm dixit: *Scrutemur vias noſtras, & quæramus, & reuertamur ad Dominum.* Hebr. *Diſcutiamus, & diligenter examinemus opera noſtra: & perueſtigemus, ac perſcrutemur ea, quæ iniquè geſſimus, vt de omnibus pœnitentiam agamus.* Sic enim poterimus iterum *Thren. 3. num. 40.*

ad

ad Deum reuerti, & denuò cum illo nouam contrahere amicitiam: etenim Ezechiel. 18. dicitur. *Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam: ipſe animam ſuam viuificabit.* In eodem ſenſu Dauid Pſal. 55. ait. *Deus vitam meam annuntiaui tibi.* Auguſt. *enuntiaui.* Expendit autem Graueus hunc locum de confeſſione Deo facta, & in annuntiandi verbo proponit planam, & apertam confeſſionem abiecto noxio pudore: & quod vitam meam dicat Dauid, ne quis aliena potiùs exponat, quàm ſua peccata, culpam quaſi reiiciendo in alium. Et Ambroſ. in Pſalm. 37. expendens hæc verba, ait. Non quaſi innocentem vitam annuntiat, vbi lacrymæ funduntur (de quibus ſequenti verſu) quæ ſolent legationem ſuſcipere pro delictis, &c. Imo ideo confidenter annuntiat, quia lacrymis confeſſionem comitatur.

Ezechiel. 18. n. 27.

Scrutandæ itaque ſunt viæ, actiones, & ſtudia ab illo, qui ad Deum vult accedere. Ideóque Bernard. ſer. 58. in Cant. ſic concludit. Scrutemur (iuxta Prophetã) vias noſtras, & ſtudia noſtra, & in eo ſe quiſque iudicet profeciſſe, non cùm inuenerit quod reprehendat, ſed cùm, quod inuenerit, reprehendet. Tunc te non fruſtra ſcrutatus es, ſi rurſum opus eſſe ſcrutinio aduertiſti: & toties non te fefellit inquiſitio tua, quoties intereũdum putaueris. Sin autẽ ſemper hoc, cũ opus eſt, facis, ſemper facis. Hæc deinde recogitatio continet actum iuſtitiæ, quæ in pœnitẽtia reperitur, vnde in Pſalm. 4. dicitur pœnitentia ipſa ſacrificium iuſtitiæ, quia iuſtum profectò eſt, vt qui contra Deum deliquit, de ſeipſo vindictam ſumat ea omnia recogitando, & dolendo, in quibus Deum offenderat. Nõ abſurde, inquit Auguſt. ad dictum Pſalm. hîc accipitur ipſum eſſe ſacrificium iuſtitiæ, quod fit per pœnitentiam; quid enim iuſtiùs, quàm vt ſuis vnuſquiſque peccatis, quàm alienis potiùs iraſcatur, ſéque ipſum puniens mactet Deo? Et in Pſalm. 84. ait idem Auguſtin. Iuſtus eſſe debes in te, vt punias te: ipſa prima eſt hominis iuſtitia, vt punias te malum, & faciat te Deus bonum: quia ergo ipſa eſt prima hominis iuſtitia, ipſa ſit via Deo, vt veniat ad te Deus, ibi illi fac viam in confeſſione peccatorum, ideo & Ioannes cùm baptizaret in aqua pœnitentiæ, & vellet ad ſe venire pœnitentes de ſuis prioribus factis, dicebat hoc; *Parate viam Domino, rectas facite ſemitas eius:* placebas tibi in peccatis tuis ô homo: diſpliceat tibi quod eras, vt poſſis eſſe quod non eras. Confitere vitam, & aperi viam, & veniat Chriſtus, & ponet in via greſſus tuos. Sic Auguſtin. oſtendit peccatorem, qui à Deo longè receſſerat, recogitet, & doleat, mentéque pertranſeat dolendo, & lugendo.

Pſalm. 4. nu. 6.

Pro qua re videndus locus ille Ieremiæ 31. vbi monetur populus Hebræorum vt cùm in captiuitatem duceretur, poneret in via ſpiculas, & ſigna, quibus poſtea viam recognoſceret; eadem quippe via, qua in Chaldæam ibat, in patriam reuerſurus erat. *Statue tibi ſpeculum, pone tibi amaritudines. Dirige cor tuum in viam rectam, in quo ambulaſti. Reuertere virgo Iſraël, reuertere ad ciuitates tuas iſtas.* Iubet Deus, vt erectis ibi titulis, ſeu viarum indicibus notata relinquat loca, per quæ in patriam, à qua nunc flentes recedebant, reuertendum eſſet. Ita D. Thomas, Caſtro, Maldonatus, & quidam ex Hebræis; qui tamen locus ad ſpiritualem ſenſum, noſtrúmque argumentum ita deducit Sanctius. Mihi dubium non eſt, inquir, quod

Iere. 31. nu. 21.

quod hæc de reditu è Babylone accipi poſſint,in quibus conuerſionem à ſpirituali exilio, ideſt, reditum ad gratiam tâquam in ſymbolo ſpectare licet:quod ſymbolū proponi multis modis,atque exponi poteſt. Primum, vt Deus probet populi pœnitentiam, & quem traxit ruborem ex peccatorum memoria, oſtendátque quomodo in eo ſtudio,atque cōſilio pergere,ac promoueri valeat. Id verò fit ſi ſpeculā aſcendat, & inde ſuperioris vitæ commiſſa recognoſcat: quòd tunc prudenter, atque vtiliter facit, cùm ſupra humana,ac peritura mentem attollit:neque enim ſemper peccatorum apparet vilitas,& deformitas, cùm illis aliqua ſe cōmoditas humana cōmunicat, atque implicat. Facit enim vtilitatis ſpecies, tâquam fucus quidam allitus, ne tanta appareat ſcelerum turpitudo:imò & quæ fœdiſſima ſunt,honeſtiſſima interdū iudicētur. Quare oportet,vt ſpeculā aſcendas,cōtemnas humana,& nihil in operum tuorum examine præter diuina,atque cœleſtia cōſideres.Hæc pōdus habeāt,reliqua ſtipulæ, ac fumi, imò & nihil in eo rerū examine inſtar obtineant; de his doleas,& ad hæc anheles.Poſtquā verò ex ſpecula, ideſt,conſideratione ſupra ſenſus, & humanas rationes eleuata quiſquam actiones ſuas expendit,cōſequens eſt, vt amaritudines ponat, ideſt,ſtatuat, & collocet apud ſe,pœnas de erratis exigendas eſſe: & quantum de immoderato rerū vſu voluptatis cœpit, tantum ſubeundum eſſe doloris.Vbi occurrit Aug. in Pſal.50. ad illa verba;

Pſal. 50. *A peccato meo munda me.* Quo meritò? inquit Aug. medicus eſt, offer mercedē. Deus eſt,offer ſacrificium. Quid dabis vt munderis?Vide enim quem inuoces. Iuſtum inuocas,odit peccata ſi iuſtus eſt, vindicat in peccata: ſi iuſtus eſt,vtique non poteris auferre à Domino Deo iuſtitiā eius. Implora miſericordiam, ſed attende iuſtitiā. Miſericordia eſt,vt ignoſcat peccanti,iuſtitia eſt,vt puniat peccatū.Quid ergo? quæris miſericordiā, peccatū impunitum remanebit? Reſpondeat Dauid,reſpōdeant lapſi,reſpondeant cum Dauid,vt miſericordiā mereantur ſicut Dauid,& dicāt, Non Domine, non erit impunitum peccatum meum. Noui iuſtitiā eius, cuius quæro miſericordiam. Nō impunitum erit:ſed ideo nolo vt tu me punias, quia ego peccatū meum punio. Ideo peto vt ignoſcas,quia ego agnoſco,&c.Similia habet ſer.35. in Luc.cùm pulchrè interpretatur illud Pſ.4.*Iraſcimini,& nolite peccare*,& ſer. 36. in Luc. cùm de Publicano dixit fuiſſe ſibi iratum,& propterea pectus ſuum percuſſiſſe,& pœnas de ſemetipſo exigēdo veniam, & iuſtificationem meruiſſe. Optimáque in hanc ſententiam habet in Pſ.44.ibi. *Dilexiſti iuſtitiā,& odiſti iniquitatem.*Eſt in te iniquitas? Odit illam Deus,oderis & tu,& vnā rem ambo oderitis. Eris enim Deo amicus, ſi odiſti, quod odit. Ita & amabis,quod amat. Diſpliceat in teipſo tibi iniquitas tua, & placeat tibi creatura ipſius.Peccatū punitum eſt,quia virga directionis eſt virga regni ipſius.Puniendum eſt peccatū, ſi puniendum non eſſet, non peccatum eſſet. Præueni illum, non vis vt ipſe puniat,tu puni. Ideò enim ad hoc ipſe parcit differt,tenet manum, differt manum à peccatis noſtris,tu noli differre. Conuerte te ad punienda peccata tua, quia impunita eſſe peccata non poſſunt. Puniendum ergo erit, aut à te, aut ab ipſo. Tu agnoſce, vt ille ignoſcat. Iudex quod punit, animaduertere dicitur, ideſt, animum illuc vertere, intendere vtique ad puniēdum, quia iudex eſt,ſic eſt & iudex Deus. *Auerte faciem tuam à peccatis meis.* Tu ab ipſis faciem noli auertere, ſi vis vt Deus ab

ab ipſis auertat faciem ſuam. Vide quomodo hoc offert Deo in ipſo Pſalmo. *Facinus meum ego*, inquit, *agnoſco, & peccatum meum ante me eſt ſemper*. Hoc nō vult eſſe ante Deum, quod vult eſſe ante ſe. Similia ſunt quæ habet ad illud Pſal.49. *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.* Vbi ait. Modò tu fac quod tibi facere minatur Deus. Tolle te à tergo tuo, vbi te videre non vis diſſimulatus à factis, & conſtituere te ante te, aſcende tribunal mentis tuæ; Eſto tibi iudex, torqueat te timor, erumpat à te confeſſio, & dic Deo; quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & delictum meum ante me eſt ſemper.

Facit in hanc ſententiam Bernar. de interiori domo c.24. vbi de peccatore ait. Se culpatum ante ſe afflictum, ſe reum ſe iudicem ſeuerum, ſe impium ante ſe ad pœnitentiā reuerſum proponat, ſe ante ſe decernat quid à ſe faciendum ſit de ſe: iuſtè in ſe iniuſto infligat, iuſta flagella, &c.

Præclara ſunt, quæ pro recogitatione amara pœnitētis habet Euſeb. Emiſſ. homil. de pœnit. Niniuit. poſt med. vbi ex eo, quòd Deus non iudicat, neque punit bis idipſum, infert nullatenùs puniturum Deum peccatum illius, qui ſuum priùs nouit punire peccatum apud ſemetipſum, & de illo verè pœnitere. Valdè, inquit ille, diuina ſeueritas innitatur, quādo videt aliquem fœdas peccatorū notas, & veteres maculas, infimis animæ viſceribus impreſſas, ſatisfactionis lacrymis, & pœnitentiæ remediis abluentem, quando videt aliquē delicta ſua præoccupato iudice voluntaria diſtrictione, & animaduerſione damnantem, & tanquam inimicum dico, qui nullus nobis tam occultus inimicus eſt, quàm caro noſtra. Beatus, qui hîc mala ſua deflere, qui hîc debita ſua feſtinat euoluere: & innocentiam, quam iam non poteſt reparare per Baptiſmum, recuperare ſtudeat per ſummū pœnitētiæ fructum. Qui placiturus eſt Deo, ipſe ſibi diſplicet, ipſe ſibi quodāmodo ſub priuatæ cognitionis ſententia & teſtis, & accuſator, & iudex eſt. Ad tales meritò ipſe Dominus loquitur. Non iudicabo bis in idipſum, ideſt, quod tu in te ſeuerus agnoſcis ego propitius ignoſcam: quod tu triſtis accuſas, ego lætus abſoluam: quod tu recordaris in publicum, ego obliuiſcar in æternum: & quia per pœnitentiam tuam præuenisti ſententiam meam, recondam gladium meum, ac me tibi ad remunerationum tempora reſeruabo. Ergo, chariſſimi, vnuſquiſque reſpiciens ſe arguat intra ſe geſta improba, & ante ſe cōſtituat peccata ſua, pronūtians cum Propheta: *& delictum meum contra me eſt ſemper*. Ante vos ſit, vt contra vos eſſe non poſſit. Ita illud conuerſatio obliuiſcatur, vt compūctio recordetur. Ita illud reatus confeſſionis oſtendat, vt virtus ſatisfactionis abſcondat. Ita viuat in conſcientia, vt moriatur in vita. Sic ille concludit dictam homiliam.

Hinc intelligetur cur Pſal.40. qui eſt de pœnitentia Dauidis, & internum dolorem cordis Dauidis indicat, vnde melius inter Pſalmos pœnitentiales, veluti eorum cor, collocatur, meritò, inſcriptus eſt, *in finem*, quod Hieronym. ex Hebræ. transfert, *ad victoriam*; quoniam Dauid proponendo ante ſe peccata ſua, & recogitando facta ſua in amaritudine cordis, victor tādem euaſit, lacrymiſque ligauit. Omnipotentem, & pœnitentia placauit, ac iratus ſibi, & de ſe victo, ac macerato triumphans victoriā indulgentiæ obtinuit. Chaldæus vertit, *in laudē*; quia ſingularem laudē meruit obtinere à iudice, quia pœnitentiam egit ille, qui damnationem debebat incurrere, niſi ſui acerrimus iudex fieret. Nónne & idem

idemmet Chriſtus Dominus pœnitentem laudauit, dum excuſauit imò excuſando laudauit; grandis namque commendatio delinquenti habetur iudicis ipſa excuſatio, quòd dixerim, quia videor mihi videre Dei excuſationem in contriſtatis pœnitentibus
2. Cor. 7. nu. 11. apud Paulum 2. Cor. 7. cùm ait. *Ecce enim ſecundum Deum contriſtari vos, quãtam in vobis operatur ſolicitudinem, & defenſionem, ſed defenſionem,* ideſt, imò defenſionem: Ambroſ. legit *excuſationem*; vnde elucidans Theophylact. ait. Excuſati enim apud me eſtis, quoniam reſipuiſtis. Imò poſſet dicere; apud Deum excuſati eſtis cùm & ipſe excuſet vos, & excuſantis officio fungatur pro pœnitentibus. Vnde de
Eccl. 47. nu. 13. Dauid pœnitẽte ait Eccleſiaſt. *Dominus purgauit peccata ipſius.* Quod cùm ex Græco deberet propriè reddi, *abſtulit*; Vulgatus tamen verbo purgandi vſus eſt, quod & forenſe eſt, & ad delicti excuſationem, & dilutionem refertur, vt culpa non exiſtimetur, & non ſolùm pœna temperetur, ſed penitus remittatur. Et Cicero ad Attic. lib. 1. Quintus frater purgat ſe mihi per literas. Et pro Sexto Roſcio. Seruos ipſos neque arguo, neque purgo. Et Terent. in Eunuch. Sed heus tu purgo, ne ego me de iſthac Thaide, &c. Purgat igitur Deus non ſolùm abluendo, & delendo peccata, ſed inſuper excuſando.

3. Reg. 1. nu. 2. Vnde aperitur magis ille locus 3. Reg. 1. cum Bethſabee ſollicita de Adoniæ ambitu, nec non de Salomonis filij ſalute, & futura Regni hæreditate dixit ad Dauidẽ fore, vt poſt illius obitũ cenſerentur ipſa, & filius eius Salomon peccatores. Qui locus multipliciter exponitur; nempe, vel quod ſibi timeret ab Adonia, ſi occuparet regnum, fore vt tanquam ſcelerati mulctarentur exilio, vt volunt Chaldæus, & poſt illum Ioſephus 7. antiquit. cap. 11. Aut vt afficerentur morte tanquam legitimi regni hoſtes, ſicut ait Vatabl. Aut fore vt reputaretur Salomon regno indignus propter occultiorem aliquam improbitatem, vel ſuam, vel ipſius matris, vt indicant Clarius, & lectio Tygurina: *Futurum eſt, vt ego, & filius meus peccatores reputemur*; nimirum à te, vt etiam addunt Pagninus, & alij. Aut vt tanquam improbi, qui pane, & aqua interdicuntur, egeſtate, & fame conficiamur, quod affert Abulenſ. Aut vt tanquam peccatores, ideſt, quaſi ab ſcopo aberrantes, cadamus ſpe obtinendi regnum. Clarior tamen expoſitio eſt. Niſi filius meus Salomon in regno ſuccedat, videbitur adhuc recens in Dei, & tui memoria meum peccatum, tuum etiam ô Rex. Ego namque ſemper reputabor adultera, Salomon verò ex ſcorto natus, proindéque regno indignus. Quod tamen immeritò nobis accidet, quippe meum peccatum ſimul cum tuo per legitimam pœnitentiam deletũ, expurgatũ, excuſatúmque à Deo, nihil mihi nocere iam poterit, aut Salomoni ex legitimis nuptiis ſuſcepto: imò quia peccatũ per pœnitentiam tuam tibi ceſſit in laudem, & à Deo purgatum, excuſatúmque eſt, oportet vt modò nobis non officiat, de quo victoriã, & laudem reportaſti. Vſque adeò enim verum eſt pœnitentiã de peccatis reportare victoriam, & dolorem cordis maculas delere, vt pro impoſſibili aſſumat Bethſabee ſi iterum in memoriam veniant. Quo ſenſu intelligendus eſt ille locus Eccleſiaſt. 8. *Ne deſpicias hominem auertentem ſe à peccato, neque improperes ei,* Eccli. 8. nu. 6. quaſi dicat, non exprobrandũ peccatori ſcelus, quãuis grauiſſimũ, quod pœnitentia elutum fuerit, quin potius ſummo honori, & laudi habendum: Illa enim negatio, *ne deſpicias,* per extenuationem ſignificat ſingularem

larem honorem peccatori pœnitenti deferendum propter inſignem animi virtutem, & fortitudinem animum ſuum frænandi, & retrorſum ab incepto curſu conuertendi: etenim ideò peccator conuerſus dicitur, quia reuerſus iam à via ſua praua auertit ſe omnino à peccato, cui terga vertit. Quod bene proſequitur Ambroſ. lib. 2. in lib. Reg. cap. 3. poſt med. vbi ait: Vera conuerſio in ore non accipitur, ſed in corde. Conuerti enim verti eſt. Conuerſio itaq; peccatoris vera tūc eſt, cùm ad Creatoris noſtri beneplacitum vterque noſter homo reducitur, cū & caro noſtra per iniquitatis odium prohibetur à perpetratione facinoris, & per amorē iuſtitiæ mens ſe extendit ad intētionem bonæ operationis Pſalmiſtę voce correpti pœnitentis pronuntians dicit: *Notas mihi feciſti vias vitæ*. Pſalm. 35. Viæ enim vitæ ſunt afflictiones pœnitētiæ, quibus à damnationis ſuę barathro peccator ad ſupernā patriā ducitur, &c.

Pſal. 35. num. 6.

Nemo neſcit Babylonem figuram peccati ſortiri, vnde conuerſus peccator ad Deum per pœnitentiam regreditur. Permittit igitur Deus peccatorem ad Babylonem vſque peruenire, vt viſa fœditate peccati, & conſpecto ſupplicio, quod illi ſupereſt, quàm citiſſimè, & quàm celerrimè conuertatur, & iterum ad Deum redeat pœnitendo; qui ab illo receſſerat delinquendo, quod optimè aduertit Gregor. ad illa verba Mich. 4. *Dole, & ſatage filia Sion, quia nunc egredieris de ciuitate, & venies vſque Babylonem, & ibi liberaberis*. Sic enim habet hom. 10. in Ezechiel. ad med. Quid Hieruſalem, niſi viſio pacis? Quid Babylonia, niſi confuſio vocatur? Quiſquis verò à rectis operibus in peruerſis actibus cadit, quoniā à bono ſtudio ad vitia defluit, quaſi ab Hieruſalem ad Babyloniæ ciuitatem venit. Vnde Pſalmiſta, ne à viſione pacis, ideſt, à bonis actibus captiuus ad Babyloniā emigraret, Domino ſupplicans dicit: *Adiutor meus non emigrabo*. Pſalm. 61. n. 7. Si enim in ſe conſideret, à iuſtitię operibus migraſſet. Sed neque hi, qui à ſtatu rectitudinis in prauam actionem ceciderunt, deſperandi ſunt; quia ecce Propheta ad tranſmigrationem Babyloniæ mittitur; & per Prophetam alium Dominus dicit: *Et venies vſque Babylonem, & ibi liberaberis*. Sæpè enim quis poſtquam in vitiorum confuſionem ceciderit, erubeſcens mala quę perpetrauit, ad pœnitentiam redit; ſeque à ſuis lapſibus bene viuendo erigit. Quid ergo iſte niſi vſque ad Babylonem venit, & ibi liberatus eſt? Qui poſtquam cōfuſus mente peruerſa perpetrauit, hæc ipſa erubeſcens mala, quæ fecit, ſe contra ſe erigit, & bene operando ad ſtatum rectitudinis redit. In Babylonem itaque veniens liberatus eſt, qui per diuinam gratiam oſtenditur etiam de confuſione ſaluatus, &c.

Mich. 4. num. 10.

Pſal. 61. num. 7.

Olim Leuit. 25. tale pręceptum reperimus. *Qui vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi donec vnus impleatur annus*. Quis neſcit peccatorem ſeipſum vendere, vt faciat iniquitatem, & aſtrictum pœnæ æternæ veluti alieno ære preſſum remanere; qui igitur vendiderit domum ſuam, ius ſcilicet, ad æterna tabernacula, quæ domus noſtra ratione gratiæ dici poſſunt, qui hîc ciuitatem, & domum permanentem non habemus, intra annum redimere poterit. Iſich. in gloſſa ait: Annus omnes horas in ſe habet, & dies, & menſes, & circuitus omnes perfectionem ſignificat. Peccatū autem perfectum & diuturnum non niſi perfecta pœnitentia emēdatur, in qua ieiunium, oratio, cilicium, eleemoſyna, & lacrymę peraguntur; per hęc enim plena remiſſio acquiritur, &c. Alij per annū huius vitæ tempus interpretantur;

Leuit. 25. num. 9.

domum verò charitatem & gratiam. Hanc igitur poteſt quis redimere pretio pœnitentiæ, quam ſi omittat, in futuro redimere minimè poterit; proindéque hic curandum maximè eſt, vt redimatur charitas,& amicitia cum Deo, idque perfecta pœnitentia,& conuerſione peracta.

Neque verò ſola veſtigia attendenda ſunt,per quæ ad Babylonẽ deſcendimus,vt ad Hieruſalem reuertamur, ſed lacrymis,doloreque abolenda,ne iterum ad impietatem redeamus, & hoc ſanè recogitare eſt in amaritudine animę tranſactam vitã,quod bene proſequitur Ephræm Tract. de Pœnitentia,multò ante med. dicens:Dicam tibi quomodo quis in pœnitentia reddatur perfectus:vt ratione percepta excuſationem non habeas,quare auſculta. De veneficio, atque incantatione te pœnitet? Omne eius veſtigium extermina. Deſiſti occidere homines? Etiam linguam tuam cohibe, ne calumnietur quempiam, nec maledictis inceſſat, neque ſeſe implicet. De idololatria pœnitẽtiam agis?Fuge diuinationes, auguria obſeruationes, atq; vaticinationes cùm & iſtæ ſint partes idololatrię,quippe in quibus coniecturaliter vaticinia, atque vaticinationes exercentur. Caue attendas Aſtrologis, Mathematicis, ac prodigiorum interpretationibus. De fornicatione doles? Totam eam contemne, ac damna: quoniam omnem ea laſciuiam generat. Abſtine à riſu,à ſcurrilitate,à turpiloquio, à gula, à crapula: nam iſta viam ad fornicationem ſternunt. De iniuſtitia pœnitentiam agis? Omnem eam repelle, atque propulſa:nam omnem hæc auaritiæ exceſſum, ac ſuperfluitatem producit:& poſtquam per cætera vitia ſimiliter diſcurrit, tandem ſubdit. Tu teipſum per pœnitentiam conflas, ac liquefacis, qui peccaſti. Tu teipſum ex mortuis reſuſcitas. Si ergo ex dimidio quid egeris,teipſum iniuria afficis:nam ſi quod propemodum,& paulò minus fit,habetur mutilum,& imperfectum:quantò magis dimidium?Niſi enim in integrũ, atq; perfectum reſipiſcas; ex dimidietate tantùm es iuſtus. Nihil verò profuerit porcũ pro dimidio dumtaxat eſſe mundum, cùm vngulas non ſolidas, ſed ſciſſas habeat,nam omnem abiecit munditiẽ.Et tu niſi perfectè conuerſus fueris, inſtar ſuis, & leporis eris:nam is quoque dimidia ex parte mundus eſt. Ipſe enim ruminat quidem,ſed vngulas nõ habet ſciſſas.Sus verò ſciſſas quidẽ habet vngulas, verùm nõ ruminat;& ambo ſunt ſimiliter immundi. Ait porrò Saluator, *Nolite ſancta proijcere canibus, neque margaritas ante porcos*: vt oſtendat ex dimidietate accedentes, eſſe velut porcos, & ad peccatum reuertentes tanquam canes: quippe qui ad proprium vomitum reuerti ſolent.Plenè igitur & perfectè omnem abs te repelle maliriam,&c.quæ proſequitur, oſtendens quomodo qui per pœnitentiam reuertitur, omne peccati veſtigium debeat abolere, vt perfectam conuerſionem faciat, ac verè dicatur conuerſus,& curſũ omnino mutaſſe, quod videtur dixiſſe Dauid Pſal. 83. cùm ait: *Beatus vir,cuius eſt auxilium abs te,aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lacrymarum, in loco quem poſuit*. Hieron. vertit, *Beatus homo cuius in te eſt fortitudo*, vt ſcilicet, poſſit præualere contra prophanos mores, & inueteratas vitiorũ conſuetudines. Idem Hieron. ex Hebr. *Semitæ in corde ſuo*, idest, Beatus qui in corde ſuo habuit ſemitas adeundi, ſeu quibus adire poſſit ad Deum, à quo per peccatum diſceſſit: hic enim per ſemitas gradiendo, ſingulis in locis, in quibus veſtigium peccati deprehenderit, depreſſus, & humiliatus recogitatione ipſa peccatorum fontem lacrymarum

Matth. 7. num. 6.

Pſal. 83. num. 6.

rum ponet plorantibus oculis, quibus delere poſſit ſordes, & maculas repertas. Paraphraſis Chald. habet *Peccatores, qui tranſeunt per profundum gehennæ, flentes fletus, ſicut fontem ponent illud.* Hoc eſt pœnitentes in hac vita deducent exitus aquarum, quia non custodierunt legem Dei, cùm mente, atque cogitatione per peccata ſua tranſierint, quæ gehennam ipſam merentur, idque recogitabunt, vt ad Dominum conuertantur; eſt enim perfecta conuerſio, quando quis ad quamlibet offenſam dolet, & lacrymatur.

Hoc bene proſequitur Chryſoſt. tom. 3. homil. de B. Philogonio, vbi quærit, qua tandem via ad tantam euaſerit perfectionem ea mulier peccatrix, cuius meminit Luc. in cap. 7. quam etiam pictor ille cœleſtis Lucas in Eccleſia Dei pro typo, & exemplari pœnitentiæ depinxit, vt in ea diſceremus deteſtari peccata, & nouam induere perfectionem. Quoniam, inquit, feruenti animo, flagranti corde, ardenti fide acceſſit, & ſanctos illos, ac ſacros pedes attigit ſolutis capillis, fontibus lacrymarum ex oculis emiſſis, vnguento perfuſo; etenim per quæ deceperat homines, per eadem parauit remedia pœnitentiæ; per quæ auocauerat oculos intemperantium, per hæc emiſit lacrymas; per capillos arte compoſitos multos illexerat ad peccatum, per eoſdem pedes abſterſit Ieſu, vnguento multos velut viſco ineſcauerat per hoc pedes illius lauit. Per oculos itaque, per crines, per vnguentum receſſerat à Deo, per eadem omnino Deum petit, illique adhæret. Iuxta illud Pauli Roman. 6. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.* Tertull. lib. de Reſurrect. carnis, cap. 47. legit: *Sicut exhibuiſtis membra veſtra famula immunditiæ, ita exhibete membra veſtra famula,* &c. Super quæ verba optimè ad rem noſtram Origen. ait: Pudorem hiſce verbis auditoribus incutit Apoſtolus, vt hoc ſaltem obſequij impendant iuſtitiæ, quod priùs impenderunt iniquitati. Currebant priùs pedes veſtri ad effundendum, nunc autem ad liberandum ſanguinem currant. Protendebantur manus priùs, vt aliena diriperent; nunc protendantur, vt propria largiantur. Circumſpiciebāt priùs oculi alienum ad concupiſcendum, nunc circunſpiciant pauperes ad miſerendum, & vniuſcuiuſque membri miniſterium, quod exhibuit vitiis, aptet virtutibus, & actum, quem exhibuit immunditiæ, ad caſtitatem nunc, ſanctitatemque conuertat.

Rom. 6. num. 19.

Melius Chryſoſt. hom. 11. in eandem epiſtol. ſic incipit. Poſteaquam magnam vitę curam, diligentiamque poſtulauit, iubens mundo, ac malitiæ mortui vt ſimus, atque ad peccatorum opus immobiles perinaneamus; viſuſque eſt magnum quiddam, atque oneroſum dixiſſe ac tale, quod humanum tranſcenderit ingenium, oſtendere volens nullum ſe poſtulare onus, quod humeris noſtris incapax ſit, ſed admodum moderatum, & leue id ipſum: humanum quiddam dico, ac ſi diceret, ab humanis cogitationibus, ab iis, quæ in conſuetudinem cadunt. *Sicut præbuiſtis membra veſtra,* &c. Quanquam magno inter ſe Domini ipſi interuallo diſſident, tamen parem, inquit, ſeruituris modum flagito. Oportebat quidem multò etiam amplius adferre, ac tantò etiam amplius, quantò ipſa hęc ſeruitus dominatur illo, tum maior, tum melior eſt; ſed tamen nihil ego ampliùs depoſco. Dices, quis tandem eò vſq, miſer, eò vſque infelici ſydere natus eſſe queat, vt

Digitized by Google

ne ſtudij quidem tantundem Chriſti, quantum peccati, ac diaboli ſeruituti impendat? Igitur audi quæ ſequuntur, atque apertè intelliges, ne iſtud quidem puſillum vos impendere: quandoquidem enim prolatum hoc ſic ſimpliciter nec credibile eſſe, nec acceptabile videbatur, nec audire quiſquam ſuſtinuiſſet, ſe Chriſto tantundem non deſeruire, quantum diabolo deſeruiſſet, per ea, quæ inſequuntur ipſum, hoc adſtruit, ac credibile facit illam ſeruitutem in medium afferens, ac dicens, quo pacto illi ſeruiere. *Cùm enim eſſetis ſerui peccati, liberi eratis iuſtitiæ.* Quod autem ait, hunc habet ſenſum. Dum in malitia viueretis, in iniuſtitia, in ſummis malis, tanta cum obedientia viuebatis, vt prorſus boni nihil ageretis. Hoc enim ſignificant verba hæc, *Liberi eratis iuſtitiæ*, hoc eſt, non eratis illi ſubditi, ſed alienati ab ea prorſus: neque enim ſeruitutis modum diſtribuebatis, partim iuſtitię, partim peccato, ſed ipſos vos totos debebatis malitiæ. Igitur & nunc quoque poſteaquam ad iuſtitiæ cultum vos traduxiſtis, ipſos vos totos ad virtutem date, nullum prorſus vitio locum relinquentes, vt in eo vel æqualem ſaltem modum ſeruare vos oſtendatis: quanquam non ipſius dominij ſolùm, ſed & ſeruitutis quoque magnum adeò ſit diſcrimen. Sic ille oſtendit quomodo Paulus voluerit fieri conuerſionem omnimodam, vt quidquid Deo delinquerat, totum Deo deſeruiat, nouóque obſequio Deo ſoluat, quidquid vitiis impenderat.

Id bene habet Ephræm de Pœnitent. ante med. in hunc modum. Dic mihi, quando fornicationem committebas, nónne anima ſimul cum corpore ad actionem concurrebat? & quomodo nunc corpore dumtaxat vis reſipiſcere, & caſtè te gerere? Quando furabaris, mens tua cum carne admittebatur, & quo pacto nunc dicis, & vis ſolo habitu conſtantiam probare? Leges non iudicant, niſi opus coarguatur, & conuincatur; neque puniunt eos, qui habitu ſolo ſint homicidæ: ſic & Deus non amplectitur pœnitentiam, niſi ea opus firmum, ſolidúmque demonſtret. Multi Regum greſſus, atque inceſſus imitantur; alij tyrannorum actiones: & non tamen ob id tanquam tyranni cenſentur, ac iudicantur, aut illi velut Reges adorantur: & pœnitentes niſi firmiter, atque conſtanter pœnitentiam egerint, tanquam ſimulatores æſtimabuntur. Eſto vas firmum, & ad omne opus bonum perfectus, atque aptatus, vt inter ſanctos theſauros recondaris, &c. quæ in eandem ſententiam proſequitur, oſtendens quomodo perfecta pœnitentia totum comprehendat hominem, & ad omnes illius operationes ſe extendat.

Optima ſunt quæ pro hac re habet Chryſoſtom. homil. 12. in cap. 3. Matth. vbi dicit optimum modum agendi pœnitentiam eſſe, ſi vtique peccatis præteritis aduerſa faciamus. Verbi gratia, aliena rapuit aliquis, incipiat donare ſua propria. Si quis longo tempore diſſolutus eſt, vt etiam à propria vxore cōtinens, &c. affertque elegantem ſimilitudinem. Nec enim vulneratis ſufficit à corpore ſpiculam euellere, ſed oportet remedia adhibere, &c. Et homil. 12. ad popul. poſt princip. adhortatur ad pœnitentiam in hunc modum. Ablue lacrymis peccatorum ſordes; frontem verbera, pulſa pectus, in ſenſum veni eorum, quæ peccaſti: ſi per oculos captus es, ſicut olim Dauid malè apertis feneſtris: ſi contra animam tuam oculi tui fuerunt, concludе in gemitu oculum, quem malè in laſciuia reſeraſti. Vnam noctem (ſcilicet

(ſcilicet Dauid) in iniquitate duxit, & per ſingulas lugebat noctes, penitus talia confitens. Dediſti mihi oculos, vt videam lucem tuam, ego autem his malè proſpexi. Erraui aliquando malè intuitus, malè feneſtras aperui, propterea lacrymis ipſas abluo. Sic igitur oportet lugere, & oculum malè conſpicatum lauare. Et tu vulnus noſti, agnouiſti medicinam, animæ tuæ ianuas munire feſtina. Non oculum tantum, verùm & aures, & os. Iſtæ enim ſunt feneſtræ, per quas pro ſententia vel bona prodeunt, vel mala. Vide ne mors ſubeat tibi per feneſtras tuas, ſed ſint tibi ſemper in oculis honeſtatis mandata. In auribus Dei præceptorum teſtamenta, in ore laudum cantica, & antiqui, nouíque teſtamenti meditatio. Has feneſtras Deo quidem aperire, ſed peccato occludere debemus. Per ſingulas horas glorifica Dominum, non tantùm ſermone, verùm & opere. Dauid quoque Deũ in ſæculum, & in ſæculum ſæculi exaltat: non diem, non menſem, non annum, non luſtrum, ſed omni vitæ tempore. Sic ille docet quomodo in omnibus, & per omnia, atque etiam omni tempore Deo debeamus ſatisfacere pœnitendo, & ea omnia ad Deum, illiúſque obſequium dirigendo, & conuertendo, per quæ in ipſum deliquimus.

Videndus in hanc ſententiam Rupert. cùm ponderat Iacobum aſcenſurum cum vniuerſa familia ſua de Meſopotamia in Samariam ad Bethel conuocata omni domo dixiſſe; *Abijcite Deos alienos, qui in medio veſtri ſunt, & mũdamini, ac mutate veſtimenta veſtra, Surgite, & aſcendamus in Bethel, &c.* Hoc igitur totum verſat Rupert. in animam pœnitentem lib. 8. in Geneſ. c. 12. dicens. Planè hoc ordine, & his profectibus aſcendendum eſt in Bethel, ideſt, in domum Dei,

Gen. 35. nu. 2.

quæ nõ eſt alia, quàm Eccleſia Chriſti. Primum eſt priſtinos abdicare errores, ac deinceps ambulare in nouitate vitæ, quod eſt veſtimenta mutare. Dederunt ergo ei omnes Deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant in auribus eorum. Inaures habebant viri more cæterorum orientalium, quod mollis & effœminati erat animi inſtrumentum; ſignificant autem inaures falſæ doctrinæ phalaras, ſermone nitidas, ſed ſenſu veritatis vacuas eſſe. At ille infodit eas ſub terebinthum, quæ eſt poſt vrbem Sichem. Terebinthus arbor reſinam generans pretioſiſſimam, lignum Crucis, quod virtutis eſt optimæ, ſignificat; ſubter quam omnia peccata noſtra ſepeliuntur, vt eorum vltra nullum veſtigium reperiatur. Sic ille docet quomodo verè pœnitens anima à ſe debeat abdicare priſtinos errores, alioqui fieri non poteſt, vt benè conuertatur ad Dominum ille, qui ſecum defert comitatum voluptatum.

In quam ſententiam videndus eſt Philo lib. 2. leg. allegor. vbi ponderat id, quod olim dixerat Eua in ſui defenſionem. *Serpens decepit me*; exiſtimat enim ſerpẽtem voluptatem eſſe intelligendam; per mulierem autem quaſuis externas, & inordinatas appetitiones, quæ in animam introducunt earum rerum imagines, quas fucata voluptas Adamo, hoc eſt rationi repræſentat. Has igitur ſenſationes, quæ animam perturbare ſolent, recuſare debet anima poſita in via redeundi ad Deum, neque rationis comites eſſe pati, pulchrè autem aduertit idem Philo ad ea verba, quæ noſter Vulgatus legit: *Mulier, quam dediſti mihi*, legenda potiùs eſſe; *Mulier, quam dediſti mecum*, quaſi velit haſce appetitiones non ſibi datas eſſe, ſed ſecum datas eſſe, quaſi non dominus earum fuerit, ſed comes.

Huiuſmodi igitur comites recuſare debet quantum potuerit qui ad Deum conuertitur, ne ſi eos permittat redeuntem perdant, ſibique addicant.

Pro qua re videndus Philo lib. de congreſſu quærend. erudit. gratia, cùm ait has comites ſemper habere animam, quandiu à Deo relegata exulat. Nam, inquit ille, Deus impiam, & iniuſtam animam fucatam à ſeipſo longiſſimè diſſipat in locum voluptatum, concupiſcentiarum, & facinorum, poſtquam voluptas impia animam noſtram occupauit, potiorem amorem ab ea expulit.

Similia habet idē Philo lib. quod merces meretricis non eſt recipienda in ſacrarium, ex quibus conſtat eam animam, quæ recedit à profana vita, & per pœnitentiam ad Deum conuertitur, debere à ſe abiicere quaſcumque veteres, inordinatáſque appetitiones. In quam etiam ſententiam facit ea allegoria, ſiue ſimilitudo, qua vtitur idem Philo lib. de temulentia, cùm aſſerit duas filias Loth genitas eſſe à matre, quæ poſtea in ſaxum mutata eſt, quam non aberrauerit ſiquis appellet conſuetudinem inimicam veritati ſuopte ingenio, & quoties ab aliquo deducitur à tergo reſiſtentem, reſpectantémque antiquas ſodales, & in morem inanimæ ſtatuæ remanentem conſiſtere in medio earum; filiarum autem ſenior vocabatur conſilium, iunior vero aſſenſio; nam conſilium comes eſt aſſenſio: poſt aſſenſionem autem nemo conſultat vlterius. Mens igitur ſedens in ſuo conſiſtorio ſolicitare filias ſolet, & cum grandiori quidem conſilio conſiderat, atque ſcrutatur ſingula; cum iuniori verò aſſenſione facilè quibuſvis annuit, vt infeſta pro amicis complectatur, ſi modò voluptatis eſca inuitet vel minima. Has igitur duas filias, quas improba voluptas genuerat, anima poſita in via redeundi ad Deum à ſe repellere debet, ne pœnitentem detineant, quidlibet enim vitioſum, ſi adhæreat, comprehendit.

Vnde Hierony. ſicut refert Euſeb. in lib. de eius vita, dicebat: Cellulam meam, quaſi cogitationum mearum conſciam pertimeſcebam, & mihimetipſi vehementer iratus ſolus deſerta petebam, &c.

Nulla verò maior ſarcina poterit adeſſe confugientibus ad Deū, quàm proprius appetitus, quem exuere oportet pro viribus, ne præ onere deficiat in via conuerſa anima, ſicut benè aduertit Cardin. Petr. Damian. ſer. de S. Benedicto, in quam ſententiam quemadmodum refert Iuſtus Lipſius lib. de conſtantia c. 2. rogatus Socrates à quodam, cur ſibi peregrinatio non profuiſſet, eleganter reſpondit, quia non te deſeruiſti.

Facit etiam ea ſimilitudo, qua vtitur Poëta in 4. Æneid. cùm introducit Didonem furentem profano amore, quem neque fuga, neque peregrinatione, neque quauis mutatione loci temperare poterat, ſic enim eleganter ait.

Vritur infelix Dido, totaq́ vagatur
Vrbe furens, qualis conjecta ceruа ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor, agens telis liquit volatile ferrum
Neſcius, illa fuga ſyluas, ſaltuſq́ peragrat:
Ethæos, hæret lateri lethalis arundo:
Nunc media Æneam ſecum per mœnia ducit.

Similiſque locus eſt apud Senecam de amante Phædra, cùm ait.

Amorq́;

Amorq́; torret, intima ſæuus volat,
Penitus medullas, atque per venas meat,
Viſceribus ignis merſus, & venis latens,
Vt agiles altas flamma percurrit trabes.

Etenim prauis affectibus confixa anima non illos exuit, ſed transfert peregrinando; vnde Auguſt. in Pſ. 51. ait. Minaris ei (ſcilicet peccatori) & tu cùm ei minaris, quò eum vis mittere à dimitte illum in ſe, vt mutum ſæuias, ſubiecturus es eum beſtiis, in ſeipſo peior es beſtiis; beſtia enim lacerare corpus eius poteſt, ipſe cor ſuum ſanum relinquere non poteſt, interiùs in ſeipſum ſæuit, quod pulchrè dixit Seneca Tragic. in Med. act. 2. Cùm abire facit à ſua anima omnes furias, ipſam ſatis ſibi furiam eſſe dicens. Debet igitur ea anima, quæ ad Deum conuertitur adeò omnimodè conuerti, vt non ſolùm deſerat exrerna, quæ ipſam retardare poſſent, ſed interna etiam, quæ in memoriam priſtinorum ſcelerum poſſent inſeruire, qua de re plura habet Philo lib. de migrat. Abrah. cùm explicat verba illa Geneſ. 12. *Egredere de terra tua,* & lib. quis ſit hæres diuinarum rerum.

Leuit. 4. nu. 28. Leuit. 4. nu. 28. præcipitur, vt ille, qui peccauit poſtquam intellexerit peccatum ſuum, offerat oſtiam Domino capram immaculatam. Quo in loco Iſych. & Rodulph. pœnitentiam intelligunt, & Gloſſa interlinealis, quæ aduertit pœnitentiã oriri ex notitia peccati, aliter enim, inquit, non pœnitet; aduertit etiam capram debere eſſe immaculatam. Immaculatam, inquir, oportet eſſe pœnitentiam, ideſt, ſine peccato, cuius pœnitet, ne vel voto, vel facto ſe ad aliud inclinet. Aduertit autem. Incognitus in Pſalm. 50. cùm præcepe-rit Deus offerri in ſacrificio pœnitentiæ capram. Offerar, inquit, ſe admodum capræ, quæ ſecundùm Phyſicos carnes habet ſiccas, ſic efficiatur per pœnitentiam, & ieiunium, pilos aſperos, ſic in veſte: per vias aſperas pœnitentiæ graditur.

Sed adhuc poſſumus huic expoſitioni addere, quòd capra peculiare hoc habet, nempe caput aliquoties retro conuertere, dum aufugit; nam pœnitens anima dum peccata fugit, & ad Deum confugit, ſeſéque illi offert, debet ad tranſactam vitam, & præterita peccata ſe conuertere, vt ea deteſtetur, lugeat, & caueat, & pœnitendo ſoluat, vnde Bernard. ſer. 3. de S. Andrea ait. Tranſi ad pœnitentiam vltricem vitiorum, altricem virtutum, &c. Fieri verò non poteſt, vt virtutes aſſequatur, qui peccata non deteſtatur. Defectus cuiquam poſſet videri alicui in eo, quod anima ad Deum conuerſa, adhuc tamen conuertatur in via conuerſionis ad aliquid, oculóſque, & vultũ auertat à Deo quem quærit. Eſt ſiquidem vera pœnitentia, perfecta, & õmnimoda ad Deum conuerſio: at à Deo auerti aliquando, vt præterita lugeamus mala, tranſactámque, & iniquam viam deteſtemur, hoc ſanè perfectæ conuerſionis indicium eſt; perfectè ad Deum conuerſa fuerat Magdalena, cui multa, omnia vtique peccata dimiſſa fuerãt, quia multum dilexerat; adhuc tamen conuerſa retrorſum aſſeritur poſt reſurrectionem, & in tali conuerſione Chriſtum Dominum vidiſſe Ioan. 20. Dixerant illi Angeli; *Mulier quid ploras? dicit eis, quia tulerunt Dominum meum, & neſcio vbi poſuerunt eum. Hæc cùm dixiſſet conuerſa eſt retrorſum, & vidit Ieſum ſtantem.* Ioan. 20. nu. 14.

Pulchrè ſanè ad rem præſentem hoc deducit Rupert. lib. 14. cõment. in Ioan. dicens. Mirum quod mulieri

viſione

viſione Angelica præoccupata vacarit conuerti retrorſum, niſi quia & in hoc myſterium eſt, dum non conuerſa eſt retrorſum, ita vt vnde, & qua venerat, rediret, ſed ita vt Ieſum ſtantem videret, & paulatim agnoſceret. Sic denique Gentilitas Saluatore cognito retrorſum conuerſa, ideſt, præteritas iniquitates confeſſa eſt, & ſic eas pœnitendo reſpiciens in eum, cui dorſum verterat, ſuam conuertit faciem. Sic ille proponit quomodo melius Deum agnoſcat, qui ſua nouit recogitare delicta, quomodo item oculus propria intuens ſcelera, dum ea luget, perpurgetur, perſpicaciórque reddatur, vt Deum conſpicere, & contemplari valeat.

Vnde Beda in lib. 1. Reg. adnotauit congruenter ea verba 1. Reg. 17. *Porrò Saül, & viri Iſraël venerunt in vallem Terebinthi.* Terebinthus, inquit ille, arbor eſt lacrymas, & reſinam præſtantiſſimam manans, quæ diſſoluta quæque coniungit, & ſciſſa conglutinat: talis autem eſt ea anima, quæ peccatorum memor, eadem deteſtatur, profuſiſque lacrymis ſoluit, hæc arctiùs Deo coniungitur, & conglutinatur.

1. Reg. 17. nu. 2.

Quæ fuit ratio, ſicut ponderat Theodoret. q. 40. in Geneſ. cur Adamus poſt peccatum è regione paradiſi poſitus fuerit, vt priſtinā vitam dolore carentem in memoriam reuocās odio proſequeretur peccatum, quod ei in cauſam fuerat tot laborum. Videndus in hanc ſententiam Chryſoſt. homil. 12. ad popul. poſt princip. vbi pōderat id, quod Paulus dixit 1. Timot. 1. *Fidelem me exiſtimauit, ponens in miniſterio: qui priùs blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus.* Ait ergo Chryſoſt. Etſi peccaueris, & tibi peccata Deus remiſerit, veniam quidem ſuſcipe, & gratias age: peccati verò ne obliuiſcere, non vt teipſum cogitatione conſumas, ſed vt animam doceas non laſciuire, neque rurſum in ea relabi, ſic & Paulus fecit, cùm ait; qui priùs fui blaſphemus, &c. Traducatur, inquit, vita ſerui, vt appareat humanitas Domini. Etſi enim peccatorum veniam accepi, non tamen eiicio peccatorum memoriam. Nec hoc ſolùm Domini benignitatem demonſtrabat, ſed & illum clariorem faciebat. Cùm enim didiceris, quis priùs fuerit, tum ipſum magis admiraberis: & cùm videris ex quo quis factus fuerit, tunc ipſum magis acceptabis, &c.

1. Timot. 1. n. 13.

Suffragatur huic doctrinæ August. 11. confeſſ. cap. 9. vbi ita incipit. Nunquid Domine cùm tua ſit æternitas ignoras quæ tibi dico? Cur ego tibi tot narrationes digero? Non vtique vt per me noueris ea, ſed affectum meum excito in te, & eorum, qui hæc legunt, vt dicamus omnes. Magnus Dominus, & laudabilis valdè. Iam dixi, & dicam, amore amoris tui facio iſtud. Affectum ergo noſtrum patefaciamus in te, confitendo tibi miſerias noſtras, & miſericordias tuas ſuper nos. Narraui multa, quæ potui, & quæ volui, quoniam tu prior voluiſti, vt confiterer tibi Domino Deo meo, quoniam bonus es, quoniam in ſæculum miſericordia tua, &c. Et Author lib. de vera, & falſa pœnitent. apud Auguſt. tom. 4. qui liber etiamſi conſtet ex cap. 17. non eſſe Auguſt. totus tamen tranſcriptus eſt in decreta, & ſententias, hic igitur cap. 13. loquens de pœnitente ait. Omnes fructus ſuæ pœnitentiæ paruos habeat, nūquam credat ſufficere, ſemper doleat, ſemper coram Domino, ante quem peccauit, erubeſcat; dolorem cum vita finiat. Nam ſi Apoſtolus etiam peccata per Baptiſmum remiſſa continuè plorat, nobis etiam ſuper fundamentum Apoſtolorum poſitis, quid præter

præter plorare reſtat? Quid, niſi ſemper dolere in vita? vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si autem pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia. Tandiu enim gaudeat, & ſperet de gratia, quandiu ſuſtentatur à pœnitentia. Dixit enim Dominus Ioan. 5. *Vade, & amplius iam noli peccare.* Non dixit, nec pecces: ſed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo ſeruabitur, niſi dolor continuè in pœnitentia cuſtodiatur! Hinc ſemper doleat, & de dolore gaudeat, & de doloris pœnitentia, ſi cótigerit, ſemper doleat, & non ſemper doluiſſe doleat. Et cap. 8. oſtendit, cur pœnitens ad Deum conuerſus adhuc ad peccata ſua debeat conuerti; ex eo enim, quod miſericordiſſimum contemplatur Deum, fiet vt grauiora reputet peccata ad hoc, vt magis de illis doleat, & pœniteat. Nullum, inquit, peccatum adeò paruum, quod non creſcat neglectum. Non enim conſiderandum eſt quod fecerit, ſed quem offenderit: quàm bonus eſt, quàm pius, quàm propitius, &c. Talem Patrem offendere, contra ius voluntatem aliquid committere, animaduertentibus, ac ſe non ignorantibus quàm eſt crudele? Vnde qui ſe cognoſcũt, ſicut ſemper peccant, ita ſemper plorant, vt totam vitã ſuã, quæ eſt tẽtatio ſuper terram, plorent tota vita ſua. Et c. 17. in med. Peccator debet dolere de crimine, & de omni eius varietate. Ezechiel. 33. *Quacunque hora peccator ingemuerit, & conuerſus fuerit, vita viuet.* Dixit conuerſum, non tantùm verſum vita viuere. Verſum quidem puto, qui dolet de crimine, conuerſum, qui dolet de omni eius varietate. Vertitur à peccato, qui iam vult dimittere peccatum: conuertitur, qui iam totus; & omnino vertitur, qui iam non tantùm pœnas non timet, ſed ad bonum Domini contendere feſtinat.

Ioan. 5. num. 14.

Quæ conuerſio ſi contigerit alicui etiam in fine vitæ, deſperandum non eſt de eius remiſſione, &c.

Vt igitur vera conuerſio contingat, debet peccator & ad Deum conuerti, & ad peccata ſua, vt illum amet pro bonitate, illa deteſtetur pro malitia, quam habent. Facit etiam in hanc ſentẽtiam id quod notauit Auguſt. in Pſalm. 50. in omnibus ſcilicet verſibus illius Pſalmi ſuorum delictorum memoriam proponere, eademque Deo confiteri, quaſi ob oculos deferens, ne ei vnquam placere poſſint, vt ad eadem redeat, qui eadem ſemper dolet, & lacrymatur. Nam ſicut dixit Iſidor. 2. de ſummo bono. Irriſor eſt, non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet, nec videtur Deum poſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus. Et Auguſt. in ſoliloq. Inanis eſt, inquit, pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat: nihil proſunt lamenta, ſi replicentur peccata, nihil valet à malis veniam poſcere, & mala de nouo iterare.

Hinc intelligetur, cur adeò placuerit Deo pœnitens publicanus, qui deſcendit iuſtificatus in domum ſuam, quod pectus ſuũ tundes propitiationem Dei inclamauerit. Luc. 18 quod bene expoſuit Hieron. in vita Hilar. vbi ait. Iratus itaque ſibi, & pectus pugnis verberans, quaſi cogitationes cæde manus poſſit excludere, &c. Tundendo itaq; pectus quaſi pugnis volebat impias cogitationes, & peccata per aſsẽſum cõmiſſa è domo pectoris ſui reiicere nitebatur; ſic enim & malè moratũ puerũ herus è domo ſua tædio tandem affectus proiicit.

Sed hęc Hieronymi locutio altius aliquid mihi continere videtur, idque vt explicem, aſſumo locum ex Ephræm tract. de pœnitent. ante fin. vbi aſſerit mentem, animamque noſtram non alia manu ad ſe attrahere, & amplecti ſcelera quàm volun-

Ioan. 10. num. 28. tatis aſſenſu; eſt ſiquidem voluntas manus, iuxta illud Ioan. 10. *Nemo rapiet eos de manu mea*, ideſt, ex decreto voluntatis diuinæ nemo prædeſtinatorum excidet. Et Act. 4. *Quæ manus tua, & conſilium tuum decreuerat fieri.* Vbi etiam manus pro voluntate diuina ſupponit. Ait ergo Ephræm. Conſenſus mentis, ac cogitationis eſt manus: Exempli gratia: Inuidia manu non fit, verùm animo perficitur. Conſidera igitur, & pœnitentiam in ſimilibus fieri delictis. Hæc ille.

Actor. 4. num. 28.

Sicut igitur & voluntas conſentiendo delicta amplexatur, & ad ſe attrahit; ſic & eadem voluntas deteſtando peccata eadem à ſe expellit; idque vt exteriori etiam actu videatur facere, manibus quidem ipſis corporeis pectus tundens oſtendit à ſe quidem maximis iniuriis affecta velle repellere ſcelera omnia è domo pectoris ſui.

In quam ſententiam videndus Cęſarius Arelat. Epiſc. homil. 34. Vbi loquens de eodem publicano ait: Pectus ſuum tundebat, & peccata intus incluſa, quaſi iudex ſeueriſſimus verberabat. Et Zeno Veronenſ. Epiſcop. ſerm. 1. in Pſalm. 129. ait: Publicanus pectus crebrò percutiens quodammodo cor ſuum manu verecundè caſtigat, &c. Deprehendit hoſtes etiam ſibi infenſiſſimos aſſenſus eos, quibus peccatis annuerat, eoſdem igitur velut inimicos verberat, & tanquam impios delinquentes apud ſe punit, plagiſque afficit, ac tandem necem infert; tundere pectus, ait Auguſt. ſerm. 8. de verbis Domini, eſt arguere quod latet in pectore, & euidenti pulſu occultum caſtigare peccatum. Et ſerm. 36. Percutiebat pectus ſuum, pœnas à ſe ipſo exigebat. Euthym. propterea publicanum percuſſiſſe pectus, quod plagis dignus eſſet. Theophylact. verò ait: Percutit cor publicanus vt excitet quod dormierat, &c. Dormit in peccatis cor; excitandum eſt ad pœnitentiam, idque fit, cùm verberatur, & tunditur, vt euigilet, oculóſque aperiat, ac conſideret, & agnoſcat infelicem ſtatum, in quo iacet.

Sed adhuc mihi videtur & ipſa tunſio peccatoris ſignificare contritionem peccatorum, quibus in cineres, & in puluerem rediguntur. Pro qua re recolendus eſt locus apud Auguſt. in Pſalm. 73. vbi ex illo dicti Pſal. 73. *Tu confregiſti capita draconum: dediſti ea eſcam populis Æthyopum*, atque ex illo loco Exod. 32. Quando Moyſes arripiens vitulum combuſſit, & contriuit vſque ad puluerem, docet conterenda eſſe peccata. O ira prophetica, inquit Auguſt. & animus non turbatus, ſed illuminatus. Quid egit? Mitte in ignem, vt forma ipſa priùs confundatur, minutatim comminue, vt paulatim conſummatur. Et dictum erat Petro Actor. 10. *Macta, & manduca.* Quid eſt macta, & manduca? Occide quod ſunt, & fac quod eſt, &c. Eſt pœnitens homo iratus ſibi, ſicut dixit idem Auguſt. ſerm. 35. de verbis Domini ſecundùm Luc. cùm interpretatur ea verba Pſalm. 4. *Iraſcimini, & nolite peccare.* Volo vos iraſci, ſed non vt peccetis; vt autem non peccetis, quibus deberis iraſci, niſi vobis? Quid eſt enim homo pœnitens, niſi homo iratus ſibi? Vt accipiat veniam, de ſe ipſo exigit pœnam. Similia habet ſerm. 36. etiam ſuper Luc. cùm de Publicano dixit iratum fuiſſe contra ſe ipſum, & de ſe ipſo percutiendo pectus ſuum pœnas exigiſſe.

Pſal. 73. num. 14.

Exod. 32. num. 20.

Act. 10. num. 13.

Cùm ergo verè pœnitẽs iratus ſibi ſit proinde apud ſe pugnis conterit, & cõminuit ſcelera ipſa pectore incluſa, & in puluerem redigit, quò faciliùs qualibet aura diſpareant, & in

in aëra ferantur: nam ſi puluis à facie terræ vento ipſo proiicitur, contuſa quidem,& contrita peccata iteratis tunſionibus à facie Dei auolant, ne iterum imputentur peccatori verè pœnitentes, & conterenti cor,& pectus ſuum, vbi fons eſt, & ſedes peccatorum.

Hoc igitur faciendum dicit Ezechias,cùm ait ſe recogitaturum omnes annos præteritos in amaritudine animæ,& ſanè quoniam, ſicut dixit Nazianz.orat.15.poſt med. omni vitio carere, hominis modulum excedit,ſoliúſque Dei eſt(nihil enim de Angelis dico, ne vitioſis affectionibus occaſionem demus, atq; improbis affectionibus feneſtram aperiamus)perditè autem, & incurabiliter ægrotare,prauæ illius, & aduerſariæ naturæ,atque eorum, qui ab ea afflãtur:at verò poſt peccatum ad meliorem mentem redire, hominum eſſe, verùm proborum, & qui ex ea claſſe ſint,quę ſalutē conſequitur.Hæc ille.

Proinde nos qui cùm homines ſimus cadimus, & in diuerſa ſcelera incurrimus; eorum correctioni ſtudentes pœnitentiam de illis agamus, & recogitemus in amaritudine cordis omnes animi ſordes,& actus vitę noſtræ; nam nullum poſt mortem ſupereſt remedium illis, qui modò non conuertuntur. Venturam enim iram tunc fugere peccator non valet,ait Gregor.hom.20.in Euang.qui nunc ad pœnitentię lamenta non recurrit. Et Chryſolog. ſerm.167. ait: Currat pœnitentia,ne pręcurrat ſententia; ne iudicemur, iudices noſtri ſimus;demus nobis pœnitentiam; vt poſſimus nobis auferre ſententiam. Ferat amaram pœnitentiæ curã, qui debitam ſanitatē ſeruare noluit. Cui vita ſua chara eſt, dura nulla eſt curã. Medicus non ſit ingratus,qui per dolorem reuocat ad ſalutem,&c. Vide, ait Chryſoſt. epiſt.22. ad popul. quomodo Ierem.1. primùm virgam videt Propheta,poſtea ollam ſemper ardentem, demonſtrans, quod non ſuſtinentem virgæ caſtigationē,ignis ſuſcipit,&c.

Ne igitur in æternùm arſurus intres inextinguibilem ollam, ſuſcipe potiùs temporalem virgam,quę licèt plagas inferat,tamen Regiam dignitatem futuram, & coronam gloriæ præmonſtrat. Imò ad aſſumptionem illius virgæ,iuſtitiæ ſcilicet de nobis faciendę,iuſtitia ipſa,& pax oſculantur,& aſſociantur, quod bene proſequitur Guarric.ſer.5.de aduentu Domini ante med. in hunc modum. In hac pœnitẽtiæ via grato, atque hilari occurſu obuiant ſibi,ſeq; oſculantur iuſtitia, & pax:iuſtitia ſcilicet hominis ſeſe punientis, & pax Dei ignoſcentis,lætum,ac iucundum celebrãt in oſculo ſancto fœdus reconciliationis. *Hæc via,* inquit Iſai.35. *ſancta vocabitur,*quia nimirum ſanctificatio eſt peccatorum, perditorumq; ſalus. *Iſai. 35. num. 8.* Quanta verò virtute, ac reuerentia ſanctitatis præmineat, inde probat Propheta, *quia non tranſibit*, inquit, *pollutus per eam.*O mi Iſaĩa,ibunt igitur qui polluti ſunt per aliam viam? Imò potiùs huc omnes, huc veniant, hac incedant:immundis enim pręcipuè Chriſtus hanc viam ſtrauit qui venit quęrere,& ſaluum facere,quod perierat in viis ſeculi. Quid igitur? tranſibit pollutus per viam iſtam ſanctam?abſit. Veniat quantumlibet pollutus,non tamē tranſibit pollutus per eã, quia cũ trãſierit iam pollutus non erit.Admittit quidem via ſancta pollutũ, ſed ſtatim abluit admiſſum; quia diluit omne cõmiſſum, tãquam verè baptiſmus alter pœnitentiã,&c.

Ecquis erit qui tam ſanctam viam ingredi vereatur, quique tam mobiliter in malo perſiſtere audeat, quod propriè ad diabolum pertinet. Vnde diuinũ oraculũ Ier.8.ait: *Dices ad eos:* *Ierem. 8. num. 4.*

hæc dicit Dominus. Nunquid qui cadit, non reſurget? & qui auerſus eſt, nõ reuertetur? Quare ergo auerſus eſt populus iſte in Hieruſalem auerſione magna? Vbi optimè Sanctius ait: Quia errauit à via, ne omnino deuius in præcipitium ruat, ad ſemitam veram, quam reliquit, cùm primùm deerraſſe ſe cognoſcit, reuertitur. At tu Hieruſalē in eo, in quod cecidiſti cœno turpiter volutaris, cumque habeas quotidie duces, qui te ad viam à qua digreſſa es, ſine errore reducant, tu tamen errare cæca mauis, quàm certis, & tutis inſiſtere veſtigiis. Ne igitur ſimiles ſimus pertinacibus Iudæis, & cõtentioſis filiis diaboli, curſum ſiſtamus, & reuertamur, ac conuertamur ad Dominum, facilis vtrique conuerſionis iſta via, facilis & pœnitentiæ ſolutio, atque peccatorum expugnatio. Qua de re videndus erit Ambroſ. lib. 2. de pœnitent. cap. 8. in fin. cùm ponderat longè faciliorem ſolutionem habere debita apud Deum, quàm apud homines: apud iſtos enim non ſoluit, niſi qui eadem reddit, quæ debet: at apud Deum, ſola voluntate, animo, & retractatione fit ſatis omnibus debitis. Vnde & Ezechias in præſenti, non ait ſe facturum aliquid externi operis & ſolutionis, ſed tantummodo ait: *Recogitabo tibi:* quæ maior autem facilitas poteſt reperiri ſolutionis, quàm voluntate ſatisfacere debitori, aut quam excuſationem habebit apud Deum ille, qui te tam ſua, tamque ad manum habita, qualis voluntas eſt, noluerit ſoluere. Sic ergo habet Ambroſ. Plura ſoluendi habet ſubſidia, qui Deo, quàm is, qui homini debet. Homo pecuniam pro pecunia repoſcit, quæ non ſemper debitori præſto eſt: Deus affectum exigit, qui in tua poteſtate eſt. Nemo pauper eſt, qui Deo debet, niſi qui ſeipſum pauperem fecerit. Et ſi non habet quæ vendat, habet quæ ſoluat. Oratio, lacrymæ, ieiunia, debitoris boni cenſus eſt, multoque vberior, quàm ſi quis ex pretiis fundorum, pecuniam ſine fide deferat. Denique pauper erat Ananias, cùm vendito agro pecuniam deferret ad Apoſtolos, vnde nec ſoluere ſe potuit, ſed implicauit Actor. 5. Diues illa vidua, quæ duo æra minuta in gazophylacium miſit, de qua dictum eſt Luc. 21. Hæc vidua paupercula plus omnibus miſit; non enim pecuniam Deus, ſed fidem quærit. Sic ille.

Cùm ergo ſola voluntate, & deteſtatione animi, debita ſoluantur, quis prætendere poterit excuſationem aliquam, etiamſi multis debitis, & peccatis commiſſis ſit implexus. Latiùs hoc ipſum proſequitur Ephræm tractatu de pœnitent. ante med. vbi oſtendit, quàm facilior ſit in lege gratiæ peccatorum ablutio per pœnitentiam, quàm olim conſtiterit legalis mundities per purificationem, & ablutionem in luſtrali aqua; tunc enim opus erat ſacrificio, & victima offeréda, quæ non tam facilè cuique poſſet obuenire, maximè ſi pauper eſſet; modò verò ſine diſpẽdio, pro volũtate tantùm cuiq; adeſt pœnitentia, qua verè purgantur, & remittuntur peccata, vnde nemo poterit modo excuſari circa ablutionẽ factam per contritionem, cũ præſto ſemper ſit gratia Dei, quæ cũ voluntate noſtra potiores partes agit, quãtumcumque olim poſſet de impoſſibilitate cauſari præ inopia, cùm pretium ad coëmendam victimam non haberet. Sic ergo habet Ephræm loquens de Chriſto Domino. Ipſe paſtor noſter eſt, & nunc, & in paradiſo deditque pœnitentiam, tanquam aquam purificatiuam. Quare ſi peccatis delictiſque abundemus, in ipſa abluamur: habemus eam pro lauacro, non ſolùm regenerationis, verùm

verùm etiam reparationis. Si quid peccauerimus, per ipſam abluti,mũdi euadimus. Habuit lex vitulæ cineres (Leuit.16.n.30.& Hebr.13.nu.11.) in aſperginem: at nos pœnitentiæ mortificationem habemus. Ibi per cineres purgabantur: nos autem panem, tanquam cineres, comedentes, culpis, atque criminibus liberamur. Lex etiam hyſſopum ad purgationem dabat, Leuit.14.& Num.19. Euangelium verò herbarum eſcam ad veniam,per pœnitentiam adnuntiat, Matth.3. herbis veſcens Baptiſta, ſeipſum virum perfectum reddidit: quia de pœnitentia prædicans, ipſe pœnitẽtibus ſcopus euaſit.Continebat, & aſperſio aquam purgationis, quia & apud nos mẽſura,pœnitentes,aquam bibunt. Dei altare eſt pœnitentia: nam per ipſam peccantes eum placant. Quin & ſumptu liberum reddit accedentem: vt quantum ſit inter legem, & Euangelium diſcrimen intelligamus. Frequenter propter ſumptus aliqui in lege recuſabant ſua renuntiare peccata: fiebàrque occaſio mali, parſimonia ſacrificij, victimæ inopia: ſed ademit hoc Chriſtus adueniens, dans pœnitentiã, quæ ſacrificium eſt ſine ſumptu. Arbitror ſerpentem gaudere ſolitum ob raritatem ſacrificantium: crimen enim reperiebat violatæ legis. Duplici arguebantur malo abſtinentes,& quia non confitebantur peccata,& quia legem deſpiciebant. Vides quãta in nobis contulerit beneficia Saluator? Nam per pœnitentiam virúmque radicitus exterminauit. Multi etiam non auari, non parſimoniæ dediti, verùm pauperes non ſacrificabãt:at pœnitentia etiam pauperum prætextum anticipat: ſi facilè victimam non inuenirent,non ſacrificabant:at pœnitentia omnium prætextum, cauſámque compeſcit ac reprimit, conſcientiæ ſacrificium afferens; non enim quærit arietem, ſed confeſſionem, non ouem poſtulat in ſacrificium, ſed de conſcientia confeſſionem. Non habes turturem peccator? Ingemiſce, & Deus ſupra turturem hoc tibi computabit. Non habes ouem? Lacrymas funde, & pro ſacrificio æſtimabitur tibi. Non habes columbã? Adnuntia Deo peccata tua, & fient tibi holocauſtomata.Si oraueris,ſuſcipiet Deus tanquam vitulum precationem tuam. Si verè,atque legitimè procideris ei, ſuper tauri victimam computabit ſtudium tuum. O maximam pœnitentiam! O res admirabiles in ea reconditas! quia vna cùm ſit, omnia poteſt. Terra fructus præbet, & armenta lanã: at pœnitentia tanquam terra eſt, & ſicut firmamentum:quia loco fructuum, ac volucrum fit peccatoribus. Cur opus tibi eſt comparare ouem? Pœnitentia Eccleſiæ armentum eſt. Quorſum opus habes emere auem? Hominibus pœnitentia eſt pro volucribus, Deum placans. Cur neceſſe tibi eſt coquere ſimilam? Pœnitentia citra fumigatum laborem intercedit pro te apud Deum. O maximam Euangelij gratiam! quoniam totam legem correxit.Ipſe ſibi populus in Eccleſia quodammodo ſacerdos efficitur, quia conſcientiam habet pro ſeſe ſacrificium offerentem. Ex corde orat, & ipſe pro ſeipſo Dominum placat. Non igitur in lege impletur oraculum Moyſis: ſed in Euangelio conſiſtit. Ait enim ad Iſraël: *Regale ſacerdotiũ,gens ſancta.* Similitérque Iſaias. *Vos autem*, inquit, *vocabimini ſacerdotes Chriſti, miniſtri Dei omnes.* Cæterùm nullus ex Iudæorum populo ſeipſum Deo offert: at in Eccleſia, etiam peccatores pœnitentiam agentes, ſacerdotes fiunt: quia ſeipſos Deo, tanquam victimam offerunt.O efficacẽ pœnitentiæ gratiam! *Exod.19.* *1. Pet.2.* *Iſai.61.*

quoniã peccatores Sacerdotes creat. O maximã in ea conſolationẽ, quoniam Sacerdotalem pœnitẽtibus dignitatem tribuit. Nondum peccator liberatus eſt debito:& debitum iam per pœnitentiam ſuperat. Nondum onus depoſuit:& per gratiam ſubleuatus eſt. Propitiationem, atque remiſſionem non promittit, ſed largitur. Non ſpe lactat peccatorem: ſed ſuadet ei,vt ſola voce liberetur. Dicit ad eum: agnoſce quod habes, & non expectes. Sed beneficium adhuc maius. Intellige quod tenes: & perſuaſum ſit tibi de futuris ex conceſſa tibi gratia. Agnoſce diuinam miſericordiam; quia libenter te amplectetur accedẽtem ad ipſam;& oſtendet tibi benignitatem: quia te ante remiſſionem Sacerdotem conſtituit. O diuinã gratiam! Quia antequam accipiat,prior concedit; & cùm exiguum quidpiam cernat, magna donat. Nondum peccator ingemuit, & iam ipſi libertatem loquendi donauit. Nondum lacrymas fudit: & præueniens, aditum ad ipſum patefecit.Magna pœnitentia,& Deo longè dilectiſſima: quoniam volũtatem ipſius verè efficit, & Pontificis partes coram eo agit. Nã ecce & Sacerdotes ipſi quotidie creat. Hæc menſa eſt Domini: quippe per quam hominum eſt ſalus. Dicitque Saluator:
Ioan. 4. nu. 34. *Meus cibus eſt,vt faciam volũtatem Patris mei,qui in cœlis eſt.* Reuera igitur pœnitentia Dei eſt panis admirabilis: comedit enim per ipſam confeſſionem conſcientiæ, bibitque per pœnitentiam, lacrymarum affectionem. Fructum boni odoris capit ex ea, verum ſuſpiriorum ſenſum velut vinum fragrantiſſimum accipiens. Varia, atque diſtincta Dei fercula ſunt iſta: continentia, atque temperantia, ieiunium, vigilia, & precatio prolixa, ac renuntiatio cum humilitate:his quippe lætatur Deus, pluſquam aliis victimis. Ait enim in Pſalmis: *Nunquid manducabo carnes taurorum? aut ſanguinem hircorum potabo?* Pſal. 49. nu. 13. Quid ergo Deus comedit ô Propheta, & quonam potu delectatur? Reſpondet Dauid, & ait. Cupis vt comedat Deus? Si vis paſcere Deum; *Immola Deo ſacrificium laudis:* Ibidem. & omnem eiuſmodi victimam ſuſcipiet: & redde Altiſſimo vota tua:offerẽſque ipſi potũ optimũ,&c.

Quis denique non accedat confidenter ad iratũ,offenſũmque Deum, cùm videat qua facilitate eius ira vincatur, & ſedetur, quantumuis & nos æternam mortem mereamur, & ille perpetuum minetur interitum. Nónne tibi videtur indictum bellum irato Domino à Niniuitis, c.3. Cùm *prædicauerunt ieiunium & veſtiti ſunt ſaccis à maioribus vſque ad minores.* Ion. 3. 5. Hebr. *Clamauerunt ieiunium.* Septuag. *Voce præconis*, id factum legunt: Sic vtique bellum proclamatur præconis voce, qua milites congregantur:vnde Ambroſ.ibi cõmendat Regis prudentiam, qui non ad vicinas gentes legatos miſit ad implorãdum auxilium armatorum militum, ſed ſuos conuocat ad arma pœnitentiæ: quia tamen & alterius generis hoc bellum eſt, faciliorẽmque cõgreſſum ſortitur;cùm ad prælium cum hoſtibus milites eligantur, in hoc cuiuſcumque conditionis fuerit miles,admittitur,non ſolùm ſiue nobilis,ſiue ignobilis, ſiue magiſtratus, ſiue priuatus vir, quemadmodũ Theophyl. & Theodor. hũc locum intelligunt, ſed cuiuſcumque ætatis, ſicut Hieron.voluit,ſenes,viri,iuuenes, infantes,atque etiam, quod maius eſt,fœminæ. Itaque de more ducis in bello publica præconis voce in aciem vocantur milites,pœnitentes, ieiunantes, & cilicio armati, quod pulchrè notaſſe videtur Hiero. ad hũc locum cùm aſſerit quaſi in aciem prodiiſſe

pœni

pœnitentiam ſuis armis paratam ad victoriam comparandam. Saccus enim, & ieiunium arma ſunt pœnitentium: imò & ieiunium vires ſpirituales miniſtrare ſolet; etenim caro de ſuo proprio incommodo inſtauratur, ſicut dixit Tertull. lib. de Reſurrect. carnis cap. 8. & Bernard. ſer. 1. in capite ieiunij ait. Mens impinguatur in ieiunio, ſicut dictum eſt in Pſal. 32. *Vt alat eos in fame*; pluráque habet ſer. 66. in Cant. Videndúſque erit Nyſſen. lib. de Virginit. cap. 22. & Gregor. Magn. 4. Moral. cap. 30. & homil. 4. in Ezechiel. & lib. 3. Dialog. c. 24. Auguſt. lib. Quęſtion. veteris, & noui teſtam. q. 120. & lib. Quæſtion. in Geneſ. q. 160. Ambroſ. ſer. 40. & Philo lib. cui titulum fecit; Reſipuit Noë. Saccum etiam Niniuitæ induerunt in morem militum, qui interdum addere ſolent ea, quibus vires naturales protegantur, loricam, thoracem, ſimiliáque alia: talis planè eſt ſaccus ad pœnitentiam, ſiue cilicium, ſicut docet Amos in cap. 8. *Inducam ſuper omne dorſum veſtrum ſaccum, & ſuper omne caput caluitium*; hoc autem factum eſſe conſtat obſidentibus Aſſyriis Samariam, vt quod alij armis efficere non potuerant, cilicio perficerent. Et quod lacrymæ arma ſint, quæ inuincibilem vincunt, præter multa, quæ ſæpè diximus, deducitur ex illo loco 2. Reg. 1. vbi in morte Saulis, & Ionatæ Dauid præcepit, *Vt docerent filios Iuda arcum*. Vbi per arcum intelligitur lamentationis carmen, & planctus; ſicut apud Vatabl. habetur planctus; quia verò & pœnitentium lacrymæ arma eſſe nouerant, inde ad planctum deductum eſt nomen arcus. Adhúcque locum illuſtro ex illo alio Ierem. 9. *Docete filias veſtras lamentum, & vnaquæque proximam ſuam planctum.*

Amos 8. nu. 10.

2. Reg. 1. nu. 18.

Ierem. 9. nu. 20.

Sicut igitur & militare exercitium edoceri ſolet, quo armis congrediatur cũ hoſtibus, ſic arma pœnitentiæ ſumũtur, fletus nempe, quo tanquam arcu Deus flectitur, & vincitur; háncque armaturã ſumendam monet Ieremias; videbat enim nullis aliis viribus meliùs potuiſſe ſuſtentari, ne caderet vrbs Hieroſolymitana, quàm lacrymis. Vnde Auguſt. lib. Contra aduerſarium legis, & Prophetarum aſſerit ad lacrymas referendam eſſe orbis ſtabilitatem; illud enim ſignũ dedit Deus in principio orbis, quo certi eſſent homines periturum iam non eſſe orbem; arcum enim poſuit in nubibus cœli, eundémque roridum, adinſtar lacrymarum, vt certò noſcerent non poſſe cadere orbem, quem lacrymæ ſuſtentabant. Et Sixtus Senenſ tom. 2. Bibliot. lib. 5. annotat. 67. inter Patres aſſerit receptũ eſſe illud ſignum datum Caino, ne à quopiam occideretur, cùm vagus, & profugus eiectus eſt à facie Domini: vt ſcilicet perpetuò fleret; quis enim occidere auderet lacrymantem hominem, cùm lacrymæ tantum valeant apud Omnipotentem Deum, proinde & apud homines neceſſariò deberent admodum valere.

Sed iam oportet videamus quinam exitus fuerit pœnitentium bellatorum, & pro qua parte victoria ſteterit. Ait ergo Ionas c. 4. *Et vidit Deus opera eorũ, quia conuerſi fuerãt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat*. Ecce victus, ac veluti conuictus Deus, manus dat hoſtibus, virgámque inflectit in ſignum beneuolentiæ, qui mortem fuerat, & interitum comminatus. Quis ergo iam peccatorũ multo debito conſtrictus impoſſibilẽ cenſebit ſolutionem, cùm videat non aliunde ſubſidium quærendum eſſe; ſed in propria voluntate habere, qua nullus inops, omnes diuites ſumus, ſi dolę

Ione 4. nu. 10.

ſi dolere velimus, ſi in amaritudine recogitare præteritam vitam? Quis non vitam ſibi promittet, etiam poſt mortem comminatam, cùm videat præſtò adeſſe arma, quibus pœnitentia de Deo irato, offenſo, nobíſque quantumuis infenſo pro bonitate ſua veluti triumphat?

Vnde Tertull.lib.de Pœnitent. ad pœnitentiam nos hortatur exemplo brutorum dicens. Ceruus transfixus vt ferrum, & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, ſcit ſibi dictamo medendum. Hirundo ſi excæcauerit pullos, nouit illos oculare rurſus de ſua chelidonia Peccator reſtituendo ſibi inſtitutam à Deo exomologeſin ſciens, præteribit illam? Pœnitentiam tu peccator ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem: hæc te peccatorum fluctibus merſum proleuabit, & in portum diuinæ clementiæ protelabit,&c. Et Hierony.in epitaphio Fabiolæ agens de eius contritione ait.Quæ peccata fletus iſte non purget? Quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant? O felix pœnitentia, quæ ad ſe Dei trahit oculos!

Denique Chryſoſt. ſer. de pœnitent.ait. Pœnitentia, quæ peccatum miſerante Deo remittis, & paradiſum reſeras, quæ contritum ſanas hominem, & triſtem exhilaras, vitam de interitu reuocas, ſtatum reſtauras, honorem renouas, fiduciam das, reformas vires, gratiámque abundantiorem refundis. O pœnitentia quid de te noui,referam? Omnia ligata tu ſoluis, omnia ſoluta reſeras,omnia aduerſa tu mitigas,omnia contrita tu ſanas,omnia confuſa tu lucidas, omnia deſperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, ſplendidior Sole, quam non vincit peccatum, nec defectio ſuperat, nec deſperatio delet! O pœnitentia miſericordiæ mater & magiſtra virtutum, magna opera tua, quibus reos ſoluis, ac reficis delinquentes, lapſos releuas,recreas deſperatos.Per te ſubitò rapuit latronem Chriſtus ad regnum, per te Dauid poſt flagitium, felix iterum recepit Spiritum Sãctum,&c. Cùm ergo in multis offendamus omnes, cùm diuinam iram,& offenſam meritò incurramus, cùm grauia mereamur ſupplicia, cùm innumera ſoluenda habeamus debita, confidenter adeamus Dominum cum noſtro Ezechia, & quilibet noſtrum ante illum procumbens, multíſque profuſis lacrymis dicamus, recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

ANNOTATIO II.

Pœnitentia prudentem exigit conſiderationem, cùm & prudentiæ, ac ſapientiæ ſit ſacrificium.

HÆc recogitatio pœnitẽtis Ezechiæ non quamlibet inculcat in pœnitentia attentionem, ſed intimam, & attentiſſimam, vt non ſemel tantùm, ſed iterum, ac ſæpiùs peccator ſuorum peccatorum malitiam conſideret, & expendat, ſicut enim in peccando è domo mentis ſuæ, & prudentiæ exceſſit; vnde peccatum inſipientia dicitur, & peccator ſtultus, & inſipiens, vt oſtendimus in cap.1. Iacob text.16. §.1. & cap.2. text. 10. & 11. §.1. ita dum conuertitur, in domum mentis redit, & ſapientiam multam habeat neceſſe eſt; pœnitentibus ſiquidem dies eluceſcit, & lucifer oritur in cordibus,

1. Petr. 2. num. 19. cordibus, ſicut dixit Petrus 2. epiſt. cap.2.n.19.Quod aliqui de pœnitentibus interpretantur,qui quandiu in peccato volutabantur, in tenebris delitescebant imprudenter. Hugo verò ibi explicat ex fracta apud Gedeonem lagena Iudic.7. Tunc enim Iudic. 7. num. 19. & lux apparuit; iis enim, qui per contritionem & pectora tundunt,& corpus macerant, atque corda ſcindunt, lux ſtatim oboritur, vt iam poſſint agnoſcere in quo ſtatu fuerint. *Via ſiquidem impiorum tenebroſa.* Hebr.*Via impiorum ſicut caligo,neſciunt vbi corruant*, ideſt, ratio viuendi eorum(id enim ſignificat via, vt oſtendimus ad Cant.Deut.32.n.4.)caligine errorum, & peccatorum obtenebratur. Hi verò, qui in tenebris ambulant, non præuidentes obiecta offendicula impingunt, atque ruunt; ad eundem proinde modum impij neſciunt vbi adſit obex, proindeque corruunt, imò & quò magis delinquunt maiores incurrunt tenebras. Vnde Auguſt. in Pſalm.138. ad illa verba eiuſdem Pſalm. *Quoniam tenebræ non obſcurabuntur à te*,ait:Noli obtenebrare tenebras tuas, quia Deus illas non tenebrat. Qui autem tenebrant tenebras ſuas, quas Deus non obtenebrat? Homines mali, homines peruerſi. Cùm peccant tenebræ ſunt, & cùm inſuper non confitentur peccata ſua, ſed ea defendunt, tenebrant tenebras ſuas. Ergo iam,ſi peccaſti,in tenebris es,ſed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas: defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis; & quando euades à duplicibus tenebris, qui in ſimplicibus laboras?Sic ille.

Si ergo miſer peccator in tenebris ambulat, & non ſolùm in tenebris, ſed tenebris duris, rudibus, aſperis, ſtrigoſis, ſiue calloſis, ſicut loquitur Chryſoſt. enarrat. in cap.5. Iſai. vbi alludit ad tenebras palpabiles Ægypti. Et inſuper qui peccata ſua defendit, eaſdem tenebras obtenebrat, & obſcurat,ſanè ille, qui peccata ſua confitetur,& de illis dolet,eorúmque pœnitet, iam in luce ambulat,& qui nec cogitabat de ſalute ſua, iam recogitat, ac prudenter cogitat,eiſque lux oboritur, & reſipiſcentiæ aurora ſplendeſcit, & ſanè primum pœnitentiæ, & reſipiſcentiæ exordium aptiſſimè cum aurora confertur: aurora enim dicitur quaſi aura rorans, quia manè primò ros ex aëre demittitur, nec ſecus oculi lacrymas irrorare ſolent, cùm pœnitentia cor tangit; niſi fortè aurora dicatur prima diei lux, quòd omnia aurea reddit, quod maximè conuenit perfectæ pœnitentiæ: nam ratione dilectionis Dei ſuper omnia, quam includit, omnia etiam, quæ attingit, meritoria, & magni pretij, velut aurea, reddit. Nam Laurent. Iuſtinian. charitatem chimicam compoſitionem appellauit, quia omnia opera, quæ attingit, aurea reddit, & meritoria vitæ æternæ. Et ſanè verè pœnitentibus Chriſtus eadem hora naſcitur,iuxta illud Pſalm.109.*In ſplendoribus ſanctorum ex vtero ante luciferum genui te*; quæ verba Hieronym. Pſal.109. num.3. ſic extulit.*Ex vtero auroræ tibi ros adoleſcentiæ tuæ.*

Scio quoſdam ad æternam generationem, alij ad temporalem ex Virgine Matre referre,ſed in vtraque ſententia feliciſſima, & pacatiſſima natiuitas Filij Dei deſcribitur. Nam Aſtronomi, qui natiuitatum momenta obſeruant, nullum feliciùs eſſe aiunt, quàm auroræ. Ea igitur eſt fœlicitas, imò & dignitas pœnitentium, per quam in eorum animis Chriſtus naſcitur, cùm pœnitent, dolent, & lugent, vt eiſdem verbis, eademq; ſimilitudine, depingi poſſit hoc modo. Ex vtero auroræ (tibi ô

Chriſte) ros adoleſcentiæ , ſeu pueritiæ tuæ, id eſt , tum cùm ex pœnitentia in animis hominum naſci tibi libuit , quaſi ex vtero auroræ procedis , tunc fœliciſſimo omine, & auſpicio te naſci putas , & in fœlicitatem maximam pœnitentibus exoriris.

Quid mirum igitur ſi pœnitens nouam ſortiatur lucem,nouum participet , & acquirat lumen. Ad id ſanè ſpectaſſe videtur Chryſoſt. homil.39.in cap.21. Matth. ad illa verba: *Manè autem reuertens in ciuitatem eſuriit.* Vbi primum, ſecundum, tertium,quartum, quintum , & ſextum manè illuxiſſe dicit , quoties mundus à ſuis ſceleribus reſipuit , & pietatem inchoauit ; eſt ſiquidem reſipiſcentia ipſa à peccatis velut manè, & aurora , quando lux oboritur , & illuſtrat tenebras errorum,vt cognoſcantur , & recogitentur in amaritudine cordis.

Facit item in hanc ſententiam Gregor. in libr. 1. Reg. ad illa verba: *Cras cùm incaluerit Sol erit vobis ſalus.* Geminum enim conſtituit diem myſticum. Dies, inquit, primus,eſt dies prædicationis, craſtinus diuinæ gratiæ eſt. Addit verò inter vtrumque hunc diem noctem quandam intercedere. Quia etſi diuina auxilia, inquit,ſperantur, adhuc tamen irruentes deſideriorum carnalium tenebræ non diſcedunt. Huic verò nocti ſuccedet manè,quòd tunc primò illuceſcit, cùm fugatis tenebris carnalium pietas inchoatur,&c.

Quoniam igitur pietas inchoatur per pœnitentiam primò lux apparet,& oboritur,vt miſer hucuſque peccator & grauitatem ſuarum impietatum agnoſcat, & verum lumen inquirat, vt non ſolùm cogitet de ſe, ſed ſua omnia peccata recogitet, ad id quidem diuinitus roboratus, & illuſtratus. Quod adhuc magis ex Hieronym. illuſtro ; ille namque in cap.7.Ierem.ad illa verba: *Et locutus ſum ad vos manè conſurgens, & loquens,* ait:Manè conſurgit Deus, non quod ei aliquod tempus ſine diluculo ſit, ſed quòd poſt noctis quietem viribus corporis inſtauratis hominum virtus vegetior ſit , ita vt audire , & facere valeat,&c.

Quandiu in tenebris ſedet impius neque audire , neque facere valet quæ illi dicuntur , at vbi manè, reſipiſcentia etiam apparet , audit vtique & vocantem Deum,& dicentem veluti ad Cain : *Vbi es ?* Non in quo loco quæro , ſed in quo ſtatu. Surge qui dormis in peccatis,& illuminabit te Chriſtus, qui pœnitentibus in medio pœnitentiæ rore, velut aurora fœliciter adueniens , oritur; vt faciat quæ decent , & recogitet quæ indecenter , inſipienter , & malitioſè fecit, ac deinceps & ſapienter viuat , & ſapientiæ ſacrificium offerat ; eſt ſiquidem pœnitentia ſacrificium ſapientis, & in luce,ac ratione conſtituti hominis.

Quidquid olim offerendum erat ſale quidem condiendum erat ex diuino præſcripto. Leuit.2. Erat autem ſal ſymbolum ſapientiæ, prudentiæ, & diſcretionis, quæ in omni opere,ſed maximè in pœnitentiæ,& mortificationis , quod ad Dei obſequium fit,requiritur. Vnde Paul.Roman.12. loquens de ſacrificiis nouæ legis, ad quam præcipuè ſpectat pœnitentia, vnde & ab ea Ioannes Baptiſta præcurſor Chriſti,atque etiam Chriſtus Dominus, exorſus eſt ſuam prædicationem, ait:*Obſecro vos,vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem.* Apponit enim Paulus hoc in loco , ſicut interpretatur Chryſoſtom. nouas hoſtias viuentes mortuis hoſtiis , quæ olim Deo offerebantur in templo , quaſi dicat , cùm dico vt corpora veſtra exhibeatis Deo , non intelligo

Leuit. 2. num.13.

Rom. 12. num.1.

intelligo ſic, vt illa occidi debeant, ſicuti hoſtiæ boum & arietum olim mactabantur, ſed vt ex corporibus veſtris non occiſis, ſed viuentibus, at mortificatis, & pœnitentibus, ac contritis faciatis hoſtiam Deo viuentem; eſt enim mortificatio, & pœnitentia viua quædam mors.

Et ſanè ſi hoſtia, & victima dicta eſt à deuictis hoſtibus, vt ait Poëta.

Victima, quæ occidit dextra victrice, vocatur.

Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.

Hoſtes noſtri ſunt concupiſcentiæ carnis: ſi ergo eas vincamus, & occidamus, hoſtiam offeremus Deo, ſi verò & tantùm occidamus refrænando, cohibendo, & mortificando viuens vtrique hoſtia erit. Vnde Origen. ibi ait: Si ſuperbiam corporis tui vincas, & reſeces, immolas Deo vitulam; ſi iracundiam, arietem; ſi libidinem, hircum; ſi vagos, & lubricos cogitationum volatus, columbam & turturem.

Hoc igitur ſacrificium & viuens hoſtia rationabile vocat, ideſt, ſacrificium rationis, & ſapientiæ, in quo maximè enitet, & lucet prudentia. Vnde Baſil. in breuioribus regulis 130. Rationabile, inquit, ſit obſequium veſtrum, vt ſcilicet conſideratè, & circunſpectè, &c. Non tibi videntur redolere hæc verba recogitationem hanc Ezechiæ cùm de hoſtia viuente, ſancta, Deo placente, ait: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Vt ſcilicet obſequium ſit rationabile, & prudentiale, ac multò ſapientiæ ſale conditum? *Furor Regis*, inquit Salomon Prouer. 16. *Nuntius eſt mortis: aſt vir ſapiens placabit illum.* Hebr. *vir ſapiens expiabit illam.* Chald. *vir ſapiens extinguet eam.* Magnam vtique iram Dei incurrit delinquens peccator; ſed ſapiens pœnitens expiat iram Dei ſeſe offerendo in hoſtiam viuam Deo placentem: hoc enim ſignificat expiare; vel etiam pœnitendo, & lacrymando delet, iuxta id, quod ſuperiùs oſtendimus, lacrymas ſcilicet pœnitentium; & ignem gehennæ, & ſententiam à Deo latam extinguere.

Prou. 16. num. 14.

Rogabis vnde conſtat ſapientem hunc, de quo Salomon ait, eſſe pœnitentem? Ita ſanè catena Patrum Græcorum, quæ ſic habet. Deus peccatoribus interminatur ſupplicium: verùm vir ſapiens, & pœnitentiam agens denuò placat illum. En ſacrificium ſapientiæ & obſequium rationabile pœnitentiæ.

Sapiens itidem pœnitens, qui proinde prudenter recogitat: id enim dictum verbum recogitandi ſignificat, vt præter multa alia conſtat ex Paulo Hebr. 12. *Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit*, &c. Græcè eſt, *Seriò cogitate, conſiderate, expendite*; dum enim pœnitens recogitat, conſiderat, vtiq; expendit, & ſeriò præterita cogitat, & de futuris prauidet. Quod adhuc illuſtro ex Clement. Alex. 2. ſtromat. ante med. vbi pœnitentiam recognitionem vocat, & tardam cognitionem, ideſt, maturam, & ſapientem, ac ſeriam. Sic verò ille habet de homine reſipiſcente. Si peccatorum ſuorum ductus eſt pœnitẽtia, ſi propter ea, in quibus lapſus eſt, eum remordet conſcientia, & errorem recognouit, quod eſt poſtea cognouit. Eſt enim tarda cognitio pœnitentiã. Cognitio autem eſt prima à peccato ceſſatio. Sic ille. Vbi notandum eſt clementem appellare pœnitentiam recognitionem, quod eſt poſtea cognoſcere: at tritum vtique eſt poſteriores cogitationes dici eas quę prudentiores, & ſapientiores ſunt, quales planè dicendæ ſunt omnes cogitationes pœnitentiæ, quæ ideò dicitur non tam cogitare, quàm recogita

Hebr. 12. num. 3.

cogitare, ſicut in noſtro textu habemus. Vnde Oſeæ 5. ſubnotat diuinum Oraculum inſipientem populum, qui nolebat agere pœnitentiam de peccatis ſuis, dicens: *Non dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur ad Deum ſuum.* Cæteræ ſiquidem cogitationes imprudentes ſunt, & vanæ, ſola pœnitentiæ cogitatio vera, & ſapiens eſt.

Oſeæ 5. num. 4.

Loquebatur Chriſtus Dominus de abſcindendis concupiſcentiis, & amputandis iis omnibus per mortificationem, quæ ad perfectionem obeſſe poterant apud Marc. 9. & poſtquam multa dixit de mortificatione adhibenda ſenſibus externis addit num. 49. *Omnis*, ſcilicet victima ſpiritualis, & Deo grata, hoſtia ſcilicet viuens, ſed pœnitens, *igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur.* Quid eſt igne ſalietur? Igne ſcilicet tribulationis, & doloris, ac amaritudinis internæ; non tibi videtur igni æſtuari, qui in amaritudine animæ ſuæ recogitat, & præ amoris, & doloris igne lacrymas veluti diſtillatas emittit? Hoc iam ſuperiùs attigimus, alibíque probatum ſupponimus. Sed hæc victima igne ſalita, ſale item conditur, cùm ſit victima pœnitentiæ, quæ & ſapientiæ etiam ſacrificium eſt in ſale adumbratæ. Ita ferè Theodoret. Procop. Beda, Rupert. & Eucher. in cap. 2. Leuit. & Cyrill. libr. 15. de adoratione in ſpiritu.

Marc. 9. num. 49.

Is itaque, qui pœnitentiæ viam ingreditur, quia diuinitus illuſtratur, eíque miſericorditer fœlix, diuináque exoritur aurora, tenebras omnino depellat peccati, ſed illorum malitiam, & grauitatem ſapienter recogitet, vt & iram Regis expiet in amaritudine cordis, & Dei bonitatem offenſam attentè expendat, ne iam deinceps delinquat, quinimò præ omnibus in poſterum diligat: ſic enim placentem Deo offert hoſtiam ſapientiæ ſapientiſſimo Domino cum Ezechia dicente: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.*

ANNOTATIO III.

Placet maximè pœnitens recogitatio, & confeſſio peccatorum.

MAgnum diuinæ benignitatis theſaurum nobis aperit in præſenti particula illa, *tibi*, dum enim promittit Ezechias ſe Domino recogitaturum ea, quæ malè geſſerat, oſtendit vtique gratiſſimum eſſe pientiſſimo Deo noſtram reſipiſcentiam, & impietatum correctionem, ac proinde dum de ſceleribus ſuis dolet peccator conuerſus Deo, videtur importare delectationem, & lętitiam maximam: hoc enim vulgariter aſſertum inuenio apud Paul. Coloſſ. 1. cùm ait: *Gratias agentes Deo, qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum, qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in Regnum Filij dilectionis ſuæ*, quaſi dicat gratias agimus Deo, quod nos adduxit in optimam partem educendo de faucibus diaboli. Etenim Photius, & Æcumen. huiuſmodi tenebras intelligunt non ſolùm de tenebris ignorantiæ, ſed etiam de ipſo diabolo, qui ideo tenebrarum nomenclaturam ſortitur, quoniam cùm infeſtiſſimus, & immaniſſimus hoſtis ſit, imitatur maximè in perſequendo nos ſæuiſſimum animal, quod ſummam crudelitatem oſtentat; ingrediens enim ouium caulam, & arietum gregem, non vno, vel altero occiſo ſe eſurientem paſcere

Coloſſ. 1. num. 12.

inten

intendit, quinimò omnes quotquot poteſt præ immanitate, non præ fame iugulat, & occidit. Maxima autem ſæuitia, & deteſtanda crudelitas in eo cernitur, quòd manſuetas oues occidit, non vt illarum carnibus veſcatur, ſed vt crudelitatem exerceat deteſtandam. Quis enim non deteſtetur immaniſſimam beſtiam ſoli neci vſquequáque ſtudentem? Etenim Plutarch.lib.de diuitiarum cupiditate dixit nos magis odiſſe viperas, quàm leones, quia illæ nullum inde emolumentum capiunt. Sicut viperas, inquit, Cantharides, & Phalangia magis vituperamus, & odimus quàm leones, & vrſos, quòd illæ beſtiæ homines interficiunt, neque interfectorum vllus iis eſt vſus,&c. Nam plerumque malum fit intuitu alicuius boni. Vnde Saluian.lib.ad Eccleſiam dixit. Nunquid eſt vllus hominum, qui non omnia,quæ fecit,vel ſalutis ſuæ, vel certè vtilitatis gratia faciat? Nemo opinor: omnes enim ad effectum, atque appetitum vtilitatis ſuæ naturæ ipſius magiſterio,atque compulſione ducuntur,&c. Vnde etiam Seneca in Medæa act. 3. regulam aſſignauit ad dignoſcendum alicuius criminis reum in hunc modum. Cui prodeſt ſcelus, is fecit. Eſt itaque veluti à natura inſitū, vt quis etiam, cùm alicui nocumentum infert, ſuæ vtilitati ſtudeat. Vnde Saluian. lib. 5. de Prouident. volens oſtendere miſerum rerum ſtatum, ait. Nouum, & inæſtimabile nunc in plurimis malum eſt.Parum alicui eſt, ſi ipſe ſit felix, niſi alter fuerit infelix,&c.

Inæſtimabilis ſanè crudelitas luporum, qui non tam de ſua ſaturitate curant, quàm de ouium infelicitate,& perditione.Incumbit inſuper lupus gregū infeſtationibus noctu, & in tenebris caulas aggreditur,graſſatur,captátque tempus,quo & ſomnus occupat paſtorem gregis, & minùs in eius cuſtodiam vigilant omnes, vt dixit Ambroſ.in cap.10. Luc. Quinimò & tunc prædæ ſe applicant,quia nullæ illis tenebræ videndi facultatem,aut eripiunt,aut hebetant. Vnde Ælian.lib.10.cap.17.ait. Lupus acerrimis atque acutiſſimis præditus eſt oculis,enimverò intempeſta nocte, vel Luna ipſa ſilente lucis vſura perfruitur;& tametſi omnibus tenebræ offunduntur, non huic tamen lux eripitur. Vnde Virgil. 7. Æneid.

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ouili
Nocte ſuper media,tuti ſub matribus agni
Balatum exercent,ille aſper,& improbus ira
Sæuit in abſentes.

Et Propert.lib.4.

Et ſua nocturno fallere terga lupo.

Hinc eſt quòd Scriptura volens oſtendere truculentum hoſtem, & toto corporis, animique conatu inhiantis ad prædam, lupi veſpertini, ideſt, tenebrarum ſimilitudine vtitur. Ideóque volens ſignificare populum Hebraïcum variè vexandum, lacerandúmque à potentiſſimo, ſitientiſſimóque Iudaïci ſanguinis Nabuchodonoſor per Ierem. cap. 5. ait. *Lupus ad veſperum vaſtauit eos.* Et Abac. 1. loquens de Chaldæis ait. *Velociores lupis veſpertinis.* Et Sophonias 3. *Iudices eius lupi veſpere,non relinquebant immane.* Neque tantùm in ſacris literis huiuſmodi ſimilitudo reperitur, vt impetus, & furor inimici denotetur:nam & Statius 1. Thebaid.

Ierem. 5. nu.6.
Abac. 1. nu.8.
Sopho. 3. nu. 3.

— Rapidi ſic agmine miſſo
Sub noctem coïere lupi.

Et Virgil.2.Æneid.

——— vnde lupi ceu

Raptores atra in nebula, quos impro-
ba ventris
Exegit cæcos rabies, catuliq; reli-
cti
Faucibus expectant ſiccis, per tela, per
hoſtes
Vadimus hauddubiam in mortem.

Eadem ſimilitudo reperitur apud Homer. 4. Iliad. & 11. atque etiam 16. Plato etiam 3. de Republ. ait. Si hoſtis tanquam lupus gregem inuadat. Quia igitur & immanitatem luporum imitatur diabolus, dum non famem propriam replendam ſpectat, ſed ſolam alienam perniciem, quod benè expendit Chryſolog. ſerm. 96. ad illa verba. Venit inimicus homo, & ſuperſeminauit zizania, vbi ita habet. Nequitiam gratis ſerere conſueuit, non vt acquirat zizania, ſed vt triticum perdat: diabolus non quærit hominem, ſed hominis interitum quærit. Diabolus non vult hominem habere, ſed perdere, & ſer. 97. ſuperſeminauit zizania. Vt quid? Vt periret Dominica meſſis. Et hoc ad luctum quid pertinebat inimici? Niſi quod inuidiæ ſpiritus hominum damnum ſuum computat lucrum. Et quod perierit hominibus, hoc ſe æſtimat acquiſiiſſe. Diabolus hoc tenebris celantibus eſt molitus, vt adulteratæ meſſis noxa redundaret ad ſeruos, & hinc pœnam ſumerent, vnde ſperauerant palmam, &c.

Quia igitur naturam luporum in malo inferendo imitatur diabolus, noctémque incuriæ, & deſidiæ, vt lupus quærit, & perpetuis in tenebris verſatur, inde dicitur tenebræ, de quarum poteſtate, quia nos eripuit, gratiæ perpetuò ſunt agendæ Deo optimo.

Sed adhuc ſupereſt & conſecutio huius liberationis, & noſtri argumenti intentum. Factum igitur eſt, vt eripiendo Paulum de poteſtate lupi infernalis, atque etiam cæteros peccatores quos ad pœnitentiam adducit, eos fecerit in partem ſortis Sanctorum. Alludere videtur hoc in loco Paulus ad cibos electos, & magno pretio olim habitos, quales nempe erant, qui conficiebantur ex venatione illa, quæ ab ore, & faucibus luporum eripiebantur: huiuſmodi enim obſonia in delitiis reputabantur apud antiquos, iuxta illud Horat. od. 2.

— *Vel hædus ereptus lupo.*

Et Martial. lib. 10. Epigram. 48. cùm lautiſſimum parat conuiuium, inter lectiſſimas dapes hanc enumerat.

Pauus onix vna ponetur canula
menſa
Hædus inhumani raptus ab ore
lupi.

Cur autem hædus ereptus ab ore lupi lautiſſimas cœnas, & præclariſſimas menſas ornaret, oſtendit Plutar. 2. Sympoſiac. vbi ait lupum dentibus infixis carni eam tenerrimam reddere, & delicatiſſimam; cùm enim halitum calidiſſimum habeat, ſpiritus quaſi ardentiſſimos carni communicat, & interſecit, *quibus* reddirur ſapidiſſima & guſtui aptiſſima.

Hoc quidem deducentes ad ſpiritualem ſenſum congruenter apparet Amos in cap. 3. vbi diuinum Oraculum ait. *Quomodo ſi eruat paſtor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: Sic eruentur filij Iſraël.* Sanè paſtor ille bonus de ore leonis, ac lupi, & de poteſtate tenebrarum eruit quotidie eos, qui ſeſe illi totos deuorandos non tradiderunt, ſed vel extremam partem auriculæ, ſcilicet attentionem audiendi verbum Dei adhuc applicandam reſeruarunt; paterna enim miſericordia ad ſe trahit. Crura etiam deſideria ſunt, ſicut dicit Gregor. 6. Moral. cap. 11. quibus

Amos 3. num. 12.

bus tanquàm paſſibus anima ad Deum accedit;in ea proinde anima, in qua adhuc viget ſalutis deſiderium, ſuperſunt quidem crura, quibus apprehenſis diuina Bonitas à faucibus tenebroſi lupi eripit ſibi ouem ſtatuendam quidem à dextris. Sed (Deus bone) quàm gratus cibus, quàm dulcis epula, quàm lautiſſimũ obſonium,quàm opiparè inſtructum conuiuium præda iſta erepta miſericordiſſimo Domino præparatur, pars vtique ſortis Sanctorum, ſicut dixit Paulus, quaſi dicat, inter Dei electos, & à Domino prædeſtinatos quaſi electiſſimi ſunt, & gratiſſimi, qui diuina ſuccurrente gratia reſiſtuerunt,& à faucibus truculenti lupi erepti ad menſam Domini appoſiti ſunt. Etenim in Scriptura pars lectiſſimam epularum portionem,& ſuauiſſimam dapum partem ſignificat. Nam Elcana dedit Phenennæ vxori ſuæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes. Annæ autem dedit partem vnam triſtis, quia Annam diligebat. Hebr.partem maximè honorabilem, & præ cæteris ſelectam. Et Eſther 9. dum Iudæi libertatem ſuam ſolemniter celebrabant, diem conuiuiorum,& gaudij decreuerunt, ita vt exultarent in eo, & mitterent ſibi mutuo partem epularum, & ciborum. Ex quibus conſtat partem ſignificare optimam epularum portionem, & lectiſſimam totius epuli partem.

1. Reg. c. 1. num. 5.

Eſther 9. num. 19.

Dum igitur Paulus gratulatur ſe ereptum de faucibus immaniſſimi lupi, & conſtitutum partem ſortis Sanctorum, profectò oſtendit tam dulcem,& ſuauem eſſe benigniſſimo Domino reductam, & pœnitentem animam, ac poſſit eſſe conuiuæ pars potiſſima totius conuiuij: & inter totam ſortem Sanctorum, ideſt, inter prædeſtinatos ad gloriam eſſe veluti electiſſimam partem, & portionem pœnitentem animam, qua Deus delectatur, non aliter atque olim in deliciis, & in conuiuiis præ omnibus magni fiebat hædus è faucibus lupi ereptus.

Fallor equidem dum exiſtimo huc alluſiſſe Chriſtum Dominum Luc. 10. nu. 42. quando Martha agebat de conuiuio parando toto hoſpiti, ad quod vellet etiam ſororem adiutricem;dixitque illi: *Martha optimam partem elegit*. Nihil mihi ſuauiùs, nihil dulciùs apponi poteſt in conuiuio, quàm anima erepta de poteſtate tenebrarum, lupi ſcilicet rabidiſſimi. Hæc enim eſt pars Sanctorum,& mihi itidem pars. Vnde eleganter Bernard. ſerm. infra octau. Epiphan. poſt med. arguit inſcitiæ Phariſæum, qui Dominum inuitauerat,quod dixerit: *Hic ſi eſſet Propheta ſciret quæ,& qualis eſt iſta mulier,quæ tangit eum,quia peccatrix eſt*. Ait ergo Bernar. Veh,veh tibi,ô Phariſæe,cui eſt odor mortis in mortem, qui times alienis maculari peccatis,cùm te timor proprius deteriùs, fœdiúſque maculet. Neſcis quàm ſuaue redoleat miſericordiæ miſeræ huius peccatricis miſeria. Quàm dulce ſapiat pietati confeſſio pura peccati. Quàm gratum ſit illi ſacrificium cordis contriti. Sic ille oſtendit dulciſſimè ſapere Creatori pœnitentem animam, vtpote quæ illi dulciſſima pars ſit, & electiſſima portio præparata quidem in igne charitatis, & omninò mundo, & ſenſibus mortua, qualis planè erat Magdalena pœnitens, vnde neque ſenſit, neque audiuit, neque reſpondit ad ea, quæ de nobiliſſima fœmina audacter protulerat Phariſæus, ſicut notauit Chryſoſt. tom. 5. homil. 62. ad popul.& tom. 3. homil. 15. in Act. Apoſtolorũ. Erat ſiquidem tota occupata in deplorando peccata ſua, & implorando veniam peccatorum ſuorum

Luc. 10. num. 42.

Luc. 7. num. 39.

ſuorum, ſicut etiam Publicanus, de quo Luc. 18. qui cùm etiam audiret ſimilem contumeliam à Phariſæo, præ compunctione cordis, & amaritudine animæ, qua recogitabat peccata ſua, neque audiuit, neque reſpondit. Quæ enim de ſe hoſtiam viuentem offerebat, viuens mortua erat; quæ etiam ſe in obſonium, & epulum Dei obtulerat, neceſſariò prius mundo debebat emori, vt pars Deo eſſe poſſet.

Luc. 18. nu. 12.

En igitur quàm dulcis ſit pœnitens anima, qua de re videndus Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. cap. 68. vbi eleganti ſimilitudine oſtendit peccatorem aliquando plus Deo placere, quàm qui innocentes ſemper fuerunt. Similiáque habet lib. 50. hom. 23. Videndúſque erit D. Thom. 3. q. 89. artic. 1. vbi oſtendit fieri poſſe, vt peccator per pœnitentiam redeat ad maiorem gratiam. Preclara in rem præſentem ſunt, quæ habet Ephræm tract. de pœnitent. ante med. in hunc modum. Multis modis Deum paſcunt Sancti per actionis differētiam, & gratiæ. Omnes ſiquidem paſcunt. Sed plus cunctis pœnitentia feſtum Deo agit. Quoniam & in Euangelio dicitur, quòd magis gaudeat Deus ſuper vno peccatore pœnitentiam agēte, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis. Feſtum excitat Deo pœnitentia: quoniā & cœlum mouet ad epulas, & Angeli lætantur dum pœnitentia ipſos inuitat ad prādium: cunctíſque cœleſtes ordines epulantur per pœnitentiam ſeſe recreātes. Non iis vitulos immolat, non oues: ſed hominum peccatorum ſalutem in exultationem apponit. Peccatores pœnitentia immolat, ſed rurſus eos viuificat. Peccatores eos accipit, & iuſtos eos efficit. Heri alieni, & inimici erant, hodie domeſtici, & amici Deo. Magna fornax eſt pœnitentia, chariſſimi, æs accipit, & illud in aurum cōmutat. Plumbum tollit, & argentū reddit. Quæ ars? Quod inuentum? Quæuè commutationis potentia? Ipſum ſeſe adurit plumbum: quonam pacto? Quoniam ipſi ſibi peccatores efficiuntur fornax. Ligna comburit ignis, & mercenarij à peccatorum recordatione, igneſcunt. Vſque adeò verò ſuſpiria animam incendunt ſpirantia aduerſum corpus, vt in ſeipſis liquefieri, ac ſolui dolore videantur: tāta in ipſis reperitur dulcedo, atque leuatio. Tunc enim ſolui incipiunt malitiæ vincula, quādo ingemiſcendo fleuerimus, & omiſſum priorem vitæ ſtatum purgauerit pœnitentia: quæ etiam antequàm menti permixta ſit gratia, ex plumbo aurum facit. Vidiſti vitrum quomodo hyacinthini reddatur coloris, & Smaragdini atque Sapphyrini? Non etiam ambiges, quin pœnitentia ex plumbo argentum, & ex ære aurum faciat. Si porrò ars humana nouit naturam commiſcere naturæ, & commutare, quæ prius erant: quantò magis gratia Dei etiam ampliùs efficere poterit? &c. Quibus docet conuerſam animam vſque adeò in melius per pœnitentiam conuerti, vt & aurea & perfecta reddatur, & in tantam euadat perfectionem, vt pars ſit optima Deo, & in delitiis, ac præcipua portio immenſa Dei.

Videor mihi videre patrem prodigi ore excipientem confeſſionem filij reſipiſcentis non aliter, atque delicatiſſimum cibum, & obſonium. Etenim pater, cùm adhuc filius à longè eſſet, vidit illum, & miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Chryſoſt. homil. de patre, & duobus filiis ad prædicta verba ait, occurrens pater filio reuertenti ſuperfunditur collo eius, & in eum lacrymans requieſcit. Oſculatur autem os eius, per quod emiſſa de corde cōfeſſio

feſſio pœnitentis exierat, quam pater lætus excepit, &c. Excepit autem pœnitentis confeſſionem non aliter, ac partem, & portionem optimam conuiuij, quod præbuit filius pœnitens miſericordi patri, vnde, & hic excepit etiam filium conuiuio, & ſaginatum vitulum obtulit, quaſi ſoluens filio debitum, quo illum pœnitendo adſtrinxerat.

Quòd ſi olim in delitiis potiſſimum locum habebant vnguenta, & fragrantiſſimi odores, profectò odoriferum vnguentum eſt pœnitentia, Deoq; ſummoperè gratum: & fortè vt ſignificaret quid interiùs Deo offerret Magdalena pœnitens, & peccata ſua deplorans, ſemel, & iterùm attulit vnguentum, cuius odore tota domus repleta eſt. Nam ſicut dixit Chryſoſt. hom. 6. in Marc. poſt med. Noſtra pœnitentia vnguentum Saluatoris eſt. Vide quanta ſit miſericordia Saluatoris. Peccata noſtra mali odores ſunt, putredo ſunt: tamen ſi agamus pœnitentiam, propter peccata, ſi ploremus peccata noſtra putrida vnguentum efficiuntur Domini, &c. Proinde ſi optimum Domino offertur vnguentum, dum peccata planguntur, & pro eis vera pœnitētia agitur, meritò Ezechias quaſi aliquid Deo gratiſſimum oblaturus, ait: *Recogitabo tibi.* &c.

Neque verò illud, *tibi*, in recognitione, & recogitatione Ezechiæ pœnitentis gaudium tantùm, & lętitiam Deo prouenientem de pœnitēte anima ſignificat, ſed etiam gloriam, & honorem: dum enim peccator priſtina ſcelera deplorat, & de illis à Deo veniam ſupplex poſtulat, hoc in maximum Dei honorem, & gloriam cedit. Zachar. 6. præcipit Deus Zachariæ, vt ſumat è domo Ioſiæ filij Sophoniæ, qui ex captiuitate Babylonica redierat, aurum, & argētum, quod ad templi ſumptus oblatū fuerat ab Holdai, Tobia, & Idaia. Vnde conflaret coronas imponendas capiti Ieſu filij Ioſedech Sacerdotis magni, quē ibidem aſſerit typū exiſtere Summi Sacerdotis Chriſti filij Dei. Sanè reditus è Babylonica captiuitate conuerſionem peccatoris ſpiritualiter ſignificat: cōtritio igitur peccatorum, lacrymæ pœnitentium, gemitus conuerſorum, aurum vtique ſunt, & argentum, è quibus conflantur & fabricantur coronæ imponendæ capiti Ieſu Chriſti Filij Dei, vt nouerimus in magnum decorem, gloriā, & honorem Dei redundare peccatorum noſtrorum confeſſionem & pœnitentiā, vnde Hieron. pulchrè in hanc ſententiam locum explicat. Captiuitas Iudæorum, ideſt populi Dominum confitentis, vitia ſunt, atq; peccata; quę qui cœperit agere pœnitentiam, & deſiderare priſtinam Hieruſalem, ideſt, Eccleſiam Chriſti Babylonem deſerit, ac dimittit: & offertur à Principibus captiuorum aurū, & argentum, offertur autem aurum, & argentum ab his, qui & ſenſu, & ſermone Dominum confitentur, & fiunt ex eo, ideſt, auro, & argento in domo Ioſiæ, qui interpretatur ſalutus, & eſt filius viſitationis Domini. Viſitatur enim à Domino, qui priùs malè ægrotauerat. Imponuntur autem coronæ Ieſu filio Ioſedech Sacerdoti magno: quia nobis proficiētibus, & reuerſis ad meliora, per ſingulas virtutes noſtras Dominus coronatur: imò nobis virtute pœnitentiæ coronatis, Saluator in ſingulis coronam accipit, iuxta illud, quod & Paulus loquitur 2. Tim. 4. *De catero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi iuſtus Iudex, non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus, qui diligūt aduentum Domini Saluatoris Ieſu Chriſti.* Vnde à corona iuſtitiæ, & Pater Domini Saluatoris nomen accepit. Ioſedech enim interpretatur Dominus iuſti

Zachar. 6. num. 6.

2. Tim. 4. num. 8.

iuſtitiæ. Sic ille oſtendit quomodo pœnitentia lugentium, & dolentium de peccatis ſuis, corona ſit, quæ Deo imponitur, poſtea nobis largienda in præmium, & coronam.

Vnde Ephræm tract. de Pœnit. ante med. oſtendit quomodo pœnitentia pœnitentes etiam in hac vita coronet. Nouit, inquit, pœnitentia etiam Apoſtolos conſtituere: hęc Petrum propriæ dignitati reſtituit, ſua negatione collapſum. Hæc Apoſtolos Apoſtolico exornauit gradu, aliquando ſcandalizatos, & retrorſum conuerſos. Hæc Paulum Apoſtolum creauit: quādo ipſum perſecutorem, vt Chriſti ſeruus fieret, compunxit. O artificioſam pœnitentiæ gratiam: quoniam obedientibus mox dignitates præbet. Non ſolùm autem Apoſtolos facit, ſed etiam Reges conſtituit. Dauidi enim pœnitentiam agenti etiam vt penes eum Regnum permaneret, effecit. Sic ille oſtendit quomodo pœnitentia Regni coronas conſeruet, & tribuat, ſed illud mirum, quòd coronas largiatur etiā Deo, nobis poſtea imponendas.

Mira ſanè commendatio pœnitētiæ, quæ non ſolùm pœnitentem, ſed etiam Chriſtum glorioſè coronat. Quemadmodum ſi ſtudio, atq; opera Ieſu filij Ioſedech plurimi laxata captiuitate in patriam rediiſſent, glorioſum eſſet illi, & inſtar coronæ: ſic quia per Chriſtum homines conſequuntur, vt ab iis, quibus tenebātur, vinculis ſoluti aditum habeant expeditum in cælum, quicumque beneficio Chriſti per pœnitentiam captiuus eſſe deſiit, coronam conflat Chriſto multò ſplendidiorem, quàm Holdai, & Tobias. Sanè hos, quos Euangelij luce luſtrarat Paulus, coronam ſibi eſſe prædicat ad Philip. 4. *Gaudium meum, & corona mea.* Placent ſanè plurimum eorum dona, qui è Babylonia, ideſt, è peccatorum vinculis exierunt, quando illa Deus ſuæ inſculpit coronæ, teſtimonióque publico fatetur ſe illis coronari. Vnde quaſi maximum honorem tribuens, & gloriam Deo afferens, ac quaſi coronam imponens, ait: *Recogitabo tibi omnes annos*, &c.

Philip. 4. num. 1.

Minatur quidem Deus Ierem 13. in cingulo lumbari ad Euphratis ripā putreſcenti, & in laguncula redūdanti vino ingentem calamitatem populo Iudaïco; & ne propoſita mala incurreret, hortatur, vt inſtitutum maturè mutet, & pœnitentiam de peccatis commiſſis agat, idque nomine dandi Deo gloriam admonet num. 15. *Nolite eleuari, quia Dominus locutus eſt. Date Domino Deo veſtro gloriam, antequam contenebreſcant, & antequam offendant pedes veſtri ad montes caliginoſos.* Quaſi dicat: Spiritus deponite inſolentes, taciteque & attentè vobiſcum cogitate, imò recogitate quæ commiſiſtis, & quæ expectant vos; mementote Dei hæc eſſe, non hominum oracula, quæ ſuo pondere, atque ſucceſſu fruſtrari non poſſunt. *Date Domino Deo veſtro gloriam.*

Ierem. 13. num. 15.

Scio hęc verba difficultatem continere, poſſeque explicari ex illo Ioan. 9. quando Phariſæi curato cæco dixerunt. *Da gloriam Deo, nos ſcimus quia hic homo peccator eſt.* Vbi acutè Maldonat. exiſtimat hanc eſſe familiarem, & quaſi legitimā formam, qua iudex reum, aut teſtem adigit, vt veritatem fateatur. Quia ille re vera Deum glorificat, qui verum confitetur, cùm ipſe veritas ſit, & veritatis Pater. Sed vt patet ex contextu, ſerieque ſermonis Prophetæ locus Zachariæ peccatorem, confeſſionem, & retractionem, ac pœnitētiam innuit, imò & prædicat, qua ſola ratione Deus etiam latam ſententiam reuocaret, antequam illam omnino incurrerent. Quòd verò huiuſmodi pœnitentia, & culparum confeſſio,

Ioan. 9. num. 24.

ac

acreuocatio per gloriam datam Deo intelligatur, id nobis probandum reſtat, fietque ſi recolamus locum petitum ex 3. Eſdræ 9. vbi rem difficillimam quidem, ſed prorſus neceſſariam ad tuendam Religionem, & verum Dei cultum ſuaſurus populo, ait Eſdras: *Vos iniquè feciſtis, collocantes vobis in matrimonium vxores alienigenas, vt adderetis ad peccata Iſraël, & nunc date confeſſionem, & magnificentiam Domino Deo Patrum veſtrorum, & perficite voluntatem ipſius, & diſcedite à gentibus terra, & ab vxoribus alienigenis.* Vatabl. & alij ex Hebr. legunt. *Iam nunc cōfeſſione tribuite gloriam Domino Deo Patrum veſtrorum.* Quæ igitur gloria erat ibi Deo tribuenda? Nulla ſanè, vt conſtat ex ſacro textu: niſi peccatorum confeſſio, nimirum benigniſſimus Dominus ſuæ laudi, gloriæ, & honori aſſumere dignatur, & pro corona reputat quòd homines ſua peccata deteſtantes confiteantur; ideò Eſdras hortatur, vt peccantes Iſraëlitæ peccata ſua confiteantur, quo facto & gloriam illi tribuent, & remiſſionem ſibi obtinebunt.

3. Eſdr. 9. num. 8.

Quod adhuc clarius fiet ex Ioſuë 7. Etenim diuina ſorte proditus eſt Achan, tanquam ſacrilegus, qui de anathemate tulerat contra Dei præceptum pallium, & ſiclos, & auream regulam, & ait Ioſuë ad Achan: *Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſraël, & confitere,* &c. Vbi Maſius de confeſſione amarulenta interpretatur. Sed enim ad Dei gloriam, inquit, conducere mortalium confeſſionem: ſacer etiam Vates cecinit, cùm diceret Pſal. 49. *Qui ſacrificat confeſſione, honorat me.* (vbi nos habemus: *Sacrificium laudis honorificabit me*) neque verò aliud ſyncerius diuinæ laudis ſacrificium fieri poteſt, quàm vt noſtrarum ſordium ingenua confeſſione Dei ſublimem Maieſtatem efferamus, vitia, culpáſque noſtras deteſtemur. Illius diuinam iuſtitiam, ſimul immenſam miſericordiam prædicemus, ſiue meritas pœnas à nobis exigat, ſiue remittat: ſic enim Daniel. cap. 9. poſt fidei, atque innocentiæ ſuæ multiplicem gratiam, vt Cypriani verbis vtar ſerm. de Lapſis, ieiuniis, ſacco, cinere, confeſſione adhuc Deum demulcebat. Quippe cultus nullus abſque illiuſmodi cōfeſſionis ſatis plenus pietatis eſſe videtur, ac ſanctus. Hoc igitur ſanctiſſimo ſacrificio Achan Dei gloriam hic illuſtrat; dum eius iudicium eſſe rectum; ſe verò prauum, ac ſontem confitetur. Nam vt contumax diſſimulatio, inquit Tertull. libr. de Pœnitent. & aduerſus Marcio. ſcelera exaggerat, ſic ſimplex, humiliſque confeſſio releuat. Ex dictis igitur conſtat verus ſenſus allati loci ex Ierem. dum enim monet Iudæos ad dandam gloriam Deo, hortatur profectò ad pœnitentiam, & veram peccatorum confeſſionem, quam Deus ſuam reputat gloriam & honorem. Cùm enim in condonandis peccatis, & remittendis offenſis maximè eluceat diuina Pietas, peccator veniam poſtulans, & materiam indulgentiæ offerens & coronam videtur Deo imponere, & maximam gloriam tribuere.

Ioſuë 7. num. 19.

Pſal. 49. num. vlt.

Quod adhuc illuſtrandum cenſeo ex eo, quòd Philiſtæi remiſſuri arcam Domini in terram Iſraël, in hoc conueniunt, quòd non vacua remittatur, ſed aiunt 1. Reg. 6. *Facietis ſimilitudines anorum veſtrorum, & ſimilitudines murium, qui demoliti ſunt terram: & dabitis Deo Iſraël gloriam.* Huiuſmodi oblationem Deo factam apud arcam referunt ad pœnitētiam peccatorum Abulenſ. q. 10. ad illa verba: *Reddite ei pro peccato,* inquiens: Peccauiſtis in Deum Iſraël: ideò reddite aliquid ei, tanquam in emendatio

1. Reg. 6. num. 5.

dationem offenſæ. Clariùs adhuc Rabanus Maurus. Quinque anni aurei, & quinque mures, quos fecerunt Philiſtæi poſt plagam ſuam, & attulerunt ad arcam, ſignificant, quia carnales quinque ſenſibus corporis dediti, cùm à Domino fuerint correpti, ſcelera ſua propria agnoſcentes, iuſtè ſe percuſſos eſſe confitentur, & licèt coacti, in meliùs commutantur, &c.

Cùm ergo illa oblatio negotium pœnitentiæ extiterit, ſymbolumque confitentium delicta ſua, eáque deteſtantium, rectè dicitur quod datur Deo gloria: ipſe ſiquidem pro gloria, & corona decoris reputat peccatorum confeſſionem, & ſcelerum deteſtationem Cùm hoc Deo anſam tribuat maximam gloriam comparandi, & honorem.

Gloriabatur olim Dauid, quòd & leonem, & vrſum occidebat, & arietem de ore eorum eruebat, ſic enim
1.Reg.17. num.34. apud Saulem dicebat 1.Reg.17. *Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamq́, de ore eorum, & ſuffocabam, interficiebamq́, eos.* Rem totam ad pœnitentiam deducit Ephræm tract. de Pœnitent. ante med. dicens: Pœnitentia tantopere humano parcit generi, vt etiam beſtias captas tandem ſaluet; quod in Dauide oſtenditur: quia arietem de ore vrſi eruit, vt diuina in eo demonſtretur Bonitas. At quiſnam hic vrſus? Iniquitas: & quis aries? Latro in cruce propter iniquitatem affixus; qui ex iniquo conuerſus eſt, quíque ſtimulatus à conſcientia confeſſus eſt impietatem: agnouit Regem gloriæ, & credidit ipſius Diuinitati, qui cùm ſolum verbum loqueretur; ſicut Dauid arietem, ita & Chriſtus ex mortis faucibus latronem exemit, atque liberauit. Non ergo fas eſt, fratres, ſalutem deſperare, quibus mater adeſt pœnitentia. Non licet chariſſimi deſperatam ſpem ſalutis habere ſub eiuſmodi matre nos adhortante, ac conſolante. A beſtiis captos in paradiſum ad Deum adduxit, & nos auerſabitur? &c.

Cùm ergo & glorioſum fuerit Dauidi arietem à dentibus vrſi, ac leonis eripere, glorioſum itidem erit Filio Dauidis oues proprias à dentibus leonis eruere, & in gloriam transferre, ideóque Auguſtin. iam à nobis citatus ait: Honor paradiſi eſt talem habere Dominum, qui etiam latronem dignum facere poſſit paradiſi delitiatum. Proinde qui Deo offert occaſionem comparandi huiuſmodi gloriam, in honorem Dei cedit, quod bene agnoſcens Ezechias, quaſi præſtantiſſimum obſequium Deo oblaturus, ait: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.*

Vel etiam illud, *tibi*, in hoc honorem Deo conciliat, quòd cùm hominis proprium ſit peccata abſcódere,
iuxta illud Iob 31. *Si abſcondi, vt homo,* Iob 31.
peccatum meum. Vbi Gregor. 22. moral. cap. 9. ita incipit. Hæc ſunt veræ humilitatis teſtimonia, & iniquitatem ſuam quemquam cognoſcere, & cognita, voce confeſſionis aperire. At contra vſitatum humani generis vitium eſt, & latendo peccatum committere, & commiſſum negando abſcondere, & conuictum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapſu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipſam radicem traximus culpæ. Sic namque ille dum lignum vetitum contigiſſet, abſcondit ſe à facie Domini inter ligna paradiſi. In qua abſconſione, ſcilicet, quia Deum latere non poterat, non latendi effectus deſcribitur, ſed affectus notatur. Qui cùm argueretur à Domino, quod de ligno vetito

tito comediſſet, illico reſpondit. *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, ipſa mihi dedit de ligno, & comedi.* Geneſ. 3. Ipſa quoque mulier inquiſita reſpondit, dicens. *Serpens decepit me, & comedi.* Ad hoc quippe requiſiti fuerant, vt peccatum, quod transgrediēdo commiſerant, confitendo delerent. Vnde & ſerpens ille perſuaſor, qui non erat reuocandus ad veniam, non eſt de culpa requiſitus. Interrogatus itaque homo vbi eſſet, vt perpetrator culpam reſpiceret, & confitēdo cognoſceret quàm longè à Conditoris ſui facie abeſſet. Sed adhibere ſibimet vtrique defenſionis ſolatia, quàm confeſſionis elegerunt. Cúmque excuſare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per ſerpentem, auxerunt culpā, quam tueri conati ſunt. Sic ille oſtendit quomodo proprium ſit peccatorum, & malum iam diu hæreditariū propria ſcelera abſcondere, ac celare, cùm potiùs aperire deberent. Ideóque Iob dixit ſe non eſſe, ſicut cæteri ſunt peccatores, peccata ſua occultantes. Ideóque Hebr. ibi habetur. *Si abſcondi, vt Adam, peccatum meum.* Potéſtque nomen Adam primum hominem, à quo omnes deinde poſteri hoc malum acceperunt ſignificare.

Geneſ. 3. nu. 12. Ibid. n. 13.

At qui Deū miſericordem agnoſcit, ipſi peccata ſua aperit, tanquam potentiſſimo Domino, qui ſolus poteſt ea delere, & priſtinam, ac maiorem gratiam reſtituere. Lázarum è ſepulchro rediuiuum redditus Dominus Ioan. 11. Clamat, *Lazare veni foras*, oportet ſiquidem peccatorem nō excuſationum frondibus, aut negationum ramis ſe occultare, ſed Deo conſcientiam ſuam recogitando aperire. Ideóque Greg. loco citato ait. Lazaro nequaquam dicitur reuiuiſce; ſed veni foras; ex qua reſurrectione ſignatur qualiter reſuſcitemur in corde. Cùm videlicet mortuo dicitur; veni foras: vt nimirum homo in peccato ſuo mortuus, & per molem malæ conſuetudinis iam ſepultus, qui intra conſcientiam ſuam abſconſus iacet per nequitiam; à ſemetipſo foras exeat per confeſſionem. Mortuo enim, veni foras, dicitur, vt ab excuſatione, atque occultatione peccati ad accuſationem ſuam ore proprio exire prouocetur. Vnde Dauid ab illa tanti mole facinoris reminiſcens, ad vocem Domini quaſi foras exiit, dum per Nathan correptus, quod fecerat, accuſauit. Sic ille, cui ſuffragatur Ambroſ. lib. 2. de Pœnitent. cap. 7. cùm dicta verba ſic explicat. Veni foras, hoc eſt, qui iaces in tenebris conſcientiæ, & delictorum tuorum ſordibus, quodam reorum carcere, exire foras, delictum proprium prode, vt iuſtificeris; ore enim confeſſio fit ad ſalutem.

Ioan. 11. nu. 43.

Videndus in hanc ſententiam Baſil. in Pſalm. 37. ad illa verba; *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum*; vbi oſtendit hoc eſſe ſceleratiſſimorum hominū ingenium, vt peccata & abſcondant, & animo recondant; at proborum, vt ſi quando delinquant, quàm citiſſimè Deo aperiant. Quemadmodum, inquit ille, in febri, quæ ſi intro, altiúſve ſerpat, morbum longè validiorem facit: ſi verò in apertum ſe promouerit ſpem remiſſionis, veluti indice promittit. Sic & animæ contingit. Qui inexorabilis, & obduratus fuerit, *Secundùm duritiam ſuam, impœnitens cor theſaurizat ſibi iram in die iræ*, adiungens peccatum peccato, & propria adaugens mala. Etenim peccator cùm in profundum malorum venerit, contemnit. Contrà, qui probæ eſt mentis, ſi interim, vel ſemel per diaboli ſurreptionem offenderit, eius conſcientia maximopere grauatur, vt quod admiſit tacere, aut occul

occultare nequeat,&c. Ex his igitur ſe eſſe Ezechias teſtatur dum nullatenùs ſuum peccatum occultaturum eſſe profitetur, ſed potiùs Deo aperiendum.

Videndus in hanc ſententiã Anaſt. Nicen. q.6. in Scriptur. vbi ait. Qui aperit peccata ſua, ei condonabitur in confeſſu; & qui tegit ſuam impietatem, non rectè ei cedet:quia autem exponit,& arguit, dirigetur. Peccatorum confeſſio eandem habet rationem, quam oſtenſio morborum corporis. Quomodo ergo morbi corporis non aperiuntur omnibus hominibus, ne quæ quibuſlibet,&c. & ſtatim ex Iſidoro in hunc modum affert. Quanam de cauſa Cain,& Lamech, cùm cædem fecerunt, non eodem modo ſunt puniti? Nam ille quidem pœnas dedit, hic veniam eſt conſecutus. Quoniam ille quidem, cũ argueretur, negauit: hic verò etiã cùm non argueretur, eſt confeſſus. Igitur maximè quidem demus operam, vt nòn peccemus; ſi autem peccauerimus; ne per negationem, & morbi occultationem, cauſam noſtram reddamus grauiorem,&c.

Vbi recolenda ſunt quæ habet Auguſt. conc. 2. in Pſal. 31. vbi expendit propterea publicanum iuſtificatum è templo diſceſſiſſe, è contrà verò Phariſæum damnatũ, quòd ille morbum peccati Deo expoſuerit, & propoſuerit, hic verò occultauerit. Sic verò de Phariſæo ait: In ſtatione medici curandus aderat, ſed ſana membra oſtendebat, prædicãdo, non ſum ſicut cæteri, &c. vulnera tegebar. Deus ergo regat vulnera, noli tu; nam ſi tu tegere volueris erubeſcens medicus non curabit, medicus tegat, & curet emplaſtro; ſub tegmine medici ſanatur vulnus, ſub tegmine vulnerati celatur vulnus.

Similia ſunt quæ habet Gregor. in expoſitione 2. Pſal. pœnitentialis ad illa verba; *Quorum tecta ſunt peccata*; vbi ait. Si tegit infirmus vulnera, quomodo illi à medico adhibebitur medicina, nónne ſi celare vulnus ceperit, latiùs extenſum introrſus putreſcit, ſic & peccatum niſi per confeſſionem detegatur, lethaliter in imis dilatatur,& ſicut vulnus non oſtenſum etiam ſanam carnem putredine inficit, ita peccatum niſi confitendo reueletur, etiamſi qua ibi ſunt bona, corrumpit. Tegit medicus vulnus ſanando medicamine, tegit Deus peccatum ea, quæ multitudinem peccatorum operit, charitate: ſiquis ergo peccata ſua tecta eſſe deſiderat Deo ea oſtendat,&c.

Alia adhuc ſimilitudine hoc explicat Origen. ad illa verba Pſal. 37. *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo.* Vide, inquit, quid docet nos Scriptura, quia oportet peccata nõ celare intrinſecus. Fortaſſis enim ſicut hi, qui habent incluſam eſcam indigeſtam aut humoris, vel phlegmatis ſtomacho grauiter, & moleſtè imminentia, ſi vomuerint, releuantur: etiam ij, qui peccauerunt, ſiquidem occultant,& retinent intra ſe peccatum, intrinſecùs vrgentur, & propemodum ſuffocantur à phlegmate, vel humore peccari. Si autem ipſe peccator ſui accuſator fiat, dum accuſat ſeipſum,& confitetur, ſimul euomit delictum atque omnem morbi digerit cauſam,&c.

Magnum quidem incurrit ſupplicium Cain, dum ſuum celare voluit peccatum Deo percunctanti, & ad confeſſionem allicienti, imò ſicut aliqui dicunt, Cain perterrefactum ſuppliciis ærumnoſæ vitæ, quam erat ſubiturus, petiiſſe à Deo, & peroptauiſſe ab aliquo ſtatim occidi, quò per mortem vitæ moleſtias citiùs, & meliùs euaderet: contrà verò Dominum reſpondiſſe. Non morieris, vt cupis, nec tam breui ſupplicio parricidium

cidium tuum lues. Quod benè expendens Ambroſ.2. de Cain,cap.vlt. ait. Ergo & iſta Cain longæuitas indulta vindicta eſt, eò quòd vixit in metu, & prolixum ſpatium multo cucurrit, & infructuoſo labore, qua pœna nihil grauius, quàm, vt quis ipſe ſibi maiorum cauſa pœnarum ſit. Similiáque habet Procop. idem ſupplicium ponderans in hunc modũ. Noluit (ſcilicet Deus) vt Cainus continuò capitali afficeretur ſupplicio. Nam his qui ſupplicio afficiendi ſunt mors lucro eſt. Deus autem extendit pœnas ad vitæ ſpatium, pro merito expetens pœnas,&c. Erat autem Caini pœna gehennæ cruciatus adumbrans,rerum enim naturę valedicent (ſicut alibi ait Auguſt.) moriture vitæ, & morte ſine fine victuri. Iugem itaque Cain viuebat mortem, & eam degebat vitam,quæ æternam damnatorum mortem ſuper terram referret; mors enim depaſcebat Cainum & vermis eius non moriebatur, fœcunda ad plures mortes prorogabatur vita, & in diuturnum dilatabatur, ac æternum ſupplicium. Vnde Baſil. ſupplicium Caini exponens aſſerit in grauiora ſemper ſupplicia productam miſero fratricidæ vitam.

Si huius rei rationem quæras, ea optima apud Tertull. cenſetur, dum 2. contra Marcion. cap.25.ait. Cain maledixit (ſcilicet Deus)& cupidum morte luere delictum, mori interim vetuit; vt præter admiſſum,negationis etiam exemplo oneratũ. Quibus in verbis Tertull. oſtendit quantum nocumẽtum attulerit Caino negare patratum ſcelus Deo ſciſcitanti,cùm potiùs deberet aperire medico pro ſanitate; & Domino pro venia inuitanti, innuit item aliqualem illam Adæ,& Euæ confeſſionem ei admodum profuiſſe,quos (vt ille ait) ideo Dominus nõ maledixit, vtpote confeſſione releuatos: veniam enim, ac vitam ſibi conciliat, qui ſcelera ſua Deo recogitando aperit. Quo ſenſu Prouerb.10.*Vena vitæ os iuſtiæs autem impiorum aperit iniquitatem:* vbi Lyra. *Prou. 10. nu.11.* Hugo Card. & inſinuat etiam Beda dicta verba ad confeſſionem delictorum referunt. Vitæ enim vena os iuſti, nimirum quòd ſua non celat, ſed aperit, effundítque delicta. Pulchra autem eſt ſimilitudo venæ, aut fontis, ſicut habetur Hebr. apud LXX. & Symmachum. Primò,quia ſicut fons aquam, quæ in ipſis terræ penetralibus, & montium cauernis ex vaporibus, atque halitibus humentibus gignitur,per ſuas venas,atque elices foras emittit,ac reddit. Sic etiam os verè, integrè, & complete confitentis peccata ſua, culpas quaſlibet, etiam eas, quæ in arcanis, ac ſecretiſſimis locis perpetrauit, & quas in ipſius cordis penitiſſimis laribus per ſolam conſenſionem admiſit, emittit foras, ac palam facit; vt vitam ſpiritus per veniam, & iuſtificationem conſequatur.

Sed adhuc clarius reddendum erit quidnam ſit fons viuus, aut vitæ, qui in ore confitentis reperitur, proinde ob oculos ſtatuendum eſt fontem viuum dici perennem, iugem,perpetuóque manantem. Id ſanè intereſt iuges inter, & non iuges fontes, quod iuges omni tempore fluunt, æſtate ſcilicet hyeme, & reliquis anni temporibus. Qui verò iuges non ſunt, hyeme quidem, cùm pluuiæ frequentiores terram infundunt, vbertim manant:æſtate autem ſiccantur,& exhauriuntur. Non aliter quoſdam videre licet, quorum ex ore confeſſionis aqua, ex oculis item doloris lacrymæ hyeme ſolum perſtillant, & bruma vrgente: cùm ſcilicet ingẽtes labores, & grauiores morbi (liceat ſic dicere) compluunt, & inundant, aut cùm mors inſtat vrgétque,

vrgétque. Cùm verò ſalus,fortuna, & robur,tanquam placida veri tempeſtas redit,ſtatim exſiccantur,& exhauriuntur: & nec ſemel quidem vnius anni curriculo peccata ſua Sacerdoti aperiunt, nec lacrymis eadem proſequuntur. Aliter iuſtus, & pius homo, cuius os vena vitæ, ideſt, per omne ſcilicet anni tempus manat iugiter, fuſis lacrymis, atque iteratis, repetitíſque confeſſionibus non modò per ſingulas anni tempeſtates, ſed etiam ſingulis menſibus, & hebdomadibus ſingulis, imò frequentiùs, id enim ſatis eſt,vt confeſſio iugis,& perénis appelletur,& qui ſic ore,& corde euomũt peccata,venã vitæ apud ſe habent:nã licèt Deus omnia nouerit(ſicut ait Ambr.lib.2. de pœnitent.cap.7.) expectat tamen vocem tuam, non vt puniat, ſed vt ignoſcat. Non vult, vt inſultet tibi diabolus,& celantem peccata tua arguat.Præueni accuſatorẽ tuum. Si te ipſe accuſaueris, accuſatorẽ nullum timebis, ſi te detuleris ipſe,etſi mortuus fueris reuiuiſces. Sic ille oſtẽdit quomodo in ore confitentis ſit fons vitæ, dum morrem afferentia ſcelera profert, ideóque per Iſaiam, cap.43. ait: *Narra ſi quid habes, vt iuſtificeris.* Vbi Hieron.ait.LXX. addiderunt de ſuo,*dic tu prior iniquitates tuas,vt iuſtificeris*,quod Cyrill.lib.3.in Leuit. Sic exponit. Tu dic prior,ne te ille præueniat; præuentus diabolus in accuſatione,vltra nos accuſare non poterit. Et Chryſoſt.homil.20.in Geneſ. inquit. Non ſimpliciter ait;*dic tu iniquitates tuas*;ſed adiecit:*prior*;hoc eſt, ne expectes te arguentem,ne præſtoleris authorem. Ipſe præueni, & rape ſermonis principium, vt accuſatoris linguam obmuteſcere facias. Si aduerſarium noſtrum præuertemus, qui in die illo ob faciem noſtram ſtabit, & in præſenti vita antequàm ad tribunal ingredimur, facinora confeſſi fuerimus, dicendíque principium rapuerimus, noſtri ipſorum facti accuſatores,in tantam miſericordiam prouocabimus Dominum, vt non ſolùm nobis donet liberari à peccatis, ſed & in catalogo iuſtorum numerari,&c.

Iſai. 43. nu.26.

In quam ſentẽtiam quoque Ioan. Climach. gradu 4. ait. Ante omnia culpas noſtras præclaro Iudici noſtro ſoli confiteamur, omnibúſque, ſi ille iuſſerit, confiteri ſimus parati, &c. Et S. Pacian. in parænesi ad pœnitẽt. Vos fratres ait,appello poſt impudentiam timidos, poſt peccata verecundos, qui peccare non erubeſcitis,& erubeſcitis confiteri. Rogo vos per illum Dominum, quem occulta non fallunt, deſinite vulneratam tegere conſcientiam: prudenter ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem partibus, etiam ſecaturos,etiam peruſturos,&c.

Et Iſidor. lib. 1. de ſummo bono cap.12. Confeſſio, inquit ille, ſanat confeſſio iuſtificat, confeſſio peccatis veniam donat. Nulla tam grauis eſt culpa,quæ per confeſſionem non habeat veniam,&c.Quo in loco non omittendus eſt Hugo lib.de clauſtro animæ, vbi aſſumpta metaphora ex capitulis Religioſorum, in quibus defectus prælatis ſuis libẽter proponunt, veniam impetraturi audet in hunc modum dicere. Si veniret dæmon ad capitulũ confeſſionis (ideſt, ſi ſeriò pœnitere,conteri,& confiteri poſſet) impetraret indulgentiam remiſſionis. Sathan expulſus eſt à capitulo cœli, Adam à capitulo paradiſi, Iudas à capitulo Chriſti, &c. Quinimò & Gẽtiles ſuo modo ignobilis, & naturalis tantùm confeſſionis vtilitatem aſſecuti videntur. Nam Senec.lib.de morib.ait. Vbi eſt confeſſio, ibi eſt remiſſio. Pythagoras item dicebat peccata non eſſe verbis tegenda, ſed detegenda, vt reprehen

reprehenſionibus curentur. Ariſtot. etiam dicebat non multum diſtare ab impeccabili eum, qui peccatum, vt eſſet, confiteretur, ſicut teſtatur D. Maxim. ſerm. de Confeſſore. Et Horat. lib. 1. Satyr. 3.

——Æquum eſt
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus.

Et Claudian. in Epigrammate ſatiſfactionis ait:

En adſum, & veniam, confeſſus crimina, poſco.
Manibus Hectoreis atrox ignouit Achilles:
Victrices furias matris placauit Oreſtes:
Reddidit Alcides Priamo, quas cœperat, arces:
Pelaum iuuenem Regum flexere ruinæ:
Darium famulis manibus doluiſſe peremptum
Fertur, & ingenti ſolatus fata ſepulchro:
Tradita captiuo ſpatioſior India Poro.

Si ergo vſque adeò vtilis eſt apud homines peccati confeſſio, quàm vtilior erit apud Deum, & benigniſſimum Dominũ vera recogitatio peccati. Sanè ſi confeſſionis veritas de terra oriatur, ſtatim iuſtitia de cælo proſpiciet, prçponderante confeſſione, & ſurſum aſcendere faciente, veluti in bilance ipſam diuinam iuſtitiam, quæ impium iuſtè petebat, vt puniret. Vel etiam confeſſionis veritas de terra oriatur, vt iuſtitia, hoc eſt, plena iuſtificatio de cælo proſpiciat, ſicut ad rem noſtram exponit

Pſal. 84. num. 12. Auguſt. verba illa Pſalm. 84. *Veritas de terra orta eſt*, ſic enim habet Auguſt. Veritas de terra orta eſt: confeſſio ab homine: homo enim peccator eras. O terra, qui, quando peccaſti, audiſti. *Terra es, & in terram ibis:* Oriatur de te veritas, vt reſpiciat de cælo iuſtitia. Confitere peccata tua, & orietur de te veritas. Si cùm ſis iniquus, dicis te iniquum, veritas de terra orta eſt. Quæ iuſtitia de cælo proſpexit? Tanquam Dei dicentis. Parcamus huic homini, quia ipſe ſibi non pepercit; ignoſcamus, quia ipſe ſe agnoſcit; conuerſus eſt ad puniendum peccatum ſuum, conuertar & ego ad eum liberandum, &c. Item: veritas de terra orta eſt: confeſſio peccatorum ab homine. Et iuſtitia de cælo proſpexit, ideſt à Domino data eſt iuſtificatio confitenti. Hæc Auguſt. Veritas in confeſſione maximè ſeruanda eſt, vt nihil ſit ſimulatum, nihil fictum, procul ſit omnis dolus, iuxta illud Pſalm. 31. *Beatus* Pſal. 31.
vir, cui non imputauit Dominus pecca- num. 2.
tum, nec eſt in ſpiritu eius dolus. Quòd ſic explicat Auguſt. Non eſt in ſpiritu eius dolus; non habet in ore ſuo oſtentationem iuſtitiæ, cùm conſcientia eius peccatis plena ſit, &c. Clariùs ibi Gregor. ait: Se iuſtum non ſimulat: ea, quæ occultè deliquit, non celat, &c. Quibus ſimilia habet 1. Reg. cap. 14. Ex quibus iam conſtat quomodo in ore pœnitentis ſit fons vitæ, cùm tota vita ſpiritualis pendeat ex recogitatione, & confeſſione pœnitentis.

Sed adhuc vena illa, ſeu fons vitæ poterit ampliùs explicari. Nam cùm ſtatim dicturi ſimus de amaritudine animæ pœnitentis, congruum erit, vt de dulcedine pœnitentiæ aliquid præmittamus. Itaque fons vitæ, aut viuus ille dicitur, qui dulci, ac ſalubri aqua fluit, contra ſalſam, & inſalubrem: confeſſionis autem vena dulces admodum effundit aquas: per oculos enim lacrymas dulces manat. Nam lacrymæ illæ, quas dolor ciet, ac pœnitentia prædulces ſunt, ac ſalubres, iudice Auguſt. in Pſalm. 128, & Chryſoſt. hom. 65. ad popul. ſicut cõtra lacrymæ propter iacturas temporales fuſæ, amaræ ſunt, & ſalſæ. Per

os item dulces admodum lymphas pœnitens reddit. Imò potiùs inquies ore ſuo peccata effundit, quibus nihil amariùs, & ſalſiùs? Minimè verò. Peccata in pectore clauſa amara sũt: at poſtquam ad os venerunt, vt per confeſſionem promantur, inter ipſos oris meatus dulceſcunt, vt paſſim experiri ſolemus. Vera ergo, & abſoluta peccatorum confeſſio dulcis adinſtar aquæ obtinet ex ore iuſti manantis. Sanè aquarum dulcedinem, ac tenuem naturam medici libra examinandam, & explorandam eſſe docent. An verò confeſſionis aqua omnino dulcis ſit, & ſalubris, conſcientiæ examen, & amuſſis explorat.

Dicitur etiam vena vitæ, ſeu viua in extrema acceptione contra mortuam, quæ videlicet nihil viui, aut animati in ſe continet. Itaque viua aqua, vt ſic, dicitur ea, quæ viua alit, & animata nutrit. Sanè lethalis culpa, vbi in animum incidit, omnes quidem illius vires, & potentias (liceat ſic dicere) in venas emortuas abire facit. Nam quæ ab ipſis emanant opera, & actiones nihil viui, & animati, nihil, inquam, gratiæ, aut meriti æternæ vitæ parere poſſunt, ſed more emortuarum aquarum ſteriles ſunt, & infœcundæ. Os igitur iuſti vena vitæ, os, ſcilicet eius, qui confitetur peccata ſua, fons viuus contra mortuum, fons inquam, vitarum. Sic enim habet Origen. quia nimirum, quòd ante confeſſionem erat vena emortua, & aquas emortuas nihil vitale cohibentes effundebat, cũ primùm cõfeſſionem ſuorum ſcelerum emiſit, tranſit in venam viuam, viua ſcilicet, atque animata iam inde germinans. Sed quæ ſunt iſthæc? Gratia, & infuſæ virtutes, hæ ſunt animatæ illæ, & viuæ res, quas veræ cõfeſſionis emanatio creat, atq; alit. Cuius tanta vis eſt, atq; poteſtas, vt omnes alios hominis fontes, & venas, omnes inquam, alias potentias, atque vires ſanet, & viuas reddat, vt iam inde earum actiones viuæ ſint, gratiam, videlicet, atque merita in ſe habentes. Vnde congruenter admodũ L X X. ab ore iuſti ad manũ illius tranſierunt, dicentes: *Vena vitæ in manu iuſti*; quia ſtatim atque os per confeſſionem viua aqua ſcaturire cœpit, manus etiam viuas actiones effundit.

Sed adhuc obſeruanda venit hoc in loco expoſitio Hugonis, dum citata verba in hunc modum explicat. *Vena vitæ os iuſti.* Os iuſti dicitur os Chriſti, cuius verbo multi vitam receperunt à mortuis excitati, &c. In qua expoſitione videtur mihi ſubintelligenda nota ſimilitudinis, vt in eo ſenſu dicatur os iuſti vena vitæ, ideſt, habere verba vitæ, ſicut Chriſtus Dominus habebat, ad cuius verbum mortui ſuſcitabantur. Vnde & Petrus ei dixit, quòd verba vitæ haberet: ſicut igitur Chriſtus Seruator loquendo vitam cõferebat, ſic etiam & qui peccata ſua confitetur verba vitæ profert, propagando enim commiſſa ſcelera, & proponendo benigniſſimo Domino ſpiritualem vitam promeretur, & à peccati morte ad vitæ gratiã reuocatur. Econtra verò os impiorum mortis vena dicetur ex eo, quod ſtatim addit Salomon: *Os impiorum operit iniquitatem.* Occultando ſiquidẽ peccator impietates ſuas mortem ſibi aſciſcit, vnde Dauid Pſal. 37. ait: *Quoniam iniquitatẽ meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo:* Græcè habetur, *Sollicitus ero pro peccato meo.* Vbi Orig. ait: Si in corpore tuo macula aliqua, vel vulnus oriatur, aut ex colliſione aliqua intumeſcat, ſollicitus es, & perquiris quid curæ debeat adhiberi, & quomodo corporis ſanitas reddatur. Cùm anima tua ægrotet, ſecurus es, cõtemnis gehennam, atque ignis ęterni ſupplicia deſpicis, & irrides? Sic ille oſtẽdit quomo

quomodo impius ſibi mortem conciliat, dum peccata tacendo occultat, neq; Deo confitendo proponit: qualiter verò Deo proponenda ſint explicat ibi Aug. ponderans dicta verba: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo.* Sic pronuntia, inquit, iniquitatem tuam vt curam geras pro peccato tuo. Quid eſt curam gerere pro peccato tuo? Curam gerere pro vulnere tuo. Si diceres, curam gero pro vulnere meo, quid intelligeretur, niſi dabo operã, vt ſanetur? Hoc eſt enim curã gerere, pro delicto ſemper niti, ſemper intendere; ſemper ſtudioſè, & ſedulò age, vt ſanes peccatum. Ecce de die in diem plangis peccatum tuum, ſed fortè lacrymæ currunt & manus ceſſant. Hoc eſt, curam geram pro peccato meo; faciam omnia, quęcunque facienda ſunt ad abluendum, & ſanandum peccatum meum. Ita Auguſt. docet qua ratione cogitandum ſit pro peccatis cum Dauide dicente: *Cogitabo pro peccato meo*, qua item cura, & ſollicitudine recogitanda ſint peccata virę cum Ezechia, quatenus in præſenti ait: *Recogitabo tibi omnes annos meos.* Significat enim Deo non ſolùm aperiẽnda eſſe peccata, ſed tantam ſollicitudinem, & curam gerendam de eorum medela, & remiſſione, vt nihil aliud curet, agat, cogitet, ſed hoc diu, iugitérque animo verſet, & reuerſet, mente cogitet, ac recogitet, tunc enim verè dicere poterit cum Ezechia. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

ANNOTATIO IV.

De amaritudine, & dolore pœnitentiæ.

NE fortè quis exiſtimaret ſufficere cogitationem peccatorum, quæ eſt hæreſis Lutheri, & Sequacium, ponentium pœnitentiam ſolùm in eo, quòd cognoſcat ſe peccaſſe, & malè egiſſe, cui hæreſi, ſicut refert Roffenſ. art. 7. præbuit occaſionem Eraſmus circa id Matth. 13. *Pœnitentiam agite*, contendens non pœnitentiam, ſed reſipiſcentiã fuiſſe vertendum. Vnde nullum actum voluntatis & deteſtationis peccati admittunt, ſed ſolùm circa propoſitum bene viuendi: nam deteſtationẽ præteriti peccati, vt otioſam, & præſumptuoſam referunt, vt ait Roffenſ. art. 6. & 7. & Bellarm. lib. 1. de Pœnitent. cap. 7. At Ezechias recogitationem hanc ad pœnitentiam dirigens aſſerit faciendam eſſe in amaritudine animæ: conſiſtit ſiquidem vera pœnitentia in dolore, & deteſtatione peccati, ſicut docet Concil. Trident. ſeſſ. 14. definiens contritionem per formales actus pœnitentiæ, quales ſunt dolor, & deteſtatio peccati: cæteri namque actus voluntatis, vel antecedenter, vel conſequenter ſe habent ad pœnitentiam ipſam, ſicut oſtendunt Theologi Scholaſtici in materia de pœnitentia; videríque poteſt apud Suar. diſp. 4. de Pœniten. ſect. 1. In amaritudine igitur animæ recogitanda ſunt peccata, de eiſque dolendum maximè eſt, iuxta illud Auguſt. lib. de vera, & falſa pœnitent. cap. 19. Continuè dolendum eſt de peccato, quod declarat ipſa dictionis virtus; pœnitere enim eſt pœnam tenere. Et ideò Canus in principio relectionis de Pœnitent. aduertit pœnitentiæ vocabulo ſignificari pœnam, ſiue dolorem pro peccato vitæ præteritæ ſuſceptum. Vnde Auſonius ſcitè inducit pœnitentiam ita loquentem:

Sum Dea, quæ facti, non factiq́; exigo pœnas,
Nempe vt pœniteat, ſic Metanœa vocor.

 Proinde

Proinde qui vitam nouam ingreditur,& Deum pro præteritis precatur,illa debet in amaritudine animæ recogitare, & pœnitendo Deo proponere: nam ſicut dixit Auguſt.libr. 50.Homil.hom.27.Nemo agit vitam nouam, niſi quem veteris pœnitet. Et Ioan. Climac. de Pœnit.gradu 5. ait:Pœnitentia eſt ſe ipſum condemnans cogitatio eſt conſolationis corporeæ perpetua repudiatio,eſt volũtaria rerum omnium, quæ affligunt toleratio,eſt cruciatuum ſibi ſemper opifex, eſt valida vẽtris afflictio,animæq; in ſenſu firmiſſimo iuris reprehenſio,eſt abyſſus humilitatis,&c.

Eſt elegans in hanc rem epiſtola illa ad Suſannam,quę Hieron.adſcribitur. Eraſmus verò, & Marianus ex ſtylo ſuſpicantur eſſe Auguſtini, vbi ſic habetur: *Quis conſolabitur te virgo filia Sion,quia magna facta eſt,ſicut mare,contritio tua?* Effunde cor tuum,ſicut aquam, coram facie Domini,extolle ad eum manus tuas pro remedio peccatorum tuorũ.Accipe igitur lamentum,& primo quidẽ nullo die quinquageſimus prætermittatur,qui in negotio tali cantatur,quem vſque ad verſiculum illum,cor contritum, & humiliatũ Deus non deſpicies,gemitu,lacrymiſq́ue percurre: inſuper hanc lamentationẽ non ſine compũctione cordis in cõſpectu Dei iudicis funde. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, vt defleam vulnera animæ meæ?Heu me,quia facta ſum ſicut Sodoma, & combuſta ſicut Gomorrha.Quis miſerebitur cineri meo?Duriùs offendi quàm Sodoma, quia legem neſciens illa deliquerat, ego accepta gratia peccaui. Quomodo facta ſum in deſolationem? Subitò defeci,perij propter iniquitatem meam. Lugete me mõtes,& flumina,&c.quibus deſcribit amaritudinem,& dolorem pœnitentis animæ. Quibus ſimilia habet Ambroſ.ad Virginem lapſam, Cypr. ſerm.de lapſis, & Chryſoſt.hom.41. ad popul.& in epitaphio Paulæ illius nobilis fœminę ob parua delicta pœnitentiam ſic deſcribit Hieron.Mollia, etiam in grauiſſima febre,lectuli ſtrata non habuit, ſed ſuper duriſſimam humum ſtratis ciliciolis quieſcebat;ſi tamen illa quies dicẽda eſt, quæ iugibus penè orationibus dies, nocteſq; iungebat,illud implẽs Pſalmiſtę. *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* In qua fontes crederes lacrymarum: ita leuia peccata plangebat, vt illam grauiſſimorum criminum crederes ream. Cumq; à nobis crebriùs moneretur, vt parceret oculis,& eos ſeruaret Euangelicæ lectioni, aiebat: turpanda eſt facies,quam contra Dei præceptum purpuriſſo,& ceruſſa, & ſtibio ſæpè depinxi. Affligendum eſt corpus, quod multis vacauit delitiis. Longus riſus perpeti compenſandus eſt fletu. Mollia,& ſerica pretioſiſſima aſperitate cilicij commutanda. Quæ viro, & ſæculo placui, nunc Chriſto placere deſidero,&c.

Amaritudinem item pœnitentiam latè deſcribit Climac. de Pœn.gradu 5.dicens:Cùm perueniſſem ad pœnitentium monaſteriũ,vidi reuera res, & verba, quæ Deo vim inferre poſſent;nonnullos in pauimento ſtrato cilicio, & cinere ſedentes, & faciem genibus operientes,& frontẽ in terra collidentes. Alios pectora iugiter tundentes,animamq; ſuam,ac vitam ſuſpirio ingenti reuocantes.Vidi nõnullos veluti æneos ex mœrore effectus, & inſenſibiles ad omnia. Alios fixis obtutibus in terrã caput aſſiduè mouere, & leonũ rugitum edere. Et paulò pòſt cũ multa eorum verba,& facta verè admirabilia retuliſſet,ſubiungit, vidiſſe ſe in illis æſtuantes linguas inſtar canum ex ore procedentes. Ex his alij ſub ardentiſſimo Solis

Solis æſtu ſeipſos cruciabant, alij acerrimo frigore ſe affligebant, quidam modicum aquæ guſtantes, ne omnino ſiti areſcerent, ita quieſcebant,&c.tandémque cócludit. Vidi, & fœliciores exiſtimaui, qui poſt lapſum ita lugent,quàm qui nunquam lapſi ſunt, & ſeipſos non ſic deflent.

Videndus in eandem ſententiam Tertul. lib.de Pœnitent.c.9. vbi ait: Exomologeſis eſt proſternẽdi,& humilificandi hominis diſciplina,conuerſationem iniũgens miſericordiæ ellicẽ, de ipſo quoque habitu, & victu mãdat ſacco, & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere, illa,quæ peccauit,triſti tractatione mutare,paſtum, & potum pura noſſe,nõ ventris, ſed animæ cauſa,ieiuniis preces alere,ingemiſcere, lacrymari,& mugire dies, noctéſque ad Dominum,præsbyteris aduolui, & charis Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere,&c.

In omnibus olim ſacrificiis præcipiebat Deus, vt ſuperinfunderetur incenſum,& oleum, ſolùm hoc fieri prohibebatur, quando oblatio, ſacrificiúmve pro peccato erat, idque non ob aliam rationem ſtatutum aſſerit ſacer Textus, niſi quia pro peccato eſt Leuit.5. quem locum explicans Origen. ait. In ſacrificiis pro peccato nec oleum lætitiæ, nec thus ſuauitatis imponitur, quia non benè conueniunt peccatum, & gaudium, offenſa Dei cum lætitia,&c. Etenim ſicur dixit Euſeb.Emiſſ.hom.5. Multo opus eſt fletu,multo gemitu,multo dolore cordis ad ſanandos ipſius cordis dolores,&c.

Leuit.5. num.12.

Qualis verò ſit dolor,& amaritudo aſſumpta pro peccatis,benè exponit Greg.vt ſcilicet, nullũ locum relinquant alteriuſ rei recogitationi, nihil inſuper reſpiciant dolendũ,niſi Dei offenſam; ſic enim ille habet 9. moral.c.59.ad illa verba: *Si lotus fuero quaſi aquis niuiũ,tamẽ ſordibus intinges me.* Aquæ niuis, inquit ille, ſunt lamẽta humilitatis;ſunt namque nonnulli,qui lamẽta habent, ſed humilitatẽ non habent,quãdo afflictũ plangunt, ſed tamen in ipſis fletibus vel cõtra proximorum vita ſuperbiunt, vel contra ordinationem Cõditoris eriguntur.Hi aquas habent,ſed niuis aquas non habent, & mundi eſſe nequeunt,quia humilitatis fletibus minimè lauantur. Aquæ niuis intelligi & aliter poſſunt;aqua enim fontis,& fluminis ex terra oritur, aqua verò niuis ex aëre prouenit;& ſunt pleríque, qui per orationũ lamẽta ſe cruciant, ſed tamen totis lamentorũ laboribus ad ſola terrena deſideria exudant:compunguntur in precibus, ſed fœlicitatis tranſitoriæ gaudia exquirunt, hos niuis aqua non abluit, quia eorũ fletus ab imis venit, quaſi enim ex terræ aqua perfuſi ſunt. Qui pro terrenis bonis in precibus compunguntur,qui verò idcirco plorant, quoniam præmia æterna deſiderant, aqua niuis hos diluit:nã cùm perennem patriam per lamenta appetunt, eiúſque accenſi deſideriis plangunt, à ſummis accipiunt vnde mundentur.Sic ille depingit amaritudinẽ lugentis, & pœnitẽtis,quæ ſolũ Deum offenſum debet reſpicere, non alio motiuo niti, ídque videtur dixiſſe Ezechias,cùm amaritudinem ſuæ recogitationis dicit ſuæ eſſe animæ, ac ſpiritus;non corporis,aut terræ,temporaliſve alicuius boni: talis enim amaritudo non animæ, aut ſpiritus, ſed carnis potius dicenda erit.

Aliam etiã notam ad cognoſcendam animæ amaritudinẽ affert Bernard.ſer.4.de Aduentu, vt illa duret, nec facilè tranſeat, & in riſum, & externam diſſolutionem ſoluatur. Alios,inquit ille,lugentes video, ſed ſi de corde procederẽt illæ lacrymæ, non

non tam facilè ſoluerentur in riſum, nunc autem cùm abundantiùs otioſa verba, & ſcurrilia profluant, quàm priùs lacrymæ, lacrymas huiuſmodi de his eſſe non arbitror, quibus conſolatio diuina promittitur, quandoquidem poſt illas tam facilè cõſolatio vilis admittitur, &c. Etenim amaritudo animæ corporis vilem conſolationem,& dulcedinem excludit,cùm potius ideo amaritudo aſſumatur,vt dulcedo malè aſſumpta ſoluatur. Vnde Greg.9. moral.c.25. in fine ait.Vitam noſtram,quæ nobis diſplicet, ſtudioſa afflictione cruciamus,vt quicquid in nobis polluerunt opera,diluant lamenta: & ſiquidem adhuc culpa delectationis inquinat, pœna mœroris tergat, &c. Sic ille oſtendit quomodo in pœnitentiæ dolore afflictio, amaritudo, ac fletus debeat reſpondere delectationi,gaudio,& dulcedini peccatorum.

Dulcia quidem videntur impiis ipſa peccata, multum delectationis, & oblectamentum ſecum afferunt, at certè Galeni Medicorum Principis teſtimonio ratum eſt, de mellis, atque aliarum rerum dulcium eſu (nam dulcia valdè silioſa ſunt) plurimum felli humoris accedere; docet autem Ariſtot. de partibus animalium lib. 4. cap. 2. ſalubrem conſtitutionem fel nullum, aut valdè exiguum habere. Vnde conſtans eſt inter Medicos placitum ea omnia, quæ fel adaugent, parùm ſana eſſe: vnde ea animantia quæ felle carent, diutiùs viuunt. Cùm ergo dulcedo, lætitia, & delectatio peccati dulcia eſculenta, & pocula ſint,quibus nutritur ad occiſionem peccator, ea in anima neceſſe eſt in fel, & amaritudinem conuertantur:vt igitur vitam ſpiritualem poſſit conſequi,debet fel illud euomere, idque ſine maxima amaritudine animæ fieri poteſt,ſicut & amara cũ eiiciuntur ex ventriculo amaritudine inficiunt fauces, & os. In amaritudine proinde animæ debet pœnitẽs cum Ezechia & recogitare, & eiicere dulcia quidẽ in commiſſione peccata, ſed poſt patrata in fel,& abſynthium conuerſa. Sic rem expoſuit Auguſt. lib. de decẽ chordis cap.4. vbi ait. Quare ambulauimus delectati cantibus laſciuis nulli rei profuturis,ad tempus dulcibus,poſtmodum amaris? Talibus enim turpitudinibus illecti animi eneruantur, & propter ipſas turpitudines poſtea ſentiũt dolores, & cũ magna amaritudine digerũt, quod cum dulcedine temporali biberunt.Meliùs ergo nos amara vobis cantamus ad tempus, vt poſtea dulceſcant in vobis,&c.

Expendenda ſunt verba illa Auguſtini, magna amaritudine digerunt,& conferenda cum verbis Ezechiæ, recogitabo in amaritudine: ſicut enim dulcia decocta bilem efficiunt, ſed tamẽ amara ſumpta bilem extenuant, atque perimunt: ad eundem modũ amara deteſtatio peccati eadem diluit, & extinguit, & charitatis calor, ac animi afflictio peccatorum bilem decoquit, & abſumit.

Notandus adhuc venit artificialis apud noſtros modus, quo amaritudo vincitur,& in dulcedinem conuertitur.Profectò Medicis compertum eſt abſynthium aceto maceratum acrem ſaporem abiicere:& quidem mirum non eſt amariſſimum gramen acri aceto emendari;nã in aliis pleriſque acerbis rebus idẽ accidit:malũ enim cytrium, atque lymmonũ aceto infuſum amaritudinẽ amittit,& fermè dulceſcit. Sic igitur animus, qui ex admiſſione, & admixtione peccatorum abſynthium hauſit, & bilem conflauit, ſiquidem eam amaritudinem domare, & ſuperare velit, acerbum pœnitentiæ, & doloris acetum immittere oportet, & in amaritudine animæ peccata recogitare: hoc enim

enim præſentaneum, & efficaciſſimum remedium impiæ amaritudini inuenitur. Vnde Beda in Luc. ait. Cùm expertus eſt abſynthij amaritudinem, adhibeat pœnitentiæ dolorem. Nã dolor ille hoc dolore corrigitur, ac ſoluitur. Sic ille amaritudinem peccati vincendam oſtendit alia amaritudine veræ pœnitentiæ, quæ proinde ibi debet ineſſe, vbi peccatum conſumatum fuit, ſcilicet in anima, & voluntate. Qua de re optimè Ephræm Tract. de Pœnitent. parùm poſt prin. Si ingemuerit peccator cõfeſtim ſuſpirãdo, graue onus Draconis euadet. Túncque non tantùm anima ſuſpirabit, verùm etiam lacrymas fundet maximo cum dolore: longo quippe interuallo cernens Deum, vt Patrem, mouetur ad lacrymas, Deóque perſuadet; quòd Patris beneuolentiam amet; & ſic à ſtatu ſerpentino purgatur. Nunquid audiſti, quòd dixit Dauid: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum?* Sed primùm ſuſpiria edidit, & ſic lacrymatus eſt, &c. Itaque & filij perditi amaritudo cõcepta ex luxurioſa vita, atque etiã bilis Dauidis nutrita dulci adulterio, amaritudine animæ, & amaro luctu curata eſt, decocta, & abolita.

Quod adhuc alia ſimilitudine eleganti explicat Ephræm. Ea ſiquidem, quæ antea cuiuſuis coloris erant alterum tãdem imbibunt, ſi mittantur in vas alterius coloris liquore repletum. Si enim ibi voluantur, & inficiantur, alium iam referunt colorem. Sic & ea, quæ dulcia erant animæ peccanti, proindéque ei placebant in condemnationem, ſi pœnitentiæ dolore, & lacrymis fluẽtibus præ amaritudine & dolore tingantur, & baptizentur, alium iam colorem imbibunt, & quæ antea turpia erant, pulchra, & decora per pœnitentiam redduntur. Sic ergo habet Ephræm dicto Tract. de Pœnit. poſt med. Conſtringamus nos ipſos pœnitentes; vt veniæ gratiam, tanquam veram tincturam non reſpuamus: (conſtrictio autem eſt accurata contrariorum reiectio.) Lacrymis diligenter teipſum ablue, ſicut tinctores lanã. Teipſum humilitati, & angori, atque mœrori trade: ſic enim Deo teipſum adſtringens, paratus accedes ad ſuſceptionem gratiæ. Idcircò aliqui ex pœnitentibus reuertuntur ad peccatum: quoniam ſerpentem in ſeipſis deliteſcentem ignorãt, aut etiamſi agnoſcant, non tamen ipſum penitus expellunt. Nam formæ ipſius veſtigium ibi permiſerunt: & paulatim is velut in vtero conformatus, rurſum imaginem nequitiæ ſuæ excitat. Cùm videris aliquem pœnitentẽ, iterúmque peccantem: intellige quòd talis nondum ſuam mentem, atque ingenium mutarit, remanentibus in eo cunctis malitiæ ſerpentibus. Indicium porrò firmiter, ac ſeriò pœnitentis eſt ſtrictus, atque auſterus vitæ ſtatus, & ſuperbiæ, atque elationis, ac ſtultæ exiſtimationis ſui depreſſio: quas res oſtendunt oculi, atque mens obumbrata, quæ aſſiduè ad amatum Ieſum Chriſtum tendat. Tu ergo virtutum contrarietates arce, atque propulſa: nam qui ægriùs fert pœnitentiã, eum ſtultitia comitatur. Si quis ieiunat, & tamen ſtultè ridet, celeriter ſupplantatur. Si quis in precibus lacrymas fundit, in conuictu tamen, & cõſuetudine vult vrbanus, ac facetus haberi, citò deturbatur. Si is, qui continentiam profitetur, indifferenter velit, & ſine delectu agere, ac viuere; non procul à ruina abeſt. Toto corde debet reſipiſcens pœnitentiam agere, ſempérque eundem ſeſe exhibere, vt inceperat. Nam ſi defecerit, indicium imperfectæ cõuerſionis præbet. Si mutetur, apertè oſtendit ſe inconſtantiæ eſſe ſubiectum, ſéque ita reſipiſcere, vt puer dùm diſcit: & ſicut

ſicut qui ſtimulis pungitur, coactus lacrymatur, non ſponte. Mundanæ leges metu ſæpè aliquem cõuertunt, & non voluntate; ſic planè & tu reſipiſcis. Tanquàm diceres: Si tempus dederit, iterùm militiam complectar. Non volo te penitus lacrymari: & non dico temporis interuallo perperam, ac nequiter iterum agere. Non volo te ſemper in Eccleſia eſſe: & ſicut in foro turbulentum, atque impotentem animi. Ne exiſtimes tempora eſſe Dei, quibus te oporteat benè agere: & horas, ſiue tempora diaboli quibus te deceat luxu diffluere, & turpiter laſciuire. Ne putes tempus pietati, & tempus iniquitati ſtatutum eſſe, talia enim faciunt, qui in ſcenis verſantur: quoniam in conuerſationibus, atque colloquiis ſunt turbulenti, atque immodeſti, & in theatris ridiculi & inhoneſti. In progreſſu, atque inceſſu graues videtur, ac fidei pleni, in ſpectaculis verò nequiſſimi. Cæterùm tu talis in foro eſto, qualis & in Eccleſiis. Talis in rebus, talis in cogitationibus, talis in operibus, talis in verbis: qualis & in confeſſionibus, accuratus, atque perfectus. Dixit enim quidam ex Prophetis in Eccleſia Dei. Ne lacrymis vituperetis. Non pœnitentiæ detrectetis, & confeſſioni, quæ humili ex corde fit ad Dominum: ſed flebilem precationem reſpuatis, malo propoſito formatam: quæ cùm ſit inſtabilis, & immodeſta, obtrectationẽ Domini dicit. Et rurſus: Nolite ſcindere veſtimenta veſtra: ſed corda veſtra ſcindite. Non enim vult nos Deus inanem gloriam captare: ſed re vera pœnitere. Cùm & Dauid dicat: *Lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* Non ergo in Eccleſiis ſolùm lacrymas fundam, ſpeciem hominibus exhibens, & eam gloriam inde captans, quæ in eo verſatur, vt iuſtus exiſtimer, verùm in ſtrato meo lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Vt cum Chriſto concordem, qui ait: Occluſo cubiculo tuo ora: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi in aperto: quippe propter quem facis in occulto, Deúmque placas in manifeſto. Idémque rurſus ait Propheta. *Laboraui in gemitu meo*, cur ita? Vt nullus planè audiat: nam gemitum prodeuntem retinere, laborem faceſſit. Rurſúſque dicit: *Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini.* Non igitùr inter homines adnunciate: nam multi ſunt, qui confeſſionem mercantur. Alij gloriam, mediante confeſſione, ſibi comparant: alij in ſuperbiam pœnitentiam vertunt, & pro venia aliud debitum contrahunt. Nondum priori liberatus es debito frater, & aliud ſuper inducis? Acceſſiſti ſoluturus debitum, & aliud debitum concilias? Studes liberari debito: & duplicem tibi ſeruitutem comparas, atque hoc illud eſt. Oratio eius fiat in peccatum.

Videndus Ambroſ. in Pſalm. 118. Octon. 7. verſ. 7. vbi ait. Neſcit flere, qui flenda committit, & cùm ſit ipſe lacrymabilis, non habet culpæ lacrymas ſuæ. At ille, qui caſtigat corpus ſuum, & ſui ſollicitus gubernator eſt, atque ingemiſcens, & dolens, lapſus ſuperioris offenſam quærit quomodo abluat fletibus pœnitentiæ, hic lauat per ſingulas noctes lectum ſuum. Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Auguſt. lib. de vera, & falſa pœnitent. cap. 2. ad med. vbi oſtendit illum in vera animæ amaritudine dolere de peccatis commiſſis, cui etiamſi re vera leuia ſint, & facilè à Deo dimittendà, grauiſſima tamen cenſentur, vt de eis diù, multúmque doleat & lacrymetur, ídque deducit ex Dauid Pſalm. 24. cùm ait. *Tu propitiaberis peccato meo, multũ eſt enim.* Non quia multum Pſal. 24 nu. 11.
erat,

erat, inquit Auguſtin. Sed quia id Dauid multum reputabat. Non enim laborat exonerari peccato, cui non videtur nimiũ. Quomodo ergo multum videretur ſi adhuc in illo delectaretur? Quomodo rogaret perdere, niſi doleret habere? Si enim non doleret habere, gauderet commiſiſſe. Scimus quia deleuit Dominus peccatum Dauid, aut quia dolebat peccaſſe, aut quia gemebat, & ſtratum ſuum lacrymis rigabat, & tanquam panem cinerem manducabat. Si autem gauderet, non magnum, ſed paruum peccatum ſuum diceret. Vnde ſe conuerteret aliquis, cui prior ſtatus placeret? Qui itaque conuertitur, neceſſariò dolet habere, quod gaudet perdere. Sicque ſaluatur, quia dolet, ſicque liberatur, quia pœnitet. Ex dolore enim dictum eſt: *Peccaui, quid faciam tibi?* Quaſi dicat: adeò doleo peccaſſe, quod mihi tam graue eſt, quod non velim contra me te non vindicare. Quæro enim in me quid ſupplicij poſſim cogitare, quod tibi poſſit ſufficere. Sic ille verè pœnitentem dolentem deſcribit, taliterque in animo amaricatum, vt nullo ſupplicio ſe ſubducat, ſed cuilibet, quantumuis acerbo, & rigoroſo, ſe ſubiiciat, & obiiciat. Et cap. 8. eiuſdem lib. ait: Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta, puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe. Et cap. 19. Pœna propriè dicitur læſio, quæ punit, & vendicat, quod quiſque commiſit. Ille igitur pœnam tenet, qui ſemper punit, quod commiſiſſe dolet.

Adeóque dolor, & amaritudo animæ neceſſaria eſt pœnitentiã agenti, vt aſſerat Auguſt. in Enchirid. cap. 65. in pœnitentia non tam eſſe conſiderandam mẽſuram temporis, quàm doloris. Clariuſque Alcuin. lib. de de Virtutibus & vitiis cap. de pœnitent. ait: Pœnitentia non annorum numero cenſetur, ſed amaritudine animæ. Vnde B. Petrus mox à Domino indulgentiam accepit, quia amariſſimè fleuit, &c. Requiritur itaque maxima amaritudo in pœnitentia, vt ea apta ſit omnem prorſus amaritudinem peccati expellere, atque in memoriam ſemper adducere quanti conſtet venia delictorum, quæ tali amaritudine aſſumpta à Deo comparatur, ſicut bene proſequitur Auguſtin. in Pſalm. 6. vbi ait: Quod facilè ſaluatur, non multum cauetur: ex difficultate autem ſanationis erit diligentior cuſtodia ſanitatis. Simul etiam vt agnoſcat quanta pœna impiis præparatur, qui ſe nolunt conuertere ad Deum, ſi tantam difficultatem conuertentes patiuntur.

Ea verò debet eſſe amaritudo pœnitentis animi, vt omnem prorſus dulcedinem, & cõſolationem excludat: nam ſi conſcientia peccati reatu constricta, nullam omnino patitur quietem, ſicut notauit Auguſt. contra literas Petiliani lib. 3. dicens: Si conſcientiam mordet veritas criminis, quid mihi prodeſt, ſi me continuis laudibus mundus extollat? Hoc enim merè externum eſt, illud intimum eſt, &c. Præclara equidem ſimilitudine hoc ipſum explicat Chryſoſtom. homil. de Compunct. cordis. Vt homines, inquit, ægri cùm multis febribus aguntur, ſi in aquas ſemetipſos frigidas immerſerint, ad præsẽs ſibi aliquid videntur quęſiiſſe ſolatij: multiplicatas ſibi flammas febrium reparant. Ita & nos agimus, cùm conſcientiæ ſtimulis agitamur, ſi merè externas gaudij, & lætitiæ cauſas quæramus, &c. Quibus oſtendit externa quæque ſolatia non leuare, ſed augere potiùs intimæ conſcientiæ angores. Ideóque Chryſoſt. homil. de nequitia repellenda, ſic ait: Sicut qui carcerem habitant, capitis damnationem operientes, & mortem, vitam longam agunt, moleſtiorem, &

 anxiam,

anxiam, quò deliciis magis abundè fruuntur: mortis enim futuræ expectatio haudquaquam ſinit, vt quas in manibus habent voluptates, & delitias ſentiant. Sic ab his, qui conſcientiæ ſtimulis agitantur, neque in malignitate amaritudo euitari, vel in nequitia defungi triſtitia: quin potius exteriùs voluptatibus ſæuiùs cruciantur. Similia habet Ephræm Tract. de Orat. dicens: Omnis mundana, & profana voluptas in amaram conſcientiam conjecta, quaſi parua mellis ſtilla eſt in abſynthij dolium refuſa, &c. Si enim peccati rea conſcientia vſque adeò amara redditur, & triſtitia afficitur, vt omnem reſpuat lætitiam, & excludat ſolatium. Quid erit in ea anima, quæ peccati mole preſſa pœnas expendit, & æterna ſupplicia, Dei bonitatem offenſam, & iratam contemplatur, & quæ neceſſaria ſatisfactio ſit, recolit, omne penitus leuamen repellit, & tota confuſione ſubacta in amaritudine totum Deo cogitat, & recogitat.

Leuit. 2. num. 12. Præcepit Deus Leuit. 2. ne quidquam fermenti, ac mellis adoleretur in ſacrificio ſibi oblato. Id quidem ideò factum exiſtimat D. Thom. 1. 2. q. 102. art. 3. ad 14. cum reliquis expoſitoribus, vt doceret vitandam prorſus omnem carnalem dulcedinem, & voluptatem ab his, qui Deo ſacrificium offerre conſtituunt. Nam ſicut docet Chryſoſt. homil. 2. ex variis in Marc. atque etiam Hieron. epiſt. 12. & 19. mel voluptatis indiciũ eſſe ſolet; hæc autem Deo non placet, quoniam qui in carne ſunt, ideſt, carnaliter, & voluptuosè viuunt, Deo placere non poſſunt, ſicut ait Paul.
Roman. 8. num. 8. Rom. 8. addit verò Hieron. quod cera contempta, quæ mellis hoſpitium eſt, oleum accendebatur in Templo Dei, non cerearum vſus erat, eò quòd oleum de amaritudine oliuarum exprimitur: vſque adeò enim Deo placet interna animi amaritudo, vt coram ſe perpetuò eſſe voluerit; vnde & inſigne agni ſacrificium cum amaritudinibus comedebatur.

Obſeruat quidem Philo lib. de Victimis offerendis mel vetitum imponi Altari, quia collectrix eius apis animal eſt impurum, natum è putribus boum cadaueribus, & quia omnis voluptas profana ducenda eſt. Ille profectò pœnitẽs, qui in memoriam reuocauerit originẽ voluptatis peccaminoſæ, & carnalis delectamenti, non poterit non profanam ducere, & à ſe longè, lateque relegare, & in amaritudine animæ ſeſe Deo offerre, conterens voluptuoſum cor, vt ex amaritudine pœnitentiæ oleum exprimat, quo reluceat, imò coram Domino fulgeat, gratiſſimúſque reddatur. Quòd ſi oblationes, & ſacrificia erant Deo veluti cibi, ſicut oſtendit Lorin. ad cap. 2. Leuit. verſ. 12. & 13. Nouerit, qui vult Deo placitum offerre ſacrificium, illum non dulcia velle, & voluptuoſa, ſed omni prorſus dulcedine carentia: vnde qui præamaram pœnitẽtiam, & peccatorum deteſtationem Deo offert, dulce edulium, & beneplacens ſacrificium apponit: vnde Auguſt. ad fratres in eremo ait: Holocauſtum medullatum, eſt peccatoris humiliatum cor.

In quam ſententiam notandum venit id, quod probat Caiet. in cap. 21. Ioan. vbi interrogat cur Euangeliſta Ioannes, quo tempore Petrus à Chriſto Seruatore maximo afficeretur honore Paſtoris ſuæ Eccleſiæ, eumque vocauerit, vt ipſum ſequeretur, tum retulerit peculiaria priuilegia ſua dicens: *Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum, quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine quis eſt qui tradet te? Hunc ergo cùm vidiſſet Petrus, dicit Ieſu: Domine hic autẽ quid?* *Ioan. 21. num. 21.*
Cur enim eo tempore, quo Petrus

præ

præ omnibus honorabatur à Magiſtro, ille refert, quæ ab eodem Magiſtro accepetat, priuilegia, idque non inuidia, aut æmulatione factum eſſe recolit, ſed ea méte, vt ſcilicet agnoſceremus in quantam gratiæ dulcedinem deueniſſet Petrus poſt amaritudinem fletus, & doloris quo pectum ſuum recogitarat, & deteſtatus fuerar, quod præcedens iam apud Dominum ipſum diſcipulum dilectum de eodem recordatur, & agit, veluti commendaturus eum Magiſtro. Sic verò habet Caiet. Vſus eſt tot priuilegiis beneuolentiæ, familiaritatis ac fiduciæ indiciis: ad ſignificandum in qualem gradum poſt Chriſti negationem aſcitus fuerar, vt ſcilicer ipſe Petrus interroget pro Ioanne tam dilecto, tam domeſtico ipſi Ieſu: qui Petrus antequam negaret interpellabat Ioannem, vt interrogaret Ieſum, vt intelligamus in magis internam amicitiá Dei quandoque homines poſt crimina, quàm ante habuerant, deuenire. Sic ille oſtendit quomodo Deo placeat ſacrificium pœnitentiæ in amaritudine peractum, ſiquidem in maiorem gratiam, & Dei amicitiæ cumulum extulit Petrum, quàm ante negationem extiterit, quod bene agnoſcens Ezechias proponit recolendam, & conterendam peculiari cogitatione, & deteſtatione præteritam vitam in amaritudine animæ ſuæ.

Vel tandem hoc in loco illud, *tibi*, ſignificat peculiari ratione peccata eſſe deteſtâda & in amaritudine cordis deploranda, quod in præſentia Dei facta fuerint, quod videtur innuere Regius Vates, cùm ait Pſal. 50. *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci.* Vbi ex Hebr. poteſt legi: Tibi ſoli peccaui, quia malum coram te feci. In quam ſententiam aduertit Theodor. q. 30. in lib. Reg. noluiſſe Dauidem ſecum deferre Arcam Domini, cùm fugeret Abſalonem; ſic enim pro Dauide loquitur. Non poſſum mecum afferre accuſatoré; hinc enim audio legem dicentem, non mœchaberis, non occides, ego verò venerandam legem conculcaui, &c. Si verò ille verebatur præſentiam accuſatricis legis, quantò magis timendú erit iudicis recti præſentia, qui vbique adeſt, & nos intuetur, ſicut etiam Seneca confeſſus eſt, epiſtol. 41. dicens: Ille etiam bonorum, malorumq; noſtrorum obſeruator, & cuſtos, cui nihil ſecretum, aut clauſum eſt Et Menander. Acutus ad cernenda omnia oculus Dei. Et Boëtius 2. de Conſol. Quem, quia reſpicit omnia ſolus, verum poſſis dicere ſolem. Vnde Ouid. 1. de Arte collegit rectè viuendum, quandoquidem in præſentia Omnipotentis Dei degimus, ſic enim ait:

Innocui viuite, Numen adeſt.

Videndus Pererius in cap. 39. Geneſ. vbi ait tria eſſe vincula, quibus viri ſancti fortiſſimè ſe conſtrictos ſentiunt, ne in Deum delinquant. Primum eſt reuerétia Diuinæ Maieſtatis; ſancti enim viri ſemper in conſpectu Dei ambulantes, videntur ſibi non poſſe non omnia iuſtè, & ſanctè facere, ideóque ne præſens Numen lædant, ab iis omnibus quæ ei diſplicent, religioſiſſimè cauent. Vnde Suſanna Dan. 13. *Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in cõſpectu Dei mei.* Contra faciunt impij, de quibus dicitur Pſal. 9. *Non eſt Deus in cõſpectu eius, inquinatæ ſunt viæ illius in omni tẽpore, auferuntur iudicia tua à facie eius.* Pro quo argumento videndus eſt Bern. ſer. 56. ante med. ad illa verba Cant. 2. *En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos.* Sponſus quidem, inquit Bernard. æqualiter, atque indifferenter præſto vbique eſt, diuinæ vtique præſentia maieſtatis, & magnitudine virtutis ſuæ. Gra-

Pſal. 50. num. 5.

Dan. 13. num. 23.

Pſalm. 9.

Cantic. 2. num. 9.

tiæ tamen exhibitione, ſeu inhibitione quibuſdam longè, quibuſdam propè eſſe dicitur. Sponſę verò quam propè eſt, quæ vno tantùm pariete diuiditur, &c.

Quia igitur Sponſa præſentem ſibi contemplatur, & intuentem ſe Sponſum, non poterat non eſſe pulcherrima; facit enim plurimum ad perfectionem animi contemplatio Diuinæ præſentię, ſicut etiam & culpam commiſſam amplificat huiuſmodi conſideratio, quando ea non obeſt committendis peccatis. Vnde Auguſt. ſerm. 10. de Verbis Domini ex illis verbis Chriſti ad Nathanaëlem Ioann. 1. *Priuſquam te Philippus vocaret cùm eſſes ſub ficu, vidi te.* Monet vt ſi volumus piè, iuſteque viuere, illud perſuaſum habeamus Deum non tantùm vniuerſa opera, & actiones curare, & prouidere, ſed etiam intueri præſentes. Valet ſiquidem plurimum hæc cogitatio ad mores componendos, & impias cogitationes repellendas, quod optimè proſequitur Ambroſ. in Pſalm. 118. cùm explicat ea verba Dauidis aſſerentis per ſingulas noctes ſtratum ſuum rigaſſe lacrymis ſuis, atque media nocte ſurrexiſſe ad confitendum Deo. Tunc enim, inquit, tibi orandus eſt Deus, tunc præſidia poſtulanda diuina, quando ipſa culpa videtur habere ſecretum, tunc maximè quando tenebræ ſunt, & parietes te operiunt conſiderandum, quia Deus omnia intuetur. Et ſerm. 46. de Verbis Domini in Ioan. Deus, inquit, timendus eſt in publico, & in ſecreto; procedis, videris; intras, videris; lucerna ardet, videt te, lucerna extincta eſt, videt te; in cubile intras, te videt; in corde verſaris, videt te; ipſum time, cui cura eſt, vt videat te, &c.

Ioann. 1. num. 48.

Vnde Anſelm. lib. 1. Cur Deus homo cap. 21. Grauitatem peccati exaggerat, quòd in præſentia Dei contra ipſum commiſſum ſit. Hoc igitur quia nouerat Ezechias, peculiari ratione Deo ſibi deplorandum eſſe dicit, propterea quòd grauitatem contrahit Dei offenſa ex illius præſentia, quę recogitanda eſt Deo in amaritudine animæ pœnitentis, & deteſtantis peccata. Vnde Bernard. dicto ſerm. 56. ad fin. verſans præſentiam Dei, ait: Hoc tibi tota vigilantia prouidendum, vt apertas ſemper inueniat feneſtras, & cancellos quoſdam confeſſionum tuarum, per quos te intus benignus reſpiciat: quoniam reſpectus eius profectus tuus. Aiunt cancellos anguſtiores eſſe feneſtras. Cùm ergo ſint duo genera compunctionis, vnum in mœrore pro noſtris exceſſibus, alterum in exultatione pro diuinis muneribus: quoties ſanè eam, quæ ſine anguſtia cordis minimè fit, peccatorum, ſcilicet, meorum facio confeſſionem: videor mihi cancellum, ideſt, anguſtiorem aperire feneſtram, &c. Meritò proinde Ezechias, qui reſpicientem omnia Deum non timuerat, ne eum vbique præſentem, & videntem offenderet: cancellum in anguſtia, & amaritudine animæ recogitando, & deteſtando peccatum, aperit; vt Deus anguſtiam cordis per anguſtam feneſtram benignè reſpiciendo, animam illuſtret gratia, & charitate; verùm ſiquidem habet illud Tertull. lib. de Patient. Pœnitentia cùm prouoluit hominem, magis releuat, cùm ſqualidum facit, magis mundum reddit, &c.

***

TEX

TEXTVS VI.

Dominè ſi ſic viuitur, & in talibus vita ſpiritus mei, corripies me, & viuificabis me, ecce in pace amaritudo mea amariſſima.

RECREATVS iam Ezechias à mortali ægritudine, vitæ, ac valetudinis beneficium recognoſcit, ſéque à Domino correptum, non morte affe-ctũ profitetur: Dominus enim mortificat, & viuificat, hoc eſt, mortificando viuificat, & dum mortem videtur inferre, potius vitã largitur.

Sed quomodo noſtra Vulgata cum Hebraïco Codice cohæreat, opus, & labor eſt. Nam Hebr. ad verbum ſic habetur: *Domine ſuper eos viuent, & omnibus in eis vita ſpiritus mei, & ſanabis me, & viuificabis me.* Ita Arias Montan. Vatabl. & Pagnin. LXX. Sixtiani multo aliter habent. *Domine de ipſa enim annuntiatum eſt tibi; & ſuſcitaſti ſpiritum meum: & conſolationem accipiens vixi.* Illud ergo, quod Hebr. habetur, *Domine ſuper eos viuent*, plerique ſic explicant, qui in te confiderint, viuent ſuper, ideſt vltra ſuos annos, & idem beneficium ſentient, quod ego: vnde & annuntiabo quod in illis annis vitæ meæ additis eſt vita mea, ideſt, talis erit vita, qualem ego nunc diuino beneficio ago. Ita Vatabl. & alij ex Hebr. Brixian. verò ſic exponit. Iam cognoui quòd vltra præſcriptos annos homines viuere poſſunt, ſi Deus voluerit; id, quod in me experior, qui inſuper additis annis fruor gratiſſima vita ſpiritus mei. Oſorius hunc ſenſum eleganter ſic aperit. In me namque documentum ſtatuiſti Domine, quanta benignitate proſequeris eos, qui te totis animi præcordiis inuenerint. Nam ad eorum vitam annorum cumulum addes, illorúmque animos immortalitatis muneribus augebis, & amplificabis. Sed ſi verba huius verſus referantur ad ea, quæ præceſſerant; facilè elici poterit verus ſenſus. Superiori enim capite proponitur, in quo periculo fuerit Ezechias obſidione Aſſyriorum preſſus, & hoc noſtro capite deſcribitur mortali correptus morbo, extremum vtrumque periculum, tum comminata ab Ezechia mors, & vrbs, ac regni euerſio, tum lethalis morbus, quo de mane vſque ad veſperam finiendus putabatur.

Hoc ſuppoſito aduertendum eſt, quòd vbi Vulgatus noſter reddidit, *ſi ſic*, & alij reddiderunt, *vltra eos*, in originali haberi, *hem*, quod pronomen eſt maſculini generis: at vbi noſter Vulgatus habet, *in talibus*, & alij legunt, *in eis*, Hebr. haberi, *hen*, generis fœminini, deinde aduertendum, *Chaijm*, pro quo noſter Vulgatus legit, *vita*, eſſe generis multitudinis, etiamſi rem ſingularẽ ſignificet, ſicut aliæ voces nõ ſolùm apud Hebræos, ſed in aliis etiam linguis, vnde rectè conueniunt vitæ ſpiritus mei cum verbo, viuent. Proindéque iam apparet in illis periculis (ſcilicet, maſculini generis) & in iſtis (ſcilicet, fœminini generis) vitæ ſpiritus mei viuent, ideſt, in tãto tandem periculo obſidionis, & vltimæ vaſtationis, trãſacto itẽ diſcrimine lethalis morbi

adhuc ſupereſt Deo dante vita mea.

Quid ſi roges quidnam ſibi velint illud, *hem*, generis maſculini, item illud, *hen*, generis fœminini, clariùs mens Ezechiæ conſtabit. Enimverò apud Hebræos quando totum alicuius generis volunt inculcare, & fœmineum, & maſculinum item genus comprehendunt; vnde cùm Berzelai vellet ptobare ſe ineptum omninò præ ætate aulicis voluptatibus, dixit
2.Reg.19. num.35. ad Dauid 2.Reg.19. *Octogenarius ſum hodie, nunquid vigent ſenſus mei ad diſcernēdum ſuaue, & amarū, aut delectare poteſt ſeruum tuū cibus, & potus? Vel audire poſſum vltra vocem cantorum, atque cātatricum.* Et cùm Salomon vellet ſignificare comparaſſe ſe omne cantorum, & inſtrumentorum mu-
Eccleſ. 2. num.8. Iſai. 2 num.1. ſicorum genus, ait. *Feci mihi cantores, & catatrices.* Sic Iſai.6. *Dominus exercituum auferet à Hieruſalem, & à Iuda validum, & fortem.* Hebr. ad verbum: *Suſtentaculum, & ſuſtentationem,* ſeu *ſuſtentatorem, & ſuſtentatricem*: Aut magis accommodatè ad Vulgatum: *Validum, & validam,* ſicut legunt LXX.
Ierem. 7. num.34. & Ierem.7. *Quieſcere faciā de vrbibus Iuda, & de plateis Hieruſalē vocē gaudij, & vocem lætitiæ, vocem Sponſi, & vocem Sponſæ.* Satis vtique vſitatum eſt in ſacris literis, vt fœmineum, ac maſculeum genus totum includat, aut excludat. Proinde dum Ezechias in vtroque genere mali ſe adhuc viuere aſſerit, vult ſignificare ſe Dei beneficio ſuperſtitē adhuc eſſe, quātumuis maxima, & vltima diſcrimina, qualia fuerunt, & hoſtium incurſus, & obſidio, & extrema ægritudo. Hoc quidem aſſecutus Hieron. dicit Ezechiam philoſophari de vita humana, & aſſerere omnem hominum vitam hac viciſſitudine variari, ſcilicet, per extremos labores, & vltima diſcrimina, complectitur ſiquidem humana vita varia, eáque vltima pericula; quòd verò ea euadat, & ab iis liberetur, id diuinit[illegible]ádo Deo placuerit Hieron. ſu[illegible]tur Haymo, & nec longè ab[illegible]tia Ianſen. & Adamus. Quidam ite[illegible] teſte Palatio, exponunt. Sub corr[illegible]ttonis grauamine viuendum nobis eſt, & ſub morbis affligantibus ducēda eſt vita ſpiritus noſtri, corripuiſti me morbo, & tandem viuificaſti; & Interlinealis Gloſſa in eodem ſenſu ait. Fragilis, & caduca vita [illegible] miſeriis plena, vt ſcilicet facilè c[illegible]t. Itaque ſenſus eſt. Poſt tot incommoda, quibus obnoxia eſt miſe[illegible], adhuc tamen viuitur, te dante, qui fons vitæ
es. Etenim teſte Euangelio, ait Pala- *Luc. 12.*
tius. Non in abundantia eſt hominis *num.15.*
vita. Neque enim in flore ætatis, qui ſubito marceſcit, neq; in pingui ſubſtantia, aut delitiis vitæ ſpem collocare expedit; ſed ſolùm in Deo, qui vita eſt, & mortuorum reſurrectio.

Sed adhuc ſupereſt ſcrupulus ex noſtra Vulgata, dum haber: *Domine ſi ſic viuitur*: Nam ex puncto illo, *ſic*, quod in Hebr. non habetur, & Forerius, Ianſen. Montan. Agell. & multi alij tollendum contendunt, atque ita habere præſtantiſſimos Codices aſſerit Agell. & Ianſen. qui acutè obſeruāt videri à Hieron. particulam illam non fuiſſe additam, *quia*, quam ipſe in commentariis adducit, expoſitio conſtare non poteſt, ſi præcedat conditionis particula, *ſi*, hac igitur ſublata, rectè conſtat dictus ſenſus: adhuc poſt tot diſcrimina rerum, & vitæ viuimus?

Quia tamen tenemur noſtram Vulgatam tueri, & exponere, adhuc admiſſa dicta particula cōſtabit planus ſenſus, pro quo aduertendum eſt id, quod nos ad Cant. Moyſis ibi: *Si acuero, vt fulgur, gladium meum*: Latiùs diſpungimus, ſcilicet, particulam, *Si*, apoſiopeſim, & reticentiam continere, proindéque ſupplendam eſſe per aliquid, quod addatur, vt illud Pſ.94. *Quibus*

Quibus iuraui in ira mea ſi introibunt in requiem meam: Vbi ſubintelligitur, nolo Deus haberi, aut aliquid ſimile. Proindéque ſenſus erit, Domine ſi ſic viuitur poſt tam manifeſta pericula, & vltima diſcrimina qualia meis proſpexi oculis: ſupplendum vero eſt, Quid non ſperandum de te, aut quando diffidendum erit de te?

Corripies me, & viuificabis me. Pro *corripies* in Hebr. habetur verbum, quod ſignificat ſomno grauari, aut facere ſomniare, ſeu ſomnium obiicere, potéſtque triplicem habere ſenſum. Primò, quòd morbus ille quo proximè fuerat preſſus, Ezechiæ extiterit velut ſomnium, quod interdum tam graue, & horridum eſt, vt non minus crucieт ſomniantem, quàm ipſa mors; at dum ſomnianti quid periculoſum, & lethale fuit obiectum ipſe poſtquam expergefactus euigilauit, etſi moleſtiam acerbiſſimam euaſit, adhuc tamen, veluti admonitus, manet, vt ea, quæ in ſomnis videbatur pati, ſui compos euitet, & effugiat, quo pacto ſomnium poterit dici correptio, & admonitio, vt ſit ſenſus, quòd Deus corripuerit Ezechiam, quaſi per graue, & lethiferum ſomnium, quo deinceps Dei offenſam, & iram nullatenùs incurrat, quando & temporalis, & æterna mors manet delinquētibus in Deum.

Secundò, ſomno correptus dicitur, vt denotet, quàm citò à miſericorde Deo fuerit euocatus ad vitam, & ſanitatem; etenim licèt ſomnus ſit gelidæ mortis imago, tamen à Christo Domino mors cito aboléda ſomnium appellatur, vnde de Lazaro mox ab eo ſuſcitando dixit Ioan. 11.

Ioan. 11. num. 11. *Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado, vt à ſomno excitem eum.* Et Matth. 9.

Matth. 9. num. 24. Suſcitaturus defunctam puellam dixit: *Non eſt mortua puella, ſed dormit.* Quia igitur tam citò liberatus eſt à mortali ægritudine, & tanta facilitate ſanitati reſtitutus, quanta quis è ſomno excitatur; ideò dicturus quòd à Domino viuificatus fuerit, præmittit, quod ab eodem ſomno affectus fuerit.

Tertiò, qui à graui aliquo, & extremo periculo liberantur, poſtea ſoluti videntur ſibi ſomniare. Vnde Pſal.

125. pro eo, quod nos habemus: *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati.* Hebr. ex eodem verbo, quod in noſtro Textu habetur: *Facti ſumus ſicut ſomniantes.* Tanta ſiquidem fuit lætitia iis, qui à captiuitate educti ſunt, vt ſibi viderentur ſomniare. Vnde teſte Liuio lib. 33. poſt deuictum Philippum Alexandri parentem, cùm Romani Græcos libertate donarent: maius gaudium, inquit ille, fuit, quàm quod vniuerſum homines caperent. Vix ſatis credere ſe quiſque audire, alij alios intueri mirabundi, velut ſomnij vanam ſpem, &c. Pſal. 125. num. 1.

Cùm Petrus in carcere vinctus teneretur duabus catenis, iis ab Angelo diuinitus liberatus: *Neſciebat quia verum eſſet, quod fiebat per Angelum: exiſtimabat autem ſe viſum videre,* donec in ſe reuerſus dixit: *Nunc ſcio verè quia miſit Dominus Angelū ſuum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum.* D. Proclus ſerm. de Vinculis Pauli refert hoc ad imbecillū Petri animum: anguſti ſiquidem, & debiles animi ſubitam ſalutem, & liberationē non tam facilè capiunt; alij aliò rem deflectunt. Ad rem noſtram ſcopum attigiſſe videtur Lyran. cùm ait. Fortitudo carceris, & diligens cuſtodia fecerunt ſibi imaginationem de euadendi impotentia, propter quod rem geſtari ſomnium æſtimabat, &c. Act. 12. num. 9.

Si ergo difficultas rei illius impotentiam quoad euaſionem, & liberationem ingerit, ita vt poſtea, dum quis eripitur, & vendicatur ſomnium

ſomnium potius, quàm rei veritas videatur. Profectò dum ad portas inferi peruenit Ezechias, & ſe penè vita functum perpendit, quando diuinitus liberatur, ſe ſomno affectum aſſerit, & ſapore correptum dicit, dum viuificatur ſubita mutatione, & inaudita ſalutis facilitate; vbi ſi particula, *&*, rationalis æſtimetur, plenior reddetur hic ſenſus, taliſque erit. *Corripuiſti me*, ideſt, ſomno me affeciſti, & tanquam ſomniantem reddidiſti. *Et viuificabis me*, ideſt, quia me ſic viuificaſti, in tanta ſiquidem mutatione, ſubitáque, & inſperata ſalute, & perfecta ſanitate, etſi factus ſim conſolatus, factus etiam ſum ſicut ſomnians, & ſopore correptus.

Si autem & noſtram Vulgatam recolas, ſicuti fas eſt, *&*, corripiendi, verbum expendas adhuc cum Hebræo, inueniéſque, vtique hoc ſignificare impinguare, ſeu impinguare facere, vnde poſſet verti hic locus. *Impinguabis me, ſeu impinguare facies me:* Vbi obſeruanda venit conuenientia reperta in correptione, & impinguatione: dum enim nos Deus morbis, afflictionibus, ærumníſque premit, & corripit, corporis quidem oppreſſio, & compreſſio animi eſt dilatio, iuxta illud Dauid. *In tribulatione dilataſti mihi.* Impinguatio item eſt; tum enim vberiorem aſſequitur gratiam, maiorem perpatitur tribulationem; proinde morbo corripiens Deus Ezechiam, eundem impinguauit in ſpiritu, & gratia abundantiori repleuit.

Sed dices. Cur ergo Ezechias iam correptus, & viuificatus adhuc de futuro loquitur, dicens: *Corripies me, & viuificabis me?* Nihil frequentiùs in ſacris literis, ſi Hebræam lectionem aſpicias; etenim propter, *Vau*, conuerſum verbum illud, quod in futuro poſitum eſt, præteriti habet ſignificationem, atque adeò idem eſt *corripies, & viuificabis*, atque *corripuiſti, & viuificaſti*. Cæterùm noſter Vulgatus Hebraïcum idiotiſmum retinuit, ſicut plerumque conſueuit in aliis locutionibus, atque etiam in hac.

Adhuc tamen notandum erit, quòd verba præſentis temporis, & futuri, non tam actionem ſignificant in ſacris literis, quàm poteſtatem, vſum, & facilitatem agendi. Sicut enim de magiſtro dicitur, ille docet, itidem & docebit dicitur; de medico etiam curat, & curabit, de Deo item dicitur, quòd curat, & quòd curabit, vt illius potentia in ſanitate conferenda adſtruatur. De præſenti dixit Anna 1.Reg.2. *Dominus mortificat, & viuificat:* Vbi Serarius ait, Dei potentia demonſtratur, quòd humanis in rebus quæcumque liber efficit, etiam difficillima, & maximè contraria, idcóque horum paria quinque proponuntur. De futuro dixit Oſeas cap.6. *Percutiet, & ſanabit vos.* Ideſt, potens eſt percutere, & ſanare vos, imò percutiendo ſanat, & in hoc eodem Iſaiæ cap.38. quinque occurrunt exempla verſ.18. & 19. laudabit, confitebitur, expectabunt, ideſt, poterunt, tenebuntur, ac debebunt laudare. *1. Reg. 2. num. 6.* *Oſea 6. nu. 1.* *Iſai. 38. nu. 18. & 19.*

ANNOTATIO I.

Perpetua varietate, & inconſtantia præſens hæc vita mortalis conſtat.

VErba illa noſtri Textus: *Si ſic viuitur*, vel potiùs, *ſic viuitur*, oſtendunt inſtabilem, & miſeram hanc vitam aduerſis, ſecundíſque rebus conſtare, vt ille, qui

Lætus

lætus,& proſper degebat inſtantibus hoſtibus,in vltimum diſcrimen perueniret,ille etiam,qui poſtea ſecurus redditus fuerat,ſine ſanguine,ac puluere triumpharat, media felicitate vſus,lethali corriperetur morbo. Vnde Hieronym. in præſenti ait Ezechiam in verbis noſtri Textus philoſophari de noſtra mortali vita, eámque hac viciſſitudine variari, & per caſtigationem, diuinámque conſolationem conuerti. Paſcha illud Iudæorum, vel potiùs tranſitus & dulci pane,amaritudine fermenti carente, & lactucis agreſtibus, ac amaris conſtabat, & veluti itinerantes, ac tranſeuntes cœnam illam manducabant. Monet per hæc ænigmata (ſcilicet Deus) ait Nyſſen de vita Moyſis ad med. vt conſiderare, aut intelligere velimus tranſitum quendam eſſe hanc vitam noſtram. Nam poſtquam ingreſſi ad eam ſumus, neceſſitate quadam ad exitũ ſemper compellimur, ad quem præparatos nos eſſe vult pedibus, & manibus reliquoque ad iter apparatu,&c. Tranſitum quidem appellauit hanc vitam, & omnia, quæ in ea continentur,
Pſal. 36. num. 35. Dauid cùm Pſalm. 36. dixit: *Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut Cedros Libani.* Vbi Interlinealis exponit, vltra modum in candore ſæculi. Quid igitur deinde? *Tranſiui, & ecce non erat.* Quænam verò ratio tantæ huius mutationis? Quia talis poteſtas inquit Lyran. eſt ita breuis,quod non eſt niſi quidam tranſitus, &c. Eam proinde mente cœnam hanc debemus celebrare,vt præ oculis habeamus nos per aſpera,& blanda,per dulcia,& acerba debere tranſire. Sic enim viuitur, & in talibus vita ſpiritus noſtri, vt modò dulcibus veſcamur, modò verò amaris, idque continuo tranſitu,& perpetuo fluxu; ſic enim ſe habet hæc cœna,quæ tranſitus omninò eſt.

Quæ etiam alio ſenſu dicitur figura,& ſcena,quoniam modò res feſtiuæ, & læta proponuntur, ſtatim triſtes, & luctuoſæ aguntur; modò diuites, ſtatim pauperes deprehenduntur. Scenam, appellat Nazianz. præſentem vitam, quæ perpetua varietate agitatur; ſic enim inuehitur in eos, qui admirantur hanc inſtabilitatem Orat. 3. poſt princip. Eas animas voco, quæ huius mundi ſcenam, & magnum hoc theatrum ad ſtuporem vſque mirantur, & quidem his Iſaiæ verbis: *Mulieres à ſpectaculo venientes, huc adeſte, animiq; oculo ab externa oberratione reducto, atque collecto, vacate, & cognoſcite, quoniam ipſe eſt Deus, qui exaltatur in gentibus*, &c. Quo in loco Elias Cretenſ. pro noſtro argumento ſic ait: Iſai. 32.
In ſcena, & ſcenicis fabulis quidam, heroum perſonam ſubeuntes, atque, hiſtrionico more, per totum diem ludentes,ſpectatores decipiunt: iam enim inclinante die per laruarum detractionem manifeſti redditi, miſeri quidam, & ridiculi, qui priùs graues, ac venerandi eſſe videbantur, deprehendi ſolent. Talis etiam præſens vita eſt, & ea,quæ auguſta, & veneranda in hoc mundo eſſe videntur,nihil ab his figmentis diſcrepantia, &c. Quam varietatem eleganter deſcribit Nazianz. in carmine de huius vitæ vanitate, & incertitudine vbi ait:

Viribus eximijs erat ille, & flore iuuentæ
Conſpicuus, ſocijq; gregis columenq; decuſq;,
Altigradus,valido membrorum robore florens,
Luciferum hic rurſus forma referebat honore,
Cunctorumq; oculos ad ſe, menteſq; trahebat,
Hic bello horrendum Mauortem æquabat, & armis.

Nunc ſtricta vires, vultum quoque ruga ſenilem
Turpis arat, celeri fluxerunt omnia curſu.
Acceſſit ſenium, diffugit grata venuſtas. &c.

Et carmine de vitæ itineribus, de humana vita ait:

Lanugo, ſpectrum, ros, & leuis vmbra, vaporq́,
Flumineus fluxus, fluctus & aquoreus:
Somnia fluctiuaga nauis eſt veſtigia, ventus.

Quo in loco Iacobus Billius ita ait: Vita hæc lanugo dicitur, quod facilè dilabatur, & intereat. Vmbra, quod facilè tranſeat. Spectrum, quod nos velut in ſomnis ludificatur. Ros, quia facilè ſiccatur, parumq́ue durat. Aër, quia ad breue tempus recreare videtur. Penna, quia quàm celerrimè effugit. Vapor, quia cùm parumper conſpecta fuerit, ſtatim euaneſcit. Somnium, quia humana iactatio incerta, & inanis eſt, nihilq́ue omnino ſolidi habet. Deniq; fluctibus maris, & fluminum vndis, & nauis per mare incedentis veſtigiis & vētis, ac pulueri vita in Scriptura comparata eſt, quia inſtabilis, & infida eſt. Sic ille. Nobiles enim Romani in calceis lunas deferebant, teſte Plut. Probl. 76. vt per eas admonerentur mutabilitatis, & inconſtantiæ vitæ præſentis, quæ ab obſcuro, inquit ille, primùm prodit, tum progrediens luce, ac ſplendore os ſuum complet, & cum clariſſima facta ſit, rurſus defloreſcit, & ad nihilum redit. Sic & ea, quæ in vita ſunt, modò incrementa ſuſcipiunt, & in meliùs, perfectiúſque abeunt, mox in defectum declinãt, & in deteriùs redeunt, nunquámque in eodem ſtatu permanent, vt mirum non ſit, ſi ſic dicantur homines viuere, ſicut Luna ſe habet in ſuo augmento, & defectu. In hanc ſententiam facit Auguſtin. ſerm. 42. de Verbis Domini ſecũdùm Matth. poſt prin. vbi in hoc ſenſu interpretatur illud Pſalm. 59. *Da nobis Domine auxilium in tribulatione.* Quaſi ad ſuſtinendam huius vitæ tribulationem peculiare Dei auxilium fuerit neceſſarium. Tota quippe via iſta intelligentibus tribulatio eſt. Sunt enim duo tortores animę non ſolùm torquentes, ſed cruciatus alternãtes. Horum duorum tortorum nomina ſunt: timor, & dolor, quando tibi bene eſt, times: quando male eſt, doles, ſeculi huius quem non decipit proſperitas, non frangit aduerſitas, &c. *Pſal. 59. num. 13.*

Itaque ſapiẽtes, & prudentes nuſquam, nunquámque afficiuntur circa proſpera, aut aduerſa huius vitæ, cùm vtraque breui tranſeant alioqui ſugiter torquebitur; & in proſperis dum illorum viciſſitudinem certò ſciẽs pertimeſcit, & in aduerſis, dum illorum acerbitate vexatur. Similia prorſus ſunt, quæ habet Leo Papa ſerm. 11. de Quadrageſima poſt prin. dicens. Quis eſt, qui nihil virtutis ſibi adiici, aut qui nihil vitij ſibi optet auferri? Cùm & aduerſa noceant, & ſecunda corrumpant, nec minoris ſit periculi carere deſideratis, quàm abundare conceſſis? Inſidiæ ſunt in diuitiarum amplitudine, inſidiæ in paupertatis anguſtiis. Illæ eleuant ad ſuperbiam, hæ incitant ad querelam. Tentat ſanitas, tentat infirmitas: dum & illa materia eſt negligentiæ, & hęc cauſa triſtitiæ. Laqueus eſt in ſecuritate, laqueus eſt in timore, nec intereſt vtrum animus qui terreno teneatur affectu, gaudiis occupetur, an curis: cùm par morbus ſit, vel ſub vna vana delectatione languere, vel ſub anxia ſollicitudine laborare. Impletur itaque per omnia ſententia Veritatis, qua diſcimus anguſtam eſſe, & arduam viam, quæ ducit ad vitam. Matth. 7. Et cùm latitudo itineris ad mortem trahentis multis frequenter *Matth. 7. num. 14.*

agmini

agminibus:in ſalutis ſemitis paucorum intrantium ſunt vera veſtigia.

Optima ſunt,quæ de hac re habet Nazianz. Orat. de Pauperum amore ante med.vbi in eo videtur collocare rationem omnium noſtrarum miſeriarum, quod de corpore, animoq́ue conſtemus, proindeque cùm anima ſupernum quid ſit, ne inde in elationem efferamur corporeis morbis, & infirmitatibus temperãda fuit à Diuina Prouidentia animi excellentia. An hoc Deus agit, vt cùm ipſius pars ſimus, atque supernè fluxerimus (ne ob dignitatem noſtram nos ipſos efferentes, atque attollẽtes Creatorem contemnamus) in ea, quę nobis aduerſus corpus eſt, lucta, & dimicatione, ab eo nunquam oculos deiiciamus, atque ita imbecillitas ea quæ nobis copulata eſt, dignitatem frænet, atque coërceat: vt intelligamus nos maximos, nos ſimul atque abiectiſſimos eſſe, terrenos,& cœleſtes,caducos, & immortales,lucis,& ignis,ſiue tenebrarum hęredes,prout in hoc, vel illud nobis propendere contingeret? Hæc noſtra temperatio eſt, atque ob has cauſas quãtum quidem ipſum proſpicere poſſum: vt cũ imaginis dignitas nobis animos extulerit,puluis eoſdem detrahat, contrahátque. Et poſt multa iterum ait: Natura nihil eſt in rebus humanis firmum, & æquabile, ac diuturnum, atque eodem ſtatu conſtanter manens,verùm rerum noſtrarum velut orbis quidã voluitur,aliàs, alio tempore ſæpè etiam vno,eodemque die, atque etiam interdum eadem hora, mutationes ferens:adeò inſtabilibus ventis, ac nauis per mare iter facientis veſtigiis, & fallacibus noctis in ſomniis breuem voluptatem afferentibus, iiſque figuris, quas pueri per ludum in arena fingunt, fides potiùs haberi poſſit, quàm hominum proſperitati. Quo ſapientiores habendi ſunt, qui quoniam præſentibus minimè fidunt, futura ſibi coaceruant, atque ob humanæ proſperitatis incertitudinem, & inconſtantiam,benignitatis nunquam collapſuræ ſtudium amplexantur: vt ex tribus his cõmodis vnum ſaltem omnino adipiſcantur,nimirum vt vel nunquam in mala incidant (quandoquidem ſecundis quoq; huius vitæ rebus Deus homines pietate præditos ſæpè complectitur, vt benignitate ſua eos ad ſubleuandas aliorum miſerias inuitet) vel fiduciã in ſeipſis apud Deum habeant,vt qui non propter ſcelus,ac flagitium,ſed propter diſpẽſationem quãdam in calamitate verſentur:vel denique humanitatem eam, & beneficentiam,quam,dum ſecundis rebus vterentur, egentibus priùs contulerunt, ab iis, quibus res proſperè fluunt, ſuo quodam iure repoſcant. Ne glorietur, inquit ille, ſapiens in ſapientia ſua,nec diues in opibus ſuis nec fortis in viribus ſuis, ne ſi ad ſummum quidem, partim ſapientiæ, partim diuitiarum, partim potentiæ peruenerint.Ego verò ea,quę his cõſentanea ſunt,adiiciam,nec clarus,& celebris in gloria,nominiſque ſplendore, nec qui incolumi valetudine eſt, in ſanitate,nec pulcher in formæ præſtantia, nec iuuenis in iuuenili ætate,nec,vt rem vno verbo complectar, in vlla alia re ex iis, quæ apud mortales laudi ducuntur; is, qui ea intumeſcit:verùm qui gloriatur, hac vna in re glorietur,quod Deũ cognoſcat, ac requirat, & calamitoſorum vicem doleat, atque ad futurã vitam boni quidpiam ſibi recondat. Cætera enim omnia fluxa,& fragilia ſunt, ac velut in calculorum ludo aliàs ad alios iactantur,& transferuntur, nec quicquã eſt ita poſſidẽtis proprium, quod non vel temporis tractu finem capiat,vel liuore ad alios traducatur: hæc verò certa,& fixa sũt,nec vnquã

recedunt, ac dilabuntur, nec ſpes eorum, qui fiduciam in his collocarunt, fruſtrantur. Ac mihi hæc quoque cauſa eſſe videtur, cur nullum huiuſce vitæ bonum hominibus certum ſit, ac diuturnum, atque hoc, vt ſi quid aliud, rectè ab artifice Verbo, & Sapientia illa mentem omnem ſuperante factum eſſe, vt nos in iis, quæ in aſpectum cadunt, atque aliàs aliter mutantur, & mutant, ac ſurſum, deorſumque feruntur, & inuertuntur, ac priuſquam manu teneantur, fuga ſe proripiunt, eludamur, nimirum vt perſpecta eorum inſtabilitate, ac varietate ad futuræ vitæ portum contendamus. Quid enim feciſſemus ſi proſperitas nobis firma, & perpetua eſſet, cùm licèt fluxa, & fragilis ſit, vſque eo tamen ipſi tanquam vinculis quibuſdam aſtricti ſimus, eiúſque voluptate, atque impoſtura in hanc ſeruitutem redacti, vt nihil præſentibus rebus melius, atque excellētius cogitare poſſimus, idque cùm ad Dei imaginem, quæ & ſurſum eſt, & ad ſe trahit creatos nos eſſe audiamus, ac perſuaſum habeamus? Quis ſapiens, & intelliget hæc? Quis prætereuntia prætéribit? Quis ſtabilibus, & æternis mentem adiunget? Quis de præſentibus rebus, tanquam de abeuntibus, cogitabit? Quis de his, quæ in ſpe poſitæ ſunt, tanquam de certis, & conſtantibus? Quis ea, quæ verè ſunt, ab his, quæ apparent, diſtinguet, atque illa ſequetur, hæc contemnet, ac pro nihilo putabit? Quis picturam à veritate, quis terrenum tabernaculum à cœleſti ciuitate, quis peregrinationem ab habitatione, quis tenebras à luce, quis limum profundi à terra ſancta, quis carnem à ſpiritu, quis Deum à mundi principe, quis mortis vmbram à vita ſempiterna diſcernet? Quis præſentibus rebus futuras emet? Quis fluxis opibus opes conſtantes, & perennes? Quis rebus iis, quæ aſpectui ſubiiciuntur, ea, quæ ab oculorum ſenſu remota ſunt? &c.

Neque verò mirari poſſumus ſi perpetua iactatione videamur agitari, etenim cùm puluis ſimus, & omnis caro fœnum, arbórque inuerſa ſit quilibet homo, & ventus ſint omnia, quæ in mundo perflant, proinde modò in aëra eleuatus puluis à facie terræ, modò ad infima quæque deprimitur, nunquam verò in eodem ſtatu permanet. Hinc verò intelligetur cur in ſcriptura turbinis appellatione tribulationes, & aduerſa quæque intelligantur, vnde Iſai. 17. Damaſci temporalis vaſtatio prædicitur his verbis: *Sicut turbo coram tempeſtate*, & Gregor. ad illa verba Iob 38. *Reſpondens, autem Dominus Iob de turbine dixit*, &c. Cur videlicet de turbine ſit locutus? Quia flagellato, inquit, loquebatur; durabat nempe illa adhuc tempeſtas malorum, qua Deus flagellabat Iob, idcircò non alius flagellanti, è quo loqueretur, cōueniebat thronus, quàm turbo. Sed & Iſai. cap. 21. denuntiaturus Babyloni caſum, ita incipit: *Onus deſerti maris, ſicut turbinis veniūt à terra horribili*, ideſt, à Media, vbi iam bellici tumultus, & apparatus contra Babylonem conflabantur, & quaſi præmiſſi turbines illi hominum immenſo mari; ideſt, vrbi frequentiſſimæ, & populoſiſſimæ inter vaſtas iacenti ſolitudines incumbebat. Et apud Oſeam cap. 8. habetur, *ventum ſeminabunt, & turbinem metent*; quibus in verbis amplificatio continetur ſub egregia metaphora aduerſus decem tribus, quod vitulum adorauerint: in eo enim quaſi ventum ſeminarunt, colendo, ſcilicet, idolum, quod iuxta Paulum 1. Corint. 8. Nihil eſt, ac prorſus inane quippiam: pro quo iuſta retributione turbinem metent,

Iſai. 17. num. 13.

Iob 38. num. 1.

Iſai. 21. num. 1.

Oſee 8. num. 7.

1. Cor. 8. num. 4.

metent, ideſt, grauiſſimas calamitates, iactationes, & preſſuras.

Eſt autē optima ratio, ac congruētia in dicta metaphora turbinis: nam turbo nō ſignificat ſimpliciter ventum, ſed rapidiſſimū, qui puluerem, palias, fœnum, arboréſque corripit, diſſipat, huc, illúcque tranſuertit, proinde cōgruenter aptatur, & quadrat in tribulationes, & aduerſitates, quibus miſera vita noſtra, hominéſque mortales, puluis, & cinis ac fœnum iactamur: vnde eſt illud Pſal. 1.

Pſalm. 1. num. 4. *Non ſic impij, non ſic, ſed tāquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ*; vbi illud, *tanquam*, ſumi poteſt in eo ſenſu, quo nō tam ſimilitudinem, quàm proprietatem ſignificet, ſicut illud Ioan. 1. *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre*: vbi occurrit pulchra adnotatio Hilarij ad citata verba: *tanquā puluis, quem proijcit ventus à facie terræ*; quæ optimè rem declarat. Vt ſit, inquit ille, pœna ludibrioſa; leuiſſimus quippe terræ pulueis, paleæ, & eiuſmodi aliæ quiſquiliæ, nihil aliud ſunt, quàm rapidi ludibria venti. Et omnino talis eſt homo merum ludibrium calamitatum ingruentium. Hac igitur de cauſa tam facili negotio huc, illúcque agitatur, quod vento veluti puluis in vtramliber partem proiicitur: quæ proinde conſiſtentia poterit reperiri in puluere à facie venti, in fœno à facie turbinis, in malè radicata arbore à facie tempeſtatis? Sanè ſic viuitur, vt nunquam ſecurè viuatur, ſed modò ſanitate, modò ægritudine corripitur miſer homo, imò qui ſalute, viribus, dignitatum proſperitate potitur, ſciat vento, turbini, ac tempeſtati ſe magis expoſitum; ea enim, quæ altiora ſunt, citiùs à vento petuntur, & deturbantur, quod benè aduertit Auguſt. lib. 50. Homil. hom. 21. poſt med. vbi ait. Multi res aduerſas timent, res proſperas non timent, periculoſiores proſpera animo, quàm aduerſa corpori: priùs corrumpunt proſpera, vt inueniāt quod frangant aduerſa. Fratres mei aduerſus felicitates acriùs vigilandum eſt, propterea videte quemadmodum eloquium Dei in noſtra felicitate tollat nobis ſecuritatem. *Seruite*, inquit, *Domino in timore, & exultate ei cū tremore.* Exultatio, vt gratias agamus, tremor, ne cadamus. Adulterium ſimul & homicidium non fecit Dauid, cùm perſecutorem Saül pateretur. Quando Dauid ſanctus Saulem inimicum patiebatur, quando illius perſecutionibus agitabatur, quando per diuerſa fugiebat, non concupiuit alienam, non adulterata vxore occidit virum; erat in infirmitate & tribulationibus; at vbi factus eſt ſecurus deuictis hoſtibus preſſurus caruit. Valeat ergo hoc exemplum ad id, vt timeamus felicitatem, &c.

Ioan. 1. num. 14.

Pſalm. 2. num. 11.

Et quia vſque adeò verum eſt nobiliora, & altiora iactationi, & caſui patere, inde eſt quod animi benè inſtituti volunt potiùs latere in infirmis, quàm ad ſuprema ſubleuari; Iſai. 3. habetur: *Apprehēdet vir fratrem ſuum domeſticū domus ſuæ dicens: princeps eſto noſtri, ruina autē hæc ſub manu tua, & reſpondebit: nolite me conſtituere principem.* Vbi ad rem noſtram D. Thom. ait. Inuitati ad regendum recuſant, quaſi quoddam ruinoſum. Tædio affectus Moyſes ob murmur, populi Iſraëlitici, ait ad Deum Numer. 11. *Non poſſum ſuſtinere omnem hunc populum, quia grauis eſt mihi: ſin aliter tibi videtur, obſecro, vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis.* Oleaſt. aduertit Moyſen malle occidi, quàm præeſſe; grauior ſiquidem illi videtur, magíſque timenda præfectura, quā mors; illa enim grauiorem minatur ruinam, cùm turbo altiora petat, vt deiiciat. Videndus in hanc ſententiam D. Nilus in paræneſ. n. 156.

Iſai. 3. num. 6.

Num. 11. num. 14.

n.156.vbi ait:Semper vitæ conſidera inconſtantiam: & nihil, quod in ea vſu venerit, animum tuum diuersè trahere poterit. Læta vitæ huius fluxa ne te oblectent: hami enim ſunt animam, vt piſces irretientes, &c. Et Olympiod. in Eccleſiaſtem ad illa verba cap.10. *Vidi ſeruos in equis, & principes quaſi ambulare ſuper terrã*, ait: Vitæ mutabilitatem, & conuerſionem nobis contemplandam proponit; vt à mundanis rebus incertis ad ſtabilitatem illã, & cœleſtem beatitudinem nos conuertat. Quod etiam proſequitur Chryſoſt. homil. 6. ad popul.vbi oſtendit Deum propterea nobis commiſiſſe vitam vſque adeò inſtabilem,& multimodis laboribus obnoxiam, ne nos terrenis affixi, & præſentibus inhiantes torpeamus,& futurorum obliuiſcamur, ſed potiùs tanta varietate agitati, & tanta agitatione rotati permanentem illam ciuitatem inquiramus, & ad illam anhelantes citiùs pergamus.

Eccl. 10. num.7.

Facit in hanc ſententiam Auguſt. in Pſalm.36.ad illa verba:*non confundetur in tempore malo:* vbi admonet debere eum, qui proſperis fruitur, animum colligere, & ſe præparare pro aduerſis. Cùm res, inquit, ſunt tranquillæ, tunc homo ſibi colligere debet verbum, & recondere in intimis cordis ſui, ſicut de formica dicitur Prouerb.6.& 30. Quemadmodum formica abſcondit in cauernoſis penetralibus labores æſtatis. Per æſtatem enim vacat hoc agere. Venit autem hyems, ideſt, ſuperuenit tribulatio, & niſi intus inuenerit quod edat, neceſſe eſt,vt fame diſpereat. Iſte enim ſibi non collegerat verbum Dei, ſuperuenit hyems,non hìc inuenit, quod quærebat, conſolari niſi inde non poterat, de verbo autem Dei nullo modo. Intus apud ſe nihil habebat, foris, quod quærebat, non inueniebat: ardebat indignationum, & dolorum facibus, agitabatur mens eius violenter, & tamdiu occultè, donec etiam erumperet in quoſdam gemitus. Videbamus,& dolebamus vehementer. Inimici Domini ſtatim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes ſicut fumus deficient. Ex ipſa ſimilitudine rem, quam inſinuauit, agnoſcite. Fumus è loco ignis erumpens in altum extollitur, & ipſa elatione in globum magnum intumeſcit. Sed quantus fuerit globus ille grandior, tantò fit vanior. Ab illa enim magnitudine non fundata, & ſolidata, ſed pendente, & inflata, it in auras, atque dilabitur, vt videas ipſam ei obfuiſſe magnitudinem, quantò enim plus erectus eſt, tantò extentus: quantò diffuſus vndique in maiorem ambitum,tantò fit vanior, tantò fit exilior, & deficiens,& non apparens.Sic ille ex Dauide oſtendit eorum imprudentiam, qui in ſupremis conſtituti miſerè efferuntur, vt euaneſcant, ſuperbè extolluntur, vt deficiant,cùm potiùs deberent præparari, & præuenire ad ruinam, certóque agnoſcere nihil in vita diu poſſe conſiſtere, cùm ſic potiùs viuatur, vt mox laborandum ſit, iterúmque quieſcendum; imò quietem ſequatur labor, aſcenſum comitetur ruina.

Pſal.36.

Prou.6.

Videndus in hanc ſententiã Gregor. Nyſſen. in Orat.funebri de Placilla Imperatrice poſt med.vbi ex Salomone c.12. Eccleſiaſt.oſtendit varietatem rerum humanarum. *Quoniam*,inquit Salomon,*ibit homo in domum æternitatis ſuæ,& circuibũt in platea plangentes, antequam conteratur hydria ſuper fontem:* ſic verò habet Nyſſen.Rectè Salomon dolium perforatum, & domum alienam nominat hãc vitam. Verè enim aliena domus eſt,& non noſtra:quoniam in noſtra poteſtate non eſt, vel quando volumus,

Eccl. 12. num.5.

mus, vel quandiu deſideramus in ea eſſe. Porrò dolij ænigma,& inuolucrum intelliges, ſi ad inexplebiles, & inſatiabiles cupiditates reſpexeris. Vides vt homines ſibi ſemper affundant, & aggerant honores, potentatus, glorias, & omnia eiuſmodi? At, quod immittitur, effluit,& non permanet in eo, quo continetur. Sic ille, cui addendus Olympiodor. qui pro eo,quod nos habemus, *In platea*, legit, *in foro*; *& circumierunt in foro plangentes*. Forum, inquit ille, ſiue platea, præſens dicitur vita propter crebras rerum vices, ac mutationes. Quia verò ſtatim addit Salomon. *Et confringatur rota ſuper ciſternam*; & exponit dictus Olympiod. Rota accipitur pro noſtra hac vita, ob ipſas reuolutiones, ac motus, iuxta illud Pſal.76. *Vox tonitrui tui in rot.t.*Inquit ergo: antequam rota huius vitæ nos ſecum præcipites deuoluat in lacum, propriam curemus ſalutem. Rotam item appellat vitam hanc cum Iacobo cap.3.nu.6. Anthioch. homil.30. ad fin. dicens. Quid enim hominis vita aliud quàm rota, quæ perpetuo rotatu verſatur?&c. Stultus proinde, qui clauum figere poſſe pro arbitratu ſuo in rota perpetuò agitata exiſtimat, & non potiùs ruinam meditatur.

Optima ſunt pro hoc argumento quę habet Tertul.lib.de Carne Chriſti,cap.9.dicens. Omnis materia ſine teſtimonio ſuæ originis non eſt, etiamſi demutetur in nouam proprietatem ipſum corpus noſtrũ,quod de limo terræ figulatum ad fabulas nationum veritas tranſmiſit. Vtrumque originis elementum confitetur, carne terrenã, ſanguine aqueam naturam referens, licèt alia ſit facies qualitatis. Quibus in verbis voluit ſignificare quod quantumcũque ſuã nobilitatem euehant homines,ignobilitatis ſuæ ſecum ſemper deferent inſignia ex terra, & luto humiles, & ignobiles, proindeque homo miſer, ægérque ſemper apparet,vt mihi neceſſariò dicendum videatur illud, quod legatus Teutonicus dixiſſe fertur, cùm diuinam fermè tabulam vidiſſet, quæ in foro Romano oſtendebatur paſtoris depicti cum baculo, ſicut refert Plin. lib. 35. cap.4. interogatus enim quanti eam imaginem æſtimabat; nollem, reſpondit, eam mihi dari veram, viuámque: quod ipſum de homine dicendum omnino videtur: nam mortuus,imago hominis eſt, viuus autem, viua miſeria cernitur, quod Cicero eleganter dixit, quem refert Lactant. non naſci longè optimum, ne in hos ſcopulos incideret vitæ, proximum autem, ſi natus ſis, quàm primùm mori, & tanquam ex incendio effugere,&c.

Timuit Cain ne fratricida à Deo iuſtè morte afficeretur, & pro maximo malo duxit vita orbari. *Omnis*, inquit, *qui inuenerit me, occidet me.* Dixítque ei Dominus: *Nequaquam ita fiet, ſed omnis, qui occiderit Cain, ſeptuplũ punietur. Poſuitq́; Deus in Cain ſignum, vt non interficeret eum omnis, qui inueniſſet eum.* Quem locum expendens Ambroſ. libr.2. de Cain, & Abel poſt ptinc.ait.Proptereà Deum permiſiſſe viuere Cainum, vt ipſe malo ſuo diſceret quanto meliùs illi eſſet morte corripi, & è tam miſera vita auferri, quàm plures iugiter perpeti mortes, & perpetua viciſſitudine graſſantes miſerias exantlare. Quod autem, ait, ſignum poſuit ſuper Cain, ne quis eum occideret, reflectere voluit errantem, & beneficio ſuo inuitare ad correctionem; ipſis enim nos faciliùs committere ſolemus, quorum habemus gratiam. Nec tamen magna concedit, ſed in eo ipſo imprudentiam inſipientis vlciſcitur. Qui cùm eſſet perpetuis ſuppli

Geneſ. 4. num. 14.

ſupplicijs obnoxius, non remitti ſibi pœnam popoſcit, ſed vitam corporis huius obſeruandam putauit, in qua plus ærumnæ eſt, quàm voluptatis. Mors enim vna eſt in receſſione animæ, & corporis, & in fine iſtius vitæ, quæ ſimul vt venit omnes corporis dolores auferre; non angere conſueuit: metus verò, qui hanc vitam viuentibus frequenter ingruunt mœſtitiæ, dolores, gemitus, diuerſique cruciatus grauitatum, & ægritudinũ vulnera, plurimas etiam mortes generi humano inferunt, vt iſta mors remedium eſſe videatur; non pœna. Ecce iuſtus, innocens, pius propter gratiã deuotionis odia fratris incurrens, immaturus adhuc æui ſublatus eſt parricidio: & iniquus, ſceleratus, impius, etiam fraterna cæde pollutus, longæuam duxit ætatem, duxit vxorem, poſteritatem reliquit, vrbes condidit, & hoc meruit permiſſione diuina. Nonne in his apertè vox Dei clamat: Erratis, qui putatis hic eſſe omnem viuendi gratiam? Non intelligitis, non aduertitis ſenectutem hanc miſeriarum eſſe veteranam, proceſſionémque ætatis, ærumnarum ſtipendia, & Sylleo quodam vſu circumſonari nos quotidianis naufragiis, tundi fluctibus, in ſcopuloſis habitaculis degere, & in his delectari. Ergo, & iſti Cain longæuitas indulta vindicta eſt, ex eo, quod vixit metu, & prolixum ſpatium multo cucurrit, & infructuoſo labore: qua pœna nihil grauiùs, quàm vt quis ipſe ſibi maiorum cauſa pœnarum ſit. Sic ille oſtendit miſeram viciſſitudinem dolorum, & ærumnarum, qua mortalis vita conſtat, vnde probat ſibi infenſiſſimum hoſtem eſſe, qui diuturniorem ſibi conciliat vitam; nihil enim aliud facit, quàm longiorem protellare miſeriam, & maioré protrahere ærumnam. Quod hoc in loco poſſemus conuertere ad noſtræ tempeſtatis homines, quibus nulla omnino alia cura eſt, quàm quomodo corpora nutriant, vitam cum carne dilatent, quaſi futuram aliam neque credant, neque ſperent. Si enim cùm ſic viuatur in hoc mundo, ſicut hucúſque oſtendimus, & ipſi nihil curent, niſi vt viuant, profectò vſque adeò ſtudentibus mortali vitæ propagandæ nulla ſubeſt cogitatio aſſequendi veram, viuidam, & æternam vitam.

Quòd ſi illi, qui ſibi vitam mortalem optant, nutriunt, & augent, ſibimetipſis magnum congerunt detrimentum, profectò maior deprehenditur eorum inſania, & vecordia, qui totum ſtudium conferunt in comparandis terrenis voluptatibus, in aſſequendis dignitatibus, & fruendis cæteris vitæ bonis, idque dato pretio, & propriis facultatibus impenſis, cõtra quos declamantem audiamus Bernard. in ſuis declamationibus ſuper *Ecce nos reliquimus omnia*, vbi ponderat excuſationem illã terreni illius hominis, qui inuitatus ad ſplendidam cœnam dixit. *Iuga boum emi quinque, & eo probare illa, rogo te habe me excuſatum:* quaſi enim non ſatis eſſet graue iugum impoſitum à natiuitate, vt perpetuam inſtabilitatem, & iugem laborem pro iugo portet homo; plura adhuc eáque grauiora, multo pretio dato, cõparãt ſibi homines, quo grauiùs ſub multiplici iugo laborãtes deprimantur, miſerrimámque vitam degentes, alterius vitæ cruciatus æternos promereantur. Sic verò habet Bernard. An verò comparatum iumentis eſſe quis dubitet hominem, qui ſibi iuga emerit iumentorum, niſi quòd eo ſanè ipſis quoque iumentis conuincitur ſtolidior, & beſtialior beſtiis comprobatur, quòd iuga neceſſitatis earum propria ipſe ſubeat volun

Luc. 14. num. 19.

voluntate? Quod enim illis natura eſt, huic culpa: dum tanquam vnum ex his, quæ ratione carent, ſine ratione degens & ipſe, ſub corporeis ſimiliter ſenſibus incuruatur. Sed quid eum iuga ſubiſſe cauſamur? Arguamus magis emiſſe. Illud enim ſtoliditatis miſerandæ, iſtud extremæ dementiæ eſt. Dignus eſt operarius mercede ſua: nam vt mercedem pro opere tribuat, inauditum. Denique loquitur ſuper hoc verbo Dominus per Prophetam, ſub typo mulieris fornicariæ ſcelera arguens Iſraëlis: *Omnibus*, inquit, *meretricibus dantur mercedes, tu autē dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis, & donabas eis, vt intrarent ad te vndique ad fornicandum, factumq; eſt in te contra conſuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & poſt te non erit fornicatio. In eo enim, quo dediſti mercedes, & non accepiſti, factum eſt in te contrarium.* Planè & in eo, qui iuga emit, contrarium fieri manifeſtum eſt. Qui enim iuga emit, & iuga boũ, cui iugum ſuaue gratis offertur? Nam iugum Chriſti, iugum hominis eſt, ſiquidem & Chriſtus homo. Nec modò gratis tribuitur, ſed & copioſa his, qui tulerint illud, remuneratio eſt, vt à nemine, non dico emi, ſed gratis ſuſtineri queat. Quid ergo miſer pro iugo boum diſtrahis animam tuam, qui iugum Chriſti ſuſcipiens emere poteras Regnum Dei, mercari vitam, lucrifacere Chriſtum? Nam ſine iugo interim eſſe non potes, homo nimirum, qui natus es ad laborem. Sed graue iugum ſuper omnes filios Adam, vtique qui ſequuntur eum. Nam ſuper eos, qui Chriſtum ſequuntur, leue eſt, & ſuaue. Poſtremò, vt cætera ſileam, cùm ſine iugo eſſe non poſſint, quale hoc ipſum eſt eligere potiùs quinque, quàm vnum? Quis enim poteſt ſeruire quinque dominis, nedum quinque tyrannis, quinque prędonibus? Siquidem oculus meus deprędatur animam meam. An non ſæpè aliud gula exigit, ad aliud pruritus aurium vocat? Sic & odoratus & tactus diuerſa imperant, interdum forſitan, & aduerſa, dum vterque communem ſibi geſtit præripere ſeruum, & trahit ſua quemque voluptas. Vides excuſationem hominis, qui propterea Chriſtum non ſequitur, propterea ſe excuſat à nuptiis, quod iuga boum emerit quinque. Quid ſi eorum laborem, & dolorem conſideres, ſi numeres iuga, qui variis ſeruiunt vitiis, morum, magis quàm corporum ſenſibus? erit profectò inuenire iam homines, qui multò magis in labore hominum non ſunt, ſed longè ampliùs aliena ab homine flagella ſuſtineant. Erit inuenire ementes, non modò quinque, ſed pluſquam quinquaginta quinque, non planè iumentorum iuga, ſed dæmonum.

Ezec. 16. num. 34. *Thren. 3.* *Luc. 14.* *Iob 5. Eccl. 40. Matt. 11.*

Conſtat itaque vita noſtra mortalis & proſperitate quidem, & aduerſitate, & ſic viuitur, vt aliquando valetudine perfruamur, deinde verò & morbis affligamur, ſed ſi inquiramus quidnam horum potiſſimas in vita noſtra partes teneat, fatendum profectò, eſt multò plus triſtitiæ, & calamitatis reperiri, quàm lætitiæ, & fœlicitatis, quod dicitur Iob 14. *Homo natus de muliere, breui viuēs tempore, repletur multis miſeriis.* Quibus in verbis multæ aſſeruntur miſerię, cùm breue ponatur tēpus: nam ſi ærumnę, & miſeriæ huius vitæ cum tempore illius conferantur, inuenietur prorſus miſerias tempus vitæ longiſſimè ſuperare, ideóque Gregor. 11. Moral. cap. 26. explicans dicta verba, ait: Homo natus de muliere: ac ſi apertiùs dicat; quid in ſe habebit fortitudinis, qui natus eſt ex infirmitate? Breui viuens tempore repletur multis miſeriis. Ecce viri ſancti vocibus, pœna hominis breuiter eſt expreſſa: quando

Iob 14. num. 1.

& anguſtiatur ad vitam, & dilatatur ad miſeriam. Si enim ſubtiliter conſideretur omne quod hîc agitur, pœna, & miſeria eſt. Ipſi etenim corruptioni carnis ſeruire ad neceſſaria, atque conceſſa, miſeria eſt: vt contra frigus veſtimenta, contra æſtum frigora requirantur. Quod multa cautela cuſtoditur ſalus corporis, quod etiam cuſtodia amittitur, amiſſa cum graui labore reparatur: & tamen reparata in dubio ſemper eſt; quid hoc aliud, quàm mortalis vitæ miſeria eſt? Hoc etiam proſequitur idem Gregor. 8. Moral. cap. 10. ad illa verba: *Quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi grauis?* In hunc modum. Vt taceamus quòd dolores tolerat, quòd febribus anhelat, ſua quadam ægritudine conſtringitur. Ipſa hæc noſtri corporis, quæ ſalus vocatur, ægritudo eſt. Nam ocio tabeſcit, opere deficit: inedia deficiens, cibo reficitur, vt ſubſiſtat: refectione laſſeſcens, abſtinentia releuatur, vt vigeat: aqua perfunditur, ne areſcat: linteis tergitur, ne ipſa nimis perfuſione liquefiat: labore vegetatur, ne quiete torpeat: quiete refouetur, ne laboris exercitatione ſuccumbat: fatigatur vigiliis, ſomno reparatur: oppreſſa ſomno, vigiliis excutitur, ne ſua peius quiete laſſetur: veſtibus tegitur, ne frigoris aduerſitate penetretur: quæſito calore deficiens aurarum flatu refouetur. Cúmque inde moleſtias inuenit, cùm vitare moleſtias quæſiuit, malè ſauciatur, vt ita dixerim, de ipſo ſuo medicamine langueſcit. Remotis ergo febribus, ceſſantibúſque doloribus, ipſa noſtra ſalus ægritudo eſt, cui curandi neceſſitas nunquam deeſt. Quot enim ſolatia ad viuendi vſum quærimus, quaſi tot noſtræ ægritudini medicamentis obuiemus. Sed ipſum quoque medicamen in vulnus vertitur, quia exquiſito remedio paulò diutiùs inhærentes, ex eo grauiùs deficimus, quod proinde ad refectionem paramus, &c. Quid proinde boni in vita noſtra eſſe poterit, in qua, vel ipſa bona, quæ quærimus, & remedia, quæ pro malis inueſtigamus, in morbum, & detrimentum noſtrum conuertuntur?

Hinc eſt quod Chryſoſt. neceſſariò habendam eſſe patientiam demonſtrat, cùm certiſſima ſint in vita mortali aduerſa toleranda; ſic enim habet tom. 5. ſerm. de Amore Dei, & tolerantia in aduerſis poſt med. Quo, inquiet aliquis, pacto potuerim non vinci infortunio, & calamitate oppreſſus? Poteris quidem, ſi te non fugerit, volenti tibi, vel inuito aduerſa omnia eſſe toleranda: quæ ſi animo patienti tu eris, plurimum lucrifeceris, ſi iniquior, contumaci, & maledico, calamitate nihil imminuta maiorem in te procellam concitabis. Quæ cùm ita ſint, faciamus ex neceſſitate voluntatem, ſeu virtutem, &c. Hoc ipſum oſtendit Bern. ſerm. 48. in Cantic. in princip. ex eò quòd caro noſtra maledictionibus obnoxia iugiter ex ſe ſpinas, & tribulos germinat, anima inter huiuſmodi ſpinas verſans nulla prorſus quiete frui poterit, ſicut ille, qui iacet ſuper vepres, & ſpinas quantò magis quietem quærit, tantò magis inquietus pungitur, & laceratur. Attende, inquit ille, peſſimum germen eius, cui maledictum eſt terræ noſtræ. *Cùm*, inquit, *colueris eam, ſpinas, & tribulos germinabit tibi.* Gen. 3. num. 18. Donec ergo in carne eſt anima, inter ſpinas profectò verſatur, & neceſſe eſt, vt patiatur inquietudines tentationum, tribulationúmque aculeos. Quòd ſi lilium eſt ipſa, iuxta Sponſi verbû, videat quàm vigilem, ſollicitámque eſſe oporteat ſuper cuſtodia ſui, ſepta vndique ſpinis hinc, inde aculeos intendentibus, &c.

Sunt itaque plura, maioráque

vitæ

vitæ infortunia, & aduerſa, quàm proſpera, quæ eſt ratio cur cùm omnes fermè veteris teſtamenti illuſtres, ac virtute prædíti viri præfigurauerint, & actionibus ſuis ſignificauerint, ac protulerint Chriſtũ Seruatorem: cumq; illius acta ad duo principaliter capita reducantur, nempe ad pœnas, quas pro nobis ſuſtinuit, & ad glorias, quas pro iis à Deo recepit; quia gaudia huius vitæ potiùs depicta, quàm vera, è contra verò pœnæ veriſſimæ ſunt, inde eſt quod clariùs ab his, qui labores ſuſtinuerunt, quàm qui glorias ſunt aſſecuti præſignetur, quæ eſt ratio cur Sanctus Iob in paſſione priorem obtinet locum, vnde eius actiones expreſſiùs, quàm cæteri omnes Chriſtũ adumbrant. Sicut bene aduertit Lectio. 1. in Iob ſtatim poſt princip. Hinc eſt
Pſal. 33. num. 11. quod Dauid ait: *Inquirentes Dominũ, non deficient omni bono.* Qui namque inquirunt vitæ bona, deficient profectò quàm citiſſimè ab omni bono, & incurrent omne malum: at qui indeficiens bonum quærunt, & amplectuntur ſoli non deficient. Quo in loco Baſil. ait: De bonis Dei dici propriè poteſt illud, omni bono, oblectatio namque corporeæ voluptatis plus doloris habet, quàm iucunditatis. Nuptiæ enim ſæpe ſunt ſteriles, viduitates continent, & ſtupra: agricultura ſterilitatem, mercatura naufragia, diuitiæ inſidias patiuntur. Sed & deliciæ, & ſatietas, & continens voluptatum fruitio, multos ac varios ſecum trahunt morbos, & affectionum varia genera, &c. Si ergo in iis etiam, quæ maiora videntur vitæ bona, tot deprehenduntur mala: patet profectò quòd licèt vita hæc miſera, & mortalis bonis, ac malis, aduerſis, & proſperis, morbo, ac ſalute conſtet; potiſſimas partes ſortiuntur mala ipſa, & aduerſa, ab eiſque proinde denominari debet, & dici miſera, aduerſa, & infortuniis plena. In quam ſententiam aduertit eleganter idem Baſil. illud dicti Pſalmi 33. *Quis eſt homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos?* Seculi, inquit ille, dies mali ſunt: & hoc ſeculum cùm mundi ſit menſura, de quo dictum eſt, quòd mundus totus in maligno ſit poſitus, naturæ aſſimilatur mundi, quam dimetitur: partes huius temporis ſunt dies ipſi: Pſal. 33. num. 13. propterea dicit Apoſtolus: *Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.* Iacob item dicit: *Dies annorum meorum pauci, & mali*, &c. Dies itaque boni in cælo tantùm reperiuntur; vitæ enim noſtræ ſunt mali, ideſt, miſeri, laborioſi, & ærumnoſi, ait Cornel. à Lapide. Malos vocat, ait Oleaſter, quia quaſi ab vtero in laboribus fuerat, coactus eſt enim ad viginti annos à pœnitentia exulare duriſſimo quidem ſeruitio apud Iacobum Geneſ. 31. Deinde ingenti metu perculſus fuit, valdeque laborauit, vt placeret Eſaü occurrentem ſibi cum quadringentis viris Geneſ. 32. Afflictus deinde fuit ſtupro Dinæ, & ſtrage Sichimitis, à filiis ſuis illata, timuitque ne à Chananæis irruentibus opprimeretur Gen. 34. Perculit deinde illũ mors Rachel. Contriſtauit eum inceſtus Ruben cum Bala vxore ſua Geneſ. 35. Ad mortem afflixit Ioſeph venditus, & perditus per 23. annos. Poſtea Simeon in carcere detentus, & Benjamin abductus in Ægyptum animum eius extremè ſauciarunt. Mali proculdubio dies tot malis redundantes, & ab eis nomenclaturam ſortientes. Epheſ. 5. num. 16. Gen. 49. num. 9.

In hoc tamen conueniunt & plura mala, & rara proſpera, quod breuiſſimo fine clauduntur, quæ eſt ratio cur via dicatur, vnde Baſil. ad illa verba Pſalm. 1. *In via peccatorum non ſtetit*, ait: Dum ambulas incidiſti in ſcopuloſum, & contra

confragoſum iter, concaua rupium, prærupta montium, denſa ſyluarum. Tædiaſti parum, iterum tranſiſti. Talis hæc vita eſt, cuius nec proſpera manent, nec aduerſa diuturna ſunt, quod bene proſequitur Lactant. Firmian lib. 6. de Vero cultu, cap. 4. vbi ait: Hæc vita, quia breuis eſt, idcircò & bona eius, & mala breuia ſint neceſſe eſt. Illa verò, quoniam ſempiterna eſt, ideircò & bona eius, & mala ſempiterna ſunt. Ita fit, vt & bonis breuibus, mala æterna, & malis breuibus bona æterna ſuccedant, &c.

Proſequitur hoc ipſum argumentum Nazianz. Orat. 17. ante med. dicens: Res humanæ velut orbe quodã voluuntur, fratres, ac Deus per cõtraria nos erudit. Mouetur enim, vt ſic dicam, ac fluctuat vniuerſitas rerum circa immobilem haud quidẽ quantum ad rationem (nam ea ipſa inter omnia firma, & immobilis ſtat, etiãſi noſtram infirmitatem, atque animorum habitudinem effugiat) verùm quantum ad ea, quæ ſingulis diebus nobis occurrunt, & eueniunt. Vt intelligamus nos nihil eſſe, ſi cum illa prima, & vera ſapientia conferamur, eamque ob rem ad ipſum vnum rendamus, nec quidquam aliud quæramus, quàm vt promanantibus illis radiis colluſtremur. Cæterùm nihil motus expers eſt, nihil planum, & æquabile, atque in finem vſque ſibi ſimile, non hilaritas, non mœſtitia, non opes, non paupertas, non vires, non infirmitas, non humilitas, non potentia, non præſens tempus, non futurum, non res noſtræ, non alienæ, non paruum, non maius, nec denique quidquid dicere quiſquam poſſit. Atque hoc vnum æquale inæqualitas habet, nempe in omnibus rebus mutationem. Omnia enim facilè in orbem feruntur, atque in diuerſum migrant, ſibique inuicem aduerſantur: vt ventis tuciùs, aut literis in aqua ſcriptis fides haberi poſſe videatur, quàm hominum felicitati. Idq; meo quidem iudicio ſapienter, & admirandè: ne vel aduerſitas ſolatio, vel proſperitas fræno, & diſciplina careat: prudenter verò illi faciunt, qui calamitatibus erudiuntur, dum illis, velut aurum igne purgantur, Dauidicum illud in ore habent: *Bonum mihi quia humiliaſti me* (quod videlicet ea res iuſtificationum Dei cognitionem pariat.) Quocirca, fratres, memores ſimus tum tempeſtatis in trãquillitate, tum gubernatoris in tempeſtate, ne in afflictionibus frangamur animis, ac debilitemur, atque improbos ſeruos imitemur, qui confitentur quidem Domino, cùm benefacit eis, verùm eidem corripienti nequaquam pari ſtudio, & voluntate adiunguntur; cùm tamen interdum accidat, vt dolor ſanitate, & admonitio remiſſione, atque indulgentia, & viſitatio neglectu, & caſtigatio venia melior ſit, & præſtabilior. Atque vt rem in pauca conferam, ſic nos inſtituamus, vt neque propter calamitates concidamus, nec propter ſaturitatem inſolentia efferamur, &c.

Similia ſunt quæ habet Baſil. loco citato, poſtquam enim oſtendit bonorum ac malorũ varietatem, & viciſſitudinem, quibus vita noſtra tanquam via cõſtat; ſic inde infert. Ergo quaſi in via locatum te neq; ſecunda extollant, neque aduerſa te frangant, nec plauſibilia remorentur, nec mœſta detineant, feſtina ſemper ad finem, feſtina, vt peruenias. Quoniam verò & plura ſunt in vita mala, & afflictiones, quàm bona, poſtulanda eſt à Deo ſuſtinentia, & tolerantia pro aduerſis, magíſque roborandus animus ad ea toleranda, & ſuſtinenda. Ille enim, qui ſpoliatus bonis nouit ſpoliationẽ, & paupertatem tolerare, profectò cum rebus

proſperis

proſperis potiretur; ſciret vtique & moderatè, & prudenter iiſdem vti. Quod benè oſtendit Gregor. 11. moral. cap. 17. in princip. cùm ponderat illud Iob 13. *Etiamſi occiderit me, in ipſo ſperabo.* Nunquam eſt, inquit ille, patientiæ virtus in proſperis. Ille autem verè eſt patiens, qui & aduerſis atteritur, & tamen ab ſpei ſuæ rectitudine non curuatur. De reprobis namque ſenſu ſcriptum eſt Pſal. 48. *Confitebitur tibi cùm benefeceris ei.* In hoc itaque mens iuſta ab iniuſta diſcernitur: quod omnipotentis Dei laudem, & inter aduerſa cõfitetur, quod non cum rebus frangitur, non cum caſu gloriæ exterioris cadit: ſed in hoc magis qualis cum rebus fuerit, demonſtrat: quæ & ſine rebus robuſtior ſtat. Sic ille, cui annectẽdus pro eodem argumento Baſil. homil. in Martyr. Iulittam ante med. vbi ait. Cùm eæ (ſcilicet fœlicitates, & lætitiæ) ne ſentiebamus quidem: vbi defluxerunt, flagranti vrimur earum deſiderio: vt enim oculi, quod iuſto propius admotum eſt, non vident, ſed opus habent moderata quadam interuallari diſtantia: itidem animas minus gratas videmus ſenſu attingi præreptæ gratiæ, dum priuatos ſe intelligunt prærogatiua bonorum. Si quæ nos adoriuntur rerum apprimè triſtium afflictiones, dicamus ſapienti medico. In tribulatione parua diſciplina, & eruditio tua nobis. Dicamus. Bonum mihi, quia humiliaſti me. Dicamus: quia non ſunt condignæ paſſiones huius tẽporis: parumper ob peccata, quæ admiſimus, ſumus flagellati. Et quidẽ æquanimiter propriã perpeti afflictionem, & cum gratiarũ actione inſigne præfert patientiæ, & fortitudinis. Sic ille deſcribit patientem, & fortem animum, imo ideo fortem, quia patientem; maior ſiquidem fortitudo requiritur ad toleranda aduerſa, quàm ad moderanda proſpera in eo ſanè ſenſu, quòd cùm multò plura occurrãt in vita aduerſa, & moleſta quàm læta, & ſecũda profectò plus patientiæ, & fortitudinis requiritur ad ſuſtinenda patienter aduerſa, quàm cõponendum animum in proſperis.

Iob 13. num. 15.

Pſal. 48. num. 19.

Confirmat totam hãc doctrinam Bernard. ſerm. 3. in Ramis palmarum ſtatim in princ. Ex factis Chriſti ſeruatoris, qui & oblatum Regnũ recuſauit, & poſtea ſibi aſſumpſit, & ſubiturus ignominioſã morte prius ſibi aſciuit gloriã magni triumphi, vt doceret nos quomodo nos deberemus habere & in proſperis, & in aduerſis huius vitæ. Gloriam, inquit Bernard. ſuſcipere dignatus eſt humanam, & cum ingẽti quodã tripudio, & exultatione vniuerſæ terræ Hieroſolymam non propriis (vt hactenus conſueuerat) pedibus, ſed iumẽto vectus intrare. Et hæc quidem præparatio ad paſſionem fuit. Sanè venturas aliquãdo turbas, vt raperẽt, & eũ Regẽ facerent, fugiens legitur declinaſſe. Nunc verò etiam non quæſitus affuit, vt tanquam Rex Iſraël ſuſciperetur, & prædicaretur ab eis, ſcilicet, Iudæis: nec volebat iã ambulare palã in Iudæa; quia quærebant eum interficere: ſciens autem quia venit hora eius, tanquam poteſtatem habens ſpontaneus ipſe ſe obtulit paſſioni. Decebat nempe Pontificem noſtrum tentari per omnia pro ſimilitudine abſque peccato, vt tãquam verus homo & proſpera hominum, & aduerſa opportunè vitaret, opportunè ſuſciperet, & vtrũque rerũ in ſeipſo nobis ſalutare præberet exemplũ. Vt enim temperantiæ eſt præconia populi, & ſæculi huius proſpera declinare: ſic interdum iuſtitiæ eſt certa quidem diſpenſatione admittere ea. Perſecutio quoque, & temporalis omnis aduerſitas pro loco, & tẽpore prudẽter aliquando fugienda erit: cùm autem

neceſſe fuerit, viriliter toleranda, & in his quidē duobus (proſperitatem, & aduerſitatem loquor) humana omnis vita verſatur. Ita ergo virtutem omnem adimplere decuit eum, in quo pleniùs habitabat omnis plenitudo virtutis, vt notum fieret omnibus, quia is ſciret maximè abundare, ſciret & penuriam pati. Non enim Dei ſapientia de his erat, quos occidere proſperitas ſua, non Dei virtus de his, quos perdere poſſet auerſio. Vtrumque enim ſcriptum eſt, quòd proſperitas, non tamen omnium, ſed ſtultorum, occidat illos auerſio vtique non quorumlibet, ſed paruulorum perdat illos. Quàm modeſtè tamen hanc ipſam gloriam videtur ſuſcepiſſe ad triumphalem occurſum in aſino veniens, non in curribus, aut in equis? Sic ille nobis proponit Chriſtum Dominum, & mortem ipſam aggredientem, cùm opus fuit, & triumphi modeſtiam, vt in vtroque contēplaremur quid nobis agendum eſſet, & in proſperis, & in aduerſis, vt ſcilicet quoniam breuiter tranſeunt, illius tranſitum conſiderātes nec animo frāgeremur oppreſſi, nec vanitate deciperemur elati.

Prouer. 1. num. 32.

Optima ſunt, quæ in eandem ſententiam habet ſerm. 21. in Cant. poſt med. in hunc modum. Sic quandiù adeſt gratia, delectare in ea, vt non te exiſtimes donum Dei iure hæreditario poſſidere, ita videlicet ſecurus de eo, quaſi nunquam perdere poſſis: ne ſubitò cùm fortè retraxerit manum, & ſubtraxerit donum, tu animo concidas, & triſtior, quàm oportet, fias. Denique ne illud dixeris in abundantia tua. Non mouebor in æternum. Nec etiam illud, quod ſequitur, dicere cum gemitu quidem cogaris. Auertiſti captiuitatem à me, & factus ſum conturbatus. Curabis potiùs (ſi ſapis) pro conſilio ſapientis in die malorū non immemorem eſſe bonorum, atque in die bonorum non immemorem eſſe malorum. Ergo in die virtutis tuæ noli eſſe ſecurus, ſed clama ad Deum cum Propheta, & dic: *Cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Porrò in tempore tentationis conſolare, & dic cum Sponſa: *Trahe me poſt te, in odorem vnguentorum curremus.* Sic te nō deſeret ſpes in tempore malo, nec in bono prouidentia deerit, eríſque inter aduerſa, & proſpera mutabilium temporum, tenens quandam æternitatis imaginem, vtique hāc inuiolabilem, & inconcuſſam conſtantis animi æqualitatē, benedicens Dominum in omni tempore, proindéque vendicās tibi etiam in huius mutabundi ſæculi euentibus dubiis, certíſque defectibus, perennis quodammodo incommutabilitatis ſtatū, dum te cœperis renouare, & reformare in inſigne illud antiquum ſimilitudinis æterni Dei, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obūbratio. Quippe ſicut ipſe eſt, ita & tu eris in hoc mundo, nec in aduerſis timidus, nec in proſperis diſſolutus. Denique fideli homini totus mūdus diuitiārum eſt. Totus planè: quia tam aduerſa, quàm proſpera ipſius, æquè omnia ſeruiunt ei, & cooperantur in bonum. Sic ille oſtendit quomodo viuendum ſit in his, quibus vita conſtat, aduerſis ſcilicet, & proſperis; vt neque his euaneſcamus, neque illis omninò concidamus, imò quia ſic viuitur, & perpetuò fluxū modò decurrunt moleſta, modò læta ſuccedunt, huiuſmodi varietati, & mutationi conſtantem, & infractū opponamus animū, immutabilem Deum imitantes: ſic enim merebimur ab illo iuuari adhoc, vt tranſitoria hæc permanenter tolerantes ad æternam mereamur peruēnire lætitiam.

Pſal. 29. num. 7. *Eccl. 11. num. 27.* *Pſal. 70. num. 9.*

Quo in loco inſerenda eſt ea admonitio præclara, quā affert Nazian.

epiſt.

epiſtol. 57. ad Eudoxium Rhetorem poſt princip. Noli id Philoſophiæ, quod iam accepiſti, proiicere, nec ſecundas potiùs in ſecundis rebus, quàm primas in maximis habere. Quouſque ob res paruas, humíque reptantes inflabimur, atque inter adoleſcentulos, & fabulas ludemus, & applauſibus in altum attollemur? Migremus hinc, viri efficiamur, ſomnia proiiciamus, vmbras prætereamus, aliis vitæ oblectamenta, plúſque doloris, quàm voluptatis habentia, relinquamus. Alios occupatos teneant, iactent, ludificentur, inuidia, & tempus, & fortuna. Sic enim rerum humanarum inconſtantiam appellant. Valeant throni, principatus, opes, ſplendores, elationes, caſus, vilis hæc, & deſpicabilis gloriola (ex qua plus dedecoris quis capiat, ſi animo efferatur, quàm ſi irrideatur) ac denique magnæ huius ſcenæ lubricæ, nugæque theatricæ. Nos Verbum arctiſſimè cõplectamur, ac pro omnibus rebus Deum habere optemus, ſolum, inquam, perennè illud bonum, & noſtrum. Ita fiet, vt hîc quoque ſplendorem aſſequamur, aut certè in futuro æuo. Quandoquidem virtutis præmium eſt Deum fieri, ac puriſſimo illo lumine irradiari, quod in triplici vnitate conſideratur, cuius nunc radiis leuiter tantùm perſtringimur. Adhæc contende, progredere, animo volita, vitam æternam arripe, nuſquã ſpes tuas ſiſte, quouſque ad illum ſummè expetendum, & beatum bonum perueneris. Sic ille docet abſtrahere animum, & à proſperis, & aduerſis huius vitæ, & illum apud Deum collocare, in quo æterna, & ſumma tantùm bona in æternum duratura reperiuntur.

***

ANNOTATIO II.

Extremos labores, & pericula ille euadit, qui ad Deum confugit.

CVm talia, tantáque ſint diſcrimina, & pericula per quæ miſera hæc mortalis vita decurrit, & multoties in ea ad fores mortis perueniamus, ille quidem ea facilè euitat, qui Deo confidens ipſum pro medela, & auxilio conuenir; nam dum mala nos torquent, præſtò Deus adeſt opem nobis laturus, cùm opus nobis fuerit, ſicut interpretatur R. Selomoh ea verba Cant. 2. *En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos:* Poſt parietem *Cant. 2. num. 9.* enim ruinoſæ huius domus præſtolatur Dominus, proſpiciens quænam in nos ingruant mala, & in quales nos adducant anguſtias. Vnde D. Athanaſ. in vita Antonij Monachi narrat quòd poſt acerrimum conflictum cum dæmonibus habitum, roganti, & quærenti. O bone Ieſu vbi eras? Reſpondiſſe ipſum Dominum Ieſum: Hîc eram, ſed expectabam certamen tuum videre: ſtabat quippe poſt parietem, & reſpiciebat per feneſtras, vt tunc ſuccurreret, cùm opus eſſet, & quandiù præliantem, & luctantem cum diabolo videret, delectaretur.

Quod etiam proſequitur Hieron. in Pſal. 66. ſuper illis verbis: *Metuent eum omnes fines terræ.* Loquens enim ibi de tentatione, & certamine Iob inter alia ſic habet. Antequam Iob tentaretur, Deus ei nunquam locutus fuerat. Poſtquam autem tentatus eſt, venit ad eum Deus, & familiariter loquitur, quaſi amicus cum amico ſuo: deinde ſubdit. Veniant plagæ &

& omnia pœnarum genera, dum poſt plagas Chriſtus adueniat.

Videndus item Terrull. lib. 4. contra Marcion. c. 10. vbi ait Chriſtum Dei Filium viſum fuiſſe Babylonio Regi in fornace cũ Martyribus ſuis quartum, opem, ſcilicet, laturum & ſpectantem. Puerorum animum ſupra vitilem; vnde & ignis, in quem miſſi fuerunt, vt comburerentur, eos potius illuſtrauit, cùm tamen in impios miniſtros deſæuierit: tribulatio ſiquidem, quam Deo opitulante, & aſſiſtente pro auxilio ferẽdo in tempore opportuno in magnã cedit gloriam, & meritum iuſtis afflictis, quæ obruit deſperãtes impios, ſicut benè proſequitur Rupert. lib. 1. in Leuit. c. 32. in princ. vbi explicat illud Numer. 11. *Congrega mihi 70. viros, &c. & auferam de ſpiritu tuo, tradamq́ eis, vt ſuſtentent tecum onus populi, &c.* Ait ergo Rupert. Vna, eademque ex fornace, & ad bonos lumen, & ad malos erumpit incendium. Vno, inquam, ex camino tribulationis, & in reprobos accenſus eſt ignis Domini, & in electos diffuſus eſt, qui in Moyſe erat ſpiritus Domini. Cur hoc, niſi vt daretur ſpes omnibus, qui affliguntur, exemplo Moyſi, qui piè viuere volentes, malis moribus illorum, quorum curam ſuſceperunt, afflicti gemunt, vt ſperare ſcirent, quòd ipſis in labore fatigatis, & penè deficientibus, plurimi ex ipſorum proficiant virtutibus? Non enim fruſtra dictum eſt: *Et auferam de ſpiritu tuo, tradámq́ eis* Cùm dici potuiſſet ſic, & de ſpiritu meo dabo eis. Nam quia patientia merebatur Moyſi, vt plures acciperent ſpiritum Domini, quamuis ex ipſorum profectu, meritum accreſceret illi, rectè ſic dictum eſt: *Et auferam de ſpiritu tuo, tradamq́ eis, &c.* Vbi Rupert. oſtendit Moyſen afflictionem illam Deo dante ſuſtinentem Diuinum ſpiritum induiſſe, & quaſi in Deum tranſlatum: in tantum enim prouehit Deus ſperantes in ſe, & afflictiones ſuſtinentes æquanimiter ex eo, quòd Deum ipſis adeſſe nouerint, vt non iam homines videantur, ſed Dij, neque humanos habere ſpiritus, ſed Diuinum penitùs hauſiſſe cenſeantur.

Num. 11 num. 16.

Adeſt igitur Deus periculis noſtris, vt extremè periclitantibus ſubueniat, quod benè agnoſcens Philo lib. 1. de Vita Moyſis loquens de exitu populi Hebræi ex Ægypto, ac perſequutione Pharaonis ait: Nolite animo concidere, aliud eſt humanum, aliud Diuinum auxilium; exitum enim inuenire in rebus dubiis eſt Deo proprium, &c. Et lib. de Legatione ad Caium. Benè ſperant generoſi animi, & ſacræ literæ benè ſperandi auctores ſunt ſuis diſcipulis, &c.

Meliùs Auguſt. in Soliloquio, cap. 15. In arduis, & arctis conſtantes Deo crede, eique te totum committe, quantum potes. Ita enim ipſe te ad ſe ſubleuare non deſinet, nihilque tibi euenire permittet, niſi quod tibi proſit, etiamſi neſcias.

Videndus in hanc ſententiã Chryſoſtom. tom. 5. ſerm. de Gratiis reddendis Deo ante med. vbi probat conſtantiam, & robur in aduerſis in Paulo, ex eo, quod nouerit ſibi adeſſe Dei gratiã, vt in infirmitatibus eum perficeret, eique laboranti ſubueniret. Inde enim nobiliorem oſtendit Paulũ ipſo materiali cœlo, poſtquam Dei præſentiam agnouit, qui anteà pro auferendo ſtimulo Dominum fuerat deprecatus, Cœlum, inquit ille, nebulæ plerumque obducunt: at Pauli animum nulla vnquam rerum obtexit anguſtia, quin aduerſantibus cunctis tranquillior quauis meridiana luce videbatur, iamque animi conſtantiam, & nitorem in turbida tempeſtate ſeruabat, quàm in ſereno

ſeruaſſet:

ſeruaſſet: ſiquidem Sol, qui in eo fulgebat, nec tam infirmos radios emittebat, vt ex moleſtiarum concurſu hunc ſineret obumbrari, quin ea propter magis, ac magis clareſcebat. Vnde reſponſum illi eſt: *Sufficit tibi Paule gratia mea: virtus enim in infirmitate perficitur.* Quibus in verbis mihi videtur Chryſoſt. infractum animum Pauli mediis in ærumnis voluiſſe demonſtrare, ita enim ſeſe habebat in aduerſis, ac ſi proſperis ad libitum frueretur: nam ſicut tenebræ, & nox pro magna afflictione ſumuntur, vt Ierem. 15. *Occidit ei Sol, cùm adhuc eſſet dies, confuſa eſt, & erubuit.* Et Amos 8. *Occidet Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terrã in die luminis, & conuertam feſtiuitatem veſtram in luctum, & omnia cantica veſtra in planctum.* Qua de re videndus Gregor. lib. 1. Moral. cap. 1. ad illud Iob 8. *Nonne lux impijs extinguetur?* Sic & lux pro felici, atque optabili rerum ſorte ſumitur, vt patet Eſther 10. cum n. 8. præceſſiſſet. *Fuit dies illa tenebrarum, & diſcriminis, tribulationis, & anguſtiæ.* Statim num. 11. *Lux, & Sol ortus eſt, & humiles exaltati ſunt.* Et cap. 8. *Iudæis autem noua lux oriri viſa eſt, gaudium, honor, & tripudium.* Multaque ſuppetunt loca, quibus oſtenditur lucem proſpera, fauſtáque, & grata ſignificare. Propterea igitur Chryſoſt. Paulum in aduerſis lucidum, & fulgẽtem ſemper deſcribit, vt oſtendat ipſum ea confidentiâ ſe habuiſſe in aduerſis, ac ſi in proſperis, & lætis verſaretur; in tantum enim valet iuſtis agnoſcere Deum reſpicientem, & proſpicientem cùm laborant, vt infauſta ipſa, & acerba in læta & feſtiua conuertat.

1. Cor. 12. num. 8.

Ierem. 15. num. 9.

Amos 8. num. 9.

Eſther 10. num. 11.

Supr. c. 8. num. 16.

Ex dictis intelligitur locus ille Iſai. 30. *In ſilentio, & ſpe erit fortitudo tua.* Vbi ſilẽtium pro quiete ſumitur, atque animi tranquillitate, quam neceſſariò debet concipere, qui Deũ auxiliatorẽ credit, & nouit: qui enim ſecutus ſperat, & credit Deum ſibi adſore dum periclitatur, fortis vtique, & inconcuſſus redditur ad toleranda quæcumque irruant mala. Vide, inquit Pintus ibi, in quo ſit iuſtorum fortitudo, in tranquillitate, & fiducia in Deo. Vnde Pſalm. 36. vbi communis Verſio habet: *Subditus eſto Domino, & ora eum,* alij habent: *Sile Domino, & expecta eum.* Ita enim poteſt verti ex Hebraïco; ac ſi diceret: *Eſto animo tranquillo, Deoq́; obedienti, & pone totam tuam ſpem in Domino, & ſaluus eris.* Sic ille.

Iſai. 30. num. 15.

Pſal. 36. num. 7.

Eſt optimus in hanc ſententiam locus ille Pſalm. 102. vbi ex mente Auguſt. Dauid aſſerit non minorem nec infallibiliorem eſſe Dei protectionem, & auxiliũ erga ſeruos ſuos periclitantes, quàm ſit influxus perennis planetarum, & cœleſtiũ corporum in terram, atque adeò in ipſos homines, quantumuis impij, & ſcelerati ſint. Perpetuò influxu tuetur, fouet, & ſuſtentat, ac prolificat terrã, ſic & Deus ſuos protegit, roborat, & firmat. *Confirmauit,* inquit, *Dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe, ſecundùm quid? Secundùm altitudinem cœli à terra.* Quid dixit? Si aliquando poteſt cœlum abſcedere à protectione terræ, aliquando poterit Deus non protegere timentes ſe. Attende cœlum vbique, atque vndique protegit terram, & nulla pars terræ eſt, quæ non cœlo protegatur. Peccant homines ſub cœlo, faciunt omnia mala ſub cœlo, cœlo tamen proteguntur. Inde lux ad oculos, inde aër, inde ſpiritus, inde pluuia ad terram propter fructus, inde omnis miſericordia à cœlo. Tolle auxilium cœli à terra, ſtatim deficiet; ſicut ergo protectio cœli permanet ſuper terram, ſic protectio Dei permanet ſuper timẽtes Deum. Times Deum? Super te eſt protectio ipſius. Sed fortaſſe flagellaris, & putas quia deſeruit te

Pſal. 102. num. 11.

Deus: ſi deſeruit protectio cœli terram? *Quoniam ſecundùm altitudinem cœli à terra confirmauit miſericordiam ſuam Deus ſuper timentes eum. Sicut miſeretur pater filiorum, ſic miſertus eſt Dominus timentibus eum.* Iam ſæuiat quātum vult, Pater eſt. Sed afflixit nos, ſed contriuit nos: Pater eſt. Ita Auguſt. oſtendit Deum ſuis adeſſe præſtò, vt laborantibus opituletur.

Si ergo Deus ſuis præſtò adeſt, vt ſuccurrat in tempore opportuno, ſicut ponderat Hieronym. epiſt. 27. ad Euſtochiū, vbi exponit illud Iſai. 49. *Tempore opportuno exaudiui te*, &c. Quibus ſimilia habet epiſtol. 127. ad Fabiolam, vbi oſtendit magnitudinē Diuinæ gratiæ ibi affulgere, vbi magnitudo diſcriminis cernitur. Quod etiam argumentum proſequitur Ioſephus lib. 2. Antiquit. cap. 14. cùm ait: Non in paruis Diuinitas auxilium ſui fauoris ſolet accommodare, ſed potiùs in quibus humanam ſpem ad meliora non videt accedere. Videnda item ſunt quæ habet Euſeb. Cæſarienſ. lib. 2. Eccleſiaſt. Hiſt. cap. 5.

Hæc eſt ratio cur etiam, & Poëtæ cùm explicare argumenti exitum non poſſunt, confugere ad Deum ſoleant, & ad machinas confugiant, inducentes ſcilicet Deum aliquem ex machina repentè apparentem, & loquentem, qui ſalutem afferat, negotij difficultatem expediat, ſicut aduertit Plato in Cratylo. Quod deſumptum eſt ex ea conſuetudine, qua Deus præſtò adeſſe ſolet ſuis opem laturus, quando res in extremum deueniret.

Quia igitur Deus ſuis aſſiſtit, vt opem ferat, debent, cùm ſe afflictos, & oppreſſos viderint, ad ipſum confugere, vt liberi omnino euadant, & totam ſpem, ac fiduciam ſuam in Deo collocare; hac enim ratione Deus non ſtatim auxiliatur, cùm opprimimur, quod bene oſtendit Iſai. c. 30. cùm ait: *Propterea expectat Dominus, vt miſereatur veſtri: & ideò exaltabitur parcens vobis, quia Deus iudicij Dominus, beati omnes qui expectat eum.* *Iſai. 30. num. 18.* Quorum verborum ſenſus eſt Deum aliquando permittere ſuorum vexationem augeri, & vindictam cohibere, quo illi efficiantur propriæ calamitatis admoniti, & magis grati reddantur diuino beneficio. Indeq; fieri, vt Diuina miſericordia, & potentia illuſtrior appareat, tandemque apponit concluſionem, ſeu epiphonema dictorum dicens: Beati omnes, qui expectant eum; cùm enim ſupra multis explicuiſſet Propheta quanta impenderent infortunia his, qui à Deo omnia cumulatè promittente ad hominum potentiam & præſidiū, non ſolùm vanum, ſed etia mfallax, fiduciam traducunt, optimè concludit, verè illos eſſe fortunatos, qui ab vno Deo ſperant omnia, ſcientes nihil ab hominibus firmum, ac validū poſſe ſperari, quod ſtatim magis cōfirmat, dicens, *Populus enim Sion habitabit in Hieruſalem*, hoc eſt, ideò populus Sion habitabit in Hieruſalem, neque in alienum ſolum abducetur, ſicut decem Tribus ad Aſſyrios & duę poſtea ad Babylonios, quia in Deo ſperauit, & ſeſe illi credidit, ſicut realiter contigit tēpore Ezechię, qui oppreſſus vndique ab Aſſyriis, & imminente iam vrbi Sennacherib, ad Dominum confugit, à quo mirabiliter liberatus eſt, ſicut exponit Foret. neque refragatur Sanctius, videtúrque probari ex ſequentibus verbis: *Plorās nequaquam plorabis, miſerans miſerebitur tui; ad vocem clamoris tui, ſtatim vt audierit, reſpondebit.*

Plorabant vtique Iudæi, & maximè Ezechias, cùm extrema omnia ſuperbè admodum minaretur Sennacherib, effugiumq; ab Aſſyriorum minis, eis tamen dicitur abſtinendū à fletu, & præſertim videtur dictum

Regi

Regi Ezechiæ: nam vix dum ad Dominum clamauit, cùm reſpōdit Dominus per Iſaïam,& bono animo eſſe iuſſit, ſicut habetur Iſai.in cap.37. Sicut autem plorans plorauit, & ſimilia verba affectum diuturnitatem, & magnitudinem ſignificant; quia illa geminatio nunquam eſt ſine epitheſi,ſic etiam illud, *Plorans nequaquā plorabis*, indicat lacrymas ſubitò abſtergendas à ſubueniente Deo,qui ea celeritate ſuis opitulatur, vt vix lacrymas effundant, cùm ipſe ſtatim abſtergit.

Ex hac doctrina meliùs intelligetur locus ille apud eundem Iſaïam cap.51.vbi ad electos ſuos Dominus ait in hunc modum: *Ego,ego ipſe conſolabor vos. Quis tu,vt timueris ab homine mortali, & à filio hominis, qui quaſi fœnum ita areſcet? Et oblitus es Dei Factoris tui,qui tetendit cœlos, & fundauit terrā. Vbi nunc eſt furor tribulantis? Citò veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet vſque ad internecionem, nec deficiet panis eius. Ego ſum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, & intumeſcunt fluctus eius.* Quibus in verbis vrget maximè, & reprehendit Diuinum Oraculum eos, qui cùm nouiſſent Deum eſſe opitulatorem, deficiebant adhuc in laboribus,& animo cadebant in preſſuris,cùm tamen deberent expendere longè maiorem eſſe vim, & potētiam opitulantis Dei, quàm tribulantis, & affligentis hominis;hoc enim indicat illud: *Ego,ego ipſe*. Et quia admiratio poſſet magis rem aperire, eadem vtitur Deus, dicens: *Quis es tu, vt timueris ab homine, & oblitus es Dei Factoris tui?* A quo ſcilicet, ſuperabundat conſolatio, quando & tribulatio abundat.

Iſai. 51. num. 13.

Sed adhuc clarior elucebit ſenſus, ſi aduertamus LXX.hoc in loco trāſtuliſſe: *Scito quæ fueris,& timueris ab homine:* Nam & generis tranſmutatio à maſculino in fœmininum neceſſariò aliquid,& magnum aliquid indicare videtur, quod ex more Scripturæ debemus aſſerere; etenim in Sacris literis molles animo, & parum ſtrenui muliebri appellatione notantur,& cùm aliquid Sacer Text. facit infirmum, & indignum virili pectore, atque conſtantia,genus fœmineū ei tribuit. Vnde cùm 2.Reg.13. Dauid luxit, quod proprium officium mulierum eſt, verbum, *luxit*, fœmineū eſt;alij vertunt: *Deſiderauit Dauid*, & hoc magis muliebre. Neque huius rei exempla deſunt apud exteros Authores: nam Homer. libr.2. Iliad. atque etiam lib.7. Ignauos, & timidos vocat.O Achiuæ,non Achiui.Eúmque imitatus eſt Virgil.9.Æneid. O verè Phrygiæ, neque enim Phryges, vbi per contumeliam Troianos facit molliores molliſſimis: nam cùm Phryges ſint molliſſimi, non cum illis eos comparat,ſed cum illorum fœminis,quę molliores ſunt. Facit etiam illud quod refert Herodot.in Vrania de Xerxe,qui viſa gnauiter pugnante Artemiſia, dixit: Viri facti ſunt mihi fœminæ,fœminæ autem viri. Huc ſpectant Cyrilli Comment.in cap.3. Nahum n.34. Propugnatores nihil differre ab imbecillis mulierculis. Idem in Oſeam num.5. Mulier indicium eſt animi parum virilis, & fracti ſymbolum aptiſſimè dici quiuerit. Nec à propoſito abeſt illud Homeri apud quem Hector ita deturpat Diomedem.

2. Regum 13. n.37.

Nunc te (Græci) ignominia afficient,
Mulieris inſtar eras,
Faceſſe ignaua virgo.

Et Claudian.in Eutrop.Eunuch.

——quid te turpiſſime bellis
Inſeris? Aut ſæuis pertentas Pallada campis?
Tu potes alterius ſtudijs harere Minerua.
Tu telas, non tela pati; tu ſtamina noſſe.

Rectè itaque Senec.c.15.de Tranquill. Vide quomodo quiſque illorum tulerit,&,ſi fortes fuerunt,ipſos animos deſidera: ſi muliebriter, & ignauè periere,nihil periit.

Cùm ergo genus muliebre imbecillitatis,& ignauiæ ſignum ſit, non ſine myſterio hoc in loco ille,qui deficit in afflictionibus, & magis metuit opprimentem, quàm confidat in auxiliante Deo, imbecillus omnino & ignauus cenſetur,cùm nihil ſit, quod eius animum infringere poſſit; cùm præſto ſit Deus, qui omnium perſequentium machinas ad nihilum redigere facilè poſſit. Meliùs Dauid Pſalm.26. *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* Et Pſalm 117. *Dominus adiutor, non timebo quid faciat mihi homo, Dominus mihi adiutor, & ego deſpiciam inimicos meos.* Et Pſal.55. *In Deo ſperaui,non timebo quid faciat mihi caro.* Quæ verba Martinus diabolo in humana ſpecie minitanti quocumque iret, vel quæcumque tentaret aduerſaturum, reſpondit, teſte Sulpitio,de vita Martini cap.4. Et Pſalm.3. *Quia Dominus ſuſcepit me,nõ timebo millia populi circundantis me.* Et Pſal.45. *Deus noſter refugium, & virtus,adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.* Vbi Hieron.auxilium vertit: *In tribulationibus inuentus eſt validum.* Alij ex Hebr. *Auxilium in anguſtijs inuenimus*, aut, *inueniemus valdè ſiue abundè. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.* Vbi figurata oratione maxima quędam perturbatio ac tumultus deſignatur,ac ſi omnia ſurſum,& deorſum ferantur, vt exponit Baſil. Simileque eſt illud Horat.3.Carm.Ode 3.

Si fractus illabatur orbis
Impauidum ferient ruinæ.

Terram hîc, & montes,& cor maris, inquit Chryſoſt.non dicit elementa, ſed eorum nomine intolerabilia pericula ſignificat, vt ſi omnia videamus confuſa perturbationem planè intolerabilem, ea omnia venite,quæ nunquam facta fuerint, omnium rerum maximam fieri perturbationem, non modò non vincamur,ſed nec timeamus quidem. Timorem porrò dum negat Chryſoſt. vel Dauid, intelligendi profectò ſunt de illo exceſſu paſſionis, qui ſternit, ac in deſperationem inducit animum, non autem de illo,qui aliquo modo concutit,ac turbat,caditque etiam in ſapientem, huiuſmodi enim motus ipſe etiam Chriſtus Seruator in ſe admiſit,pauoris ſcilicet,triſtitię,mœroris,& tędij. Qua de re Philoſophus Taurus apud Gellium lib.12. cap.5. inter alia ait: Sunt pleraque quidem magna,& pernicie priuata,quia non ſunt turpia: contra naturæ tamen manſuetudinem, lenitatemque oppoſita,& infeſta. Hæc ergo vir ſapiẽs tolerare, & cunctari poteſt,non omnino ſenſum ſui amittere poteſt,fortitudo autem non ea eſt quæ contra naturam monſtri vice nititur vltráque modum eius aggreditur,aut ſtupore animi,aut immanitate,aut quadam miſera, & neceſſaria in perpetiendis doloribus exercitatione,qualem fuiſſe accepimus ferum quẽdam in ludo Cæſaris gladiatorem, qui cùm vulnera eius à medicis exſecabantur,videre ſolitus fuit: ſed ea vera, & proba fortitudo eſt,quam maiores noſtri ſcientiam eſſe dixerunt rerum tolerandarum, & non tolerandarum. Sic ille.

Cùm igitur maxima occurrunt pericula,& infortunia,non debemus omnino ea non timere, ſed minimè animo frangi,aut cõcidere;hoc enim imbecillium eſt, & penè effœminatorum,quos Deus carpit ad citatum locum Iſaiæ. Hoc enim maximè abominatur Deus,ſi in afflictionibus animum amittamus, cùm ipſe ſit paratus ad auxilium; ſicut etiam nihil illi

Pſal.117. num.6.
Pſal.55. num.5.
Pſalm.3. num.6.
Pſal.45. num.2.
Matt.26. num.37.

illi magis placet, quàm ſi nos videat intentos ad ipſum habere oculos, & ab illius auxilio, & beneficio perpetuò pendere.

Leuit.25. num.4. Hęc fuit ratio cur Deus Leuit.25. præceperit *ſeptimo anno Sabbathū erit terræ requietionis Domini: agrum nō ſeres, vineā non putabis.* Vt ſcilicet eo anno ſine frugibus exiſtentes Deū pro alimonia conuenirent, & in egeſtate illius anni noſſent ad Deū pro remedio cōfugere. Sic enim ibi ait. Oleaſt. Admonui iam Deū voluiſſe diuites ſaltem ſemel in ſeptennio experiri, quod pauperes ſentiūt in omni tempore. Sūt enim pauperes omni tēpore in ea ſolicitudine anxij dicentes: *Quid manducabimus, aut quid bibemus?* Et oculos ſuos ad pium Patrem conuertentes, dicunt. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*; in qua anxietate voluit Dominus diuites ſeptimo quoque anno viuere. Deſiderat enim Dñs tales habere ſeruos, qui cōtinuè oculis ad eum eleuatis, ab eo quotidianū poſtulent panē, & licèt horreū habeas, ſic tamē quotidianū victum ab eo expectare debes, ac ſi no haberes, & ab eo ſingulis diebus ſperares: & hac de cauſa ſancti paupertatē potius, quàm diuitias diligunt: vt cogantur omni die à Deo ſuo veluti pauperes neceſſaria mendicare. Sic ille deducit ex dicto loco quomodo Deus velit in neceſſitatibus homines ad ipſum occurrere pro remedio cōſequēdo, & fiduciam omnem in ipſo collocare, nō ad alia diuertere. Similia ſunt quæ habet idē Oleaſt. in cap. 16. Exodi reddens rationē, cur Deus in vnum tantum diem voluerit ab Iſraëlitis manna colligi, nō in plures dies. Sic verò habet. Dignum inquiſitione eſt, cur Domine nō dediſti ei panem ad menſem, aut quem ad hebdomadam ſaltem ſeruare poſſent, ſed ad ſingulos dies? Vult Dominus nos ſemper ab eius prouidentia pendere: quoniā nouit nos non adituros eum, niſi indigeamus. Qua in re melior eſt pauperum, quàm diuitum conditio. Sūt enim ſingulis diebus pauperum oculi ad Deum, vt eorū miſereatur, & neceſſaria ſaltem ad illum tribuat diem. Vt etiam nullus tranſeat dies, quo Dei circa ſe non ſentiant beneficia: & ob id ſaltem ſunt ſemper memores Dei, &c. Hoc ſiquidem mortalium ingenium eſt, vt tunc magis ad Deū accedant, cū magis illo liberatore indigemus, quòd benè oſtēdit Naziāz. Orat. 17. in med. vbi ait. Sunt qui Petrū imitātur Saluatoris opem, cùm iā penè mergeretur, implorantē, qui denique ob dolorē ad Deum ſeſe magis adiungunt, ac beneficiorum omnium Authorem per afflictionem ſibi conciliant, quandoquidem ægra anima Deo propinqua eſt, ac penuria ipſa efficit, vt ad Deū, qui largiendi poteſtatem habet noſmetipſos conferamus, qui alioqui fortaſſe ob effuſam liberalitatem contemnitur, &c. Similia prorſus habet Epiſt. priore ad Cæſarium fratrem.

Nulla verò re magis Deum promereri poſſumus, quā ſi in ipſo ſpem noſtram figamus; vnde cùm Dauid Pſ.31. dixerit. *Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circūdedit me: exultatio mea erue me à circumdantibus me.* Pſal. 31. num.7. Hieron. *Tu es protectio mea:* Hebr. *Latibulum:* quibus in verbis profitetur Dauid totā ſpē ſuæ ſalutis, & vitæ in Deo habere collocatā, ita vt ipsū pro latibulo, auxilio, & opitulatore habeat; ſtatim illi reſpondet ipſemet Deus. *Intellectū tibi dabo, & inſtruā te*; vbi alij legūt, *intelligere te faciam.* Vbi Hier. promiſſionē intelligit de intelligentia, qua cognoſceret Dauid, cur Deus ſanctū cruciari, improbū verò proſperari ſinat, vt ſcilicet habeat auxiliū Dei, & per fauorē eius in dilectione permaneat. Innocētius verò intelligit de intelligentia, qua contra

 hoſtes,

hoſtes,qui circumdant,accipiant documentum, quo vitet errores itinerum:Euthym.de prudentia adhoc, vt ſuperior euadat in bello,ſimúlque in itinere,quo accingitur ad bellum, & ad vitandú vitanda: tum deinde addit: *Firmabo ſuper te oculos meos.* Hieron. *Cogitabo de te oculo meo:* vt ſcilicet nihil magis videar curare, nihil plus habere in animo,aut præ oculis. Hebr. *Deliberabo de te oculo meo*; ideſt, ſedula cura, diligenterque excogitato,& meditato conſilio.

Nabuchodonoſor præcepit Nabuzardano, vt tolleret Ieremiam,ponerétque oculos ſuper illum. Et Ierem. 24. Loquens de Iudæis, qui cum Iechonia ex præcepto Domini transmigrarant,ait. *Ponam oculos meos ſuper eos ad placandum,& reducam eos in terram hanc.* Hebr. *Letobah*,ideſt,in bonum,eodem ſenſu,quo ſuperiori verſu dixerat: *Cognoſcam in bonum*,ideſt, vt benefaciam, quod magis confirmatur ex ſequentibus. Sed id, quod noſter Vulgatus habet: *Firmabo ſuper te oculos meos:* videtur dictum, quod L X X. legerunt: *ehhetſeſeh* à *hhatſab*, quod eſt occludere,obfirmare, quod poſſumus explicare ex c.16.Prouerb. *Qui attonitis oculis cogitat praua.* Hebr. *hhot ſeh hhenau*,quod explicant Rabbini de eo,qui claudit oculos, vt aliquid attentiùs cogitet: L X X. ſicut hoc in loco Pſalmi; *firmans oculos:* attonitos itaque habere oculos eſt immotos habere:quòd attentionem ſignificat,& ab aliqua re aſpicieda faciem non auertere. Vnde Claudian. Panegy.3.in laudes Stiliconis,ait.

Quantum profueris, quantum ſeruaueris vrbem.

Attonitis metire oculis.

Ideſt, intentis, & non flexis luminibus. Et Homer. Diuorum pugnam, & congreſſum deſcribens, ab oculis incipit. Obfirmant oculos mutuo.Et Gregor. Nazianz.in poëmate de ira, indignati hominis geſtus delineans ſic ait:

Nutus deorſum ſtolidus, ac ſurſum ſimul,

Fixiq; oculi.

Dum igitur Deus Dauidi credulo, & confidenti diuino auxilio ait: firmabo ſuper te oculos meos,profectò indicat tantæ ſibi curæ fore hominem ſperantem in ipſo, vt attentis oculis de ipſo curet, cogitet, & perpetuò ſit ſollicitus, quaſi nihil aliud in mente,& in animo habeat,niſi talem hominem:ille enim, qui in Deo ſperat, & confidit, promeretur, & aſſequitur Deum peculiarem ſuum defenſorem; ſicut è contra ille, qui diffidit, nec Deo ſe totum credit, & committit, veluti quid præciſum, & ſeparatum procul à diuina protectione exulat. Vnde Paulus Hebr. 10. *Iuſtus meus ex fide viuat, quòd ſi ſubtraxerit non placebit animæ meæ*;qui locus petitus eſt ex Abacuc 2. vbi ad literam loquitur Propheta de fide, qua credebant, & ſperabant Iudæi Deum iuxta promiſſa miſſurum Cyrum,qui eos à Babylone liberaret, & à dura captiuitate:allegoricè verò Paulus vtitur dicto loco. In originali igitur habetur. *Iuſtus autem ex fide mea viuet, etſi prœcidatur ei, non ſibi placet in eo anima mea.* Græcè. *Non benè gaudet anima mea in eo.* Vides quomodo iam Deum nó complacet, neque peculiari ratione curat de diffidente, ſeparato, & exciſſo per diffidentiam à vita, ſcilicet à Deo, qui in ſperantes in ſe influit, eíſque opitulatur,& eos attentis,& firmis oculis intuetur, quod benè explicat Syr.cùm habet: *Nos autem non ſumus exciſionis oneris, ſiue onerosi ſchiſmatis, quæ ducit ad perditionem, ſed fidei, quæ acquirit nobis noſtram animam.* Exciſio igitur eſt defectio à fide, & cófidentia in Deo;& ſanè cum eis,qui à fide deficit, nec per Deum liberari confidit,

Ierem. 39. num.11.
Ierem. 24. num.6.
Prou. 16. num.30.
Hebr.10. num.38.
Abac.2. num.4.

fidit, cùm Deo diſpliceat, quid boni poterit ſecum habere? Quo ſenſu dictus Abacuc 2. n 4. *Ecce qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo:* quaſi dicat, in nulla prorſus re dirigetur, ſed terræ adhærens in varias diſtortus partes, huc, illúcque reptans, caput minimè eriget, neque vnquã proſperabitur, deſtitutus omni prorſus munitione, quàm à ſolo Deo poſſet accipere. Sicut enim qui in Deo confidit, eadem veluti expectatione Deum obligat, vt ipſum tueatur ab omnibus infeſtantibus; ſic & qui non credit ab eodem poſſe liberari, meretur, vt omni munimine, & opitulatione deſtituatur.

Geneſ. 4. num. vlt. Gen. 4. Seth natus eſt filius, quem vocauit Enos. *Iſte cœpit inuocare nomen Domini.* Magna concertatio de ſignificatione huius verbi eſt apud ſacros Interpretes, & iuxta duplex præcipuum ſignificatum verbi Hebræi, *Chalal*, duplex etiam redditur interpretatio; principalis eſt, quam appoſuit Vulgatus: *tunc cœptum eſt inuocare*, aut *inuocari nomen Domini:* nam pronomen *iſte*, non eſt in Hebr. ſed (*Az*) ideſt, tũc. Interpres verò ſequutus eſt LXX. qui habent, *iſte*, primus igitur Enos Religioſus erga Deum extitit, atque adeò non ſolùm Religionem coluit & pietatem: ſed aliis etiam prædicando tradidit; vel etiam quia nouos orandi Deum modos, & formas precandi adinuenit, & docuit. Vel poteſt eſſe ſenſus, quem habet Chaldaica Paraphr. *Tunc cœperunt homines orare in nomine Domini.*

Hoc igitur cõſtituto LXX. vertũt, *Iſte ſperauit inuocare nomẽ Domini Dei*; quæ lectio paſſim reperitur apud Sãctos Patres, quippe qui in lectione LXX. Interpretum admodum verſati erant: illud tamen difficile, cur ſcilicet verbum, *ſperauit*, fuerit ab eis additum, cùm in fonte Hebr. minimè videatur reperiri, ſicut aduertit Fernand. At Hebræum *Huchal*, non tantùm incipere, ſed & ſperare, ſignificat à radice *Iachel*, & ſpes eſt cauſa inuocationis, imò nulla efficacior apud Deũ reperitur inuocatio, quàm ſpes in eo collocata: ille enim, qui in Deo ſperat, omnia ab illo cõſequitur bona, neque fraudatur ab ſpe ſua, & ideò cœpit Enos inuocare nomen Domini, docuítque optimum inuocandi Dei modum, nempe ſperando in eo, ſícque videtur intellexiſſe Philo lib. de Abrahamo, cùm ait: Quoniam principium parandorum bonorum ſpes eſt, etiam hanc, tanquam publicam viam oſtendit, & aperit anima veri ſtudioſa, quæ primũ amicum ſpei nominat hominẽ. Et Hieron. in cap. 3. epiſtolæ ad Galat. in eodem ſenſu videtur locutus, cùm ait: Enos ob principalem in Deũ ſpem, & inter cæteros eminentem ſperaſſe ſcribitur inuocare Dominũ Deũ, &c. Imò ſperando inuocaſſe nomen Domini; ſpes ſiquidem efficaciſſima eſt ad Deum precatio. Vnde Bernar. ſer. 15. in Pſalm. Qui habitat, ait: *Sperate in eo omnis congregatio populi:* quemcumque enim locum calcauerit pes veſter, veſter erit: pes veſter, vtique ſpes veſtra eſt, & quãtumcumque illa proceſſerit, obtinebit. Si tamen in Deũ tota figatur, vt firma ſit, & non titubet; quid timeat aſpidem, aut baſiliſcum? quid leonis rugitus, aut draconis ſibilos expaueſcat? Quoniã in me ſperauit, liberabo eum: porrò liberatum, ne iterum egeat liberari, protegam eũ, & conſeruabo, ſi tamen cognouerit nomẽ meum, ne ſibi tribuat quod liberatus eſt, ſed nomini meo det gloriã. Sic ille oſtendit quomodo qui in Deo ſperat, ab eo cõſequatur quidquid ſperat, & ſicut olim Deus dixit aſſequẽdum, & poſſidendum omne, quod pes Iſraëlitarum calcaret, ita videtur dici ſpem hominis eſſe animæ pedem, quo ſcilicet

firma

firmatur eóque omne, quod ſperat, impetrare à Deo. Inde enim eſt quod in Scriptura dicatur ſperãtes in Deo non confundi, ideſt, acquirere ea, quæ ſperant, ideóque dum petunt, ſolent dicere, ne confundantur, vt 3. Reg. 2. cùm Adonias ait. *Nunc ego petitionem vnam precor à te, ne confundas faciem meam*; ideſt, ne denegas. Et ſtatim nu. 20. Berſabee ad Salomonem ait. *Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam.* Vbi Abulenſ. q. 21. in fin. explicat, ideſt, nõ facias me erubeſcere negando petitum. Hinc etiam cùm Ionathas locutus eſt ad patrem ſuum Saül pro Dauid, & repulſam paſſus eſt in petitione, nec obtinuit, quod precabatur, ait ſacer Text. *Cõtriſtatus eſt ſuper Dauid, eò quòd confudiſſet eum pater ſuus.* Et apud exteros etiã confuſio in negatis dicebatur, ſicut patet ex illo, quod refert Plutarch. de vitioſa verecundia, cũ Diogenes obambulans in Ceramico petebat ab ſtatuis, dicẽs ſe in hoc exerceri, vt aſſueſceret fruſtrari poſtulatis: ſummè igitur impudẽs, pudorem verebatur in negatis, & confuſionem relegare volebat apud ſtatuas confuſus: Catullũ item Cenſorem puduit, quòd Cato Quæſtor mulctam alteri impoſitam remittere noluerit, ſed inde diſcedere monuerit, niſi mallet à miniſtris abſtrahi.

3 Reg. 2. num. 16.

Sup. n. 20.

1. Reg. 20. num 34.

Cõfunditur itaque ille, cui poſtulata denegantur. Hoc igitur poſito, efficacia ſpei in aſſequendis à Deo bonis, quę ſperat, conſtat ex eo, quod Eccleſiaſticus cap. 20. dixit. *Nullus ſperauit in Deo, & confuſus eſt*, & n. 16. *Vi diſſolutis corde. qui non credunt Deo, & ideo nõ proteguntur ab eo, &c.* & Pſal. 20. in eodem ſenſu dicitur. *Ad te clamauerunt, & ſalui facti ſunt, & in te ſperauerunt, & non ſunt confuſi*; ideſt, conſecuti ſunt à te quidquid ſperarunt; ſic enim interpretatur illud, *non ſunt confuſi*; Treuetus, & ante illum Caſſiodor. imò multum honorati: minus namque dicitur, vt maius intelligatur, ſicut ſolet facere Scriptura. Qui igitur in Deo ſperat, ab eo accipit bona quæ ſperat, quoniam confidere in Deo, idẽ eſt, ac inuocare, imò efficaciſſima Dei inuocatio eſt confidentia in ipſo, ſicut benè oſtendit locus ille Exod. 14. quando Dominus dixit ad Moyſen; *Quid clamas ad me?* non reprehendit eius orationem, ſed blandè eum conſolans, & excitat ad miraculi ſequẽtis, puta tranſitus maris rubri, ſpem, & aggreſſum. Hanc enim vim ſæpè apud Hebræos habet interrogatio, vti illa Chriſti ad Matrem ſanctiſſimam: *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* Quæ verba non caſtigationem cõtinent, ſed probationem ſpei eam exacuentem. Sic Gen. 47. dicunt Ægyptij Ioſepho: *Cur moriemur te vidente?* & Dominus ad Moyſen Exod. 4. *Quid eſt, quod tenes in manu tua?* Sed audi Rupert. lib. 2. in Exod. cap. 23. ſtatim in princ. Explicantem dicta verba, *Quid clamas ad me?* Hoc magnæ gratiæ, hoc dignæ, & gratioſæ acceptionis eſt, dixiſſe Dominum ad vnum Moyſen in tali tempore. *Quid clamas ad me?* quid enim? Nónne & Ægyptij clamabant: Nónne & paulò ante dictum eſt, quia leuãtes oculos ſuos viderunt Ægyptios poſt ſe, & timuerunt valdè, clamaueruntque ad Dominum: Clamabant planè & iſti, grandémque turbam faciebant vocibus confuſis. Ergo clamabant quidem, ſed non clamabant dignè, vt meritò diceret eis Deus, quid clamatis ad me? Clamabant enim ſine fide, qui clamor vanus, & indignus creditur Dei auribus. At verò Moyſes quid clamauit? Nolite, inquit, timere, ſtate, & videte magnalia Dei. Dñs pugnabit pro vobis, vos tacebitis! Rectè igitur ſolùm hunc audiuit illa columna nubis illa columna ignis. Sic nimirum eadem columna, iam

Eccl. 20 num. 11.

Pſal. 20. num. 6.

Exod. 14 num. 15.

Ioan. 2. num. 4.

Geneſ. 47. num. 19.

Exod. 4. num. 2.

iam verè columna nubis, ideſt, idem Deus iam indutus nube carnis, dum cum turbis ambularet, & à turbis comprimeretur, ſubitò inclamat: *Quis eſt, qui me tetigit?* Mirātibus omnibus, ac dicentibus: *turba te comprimunt, & affligunt, & tu dicis, quis me tetigit?* Ille in ſententia perſiſtens, ait: *Tetigit me aliquis:* Ita planè hoc in loco Moyſes, quia filiis Iſraël ſine fide clamantibus, ſolus cum fide locutus eſt, ſolus audiri magno clamore potuit, quemadmodū illic mulier, quia turbis Dominum irreuerenter comprimentibus, ipſa cum fide reuerentiſſima fimbriam veſtimenti eius retigit, ſola ſentiri meruit. Sic Rupert. rem ad fidem Moyſis deducit, quam confirmat ex eo, quòd Iſraëlitis dixit, confirmans eos in fiducia Dei, ſperando ab eo liberari à præſenti periculo. Quoniam verò ſubticet Scriptura more Hebræo factum præuiū, & orationem Moyſis ad Deum, eam ſupplet Ioſephus lib. 2. Antiqu. c. 7. in princ. vbi orantem inducit Moyſen in hunc modū: Tu Domine ſcis ipſe, quòd nec viribus, nec artibus humanis vllum hinc nobis patet effugium. Ad te ſolum, omni alia ſpe, omni cōſilio deſtituti confugimus: ad tuam tantùm prouidentiā reſpicimus, quæ ſola nos ab iratis Ægyptiis eripere poteſt. Succurre igitur properè, & potentiam tuam exere, & populum iam conclamatæ ſalutis ad fiduciam, & ſpem excita. Tuum eſt Domine hoc mare, tuus & mōs, qui nos claudit, & hic poteſt te iubente aperiri, & illud in terram verti. Poſſumus & per aërem ſublimes effugere, ſi ita nos ſeruari tibi placeat. Sic Moyſes apud Ioſephum precatur, eiuſq; oratio tota fide, & ſpe plena ſoli Deo adhęret, ab eóque ſolùm remedium poſtulat in extremo periculo, proinde maximè clamat, & ſolus vociferari cenſetur, quia ſolus ſpem in Deo poſuerat, & Dei potentiæ confiſus, ipſum adierat pro ope, & auxilio. Cæteri etiamſi clamarent, neque clamare, neque Deum inuocare cenſentur, quia ſola ſpes, & fiducia in Deo vera Dei inuocatio eſt, ideò & qui ſperare nouit, & cœpit, dicitur cœpiſſe etiā inuocare nomen Domini.

Luc. 8. num 45.

Hinc eſt quod meritò Ephræm de Laudibus Ioſeph poſt med. inuehitur in eum, quòd pincernæ Pharaonis reſtituendo in officium ſuum dixerit: *Memēto mei, cùm tibi bene fuerit, & facies mecum miſericordiam, vt ſuggeras Pharaoni, vt educat me de iſto carcere.* Quibus in verbis viſus eſt totā ſpem ſuam in eo homine collocaſſe, vt eo interueniente è carcere, & vinculis exolueretur, ſed quaſi pro pœna addit Sacer Text. nu. vlt. *Et tamen ſuccedentibus proſperis præpoſitus pincernarum oblitus eſt interpretis ſui.* Ait ergo Ephræm. O ſemen electum, ac beatiſſimum, cur à mortali homine auxilium quæris, & omiſſo Deo hominem interpellas? Et quidem planè in cunctis neceſſitatibus ſuis diuinum expertus eſt auxilium, vt etiā quando pudicitiæ tuæ tunicam intactam, atque immaculatam reſeruaſti; curque ô beate iam deſpondes animum, cùm Deus tibi gloriam, & regnum prouidere, atque donare velit? &c.

Gen. 40. num. 14.

Sup. num. vlt.

Meruit proinde hæc in homine ſpes, vt Ioſeph duo adhuc addetentur carceris anni, & tempus vinculorum protraheretur, ſicut bene proſequitur Aug. ſer. 82. de tempore. Hieron. lib. 5. in c. 18. Iſai. tom. 4. & Chryſoſt. homil. 6. in epiſt. ad Titum, in fin. vt diſceret, inquit Chryſoſt. in hominibus non eſſe confidendum, ſed ſpem omnem in Deū eſſe dirigendā. Optima ſunt, quę hac de re habet Saluian. lib. 2. ad Eccleſiam longè ante fin.

Quia verò & diabolus nouit quā ti Deus facit, & quantum nobis proſit, ſi in illo totam fidem, & fiduciam

ciam noſtram collocemus, omnibus quidem modis nititur nos à tali fide, & ſpe auertere, quod acutè, vt aſſolet, notauit Chryſol.ſer.52. ad med. Cū enim ſolerent homines ad Chriſtum Dominum in terris degentem oppreſſos à diabolo deferre, vt ſanarentur, patebant ſiquidem immundi ſpiritus Domino iubenti, & præcipienti, vt exirent de corporibus; vt parentes cuiuſdam adoleſcentis deſperarent filiū ſuum poſſe curari pro coniunctione, incremento, & decremento Lunę, dum diabolus torquendum aſſumebat, ne parentes agnoſcentes filium à diabolo aggreſſum, eum deferrent ad Chriſtum, ſperantes ab ipſo poſſe liberari Nouerat ſiquidem malignus ſpiritus quantum valeret apud benigniſſimum Dominum deprecatio confidentis, & ſperantis, ac deprecantis remedium à ſolo Deo. Sic verò habet Chryſolog. loquens de diabolo: vt eſt doloſus, & callidus patrem capere, parenteſque tali ſe credidit decipere figmento, vt deſperarent curari poſſe eum, qui audire nec poterat, nec fari, & vt, quod erat diaboli operis, eſſe crederent debilitatis humanæ, deputarent pignori, aſcriberent naturæ, quod intulerat hoſtis incluſus. Denique, ſicut Matth. de eodem refert, & alia ſimulatione iſtius miſeri fefellerat pa-
Matt. 17. num. 15. trem: nam ibi ſic ſupplicat. *Domine miſerere filij mei, quia lunaticus eſt & malè torquetur.* Aut humanæ naturæ, aut cœleſtis elementi dæmon, quod ſuæ artis fuerat, voluit tunc videri, aptans lunæ curſui hominis paſſiones, vexabat corpus lunaribus incrementis, vt eſſe lunæ crederent, quod erat diabolici criminis, & furoris. Egit, egit inimicus, vt hoc, quod videbatur, eſſet naturæ, &c. Credidit profectò auertendos facilè eſſe homines à remedio, ſi remoueret à fide, & ſpe, ſciens illos à Deo liberari, eiſque quàm citiſſimè ſubuenire, qui in ipſo ſperantes opem implorant, & auxilium, ſicut videre eſt in Ezechia, qui vniuerſam fiduciam ſuam in Deo collocans, ab eodem ſemel, & iterum liberatur, ab obſidione, ſcilicet, Aſſyriorum, & lethali morbo opprimente.

ANNOTATIO III.

Torquet aliquando Deus homines, vt magis recreet, & vberiora largiatur beneficia.

VErba illa noſtri Textus; *Corripies me, & viuificabis me*, denotant benigniſſimi Dei indolem, iuxta quam aliquando punit, & affligit homines, vt ſtatim miſereatur, & illuſtriora conferat beneficia, cumulatioremque reddat gratiam, quod bene agnoſcens Dauid dixit Pſalm. 85. *Nunquid in æternùm iraſceris nobis?* Pſal. 85.
Et ſtatim ſubdit: *Deus tu conuerſus* num. 6.
viuificabis nos; Quod Hebræi ſic legunt: *Nónne tu conuertens viuificabis nos?* Quod ſic intelligunt, quaſi velit Propheta Dei conſuetudine, & ingenio commemorato, illum ad clementiam flectere, vt ſit ſenſus, Nónne tibi proprium eſt, poſteaquam aliquantulum populum tuum correxeris, rurſum ad clementiam redire, & iam caſtigatos, ac mortificatos viuificare, iuxta illud Deut. 30. vbi poſt comminata ſupplicia dicitur: *Reuertetur Dominus, vt gaudeat ſuper te in* Deut. 30. num. 9.
omnibus bonis.

Hinc eſt quod in Scriptura punitio, & ſupplicium à Deo inflictum nomine tranſitus indicatur, inde tranſire, idem eſt ac punire, ſicut alibi à nobis probatum ſupponimus; miſericordia verò ſecundùm permanentiam,

nentiam, & durationem proponitur: nam punire eſt præternaturale Deo, & violentum, vnde minimè durabile; miſereri verò naturaliſſimum, quod videtur dixiſſe Dauid
Pſal. 29. num. 6. Pſalm. 29. cùm ait: *Ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.* Vbi notandum eſt iram apud Latinos dici ab eo, quòd eſt ire, facilè enim abit, & tranſit, & Poëta dixit: *Ira furor breuis.* Ira igitur in Deo cernitur in indignatione, breui enim, & per tranſitum indignatur. Hieronym. Flaminius, & Hebræorum lectio: *Quoniam momentum in indignatione eius.* Quæ lectio, inquit Agellius, & præclarum ſenſum habet, & ex aliis locis patrocinium, præcipuè verò de cap. 54.
Iſai. 54. num. 7. Iſai. *Ad punctum*, inquit per Prophetam Deus, *in modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abſcondi faciem meam parumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui, dixit Redemptor tuus Dominus.* Præclara ſententia, qua Dei miſericordia commendatur, ac ſuperare multis partibus eius indignationem aſſeritur: vt enim, quæ præter naturam fiunt, diu durare non poſſunt, & illico ad naturam redeunt, perſeuerant autem, quæ naturæ cuiuſque rei congruunt. Sic indignatio ad modicum tempus in Deo eſſe dicitur, & quaſi ad momentum; at verò eius amor, & clementia, & reconciliatio perennis. Si quando autem noſtris ſceleribus indignatur, id perexiguo ſpatio fit, adeò vt momentum verè eſſe dicatur. Illud etiam, quod in quinta Editione verſum eſt; *quia conſumatio in ira eius*, ad eandem ſententiam pertinet. Non eſt, inquit, ira eius perpetua, ſed breui deſinit, & conſumatur, ac finem habet, iuxta illud
Pſal. 102. num. 9. Pſalm. 102. *Non in perpetuum iraſcetur, neque in æternùm comminabitur. Vita* autem, hoc eſt, longum ſpatium, *in voluntate*, & benignitate eius; voluntas enim hoc loco pro beneuolétia ſumitur, quod clariùs dixit Symmach. *In reconciliatione eius.* Et certè res ipſa geſta huic verſui ſuffragatur; nam cùm Angelus deſtricto enſe mortem Hieroſolymitis intentaret, ſtatim Deo prece ſancti viri placato, abſtinuit gladium à cæde. Sic Agellius, cui nihil addendum, niſi fortè quod vita noſtra, ſaluatio, & beatitudo ſit in voluntate Dei, etiam cùm nobis iraſcitur: nam paraphraſis Chald. habet: *Vita æterna in beneplacito ipſius.* Licèt enim ſupplicium inferat, id ſanè ad momentum eſt; at verò ſecundùm voluntatem, & quod ex animo nobis prouenit, eſt ſalus, & vita æterna.

Quod magis adhuc intelligetur ex illo loco Pſalm. 74. Vbi dicitur: *Calix in manu Domini vini meri plenus mixto, & inclinauit ex hoc in hoc; verumtamen fex eius non eſt exinanita:* Pſal. 74. num. 9.
vbi per calicem ſupplicia Dei intelliguntur. Aduertendum proinde eſt quòd calix plenus mixto dicitur, quia ſupplicia Dei ſemper miſericordia condiuntur, ſicut apertè deducitur ex Ezechiel. 14. Vbi diuinum Oraculum loquens de tranſmigratione Iudæorum in Babylonem, addit: *Tamen relinquetur in ea ſaluatio educentium filios, & filias*, hoc eſt, pro mea Ezec. 14. num. 22.
clementia relinquam in Hieruſalem aliquos, qui captiui ad eam veniant, vt cùm videritis eos, intelligatis iuſtam fuiſſe meam ſententiam, & habeat conſolationem veſtra captiuitas. Vbi notanda venit vox illa, *tamen* quæ indicat magnitudinem diuinæ miſericordiæ, & ſemper Deum miſcere ſuppliciis ſuam benignitatem, iuxta illud Pſalm. 76. *Nunquid obliuiſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas?* Quem locum Pſal. 76. num. 10.
ponderat eleganter Theodoret. maximè verò verbum illud, *continebit*

quaſi miſericordia ſit quidam fons, aut fluuius, quem Deus non poſſit continere, etiam appoſito vallo ſuæ iuſtitiæ, vel impietatum noſtrarum. Idem etiam probat Auguſt. in Pſalm. 100. ad illa verba: *Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine,* vbi ait: Deus neque in bonitate miſericordiæ perdit iudicij ſeueritatem, neque in iudicando cum ſeueritate amittit miſericordiæ bonitatem. Aduertit autem iure poſuiſſe Regium vatem priùs miſericordiam, quàm iudiciũ, quia modò eſt tempus miſericordiæ, futurum autem eſt tempus iudicij; vnde quidquid modò facit, totum miſericordia comitatur. Videndus item apud eundem Auguſt. Author ſermonum ad fratres in eremo ſerm. 6. vbi docet etiam in ipſis damnatis elucere diuinam Clementiam, quia Deus minorẽ pœnam infligit, quàm mereantur. Ecce igitur quomodo calix in manu Domini plenus mixto reperiatur. Deinde verò dicitur: *Inclinauit ex hoc in hoc*; vbi verbum, *inclinauit*, non largam effuſionem diuinæ iræ denotat, neque affluentiam ſuppliciorum, ſed aliqualem effuſionem ſumma attentione, & quaſi per menſuram factam, quod poſſumus aperire ex Ezechiele in cap. 20. cùm dicitur: *Stilla ad Africum*; loquitur autem de infligendo ſupplicio. Et Hieronym. aduertit verbum ſtillandi ſignificare non omnimodam effuſionem iræ. *Stilla*, inquit Hieronym. *ad Africum*, vt non tota Dei ira videatur effuſa, ſed ſtilla quædam, & pars; inde infert, quàm timendus ſit Deus iratus. Si, inquit, ſtillæ tanta ſæuitia eſt, quid erit in totis imbribus æſtimandum? Eodémque modo intelligendus venit locus Dan. 9. *Stillauit ſuper nos maledictio.* In quem locum ſic habet Hieron. Non totam in nos effudiſti iram, quam ferre non poteramus, ſed ſtillã furoris tui. Cùm ergo

Ezec. 20. num. 46.

Daniel. 9. num. 11.

ſtillet, & inclinet calicem iræ ſuper nos, miſericordias quidem effundit, vnde Roman. 5. dicitur: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis*: vbi D. Thom. aduertit verbo effundendi innuere Paulum charitatem ad omnes motus, actúſque animi perficiendos ſe extendere, quia abundantiſſima eſt. Et apud Ioël. cap. 2. *Effundam de ſpiritu meo.* Ratio huius rei eſt, quia *Deus diues eſt in miſericordia.* Vbi Chryſoſt. hom. 4. aduertit non dixiſſe Apoſtolum Deum eſſe miſericordẽ, ſed diuitem in miſericordia, ſicut alibi Pſalm. 68. *In multitudine miſericordiæ tuæ*, &c. & Pſalm. 50. *Secundùm magnam miſericordiam tuam.*

Roman. 5. num. 5.

Ioël. 2. num. 28.

Epheſ. 2. num. 4.

Pſal. 68. num. 14.

Pſal. 50. num. 1.

Neque obſtat ſi in ſacris literis dicatur Deus aliquando ſtillare miſericordias, eſt enim propter multitudinem miſericordiarum, & propter earum dulcedinem, non verò propter paucitatem, ſic ad literam eſt intelligendum illud Pſalm. 71. *Deſcendet ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram:* Quem locum in hunc ſenſum interpretatur Origen. homil. 8. in lib. Iudicum: vbi illud, *pluuia in vellus*, refert ad legem veterem, *ſtillicidia* autem *ſuper terram* ad Gentes, docetque alluſiſſe Prophetam ad factum Gedeonis, qui petiuit, vt ros caderet ſuper vellus, &c. Quibus ſimilia habet Gregor. homil. 10. in Ezechiel.

Pſal. 71. num. 6.

Iudic. 6.

Quia igitur Deus diues eſt in miſericordia, etiam in maxima ira, & punitione miſericordia interuenit, quæ calicem iræ minimè effundere patitur, ſed ad multum inclinare, in quam ſentẽtiam videndus Chryſoſt. homilia 5. de Pœnit. vbi multis probat quomodo in Dei ſuppliciis ſemper interueniat miſericordia. Quamuis aliquis, inquit, culpa impœnitẽti delinquat, parcit ſæpenumero Deus, quò radicis fructus cuſtodiatur.

Sæpè & ipſam transfert radicem, veluti præueniens, & tametſi actus ad vltimum malorum cadat, differt tamen Deus vtiliter expectans pœnitentis ſalutem. Et quomodo, audi: Thare pater Abraham idolorum & cultor & factor, impietatis tamen pœnam non dedit, & meritò: ſi enim præueniens Deus radicem amputaſſet, vnde tantus fidei fructus germinaſſet? Quid Eſaü nequiùs? ipſe quoque odibilis Deo, quemadmodum Scriptura teſtatur: ***Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui.*** Cur ergo non meritam ſuſcepit animaduerſionem? Pulchram cauſam liber edicere: ſi exciſus fuiſſet maximũ iuſtitiæ fructum mundus amiſiſſet, & qualem audi. Eſaü genuit Raguelẽ, Raguel Zarã, Zaram Iob. Cernis quãtus elanguiſſet patientiæ flos, ſi præueniens Deus à radice exigiſſet pœnas? Ea quoque vſus eſt prouidentia ſuper Ægyptios vltra fidem blaſphemos: ſpectauit enim quouſque ibi eſſent monaſteria, in quibus florerent, qui Angelicam imitarentur vitam. Sed & humanæ leges matrem grauidam, etſi peccatricem, ad partum vſque ſeruant illæſam, ne fœtum innoxium tollant. Cur ergo Deus radicem non cuſtodiat, vt in fructibus beneficium oſtendat pœnitentiæ? Denique ſi velox fuiſſet ad pœnam Deus, Paulum Eccleſia non poſſediſſet, diſtulit ergo blaſphemantem, vt pœnitentẽ oſtenderet Dei lõganimitas. Sic ille oſtendit, quomodo diuina miſericordia non permittat Deum calicem iræ ſuæ effundere, ſed ad multum inclinari ne impunita remaneant ſcelera. Quòd benè proſequitur Saluian. lib. 1. de prouident. poſt med. in eo, quòd dicat Scriptura Deum priùs pœnituiſſe, quàm puniret, deinde quòd clamor Sodomorum, & Gomorrhæ multiplicatus fuerit, & aſcenderit coram Domino. Et verè clamor, inquit ille, & grandis clamor eſt, quando pietas Dei peccatorum clamoribus vincitur, vt peccantes punire cogatur. Oſtendit ergo Dominus, quàm inuictus puniat etiam grauiſſimos peccatores dicens, quòd clamor Sodomorum ad ſe aſcẽderit: hoc eſt, dicet: Miſericordia quidem mea mihi ſuadet, vt parcat; ſed tamen peccatorum clamor cogit, vt puniam. Cùm ergo iſta dixiſſet, quid conſequutum eſt: Mittuntur Angeli Sodomam, proficiſcuntur, introeũt, bonorum fouentur officio, malorum vexantur iniuria, cæcantur improbi, ſaluantur probi. Loth cum affectibus piis vrbe educitur, vrbs cum habitatoribus conclamatur impiis. Interrogo hîc, vtrumnam cùm Scriptura ex iudicio Sodomitas punitos à Deo dixit, iniquum Deum arguit? Si autem cùm iudicio malos perdidit, iudicauit vtique, etenim iam quaſi adinſtar futuri iudicij iudicauit, cùm enim ad ſupplicium malorum gehennam in futurum arſuram eſſe manifeſtum ſit, Sodomam, & vicinas eius vrbes cœleſtis flamma conſumpſit. In præſenti autẽ illud, quod futurum eſt, Deus voluit declarare iudicium, quando ſuper impium populum gehennam miſit è cœlo. Sicut etiam Apoſtolus dicit, quòd Deus ciuitates, Sodomã, & Gomorrham euerſione damnarit, exemplum ponens impiè acturis: quamuis id ipſum, quod ibi actum eſt, plus habuerit miſericordiæ, quàm ſeueritatis, quòd enim pœnam eorum tandiu diſtulit, miſericordiæ fuit: iuſtitiæ, quòd aliquãdo puniuit. Et ideò cùm Angelos Sodomam Deus mitteret hoc nobis probare voluit, quòd etiã malos puniret inuitus, ſcilicet, vt cũ legeremus, quæ à Sodomis Angeli pertuliſſent, & videremus ſcelerum immanitatem, criminum turpitudinem, libidinum obſcœnitatem: pro-

baret vtique nobis Deus quòd ipſe eos noluerit perdere, ſed ipſi extorſerint, vt perirent. Poſſum innumera proferre, ſed vereor, ne dũ ſatis rem probare nitimur, hiſtoriam texuiſſe videamur. Moyſes in deſerto poſitus gregem paſcit, rubum ardere conſpicit, Deũ ex rubo audit, præcepta accipit, poteſtate exaltatur, ad Pharaonem mittitur, venit, loquitur, contemnitur, vincit. Ægyptus percutitur, Pharaonis inobedientia verberatur, & quidem non vno modo: ſed vt plus ſacrilegus torqueatur, diuerſitate ſupplicij. Et quid? Poſtremò decies rebellat, decies verberatur. Quid ergo diximus? Puto, quòd in his omnibus & curare pariter res humanas Deum, & iudicare, cognoſcas. In Ægypto quippe, tunc enim non ſimplex tantùm, ſed multiplex conſtat Dei fuiſſe iudicium. Quotieſcumque enim rebellantes Ægyptios percuſſit, toties iudicauit. Sed poſt iſta, quæ diximus, quid ſequutũ eſt? Iſraël dimittitur, Paſcha celebratur, Ægyptios ſpoliat, diues abſcedit. Pharaonem pœnitet, exercitum contrahit, ad fugientes peruenit, caſtris iungitur, tenebris ſeparatur, Pharao ſequitur, mare ſuper eum voluitur, fluctu operiente deletur. Puto iam non obſcurum, in his, quæ acta ſunt, Dei eſſe iudicium. Et quidem non iudicium tantùm, ſed etiam moderationem, atque patientiã. Patientiæ enim fuit, quod Ægyptij rebellantes ſæpè percuſſi ſunt: iudicij quod contumaciæ pertinaces, morte damnati. Liberatus quondam de Pharaonis iugo populus Hebræorum, ad Sina montem præuaricatus eſt; & ſtatim à Domino pro errore percuſſus. Sic enim ſcriptum eſt: Percuſſit ergo Dominus populum pro errore vituli, quem fecit Aaron. Quod potuit maius, & euidentius de peccatoribus Deus ferre iudicium, quàm vt ſtatim conſequeretur pœna, peccantes? Et tamen cùm omnis populus reus fuerit, cur non eſt in omnes miſſa damnatio? Quia pius, ſcilicet Dominus, partim percuſſit ſententiæ ſuæ gladio, vt partem corrigeret exemplo, probarétque omnibus ſimul, & coërcendo cenſuram: & indulgendo pietatem. Cenſura enim fuit, quòd caſtigauit: pietas, quòd pepercit, quamuis vtrumque impari modo. Plus ſiquidem tunc pietati datum eſt, quàm ſeueritati. Ideo vtique, quia cùm indulgẽtiſſimus Dominus propiorem ſe ſemper miſerationi præſtet, quàm vltioni, licèt in coërcenda tunc Iudaici exercitus parte iudicio, & ſeueritati cenſura diuina aliquid attribuerit, maiorem tamen ſibi populi portionem pietas vindicauit. Specialiter quidem hoc, & peculiari tunc innumeræ plebis miſericordia, ne omnes, ſcilicet, quos reatus complectebatur, pœna conſumeret. Sic ille oſtendit quomodo diuina miſericordia ſemper Dei iram, & iuſtitiam retrahat, ne omnino extinguat, & calicem irę ita effundat, ſed potiùs tanquam medicamentum, & pharmacum præbeat, quod benè attigit Auguſt. in Pſal. 21. ſtatim in princip. vbi ait; Tribulatio medicamentum eſt ad ſalutem, non pœna ad damnationem. Et in Pſalm. 65. ad illa verba. *Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro,* ait: Sæuire videtur Deus cùm iſta facit, ne metuas, quoniam Pater eſt, nunquam ſic ſæuit, vt perdat: quando malè viuis, ſi parcit, plus iraſcitur. Omnes iſtæ tribulationes ſunt flagella corrigentis, ne ſint ſententia punientis. Et ad illa verba eiuſdem Pſal. *Tranſiuimus per ignem, & aquam,* ait. Coqui te oportet tanquam vas.

Similia ſunt, quæ habet Chryſoſt. homil. 10. in cap. 3. Matth. Et D. Irenæ. lib. 3. contra Valentin. cap. 37. obſeruat in ipſa punitione Adami, dum

dum Adam eiecit è paradiſo, & eſu arboris vitæ, fuiſſe miſertum ipſius hominis. Eiecit, inquit, cùm à paradiſo, & à ligno vitæ longè tranſtulit, non inuidens ei lignum vitæ, ſed miſerans eius, ne ſcilicet eius miſeriæ in æternum durarent. Hilar. in Pſalm. 62. *Melior eſt miſericordia tua ſuper vitas.* Nam ipſa, inquit, mors Adæ, ne æternitatis pœna maneret, ſub miſericordiæ ſignificatione eſt conſtituta. Et D. Chryſoſt. in Pſalm. 135. ad illa verba: *Exaudi me in tua iuſtitia*, ait: Apud homines iuſtitia excludit miſericordiam; apud Deum autem iuſtitia immixta eſt miſericordia, proinde ait. Exaudi me in tua iuſtitia, &c.

Ezech. 1. num. 4. Vidit Ezechiel. in cap. 1. In medio ignis diuini furoris accenſi ſpeciem electri: vbi licèt R. Selomoh fateatur ſe, neſcire quid propriè ſignificet hęc vox, & Lyran. miretur, cur Hierony. verterit electrum, nobis ſatis eſt ita vertiſſe L X X. In ſenſu autem literali ſignificat diuinam miſericordiam affulgentem in mediis ſuppliciis, & conſolantem Hebræos captiuos, ſicut ibi exponit Hierony. Sicut autem electrum, ſiue ſit ſuccus defluens ex arbore, ſiue mixtum ex auro, & argento, vt teſtatur Plin. lib. 33. cap. 4. attrahit virtute ſua paleas, & veſtium fila, habétque vim retinendi ſanguinem, ſic Deus cùm punit per iuſtitiam, attrahit per miſericordiam, & cùm corripit per ſupplicium, viuificat per benignitatem ſicut Ezechias hoc in loco ait. *Corripies me, & viuificabis me.* Vim enim præſentis habet illud, corripies, & viuificabis. Imò, quia maximè intendit Deus viuificare non omnino perdit, & extinguit, ſed corripit, & dum inclinat non euacuat, aut effundit.

Conſtituerat Deus punire populum ſuum Iſraël ob multiplicata ſcelera idololatriæ, vt conſtat ex cap. 11. Oſeæ. Sed ſtatim addit n. 8. *Quomodo dabo te Ephraim, protegã te Iſraël? Quomodo dabo te ſicut Adama, ponam te, vt Seboim? Conuerſum eſt in me cor meum, pariter conturbata eſt pœnitudo mea, non faciam furorem iræ meæ, non conuertam, vt diſperdam Ephraim, quoniam Deus ego ſum, & non homo, &c.* *Oſeæ 11. num. 8.* vbi D. Hierony. expendit Dominum comminatum fuiſſe veluti iudicem, ſed parentis affectu emollitum retraxiſſe ſententiam, & priùs corripuiſſe, poſtea viuificaſſe. Cũ duram, inquit, imò crudelem ſententiam protuliſſet: rurſum parentis affectu miſericordia vincitur, & auſteritatẽ Iudicis, pietate mitigat Patris; dicit enim: *Cõuerſum eſt in me cor meum: pariter cõturbata eſt pœnitudo mea.* Statim vt loquutus ſum me Ephraim, & Iſraël, ſicut Adama, Seboímque poſciturum; mea commota ſunt viſcera; pœnituit me meum quondam populum delere in perpetuũ, *idcirco non faciam ſecundum furorem iræ meæ*, nec de mea clementia commutabor, *vt diſperdam Ephraim*; non enim percutio, vt perdam in perpetuum, ſed vt emendem: crudelitas mea pœnitentiæ, & pietatis occaſio eſt: *Deus enim ego ſum, & non homo:* homo adhoc punit, vt perdat, Deus adhoc corripit, vt emendet. *In medio tui ſanctus, & non ingrediar ciuitatem*, hoc eſt, non ſum vnus de his, qui in vrbibus habitant, qui humanis legibus viuunt, qui crudelitatem arbitrantur iuſtitiã, quibus ius ſummum ſumma malitia eſt: mea autem lex, meáque iuſtitia eſt ſaluare correptos: vt clementiſſimus Pater dicit ſe ſuam mutare ſententiam, & pœnitere quòd talia ſit loquutus, vt illos quoque ad conuerſionem, & pœnitentiam prouocet. Sic Hieronym. nec omittendus Cyrill. qui ait. Non vtar ira ſumma, non delebo; ſed cur? An quia

non

non ſunt digni, vt funditus pereant? Sunt quidem, ſed ſum ego Deus, & non homo, bonus inquam, vt non concedam iræ, vt vincar, quod humanum eſt. Ita Cyrill. Neque omittendus Ruffin. & Rupert. ex quorum ſententia loquitur Deus more ducis, qui vrbem oppugnat, & cùm iam ſibi traditam ingredi pararet, vt omnes ſine delectu percuteret, nullíque vel ætati, vel conditioni parceret, mutatus repentè à pugna abſtinet & vrbem liberam relinquit.

Ita obſeſſum Ezechiam liberauit Deus, quando 4. Reg. 19. eidem per

4. Reg. 19. num. 32. Prophetam nuntiauit. *De Rege Aſſyriorum. Nõ ingredietur vrbem hanc, nec mittet in eam ſagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circũdabit eam munitio. Per viam, qua venit, reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus.* Ecce conuerſum Dei cor, & conturbata pœnitudo eius, vt non faciat furorem iræ ſuæ, quia Deus eſt; & non homo. Iterum conſtituit occidere Ezechiam, dicens ei per Iſaiam.

4. Reg. 20. num. 1. *Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues*, ſed ſtatim conuerſum eſt cor Dei, *& antequã egrederetur Iſaias mediam partẽ atrij Regis, factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens. Reuertere, & dic Ezechiæ, hæc dicit Dominus: audiui orationẽ tuam, & vidi lachrymã tuam, & ecce ſanaui te, die tertio aſcendens ad templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos: ſed & de manu Regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem iſtam.* En quomodo Deus corripiat, & viuificet, quomodo paterna viſcera miſericordiæ Dei iram contineant, & effundant benignitatem: vbi videndus eſt Chryſoſt. in priori procemio ad Iſaiã, cùm ait. Atqui Pater eſt., ipſe eſt amantiſſimus filiorum, ſolus bonus præ quouis patre viſcera diffundens ſuæ exorabilis clemẽtiæ, vtique conſcias eum eſſe Patrem, dicit eis: *Quid faciam tibi Iuda?* Nõ noſti quid facies? Noui, verùm nolo, natiua habitudo peccatorum pœnã vltricem repoſcit, ſed diuinæ miſericordiæ magnitudo cohibet. Quid tibi faciã? Ignoſcamne tibi? Sed eo efficieris incogitantior, ac ſenior. Adoriar te? Sed mea erga homines benignitas id non fert. Quid tibi faciam? *Vt Sodomam ponam te, & vt Gomorrham te ſubuertam? Conuerſum eſt cor meum.* Nulli obnoxius perturbationi hominem imitatur commotum affectibus, veriùs matrem repræſentat liberos deamantem; conuerſum eſt cor meum, quaſi dicat mulier de puero, conuerſum eſt cor meum ſecundùm maternam affectionem. Atqui non acquieuit priori dictioni, ſed turbatus in mea pœnitentia. Deus turbatur? Abſit, auertat Deus, turbari neutiquam poteſt lumen illud, ſed quod iam dixi, imitatur locutiones noſtras, conuerſum eſt cor noſtrum. Sic ille. Sed pro magna miſericordia Dei illud notandum, quod dicit Dominus, *in medio tui ſanctus.* Quod enim ſanctus ſit cum ſanctis, non mirum, ſed quod ſanctus ſit cum peruerſis, & nec cum eis peruertatur, vt iratus puniat, & ſubuertat, id magnum, & quod dextera, & brachium illius, & lumen vultus illius mutet eos potenter, ſuauiter, &c.

Exod. 9. cũ Deus ſtatuiſſet grãdine Exod. 9. num. 18. perdere omnia Ægypti pecora, & cũcta, quæ reperirentur in agris, monuit per Moyſẽ Pharaonẽ, vt omnia, quæ haberet ſub tecto, colligeret, & vt habetur in Sacro Textu. Qui ex ſeruis Pharaonis timuit verbum Dei cõfugere fecit ſeruos ſuos, & iumenta, &c. vbi Dei miſericordiam proſequitur Theodoret. q. 21. in Exod. & Auguſt. ibidem q. 33. dicens. Quid eſt, quod mandauit Deus Pharaoni, cùm ſe facturum magnam grãdinem minare

minaretur, vt feſtinet congregare pecora ſua, & quæcumque eſſent in campo, ne grandine intereant? Hoc enim non tam indignanter, quàm miſericorditer videtur admonere; ſed hoc non facit quæſtionem, quod Deus etiam iraſcens temperat pœnam. Quibus ſimilia habet Chryſoſt. homil. 25. in Gen. vbi obſeruat, quòd non de repentè Deus orbem diluuij aquis obruerit, ſed per quadraginta dies, & quadraginta noctes aquas ſubinde ſuccreſcere voluerit, cùm vno momẽto orbem diluuio perdere poſſet. Quod quadraginta diebus, inquit, & quadraginta noctibus inductum eſt diluuiũ, & iſtuc ipſum bonitatis maximum ſpecimen eſt; volebat enim propter magnam miſericordiam etiam aliquos ex eis caſtigatos generalem hanc internecionem effugere, cùm ante oculos viderent proximos ſuos perire, & imminere ſibi communem interitum, &c.

Videndus in hanc ſententiam D. Ambroſ. lib. de Ioſeph c. 39. & ſuper
Apoc. 4. Apoc. ad illa verba c. 4. *Et Iris erat in circuitu ſedis*, &c. Quo loco docet per viriditatem ſmaragdi ſignificari ibi diuinam miſericordiã, quæ tam perſpicua eſt, vt nullus ſit, ad quem non perueniat, quæ tanta eſt, vt Regius Vates appellet ipſum Deum ſuam
Pſal. 143. miſericordiam. Pſalm. 143. *Deus meus miſericordia mea:* quod ipſum ponderat D. Hieron. in cap. 24. Iob, vbi de impio dicitur: *Obliuiſcatur eius*, ideſt, impij, *miſericordia*, hoc eſt, Deus, quoniam non ſolùm miſericors eſt, ſed etiam ipſa miſericordia dicitur. Eodem modo D. Aug. interpretatur illud Pſal. 58. *Adiutor meus tibi pſallã, quia tu es Deus ſuſceptor meus; Deus meus miſericordia mea.* Non inuenit, inquit, impletus bonis Dei quid appellaret Deum, niſi miſericordiam ſuã; quid eſt miſericordia mea? Totũ quicquid ſum miſericordia tua eſt.

Videndus Chryſoſt. ſerm. in Eliam Prophetam tom. 1. vbi commendat Dei miſericordiam. Elias, inquit, vidit Iudæorum gentem contempta Dei miſericordia idola colere, & abuti Dei longanimitate ad impœnitentiam, Deũm verò è contra, vbi illi clamabant, ſtatim illis parcere: decreuit igitur Elias Deum iuramento aſtringere, vt ſic non mutaret Deus ſententiam, vnde dicebat: *Viuit Dominus, quia non erit ros, & pluuia, niſi per os meum*, vbi ponderat Chryſoſt. illud, *per os meum*, quia ſi ex Deo tantùm penderet, ſtatim pluuia mitteretur. Reueritus eſt Deus Propheticam ſententiam, & honorem dedit iuramento, ſed miris modis curauit, vt Elias pluuiam petere cogeretur: nam primò Prophetam vnà cum populo puniuit fame, ſecundò nutriuit Eliam miniſterio corui, qui prolem ſuam natam non educat, vt Pſalm. 146. *Et pullis coruorum*, &c. Ex quo aliud ſumit argumentum Chryſoſtom. quòd pullos coruorum à parente derelictos nutriat; nam aduolitant, &c. Quare cùm Deus paſcebat Eliam, ſic admonebat; erubeſce Elia, & vel coruorum exemplo Iudæis eſto clementior. Tertiò, cùm nec ſic Elias cederet, reuocatur corui beneficium, & aquam ſiccauit, ex qua bibebat. Quartò, cùm adhuc perſeueraret, in alium locum tranſire iubetur, vt famelicus ipſe famelicæ viduæ, quæ & ethnica erat, ſupplex eſſet, vt vbi audiret gentilis nomen, nomen abhorreret, & vel ſic Deum pro imbre imploraret. *Surge*, inquit, *hinc, & vade*, &c. Quintò excitat Dominus viduam, vt aſperè alloqueretur Eliam. *Viuit Dominus Deus, nõ eſt mihi ſubcinericius panis* &c. Cœpit hic Elias miſericordia affici. *Non deficiet*, &c. donec det Dominus pluuiam ſuper terrã. Etenim antequam fame domaretur, nunquam permit-

tebat Domino pluuiam, ſed dicebat: *Ad verba oris mei*, &c. Modò iam neceſſitate perculſus ait: *Donec det Dominus pluuiam ſuper terram.* Sextò præcepit animam filij viduæ è corpore migrare, vt hac ratione duceret Prophetam ad orandum, vnde confuſus Elias, clamauit ad Dominum: *Heu mihi Domine*, &c. ideſt, mors iſta eò tendit, vt me ad miſericordiam adigas: nam ſi dicere tibi voluero, Domine miſerere filio viduæ, tu mihi ex aduerſo reſpondeas, & tu miſerere filio Iſraël; atque ita mittit legatos ad Achab, & imbres futuros prædicit. Septimò videns Deus, inquit Chryſoſtomus, pertinacem Eliæ animum à miſericordia abhorrentem, ſegregat illum à peccatoribus. *Ego*, inquit, *ſcio zelum tuum*, &c. Aſcende quaſi in cœlum: ego autem in terra peregrinus ero: nam ſi diu tibi manendum eſt in terris, propemodum genus humanum, quod à te continuò plectitur, aboleretur. Hic Chryſoſtomi diſcurſus apertè oſtendit quàm innata ſit, & connaturalis Deo miſericordia, quod benè proſequitur Philo libro Quòd Deus ſit immutabilis, vbi docet miſericordiam in Deo antiquiorem eſſe, quàm iuſtitiam; vnde colligimus Deum potiùs miſereri, quàm punire, & afferens citatum à nobis locum Pſalmi: *Calix in manu Domini plenus temperamento.* (Sic enim ipſe legit:) Merum, inquit, non eſt temperatum, ſed Deus potentiis ſuis erga ſe ipſum meris vtitur, temperatis autem erga ſuas creaturas, meras enim natura mortalis capere non poteſt, quod præcipuè intelligendum eſt in ſuppliciis inferendis, de quibus ibi Philo agit: nam Deus iram ſuam ſemper miſericordia ita continet, & condit vt totum calicem non effundat, ſed ſimul miſericordiam exhibeat.

Gladius ſanè inſigne eſt iuſtitiæ, igneus autem gladius ſolùm rigorem denotare videtur, proindeque flammea illa romphæa Cherubino tradita deſtrictum nobis proponit iudicem poſt inflictum ſupplicium primis parentibus, ſed in media ira relucentem agnoſcit Dei benignitatem. Rupertus lib. 3 in Geneſ. cap. 32. vbi ait flammeum gladium iuſtitiam ſimul, & miſericordiam ſignificare, iuſtitiam quidem in eo, quòd flammeus fuerit; miſericordiam verò, quod Deus verſatilem eſſe voluerit. Sed adhuc magis rem aperit Origen. homil. 5. ſuper Ezechiel. vbi docet flammeum gladium ſignificare medicinale ſupplicium, quo Deus hominis vlcus curare voluit, vt hominem ſanum redderet, eò enim tendit iuſtitia Dei, vt priſtinam reſtituat ſanitatem, & ad cumulatiorem cuehat gratiam: ſic ergo habet Origen. Quemadmodum ſi gladius acutus, & candens inferatur in corpus, duplicem tribuit cruciatum vſtionis, & cædis, ſic romphæa ea duplex tormentum, adurit, & diuidit. Aiunt ſtudioſi medicinæ ad quaſdam corporum curationes neceſſariam eſſe non ſolùm ſectionem ferri, ſed etiam aduſtionem: nam ad eos, qui canceris veterno computreſcunt, candentem acutiſſimi ferri laminam adhibent, vt per ignem radices canceris euellantur, per inciſionem autem putrida caro truncetur; peccatum autem primi hominis ſimile erat canceri, quare non ei ſufficiebat aut ſimplex acumen ferri, aut ſola ignis aduſtio. Audi Saluatorem vtrumque de cœlo afferentem: nam in vno loco ait. *Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium.* Matth. 10. Et in alio loco dicit: *Ignem veni mittere in terram.* Luc. 12. Eundemque gladium

Geneſ. 2. num. 34 *Matt. 10 num. 34* *Luc. 12. num. 49*

gladium verſat D.Auguſtin. tomo 1. libr. 2. de Geneſ. contra Manichæ. cap.25.

Ex dictis verò conſtat diſtrictum etiam iuſtitiæ diuinæ gladium ad noſtram medelam inſeruire, quæ eſt ratio cur ſupplicia in Scriptura viſitationes dicantur, ſicut adnotauit Hieronymus in cap.9. Ezechiel. vbi ait omnem pœnam, & vltionem eſſe viſitationem quaſi ægrotantis, & quaſi medicas expectantis, & ſentientis manus, ad quem ſenſum exponit D. Gregor. 9. Moral. cap.38. illud Iob cap.10. *Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, & viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum.* Humanum, inquit ſupplicium viſitatio ſuperna cuſtodit, cùm hunc virtutibus ditatum vel flagello percutit, vel compungit amore. Eodem ſenſu Diuus Hieronymus exponit illud Amos 3. *Tantummodò vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ, idcircò viſitabo ſuper vos iniquitates veſtras.* Pulchrè, inquit Hieronymus, viſitabo, & non percutiam, quia plaga Dei viſitatio eſt, atque curatio, & non contentus dicere iniquitates, dixit omnes iniquitates, ne quid impercuſſum remaneat, vt ne quid non recipiat ſanitatem.

Iob 10. num.12.

Amos 3. num.2.

Sed iam pro præſenti argumento iterum redeamus ad Pſalm. 74. vbi dicitur: *Fex eius non eſt exinanita*, quod Ambroſius in Pſalm.37. ſic explicat. Calicem iræ exinanire non nouit, ſed exinanitum tamen eſt vnguentum; quo in loco per vnguentum intelligit miſericordiam, & gratiam, quam Deus in nos abundè effundit; abundauit enim, vt auerteret iram ſuam, & miſericordiam faceret, & quia oleum ſymbolum eſt miſericordiæ Cantic. 1. dicitur: *Oleum effuſum nomen tuum*, vbi L X X. legunt: *euacuatum, ſeu exinanitum.* Et cùm apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris noſtri Dei, exinaniuit ſemetipſum, atque etiam miſericordiã Domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum, quod Bernardus epiſt. 107. ſic explicat. Ab æterno per prædeſtinationem, & in æternum per glorificationem, vtrinque tamen miſericordia æternitatem habet, vt & initio, & fine carere intelligamus. Quòd ſi adhuc cum anguſta iudicij propinatione affluentiam miſericordiæ diuinæ conferre velis, recole illud Luc. 6. vbi Chriſtus Dominus ait: *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum:* bona enim dicitur menſura, quod omni prorſus careat deceptione, & falſitate; conferta, quod minimè vacua, ſed ſuperimpleta; & ſupereffluens, quod menſuram excedat, & ſinu data deſcribitur; propter ſecuritatem, & completionem appetitus, & deſiderij. Vidit hanc confertam, & coagitatam menſuram Paulus Roman.8. cùm dixit: *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam*, &c. Et 2.Corinth.4. *Quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis, æternæ gloriæ pondus operatur in nobis*, &c.

Pſal. 74. num.9.

Cant. 1. num.2.

Luc. 6. num.38.

Rom. 8. num.38.

2. Cor. 4. num.17.

Video tamen poſſe nobis hoc in loco obiici illud Iſai.40.ad Hieruſalem dictum, quòd ſatis ab ea pœnarum exhauſtum ſit: *Suſcepit*, inquit ſacer Textus: *de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis ſuis*: vbi Hieronymus, & Hugo in eo ſenſu duplicia putant ſuſcepiſſe Iudæos, quia bis extrema omnia paſſi ſunt, ſemel à Babyloniis, iterum à Romanis. Alij duplo maiorẽ pœnã ſubiiſſe Iudæos dicunt, quàm eorum exigerent peccata. Si ergo dupliciter punit Deus, quàm culpæ mereantur, fex calicis exinanitur, & iuſtitia culparum

Ierem.49. num.1.

exigentiam ſuperat, totúmque corruit, quod hucuſque diximus. At quis credat benigniſſimum Dominum in infligenda pœna æquitatis modum excedere, & qui in ira miſericordiæ recordatur, in ſupplicio iuſtitiæ limitem excedere? Dixi in ira miſericordiæ recordari, vt pulchram referam expoſitionem Hieronymi ad illud Abacuc 3.
Abac. 3. num. 2. *Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.* Cerne, inquit Hieronym. Dei clementiam, non dixit, cùm intuleris ſupplicia, miſericordiæ recordaberis, ſed cùm iratus fueris: qui enim iraſcitur interdum non percutit, ſed tantùm comminatur, quod etiam obſeruat in Comment. ad illud Paul. Roman. 1. *Reuelatur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem, & iniquitatem hominum.* Reuelatur, inquit Hieron. non infertur; reuelata vt terreat, & territis non inferatur. Recordatur igitur in ira miſericordiæ ſuæ Deus, quia ſibi irato miſericorditer occurrit, vt furorem contineat, antequam infligat ſupplicium, ideóque Auguſt. in Pſalm. 76. ait: Faciliùs ille iram, quàm miſericordiam continebit, proinde nullatenus credendum Deum exceſſiſſe modum culparum in inflictione pœnarũ, amplificauitque Cyrill. qui putat Deum hic agere cum populo ſeuerè mulctato, eo modo, quo pater cum filio tenero, quemque amat impensè agere ſolet. Nam demulcens illum, blandiénſq; molliter, quo illius dolorem conſoletur, ac leniat, quaſi illum ſupplicij ſumpti pœniteat, ait: Heu duriùs tecum egi, exceſſi ſupplicij modum, malè tecum, & nimis crudeliter actum eſt. Eodem modo Forerius, & Theodor. citatus à Leone Caſtro. Adamus agnoſcit Dei benignitatem, qui pro peccatis, quibus ſupplicium debetur grauiſſimum, reddidit non offenſi animi ſignificationem, ſed ingentia dona, quæ à liberali ac miſericordi animo naſcuntur. Sed mihi rem exponit Chald. dicens: *Suſcepit calicem conſolationum à facie Domini, ac ſi percuſſa eſſet dupliciter pro omnibus peccatis ſuis:* vbi Paraphraſtes Chald. ſupponit Deum vberiotes ſolere impertiri conſolationes iis, quibus grauiores pœnas inflixit, proindeque ad eum modum ſe habuiſſe cum Hieruſalem, ac ſi eam admodum antea afflixiſſet, & grauiter puniiſſet: vnde Origen. homil. 12. in Ierem. putat duplicia hoc in loco ſumi pro magnis, quod etiam habet Ambroſ. ſerm. 19. in Pſalm. 118. Ribera in illud Zachar. 9. *Duplicia reddam tibi.* Et in hunc ſenſum explicandum exiſtimo illud Prouerb. vlt. *Omnes domeſtici eius veſtiti ſunt duplicibus,* id eſt, omnibus domeſticis à ſedula, atque ſolerte matre familias, muliere nempe forti, ſatis de veſtitu, ac cultu prouiſum eſt; quaſi pro re domeſtica ſatis abundè pararit ſuppellectilem; veſtes autem duplices illæ eſſe videntur, quæ alibi mutatoriæ dicuntur. Eodem ſenſu accipio illud Iſai. c. 61. *Pro confuſione veſtra duplici.* vbi Adamus vehementem exponit. Neque hoc alienum eſt à Latinorum vſu, qui duplex, ſeu geminum pro craſſo robuſto, ſeu ingenti ponunt. Vide Turneb. lib. 27. c. 35. Sic Virgil. de equo 3. Georg.

At duplex igitur per lumbos ſpina.

Ideſt, lata. Et 1. Georg. de forma aratri.

Binæ aures duplici aptantur dentalia dorſo.

Duplex appellat dorſum, ideſt, craſſum, & latũ. Plura ſuccurrunt exempla attento lectori.

Eſt ergo ſenſus, ſatis pœnarum illatenus dediſſe Iudæam gentem, aut typicè

typicè eos, qui poſteà aggregati ſunt ad Eccleſiam, deinde verò cum illis agendum eſſe mitiùs; imò potius præclariſſima conceſſiſſe bona eis, quos afflixerat, vt longè maiora eſſent beneficia, quàm fuerit illatum ſupplicium: tunc enim diuina Bonitas magis accenditur ad conferenda beneficia, cùm grauiora homines peccantes merentur, & ipſe minatur ſupplicia.

Oſeæ 14. num.1. Oſeæ in c.14. ait Dominus. *Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitauit Deum ſuum: in gladio pereant, paruuli eorum elidantur, & fœta eius diſcindantur:* ſed continuò additur: *Sanabo cõtritiones eorum, diligam eos ſpontaneè; quia auerſus eſt furor meus ab eis. Ero quaſi ros, & Iſraël germinabit ſicut liliũ, & erũpet radix eius, vt Libani, &c.* Quis ergo iratum Deum tam benignum reddidit, niſi quia in ira miſericordiæ ſuæ recordatus eſt, vt conuerteret furorem in dilectionem, vnde maiora prouenirent bona, quàm comminatus fuerat mala? Similis eſt locus apud Mich. in cap.2. vbi Deus *Mich. 2. num.10.* ait: *Surgite, & ite, quia non habetis hîc requiem, propter immunditiam eius corrũpetur putredine peſſima: ſtillabo tibi in vinum, & in ebrietatem, & erit, ſuper quem ſtillatur populus iſte*; ideſt, prophetabo tibi mala, quæ te inebrient, & in amentiam deducant; verùm eadem ira in amorem conuerſa, ſtatim additur: *Congregatione congregabo Iacob totum te, & in vnum conducam reliquias Iſraël, pariter ponã illũ quaſi gregem in ouili, quaſi pecus in medio caularum.* Similiáque multa ſunt in Prophetis; vbi Deus hominum exceſſibus, & peccatis iratus illico furorem torum in amorem conuertit, vt nihil magis videatur meminiſſe, quàm de conferendis beneficiis, quod ſignum eſt ſummæ dilectionis; ſoler enim læſus amor magis accendi, & veluti ignis aduerſo flãte vento, maiorem flammam concipere; quod etiam in prophanis amoribus videre eſt; quamuis enim ardere videatur Dido in Æneam apud Virgil. 4. Æneid. ipſa tamen de ſeipſa fatetur.

Non tamen Æneam, quamuis mali cogitet, odi;
Sed queror infidum, queſtaq́, peius amo.

Quod etiam dixit Plato in Philebo, ſeu in lib. de Volupt. vbi agẽs de affectibus animi adducit locum petitum ex Homero, cuius hæc ſunt verba.

Ita etiam ſapiens, quantumuis percitus, ardet,
Dulcior, vt quod ſit mellis ſtillante liquore.

Vnde quia in amaritudine ira amoris dulcedo relucet, inde eſt quod etiã in amaritudine pœnæ, & ſupplicij reluceat admodum dulcedo; vtilitas ſcilicet, & profectus puniti, & flagellati hominis, qui corripitur, vt ſanetur, ſicut Ezechias de ſe fatetur, amaritudine repletur, vt dulcedine afficiatur, quod acutè obſeruat Hieron. in illa virga oſtenſa Ieremiæ in cap.1. quam ipſe putat fuiſſe amygdalinã ex Hebr. quẽ ſequitur Theodotion. & alij: Aſſerit igitur Deum *Ierem. 1. num.11.* non ſine myſterio amygdalinam virgam pro ſupplicio oſtẽdiſſe, eò quòd ſicut amygdalum amariſſimum habet corticẽ, quo detracto dulcis fructus decerpitur, quòd adhuc magis elucet apud LXX. qui legũt, *baculum nuceum*; iam verò nucea teſta amaritudine ſuperat nucem, continet verò ſuauem nucleum, ita & Dei ſupplicia nobis inflicta quantumuis videantur pœnæ, & amaritudinis continere, adhuc ſub cortice, gratiæ, & meriti dulcedo latet, quam ille percipit, qui agnoſcit Deum nonniſi in iuſtorum profectum eis pœnas infligere, quòd videtur aſſecutus Dauid cùm dixit Pſal. 22. n.4. *Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt:* *Pſal. 22. num.4.*

Nam ſicut virga, aut baculus paſtoralis non occidendis ouibus, aut perdendo pecori inſeruit, ſed reducendo à lupis, deducendo ad paſcua, ſic & virga, ac baculus Dei in noſtrum commotum aſſumitur. Vnde Hieronym. ad amicum ægrotum ait: Ad cœlum Deus militem Chriſtianum vocat, quem comitantibus gloriis preſſuræ deducunt. Cui doctrinæ ſuffragatur Auguſt. ad Pſalm. 52. vbi ait: Quò pungeris, inde naſcitur roſa, qua coroneris. Etenim ſicut è ſpinis pulchræ oriuntur roſæ ſuauiſſimum odorem efflantes, ſic etiam è tribulationum aculeis bonorum incrementum prouenit.

In quam ſententiam videndus eſt Origen. homil. 27. ſuper Numer. vbi inter alia ponderat illud Numer. 33. *Ambulantes tribus diebus per deſertum Ethan caſtrametati ſunt in Mara, profectiq́; de Mara venerunt in Elim, vbi erant duodecim fontes aquarum, & palmæ ſeptuaginta, ibiq́; caſtrametati ſunt.* Vides, inquit Origen. poſt amaritudines, poſt tentationum aſperitatem, quàm te amœna loca ſuſcipiant? Non veniſſes ad palmas, niſi tentationum amaritudines pertuliſſes; nec veniſſes ad dulcedinem fontium, niſi prius aſpera ſuperaſſes; non quod iam in his itineris finis ſit, ſed diſpenſator animarum Deus in ipſo itinere interſerit laboribus refrigeria, quibus anima promptior fiat ad reliquos labores ſuperandos; vnde Paul. 1. Cor. 10. ait loquens de Deo diſpenſante labores. *Faciet cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere:* vbi Caietan. legit: *Faciet cum tentatione commeatum*, per alluſionem ad milites, quibus omnia neceſſaria prouidentur, vt belli moleſtias poſſint ſuperare, & de hoſtibus triumphare.

(Marg.: Num. 33. num. 8. — 1. Cor. 10. num. 13.)

Cant. in cap. 2. inducit perfecta anima Deum ſibi loquentem: *Surge, propera amica mea, iam enim hyems tranſiit, tempus putationis aduenit.* Vbi aliqui legunt: *Tempus vindemiæ venit:* in ipſa ſiquidem ſectione, & vſtione laborum vindemiæ fructus reperitur, & computatio vinearum, ſicut ibi aduertit Caſſiodor. purgatio fit animarum ſanctarum, non minimus fructus eſt ipſa animarum conuerſio, imperfectionum ablatio, & maioris gratiæ infuſio, quæ continetur ſub ipſo ferro, & vulnere afflictionis: quod meritò miratur Bernard. in Sentent. cùm ponderat doctrinam Chriſti, dum aſperitatem, & amaritudinem ſonat, maximam ſub ſe continere dulcedinem, idque probat ex illo Cant. 4. *Mel, & lac ſub lingua eius:* nam quod ſuper linguam eſt, & in ſono ſermonis, fel eſt, & amaritudo, quod autem interiùs rem rimantibus apparet, profectò dulcedo eſt, mel, & lac; deinde confirmat hoc ipſum ex Pſal. 43. *Qui fingis laborem in precepto.* Etenim ſiquis expendat laborem & afflictioné, quibus Deus in ſuos animaduertit, cùm bonis, quæ confert, inueniet laborem eſſe fictum; beneficia verò collata vera, eáque maxima.

(Marg.: Cant. 2. num. 10. — Cant. 4. num. 11. — Pſal. 43. num. 9.)

Pro qua ſententia videndus eſt locus ille Pſalm. 41. vbi habetur: *In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte canticum eius:* vbi Auguſt. eleganter aduertit verſionem LXX. Interpretum, qui habent: *In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte declarauit.* Eâ igitur in rẽ noſtram, conuertens ait: In rebus proſperis mandat tibi Deus miſericordiam ſuam, quia te liberat de tribulatione, ſed non tibi declarat ipſam miſericordiam, niſi per noctem, ideſt, niſi venerit tibi tribulatio, &c. Mandat itaque Deus miſericordiam ſimul cum laboribus, eámque declarat aperiens os ſuum ſecundùm doctrinam Euangelicam, inde enim eſt, quod

(Marg.: Pſal. 41. num. 9.)

quod primum ſermonem exorſus eſt à beatificatione laborum, perſecutionum,& lachrymarum: qui igitur illius doctrinam agnoſcit, profectò intelliget nocte aduerſitatum magnam nobis declarati miſericordiam, ea ſiquidem ratione aduerſa infligit, vt dulcia, & meliora propinet.

Captiui olim apud Babylonem
Pſal. 143. num. 2. Iſraëlitæ, in ſalicibus in medio eius ſuſpenderunt organa,ne cantica Domini decantarent,ſed potiùs lachrymis habenas laxarent; quo in loco Hieron.ait: Stultè egerunt,cùm potiùs gratias deberẽt referre pro ipſamet captiuitate, ſcientes eam ipſis cedere in magnum emolumentum, & miſericordiam ſuam magnam declaraſſe Deum apud illos in nocte tribulationis;vnde ſanctus ille Anachoreta in vitis Patrum p.2. §. 147. dixit. Summa Religio eſt,vt in infirmitate quis Deo gratias agat: ſicut enim magno, & forti medicamine ægritudo corporis curatur, ſic ægritudine cordis, corporis vitia retunduntur. Si ferrum es, æruginem per ignis tribulationes amittis.Si aurum, ſplendidior,& purior efficieris: quapropter ſancti Patres deſiderabant ſemper eſſe in infirmitate. Cùm igitur Iſraëlitæ potiùs deberent gratias referre Deo, ipſúmque inuocare, organa ſuſpendebant, de quibus Auguſt. putat intelligendum eſſe illud
Pſal. 58. num. 6. Pſal. 58. *Non miſerearis omnium, qui operantur iniquitatem.* Indigni enim ſunt, quibus tu miſerearis, illi, qui cùm implorare debeant Dei auxiliantis opem,ab eo deſiſtunt; qua de re videndus Chryſoſt. homil. 17. ſuper 1.ad Corinth.

Ion. 2. num. 2. Meliùs ſanè Ionas, qui *orauit ad Dominum Deum ſuum de ventre piſcis, & dixit:Clamaui de tribulatione ad Dominum,& exaudiuit me. Ego autem in voce laudis immolabo tibi, &c.* Quod ponderans Ambroſ.ait ipſum in vtero ceti Domino ceciniſſe,qui mœrebat in terris; antequam enim à Domino premeretur triſtis abiit,& ante afflictionem afflictus; at poſt iactationem in mare, poſt deglutionem ceti, tunc in illius vtero vocem laudis aſſumit, quaſi gratias reddens Deo, quòd ipſum ita corripuerit, vt meliùs ſanaret, & vberiori afficeret gratia, ſic verò habet Ambroſ.lib.5. Hexamer.cap.11.in fin. Quid de Iona dignum loquar,quem cetus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiam? Emendauit aqua, quem terrena deflexerant, pſallebat in vtero ceti,qui mœrebat in terris. Petrus quoque in mari titubabat, ſed non labebatur: & confeſſus in fluctibus, negauit in terris; itaque illic quaſi deuotus manu apprehenditur, hìc quaſi oblitus aſpectu, & ſenſorio conuenitur. Cùm igitur Deus ideo aduerſa, & dura infligat ſuis, vt vberiora bona concedat, non eſt cur contriſtemur in afflictionibus, ſed quòd dicamus cum Ezechia, corripies me,& viuificabis me,&c.

Hoc etiam docuit Chriſtus Dominus, qui proximus paſſioni ſuæ gratias tribuit æterno Patri in vltima cœna, non ſolùm de more ſolito, vt putat Chryſoſt. ſed etiam ob oblatam occaſionem tanta patiendi, quanta ei ſuſtinenda inſtabant. Sic enim habet Chryſoſt. homil. 83. in Matth. *Gratias egit*, vt nos doceret omnia, quæ patimur,cum gratiarum actione eſſe ferenda,&c.

Hoc benè agnouit Dauid,qui gratias Domino reddebat, quòd non in poſterum, & in multum tempus ei à Domino differebatur ſupplicium, labor, & afflictio, ſed quamprimùm premebatur, vnde dicebat Pſalm.72. Pſal. 72. num. 14.
Et fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis: vbi Auguſt. ſic exponit. Quid eſt in matutinum? Non differtur.

differtur. Differtur impiorum, mea non differtur; illa ſera, vel nulla eſt, mea in matutinum, &c. ideſt, quàm citiſſimè, vt non videatur Deus, aut diſſimulare ſuorum errata, aut ab inflictione, & afflictione eorum ceſſare, ſed diluculo ſurgat ad puniendum illos.

Proſequitur hoc ipſum idem Auguſt. in Pſal. 98. ad illa verba. *Deus tu propitius fuiſti eis, & vlciſcens in omnes adinuentiones eorum.* Etiam vindicans, inquit ille, propitius fuiſti eis, non ſolùm donās peccata, ſed etiam vindicans propitius fuiſti. Illi Deus iraſcitur, quem peccantem non flagellat. Et Pſalm. 99 ad illud: *Seruite Domino in lætitia*, ait. Confitere in compedibus tuis, ſi vis vt in ornamenta vertantur, &c. Et in Pſal. 33. ibi: *In noctibus extollite manus veſtras in Sancta*, ait. Facilè eſt benedicere in diebus. Quid eſt in diebus? In rebus proſperis. Nox enim triſtis res eſt, dies res eſt læta. Quando tibi benè eſt, benedicis Dominum. Benedicite ergo Dominum. Quando? In noctibus. Quando benedixit Iob? Quando triſtis nox erat. Ablata ſunt omnia, quæ poſſidebantur, quàm triſtis nox? Sed videamus, ſi non in noctibus benedicit: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.* Quàm nox atrox? Percuſſus vulnere à capite vſque ad pedes putrefactus liqueſcebat in ſe. Tunc enim vxor auſa eſt eum tentare: *Dic aliquando in Deum tuum, & morere.* Audi benedicentem in nóctibus. *Locuta es*, inquit, *quaſi vna ex inſipientibus mulieribus. Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala quare nō toleramus?* Ecce quid eſt: *in noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum.* Magna gratia Dei. Sed vnde hoc, niſi quia ros Hermon compleuerat illam animam, & dederat Dominus ſuauitatem, vt terra noſtra daret fructum ſuum, &c.

Pſal. 98. num. 8. — *Pſal. 33. num. 3.* — *Iob 1. nu. 21.*

Videndus idem Auguſt. in Pſalm. 97. ad illa verba: *Et in tubis ductilibus laudemus Deum.* Vbi per tubā æream, & ductilem, ac tunſionibus fabricatam intelligit iuſtum percuſſum, & oppreſſum afflictionibus, qui tum ſi afflictus, & durè admodū percuſſus laudes Dei inſonuerit, & Dei nomen benedixerit, & Deum lætificat, & homines ad tolerantiam excitat, & verè ductilis eſt, ideſt, proficiens, & in multum meritum auctus; ſic enim habet Auguſt. Quid ſibi volunt tubæ ductiles, & tubæ corneæ? Ductiles, tubæ æreæ ſunt, tundendo producuntur. Si tundendo ergo, vapulando eritis tubæ ductiles, ad laudem Dei productæ. Si cùm tribulamini proficiatis tribulatio tunſio, profectus productio eſt. Tuba ductilis erat Iob, quando repentè percuſſus tantis damnis, & orbitate filiorum, tunſione illa tantæ tribulationis factus tuba ductilis ſonuit. *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.* Quomodo ſonuit, quàm ſuauem ſonum edidit iſta ductilis tuba? Adhuc tunditur, datus eſt in poteſtate, vt in carne eius percuteretur. Percuſſa eſt, cœpit putreſcere, ſcatere vermibus, ſuppoſita Eua ad ſeductionem, vxor eius ſeruata ad miniſterium diaboli, non ad ſolatium mariti, ſuggerit blaſphemias nō obtemperat ille, obtemperauit Adam Euæ in paradiſo, repellit Adam Euam in ſtercore. Melior Iob putris in ſtercore, quàm integer ille in paradiſo. Sed adhuc illa Eua erat, iam ille Adam non erat. Reſpondit Euæ præparatæ ad iſtam ſupplantationem, & tentationem. Ecce audiuimus quomodo tunditur tuba iſta. Percuſſit eum diabolus à capite vſque ad pedes graui vlcere, & putreſcens

Pſal. 97. num. 6. — *Iob 1. nu. 21.*

vermibus

vermibus ſedebat in ſtercore. Audiuimus quemadmodum tunſus eſt, audiuimus quomodo ſonet vox tubæ huius ductilis. Dulcem vocem, ſi
Iob 2. num. 10. placet, audiamus. *Locuta es tanquam vna ex inſipientibus mulieribus, ſi bona ſuſcepimus de manu Domini, mala non ſuſtinebimus?* O ſonum fortem, & ſonum dulcem? Quem non dormientem excitet ſonus iſte? Quem non excitet præſumptio in Deo, vt aduerſus diabolum ſecurus procedat in prælium, non ſuis viribus obtenturus, ſed illius, qui probat? Quia ipſe etiam tundit, non enim faceret multos de ſe ipſo. De illius enim diaboli pœna futura Propheta commemorans ait Hierem. 50. *Contritus eſt malleus vniuerſæ terræ.* Malleum vniuerſæ terræ diabolum voluit intelligi. De ipſo malleo in manu Dei poſito, ideſt, in poteſtate Dei, tunduntur ductiles tubæ, vt reſonent laudes Dei Videte quemadmodum fratres mei de iſto malleo etiam Apoſtolus tun-
2. Cor. 12. num. 7. debatur: *In magnitudine*, inquit, *reuelationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus ſathanæ, qui me colaphizet.* Ecce tunditur, videamus quemadmodum ſonet. *Propter quod*, inquit, *ter Dominum rogaui, vt auferretur à me, & dixit mihi: ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Ego tubam, inquit ille fabricator, perficere volo, non proficiam, niſi tundam: in infirmitate virtus perficitur. Et audi ipſam tubam ductilem, & bene ſonantem, quando infirmor, tunc potens ſum. Et ipſe Apoſtolus, tanquam Apoſtolus hærens Chriſto, hærens illi dextræ, de qua tenetur malleus, vt producat tubam, in illa dextra poſitus fuerit, facit & ipſe de ipſo malleo, dicit de quibuſdam, quos tradidit Sathanæ,
1. Tim. 1. vt diſcant non blaſphemare. Tradidit malleo tundendos: malè ſonabant antequam producerentur, fortè producti, & facti tubæ ductiles, amiſſa blaſphemia, laudes Domini ſonuerunt. Hæ ſunt tubæ ductiles. Sic ille.

Si ergo tubæ ea ratione malleo Domini tunduntur, & conteruntur, vt aptæ reddantur ad reſonandas laudes Dei, imò & qui antea blaſphemias effundebant, & conuitia, ac ſcelera ex ore ipſorum audiebantur, poſtquam tunduntur malleis, ſcilicet ſuppliciis, morbis, afflictionibus, & perſecutionibus, iam Dei præconia, & encomia reſonant, profectò debemus ea mente preſſuras accipere, vt eis ad decantandas Dei laudes prouocemur; hoc enim eſt in tubis ductilibus Domino præcinere, & confiteri optimo Fabricatori, cuius opera premimur, vt ad ipſius confeſſionem, & laudem reducamur.

Videndus etiam in hanc ſententiam Nazianz. in epiſtol. 4. ad Eudoxium Rhetorem, qui pro toleranda æquanimiter ægritudine, qua laborabat, petiit à Nazianz. vt ipſi exponeret Pſalm. 72. *Quàm bonus Iſraël Deus*; cumque Nazianz. ipſi exponeret Pſalmum, expoſitionem interrupit æger, extollens vocem, & gratias agens Deo pro morbo, quo premebatur. Gratias tibi ago, inquit, ô Conditor hominum tuorum, quod nos etiam inuitos, etiam effingis, & per externum hominem internum purgas. Et quid opus eſt omnia recenſere, quæ ante nos philoſophabaris veluti exultans ex morbo, ita vt diſcipulum haberes, quem volebas eſſe doctorem, &c. Cùm enim ad noſtrum profectum nobis mala à Deo infligantur, ſanè qui recta mente aduerſa omnia ſuſceperit, & aduerterit, non niſi pro ſalute morbos adhibere, tanquam pharmaca, pro diuitiis paupertatem, pro lætitia tribulationes, pro gloria ignominias, & pro

Ggg

pro bonis omnia mala, non ſolùm æquo animo ſuſtinebit, quinimò & mediis in ærumnis cantabit, gratiáſque aget cum Ezechia, dicens: *Corripuiſti me, & viuificaſti me.*

Vnde Auguſt. in Pſalm. 50. ait: Erat in infirmitate tribulationis ſuæ Dauid tantò in Deum intentior, quantò miſerior videbatur. Optima ſunt quę hac de re habet Hieron. prooemio ad lib. 11. Comment. in Iſai. & in c. 38. Iſai. vbi de morbo ipſo inflicto Ezechiæ agit, & in c. 51. Iſai. n. 17. ad illa verba: *Eleuare Hieruſalem, quæ bibiſti de manu Domini calicem iræ eius*, & in c. 17. Ierem. n. 14. ibi: *Non ſis mihi formidini, ſpes mea tu in die afflictionis.* LXX. *Non ſitus mihi alienus parcēs mihi in die peſſima:* ait ergo Hiero. Quod LXX. tranſtulerunt, eſt ſenſus: *Ne parcas mihi in præſenti ſæculo*, &c. Et in cap. 24. Ezech. ait: Ideircò adhibentur ægrotantibus pœnæ, vt dolorem ſanitas cõſequatur, &c. quæ optimè ibi proſequitur, probans quomodo nobis cedant in profectum, & in meliùs quæ à Domino aduerſa inferuntur.

Denique apertè conſtat quomodo Ezechias agnouerit morbum lethalem ipſi ceſſiſſe in meliùs, & pro eo gratias egiſſe, cùm addidit: *Ecce in pace amaritudo mea amariſſima*; vbi ex Hebræo Vatabl. habet: *Ecce ad incolumitatem cedet mihi amara hæc amaritudo:* ſimiliter & Brixianus habet dum explicat pro eo, quod nos habemus, *in pace*, in pacem, ſcilicet verſa eſt, nempe amaritudo mea amariſſima. Hoc igitur qui rectè expendit, non obruitur ingruentibus ærumnis, ſed potiùs æquanimiter fert, & pro eis Domino laudes decantat, ſicut in præſenti faciendum admonet pius Rex Ezechias.

***

TEXTVS

TEXTVS VII.

Ecce in pace amaritudo mea amariſſima.

PRopoſitam ſententiam videtur adhuc proſequi Ezechias de viciſſitudine rerum circa humanam vitam, quam modò læta, modò triſtia comitantur, hoc autem exemplo ſuo probat, quippe qui paulò antea lætus ſibi videbatur,modò autem morbo preſſus in mortales incidit amaritudines. Tota dubitatio eſt ad quam pacem reſpiciat hoc in loco; nam ſunt plerique, qui cum Hieronym. putant Ezechiam adhuc perſtare in amplificando dolore ſuo, ſignificareque ſe tunc cruciari vehementer, cùm ad ſummum felicitatis faſtigium euectus eſſet, & hoſtem potentiſſimum à ſe,vrbeque regia precibus ad Deum fuſis,fugaſſet,cuncto hoſtili exercitu ferè ad internecionem cæſo, pace iam, & quiete populis parta; tunc enim amaritudo non poterat non eſſe amariſſima,cùm dolor poſt lætitiam eum inuaſit,& infeſtiorem bello reddidit talem pacem. Hæc tamen ſententia haud facilis nobis videtur, eò quòd non vſquequaque conſtat hanc ægritudinem contigiſſe poſt deletum exercitum Aſſyriorum, imò potiùs probabilior videtur eorum opinio, qui putant accidiſſe victore adhuc, & triumphante Sennacheribo,eo nempe ſpatio, quod digreſſus ab obſidione Aſſyrius arma contra Ægyptios Æthiopeſque conuerterat. Alioqui cur Propheta languenti Regi non ſalutem ſolùm,ſed etiam libertatem ab Aſſyriorum armis promitteret; nam hoc eodem cap. nu.6. poſtquam dixit: Ecce ego adijciam ſuper dies tuos quindecim annos,ſtatim addit; & de manu Aſſyriorum eruam te & ciuitatem iſtam, & protegam eam; cùm autem hoc dictum fuerit Ezechiæ quo tempore ipſe ad mortem ægrotabat, aperrè conſtat nondum ei pacem ab hoſte Aſſyrio, qui propè diem rediturus timebatur, contigiſſe. Quapropter alij potiùs iuxta priorem explicationem exiſtimant ſenſum eſſe: illa, quæ turbida videbantur, & præſentem mortem intentare, conuerſa ſunt iam in pacem,& ſanè præpoſitio Lamed, præpoſita Leſcalom.i.paci,mutationem, & conuerſionem indicat. Hebræus textus ad verbum habet. Ecce in pace amaritudo mihi, & amaritudo (ſcilicet fuit) quando exiſtimabam mihi tandem remanere, & ſupereſſe quietem, aduenit denuò amaritudo, quæ mihi poſt pacem, & requiem amarior; & acerbior videtur; at tu Domine, qui repentè potes percutere, & ſanare eruiſti animam meam vt non periret. Vel denique ſecundùm motalem ſenſum: vt me affligerem, & tibi placerem, teque placarem, amariſſimè fleui, & recogitaui omnes annos meos in amaritudine animæ meæ in pace, & quiete mea.

ANNOTATIO I.

Quibus amaritudinibus quæque mundi dulcia condita ſint.

EX hoc loco deduximus quæque mundi dulcia, proſpera, & excelſa

excelſa multis amaritudinibus eſſe infecta, & quo tempore nobis videntur vndequaque dulceſcere, & reſplendere, tunc & in deteriùs abire, & nos magis torquere. Numer.
Num.29. num.7. 29. dicitur, *decima die menſis ſeptimi* (qui eſt September) *erit vobis ſancta, atque venerabilis, & affligetis animas veſtras.* Cur igitur eo menſe talis afflictio præcipitur; Origen. homil.25. in Numer. O mira, inquit, feſtiuitas, dies feſtus animæ afflictio appellatur, quia videlicet feſtiuitas cum ipſa afflictione coniungitur, gaudium enim coincidit cum afflictione, &c. Vult Deus vt agnoſcamus gaudia huius ſeculi cum afflictione eſſe mixta, proinde mediis lætitiis amaritudinem afflictionis immiſcet, ea namque ſunt huius ſæculi dulcia, vt quando minus arbitramur, amaricari velut abſynthium deprehendamus. Sed adhuc inquirendum reſtat, cur potiùs eo menſe, eáque feſtiuitate afflictio præcipiatur? cui dubitationi ſatisfacit Oleaſter, ibi dicens: Non eſt abſque oculis prætereundum: cur Dominus Iudæos animas affligere præceperit potiùs menſe ſeptimo, quàm aliis, cum potiùs deberet ſinere eos nouis fructibus, muſti copia, & aliis animum dilatare; ſolet enim Deus vanitatibus noſtris afflictionibus occurrere, quoniam optimè nouit quàm facilè in copia defluamus: videlicet Septembris menſe fructuum matureſcentium vbertas eſt, quibus colligendis peculiari quadam iucunditate homines perfunduntur, vnde ea in prouerbium aſ-
Iſai. 9. num.3. ſumpta eſt apud Iſai. cap. 9. *Lætabuntur coram te, ſicut lætantur in meſſe.* Eo igitur tempore animorum afflictio imperatur, vt nouerit Dei populus omnem prorſus vitæ iucunditatem, & dulcedinem afflictionibus, & amaritudinibus permiſceri, & veluti condiri, ne omnino dulceſcant, quod bene proſequitur Bernardus ſerm. in vigilia Sanctorum Petri, & Pauli ad finem, in hunc modum: Ita ſemper gaudium noſtrum in hac valle lacrymarum pane condiri debet, vt ſemper non ſolùm extrema, ſed & prima gaudij luctus occupet, quia etſi magna eſt gaudiorum materia, ſed maxima eſt dolorum. *Memor fui Dei,* clamat iuſtus, *& delectatus ſum,* ſed ſtatim ſubiungit: *Defecit ſpiritus meus, turbatus ſum, & non ſum locutus.* Quod etiam docuit Baſil. homil. de Paradiſo ante medium, his verbis: Roſa hîc ſpinis eſt coniuncta, externa gratia moleſtiam obtegens, & tantùm non aperta nos voce conteſtans, ac dicens: quæ iucunda vobis ſunt, ô homines, triſtibus permixta ſunt; nam verè in humanis bonis ita comparatum eſt, vt nullum eorum ſyncerum ſit, ſed confeſtim lætitiæ, & hilaritati conglutinetur mœſtitia, coniugio viduitas, puerorum educationi cura, & ſollicitudo: fœcunditati abuſus: vitæ ſplendori ignominia: proſperis ſucceſſibus diſpendia: deliciis ſatietas: ſanitati infirmitas. Florida quidem eſt roſa, ſed mihi triſtitiam infligit. Et hîc quidem tranſitoria, ac breuis momenti vernorum florum gratia adhuc deſiderantes deſtituit. Nondum enim ab illorum collectione domum reuerſi ſumus, & ecce in ipſis adhuc manibus noſtris conſtituti marceſcunt: in paradiſo autem florum ſplendor non eſt momentaneus, ſed conſtantem habens iucunditatem, gratioſum, & amabilem aſpectum, nunquam deſiturum oblectamentum, inſatiabilem fragrantiam, & colorum elegantiam refulgentem. Et ipſarum quoque plantarum venuſtas talis eſt; quæ Conditoris opificium, & plantationem decet. Nam quiſque illarum fructus multum quidem

quidem habet elegantiæ, & gratiæ: plus verò vtilitatis, quàm oblectationis. Quomodo tibi delitiarum iſtarum excellentiam repræſentabo? Si contulero cum præſentis ſæculi deliciis: contumeliam illis potiùs ex collatione attulero. Aut quam tibi vel ex imagine aliqua energiam ob oculos exponam? Omnia perfecta ſunt, omnia tempeſtiua, & matura, non paulatim accepto incremento adaucta.

Videnda ſunt in hanc ſententiam quæ habet Auguſt. in Pſal. 102. cùm inter alia ait. In bonorum cupiditate quantæ ſpinæ? In luxuria libidinum quantæ ſpinæ? In ardore auaritiæ quantæ ſpinæ? Amores turpes quantas moleſtias habent?&c. Quibus oſtendit tunc maximè pungi, & torqueri homines, cùm maiori voluptatum dulcedine perfruuntur, ac veluti inter ſpinas iacere, qui inter bona huius ſeculi verſantur; in quamlibet enim partem ſe verſare velint, punitiones experiuntur, & amaritudines, quibus impediuntur, ne diu iucunditate fruantur.

Matt. 20. num. 22. Hac ratione interpretatur Victor Antiochen. illud Matth. 20. quando duobus fratribus interuentu matris poſtulantibus ſedes in Regno Chriſti huius ſeculi, dixit: *Neſcitis quid petatis.* Præſentia, inquit ille, non gloriam, non quietem, non alia eiuſmodi, ſed cædem, ſed bella, ſed pericula, plurimáque id genus alia exigunt, &c.

Sordes appellãtur temporalia bona in eo, quod ſordidum reddant hominem, etiamſi mundiſſimus habeatur; qui enim in cœno volutatur, fieri nequit, vt diu munditiem ſeruet, ſed quia inſuper & aculeos habent, & amaritudinem, fieri etiam nõ poteſt, vt ſine multis querelis reperiantur; quot enim patiuntur amaritudines, in tot etiam querimonias prorumpunt, quod videre eſt apud Oſeam cap. 5. vbi dicitur: *Calumniam paſſus eſt Ephraim fractus iudicio, quia cœpit abire poſt ſordes.* LXX. habẽt; *quia cœpit abire poſt vana.* Vnde optimè ad rem noſtram Ribera ait. Qui cœperunt ſequi voluptates ſemper queruli erunt, & quaſi calumniam patientur: carent enim tranquillitate animi; & pacem habere non poſſunt. Habent terrores nec paucos, & inturbatores ſuarum voluptatũ, odia, contentiones, infamiam, & præter alios ipſam ſuam conſcientiam, quæ omni verbere acerbior eſt, & quaſi fractos iudicio, damnatóſque digno ſupplicio afficiet. Et quod adhuc amarius habent dulcedines vitæ huius, quòd amaricare facient omnia proſpera, & læta, quòd nobis intermiſſibilem, & interminatam adducent amaritudinem æterni ſupplicij. Licèt enim modò mundi bona hoc magnum habeant malum, quòd ſecum portẽt amaritudinem, illa, quam nobis adducent, maius erit malum, quod optimè aduertit Chryſoſt. homil. 22. ad popul. poſt med. vbi loquens de vltimo iudicio ait. Tunc cognoſcemus, quàm amara ſit voluptas, cùm reipſa experiemur quantæ nobis ſit amaritudinis miniſtra, &c. Quæ igitur voluptas, quod gaudium, & lætitia in præſentibus bonis poterit inueniri, in quibus maximà reperitur amaritudo, quæ etiam & nobis amariſſimam amaritudinem ſuppliciorum æternorum conciliabunt?

Oſe. 5. nu. 11.

Fabulationes appellauit Dauid bona, & voluptates ſeculi Pſal. 118. *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes:* vbi Auguſt. legit: *Narrauerunt mihi iniuſti delectationes tuas.* Fabulationes igitur appellauit non ſolùm, quia ad modum fabularũ aguntur; quo ſenſu etiam Paul. dixit: *præterit figura huius mundi:* ſed quia ad modum tragœdiæ

Pſal. 118. num. 85.

diæ ſeſe habent vniuerſa bona huius ſeculi in amaritudinem deſinentia, occupante triſtitia extrema gaudij. Magnum autem beneficium Domini eſt, ſi oculos mentis noſtræ miſericors Dominus aperiat, vt cognoſcamus in media dulcedine, & proſperitate ficta, adeſſe veram amaritudinem, antequàm malo noſtro experiamur æternam amaritudinem, qui delectati ſumus decepti dulcedine. In quam ſententiam benè interpretatur Hierony. illud Ezechiel. 30. *Et diſperdam ſimulachra, & ceſſare faciam idola*, vel *optimates de Memphis*: vt ſit præclarum Dei beneficium reuelare nobis fallaciam bonorum temporalium, & aperire amaritudinem in media ſeculi delectatione, & dulcedine. Clementiſſimi, inquit Hieronym. Domini eſt malè ficta ſubuertere, vt nulla ſimilitudo, quæ mentitur imaginem veritatis, remaneat in Ægypto: optimates quoque pereant de Memphis, quæ interpretatur ex ore: de quo omnia idola confixerunt, vt truncatis capitibus, & magiſtris idolorum, non ſit princeps in Ægypto. Hæc omnia Dominus diſperdet, atque ſuccendet, & effundet ſuper ea indignationem ſuam, & robur Ægypti diſſipabit, vt redacti ad nihilum nequaquam populum Dei ſolicitent, & in ſuo ſperare faciant auxilio: vt deſerta veritate quærant mendacium, & quaſi ab oculo arundineo, ſic ſuo præſidio vulnerentur, &c.

Ezechiel. 30. n. 13.

Similis eſt illa imprecatio apud Paul. Rom. 16. *Conterat Deus Sathanam ſub pedibus veſtris*, ideſt, tentatorem, qui proſpera oſtēdit, ſicut fecit Chriſto Domino, & gloriā Regnorū mundi proponit, nō verò infernum, & amaritudines, vt decipiat, & deiiciat vos ad pedes ſuos, ipſum colendo, & adorando. Illum igitur, qui à nobis ad pedes ſuos prouolutis vult adorari propter dulcedines vitæ, & gloriam temporalem, ad pedes noſtros vult conteri Paulus à Domino Deo noſtro, quo faciliùs agnoſcamus falſitatem tentationum, & gloriam ſeculi potiùs infernum continere tanquam in cauſa, & radice. Vide ſi non infernum ſecum portat ſeculi gloria, quæ qualibet motione concutitur, & torquetur, & caſui approximat, & media in pace proſperitatis tota commotione conturbatur. Auditur vox interrogantium; *vbi eſt, qui natus eſt, Rex Iudæorum?* & ſtatim *turbatus eſt Herodes, & omnis Hieroſolyma cum illo.* Vbi Author operis imperfecti in Matth. homil. 2. ante med. ait: Semper grandis poteſtas maiori timori ſubiecta eſt, ſicut cacumen arborum in excelſo poſitarum, etiamſi leuis aura flauerit, mouetur; ſic & ſublimes homines in culmine dignitatum exiſtentes etiam leuis nuntij fama conturbat. Humiles autem, ſicut in conualle, plerumque in tranquillitate conſiſtunt, &c.

Rom. 16. num. 2.

Videndus idem Chryſoſt. *homil.* 23. in Ioan. ad fin. vbi per alluſionem ad id, quod fieri conſueuit in agricultura, rem, in qua ſumus, ſic aperit: Etenim diuitias, & ſeculi voluptates per ſpinas intelligi ipſe Filius Dei in carne viuæ vocis oraculo dignatus eſt exponere, nō ſolùm quod pungant, torqueant, & dilacerēt, ſed etiam, quia ſicut inter ſpinas latent venenata omnia, lacerta, vipera, & huiuſmodi, quæ incautum mordent, & veneno inficiunt, ac morte afficiunt: ſpinoſa proinde loca, vt vtilia redigantur ad ſuſcipiendum proficuum ſemen, & perferendos optimos fructus, ſolent agricolæ appoſito igne vepres, & ſpinas comburere; ſic igitur orandus eſt Deus, inquit Chryſoſt. vt conterat Satanam,

ſub pedibus noſtris, & venenum latẽs ſub diuitiis,& dignitatibus agnoſcamus, vt fugiamus, nec decipiamur fictis dulcoribus, vt amaritudines amariſſimas experiamur. Sic verò habet Chryſoſtom. Mẽtis oculos à tam grauiſſimo morbo liberemus, illuminemus, nolimus inter ſpinas ſemen iacere. Quænam. hæc ſpinarum copia? Noſtis etſi tacemus: ſæpenumero audiſtis Chriſtum præſentis vitæ ſolicitudines, & diuitiarũ fraudes, ſpinas appellaſſe, & meritò ſanè: nam quemadmodum ſpinæ ſteriles ſunt, ita & diuitiæ. Quemadmodum illæ eos, qui tangunt, lacerant: ita harum cupiditas. Quemadmodum facilè igni comprehendũtur, & odio habentur agricolis: ita huius ſeculi negotia. Poſtremò, vt inter ſpinas feræ, viperæ, ſcorpij deliteſcunt, ita in fraudibus diuitiatum. Verùm enim verò dilectiſſimi Spiritus Sancti igne & ſpinas conſumamus, & beſtias fugiamus: vt agricolæ agrum purgatum reddamus, inde ſpiritualibus aquis irrigemus, plantemus oliuam fructiferam, plantam vtique mitiſſimam, & ſemper virẽtem, quæ illuminat, quæ nutrit, quæ bonâ floris valetudinem, &c. Sic ille oſtendit quomodo oporteat agnoſcere falſas deceptiones bonorũ temporalium, quotum amaritudinem abſcõditam habet tentator, vt ſolam dulcedinem proponat, qua facilè poſſimus inebriari, vnde ebrietatem appellauit idem Chryſoſt. gloriam ſeculi, dignitates ſcilicet, honores, & diuitias; quę mentem auferunt, ne veram gloriam, lætitiam, & dulcedinem inueſtigemus, ſed potius velimus, & aucupemur dulcedinem venenoſam ſeculi. Vnde infert eos, qui ſeculi gloriam ſectabantur noluiſſe Regi gloriæ Chriſto Domino prædicanti, & mirabilia facienti aſſentiri, eò quòd ebrij erant ſecularium deſiderio. Sic verò habet Chryſoſt. hom. 2. in Ioan. in med. verſans locum illum Ioan. 12. *Ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt de Synagoga non eijcerentur:* potius enim hominum, quàm Dei gloriam optarunt. Non enim, inquit Chryſoſt. ignotationis gratia Dei, Filium abnegarunt, ſed vt apud populum plurimum, & authoritatis, & honoris conſequerentur. Siquidem nullo pacto fieri poteſt, vt is, qui tanto ſtudio ſæculari gloriæ ſeruiat, diuinam vnquam aſſequatur. Idcirco his verbis reprehenduntur. *Quomodo poteſtis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam, quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis?* Ioan. 5. Intolerabilis, quædam ebrietas eſt inanis gloria: ideóque quem ſuæ ſubiecit dictioni, is ægrè in ſanitatem reſtituitur, & peſtifera tabe inficit animam, à cœlo abſcindens, terræ affigit, neque eam ampliùs ſinit, vt ad veram lucem dirigere poſſit intuitum: ſed in huius ſeculi ſordibus ſemper eius perſuaſione deuoluitur, & dominos nobis tam potentes imponit, vt etiam ſine iuſſu aliquo nos exciperent, nobiſque, perpetuò dominentur, &c. quę in hanc ſententiam latiſſimè ibi proſequitur, oſtendens amentiam eorum, qui præſentium inhiant aſſecutioni, & eorum falſitate decipiuntur.

Ioan. 12. num. 12.

Ioan. 5. num. 44.

Experitur etiam falſa dulcedo bonorum temporalium, quòd ſitim, ſicut in cibis dulcor irritat, & deſiderium vlteriora adhuc cõſequendi, magna vtique amaritudo; quam in ambitione honorum, & diuitiarum ſumus alibi proſequuti. Oſeæ 4. *Comedent, & non ſaturabuntur.* Vbi Hieronym. rem refert ad voluptates, & delitias, quibus quantumcumque ſe miſera anima velit replere, nuſquam tamen ſatiabitur, ſed præ

Oſee 4. num. 10.

præ dulcedine ficta maiorem in dies patietur ſitim, donec amaritudinem ſentiat. Voluptas,inquit Hieronym. inſatiabilis eſt, & quantò magis capitur,tantò plus vtentibus ſe famem creat,&c. Sumptáque videtur metaphora à cibis fallacibus,& exigui nutrimenti, qui cùm non ſint ſubſtantiales, & ſolidi, famem nullatenùs mitigãt, quod optima loquendi methodo dixit diuinum Oraculũ apud

Iſai. 55. *num.* 2. Iſai. 55. *Quare appenditis argẽtum non in panibus, & laborem veſtrum non in ſaturitate?* Hebr. pro *non in panibus* habet:*non in pane*:ſenſúſque eſt.Quare ſiquid vobis eſt argenti, illud non emendis panibus,ſed rebus aliis inanibus, atque futilibus impenditis? Quare vos ipſos laborando cõficitis in illarum rerũ cõparatione, quæ famem veſtram ſatiare non poſſunt? Tunc ſubdit: *Audite audientes me,& comedite bonũ,& delectabitur in craſſitudine anima veſtra*:ideſt,comedite cibũ ad augendas, confirmandáſque vires opportunum, in cuius craſſitudine, atque deliciis anima veſtra exhauſta prius, & exanimata delectabitur.

In quam ſententiam videndus erit Bern.ſer.1. de Sancto Victore ſtatim in princip. vbi oſtendit omnia mundi bona vana eſſe,verámque, & ſolidam bonitatem, gloriam, & honorem in ſolo Deo reperiri. Sic ergo habet. Non recti planè, ſed peruerſi eſt animi antè quærere gloriã, quàm

Pſal. 126. *num.* 2. exercere virtutem. *Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere:* fruſtra fatuæ virgines ſponſo obuiam ſurgunt, quarum lampades extinguntur, & ideo fatuæ,quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Abſit mihi gloriari, niſi in gloria illorum, quibus Propheta congratu-

Pſal. 88. *nu.* 17. & *num.* 18. lans ait: *Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur.* Et infert: *Quoniam gloria virtutis eorum tu es.* Pulchrè non eorum, ſed virtutis eorum gloria commendatur.Quæ enim ſine virtute eſt gloria, profectò indebita venit,præproperè affectatur, periculosè captatur. Virtus, gradus ad gloriam: virtus, mater gloriæ eſt. Fallax gloria,& vana eſt pulchritudo, quam illa non parturiuit. Sola eſt, cui gloria iure debetur,& ſecurè impenditur.

Videnda ſunt quæ habet Auguſt. in Pſal.85.ad illa verba: *Lætifica animam ſerui tui.* Solus enim, inquit *Pſal.* 85. *num.* 4. Auguſtin.tu es iucunditas: amaritudine plenus eſt mundus. Quia tu Domine ſuauis, & mitis, tanquam tædio affectus ex amaritudine terrenorum indulcari voluit, & quæſiuit fontem dulcedinis, & in terra non inuenit: quacumque enim ſe vertebat, ſcandala, tribulationes,&c. inueniebat. In quo homine ſecuritas? De quo certum gaudium, nec de ſeipſo vtique,quantò magis de alio? Aut mali ſunt,& neceſſe eſt eos pati, ſed ſperare, quia poſſunt mutari. Aut boni ſunt, & ſic eos oportet diligere, vt timeamus quia poſſunt mutari, ne mali ſint; ibi malitia eorum facit amaritudinem animi, hîc ſolicitudo, & timor ne labatur, qui benè ambulat. Quocumque enim cor ſe conuerterit in terrenis rebus amaritudinem inuenit, vnde dulceſcat, non habet, niſi leuet ſe ad Deum. Attendat ergo, & videat homo quanta aguntur in corde humano, quemadmodum, ipſæ plerumque orationes impediantur vanis cogitationibus, ita vt vix ſtet cor ad Deum ſuum, & vult ſe tenere, vt ſtet, & quodammodo fugit à ſe,&c.

Similia ſunt quæ habet Pſal. 86. ad illa verba numeri 16. *Beatus populus, qui ſcit iubilationem*; vbi ait. *Pſal.* 86. *num.* 16. O beate popule, puta intelligis iubilationem? Nullo modo beatus es,

niſi

niſi intelligas iubilationem. Quid eſt niſi intelligas iubilationẽ? Scias vnde gaudeas, quod verbis explicare non poſſis. Gaudium enim tuum non de te, vt qui glorientur in Domino glorientur. Noli ergo exultare in ſuperbia tua, ſed in gratia Dei. Vides ipſam gratiam tantam eſſe, cui linguæ explicandæ non ſit idonea, & intellexiſti iubilationem. Denique ſi intellexiſti in gratia iubilationem, ipſius gratiæ audi commendationem. Beatus certè populus ſciens iubilationẽ. Quam iubilationem? Vides ſi non de gratia, vides ſi non de Deo, & omnino non de te? *Domine in lumine vultus tui ambulabunt.* Thabor ille veniens, niſi in lumine vultus tui ambulet, vento ſuperbiæ lucerna extinguitur. *Et in nomine tuo exultabunt tota die.* Thabor ille, & Hermon in nomine tuo exultabunt. Si volunt, tota die in nomine tuo: ſin autem exultabunt in nomine ſuo, non tota die exultabũt. Non enim in gaudio perſeuerabunt, quando de ſe ipſis gaudebunt, & per ſuperbiam cadent. Ergo vt tota die exultent, in nomine tuo exultabunt. Beatus populus non neſciens, ſed ſciens iubilationem, vnde debet iubilare, vnde debet exultare, niſi in nomine tuo ambulans, in lumine vultus tui? Sic Auguſtin. oſtendit in quo conſiſtat verum gaudium, & lætitia, qua item ratione perſiſtere poſſit, ne in amaritudinem conuertatur: cætera enim bona cùm falſa ſint, ſi diutiùs guſtentur, externa dulcedo quàm citiſſimè in amaritudinẽ amariſſimam conuertitur, ſicut videre eſt in Ezechia, dum in præſenti conqueritur gaudium, tranquillitatem, & pacem, qua fruebatur, conuerſam eſſe in amaritudinem.

Et vt adhuc perſiſtamus in doctrina Auguſtini, optima ſunt quę habet in Pſal. 4. oſtendens quomodo ſola interna bona veram lætitiam, & dulcedinem contineant, etiam confitentibus ipſis mundi dilectoribus, qui in mediis temporalibus proſperitatibus vera adhuc bona quęrunt, dum experiuntur terrena omnia, quæ contrectant, neque vera bona, neque dulcia eſſe, cùm neq; appetitũ ſatient, neque amaritudinibus careant. Sic ergo habet ad illa verba: *Dediſti lætitiã in corde meo.* Non ergo, inquit, foris quęrenda eſt lætitia ab his, qui adhuc graues corde diligunt vanitatem, & quęrunt mendacium, ſed intus vbi ſignatum eſt lumen vultus Dei. In interiore enim homine habitat Chriſtus, vt ait Apoſtolus. Ad ipſum enim pertinet videre veritatem, cùm ipſe dixerit: *Ego ſum veritas.* Et cùm loquebatur in Apoſtolo dicente: *An vultis experimentum eius accipere, qui in me loquitur Chriſtus?* Non eis foris vtique, ſed in ipſo corde, id eſt, in illo cubili, vbi orandum eſt, loquebatur. Sed homines temporalia ſectantes, qui certè multi ſunt, nihil aliud nouerunt dicere, niſi, quis oſtendit nobis bona? Cùm vera, & certa bona intra ſemetipſos videre non poſſint. Itaque conſequenter de his rectiſſimè dicitur, quod adiungit. A tempore frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt. Non enim vacat, quod additum eſt, ſui. Eſt enim & frumentum Dei. Siquidem eſt panis viuus, qui de cœlo deſcẽdit. Eſt enim vinum Dei. Nam *inebriabuntur*, inquit, *ab vbertate domus tuæ.* Et eſt oleum Dei. De quo dictum eſt; *Impinguaſti in oleo caput meum.* Iſti autem multi, qui dicunt, *quis oſtendit nobis bona*, & regnum cœlorum intra ſe eſſe non vident, à tempore frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt. Non enim multiplicatio ſemper vbertatem ſignificat, & non plerumque exiguitatem: cum dedita temporalibus voluptatibus anima ſemper exardeſcit cupiditate, nec ſatiari poteſt, & multiplici, at-

Pſ. 4. n. 7.

Epheſ. 3.

Ioan. 14.

2. Cor. 13.

Pſal. 35.

Pſal. 22.

Luc 17.

que ærumnoſa cogitatione diſtenta, ſimplex bonum videre non ſinitur. Sapien. 9. Qualis eſt illa, de qua dicitur: *Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem.* Talis anima temporalium bonorum deceſſione, & ſucceſſione, ideſt, à tempore frumenti, vini, & olei ſui innumerabilibus complecta phantaſmatibus ſic multiplicata eſt, vt non poſſit agere, Sapien. 1. quod præceptum eſt: *Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum.* Iſta enim multiplicitas illi ſimplicitati omnino aduerſa eſt. Et ideò iſtis relictis, qui multi ſunt, multiplicati, ſcilicet, temporalium cupiditate, & dicunt. Quis oſtendit nobis bona? Quæ non oculis foris, ſed intus cordis ſimplicitate quęrenda ſunt; vir fidelis exultat, & dicit: In pace in id ipſum obdormiam, & ſomnum capiam. Rectè enim ſperatur à talibus omnimoda mentis alienatio à mortalibus rebus, & miſeriarum huius ſeculi obliuio, quæ nomine obdormitionis, & ſomni decenter, & propheticè ſignificatur, vbi ſumma pax nullo tumultu interpellari poteſt, &c.

Prohibuit olim Deus ſibi offerri Leuit. 2. num. 11. mel. Leuit. 2. Cuius rei rationes accuratè congerit ibi Lorin. & nos variis in locis plures adduximus, modò ea inſeruit, quod ſcilicet, mel voluptatis indicium ſit, quæ ex terrenis deſumitur; hæc autem ſummè Deo diſplicet, in quo ſolo vera dulcedo, & gaudium reperitur; cæteræ enim dulcedines, falſæ omnino ſunt, & plenæ amaritudine amariſſima, quæ in media falſa dulcedine reperiuntur, quod argumentum proſequitur Chryſoſt. tom. 2. homil. 2. in Marc. in med. verſans eundem locum Leuitici dicens: Mel nunquam in ſacrificiis oblatum legimus. Miretur aliquis, & dicat, quare cùm oleum, cùm ſimila, cùm aries, cùm agnus, cùm ſanguis pecudum, cùm cætera offeruntur in ſacrificio Dei, mel tantùm non offertur? Denique & quod dicit: *Et quodcumque offertur ſale conditum, offertur in ſacrificio, & ſermo veſter ſemper ſit ſale conditus.* Mel penitus non offertur. *Et quodcumque contigerit,* inquit, *immundum erit.* Mel ſanè voluptatis indicium eſt & ſuauitatis; ſemper enim voluptas mortificat, ſemper voluptas Deo non placet; quodcumque dulcedinem habet, in Dei ſacrificiis non offertur. Mel quidem ipſum videtur dulce eſſe, & ſenſum ſuauitate demulcens; ſicut & voluptas, ſicut & libido, ſicut & laſciuiæ. Mel videtur quidem inde confectum eſſe de floribus, ſed ſi reſpicias inter ipſos flores, & cadauera, & putredines habere, & cætera huiuſmodi. Ergo mel non ſolùm de floribus, ſed & de quocumque voluptuoſo eſt. Videtur quidem ſuaue eſſe, ſed ſi diſcrimen reſpicias, mortiferum eſt.

Similia ſunt quæ in hanc ſententiam dixit Philo libr. de Offerendis victimis mel, ſcilicet, vetitum imponi altari, quia collectrix *eius apis* animal eſt impurum, natum è putribus boum cadaueribus: at dulcedo quæ ortum habet ex impuris, quæ fundatur in terrenis, quæ deſinit in abſynthium, & amaritudinem, à diuino cóſpectu relegatur, apud quem ſola vera dulcedo, gaudium, & lætitia reperitur. Qua de re videndus Chryſoſt. tom. 3. homil. 13. in Actor. Apoſtol. in med. vbi oſtendit quanta ſint Sanctorum gaudia ex maxima lætitia, qua perfunduntur in ipſis preſſuris, & laboribus, quæ amariſſima ſunt; qui enim dulcedinem in ipſa amaritudine inueniunt, profectò multò maiorem inuenient in ipſo dulciſſimo Deo, eiúſque gratia, & charitate. Sic verò habet: Stet quis ex Principibus, magnas poſſideat opes,

opes, ciuitatem inhabitet Regiam, negotium cum nullo habeat, delitietur ſolùm, & huic rei ſoli vacet, ſedẽs in vertice honorum, deliciarum, ac diuitiarum: opponat autem illi quis Petrum in vinculis, & ſexcentis moleſtiis, ſi placet, & hunc inueniemus multò magis in delitiis: nam quando tanta gaudij abundantia erit, ſicut oblectari in vinculis, cogita quanta erit gaudij magnitudo. Sic ille infert ex gaudio Sanctorum in amaris, quanta ſit dulcedo in verè dulciſſimo, & ſuauiſſimo Deo, eiúſq; bonis. Ideóque idem Chryſoſtom. Proœmio in Epiſtol. Pauli in fin. ait: Si voluptate frui volumus; ante omnia alia fugiamus vitium, virtutemque ſectemur, aliter enim nobis non licet voluptatis participes fieri, quo nomine & Paulus dicebat Galat. 5. *Spiritus autem fructus eſt dilectio, lætitia, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas*, &c. Nam cætera bona etiam ſi quid gaudij, & lætitiæ videantur habere, falſa vtique, & caduca lætitia eſt, quæ breuiſſimo clauditur fine, vt in amaritudinem deſinat, & acerbitatem, quod optima ſimilitudine aperit Chryſoſt. citata homil. 13. in Act. Apoſtol. eorum ſcilicet, qui ſcabiem habent, dum enim radunt illam, videntur ſibi aliquam delectationem habere, ſed quantò magis radunt, vnguibuſque aperiunt pro delectamento, tantò ſibi maiorem perniciem afferunt, & dolorem poſtea, ac cruciatum ſuſtinent; ſic & delectatio gaudium & dulcedo temporalis, quanto magis quis illa corripitur, ac fulgore externo decipitur, tanto maiori poſtea dolore afficitur, dũ pacem quam diuturnam ſibi reputabar, poſtea amariſſimam amaritudinem malo ſuo, experitur. Sic verò habet Chryſoſt. Si diuites habent aliquid voluptatis, haud mirum eſt; nam & qui ſcabie pleni ſunt, ſunt in magna voluptate; quod autem & diuites ab illis non differant, & ſit illis eiuſmodi anima, manifeſtum inde: contriſtant illos curæ, attamen volunt in illis detineri, voluptatem momentaneam, &c.

Galat. 5. num. 22.

Videnda ſunt quę in hanc ſententiam habet idem Chryſoſt. homil. 1. in Ioan. vbi falſitatem temporalium docet, eámque tantam deſcribit, vt omni prorſus excuſatione apud Deũ careamus, ſi ab illis nos ſeduci permittamus, cùm tam citò omnis eorum dulcedo in amaritudinem deſinat. Similiáque habet homil. 59. in Matth. vbi magnatum ſuperbiam, & elationem aſſerit eſſe inſaniam, eóque maiorem, quò magis ea voluntaria eſt, & ex effectu, ac exitu illius in aliis conſpecto, omni prorſus excuſatione careat.

Videndus etiam in hanc ſententiam. Simplicius in Epictetum in cap. 24. vbi aſſerit vnicum bonum in honoribus, & diuitiis, ac proſperitatibus reperiri, eis ſcilicet, poſſe benefacere quandiu durant. In poteſtate, ait, nihil eſt, quòd ſit expetendum præter vnam benefaciendi facultatem, quam qui negligunt, eos & mala illius experiri, & bono penitus fraudari. Dum ſcilicet, credunt diutiùs poſſe permanere ea bona, quibus fruuntur, quæ tamen quàm citiſſimè auolant, & in amaritudinem, acerbitatem, & dolorem abeunt.

Dum itaque temporalia hæc bona, & proſpera pacem videntur habere, quietem, ac permanẽtiam, auolant, & ſui deſiderium tantùm relinquunt, & pro lætitia, quam afferebãt, mœſtitiam conferunt, ac pro dulcedine amaritudinem. Ludens proponitur Deus in orbe terrarum. Prouerb. 8. vbi Lyran. ait: Ludum faciens de orbe terrarum, qui ſimilis eſt ludo pilæ, quæ de vno transfertur in alium, ſecundùm quàm reuolutionem,

nem,quia regna terræ transfert, atque conſtituit de gente in gentem: ſecundùm quam expoſitionem conſtat dignitates, & honores perpetua iactatione ab vno in alium, deinceps in alios, aliósque verſari iugi viciſſitudine, & varietatê,quod bene proſequitur Baſil. in Pſal.33. ad illa verba: *Diuites eguerunt, & eſurierunt*;vbi ait: Hic nos ædificet ſermo ad corporis ſubſtantiam contemnendam, diuitiarum inconſtantiam nos edocens: opes enim dominos ſæpe mutant, quemadmodum inde huc,illuc exagitatæ perfluunt, &c. Vnde Dauid appellauit celſitudinem Regiæ dignitatis, ſecundùm quam cæteros homines excedebat, feſtinationem ſuam: pro eo enim, quod nos habemus Pſalm. 115. *Ego dixi in exceſſu meo.* Oleaſt. in cap.20. Deut. ad literam aduertit Hebr. haberi *becophzi*, ideſt, infeſtinati meo, aut dum feſtinarem,*omnis homo mendax*,ideſt, cùm vidiſſem hominis vitam, ac dies ſic feſtinare,dixi,ſeu aſſerui omnem hominem deficere, etiamſi ſtare videatur.Sic ille.

Exceſſus igitur,& dignitatum culmen,ac honorum faſtigium non ſedes, neque permanentia dici poteſt, ſed feſtinatio:feſtinant enim excelſa omnia,& properant in ruinam, & vt illarum quies, & pax in amaritudinem amariſſimam conuertantur:vnde hæc gloria,& externus fulgor eos tantùm decipit, qui mente,& intellectu laborant, quod bene proſequitur Chryſoſt. homil.2. in Ioan. poſt med.vbi loquens de iis,qui magiſtratus aucupantur, eíſve funguntur,eos conferunt cum iis,qui ebrietati, aut laſciuiæ ſtudent in hunc modum: Qui pecuniarum,aut vini,aut mulierum flagrant deſiderio, eáſq; ſectantur, nonnullam tamen cum damno voluptatem, licèt breuiſſimam, capiunt: quos verò hic morbus irritiuerit, hi ſemper omni priuati voluptate vitam viuunt quàm miſerrimam. Neque enim, quod tantopere exquirunt multitudinis gloriam aſſequuntur;ſed cùm ea frui videantur, ea tamẽ omnino carent:cùm id nulli prorſus gloriæ ſit adnumerandum. Ideóque non gloria,ſed inanis glorię opus appellatur.Inanem gloriam hãc maiores noſtri omnes meritò dixerunt: inanis namque eſt, nihil in ſe habens,neque clarum, neque glorioſum,tanquam perſonæ,quæ pulchræ quidem viſu, & decore, intus inanes reperiuntur.Quare cùm aſpectu ipſo elegantiores appareant, neminem tamen vnquam ad ſe amandum allexerunt. Ita, vel etiam miſerius, ea quæ à multitudine comparatur,gloria difficilem nobis, & violentum hunc affectũ ſignificat:aſpectu namque ſola pulchra,atque elegans videtur, intrinſecus autem non inanis modò, verùm etiam ignominioſa, crudelitatis,& violentiæ plena. Vnde igitur tam temerarius, tam inſanus abſque vlla voluptate affectus? Non aliunde ſanè,quàm à vili,& abiecto animo. Neque enim *fieri* poteſt,vt qui gloriæ dulcedine capitur, magnum aliquid, & egregium ſapiat, ſed ignominia illico ipſum notari neceſſe eſt, & animi abiecti,infamis,atque exigui exiſtimari.

Similia ſunt quæ habet idẽ Chryſoſt.homil.80. in Ioan. poſt med.dicens:Præterea & puellas excreta ornant, veras autem, & pulchras neſciunt,& in multis aliis rebus itidem afficiuntur.Tales nonnulli nunc viri reperiuntur, nulla his cœleſtium cura, ſed ad lutea, tanquam pueri obſtupeſcunt, & terrenis diuitiis blandiuntur, & gloriam, & voluptates huius ſæculi magni pendunt,quæ ita puerilia ſunt,vt illa. Quæ verò & vitæ, & gloriæ, & requietis cauſa ſunt non curant; ſed vt pueri, his priua-

ti

ti deflent, illa autem nec deſiderare quidem norunt:ita & multi in ætate prouecta.Ideò inquit: *Nolite pueri fieri ſenſibus.* Pecunias concupiſcis,non diuitias permanentes, ſed pueriles ludos. Si quem plumbeũ nummum admirantem,& ad eum colligendum inclinantem ſe videres, nónne eum quàm pauperrimum iudicares? Tu autem etiam viliora congregans inter diuites te annumeras? Er qua hoc ratione nititur? Illum namque diuitem dicimus, qui omnia præſentia contemnit. Nemo parua hæc,argentum, aurum, & huiuſmodi imaginarias diuitias ridere poterit, niſi maiorum deſiderio teneatur, quemadmodum, neque plumbeum nummum, niſi aurea poſſideat. Tu quoque cùm videris hominem vniuerſum orbem prætercurrentem, & negligentem, nulla alia cauſa eum facere putato, quàm quod ad maiora reſpicit,&c. Tunc addit: Quare vos hortor, atque reobſecro, ne nobis ipſis ſimus detrimento, nevè pro luto ſupernis nos theſauris fraudemus, & culmorum,& palearum plena naui portum ſubeamus,&c.

Videnda ſunt quæ habet idẽ Chryſoſtom.lib.2.de Prouident.in fin.vbi Regnum appellat curarum, & vigiliarum examen, & ponderans verba illa Eccleſiaſt.1. *Vanitas vanitatum,& omnia vanitas*,ait:Quòd ſi is,qui præſentis vitæ voluptates præ cæteris hominibus fuerat expertus, hanc aduerſus illam (ſcilicet mundanam requiem, & tranquillitatem, de qua ibi loquitur)ſententiam tulit: multò magis nos ita affici, & ſentire conuenit, quibus nihil eſt cõmune cum terra, quibúſque in ſuperna inſcribi ciuitate feſtinare, totúmque illuc animum transferre iuſtum, atque imperatum eſt. Et libr.3. de Prouid. poſt med. loquens de Dauid,eiúſque Regno, tandem ait: Ipſius aduerſos

Eccleſ. 1. num. 1.

omnes caſus mœroriſque cauſas diligentiùs enumerare poſſibile nõ eſt: neque enim omnes conſcriptæ ſunt, verùm ex ipſius lamentis, & gemitibus poſſumus conijcere, calamitatũ quoque omiſſarum magnitudinem, vtque iuſtus ille nunquam plangere, ac dolere deſierit. Quid enim ille ait? Pſal.89. *Dies annorum noſtrorum in ipſis 70.anni.Si autem in potẽtatibus octoginta anni,& quod in his eſt ampliùs labor,& dolor.* Sin verò tu dixeris;per hæc illum verba non ſuam ſolùm, ſed communem vitam omnium deprehendiſſe: plus aliquid, quàm ego velim, concedis, plurimiſque nos controuerſiis liberas, ipſe cõſentiens nõ illius ſolùm, ſed nec alterius quidem cuiuſquam vitam inueniri poſſe,cuius non multò ſint plura triſtia, ac difficilia, quàm læta, & iucunda. Siquidem ille,vt tu quoque ritè confiteris, non ſuas ſolùm calamitates, ſed aliorum quoque in communi conſiderans; ita demum hanc ſententiam tulit, eadem ferè, quæ Patriarcha locutus,niſi iſte maiori cum vehementia. Quam enim ille de ſe, iſte de omnibus protulit. Aiebat ille Geneſ.47. *Parui,& mali ſunt dies mei*; hic autem: *Dies annorum noſtrorum in ipſis 70. anni*; hoc eſt, omnium hominum,& quod plus his eſt,labor,& dolor,&c. Quibus oſtendit nullam prorſus in vita noſtra quietem,& pacem reperiri, ſed iugẽ afflictionem, & amaritudinem: & in ipſis etiam dignitatibus, & honoribus hoc expreſſiùs videre eſt; facilè enim tranſeunt, & amariſſimam relinquunt amaritudinem. Illud quidem probat Ambroſ.in c.4. Lucæ,vbi ait: Quid ſeculi poteſt eſſe diuturnum, cùm ipſa diuturna non ſint ſecula. Dignitas ſecularis ad vſum fragilis, inanis ad fructum eſt,&c.

Pſal. 89. num.10.

Geneſ.47. num 9.

Gen.37.felicitas,& dulcedo ſplendẽtis fortunæ ſignificata eſt Ioſepho in

Geneſ.37. num.9.

in Sole, Luna, & ſtellis, ſicut ibi oſtendunt Abulenſ. Lyran. & Caiet. Videndúſque erit Pererius ibi diſp. 5. quod ea maximè ratione factum exiſtimo, quòd ſicut illa omnia perpetua motione, imò appoſitis lationibus feruntur, ſic & dignitates ſeculi nullam prorſus quietem habent, aut permanentiam: ſicut enim corpora cœleſtia ſuos motores ſortiuntur, qui intelligentiæ dicuntur; immotúſque motor regna, & coronas vertit, & tranſuertit, illud Daniel. 2. *Ipſe mutat tempora, & ætates, transfert regna, atque conſtituit.* Et Daniel. 4. *Dominatur Excelſus in regna hominum, & cuicumque voluerit dabit illud, & humillimum hominum conſtituet ſuper eum.* Et n. 18. *Tibi dicitur Nabuchodonoſor Rex. Regnum tranſibit à te, & ab hominibus eycient te; donec ſcias quod dominetur Excelſus in regno hominum, & cuicumq; voluerit, det illud.* Et Eccleſiaſt. 10. Syracides ait: *Regnum à gente in gentem transfertur, &c.* Quòd ſi vis euerſiones, & conuerſiones videre diuinitus factas, audi Iſai. cap. 3. à nu. 4. & Iſai. cap. 47. n. 13. vbi Deus reprehendit Babylonē quæ ex calculis Aſtrologorum perpetuum imperium ſibi promittebat, & Iob 12. n. 18. vbi Iob de Deo ait: *Baltheum Regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorū, ducit Sacerdotes inglorios, & optimates ſupplantat. Effundit deſpectionem ſuper principes, & eos, qui oppreſſi fuerant, releuans, &c.*

Daniel. 2. num. 1. *Daniel. 4. num. 14.* *Sup. n. 18.* *Eccl. 10. num. 8.* *Iob 12. num. 18.*

Hinc igitur Plato lib. 8. de Repub. dixit: Difficile quidem eſt benè conſtitutam ciuitatem è ſuo ſtatu moueri: verùm cùm omne, quod genitum eſt, corruptioni ſit obnoxium, talis etiam conſtitutio ſemper manere non poterit, ſed ſoluetur, &c. Hoc teſtatum faciunt quamplurimæ nobiles ruinæ Aſſyriorum, Medorū, Perſarum, Macedonum, aliorúmque imperiorum, vrbiū infinitarum, & cum primis magnæ illius ciuitatis Niniue, de qua Pauſan. in Arcad. ita ait: Omnium, quas vnquam ſol aſpexit, maxima Niniue, quàm præter muros nihil reliqui ſuo tēpore habuiſſe aſſerit. Et caput omnium Roma, nunquid non funditus aliquoties concluſa, vaſtata, deleta? Nam in ipſa adoleſcentia à Gallis direpta fuit, & incenſa anno poſtquā condita fuerat circiter 360. poſtea verò ſub Nerone iterùm graue incendium paſſa eſt, quippe quod ex 14. vrbis regionibus quatuor modò integræ remanſere. Rurſus à Gothis, duce Totila, muris, ac turribus ſolo adæquatis, concremata fuit: quæ ſucceſſu temporis inſtaurata, iterùm Alarici Regis ductu capta fuit, direpta, & incenſa. De pulchra Hieroſolyma videndus Ioſeph. lib. 6. & 7. de bello Iudaicō; de Aquitania ſic habet Proſper lib. de Rect. iudic. & prouident. Dei hos verſus.

——— Heu cæde decenni
Vadalicis gladijs ſternitur, & Geticis
Non caſtella petris, non oppida montibus altis
Impoſita, aut vrbes amnib⁹ æquoreis:
Barbarici ſuperare dolos, atque arma furoris
Evaluere omnes vltima pertulimus.

Ea autem facilitate Deus regna diſſipat, conterit, & in nihilum redigit: vt de Pharaone, populóque eius ſupplicium ſumant ranæ, muſcæ, locuſtæ: exercitúmque omnino extinguat aqua: ſicut etiam plures vrbes, vrbiúmque incolas ab informibus animalibus vexatas memorat Plinius ex M. Varrone lib. 8. naturalis hiſtor. cap. 29. nimirùm à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidum, è talpis in Theſſalia, ab ranis ciuitatē in Gallia pulſam, ab locuſtis in Africa; ex Gyarō Cycladum inſula incolas à muribus fugatos; in Italia Amyclas ab ſerpentibus deletas; & citra Cynamolgos Æthiopas latè deſertam eſſe regionem ab ſcorpionibus,

&

& ſolpugis gẽte ſublata, & à ſcorpionibus abactos Trerienſes author eſt Theophraſtes. Itaque ex Dei decreto, ſicut dixit Lucret. augeſcunt aliæ gentes, aliæ minuuntur, *ſolus ipſe Rex Regum, & Dominus dominãtium habet immortalitatem, cui honor, & imperium in ſempiternum.* Vnde Auguſt. 3. de ciuit. c. 14. ad med. ait: Metellum Syracuſanam ciuitatem recolentem, poſt eam deuictam, eius paulo antè culmen, & gloriã ſub manus ſuas ſubitò concidiſſe, lachrymatum fuiſſe: ea quippe eſt maieſtatum omniũ temporalium conditio, vt breui concidant, & in puluerẽ, ac amaritudinem tranſmutẽtur, qua de re videdus idẽ Aug. c. 15. vbi Romanorum Regum vitas, exitúſque refert, & confert.

1. Tim. 6. num. 16.

Hinc eſt quod LXX. Interpretes apud Iob c. 31. *Si vidi Solẽ cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè*: exiſtimaſſe videntur proponi ibi à Iob peculiarem quandã rationem, qua ipſe vtebatur ad cõtemnendam Regiam maieſtatem, & celſitudinis dulcedinem, nam ipſi legunt: *Annon videmus Solem, qui lucebat, deficientẽ, Lunam autem decreſcentẽ? Non enim in eis eſt.* Vbi videtur Iob teſtari ſe nullatenùs adoraſſe ea quæ nullã prorſus habẽt permanentiam; non enim in eis eſt, quaſi dicat, non habent eſſe, neque de eis poteſt dici quod fuit. Vbi Olymp. Nõ enim in eis eſt, ſed in eo, qui ordinauit, & cõſtituit. Vt dictũ ſit hoc à Iob per alluſionem ad illud, quod Deus de ſeipſo dixit: *Ego ſum qui ſum*: at cæteræ dominationes, & poteſtates ferè nõ ſunt, cùm nullibi ſint, aut permaneant: vbi Chryſoſt. relatus à Pineda ait: Si ea, quæ in cœlo ſunt, aſtra vtique lucentia, viciſſitudini tamẽ ſunt obnoxia, Sol enim deficit, & Luna minuitur, annon extremæ hoc fuerit dementiæ, quæ terrena ſunt, ea ſtabilia, ac firma putare: Hæc nimirũ cauſa erat, cur illum (ſcilicet Iobum) humana hæc bona, neque oblectarẽt præſentia, neque abſentia angerent. Et ſubiũgit ſtatim. Si id, quod vſque adeo vtile, ac neceſſarium eſt, quo ſublato, vita eſt erepta mortalibus, commutationem tamen admittit, multò magis ea admittent, quæ tum ſuperuacanea ſunt, &c. Et Olymp. ſic explicat. Vt Sol deficit, ac Luna diuino iuſſu cõſeneſcit, ſic ego quoque de diuitiis, tanquam de re, quæ nuſquã cõſiſtit, cogitabam, illúdque didici nequaquam eſſe mẽtis aciem in incertas opes intendendam, &c. Addit verò Iob num. 27. *Et lætatum eſt in abſcondito cor meum.* LXX. habent, *Si deceptum eſt clam cor meum.* Symmach. *dilatatum eſt*, quaſi tumens præ opum magnitudine: vbi vides huiuſmodi tumorum elationem, & lætitiam in dignitatibus, & proſperis ſucceſſibus eſſe potiùs deceptionem, quarum perpetuam vagationem, & circumlationem tanquam corporum cœleſtium benè depingit Græcus orator Iſocrates orat. Areop. dicens: Quamplurima ſunt exempla, quæ docent ne dum priuata res, ſed etiam publicas frequentiſſimis mutationibus eſſe expoſitas: nam & nos vaſtata à barbaris, vrbe (ſcilicet Athenienſi) ob cautam, & diligentem rerum adminiſtrationem, Principes Græcorum euaſimus: cùm autem nos potentia eſſe præditos inſuperabili putaremus, vrbis excidium vix euitauimus. Et Lacedæmonij ex obſcuris olim, & paruis oppidulis progreſſi, vitæ modeſtia, & diſciplina militari Peloponneſum ſubegerunt: poſt autem faſtu, & ſuperbia elati, cùm terræ, maríſque imperium adepti eſſent, eadem, quæ nos, diſcrimina ſubierunt. Quiſquis igitur huiuſmodi mutationes non ignorat, & cùm tantas opes tam ſubitò euerſas videat, præſenti ſtatui tamen confidit, incogitans eſt, &c.

Iob 31. num. 26.

Hanc

Hanc igitur inſaniã, & deceptionẽ à ſe prorſus abieciſſe teſtatur Iob. Vnde Chryſoſt.homil.22. in Matth. antè med. ait: Iob erat quidem diues, non tamen pecuniæ ſeruiebat, ſed habebat diuitias, eiſque vt congruit, imperabat: nec erat famulus earum profectò, ſed dominus. Sicut enim alieni patrimonij diſpenſator, ita illa omnia poſſidebat, non modò aliena non rapiens, ſed propria quoque indigentibus largiens, quodque his maius eſt, nec habere ſe illa gaudebat, quòd hinc intelligitur. Si lætatus ſum, inquit, quia mihi eſſent multæ diuitiæ. Vnde etiam conuenienter, quia gaudium de poſſeſſione non habuit, dolorem de amiſſione non pertulit. At non tales noſtra ſunt ætate locupletes, ſed captiuis omnibus deteriùs affecti: & ſicut cuidam tyranno tributa pendentes non quieſcunt à miſeria ſeruitutis: quaſi enim arcem quandam, ita eorum mentem amor auri inſedit. Vnde per dies ſingulos præcepta eis plena iniquitatis imponit, nec eſt omnino aliquis, qui non obediat imperanti. Sic ille oſtendit Iobum neque lætatum fuiſſe in diuitiis, neque eis ſubditum, quod maximum malum eſt diuitum, Principum, ac Regum; inde Paulin. epiſtol. ad Romanianum ait: Blandum nomen honos, mala ſeruitus, &c. Et Philo lib. de Ioſeph. Non vnus, inquit, eſt Dominus tractantium Remp. ſed vulgus; aliis poſt alios dominis ſuccedentibus, &c.

Dignitates itaque, & honores potiùs captiuitates ſunt, & humiliationes, ſed nullam pacem, & quietem afferunt; vnde qui prudens eſt, & ſcientia præſtat, eis minimè delectatur, & fidit, ſicut benè dicit Baſil. homil. cui titulus eſt. Non adhærendum rebus ſecularibus poſt princ. vbi ait: Oportet itaque nos ſiquidem tuto propoſitam vitæ noſtræ viã percurrere, & animam noſtrã, ſimul ac corpus Chriſto ſiſtere: & victoriæ coronas apprehendere voluerimus, animi oculos perpetuo vigiles circumquaque deducere, & quidquid iucũdum apparet, mox ſuſpectũ habere, & prętercurrere, nec aliquam illi cogitationem applicare, etiamſi aurum copioſè propoſitum videatur, & idoneum, quod à volentibus tollatur (diuitiæ namque, ſi affluant, nolite illis cor apponere) etiamſi quaſcumque delitias terra proferat, & pretioſa tabernacula oſtentet (noſtra enim conuerſatio in cœlis eſt) etiamſi choreas, comeſſationes, ebrietates, &c. Sub his namque omnibus ita iucundis latebras ſuas habet communis noſter hoſtis, &c. Et poſt multa addit. Hoc ſanè puto omnibus, etiam idiotis cognitum eſſe, quòd nihil eorum, quæ in hac vita iucunda ſunt, & quorum gratia plerique inſaniunt, verè noſtrũ ſit, aut fieri ſoleat, ſed omnibus ſimul aliena videantur, tam qui illis frui putantur, quàm qui ne attingunt quidem, quòd ibi probat, poſſetque probare ex noſtro textu, vbi Ezechias amaritudinem ſuam amariſſimam dicit, qui pacem ſuam minimè dixerat; etenim magis noſtra ſunt amara, quàm dulcia, & quæcumque tandem aduerſa ſunt, noſtra propria dicere poſſumus; non ſic verò quæ proſpera ſunt, vnde in eis, veluti in alienis, minimè complacere, aut delectari, pacémve arbitrari licet.

Hoc affecutus Seneca lib. 1. de Trãquillitate vitæ c. 11. poſt med. ait: Quæ ſunt diuitiæ, quas non egeſtas, & fames, & mẽdicitas à tergo ſequatur? Quæ dignitas, cuius non prætextam, & angulare, & lora patritia, & ſordes comitentur, & expoſtatio, notæ, & mille maculæ, & extrema contemptio? Quod regnum eſt, cui non parata ſit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magnis iſta

inter

interuallis diuiſa, ſed horæ momentum intereſt inter ſolium, & aulam ingenuam. Locuples es, nûquid dicitur Pompeio? Cui cùm Grauius vetus cognatus, hoſpes nouus aperuiſſet; Cæſaris domum, vt ſuam clauderet, defuit panis, & aqua, &c. Quibus oſtendit omnia proſpera, & ſuprema mundi in aduerſa tandem deſinere, & maxima claudi amaritudine.

His coniungenda ſunt quæ habet idem Seneca eodem lib. cap. 10. poſt princ. vbi oſtendit propterea à natura introductam fuiſſe côſuetudinem ſuſtinendi perpetuas moleſtias, & infortunia ab ipſa natiuitate noſtra, quò illis tolerandis aſſuefacti meliùs poſſemus ferre iuges acerbitates, quæ niſi caderent in animum iam induratum laboribus, profectò minimè tolerari poſſent: Cogita, inquit ille, impeditos ideò ægrè ferre onera, & impedimenta crurium: deinde vbi non indignari illa, ſed pati propoſuerunt, neceſſitas pariter ferre docet, conſuetudo facilè. Nullo meliùs nomine de nobis natura meruit, quàm cùm ſciret quibus ærumnis naſceremur, calamitatum mollimentum côſuetudinem inuenit, citò in familiaritatem grauiſſima adducens, nemo duraret, ſi rerum aduerſarum eandem vim aſſiduitas haberet, quàm primus ictus. Omnes cum fortuna copulati ſumus. Aliorum aurea catena eſt, & laxa; aliorum arcta, & ſordida. Alium homines, alium opes vinciunt. Quoſdam nobilitas, quoſdam humilitas premit. Omnis vita ſeruitium eſt. Aſſueſcendum itaque conditioni ſuæ, & quàm minimum de illa quęrendû: & quidquid habet circa ſe commodi apprehêdendum eſt. Nihil iam acerbum eſt, in quo non æquus animus ſolatium inueniat. Adhibe rationem difficultatibus: poſſunt & dura molliri, & anguſta laxari, & grauia ritè ferentibus minùs premere, &c.

Cùm verò & amara noſtra ſint, & aduerſa, inde eſt quòd ſicut homo nô penſatur, niſi ex ſuis, non verò ex alienis, ita dixerit eleganter Seneca hominem nô probari niſi aduerſis, non verò proſperis: ſic enim habet lib. de prouid. c. 4. in princ. Semper eſſe felicem, & ſine morſu animi velle tranſire vitam, ignorare eſt rerum naturę alteram partem. Magnus es vir: ſed vnde ſcio, ſi tibi fortuna non dat facultatem exhibendæ virtutis? Deſcendiſti ad olympia, ſi nemo præter te, coronam habes, victoriam non habes. Miſerum te dico, quòd non fuiſti miſer: tranſiſti ſine aduerſario vitam nemo ſciet quid poterit, neque tu ipſe. Gaudent magni viri aliquando rebus aduerſis non aliter, quàm fortes milites belli triumpho, & cætera, quæ in eandem ſententiam proſequitur, oſtendens hominem probari ex ſuis nempe aduerſis: ſi enim amaritudines æquo, fortique animo perferat, profectò probatus deprehenditur, non ſic verò ſi in eis concidat, & omnino corruat, quod etiam proſequitur idê Senec. lib. 2. de Tranquillitate vitæ cui titulus eſt, quòd in inſipientem non cadit iniuria.

Iuuat autem maximè ad toleranda aduerſa, ſi ea mente proſpera teneamus, & dulcia guſtemus, vt aduerſa item, & amara ſciamus quàm citiſſimè aducntura, quod bene deduci poteſt ex cap. 1. Geneſ. vbi Deus ait: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris volatilibus cœli, & beſtijs, vniuerſæq́; terræ.* Et n. 28. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram.* Geneſ. 1. num. 26. Aduertendum igitur eſt verbum Hebręû *vrdu*, pro quo habemus, *dominamini*, duplici ex radice poſſe deriuari. Etenim ſi ſit à radice *radah*, idem profectò eſt atque dominamini, ſiue imperatè, ſi verò à radice *iarad*, idem

ſignificat, atque decidite, ſiue cadite, aut deſcendite: quaſi prima mundi dominatione, prælatione, & præfectura docuerit Creator omniũ Deus idem eſſe aſcendere ad faſtigium honoris atque ab ipſo deſcendere, & cadere, quod dictum à Propheta videtur Pſal. 72. *Deiecisti eos dum alleuarentur*: vbi Agellius ait: In eo ipſo, quòd efferebantur, & extollebantur, deiecisti eos. Hebręi verò ſic hunc locum intelligunt: *Verumtamen in lubrico poſuisti eos*, vt ſcilicet de tanta felicitate caſu miſerabili laberentur, deiecisti eos in ruinas: felicitas eorum ſtabilis non erat, ſed pręceps, & lubrica; quales planè eſſe ſolent humanæ felicitates, quarum pax citò in amariſſimam amaritudinem conuertitur: quarum aſcenſum deſcenſus comitatur, & eleuationem humiliatio ſubſequitur. Tolluntur enim pleriq; in altum, vt lapſu grauiore ruant. Quod bene deſcribit Seneca lib. 1. de tranquillitate vitæ, cap. 10. poſt med. vbi ait: Sciamus omnia æquè leuia eſſe, extrinſecus diuerſas facies habentia, introrſus pariter vana. Nec inuideamus altiùs ſtantibus, quæ excelſa videbantur, prærupta ſunt. Illi rurſus, quos ſors iniqua in ancipiti poſuit, tutiores erunt ſuperbiam detrahendo rebus per ſe ſuperbis, & fortunam ſuam quàm maximè poterunt in planum deferendo. Multi quidem ſunt, quibus neceſſariò hærẽdum ſit in faſtigio ſuo, ex quo non poſſunt, niſi cadendo, deſcendere: ſed hoc ipſum teſtantur maximum onus ſuum eſſe, quod aliis graues eſſe cogantur, nec ſublatos ſe, ſed ſuffixos, iuſtitia, manſuetudine, humana lege, & benigna manu pręparēt multa ad ſequentes caſus præſidia, quorum ſpe ſecuriùs pendeant. Nihil tam æquè hos ab his animi fluctibus vendicauerit, quàm ſemper aliquem incrementis terminum figere; nec fortunæ arbitrium deſinendi dare, ſed ſe ipſos quidem vltro citra extrema hortentur conſiſtere. Sic ille.

Pſal. 72. num. 18.

Quia verò celſitudines dignitatum tantis periculis ſunt obnoxiæ, & in caſus decliues, inde eſt quod Auguſt. admiratur reperiri homines, qui poſſidentibus huiuſmodi honores inuideant, cùm potiùs eorum miſereri debuerint, qui inter caſus, & pericula verſantur. Sic verò habet ſerm. 53. de verbis Domini ſecundùm Ioan. poſt princip. Sunt qui de nobis ea ſentiunt, quæ ipſi diligunt, & in huius mundi quaſi proſperitatibus, quibus ingemiſcimus, inuident nobis. Ibi nos felices putant, vbi nos periclitamur. Felicitatem verò noſtram internam nec nouerunt, quia non guſtauerunt: quia verò quidquid nobis temporaliter mundus arridet, magis eſt periculum, quàm ornamentum noſtrum, neſciunt, quia iſta diſtinguere gaudia non nouerunt. Vnde hortamur charitatem veſtram, qui in ipſo corpore Chriſti ex eius munere, non meritis veſtris excellentiorem locum tenetis, &c. Facit etiam Paulini epiſtola ad Romanianum, vbi ait honoris ſinum vitreum eſſe, proindeque dum nos amplectitur, & ſinu ſuo recondit, tamen vitri inſtar mox frangitur ſinus illi, in quo ſe beari putat ille, cui proſperè arridet fortuna. Paulini hæc ſunt carmina.

Nunc tibi falſa placent bona, nunc rapit omnibus auris
Ambitus, & vitro fert caua fama ſinu.

Si inſuper recolamus dignitates, & ſupremos honores tempeſtates quaſdam eſſe, quibus perpetuò iactatur qui eas poſſidet, donec tandem demergatur. Vnde Gregor. 1. p. Paſtoral. cap. 9. ait: Quid eſt poteſtas culminis, niſi tempeſtas mentis? Adeóque proximos eſſe caſui, & interitui, vt id iam experiantur homines, dum

ad

ad illos prouehuntur ſicut aduertit idem Gregor.epiſt.5.ad Theoctiſtam Imperatoris ſororem, quod deducit ex illo Pſalm.72. *Deieciſti eos,dum alleuarentur.* Non dixit Pſalmographus, ait Gregor. deieciſti eos poſtquam alleuati ſunt, ſed dum alleuarentur; quia praui quique, dum temporali honore ſuffulti foris videntur ſurgere, intus cadunt. Alleuatio ergo ipſa ruina eſt. Hine iterum dicit Pſalm. 36. *Deficientes quemadmodum fumus deficient:* fumus quippe aſcendendo deficit, & ſeſe dilatando euaneſcit. Sic videlicet fit, eùm peccatoris vitam pręſens felicitas comitatur. Quia vnde oſtenditur, vt altus ſit, inde agitatur, vt non ſit. Hinc rurſus ſcriptũ eſt Pſalm.82. *Deus meus pone illos vt rotam.* Rota quippe ex poſterioribus attollitur, & in anterioribus cadit. Poſteriora autem nobis ſunt bona præſentis mundi, quæ relinquimus; anteriora ſunt æterna, & permanentia, ad quæ vocamur Paulo atteſtante ad Philipp.3. qui ait: *Quæ retro obliuiſcens, in ea, quæ ſunt priora, me extendens.* Peccator autem cùm in præſenti vita profecerit, vt rota ponitur: quia in anterioribus corruens, ex poſterioribus eleuatur. Nam eùm in hac vita gloriam percipit, quam relinquit; ab illa cadit, quæ poſt hanc venit, &c.

Pſal.72. num.18. — Pſal.36. num.20. — Pſal.82. num.14. — Philip. 3. num.13.

Hinc eſt quod Iſidor.3.de ſummo bono cap.51. ait: Quando quiſquam in ſuperiori conſtitutus eſt loco, tanto in maiori verſatur periculo. Et Aug.epiſt.144.ad Anaſtaſium. Mundus iſte perienloſior eſt blãdus, quàm moleſtus; & magis cauendus cùm ſe illicit diligi, quàm cùm admonet, eogitque contemni, &c. Similia ſunt quę habet Aug.epiſt.148.& ſerm.49. de diuerſis, & Bernard.epiſt.42. Vnde Greg.32.moral.c.17.ait: Omne, quod hîc eminet, plus mœroribus afficitur, quàm honoribus gaudet. Et Bernard. citata epiſt.42. Meditantibus honores blandiuntur: ſed onera penſantibus terrori ſunt, ac formidini, &c. Et 3. de conſideratione ſimilia pro hac re habet, atque ſer.6.in Pſal. Denique de dulcibus voluptatum gaudiis videndus erit Boëtius de Conſolat. quem refert D. Bonau. tom.1.c.6.de voluptate, vbi ait: Triſtes eſſe voluptatum exitus, quiſquis reminiſci libidinũ ſuarum, volet, intelliget, &c.

Quæ igitur pax, quæve dulcedo poterit reperiri in gaudiis, & proſperitatibus ſęculi, quę non potius tempeſtates diei poſſint, & amaritudines? Etenim Auguſt.8.confeſſ.cap.2. fatetur ſę diu quæſiiſſe in quo lætaretur, & pacem, ac quietem inuenire poſſet, nec tamen vnquam reperiſſe, ſic enim habet: Tu ſemper aderas miſericorditer ſæuiens & amariſſimis confuſionibus aſpergens illicitas iucunditates meas, ita vt quærerem ſine offenſione iucundari, & vbi hoc poſſem non inueni, &c. Nihil enim ſine amaritudine in hoc mundo reperitur, ſicut vel etiam Apuleus dixit lib.2. Floridorum, vbi ait: Verum verbum eſt profectò, quod aiũt: Nihil quidquam homini tam lætum diuinitus datum eſt, quin & admixtum ſit aliquid difficultatis, vt etiam in ampliſſima quæque lætitia ſubſit quæpiam, vel parua querimonia, coniugatio eſt quædam mellis, & fellis: vt ſi quid illud ſoluit, hoc adſtringat, &c.

Optimè hac de re philoſophatus Seneca lib.1.de tranquill.vitæ c.2.ad med. oſtendit quomodo pax, & tranquillitas in humanis rebus non reperiatur; ait ergo in hunc modum: Quęrimus quomodo animus ſęper ęqualis ſecundo curſu eat, propitiuſq; ſibi ſit, & ſua lętus aſpiciat, & hoc gaudiũ non interrumpat, ſed placido ſtatu maneat, nec attollens ſe inquam, nec deprimens. Id tranquillitatis erit. Quomodo ad hãc perueniri poſſit, in vni

vniuerſum quæramus. Sumes tu ex publico remedio quãtum voles. Totum interim vitium in medium protrahendum eſt, ex quo cognoſcet quiſque partem ſuam: ſimul tu intelliges quantò minus negotij habeas cum faſtidio tui, quàm hi, quos ad profeſſionem ſpecioſam alligatos, & ſub ingenti titulo laborantes, in ſua ſimulatione pudor magis, quàm voluntas tenet. Omnes in eadem cauſa ſunt, & hi, qui leuitate vexantur, ac tædio, aſſiduaque mutatione propoſiti, quibus ſemper magis placet, quod reliquerunt, & illi qui marcent, & oſcitant. Adijce illos, qui non aliter, quàm quibus difficilis ſomnus eſt, verſant ſe, & hoc, atque illo modo componunt, donec quietem laſſitudine inueniant: ſtatum vitæ ſuæ formando ſubinde, in eo nouiſſimè manent, in quo illos non mutandi odium, ſed ſenectus ad nouandum pigra deprehendit. Naturâ enim humanus animus agilis eſt, & pronus ad motus. Vt vlcera quædam nocituras manus appetunt, & tactu gaudent, & fœdam corporum ſcabiem delectat, quicquid exaſperat: non aliter dixerim his mentibus, in quas cupiditates, velut mala vlcera erumpunt, voluptati eſſe laborem, vexationemque. Sunt enim quædam quæ corpus quoque noſtrum cum quodam dolore delectãt: vt verſare ſe, & motare nondum feſſum latus, & alio, atque alio poſitum ventilari. Qualis ille Homericus Achilles eſt, modò pronus, modò ſupinus, in varios habitus ſe ipſe componens, quod proprium ægri eſt, nihil diu pati, & mutationibus, vt remedijs vti. Inde peregrinationes ſuſcipiuntur variæ, & littora pererrantur, & modò mari ſe, modò terra experitur, ſemper præſentibus infeſta leuitas. Aliud ex alio ſuſcipitur, & ſpectacula ſpectaculis mutantur, vt ait Lucretius, hoc ſe quiſque modo ſemper fugit. Sed quid prodeſt ſi non effugit? ſequitur ipſe, & vrget grauiſſimus comes. Itaque ſcire debemus non locorum vitium eſſe, ſed noſtrum. Infirmi ſumus ad omne tolerandum, non laboris patientes, nec voluptatis, nec noſtræ, nec vllius rei diutiùs. Hoc quoſdam egit ad mortem, quod propoſita ſæpè mutando in eadem re voluebantur. Sic ille oſtendit perpetuam agitationem rerum temporalium, in quibus nulla requies, nullàque pax reperiri poteſt, etiam qui illam quæſierit multis ac varijs itineribus, & mutationibus.

Omnia itaque mundi bona, proſpera, & læta in amaritudinem deſinunt, extremáque gaudij luctus occupat, vtinam, & non prima etiam: omnia facilè tranſeunt, quæ nos delectant, in ſolo Deo verum gaudium, vera etiam dulcedo reperitur, quæ nunquam excidit, aut finitur. In vtrumque videtur dixiſſe Dauid Pſalm. 15. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vſque in finem.* *Pſal.15. num.11.* Cætera gaudia, neque adimplent, neque vera gaudia ſunt, cùm mixtas ſecum deferant amaritudines, ſolum Dei gaudium & implet, & verum eſt. Hieron. vertit *Plenitudinem* (oſtendiſti) *lætitiarum ante vultum tuum,* id eſt, cùm præſens fuero, & ante faciem tuam. Clariùs, & & ſubtiliùs ad rem noſtram Hugo de ſancto Victore in Pſalm. cap. 15. In hac vita multa ſunt ſimul, quæ contriſtant, cum his, quæ lætificant, ita vt impleri lætitia hîc non poſſimus. Sic ille. *Delectationes in dextera tua.* Hieronym. *Decores in dextera tua æternos* (ſcilicet oſtendiſti) non ait delectatio, ſed delectationes; plures enim rationes gaudij, & lætitiæ in vno Deo reperiuntur vſque in finem, id eſt, in itinere huius vitæ vſque ad finem

nem gloriæ conſpectus Dei, quod Bernard. ſerm. de quadrageſima refert ad ſaporem ex bona conſcientia. Et Ambroſ. deducit ad contemplationem præſertim Verbi incarnati, cuius memoria, & meditatio animam dulcedine replet, & delectatione.

Stabilitatem verò, & durationem dulcedinis in Deo, boniſque ipſius repertæ benè deducit Bernard. ex illo Pſ.39. *Statuit ſupra petram pedes meos:* Sic enim ille habet ſer.61. in Cant. ante med. In foraminibus petræ paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum, vbi reponat pullos ſuos. In his ſe columba tutatur, & circumuolitantē intrepida intuetur accipitrē. Vox colūbæ. *In petra exaltaſti me.* Et item: *Statuit ſupra petram pedes meos.* Vir ſapiens ædificat domum ſuā ſupra petram, quod ibi nec ventorum formidet iniurias nec inundationū. Quid non boni in petra? In petra exaltatus, in petra ſecurus, in petra firmiter ſto, ſecurum petra refugium herinaceis. Et reuera vbi tuta, firmáque infirmis ſecuritas, & requies, niſi in vulneribus Saluatoris? Tantò illic ſecurior habitabo, quantò ille potentior eſt ad ſaluandum. Fremit mundus premit corpus, diabolus inſidiatur, non cedo: fundatus enim ſum ſupra firmam petram. Ego fidenter, quòd ex me mihi deeſt, vſurpo mihi ex viſceribus Domini, quoniam miſericordia affluunt, nec deſunt foramina, per quæ effluant.

Pſal. 39. num. 3.

Hæc eſt ratio cur Iob iuſtos appellauerit lapides ex mente Hieronymi, ratione ſcilicet firmitatis, qua Deo adhærent inconcuſſi, iugiter in eo delectati inamiſſibili gaudio; ſic enim Hieronym. interpretatur illud Iob 5. vbi poſtquam Sanctus Iob inconſtantiam impiorum deſcripſit, tandem ait; *Cum lapidibus regionum pactum meū.* Lapides, inquit Hieron. per metaphoram homines dixit ſtabiles, & quietos, qui ſunt vtique iuſti, & ſancti; hi namque in modum lapidum firmi in Deo ſunt per regiones varias conſtituti; cum his itaque habebis pactum ſolidæ charitatis, vt ab eis nunquam te aliqua tribulatio poſſit auellere, &c. Si igitur Sancti pro firmo ſolatio ſunt tribulatis, & afflictis eorum verum, & ſtabile eſt ſolatium, & gaudium, quippe qui Deo adhæreant, vt perpetua tranquillitate, & dulcedine fruantur. Hæc igitur gaudia quærenda ſunt, hæc bona promerenda, & in hac pace immorandum: qualibet enim alia pax amariſſimam habet amaritudinem, ſicut Ezechias teſtatur dicens: *Ecce in pace amaritudo mea amariſſima.*

Iob 5. nu. 23.

ANNOTATIO II.

Infelicitas eorum, qui aliquando fuêre felices, acerbiùs torquet, & angit.

EX eo etiam hòc in loco Ezechias pacem ſuam, & proſperitatem in amariſſimam amaritudinem conuerſam deplorat, quoniam eò acerbiùs torquent mala, quæ poſt maiora bona adueniunt, cruciant ſiquidem & præſentia mala, & memoria præteritæ proſperitatis, ideóque Deus puniens primum hominem ob peccatum admiſſum, *Eiecit eum è paradiſo, & collocauit ante paradiſum voluptatis*; quæ verba licèt obſcuriſſimam habeant ſententiam, & difficillimum explicatum, tamen apertè LXX. Interpretes ea coniungunt cum eo, quod præceſſit, ſcilicet *eiecit Adam*; volentes ea intelligi de Adamo, quem Deus cum

Geneſ. 3. num. 34.

è paradiſo eiecit, voluit tamen è paradiſi regione habitare, quò ſcilicet illius aſpectu, & amiſſæ felicitatis recordatione magis torqueretur. Et hanc LXX. verſionem, & intelligentiam ſancti Patres magni faciunt, & pleríque ſequũtur. Etenim Chryſoſt. hom. 18. in Geneſ. prædicta verba ſic legit, & exponit. *Eiecit Dominus Deus Adã, & habitare fecit eum è regione horti delitiarum.* Animaduerte, inquit, quòd Dominus noſter in ſingulis operibus miſericordiæ argumentum oſtendit, & ſingulę pœnarum ſpecies bonitate plenæ ſunt. Non enim hoc ſolum miſericordiæ, & benignitatis argumentum erat, quod emittebat, & eiiciebat, ſed & quod contra paradiſum illum habitare faciebat, vt iugem dolorem haberet, quotidie cogitans vnde exciderit, & in quem ſtatum ſe coniecerit. Et quamuis doloris grauiſſimi ſpectaculum erat, eſt tamen magnæ vtilitatis occaſio, vt dolens continuò aſpectu munitior, & cautior eſſet in aliis, ne iterùm in eadem peccata incideret. Nam quoniam cùm bonis frueremur neſciuimus ipſis, vt oportet, vti illorum priuatione emendati ſumus. Et Ambr. in Pſal. 38. in eodem ſenſu ait: Conſidera nunc mihi illum Adam de paradiſo eiectum, in caſtellum relegatum, ſpectantem vnde deiectus ſit, flentem vbertim quia reminiſcitur quid amiſerit, quóve deciderit, &c. Et ſerm. 4. in Pſal. 118. ad illa verba. *Adhæſit pauimento anima mea*; ait: Eiectus de paradiſo Adam deplorat, &c. Poſuit itaque Deus Adamum è regione paradiſi; vt ad conſpectum priſtinæ felicitatis acerbiùs tortus Deũ precaretur pro remiſſione, & diaboli inſidias præcauere diſceret.

Grauiſſimã afflictionem ciuitatis ſuæ Hieruſalem deplorat Hieremias Thren. 1. n. 7. in eo quòd afflicta recordata ſit priſtinę proſperitatis ſuæ. *Recordata eſt*, inquit, *Hieruſalē dierum afflictionis ſuæ, & prænaricationis omniũ deſiderabilium ſuorũ, quæ habuerat à diebus antiquis.* Vbi notandum eſt, quod ſcitè obſeruat Figeiro aliquos, foriè meliùs hoc in loco ſupplere præpoſitionẽ, *in*, quæ ſæpè apud Hebræos ſuppleri ſolet hoc modo: *Recordata eſt Hieruſalem in diebus afflictionis ſuæ, & planctum ſuorum*: recordata eſt, inquam, in maiorem ſui afflictionem, *omnium deſiderabilium ſuorum*, ideſt, opũ, gloriæ, honoris, pacis, & abundantiæ bonorũ, quæ longo tempore poſſederat, ſub Dauide, & Salomone, & aliis multis regibus, vſque ad fæcem Regum. 1. ad Iechoniã, Ioachim, & vltimum Sedechiam, ſub quo ciuitas capta eſt: conferens in corde ſuo, quàm olim delicatè à Deo nutrita, & quàm nunc famelica: & conſiderans mala quibus velut claua, aut alio telo Deus illam contruſant, huc miſeriæ deduxiſſe, grauiora illi erant, dum in memoriam reuocabat dies antiquos, & ſe de ſolio ad quaſillum redactam: verúmque experta eſt illud Tragœdiæ; *Inſeruitutem cadere de regno, graue eſt.* Eò nanque magis augetur mœror, quo ſplẽdidior fortuna præceſſit. Facit etiam in hanc ſententiam illud Ruth 1. num. 19. Quando reuertenti de terra Moab Noëmi vidua orbata filiis & pulchritudine amiſſa (tempus ſiquidem, & dolor pulchritudinem auferũt) mulieres Bethleemiticæ dicebãt. *Hæc eſt illa Noëmi?* recolebant enim priſtinam felicitatem, & pulchritudinem illius matronæ cum miſeria & deformitate, qua tum temporis laborabat, & præ compaſſione admiratæ cõdolebant. Illa verò reſpondit. *Nolite me vocare Noëmi, ſed vocate me Mara*, ideſt amara, *quia amaritudine repleuit me omnipotens. Egreſſa ſum plena, & vacuam reduxit me Dominus.* Quibus in verbis demonſtrat

ſe

ſe maximo dolore affici recordatione præteritæ fœlicitatis, dum præſentem miſeriam intuebatur. Leuior autem dolor eſt, ſicut dixit Seneca de tranquillitate vitæ, non habere, quàm perdere, tolerabiliùs non acquirere, quàm amittere. Itaque lætiores videbis, quos nunquam fortuna aſpexit, quàm quos deſeruit; non enim bona non accipere, ſic graue eſt, quàm acceptis priuari. Et Stobæus ſer.13. dixit. Nihil eſt tam miſerabile, quàm ex beato fieri miſerum, quod expreſſit Pompeius apud Lucanum lib. 8. cùm dixit dedecori eſt fortuna prior. Dolebat hoc Da-

*Pſal.*101. *num.*18. uid Pſal.101.nu.18. cùm dicebat: *A facie iræ, & indignationis tuæ, quia eleuans alliſiſti me.* Vbi Lorin.ait: Significat cùm Deus ipſum in ſublimiorem dignitatis, & poteſtatis locum, & gradum euexiſſet, inde deieciſſe, depreſſiſſe, deturbaſſe, præcipitaſſe, & afflixiſſe. Vnde accidit, vt longè moleſtior eſſet huiuſcemodi humiliatio. Sic ille. Similis item quere-

Iob 30. *num.*22. la illa Iob 30. *Eleuaſti me, in quaſi ſuper ventum me ponens, eliſiſti me valdè.* Vbi Pineda ſic explicat. Ex ſublimi fœlicitatis faſtigio, in quod me euexeras, nunc in profundum malorum barathrum præcipitas, eo acerbiori, & miſerando caſu, quo è ſublimiori fortuna. Qua de re videndus erit Plut. libr. Problematum Romanorum, cap.49.

Voluit item Deus immiſericordem diuitem apud inferos cruciare, oſtendítque illi Lazarum quieſcentem in ſinu Abrahæ, vt memor antiquæ miſeriæ, & egeſtatis Lazari, priſtinæ ſuæ felicitatis memor duriùs torqueretur: nihil enim magis cruciat diuites, & opulentos, quàm ſi poſt omnem poſſeſſam gloriam in magnam recidant miſeriam:

Luc. 16. *num.*23. *Eleuans igitur oculos ſuos dives vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius,* quod Luc.16. expendens Chryſoſt. tom. 2. conc. 2. de Lazaro poſt med. ait: Vidit illum, vt quæ paſſus fuiſſet pauper, hæc nunc & diues pateretur multò grauiùs. Quemadmodum enim illi moleſtiorem reddidit cruciatum, quòd in veſtibulo diuitis iacebat, quòd videret aliena commoda: ſic, & huic grauiorem reddidit cruciatum, quòd in gehenna iaceret, quòd Lazari videret delitias, quo non ſolùm natura ſuppliciorum, verùm etiam comparatione honoris illius intolerabiliorem haberet cruciatum. Et quemadmodum Adam è paradiſo eiectum è regione paradiſi habitare iuſſit Deus, vt aſſiduus conſpectus renouās moleſtiam exactiorem illi præberet ſenſum expulſionis è bonis: ita ſanè & hunc è regione Lazari conſtituit, quo videret quibus bonis ſeipſum priuaſſet: miſi tibi, inquit, in veſtibulo Lazarum, vt tibi ad virtutē doctor eſſet, doctrinæque materia; contempſiſti lucrum; noluiſti ad quod oportuit vti ſalutis occaſione, vtere poſthac illo ad maioris cruciatus, ſuppliciique materiam. Sic ille oſtendit in maiorem amaritudinem animæ fuiſſe diuiti oſtenſum pauperem Lazarum, in quo perpetuæ felicitatis recordationem inueniret, quæ cum præſenti infelicitate comparata acerbiorem inferret dolorem. Nam ſicut dixit Laurent. Iuſtinian. lib. de caſto connub. cap.12. Solent quicumque ab humanæ dignitatis ſunt collapſi faſtigio, toties mœrore ſauciari, atque alta ab imo pectore eructare ſuſpiria, quoties reuoluunt animo quid fuerint, & quid ſint. Augmentum quippe præſentis infortunij, memoria eſt præteritæ felicitatis, & eo grauiore confodiuntur doloris vulnere, quò ſublimior fuit tranſacta proſperitas, &c.

Puniturus etiam Deus homines

cò

eò quòd corruperant viam ſuam, & extincturus incendium luxuriæ diluuij aquis; *Menſe ſecundo rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt, & facta eſt pluuia ſuper terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.* Menſis igitur ſecundus quo factum eſt diluuium, reſpondet noſtro Maio: eo autem tempore incepit diluuium, vt oſtenderet Deus cauſam diluuij non naturalem fuiſſe ex pluuia, & ex imbribus hyemalibus, ſed ſpeciali prouidentia Dei illud effectum ſub initium æſtatis, cùm inchoantur calores, & ſiccitates. Sed adhuc aduertendum ex Cornel. à Lapide, quòd vt maior eſſet impiorum dolor, Deus eos perdidit tempore amœniſſimo, quo nihil niſi lætum conſpiciebant, & contrectabant, quo libenter, & lætanter edebant, & bibebant, ſicut ait: Chriſtus Dominus Luc. 17. *Vxores ducebant & dabantur ad nuptias, vſque in diem, qua intrauit Noë in arcam: & venit diluuium, & perdidit omnes.* Grauius itaque cenſuit Deus fore ſupplicium, ſi poſt delitias, gaudia fauſtáque, & proſpera adueniret; non poterant enim non acerbiùs angi & affligi qui extremam miſeriam cum præteritis lætitiis, & gloriis metirentur.

Luc. 17. num. 27.

Aſſecutus eſt hanc diuinæ prouidentiæ rationem Iulius Cæſar, licèt falſò titulo eam inſcripſerit, cùm lib. 1. comment. de bello Gallico ait: Dij conſueuerunt, quò graues homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum vlciſci volunt his ſecundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere, &c. Putat ſiquidem Cæſar graue ſupplicium eſſe ſiquis ex proſpera fortuna in aduerſam prolabatur, tantò enim magis affligetur, quantò ſe magis euectum ad culmina vidit, quo ſenſu optimè dixit Valer. Maxim. lib. 4. cap. 7. in fin. Optima vindex inſolentia varietas humanæ conditionis: acerbiſſimè namque animaduertitur in eum, qui elatus in faſtigio dignitatis ab officio defecit, ſi poſtea ſe viderit miſerè cecidiſſe.

Superbus ille Syriæ Rex Antiochus *ſydera cœli cõtingere ſe arbitrabatur, & ſibi videbatur fluctibus maris imperare, & altitudines montium in ſtatera appendere.* Cupit ex graui ſuperbia ad agnitionem ſui venire, & conqueſtus de miſeria ſua ait: *In quãtam tribulationem deueni, & in quos fluctus triſtitiæ, in qua nunc ſum, qui iucundus eram, & dilectus in poteſtate mea.* Vbi maximè torquetur, & affligitur recordatione præteritæ proſperitatis, & lætitiæ: hoc enim magis premit ærumnoſos, dum mente proſperam præteritam fortunam verſant. Vnde Boëtius 2. de conſolat. ait: Summum felicitatis genus eſt miſero, fuiſſe aliquando felicem; quam ſententiam acceperat à Seneca de tranquillit. vitæ, lib. 1. cap. 8. in princip. vbi ait: Cogitandum eſt quantò leuior dolor ſit non habere, quàm perdere, & intelligemus paupertatem eò minorem tormentorum, quò minorem damnorum eſſe materiam. Tolerabiliùs eſt, faciliúſque non acquirere, quàm amittere, idcóque lætiores videbis, quos nunquam fortuna reſpexit quàm quos deſeruit.

1. Machab. 6. nu. 11.

Vidit hoc Diogenes, vir ingentis animi, & effecit ne quid ſibi eripi poſſet. Putabo hunc non eſſe felicem, ſi quem alium inueneris, cui nihil pereat, &c. Et in eodem ſenſu Cicero dixit: Nihil eſt tam miſerabile, quàm ex beato miſer, quod priùs dixerat Euripides in Troade, & Tragicus. Magis, inquit, vnde quàm quò cadas, refert.

Meliùs tamẽ hoc expendit Chryſoſt. tom. 5. lib. 3. de prouident. poſt princip.

princip. in Moyſe, dum illi neceſſe fuit è conſpectu Pharaonis ſe abdicare; qui volebat eum occidere propter Ægyptium interfectum: ponderat enim quàm moleſta fuerit Moyſi huiuſmodi fuga, & exilium, qui inter ipſas palatij delicias, & diuitias, velut nepos Pharaonis fuerat educatus: hoc enim non tam difficile foret alteri, qui antea tam proſperis, & felicibus temporibus non fuiſſet potitus, quod magni facit Paulus Hebr. 11. ponderans animoſitatem Moyſis. Sic ergo habet Chryſoſtom. Efficitur fugitiuus Regis filius, vt ſi quis Regiæ illius educationis indulgentiam beatam arbitrabatur, is modò mœrorem prioris abundantiæ animaduertat, illum iuſto viro doloris incredibilis, ac difficultatis cauſam extitiſſe. Neque enim idem quempiam in priuata nutritum domo, plurimis iam laboribus, multiſque peregrinationibus & ærumnis exactis, longos iterum labores, atque ea incommoda, quæ extra patrium ſolum neceſſariò ſubeunda ſunt, perpeſſit: & eum, qui iſta nunquam, vel breuiter fuerat expertus, ſed contrà penitus in Regia magnificentia fuerat omne tempus educatus, idipſum pati; multò enim grauior fuga videbitur, quàm illi, ſi quando experiri hanc neceſſariò cogetur, quod illi quoque tunc contigit. Itaque profugus effectus alienigenæ viri hoſpitio fruitur, quod ratione mœroris haud exiguum eſt. Tradita ſibi paſcendi gregis cuſtodia quadraginta annis ita perſtitit. Porrò ſi hoc durũ, aut difficile non eſſe alicui videatur: is velim eos examinet, non qui metus, aut timoris cauſa peregrinantur, latebris abduntur, ſed qui ſponte ſua domo ſe, vel patrum abdicant, quàm moleſtè, quàm grauiter eam peregrinationem ferunt, &c. Quibus oſtendit fuiſſe admodum laborioſam fugam, & peregrinationem Moyſis poſt tantam gloriam, quantam in Regia Pharaonis magnificè educatus, tanquam filius filiæ eius fuerat conſecutus, creſcit ſiquidem, & magis torquet ærumna, ſi poſt multam gloriam, & ſplendorem eueniat.

Exod. 2. num. 15.

Hebr. 11. num. 26.

Hoc acutè oſtendit Tertullian. 4. contra Marcion. cap. 16. in med. ex eo loco Luc. 6. vbi Chriſtus Dominus præcipit nobis dare omnia petenti: *Omnia petenti te tribue*: explicat igitur Tertullianus, Cui nam ſit ex hoc præcepto tribuendum, ſcilicet petenti, egenti quaſi dicat, pauperi poſtulanti eſſe largiendum ſecundùm Chriſti iuſſionem: addit verò Tertullianus: Vel tantò magis indigenti, ſi etiam & abundanti: hoc eſt, tanto libentiori animo, & effuſiori largitate tribuendum eſt poſtulanti, quantò maioribus facultatibus antea ipſum fuiſſe dictarum nobis conſtiterit: nulla enim maior indigentia, nulla acerbior paupertas, quàm illorum, qui diuites antea fuerant; proinde ſi Chriſtus poſtulanti, ſed indigenti iubet poſtulata dare, illi profectò occurrendum erit priùs, & copioſiùs, qui ante pluribus abundauit, quod bene docuit Chryſoſt. tom. 5. ſerm. 1. de fato poſt princip. vbi ait: Quo quiſque ditior, hoc magis dolet, perſpicaciùs enim ſentit malum ſuum, qui nulla rerum antea neceſſitate angitur. Enimuerò illum ſolatur neceſſitas, cui rebus frui premente egeſtate negat neceſſitas, &c.

Luc. 6. num. 30.

Et quia ſic dolent, torquentur, & anguntur homines afflicti & oppreſſi, dum ſe à proſperis deiectos contemplantur, inde eſt quod nihil non faciunt, ne fortunam mutent, & ſemel aſſecutam gloriam amittant, quod amariſſimum iudicant homines, qui aliquando fuere felices, ſicut aduertit Auguſt. in Pſalm. Voluit

Dauid reducere ad ſe Amaſa, qui erat dux exercitus Abſalonis, miſit proinde ad illum, dicens: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat ſi non magiſter militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab.* Quærit ergo Abulenſ. ibi q. 14. cur hæc nuntiari miſerit ad Amaſam, & ait: Nihil eſt, quod magis hominem ad omnia nefanda commoueat, quàm deſiderium non deſcendendi de honore, quem ſemel iuſtè, vel iniuſte obtinuit, &c. Cùm enim ſic doleant de priſtino honore amiſſo, & nihilo magis crucientur, quàm ob amiſſam felicitatem, inde eſt quod, ne eam amittant, omnem lapidem mouent, & omni ſe obiiciunt diſcrimini.

2. Reg. 19. num. 13.

Denique ille, qui ſaginari voluptate patiendi diſceſſurus voluit, ſicut dixit Tertull. lib. de Patienr. c. 3. & qui ſolus voluit pro omnibus pati, cuiuſque paſſio dolores omnium ſuperauit, volens dolores ſuos cumulare, modum inuenit, quo ipſius mors acerbior vtique eſſet, dum ſubiturus ignominioſam mortem crucis, priùs voluit excipi magnifico triumpho in Hieruſalem; *plurimi ſiquidem ſtrauerunt veſtimenta ſua; alij cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via; turba autem, quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Hoſanna filio Dauid, benedictus, qui venit in nomine Domini.* Matth. 21. Et cùm quidam Phariſæorum de turbis dicerent ad illum: *Magiſter increpa diſcipulos tuos: ipſe Chriſtus Seruator reſpondit. Dico vobis quod ſi hi tacuerint, lapides clamabunt*: Luc. 19. Cur igitur voluit Chriſtus Dominus tanquam latro comprehendendus, priùs velut Rex excipi: ita enim exceptus eſt Agrippa, cùm venir Hieruſalem, teſte Philone de legatione ad Caïum; ita Alexander quoque, vt ait Ioſephus libr. 11. antiquit. cap. 8. Gentium quoque fuiſſe morem principibus viris veſtes ſternendi indicat Plutarch. in vita Catonis. Finito, inquit, tempore Prouincia abeuntem lacrymis, & inſatiabili amplexu milites proſequebantur, ſternentes veſtes per ea loca, quibus ipſe iturus erat, manúſque oſculantes; quod genus honoris non niſi Imperatoribus, idque perpaucis eo tempore tribuebatur, &c. Sanè voluit omnem ſibi rationem dolendi, & patiendi comparare. Audiamus ergo Bernard. ſerm 2. in ramis palmarum ad med. Quid fuit, inquit, quod proceſſionem habere voluit, qui mox futuram nouerat paſſionem? Fortè vt amarior eſſet paſſio, quàm proceſſio præceſſiſſet. Ab eodem enim populo, in eodem loco, & ipſo tempore pauciſſimis diebus interpoſitis, primò cum tanto triumpho ſuſceptus, poſtea crucifixus eſt. O quàm diſſimile eſt, *Tolle, tolle, crucifige eũ: & Benedictus, qui venit in nomine Domini, Hoſanna in excelſis?* Quàm diſſimile. *Rex Iſrael & non habemus Regem niſi Cæſarem?* Quàm diſſ: miles rami virentes, & crux, flores, & ſpinæ. Cui priùs ſternebant veſtimenta aliena, ecce ſuis exuitur, & ſors mittitur ſuper ea. Væ tibi amaritudo peccatorum noſtrorum, propter quæ ſoluenda tanta amaritudo neceſſaria eſt. Sic ille amariſſimam amaritudinem mortis Chriſti oſtendit ex præcedente triumpho, gaudio, & pace; ea ſiquidem ſoler eſſe amarior afflictio, quàm maior proſperitas, & gloria præceſſit.

Matt. 21. num. 8.

Luc. 19. num. 39.

Hoc bene proſequitur Chryſoſt. libr. 3. de Prouid. ad med. cùm ponderat perſecutiones Dauid acerbiores ei fuiſſe poſt aſſecutam coronam, & ſceptrum Regis, quàm fuerint quando miles erat, neque thronum adierat; amariorem proinde illi fuiſſe perſecutionem, quam ſuſtinuit à filio Abſalone poſt gloriam Regni, & victorias omnes, & triumphos de inimicis

inimicis comparatos, illa, quam perpeſſus eſt à Saule. Loquens ergo de perſequente Patrem Abſalone ait: Inſurgit in patrem, illumque rurſus ad fugas, erroreſque perpetuos, quos perpeſſus erat ſub Saül, reuocat: imò verò multò illi moleſtior ea fuga, quàm prior fuit. Nam priùs dux cùm eſſet, iſta perpeſſus eſt: nunc autem cùm annis plurimis regnaſſet, hoſteſque ferè omnes ſuperaſſet, migrare cogebatur, ac profugus fieri. Egrediebaturque cum paucis, nudis pedibus, Rex ille ſublimis, mœrens, ac lacrymas fundens, pudore, ac dolore pleniſſimas. Tantò enim contumelioſiùs, quàm Saül, impius filius beato illo tunc vtebatur, vt patris quoque thorum violaret. Huic ſucceſſit Semei vir quidam ſceleratus, & ingratus, innumeriſque illum probris reſperſit, verbis lapides admiſcens. Sic Chryſoſt. amariſſimā proponit perſecutionem Dauidis poſt affecutam Regis gloriam, & hoſtium victorias, ac triumphos comparatos: ea enim, quæ proſpera præceſſerant, amariora reddebant quæ poſtea infauſta ſubſecuta ſunt.

Vnde idem Dauid poſtea Deum precabatur, ne gloria, & honor illius decideret, ſed ſtabellitus perſiſteret, ne iterum experiretur eandem punctionem, & amaritudinem, quam anteà fuerat expertus, dicens Pſalm.
Pſal. 29. num. 13. 29. *Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar.* Sic enim interpretatur dicta verba Bernard. ſerm. 1. de ramis palmarum poſt princip. vbi loquens de Chriſto Domino ante mortē ignominioſam triumphante ait: Proceſſionis gloria voluit ſublimari, qui paulò pòſt ſibi nouerat imminere diem ignominioſæ paſſionis. Quis ergo ſperare iam debeat in incerto gloriȩ temporalis, cùm videat in ipſo quoque, qui peccatum non fecit, Creatore temporum, & Conditore, vniuerſitatis, poſt exaltationem tantam, tantam nihilominus humiliationem ſequi? In eadem enim ciuitate, à plebe eadem, & eodem tempore, nunc quidem proceſſionis gloria, & diuinis eſt laudibus honoratus: poſtmodum verò interrogatus contumeliis, & tormento, & cum ſceleratis deputatus, propterea prudenter orat Propheta, vt cantet Domino gloria eius, & non compungatur, ideſt, proceſſionem habeat, quàm paſſio non ſequatur. Sic ille nobis proponit Dauidem precantē Deum, ne in amaritudinem conuerteretur illius pax, & dulcedo gloriæ; nouerat ſiquidem ex iis, quæ paſſus fuerat à filio poſt coronam, quàm acerbæ ſint ignominiæ, & afflictiones. Ea igitur ratione Ezechias deplorat pacem ſuam conuerſam in amaritudinem amariſſimam, quia ea, quæ patiebatur, nempe lethalis morbus, & extremum belli periculum, ei obtigerant poſt pacem, & quietem, qua ipſe potitus fuerat.

ANNOTATIO III.

Pax pro omnibus bonis ſupponit, eſtque omnium bonorum temporalium optimum.

NOn eſt hoc loco omittendum, quod valetudinem, quietem, opulentiam, & proſperitatem ſuam pacis nomine inculcat Ezechias, cùm ait: *In pace amaritudo mea amariſſima*; Eſt ſiquidem omnium bonorum optimum pax, ſicut videtur dixiſſe Dauid Pſalm. 132. *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum:* vbi Pſal. 132. num. 1.
Gregorius legit per interrogationem: *Quid bonum, & quid iucundum,*

niſi habitare fratres in vnum? & Auguſt. exponit. Sonus iſte tam dulcis eſt, quàm dulcis eſt charitas; ſicut autem maior omnium donorum ſupernaturalium eſt charitas, ſic & omnium temporalium pax; & ad illud Luc. 24. quando Chriſtus Dominus
Luc. 24 num. 36. diſcipulis ſuis dixit: *Pax vobis*, ait gloſſa. Qui pacem dedit, vno verbo omnia dedit.

Gen. 37. num. 14. Geneſ. 37. mittens Iacob filium ſuum ad inuiſendos fratres, ait: *Vade, & vide ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos*: vbi Hebr. & Chaldaica lectio habet: *Vide pacem fratrum tuorum, & pacem ouium*: bis enim ponitur nomen *celom*, quo, vt aduertit Author catenæ, more Hebraïco omnis proſperitas deſignatur, vt ſatis conſtet cum pace omnem omnino proſperitatem recurrere. Hinc Geneſ. 29.
Gen. 29. num. 5. *Nunquid noſtis Laban filium Nachor? Sanus ne eſt?* Hebr. *Nunquid pax eſt*
2. Reg. 11. num. 7. *illi?* 2. Reg. 11. *Quæſiuit Dauid quàm rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo adminiſtraretur bellum.* Hebr. *Rogauit de pace Ioab, & de pace populi, & de pa-*
Gen. 41. num. 16. *ce belli.* Geneſ. 41. *Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni.* Hebr. *Reſpondebit pacem Pharaoni*: quod optimè expreſſit Chaldeus: *Non ex ſapientia mea, ſed à facie Domini reſpondebi-*
2. Reg. 18. num. 29. *tur pax Pharaoni.* Et 2. Reg. 18. *Eſt ne pax puero Abſalon?* Hoc eſt, habetne bene? Saluusne, & incolumis eſt? Neque enim de pace loquebatur, quæ bello repugnat, cùm bellum Abſalon gereret.

Hinc, qui ex prælio felices euadebant in Scriptura, dicebantur reuerti
Iudic. 8. num. 7. in pace, Iudic. 8. *Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee, & Salmana in manus meas, & cùm reuerſus fuero victor in pa-*
Supr. n. 9. *ce.* Et num. 9. Iterùm: *cùm reuerſus fue-*
Sapien. 3. num. 3. *ro victor in pace.* Sapient. 3. dicitur de iuſtis: *Viſi ſunt oculis inſipientium mori, illi autem ſunt in pace.* Vatabl. *Cùm illi fruantur felicitate*: vbi Gloſſa ibi, Bonauent. & Card. Hugo exponunt: Illi autem ſunt in pace beatitudinis, & quietis. Græc. *Illi autem ſunt per otium*, ideſt, citra pugnam, eis proſperè certamine fluente, ſuperatis hoſtibus, & glorioſè triumphatis.

Et quia pacis nomine pleraque bona intelliguntur, inde eſt quod variè accipitur pax à ſacris Interpretibus, vt patet ex illo loco Leuit. 26.
Dabo pacem in finibus veſtris: vbi Origen. explicat de pace illa, de qua Paulus Philipp. 4. ait: *Pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum*, de iuſto ſcilicet qui Deum timet, neminem alium verò timet, quæ eſt optima pax, requies, ſecuritas, & gaudium, vt ſtatim dicemus. Heſychius exponit de pace, & concordia inter carnem, & ſpiritum, de quieta, pacataque conſcientia in tempore dormitionis, ideſt mortis, quæ nobis dormitio eſt propter ſpem reſurrectionis, & de liberatione à dæmonibus, velut à beſtiis vaſtis, & venenatis. Rodulphus interpretatur de pace obtinenda poſt hanc vitam, cùm in hac ſemper nos pauidos eſſe oporteat, iuxta monitum Salomonis Prouerb. 28. Salutemque cum timore, & tremore operari ex Paulo Philipp. 2. At in alia vita confortat Dominus ſeras portarum Hieruſalem, ponitque fines eius pacem. Rixelius de pace peccatoris, & inter ipſoſmet fideles, quam nec perſecutio quidem tollat, & de ſomno contemplationis, atque de hoc etiam ſomno corporis, quem iuſti ſæpiùs habent ſuauiorem, & à turpibus, aut horribilibus imaginibus liberiorem.

Leuit. 26. num. 6. *Philip. 4. num. 7.* *Prou. 28. num. 14.* *Philip. 2. num. 12.* *Pſal. 147. num. 14.*

Ecce quantum bonum ſit pax, quæ tot complectitur bona, & quaſi ſatis non ſit, ſi pro bonis terrenis ſupponat, etiam cœleſtis Hieruſalem bona ſignificat, & importat; vnde Auguſt. libr. de conr. cap. 7. ait: Pax perfecta tunc erit nobis, quando

natura

natura noſtra Creatori ſuo inſeparabiliter cohærente nihil nobis repugnabit ex nobis. Aduertit autē Tertul. lib. 5. contra Marcion.c.5. quod Iudęorū,quos Chriſtus ſequutus eſt, hæc erat ſalutatio, *ſcalom lachem*, pax vobis,ideſt,omnia proſpera,& fauſta ſint vobis,eandémq; ſalutationē docuit diſcipulos ſuos Luc.10.dicēs.*In quamcumque domū intraueritis,primùm dicite: pax huic domui*; vbi Caiet.ait. Optima ſalutatio imprecatiua omnis boni ſub nomine pacis,pax enim fert ſecum omne bonum. Hinc iure miratur, ac carpit Chryſolog. eum qui Chriſtū conuenit,pacis amatorē pro illius fractione,& diſciſſione Luc.12. cum Chriſto Domino dixit:*Magiſter dic fratri meo, vt diuidat mecū hæreditatem.* Sic ergo habet Chryſolog.ſer. 162.in princ. Audiſtis,fratres,quid à Domino hæres bonorum perierit mundanorū. *Magiſter*,inquit,*dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem.* Præceps cupiditas, & incauta mundanæ litis arbitrum credidit ipſum ſæculi cognitorē:& eum fieri voluit diuiſionis authorē, qui ad reſtituendam venerat humani generis vnitatem. Hic non magiſtri quæſtus eſt, ſed amoris. Dic fratri meo præmiſit; quod charitatem moneat, quod interpellet naturā,quod pulſet affectū. Dic fratri meo, vt diuidat mecū hæreditatem: non poteſt dicere fratri, diuide,qui per Prophetā docuit Pſal. 132.*Ecce quàm bonū,& quàm iucūdum habitare fratres in vnū.*Dic fratri meo, vt diuidat mecū hæreditatem. Quæ maior hæreditas, quæ melior hæreditas, quàm diuinæ vinculū charitatis? Quia hæreditas aliquando perit, charitas nunquam,dicente Apoſtolo 1.Corint.13.*Charitas nūquam excidit. Magiſter dic fratri meo,vt diuidat mecū hæreditatē.* Hæreditas mundana ante poſteris infert iurgia,quàm conferat cenſum: antequàm diuidat facultates,ſcindit hæredes: antequā debitas tradat ſingulis portiones, ſucceſſores ipſos deſecat, & mittit in partes. Proinde non eſt hæreditas iſta, ſed pugna: & hæc nouerca filiorum eſt, non facultas. Ille ditat filios,qui relinquit filiis pleniſſimā charitatem. At tu quiſquis ille es, qui Dominum tali petitione compellas, Dominum prouocas,Dominū producis ad litē, cū quo tibi Apoſtolus hæreditatem docet,& oſtēdit eſſe cōmunem. *Heredes quidē Dei, cohæredes autē Chriſti.* Roman.8. Hîc tibi ſic hæres eſt, hîc eſt tibi frater, qui naſcendi ſorte, conditione creſcendi,viuēdi ordine, moriēdi exitu, per omnia tibi voluit ſimilis inueniri. Nam cùm eſſet & ſolus Dei hæres, & filius vnicus per naturam,te participem ſibi, te cohæredem ſibi voluit, & fecit eſſe per gratiam.Dari poteſt,diuidi nō poteſt ſors diuina, quia cœleſtia & qui dederit, non amittit, & qui acceperit, non recondit ſibi ſingulariter. Vnde homo quid hunc ad diuiſionē vocas, quid hunc ad diſcuſſionem miſerandus inuitas,quid ab eo partem petis, qui tibi quæſiuit,& contulit totum? Sciens pro te Patrem ingrate omnium ſic popoſci. Pater quos dediſti mihi,volo vt vbi ego ſū, & illic ſint mecū. Deſine ergo vel ſuperna diuidere,vel de terrenis me audiente litigare. Sic ille integritatis diuiſorem redarguit,dum Cōciliatorem,& Pacificatorem omnium, quæ in cœlis ſunt, & in terra, Chriſtū Dominum cōuenit pro diuidenda, & ſcindenda vnitate;qui vſque adeò ſtuduit paci, vt dicat Paul.Coloſſ.1. *Pacificans per ſanguinem crucis eius,ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt.* Vbi Chryſoſt. Orat. 3. ad med. ait: Magnum quidem eſt reconciliare. Per ipſum autem, maius, & eò maius eſt per ſanguinem eius. Et non ſolùm ſanguinem,ſed quod eſt maius,per crucem.

Luc. 10. num. 5.
Luc. 12. num. 13.
Pſal. 132. num. 1.
1. Cor. 13. num. 8.
Rom. 8. num. 17.
Coloſſ. 1. num. 20.

Quam ob rē quinque ſunt admirabilia, Deo reconciliauit, per ſeipſum per mortem, per crucem. Quomodo ſciunt hoc eſſe magnum, quòd non verbis, ſed ſeipſo dato pro reconciliatione, ſic omnia effecit? Quid eſt autem illud, quæ in cœlis? Nam quæ in terra quidem ſunt merito. Repleta enim erant inimicitiis, & diuiſa erant in multa, & vnuſquiſque noſtrum ſecū diſſidebat, & cum multis. Quæ autem ſunt in cœlis quomodo pacificauit? Illic quoque erat bellum, & pugna; abſciſſa erat terra à cœlo, bellum gerebant Angeli aduerſus homines, videntes ſuum Dominum probro, & contumelia affectum. Illuc commigrare fecit hominem. Angeli de cætero rurſus cernuntur in terra, quoniam homo quoque apparuit in cœlo. In terra pax eſt duplex, & cum cœleſtibus, & inter ſe. Similia habet Auguſt. in Enchirid. ad Laurent. cap. 62. vbi ait: Per ſacrificium, in quo mediator eſt immolatus, pacificatur terreſtria cum cœleſtibus, & cœleſtia cum terreſtribus, &c. & ad Epheſ. 2. *Per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo*: vbi Chryſoſt. Orat. 5. ad fin. ante morale ait: Nihil eſt verbis his magis proprium, nihil, quòd maiorem habeat emphaſim. Mors eius interfecit inimicitias, ſauciauit, & perdidit. Non dixit ſoluens, non dixit tollens, ſed quod eſt omnium vehementiſſimum, interficiens; adeò vt ipſæ ampliùs non reſurgant, &c. *Epheſ. 2. num. 16.*

Sed quia viderat Chryſoſt. poſſe quempiam dicere non omnino extinctas fuiſſe inimicitias per Chriſtum, quādo apud nos vigent adhuc, & quotidie oriuntur diſcordiæ, ſubdit. Quomodo ergo reſurgunt? A multo noſtro vitio, ac ſcelere. Quandiu manſerimus in corpore Chriſti, quandiu fuerimus vniti, non reſurgunt, ſed iacēt mortuæ. Imò verò illæ nunquam reſurgūt, ſed ſi alias peperimus, non eæ ſunt ampliùs ex eo, qui priores ſuſtulit, & perdidit, ſed tu eas parturis. Si nihil cogiremus, ac ſapiamus carnale, non naſcentur aliæ, ſed manebit pax illa. Sic ille.

Hinc eſt, quòd Chriſtus verus pacificator, qui pacem attulit, & veniens *euangelizauit pacem iis, qui longè, & iis, qui propè*. Epheſ. 2. omnibus ſcilicet hominibus, tam Græcis, quàm Gentilibus, petita periphraſi ex Iſai. cap. 57. qui diſcedens dixit: *Pacem relinquo vobis, pacē meam do vobis*. Ioan. 14. vbi Nazianz. orat. 14. ait: Pacem revereamur, quam nobis hinc diſcedens, quaſi quoddam legatum reliquit, &c. vnde diſcedens Auguſtiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum nobis reliquit vnitatis, & pacis donum, ſicut Eccleſia canit; vnde & Auguſt. tract. 26. in Ioan. ait: O ſacramentum pietatis! ô ſignum vnitatis! ô vinculum charitatis, ſicut ante nos hoc intellexerunt homines Dei: Dominus corpus & ſanguinem ſuū in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud, ideſt panis, in vnum ex multis granis conficitur; aliud, ſcilicet vinum ex multis acinis confluit. Totidem ferè verbis tranſcripſit D. Thom. opuſc. 57. Videndúſque erit catechiſmus Concil. Trid. in tract. de Euchariſtia. Et in ſignum vnionis populi Chriſtiani cum Chriſto, aqua in calice admiſcetur vino, vt ait Concil. Tridentin. ſeſſ. 22. cap. 7. Pulchráque ſunt quæ in eandem ſententiam habet Cyprian. epiſt. 63. *Epheſ. 2. num. 17.* *Iſai. 57. num. 19.* *Ioan. 14. num. 27.*

Neque omittendum, quòd ligatus Chriſtus medium pacis, & amicitiæ fuerit inter Herodē, & Pilatū. Verus itaque pacificator Chriſtus ſibi ſimiles fratres, & filios Dei recognoſcit pacis ſtudioſos, cùm Matt. 5. ait: *Beati pacifici, quoniā filij Dei vocabuntur*. Vbi Chryſoſt. tom. 5. ſer. de māſuetudine ante med. ait. Eſt autem hoc dignum *Matth. 5. num. 9.*

recenſeri, quòd Chriſtus ſolùm pacificos filios Dei vocat. Et quare ſuum vocabulum mitibus cõmunicat? Solus ille Filium Dei pro viribus imitatur, qui pacis, & amicitiæ author aliis fit. Nam ſicut Chriſtus Deus, & omnium Dominus in carne diuina nobis apparẽs, ſanctos Angelos cum hominibus cõcordes effecit, qui quaſi bello quodam cum nobis diſſidebant: ita & manſuetus homo fratres, & cognatos, qui inter ſe diſcordes ſunt cõciliat; & reuererĩ leges, & præceptum Dei, abiectiſque inimicitiis in gratiam mutuam redire facit.

Similia ſunt quæ habet idem Chryſoſt. homil. ſeu Orat. 3. in epiſt. ad Coloſſ. poſt med. in hæc verba: Tale bonum eſt pax, vt filij Dei vocentur eius effectores, & opifices; Et meritò. Nam Dei Filius ideo quoque venit in terram, pacificaturus quæ in terra, & quæ in cœlis.

Si autẽ pacifici ſunt filij Dei, qui res nouas ſtudẽt facere, ſunt filij diaboli. Videndus hac de re Gregor. 3. p. paſtoral. c. 23. & 24. Aug. ſer. de tempore 166. & ſequẽtibus, & 19. de Ciuit. & D. Thom. 2. 2. q. 29. Vide igitur quantũ bonũ ſit pax, quę & Filiũ Dei de cœlo in terras attulit, & filios Dei cõſtituit eos, qui paci operã nauant.

Et quia pacis amatores filij Dei cenſentur, inde eſt quòd Patris hæreditatem cõſequuntur; vnde Aug. ſer. 57. de verbis Domini poſt princ. vbi poſt multa de pace ait: Hanc, qui accepit, teneat; qui perdidit, repetat, qui amiſit, exquirat; quoniam qui in eadem nõ fuerit inuentus, abdicatur à Patre, exhæredatur à Filio, & à Sãcto Spiritu alienus efficitur. Reſpuit enim munus oblatum, qui datæ legis cõtempſerit bonum. Nec poterit ad hæreditatẽ Dei peruenire, qui teſtamentum noluerit obſeruare. Nõ poteſt cõcordiam habere cum Chriſto, qui diſcors voluerit eſſe cũ Chriſtiano. Quid tibi commune cum diſcordia Chriſtiane? Quid ſimultates ames, quod Authori pacis placere nõ potuit? Quid exerces inimicitias, quas euadere non potuit, nec ille qui primus eas inuenit? Quare aut Chriſti charitatem amplectere, aut diſcordiæ authori ſimilitudine operum parem te cognoſce. Sic ille.

Notatu quidem dignum eſt cur Ioan. Euangeliſt. Apocal. 7. enumerans beatos ſignatos ex duodecim tribubus, omiſerit Ephraim, cùm tamen ex tribu Manaſſe duodecim millia ſignatos referat. Scio quidem & ipſum nomine patris ſui relatum cenſeri; etenim in ſacra Scriptura tribus Ephraim ſæpè dicitur domus Ioſeph. Vt Ezechiel. 37. *Ecce ego aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephraim & tribus Iſraël quæ ſunt ei adiunctæ, & dabo eas pariter cum ligno Iuda.* Et Amos 5. *Ne fortè comburantur, vt ignis domus Ioſeph.* Semper tamen reſtat inquirendum, cur nomen peculiare Ephraim omiſerit, cùm meminerit Manaſſes. Hoc plerique, quos, tacito nomine refert Perer. ibi diſput. 10. in fin. propter Ieroboam ex ea tribu deſumptum aſſerunt, & ita Viegas ſupponit comment. 5. ſect. 8. dicẽs: Pro Ephraim, qui omittitur, quia ex eo traxit originem Ieroboam, ponitur Ioſeph. Inquires adhuc cur propter Ieroboam omittatur Ephraim; id quidem alio in loco ſimili inueniemus, vbi Dauid ait non elegiſſe tribum Ephraim. Nam Pſal. 77. habetur. *Et repulit tabernaculum Ioſeph, & tribum Ephraim non elegit:* vbi Theodor. ad rẽ præſentẽ ait: aliis tribubus derelictis, ſolius Ephraim meminit quandoquidem ex hac Ieroboam originem ducens ex Dauidico Regno decem tribus abduxit. Sic ille ſatis probabiliter quidem oſtendit Deum propter vnionem conciſſam reiciſſe Ephraimiticam

Ezechiel. 37. n. 19.

Amos 5. num. 6.

Pſal. 77. num. 67.

ticam tribum; diſplicet enim Deo, fuit ratio cur diei ſecundo non benedixerit in prima mundi conditione, quòd ſecundus dies vnici,ac primi diei vnitatem diſciderit ſicut notarunt Philo, D. Hieronym. & alij. Vnde Chald. Paraphraſis dictum locum Pſalmi legit: *In tribu Ephraim non complacuit*; quòd ad diſcordiam videtur referendum;nam ſicut Deus complacet in vnione, & pace iuſtorum, in medióque eorum eſſe affirmat;ita ab eis diſcedit, neque cõplacet, proinde & ei diſplicuit tribus Ephraim,ob ſeparationẽ, & diuiſionem vnitatis,in qua ſub duobus Regibus Saule,& Dauide permanſerãt. Hinc igitur eſt quod Ephraim non nominetur in ſanctis, & electis Dei beatis, pro quibus ſupponit à Ioanne enumeratis, quia diſcordes, & vnitatis diſſipatores inepti omnino ſunt ad beatitudinem cœleſtem,quæ ciuitas pacis dicitur, & in qua Deo pacis amantiſſimo adhærent.

Vidẽdus hac de re Nazianz. Orat. 12. quæ eſt prima de pace poſt med. vbi ait ſanctos Angelos, non minùs Deum vnicũ intelligere propter vnitatem eſſentiæ,quàm propter cõcordiã inter ipſas diuinas perſonas. Nec in Deitate,inquit,diſſidiũ eſt,quemadmodũ nec ſolutio (diſſidij quippe filia eſt ſolutio)verùm adeò & ſecum ipſa,& cũ inferioribus rebus cõcors, & pacata eſt,vt prærer alia;imò ante alia nomina, quibus Deus appellari gaudet,hac quoque prærogatiua nũcupetur. Pax enim,& charitas,atque id genus nominibus appellatur, quo videlicet per ipſa quoque vocabula nos admoneat, vt has virtutes tanquam Deũ, conſequi ſtudeamus. Ex Angelis enim,qui ſeditionẽ cõcitare, ac ſupra dignitatem ſuã ſeſe efferre, ceruicẽmq; aduerſus Dominũ Omnipotentem attollere cauſa eſt, à ſeipſo caligo effectus: reliqui verò in ſua dignitate perſtant(cuius primum illud eſt, quod pacati ſunt,ac diſſidij expertes) quippe qui à ſancta,& laudanda Trinitate hoc acceperint, vt vnum ſint. Nã & illa Deus vnus eſt, non minùs propter concordiã,quàm propter eãdem eſſentiã. Itaque omnes ij,qui pacis bonũ amplectuntur, eíque contrariã diſcordiã,& ſeditionem infenſè oderũt,ad Deũ,& diuinas mẽtes accedũt. Atque hoc vnum eſt, & quidẽ tale, vt nos ad beneuolentiæ, cõcordiæque ſtudiũ neceſſariò adducere debeat, nimirũ Dei, ac ſuperorum imitatio:in quæ ſolæ animæ, ad Dei imaginẽ creatæ, intueri tutũ eſt, vt per propenſionem ad ea, quantũ ipſi aſſequi datur,atque eorũ imitationẽ, nobilitatem ipſa ſuã ſartam tectámque tueatur. Alterũ eſt,vt diuinæ voci obtẽperantes in cœlum ſurſum, & in terrã deorſum aſpiciamus,atque conditarũ rerũ leges animaduertamus:quemadmodum videlicet cœlũ, &terra, & mare ac denique vniuerſus hic mũdus, quo etiam Deus declaratur,tacitáque voce prædicatur, quandiu ſecum pacatus, & tranquillus eſt,ſeque naturę ſuæ finibus cõtinet, nec quicquam aduerſus alterũ inſurgit, atque ex iis beneuolentiæ vinculis, quibus ab Artifice verbo rerum vniuerſitatis conſtricta eſt,excedit:mũdus verè eſt, & appellatur,& incomparabilis pulchritudo. At ſimulátque pacatus, & quietus eſſe deſiit, mundus quoque eſſe deſiuit. Et poſtquam Nazianzen. id latè probat,tandem concludit. Quæ cùm ita ſe habeant, quid aliud tandem exiſtimandũ eſt, quàm quod ea amicitiam,concordiámque proclament, ſuóque exemplo mortalibus animorum conſenſum quaſi lata lege indicant? &c. quæ in hanc ſententiam elegantiſſimè proſequitur.

Vidẽdus pro hoc argumẽto Cęſar. Arelatenſ. Epiſcop. hom. 11. cũ ponderat

derat verba illa Pſalm. 147. *Lauda Hieruſalem Dominum, qui poſuit fines tuos pacem:* oſtendit ſolos pacis ſectatores ad ciuitatem illam pertinere; vnde & qui oleum charitatis, & pacis non habent, inde eiiciuntur cum ſtultis virginibus. Ergo, inquit ille, Hieruſalem illa cœleſtis muros de pace conſtructos habet: qui enim talem pacem, & talem charitatem habet, vt omnes diligat, & pro bonis orat, vt meliores fiant: pro malis ſupplicat, vt citò ſe corrigant: de qua parte voluerit intrare illius cœleſtis Hieruſalem portas, apertas merebitur inuenire. Qui verò oleum charitatis habere noluit, clauſis ianuis ſponſi cum illis fatuis virginibus illam audiet vocem: *Amen dico vobis, neſcio vos.* Et cùm ad cœleſtem beatitudinem admittatur, niſi qui gratia donatus à Deo eſt, ſanè inde etiam pacifici ad cœlum ſpectant, quòd pax gratiam ſupponat.

Matt. 25. num. 12.

Vnde Hieron. epiſt. 139. ad Cypr. in explanatione Pſalmi 89. obſeruat epiſtolas Pauli non priùs pacem, & poſtea gratiã, ſed verſa vice priùs gratiam habere, poſtea pacẽ, quia pacem habere non poſſumus, niſi remiſſis peccatis per gratiam. Omnes, ait Hieron. epiſt. Pauli in ſalutationis principio non priùs pacem habent, & ſic gratiã, ſed antea gratiã, & ſic pacem, vt donatis nobis peccatis noſtris, pacẽ Domini conſequamur, &c. Ratio huius rei eſt, quia vbi ſe homo Deo ſubdit, & illius init gratiam; ſtatim hoſtes interni, nimirum appetituum paſſiones, eorumque affectiones, quę rationi ſemper bellũ inferunt, amicitiam cum illa iungunt, ac ſe totas illi degũt, vt pace iam frui dicatur, quod optima ſimilitudine exponit Chryſoſt. à nobis alibi citatus, vbi princeps aliquis inferior cum ſupremo aliquo Rege, aut Imperatore fœdera percuſſit, pacẽ, & amicitiã copulauit, minores hoſtes, qui illi priùs infeſti erant, & regiones eius exturbabant, depoſitis odiis in gratiam illius redire ſatagunt, exiſtimantes non iam ſibi cum vno aliquo forti Principe rem geri, ſed cum potentiſſimo Imperatore. Ad eundem modum vbi primùm homo cum Deo pacem, & concordiam ſtabiliuit, omnes alij tum interni tum externi hoſtes, qui priùs illi infenſi atque moleſti erant, inimicitias deponunt, arma ponunt, & prælia intermittunt; putant enim non iam ſibi cũ homine inualido, & imbecilli, ſed cum ipſo rerum omnium potentiſſimo Deo rem eſſe.

Neq; verò ſolùm homo Deo gratus internam conſequitur pacem, ſed externam etiam iuxta illud Ambroſ. in epiſt. ad Philippenſ. 4. Qui cum Deo habet pacem, non timet omnem mentem aduerſam, quod dupliciter poteſt intelligi: primò, quia ſtrenuus adeò, validuſque redditur per diuinam gratiam, vt contra omnes hoſtes ſuos prǫualeat, vel quod ratione amicitiæ cum Deo contractæ tali timore omnes aduerſarij corripientur, vt ſupplices iuſtum pro deprecanda pace, & ineundo fœdere conueniant. Vtrolibet modo iuſtis hoc contingit, primus ad rem præſentem facit, ſecundum poſtea oſtendamus.

Repulit à terra, ac regno ſuo olim Iſaac Rex Palæſtinorum Abimelec Geneſ. 26. dicens: *Recede à nobis,* &c. Poſtea verò eum conuenit cum ſuis pro pace, & fœdere ineundo, quibus Iſaac ait Num 27. *Quid veniſtis ad me hominem, quem odiſtis, & expuliſtis à vobis?* qui reſponderunt, *Vidimus tecum eſſe Dominum, & idcircò nos diximus, ſit iuramentũ inter nos & ineamus fœdus.* Vbi Chryſoſt. homil. 52. poſt med. ait: Vide quantum manſuetudinis robur, & quanta virtutis potentia: nam qui pridem abegerant, nunc veniunt ad peregrinandum ad virum

Gen. 26. num. 16.

Sup. n. 27.

ciuitate

ciuitate carentem, ad erronem: & non ſolùm ſatisfaciunt, & excuſant ſe de his, quæ commiſerant, ſed & peccatorum veniam petunt, & prædicant iuſtum, & indicant vnde ſuus metus, & confitentur ſuam infirmitatem, & iuſti magnam teſtantur virtutem. Quid enim fortius eo, qui ſecum habet Deum, &c.

Prou 16. num. 7. Sed hoc adhuc oſtendit optimus locus Prouerb. 16. vbi dicitur: *Cùm placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem.* Vbi Rodolphus putat eſſe ſenſum: ſtatim atque homo per charitatem, & intimum amorem gratum ſe Deo præbet, inimicos quoque eius conuertit ad pacem, ideſt, continuò illum Deus ad amorem etiam hoſtium ſuorum conuertit. Quæ ſanè expoſitio fundamentum habet in verſione LXX. Interpretum, quæ habet: *Per ipſos autem & inimici fiunt amici*, ideſt, ipſi iuſti quærunt inimicos pro conciliatione, & amicitia contrahenda. Sed adhuc aliam expoſitionem adhibet, quam huic præfert, & Ianſen. omnino amplectitur in præſenti, nempe: *Cùm placuerint Domino viæ hominis*, ideſt, cum primum homo in Dei gratiam ſeſe inſinuauit, atque illi obſequentem ſe præbuit, ratione, & merito iſtius obſequij id conſequitur, vt Deus omnes eius aduerſarios illi ſubſternat, & humiliet, & ad pacem flagitandam ſupplices adducat, ſicut vidimus in Rege Palæſtinorum quærente, & deprecante Iſaacum pro amicitia, & fœdere.

Quòd ſi velimus altiùs rimari vnde tantus metus proueniat impiorũ erga iuſtos pacificos, is non aliunde inuenietur oriri, quàm ex eo, quòd pacis amator eorum ſibi conciliat animos, vires, ac potentiam, cum quibus pacem habet, & vnionem ſeruat, adeò vt non ſolùm animorum ſit coniunctio, ſed corporum etiam, & virium; quod optimè oſtendit Chryſoſt. hom. 51. ad popul. vbi ita incipit: Concordiæ nihil æquale, nihil conſentientius paci. Vnus enim minimus eſt, ſi verò ſint vnanimes duo, vel decem, non vnus iam vnus eſt, ſed decuplus eorum quiſque fit, & in decem vnum inuenies, & in vno decé, ſiue inimicum habeat vnum offendens, tanquam decem offenderit, capitur: non enim ab vno dumtaxat ore percutitur, ſed à decem. Indiguit vnus, ſed non eſt in egeſtate. Maiori ſiquidem, ideſt, nouem abundat, & pars indigens obumbratur, minus autem per maius abundans. Horum quiſque viginti manus habet, oculos viginti, totidem & pedes. Non enim ſuis tantùm oculis intuetur, verùm & alienis: non ſuis tantùm, verùm & illorum manibus operatur. Animas habet decem: non enim ipſe tantummodò pro ſe, verùm & illæ pro eo curam gerũt. Si verò ſint & centum, idem erit ſimiliter, & potentia producetur. Vidiſti charitatis excellentiam, qualiter vnum inexpugnabilem reddat, & multiplicet, qualiter vnus & multis in locis eſſe poteſt, idem & in Perſide, & Romæ: & quod natura non poteſt, poteſt charitas. Nam eius hoc quidem hic erit, hoc autem illic: quin potiùs integer hic, & integer illic. Itaque ſi mille habeat amicos, vel duo millia, perpendet quo rurſum potentia perueniet. Vides quomodo charitas ſit res augmentatiua. Hoc enim eſt mirabile, quod vnum facit millenum. Cur itaq; non hanc comparamus potentiam, & nos ipſos in tutò conſtituimus? Hoc eſt omnibus diuitiis melius, hoc ſanitate maius, & ipſa luce. Hæc lætitiæ materia. Sic ille demonſtrat pacificum ratione vnionis, & pacis aduerſus hoſtes ſuos præualere, ea maximè ratione, quòd non ſolùm Deum patronum habeat, & defenſorem, vt iam oſtendimus,

dimus, ſed tutelares habeat, & opitulatores eos, cum quibus pacem ſeruat, eique per amorem vniuntur, vnde fortiſſimus redditur cuneus, & impenetrabilis propter animorum, & corporum adunationem.

Similia ſunt quæ habet Cyprian. epiſt. 8. poſt princip. vbi ex Euangelio ita ait: Dico vobis quoniam ſi duo ex vobis conuenerint in terra, de omni re, quamcumque petieritis, continget vobis: quòd ſi duo vnanimes tantùm poſſunt, quid ſi vnanimitas apud omnes eſſet? Quod ſi ſecundùm pacem, quam nobis Dominus dedit, vniuerſis fratribus conueniret, iampridem de diuina miſericordia impetraſſemus, quod petimus. Imò verò nec veniſſent fratribus hæc mala, ſi in vnum fraternitas fuiſſet animata, &c. quaſi vnanimis, & vnita multitudo omnia perrumpere, & diſſipare mala facilè poſſet.

Quærunt Philoſophi cur ignis in ſua ſphæra, nempe in concauo cœli lunæ non illuminet, etenim ſi luceret ibi, etiamſi calor eius propter longiſſimam diſtantiam, neque ad altiſſima montium cacumina poſſet peruenire, at lux ſanè cerni poſſet, ſi ignis fulgeret: rationem igitur huius defectus in illuminando reddit Albert. Mag. 1. meteoror. & de quatuor coæuis q. 4. art. 21. & Ægid. Roman. quodlibet. 5. q. 17. quod ſcilicet ignis in ſua ſphæra rarus admodum, & diſperſus ſit, eáque careat vnitate, & denſitate, quæ ad illuminandum requiritur. Ea vtique potentiſſima charitas eſt, iſq; vehemens amoris ignis, qui relucet in multorum vnione, congregatione, & pace, longè lateque radios ſuos emittit, & contra infeſtantes præualet, vt comburat, ſuperet, illuſtret, & excæcet, proindeque mirum non eſt ſi impij contra vnum tantummodò pacificum non audeant accedere, illiúſque timore corripiantur, cum videant mutuam adhæſionem, & cohærentiam cui manus dant, vt ſe victos cõfiteantur: è contra verò aduerſus diuiſum & ſeparatum confeſtim inſurgunt, & in ſeruitutem redigunt, quód videre eſt in Loth, ſtatim enim atque ab Abrahamo diſceſſit, & potiora paſcua elegit circa Iordanem, Geneſ. 13. ſpoliatus eſt bonis omnibus, & omnem illius ſubſtantiam abſtulerunt Reges aduerſarij, Geneſ. 14. quod ponderans Chryſoſt. hom. 35. in Geneſ. ad med. ait: Nihil profuit Lotho, quòd potiora elegerit, ſed rę ipſa didicit priores partes non appetere. Nam ex hoc non ſolùm nihil vtilitatis ei accreuit, ſed ecce captiuus abductus eſt, & didicit re ipſa quod multò ſatiùs etiam fuiſſet vti conſuetudine iuſti, quam ſeparatum, & in libertate viuentem in tam multas calamitates incidere. Ecce enim vt diuiſus eſt à iuſto, & putabat ſe in maiori eſſe libertate, & potiora ſe aſſecutum, & abundare, repentè factus eſt ſeruus, carens domo, carẽs & foco: vt diſcas quantum malum ſit diuiſio, & quantum bonum concordia: & quod cõuenit non maiora temerè capeſſere, ſed potiùs minoribus contentum eſſe. Tulerunt, inquit, Loth, & ſarcinas eius. Quantò melius erat eum cum Patriarcha viuere, & omnia ferre, vt ne concordia ſolueretur: quam ſeparatum, & electis potioribus, in tanta repentè pericula incidere, & in barbarorum venire poteſtatem? Sic ille nobis proponit diuiſionis incommodum, & perniciem, cui tamen occurrit vnio, & pax, quæ ſeparationis damna ſolet reſarcire. Venit enim quidam ex iis, qui euaſerant, & nuntiauit Abrahamo damna diuiſi Loth, qui numerauit expeditos vernaculos ſuos trecentos decẽ & octo, & perſecutus eſt eos, deuicit, reduxitq; Loth: idque

Gen. 13. num. 12.

Gen. 14. num. 12.

idq; factum eſt ſuis vernaculis, nempe qui ſub illo capite veluti membra adunata degebant, qui animum conceperunt item memores antiquæ vnionis, & amicitiæ, qua in domo Abrahami vnanimiter degebant, ſicut aduertit idem Chryſoſt. citato loco, cùm ait: Idcircò narrauit hæc omnia nobis Scriptura, vt ſcias, quòd non vniuerſos aſſumpſit, ſed vernaculos, & qui cum Loth educati erant, vt victoriam ſpontè, & beneuolè facerent. Ita Chryſoſt. oſtendit, quomodo antiqua amicitia, & domeſtica neceſſitudo concurrerit ad liberandum Loth, quem ſeparatio à ſuis fecerat alienorum captiuum.

Facit idem Chryſoſt. ſer. de manſuetudine ante med. vbi pacificum cum neruis corporis confert, quibus maximè nititur fortitudo corporis. Verus (inquit) eſt ſermo ille, quòd pacificator fratrum eandem virtutem habet in Eccleſia, & domo, & ciuitate, quam habent in corporibus nerui, diſperſa, & ſeparata coniungentes, & contrahentes. Verùm hæc virtus tunc alicui data eſt, quando primus ipſe manſuetè viuere incipit. Paulus more ſuo fratres vocat, corpus, & membra inuicem.

Videndus in hanc ſententiam Hilar. can. 4. in Matth. ad illa verba: *Beati pacifici*; vbi oſtendit pacem adunare veluti neruos, membra, vt compage charitatis cohæreant multi in vna ciuitate, Republica, aut congregatione. Parens omnium Deus, inquit ille, vnus eſt, neque aliter tranſire in nuncupationem familiæ eiuſlibet, niſi obliuione earum rerum aſſumpta, quibus poſſimus offendi, fraternæ inuicem charitatis pace viuamus, &c.

Facit in rem præſentem Gregor. vbi aduertit propterea ſummum ſacerdotem in veſte illa ſacerdotali hiacynthina ad fimbriam appenſa geſtare malo granata, ſimul & tintinabula Exod. 28. quod ſic expendit Greg. lib. 1. regiſtri epiſt. 24. aſſerens hoc facto adumbrari pacem, cui maximè debent incumbere ſacerdotes, Principes, & proceres, vt veluti nerui coniungant, cōcilient, & inuicem trahant cætera membra, vt ſub vno capite, corona, & cortice adunati cōſeruentur. In ſacerdotis veſte, inquit ille, iuxta diuinam vocem tintinabulis mala punica coniunguntur, quid enim per mala punica, niſi vnitas deſignatur? Nam ſicut in malo punico vno exteriùs cortice multa interiùs grana muniuntur, ſic innumeros populos vnitas contegit quos intus diuerſitas meritorum tenet. Tunc ergo tintinabulis mala punica coniungimus, cùm per omne, quod dicimus, vnitatem cuſtodimus, &c. Exod. 28. num. 33.

Spectat autem hoc maximè ad principes viros, & Eccleſiæ proceres, quod optimè habemus aſſertū Prou. 10. vbi dicitur: *Labia iuſti erudiunt multos*, vbi Chald. habet: *Labia iuſti pacant multos*: quaſi dicat, labia, & ſermones iuſtorum longè firmiorem, & iucundiorem pacem inducunt inter diſſidentes, & diſcordes, quos verbis, & monitis emollit, & in concordiam reducit. Vnde Chryſoſt. ſer. illo citato de manſuetudine loquens de iuſto pacis conciliatore ait: Mox, vt viderit, mitigat furibundos: neque multis ei verbis, & admonitionibus opus eſt, ſed pacem, priuſquam loquitur, perſuadet. Quemadmodum Solis iubar, vt primùm apparet, fugat tenebras: ita benignus, & iuſtus ſua præſentia res turbulentas cōponit, quietáſque, ac tranquillas reddit, &c. Prou. 10. num. 12.

Hinc eſt quòd veniens pacificator cœleſtium, & terreſtrium Chriſtus Seruator Cant. 2. ait: Ipſa met teſtante ſponſa: *Tempus putationis aduenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra:* vbi per putationē, adunationem intelligit Cantic. 2. num. 12.

telligit Nyſſen. orat. 5. ante med. ex eo, quòd flores ea ratione amputentur, vt in faſcillos redigantur vniti, aut in coronas, & ſerta metantur; eadémque eſt expoſitio Pſelli ibidē. Vocē autem turturis in terra noſtra eleganter ad rem præſentem accommodat Bernard. ſer. 59. in Cant. poſt princip. vbi ait: Magnificauit Dominus facere nobiſcum. Multum illi cum terra, multū cum ſponſa, quam in terris ſibi adſciſcere placuit. In terra, inquit noſtra, non planè principatum ſonat vox iſta, ſed conſortium, ſed familiaritatem. Quid? Conditor eſt, & cōſortem ſe reputat. Amor loquitur, qui Dominum neſcit; quos amat, amicos habet, non ſeruos. Denique amicus fit de magiſtro: nec enim amicos diſcipulos diceret, ſi nō eſſent. Vides amori cadere etiā maieſtatem: Ita eſt fratres, neminem ſuſpicit amor, ſed nec deſpicit quidem. Omnes ex æquo intuetur, qui perfectè ſe amāt, & in ſeipſos celſos, humiléſque contemperat; nec modò pares, ſed vnum eos facit. Tu Deum forſitan adhuc ab hac amoris regula excipi putas: ſed qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt. Quid miraris hoc? Ipſe factus eſt tanquam vnus ex nobis. Minus dixi, non tanquam vnus, ſed vnus. Parum eſt parem eſſe hominibus, homo eſt. Dicendo in terra noſtra proprietatem profectò abnuit, ſocietatem non reſpuit, &c.

Vnde de B. Fulgentio diſcipulus eius vitæ ſcriptor. c. 9. & 17. & 21. ait: Reuera Sacerdotis officium laudabiliter etiam tunc implebat, non tantum aliquos reconciliando, ſed omnes, quos attingere poterat, ad reconciliationē ſalutaribus monitis inuitando: cuius ſermo dulcis, & rectus, quia dura quoque corda molliebat. Et paulò inferiùs ait: Tanta fuit D. Fulgentio facundi ſermonis ſuauitas, tanta in vultu eius micabat hilaritas, vt certatim fideles vniuerſos ſancta charitas traheret. Similiter, & B. Theodorus Studita orat. funebri in B. Platonem Abbatem ait: Quandiu cum iis, qui in vrbe Byzantio erant, verſatus fuit, domos totas in aliam vitæ formā mutauit: & ad virtutis flatum conuertit, &c. Sic ſanè cohærent tintinabula malis punicis ſi verba noſtra, ſermonéſque omnes ad vnionem, & pacem fidelium dirigantur, vt ſimus veluti nerui Reipublicæ coniungentes ſingula membra, eáque cohærere faciamus, ne diſperſa, & diuiſa facilè pereant, & detrimentum patiantur, ſed potiùs vnita faciliùs roborentur, & ſe tueantur; roborat ſiquidem, & fortes reddit pacificos, ipſa pacis vnitas inſuper, & robuſtos reddit pacis amatores Angelorum defenſio, qui non poſſunt, non adeſſe pro tutela iis, qui cœleſtem eorum vnionem, & pacem imitantur in terris.

In quam ſententiam facit Bernar. ſer. 1. de ſancto Michaële, vbi oſtendit, quomodo placeat pacis vnitas ſanctis Angelis, vtpote quæ repræſentet in terris cœleſtem pacem, in qua viuunt, proindéque eam à nobis maximè quærunt. Super omnia, inquit ille, vnitatem, & pacem à nobis exigūt Angeli pacis. Quidni maximè delectentur in his, quæ formā quandā ciuitatis ſuæ repræſentāt in nobis, vt mirētur Hieruſalē nouam in terra? Dico autē, vt quomodo ciuitatis illius participatio eſt in idipſum; ſic & nos idipsū ſentiamus, idipſum dicamus omnes, & nō ſint in nobis ſchiſmata: ſed magis omnes ſimul vnum corpus ſimus in Chriſto: ſinguli autem alter alterius membra. E contra verò nihil æquè offendit, & ad indignationem prouocat eos, quomodo diſſenſiones, & ſcandala, ſi fortè inueniantur in nobis. Audiamus ſiquidem quid loquatur ad Corinthios

 thios

1. Cor. 3. num. 3. thios Paulus: *Cùm ſit inter vos zelus, & cõtentio, nónne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis?* In epiſtola quoque Iudæ Apoſtoli legimus ſic n. 19. *Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habentes.* Videre eſt animã hominis, quemadmodum vniuerſa corporis membra viuificet cohærentia ſibi. Separa ergo quiduis à iunctura cæterorum, & vide an de cætero illud viuificet. Sic eſt omnis, qui dicit anathema Ieſu, quod nemo dicit loquens in ſpiritu Dei: quia anathema ſeparatio eſt. Sic eſt inquã omnis, qui ab vnitate diuiditur, ne dubites quin ab eo receſſerit ſpiritus vitæ. Dignè igitur contentioſos, & qui ſeparant ſemetipſos, apoſtoli carnales vocant, & animales, ſpiritum non habentes. Dicunt ergo ſancti illi, & beati ſpiritus, vbi ſcandala inuenerint, & diſſenſiones. Quid nobis, & generationi huic ſpiritũ non habenti? Nam ſi adeſſet ſpiritus, per eum vtique charitas diffunderetur, & vnitas non ſcinderetur. Et dicunt: Non permaneamus cum hominibus iſtis in æternum: quia caro ſunt. Quæ enim conuentio luci ad tenebras? Nos de regno vnitatis, & pacis ſumus, & homines iſtos in eandẽ vnitatem, & pacẽ ſperabamus eſſe venturos. Nunc autem qua ratione nobis cohæreant, qui diſſident à ſeipſis? Sic ille oſtendit quomodo mortem incurrant, qui ab vnione, & congregatione pacis diſcedunt, vtpotè carentes ſpiritu, & anima; vnde cenſendos docet inanimatos, & ſpiritu prorſus carentes, ac anima, qui paci aduerſantur, aut ab vnione recedunt.

Si verò ſine pace non viuitur, quia vita, & ſpiritus eſt: profectò etiam ſine pace non viuitur, quia & cibus eſt. Prouer. 10. dicitur: *Labia iuſti erudiunt multos.* Hebr. *Labia iuſti paſcent multos:* vox enim Hebræa à radice, *Raghah* deducitur, quæ ſignificat Prou. 10. num. 21. paſcere, aut paſci, inde *Reghah*, vel *Reangh*, ideſt, amicus, & ſocius, quaſi coueſcens, quia nimirum ſocietates, amicitiæ, atque commercia, ſeu pacta conueſcendo celebrari, & ſanciri olim conſueuerant. Ergo Salomon ait: *Labia iuſti pacificant*, vel *paſcunt plurimos*, & pacificando paſcunt, quia pax paſtus, cibus, alimoniáque eſt, ſine qua facilè mortem incurrunt diuiſi homines, & ſeparati. Vide pacem Regni Salomonis deſcriptã ſub ænigmate comedentium ſimul, & bibentium, quaſi pax eſſet, qua alerentur, & ſuſtentarentur. Sic enim habetur 3. Reg. 4. *Iuda, & Iſraël, innumerabiles, ſicut arena maris, in multitudine comedentes, & bibentes, atque lætantes. Salomon autem erat in ditione ſua habẽs omnia regna ſecum.* Vbi Abulenſ. q. 6. in med. ait: Populi comedebant, & bibebant, eò quòd non erat aliqua perturbatio in eis, vt ceſſarent è gaudio: iſtud autem eueniebat propter duo. Primum erat propter magnam potentiam Salomonis, ſcilicet, quia nulla gẽs de circunſtantibus audebat impugnare terram Salomonis. Secundum propter ſapiẽtiam, & diligẽtiam, quia dato, quòd hoſtes non inquietarent populum ſuum, ſi ipſe non regeret eos in magna ſapientia, inter ſeipſos diſſiderent, & haberent contentiones magnas: quòd ergò ipſi poſſent in pace, & gaudio manere, pertinebat ad magnam perfectionem Salomonis, &c. Ecce quomodo labia iuſti paſcunt multos, conſeruando ſcilicet eos in pace. 3. Reg. 4. num. 20.

Præcepit olim Deus ter in anno omnes venire ad templum, ibique offerre, & lætãter comedere de oblationibus pacificis, vt patet Deuter. cap. 12. & 16. pro concilianda ſcilicet pace, dum ſimul conuenirent, ſe agnoſcerẽt, & coueſcerentur, ipſáque pace veluti paſcerentur; quod benè proſequitur Ioſephus lib. 4. antiquit. Deut. 12. nu. 15. & ſeqq. Sup. c. 16. num. 16.

tiquit.cap 8. ante med.vbi ait: In ſacram vrbem, & templum ter in anno conuentus fiebat Hebræorum ex vniuerſa eorum ditione, vt Deo pro acceptis beneficiis gratias agāt, & in futurū precibus eum demereātur, & per conuerſationes,ac conuiuia mutuam beneuolentiam alant: expedit enim, vt inter ſe noſcantur, quibus idem eſt genus, quique eiſdem ſtudiis delectantur. id verò ex huiuſmodi congregationibus facilè contingit,dum aſpectus,& colloquia pertinaciter in animis hærent: ſicut contra qui nunquam conueniunt, eos alieniſſimos à ſe eſſe oportet. Sic ille,qui maximè in illis verbis,per conuerſationes,& conuiuia mutuam beneuolentiam alant, tacitè, ſed ſatis probat pacem eſſe veluti alimentum Reipublicæ,gentis & Regni.

Proſequitur idem argumentum Philo lib.2.de Monarchia,vbi ita incipit. Dei templum altiſſimi ſummum, verúmque exiſtimandum eſt mundus hic vniuerſus; proſpectum eſt tamē,ne vel paſſim, vel vno loco plura templa dedicarentur æquiſſima ratione,quandoquidē vnus Deus nonniſi vnicum ſibi dicari poſtulare videtur. Innumeri enim ex innumeris ciuitatibus terra, maríque ab Oriente, Occidente, Septemtrione Meridiéque ſingulis feſtis ad tēplum hoc confluunt, quaſi ad quoddam commune refugium vitæ negotioſæ, ac tumultuariæ: vt ibi tranquillitate inuenta remittāt animum, ſepoſitíſque curis, quibus per totam vitam grauantur, reſpirent paulíſper degentes hilariter, conceptáque bona ſpe vacēt rei cum primis neceſſariæ,ſanctitati, Religioníque, inter ſe quoque nouis coniuncti amicitiis, & promiſcuis epulis,ac libationibus, inſtaurata, confirmatáque concordia, &c. En igitur concordia epulis ſtabilita,& cibis firmata,ea ſiquidem veluti alimonia nutritur Reſpublica, & gentes conſeruantur,& aluntur.

Videndus in hanc ſentētiam Bernard. vbi diuiſionem ciborum cum cōmunione pacis acutè conciliat pro conſeruanda communitate, & conſeruatione fidelium. Sic verò habet ſer.2. de Septuageſima ad fin. Abraham in ſacrificio non quidem volatilia, ſed animalia legitur diuiſiſſe Geneſ.15.Et Martha erga multa turbabatur, cum vnum ſit neceſſarium. Neceſſarium planè vnum, & maximè neceſſarium, quoniam hæc pars optima,quæ non auferetur. Ceſſabit diuiſio, cū venerit plenitudo,& erit totius ſanctæ ciuitatis Hieruſalem participatio in idipſum.Interim ſpiritus ſapientiæ non modo vnicus, ſed & multiplex eſt: interiora quidē in vnitatem ſolidans,ſed ſub iudicio exteriore diſtinguens. Vtrumque tibi in primitiua Eccleſia commendatur, quādo multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna,ne volatilia ſcinderentur: diuidebatur autem ſingulis prout cuique opus erat, vt animalia ſecarentur. Sit igitur etiam in vobis chariſſimi vnitas animorum, vnita ſint corda diligendo vnum, quærendo vnum, adhærendo vni, & idipſum inuicem ſentiendo, ſed & diuerſa interdum dona gratiarum,nec membra omnia actum eundem videntur habere: Vnitas tamen interior, & vnanimitas ipſā quoque multiplicitatē colliget, & conſtringat charitatis glutino, & vinculo pacis. Ita Bernard.nobis diuiſionem deſcribit pacis ad ſubueniēdum cuique, & neceſſaria miniſtrandum ſecundum diuiſionem gratiarum, & virtutum ſub vna tamen menſa, & vnionis conuiuio: cum enim pax,& concordia alimentum ſit iuſtorum, vnicuique pro neceſſitate proportionaliter ſubuenit, ſed omnes vnanimiter fouet,alit,& conciliat.

Adcóque

Adeóque neceſſaria eſt pax, vt homines, eorúmque congregationes exiſtere poſſint, & perdurare, quod vt ea ſtabiliatur, & cõſeruetur, Deus aliquando permittit maximum malum oppoſitum, nempe odium, quòd alias non permitteret niſi ratione, & intuitu tãti huius boni. Quod optimè proſequitur Nazianz. orat. 1. de pace ante med. vbi alloquens Deum ait: Hactenùs nos afflixiſti, vt per diſſidium quantum pacis bonum eſſet intelligeremus, atque illato dolore in priſtinum ſtatum nos reſtituiſti. (O nouam, & admirandam medendi rationem!) vtpotè qui per odium, quod ſtatim odio, & deteſtationi habuimus, ad pacem nos erudieris, ac contrarium per contrarium procuraris, perinde atque hac duntaxat de cauſa diſiungi nos paſſus, vt feruentioribus animis ad nos ipſos accurreremus non ſecus atque plantæ, quæ ſi manibus per vim in diuerſum trahantur, ac deinde laxentur, rúrſum ad ſeſe, & primam ſuam naturam recurrunt, idque ſibi proprium eſſe oſtendunt, vt vi quidem inflectantur, ſponte autem erigantur, &c. quæ in eandem ſententiam ibi proſequitur oſtendens pacis perfectionem, quæ maximè deducitur ex Paulo 1. Corint. 11. vbi ait: *Sciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo.* Cur ergo non omnino credit Apoſtolus huiuſmodi ſciſſuras, quas audiſſe teſtatur? Quia nouerat tantum bonum pacis eſſe, vt nullatenùs crederet eam poſſe ab hominibus impugnari; etiamſi enim ex parte poſſet fieri, vt aliqui vnionem, & pacem ſcinderent, non tamen hoc poſſent omnes audere, cùm excellentia pacis omnibus notiſſima ſit, vt eam amplectantur. Sed vt iterùm ad robur, & fortitudinem pacis reuertamur, ea maximè cernitur in eo, quòd contra diabolum inſurgat, vnde Tertull. lib. ad Martyres, cap. 1. ait: Pax veſtra bellum eſt diabolo. Et Ignatius epiſt. 4. ad Epheſios ante med. ait: Veſtra concordia, & conſenſus fidei exitium eſt Satanæ, & ſatellitibus eius ſuppliciũ eſt. Nihil præſtãtiùs pace Chriſti, qua frangitur, aboleturque omne bellum tam aëreorum, quàm terrenorum ſpirituum, &c. Et Bernard. lib. de modo benè viuendi ad ſororem ſer. 41. poſt med. ait: Nihil eſt, quòd diabolus tantum timeat, quantum concordiam, & charitatem. Nam ſi totum, quod habemus, damus propter Deum, hoc diabolus non timet, quia ille nihil habet. Si ieiunamus, hoc diabolus non timet, quia ipſe nũquam comedit: ſi vigilamus, hoc diabolus non timet, quia ipſe nunquam dormit: ſed ſi charitatem, & concordiam tenemus, hoc diabolus vehemẽter timet. Quare? quia hoc tenemus in terra, quòd ipſe in cœlo tenere noluit: hoc eſt etiam, quod ſancta Eccleſia terribilis eſſe, vt caſtrorum acies ordinata, dicitur: quia ſicut hoſtes timent, quando acies caſtrorum benè ordinatas ad bellum vident: ita certè diabolus expaueſcit, quando ſpirituales viros virtutum armis accinctos in vnitate concordiæ viuere conſpicit. Ipſe victus, & confuſus vehementer dolet, cùm eos per diſcordiam diuidere, & penetrare non valet. Omnes ergo vnanimiter, & concorditer debemus viuere in domo Dei, vt poſſimus diabolum vincere.

1. Cor. 11. num. 18.

Quia verò inimicus pacis diabolus ei perpetuò inſidiatur, eámque modis omnibus nititur euertere, ne pacis robur, & vires deficerent, militum præſidia in terris collegit pax, conſtituit, ac comparauit, qui veluti in ſtatiuis, & munitionibus militaribus ſub clauſtris monaſticæ obſeruantiæ deliteſcunt, vt inde, cùm opus fuerit, ſub vno viuendi ordine,

regula

regula, & ſtatuta methodo congregari egrediantur:has militares copias educendas contra pacis hoſtem ſola pax collegit, cõuocauit, & ſub ſignis redegit, ſicut bene oſtendit Aug. in Pſalm. 32. ad illa verba: *Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum.* Iſta verba Pſalterij, ait Aug. iſte dulcis ſonus, iſta ſuauis melodia tam in cantico, quàm in intellectu etiam monaſteria peperit. Ad hunc ſonum excitati ſunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iſte verſus fuit tuba ipſorum, ſonuit per orbem terrarum, & qui diuiſi erant cõgregati ſunt in vnum, &c. Sic colligi ſolent militares cohortes, ſic conflatur exercitus vndiq; milites ad ſigna ducis euocando. Vide etiam vocantem milites ipſam pacem, vel illius miniſtros apud Bern. ſerm. 4. de Quadrageſima ad med. vbi ponderat verba illa Ioëlis 2. *Sanctificate ieiunium, vocate cætum.* Quid eſt enim cætum vocare? Vnitatem ſeruare, diligere pacem, fraternitatem amate. Superbus ille Phariſæus ieiunium habuit, qui nimirum ieiunauit bis in Sabbatho, & gratias egit Deo: ſed non vocauit cætum dicens Luc. 18. *Non ſum ſicut cæteri hominum:* ideóque ala vna nitens ieiunium eius non peruenit ad cœlum. Vos ergo chariſſimi ſanctificate ieiunium, vt pura intentio, & deuota oratio diuinæ illud offerat maieſtati. *Vocate cætum*, vt congruat vnitati, &c. Vocat itaque pax cætum & cohortem ſuam, qua nequiſſimi agmina euertat, ſuperet, & euincat.

Ioël. 2. num. 15.

Quòd ſi currus falcatos pacis vis videre, vnde ſtrenui milites magnam in hoſtibus ſtragem edunt, recole Ezechiel. 1. vbi oſtenſus eſt Prophetę currus, cuius totum corpus plenum erat oculis in circuitu ipſarum quatuor rotarũ. Quo curru ſignificatam Eccleſiã Dei voluit Rupert. Hieron. & Gregor. in qua quidem ſancti viri velut oculi relucent, & quia à Deo veluti oculi ſeruantur, ne minimo offendantur tactu, iuxta illud Zach. 2. *Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei:* tum quia ſicut in corpore oculi in altiori parte ſiti ſunt inſtar ſpeculatorum, quod bene aduertit Ambr. lib. de Noë, & arca cap. 7. ante med. dicens: Cùm ſenſus omnes ad cęteras partes corporis transfundantur: maximè oculi velut ſpectatores, & cuſtodes, naturæ appoſiti prouidentia, propè totum orbis noſtri ſtatum deſuper contuerentur: ipſaque mens illic locata ſecundùm plurimorũ ſententiam & maximè Salomonis, qui ait Eccleſiaſt. 2. *Oculi ſapientis in capite eius;* quaſi in aula imperiali virtutum conſilium ſibi contrahat: quo ſtipata comitatu, & ipſa munitior ſit, & tanquam ex edito quodam tuendi totum corporis regnum impertiat reſponſa proferre, &c. Eodem igitur modo iuſti in editiori loco quaſi oculi nobis ſunt, & ſpeculatorum munere funguntur, vt & pericula vitanda annuntient, & bona proſequenda, & ſperanda proponant.

Ezech. 1. num. 18.

Zach. 2. num. 8.

Eccleſ. 2. num. 14.

Sed adhuc notandum pro re præſenti, quod oculi pacem, & concordiam deſignant. Vnde Anſel. lib. de ſimilitudinib. cap. 63. ait: Omnes viri iuſti concordiæ tantæ erunt, quantæ in præſenti ſunt oculi noſtri, &c. Etenim ſicut vnus oculus nequit intueri aliquid, & vergere in aliquam partem, quin ad eandem ſimul deferatur alius conſpiciendam; ſic & ſanctorum concordia tanta eſt, vt vnus ſecum pariter deferat cæteros, & inſtar oculorum minimè in reſpiciendo diuidantur, aut in operando, & intendendo ſcindantur, vnde illud Cant. 4. *Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.* Per oculum intelligunt ibi plerique vnitatem, & concordiam, inter quos optimus eſt Philo

Cantic. 4. num. 9.

lo Carpathius petita ſimilitudine ab eo, quòd nequeat vnus oculus ſine alio in quodlibet ferri obiectũ, quod etiam inculcant illa verba; in vno crine colli tui, in quibus vnitas ſubditorum indicatur, quod oſtenditur ex eo quòd olim capilli in faſciculos colligebantur, & nectebantur, ſicut notauit Author Collectaneorum in Clement. Alexand. lib. 3. pædag. cap. 11. vbi ait: Sunt quædam veluti ſerræ capilli, ſeu capillorum, in quas non ſolùm fœminæ, ſed & viri crines, vel barbam diſtinguebant: vt in capitibus Iouis tam in numiſmatibus, quàm in marmoribus videre eſt. Trecias vocant Itali; Hiſpani verò tranças. His vtebantur antiqui homines in capillo porrecto, & vt Apuleiana licentia loquar, patagiato. In multis numiſmatibus Auguſtorum capita in huiuſmodi ſertas ſecta, & diſtincta videre potes. Habemus & Iudicum cap. 18. aliquid tale de ſeptem crinibus capitis Samſonis. Sic ille. Ex cuius expoſitione iam intelligemus quinam fuerit ille crinis, qui adeò placuit ſponſo diuino, quo vulneratũ ſe fatetur, & excordatũ, vt habent LXX. nempe multitudo ſubditorum in pace, & vnanimitate collecta, & congregata. Hinc etiam colligimus falcatos currus fortiſſimos pacis plenos oculis, id eſt, pacificis militibus, quibus omnia ſubiiciũtur.

Hæc igitur pax ſi amore ſui vulnerat, & ſagittat charitate Diuinum Sponſum, diriùs quidem, & acerbiùs vulnerat, cruciat, & torquet impios, & impuros ſpiritus. Ioſue 18. dicitur: *Congregati ſunt filij Iſraël in Silo, vbi fixerunt tabernaculum teſtimonij.* Hebræus legit, vt ibi notat Caietan. *Fixerunt tabernaculum adunationis.* Sed quid ſtatim addatur audiamus: *Et fuit eis terra ſubiecta.* Totum enim ſuperat, expugnat, & deuincit adunatio, & concordia; at non eſt omittendum quomodo victoriam importet: pro eo enim, quod nos habemus: *Fuit eis terra ſubiecta*: Hebr. habetur: *Et terra acquiſita fuit à faciebus, ſiue à conſpectu eorum*; quibus in verbis mira innuitur potentia pacis, & vnitatis fidelium, quaſi ſolo conſpectu omnia ſuperet, & expugnet, de cáque id dici poſſit, veni, vidi vici. Vel æmuletur ipſam Dei potentiam, de qua Abac. 3. *Aſpexit, & diſſoluit gentes, & contriti ſunt montes ſæculi.* Sic itidem de pace dicitur; acquiſita fuit terra à facie pacis, & confœderationis illius, adeò namque potens, & ſtrenua viribus eſt pax, vt vel ipſo conſpectu metum incutiat, & proſternat aduerſarios.

Ioſue 18. num. 1.

Abac. 3. num. 6.

Licèt autem terribilem aſpectum habeat, & impiis horribilis conſpiciatur, ea tamen ſuauis, & decora eſt iuſtis. vtrumque deſcribit Auguſtin. ſerm. 57. in princip. vbi ait: Pax eſt ſerenitas mentis, tranquillitas animi, ſimplicitas cordis, amoris vinculum, conſortium charitatis. Hæc eſt, quæ ſimultates tollit, bella compeſcit, comprimit iras, ſuperbos calcat, humiles amat, diſcordes ſedat, inimicos concordat, cunctis eſt placita, non quærit alienum, nihil deputat ſuum, docet amare, quæ odiſſe non nouit. Neſcit extolli, neſcit inflari. Hanc igitur, qui accepit, teneat, qui perdidit, repetat, qui amiſit, exquirat, &c. Eam veluti Reginam ſequendam docet Paulus, cùm ait Hebr. 12. *pacem ſequimini*: id eſt, comitamini, veluti dominam, & rem maximè amplectendam. Quod bene habet Chryſoſt. homil. 3. in epiſt. ad Coloſſ. poſt med. vbi ait: Propterea oramus, & dicimus petentes Angelum pacis, & ſemper pacem petimus. Nihil enim poteſt ei æquiparari. In Eccleſiis pacem, in ſupplicationibus, in ſalutationibus, & ſemel, & bis, & ter, & ſæpè eam dat is, qui præeſt Eccleſiæ,

Hebr. 12. num. 14.

Eccleſiæ, dicens: Pax vobis. Quamobrem? Quoniam ipſa eſt mater omnium bonorum, ipſa eſt gaudij materia, & argumētum: propterea quoque Apoſtolis domos ingredientibus Chriſtus hoc iuſſit ſtatim dicere, tanquam aliquod bonorum ſymbolum. *Intrantes enim*, inquit, *domos dicite: Pax vobis*. Matth. 10. & Luc. 10. Nam ſi ea non ſit, omnia ſunt ſuperuacanea, &c. Græcus verò text. pro eo, quod nos ad dictum locum Pauli habemus, *pacem ſequimini*, habet, *pacem perſequimini*. vbi Theophylact. ait: Hoc eſt pacem etiam remotam, ac quæ procul eſt, ſtudete comprehendere, ad vos ipſos attrahentes, &c. Vel huiuſmodi perſecutio ad fugientem tendit, vt etiamſi pax à nobis fugiat, eam vtique perſequamur, donec tandem comprehendamus, cum maximum ſit bonorum. Rectè enim Auguſt. epiſt. ad Bonifacium Comitem ait: Pacem debet habere voluntas, bellum neceſſitas, &c. Vt ſcilicet ſemper pacem ſectemur, & toto conatu inſequamur, quandiu neceſſitas aliter non cogat: quod etiam Dauid dixit Pſalm. 33. *Inquire pacem, & perſequere eam*, ideſt, etiamſi te fugiat, ſequere eam, vtputa ſi, quod humanum eſt, cum aliquo, inquit, feceris litem; ſiquidem ille te priùs inuitat ad pacem, pax te ſequitur, cum gaudio ſuſcipe illam. Quod ſi ille, quaſi malus, permanet in malo, pax abſconditur ab oculis tuis: tu proinde, quaſi ſectator, auidúſque filius pacis, pulſa ianuam; hoc nempe eſt pacem cum Paulo ſequi, aut perſequi: hoc item cum Dauide pacem inquirere, & perſequi. Ne dicas, ille mihi prior iniuriam fecit, & priùs me debet rogare, & inquirere. Tu glorioſior eris, ſi nocitus pacem petieris & perſecutus fueris. Si enim Propertius libr. 3. elegia ad amicam iratam ait:

Matt. 10. num. 12. Luc. 10. num. 5.

Pſal. 33. num. 15.

Pacis amor Deus eſt, pacem veneremur amantes:
Pax iuuat, & media pace repertus amor.
Si Deus eſt, & amor, pacem veneremur amantes:
Quæ bona ſunt, cur hunc non celebrabo Deum?

Multò magis pacem colere debemus, venerari, & inquirere: pro qua re videndus eſt Dionyſ. Areopag. cap. 4. de diuinis nominibus p. 4. vbi tradit Deum, ac ſummum bonum pacis vocabulo, & pacis largitorem à ſanctis Theologis iure appellari, & celebrari, quod, quæ ſunt omnia amicitiæ fœdera, inter ſe coniungat: & cap. 11. præclaras affert in hanc ſententiam pacis laudes, quæ non poteſt amplius commendari, quam vt Filius Dei conſubſtantialis pax noſtra dicatur à Paulo Epheſ. 2. Vnde Author operis imperfecti in Matth. homil. 9. oſtendit ad fideles ſpectare, vt immemores ſint malorum, & offenſarum, quæ aliqua ex parte pacem poſſint labefactare, ne cenſeantur illuſores portantes pacem in labiis, in corde ſeruantes malitiam; ſic enim minimè poterimus pacem ſectari, & perſequi.

Epheſ. 2. num. 14.

Facit etiam & doctrina quam habet Hilar. in Pſalm. 132. vbi monet, vt ea cogitemus, quibus alienæ voluptates ad concordiam redigantur, qua de re plura habet Ambroſ. 1. off. cap. 21. & lib. 2. de Iacob, & vita beata cap. 6. & Hieron. epiſt. 4. vbi inter alia ait: Pax quærenda, vt bella fugiamus: nec ſufficit eam quærere, niſi inuentam, fugientemque omni ſtudio perſequamur, *Quæ exuperat omnē ſenſum*. Philip. 4. in qua habitatio Dei eſt. Pſalm. 75. *Factus eſt in pace locus eius*, &c. quæ eleganter proſequitur.

Philip. 4. num. 7. Pſal. 75. num. 3.

Mirum ſanè eſt, quod Scriptura cum agit de pace, ac de iis, quę ad pacem, & charitatem ſpectant, quaſi pa-

rum, exiſtimaret, ſi ea nobis amplectenda, & ſequenda eſſe inculcaret, inſectanda, & perſequenda eſſe monet, ſic Paul. Roman. 12. *hoſpitalitatem ſectantes.* Sic 1. Corinth. 14. *Sectamini charitatem.* Syro-Chald. *Currite poſt charitatem.* Roman. 14. *Quæ pacis ſunt ſectemur.* Syriac. *Poſt pacem curramus.* Sic 1. Timoth. 6. *Tu autem ô homo hæc fuge, nempe cupiditatem, & deſideria nociua; ſectare verò,* Græc. & Syriac. *Curre ad iuſtitiam, pietatem, charitatem, manſuetudinem;* ſic enim inquirenda eſt pax, vt non veluti quodcumque aliud bonum eam quæramus, ſed tanquam bonorum maximum, dum fugit, ſectemur, & perſequamur; vnde Hieronym. in reg. Monachor. cap. de charitate, & pace citatum locum ex epiſtol. ad Hebræos ſic explicat: Pulchrè igitur perſecutio pacis dicitur, vt non leni, vſitatoque ſermone, & (vt ita loquar) ſummis labiis hoſpites inuitemus, ſed toto mentis ardore teneamus: quaſi auferentes ſecum de lucro noſtro, atque compendio.

Rom. 12. num. 13. 1. Cor 14. num. 1. Rom. 14. num. 19. 1. Tim. 6. num. 11.

In quam ſententiam videndus Baſil. in Pſalm. 28. ad fin. vbi ad illa verba n. vlt. *Dominus fortitudinem populo ſuo dabit, Dominus benedicet populo ſuo in pace:* aduertit pacem cęteras omnes benedictiones ſuperare, & vincere, proindeque vltimo loco in eo Pſalmo collocari. Sic verò habet: Inter porrò benedictionis diuinæ ſpecies pax perfectiſſima eſſe videtur, cum ſtatus ſit mentem procul intemperie omni conſtabiliens: adeò vt pacificus vir hoc inſigni, tanquam propriis notis internoſci poſſit, ſiquidem ſedatis eſt, & peramænis moribus: contrà, qui adhuc compugnantium affectionum fatigatur intemperie, is nondum effectus particeps eſt diuinæ illius pacis, quam Dominus ſuis dedit diſcipulis, quæ cum omnem exuperet ſenſum, vtrique illorum præmuniet, & tuebitur animas, qui ſe ea præſtiterint dignos. Hanc denique Apoſtolus apprecatur Eccleſiis, dicens: *Gratia vobis, & pax adimpleatur.* Et Auguſt. libr. 19. de ciuit. cap. 11. ait: In rebus terrenis nihil gratius ſolet audiri, nihil deſiderabilius conſpici, nihil melius inueniri ipſa pace, &c. Refert quoque Proſper in ſententiis ex eodem Auguſt. ſentent. 369. deſumpta ex tract. 104. in Ioan. quod pax omnis piæ intentionis, actioniſque eſt perfectio, &c. quæ ibi proſequitur. Itaque tantum bonum eſt pax, quod illud etiam & natura ipſa colere, & honorare volens in animalibus vtilioribus, prudentioribus, & fortioribus veluti conſecrauit; vtiliores vtique nobis ſunt apes, quàm plura alia, quæ habentur in terris, ſed ſicut aduertit Plin. lib. 11. cap. 5. nihil nouerunt, niſi commune. Prudentiores formicæ ſunt, ſed de illis idem Plin. citato libr. cap. 30. ait: Formicis ratio Reipubl. memoria, cura: ſolæ viuentium præter hominem ſepeliuntur inter ſe. Fortiores inter cætera animantia ſunt elephanti, de quibus idem Plin. lib. 8. cap. 5. ait: Elephanti gregatim ſemper gradiuntur. En honorata pax ab ipſamet natura, dum vnitatem veluti conſecrat in animantium vtilioribus, prudentioribus, & fortioribus.

Pſal. 28. num. vlt.

Inhonoratã cenſuit Chriſtus Dominus pacem, dum & cibum pacis, & conſortium pacis Iudæ conceſſit, & cum cæteris exiſtentis pedes lauit; eam proinde ab illo abſtulit, ne tamdiu inhonorata apud impium remaneret: ea quippe ratione permiſit benigniſſimus Dominus oſculo tradi à proditore Iuda, non vt oſculum acciperet, ſed vt pacem ab illo eriperet, & ab iniuria, ac violentia eam liberaret, qua quidem afficiebatur, quandiu in peſſimo homine bono-

rum

rum optimum etiam exteriùs reſidebat. Sic enim hoc acutè obſeruat D. Paul. epiſtol. 2. ad Seuerum, vbi ait: Oſculum Dominus non ſuſcepit, vt pacem proditoris acciperet, ſed ne ſuã ab alienato reciperet, &c. Noluit digniſſimam omni honore pacem diu apud impium ignominioſam eſſe, ideò ab illo accipit pacem, non oſculum: indignum quippe erat, vt qui pecuniam, qua vendiderat Dominum, à ſe abiiceret, omne prorſus pretium ſuperantem, pacem iniuria detineret.

Poſtulantes pacem conuenerunt Abrahamum Abimelec, & Phicol princeps exercitus eius, tulitq; Abraham oues, & boues, & dedit Abimelec, percuſſerúntque ambo fœdus, Geneſ. 21. Si huius oblationis rationem quæres, eam ad pacem refert Oleaſt. dicens: Quanti facienda eſt pax, quæ debet multo emi, ſi opus eſt? Sic ille. Quod adhuc magis aperio ex eo, quod Chriſtus Dominus Matth. 5. ait: *Ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Quæ verba ponderans Saluianus lib. 3. de prouid. ad med. hoc ad pacem conſeruandam refert, & vitandam omnem litem, vnde diſcordia oriri ſolet. Iubet, inquit ille, Chriſtus ne litigemus, & in tantum hoc iubet, vt ea ipſa nos, de quibus lis eſt, relinquere iubeat, dummodo litibus exuamur. *Si quis enim voluerit,* inquit, *tecum iudicio contendere, & tunicam tollere, relinque ei & pallium, &c.* Similia habet Chromatius Epiſcopus Aquileienſis ad cap. 5. Matth. Vſque adeò, inquit, ab omni lite, vel contentione iudicij vult nos eſſe ſemotos; vt ſi fortè calumniator litem moueat, volens auferre, quæ noſtra ſunt, non ſolùm hæc, quæ iniuſtè expetit, ſed etiam illa, quæ non poſtulat, ſponte nos Dominus iubeat offerre. Perfecta enim fides iſta, & perfecta victoria eſt contra iniuriam facientem, ſi etiam ea, quæ non poſtulat, offerantur. Sic ille. Cui illud addendum eſt, quod Chriſtus Dominus noluit tunicam inconſutilem ſuam diuidi, ſed vt ſors mitteretur, & cui ſors accidiſſet, integram tolleret. Hoc ad integritatem, & pacem fidelium conſeruandam referunt Sancti Patres, quia fideles ſunt Chriſti veſtes; eorum pacem, & vnionem, & integritatem charitatis ſuper omnia vult Deus conſeruatam remanere, ſicut proſequitur Athanaſ. Orat. de cruce, & paſſione Domini. Vnde Nazianzen. orat. 12. quæ eſt prima de pace, ſtatim in princip. ait: Cùm inſectam illam, & diuiſionis expertem tunicam, ac per totum contextam, in multas iam partes conſciſſam, prauus ille (ſcilicet diabolus) prorſus ſibi vendicaſſet, hoc ſcilicet per nos aſſecutus, quod per eos, qui Chriſtum in crucem ſuſtulerunt, haudquaquam potuit, &c.

Geneſ. 21. num. 27.

Matth. 5. num. 40.

Similia ſunt quæ habet Auguſt. epiſtol. 203. in med. vbi Maximinum Epiſcopum Donatiſtam ita alloquitur. Si à perſecutoribus veſtis non conſciſſa eſt pendentis in cruce, cur à Chriſtianis deſtruitur Sacramentum ſedentis in cœlo? &c. Noluit itaque ſuam veſtem diuidi, qui voluit vt veſtem etiam exueremus, & vel etiam pallium dimitteremus pro conſeruanda, & tuenda vnione, & pace. Vnde Cæſarius Arelatenſ. Epiſcopus dolet merito, quod cum tanti fieri voluerit Deus pacem ſuam, & concordiam cum fratribus, nos qualibet leui occaſione eam dimittamus, & cum omnem prorſus valorem excedat, vtpote quæ magno pretio ſit æſtimabilis, nos quaſi vilem paruifacimus. Sic enim habet homil. 11. poſt med. Minus dolendum

dum eſt, vt cum illi à charitate nec tormentis potuerint ſeparari, nonnunquam propter paruiſſimum conuitium, & cuiuſque miſeri hominis detractionem ita derelinquimus charitatem, vt cum eo non ſolum multis diebus, ſed menſibus, & annis nec loquamur, & non attendimus, quia dum nos inuicem odio habemus, muros Hieruſalem nobis claudimus; & qui charitatem habere nolueris, qua fronte, vel qua conſcientia ad Deum, qui charitas eſt, præſumit accedere?

Ecce, vt potuimus, pacis bonum depinximus, in qua omnia bona pariter reperiuntur, quæ fuit ratio cur in præſenti Ezechias volens proponere quietem, felicitatem, & gaudium, quo ante morbum, & inimicorum obſidionem, & perſecutionem fruebatur, vnico verbo id expreſſit dicens, conuerſam eſſe in amariſſimam amaritudinem pacem priſtinam, ſcilicet proſperitatem & lætitiam, in qua antea degebat. Ioan. 17. cum à Deo Patre Chriſtus enixè poſtulaſſet ſecundùm Auguſtini, & D.Thom. ſententiam, vt ſui indiuiſam vnitatem, & mutuam ſocietatem, ac pacem diſcipuli inter ſe conſeruarent, dicens: *Pater ſancte ſerua eos, vt ſint vnum, ſicut & nos.* num. 13. ſubdit: *Hæc loquor, vt habeant gaudium meum impletum in ſemetipſis.* Ponitur enim, inquit D.Thom. hæc lætitia, vt fructus vnitatis, quia vnitas, & pax faciunt perfectè gaudere. Prouerb. 12. *Qui ineunt pacis conſilia, ſequitur eos gaudium.* & 1. Ioan. 1. *Annuntiamus vobis, vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & gaudium veſtrum ſit plenum, &c.* Non potuit proinde melius gaudium, quo antea perfundebatur in pace ſua, Ezechias exprimere, quam pacem appellare, quam vt perfecto gaudio, vel etiam in hac vita perfundamur, debemus perſequi, & amplexari, vt poſt lætitiam pacis in hac vita poſſeſſam mereamur ad æternam pacem peruenire beatitudinis.

Ioan. 17. num. 11.

Prou. 12. num. 20.
1. Ioan. 1. num. 4.

ANNOTATIO IV.

De amaritudine, & commotione peccati, & de dulcedine, & pace rectæ conſcientiæ.

SVnt qui hoc in loco intelligant per amaritudinem amariſſimam in pacem conuerſam ſtatum peccati, à quo per pœnitentiam demiſſo in pacem amicitiæ Dei, & gratiæ ſtatum tranſit peccator; vbi duo ad noſtram inſtitutionem, & doctrinam occurrunt, & amaritudo ſcilicet peccantis animæ, quæ perpetua exagitatur fluctuatione, & pax, ac tranquillitas rectæ conſcientiæ, quæ pacatam, ac quietam reddit animam. Vtrumque proinde in præſenti proſequamur.

Amaritudo igitur peccati conſtat ex Deut. 29. vbi ſic habetur. *Ne ſit inter vos radix germinans fel, & amaritudinem:* vel *toxicum, & abſynthium,* vti vertunt recentiores: Chald. vertit: *Nec ſit inter vos cogitans peccata.* Paraphraſtes Hieroſolymitanus legit: *Peccatum aſſimilatur radici fixa in terra, cuius caput quidem vt mel eſt, finis autem eius amarus, vt abſynthium mortiferum.* Vatabl. ſic exponit: Radix aliqua producens toxicum, & abſynthium, ideſt, ne aliqua anima peccet grauiſſimè. Per toxicum & abſynthium intelligit peccata grauiſſima, & ita etiam Saa. Explicat verò Cornel. à Lapide dictum locum. Peccatum hîc dicitur fel, amaritudo, & abſynthiũ toxicum. Primò, quia lethaliter ſauciat animã. Secundò, quia eam amaricat

Deut. 29. num. 18.

ricat per remorſum conſcientiæ, & lacinat. Tertiò, quia eam reddit Deo inuiſam, & exoſam. Peccatum enim eſt obiectum vnicum iræ, & indignationis, & vindictæ Dei. Similis phraſis eſt Act. 8. vbi Petrus ait Si-
Act. 8. num. 23. moni Mago: *In felle amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te eſſe.* Similia habet idē Cornel. ad illud Pau-
Hebr. 12. num. 15. li Heb. 12. *Ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat.* Radix, inquit ille, amaritudinis eſt peccatum, quod amaricat conſcientiam, quod deſumpſit ex Chryſoſt. hom. 31. poſt princ. vbi ait: Meritò amarū vocauit peccatū: reuera enim nihil eſt peccato amarius. Hoc ſciūt, qui poſtquam id fecerunt, tabeſcunt à conſcientia, qui magnā ſuſtinent amaritudinem. Nam cum ſit amariſſimum, peruertit etiam ipſam vim ratiocinandi. Ea enim eſt amaroris natura, vt ſit inutilis. Rectè autē dixit, radix amaritudinis. Non dixit, amara, ſed amaritudinis. Nam fieri quidem poteſt, vt radix amara dulces ferat fructus, ſed fieri nō poteſt, vt radix amaritudinis fons, & fundamentum dulcem vnquam fructum ferat. Omnia enim ſunt amara, nihil habent dulce: omnia acerba, omnia inſuauia, &c.

Conſtat etiam peccati amaritudo ex eò, quod abſynthio confertur, vn-
Amos 5. num. 7. de Amos 5. dicitur: *Qui conuertitis in abſynthium iudicium:* vbi Ribera exponit. Pro ſanctitate, quam habere debueratis, pleni eſtis amaritudine, & peccatis. Eſt ſiquidē notum in Scriptura, vt iudicium ſignificet id, quod quiſque facere debet, vt rectè, ſanctè-
Pſal. 105. num. 3. que viuat, vt Pſal. 105. *Beati, qui cuſtodiunt iudicium, & faciunt iuſtitiam in omni tempore.* Proindeque apud citatum locum Amos de iis conqueritur Deus, qui conuertunt iudicium in abſynthiū, ideſt, peccata multa com-
Prouer. 5. num. 3. mittunt, cum potius deberent ſectari iuſtitiam; ſic & Prouerb. 5. Salomon deſcribens ruinam, ad quam inducunt voces meretricis, & quod ad peccatum pertrahant, ait: *Fauus diſtillans labia meretricis, nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthiū.* LXX. *Poſtea verò amariorem felle inuenies,* ideſt, quidquid hauſeris illius mellis, quod de ſcorti impudici ore diſtillat, nouiſſimè in fel, & amaritudinem peccati redundat: huius verò abſynthij amaritudinem ſoporiferam ſic deſcribit Gregor. 30. Moral. cap. 15. dicens: Ebrius quiſque, quod patitur, neſcit: qui verò abſynthio inebriatur, & hic quod ſumpſit, amarum eſt, & tamen non intelligit eandem amaritudinem, qua repletur. Ita omnis peccator abſynthio ebrius, qui amara ſane, quæ pro huius vitę amore tolerat, tamen eandem amaritudinem cæcitate cupiditatis, quaſi inſenſibilitate ebrietatis ignorat. Amarum eſt omne, quod bibit, & diſcernere nequit, quod amarum eſt, quia ebrius abſynthio eſt. Similia ſunt prorſus quæ habet idem Greg. lib. 7. Moral. cap. 8. ad fin.

Sed eſto, ſic res ſe habeat in ebriis, qui præ amentia amaritudinem peccati non ſentiunt, qualiter amaricare faciat animam peccatum, optimè proponitur Prouerb. 14. vbi dicitur:
Cor, quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus, Prou. 14. num. 10. ideſt, cor, & mens, quæ amaritudinem peccati verè agnouit, eam profecto nulla externa voluptas, aut delectatio delinire, aut conſolari poteſt, cum enim amariſſima ſit amaritudo, omnem prorſus dulcedinem excludit. Vnde Auguſt. libr. 3. contra liter. Petiliani ait: Si conſcientiam mordet veritas criminis, quid mihi prodeſt, ſi me continuis laudibus mundus extollat? Quod ipſum apta ſimilitudine aperit Chryſoſt. homil. de compunctione cordis, cum ait: Vt homines ægri, cum multis febribus

febribus aguntur, ſi in aquas ſemetipſos frigidas immerſerint, ad præſens ſibi aliquid videntur quæſiiſſe ſolatij; multiplicatas verò ſibi flammas febrium reparant. Ita & nos agimus cùm conſcientiæ ſtimulis agitamur, ſi merè externas gaudij, & lætitiæ cauſas quæramus, &c.

Ea itaque eſt peccati amaritudo, vt nullam omnino patiatur dulcedinem, qua de re videndus Hierony. in c.18. Ezechiel. ad illa verba nu.2. *Patres noſtri comederunt vuam acerbam*; & in Hierem.lib.6. vbi ait: Peccata ſunt vua acerba, vt comedentium dentes obſtupeſcant, vt non poſſint eius ſuauitatem ſentire: de quo dicitur: *Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus, &c.* & Ambroſ.in Pſal.35. in eodem ſenſu ait: Sicut vua acerba dentibus, ita iniquitas omnibus vtentibus ea. Grauis pœna, quæ cibum impedit, &c.

Ezechiel. 18.n.2.

Neque hac in re omittendus Auguſt. in Pſal.48. cùm ait: Manducat iniquitas, nō ego dico, audi Scripturam. *Sicut vua acerba dentibus vexatio eſt, & fumus oculis*, Prouer.10. *Sic iniquitas vtentibus ea.* Qui manducauerit enim iniquitatem, ideſt, qui libenter eam habuerit, non poterit manducare iuſtitiam. Panis enim iuſtitia eſt. Quis eſt panis? Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi, ipſe eſt panis cordis noſtri. Quomodo ergo qui mãducat ore vuas acerbas, obrigeſcunt, & ſtupent dentes eius, & minus idoneus fit ad manducandum panem, & remanet illi laudare, quod videt, & manducare non poſſe. Sic is, qui iniquitate vſus eſt, & paſtus peccatis incipit non poſſe manducare panem, laudat verbum Dei, & non facit. Sed quid faciunt illi, quibus obſtupuerunt dentes? Temperant ſe aliquantulum ab vuis acerbis, & incumbunt pani: ſic & nos ſi volumus manducare iuſtitiam, temperemus nos ab iniquitatibus, & incumbamus iuſtitiæ, & naſcetur in corde non ſolùm delectatio laudandi iuſtitiam, ſed etiam facilitas manducandi, hoc eſt, operandi, &c. Sic reddit amaram, & ſtupidam peccatum animam, vt neque dulcedinem Dei guſtet, neque ſalutarem cibū ſumere queat, proindéque amariſſima eſt peccati amaritudo. Et ex eo verò conſtare poteſt amaritudo peccati, quæ tanta eſt, vt etiam dulciſſimum Dominū amaricare faciat, quo ſenſu plerique exponunt locum illum Deut.29. *Ne ſit inter vos radix germinans fel, & amaritudinem.* Vbi Oleaſt. explicat. Cauete ne ſit in vobis aliquis, qui amarus ſit ori Domini, quaſi dicat, inquit Hierony. Prado in Ezechiel. c.8. pag.117. Cauete ne ſit inter vos aliqua idololatriæ ſpecies occulta, quaſi radix ſub terra, quæ deinde germinet abſynthium fellis amariſſimum, quæ ſcilicet accendat bilem meam, & ebullire faciat fel, ita vt nulla ſit remiſſio. Et Pined. in Iob cap.35. verſ.6. & 7. verſans hunc ipſum locum Deuter. ait: Commodius eſt, vt ad ipſum Deum referatur, cui noſtra peccata amareſcunt. Hæc illa exacerbatio Diuini palati tam frequenter reperita, *Exacerbauit Dominum peccator*, Pſal.10. nu 4 Pſal. 77. num.40. & 41. & 56. Pſalm.105. nu.42. Illa præterea exaſperatio oris Domini. 1.Reg.12. num.14.

Prou. 10. num.26.

Deut. 29. num.18.

Pſal. 10. num.4.

Tanta igitur eſt amaritudo peccati apud Deum, vt etiã ob amaritudinē ab alienis peccatis prouenientem, ne ſanctiſſimam Chriſti Domini animam pungeret, oportuerit ab æterno Patre ſuarum dulcedinum torrentem præmitti, iuxta illud Pſal. 20. *Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis*, vbi Auguſt. ait: Quoniam priùs hauſerat benedictionis ſuę dulcedinem, fel peccatorum noſtrorum non nocuit ei, &c. Quæ igitur amaritudo

Pſal. 20. num.4.

ritudo cuique continget in propriis peccatis, ſi tanta futura eſſet Chriſto Domino ob aliena, niſi affluentia dulcedinis præueniretur à Deo?

Sed iam dulcedinem virtutis, & iuſtæ conſcientiæ inſpiciamus, cuius dapes,& dulcia fercula deſcripſit
Prou. 15. num. 15. Salomon, cùm dixit Prouerb. 15. *Secura mens quaſi iuge conuiuium*. Hebr. *Bonus corde iuge conuiuium*: vbi videndus Ambroſius in Pſalm. 35. cùm ait: Quis mihi puritate pectoris dulcior fructus? Quis cibus ſuauior, quàm is,quem animus bene ſibi conſcij, & mens innocentis epulatur? &c. Accuratius rectæ conſcientiæ epulum deſcribit Abbas Cellenſis libr. de conſcientia ad Alacerum in deſcriptione conſcientiæ in hunc modum, ſub imagine cuiuſdam mulieris poſt princip. tom. 9. Biblior. Pone menſam varietate, & plenitudine diuerſorum ferculorum referram: ſint vaſa aurea, & argentea in omnem vſum: ſint pocula melle condita, ſint ad nutum obedientia palato, & gutturi quæcumque fuerint appoſita: cythara, lyra, & pſalterium auditus conuiuantium ſuis reficiantur modulationibus. Quid plura? Diſpoſitiſſima ordinatione ornata omnia ſint, ita vt nihil deſit ad cultum, aut ſuperſit ad tædium: vacet tamen interim locus præ aliis ſpatioſus, & ſpecioſus Reginæ, & Matrifamiliâs, conſcientiæ ſcilicet ſpecialiter deputatus, &c. Præmiſerat autem dulciſſimas, & iucundiſſimas delicias huius conuiuij, cùm dixit in illo quidem lautiſſimi illius epuli prægustari dulcedinem, cuius Chriſtus
Luc. 22. num. 29. meminit Luc. 22. *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater, regnum, vt edatis,& bibatis ſuper menſam in Regno meo*. Et Chryſoſt. homil. 55. in Matth. ad finem, vbi multa de recta conſcientia,& inter alia ſic ait: Si virtuti nos tradamus, nihil poterit nobis dolorem inferre, cum multis ſtimulis conſcientiæ animus pungitur, magno ſemper fruitur gaudio; adeò vt nemo id oratione poſſit exponere. Quid enim tibi videtur in præſenti vita iucundum, atque ſuaue? Menſáne delicioſa? Sed hæc illi voluptati, quæ virtutem conſequitur, collata, amara, & triſtia plena eſſe videbuntur. Hugo verò Cardinal. ad citatum locum Prouerb. ait: Conuiuæ huius conuiuij ſunt virtutes, quæ omnes propriis ferculis reficiuntur. Et citatus Petrus Cellenſ. ait: Conſcientia bona eſt Scyphus Ioſeph, in quo augurari,& inebriari ſolet. Quibus in verbis videtur alludere ad Scyphum Ioſeph, de quo ſerui illius Geneſ. 44. *Scyphus, quem furati eſtis, ipſe eſt, in quo augurari ſolet Dominus meus*, ideſt, Gen. 44. num. 5.
coniectare, rimari, & indagari. Eſt igitur recta conſcientia Scyphus in hoc ſenſu, quia per eam nouit animus & coniectat Dei amicitiam, Sanctorum beneuolentiam, futura alterius vitæ bona, & beatitudinis delicias, quæ in memoria verſatæ omni prorſus dulcedine replent animam, & tanquam nectare inebriant. Vnde proximus citatus Chryſoſt. ait: Nihil iucundius quàm conſcientia proba, & ſpes futurorum certior: quòd ſi vultis iſtud diſcere, iam moriturum hominem, aut ſenio confectum,cum ei in memoriam primum reduxerimus magnificæ menſæ, inſignis gloriæ, præcipuæ laudis, & geſtarum rerum, quas ex officio virtutis operatus eſt, tunc demum interrogemus, quibus maximè gauderit, & videbimus non mediocri pudore illum propter ipſa commoueri, propter hæc autem, quæ rectè fecit, tanta lætitia geſtientem, vt ſalire,& volare videatur. Sic & Ezechias cum ægrotaret, non menſæ deliciarum plenæ recordabatur, non eximiæ

gloriæ, non regni, non imperij, ſed iuſtitiæ, ac rectæ conſcientiæ: *Memento*, inquit, *Domine qualiter ambulauerim in conſpectu tuo in via recta*.&c. quæ in eandem ſententiam proſequitur.

Videndus etiam pro dulcedine rectæ conſcientiæ; tum ex præſentibus, tum de futuris Philo lib. quod deterior potiori inſidiari ſoleat, poſt med. vbi de impio præmittit. Impio homini neceſſum eſt, aut adeſſe, aut imminere aliquid mali. Itaque futuri expectatio timorem gignit, præſentis vſus mœſtitiam. Tunc ſubdit de iuſto. Sed qui virtutem ſectatur, deliciis huic conuenientibus fruitur. Aut enim acquirit bonum, aut acquiret poſtea. Et habere quidem, affert gaudium, rem pretioſiſſimam, expectatio verò habendi ſpem, quæ eſt alimentum animarum, virtutem amantium, &c.

Videndus item Plutarch. in moral. cùm ait: Vt Nephentes herba ab Homero prædicata addita poculis omnem conuiuij triſtitiam diſcutit, ita bona mens indita nobis omnem vitæ ſolicitudinem abolet. Et lib. de cupidit. diuitiar. Honeſtas, inquit, & virtus proprium iubar, magnamque lucem habet in animo, & gaudium domeſticum parit, ſiue videat aliquis, ſiue lateat omnes & Deos, & homines. Et in vita Solonis idem Plutarch. refert in hunc modum: Cræſus iuſſit Soloni oſtendere theſauros, ſupellectilem, magnificentiamque Regiam. Ad poſtremum cùm interrogaſſet Cræſus, num quem alium hominem ſe beatiorem vidiſſet. Tum Solon, Tellum ſe ſuum ciuem vidiſſe reſpondit: exponit autem Tellum optimum virum fuiſſe, filióſque probatiſſimos habuiſſe, & integerrimè, ſanctiſſimeque vixiſſe. Hanc de felicitate conſcientiæ probatæ opinionem concepit, & docuit Solon. Refert item idem Plutarch. libr. de educand. liberis Socratem Gorgiæ quærenti, quid de Perſarum Rege ſentiret, & an eum felicem eſſe putaret, reſpondiſſe ſe ignorare, quod neſciret virtute, & doctrina præditus eſſet necne, multáque in hanc ſententiam habet lib. de perfectionibus virturum ſentiendis. Et Plato in Mœnone, ſiue de virtute dixit virtutem nihil aliud eſſe, quàm gaudere de pulchris: vſque adeò enim certum eſt virtutem gaudium, delectationem, & dulcedinem ſecum importare. Et Seneca epiſt. 59. Sapiens nunquam ſine gaudio eſt, gaudium hoc non naſcitur, niſi ex virtutum conſcientia. Non poteſt gaudere, niſi fortis, niſi iuſtus, niſi temperans. Et epiſt. 27. Sola virtus præſtat gaudium perpetuum, ſecurum: etiamſi quid obſtat, nubium modo interuenit, quæ infra feruntur, nec vnquam diem vincunt, &c.

Extat hac de re preclarum reſponſum Summi Philoſophi Diagoræ apud Stobæum ſer. 1. Rogatus enim quænam eſſet vera felicitas? Quæ, inquit, facit, vt mens, & anima in perpetuo gaudio collocetur. Tantum gaudium, & dulcedo virtutis eſt, vt neceſſarium duxerit Seneca aduertere non præmittendū eſſe gaudium virtuti, ſed poſtponendum, ideſt, non amplectēdam virtutem propter gaudium, hoc enim eſſet ordinem inuertere, cum potius dulcedo debeat veluti ancilla virtuti deſeruire, ſic verò ille habet lib. de beata vita cap. 14. in princip. Si placet ad beatam vitam ire comitatum, virtus antecedat, comitetur voluptas, & circa corpus, vt vmbra, verſetur. Virtutem quidem excellentiſſimam omnium voluptati tradere ancillam, nihil magnum animo capientis eſt. Primò virtus ſit, hæc ferat ſigna. Habebimus nihilominus voluptatem, &c. & cap. 8. ciuſdem

eiuſdem lib. ſtatim in princ. ait: Ideò præceperunt veteres optimam ſequi vitam, non iucundiſſimam, quamuis enim virtus voluptatem habeat comitem, non propter hanc precatur virtus; ſicut enim in aruo, quod ſegeti proſciſſum eſt, aliqui flores internaſcuntur, non tamen huic herbulæ, quamuis delectet oculos, tantùm operis inſumptum eſt, aliud fuit ſerenti propoſitum, hoc ſuperuenit. Sic voluptas non eſt merces, neque cauſa virtutis, ſed acceſſio, nec, quia delectat, placet, ſed, quia placet, delectat; vbi tamen aderit, perpetuò comitabitur dulcedo, gaudium, & lætitia, vnde & iniuſtitiæ ſtatum amariſſimam amaritudinem appellauit Ezechias, qui poſt dimiſſam à Deo impietatem, & aſſecutam gratiam, & benignum fauorem, potuit ſe iam reputare, & dicere in dulciſſima dulcedine, & gaudio verſari, quod tamen appellauit pacem, dicens: Ecce in pace amaritudo illa mea priſtina peccati. Cùm enim, vt ſuperiori annotatione oſtendimus, pax pro omnibus in vniuerſum bonis ſupponat, ideò, vt manifeſtaret omnia bona ei cum gratia, & recta conſcientia aduenisse, aſſerit ſe in pace poſt amaritudinem conſtitutum.

Quanquam autem hoc verum habeat, quod nomine pacis veniant intelligenda bona ea, quibus recta mens fruitur, peculiari tamen ratione importat eam pacem, & tranquillitatem, quam haber anima virtuti ſtudens, & rectæ operationi incumbens, appoſita procelloſæ tempeſtati commotioni, agitationi, & timori, in quo impius animus verſatur, quæ commotio priùs à nobis deſcribenda eſt, vt poſteà pacem iuſtitiæ, & virtutis proponamus; eam autem videre eſt in Caino, qui eiectus à facie Domini habitauit in terra Naid contra Eden: ſic enim legit Clemens Alexand. illud Geneſ. 4. *Habitauit profugus in terra ad Orientalem plagam Eden.* Et Hieronym. etiam ſcribit *Naid*, admonet verò non ſignificare terram, ſed idem, quod eſt fluctuans, & inſtabilis, ac ſedis incertæ. Clemens verò Alexand. 2. ſtromat. ante medium, ait: Interpretatio autem, inquit, *Naid*, eſt fluctus. Eden autem deliciæ, &c. Eique dixit Deus Geneſ. 4. *Vagus, & profugus eris ſuper terram.* Iuſto enim Dei iudicio vagari cœpit & fluctuare. Chald. *Inſtabilis, & transmigrans eris in terra.* Procopius vertit ex Hebr. *Eris mobilis, & inſtabilis, non manens fixis ſedibus in vno loco; ſed errabundus, & nequitia tempeſtate iactatus huc, illucq́; aberrabis.* L X X. vertunt: *Suſpirans, ſeu gemens, & tremens.* Neque ſolùm exteriùs, ſed interiùs etiam: nam vt Ambroſ. in Pſalm. 35. ait: Latebat miſer, tremens, & timens; & cum adhuc percuſſor deeſſet, ipſa ſe iniuſti vita trucidabat. Quæ pœna maior, quàm timere, quod vitare non poſſis, nec quod timueris euadere? &c. *Geneſ. 4. num. 16.* *Geneſ. 4. num. 12.*

Peccatum peccauit Hieruſalem, propterea inſtabilis facta eſt. Thren. 1. vbi myſticè Gloſſa ait: Anima pro peccato per diuerſa vitia raptatur, quæ ſupra petram virtutum non fixit greſſus. Et ſtatim in hoc ſenſu additur n. 9. *Sordes eius in pedibus eius:* vbi Paſchaſius lib. 1. comment. in Thren. ait: Cœptum ſeruat luctum, quod inſtabilis facta eſt Hieruſalem nimis, & ideò more ſemper viantium ſordes ſe plorat habere in pedibus: non quod ad literam ſolummodo eam lugeat tantus Propheta, eo quòd ſordidos geſſerit pedes, quod friuolum ſatis videri poteſt; ſed quia ſecũdùm interiorem hominem pollutos habeat greſſus, &c. Qui itaque errabundus per inuiam, lutoſamque terram vagatur, ſordidos habere pedes *Thren. 1. num. 8.*

 neceſſe

neceſſe eſt; cum verò miſer,& inſtabilis peccator per omnia vitia diuagetur, ſordidos vtique habet pedes. Hieronym. verò ſic explicat. Sordes geſtat in pedibus, qui greſſum conuerſationis ſuæ malis polluit operibus,&c. Vide qualem paſſus eſt tempeſtatem inobediens Ionas, quando nauis periclitabatur conteri: quod ſi opponas ipſum deſcendiſſe ad interiora nauis, & ibi correptum ſopore graui Ion. 1. qui ſomnus nobis rectum animum in media tempeſtate tranquillum deſcribit, qualis planè Eliæ, quando 3. Regum 19. cum ſub vmbra iuniperi dormiebat, dum Regina Iezabel eum quæreret ad mortem. Quod item feciſſe legitur Petrus Actor. 12. comprehenſus, & concatenatus ab Herode Rege. Vnde Hieronym. ait: Quantum ad hiſtoriam pertinet, Prophetæ mens ſecura deſcribitur: non tempeſtate, non periculis conturbatur: eundem & in tranquillo, & imminente naufragio animum gerens. Denique alij clamant ad deos ſuos, vaſa proiiciunt, nititur vnuſquiſque quod poteſt: iſte tam quietus eſt, & ſecurus, animique tranquilli, vt ad nauis interiora deſcendens ſomno placido perfruatur,&c.

Ion. 1. num. 5.

3. Reg. 19. num. 5.

Act. 12. num. 6.

In quam ſententiam videndus Plutarch. orat. 1. de fortuna Alexandri, vbi ait: Iudicia recta omnibus hominibus putamus ineſſe, quòd natura vltro quidem honeſtatem ducat. Philoſophi autem in hoc præſtant vulgò, quòd iudicia habent in aduerſis firma, & roborata. Quibus ſimilia habet Philo libr. de Ioſeph. Videtur igitur ſecurus dormiiſſe poſt omiſſum præceptum Dei, & inobedientiæ crimen, quod oppoſitum cenſendum erit iactationi peccatoris. At longè aliter ſe res habet, ſicut expendit Hierony. dicens: Conſcius erat fugæ, & peccati, quo Domini præcepta neglexerat:& tempeſtatem ignorantibus cæteris contra ſe ſæuire cernebat: ideò deſcendit ad interiora nauis: & triſtis abſconditur, ne quaſi Dei vindices fluctus aduerſum ſe videret intumeſcere. Quod autem dormit, non ſecuritatis eſt, ſed mœroris: nam & Apoſtolos legimus in Domini paſſione præ triſtitiæ magnitudine ſomno fuiſſe depreſſos Luc. 22. Qui locus Hieronymi explicatione indiget. Aduertendum proinde eſt cum Galeno lib. 1. de cauſis ſymptomatum cap. vlt. & lib. 3. de cauſis pulſuum c. 9. ſomnum non fieri ex euaporatione alimenti ab ſtomacho obſtruentibus vaporibus eos meatus, per quos è cerebro ad ſenſus defluunt ſpiritus animales, ſed quod ipſa anima reuocet, colligatque in cerebrū ſpiritus animales ad eorum reparationem: & ad quietem, ſalutemque animantium; habente ſe anima, vel natura ad inſtar diligentis patriſfamiliâs, qui ſeruos ſuos reuocat à labore,& eos cibo reparat; cui ſententiæ ſuffragatur Auicena 13. tract. 41. & Plin. lib. 10. c. 75. & Cicero in ſomno Scipionis, cùm ait: & vbi cubitum diſceſſimus, me & feſſum de via, & qui ad multam noctem vigilaſſem, arctior, quàm ſolebat, ſomnus complexus eſt; cùm itaque regio apparatu cœnaſſet, ſomnum non refert in cœnam, ſed potiùs in laborem viæ, & vigilias noctis. Si itaque verum habet hæc ſententia, quæ aduerſantem habet Ariſtotelem libr. 2. de partibus animalium,& lib. de ſomno, & vigilia, cap. 3. Qua de re videndus Curſus Conimbricenſ. ibi c. 2. §. Nihilominus. Sanè Ionas ſomno correptus eſt & propter fatigationem viæ,& propter multam triſtitiam. Solet ſiquidem triſtitia ſpiritus colligere ad cerebrum, & externos ſenſus deſtituere, quam ſententiam præter citatum Hiero

Luc. 22. num. 45.

Hieronymum ſequitur Theophyl. Theod & cæteri grauiores Interpretes dum cauſam ſomni Ionæ aſſerũt & itineris defatigationem,& cõmiſſi ſceleris triſtitiam.Mirandum enim non eſt ſi triſtitiam violatæ amicitiæ cum Deo,& itineris defatigatio collegerit animales ſpiritus ad cerebrũ, ſicut colligit animi deliquium,atque ita deſtituerit ſenſus externos, vnde profundus ſomnus Prophetã occupauit:ſic verò habet Theophylact.ibi Nunquid adeo ignauus, & ſocordiæ deditus erat Propheta, vt tanto periculo ſuſcitato dormiret, & ſterteret, quod maximæ ſecuritatis argumentum erat:verùm ante ſubortam tempeſtatẽ ſopore correptus eſt fortaſſis ex nimia fugę triſtitia & defatigatione itineris &c. Et ſanè textus Hebr. hoc videtur ſentire, ſic enim ibi vertunt Vatabl & Pagnin. *Deſcenderat ad interiora nauis,& dormiebat*:qui locus ſupponit oppreſſum à ſomno Prophetam ante tempeſtatem, ſcilicet propter fatigationem, & mœſtitiam: ſi enim non occuparetur ſomno anima Prophetæ detractantis Dei præcept um, longè maiorem pateretur tempeſtatem, quàm ipſa nauis, & nautæ patiebantur.

Eſt optimus hac de re locus apud Chryſoſt. ſer de Iona ante med. ad fin.tom.1. vbi ait. Cùm nauem fuit ingreſſus, turbantur maria, fluctus eleuantur, & profundi pelagi arena monſtratur. Et ſicut fidele mancipiũ cum ſeruum fugat lapſum,nonnullis etiam communi Domino pretioſis ablatis, omni animoſitate cõtra eius retentores inſiſtit, nec ante derelinquit niſi eum preſentauerit Domino: ſic & mare conſeruum agnitum non alieno patrocinio, nullius poſtulato ſubſidio, ſed propria virtute commotum, vt ſibi redderetur, expoſcit. Sed nautæ nondũ agnita cauſa naufragij,nauem aliquãtarum rerum iactatione ſubleuari arbitrabantur: & nihilominus nauigium turbabatur. Peccatum naufragium pręparabat,& Ionas ſomno premebatur, ſed ſopor ille triſtitia fuit, non requies. Nam idonea, benignaque mãcipia culpam ſuam non tardè agnoſcunt. Hoc & Propheta ſuſtinuit.Admiſſo peccato, crimen peccati agnouit: quia huiuſmodi natura peccati eſt,poſt partum dolores incutit,& natum plus afficit mentem vnde prolatum eſt. Sic ille triſtitia affectũ deſcribit Ionam poſt peccatum,quæ ipſum tandem defatigatum & concuſſum ſomno affecit.

Conſtat item quomodo iactentur impij etiam in dignitatis,& honoris faſtigio conſtituti. Dixit olim Abimelec ad Iſaac:*Recede à nobis,quoniam potẽtior nobis factus es valde*.Geneſ.26. Sed poſtea ipſum conueniũt Abimelec,& ſui Regni Proceres,dicẽtes: *Sit iuramentum inter nos, & ineamus fœdus,vt nõ facias nobis quicquam mali*. n.28. Non ſinit eos quieſcere impius eorum animus,ſed eiectum quærunt, & quem expulerant petunt, & veluti mente iactati oppoſita loquuntur. Quod factũ põderãs Chryſoſt.hom. 52.in Gen.poſt.med.ait.Qui pridem abegerant, nunc veniunt ad peregrinum,ad noſtra ciuitate carentem, ad erroneum; & nõ ſolum ſatisfaciunt, & excuſant ſe de his, quæ cõmiſerãt, ſed & peccatorum veniam petunt. Hoc autẽ diuina diſpenſatione opus eſt, quod mens eorum obſtupuerit iuſtum. Vnde quomodo impellente conſcientia ſemetipſos reprehendere feſtinãt,cũ nullus alius cogat, vel facta obiiciat?Nam niſi iniuriam feciſſetis,quare à iuſto petitis,vt componatur fœdus vobiſcum? Sed ita ſe habet iniuſtitia, quotidie conſcientia mordet,& ſilente eo,qui offenſus eſt, pœnam,& rationem exigi putãt, qui iniuſtitiam ſunt operati: & quotidie anguntur, & quaſi ſibimetipſis præ-

Geneſ.26. num.26.

ſcribunt peccatorum ſuorum vltionem. Deinde dicunt: Ineamus fœdus tecum, vt ne feceris nobis malum ſicut nos non ſumus te abominati. Vide quomodo pugnantia inter ſe præ mentis angore, & turbatione loquuntur, ne feceris nobis malum. Quare ſic timuiſtis iuſtum, videntes quod tantam præ ſe ferat manſuetudinem erga reos, qui laceſſebant? Sed incorruptus Iudex mentem eorum excitauit: propterea præ timore, & formidine non oſtendunt quòd diuerſa, & pugnantia loquuntur. En fluctuantes,& iactati impij, vt nuſquam conſiſtant, nec ſecum pacem habeant,qui ab imbecillo,pacifico, & beneuolo Iſaac timent, quem à ſe expulerant.

Similia ſunt quæ habet Honcala in cap. 43. Geneſ. cum ponderat timorem, quo perculſi ſunt fratres Ioſeph ob patratum in illum ſcelus. Seneca, inquit ille, dixit, tuta eſſe ſcelera non poſſunt, quia prima illa, & maxima peccantium pœna eſt peccaſſe, ſecundæ pœnæ ſunt timere ſemper,& expaueſcere.

Melius multo hoc dixit Chryſoſt. homil. 17. in Geneſ. ante med. hoc expendit in primis parentibus poſt peccatum, dum audientes vocem Domini, ſtatim ſe abſconderunt Geneſ.3. Sic enim habet.Mox,vt intrauit peccatum, & præuaricatio, tumultuatio ſimul eos inuaſit, & erubeſcentia. Quippe Iudex incorruptus,conſcientia pura, cùm aduerſus hominem exurgit, clara voce clamat, & accuſat, & oſtendit, & quaſi ante oculos ſcribit peccatorum magnitudinem; & licet quis admiſſo peccato, perpetratóque aliquo facinore illicito omnes homines celet, illam tamen accuſatricem non poterit latere. Nam hanc intrinſecus habentes, vbicumque ſumus, circumferimus. Ipſa nos circumit, obturbat, laniat,flagellat,nũquam quieſcit;ſed & dòmi, & in foro,& in templis,& in menſa,& dormientem, & ſurgentem adoritur,rationem delictorum exigit, ob oculóſque proponit. Hoc conſcientiæ opus eſt, vt iugiter memoriam ingerat, nec permittat vnquam in factotum obliuionem nos venire, ſed ob oculos proponat.

Geneſ. 3. num. 6.

Similia habet idẽ Chryſoſt. hom. 28.in epiſt.1.ad Corinth.& concione 4. de Lazaro, vbi inter alia ait: Quare nobis iudicem in animo ſic perpetuò vigilãtem,& attẽtum Deus conſtituit? Conſciẽtiam loquor. Nec enim eſt vllus inter homines adeò vigilãs,vt eſt noſtra conſciẽtia. Nam externi iudices & pecuniis corrumpuntur, & aſſentationibus deliniuntur,& metu ſimulant;denique multa ſunt alia, quæ rectum illorum iudicium deprauant: at conſcientiæ tribunal nulli hominum nouit cedere, ſed quãuis dederis pecunias, quamuis mineris, quamuis aliquid quidlibet feceris, iuſtam fert ſententiam. Ne id quidẽ ſemel, atque iterum,ſed ſæpius, imò per omnem vitam hoc facere non deſinit, & licet ingens temporis interuallum interceſſerit, nunquam tamẽ obliuiſcetur eorum, quæ facta ſunt, &c. quæ accuratè in hanc ſententiam latè proſequitur. Quibus ſimilia habet Theodor. in cap.17. Ierem. Peccatum,inquit, Iudæ ſcriptum eſt in vngue adamantino in pectore cordis eorum. Nihil potentius conſcientia, in qua ſcilicet infixæ ſunt literæ. Quamuis enim omnes homines ſuæ ipſorum conſcientiæ de bona vita teſtificari conentur; peccata nihilominùs eorum, qui mentiũtur,conſcientia ferre nequit, ſed percutitur, ac perforatur, incorruptámque profert ſententiam.Et Theodoret.in Pſal.3. vbi nobis iactatum Dauidem poſt peccatum

catum ſic deſcribit. Poſt geminum inquit, illud peccatum in multas, variáſque calamitates incidit B. Dauid; nam non ſolùm finitimæ gentes in pugnam, bellúmque exarſere, ſed ſua ipſius etiam domus cœpit ſeditionē laborare,& peccatum peccato ſucceſſit, Amnonis libidini homicidium Abſalonis, & fratricidio inſultus contra Patrem, & ſubditorum defectio. Cum enim Diuina gratia Dauidi proſpiceret, nihil horum illum vexabat: cùm verò ob patratum crimen deſtitiſſet, malitia campum occupauit,& tragœdiis digna effecit, malorúmque congeriem protulit, &c. & Ambroſ. in Pſalm. 37. loquens de conſcientia; Rei ſumus ſine accuſante,ſine tortore cruciamur, ſine vinculis aſtringimur, ſine venditore vendimur, &c. & epiſtol. 18. lib. 5. ait idem Ambroſ. Nullus maior eſt dolor, quàm is,qui mucrone vulnerat conſcientiam,neque vllum grauius eſt onus, quàm peccatorum ſarcina,& pondus flagitiorum. Similia habet lib. de Interpellat. Iob, cap.3. & Bernard. lib. de Interiori domo, cap. 45. ita incipit. Nulla pœna eſt grauior eſt praua cōſcientia. Mala conſcientia propriis agitur ſtimulis. Si publica fama te non damnat, propria conſcientia te condemnat: quoniam nemo poteſt ſeipſum fugere. Et 5. de conſiderat. ait: Nullus de tanta numeroſitate ſpectantium moleſtior oculus ſuo, cuiuſque non eſt aſpectus,ſiue in cœlo,ſiue in terra,quem tenebroſa conſcientia fugere magis velit, minus poſſit, non latent tenebræ, ſed ipſæ ſe vident:multa hac de re habet toto lib.de Conſcientia.

Optimè in eandem ſententiam Lactant. lib. 3. Diuinar. inſtitur. ait: Nullus hic ſimulationi locus eſt, in æternum ſtultitiæ pœna ſubeunda eſt, ſi aut perſona inanis, aut opinio falſa deceperit. Et Seneca epiſt. 43. Etiam in ſolitudine, inquit, anxia eſt, atque ſolicita conſcientia, imò vt ait Saluſt. in Catilin. neque vigiliis, neque quietibus ſedari poteſt, ſed ſurdo verbere cædit, ſicut ait Iuuenalis Satyr. 13. Quandiu autem duret huiuſmodi commotio,& conturbatio bene dixit Ouid.1.de Pōto.

Nec prius hi mentem ſtimuli, quàm vita,relinquunt.

Quod ſi cui videbitur inuigiliæ tantùm impium hanc iactationem pati, audiat Sueton. Tranquill. in vita Caligulæ, cap.50. & 51. vbi ait: Neque pluſquam tribus nocturnis horis quieſcebat, ac ne his quidem placida quiete, ſed pauida, miris rerum imaginibus; & poſtea: nam qui Deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua, & fulgura conniuere, caput obuoluere, ad maiora verò proripere ſe è ſtrato, ſub lectúmque condere ſolebat. Et in vita Domitiani, capite 14. Pauidus ſemper, & anxius, minimis etiam ſuſpicionibus præter modum commouebatur, & antequam interficeretur, Iunium Ruſticum, quem innocentem occiderat gladio, ad ſe veniētē in ſomnis vidit. Neq; omittendus Alexander Magnus, teſte Iuſtino, & Plutarcho in eius vita, qui cum Clitum amicum ſuum per remulentiam occidiſſet, tantos animi cruciatus ſuſtinuit, vt excluſis omnibus arbitris, & amicis, iam ſibi manus allaturus eſſet, niſi Anaxarchus philoſophus ſuperueniēs impediuiſſet,variſque colloquiis à præcipiti conſilio reuocaſſet:nimirum furiis, & ſcelerum facibus incitabatur Magnus Princeps, quas reſtinguere haud ferme integrum illi erat, quia ſolis iis, qui verum Deum agnoſcunt, datum eſt amariſſimam amaritudinem conſcientiæ in pacem redigere per pœnitentiam.

Beſſus item apud Plutarch. de ſera numinis vindicta, cum patrem ſuum necaſſet, diúque id ſcelus clam fuiſſet, poſtea temporis ad hoſpites quoſdam cum iuiſſet cœnatum, nidum quendam hirundinum haſta concuſſa deiecit, pullóſque interfecit: cum verò ij, qui aderant, quærerent, quanam re impulſus rem tam inſolentem egiſſet? Non, inquit, auditis hirundines falsò de me vociferari, & teſtari me patris mei eſſe interfectorem? &c. Nónne hoc
Iob 15. num. 24. comprobat illud Iob 15. *Vndique terrebunt eum formidines, & inuoluent pedes eius.* Et num. 21. *Sonitus terroris ſemper in auribus eius.* Optimúmque eſt illud Polybij in fragmento. Nullus neque teſtis tam formidabilis, neque iudex tam grauis, quam conſcientia, quæ mentibus cuiuſque inſidet, & inhabitat: & Plutarch. lib. de Tranquillitate animi ad fin. ait: Malefactorum conſcientia, ſicut vlcus in carne, in animo pœnitentiam relinquit aſſiduè lancinantem, & pungentem; & alias quidem curas, doloréſque aufert ratio, ipſam pœnitentiam creat mordicantem cum pudore, & à ſeipſa punitam.

Videndus denique Philo lib. de Congreſſu quærendæ eruditionis gratia, vbi quamuis impiè videtur aſſerere nullum alium eſſe inferorum locum, quàm animam impiam. Deus, inquit ille, iniuſtam, impiámque animam fugatam à ſeipſo longiſſimè diſſipat in locum concupiſcentiarum, ac facinorum, qui locus impiorum vocatur aptiùs, quàm ille fabuloſus apud inferos. Reuera enim infernus nihil aliud eſt, quàm vita ſceleratí, & execrandi hominis. Sequutus eſt hunc errorem Origen. lib 2. Periarchon, ſicut refert, & impugnat D. Hieronym. in epiſtol. ad Auitam: eo tamen per hyperbolem intellecto benè exprimitur procelloſa tempeſtas impiæ conſcientiæ, quæ torquet, affligit, & iactat impium peccatorem; vnde Auguſt. lib. 1. confeſſ. cap. 12. ait: Feciſti Domine, & ita eſt, vt omnis inordinatus animus ſibi pœna ſit. Cum igitur inteſtinum patiatur bellum, & ſuſtineat internum ſupplicium, nullam patitur quietem, & pacem miſer peccator, ſed amaritudinem experitur amariſſimam, & perpetuam animi ſeditionem, ac tempeſtatem.

Quod ſi adhuc pleróſque videas quietos degere, & peccati, ac conſcientiæ tempeſtate minimè iactari, & commoueri, id propterea eſt, quod veluti mortui iã nihil ſentiant, cum peccatum pro centro habeat huiuſmodi mortem, & animæ interitum. *Stimulus peccati mors*, inquit Paul. 1. Corinth. 15. Græcè habetur. 1. Cor. 15. num. 56.
Centrum autem peccati mors. Tendit quidem peccatum ad huiuſcemodi inſenſibilitatem, & mortem animæ, veluti ad proprium centrum; naturalia verò, quæ in ſuo centro ſunt, neque grauitãt, neque leuitant, proinde miſer peccator ad amaritudinem amariſſimã peccati non exacerbatur, neque fluctuationem peccati ſentit, de eavè dolet, quia mortẽ iam incurrit animæ, & centrũ proprium aſſecutus eſt. Sic autem animus hominis ſe habet; quemadmodum corporis membrum deſperatiùs ægrotat, quando doloris amiſerit ſenſum. Qua de re videndus Auguſt. tractat. 60. in Ioan. & Bernard. lib. de conſcientia, titulo de mala, & tranquilla conſcientia, vbi ita incipit. Sequitur mala, & tranquilla conſcientia, qua ſicut nihil peius, ita nihil eſt infelicius. Quæris quænam illa ſit? Hæc eſt illa, quæ nec Deum timet, nec hominem reueretur: quæ cum venerit in profundũ malorum, contemnit.

contemnit. Et vide lapſum, imò & caſum malæ cõſcientię. Primò quãdo homo aſſuetus bonis, grauiter peccat, videtur ei adeò importabile, vt in infernũ viuens deſcendere videatur. Proceſſu verò temporis, non importabile, ſed tamen graue videtur, & inter importabile, & graue non paruus deſcenſus eſt. Paulò pòſt & leue iudicat, & cum crebris ictibus verberetur, vulnera non ſentit, verbera non attendit. De huiuſmodi in Scriptura veritatis expreſſum eſt. Verberauerunt me, & non dolui: traxerunt me, & ego non ſenſi. In breui temporis ſpatio non ſolùm non ſentit, ſed & placet, & dulce fit, quod amarũ erat, & aſperum vertitur in ſuaue. Ad extremum verò non poteſt auelli, quia conſuetudo vertitur in naturam, & quod prius ad faciendum erat impoſſibile, iam impoſſibile eſt ad continendum. Sic deſcenditur, imo caditur à Hieruſalem in Ierico: hic peccator fœter, hic quatriduanus eſt. Hic lapis ſpeluncæ ſuperpoſitus illos miſericordes radios diuini luminis non admittit. Hic iuxta Scripturam, à mortuo, tanquam ab eo, qui non eſt, perit confeſſio: niſi fortè miſerans Deus cor lapideum, in carneum quãdoque conuertit, &c. Qui igitur in centro peccati, ac in morte viuus delitescit, non mirum ſi tortorem non ſentiat, qui ad commorionem, & tempeſtatem non excitetur, ſi bello non fluctuet, neque ad punctionem perpetuam doleat.

Infeliciſſima huiuſmodi pax, & deploranda mors, quæ riſum, & lætitiam affert, cum omnem prorſus rationem veri gaudij aufert: etenim cum impiis non ſit pax, Iſai. 48. & 57. mirabatur aliquando Regius Vates

Pſal. 72. num. 1. Pſalm. 72. *Pacem peccatorum videns:* poſſemus dicere quoad externa attinet in pace eſſe ea, quæ poſſidet nemine illi contradicente, ſi præpotens ille ſit, & vt Eccleſiaſt. 41. pacem habet in ſubſtantiis, ſed multò melius Salomon in Prouerb. c. 23. 34. & 35. rem aperuit; etenim ebrius, ſi gubernator nauis ſit, cum in ſummo periculo verſetur, & ipſe, ſuáque omnia extremè periclitentur, altiſſimo tamen ſomno, & rerum omnium obliuione detinetur. Impius itaque hac in re iure dicitur à Salomone. *Sicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo*, & dicet: verberauerunt me, ſed non dolui; traxerunt me, & ego non ſenſi, quando euigilabo, & rurſus vina reperiam? Ebrietatis itaque ſecuritas impiorum eſt, & ſtultorum, & inſanorum tranquillitas non vera. *Eccleſ. 41. num. 1.*

Sed iam ad pacem, & tranquillitatem rectæ conſcientiæ accedamus, quam aſſecutus eſt Ezechias poſtquã lacrymatus, & gemebundus clamauit, & intẽtos in cœlum leuauit oculos, ac per illos impietatis venenum reiecit: vbi recolendus eſt Hippocrates l. 1. Prędictionũ, cùm ait: In febribus præcordij dolores, niſi ſudores ocyus diſſoluãtur, maligni ſunt: quod hac noſtra tempeſtate in malignis febribus euenire videmus. Sudorem animi lacrymas appellauit Per. Dam. Ser. de D. Petro. Si igitur animus, qui in morbum lethalem, nempe culpam incidit, dolorque præcordiorum, vel cõſcientiæ cruciatus ſtatim vrget, & conturbat, ſudore animi, idest lacrymis effuſis, ſoluatur neceſſe eſt, vt pacẽ, & tranquillitatẽ aſſequatur: quod adhuc illuſtrare poſſumus iuxta vetus Medicorũ omnium effatũ in lib. de Corde, nimirũ cor noſtrũ ex omni parte quadam tunicula ambiri, quæ Græcè pericardion, à Latinis verò præcordiũ appellari poteſt, & ab aliquibus ſic appellatur, hæc autẽ tunica, vel vaſculũ humore quodam ſemper eſt plenũ, inſeruit autem dictus humor ad hoc, vt cor, quod aſſiduo motu

Digitized by Google

motu cietur, & veluti iactatur, inſtar nantis leniter admodum, & ſine labore, ac laſſitudine motus ſuos explicet; ne,ſi ad latera præcordiorum impingeret,læderetur,ac doleret. Vnde aiunt tunc maximè cor dolere in cardiacis, cùm ob illiùs humoris penuriam ſuo ipſius motu tum fatigatur,tum læditur. E contra verò gaudere ſi aqucum illum humorem in pericardio inueniat. Quando igitur culpa iactatum, & fluctuans, ac inquietum cor aquam lacrymarum inuenit, conquiſcit planè, & pacem inuenit,ac tranquillatur. Si verò conſciētiæ pericardion ſuffocato humore illo dulciſſimo lugentibus deficit, animus grauiſſimis motibus concuſſus fatigatur; maximè conſurgunt dolores, & cruciatus,quos praua efficit, paritque conſcientia. In pace quidem reddita eſt amaritudo amariſſima Ezechiæ,quod clamauit ſicut pullus hirundinis, meditatus eſt vt columba, lacrymoſus vtique, & gemebundus. Alij, qui tempeſtate iactantur,terram petunt,vt incolumes euadāt: at qui fluctibus iactātur procelloſæ conſcientiæ, in aquis lacrymarum, & in amaritudine portum inueniunt,pacem,& quietem.

Videndus hac de re Bernat.lib.de conſcientia, tit.de conſcientia bona, & turbata,vbi deſcribit iactatum cor in amaritudine animæ, ſed ablutum in lacrymarū aquis,& fletibus. Conſcientia bona, inquit ille, bona eſt, ſed turbata; quæ à mundi aſpergine quanto poteſt preſſius ſe detergit, nō tamen in dulcedine, ſed in amaritudine multa. Audi quid de illa Dominus dicat. Cum ipſo ſum in tribulatione. Ad quid? Eripiam eum, & glorificabo eum. Eripiam ab amaritudine,glorificabo in voluptate. Hæc verò conſcientia loquitur Deo in Pſalmo,& dicit: Cōmouiſti,inquit, Domine terram,& cōturbaſti eam: ſana contritiones eius,quia commota eſt. Commouetur terra, cum peccator confitetur,& pœnitet; conturbatur, cum in cōuerſatione amaritudinem ſuſtinet, ſed contritiones iſtas illius ſanare ſolius eſt,qui ſanat omnes infirmitates noſtras,&c. Ecce quomodo reddatur amaritudo noſtra amariſſima in pace,quomodo conturbatio ſedetur, & in tranquillam conuertatur. Et in hoc ſenſu eleganter dixit Clemens Alexand. 4. ſtromat. pacem eſſe filiam iuſtitiæ. Nam cum pœnitentia, vt iam ſuperiùs aduertimus ex D. Thom. iuſtitia ſit ad Deū, & lacrymæ pœnitentium ſanguis ſint animæ in tribunali iuſtitiæ effuſus,profectò dum fit pœnitentiæ iuſtitia pacem conſequitur peccator, & quietam dulcedinem; quam bene deſcribit Bernard.lib. de conſcientia ſtatim poſt princip. dicens: Beata eſt anima, quæ in pace firmata eſt, cum exterius bella patitur, pax interiùs non turbatur. Quæcumque foris moleſta perſtrepunt, vſque ad ſilentium internæ quietis irrumpunt, quando guſtu internæ dulcedinis tacta; tota eſt per deſiderium intus collecta, nec foris iam emittitur, nec in carnis voluptate diſſoluitur: quia totum intus poſſidet, in quo delectatur: & cum tota ad internum gaudium colligitur, ad imaginem Dei reformatur, quam in ſe veneratur. Talem animam frequenter viſitant, & honorant ſancti Angeli, & Archangeli, &c. & in tit. de bona conſcientia, ait: Conſcientia bona lætificat animam. Conſcientia bona bonus titulus,ager benedictionis, hortus deliciarum, reclinatorium aureum, gaudium Angelorum. Nihil in hac vita ſecurius, nihil iucundius poſſidetur bona conſcientia. Premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus: illa tamen ſemper erit ſecura. Futuræ beatitudinis nullum

certius

certius teſtimonium bona conſcientia. Secura eſt, quoniam accuſationem non patitur, vel pro torpore boni, vel pro præſumptione mali, &c. lib. de interiori domo c. 20. poſt prin. Tranquilla eſt bona cõſcientia, quia omnibus eſt dulcis, & nulli grauis; vtens amico ad gratiam, inimico ad patientiam, cunctis ad beneuolentiam, & quibus poteſt ad beneficentiam, &c. quæ videnda ſunt. Hinc eſt quod Auguſt. libr. contra Secundinum Manichæum cap. 1. tom. 6. ait: Senti de Auguſtino quidquid libet, ſola me in oculis Dei conſcientia non accuſet. Meritoque Paulus Co-
Coloſſ. 3. num. 15. loſſenſ. 3. *Pax Christi exultet in cordibus veſtris*, quaſi dicat; inquit Anſelmus, gaudete, & tripudiate ob pacem animi: dicitur autem hæc pax Chriſti, quia Chriſtus eam docuit, dum nos inſtruxit ad conſequendam veram animi tranquillitatem.

Notandum tamen eſt verbũ Græcum, pro quo Varabl. & alij vertunt, *Brauium; & palmam ferat pax, vt vincat, & ſuperet quæcumque nos perturbare poſſent, ſi quis ab alio moleſtiam acceperit, pace animi omnia trãquilla reddat*: nullumque euidentius præſentiæ diuinę in corde iuſti indicium, quàm animi quies, pax, & ſecuritas. Ideoque Chryſoſt. hom. 1. in epiſt. ad Rom. in morali poſt princip. ait: Animi tranquillitatem, & lætitiam non principatus magnitudo, non pecuniarum copia, non potentiæ tumor, non corporis fortitudo, non menſę ſumptus, non veſtium ornatus, nõ aliud quicquam rerum humanarum adferrę conſueuit, prærerquam rectè factum ſolum ſpirituale, ac conſcientia bona: quam certè qui puram habet, vt pannoſus ſit, vt cum fame luctetur, tamen tranquillior, beatiorq; eſt iis, qui inter delicias magnopere degũt. Quemadmodum, & qui ſibi malè conſcius eſt, vt omnium bona poſſideat, omnium eſt miſerrimus. Quapropter & Paulus in aſſidua fame, ac nuditate victitans, tum autem & quotidie flagris cæſus gaudebat ac deliciabatur ſuper eos omnes, qui tum regnabant. Achab autem Rex cum eſſet, ac deliciis ſumptuoſis perfrueretur, commiſſo peccato illo gemebat, animum deſpondens, erátque illius facies collabens, 3. Reg. 21.

Optima ſunt quæ in hanc ſententiam habet in 1. ad Corinth. & pſeudo-Auguſt. ad fratres in eremo de pace animi in terra verba faciens ait: O pax tu mentis ſerenitas, tu inter hoſtes ſumma tranquillitas cordis; & cum plurima pacis bona enumeraſſet, ſubdit. Tu Martyrum ſolatium, tu Confeſſorum baltheus, tu Virginum tripudium, tu viduarum ſpeculum, tu conjugatorum ſpectaculum, tu malorum præſidium, tu hoſtibus excidium, tu latronum ſuſpendium. Et Ambr. lib. 1. de Iacob, & vita beata cap. 7. Non in delectatione corporis vitæ beatitudo eſt, ſed in conſcientia pura ab omni labe peccati. Et Tertullian. libr. ad Scapulam Carthaginis præſidem in Chriſtianos ſæuientem, ſic eos pacificos deſcribit cap. 1. Cum omni ſæuitia veſtra concertamus, etiam vltro erumpentes, magíſque damnati, quàm abſoluti gaudemus. Et in Apologet. c. 5. Licèt nunc nos ſarmentitios, & ſemaxeos appelletis, quia ad ſtipitem dimidij axis deuincti ſarmentorum ámbitu exurimur, hic eſt habitus victoriæ noſtræ, hæc palma veſtis, tali curru triũphamus; &c. Cuius ſecuritatis rationem reddidit Tiburtius ad Tyrannum dicẽs: Omnis nobis vilis eſt pœna, vbi ſecura comes eſt conſcientia. Quid referam, cum & ipſi Ethnici rectæ conſcientiæ pacem agnoſcentes, apertè eam fateantur? Nam Tullius in Oratio. pro Milone ait: Magnam vim habet conſcientia in vtramque

partem, vt ſemper pœnam ante oculos verſari putent, qui peccauerint, & nihil timeant, quid nihil admiſerint. Et in Orat. pro Cluentio ait: Si optimorum conſiliorum, atque factorum teſtis in omni vita nobis conſcientia fuerit, ſine vllo motu ſumma cum honeſtate viuemus: & Horat. lib. 1. Epiſt. 1.

——hic murus aheneus eſto
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.

Et Ouid. 4. Faſtor.

Conſcia mens recti famæ mendacia ridet.
Sed nos in vitium credula turba ſumus.

Et Bias interrogatus quidnam in vita metus expers, reſpondit, bona conſcientia.

Sed adhuc illud obiici poteſt, quod fieri nequaquam poſſit, vt quis in hac vita pace fruatur, quæ militia eſt ſuper terram ex Iob 7. Et ſicut viam plerique prædones infeſtant, ſic & infeliciſſimi inimici nos perſequuntur, ſicut proſequitur D. Baſil. orat. 3. de peccato, vbi ita incipit: Maximum bellum, ô chariſſimi, ac varium in dies ſingulos nobis veritatis hoſtis infert. Infert enim, vt ſcitis, noſtras cupiditates, contra nos tela faciens, & à nobis ipſis ad lædendum nos, ſemper robur, atque vires ſumens. Et quemadmodum improbi, ac auari homines, qui hoc vnum ſtudent, & volunt; vt ex alienis bonis diteſcant, cumque nec valeant, nec poſſint apertè vim afferre hominibus in viis inſidias inſtruere ſolent, ſi aduerterint locum aliquem vallibus profundis diffractum, aut denſitate arborum opacum; in hunc ſe abdentes, & viatorum præſenſionem eiuſmodi operimentis præcidentes, confertim, & improuiſo ipſos aggrediuntur, ita vt non poſſint prius periculi laqueos proſpicere, quàm vbi in eos inciderint: ſic etiam ille noſter iam multis à ſeculis hoſtis diabolus, mundanarum voluptatum vmbras ſubiens, quæ prope viam vitæ exiſtentes ad prædones occultandos, & inſidiatores tegendos, qui ex improuiſo laqueos ſalutis nobis tendunt, aptæ ſunt, & commodæ, &c. quæ in hanc proſequitur ſententiam.

His ſimilia habet Auguſt. lib. 19. de Ciuit. cap. 18. dicens: Nunc profectò, id eſt, in hac vita, quamuis imperetur, nequaquam ſine conflictu vitiis imperatur, & vtique aliquid ſubrepit in hoc loco infirmitatis, etiam bene confligenti: vnde ſi non facilè operatione, certè labili locutione, aut volanti cogitatione peccetur. Et ideò quandiu vitiis imperatur, pax plena non eſt, quia & illa, quæ reſiſtunt, periculoſo debellantur prælio, & illa, quę victa ſunt, nondum ſecuro triumphantur otio, ſed adhuc ſolicito premuntur imperio. Subdit autem Auguſtin. plenam pacem, & ab aduerſariis immunem ad cælum, & beatitudinē differendam. Quæ igitur pax poterit reperiri mediis in aduerſariis, quę quies, & tranquillitas in mediis procellis, & tempeſtate huius ſeculi? At in eo maximè cernitur virtutis robur, & intercita conſtantia, quod inter hoſtes, atque aduerſarios pacifica eſt, atque tuta, ita vt poſt contractam Dei amicitiam, & aſſecutam gratiam poſſit cum Ezechia dicere: *Ecce in pace amaritudo mea amariſſima.* Quantumuis enim fremant, vociferenturque mali, & mala nitantur inferre, & maledicta iaculari, nihil omnino timet, cedit, aut frangitur. Quod optimè proſequitur Ambroſ. in Pſalm. 38. ad illa verba: *Obmutui, & ſilui à bonis;* vbi oſtendit ſecuritatem, & pacem iuſti inter calumniatores. Obmutui & ſilui à bonis, inquit, quia bona cōſcientia nōn eget defenſione verborum, quę ſuo nixa eſt teſtimonio, ipſa ſui iudex; ideò Paulus 1. Corinth. 4. *Mihi pro minimo eſt, vt à vobis iudicer.* 1. Cor. 4. num. 3.

Aduerſus

Aduerſus calumniantes, & peccatores iuſtus ſuo iudicio contentus eſt, non poſſunt aliena verba crimẽ affigere, quod propria non recipit conſcientia. Sic ille; & Anſel. ad dictum locum Pauli ait: Iuſti non humana iudicia, ſed æterni iudicis examen aſpiciunt, atque ideo derogantium verba cum Paulo deſpiciunt.

Videndus Hierony. ad Pammachium de obitu Paulinæ, vbi ait: Prima monachi virtus eſt contemnere hominũ iudicia, & ſemper Apoſtoli recordari dicentis. Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Tale quid & Dominus loquitur ad Prophetas; quod poſuerit faciem eorum ſicut vrbem æneam, & lapidem adamantinum, & columnam ferream, ne pauerent ad iniurias populi, ſed impudentiam ſubſannantium frontis rigore contererent. Sic ſeruatur interna pax ab aduerſariis impugnantibus, ſed à laudantibus item, qui maximi ſunt inimici, ruetur pax; ſi illorum laudibus non annuamus, vt interius commoueamur, & excitemur in eleuationem, & ſuperbiam, quod bene proſequitur Chryſoſt. hom. 12. in epiſt. 1. ad Corinth. ante med. vbi oſtendit, qualem Deo impingant offenſam, qui hominum laudes, & iudicia quærentes, Dei verum iudicium videntur contemnere. Non egemus itaque, inquit ille, aliis laudatoribus. Hoc enim eſt illum afficere contumelia, quando eum, tanquam, qui ad admirandum non ſufficiat, prætereuntes ad cõſeruos tendimus. Quomodo enim qui in paruo decertant theatro, magnum quærunt, vtpote quod illud non ſufficiat ad oſtentationem: ita etiam qui decertant in Dei oculis, & deinde laudem quærunt ab hominibus, maiorem dimittentes, & minorem cõcupiſcentes, ad ſe magnum attrahunt ſupplicium. Hoc ergo ſurſque déque facit omnia: hoc vniuerſum orbem terræ conturbat, quod ad homines aſpicientes omnia agimus, & in bonis nihil eſſe ducimus, quod habeamus Deum admiratorem, ſed à conſeruis requirimus famam, & bonam exiſtimationem, & in contrariis, eo rurſus deſpecto, homines formidamus. Atqui ipſi nobiſcum ſtabunt pro illo Tribunali nihil nos iuuantes: Deus autem quem nunc deſpicimus, ipſe feret ſententiam. Sed tamen cum hæc ſciamus, ad homines adhuc orare ore aperto inhiamus, quod quidẽ eſt primum peccatum: & præſente quidem homine nemo voluerit ſcortari: ſed etiamſi millies malo vtatur, vincitur tyrannis vitij, ac perturbationis à pudore hominũ: Deo autem vidente non ſolum adulterium admittunt, & ſcortantur, ſed etiam alia multo grauiora multi admittere, & auſi ſunt, & audẽt. Nonne hoc vel ſolum ſatis eſſet, quò cœlitus innumeris peteremur fulminibus? propterea omnia orta ſunt mala, quod in iis, quæ ſunt adeò mala, non Deum, ſed homines reueremur. Sic ille oſtendit falſo perturbari, aut efferri, qui hominum iudicia ſequitur, vnde pacem minimè poterit habere, qui deficienti ſententiæ nititur, è contra verò ille firmus, quietus, & pacificus deprehenditur, qui Deo obſequitur, & illius commendationi, & iudicio ſeſe committit.

Optima itẽ ſunt, quæ habet idem Chryſoſt. hom. 17. in epiſt. ad Roma. ad med. vbi ait: Illud perpendas, quod multorum ſentẽtia ſit corrupta, corruptúmque iudicium: imò non ſolum corruptũ, ſed quod ſubito marceſcat. Nam etiam ad horam admirentur, puncto tamen temporis vix prætérito, omnium obliuiſcuntur. Atque ita fit, vt à Deo tibi datam coronam eripiant, & eam, quam ab ipſis expectabas, conſeruare tibi nequeant.

queant. Quanquam etiamſi multi fuerint laudatores, etiam ſic commiſeratione dignus es, & ipſi quoque digni ſunt, qui velut miſeri non æſtimentur, idque tum magis, quum plures ſunt, qui hoc faciunt. Si enim cuiuis arti, non quoſuis, ſed ipſos opifices iudices requiris, quomodo virtutis probationem multis committis, & non præ omnibus vni illi (ſcilicet Deo) qui cũ omnia ſciat, ſolus etiam vel exturbare, vel coronare poteſt? Hoc itaque Chriſti verbum inſcribamus, & parietibus, & ianuis, & menti, dicamúſque continue nobiſmetipſis: *Væ nobis, quando laudauerint nos omnes homines.* Nam ipſi etiam laudatores te poſtremo velut vanæ gloriæ, vani honoris, præconiſque, quod ab ipſis ſit, inſimulabũt; ſtultitiã autẽ vituperabũt. Deus autẽ nõ ita, ſed cũ viderit te eius, quæ ab ipſo ſit gloriæ cupidũ, tum te potiſſimum laudabit, celebrabit, prædicabit: homo verò aliter: & poſt multa addit. Quod ſi omnino gloriæ, laudúmque factus es amator, fac laudem, quæ ab hominibus eſt, fugias, atque tũc verè innumeris laudibus, & apud Deum, & apud homines fruêris. Nihil enim ſolent æquè admirari, atque eum, qui nec celebrari, nec laudari ſuſtinens, omnia iſta contemnit. Quod ſi nos ita ſolemus, multo magis qui omnium Deus eſt. Quando verò iſte glorificauerit, ac laudauerit? quis, quæſo, te fuerit beatior? Quantum enim inter gloriam, & ignominiam; tantum inter cœleſtem illam gloriam, & hanc humanam eſt differentia: imò multo, ac infinitò plus. Athleta vbi certat, ibi & coronari cupit, tu cum in ſuperioribus certes, in inferioribus coronari quæris? Et quidnam poterit hac amentia peius fieri? Quemadmodum pueri ludentes, ex fœno coronam inuicem imponunt, coronatum autem ſæpenumero eius rei ignarum poſt tergum irrident: ita ſane & nunc qui te in faciem prędicant, apud ſeipſos clanculum ſubſaunant; atque ita quid aliud fit, quàm quod & nobis inuicem fœnum imponimus? & vtinam nihil aliud, quàm fœnum. Nunc autem multo etiam nocumento plena eſt hæc noſtra corona: nam omnia noſtra rectè facta perdit. Conſiderata itaque ipſius vilitate, damnum iſtud effugito, &c. quæ proſequitur, oſtendens quomodo parui faciendæ ſint humanæ laudes, & ex conſequenti vituperia, cum & falſo plerumque nitantur iudicio, & ex deceptione proueniãt, vnde potius laudando illudũt, & irrident: at qui à Deo commendantur, nempe iuſti, cum veram laudem conſequantur, & firmiſſimo adhæreant encomio, quantumuis exterius oppugnentur detractionibus, iniuriis, & irriſionibus, pacem interius inconcuſſam poſſident, & potius infeſtantes inimicos irrident, quàm ab ipſis irrideantur.

Luc. 6. nu.26.

Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Philo lib. de Migratione Abrahæ ante med. vbi pulchra ſimilitudine rem aperit, hominis ſcilicet ægrotantis, cui omnes bene valere aſſererent, aut è contra cum ſanus eſſet, ei tamen ægrotare affirmarent, qui tamen ex eo, quod optime agnoſcat valetudinem, aut ægritudinem, parui penderet circumſtantium dicta, ſic & qui pacem animi aſſequutus, Dei amicitia fruitur, etiamſi tumentes fluctus excitent inimici, & ignominias, atq; probra coniiciant, cum tamen interius pũgentem conſcientiam minime patiatur, trãquilla pace immotus potitur, & Deo protegẽte ſecurus recumbit: vnde idem Philo lib. de Somniis poſt medium ponderans ea verba, quæ Deus dixit dormienti Iacobo, habentúrque in LXX. licet in noſtro Vulgato deſint,

Geneſ.28. ſint, Geneſ.28. *Ego ſum Deus Abra-*
num.13. *ham patris tui, & Deus Iſaac, noli timere*, ait. Subiungit, noli timere, & merito: quomodo enim poſt hoc timere poſſumus cum habeamus te pro clypeo, depellente omnes motus, & affectus alios? Cum ergo talis ſit clypeus Deus dilectis, & amicis ſuis, vide quanta cum ratione ipſi aſſerere poſſint ſe in pace degere poſt remiſſionem peccati, & amicitiam Dei aſſecutam, ſicut Ezechias ait: *Ecce in pace amaritudo mea, &c.*

TEXTVS VIII.

Tu autem eruiſti animam meam, vt non periret; proieciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea.

Recognoscit adhuc Diuinum beneficiũ à Deo acceptum in verbis huius carminis: sẽſus autem ſecundum Hebraicum textum ad verbum hic eſt. Et tu amplexatus es amore animam meam à fouea, quia proieciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea: vel tu adhæſiſti animæ meæ, vt eam defenderes à fouea; vel corruptione; vt exponit R. Dauid in comment. verbum enim haſak non ſignificat, eruere ſicut Hieronym. tranſtulit, ſed concupiſcere, deſiderare, amare, ac diligere; complacere, adhærere, coniungere, cingere, complecti; voluptatémque, ſeu oblectationẽ in aliquo capere; vnde ab hoc
Deuter.7. verbo Deuter.7. *Complacuit Dominus*
num.7. *in vobis*, aut *adhæſit Dominus vobis*, vel *dilexit vos*. Hieronym. tranſtulit: *Iunctus eſt vobis Dominus*. Thargum,
Deut.10. *complacuit*: Et Deuter.10. *Tantam in*
num.15. *Patribus tuis cõplacuit Dominus*: Hieronym. *Et tamen Patribus tuis conglu-*
Pſal.91. *tinatus eſt Dominus*. Et Pſal.91. *Quo-*
num.14. *niam in me complacuit*; vel (*mihi adhæſit*) *liberabo eum*. LXX. *In me ſperauit*.
Geneſ.34. Hieron. *Mihi adhæſit*, vel *me perama-*
num.8. *uit*. Et ab eodem verbo Geneſ.34. *Sichem filij mei complacuit anima in filia veſtra*, vel *adhæſit anima filiæ veſtræ*. Sic igitur hoc in loco, *& tu deſideraſti*, ſeu *complexus es ex amore*; alij verò legunt: *Acceptaſti animam meam* (ſubaudi eruere) *à fouea*. Neque enim in Hebræo habetur; *vel tu adhæſiſti animæ meæ, vt eam defenderes à fouea; vel corruptione*. Vertit enim Vulgatus noſter iuxta ſenſum. Diligere enim à fouea; eſt præ dilectione liberare à fouea, & ita complacere, vt interitus diſplicuerit, & ab eo periclitantem dilectum eripuerit. Dicitur autem hoc in loco in Hebr. *Foueæ vetuſtatis*, vel *conſumptionis*, aut *corruptionis*, ſeu *putrefactionis*, pro quo noſter Vulgatus tranſtulit, *vt non periret*; putrefactio enim vetuſtatem ſequitur. Eruiſti igitur à fouea vetuſtatis, id eſt, in qua veluti vetuſtum cadauer putredinem incurreret, & corruptionem. Nihil amplius in Hebr. notandum occurrit.

Illud verò certum exiſtimo ſecundum Hebr. veritatem intelligi debere hunc locum de corporali morte, & interitu, vt patet ex fouea vetuſtatis, quæ ad ſepulturam demortui corporis neceſſario videtur referenda: at ſecundum noſtram Vulgatam difficultas tota eſt quodnam intel-

ligat

ligat beneficium, vtrum ſcilicet vi-
tæ temporalis, aut ſpiritualis: nam
anima aliquando ſumitur pro perſo-
na ex communi Hebræorum phraſi,
Eccli. 24. ſicut Eccli. 24. *Sapientia laudabit ani-*
num. 1. *mam ſuam*. ideſt, ſeipſam. Vnde, quod
notat Origen. homil. 6. ſuper illud
Leuit. 26. Leuit. 26. *Non abominabitur vos ani-*
num. 30. *ma mea*; Dei animam Chriſtum ho-
minem ſignificare: myſticus profe-
ctò ſenſus eſt, non hiſtoricus: anima
quippe Dei Deus eſt, qui vſque adeò
non eſt nos abominatus, vt è contra-
Ioan. 3. tio Ioannes dicat c. 3. *Sic Deus dilexit*
num. 16. *mundum, vt Filium ſuum vnigenitum*
daret. Inſuper & Auguſt. in lib. de lo-
Exod. 12. cutionibus Exod. ad illud c. 12. *Aſſu-*
num. 4. *met vicinum ſuum; qui coniunctus eſt do-*
mui ſuæ, iuxta numerum animarum, quæ
ſufficere poſſint ad eſum agni. per
Synecdochem in Scripturis animam
accipi pro toto homine aſſerit. Sic
dixit Rex Sodomæ ad Abraham, Ge-
Geneſ. 14. neſ. 14. *Da mihi animas, cætera tolle tibi*.
num. 21. Et Exod. 1. *Omnes animæ, quæ egreſſæ*
Exod. 1. num. 5. *ſunt de femore Iacob 70*. Item Act. 27.
Act. 27. *Factũ eſt, vt omnes animæ euaderent ad*
num. 44. *littus*, ideſt, omnes homines, qui ve-
hebantur in naui cum Paulo. In hoc
igitur ſenſu ſignificat Ezechias ſe
quidem à morte liberatum, idque vt
faceret Deum proieciſſe poſt terga
omnia peccata ipſius, ratione quo-
rum grauiſſimum merebatur ſuppli-
cium. Quo ſenſu intelligitur à Hie-
Pſal. 71. ron. illud Pſ. 71. *Animas pauperis ſal-*
num. 13. *uas faciet*. Pauperi (inquit Hierony.)
& inopi, qui abiectis mundi diuitiis
pœnitentiam egerunt, parcetur, &
ſaluabuntur, &c. Eruit igitur Deus
animam Ezechiæ, ideſt, illum à
morte, qua tandem extinguendus eſ-
ſet, niſi diuinitus liberaretur.

Vel etiam dici poteſt, quod pec-
cata videntur hominibus ſæpè leuiſ-
ſima, quandiu in bonã mentem non
reducuntur; at poſtquam Deus pecca-
tores illuſtrat, plus eos cruciat, pu-
nit, & affligit peccati memoria, etiã
dum remiſſum eſt, quam ante pecca-
tum remiſſum, dum adhuc in ani-
mo aderat. Etenim Dauid, dum in
peccato erat, nullò vexabatur men-
tis angore: at poſtquam ſe peccaſſe
cognouit, dimiſſo etiam peccato, do-
lenter clamabat: *Quoniam iniquitates* Pſal. 37.
meæ ſupergreſſæ ſunt caput meũ, & ſicut num. 5.
onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Fit
autẽ huiuſmodi illuſtratio, & cogni-
tio, vel per orationem, qua cum Deo
familiariter loquimur, vel cum Deus
per ſe, vel per alium mentem illu-
ſtrat. Vnde Iob neque ſanies, qua ſtil-
labat totum corpus, aut ſterquili-
nium, in quo iacebat ſuis amicis, &
familiaribus moleſtus, & grauis, tam
de ſe humiliter ſentire fecit, quam
lux, quæ ipſi mentẽ illuſtrauit, ideó-
que c. 42. ait: *Nunc autem oculus meus* Iob 42.
videt te, idcirco me reprehẽdo, & ago pœ- num. 6.
nitentiam in fauilla, & cinere. Sic etiam
& Ezechias antequã à Domino cor-
riperetur, & illuſtraretur, non tam il-
lum humiliauit mors iam impen-
dens, & corpus iamiam ſoluendum
in ſaniem, & in cineres redigendum,
quàm mens à Deo illuſtrata, tum
per ipſum Deum, quem orando allo-
quebatur, tum per Prophetam, quem
ad ipſum miſit: mox igitur ad ſe re-
uerſus, inquit Forerius, errorẽ ſuum
deflet. Beatitudo Dei eſt non poſ-
ſe peccare, ait Bernard. at ille homo
beatus eſt, cui non imputauit Do-
minus peccatum: illis autem non
imputantur, qui reſurgunt, & pœni-
tentiam agunt. Aduertit autem Dio-
nyſ. Ezechiam dixiſſe: *Proieciſti poſt*
tergum tuum omnia peccata mea: larga
enim pietas Dei, inquit ille, veniam
non dimidiabit.

Sed dices, quomodo peccata di-
cuntur à Deo omiſſa, & poſita poſt
tergum; cum tamen, vt iam aduerti-
mus, Ezechias dixerit Deo, in corde
perfecto eidem deſeruiſſe? Sane Eze-
chias

Google

chias intelligendus de corde recto circa fidem,& cultum Dei,quo nunquam ab illius fide, & Religione defecit: quæ fides, & Religio non excludit cætera peccata, imò & vox Iu- *Matth. 6. num. 12. Iacob. 3. num. 2.* ſtorum eſt illa, *dimitte nobis debita noſtra*, &, *in multis offendimus omnes*, proinde Ezechias Dei fidem ſeruando, ipſumque religiosè colendo, multa commiſerat aliàs peccata, ratione quorum meruerat affici lethali morbo, & mortem per illum incurrere; quia verò ab ea diuinitus eſt liberatus, & ſanitati reſtitutus,ac pacem poſt amariſſimam amaritudinem conſecutus, inde eſt,quod dicat Deum proieciſſe poſt tergum omnia peccata ipſius Ezechiæ.

Quia tamen verba ſacræ Scripturæ propriè debent intelligi, niſi vrgeat maximum inconueniens, vt ad metaphoram recurrendum ſit, & propria animæ ſignificatio eſt, qua non pro corpore,ſed pro ſpiritu vitæ accipitur,vt aduertit Auguſt.lib.7.de Geneſ.ad literam cap.21.quam etiam dixit Ariſt. lib. de Anima eſſe actum corporis phyſici, organici, in potentia vitam habentis: cum hoc in loco ſtatim Ezechias peccatorum meminerit, quæ mortem animæ inferunt, videtur intelligendus locus de ipſa anima, atque omnino de morte illius, à qua Deus eruit animam Ezechiæ inflicto ſupplicio, & pœnitentia inducta,& inſpirata,qua Ezechias de peccatis ſuis doluit, & pro eis lacrymatus debuit exaudiri,& liberari: & cum Ezechias corpore ægrotauerit propter animæ morbum, nempe peccatum: hucuſque locutus eſt de corporis morbo,interitu,& ſanitate, nunc verò de animi interitu,& ſanitate loquitur, vt ab vtroque recognoſcat ſe Dei beneficio liberatum.

Sed dices, quomodo dicit Ezechias animam ſuam perituram, niſi diuinitus liberaretur, cum anima immortalis ſit, & impaſſibilis, ſicut definit Concil. Lateran. in bulla Leonis, vbi dicitur: Damnamus, & reprobamus omnes aſſerentes animam intellectualem mortalem eſſe, & vnicam in cunctis hominibus? Hoc igitur, quod Ezechias ait de interitu animæ, non intelligitur quoad ſubſtantiam animæ, quæ immortalis eſt, ſed quoad vitam gratiæ, & amicitiam Dei, ſicut aduertit Hieronym. in illud Ezechiel. 18. *Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur.* *Ezec. 18. num. 4.* Non, inquit, abolitione ſubſtantiæ, ſed eius conſortio, qui dicit Ioan. 14. *Ego ſum vita.* Item Ioan. 11. *Omnis, qui viuit, & credit in me*: & infrà ſubdit, quod à Balaam dicitur. *Moriatur anima mea morte iuſtorum*: hunc *Ioan. 14. nu. 6 & 11. n. 26. Num. 23. num. 10.* habet ſenſum, vt cupiat mori ſeculo,atque peccato,& viuere cum animabus iuſtorum, quorum vita eſt Chriſtus, & poſſit canere: *Placebo Domino in regione viuorum.* *Pſal. 114. num. 9.* Et Auguſt.lib.3.de Ciuit.cap.11.ait: Mors animæ fit, cùm eam deſerit Deus, ſicut corporis, cùm id deſerit anima, &c. Similia habet libr. 50. Homil. homil. 42. & ſerm. 5. de verbis Domini. Origen. homil. 15. in Geneſ. Orat. 19. Optimeque Ambroſ. lib. 2. de Iacob, & vita beata, Gregor. 4. Moral. cap. 17. vbi oſtendit maiorem adhuc eſſe mortem, qua Deus ſeparatur ab anima, quàm qua anima ſeparatur à corpore. In hoc igitur ſenſu Ezechias gratulatur Deo,quod eruerit animam ipſius ne periret, & mortem peccati incurreret.

***

ANNOTATIO I.

Peccatum iure dicitur mors animæ.

IVxta illorum ſententiam, qui hoc in loco exiſtimant Ezechiam Deo gratias referre, quod illum à corruptione,& animę interitu liberauerit, conſtat peccatum dici animæ mortẽ, acerbiorem quidem,& crudeliorem, quàm ſit mors corporis:vnde Geneſ. 42. & 43. cum Iſraël recuſaret dare Benjamin fratribus ſuis,vt iret in Ægyptum, ſicut promiſerant Ioſepho, & pro quo obſes remanſerat in carcere Simeon,Ruben ait ad parentem ſenem. *Duos filios meos interfice, ſi non reduxero illum tibi*; at ille ait: non deſcendet. Poſtea Iudas ait: *Mitte puerum mecum, niſi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus omni tempore, tunc Iſraël dedit filium.* Hoc igitur ſcitu dignum eſt,cur ille,qui filium non dedit Ruben offerenti pro illo duos filios interficiendos, niſi reduxiſſet Benjamin, ſtatim atque audiuit Iudam dicentem ſe futurum reum peccati,niſi iterum attuliſſet poſtulatum Benjamin,eum dedit deducendum in Ægyptum? Acerbiorem vtique cenſuit mortem animæ,nempe peccatũ, quàm mortem corporalem, etiamſi illa moleſtiſſima eſſet parenti Ruben in nece duorum filiorum. Ita expoſuit Gloſſa Ordin.hunc locum dicẽs: Ruben ait: Duos filios meos interfice,ſi non reduxero, nec tamen obtinuit:at Iudas dicens,reus ero peccati in patrem omni tempore,impetrauit, quia ei commiſſus eſt Benjamin.Plus eſt ergo reum eſſe peccati,quàm corporaliter occidi. Sic Author Gloſſæ probat maiorem eſſe animi mortem, quàm corporis.

Gen. 42. num. 37. Gen. 43. n. 8. & 9.

Imminentem ſibi iam cernebant mortem, qui naui vehebantur cum Iona, & cum apud eos de placando Numine pro tanta tempeſtate ageretur, & ſors cecidiſſet ſuper Ionam, ipſeq; eis dixiſſet:Tollite me,& mittite in mare;magis adhuc ſe ſolicitos exhibent pro morte animæ, quàm pro morte corporis,dum dicunt Ionæ.*Ne des ſuper nos ſanguinem innocentem, & ne pereamus in anima viri iſtius.* Vbi Hieron.ait: Sciuit peiorem eſſe peccati mortem,quàm vitæ,&c. Videbant ſiquidem grauiſſimum ſcelus eſſe homicidium innocentis hominis,ſicut aduertit Chryſoſt.hom.19. in Geneſ.vbi ait: Mors quidem propoſita erat Suſannæ niſi adulteris aſſentiretur: dicebant ſiquidem impudici,& procaces ſenes:Si nolueris,dicemus contra te teſtimonium, quod fuerit tecum iuuenis,& ob hanc cauſam emiſeris puellas à te. Sed illa aliam quidem mortem dolens verebatur, dicens: *Si hoc egero, mors mihi eſt, ſed melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini.* Vbi Hieron.Peccatum,inquit,mortem vocat. Sicut ergo ei, qui facit adulterium, mors eſt adulterium; ſic omne peccatum, quod ducit ad mortem, mors appellandum eſt;& toties mori credimur, quoties peccamus ad mortem; vnde è contrario toties reſurgimus, & viuificamur, quoties vitæ digna opera facimus. Sic ille: interpretatur autem acutè id, quod Suſanna dixit: *Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare*, vt illud *melius*, idem ſit ſecundùm textum Græcum, quod *bonum.* Sic verò habet. Eleganter non dixit, melius eſt mihi; ne videretur comparatione peccati,quod erat bonum hoc appellare melius.Sed *bonum eſt mihi*,inquit, *non facere malum, & incidere in manus veſtras,ne peccem in conſpectu Domini.* Non ergo per comparationem legendum eſt: *Melius eſt mihi incidere in manus veſtras*, ſed abſolutè; *Bonum*

Iona 1. num. 14.

Dan. 13. nu. 22. & 23.

num eſt mihi non facere malum,& incidere in manus veſtras, ne peccem in conſpectu Domini,&c.

Videndus Origen.hom.15.in Geneſ.ante med. vbi verſat eundem locum Danielis,diſerteque probat peccatum eſſe mortem,ex eo,quòd nuntiatum eſt Iacobo ſeni per filios redeũtes ex Ægypto. *Filius tuus*(ſcilicet Ioſeph)*viuit*,Geneſ.45.ſic ergo habet Origen.ad dicta verba:Ergo hęc non communiter dicta ſuſcipio. Si enim (verbi cauſa) ponamus quod Ioſeph potuiſſet vinci à libidine, & peccaſſet cum vxore proximi ſui, non puto,quod hoc à Patriarchis de eo nuntiatum fuiſſet patri eius Iacob, quia filius tuus Ioſeph viuit. Hoc enim ſi feciſſet,ſine dubio non viuebat. *Anima enim,quæ peccat, ipſa morietur.* Sed & Suſanna eadem docet, cum dicit: *Anguſtia mihi ſunt vndique:ſi enim hoc fecero*(ideſt,ſi peccauero)*mors mihi eſt, & ſi non fecero,non effugiam manus veſtras*.Vides ergo & ipſam mortem in peccato poſuiſſe? Sed & ad primum hominem à Deo prolata ſententia, eadem continet, cum dicit Geneſ.2. *Qua die manducaueritis ex eo, morte moriemini.* Statim namque vt præuaricatus eſt mandatum, mortuus eſt. Mortua eſt enim anima, quæ peccauit,&c.Faciunt hoc in loco,quæ habet Bern.ſer.ad milites Templi,c.11. ante med.vbi ait: Peccatum præceſſit, vt ſequererur mors: quod ſanè ſi cauiſſet homo,mortem non guſtaſſet in æternum. Peccando itaque vitam amiſit,& mortem inuenit, quoniam quidem & Deus ita prędixerat,& iuſtum profectò erat,vt ſi peccaret homo,moreretur.Quid namque iuſtiùs poterat,quàm recipere talionem?Vita ſiquidem Deus animę eſt,ipſa corporis. Peccando voluntariè volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare. Spontè repulit vitam cùm viuere noluit, non valeat eam dare cui, vel quatenus voluerit. Noluit anima regi à Deo, non queat regere corpus. Si non paret ſuperiori, inferiori cur imperet? Inuenit Conditor ſuam ſibi rebellem creaturã,inueniet anima ſuam ſibi rebellem pediſſequam. Tranſgreſſor inuentus eſt homo diuinæ legis,inueniet ipſe aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ,& captiuantem ſe in legem peccati. Porrò peccatum (vt ſcriptũ eſt)ſeparat inter nos,& Deũ, ſeparet proinde mors etiã inter corpus noſtrum,& nos. Non potuit diuidi à Deo anima,niſi peccando, nec corpus ab ipſa, niſi moriendo. Quid itaque aſperius pertulit in vltione, id ſolùm paſſa à ſubdito, quod præſumpſerat in Authorem?Nihil profectò cõgruentius,quàm vt mors operata ſit mortem, ſpiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria neceſſariam. Cùm ergo hac gemina morte ſecundùm vtramque naturam homo damnatus fuiſſet, altera quidẽ ſpirituali, & voluntaria, altera corporali & neceſſaria, vtrique Deus homo vna ſua corporali,ac voluntaria benignè, & potenter occurrit,illaque vna ſua noſtrã vtramque damnauit. Meritò quidem. Nam ex duabus mortibus noſtris,cùm altera nobis in culpæ meritum,altera in pœnę debitum reputaretur,ſuſcipiens pœnam,& neſciens culpam, dum ſponte,& tantùm in corpore moritur, & vitam nobis, & iuſtitiam promeretur.Alioquin ſi corporaliter non pateretur, debitum non ſoluiſſet:ſi non volũtariè moreretur, meritum mors illa non habuiſſet.

Eſt optimus hac de re locus apud Saluian. libr.1. de Prouident.vbi expendens quomodo Abſalon interfecerit fratrem Amnon. 2. Regum 13. quod vbi reſciuit Pater, *ſcidit veſtimenta ſua, & cecidit ſuper terram.* Vult enim hoc non factum tantùm

Gen. 45. num. 26. — Ezec. 18. num. 4. — Geneſ. 2. num. 17. — Rom. 6. — Iſai. 59. — 2. Reg 13. num. 29.

propter mortem Amnonis, ſed ob necem ſpiritualem, quam incurrerat fratricida Abſalon. Sic verò habet. Amnon ab Abſalone iugulatur: inter hæc pater Dauid facinore vtriuſque punitur: duo filij peccant, ſed tres duorum ſcelere perduntur: in Thamar enim virginitas amittitur, in Amnone etiam Abſalonis perditio lugetur. Et quidem neſcias, quem de filiis duobus tam bonus pater potiſſimum amiſerit, illum, qui manu fratris occiſus eſt in hoc ſeculo, an illum, qui ſua petiit in futuro: impurior neſcias, an cruentior filius, quia interficere patrem non poteſt, patricidio fœdat inceſtu. Sic ille, vbi etiam recolendus venit Ambroſ. libr. de Iacob, & vita beata, cap.4. poſt princip. vbi obſeruat id, quod Rebecca dixit, poſtquam Eſaü audiuit minantem mortem fratri Iacob ob aſſecutam benedictionem. *Nunc fili mi audi vocem meam, & conſurgens fuge ad Laban fratrem meum, habitabiſq; cum eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius. Cur vtroque orbabor filio in vna die?* Geneſ. 27. Quomodo igitur illa vno die vtroque eſſet orbanda filio, dices? Id ſanè præter alios exponit Gloſſa, quod ſcilicet, vel contingeret, vt ſe inuicem mutuis vulneribus confoderent, vel occiſo vno, alter fugam arriperet, ac illo abſcedente, mater ſine illo remaneret; at rem pro noſtro argumento attigit citatus Ambroſ. dicens: Mater pia abeſſe ſibi filium dilectiſſimum tolerat, plus ei collatura, quàm læſit, vtrique tamen conſulens, vt alterum immunem à periculo, alterum integrum præſtaret à crimine. Sic ille oſtendit quomodo vtrumque filium mater fugam conſulens à morte eripuerit; dum ſcilicet alterum à gladio furibundi Eſaü eripit; alterum à morte

Gen. 27. num. 43.

fratricidij, quo patrato, & vnum amiſiſſet occiſum, & alio orbaretur occidente ſeipſum, dum immane ſcelus patraret.

Facit pro hoc argumento Auguſtin. cum interpretatur verba illa Chriſti Domini Ioann. 5. cum Chriſtus Dominus dixit: *Venit hora, & nunc eſt quando mortui audient vocem Filij Dei:* intelligit enim hoc de prædicatione Chriſti percipienda, & audienda à peccatoribus, qui ratione peccatorum, in quibus iacebant ſopiti, ac ſepulti, dicuntur mortui. Sic verò habet Auguſt. lib. 50. Homil. homil. 21. poſt princip. Amen dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt quando mortui audient vocem Filij Dei, & qui audierint, viuent. Mortui, ideſt, peccatores intelliguntur, qui audierunt Chriſtum, & non crediderunt, & quod ſubditur; viuent, qui audient, ideò recapitulatur, eo quod paulò ſuperiùs de reſurrectione peccatorum dixerat, &c. Et homil. 42. poſt medium, verſans locum illum Iacobi 1. *Peccatum cùm conſummatum fuerit, generat mortem*, ait: Vel mortem time, ſi peccatum non times. Peccatum cum conſummatum fuerit, generat mortem. Ergo ne abſtraharis à concupiſcentia tua, nega te illi, noli eam ſequi, illicita eſt, laſciua eſt, turpis eſt, alienat te à Deo. Nondum peccatum times? Time quò perducit peccatum: dulce eſt peccatum, ſed amara eſt mors, &c.

Ioann. 5. num. 25.

Iacob. 1. num. 15.

Huc alludit communis modus loquendi Pauli, cum mortuos dicit peccatores, vt Epheſ. 2. *Vos cum eſſetis mortui delictis, & peccatis veſtris*, vbi Hieronym. ait: Per delicta, & peccata veſtra, quæ ſcilicet, vobis interitum conciliant, & mortem inferunt. Et quia ſe ipſos occidunt, inde eſt, quòd Deus peccatores carnifices proprios conſtituit, dum permittit

Epheſ. 2. num. 1.

mittit in manus peccatorum ſuorum incidere, quæ eſt doctrina Aug. in Pſal. 5. vbi ait: Cum punit Deus peccatores, non malum ſuum eis infert, ſed malis eorum dimittit, iuxta illud Pſal. 7. *Ecce parturijt iniuſtitiam, concepit dolorem, peperit iniquitatem; lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit.* Punit ergo Deus eos, qui legem prætereunt, non eis inferens de ſeipſo malum, ſed in id, quod elegerunt, eos expellens ad complendam ſummam miſeriarum. Sic Auguſtin. Cum ergo Dauid dicat impium lacum ſibi aperire, foueámque facere, plane colligitur hominem, dum peccat, ſibi ipſi lacum, & quaſi aſſumpto ligone ſarcophagum parare, quo ipſius anima ſempiternam oppetens mortem ſepelitur. Ideóque Chryſoſt. hom. 6. ad popul. ait: Magnum quidem eſt ſupplicium peccare etiamſi non puniamur: peccata enim nos à Deo ſeparant, pœnæ verò nos ad Deum perducunt.

Pſalm. 7. num. 15.

Vidēdus pro hoc argumēto Drogo Epiſcopus Hoſtiēſ. ſer. 1. de Sacramēto Dominicæ paſſionis ante med. vbi interpretatur illud Matt. 21. quod Chriſtus Seruator exprobrauit vendentibus in templo; *Vos feciſtis eam ſpeluncam latronū*; ſic enim habet. Faciunt homines ſeipſos ſpeluncam latronum; iugulāt homines, & trahunt in ſpeluncam ſuam. Quod enim maius homicidium, quàm vt ſeipſum interficiat homo? Vel quod grauius homicidium, corpus occidere, an ſpiritum? O quoties homo ſpiritū ſuum interficit? Quot homicidia in ſeipſo perficit? Quoties voluntariè, & ex ſtudio peccatū perpetrat, quid aliud quàm ſeipſum iugulat? *Omnis enim, qui acceperit gladiū: gladio peribit.* Gladius animi peccatum eſt, peccatum animæ mors eſt; qui hunc gladium manu propriæ deliberationis acceperit: hoc eſt, acceptum habet, & gratum, primus in ſeipſum manum mittit, primus ſemetipſum interficit: *Gladius*, inquit, *eorum intret in corda ipſorum.* Nec ſatis eſt ſemel occidere, & quieſcere; millies, & millies crudeles in ſe manus conuertunt; & veloces ſunt pedes eorum ad effundendum ſanguinem ſuū, viri ſanguinum, & doloſi. Quomodo doloſi? Quia congerunt cadauera mortuorum in ſpeluncam ſuam, & operiūt aggere terræ, ne vel ipſi videant, vel ab aliis videantur, &c. Quibus oſtendit crudeles admodum in ſe eſſe peccatores, dum ſibi mortem inferunt, & ſcrobem, ac foueam aperiunt pro ſepulchro. Et Dorotheus Abbas Doctrina 7. ante med. ait: Quanto proficit anima, tanto fit fortior, atque valentior. Debile autē animal cuicumque oneri, etiam leuiſſimo, ſuccumbit, & ſi ceciderit, ad reſurgēdum multorum opus habet auxilio. Idem eſt de anima, quæ quò magis peccauerit eò fit ſemper debilior. Peccatum enim in miſeriam quamcumque trahit, & concurrit apud quem fuerit, &c.

Matt. 21. num. 13.

Matt. 26. num. 52.

Pſal. 36. num. 15.

Similia ſunt, quæ habet Antiochus Monach. hom. 61. ad fin. vbi oſtendit à nobiſmetipſis mortē noſtrā oriri, dum peccamus. Hinc eſt, quod Aug. ſerm. 32. de verbis Apoſtoli in med. cenſet nos debere à Deo poſtulare, vt noſmet à nobis ipſis liberet, ſicq; interpretatur illud Orationis Dominicæ; *Libera nos à malo.* quia nullus alius nobis maius malū inferre poteſt, quā nobis ipſi inferimus, dum delinquimus. Sic ergo habet Aug. Demus honorem Deo fratres, cui clamamus, *libera nos à malo.* Quid eſt quod clamaſti, *libera nos à malo*: Certè nō eſt malū. Reſponde illi (ſcilicet Manichæo) ego ſum malus. Et ſi liberauerit me à malo, ero de malo bonus, ſi liberet me à me, ne incurram in te. Hoc dic Manichæo. Si Deus liberauerit me à me malo, ero bonus; ſi bonus ero, ſapiens,

Matth. 6. num. 14.

ſapiens ero; liberet ergo Deus me à me, meum eſt enim vitium, &c.

Meritò proinde Philo lib. 2. legis allegor. ante med. tractãs illud Gen. 3. *Adam vbi es?* ait: Perinde valet, ac ſi dicat: quò deueniſti ô anima, pro qualibus bonis qualia egiſti mala? A Deo vocata, vt fieres virtutis particeps, vertis te ad vitium? Et cum frui datum ſit arbore vitę, ideſt ſapientia, ſaturata es ignorantia, corruptionéque, &c. Ea enim anima, quæ in ſtatu gratiæ edit de ligno vitæ, dũ peccat, ſibi infert & inducit mortem. Quæ maior verò inſipientia poteſt eſſe, quàm vt ſibi mortem quis inferat? Verba illa Exod. 32. *Vade, deſcẽde, peccauit populus tuus*; Caietan. ex Hebr. legit: *diruit populus tuus*, nempe quidquid boni erat in eis, ſicut explicat idem Caietan. Quo in loco Lippomanus aduertit verbum Hebræum (ſachath) ſignificare corrumpere, diſſipare, perdere & peccare, vt ſcilicet intelligamus peccatorem, dũ Deum offendit, ſeipſum perdere, & diſſipare, ea maximè ratione, quod maius nocumentum ſibimetipſi inferat, quale nempe eſt mortem ſibi conſciſcere.

Gen. 3. num. 9.

Exod. 32. num. 7.

Neque mirum ſi iniquitas, & peccatum noceat miſero peccatori, cum & externa etiã bona, atque adeo res inſenſibiles deſtruat, & diſſipet, iuxta illud Sap. 5. *Ad eremũ perducet omnem terram iniquitas illorum, & malignitas euertet ſedes potentium.* Græc. *Deſolabit omnem terram iniquitas.* Vbi iniquitati attribuitur deſolatio. Nam & in ſacris literis, ac lingua Sancta ira ſignificatur: nam houa, ideſt prauitas, dicitur contritio, calamitas, dolor, triſtitia, vnde naſcitur hoi, heu, væ, patétque ex Pſalm. 106. proprium iniquitatis eſſe vaſtare, deſtruere, & deſolare. *Poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarum in ſitim*, ideſt, flumina exſiccauit, quibus terra irrigua fœcunda reddebatur. Chald. *Poſuit terram Iſraël facientem fructus, ſicut paradiſus Domini, deſolatam ſicut Sodomam, quæ ſubmerſa eſt*; quod interpretari poteſt ex Conſtit. Apoſtol. lib. 8. cap. 26. vbi habetur. Qui formidandum ignem quinque Sodomenis vrbibus immiſiſti, & terram fructiferam in ſalſuginem poſuiſti, à malitia habitantium in ea. Hebr. *meragat*, ideſt, *propter*, & ita Pagnin. Chald. *propter improbitatem inhabitantium eam.* Sic etiam Pſal. 105. *Infecta eſt terra in ſanguinibus, & contaminata eſt in operibus eorum.* Græc. *Infecta, cruoréq; non leuiter tincta.* Cùm igitur peccans aliis etiam inſenſibilibus rebus nocumentum inferat, quid mirum ſi ſibi admodum noceat, vt Moyſes dixit Deut. 32. *peccauerũt ei?* Montan. ex Hebr. *corrupit ſibi.* Pagnin. *corruperunt ſe.* Vbi videnda ſunt, quæ latè pro hac re diximus. Videndus Anaſtaſ. Nicenus quæſtion. in Scripturam, vbi ex Chryſoſt. in Pſal. 3. oſtendit peccatorum fructus eſſe mala propria, quæ peccator ſibi conciliat delinquendo.

Sapien. 5. num. 24.

Pſal. 106. num. 33.

Pſal. 105. num. 38.

Deut. 32. num. 5.

Ponderat Rupert. lib. 1. in Leuit. c. 21. in med. præceptũ illud Leuit. 5. de non attingendo morticino hominis, quod ſignificat peccatum; quia veram vitam, ideſt Dei ſpiritum per immunditiæ opera à ſe fugauit, quò fit, vt ſic mortua puteat anima Deo priuata, quomodo putreſcit corpus amiſſa anima, &c. Probat hoc ipſum Auguſtin. in Pſal. 87. illa verba: *Numquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam?* Quod intelligit de corpore peccatoris, quod ſepulchrũ eſt animæ per mortẽ emortuæ. Animæ, inquit ille, mortuæ corpus ſepulchrũ: vnde Dominus in Euãgelio Matt. 23. *Similes eſtis ſepulchris dealbatis, &c.* Mortua itaque delitеſcit anima per peccatum in corpore veluti ſepulchro. Licet enim ſi naturalem

Pſal. 87. num. 12.

Matt. 23. num. 27.

vitam

vitam ſpectes, immortalis ſit animus, ſi tamen ſupernaturalem vitam conſideres, mortalis eſt. Vnde Gregor. lib. 4. Moral. cap. 7. animam immortaliter mortalem eſſe dixit, & mortaliter immortalem. Quoniam ſecundùm vitam naturalem immortalis eſt, ſecundùm verò vitam ſupernaturalem eſt mortalis. Humana anima, inquit Gregor. ita immortalis eſt, vt mori poſſit; ita mortalis, vt mori non poſſit. Nam beatè viuere, ſiue per vitium, ſiue per ſupplicium; eſſentialiter autem viuere, neque per vitium, neque per ſupplicium amittit. A qualitate enim viuendi deficit; ſed omnimodo ſubſiſtendi interitum nec moriens ſentit. Vt ergo breuiter dixerim, & immortaliter mortalis eſt, & mortaliter immortalis. Mirum proinde non eſt ſi mortuam animam per peccatum aſſeramus.

Illud fortaſſis magis mirum videbitur, ſi dicamus etiam immortalem, & omnipotentem Deum veluti in nobis mori, ac tanquam mortuum reddi in nobis per peccatum; quod videtur acutè attigiſſe Leo Papa, cum aduertit diabolum adhuc apud nos facere, quod olim faciebat Herodes, dũ quærebat puerũ Ieſum, vt occideret. Hoc ergo facit, dum ad peccandum incitat, vrget, & tentat, nempe vt in nobis Deum emortuum reddat, & tanquam occiſum, vt iam ſe nõ familiariter nobiſcum habeat, neque nos interiùs benignè alloquatur, ſingulariáque conferat beneficia. Sic verò habet Leo ſerm. de Epiphania ante med. vbi ait: Inuenimus etiam Herodis nõ deeſſe perſonam, cuius ipſe diabolus, ſicut tunc fuit occultus incentor, ita nunc quoque indefeſſus eſt imitator. Cruciatur enim vocatione gentium, & quotidiana poteſtatis ſuæ deſtructione torquetur: dolens vbique ſe deſeri, & verum Regẽ in locis omnibus adorari. Parat fraudes, fingit diſſenſiones, erumpit in cædes: & vt reliquiis eorum, quos adhuc fallit vtatur, inuidia vritur, ſimulatione inſidiatur in hæreticis, ſæuitia accenditur in paganis. Vide enim inſuperabilem eſſe potentiam Regis æterni, cuius mors ipſius vim mortis extinxerit, & ideo totam nocendi artem in eos, qui vero Regi famulantur, armauit: alios per inflationem ſcientiæ legalis obdurans, alios verò in furorem perſecutionis inſtigans, alios per falſæ fidei commenta deprauans.

Eſt itaque peccatum mors animæ, quod bene aduertit Ambroſ. ad illa verba Luc. 9. *Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos.* Quomodo, inquit, Ambroſ. mortui ſepelire mortuos ſuos poſſunt, niſi geminam hîc intelligas mortem, vnam naturæ, alteram culpæ? Vita corporis habet mortem forte naturæ; habet etiam ipſa anima mortẽ labe peccati. Eſt & alia mors, quæ ſecularium affert interitum voluptatum, in qua non natura, ſed delicta moriuntur. Hanc mortem ſubimus conſepulti in baptiſmo, & mortui cum Chriſto. Hac morte mori voluit, cum prophetaret Balaam, vt Deo viueret, & ideo dixit: *Moriatur anima mea morte iuſtorum.* Numer. 23. Lyran. item ad dicta verba Chriſti Domini ait: Moraliter mortui ſepeliunt mortuos, quando peccatores in peccatis ſuis mutuo ſe celant, & operiunt ſemetipſos, &c. Et Gloſſa Ordinar. in cap. 8. Matth. ait: Mortuos ſepelire eſt peccatores in peccatis fouere: illi carne mortuos condant; tu autem mortuos reſuſcita. Clariùs hoc dixit Gregor. 4. Moral. cap. 25. in hæc verba. Mortui mortuos ſepeliunt, cùm peccatores peccatorem fauoribus premunt. Quid eſt enim aliud peccare, quàm occumbere; & ſepelire, quàm abſcondere? Sed qui peccantem laudibus proſequuntur,

Luc. 9. nu. 60.

Num. 23. nu. 10.

quuntur, extinctum ſub verborum ſuorum aggere abſcondunt,&c.

Aduertit autem Auguſt. quomodo contingat mors corporis, & animæ, cum ſerm.6. de verbis Domini ait: Sicut expirat corpus, cum animam emittit,ita expirat anima, cum Deum amittit. Deus amiſſus, mors animæ:anima emiſſa, mors corporis. Mors corporis neceſſaria, mors animæ voluntaria,&c.

Sicut igitur mortem conſequitur corruptio,putor, ac fœtor, ſic etiam peccatum comitatur corruptio; at ſanctitas incorruptio dicitur. Aduertunt hoc ſacri Interpretes ad illa verba Pauli Coloſſenſ.6. *Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in incorruptione:* vbi videndus eſt Theophylact. & Anſel. Sed optima ſunt, quæ habet Chryſoſt. ibi homil. 24. ad fin. ante morale. Quid eſt in incorruptione? Aut in honeſtate, & moderatione, aut pro iis, in quæ non cadit corruptio, & interitus. Vtpotè non in diuitiis,nō in gloria, ſed in illis in quæ non cadit corruptio,& interitus. Illud,in,eſt idē quod,per. *Per incorruptionem*, inquit, hoc eſt, per virtutem. Omne enim vitium eſt corruptio, & ſicut virginem corrumpi dicimus,ita etiam animam. Propterea dicebat Paulus, ne corrumpantur ſenſus veſtri. Rurſus, & in doctrina dicit incorruptionē. Quid eſt enim, dic mihi, corruptio corporis? Annon diſſolutio corporis,& eius compoſitionis? Hoc enim fit in anima, in eam ingreſſo peccato. Pulchritudo enim animæ eſt temperantia, robur, iuſtitia. Sanitas animæ eſt magni, & excelſi animi virtus, prudentia, bona habitudo. Nam qui eſt turpis, & inhoneſtus, eſt deformis, & qui eſt auarus, pluráque habendi cupidus, & qui ſe dedit rebus malis, & qui eſt timidus, ignauus, & imbecillus, eſt malæ habitudinis. Præterea peccata operantur corruptionem.Faciunt enim turpes,& imbecillos, & efficiunt, vt laborent, & defatigentur. Corruptam enim eſſe virginem, etiam propterea propriè dicimus, nō quod corrumpatur corpus ſolùm, ſed propter iniquitatem. Nam id, quod fit, eſt coïtus. Si hoc autem eſſet corruptio, eſſet etiam matrimonium corruptio: ſed peccatum eſt corruptio, ipſo enim probro, & dedecore affecit. Domus autem quid magis fuerit corruptio, quàm diſſolutio? Et vbique corruptio eſt quædā in deterius mutatio, quæ fit in alium habitum,& ad deletionem eius, quod erat prius. Audi enim Scripturam dicentem, *Corrupit enim omnis caro viam ſuam.* Et rurſus, *In corruptione intolerabili.* Et rurſus, *homines corrupti mente.* In corpus quidem noſtrum cadit corruptio,ſed in animam non cadit. Num autem ipſam quoque corrumpimus? Hoc fecit prius peccatum. Quod eſt autem poſt lauacrum,poteſt etiam animam corrumpere, & efficere, vt facilè capi poſſit à verme immortali. Non enim attigiſſet, niſi talem inueniſſet animam, vt in eam caderet corruptio. Adamantem non attingit vermis,& ſi attigerit,nihil efficit. Ne corrumpas animam. Nam quod corrumpitur, plenum eſt fœtore. Audi enim Prophetam dicentem: *Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ.*

Ephеſ. 6. num.24 — *Geneſ. 6. num.12.* — *2. Timot. 3.n.8.* — *Pſal. 37. num.6.*

Videnda ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Auguſt. ad citata verba Pſalm.37. quæ ipſe legit: *Computruerunt,& putruerunt liuores mei.* Iam, inquit, qui liuores habet, non eſt ſanus. Adde, quia ipſi liuores computruerunt, & putruerunt. Vnde putruerunt? Quia computruerunt. Iam quomodo hoc explicatur in vita humana, quis hoc nouit? Habeat quis

quis ſanum olfactum animæ, ſentit quomodo puteant peccata. Qui putori peccatorum cõtrarius erat odor ille, de quo dicit Apoſtolus 2. Cor. 2.
2. Cor. 2. num. 15. *Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco iis, qui ſalui fiunt.* Et quia habemus per ſpiritum ipſum odorem, vt dicamus ſponſo noſtro, poſt odorem vnguentorum tuorum curremus: auertimus à putoribus noſtris olfactum, & conuertentes nos ad ipſum aliquantulum reſpiramus. Sed niſi ad nos oleant, & mala noſtra nunquam iſtis gemitibus confitemur: computruerunt, & putruerunt liuores mei, &c. Videndus Chryſolog. ſerm. 19. ad fin. vbi ait: Quod eſt anima corpori, hoc eſt animæ Chriſtus: ſine anima corpus non viuit, non viuit anima ſine Chriſto; recedente anima, mox corpori fœtor, corruptio, putredo, vermis, cinis, horror, & omnia viſu deteſtanda ſuccedunt: diſcedente Deo, confeſtim venit in animam peccatorum fœtor, corruptio criminum, vitiorum putredo, conſcientiæ vermis, vanitatum cinis, infidelitatis horror, & fit in corporis ſepulchro viuo funus animæ iam ſepultæ.

Similia ſunt, quæ habet Theophylact. ad illa verba Pauli Epheſ. 4.
Epheſ. 4. num. 14. *Surge, qui dormis, & exurge à mortuis.* Caret, inquit, omni ſenſu anima, & motu vitali gratiæ, fœtetque coram Domino, & virulenti eſt odoris, perinde vt cadauer mortuum, &c. Et in huius typum Lazarum mortuum
num. 11. num. 39. fœtere dicebat Martha Ioan. 11. Hoc totum docet Chryſoſt. homil. 28. in Matth. poſt med. vbi ait: Multi viuere creduntur, qui nihil à mortuis differunt, quoniam in peccatis miſeram vitam agentes, nil à mortuis differunt, imò verò maximè differunt, cum ſint illis multò deteriores.
Rom. 6. num. 7. *Nam qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.* Hic autem ſeruit peccato. Nec enim mihi dices non clauſiſſe hunc oculos, nec ſepulchro iacere, nec inſtitis ligatum detineri, nec poſtremò vermibus eſſe proiectum, cùm multò peioribus hic, quàm qui obierunt, vexetur. Non deuorant vermes, ſed perturbationes animi, omni feroci beſtia truculentiùs exagitant, atque lacerant. Quod ſi aperti ſint oculi, id multò deterius eſt, quàm ſi clauſi eſſent. Clauſi enim mortuorum oculi nihil mali vident. Hic verò mille ſibi morbos oculis cernendo quotidie contrahit. Ille iacet in monumento ad peccandum iam immobilis, hic in ſepulchro malo à ſe ipſo intruſus, ingenti peccatorum mole obruitur. Sed corpus, dicet quiſpiam, huius pingue ac floridum, non tabe corruptum videmus. Magna verò res ſi corpore integro, iampridem anima corrupta, atque deperdita eſt, ac multa putredine oppleta eſt, & ille poſt mortem per decem dies malè olet, hic verò per totam vitam os habens, vel ipſis cloacis ſpurcius, intolerabilem expirat fœtorem. Quare tantò ille diſcrimine hoc melior eſt, quantò naturali ſolum corruptioni ſubiectus, corruptionem ille patitur; hic verò antequam ad illam perueniat, peccatorum vndique fœdiſſimam ſibi putredinem colligit, mille in dies corruptionis vias excogitans. Sed phalerato, inquit, equo fertur magnificè. Ego verò, inquam, meliorem illum eſſe, qui in vrna, quaſi in lecto quieſcit. Quódque decentius eſt, illum quidem nemo putreſcentem cernit, ſed tegitur vrna diſſolutum corpus: hic autem fœtentem animam in corpore quaſi in ſepulchro circumagit. Certè ſi poſſes animam hominis deliciis, ac ſceleribus dediti oculis cernere, non dubitares multò melius eſſe in ſepulchro iacere, quàm delictis irretitum detineri, & lapide potius, quàm

graui peccatorum pondere premi. Quapropter maximè conuenit, vt iſtorum mortuorũ propinqui, quandoquidem ipſi ſua mala non ſentiunt, Ieſum pro ipſis adeant, quemadmodum tunc Maria pro Lazaro fecit. Quod ſi malè oleat, etiamſi quatriduanus ſit, non deſperes tamen, ſed adeas, & lapidem inde primum remoueas, tunc enim ſtatim & in ſepulchro iacentem, & inſtitis ligatum inſpicies. Sic ille nobis deſcribit corruptionem, & fœtorem demortui peccatoris: cum enim peccatum mors ſit, neceſſariò illud conſequi debebat corruptio, horror, & fœtor.

Illud autem maximè dolendum, & plangendum, quod cum acerbior, diriórque ſit mors animi, quàm corporis, maiúſque nocumentum inducat illa, quàm hæc, plus de hac fugienda, euitanda, ac elonganda curant homines, & ſtudent, quàm de illa vitanda; cum tamen & mors animi voluntaria ſit, atque adeò in manu, & voluntate, cuiuſque ſit eam effugere: illa verò naturalis neceſſaria, & omnino ineuitabilis; qua de re optimè Ambroſ. lib. 2. de Cain, & Abel in fin. ait hoc referendum eſſe ad anguſtias, & imbecillitatem rationis humanæ, quæ metas præſentium non tranſcendit, neque amplitudinem æternorum capit, aut contemplatur. Quod ipſe ponderat in Caino, qui peccati reus, & conuictus, pro remiſſione illius, quo mortem animæ, & damnationem æternam incurrerat, non orat, neque ſe ſolicitum præbet, ſed de morte tantùm corporis dicens: *Omnis, qui inuenerit me, occidet me.* Anguſtæ, inquit ille, mentis homo præſentẽ mortem veretur, perpetuam negligit, Diuinum Iudicium non formidat, interitum ſolùm corporis deprecatur. Hauſit eandem doctrinam à magiſtro, vt ſolet Auguſtin. tract. 49. in Ioan. parum poſt princ vbi ait: Mortem carnis omnis homo timet, mortem animi pauci. Pro morte carnis, quæ ſine dubio quandoque ventura eſt, curant omnes, ne veniat, inde eſt, quod laborant: laborat ne moriatur homo moriturus, & non laborat, ne peccet homo in æternum victurus: & cum laborat, ne moriatur, ſine cauſa laborat. Id enim agit, vt multum mors differatur, non vt euadatur. Si autem peccare nolit, non laborabit, & viuet in æternum. O ſi poſſemus excitare homines mortuos, & cum ipſis pariter excitari, vt tales eſſemus amatores vitæ permanentis, quales ſunt homines amatores vitæ fugientis! Quid non facit homo ſub mortis periculo conſtitutus? Gladio impendente ceruicibus, prodiderunt homines quidquid ſibi, vnde viuerent, reſeruabant. Quis nõ continuò prodidit, ne percuteretur? Et poſt proditionem fortaſſe percuſſus eſt. Quis non, vt viueret, continuò perdere voluit vnde viueret, eligens vitam mendicantem, quàm celerem mortem? Cui dictum eſt; nauiga, ne moriaris, & diſtulit? Cui dictum eſt, labora, ne moriaris, & piger fuit? Leuia Deus iubet, vt in æternum viuamus, & obedire negligimus; non tibi Deus dicit: Perde quidquid habes, vt viuas exiguo tempore in labore ſollicitus: ſed da pauperi vnde habes, vt viuas ſemper ſine labore ſecurus. Accuſant nos amatores vitæ temporalis, quam, nec cum volunt, nec quandiu volunt, habent; & nos inuicem non accuſamus, tam pigri, tam tepidi ad capeſſendam vitam æternam, quam, ſi voluerimus habebimus; cum habuerimus, non amittemus. Hanc autem mortem, quam timemus, etiamſi noluerimus habebimus. Sic Auguſt. demonſtrat amentiam eorum, qui dolent

Geneſ. 4. num. 15.

dolent de corporis morte, eámque nituntur totis viribus, omnibuſque in vniuerſum viis vitare, aut elongare, cum tamen nequeant vllo modo eam effugere; at de morte animi penitus obliti eam libenter admittant, diuq́; delireſcant in ea, vt poſtea æternam tormentorum mortem ſuſtineant, cum tamen, mediante Diuina gratia, eam poſſent effugere, & æternam, ac viuidam ſibi vitam comparare.

Nouit vtique quantum bonum eſſet ſibi peccatum dimitti Ezechias; nouit quantum malum eſſet ſub peccato permanere, qui pro dimiſſis peccatis Deo gratularur, memor tanti beneficij, dicens: *Eruiſti animam meam, vt non periret, proieciſti poſt tergũ tuũ omnia peccata mea.* Optima in hanc ſententiam ſunt, quæ habet Bernard. ſuper: Ecce nos reliquimus omnia, ad fin. cum ponderat Caini verba:
Geneſ. 4. num. 13. *Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniã merear.* Quid ergo? inquit Bernard. Renuat conſolari anima tua, ſi veniam non meretur. Hoc ſolùm deplora, hoc ſolùm plange. Aliud ne cogires quidem. Sed tunc, inquit Cain, *Omnis, qui inuenerit me, occidet me.* Graue ſcilicet damnum, grandis iactura, ſi perimatur corpus, quandoquidem anima periit. Sed occidendum ſe cauſabatur infelix, tanquam pro magno beneficio habiturus, ſi prohiberetur occidi. Quod & factum eſt. Conſolationem nuſeram obtinuit, quam quærebat, & oblitus eſt conſolationis maximæ, pro qua multò ſtudioſiùs ſupplicare, & remedium quærere oportebat. An non idem & de Saule legiſti? Vbi enim perſtitit in ſententia Samuel Sanctus
1.Reg. 15. num. 30. 1.Reg. 15. tunc inquit: *Honora me, vel coram populo.* Ad quid tibi hæc honoratio miſer? Hæccine erat tota illa ſupplicatio: Peccaui, ora Dominum pro me? Meritò ſanè non pepercit, qui intuebatur cor. Vix adhuc dixerat Dauid: *Peccaui*; & reſponſum illi eſt: *Dominus tranſtulit peccatum tuum à te*, &c. 2.Reg. 12. num. 13.

Video hoc in loco Ezechiam longè aliter de ſe opinantem, & præſumentem atque antea, cùm ſuam virtutem, Religionem, & pietatem Deo propoſuit; ſe enim liberatum modo fatetur non ſuis viribus aut propriis meritis ſanatum ſeque non iuſtum, & ſine peccatis prædicat, ſed à Diuina miſericordia iuſtificatum, & indulta peccata ſua aſſerit à piiſſimo Domino, qui ea non ſibi propoſuit, vt puniret, ſed poſt terga proiecit, vt remitteret; exiſtimo proinde illa priſtina elatione nobis proponi imperfectum adhuc & elatum, humilitate verò iſta ſua, & ſubmiſſa confeſſione in ſtatu iuſtitiæ, & perfectionis deſcribi. Vtrumque pro noſtra doctrina, & correptione in præſenti proſequuntur.

Dum igitur virtutem, & cordis ſui perfectionem prædicat, & propriam iuſtitiam Deo proponit, neq; morbum, in quem inciderat, peccatis attribuit, ſed potiùs, quaſi admiratus in memoriam Deo vult reuocare merita ſua, vt iniuſtitiæ veluti carpat Deum, qui iuſtum Regem ſic affligit, cùm potiùs beneficiis deberet cumulare, poſſumus diſcere quàm vanè ante humiliationem, & pœnitentiam de ſe præſumant homines, maximè cum ſe abundare diuitiis, & potentia vident. Quod bene expendit Ambroſ. lib. de Ioſeph Patriarcha cap. 7. in princ. In pincerna Pharaonis, cui futuram proſperitatem, & reſtitutionem ad priſtinum munus prædicens Ioſeph, ait: *Tantùm memento mei, cùm tibi bene fuerit.* Et tamen ſuccedentibus poſteris præpoſitus pincernarum oblitus eſt interpretis ſui. Ludit proinde Ambroſ. in verbo ac nomine pincernæ, qui Gen. 40. num. 14.

porrigens depotandum vinũ, ebrietatem & obliuionem inducit. Reuertamur, inquit, ad iſtum vini præpoſitum, qui quaſi multò ebrius mero, beneficij authorem oblitus eſt diu; aliquando tamen vt Regi præuideret interpretem, non quaſi gratus, ſed quaſi callidus intimauit ſeriem rei geſtæ, &c. Vinum itaque proſperitatis inebriare ſolet, & ſoporem, ac obliuionẽ inducere, ne ille, qui proſperis, ac felicibus euentibus corripitur, gratias reddat benefacieñti, animumque modeſtum ſeruet, vt priſtinam humilitatem memoria recolat, ac verſet. Hæc proinde fuit ratio, cur Ioſephus non ſatis habuerit ſemel poſtulare ab eodem pincerna, vt ſui recordaretur, ſed iterum, ſecundóque inculcandam cenſuit promeritam recordationem, iuxta verſionem LXX. interpretum, qui ita habent. *Memor eſto mei per temetipſum, cum tibi bene fuerit, & facies in me miſericordiam, & memor eris mei:* parum vtique exiſtimauit ſemel tantum poſtulare ab homine ad proſpera euehendo priſtinæ humilitatis recordationem, ſed eam ſecundò intimauit, ac poſtulauit, probè agnoſcens eos, qui potentia, ac proſperitate pollent, nihil prorſus humile, & abiectum meminiſſe. Sic verò habet Ambroſ. citato lib. cap. 6. poſt med. Ideò ſecundò repetiuit, quia ſciebat nõ recordaturum, quod euaſiſſet iniuriam, cum potentiam recepiſſet. Ideò ſecundò admonuit, quia ſecundò liberauit, vt ſi prioris beneficij eum memoria non teneret vel poſterioris ſubiret; non deſpiceret authorem ſalutis ſuæ, non perfida prçuaricatione violaret. Sed, quod peius eſt, citò beneficij irrepit obliuio ſecundis rebus: elatus potentia non recordabatur, & hæc quanta potentia, vbi vini miniſterium inundet? Sic ille ebrietatem proſperitatis in pincerna Regis proponit, quæ omnem prorſus mentem, & memoriam auferr, ne elatus ſecundis ſucceſſibus confiteatur, & agnoſcat eos, per quos profecerit. Qua de re videndus Chryſoſt. homil. 2. in Ioann. vbi ait: Intolerabilis ebrietas eſt vana gloria, &c. Et Chryſol. ſerm. 2. de curialium nugis apud Nannium ait: Nouerca virtutis proſperitas, baiulis ſuis ſic applaudit, vt noceat, & infelici ſucceſſu ſic fortunatis obſequitur, vt in fine perniciem operetur: conuiuis ſuis ab initio propinans dulcia, vt cum inebriati fuerint, lethale virus miſceat, & ſi quid deterius eſt, &c. Vino proinde proſperitatis porrectus pincerna Pharaonis, dum ſui interpretis obliuiſcitur, nec priſtinæ humiliationis in carcere recordatur, apertè oſtendit, & ob oculos proponit proprium eſſe elatorum ad ſublimia, infima, quæ ſubierunt, è memoria repellere.

Poſtquam Nabuchodonoſor vidit in ſomnijs ſtatuam illam ex multiplici metallo, lutoque conflatam, & interpretationem illius à Daniele accepit, cecidit in faciem ſuam, & Danielem adorauit, hoſtiaſque, & incenſum præcepit, vt ſacrificarent ei; inſuper & Danieli ait: *Verè Deus veſter Deus Deorum eſt, & Dominus Regum.* Sed ſtatim in ſuperbiam actus, & vana gloria correptus adorari voluit in aurea ſtatua, immemorque ſuperioris recognitionis Diuinæ potẽtiæ ait tribus pueris: *Proſternite vos, & adorate ſtatuam, quam feci: quod ſi non adoraueritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis es Deus, qui eripiet vos de manu mea?* Quæſito reſpondet ibi Hieron. Ille videlicet, cuius ſeruum dudum adoraſti: quem verè Deum Deorum, & Dominum Regum eſſe dixiſti. Subdit deinde Hieron. Velox obliuio veritatis, &c. Sed hanc induxit Regis vanitas, dum in ſua adoratione, & principatu effertur,

Dan. 2. num. 7.
Dan. 3. num. 15.

tur, vt ſibi iam velit quidquid antea Deo tribuebat. Vnde meritò Iſidor. Peluſiot. lib. 2. epiſt. 255. monet dicens: Da operam vir optime ne te, tanquam vnum è vulgo, immutet rerum ſecundarum aura, verum firmum, atque conſtantem amicis ſeruet philoſophia, cum qua es educatus. Illud enim imperitis, atque gregariis contingere ſolet: hoc autem iis, qui ingenti ſapientia præditi ſunt, &c. Dum autem audimus Græcum Iſidorum dicentem viris è media plebe contingere, vt in ſuperbiam efferantur rerum ſecundarum aura; non ita exiſtimemus aſſertum, quaſi & Principibus, ac Regibus hoc non accidat, ſed in eo ſenſu dictum arbitremur, quod voluerit nobis inculcare proprium vtique eſſe vilium, & imbecillorum, ac puſillo animo conſtantium; ſecundis rebus, potentiáque, ac diuitiis euaneſcere.

Quod bene conſtabit, ſi oſtendamus magnanimitatem elucere in eo, quod quis ſecunda fortuna minime euaneſcat, aut efferatur, ſed modeſtiam ſeruet, & Domino potiſſimas ſemper partes referat, & recognoſcat. Apparuit Angelus Gedeoni purganti triticum, & eum fortiſſimum vocat, deinde ait illi Dominus. *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſraël de manu Madian: Scito quod miſerim te. Qui reſpondens ait: Obſecro mi Domine, in quo liberabo Iſraël? Ecce familia mea minima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei.* Poſſet quis meritò rogare quænam potuit eſſe fortitudo Gedeonis, qui ſe minimum, & infimum prædicat, cum fortiſſimus declaratur? At ideo fortiſſimus, qui à Deo electus, & dux, ac imperator Iſraëlitici agminis deſignatus non euaneſcit, ſed humilis ſeſe abiicit: hæc ſanè fortitudo Gedeonis

Iudic. 6. num. 14.

erat, nempe illius humilitas, & animi abiectio in ipſa etiam eleuatione, & dignitatis faſtigio; vnde & percutiens Madianitas, prius Deum proclamare iuſſit dicentes: *Gladius Domini, & Gedeonis.* Se minimè poterat excludere ad excitandos milites, ſed ſibi Deum præpoſuit, potiſſimáſque Deo partes tribuit humilis, ſed fortiſſimus vir.

Iudic. 7. num. 20.

Optimè hac de re loquutus Iſidor. Peluſiot. lib. 2. epiſt. 381. ait: Ego animi magnitudine præſtantem eum voco, qui cum maximis virtutum muneribus fungatur, non tamen ob magnas, & præclaras actiones gloriam affectat, verùm virtutes ſuas ſilentio tegit. Vnde etiam à magna quidem, & ſublimi mente animi ſubmiſſionem, ac modeſtiam procreari contingit, à parua autem, & vili arrogantiam. Quod eleganter oſtendit Chryſoſt. homil. 1. in 1. ad Corinth. poſt med. in humili Moyſe, quem proinde magni, & præſtantiſſimi animi eſſe prædicat: ſic enim habet. Illo nihil fuit humilius, qui cum tantum duceret populum, Regémque, & exercitum Ægyptiorum tanquam muſcas mari obruiſſet, & tam multa feciſſet, perinde erat affectus atque vnus ex plebe, erátque ſocero gener humilior, & quod ei dedit, accepit conſiliũ: & neque ægrè tulit, neque tale quid dixit. Poſt tot, & tanta rectéque, & præclarè à me geſta venis mihi cõſilium daturus: imò per humilitatẽ omnia rectè agebat. Hinc & aulas deſpexit Regias, quoniam vere erat humilis; mentem enim ſanam, & excelſam facit humilitas. Quantæ enim exiſtimas eſſe magnificẽtiæ, & excelſi animi virtutis, & domum, & menſam deſpicatũ eſſe Regiam? Reges enim, tanquam Dij honorantur apud Ægyptios, diuitiiſque, & theſauris fruũtur innumerabilibus. Sed tamen

his omnibus demiſſis, & Ægypti abiectis ſceptris, ad captiuos, qui in luto affligebantur, & in lateribus faciendis conſumebantur, quos eius ſerui abominabantur(eos enim, inquit, abominabantur Ægyptij) ad eos accurrit, & eos dominis præpoſuit. Vnde eſt perſpicuum, quod hic humilis eſt excelſus,& magni animi virtute præditus: arrogantia enim, & inſolentia exiſtit ex vili, & abiecta mente, & ex animo ignauo, & illiberali: modeſtia autem ex magno, & excelſo animo. Vtrumque autem ſi vultis examinemus in exemplis. Dic enim mihi quid Abrahamo fuit excelſius? At qui ille erat, dicebat: *Ego ſum terra, & cinis.* Ille erat,qui dicebat. *Ne ſit pugna inter me,& te.* Sed hic, qui erat adeo humilis. Perſica contempſit ſpolia, & trophæa deſpexit verbaliter. Hoc autem faciebat ex magna excelſi animi virtute, ſublimique, & alta mente. Ille verò eſt excelſus,qui eſt verè,& germanè humilis, non qui eſt aſſentator, & diſſimulator. Aliud eſt enim magni, & excelſi animi virtus,& arrogantia, & inſolentia. Hoc autem inde exiſtit manifeſtè. Si quis enim lutum exiſtimat eſſe lutum, & deſpicit: alius autem lutum admiretur tanquam aurum, & magni faciat, quis eſt magni, & excelſi animi? Annon is, qui lutum non admiratur? Quis eſt autem vilis, humiliſque, & abiectus? Annon is, qui ipſum admiratur, & magni facit? Ita etiam hic repura, quod qui terram quidem, & cinerem ſeipſum dicit, ſit magnus, & excelſus, quanquam hoc dicit ex humilitate. Qui autem non terram, & cinerem ſe exiſtimat, ſed ſe colit, & obſeruat, ſeque magnificè iactat, & gloriatur,is quidem erit vilis, & abiectus, vt qui, quæ ſunt parua, magni faciat. Vnde eſt perſpicuum, quod ex magna mentis altitudine illud verbum effatus eſt ille Propheta: *Ego autem ſum terra,& cinis.* Ex altitudine, non ex arrogantia, & inſolentia. Quomodo enim in corporibus aliud eſt ea eſſe bonæ habitudinis, vegetáque, & ſucculenta: aliud autem pituita, inflata, ac turgentia:atqui vtraque ſunt carnis altæ, & eminentis. Sed hoc quidem ſanæ, illud verò corruptæ. Ita etiam hic quoque aliud eſt mente eſſe elatum, quod eſt eſſe inflatum, & turgidum; & aliud altum, & excelſum, quod quidem eſt eſſe bonæ habitudinis. Et rurſus quiſpiam altus ſtatura corporis, alius autem, cum ſit breuis, acceptis calceis fit altior. Quemnam ergo vocamus altum, & magnum dic mihi? Annon eum, qui ex ſe habet altitudinem? Ille enim hoc habet alienum, & iis, quæ ſunt parua, aſcenſis fit altus, quod multis accidit hominibus, qui pecuniis, & gloria ſe efferunt, quod quidem non eſt altitudo; eſt enim altus, qui nullis eorum indiget, ſed omnia deſpicit, & à ſeipſo habet magnitudinem. Simus ergo humiles, vt efficiamur alti. Nam qui ſeipſum humiliat, exaltabitur. Sed non eſt eiuſmodi, qui eſt inſolens, & elato animo, ſed eſt omnium viliſſimus, & abiectiſſimus. Inflata eſt enim bulla, ſed non eſt humor ſanus, ideo eos quoque vocamus inflatos: nam cuius ſunt modeſti ſpiritus, ac cogitationes ei ne magna quidem magnos faciunt ſpiritus, vt qui ſuam norit humilitatem: qui autem vilis, & abiectus etiam in paruis, magnum viſione apprehendit. Adipiſcamur ergo eam, quæ per humilitatem paratur, magnitudinem. Sic ille humilitatis magnanimitatem deſcribit, & probat in Moyſe,

ſe, & Abrahamo, dum excelſi facti præclara quæque terrena deſpiciunt, ad ſuperna tantum anhelantes quæ ſola tantum magna arbitrantur.

Mirum ſanè quod Iacob præſtantis, ac fortis animi contra Deum euaſerit, vnde & ei dixit: *Dimitte me, iam enim aſcendit aurora*, cui Iacob reſpondit, *Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Ait ergo, quod nomen eſt tibi? Reſpondit, Iacob. At ille, nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël; quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines praualebis?* Magna vtique eſt concertatio apud ſacros Interpretes ſuper ſignificatione nominis Iſraël; omiſſiſque multis, quæ longum eſſet recensêre, dicendum eſt genuinè duci à Sara, & el, ideſt, dominatus Deo, per alluſionem ad id, quod illi dictum eſt, quod contra Dominum præualuerit. Sed adhuc inueſtigandum ſupereſt, vnde tanta Iacobo accidit, & prouenit fortitudo; recolendum deinde, quod ipſe n. 10. dixerat: *Minor ſum cunctis miſerationibus tuis.* Quibus in verbis ſeipſum cum diuinis beneficiis menſus, humiliterque de ſe ſentiens ad puluerem vſque deiectus ex contactu, & contemplatione propriæ vilitatis, minimum ſe reſpectu beneficiorum Dei deprehendebat; dúmque propriæ cognitionis puluerem attingit, velut alter filius terræ, fortior redditus ſua hac demiſſione, cōtra Dominum inualeſcens, Omnipotentem valuit detinere; quinimò ideo præualuit, quia humiliter luctari noluit. Etenim in hoc tantum concertationis genere, nempe in lucta, qui alium apprehendere, & ad terram trahere, ac deiicere nititur; ſe totum comprimit, deiicit, & humiliat. Vnde tota certaminis palma, & corona ex eo pendet, quod ſciat luctator, ſe humiliter inclinare, & demittere, vt aduerſarium ſupplantet. Hac igitur ratione contra Deum ipſum victor euaſit Iacob, & Iſraël dictus, factúſque eſt, quod ſe ſubmiſſe admodum deiicere, & humiliare nouit, reputans, & proclamans ſe minorem cunctis miſerationibus Domini. En magnanimus Iacob ob propriam humilitatem, quę tam ingentes alit ſpiritus, vt in ipſum Deum, veluti audeat; imò & humiliter pugnando præualeat.

Gen. 32. num. 26.

Gen. 32. num. 10.

Hoc ipſum adhuc in humili Moyſe videre poſſumus, dum ſe Deo ſubiicit, & humiliat, ipſum tamen Omnipotentem ligat, ac tenet ita, vt ſe conſtrictum fateatur, dicens: *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos.* Quod factum enarrans Dauid, in hunc modum diſpungit, & elucidat. *Dixit, vt diſperderet eos, ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet, in confractione in conſpectu eius.* Quibus in verbis oſtendit Regius vates, propterea Moyſen præualuiſſe erga Deum quia ſe humiliter coram eo deiecit, & pronoluit; at humilitas, quæ magnanima eſt, quanto magis deprimitur, tanto magis præualet: ſic enim interpretatur Rupertus lib. 4. in Exod. cap. 25. in medio, cum ait. Per nimiam humilitatem ſignificat, ſcilicet Dauid, Moyſen Deum tenuiſſe, dicendo in confractione: confractio namque nimia cordis humilitas eſt, quæ ſola coram Omnipotente Dèo, & Domino vniuerſæ fortitudinis Principe, res fortis eſt, & valida, ita vt illa laborante, quaſi brachium ſuum ad percutiendum Deus extendere non valeat: regina virtutum agente ne refutetur ipſa, & vincente pro ſua reuerentia. Diſtulit, ne tum faceret, non dimittente Moyſe, ſicut dictum eſt. Sic ille fortiſſimum oſtēdit Moyſen in humilitate: vnde non mirum

Exod. 32. num. 10.

Pſal. 105. num. 23.

rum ſi Gedeonis ſubmiſſionem dicat Deus fortitudinem illius,qua liberaturus erat populum à Madianitis, quando & eadem humilitatis fortitudine Moyſes ab Omnipotente liberauit eundem populum. Nec mirum ſi humilis Iacob, dum ſe minimum dicit, ſuperior euadit, ac præualet contra Deum.

Et ſane, quæ è longinquo intuemur, minora quidem apparẽt, quàm reapſe ſint, quæ verò è propinquo, talia percipimus, qualia ſunt, imò fortaſſis ſi admodũ approximẽt,maiora eſſe videntur,quàm ſint. Superbia quidem puſilla, infimáque,ac vilis à Deo cenſetur, & reputatur, qui res videt,& iudicat iuxta menſuram, quam habent; & cum omnia nuda, & aperta ſint oculis eius, nihilque eminus videat, perinde tamen ſe gerere videtur cum ſuperbis, atque ſi eos è longiſſimo interuallo aſpiceret, vt oſtendat viles admodũ,& puſillos, omniúmque minimos apud Deum eſſe, quos planè præ prauitate, & puſillanimitate, neque oculis
Pſal 137. num. 5. diſcernere videtur: *Magnus Dominus,* inquit Dauid, *& humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit.* Vbi Auguſt. ait: Hoc ſibi præſtat ſuperbus, vt à longe videatur, non vt non videatur. Non ergo putes te ideo ſecurũ eſſe, quod minus te bene videat,quia à lõge te videt. Sed tu cum à longe vides,tum nõ bene vides: Deus autem etſi à longè te videt, perfectè te videt, ſed tecum non eſt. Baſilius verò interpretatur de præſcientia, dicens: A longe cognoſcit, ideſt, alta non modo cognoſcit,ſed ex multo interſtitio, antequam fiant, agnoſcit. Similiáque habet Chryſoſt.At Auguſt. lib.50. homil.50. cap.1. ad fin. verſans eundem locum Pſalm. ſic exponit. Excelſa poſuit pro ſuperbis; & cum ait quod à longe excelſa cognoſcit,oſtẽdit eum humilia de proximo attendere: Deus excelſa cognoſcit, nec ſe rurſus ſuperbia Deo coniunctam putet: excelſa enim à longe cognoſcit, & humilia de proximo attendit,&c. Cum ergo Deus dicatur humilia de proximo attendere, & excelſa à longe, Dauidem interpretatur Auguſtinus per alluſionem ad id, quod nobis accidit: nam cum à longe videmus, quantumcumque magna ſint, quæ inſpicimus, tamen minima noſtris apparent obtutibus; imò cum à longe videmus, non ſatis quid ſit, conſtituimus, ſítne homo, an animal: at quæ è proximo cernimus, magnæ molis nobis repræſentantur, & proponuntur. Ad eundem modum, ſe videtur habere Deus; qui in ſua cognitione, & ſcientia haudquaquam fallitur, ſuperba enim, & arrogantia, minora ei videntur, quaſi è longe cõſpiciat,imo quodammodo non ſatis diſcernere, ac dignoſcere videtur, adeò vt aliquando hominem rationis compotem,veluti belluam rationis expertem, cenſeat, & reputet; vnde ad ſuperbum Babylonis Regem elatione intumeſcentem, & inſana mole turgeſcentem ait: *Tibi dicitur Nabuchodonoſor; ab hominibus eijcient te,& cum beſtijs, & feris erit habitatio tua,fœnum quaſi bos comedes,&c.* *Dan. 4. num. 28.* Inſuper ſuperbos à longe intuetur, quia minimos puſillos,& imbecillos cenſet, ac inſtar puerorum anguſtos animo iudicat eos, qui ſuperbia intumeſcunt,dúmque ſe magnos efficere conantur,parui, & minimi deprehenduntur. At è proximo intuetur humiles, magnóſque coram ſe inuenit, & reputat, quinimo eminus poſitos, quaſi à propinquo magnos intuetur: etenim Publicanus ille humilis *à lõge ſtans, nec oculos ad cœlum audebat leuare*, *Luc. 18. num. 13.* ſed ipſum cœlum ad ſe potuit inclinare, ſicut aduertit Bernar. magnúſque coram Domino

viſus

viſus eſt, à quo magna gratia ditatus, & iuſtificatus deſcendit; vbi Auguſt. lib. 50. homil. homil. 44. ad fin. ait: Publicanus de longè ſtabat, ſed Dominus humili appropinquabat: nec oculos ad cœlum audebat leuare; quò oculos non leuabat, cor ibi habebat. Sic Auguſt. magni cordis, magnique animi humilem probat Publicanum, dum cordis magnitudine oculorum aſpectum excedebat, cóque perueniebat animo, quò oculis præ humilitate peruenire non audebat.

Puſilli itaque animi ſunt ſuperbi, vnde & tanquam paruuli, paruique momēti qualibet efferuntur aura, inflantur proſperitate, euaneſcunt potentia, hæc tamen re valent, & valentiori conſtant animo, vt ſcilicet ſibi maius nocumentum afferant, quam quilibet potentiſſimus poſſet afferre, quod bene proſequitur Euſeb. Emiſſen. homil. de Sanctis Epipharo, & Alexandro, vbi ait: An tu hunc potentem vocas, qui in mortem ſuam fortis eſt, cui prouentuum fallax vmbra præſentium, æternorum cōgregat cauſas malorum? Quis beatam dixerit validam in ſuum iugulum dextram? Quis probabiliter laudet velocem ad ardua feſtinantem? Quis eius miretur aſcenſum, quem de ſummo proſpicit eſſe caſurum? Exultant in rebus peſſimis, & de ſua perditione lætantur, ſimiles illis, qui fortè ſumentes exitiales herbarum ſuccos, cum riſu perire dicuntur, &c. Ij igitur, qui tumore elati, ſibi magni eſſe videntur, qui in propriam perniciem potentiſſimi ſunt, re vera paruuli, ac infimi ſunt animi, dum infimis rebus efferuntur, & quaſi pueri longè aliter de rebus iudicant, quàm ſint.

Sed iam imperfectionem, & errorem Ezechiæ in proponendis coram Deo virtutibus ſuis (cum potius humiliari deberet) proponamus. Imperfectio igitur in eo cernitur, quod oraturus Deum virtutes ſuas prædicabat, & proponebat, cum potius deberet imperfectiones, & defectus proprios agnoſcere, tanquam nepos, & diſcipulus Dauid, qui nolebat ſecundùm propriam iuſtitiam, & perfectionem exaudiri, ſed ſecundùm iuſtitiam Dei. Quod bene in præſens argumentum proſequitur Aug. ſerm. 49. de tempore poſt med. vbi exponit verba illa Pſalm. 142. *Exaudi me Domine in tua iuſtitia.* Hoc eſt, inquit ille, non in mea. Si diceret: Exaudi me in iuſtitia mea, tanquam meritum vocaret. Vocat quidem & in nonnullis locis iuſtitiam ſuam: ſed ſic melius diſcernit, qui & ſuam quando dicit, datam dicit, quomodo dicimus: ***Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.*** Quomodo noſtrum? quomodo da? Ergo hic diſtinctius loquens ait: ***Exaudi me in tua iuſtitia***; & ſequitur: ***Non intres in iudicium cum ſeruo tuo.*** Quid eſt; non intres in iudicium cum ſeruo tuo? Ne ſtes mecum in iudicio, exigendo à me omnia, quæ præcepiſti, & omnia, quæ iuſſiſti: nam me inuenies reum, ſi in iudicium intraueris mecum. Opus eſt ergo mihi miſericordia tua, potius quàm liquidiſſimo iudicio tuo. Quare ergo, ne intres in iudicium cum ſeruo tuo? Sequitur, & dicit: Quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Quid dixit? Quandiu viuitur in hac vita, nemo iuſtificatus eſt, ſed in conſpectu Dei. Non fruſtra addidit, in conſpectu tuo; niſi quia poteſt eſſe iuſtificatus aliquis in conſpectu hominum, vt & illud impleatur Philipp. 3. *Secundùm iuſtitiam, quæ ex lege eſt.* Qui ſine querela in conſpectu fuerit hominum, referat in conſpectu Dei, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Sic Aug. oſtendit noluiſſe Dauidem exaudiri

Pſal. 142. num. 1.

Matth. 6. num. 11.

Philip. 3. num. 6.

audiri ex propria iuſtitia, quia nullus in conſpectu Dei propriam iuſtitiam allegare poteſt, imò quilibet admodum imperfectus cenſebitur; qua ratione imperfectio maxima Ezechię deprehenditur, qui ſe perfectum in conſpectu Dei prædicauit, dicens: 4 Reg. 20. num. 3. *Memento quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto*; cum potius proprię imbecillitatis memor, imperfectiones ſuas deberet excuſare, & commiſſa peccata recognoſcere, ac pro eorum pœnis, nempe ægritudine, qua laborabat, Deum exorare; ſolent ſiquidem, qui perfectionem ſectantur ſe imperfectos, vltimóſque omnium agnoſcere, ſua verò minimè commendare, & extollere. Quod bene aduertit Theodoret. in tribus pueris, qui poſt cæteras creaturas conuocatas ad laudes Dei decantandas, dicunt: Dan. 3. num. 28. *Benedicite Anania, Azaria, Miſaël Domino*, ſe poſt omnes creaturas, tanquam vltimos reputantes, & recenſentes. Vbi Theod. ait: Ita ſeipſos vltimos eorum omnium, quæ creata ſunt, exiſtimabant, & omnium hominum abiectiſſimos. Talis etiam B. Paulus fuit, qui ad Epheſios 3. ait: Epheſ. 3. num 8. *Mihi enim omnium Sanctorum minimo data eſt gratia.* & alio loco. 1. ad Tim. 1. nu. 15. *Chriſtus*, inquit, *venit in mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum:* & peccatorũ quidem primum ſeipſum nominat, ſanctorum verò vltimum vocat: ſic etiam beati adoleſcentes ſeipſos vltimos hortantur ad celebrandum Dominum, & laudibus extollendum in ſæcula. Sic ille. Vbi minimè prætereunda eſt locutio Pauli primo loco allata, cum ſe dicit Sanctorum minimum: Græca autem vox infimiorem ſonat, q. d. Inferior, & infimior ſum infimo, minorque minimo: qua in re nitet maximè, & ſupereminet humilitas Pauli, dum ſe non tantùm minimum, vel infimum vocat, ſed minorem minimo, & inferiorem infimo, vt ſe magis infra omnes demittat, & diminuat; vnde Hieronym. ibi ait, per hanc humilitatem meruiſſe Paulum ad Apoſtolatum euehi: eſt ſiquidem verum Deum ſecũdùm proportionem, qua ſe quiſque humiliat, eundem exaltare.

At dicet aliquis hanc humilitatem fictam, fucatam, mendacemque videri: enimuerò Paulus nouerat ſibi plus gratiæ, & honorum à Deo conceſſum, quàm Epheſiis, aliiſque Chriſtianis, quos Sanctorum nomine ibi iuxta literam intelligit, quomodo ergo ſe omnium infimum appellat? Quæſito ſatisfacit Hieronym. dicens bene agnouiſſe Paulum ſe iis eſſe ſanctiorem, attamen adeò ſe abieciſſe, & demiſiſſe, ac ſi omnium minimus eſſet; ſicut etiam Princeps quandoque modeſtiæ cauſa primas in menſa, & concilio dat amicis, aliiſque inferioribus, & ignobilioribus. Verum hæc reſponſio non vſquequaque ſatisfacit; non enim de praxi, & ſubmiſſione externa in geſtu, aut inceſſu, ſed de ſenſu loquitur Paulus dicens, ac re vera in animo ſentiens ſe eſſe omnium Sanctorum minimum; alioqui enim mentiretur, & hypocrita eſſet, quod à ſanctitate Pauli longè abeſſe neceſſe eſt. Proinde in eo ſenſu intelligendus eſt Apoſtolus, quo D. Franciſcus ſolebat ſe dicere maximum peccatorum, q. d. licèt maiorem à Deo, quàm alij, gratiam acceperim; ſi tamen me, meamque negligentiam, infirmitatem, malitiam, tum præſentem, tum præteritam, qua fuerim perſecutor Chriſti, & Eccleſiæ (hanc enim maximè ſolet reſpicere, dum ſe humiliat Paulus) ſpectem, & hæc omnia meminerim; re vera videor mihi maximus peccator, indignus Apoſtolatu, ac minimus Apoſtolorum: recolo enim

mente,

mente, quod ſi gratiam, quam à Deo accepi, alius haberet, etiamſi maximus eſſet peccator, is profectò magis, quàm ego, illi cooperaretur, fortèque me longè perfectior, & ſanctior. Quod iudicium, licèt fortè ſpeculatiuè non eſſet verum, practicè tamen verum erat: quilibet enim non alios, ſed ſeipſum, & ſuam infirmitatem conſiderans, poteſt, & debet ita humiliter de ſe ſentire; quinimò hoc eſt verum dictamen virtutis, & qui verè humilis eſt, ita de ſe ſentit, taliſque ſibi eſſe videtur. Vnde & tres pueri ſe omnibus poſtpoſuerunt creaturis, earum perfectiones longè maiores reputantes, ſeque admodum imperfectos cenſentes. Ipſeque Paulus in eodem ſenſu ait: *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes; non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed quæ aliorum.* Super quæ verba ſic ait Gregor. lib. 34. Moral. cap. 17. Superiores inuicem arbitrantes, vt in cogitationibus cordis, & ego mihi illum præferam, & viciſſim ille me ſibi: vt cum vtraque parte cor inferiùs premitur, nullus ex impenſo honore ſubleuetur.

Philip. 2. num. 3.

Sed adhuc clariùs rem aperuit D. Thom. 2. 2. q. 181. artic. 3. cum ait humilem non debere, nec poſſe iudicare ſuam virtutem, aut donum maius, quod à Deo accepit (verbi gratia Apoſtolatum) eſſe minus eo, quod re vera minus alter accepit, (verbi gratia dono linguarum) nec in eo debere ſe æſtimare inferiorem eſſe alio, ſed in eo, quod conſiderans quæ habet à ſeipſo, in proximo verò conſiderans ea, quæ à Deo habet, meritò hac ratione illum ſibi præfert: quia dona, quæ proximus habet à Deo, maiora ſunt iis, quæ quiſque habet à ſeipſo. Hoc enim eſt humilitatis ingenium intueri ſeipſum, & ea quæ habet à ſe, ſuos nimirum defectus, & vitia; & qualis tandem eſſet, niſi Diuina præuentus gratia à ſceleribus retraheretur; in aliis verò conſiderare eorum bona, & dona, quæ habent à Deo: ſicut è contrario ſuperbiæ proprium eſt intueri ſua bona & aliorum mala. Prædictam verò humilitatis indolem quinque regulis explicat Alphonſus Salmeron 4. tom. p. 3. tractat. 7. pag. 440.

Inſuper ſicut aduertit D. Thom. loco citato in reſponſione ad 2. argumentum, verè iudicamus & æſtimamus poſſe aliquid occultũ eſſe in alio, quo nobis ſuperior ſit, etiamſi bonum noſtrum, quo ſuperiores videmur illo, non ſit occultum. Sic ille, cui ſuffragatur Auguſt. lib. de ſancta Virginit. cap. 47. tom. 6. cum ait: Vt vnuſquiſque nõ infletur ex eo, quod videt ſe poſſe, cogitet fortè alios poſſe aliquid, quod ipſe non poteſt; ita ſeruabitur non fallaci, ſed veraci humilitate: honore mutuo præuenientes, & alterutrum exiſtimantes ſuperiorem ſibi, &c. In quam etiam ſententiam videnda ſunt quæ habet eodem lib. cap. 43. & 51. Itaque Sancti ſua conſiderantes ſe humiliant, & eo recognoſcunt quidquid habent, neque de Diuinis beneficiis glorientur, quinimò verentur, ne ipſis in condemnationem cedant, ſi non cooperentur vt decet; quo timore grauiſſimè percelluntur arbitrantes à cæteris ſuperari, qui Diuinæ gratiæ minimè deſunt.

Vnde intelliges cur Sancti præ humilitate & ſubmiſſione animi de aliis per exceſſum, & eminentiam loquantur; at verò de ſeipſis per defectum, & vſque ad vltimum contemptum; quod eleganter explicat D. Paulin. epiſtol. 2. ad Seuerum ſtatim poſt princip. in hunc modum. Hæc nobis præ nimio tuæ vnanimitatis

mitatis affectu expoſtulandi cauſa eſt, quod te multa dilectio vſque ad mendacij peccatum trahit. Siue enim ea reputem quæ de te, ſiue illa, quæ de nobis loqueris, onera noſtra iniuſtis laudibus cumulans, tua falſis vituperationibus muniens, arguam. Niſi fortè id quidem altiore pietatis conſilio facias, dum aliena nobis bona verba indulges, ſtimulum pudoris ſuggetas: vt legentes, quod eſſe debemus, boni eſſe diſcamus, nitamurque nos iuxta ſermonem tuum promere, &c. Sed ipſum, quod in Seuero carpit, ſeu conqueritur humiliter Paulinus, feciſſe eundem Paulinum erga Auguſtinum inuenio: etenim Auguſtin. epiſtol. 32. ad Paulin. ad med ait: Tu feciſti literis tuis, vt cùm tibi me refundo, ſi parum hoc tibi putem, non credidiſſe conuincar. Pudet me quidem tantum bonum de me credere, ſed plus piget tibi non credere. Eſt quod faciã, Non me credam talem qualem putas, quoniam non agnoſco, & credam me abs te diligi, quoniam ſentio, & planè percipio: ita nec in me temerarius, nec in te ingratus extitero. Et cùm me tibi totum offero, parum non eſt; offero enim quem vehementiſſimè diligis; & offero ſi non qualem me eſſe arbitraris, cum tamen, pro quo, vt talis eſſe merear, deprecaris. Hoc enim magis iam peto facias, ne minus optes mihi adiici ad id, quod ſum, dum me exiſtimas iam eſſe, quod nondum ſum. Deinde commendans amicum, qui eandem epiſtolam ad Paulinum deferebat, ait: Neque huic tam familiari meo velim credas quæ de me, fortè laudans dixerit. Senſi enim etiam ipſum ſæpe, non mentiendi ſtudio, ſed amandi propenſione falli iudicantem, & arbitrari iam me accepiſſe quædam, quibus accipiendis à Deo patente ore cordis inhiarem. Et ſi hoc in os meum quis non conijciat, quanta de me abſente meliora, quàm veriora lætus effundat, &c. Solent itaque ſancti viri alios ſummis laudibus vſque ad cœlum efferre, qui de ſeipſis humiliter admodum vſque ad infima & iudicant, & loquuntur, adeò vt præ humilitate in vtroque excedere videantur, dum & propriam laudem extenuant, & propriam gloriam extinguunt, alienam verò virtutem quaſi per exceſſum exaggerant.

Hinc eſt quod Hierem. 15. cum Deo loquens de prophetiæ ſpiritu, quo à Deo donatus fuerat, ait: *Non ſedi cum concilio ludentium, & gloriatus ſum à facie manus tuæ.* Vbi Hieronym. primam partem ad noſtrum argumentum optimè deducit. Solus, inquit, ſedebam ſecundùm illud, quod ſcriptum eſt Pſal. 25. *Non ſedi cum cõcilio vanitatis. A facie manus tuæ.* Dum impendentem manum tuam timeo, &c. Quaſi dicat; non ſedi ego cum vanis ſuperbis irriſoribus, vt me iactarem, & gloriarer de prophetiæ excellentia, vtpotè qui timuerim manum tuam, qua percutis, & deiicis potentes de ſede, qui gloriantes ſe humilias. At ſi cum Sanctio, & Maldonato locum intelligamus, vt ſupplenda ſit negatio. *Non ſedi cum concilio ludentium, & non gloriatus ſum à facie manus tuæ*, ideſt, *de ſpiritu prophetiæ*, manus enim Domini prophetia dicitur: vnde ſæpe facta eſt ſuper me manus Domini, ideſt, ſpiritus propheticus: non gloriatur itaque Hieremias de prophetiæ ſpiritu, quia ſancti viri quantò maioribus ditantur donis à Deo, tantò magis ſeipſos intuentur, ſuáque infima contemplantur, vt ſeſe demittant, & totum Deo recognoſcant, cuius tantùm laudem, & gloriam ipſi maximè curant, & intendunt.

Hierem. 15. n. 17.

Pſal. 25. num. 4.

Inebriatus Noë nudus apparuit in tabernaculo ſuo; quod cum vidiſſer Cham, nuntiauit duobus fratribus foras; at verò Sem, & Iapher pallium impoſuerunt humeris ſuis, & incedentes retrorſum operuerũt verenda patris ſui: euigilans autem Noë maledixit Cham in filio, cúmque deberet modeſtos filios ex oppoſito benedicere, & commendare, non ipſos, ſed Deum benedixit: dicens: *Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Chanaan ſeruus eius, &c.* Vbi Oleaſter reddit rationem, cur pater filij laudem in Deum conuertat, dicens: Nõ benedicit filium, ſed filij Deum, vt diſcamus bona opera noſtra potius Dei eſſe, qui ad ea facienda, & animum, & vires dedit. Sic ille oſtendit cur in rectè factis nihil ſibi attribuant ſancti viri, ſed totum ad Deum referant.

Geneſ. 9. num. 26.

Poſtquam Ioſeph futuram famem prænuntiauit, & de remedio prouidit, Pharao vertit nomen eius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca Saluatorem mundi. At verò ipſe de ſe loquens Gen. 50. ait: *Vos cogitaſtis de me malum, ſed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, ſicut in præſentiarum cernitis, & ſaluos faceret multos populos.* Cur igitur ſibi non attribuit Ioſeph ſalutem populorum, quibus ipſe alimoniam prouidit, & in preſſura famis præbuit, ne omnino perirent? Rectè ibi Honcala exponit propterea Ioſephum in Deum refudiſſe totam ſalutem populorum, vt inde etiam omnem laudem Deo adſcribendam eſſe conſtaret; ipſe ſiquidem eſt, qui nos aſſumit, vt cooperatores, præcipuáſque vires tribuit, ac potiſſimas partes agit in operibus virtutum, & quæ potentiam noſtram per imbecillitatem excedunt.

Geneſ. 41. num. 57.

Geneſ. 50 num. 20.

Saluum quidem, & incolumem reddidit Dauid Iſraëlitarum exercitum ab opprobrio, quod patiebatur à Goliath per ſingulos dies exprobrante, & à periculo, in quo Saül, & milites ipſius verſabatur: opus ſanè arduum, & quod totum temeritatem redolere videbatur; id tamen humilis aggreſſus eſt Dauid, & humilitate perfecit, omnẽ prorſus laudem in Deum refundens. Enimverò dum ipſe interrogat, quid daretur viro, qui occideret ſuperbum Philiſthæũ, acriter eum obiurgauit maior frater Eliab, dicens: *Quare veniſti, & quare dereliquiſti panculas oues illas in deſerto? Ego noui ſuperbiam tuam, & nequitiam cordis tui.* Hoc ſanè dixit, vel inuidiola excitatus, quemadmodum ibi arbitratur Theodoretus, & mox citandus Chryſoſt. vel quadam veluti prudentia, quod Dauidem iuuenili ſuperbia, & temeritate correptum monomachiam quærere putaret, ſicut ibi cenſet Serarius. Vtcumque tamen ſit, nullam in Dauide extitiſſe elationem, ex ipſo eius reſponſo apertè cõſtat: humiliter enim dixit: *Quid feci? Nunquid non verbum eſt?* Quaſi dicat, merus ſermò eſt: quęro tantùm, nihil adhuc feci, nondum congreſſus pugno, vel vt habet Stapletonus ſer. de Quinquageſima. Nunquid non rumor eſt? Non res peruulgata, & publicè propoſita? Vt ſit ſenſus; Ego id quæro, quod omnibus notum eſt, & nihil inquiro ignotum. Videtur enim Abulenſi ibi, & cap. 18. q. 23. publicum fuiſſe edictum de filia Saulis Regis victori in matrimonium locanda, qua de re quærebat, & interrogabat Dauid, cùm à fratre acriter fuit obiurgatus: meliùs tamen, & ad præſens aptiùs occurrit Chryſoſtom. homil. 46. in Geneſ. poſt med. dicens. Vide huius prudentiam, & manſuetudinem: nihil temerarium, vel aſperum iis loquitur, ſed reprimens eorum flammam, & demulcẽs inuidiam, inquit. Nunquid nõ verbum eſt? Nunquid,

1. Reg. 17. num. 28.

inquit, vidiſti me arma arripere? Nunquid vidiſti me adordinari cæteris in acie? Tantùm videre volui, & interrogare, vnde tantum huic inſaniæ? Sic Chryſoſtom. ab elatione purgat Dauidem, dum ſuperbire viſus eſt fratribus. Et cum deinde Saül
1.Reg.17. num.34. diceret: *Nō vales reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare aduerſus eum, quia puer es, hic autem bellator ab adoleſcentia ſua.* Dixit Dauid ad Saül: *Paſcebat ſeruus tuus gregem patris ſui, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, & percutiebā, eruebamq́; de ore eorum, & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamq́; eos: nam & leonem, & vrſum interfeci ego ſeruus tuus: erit igitur, & Philiſthæus hic incircūciſus quaſi vnus ex iſtis, &c.* Quæ verba ſuperbiam reſonare vidétur, & elationis fiduciam continere, ſed audiamus Chryſoſt. loco citato rem congruenter diſpungentem in hunc modum. Coactus fuit admirabilis ille vir hæc narrare, nolens hinc vanam gloriam aucupari, ſed in neceſſitate conſtitutus, vt Sauli animum adderet, & ne ſpectaret ad vilitatem eius, quod apparebat, ſed ad fidem quę intrinſecus latebat, ſupernúmque auxilium, quo adoleſcens inermis viris armatis, & paſtor militibus fortior erat, &c. Ecce quomodo Dauidis verba non ſuperbam fiduciam, ſed ſupernam Dei opem indicabant. En quomodo ſtrenuus adoleſcens non ſibi laudem arrogare, ſed Dei laudem, & gloriam conciliare intendebat. Vnde idem Chryſoſt. homil. 9. in Act. Apoſtol. ſtatim poſt princip. oſtendens quomodo viri ſancti quidquid ſupremum, & excellens aggrediuntur, non ſuis viribus, ſed Dei Omnipotentiæ tribuunt, vt tota gloria, & commendatio in laudem Dei cedat, ait. Dauid, *quando veniebat leo, & vrſus, in nomine Domini illos diſcerpebat, &c.* Quomodo igitur potuit ſuperbire de leone, vrſo occiſo, qui, vt præualeret, & occideret, propriis viribus diffiſus, Diuinam opem, & adiutorium implorabat? Et homil. de Dauid, vbi Goliath hoſtem deuicit, introducens Chryſoſt. Dauidem loquentem ad Saül, cùm eum reuocare intendit à certamine, dicens quod puer eſſet, &c. ait: Pugna iſta, quam loqueris, Dei eſt: bellum, quod geritur, cœleſte, atque Diuinum. Nihil iſthic humanum inuenies, nihil, quod hominis virtus conficiat, aut potentia bellatoris exerceat. Adeſt Dominus, adeſt, inquam, qui me in prælium cogit procedere: adeſt, qui me bellum deſiderat gerere, &c. Quid igitur elationis ſubodorari poteſt in verbis Dauidis, in quibus totum reſonat Dei auxilium, & adiutorium? Adeóque conſtanter de Dei aſſiſtentia confiſus loquutus eſt, quod Saül tandem intellexit aliquid in eo Diuinitatis eſſe, nec illum tenera ætate ſine Diuino inſtinctu talia poſſe præſumere, & coram Rege proponere, ſicut aduertit Auguſt. ſerm. 4. de verbis Apoſtoli, & in Pſal. 143.

Hinc iam eſt, quod adductus Dauid, vt armis Saulis indutus confidentiùs ſingulare, ſed periculoſum certamen aggrederetur, illa imprimis reſpuit, quia noluit Deus victoriam iſtam alienis armis attribui, ſicut aduertit Chryſoſt. dicta homil. 46. in Geneſ. & Ambroſ. lib 1. Officior. cap. 55. Quinimò & ipſe Dauid agnoſcens præliū illud non humanis viribus, aut armis conficiendum, ſed ſuperno Dei auxilio, & adiutorio, arma abiecit, vt totam victoriam Diuina virtute comparatam eſſe conſtaret; vnde Auguſtin. lib. 50. Homiliar. homil. 31. in fine ait: Noluit Dauid vetuſtatem armorum, abiecit, onera dixit eſſe, quia implicabant eum,

eum, fortis non in ſe, ſed in Domino, armatus non tam ferro, quàm fide: Golias autem de ſe & de viribus ſuis ſuperbus, elatus, inflatus: & quia omnis ſuperbia habet impudentiam frontis, in ipſa fronte lapide veniente deiectus eſt. Firmus itaque, & firmatus Diuina ope, ſpe, quam de Diuino auxilio conceperat, quamque explicat Ioſephus, & Theodor. q. 40. auſus eſt puer iſte Dauid, ait Auguſt. proxime citatus, non præſumens de viribus ſuis, ſed in nomine Domini Dei ſui procedere, &c. Quod magis adhuc conſtat ex eo, quod Dauid Gigantem alloquutus, dixit: *Tu venis ad me cum gladio, & haſta, & clypeo: Ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum*; quod ſic explicat Chryſoſtom. dicta homil. de Dauide, vbi Goliath deuicit. Tu terrenis dimicas, ego cœleſtibus pugno; tu in lancea, ego in fide, tu in clypeo, ego in prece. Tu venis ad me in armorum virtute, ego in potentiſſimo Genitore. Denique in te tua arma vertétur, in te tuus gladius exercetur: Dei enim eſt hæc pugna, Dei erit & ipſa victoria. Et homil. 3. de Dauide, & Saule poſt med. ait: Barbarum proſtrauit, eo quod priuſquam mitteret lapidem, eum precationis robore fuerat aggreſſus; neque enim vulgari more proiecit lapidem, ſed prius dixerat: Tu venis ad me in Diis tuis; ego autem venio ad te in nomine Domini Sabaoth; atque hæc loquutus immiſit lapidem, atque hæc vox lapidem, veluti manu direxit in Goliath, &c. Totus itaque Deo confiſus, & viribus diuinitùs conceſſis roboratus, certamen aggreſſus eſt, nihil terrenum, aut humanum admittens, nihil ſuum interuenire profeſſus, vt tota victoriæ laus ſoli Omnipotenti Deo cederet, ſicuti fieri ſolet à Sanctis, qui per ſummã humilitatem ſe ineptos profitentur, & aptitudinem, & potentiam diuinitus datam confitentur, agnoſcentes quidquid boni interuenit, totum à Deo prouenire.

Vnde Philo lib. 2. legis allegoriar. fures meritò appellat eos, qui ſibi in bonis aliquid vſurpant, & gloriam rectè factorum attribuunt, cùm totam debeãt in Deum bonorum omnium auctorem conuertere, & dirigere. Quiſquis, inquit ille, aliquid ſibi attribuit, aliena vſurpat, & ſimul vulnus accipit grauiſſimum, atque inſanabile, arrogantiam cognatam tarditati, & ignorantiæ, &c. Melius hoc dixit Paulus 1. Corinth. 4. *Quid habes, quod nõ accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi nõ acceperis?* Vbi Theodoret. ait: Nemo de alienis depoſitis ſe venditat, aut propterea pluris æſtimat, ſed vigilat, vt ea ſalua cuſtodiat ei, qui tradidit. Similia ſunt, quę habet Theophylact. dicens: Non enim quempiam decet, vt in his, quæ acceperit, inſoleſcat, quippe quæ aliena ſunt, & ab aliis collata, non per ſe parta, &c. Qui igitur alienis extollitur, & ſuperbit, latro deprehenditur, dum ſibi vſurpat, quæ alterius ſunt. Vnde Bernard. ſer. 84. in Cant. poſt princip. ait: Omnis inter vos quærens Deum, ne magnum bonum in magnum ſibi detorqueat malum, nouerit ſe præuentam in illo, & ante quæſitam, quam quærentem. Sic enim de magnis bonis mala oriri non minima ſolent: cum facti eximij de bonis Domini, vtimur donis, tanquam non datis, non damus gloriam Deo. Ita profectò qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non redhibita minimi reputantur apud Deum. Nam verè, & abſque dubio eò quiſque peſſimus, quo optimus, ſi hoc ipſum, quo eſt optimus adſcribat ſibi. Nempe peſſimum hoc, quod ſi quis dicat: abſit, agnoſco, *gratia Dei ſum*

1. Cor. 4. num. 7.

1.Cor.15. num.10. *ſum id, quod ſum.* 1. Corinth. 15. Studeat autem captare gloriam pro gratia, quam accepit: nónne fur eſt, & latro? Audiat qui eiuſmodi eſt: ex ore tuo te iudico ſerue nequam. Quid nequius ſeruo vſurpante ſibi gloriam Domini ſui? Et cætera, quæ in eandem ſententiam latè ibi proſequitur, oſtendens quomodo ad bonum proſequendum, & præueniamur à Deo, & adiuuemur, ac proinde niſi quæreremur ab ipſo præuenti, & conſentientes deduceremur adiuti, nihil prorſus ſalutare, ac ſupernaturale poſſemus exequi.

Ideo ampleƈtendum hac in re conſilium Chryſoſt. eiúſque doƈtrina præ oculis geſtanda, quam ipſe habet homil.38.ad populum, vbi ita ait: Ne altum ſapiamus, ô homines, nec inflemur, cùm terra ſimus, & cinis, fumus, & vmbra. Dic namque mihi cur altum ſapis? Eleemoſynam dediſti, & exhauſiſti pecunias. Et quid hoc? Cogita, niſi te Deus diuitem facere voluiſſet? Tu propter teipſum erogaſti, Chriſtus propter te: tu debitũ reddidiſti, tibi Chriſtus nõ debebat. Vis verè magnũ aliquid operari? Nunquam te ſuſpiceris tanquam magnorum meritorum. Sit (quæſo) mortuos aliquis ſuſcitans, & ſanans claudos, & leproſos emũdans cum inſolẽtia, nihil hoc ſceleratius, magis impium nihil, nihil profanius, nihil eſſe te putes. Et poſt multa addit. Si vis magnum oſtendere meritum, noli altum ſapere, & tunc hoc magis oſtenderis. Ne te putes aliquid effeciſſe, & totum feceris. Nam cùm ſimus peccatores, hoc nos eſſe, quod ſumus, cogitantes, efficimur iuſti, ſicut & publicanus; quantò magis ſi, cùm iuſti ſimus, peccatores nos eſſe putemus? Nam ſi iuſtos ex peccatoribus facit humilia de ſe ſentire, licet hoc non ſit humilitas, ſed ſanum iudicium. Si igitur in peccatoribus ſanum tantum poteſt iudicium, quantum humilitas in iuſtis poterit, collige. Ne velis itaque labores corrumpere, neque ſudores ſuccidas, nec in vacuum curras. Neſcis quod ſi temetipſum laudaueris, non iam te Deus laudabit? Sicut econtrà ſi te miſerum vocaueris, nõ deſinet apud omnes te prædicare. Nolimus igitur extolli, ſed & nos dicamus inutiles, vt vtiles efficiamur. Nam ſi te dixeris probabilem, licet probabilis exiſtas, inutilis factus es: ſi verò te nominaueris inutilem, factus es vtilis, licet ſis improbandus: propterea meritorum obliuiſci neceſſarium eſt. Tutus enim meritorum penus, obliuio meritorum. Et ſicut cum veſtes, & aurum in foro quidem exponimus, multos prouocamus inſidiatores: ſi verò domi reponamus, & celemus, in tuto repoſuerimus omnia: ita profeƈtò, & merita ſi iugiter mente geſtemus, Dominum irritamus, armamus inimicum, ad furtum vocamus: ſi verò ſciat ipſa nemo, ſed quem ſcire ſolum oportet, in tuto iacebunt. Itaque noli iugiter circumferre, ne quis auferat ea. Propterea quantò maiora præſtitimus, tantò minora de nobis dicamus: ſic enim gloriam aſſequemur maximam apud homines, & apud Deum, quinimo neque gloriam tantùm apud Deum, verum & mercedem, & magnam retributionem. Ne mercedem itaque reputes, vt cupias mercedem: nam cùm bene quidem geſſerimus, benefactorum dumtaxat habemus debitorem: cùm verò nihil nos meruiſſe putauerimus: ipſius quoque diſpoſitionis huiuſmodi magis, quàm illorum, vt æquiualens ſit hæc meritorum. Si non igitur hoc adſit, nec illa magna videbuntur. Nam & nos ſeruos habentes, maximè tunc eos acceptos habemus cum poſtquam omnia beneuolè

neuolè miniſtrauerint, nihil magnũ feciſſe ſe cenſent. Itaque ſi tu quoque magna vis reddere merita tua, ea ne magna eſſe putes, magna tunc erunt. Nihil Deo tam gratum, quàm cum extremis peccatoribus ſemetipſum connumerare. Sic ille docet quomodo bona ſint occultanda, ne ab hoſtibus animi noſtri deprædentur: iuſtum quippe eſt, vt qui inaniter ſe gloriando, & humanam laudem aucupando ſoli Deo debitam gloriam furatur, ipſe etiam propriis meritis priuatus, & ſpoliatus appareat, vt verum ſit, quod dicitur: Væ qui prædaris (Dominicam ſcilicet laudem, & gloriam) Nónne & ipſe prædaberis merito quidem, & præmio virtutibus debito?

Facit etiam præſenti argumento Chryſoſt. cùm explicat verba illa tam multipliciter ab interpretibus expoſita ex Epiſtol. ad Coloſſ. 1. *Adimpleo ea, quæ deſunt paſſioni Chriſti, in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.* (Coloſſ. 1. num. 4.) Vbi pro adimpleo, Syrus, Vatabl. & Eraſmus vertunt, *ſuppleo*, quaſi dicat Apoſtolus, Chriſtus quidem in ſe ſatis abundè paſſus eſt, vt nos redimeret, nobíſq; compararet libertatem; & vt pretium Redemptionis à Chriſto factæ, eiúſque paſſio hominibus præſertim infidelibus, & qui fidei notitiam non habent, applicetur, multa adhuc deſunt, quandoquidẽ neceſſe eſt, vt gentes adeamus, & apud eas prædicemus Euangelium, & propter Chriſti fidẽ acerba plurima, & atrociſſima ſuſtineamus, vt iam ego vincula hæc patior: ſic enim participes tandem reddentur meriti, & paſſionis Chriſti, ſi illius fidei aſſentientes, Eccleſiæ fuerint adunati, fiátque paſſionibus noſtris, ſupplicii ſque perpeſſis applicatio fidei Chriſti gẽtium multitudini. Quemadmodum, inquit Theophylact. ſi duce exercitus abeunte ſubimperator (id eſt, ducis vicarius) pro phalange dimicans in illius locum conſtitutus vulnera ipſius recipiat: ita Chriſto in cœlos abeunte Apoſtoli in acie depugnantes, pro eo vulnera recipiunt. Ita Ambroſ. Theodoret. Æcumen. Anſelm. D. Thom. & Auguſt. in Pſalm. 61. & ſatis patet ex ſequentibus; ſubdit enim Apoſtolus: *Cuius factus ſum ego miniſter, &c. vt impleam verbum Dei.* Et num. 27. *Quibus*, inquit, *voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti eius in gentibus.* Sic igitur prædicando gentibus fidem, & Euangelium Chriſti, adimplebat ea, quæ deerant paſſioni Chriſti pro Eccleſia: poſſet quidem huiuſmodi laboribus, & preſſuris fidelium beneuolentiam conciliare, laudemque hominum aucupari tanto opere, quo Chriſti vices videbatur gerere; at totum in Chriſtum refundit, ideóque non ſuas paſſiones, ſed Chriſti prædicat, vt & fideles Chriſto deuinciat, & ſe nihil eſſe ea in re demonſtret, ſed Chriſtum authorem ſuſcipiendum, & credendum proponat, cui tota laus, honor, & gloria debetur. Sic verò habet Chryſoſt. homil. 4. ad Coloſſ. poſt principium, ad dicta verba: *Adimpleo quæ deſunt paſſioni Chriſti, &c.* Videtur quidem magnum eſſe, quod eſt loquutus, ſed non eſt arrogantiæ, & inſolentiæ, abſit, ſed magnæ in Chriſtum beneuolentiæ. Non enim vult eſſe ſuas, ſed illius paſſiones, eos ipſi volens conciliare. Non ſolùm enim pro nobis eſt mortuus, ſed etiam poſtquam fuit mortuus, paratus fuit pro nobis affligi: contenditque, & acriter conatur oſtendere ipſum quoq; nunc periculum ſubire pro Eccleſia per proprium corpus; & ad illos verba dirigit, dicens: Non per nos adducimini, & acceſſum habetis, ſed per ipſum, etiamſi nos hæc facimus: propterea dicit etiam quæ

deſunt, quod nondum exiſtimat ipſum pro nobis paſſum. Dicit etiam eum poſt mortem pati: hoc in Epiſt. ad Romanos aliter facit, dicens: *Qui etiam interpellat pro nobis*, oſtendens eum non ſola morte fuiſſe contentum, ſed etiam poſtea facere innumerabilia; non ergo ſeipſum extollens hæc dicit, ſed volens oſtendere Chriſtum eorum adhuc curam gerere. Sic ille oſtendit Paulum nihil gloriæ, & laudis in magnis operibus prædicationis, & paſſionis pro Chriſti fide ſibi voluiſſe vſurpare, ſed totum in Chriſtum refundere, ſicuti ſolent Sancti Dei, ſe deficientes in virtutum operationibus, ita vt ſolum Authorem Deum profiteantur, & agnoſcant, quò magis omnem commendationem, & gloriam declinent, & fugiant.

Philip. 4. nu. 12. & 13. Gloriabatur Paulus Philipp. 4. ſe ſcire humiliari, & abundare; ſatiari, & eſurire, abundare, & penuriam pati; denique omnia poſſe, ſed ſtatim, quaſi ſe corrigens, aut explicans, addit, ſe omnia poſſe in eo, qui ipſum confortabat, nempe Deo, ne gloriam aucupari videretur, ſed omnia in Deum referre, in quibus ſe potentem prædicauerat, quod bene aduertit Gregor. homil. 19. in Ezechiel. poſt med. in hunc modum. Cum ſtatim ſubdiderit, *omnia poſſum*: ne elationis eſſe verba crediderimus, adiunxit: *In eo, qui me confortat.* Ecce in altum ramus prodiit, ſed quia in radice ſe tenuit, in veritate permanſit: in altum enim ſurgens areſceret, ſi ſe à radice diuiſiſſet. Sibi enim nihil tribuit, quia omnia ſe poſſe, non in ſe, ſed in eo, qui ſe confortat, fatetur. Sic ille oſtēdit quomodo Paulus ſe potentem ad omnia dicendo, minimè ſe extulerit, ſed potius Dei gloriam proſequutus fuerit, cedebat ſiquidem in magnam Dei laudem ſe omnipotentem in fragili, ac caduco homine oſtentare, quod bene proſequitur Bernar. ſerm. 85. in Cant. ad med. cùm ait. Quid ni omnia poſſibilia ſunt innitenti ſuper eum, qui omnia poteſt? Quantæ fiduciæ vox; omnia poſſum in eo, qui me confortat? Nihil eſſe potentiam Verbi clariorem reddit, quàm quod omnipotentes facit omnes, qui in ſe ſperant. Denique omnia poſſibilia ſunt credenti. An non omnipotens, cui omnia poſſibilia ſunt? Ita animus, ſi non præſumat de ſe, ſed ſi confortetur à Verbo, poterit vtique dominari ſui, vt non dominetur mei omnis iniuſtitia. Ita inquam verbo innixum, & indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla iam illecebra poterit vel ſtantem deiicere, vel ſubiicere dominantem. Vis non timere impulſorem? Ne veniat tibi pes ſuperbiæ, & manus impellentis ne moueat te. *Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem.* *Pſal. 35. num. 13.* Ibi diabolus, & Angeli corruerunt, qui licet nō pulſi extrinſecus, expulſi ſunt tamen, nec potuerunt ſtare. Denique in veritate non ſtetit, qui non innixus eſt Verbo, qui in ſua virtute confiſus eſt; & ideo forraſſis ſedere voluit, quia ſtare non valuit. Ergo qui ſtat, ſi non vult cadere, non fidat ſibi, ſed nitatur Verbo. Verbum loquitur; *Sine me nihil poteſtis facere.* *Ioan. 15. num. 5.* Ita eſt, nec ſurgere ad bonum, nec ſtare in bono poſſumus ſine Verbo. Tu ergo, qui ſtas, da gloriam Deo, & dic: *Statuit ſupra petram greſſus meos.* *Pſal. 39. num. 3.* Cuius manu erigeris, ipſius neceſſe eſt virtute tenearis. Hæc Bernar. Cum ergo Paulus bene agnouerit ſe nihil poſſe ad meritum, & opus ſupernaturale, niſi à Deo adiuuaretur; dum conſpicit ſe in eo omnia poſſe, tam proſpera, ne efferretur, quàm aduerſa, ne deprimeretur, hoc ſibi diuinitus datum confitetur, vt clarior appareret Dei virtus, quæ in infirmitate noſtræ impotentiæ perficitur, & relucet.

Cum nullus reperiretur, qui Nabuchodonoſori ſomnium, eiúſq; interpretationẽ indicaſſet, rogauit Daniel Regem, vt tempus daret ſibi ad ſolutionem indicandã Regi, imò ingreſſus domum ſuam Ananiæ, Miſaëli, & Azariæ ſociis ſuis indicauit negotiũ, vt quærerent miſericordiam à facie Dei cœli ſuper ſacramẽto iſto. Hoc totum ea mente factum exponit Hieron. ne poſtea cùm Daniel expoſuiſſet ſomniũ, & interpretationem, eius ingenio, & induſtriæ attribueretur, ſed potius Deo, quem ille prò interpretatione deprecatus fuerat, imò ne illius tantùm orationi hoc tribueretur, ſocios ſibi pro Deo exorando aſſumit, vt ad eos proſperus euentus in exponendo occulto ſomnio referretur. Daniel, inquit Hieron. tẽpus poſtulat nõ quo tractatione, & ſagacitate mẽtis occulta perquireret, ſed quo occultorum Dominum precaretur, & ideo Ananiam, & Miſaëlem, & Azariam iungit ad preces, ne ſolus de ſuo merito videatur præſumere, &c. Poſtquã autem ei reuelatũ eſt myſteriũ per viſionẽ, in Dei laudes ſtatim prorumpit, dicens n. 23. *Tibi Deus Patrum noſtrorum confiteor, teq̃, laudo: quia ſapientiam, & fortitudinem dediſti mihi: & nunc oſtendiſti mihi quæ rogauimus te:* vbi etiam Hieron. ait: Ne ſui videatur meriti quod impetrauit, refert ad Patrum iuſtitiam, & ad veritatem Dei, qui ſeminis eorũ etiam in captiuitate miſeretur, & quod quatuor rogant, vni oſtenditur, vt arrogantiam fugiat, ne ſolus impetrare videretur. Sic ille humilitatem Danielis in præclara virtute exponendi occultum omnino ſomnium oſtendit, dum & Deo gratias agit, & virtuti, ac iuſtitiæ Sanctorum Patrũ attribuit, & orantibus ſociis laudem communicat, ſibi verò nihil omnino reſeruat. Haud tamen omittendum id, quod acutè obſeruat Hieron. in Principe militiæ Regis, dum Regi nuntiat ſe inueniſſe hominem, qui poſſet interpretationẽ indicare, cùm tamen neque quæſierit, neque inuenerit, quandoquidem Daniel interrogauit ipſum Principem militiæ, vt conſtat ex n. 14. ſic verò habet ſacer Textus n. 25. *Tunc verò Arioch feſtinus introduxit Danielem ad Regem, & dixit ei: Inueni hominem de filijs tranſmigrationis Iuda, qui ſolutionem Regi annuntiet.* Meritum itaque inquiſitionis, & inuentionis ſibi tribuit, quod non habebat: hoc enim in aulis Regum ſæpe euenire ſolet, vt merita ſibi attribuat, imò & ab aliis deprædetur, qui non habet, cùm tamẽ apud Omnipotentem Regem præ animi humilitate, & ſubmiſſione, meritis ſuis libenter renuntiant Sancti, & totam gloriam Deo decantent, & conſeruis ſuis attribuant. Dei gratiam, inquit Hieron. ad ſuam refert diligentiam: & inueniſſe ſe dicit, cùm Daniel vltro ſe obtulerit, vt introduceretur ad Regem, in quo conditio oſtenditur nuntiorum, qui cùm bona nuntiant, ſua videri volunt. Sic ille deſcribit morem, & ingenium aulicorum, aliena merita in proprium commodum deprædantium, quod longè aliter fieri conſpicimus à ſeruis Dei, ſicut ibi obſeruat Maldonat. num. 28. cùm Daniel ait: *Eſt Deus in cœlo reuelans myſteria, qui oſtendit tibi quæ ventura ſunt.* Illi (ſcilicet Deo) ait Maldonatus, non ſibi, ſomnij explanationem acceptam refert, &c. Quod bene monuerat Salomon Prouerb. 16. cum dixit: *Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.* Vbi noſter Interpres reuocauit, quod in Hebræo habetur *gol*, ad verbum *galah*, quod eſt, reuelare, & diſcooperire: [illegible] verò interpretes à verbo, *gallal*, duplicante ſecundam, quod ſignificat diſſoluere, aut vertere; vnde Caietan. ex Hebræo legit:

Margin notes: num. 2. num. 23. (beside "Tibi Deus Patrum"); Prou. 16. num 3. (beside "Reuela Domino")

Verte ad Deum opera tua. Vatabl. & alij: *Deuolue ad Dominum opera tua, & firmabuntur cogitationes tuæ.* Apud L X X. deſiderantur verba iſta,ſed in Codice ſub Aſteriſco ſic leguntur: *Deuolue ſuper Dominum opera tua, & ſtabilientur cogitationes tuæ:* Quaſi nobis per os Salomonis inculcatum velit Diuinus ſpiritus ſeruorum Dei ingeniũ, & ſupremi Domini placitum, vt ſcilicet ad ipſum deuoluamus & & referamus quidquid boni, ipſo tribuente operamur; quod Rodolphus,à quo libauit Ianſenius,in hunc modũ explicat. Vt ſcilicet quidquid boni fecerimus, id quidem in Deum coniiciamus; ſi enim ex his,quæ benefacimus, quidquam nobis arrogauerimus, inutiles profectò per vanitatẽ, qua nobis placemus,reddemur. Quod eleganter explicat Chryſoſt. homil.8.ad pop.dicens:Opera noſtra in Deum referre debemus, quemadmodum in ſphæræ ludo iacit vnus, alter verò refert pilam,&c.Vide Paulum hoc facientem ad Galat.1. cum

Galat. 1. num. 11. ait: *Notum vobis facio Euangeliũ,quod euangelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundum hominem, neque ego ab homine illud accepi,* &c. Vbi totum in Deum refundit, nec quid ſibi adhærendum cenſet in ſublimi Euangelij prædicatione,de more ſeruorum Dei, qui nihil laudis ſibi referri patiuntur.

Ex quibus iam intelligetur cur Dei Sponſa,& perfecta anima,poſtquam ſummis laudibus fuerat à Diuino Sponſo ſigillatim commẽdata;quaſi

Cant. 4. num. 6. pro reddendo reſponſo addit:*Vadam ad montem myrrhæ,& ad collem thuris.* Videtur quidẽ velle volare, & quàm citiſſimè currere, ne proprias laudes audiat, quas omnes in Deum referre ſolet, & præ modeſtia nihil ſibi imputandum arbitratur;ſic enim acutè exponit Sanctius,dicens:Quo Sponſa eſt virginali pudore,atq; modeſtia ægrè fert laudari ſe effusè. Ait ergo velle ſe inde in montem abire,ne coram de ſe tam magnificè audiat,quæ ſolum Deum magnificare vult, & quidquid boni apud ſe conſpicit,aut habet,ad ipſum deuoluere,& referre. Et ſanè hæc eſt perfectio eiuſdem Sponſæ eodem in c.n.5.vbi Diuinus Sponſus ait:*Sicut fragmen mali punici, ita gena tua abſque eo, quod intrinſecus latet:*vbi LXX.habent, *Præter taciturnitatem tuã:*ita habent omnes Græci, atque etiam plerique ex Latinis, qui ad tempeſtiuum ſilentium referunt, vt Theodor.ibi,& Ambr.lib.de Inſt. Virginum c.1.ac D.Chromat. Aquileienſis Epiſcop. conc.1.in c.5.Matt. ad illa verba ex cap.6.*Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua:* docens Matth. 6. num. 3. quomodo occultandæ ſint virtutes, ait:Huius fidelis operis ſub Religioſæ taciturnitatis ſilentio Salomon Eccleſiam collaudans olim proteſtatus eſt, dicens: *Specioſæ ſunt genæ tuæ præter taciturnitatem tuam:* hanc ſcilicet taciturnitatem,de qua ait Dominus:*Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua,*&c.Dum igitur commendatur taciturnitas in Sponſa,id maximè in ea elucere aſſeritur, quod ſcilicet taceat proprias virtutes, neque ſui commendationem curet. Pro qua re facit optimè Author operis imperfecti in Matth.homil.13. poſt med.vbi contra captantes humanas laudes inter alia ait: Melius eſt non facere, quàm propter homines facere: qui enim non facit,etſi in cœlo nõ inuenit, vel ſuper terram nihil perdit:qui autem propter homines facit, & in terra perdit,& in cœlo non inuenit. Vel illum aſpice,à quo laudem expectes,quid ſentit de te?Ideò te laudat, quia propter Deum te facere putat. Si autem intelligeret, quia propter eum facis, non te laudaret, ſed vituperaret magis. Quid ergo illi placere feſtinas, qui ſi te aliquando intellexerit, deridebit? Sic eſt ho-

mo

mo,qui propter homines facit bonũ, ſicut mercenarius malus, qui intra tempus locationis ſuæ comedit omnes mercedes ſuas; cũ autẽ tempore completo recedit, nudus egreditur. Vt quid vis,vt videaris orans? Nónne quia laudabilis res eſt orare? vt quid ergo non vis eſſe laudabilis qui vis,vt lauderis? O inſania vanitatis,eſſe nolunt, quod deſiderãt apparere. Mendaciter orant cùm non orent,& mendaciter laudantur, cùm non ſint laudabiles;ſpeciẽ vacuã Religionis vendũt, & verbum vacuum laudis emunt.Sicut oratio eorũ Deũ non delectat, ſic nec laus hominum eos adornat, &c. Cùm igitur ex eo non proficiat laus,quod iniuſtè quis eam aucupatur abſque merito, iure optimo iuſta anima taciturnitatem diligit,neque laudari patitur,& tunc maximè laudabilis deprehenditur, cùm totam laudem Deo referendam enititur;vbi notãdus occurrit vetus Chryſoſt.hom.72.in Matt.poſt med. cùm ita ait. Si miſericorditer operãdo ſimilis Deo factus es, diligenter ſtude,vt in cõtemnenda etiã oſtentatione ſimilis ei efficiaris,qui morbos hominum curans præcipiebat ne alicui dicerent; ſed miſericors forſan, ac liberalis ab hominibus vocari deſideras.Quamobrem?Nónne nullum eſt huius rei lucrum,damnum autem inæſtimabile? Ipſi enim quos ad teſtimoniũ tuæ benignitatis citas., latrones abs te conſtituuntur, qui te Regno cœlorum ſpolient: imò verò non ab ipſis hoc patimur,&c.quę latè ibi proſequitur, oſtendens quomodo nullatenus ſit quærenda hominum gloria, ſed in operibus iuſtitiæ ſumma humilitas ſeruanda, & tota laus Deo deputanda, à quo verè Iuſti laudantur in cœlo, vbi veræ tantùm laudes conceduntur, ſicut bene proſequitur Auguſtinus.22. de Ciuit.cap.30.poſt princ.cùm ait:Verè ibi erit gloria, vbi laudantis, nec errore quiſquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno, ſed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur eſſe indignus,&c.

Mulier illa,quæ ſanguinis fluxum patiebatur, acceſſit retro, & humilis tetigit fimbriam veſtimenti Chriſti,illicóque ſanata eſt; & cũ Dominus interrogaſſet; *Quis me tetigit?* & circumſpiceret videre eam,quæ fimbriam tetigerat, mulier timens, & tremens, ſciens quod factum eſſet iu ſe, venit, & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem; at vbi Chriſtus Dominus eam ad pedes ſuos prouolutam conſpexit, ait: *Filia fides tua te ſaluam fecit.* Marc. 5. Aduertit autem Chryſoſtomus propterea appellatam fuiſſe filiam,quod ſe totam deiecerat ante pedes Chriſti, ſalutem aſſecutam confitendo, & ſe tanto beneficio indignam profitendo; ſic verò habet Chryſoſtom. homil.7. in Marc.poſt princip. Procidit ante pedes eius, & dixit ei omnem veritatem. Videte gradus, videte profectus. Quandiu ſanguine fluebat, id anteuenire non poterat. Sanata eſt,& id anteuenit. Et procidit ante pedes eius. Necdum audebat vultum aſpicere: modò vt ſana fuit, ſufficit ei, vt pedes teneat. Ille autẽ dixit ei. *Filia fides tua te ſaluã fecit.* Digna,quæ vocetur filia,quæ ſic crediderat: turba, quæ comprimit, filia non poteſt appellari. Iſta verò quæ ante pedes cadit, & confitetur, filiæ nomen meretur accipere. *Fides tua te ſaluam fecit.* Vide humilitatem. Ipſe ſanat,& ille refert,&c.Illius ſcilicet fidei, & humilitati, quibus & credidit, & ſeſe ad pedes Domini deiecit ac prouoluit; nihil omnino de fide, ac humilitate, & deuotione præſumens, quod apud Deũ ma-

Marc. 5. num. 34.

gnum ſortitur præmiũ, & cumulum meritorum: etenim ſi in peccatis,& impietatibus humiliter de ſe ſentire magni ſit apud Deum, neceſſariò magnum meritum, & laudem conſequetur, qui in virtutibus ſe demittit, & deiicit, eáſque illuſtriores, & præclariores reddet.

Hoc benè proſequitur Iſidor. Peluſiot. lib.2. Epiſtolar. Epiſt.273. vbi oſtendit humilem virtutem duo aſſequi præmia à Deo, alterum proueniens à peculiari virtute, alterum verò ab humilitate, quæ circa illam verſatur; ſic enim habet. Is quidem, qui virtutem colit, præclaram coronam habet: at qui virtutis officia præſtans, minimè tamen ſe præſtitiſſe exiſtimat, hoc etiam ipſo, quod ita affectus ſit, ſplendidiorem coronam habiturus eſt; non minoris enim, quàm virtutes ipſæ, laudis eſt, cùm ex virtute aliquid geras, minimè tamen te geſſiſſe arbitrari; imò, vt rectius loquar, hoc cùm adeſt, illam quoque magnam eſſe indicat, cùm autem abeſt, etiam maxima quæque imminuit. Quamobrem qui virtutes ſuas magnas reddere cupit, nec eas magnas eſſe exiſtimet, ac tunc magnæ erunt. Sic ille; qui etiam Epiſtol.309. eiuſdem lib. dicit, quomodo magnas poſſimus reddere virtutes, ſi, ſcilicet, magna cum humilitate in eis nos habuerimus; ſic enim ait. Si illud tibi ſtudio eſt, vt quæ abs te cùm virtute geruntur, magna eſſe videantur, ne ſublimiter, ac magnifice de te ſentias, ac tum ampliora ea reddes: ne te feciſſe exiſtimes, ac tum maiorem ſplendorem cõſequeris: nam ſi peccator id de ſe, quod eſt eſſe iudicans, iuſtùs efficitur (quemadmodum publicano contigit) quid tandem afferri poteſt, quin iuſtus peccatorem ſe eſſe exiſtimans, maiorem hinc venerationem, gloriámque ſibi comparet? Si candida peccati agnitio coronam peccatori attulit (non enim per animi ſubmiſſionem, ſed veritate ductus hoc dicebat) quid cauſæ eſt quamobrem humilitas Iuſto ſexcentas coronas non nectat?

Videndus in hanc ſententiam Auguſtin. lib. 50. Homil. homil. 49. cap.2. vbi ex Dauid oſtendit quo pacto Deus humiles exaltare ſoleat. Alia, inquit ille, eſt ſoliditas magnitudinis, alia eſt inanitas inflationis; qui foris tumeſcit, intus tabeſcit; qui eligit abiici in domo Domini magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum, Pſalm.83. eligit illum Deus inhabitare, vt inhabitet in atriis eius, & nihil ſibi aſſumentem, ille in ſedem beatitudinis aſſumit; vnde in Pſal.83. ſuauiſſimè, & veriſſimè canitur. *Beatus vir, cuius ſuſceptio abs te.* Ne putes eum, qui ſe humiliat ſemper iacere, cùm dictum ſit, exaltabitur: conſequenter connexuit, & oſtendit eiuſdem ſuſceptionis celſitudinem ſpiritualem. Aſcenſus in corde eius diſpoſuit. Vbi ergo diſpoſuit aſcenſus? In corde, in valle, ſcilicet plorationis. Sicut aſcẽſus exaltationẽ indicat, ita vallis humilitatem. Sic Auguſtin. ex Regio vate demonſtrat, quomodo Deus diſponat exaltationem, & aſcenſum ei, qui ſe depoſuit, & per humilitatem deiecit. Quod etiam benè proſequitur Albinus Flaccus Alcuinus ad Pſalm. 129. cum ponderat prima illa verba eiuſdem Pſalmi: *De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocẽ meam.* Vult enim ideo exauditum fuiſſe, quod de imis, ac profundis humilitatis clamauerit; qui enim ita ſe deiiciunt, Deus vſque ad ſui vicinitatem eleuat. Ipſi ſunt, inquit ille, Altiſſimo viciniores, qui de ſanctæ humilitatis viſceribus eruperunt, ſe confitentes eſſe peccatores, & de profundis clamaſſe iniquitatis, &c.

Pſal. 83. num.6.

Pſal.129. num.1.

Facit

Facit etiam ad hunc ſenſum Auguſt. cùm ponderat infirmos, qui ſanitatem conſequebantur in piſcina, prius deſcendiſſe, vt firmi, & ſanati ſurgerent; inquit enim ſacer Text.

Ioan. 5. num. 4. Ioan. 5. *Qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate:* quo deſcenſu vult Auguſt. humilitatem, & deſcenſum deiectionis ſignificari; ille ſiquidem conſequitur ſanitatem, & in melius conualeſcit, ac reſurgit, qui per humilitatem deſcendit;& ſe deiicit. Sic ergo habet ſerm. 42. de verbis Domini ad med. vbi loquens de ſuperbis, eorúmque difficili curatione ait: Superbi ſunt, nolunt deſcendere, non ſanantur. Ideo à talibus longe fit ſanitas. Noli te extollere, ſi vis ſanari, deſcende, &c. In quam ſententiam videndus Cæſarius Arelatenſ. Epiſcop. hom. 34. vbi inter alia ait: Ad Eccleſiam fratres, quaſi ad fontem viuum, & ad ſpiritualem fluuium cōuenire debemus, vt accipiamus aquám illam viuam,

Ioan. 7. num. 37. de qua Ioan. 7. *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat: qui credit in me flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Et iterum

Ioan. 4. num. 14. Ioan. 4. *Qui biberit aquam, quam ego dabo, non ſitiet vnquam, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Ad iſtum ergo fontem feliciter currit, quicumque ad Eccleſiam feliciter venit. Sed ſicut de fonte terreno, & corporali fluuio non poteſt aliquis bibere, ſi ſe noluerit inclinare; ita & de viuo fonte Chriſto, & ſancti Spiritus fluuio non poteſt aliquis bibere, nemo aquam viuam haurire poterit, niſi ſe humiliter inclinare voluerit, propter quod ſcriptum eſt:

1. Petr. 5. num. 5. *Deus ſuperbis reſiſtit; humilibus autem dat gratiam.* Sic ille petita ſimilitudine ab eo, qui vt aquam è fonte, vel è fluuio hauriat, ſe totum ſupprimit, deiicit, & humiliat, oſtendit Diuinæ gratiæ largitatem eis tantum contingere, qui Diuinam agnoſcentes altitudinem, & propriam profitentes paruitatem, ſe totos deprimunt, & abiiciunt.

Prouerb. 2. dicitur: *Inclina cor tuum ad cognoſcendam prudentiam,* quod Beda, Hugo, & Dionyſius de humilitate interpretantur; etenim qui ſe demittit, & humiliat, à Domino eruditur, & inſtruitur, animúſque demiſſus, & totus in ſe reflexus ad Diuinæ Sapientiæ fontem, & fluuium, vberiora fluēta participat, ideóque Hieron. in Comment. ad dictum locum ait: Inclinate quippe eſt cor ad cognoſcendam ſcientiā humiliare, &c. Vbi minimè omittendus idem Hieron. in Proœmio ad prophetiam Michææ, vbi in noſtram ſententiam ait, Michæam ſonare humilitatem; Moraſthi verò, vbi dictus Propheta natus fuerat, ſignificare hæredem; quia ille re vera hæres eſt conſtitutus à Domino, & poſtea in futuro Regni cœlorum, & nunc cognitionis myſteriorum Dei, & donorum Spiritus ſancti, qui humilis corde exiſtens, nouit inclinare cor ſuum iuxta Salomonis monitum; vnde Chriſtus Dominus apud Matth. cap. 11. Diuinum Parentem alloquens, ait: *Reuelaſti ea paruulis.* Altiſſimus namque Dominus ſe humiliantibus demittit, & peculiari titulo, ac iure participandum exhibet.

Prouer. 2. num. 2. — Matt. 11. num. 26.

Poſſumus adhuc illuſtrare dictam à Salomone inclinationem cordis pro recipienda Diuina manifeſtatione, doctrina, ac ſapientia ex eo, quod Ioannes refert de Magdalena, in cap. 20. dicens: *Maria ſtabat ad monumentum foris plorans: dum ergo fleret inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum, & vidit duos Angelos in albis ſedentes, &c.* Quam Mariæ inclinationem ſubtili diſcuſſione in rem noſtram conuertit Origenes, vt oſtendat eos, qui ſe præ humilitate demittunt, abiiciunt,

Ioan. 20. num. 11.

ciunt, & humiliant, à Deo infundi, & repleri ſapientia,& conſolatione; ſic enim habet in celebri illa homil. de Magdalen. in fin. Diſce peccator homo à peccatrice muliere Ieſum amare, & in Ieſum ſperare: & quærendo Ieſum iuueſtigare, nulla aduerſa formidare, nullam conſolationem extra Ieſum accipere, omnia propter Ieſum contemnere. Diſce à Maria quærere Ieſum in monumento cordis tui, reuolue lapidem ab oſtio monumenti Dei, amoue omnem duritiam. Tolle omnem concupiſcentiam mundi à corde tuo,& diligenter perſcrutare ſi ſit Ieſus in eo. Si autem non inueneris in eo Ieſum, ſta foris,& plora,& plorando ora Ieſum, vt dignetur intrare ad te, & inhabitet in te. Et ne fortè erecta ceruice repellas eum à te humiliando inclina te, & iterum reſpice in monumentũ Dei, quod eſt in te. Quod ſi videris ibi Angelos, noli his contẽtus eſſe, noli adhuc deficiendo quieſcere, ſed plora, & quære Ieſum in te, donec inuenias. Et ſi forte aliquando tibi apparuerit, & deſiderio tuo ſe repræſentauerit, noli te præſumere tanquam tu eum agnoſcas, ſed interroga illum, & ora, vt indicet tibi ſeipſum. Audeo tibi confidenter promittere, ſi in fide ad monumentum cordis tui ſteteris; ſi plorando Ieſum quæſieris, ſi te cum humilitate inclinaueris, ipſo reuelante, ipſum inuenies, & ipſum cognoſces: ita vt non ſit tibi neceſſe ab aliis quærere vbi eſt Ieſus, ſed tu magis indicabis eum, nuntians aliis, quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi. Sic Origenes congruenter oſtendit quomodo Deus ſui manifeſtationem, & ſapientiam impertire dignetur iis, qui præ humilitate cor ſuum inclinant, & præ animi ſubmiſſione ſe totos demittunt.

Vnde iam intelligetur illa confeſſio, & gratulatio Chriſti Domini apud Matth. c. 11. cùm dixit: *Confiteor tibi Pater Domine cœli, & terra, quoniã abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Quæ verba pro humilibus, quibus ſeſe Deus aperire, & communicare ſolet, ſic verſat Auguſt. ſer. 48. de Tempore ad med. Quid confiteor? In quo te laudo? Hæc enim confeſſio, vt dixi, laudem habet; *Quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Quid eſt hoc fratres? A contrario ſenſu intelligite: *Abſcondiſti hæc,* inquit, *à ſapientibus, & prudentibus,* & non dixit, reuelaſti ea ſtultis, & imprudentibus: ſed dixit, abſcondiſti à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Sapientibus, & prudẽtibus irridendis, arrogantibus, falſo grandibus, verè autem tumentibus oppoſuit, non ſapientes, non prudentes, ſed paruulos. Qui ſunt paruuli? Humiles. Ergo abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudẽtibus; nomine ſapientium, & prudentium ſuperbos intelligi poſſe ipſe expoſuit, cùm ait: *Reuelaſti ea paruulis.* Ergo abſcondiſti, non paruulis? Quid eſt non paruulis? Non humilibus. Quid eſt non humilibus, niſi ſuperbis? Hęc via Domini, aut non erat, aut latebat, vt reuelaretur nobis. Vnde Dominus exultauit niſi quia reuelatum eſt paruulis? Debemus eſſe paruuli: nã ſi voluerimus eſſe magni, quaſi ſapientes, & prudentes, non nobis illud reuelatur. Qui ſunt magni? Sapientes, & prudentes; dicentes ſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Habes remedium à contrario: ſi dicendo te ſapientem ſtultus factus es, dic te ſtultum, & ſapiens eris, & cætera, quæ in eandem ſententiã latè ibi proſequitur, oſtendens quomodo ille, qui de ſe humiliter ſentit, & propriam agnoſcit inſcitiam, diuinitus illuſtretur, & ſapiens reddatur à Deo, qui ſe humilibus

Matt. 11. num. 25.

bus largiſſimè participandum reuelat,& præbet.

Pro quo adhuc argumento recolendus venit locus optimus apud Philonem lib. de Somniis ante med. vbi ponderat Deum ſe communicare, ſuamque largiri ſcientiam,& doctrinam iis,qui ſe humiliant, & ſubiiciunt, & in òbſequium Dei captiuant intellectum, cogitationemque ſenſuum externorum, ac denique omnem humanam ſapientiam, & gloriam humiliter deponunt, & renuntiant: in cuius rei ſymbolum, & figuram vult effectum, vt poſt Solis occaſum legalis mundities declararetur Leuit. in cap. 22. cùm dicitur:

Leuit.22. num.6. *Qui tangit reptile,& quodlibet immundum,cuius tactus eſt ſordidus,immundus erit vſque ad veſperam: ſed cum lauerit carnem ſuam aqua, & occubuerit Sol, tunc mundatus veſcetur de ſanctificatis*, &c.Quæ verba ſic explicat Philò:Sol ſenſum figuratè ſignificat, quia ſenſus menti indicat omnia ſenſibilia,in quo ſignificato dicuntur hæc. Exortus eſt ei Sol quando prætetiit Dei viſio,quamobrem ante veſperam neminem purum eloquia ſacra pronuntiant, turbantibus mentem in compoſitis ſenſuum motibus. Ibidē & ſacerdotibus lex ſancitur interdicens ſic:Non edet de ſacris,niſi abluto aquis corpore,purificatus poſt Solis occubitum: docentur enim apertè his verbis,neminem ſatis ſanctum eſſe ad obeunda ſacra myſteria, qui mortalis vitæ claret honoribus: ſed ſi quis horum contemptor,vt par eſt, illuſtratur à prudentia, vt ſic poſſit eluere vanæ gloriæ maculas. Nónne vides Solem ipſum aliud Orientem, aliud Occidentem efficere? Poſt exortum enim eius illuſtrantur in terris omnia, in cœlo verò celantur: è diuerſo poſt eius occaſum ſydera quidem promicant, cœleſtia verò cuncta obteguntur vmbris ſuperuenientibus. Ad eundem modum res noſtræ ſe habent, quoties ſenſuum ſplendor, tanquam Sol,oritur, tum ſcientiæ re vera cœleſtes occultantur:quoties autem ad occaſum accedit,tum fulgentiſſimę virtutum ſtellæ ſe proferunt, quando etiam mens ipſa re nulla velante fit ſenſibilis. Sic ille oſtendit cœleſtem ſapientiam ſe prodere, & manifeſtare iis quibus humani Solis gloria occumbit,& pręhumilitate deſinit apparere ſecularis ſcientia; humiliatis enim, & deiectis, tanquam paruulis reuelat Deus myſteria ſua; & inclinantibus cor ſuum cognoſcendam præbet Deus cœleſtem prudentiam.

Tanta verò copia, & abundantia Diuinorum beneficiorum ditatur, ac donatur humilis,& abiectus animus, vt neceſſe ei ſit ſeipſum extendere, quo capacior reddatur ad recipiendam præſtitam ſapientiam: vnde dicto loco à nobis citato ex Prouerb. vbi nos habemus: *Inclina cor tuum.* Prouer.2. num.2.
Hebraicè habetur *thateh*, à verbo *natah*, quod eſt inclinare, quod etiam ſæpius ſignificat extēdere, & expandere,vt Ioſue 8.cùm dicitur:*Ioſue non* Ioſue 8.
reduxit manum,quam extenderat;ideóque alij legunt: *Extende*, vel *expande* num.26.
cor tuum ad cognoſcendum,ideſt, anguſtos animi tui ſinus explica, vt tantam ſapientiæ abundantiam excipere poſſint, quantam Deus humilibus communicare ſolet; nam cum Chriſtus Dominus de incapacibus, & ineptis ad percipiendam Diuinam doctrinam per conſilia traditam, dixerit Matt.19 *Non omnes capiunt ver-* Matt.19.
bum iſtud. Et iterum,*qui poteſt capere, capiat*: vbi non capere (ex ſententia num.11.
Nazianz. Orat.in hæc verba, Ambr. in Exhorta.ad Virgines. Orig.Tract. 7.in Matth.)idem prorſus eſt,ac non eſſe aptum, & capacem ad ſuſcipiendam tantam virtutem, & perfectionem,quanta per conſilia tradebatur.

Hinc igitur eſt quod Deus, qui ſecreta ſua reuelat paruulis, qui humilibus dat gratiam, & ſeſe participandum maximè applicat, & effundit, eiſdem per Salomonem præcipit, vt cor extendant, & veluti amplificent pro ſuſcipienda tanta gratia, & abundantia, & doctrinæ effluentia.

Cum verò humilibus ſeſe Deus communicet, & ſuam ſapientiam largiatur, ſuperbos deprimere ſolet, & de ſe præſumentes deiicere; vnde
Prou. 16. num. 2. Prouerb. 16. dicitur: *Spirituum ponderator eſt Deus*; vbi aduertendum eſt nomine ſpiritus, ſuperbiam, & elationem ſignificari, vt patet ex Aug. lib. 1. de ſerm. Domini in monte, & in Pſalm. 75. Gregor. 7. Moral. cap. 3. & lib. 12. cap. 24. & lib. 24 cap 20. & in Pſalm. 142. paretque ex illis verbis
Pſal. 75. num. 3. Pſalm. 75. *Qui aufert ſpiritum principum*: & Iſai. 25. *Spiritus enim robuſtorum quieſcet*, & paſſim alibi. Deinde
Iſai. 25. num. 4. etiam aduertẽdum eſt quod verbum Hebræum *thacan*, quod hoc loco habetur, non ſolùm ſignificat ponderare, librare, & expendere, ſed etiam pondere aliquo ſuperimpoſito grauare, onerare, ac deprimere; quo ſenſu Hugo docuit dicta verba poſſe explicari, vt reddatur hunc ſenſum: *Spirituum ponderator eſt Deus*: ideſt, pondus imponit Deus ſpiritibus elatis,
Iob 28. num. 25. & ſuperbis, iuxta illud Iob 28. *Qui fecit ventis pondus*; eoſque deprimit, & deiicit. Qua de re videndus Aug. ſerm. 53. de Verbis Domini ante fin.
Luc. 18. num. 14. cum ponderat verba illa, *qui ſe exaltat, humiliabitur*; vbi inter alia ait: Si extollis te, Deus deiicit te, ſi tu deiicis te, Deus eleuat te. Sententia Domini eſt; nec addi aliquid, nec detrahi poteſt, &c. Cum igitur iuſti optimè nouerint Deum ſuperbos deprimere, ſe verò effundere communicandum humilibus, inde eſt quod ſe humiliant, & deiiciunt coram Deo, nihilque ſibi laudis arrogant, ſed totum in Deum transferunt, magiſque expendunt, quid ſibi deſit boni ad perfectionem, quàm quid perfectionis habeant: quod proſequitur Chryſoſt. hom. 26. in Matth. poſt med. vbi ait: Age igitur, nos quoque quantum in virtute proficimus, tanto noſmetipſos amplius conteramus: quoniam & hoc magnę virtutis eſt. Sicut enim quanto acutius viderimus, tanto magis diſcimus quàm longè à cœli regione diſtamus: ſic etiam quanto ſuperius ad virtutis aſcendimus excelſum, tanto amplius docemur, quàm ſit inter nos, & Deum grande diſcrimen, nec ſanè minima eſt philoſophiæ pars iſta, meritum ſuum poſſe dignoſcere. Ille eſt maximè ſeipſum ſciens, qui ſe eſſe nihil exiſtimat. Propterea quippe & Dauid & Abraham poſtquam ad ſummum iam faſtigiũ virtutis euaſerant, tunc iſtud, quod dico, præcipuè videntur impleſſe. Nam vnus quidem ſe eſſe dixit terram, & cinerem. Geneſ. 18. Alter verò Gen. 18. num 27.
ſe vermem Pſal. 21. vocabat, & cuncti omnino ſancti, horum ſe more Pſal. 21. num. 7.
deiiciunt, & Paulus abortiuum ſe, & minimum Sanctorum vocabat, & ne appellatione quidem Apoſtoli dignum ſe eſſe dicebat, poſt tot certè illas, tantaſque virtutes.

Videndus pro hoc argumento Auguſt. ſerm. 53. de Verbis Domini ſecundùm Matth. ad med. vbi meminit conſuetudinis Sanctorum, qui vt ſe inferiores agnoſcant, & humiliter de ſe ſentiant, aliorum perfectiones ſibi proponunt, vt recolentes aliorũ profectum, & excellentiam inferiorem de ſuis rebus cogitatum teſtentur, neque pro ſuis virtutibus efferantur; ſic verò habet. Non fruſtra dicit A- Philip. 2. num. 3.
poſtolus omnibus membris Chriſti, alter alterum exiſtimantes ſuperiorẽ ſibi, & honore mutuo præuenientes; hæc etenim ſi cogiteris, non eritis apud nos magni. Magis enim cogitare

gitare debetis quid vobis deſit, quàm quod vobis adſit. Quod habes, cauéne perdas: quod nondum habes, ſupplica vt habeas. In quantis ſis minor tibi cogitandum eſt, non in quantis ſis maior. Si enim cogitas quantum præceſſiſti alterum, time tumorem. Si verò cogitas quantum tibi deeſt adhuc, ingemiſcis, & cum ingemiſcis, curaris, humilis eris, tutior ambulabis, non præcipitaberis, non inflaberis, &c. Similia ſunt, quæ habet Plotinus Platonicus libr. 6. de Pulchro, vbi monet nos imitari ſtatuarios, qui ſemper imperfecta curant, vt ad perfectionem perueniant, proindeque abſcindenda ſuperflua ſibi proponunt, ita vt non glorientur de perfectione, neque exultent de conſummatione, cum circa imperfecta verſentur. Quod ſi nos etiam obſeruemus, nullatenus ſuperbiemus de comparata perfectione, ſed laborabimus in remouendis imperfectionibus. Age, inquit ille, te reuoca in te ipſum, ſtatuarium imitabere, qui ſtatuam partim abſcindit, dirigit, expoliturus abradit, leuigat, abſtergit, donec in ſtatua ſpeciem exprimat ſpecioſam. Ita & tu tolle ſuperuacua, obliqua dirige, obſcura purgando illuſtra, nec deſinas circa ſtatuam tuam laborare, &c.

At ſunt, qui non ceſſant gloriari, & præſumere, cum potius humiliari deberent, & ſubmiſſe de ſe ſentire, quod tunc maximè facient, cum aliorum virtutes contemplantes, quid ſibi ad perfectionem deſit, agnouerint; quod elegáter proſequitur Gregor. afferens in hanc ſententiam illud Ezech. 3. *Audiui poſt me vocem commotionis magnæ, & vocem alarum animalium percutientium alterius ad alterum.* Ezech. 3. num. 13. Vult enim dictũ locũ nos admonere vt ex iis virtutibus, quas in aliis conſpicimus, ſumamus occaſionem eas admirandi, & imitãdi oculos in alienas coniiciendo perfectiones pro imitatione, non proprias intuendo pro elatione; ſic verò ille habet Homil. 10. in Ezech. poſt med. Mira diſpenſatione Omnipotens Deus ſic in electis ſuis ſua dona diſpenſat, vt & iſti det, quod illi denegat: & alteri maius, quod alteri minus tribuit: quamuis dum vel iſte habere illum conſpicit, quod ipſe non habet, vel ille hunc maius accepiſſe conſiderat, quod ſibi minus adeſſe penſat, dona Dei alter in altero, ideſt, viciſſim omnes admirentur: atque ex hac ipſa admiratione humilietur alter alteri, & quem videt habere quod non habet, eum Diuino iudicio ſibi prælatum putet. Alis ergo ſuis viciſſim ſe animalia feriunt, cum ſanctæ mentes alterius ſe virtutibus tangunt, & tangendo excitant, atque excitata ad profectum volãt. Videamus Paulum, quomodo Apoſtolorum alis tactus, atque excitatus ad pœnitentiam fuerat: qui mala præteritæ perſecutionis ſuæ, ad Apoſtolorum innocentem vitam conſiderans, dicebat 1. Corint. 15. *Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, quia perſecutus ſum Eccleſiam Dei.* 1. Cor. 15. num. 9. Conſiderauit quippe Apoſtolorũ innocentem vitam, & propter præcedentem malitiam vilis in eius oculis facta eſt omnis, quam exhibebat in Eccleſia, ſolicitudo ſua: & quam multos ex accepto intellectu præcederet, non attendit: quia illorum innocentiam penſans, perſecutorem aliquando fuiſſe ſe doluit. Sed videamus ſi quis ex Apoſtolis eum, qui Paulo datus eſt, intellectum miretur. Ipſe nobis Apoſtolorum primus requirendus eſt, qui diſcipulos admonens ait 2. Petr. 3. *Sicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſecundũ datam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis: ſicut in omnibus Apoſtolis, loquens in eis de his, in quibus ſunt quædam difficilia intellectu,* 2. Petr. 3. num. 15.

quæ indocti, & instabiles deprauant. Miratur itaque in Apoſtolis omnibus Paulus innocentiam: miratur Apoſtolorum primus in Paulo ſapiētiam. Alis ergo ſe tangunt, qui inde ſe viciſſim ad profectum excitant, vnde volant. Hoc itaq; Omnipotens Deus agit in cordibus hominum, quod facit in regionibus terrarum. Poterat namque vnicuilibet regioni fructus omnes tribuere: ſed ſi vna quælibet regio alterius regionis fructu non indigeret, communicationem cum altera non habuiſſet: vnde fit, vt huic vini, alij verò olei abundantiam tribuat: hanc multitudine pecudum, illam verò vbertate abundare fructuum: vt cum illa defert, quod iſta non habet, & iſta reddit, quod illa non detulit, per communionem gratiæ ſibi ſimul etiam diuiſæ terræ coniunctæ ſint. Sed inter hæc ſciendum eſt, quia ſicut electi quique hoc ſemper in aliis attendunt, quod à Deo melius acceperunt, quàm ipſi, vt eos ſibi in cogitatione præferant, ſeque illis in humilitate ſubſternant: ita reproborum mens nunquam conſiderat quid alter boni amplius, quàm ipſe, ſed quid boni ipſe amplius, quā alter habeat; neque enim pēſant quæ bona ſpiritus alter acceperit, & ipſis deſint: ſed quæ bona ipſi, & quæ mala adſint alteri. Et cum Omnipotens Deus ad hoc virtutes ſingulas diuidat, vt alterum alteri in cogitatione humiliet: ad hoc reprobi pertrahunt bonum, quod acceperunt, vt ex eo in elatione perdantur: dum ſemper conſiderant bona, quæ ipſi habent, & alij non habent, & nunquam perpendere ſtudent quanta bona alij habeant & ipſi non habeant. Quod ergo Diuina pietas in augmentum humilitatis, hoc mentes reprobæ in augmentum vertunt elationis. Et ex diuerſitate munerum à bono deficiūt, vnde creſcere in humilitatis bono debuerunt. Propter hoc neceſſe eſt, fratres chariſſimi, vt in vobis hoc ſēper debeatis aſpicere, quod minus habetis: in proximis verò hoc, quod vobis amplius acceperunt: quamuis dum ſemper voſmetipſos, eos pro bono, quod ipſi habent, & vos non habetis, aſpicitis, ad hoc quoque obtinendum etiam vos ex humilitate creſcatis. Si enim & vos in illis accepta bona perpenditis, & illi in vobis conſiderant dona, quæ habetis: viciſſim vos alis tangitis, vt excitari ſemper ad cœleſtia voletis. Sic ille docet quomodo Sancti, vt melius totā gloriam rectè factorum declinent, & effugiant, reſpicere potius ſoleant ea, quæ ſibi ad conſummationem, & apicem perfectionis deſunt, in aliis verò relucent, quàm glorientur de his, quibus pollent, & præſtant; ſic enim dum ſe deiiciunt propriæ humilitatis mercedem lucrantur; & aliorum meritis, ac virtutibus eas recolendo & imitando, in melius proficiunt, & aſcendunt.

Videndus hac de re Aug. ſerm. 49. de Tempore poſt med. vbi ex Paulo oſtēdit imperfectum admodum eſſe eum, qui de propriis meritis gloriatus pro aſſequendo adhuc ampliori non laborat ſollicitus, neque anxius ad vlteriora feſtinat, cum tamen iuſta anima potius debeat recolere, & contemplari ea, quæ ſibi comparanda ſuperſunt, quàm quæ aſſequuta poſſidet; ſic verò habet Auguſt. Quiſquis putat ſe modo poſſe implere iuſtitiam, & cum vixerit bene, atque innocenter ſecūdùm probabilitatem exiſtimationis humanæ, in via remāſit, non deſiderat melius, quia impleſſe putat, maximeque ſibi tribuēs, erit ſuperbus: & melior eſt peccator humilis, quàm iuſtus ſuperbus. Apoſtolum audi dicentem Philipp. 3. *Si quomodo occurrant in reſurrectionem iuſtorum, non quia iam acceperim, aut iam* *Philip. 3. num. 11.*

perfe

perfectus ſim,& contexit inde. *Fratres ego me non arbitror apprehendiſſe.* Quomodo comparat iuſtitiam iuſtitiæ, ſalutem ſaluti, fidem ſpei, peregrinationem ciuitati? Attendite quomodo hoc impleat: fratres, ego me non arbitror apprehendiſſe. Vnum autem. Quid vnum, niſi ex fide viuere ſpe ſalutis æternæ, vbi erit plena;& perfecta iuſtitia?In cuius comparatione damna ſunt, quæ tranſitura ſunt, & ſtercora, quæ reprobanda ſunt. Quid ergo? Vnum autem, quæ retro ſunt oblitus, in ea, quæ ante ſunt, extentus; ſecũdum intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu. Et ad eos, qui de ſua perfectione poſſent præſumere. *Quotquot autem perfecti ſumus, hoc ſapiamus.* Iamdudum dixerat ſe imperfectum, nunc autem perfectum. Quare, niſi quia ipſa eſt perfectio hominis inueniſſe ſe non eſſe perfectum? Quotquot autem perfecti, hoc ſapiamus: & ſi quid fortè aliter ſapitis, id quoque vobis Deus reuelauit. Ideſt, vt ſi vos in aliquo profectu animi iuſtificatos probatis, legendo ſcripturas,& inueniendo quæ ſit vera,& perfecta iuſtitia, inueniatis vos reos,& deſiderio futurorum damnetis præſentia. Hæc Auguſtin. qui ex Paulo oſtendit ſanctorum perfectionem in eo maximè conſiſtere, quod ſe imperfectos reputent, & præ humilitate oculos auertant à propria perfectione, quam iã aſſequuti ſunt; figant verò,& collocent in eis bonis, quæ in aliis cernunt, & quibus ipſi carent; ſic enim fiet, vt minimè efferantur, aut de ſe præſumant, quinimò imperfectos ſe cognoſcendo pro comparãda vlteriori iuſtitia enitantur, Deúmque humiliter precentur.

Vnde iam conſtabit non prudenter ſe habuiſſe Ezechiam, dum recta opera ſua Deo propoſuit, quaſi de eis gloriatus, cum potius deberet occultare, aut ſaltem humiliter de ſe ſentiendo totum ad Deum referre, & meminiſſe potius quid adhuc acquirendum, & operandum reſtaret, quàm quid iam meriti fuiſſet aſſequutus; aliter enim videbatur velle potius lucere, quàm ardere, ac externam commendationem, & gloriam appetere, quam internam, & veram, quæ tacendo,& ſubiiciendo ſe comparatur: at verò lucere tantùm frigidum indicat animum, proximum caſui, & ardoribus æternis cum apoſtatis angelis affinem, quorum tota perditio inde proceſſit, quod lucere, & ſuperbire potius elegerunt, quàm ardere,& humiliari; ſicut proſequitur Bernard. ſer. 3. de verbis Iſaiæ, *vidi Dominum*, cum ait. Vt quid ergo tu, qui manè oriebaris Lucifer, in veritate non ſtetiſti, niſi quia Seraphim non fuiſti? Seraphim quippe ardens, vel incedens interpretatur. Tu verò habuiſti miſer lucem, ſed ardorem non habuiſti. Bonum erat tibi, ſi ignifer magis eſſes, quam lucifer, nec tam immoderato appetitu lucendi, vt eras frigidus ipſe, frigidam quoque eligeres regionem; dixiſti enim Iſaiæ 14. *Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſedebo in lateribus Aquilonis:* quid feſtinas manè oriri lucifer? Breuis omnino erit gloriatio tua. Quàm melius Ioannes Baptiſta non ſua præſumptione, ne, & ipſe fur eſſet, & latro, ſed Dei Patris authoritate præmiſſus eſt ante Dominum! *Ille erat lucerna ardens, & lucens.* Stat ergo Ioannes, quia ardens, & Seraphim ſtare deſcribitur. Lucet ergo Ioannes tantò vtrique clarius, quantò amplius feruet: tantò verius, quantò minus appetit lucere. Quid lucere feſtinas? Nondum illud aduenit tempus, in quo fulgebunt Iuſti, ſicut Sol, in Regno Patris eorum. Interim pernicioſus eſt iſte

Iſai. 14. num. 13.

Ioan. 5. num. 35.

appetitus lucendi:feruere enim multò melius. Denique ſi tam vehementer ſplendorem deſideras, quod videri vis,eſſe curato,& primum quære ferùorem, nec dubium quin, & ſplendor adiiciatur tibi. Alioquin incaſſum laboras, quia vanus ſplendor abſque feruore. Mutuata, aut magis certe ſimulata lux eſt, quæ non ab igne procedit,&c.

Dum igitur Ezechias coram Deo virtutes proprias prædicat, ac refert, eis lucere tantum videtur, non vera charitate, & ſanctitate ardere; & cum tota virtutum laus ad Deum pertineat, dum ſibi gloriam adſcribit, vana luce, quaſi Luna, lucere ſtultè vult: ſtatum quippe cum ſit propria beneficia coram hominibus referre, ſtultius ſanè erit ea coram Deo explicare. Hinc enim eſt, quod Paulus ſe inſipientem vocat,ſicut bene expendit Chryſoſt.tom.3.hom.5. de laudibus Pauli poſt med. dicēs de Paulo. Cum gloriaturus eſſet, non ſemel, non ſecundò ſed ſæpius differendo, atque cunctando dicebat 2.
2.Cor.11. num.1. Cor. 11. *Vtinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ.* Cúmque tanta dixiſſet, non tamen ea præmiſiſſe contentus eſt, ſed rurſus ingreſſurus in laudes,ſemetipſum occultat,& dicit: *Scio hominem*;& iterum *pro huiuſmodi gloriabor*,poſtque hæc omnia: *Factus ſum inſipiens.* Quis ergo tam ſtultus, quis inuenietur omni ſenſu,ac ratione priuatus,qui videns ſanctū illum, etiam cùm tanta ei neceſſitas immineret, cunctantem tamen,atque metuentem, grande aliquid de ſeipſo loqui? Quis ſic ſit inſipiens,qui non etiam maiori abundantia cantionis laudes ſuas fugiat, & tunc fortè ſolùm de illis aliquid attingat, quando id opportuniſſimum tempus exegerit? Grande malum, dilectiſſimi, de ſeipſo aliquid grande dicere, atque mirabile, extremæque omnium dementiæ eſt propriis velle laudibus decorari;non eſt hoc ſecundū Deum loqui, iudicium potius eſt inſaniæ. Hoc enim nobis prorſus omnē mercedem euacuat, & quidem plurimis laboribus, ſudoribúſque quæſitam.His profectò maius eſt,quia neceſſitate cogente non vniuerſa fudit Paulus in medium, ſed plura etiam, & maiora celauit, &c. Vnde intulit bene idem Chryſoſt. ibi. Quod ſic gloriando Paulus amplius placuit, quam alter proprias laudes occultando, nec tātum quiſquam profuit, cùm ſua merita celaret, quantum iſte cum proderet,&c. Si igitur,dum neceſſitate inſtante, & vrgente propria bona profert Paulus,ſe inſipientem vocat, inſipiens profectò conuincitur ille,qui coram Deo propria merita refert, quæ potius celare deberet, & ſoli Deo attribuere. Quod bene proſequitur Aug.Concion.2.in Pſ.31. cum ponderat inſaniam Phariſæi virtutes ſuas coram Deo oſtentantis, ac dicentis: *Non ſum ſicut cæteri, ieiuno bis,&c.* Neſciens, inquit Luc. 18. num.11. Auguſtin. quò venire, ſana membra oſtendebat, vulnera tegebat: quibus ſimilia habet Gregor. in expoſitione 2.Pſalmi Pœnitentialis.

Gloriabatur quidem Elias de zelo, quo zelatus fuerat pro Domino Deo exercituum,ſeque ſolum ſuperſtitem remanſiſſe dicit 3.Reg.19.Sed ſtatim 3.Reg.19. num.14. illius errorem corrigit Deus, dicens, Sup.n.18. ſeptem millia virorum remanſiſſe, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal. Mirum ſanè quod ſanctus Propheta prægrādem ſeruorum Dei numerum prorſus ignorauerit;vnde tanta inſipientia videatur abſcondita, & futura adhuc agnoſcēti?Nō aliunde ſanè, quam ex arrogantia, qua de ſe ſolo in Dei obſequio ſeruato gloriabatur, qua ſe tātum Dei cultorem iactabat: quod bene ibi proſequitur Rabbanus Maranſ.dicēs.Tanto Prophetæ

phetæ quid difficile fuit cognoſcere in hoc mundo famulos remanſiſſe Deo? Sed qui humilis etiam occulta Dei nouerat, elatus & aperta neſciebat. Hinc eſt quod voce Dei ad Eliam ſolum ſe æſtimantem dicitur: *Reliqui mihi ſeptem millia*, vt dum, non ſolum ſe remanſiſſe cognoſceret, elationis gloriam, quæ ei de ſingularitate ſurgebat, inclinaret, &c. Quæ maior igitur poteſt eſſe inſipientia, quàm ea, quæ & inſipientes reddit, vel ipſos Prophetas futura agnoſcentes, & abſcondita quæque penetrantes: hoc autem efficit elatio, & præſumptio etiam in ipſis virtutibus, & iuſtitiæ operationibus, vt in inſipientiam conuertatur.

Cauit Chriſtus Dominus, & prohibuit ne quis opus virtutis coram hominibus ad gloriam eorum aucupandam faceret, ſed pro vitanda gloriola abdita quæque loca, & ſecretiora laribula intraret, vt patet ex cap. 6. apud Matth. à princip. hoc totum verſat Chryſoſt. & vertit ad noſtrum argumentum homil. 11. ex variis in Matth. in med. vt oſtendat nullatenus nobis complacendum in virtutibus, aut de eis gloriandum, quod nobis magis nocet, quàm ſi ab aliis

Prou. 27. num. 2. videamur, iuxta illud Prou. 27. *Laudet te alienus, & non os tuũ.* Et formam humilitatis traditam à Chriſto Do-

Ioan. 5. num. 31. mino Ioann. 5. *Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum.* Quid facturi ſumus inquit Chryſoſt. qui non poſſumus nocte ſurgere, facere eleemoſynam, ne videamur ab hominibus? Interdiu poteſt ne fieri, vt non videatur homo faciens eleemoſynam? Tu te noli videri, & non videt te alius. Tu ad aucupandam laudem humanam hoc noli facere, & nullus te videt, ſed dic in corde tuo, dic Deo tuo. Dedimus tibi de tuo: quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, nihil habemus, quod non acceperimus. Et ſi accepimus, quid gloriamur, quaſi non acceperimus? Quod damus, ex donis tuis damus, non ex laboribus noſtris. Ipſe dediſti, vt demus, &c. Qui itaque ſe non commendat, laudabilis eſt ante Deum, & tunc propriæ virtutes nobis proderunt ad ſalutem, & proficient ad meritum; cum meminerimus, nullatenus inde gloriandum, ſed totam laudem, & gloriam Deo fore tribuendam. Quomodo verò laudabilis coram Domino erit, qui gloriatur de virtutibus propriis, ſic nec etiam ad Deum laudandum aptus inuenitur; nam nec laudem merebitur apud Deum, qui nec etiam Diuinas laudes ore ſumere poteſt; quod bene obſeruat Diuus Auguſt. lib. 50. homil. homil. 2. poſt med. ad illa verba Pſal. 49. *Peccatori dixit Deus: Vt quid enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?* Pſal. 49. num. 16. Vbi vult non ſolùm peccatorem reiiciendum à laude Dei, ſed & gloriantem de virtutibus ſuis. Sic verò habet. *Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.* Eccl. 15. num. 9. Si enim malè viuis, & bona dicis; non Deum laudas. Sed rurſus ſi cum cœperis bene viuere, meritis tuis tribuis, non Deum laudas. Nolo te eſſe latronem inſultantem Cruci Domini: ſed nec te illum volo eſſe iactantem merita ſua, & occultantem vulnera ſua. Si fueris iniquus, & perſeueras in illa iniquitate, non dico tibi, non prodeſt laus, ſed non me laudas, iſtam laudem non deputo. Rurſus ſi fueris quaſi iuſtus, ideſt humilis, & pius, & de iuſtitia inflatus inceſſeris, & alios in tua comparatione contempſeris, aut ſuperexulteris te tanquam glorians de meritis tuis, non me laudas. Nec ille me laudat, qui male viuit; nec ille me laudat, qui quaſi de ſuo bene viuit. Sed nunquid ille Phariſæus quaſi de ſuo talis erat, cum

Luc. 18. num. 11. cum diceret: *Gratias tibi ago, quia non ſum ſicut cæteri homines?* gratias Deo agebat ex eo, quod bonũ in ſe habebat. Quamuis ergo boni aliquid in te ſit, nõ ex te eſſe, quod bonum eſt, ſed à Deo te accepiſſe profitere. Tamen in eo ipſo, ſi te extuleris ſupra aliũ non habentem, elatus teneberis, nondum laudator meus eris. Non ergo laudat qui cum iã cœperit bene viuere, de ſuo putat eſſe, quod bene viuit, non acceptum à Deo. Ergo audite qui bene viuitis, audite qui male viuitis. Sic ille oſtẽdit ineptum pariter eſſe ad laudes Dei decantandas, & impiũ, qui malè viuit, & gloriantem in virtute ſua, qui bene viuit. Quid proinde meriti, aut laudis merebitur ille apud Deum, qui nec ad laudes Dei ſufficiens inuenitur?

Hinc eſt, quod ſicut ſuperius furẽ Diuinæ laudis, & gloriæ gloriantem in virtutibus diximus, ſic & propriarum perfectionum latrocinium patitur, qui eas ſibi arrogat; imò etſi alioqui perfectus videatur, imperfectiſſimus redditur dictæ arrogantiæ demerito. Quod totum aduertit Saluian. lib. 4. de Prouident. poſt med. vbi ait: Maxima accuſatrix hominum noxiorum eſt vſurpatrix innocentiæ arrogantia: inter multos ſiquidem eorumdem criminum reos nullus eſt criminoſior, quàm qui ſe putat non criminoſum. Itaque & nos hoc ſolum malis noſtris addere poſſumus, vt nos innoxios iudicemus, &c. Innoxium quidem, & iuſtum ſe prædicabat coram Domino Ezechias, cum alioqui peccator eſſet, vt patet ex noſtro Textu, cum ait. *Proieciſti poſt tergum tuũ omnia peccata mea.* Quid igitur gloriabatur de perfectione virtutis coram Domino? Hac tantum ratione bonis omnibus priuaretur, quod arrogãter ſe innoxium, & perfectum reputabat, & prædicabat; & cum potius cum timore, & tremore ſalutem ſuam operari deberet, ſecurus de propriis virtutibus ſuperbiebat, & præſumebat.

Dolet vtique Tertullian. quod de ſerpentis capite gemmæ eruerentur ad ornamentum mulierum in capitibus, cum potius tenerentur conterere, & conculcare capita ſerpentum, ſicut verè conculcauit Benedicta illa Mulier, vel per ſeipſam, vel per ſemen ſuum; ſic verò habet Tertullian. lib. de Cultu muliebri cap. 6. Aiunt de frontibus draconum gemmas erui, ſicut in piſcium cerebris lapidoſitas quædam eſt: hoc ergo deerit Chriſtianæ, vt de ſerpente cultior fiat? Sic calcabit diaboli caput, dum de capite eius ceruicibus ſuis, aut ipſi capiti ornamenta ſtruit? Sic ille carpit earum capita, quæ ornabantur gemmis erutis ex capitibus ſerpentum. Nihil magis intendit ſerpens antiquus, quàm nobis ſuadere, vt de virtutibus gloriemur, & ſuperbiamus, capútque erigamus de nobis præſumendo; quod patet ex Geneſ. 4. *Nónne ſi bene egeris recipies?* *Geneſ. 4. num. 7.* Vbi in Hebr. eſt Seth à naſa, quod multa ſignificat, tamen inter alia ſæpe ſignificat eleuare, ſicut aduertit Oleaſt. & ita tranſtulit Arias Montan Superbire, ac præſumptuoſe ſentire, & euaneſcere, vt Numer. 16. *Cur eleuamini ſuper populum Domini?* *Num. 16. num. 3.* Atque adeo ſenſus eſt. Nónne ſi bene egeris, eleuaberis? Et ita ferè tranſtulit Montanus. Tam certa enim adeſt ſuperbia, & præſumptio in operibus iuſtitiæ, nam ſicut dixit Auguſtin. cætera vitia in malefactis gaudent, ſuperbia in benefactis, magiſtérque & ſuaſor ſuperbiæ diabolicus ſerpens ſtatim obrepit, & mediis virtutibus ſeſe interſerit, vt in elationem, & arrogantiam inducat.

Obuius proceſſit Melchiſedech *Hebr. 7. num. 1.* Abrahæ regreſſo à cæde Regũ; aduertit autẽ Salmeron ideo occurriſſe victori,

ctori, ac triumphatori, vt Abraham agnoſceret per quem victor euaſerit, & ei ſoli, non ſibi gloriam tribueret: nihil enim tam ſedulò obſeruare debent viri iuſti, quàm ne appetitus aliquis gloriæ poſt patratum illuſtre virtutis opus ſubrepat; nititur ſiquidem callidus inimicus arrogantiam ſtatim ſuggerere, quod bene aduertit Nazianz. Orat. 7. ad med. vbi miſeriam noſtram deplorat, qui in mediis virtutibus, & operibus ad vitã mortem incurrimus. Sic verò habet: Sæpe gratia ipſa (vt quod omnium malorum noſtrorum miſerrimum eſt, maximeque mirandum, dicam) faſtum nobis, & eleuationem parit, ſicque vt à Deo, ad quem, nõ vt decuit, acceſſimus, exturbet, ac deiiciat, atque ita dum extollimur, corruamus: vt fiat ſupra modum peccans peccatum, nimirum per id, quod bonũ eſt necem mihi afferens. Hęc ſunt, quæ ego metuens, acerbitate, ac mœſtitia impletus ſum, eodemque modo affectus, quo pueri ad fulgura, ex quorum ſpectaculo coniunctam cum admiratione, ac ſtupore voluptatem capiunt. Spiritum enim ſimul, & amaui, & extimui, &c. Et ſanè diligenda, inquirenda, & poſtulanda eſt Diuina gratia, ſimul tamen timenda, ne inde anſam gloriãdi arripiamus, cùm medijs ipſis virtutibus, quaſi in herbis lateat anguis, imò ſerpens decipiens, & in arrogantiã inducens; vnde gratia, quę à Deo nobis ad vitam, & meritum data eſt, in mortem, & venenũ nobis conuertitur; ideoque Aug. in
Pſalm. 7. num. 6. Pſal. 7. ad illa verba: *Gloriam meam in puluerem deducat*, ait: Qui bene didicit, vel expertus eſt vitiorum ſuperãdorum gradus intelligit hoc vitium inanis gloriæ, vel ſolum, vel maximè cauendũ eſſe perfectis, &c. Proinde caput ſerpentis hac in re conculcandum eſt, & quæ ex rectis operibus naſcitur præſumptio conculcanda.

Hinc enim eſt, quod ſeruos ſuos alioqui perfectos humiliat Deus, ne in ſuperbiã efferãtur. Quis non miretur tot mirabiliũ patratorem Eliam impauidum vtique ad pręſentiam armatorum militum ſemel, & iterum ad ipſum miſſorũ, quique Prophetas 7. Reg. 19.
Baal ſtrenuus occidit, vnam tamen mulierẽ vſque adeo pauere, vt fugam arripiat, imò & animæ ſuæ petat vt moriatur? Hoc totũ ideò factum eſt diuinitus, ne ipſe de ſe ſuperbè præſumeret, quin potiùs propriam recognoſcens imbecillitatem deprimeretur, & humiliaretur. Sic enim habet Theodoret. ibi q. 47. Cur cùm tantas habeat vires ſolam timuit Iezabelem Elias: Quoniam non ſolùm erat Propheta, ſed etiam homo, & alioqui timor erat Diuinæ diſpẽſationis. Nam ne miraculi magnitudo eius ſpiritus nimis attolleret, conceſſit gratia naturæ, vt timorem ſuſciperet, vt ſuam agnoſceret imbecillitatem. Similia prorſus ſunt, quę ibi habet Rabanus. Nouit vtique Deus periculoſam eſſe virtutis excellentiam, arrogantiæque proximam, habet enim ſe huiuſmodi perfectio inſtar terrenarum facultatũ, ac diuitiarum; ſicut enim non tam facilè paupertati adhæret arrogantia, & ſuperbia, ſicut diuitiis, & potẽtiæ; quod elegãter proſequitur Philo de Charitate: Sic & pręſumptio ſpiritus non tam petit imperfectum, & ſceleſtum peccatorem, quàm ſpiritualem, & virtutis ſectatorem. Proinde Deus, qui nouit huiuſmodi periculum, & pleroſque ad ima decidere, dum excelſa, ad quæ aſcenderant, contemplantur, proprię vilitatis pondere deiicit, & deprimit, ne omnino intereant. Nouerant vtique ſodales Sponſæ ipſam cãdidam, & pulcherrimam, poſtea verò mirabantur eam iam nigram redditam, quibus ipſa reſpõdit Cantic. 1. *Nolite me conſiderare* (idest Cant. 1. num. 6.
mirari) *quod fuſca ſim, quia decolo-*

 rauit

rauit me Sol; quod D. Bernard. ſerm. 28. in Cantic. in fin. ſic explicat. Decolorauit me Sol, ſui nimirum comparatione ſplendoris, dum appropians illi, ex eo me obſcuram deprehendo, nigram inuenio, fœdam deſpicio, &c. Decolorauit vtique eam Sol iuſtitiæ, vt omnem prorſus ſe iactandi, & efferendi occaſionem auferret, ſicuti facere conſueuit cum ſuis, quos deprimit, ne in propriam ruinam eleuentur. Clarius adhuc locutus eſt in noſtrum argumentum Placidus Nigidus dicens: Decolorauit me Sol. Communes quaſdam rationes me ſubire faciens iuſto iudicio, & per eas ad humilitatem, & humiliationem inuitans. Sic vtriq; pulchras, perfectáſque animas ipſemet Diuinus Sponſus, & Sol torue intuetur, ac deſpicit, ſicut habent L X X. Alij vt Aquila, Theodot. comburit, ac torrefacit: ne gloriantes de ſpirituali pulchritudine eam amittant, ſed ſe nigras agnoſcentes humilientur, ac caput ſuperbientis draconis conterant, & conculcent.

Hinc iam liquet agnoſcere imperfectionem Ezechiæ, dum ſe perfectum arbitratur, & prædicat coram Deo, cui omnis arrogantia admodum diſplicet, & humilitas ſummè placet; proindéque tum illi placuit Deus, cum ſe peccatorem confitetur, dicens: *Proiecisti poſt tergum tuum omnia peccata mea*; qua in re nos ipſum imitari debemus, vt dimiſſa nobis à Deo peccata gratulemur, noſque peccatores, & ſceleratos confiteamur potius, quàm iuſtos, vt veram iuſtitiam poſſimus à Deo impetrare, & impetratam conſeruare.

* * *

ANNOTATIO II.

Bona, quæ facimus, reijcienda poſt terga, ob oculos verò peccata ferenda; quod totum monet Deus, dum peccata noſtra poſt tergum reijcit.

Poſtquam hucuſque oſtendimus qualiter nobis noceat præſumptio, & elatio in operationibus virtutum, quantáque humilitate opus ſit, ne illarum meritum, & coronam amittamus, ſupereſt, vt in præſenti proſequamur, quanam ratione occurrendum erit arrogantiæ innatæ virtutibus, & amplectenda humilitas virtutum cuſtos. Id igitur non aliunde melius eliciemus, quàm ex eo, quod Deus propterea peccata noſtra poſt tergum proiicit, docens nos ea perpetuo habere præ oculis, vt lugeamus, & caueamus; at è contra virtutes, & ſi quid rectè gerimus, id poſt tergum abiiciendum, & omnino tradendum obliuioni, & deſpectui habendum; quod optimè proſequitur Auguſt. lib. 50. homil. homil. 2. ad med. vbi ait: Qui de animæ ſuæ ſalute attentius cogitant, bona, quæcumque fecerint, poſt dorſum proiiciunt; mala autem, quæcumque ſurrepſerint, ante oculos ponunt: & dum de ipſis in præſenti ſeculo erubeſcunt, & vulnera curare, & mortua ſuſcitare, & ſordida abluere, tota fidei deuotione contendunt: cum in die ante tribunal Chriſti venerint, mala, quæ ante faciem ſuam poſuerunt, & bonis operibus redempta ſunt, auferentur: bona, quæ propter vanitatem poſt dorſum proiecerint, ante oculos collocabuntur.

cabuntur. Veniet Dominus Deus noſter,& non ſilebit, & tunc arguet, quando correctionis locus non erit.
Pſal.94. num.21. *Statuam te*,inquit Pſal.94. *ante faciem tuam.* Modo ergo quiſquis talis es, fac quod tibi minatur Dominus facere: tolle te de dorſo tuo, vbi te videre non vis, diſſimulans à factis tuis,& conſtitue te ante te. Aſcende tribunal mentis tuæ. Eſto tibi iudex: torqueat te timor, erumpat confeſ-
Pſal.50. num.3. ſio;dic Deo tuo: *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & delictum meum ante me eſt ſemper*; quod erat poſt te, fiet ante te,& cùm factum fuerit ante te,puniatur à te,ne tu ipſe poſtea à Deo iudice fias ante te,& non ſit quò fugias à te.

Rem illam magnam, & penitus præ perfectione ſua innominatam, quam fecit Abraham, dum iuſſus filiuum ſuum immolare, feſtinauit propria manu iugulare, quod nunquam ſatis laudant Sancti Patres, voluit quidem ipſe, vt Deus videret, vnde Geneſ. 22. appellauit nomen
Gen.22. num.14. loci illius, *Dominus videbit.* Vbi Hebræ. Chaldæus,& Perer. Dictus eſt, inquiunt, mons hic,Dominus videt, quia Dominus in hoc monte vidit afflictionem, obedientiam, & ſacrificium Abrahæ, illudque acceptauit. At ipſe factum celebre poſt terga reiecit, dum poſt terga teſtes, qui poſſent adeſſe, reliquit, dicens: *Expectate hic cum aſino: Ego, & puer illuc vſque properantes*, &c. Quod bene expendit Philo libr. de Abraham poſt med. vbi explodit rationes alias,quibus fortaſſis ducti aliqui parentes proprios filios immolarunt, & inter cætera ſic ait:At laudis apud vulgum patandæ cupidine ad hoc facinus concitatus eſt? At quæ laus captabatur in ſolitudine, vbi nemo erat applauſurus: data opera,longè à tergo relictis etiam duobus famulis, ne ſe coram teſtibus oſtentare videretur? Sic ille oſtendit Abrahamum inſigne illud opus, quod præſtare intendebat,poſt ſe reieciſſe, cùm teſtes remouet, ac poſt ſe remanere præcipit, ne aliqua ex tanto facto inanis gloria ſubreperet; vbi minimè omittenda ſunt, quæ præclarè ſcripſit Seneca longiſſima illa Epiſt. 95. in fin. vbi oſtendit veram virtutem abſtrahendam eſſe à cœtu hominum, quos ambitio, & vana gloria quærit, cuiuſque laude fucata virtus delectatur, ita vt remotis teſtibus, nemo ad aliquid magnum operandum accingatur. Inducenda, inquit ille, eſt in occupatum locum virtus, quæ nos à populo, cui nimis credimus, ſeparet, ac ſynceris opinionibus reddat. Hæc eſt enim ſapientia, in naturam conuerti, & eò reſtitui, vnde publicus error expulerit. Magna pars ſanitatis eſt hortatores inſaniæ reliquiſſe, & ex iſto cœtu inuicem noxio procul abiiſſe. Hoc vt eſſe verum ſcias,aſpice quanto aliter vnuſquiſque populo viuat, aliter ſibi. Non eſt per ſe magiſtra ſolitudo innocentiæ, nec frugalitatem docent rura, ſed vbi teſtis, ac ſpectator abſceſſit, vitia ſubſidunt, quorum monſtrari, & conſpici fructus eſt. Quis eam,quam nulli oſtenderet,induit purpuram? Quis poſuit ſecretam in auro dapem? Nemo oculis ſuis lautus eſt, nec paucorum quidem,& familiarium, ſed apparatu vitiorum ſuorum pro modo turbæ aſpectantis expandit. Itaque irritamentum eſt omnium, in quæ inſanimus,admirator, & conſcius:ambitio, & luxuria, & impotentia ſcenam deſiderant; ſanabis iſta, ſi abſconderis.Itaque ſi in medio vrbium fremitu collocati ſumus, ſtet ad latus monitor, & contra laudatores ingentium patrimoniorum laudet paruo diuitem, & vſu opes metientem. Contra illos, qui gratiam, ac

Vvv 2 poten

potentiam attollunt, otium ipſe ſuſpiciat traditum literis, & animum ab externis ad ſua reuerſum,&c. Rectè hac in re loquutus eſt Epictetus in Enchiridio cap. 28. dicens: Satis tibi ſit in omnibus philoſophum te eſſe; ſi autem videri etiam vis, tibi ipſi videare,& ſatis eſt,&c. Vbi bene operantem remittit ad ipſum, non vt glorietur, ſed vt gloriam ab aliis prouenientem omnino effugiat. Melius quidem Author operis imperfecti in Matth. homil. 19. poſt med. oſtendit quantas vires habeat vana gloria ad exercenda opera virtutum, vt inde eliciat vitandam omnino eſſe huiuſmodi vanitatem. Multam dat, inquit, virtutem homini ad laborandum concupiſcentia vanæ gloriæ; & ſi cum indulgentia poſſum dicere, maiorem dat virtutem homini hipocritæ concupiſcentia vanæ gloriæ, quàm fidelibus ſpes Regni cœleſtis; proinde accuratè vitanda quælibet glorìandi occaſio, quæ veræ virtuti opponitur, admodumque officit.

Magna apud Phariſæos inerat vanæ gloriæ auiditas, ſicut ipſe Chriſtus Dominus proprio ore teſtatus eſt, dicens Matth. 23. *Omnia opera ſua faciunt, vt videantur ab hominibus; dilatant enim phylacteria, magnificant fimbrias, amant primos accubitus, ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi*,&c. His ſimiles dixerim, qui opera ſua exponunt, & in conſpectu hominum faciunt ad eorum laudem aucupandam; ideóque Hieronym. in dictum cap. Matth. ait: Quicumque ita facit quodlibet, vt videatur ab hominibus, & Scriba, & Phariſæus eſt, &c. Quæ fuit ratio cur Nazianz. maximè commendauerit Patrem ſuum quod eleemoſynas vxori largiendas commiſerit, ne ſi per ſe eas faceret, aliquod vanitatis veſtigium appareret; ſic enim habet Orat.

Matt. 23. num. 5.

19. ad med. Huic (ſcilicet vxori) totas largitionis habenas ille permiſerat, quæ res, mea quidem ſententia, omni exemplo præſtantior eſt; nam animi quidem in pecuniis magnitudinem apud alios quoque facile reperire eſt, ſiue ea ſpectes, quæ in publicas, & vrbanas ambitiones perdite effunduntur, ſiue quæ Deo per pauperes fœnori dantur; ſolæque iis, qui eas expendunt, reconduntur: at qui gloriam ex ea re collectam conteſſerit, haud ita facilè reperiemus. Permulti ſiquidē ad ſumptus promptо animo faciendos ſola honoris cupiditate ducuntur; vbi autem largitio arbitris caret, ibi quoque largitio langueſcit, & obtunditur. Cum ergo hoc ita ſe habeat, támque innatus ſit homini gloriæ,& laudis appetitus, ille profectò veram animi ſui teſtatur virtutem, qui quod rectè, aut laudabile operatur, poſt terga remittens deſpicit, ne de illo glorietur; oculoſque,& mentem in ſolum Deum dirigens, ab eo tantùm laudem, & coronam quærit; laudes verò hominum, ipſorumque conſpectum omnino effugit, ſicut feciſſe Abrahamum diximus, dum teſtes futuri ſacrificij poſt ſe reliquit, & vlterius ad videntem Deum progreſſus eſt.

Videndus in hanc ſententiam eſt Philo lib. quod deterior potiori inſidiari ſoleat non longè à princip. vbi errare prorſus oſtendit eum, qui in via virtutis, dum rectè operatur, aliqua laudis cupiditate effertur, & extollitur; idque figuratum eſſe vult in eo, quod dicat ſacra Scriptura Gen. 37. *Inuenit eum* (ſcilicet Ioſeph) *vir errantem in agro*. Declarans, inquit ille, quod non labor per ſe, verùm coniunctus cum arte res bona ſit. Ergo ſi videris aliquem cibos, potuſque ſerius accipientem, aut lauacrum; vnctionemque recuſantem, aut

Gen. 37. num. 15.

aut negligentem operimenta corporis, aut humi cubantem, malovè tecto vtentem,& poſteà placentem ob hanc temperantiam, miſeratus eius errorem oſtende veram viam temperantiæ, nam quæ hactenus excreuit, inutiles vexationes ſunt, fame, aliiſque afflictionibus,& corpus opprimentes,& animam. Sic Philo errare prorſus oſtendit, & ſe penitùs perdere illum, qui ſibi ob virtutum operationes complacet, eáſque præ oculis habet, vt de illis arroganter præſumat. Vbi recolenda eſt doctrina Chryſoſt.homil.5.in Geneſ.in fin. cum petita ſimilitudine ſeruorum ludentium coram Regibus terræ, aperit, & illuſtrat quid facere debeamus,vt Regi Regum placeamus. Non vides,inquit, in equotum ludis quomodo hi, qui equos agitant,non aduertunt plauſum populi aſſidentis,& celebrantis,neque ex eo plauſu voluptatem capiunt,ſed ad vnum ſolum ſpectãt Regem, in medio ſedentem, & ad nutum illius attendentes,totam multitudinem deſpiciunt, & tunc ſolùm omnino extolluntur, cùm ille eos coronauerit. Hos igitur & tu imitaberis,non magni momenti facito hominum famam, neque propter eam exerceas virtutem, ſed à iuſto Iudice ſententiam expecta, & ad illius nutum contentus eſto; *is*, qui vt ab hominibus gloriam venetur, quid boni operatur? Satis hîc retributionis accipit, & alibi nihil accipiet præmiorum. Contrà ſi propter hoc ſolum operemur ſpiritale aliquod bonum,vt placeamus oculo illi ſoli,qui ſopiri neſcit,& cui nuda, & aperta ſunt omnia, theſaurus noſter indeprædabilis, & incorruptæ retributiones, & ſuauis expectatio manebunt,&c.

Virtus, inquit Plinius lib.1.Epiſt. 22. nihil ad oſtentationem, omnia ad cõſcientiam refert, rectéque facti non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit,&c. Ageſilaus Lacedæmoniorum Rex, cum mortem obiret in portu,qui Menelai dicitur, teſte Plutarch.in eius vita,ſeriò mandauit his, qui aderant, ne quam vel ſtatuam, vel imaginem in ſuum honorem erigerent, inquiens: Si quod præclarum facinus geſſi, hoc erit monimentum mei; ſin minus, ne omnes quidem ſtatuæ, cum ſint vilium, ac nullius rei opificum opera,&c.Bene Socrates apud Stobęum. Inanes vtres ventus inflat; ſic ſtultos homines opinio.Videndus Plutarch. lib. de Profectu morum, vbi inter alia ait:Spicæ,quæ ob leuitatem ſurſum tendunt, inanes eſſe creduntur ita Philoſophaſtri quidam vani,nihil habentes ponderis, aut grauitatis, elato ſunt animo,& in habitu,inceſſu, vultúque nihil,præter merum faſtum aliorúmque præ ſe contemptum produnt. Agricolis iucundum eſt videre ſpicas inclinatas ad terram, & nutantes,&c. Et iterum eodem lib. Quemadmodum ex vaſis liquorem aliquem recipientibus aër inanis expellitur, ſic qui in philoſophiæ ſtudiis veris implentur bonis, faſtum exuunt,&c.

Manna cœlitus datum ſi ad ſolem proponebatur, euaneſcebat, ad ignẽ verò applicatum conſeruabatur,iuxta illud Sapient. 16. *Ab igni non poterat exterminari, ſtatim ab exiguo radio ſolis calefactum tabeſcebat*; quod ad rem præſentem ſic conuertit Author Coſmopeiæ fol.102. dicens: Opera, quæ per cœleſtem gratiam fiunt, ſi ſoli huius mundi apponantur, ita vt eius gloriam per eam captare voluerimus,tunc omnis amittitur fructus; ſi autem ad ignem Diuini amoris applicentur, omnia ei referendo, tunc certè progreſſus multos faciemus, Sic ille oſtendit vitandos oculos mundi,& occultanda bona opera *Sap. 16. num.17.*

noſtra, ne inutilia per eorum complacentiam,& gloriam reddantur.

Aderant quidem turbæ ſequentes Chriſtum Dominum, quas mirabiliter pauit, imò & ſaturauit de quinque panibus, & duobus piſcibus;editurus verò miraculum oculos à panibus,quos multiplicaturus erat, & à multitudine eleuat, ac in Cœlum coniicit, facto docens nullatenus ob oculos proponenda eſſe opera præclara, quæ gerimus, ſed totam mentem, animiſque oculos ad Deum referendos,illius agnoſcentes potentiam,gratiam, & virtutem;qua adiuti ea operamur. Prædictum ergo miraculum pertractans Chryſoſt. homil. 41. in Ioan. in med. ait: Quid tandem, cùm ſanaturus eſſet Paralyticum, cùm ſuſcitaturus mortuum, cùm maris ſedaturus tempeſtatem non agit gratias, hic agit? Multitudo magna aderat, quam perſuaderi oportebat Diuina id fieri voluntate. Quamobrem cùm ſolus facit ſigna, nihil eiuſmodi dicit;præſente autem multitudine,ne Deo, & Patri aduerſari putaretur, gratias agendo omnem penitus aufert ſuſpicionem,&c. Occurrendum vtique elationi, & poſtponenda,quæ recta facimus,maximè cùm teſtes adſunt, vt tota gloria, & laus, in primum totius virtutis fontem refundantur, ad quem ſi oculos conuertamus, ita abſorbebimur ab illa luce, vt iterum ad nos ipſos conuerſi minimè nos, noſtráque intueri poſſimus; nam ſicut dixit Nazianz. Orat.7. antè med. Deus aliis quidem lux, aliis ignis eſt, &c. Imperfectis quidem ignis conſumens eſt, imperfecta quæque abſumens, & deuorans; perfectis verò lux inacceſſibilis quoſque perſtringens oculos, ne apud ſeipſos quid imperfectum intueri,& contemplari valeant. Minimè itaque debemus gloriari de operibus virtutum,neque eorum laudem vſurpare, aut in propriam elationem ante oculos gerere,ſed ſicut Deus peccata noſtra poſt terga reiicit;ita & nos debemus quęcumque rectè operamur poſt terga reiicere, quæ autem mala commiſimus ante oculos noſtros verſare.

Ioan. 6. num. 11.

Inculcauit hoc Chriſtus Dominus Matth.6.cum dixit. *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis corã hominibus, vt videamini ab eis:alioquin mercedem non habebitis apud Patrẽ veſtrum. Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis,receperũt mercedem ſuam.* Quem locum optimè verſat Auguſt. ſer.59. de tempore poſt med. in hunc modum. Cauete iuſtitiam veſtram facere coram hominibus, ideſt, hoc animo iuſtè viuere, & ibi conſtituere bonum veſtrum,vt vos videant homines. Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum:non ſi ab hominibus videamini, ſed ſi propterea iuſtè viuatis, vt ab hominibus videamini. Nam & Apoſtolus dicit Galat. 1. *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem,* cum alio loco dicat:*ſicut & ego omnibus per omnia placeo*, 1. Corinth. 10. omnem curam rerum præſentium amouet, & attentos tantùm eſſe in ſpe futuri iubet; neque ſectari, vel hominum fauorem oſtentatione bonitatis, vel iactantiam Religionis orationis publicæ copia, ſed intra conſcientiam fidei fructum boni operis continendum, quia humanæ laudis ſectatio tam tantùm, quam ab hominibus expectat, mercedem ſit receptura. Non itaque virtus, ſed cauſa virtutis apud Deum mercedem habet. Signanter autem dicit. *Receperunt mercedem ſuam,* hoc eſt, non Dei, ſed ſuam; laudari enim ſunt ab hominibus, quorum cauſa exercuere virtutes. Te autem faciẽte eleemoſynam, neſciat

Matth. 6. num. 1.

Galat. 1. num. 10.

1 Cor. 10. num. 33.

neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua. In dextera intelligitur amor Dei, in ſiniſtra vanitas, vel cupiditas mundi. Si pro humana laude dederis eleemoſynam, totum eſt ſiniſtra; ſi verò pro remiſſione peccatorum, totum dextera facit. Quid eſt ergo, neſciat ſiniſtra quid faciat dextera, niſi quod facit Dei amor, non corrumpat inanitas, vel cupiditas mundi? Multi faciunt eleemoſynam, & intus non faciunt; qui vel ambitione, vel alicuius rei temporalis gratia miſericordes volunt videri; *& Pater tuus, qui videt in abſconſo, reddet tibi.* Rectiſſimè omnino, & veriſſimè. Si enim præmiũ ab eo expectas, qui cõſcientiæ inſpector eſt, ſufficiat tibi ad promerendum Deum ipſa conſcientia. Neque ab hominibus videri nefas eſt, ſed ideo hæc agere vt videaris, & fructus in eis expectetur placendi hominibus. Sic Auguſt. ex Chriſti doctrina docet quomodo vitanda ſit hominũ laus, & oculus animæ noſtræ, ideſt intentio, in Deum collocandus, vt illi ſoli placere velimus, nõ nobis, aut hominibus. Quam doctrinam iterum explicat ſer. 60. de tempore poſt princip. vbi duo loca, quæ videntur oppoſita conciliat, primum quidem ex Matth. 6. iam allatum: *Attendite ne iuſtitiam veſtram*; alterum ex Matth. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videantur opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Ait ergo Auguſt. Non ſibi ipſe Dominus in Euangelica lectione contrarius eſſe poteſt; nam quia eleemoſynam & occultè fieri ipſe dixit, & publicè ipſe admonuit, vt ſibi præcepta eius non videantur eſſe contraria, intellectum ſobrium quærit. Qui enim ideo facit eleemoſynam, vt ab hominibus ſe laudari deſideret, etiamſi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemoſynam pro ſolo amore Dei facit, vt ad opus bonum illum reliqui imitentur, & non ipſe, ſed Dominus collaudatur, etiamſi publicè faciat eleeſymonam, abſconsè facit, quia pro eleemoſyna illa non hoc, quod videtur, ſed quod non videtur deſiderat, nec ab hominibus laudem, ſed mercedem à Deo optat accipere. Cum enim ipſe Dominus dicat. *Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris ieiunans hominibus.* Ergo contra Chriſti præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus? Et in hoc ſenſu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia, vel pro miſericordia Diuina ieiunet; & vnuſquiſque interroget conſcientiam ſuam, & ſi pro ſolo Deo facit eleemoſynam, ſecurus, & publicè faciat, vt quicumque viderint, imitentur. Quid eſt ergo, *Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua*, niſi quod facit amor Dei, non corrumpat, aut perdat vanitas, vel cupiditas mundi? Nam ſi hoc aliquis ſecundum literam impleri poſſe credit, quid faciet, ſi ei manus dextera doluerit?

Matth. 6. num. 1. *Matth. 5. num. 16.* *Matth. 6. num. 17.*

Vnde conſtat minimè nos debere gloriari de virtutum operibus, eorúmve laudem vſurpare, ac ea ante oculos gerere, imò ſicut Deus peccata noſtra poſt terga reiicit, vt abſoluat, ſic & nos, vt tantum debitum ſupremo Domino ſoluamus, quæcumque rectè operamur, poſt terga debemus reiicere; quæ autem mala commiſimus coram nobis iugiter verſare, imò, & ante oculos omnium proponere, vt de illis erubeſcamus, & per talem verecundiam corrigamur, quod expendit Auguſt. lib. de vera, & falſa pœnitentia cap. 10. in princip. in lepróſis, quos iuſſit Sacerdotes conuenire, dicens: *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus.* Luc. 17. Docens, inquit Auguſt. corporali præ- *Luc. 17. num. 14.*

ſentia

ſentia confitenda peccata, non per nuntium, non per ſcripta manifeſtanda. Dixit enim, ora monſtrate, & omnes, non vnus pro omnibus. Non alium ſtatuatis nuntium, ſed qui per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis. Erubeſcentia enim ipſa partem habet remiſſionis; ex miſericordia enim hoc præcepit Dominus, vt neminē pœniteret in occulto. Multum enim ſatisfactionis obtulit, qui erubeſcentiæ dominás nihil eorum, quæ cōmiſit, nuntio Dei denegauit. Deus enim miſericors, & iuſtus eſt, ſicut conſeruat miſericordiam in iuſtitia, ita & iuſtitiam in miſericordia. Opus enim eſt miſericordiæ peccanti peccata dimittere. Sed oportet vt iuſtus miſereatur iuſtè. Oportet enim vt non ſolùm quid, ſed in quo doleat, conſideret, ſi dignus eſt, non dico iuſtitia, ſed miſericordia. Sed dignus eſt miſericordia, qui ſpiritali labore petit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubeſcentiam; & quoniam verecundia magna eſt pœna, qui erubeſcit proximo, fit dignus miſericordia. Et cap. 13. ſtatim poſt princip. ait: Semper doleat, ſemper coram Domino, ante quem peccauit, erubeſcat, dolorem cum vita finiat.

Hæc eſt ratio, cur Deus poſuerit Adamum poſt peccatum è regione Paradiſi, ſicut in alio ſenſu iam ſuperiùs aduertimus, & ad rem noſtram ponderat Theodoret. q 40. in Geneſ. Vt priſtinam vitam, inquit Theodoret. dolore catentem in memoriam reuocans odio proſequeretur peccatum, tanquam authorem laborioſæ vitæ, &c. Idémque fuit proponere ante oculos Adamo paradiſum, atque velle vt perpetuò peccatū ſuum contemplaretur, & coram ſe haberet. In quam ſententiam facit, quod eleganter notauit Beda in lib. 2. Reg. cum ponderat verba illa. *Porrò Saül, & viri Iſraël venerunt in vallem Therebinthi.* Therebinthus, inquit ille, arbor eſt lacrymas, & reſinam præſtantiſſimam manans, quæ diſſoluta quæque coniungit, & ſciſſa cōglutinat: talis autem eſt ea anima, à cuius memoria nunquā excidit vetus peccatum; ſe enim adglutinat, & coniungit Deo, ne vlteriora adhuc incurrat ſcelera. In quam ſententiam etiam facit Hugo, cùm exponit verba illa Pſal. 106. *Dicant qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici.* Vbi docet eos, quibus à Deo ſunt remiſſa peccata, adhuc ea debere dicere, & referre Domino, recognoſcendo veniam impetratam Diuina miſericordia, ac liberalitate conceſſam, quaſi non ſatis ſit ſemel ea dicere, & confiteri, ſed iugiter adhuc poſt veniam Deo ſint referenda, & confitenda; quod etiam docet Gregor. in Pſal. 37. *Iniquitatem meam annuntiabo.* Veræ humilitatis, inquit, teſtimonia ſunt & iniquitatem ſuam quemque cognoſcere, & cognitam voce confeſſionis nuntiare, & nuntiatam pœnitentiæ ſatisfactione delere. Videndus idem Gregor. in 1. Reg. cap. 14. vbi dicit nullatenus minuenda peccata quibuſdam vocibus, ſed vt magna pronuntianda. Quod etiam proſequitur Cyrill. lib. 3. in Leuit. cùm ponderat verba illa: *Pronuntiet peccatum, quod peccauit.* Addit vero Dauid: *cogitabo pro peccato meo.* Vbi Hieron. *Sollicitus ero.* Auguſt. *Curam geram.* Vbi, vt vides, de futuro loquitur, & pollicetur Dauid ſe ſemper ſollicitum fore de peccatis ſuis etiam dimiſſis, ne vnquam illorum obliuionem ſubeat, qui alibi dicit peccatum ſuum ſemper coram ſe habere. Multum ſiquidem prodeſt peccatoribus (inquit Hieronym. tractans illud Ezech. 16. *Fili hominis notas fac Hieruſalem abominationes ſuas*) ſcire quid fecerint.

1. Reg. 17. num. 1.

Pſal. 106. num. 2.

Pſal. 37. num. 19.

Ezechiel. 16. nu. 2.

Optima

Optima ſunt, quæ habet Euſeb. Emiſſen.hom.de Pœnit.Niniuitar.in fin. vbi ait: Beatus, qui hic mala ſua deflere, qui hic debita ſua feſtinet euoluere:& innocentiam, quam iam non poteſt reparare per baptiſmum, recuperare ſtudeat per ſummum pœnitentiæ fructum. Qui placiturus eſt Deo,ipſe ſibi diſplicet,ipſe ſibi quodammodo ſub priuatæ cognitionis ſententia & teſtis,& accuſator,& iudex eſt. Sed ad tales meritò ipſe Dominus loquitur: *Non iudicabo bis in idipſum*, ideſt, quod tu in te ſeuerus agnoſcis, ego propitius ignoſcam: quod tu triſtis accuſas,ego lætus abſoluam:quod tu recordaris in publicum, ego obliuiſcar in æternum. Et quia per pœnitentiam tuã præueniſti ſententiam meam, recondam gladiũ meũ,ac me quidem ad remunerationum tempora reſeruabo.Ergo chariſſimi vnuſquiſq; reſpiciens ſe, arguat intra ſe geſta improba,& ante ſe cõſtituat peccata ſua,pronuntians cum Propheta; *& delictum meum contra me eſt ſemper.* Ante vos ſit, vt contra vos eſſe non poſſit.Illud cõuerſatio obliuiſcatur, vt compunctio recordetur. Ita illud reatus cõfeſſionis oſtendat, vt virtus ſatisfactionis abſcondat.Ita viuat in conſcientia, vt moriatur in vita.Sic ille ſermonem claudit.

Facit in rem præſentem Gregor. 2.Mor.c.22.poſt med.vbi interpretatur verba illa Chriſti Domini Ioan.9. *In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident,videant,& qui vident, cæci fiant.* Quorum verborum ſenſum vult eſſe,quod Chriſtus Dominus ad hoc venit in mundum, vt proiiciens poſt terga noſtra peccata, ea nobis proponeret,qui eũ ſequimur,ac proinde iudicium de nobis peccantibus faciamus dolendo,lugẽdo, & iugiter pœnitendo; inde enim fiet,vt qui in tenebris,& vmbra mortis ſedebamus poſt peccatũ,iam deinceps in lumine Dei noſtri ambulemus, & ſemitas iniquitatis contemplãdo melius poſt ſemitas Dei noſtri ad Patriam pergamus,longè aliter autẽ eueniet iis,qui de ſe præſumentes Diuinũ ducatum reſpuunt,confidentes in iuſtitia propria.Hoc autem adumbratum vult in columna ducente filios Iſraël de Ægypto,quæ ſequentibus illã lucidum monſtrabat iter,& ſplendentem proponebat viã; ſic ergo habet de Chriſto loquẽs.Saluandis ſe peccatoribus dedit: dumq́, eos,qui ſibi iuſti videbantur,deſeruit. hos,qui ſe iniuſtos & fatebantur,& nouerant,aſſumpſit. Hinc ipſe in Euangelio dicit: *Ego in iudicium veni in hunc mundũ,vt qui non vident,videant,& qui vident,cæci fiant.* Hinc & colũna nubis,quæ in eremo populũ præibat,ſplendore ignis non in die,ſed in nocte radiabat: quia videlicet Redemptor videtur ſuæ conuerſationis exemplo,ducatũ ſequentibus præſtans, de iuſtitia ſua confidentibus, nulla luce claruit:peccatorũ verò ſuorũ tenebras agnoſcẽtibus, ignẽ ſui amoris infulſit. Sic ille oſtẽdit quomodo qui poſt ſe nos abire præcepit,qui etiã peccata noſtra poſt terga abiecit, ea nobis proponat ſequentibus ſe, vt agnoſcentes doleamus,& lugeamus,diuinitúſq; ab ipſo illuſtremur pro cõprehendenda terra promiſſa æterna ſcilicet beatitudine.

Eſt aptus in hanc ſententiam locus ille Numer.21. vbi mittens Deus ob murmur populi igniros ſerpentes;in medelam morſorũ iuſſit fieri ſerpentem ęneũ,& poni pro ſigno,quẽ cùm percuſſi aſpicerent,ſanabantur:quod ad rem præſentem ſatis congruenter aptat Cæſar.Arelat.hom.3.de Paſcha poſt med.dicens:Etiam modo,medelam ſi volumus,nobis cõtra morſum ſerpentis,viſo ſerpẽte cõfertur,quod tũc euidẽter impletur, quãdo peccatũ ipſius peccati cognitione curatur, & crimen criminis cõfeſſione aboletur.

Ioan. 9. num. 29. *Num. 21. num. 9.*

tur. Ac ſic homo quando dixit cum Propheta, quoniam iniquitates meas ego cognoſco, & delictũ meũ contra me eſt ſemper, quando bene reſpicit peccatũ ſuum, ſanat morſum ſerpẽtis per ſerpentis aſpectum. Sic ille nobis medelam peccatorum oſtendit in eo, quod peccata corã oculis habeamus deteſtanda, & deploranda, ideóque

Pſal. 50. num. 5. Dauid dicebat: *Peccatum meum contra me eſt ſemper.* Pſalm. 50. Hieron. in c. 6. Ezech. legit: *contra me*, ſicque legunt plerique. Chald. *In conſpectu meo.* Aug. in Pſal. 122. *ante me*, alludens fortaſſe ad id, quod poſt ſe proiiciat peccata noſtra, ideóq; ille ante ſe habere vult. Sed audi quomodo ex dicto loco argumentatur. Non Domine, ait, non erit impunitum peccatum meũ; noui iuſtitiam eius, cuius quæro miſericordiam: nõ impunitum erit, ſed ideo nolo, vt tu punias, quia ego peccatum meum punio, ideo peto vt ignoſcas, quia ego agnoſco, &c. Vide hominẽ ſe agnoſcentem poſt indulgentiam, poſt remiſſionẽ confitentem, & peccata ſua ante ſe iugiter ferentem, poſt delerionem in vas ad portandum Dei nomen, Paulum ſcilicet. 1. Tim. 1. qui

1. Tim. 1. num. 13. de ſe ait: *Gratias ago ei, qui me confortauit in Chriſto Ieſu Domino noſtro, quia fidelẽ me exiſtimauit ponẽs in miniſterio. Qui prius blaſphemus fui, perſecutor, & contumelioſus*; vbi Chryſoſt. homil. 4. ait: Intuere diligentiùs quanto ſe deiiciat ſtudio, quàm nõ ſit amator ſui, quàm non ſe palpet, vtque humilem poſſideat mentem. Non ſufficiebat ſe appellaſſe blaſphemum, niſi etiam perſecutoris ſibi crimen iniungeret, rurſumq; idipſum perſecutionis augeret malum, &c. Meruit vtique vt Deus ipſum præ oculis haberet; & magnificaret in Eccleſia, qui præ oculis ſemper peccata ſua habebat, & qui ante ſe perpetuò portabat ſcelera ſua, meruit portare nomen Domini coram gentibus & regibus, &c.

Vnde iam innoteſcit quantũ conducit ad iuſtitiam, & perfectionem cõmiſſa peccata iugiter recolere mẽte, & memoria verſare; iuxta celebre Petri exemplũ ſemper tota vita peccatum ſuũ deflentis audito galli cantu, & ſinè ſicut dixit Lactant. lib. 6. Diuin. Inſt. c. 24. Is, quẽ facti ſui pœnitet, errorem ſuum priſtinum intelligit, mentemque verſat, ac reuerſat. At impiiſſimus hoſtis diabolus tãquam Naas, de quo 1. Reg. 11. & ſicut Philiſtæi, quemadmodum habetur lib. Iudic. c. 16. capto cuilibet, & in ditionẽ ſuam redacto, oculos eruit, vel obturat, mentemque omnino excæcat, ne deinceps turpitudinem peccati intueri, & contemplari valeat. Quod bene aduertit D. Paulin. ad Cytheriũ explicans & excæcationem Samſonis, & capillorum raſuram, cum ait. 1. Reg. 11. num. 2. Iudic. 16. num. 21.

Excæcat oculos mentis, & radit caput,
Spolians, & exarmans fidem, Dalila.

Id namque nititur diabolus à ſuis exſcindere prius, ſcilicet, cogitationes, ne de Deo, deq; beatitudine cogitet: oculos inſuper eruit, ne ſcelerũ turpitudinem & ſupplicium cogitare valeat, ſed ſecurus, & obliuioſus dormiat; cùm tamen dicat Eccleſiaſt. c. 5. *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adiicias peccatum ſuper peccatum.* Eccleſ. 5. num. 5. Græc. *De propitiatione non ſis ſecurus multum, vt adiicias peccata peccatis*; vbi Iãſen. ait: Dupliciter intelligi poteſt, quod monet; ne ſimus ſine metu de propitiatione peccatorum: nam accipi poteſt de propitiatione obtenta, vt ſignificet etiam obtẽnta remiſſione peccatorum non debere hominem minus eſſe ſecurum, ſed adhuc metuere debere, ſiue propter periculum relapſus, ſiue quod de remiſſione nõ ſit omninò certus, quia neſcit homo vtrum odio an amore dignus ſit, ſiue etiam quod remiſſione impetrata digna pœnitentiæ opera ſint in timore Dei peragenda, quo temporalẽ vltionem

nem etiam dimiſſis peccatis debitam effugiamus. Secundò intelligi poteſt de propitiatione,& venia obtinenda, vt ſignificetur neminē nimis ſecurū eſſe debere de remiſſione cōſequenda,quaſi ea faciliima,& tum quis volet,etiamſi nō pœniteat, obtineatur, cùm ea ſingulari Dei gratia donetur, & pleriſque non contingat, nec niſi pœnitentibus,&c. Vtroq; igitur modo locus intelligatur, monet peccata ſemper cogitatione, ac dolore verſanda,neque per ſecuritatē poſt terga reiicienda,etiamſi dimiſſa ſint à Deo, nec eorum amplius ipſe recordetur. Ipſe obliuionem pollicetur noſtrarū impietatum pro noſtra earundem recordatione; vnde Iſai.43. dicit: *Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorū tuorum non recordabor. Reduc me in memoriam:* vbi L X X. habent: *Tu verò memento*; quod ad rem noſtram ſic explicat Ambr. lib.2. de Pœnit.c.6.dicens: Bonum Dominum habemus,qui velit donare omnibus, qui te per Prophetam vocauit,dicēs: *Ego ſum, ego ſum, qui deleo iniquitates tuas,& memor non ero. Tu autem memor eſto,* hoc eſt,non reuoco illa quęcumque delicta donaui tibi, velut quadam obligatione tecta ſunt;tu autem memor eſto.Ego,inquit,memor non ero propter gratiam, tu memor eſto propter correctionem: memor eſto, vt ſcias donatum eſſe peccatum, ne glorieris quaſi innocens,&c. *Iſai.43. num.25.*

Optimum hac de re habes documentum Auguſt.lib.de Vera,& falſa pœnitent.c.13.vbi ita incipit:Ex fide pœniteat,credat hāc eſſe medicinam, omnes fructus ſuæ pœnitentiæ paruos habeat,nunquam credat ſufficere,ſemper doleat,ſemper coram Domino,ante quem peccauit,erubeſcat, dolorem cum vita finiat. Nam ſi & Apoſtolus etiam peccata per baptiſmum remiſſa continuè plorat, nobis etiam ſuper fundamentum Apoſtolorum poſitis quid præter plorare reſtat?Quid,niſi ſemper dolere in vita? Vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si autem pœnitentia finitur,quid relinquitur de venia?Tandiu enim gaudeat,& ſperet de gratia, quandiu ſuſtentatur à pœnitentia. Dixit enim Dominus Ioan.8.*Vade,& amplius iam noli peccare.* Non dixit;nec pecces, ſed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo ſeruabitur, niſi dolor continuè in pœnitentia cuſtodiatur?Hinc ſemper doleat, & de dolore gaudeat, & de doloris pœnitentia,ſi contigerit, ſemper doleat.Et non ſit ſatis quod doleat, ſed ex fide doleat, & nō ſemper doluiſſe doleat.Sic Aug.cui ſuffragatur Chryſoſt.hom.5.de Pœnit.vbi verſat locū illum Iſai.in c.1. *Auferte malū de cordibus veſtris à conſpectu oculorum meorum,* ſic enim habet. Quoniam ſecus, atq; aliter hominum oculi vidēt,& aliter Dei oculus videt;homo in facie,Deus in corde;decet nos purgatos à peccatis eadem ante oculos habere peccata;pro tuæ animę ſtabilitate,& ſalute habe ante oculos peccatum, etenim præcedentium memoria, futurorum cōtinentia fiet:propterea Dauid,peccatum enim, inquit, contra me eſt ſemper:quia ante oculos habens pręcedentia, in futura minus defluos. Quod verò hunc ipſe à nobis Deus expetat ſtatum,ipſum audi dicentem Iſai.43.*Ego ſum,qui deleo peccata tua,& non recordabor,tu autem recordare,&c.* *Ioann.8. num.11.* *Iſai. 1. num.1.* *Iſai. 43. num.25.*

Optima ſunt, quæ habet Gregor. in Pſalm.50. ibi: *Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.* Quia peccata ſua, inquit Gregor. ſemper habet præ oculis, meritò rogat, vt Deus faciem ſuam auertat ab ipſis. Superiùs nempe Propheta dixerat: *Peccatum meum contra me eſt ſemper.* Qui ergo peccatum ſuum ſemper videbat,cōtinuum pro eo dolorem in corde geſtabat, *Pſal 50. num.11.*

& ideo oculos ab eius peccatis Deus auertit, quia ipſe illud ſine ceſſatione animaduertit. Non enim Deus eorũ peccata vlciſcitur, qui in occulto cordis de prauorum operum memoria affliguntur. Qui nimirum ad hoc ſemetipſos iudicant, vt terribile Omnipotentis iudicium euadant, iuxta illud Apoſtoli 1. Cor. 11. *Si noſmetipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur.* At contrà reprobi quia ea, quæ commiſerunt, nequaquam conſpiciunt, actus ſuos à conſpectu Iudicis non abſcondunt. Et quantò magis errores ſuos ipſi conſiderare refugiunt, tantò magis eos conſpectui Diuinæ maieſtatis opponunt. Delinquentium autem mala Deus videt, non vt approbet, ſed vt condemnet: non vt foueat, ſed vt puniat: non vt ſemper patiatur, ſed vt in iudicio vlciſcatur. Conſideremus ergo mala, quæ fecimus, & ea ante mentis oculos ſine intermiſſione ponamus: ne cùm ante Iudicis illius cõſpectum venerimus, tunc primum quidquid geſſerimus nolentes videamus. Impœnitente enim Deus terribiliter minatur dicens Pſalm. 49. *Exiſtimaſti iniquè quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciẽ tuam.* Similis tui eſſem, ſi peccatum tuum impunitum dimitterem. Tu enim non ſolùm non vis punire illud, ſed ſed & poſt tergum proiicis, ne poſſis videre. Sic ille oſtendit quomodo iuſti ante oculos ſuos habeant peccata lugenda & deteſtanda; impij verò poſt terga reiiciant obliuiſcenda.

1. Cor. 11. num. 31.

Pſal. 49. num. 21.

Præclara item ſunt, quę habet idem Greg. lib. 25. Moral. c. 6. vbi ita incipit: Debet vniuſcuiuſq; mens & cauſas ſuas apud Dominum; & cauſas Domini contra ſe ſollicita inquiſitione diſcutere. Debet cautè penſare vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius peruersè viuẽdo reſponderit, quod electi quidem quotidie facere omnino non ceſſant. Vnde bene Salomon ait Prouerb. 12. *Cogitationes iuſtorum iudicia:* metuunt in his, quæ ſe egiſſe meminerunt, & puniunt flendo quod perpetraſſe ſe intelligunt. Vident enim videri diuinitus, quod ipſi in ſe per humanitatẽ non vidẽt. Ibi aduerſum ſe quidquid ſe impugnat, enumerãt, ibi ante oculos ſuos omne, quod defleãt, coacertuant: ibi quicquid per iram diſtricti Iudicis diſcerni poſſit, intuentur, ibi tot patiuntur ſupplicia, quot pati timent. Quia ergo nunc in poteſtate eſt internũ mentis noſtrę contra nos ſubire iudicium, recognoſcendo accuſemus noſmetipſos, & quales fuimus, pœnitendo torqueamus, non ceſſemus dum licet iudicare quod fecimus. Reproborũ namque eſſe proprium ſolet ſemper praua agere, & nunquam quę egerint retractare, &c.

Prou. 12. num. 5.

Proponendæ itaque nobis ſunt à nobis proprię iniquitates, vt & ab eis mereamur abſolui, & abſoluti grati ſimus Indultori, nec in alias denuò relabamur, dum priſtinarum recordamur, vt caueamus, & euitemus, & nouam promereamur gratiam, qua occurrentia mala ſuperemus. Semper tamen recolendum erit in huiuſmodi memoriam peccatorum, ne per illorum recordationẽ, & reductionem in mentem aliqua obrepat delectatio, aut contagium priſtinæ impietatis adhæreat, quod bene docuit Pynuſius apud Caſſian. collat. 20. cap. 9. ſtatim poſt princ. vbi ait: Dum recolis ea, quæ ſecundùm Principẽ ſeculi huius ſiue per ignorantiam, ſiue per laſciuiã commiſiſti, vt cõcedam tibi, quod in hac cogitatione poſito oblectatio nulla ſubrepat certè antiquæ putredinis vel ſola contagio, neceſſe eſt vt retro mẽtem fœtore corrũpat, & ſpiritualem virtutum flagrantiam, ideſt, ſuauitatẽ boni odoris excludat. Cum ergo præteritorũ memoria vitiorum pulſauerit ſenſum, ita ab ea reſilien

reſiliendum eſt, ſicut refugit vir honeſtus, & grauis, ſi impudicæ, ac procacis fœminæ in publico, aut colloquiis, aut amplexibus appetatur. Qui vtique niſi ſe à contactu eius feſtinus abſtraxerit, & vel breuiſſimam moram inhoneſtæ confabulationis admiſerit, etiamſi conſenſum impudendæ reſpuat voluntatis, infamiæ tamen, ac reprehẽſionis notam cunctorum prætereuntium iudicio non euadit. Ita igitur etiam nos oportet cum fuerimus in huiuſmodi cogitationes peſtifera recordatione deducti, raptim ab earum contemplatione diſcedere, & implere illud, quod à Salomone præcipitur: ſed exili, inquit, noli demorari in loco eius; neque intendas oculum tuum in eam, ne videntes nos Angeli immundis, ac turpibus cogitationibus inuolutos, non poſſint de nobis prætereuntes dicere. Benedictio Domini ſuper vos, benediximus vobis in nomine Domini, &c. quæ in eandem ſententiam proſequitur.

Optimè in eundẽ ſenſum ait Author lib. de Contritione cordis apud Auguſt. rom. 9. c. 4. ad medium. Anima mea ante omnia te ſicut matrem virtutum moneo, ne in recordationibus malorum tuorũ alicuius diaboli laqueos incurras, quos multi incauti incurrunt, quando de malis ſuis, quaſi pro eis plorãtes, ante mentis oculos reducũt, & per eaſdem recordationes in ipſas malorum delectationes inſipienter incidunt, &c.

Sic proinde adducenda ſunt in memoriam priora peccata, vt dolore quidem, & lacrymis percurrantur, & conterantur, nullúſque delectationi ſuperſit locus, aut lætitiæ aditus pateat, ſed omnino pœnitentia inuoluantur, lacrymiſque ita demergantur, ne vnquam aliquod eorum in noſtrum detrimentum caput attollere poſſit.

ANNOTATIO III.

Dum Deus poſt terga abijcit peccata noſtra, & ſuam nimiam miſericordiam oſtentat, & nos docet alienas offenſas non præ oculis, ſed poſt terga reijcere.

SVam multam miſericordiã non poteſt melius probare miſericors Dominus, quàm ſcelera noſtra, & multas in ſe offenſas poſt terga remittendo: vnde Bernard. ad verba noſtri Textus; *Proieciſti poſt tergum tuum*, addit, ſecundum multitudinem miſerationum tuarum: in eo autem Deus dicitur poſt terga reiicere peccata, quod illorum amplius non recordatur vt puniat, niſi denuò alia miſer peccator committat; ideo Bernard. de Interiori domo cap. 31. ait: O Domine credo quidquid mihi donare decreueris ſic erit, quaſi nunquam fuerit; non eſt quidem Dei ingenium quale hominibus à corruptione naturæ inditum eſt, cuius enim aliquid errati deprehenſum eſt, aut æterna in eo, aut certè diuturna valet opinio improbitatis. Cæterùm ſi pœnitentiam peccator aget, in obliuione coram Deo deinceps illius delictum erit.

Leuit. 1. circa oblationem holocauſti præcipiebat Deus vt offerendam victimam offerens poneret manum ſuper caput hoſtiæ, vt acceptabilis eſſet, qua quidem impoſitione teſtabatur pœnas ſibi debitas à ſe per Dei miſericordiam interuentu mactandæ hoſtiæ quodammodo transferre in ipſam, eámque loco eius occidi, ſicut ibi probat Abulenſ. q. 15. confirmátque ex cap. 16. nu. 10. Leuit. ex Sacerdote magno imponente ma- *Leuit. 1. ver. 4.*

nus ſuper hircum vitium confitendo peccata populi, & precando, ſuper hirco, tandémque emittendo in ſolitudinem. Quis neſciat holocauſtum pœnitentiam adumbrare, qua totus homo ad Deum conuertitur, & offeretur: Huius igitur interuentu ita Deus peccata noſtra poſt terga remittit, ac ſi in alium ea transferret, & non eſſet ille, qui pœnituit, qui talia commiſerat peccata, ſed alius, cuius omnino abolita, & abluta, ac ablata, ſunt peccata.

Et hoc ſanè videtur illud Salomoni abſconditum, & occultũ Prouerb. 30. natura, ſcilicet, mulieris

Prou. 30. num. 20. adulteræ, *quæ comedit, & tergens os ſuum dicit; non ſum operata malum*; quæ verba ad rem præſentem aptat Ambroſ. lib. de Salomone cap. 4. dicens: Meretrix iſta Eccleſiæ typus eſt aliquando in gentibus conſtituta, idolorũ cultibus vitiata: hanc poſteaquam Dominus noſter Ieſus Chriſtus puro baptiſmatis fonte perfudit, ablutionem & criminis accipit, & nominis accipit per gratiam fidei, poſt meretricem fit virgo, quia vni ſe deſtinauit ſponſo, &c.

Ecce quomodò Deus proiiciat peccata poſt terga, vt ſimul etiam & peccatoris nomenclaturam auferat, ac miſericordia ſua omnia prorſus abſorbeat, & euacuet peccata; in tantum, vt nullam coram ſe priſtinæ impietatis memoriam admittat, quod adhuc in ſacrificiis victimarum acutè obſeruat Philo lib. de Victimis ante med. vbi aduertit Deum ſibi iuſſiſſe offerri renunculos, & adipem & fibram iecinoris; cordis verò, ac cerebri nullã omnino mentionem factam, cùm tamen præcipuæ, ac principes partes ſint corporis humani, è quarum altera animales, ab altera profluunt vitales ſpiritus. Hoc ideo à Deo diſpoſitum arbitramur, quia ille, qui præ benignitate ſua poſt terga proiicit peccata, neque illorum officinam in conſpectu ſuo patitur. Miratus ſum, inquit Philo, cur ex ea viſceratione lex deſumens ceu primitias fibram iecinoris, & renes cum adipe, nec cor requirit; nec cerebrum, vtramque ſedem principalis partis animæ; nec dubito aliis quoque nonnullis, ſacras literas magis mente, quam aſpectu perluſtrantibus eandem quæſtionem occurrete: qui cauſam probabilem inuenerint, & ſibi, & nobis profuerint; ſin minus noſtrũ commentum iudicent, an videatur veriſimile. Eſt autẽ hoc, principalis noſtri pars, capax eſt iniuſtitiæ, timiditatis, imprudentiæ, cæterorúmque vitiorum: habitet autem in duabus modo dictis ſedibus, corde, atque cerebro. Itaque ſacra lex æquum iudicat non oportere ad altare Dei, vbi ſolet impetrari omnium peccatorum, & iniquitatum remiſſio, inferri vas illud, & conceptaculum, in quo mens proclinauit ad iniuſtitiam, ac inſipientiam, deflectens à via ducente ad virtutem, honeſtatémque. Stultũ enim fuerit in ipſo ſacrificio refricari, non aboleri peccatorum memoriam. Et hoc eſt, opinor, cur neutrum offeratur principalis partis cõceptaculum, neque cor neque cerebrum, &c. Qui igitur à conſpectu ſuo ipſa etiam peccatorum receptacula, & officinas relegandas præcipit, apertè oſtendit poſt ſe peccata pœnitentis, & ſe Deo offerentis, omnino proiecisse.

Videndus Chryſoſt. tom. 5. hom. 3. de Pœnitent. poſt princip. vbi Eccleſiam confert cum arca Noë, in qua diluuij mortem euaſerunt viuentia, quæ ipſam ingreſſa ſunt, & non amiſere naturam, neque conuerſionem ſubiere, aliter tamen fit in Eccleſia, interueniente Dei indulgentia, & pietate; ſic enim donante, & indulgente Domino, remittuntur peccata,

peccata, & poſt terga abiiciuntur, vt aliam iã ſortiantur nomenclaturam, & antiquo nomine minime cenſeantur. Arca quidem, inquit Chryſoſt. animalia ſuſcepit, & animalia conſeruauit; Eccleſia verò animalia ſuſcipiens, eadem transformauit, vtputà accipiter illuc introiuit, columba exit; introiuit lupus, & ouis egreditur, ideo ad pœnitẽtiam aſſiduo ſermone admoneo, ſed acerba, & horrida eſt peccatori: eſt enim delictorum medicina, iniquitatum conſumptio, lacrymarum impenſa, fiducia ad Deum, aduerſus diabolum arma, gladius vim eius præcidens, caput eius amputans, ſalutis ſpes, deſperationis occaſus. Tametſi quotidie peccas, quotidie pœnitentiam age. Penitentia Dei clemẽtia, Deique pietas coniuncta eſt. Tua malitia menſuram habet; Dei verò clementia, & pietas menſuram non habet. Tua malitia qualiſcumque fuerit, humana malitia; Dei clementia, & pietas incircumſcripta. Cogita ſcintillam, ſi in mare ceciderit, num poterit ſtare, aut apparere? Quantum ſcintilla ad mare, tantum hominis malitia ad Dei clementiam, pietatẽmque, &c.

Optima ſunt, quæ habet hac de re idem Chryſoſt. hom. 18. ad popul. & Gregor. lib. 9. Epiſtolarum epiſt. 39. & Ambroſ. lib. de Salomone cap. 5. ad fin. qui omnes oſtendunt vſque adeo Deum poſt terga teiicere peccata, & perfectam ſalutem conferre, vt neque veſtigium, aut cicatrix remaneat, quod tamen quomodo ſit intelligendum diximus ad Canticum magnum Moyſis ad illa verba; *Dei perfecta ſunt opera.*

Commendat autem maximè charitatem ſuam Deus erga nos, dum non ſemel peccata dimittit, ac remittit poſt terga, ſed iterum, ſæpe, ac ſæpius parcendo maximè, & miſerendo benignitatem ſuam probat, & oſtentat, quod bene oſtendit Auguſt. tom. 4. lib. de Vera, & falſa pœnitent cap. 5. ſtatim in princip. vbi argumentatur contra eos qui hallucinati dicebant Deum non amplius, quam ſemel offenſas ſuas, & impietates noſtras dimittere; ſic verò habet. Dicunt vt ſi ſemel peccantibus poſt baptiſmum valeat pœnitentia, non tamen ſæpe peccantibus valeat iterata, alioquin remiſſio ad peccatum eſſet incitatio. Dicunt enim, quis non ſemper peccaret, ſi redire ſemper poſſet? Dicunt enim Dominum incitatorem mali, ſi ſemper pœnitentibus ſubueniret, & etiam ei placere peccata, quibus ſemper præſto eſt gratia. Errant autem, imò conſtat ei peccata multum diſplicere, qui ſemper præſto eſt ea deſtruere. Si enim ea amaret, non ita ſemper deſtrueret, ſed conſeruaret, atque vt ſua munera foueret. Semper deſtruit peccata, quæ inuenit, ne ſoluatur, quod creauit, ne corrumpatur quod amauit. Et iterùm poſt med. in eodem cap. ait: Quid aliud eſt deſperare, quam Deum ſibi comparare? Nam qui de Deo non præſumit veniam, non animaduertit plus peccato ſuo Dei poſſe clementiam. Si enim ſentiret Deum magis bonum, quàm ſe malum, quidquid in ſe iuſtitiæ non inueniret, à Deo magis bonum expectaret: & quidem diffidit, qui ſummi boni bonitatem maiorem ſua nequitia non ſentit. Ille ſolus diffidat, qui tantum peccare poteſt, quãtum Deus bonus eſt. Cum ſit autem nullus, qui hoc poſſit, qui timet de ſe malo, præſumat de meliori. Diaboli enim, & omnis nequitia minor eſt, quam Dei miſericordia. Ipſe enim, ſi poſſet ſperare, & culpam in ſe ſentire, quod non inuenit in ſe, præſumeret in Dei bonitate, adhuc qui diffidit, & ſuam nequitiam Dei pietati comparat, finem imponit

imponit Diuinæ virtuti, dans finem Infinito,& perfectionem Diuinitatis auferens Deo: cui nihil deeſt, quod etiam cogitari non poteſt. Sic ille oſtendit Deum nunquam à parcendo ceſſare, & quantumcumque hominum impietas coram omnium inſpectore Deo delinquat, magnanimum, & benignum Deum minimè ita offendi, aut grauari ſceleribus noſtris, vt terminum indulgentiæ præfigat.

Sed adhuc expendendum reſtat quod Ezechias Diuina luce illuſtratus, & reuelatione edoctus potuit mentis aciem in eum intendere, qui mala noſtra portanda in corpore ſuo & ſoluenda in carne ſuſcepit, nempe in Chriſtum Dominum, qui peccata noſtra portauit in corpore, ac humeris ſuis, vnde noſtra omnium ſalus, & redemptio prouenit. Quid mirum autem ſi Ezechias ſalutem conſequutus eſt illius merito, & indulgentia, qui peccata omnium poſt tergum ſuum proiecit, vt ſolueret Parenti Deo,& de rigore iuſtitiæ ſatisfaceret. *Omnes nos*, inquit Iſai.53. *quaſi oues errauimus, & vnuſquiſque in viam ſuam declinauit. & poſuit Deus in eo iniquitatem omnium noſtrum.* Hinc eſt, quod perdita ouis huius benigniſſimi humeris reportatur Paſtoris Luc.15 vbi Ambroſ.in Pſal.118. Octonar.20.ait: Pro rationabili grege Chriſtus ſeipſum paſſioni corporis nō negauit,vt ouem lapſam Crucis ſuæ humeris ſuperponēs, pij oneris functione recrearet,&c.Et Octonar.22. ait: Inuentam ouem paſtor humeris imponit ſuis. Agnoſcit vtique myſterium, quo modo ouis laſſa reficiatur, quia non poteſt aliter humana conditio laſſa recreari, niſi Sacramento Dominicæ paſſionis, & ſanguinis Ieſu Chriſti, *Cuius principiū ſuper humerum eius*, Iſai.9. In illa enim Cruce infirmitates noſtras portauit, vt ibi omnium peccata vacuaret,&c.

Iſai. 53. num.6.

Luc. 15. num.5.

Iſai. 9. num.6.

Hinc intelligetur cur olim in calice, quo ſanguis Chriſti Domini cōſecrabatur, paſtor pingebatur humeris ouem geſtans, ſicut refert Tertullian. lib. de Pudicitia c.6. & c.10. qua de re videndus Baron.tom.2.annaliū pag.308. vt denotaretur Chriſtum Dominum patiendo,& ſanguinem ſuum fundendo, perditas oues reduxiſſe. Videndus Tertull. lib. de Patientia cap.2.poſt princip. vbi ait: Erroneam ouem patientia Paſtoris requirit,& inuenit. Laborem inquiſitionis patientia ſuſcipit, & humeris inſuper aduehit baiulus patiens peccatricem derelictam,&c. Ipſeque ex communi ſententia Interpretum Iſai.50. ait: *Corpus meum dedi percutientibus.* LXX. habent. *Dorſum meum dedi ad flagella.* Et in eodem ſenſu ex interpretatione Cardinalis Hugonis de Sacramento Dominicæ paſſionis. Rikelij Gretſeri de Cruce lib. 1. c.9. & Villalpandi tom. 2. in Ezechiel.p.2.lib.5.diſput.1.c.13.Pſal. 128. dicitur: *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores*; quaſi dorſum Chriſti Domini, ait Drogo, incudem facerent, vt repetitis ictibus verberarent,& percuterent. Vbi recolendus eſt Bruno, cum explicat verbum illud fabricandi, pro quo apud Græcos habetur verbum, quod non de ædificiis tantum, ſed de fabrilibus quoque aliis operibus accipitur: Bruno ergo ait flagellationem Chriſti adeo vehementem, iugemque fuiſſe, vt ſolent fabricatores vehementer, & aſſiduè incudem malleis contundere. Vbi etiam Chaldæus obſeruari debet, dum habet; *Supra dorſum meum arauerunt arantes*: nam vt fructus noſtræ ſalutis reſurgeret, & multiplex pullularet noſtra redemptio, aperta quidem eſt ſacratiſſimi dorſi terra, non vt ſemen ei committeretur, ſed vt inde totius noſtri meriti, & profectus

Iſai. 50. num.6.

Pſal.128. num 3.

fectus

fectus ſemen proueniret; ſeu vt in aperturis, & ſulcis illius nos reconderet,& foueret, ac è vitiorum volutabro tolleret, qui iacebant, nec viribus ſuis euadere, & ſurgere poterant.

Vidit Chriſtus Dominus hominē
Matth.9. ſedentem in telonio Matth. 9. vbi
num.9. Chryſolog. ſerm.29.in princ.ait. Sedebat vtique, quia ſtare non poterat pondere cupiditatis oppreſſus, & ipſa totus conſcientia fraudis incuruus,aurum natura graue, grauius fit auaritia nimis. Hinc eſt quod plus habentem deprimit,quàm ferentem, & vehementius aggrauat corda, quā corpora,&c. Vocauit ſedentem,imò ſubleuauit attrahente Diuina gratia, vt ad altiora ſupra dorſum eleuatus aſcenderet, qui auaritiæ pondere depreſſus deſcenderat. Deſcendunt autem in tam miſerum ſtatum miſeri, vt infra homines remaneant, ſicut rectè oſtendit Gregor.lib.14. Moral. cap.6.poſt princip. vbi explicat illud
Iob 33. Iob 33. *Reſpiciet homines, & dicet, pec-*
num.27. *caui.* Ideo, (inquit Gregor.) nonnulli peccaſſe ſe neſciunt, quia homines non attendunt;nam ſi conſiderarent homines, citiùs agnoſcerent quantum peccando infra homines cecidiſſent. Et quamuis ſacra Scriptura aliquando homines ponere ſoleat humana ſapientes, ſicut ait Apoſto-
1.Cor.3. lus 1.Cor.3. *Cum enim inter vos ſit ze-*
num 4. *lus & contentio, nónne carnales eſtis?* Et paulò poſt ſubiicit, dicens: *Nónne homines eſtis?* Nonnunquam tamen homines dicit eos, quos à beſtiis ratio diſtinguit, ideſt, quos nō alterari beſtiali paſſionum motu demonſtrat. Quibus per Prophetam Dominus
Ezec. 34. dicit Ezechiel. 34. *Vos autem greges*
num.31. *paſcua mea homines eſtis:* quia illos nimirum Dominus paſcit, quos voluptas carnis iumentorum more non afficit. At contra hi, qui carnali affectioni ſuccumbunt, non iam homines, ſed iumenta nominantur: ſicut de quibuſdam, qui in peccato ſuo moriuntur, per Prophetam dicitur:
Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo. Ioël. 1.
Iumenta quippe in ſtercore ſuo cō- num.17.
putreſcere, eſt carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Non enim eſſe homines, ſed iumenta declarantur, &c. Quibus ſimilia ſunt quæ habet Origen. homil.24.in Numer. & homil. 3. in Ezechiel. Cum ergo in tam miſerum, infimumque ſtatum ſe demittant homines peccando, neque inde ſurgere valeant, accedit Diuinus paſtor, perditaſque oues humeris ſuſcipit, & reportat qui omnes portauit, vt pro eis ſolueret.

Periit olim, & ſe deiecit in voluptatis lutum dilecta ouis, nempe Dauid, at quæſiuit illam Bonus paſtor, Prophetam miſit qui pereuntem reduceret ad paſtorem: reſpexit ille ad infelicem caſum ſuum,& reuerſus in ſe dixit, *Peccaui.* Cui ait Propheta Na-
than: *Dominus tranſtulit peccatum tuū;* 2.Reg.12.
non morieris. Rogabis, quò tranſtu- num.13.
lit Deus peccatum Dauidis, dum ab illo dicitur tranſlatum? Nulla aptior reſponſio, quam quod in humeros, tergumque optimi paſtoris, qui poſt tergum ſuum omnia peccata proiecit,vt omnia ſolueret, ac pro omnibus ſatisfaceret: minimè poſſet depreſſus in homicidium, & adulteriū ſurgere Dauid, ad Deum redire, & viam iuſtitiæ decurrere, niſi onere alleuiatus, illud in ſe ſuſciperet idem Dominus, qui erexit. Sic omnium peccata ſuſcipit, ſic omnes depreſſos erigit,& ſubleuat; quod bene proſe-
quitur Chryſoſt. in Pſal. 143. ibi: *Al-* Pſal.143.
leuat Dominus omnes, qui corruunt, & num 14.
erigit omnes eliſos, vbi ita ait: Dicit de clementia eſſe maximam Regni ſui gloriam, quod non ſtātes ſolùm contineat, ſed etiam qui ſunt caſuri, non permittat vt id accidat,& qui iacent,

erigat, & quod eſt magis admirabile, non huic, aut illi, ſed omnibus id faciat, ſeu ſint ſerui, ſeu pauperes, ſeu obſcuri, ſeu inſignes. Eſt enim omnium Dominus, & nec eos, qui iacent, prætercurrit, nec eos, qui labãt, deſpicit. Quod ſi qui ex iis, qui iacẽt, non ſurgunt, non in cauſa eſt, qui vult erigere, ſed qui nolunt ſurgere. Nam Iudam quoque, cum cecidiſſet, voluit erigere, & vt ſurgeret nihil non fecit, ſed ille noluit. Dauid certè, cum cecidiſſet, erexit, & firmum, validumque reddidit; Petrum, cum eſſet caſurus, retinuit.

Ex dictis igitur conſtat Filium Dei in carne noſtra peccata ſuper ſe aſſumpſiſſe ſoluenda, & portanda in corpore ſuo, & proieciſſe poſt tergũ, dum pro eis flagellari, & pati voluit, dumque inſimul vidimus eundem poſt terga reiciſſe indulgendo, ne eorum amplius recordaretur; meritò, & nos ad conſpectum tantæ humilitatis, & benignitatis aliorum defectus poſt terga debemus reiicere, nec in conſpectum aliorum adducere, vt notiora fiant, & publiciora reddantur; imò & proprias iniurias, & offenſas debemus poſt terga proiicere indulgendo, & diſſimulando, vtrumque exigit Dei clementia, dum peccata noſtra poſt terga reiicit, vtrumque proſequendum poſtulat præſens locus.

Patronum habemus Aug. lib. 83. q.q. 71. vbi verſat locum illum Pauli Galat. 6. *Alter alterius onera portate*, dicens: *Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu*, ad hoc dumtaxat, vt quemadmodum in eo, quod Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis, & ſine peccato cum eſſet, peccata noſtra ſuſcepit, non attendens ſua, ſed noſtra; ita, & nos libenter ad eius imitationem inuicem onera noſtra portemus, &c. Et ſerm. 23. de Verbis Apoſtoli ſtatim in princip. ait: Non

Galat. 6. num. 2.

potuit apertiùs ſignificari noui teſtamenti donum eſſe charitatem, quã hoc loco, vbi Apoſt. ait; Inuicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Hanc enim legẽ Chriſtus dicere intelligitur, qua ipſe Dominus præcepit, vt nos inuicem diligamus, tantùm in ea ſententia præcepti pondus conſtituens, vt diceret: *In hoc cognoſcent quoniam diſcipuli mei eſtis, ſi vos inuicem diligatis.* Huius autem dilectionis officium eſt inuicem onera veſtra portare: ſed hoc officium non eſt ſempiternum. Perducet ſanè ad beatitudinem ſempiternam, in qua nulla erunt onera noſtra, quæ inuicem portare iubeamur. Cum in hac via ſumus, onera noſtra inuicem portemus, vt ad eam vitam, quæ caret omni onere, peruenire poſſimus. Sicut enim nonnulli talium cognitionum ſtudioſi ſcripſerunt, cum fretum ad inſulam tranſeunt, paſcuarum gratia: ſic ſe ordinant, vt onera capitum ſuorum, quæ geſtant in cornibus ſuper inuicem portent, ita vt poſterior ſuper anteriorem ceruice proiecta caput collocet. Et quia neceſſe eſt vnum eſſe, qui cæteros præcedens non ante ſe habeat, cui caput inclinet, vicibus dicuntur id agere, vt laſſatus ſui capitis onere, ille, qui præcedit, poſt omnes redeat, & ei ſuccedat, cuius ferebat caput, cum ipſe præiret: ita inuicem onera ſua portantes fretum tranſeunt, donec veniant ad terræ ſtabilitatem. Iſtam ceruorum naturã forraſſe intenderit Salomon, cùm ait Prouerb. 5. *Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum colloquatur tecum.* Nihil enim ſic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio, &c. Sic etiam legit eundem locum D. Ambroſ. lib. 3. officior. cap. 1. ſequuti lectionem LXX. rum deinde poſt multa addit Aug. Neque vlla res officioſum iſtum laborem ad portanda onera

Ioann. 13. num. 35.

onera

onera aliorum facit libenter impendi,ſicut, cum cogitamus quanta pro nobis protulerit Dominus.Huic cogitationi accedit etiam illa cogitatio, qua ille ſuſcepit hominem; nos autem homines ſumus, & conſiderare debemus, quod ægritudinem ſiue animæ, ſiue corporis, quam in homine alio videmus, etiam nos habere potuimus, aut poſſumus. Hoc ergo exhibeamus ei, cuius infirmitatem portare volumus,quod ab illo nobis velimus exhiberi: ſi fortè nos in ea eſſemus,& ipſe non eſſet. Tandemque concludit ſermonem. Ipſa eſt ergo lex Chriſti,vt inuicem onera noſtra portemus.Chriſtum autem diligendo facilem ſuſtineamus infirmitatem alterius, etiam quem nondum propter ſua bona diligimus. Cogitamus enim quia ille quem diligimus, Dominus propter eũ mortuus eſt. Sic ille docet quomodo inuicem debeamus portare onera, diſſimulare defectus, & poſt terga remittere, ne in memoriam redeant, ne charitatis vnionem ſcindant.

Qua in re præclarum nobis reliquit exemplum Chriſtus Dominus, dum cædendus alapis, prius voluit, imò diſpoſuit, ſibi velari faciem. *Marc.14. num.65.* Marc.14. ne offenſi, & ab aliquibus læſi ipſos agnoſcere curaremus, imò offenſorum notitiam prorſus amittere,non ſic verò benefactorum;iſtorum ſiquidem inquiſitionem debemus facere pro gratitudine exhibenda: illorum verò memoriam, & notitiam prorſus abiicere, & poſt terga in perpetuum remittere, ſicut be- *Geneſ.15. num.13.* ne aduertit Oleaſt. in cap.15. Geneſ. prope ſin. vbi ponderat Deum prædixiſſe Abrahæ poſterorum ſuorum captiuitatem, non tamen peculiarem locum, aut gentem, à qua detinendi eſſent captiui, enumeraſſe. Quo nos pulchrè docuit(ait Oleaſt.) velle ignorare eos, qui malorum nobis autores ſunt, operæ pretium verò eſſe laborare vt ſcias,vnde tibi veniant bona; vt gratus ſis, ſed malum ſcire, vnde tibi mala procedant, ne aliquem odio habeas, & fortè eum oderis, qui tibi nihil mali intulerit. Duo in Euangelio legis, alterum, Regulum: cuius filium Chriſtus ſanauerat, ſollicitè quæſiiſſe qua hora filius melius habuiſſet, vt ſciret, an filij ſalus à Chriſto, quaſi illi gratus credidit cum tota domo,Ioan.4. Al- *Ioann 4. num.52.* terum Chriſtum, cum alapis à miniſtris Pilati cæderetur, voluiſſe monere non eſſe multum laborandum, vt authorem percuſſionum ſciamus, authorem verò bonorum ſollicitè inquiramus. Primum,ne quemquam odio habeamus, ignorare optimum: ſecundum verò, ne ingrati ſimus. Hæc ille. Ex cuius doctrina,& Chriſti facto docemur ita oportere poſt terga remittere offenſas,vt ſi illa ſeſe nobis obiiciant, oculos claudamus, ne illas aſpiciamus.

Pepercit fratricidæ Abſalon offenſus pater Dauid interuentu, & induſtria Ioab, cui tandem Rex Dauid ait:*Reuertatur in domum ſuam*(ſcilicet *2.Reg.14.* Abſalon) *& faciem meam non videat.* *num.24.* Vbi Abulenſ. q.17. id propterea ſic factum à Dauide aduertit, quia voluit oculos ſibi claudere, ne offenſorem ante ſe conſpiceret. Hoc faciebat, inquit ille, Dauid, ne recordaretur de morte Amnon, & triſtaretur, vel induceretur ad occidendum Abſalonem, &c. Eſt ſiquidem optimum remedium indulgentiæ, ſi offenſorem nolimus intueri, agnoſcere, & ante nos verſari. Quod ſi adhuc ſeſe offenſæ nobis ingerant, illas debemus diſpungere, emollire, & aliò diſtrahere, ne animum noſtrum pungant & agitent.Quod etiam docuit Chriſtus Dominus, dum Iudam *Marc.14. num.6.* frementem ob effuſum vnguentum non ſigillatim carpit, ſed in omnes

correctionem acuit, & dirigit, vt ſic magis offenſam diſtrahat; quod bene aduertit D.Gaudentius tract. ſiue ſerm. 13. de Natali Domini contra auaritiam Iudæ poſt princip. tom.2. Biblior. vbi ita ait: Iudas pio, debitoque aduerſarius obſequio, dum patronus pauperum vult videri, furti reus arguitur. Sed illud omiſimus, vel potiùs reſeruauimus quid inter hoc locutus fuerit Dominus Ieſus. *Sine*, inquit, *eam*, ſiue *ſinite*: vtrumq; enim & in Græcis, & in Latinis exemplaribus inuenitur; ſed magis congruere videtur ſenſui, cum legitur, *Sinite*, &c. propter illa, quæ pluraliter ſubſequuntur; *pauperes enim ſemper habebitis vobiſcum*. Matth. 26. & Marc. cap. 14. Quærendum ergo dilectiſſimi quamobrem ad Iudæ ſolius verba pluraliter reſponderit Dominus: *Sinite eam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud; pauperes enim ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis*. Admirabilis verò, ac nimium prouidens Chriſti patientia! In commune omnibus diſcipulis loquitur, vt aduerſantis Iudæ contumeliam temperet. Neque acriter vt in fraudatorem inuehitur; ſed diſſimulato eius crimine, quem & Euangeliſta furem nouerat, leni monitu vniuerſos pariter inſtruit. Idcircò autem ſupradicta lenitate, ac promiſcuo monitu Iudę ſermones Chriſtus euacuat, ne aut ipſi Iudæ occaſionem excuſandi furoris tribueret, aut alicui Apoſtolorum quicquam ſcrupuli daret, piam fortaſſe ſuſpicanti Iudæ ſuggeſtionem, &c. Dum igitur leni, ac communi reprehenſione impiam detractionem Iudæ Chriſtus Dominus diluit; docuit qua benignitate iniurias nobis illatas, & oblatas diſſimulare, & diſtrahere debeamus.

Matt.26. num.11. Marc.14. num.6.

Durum tamen alicui videbitur duriſſimas iniurias blandis verbis emollire; & poſt terga reiicere, quæ in faciem nobis obiiciuntur, & exprobrantur; nam & Dauid hoc nimis arduum, & difficile iudicauit, cum dixit Pſal. 16. *Vt non loquatur os meum opera hominum: propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras*; vbi Lorin. ſic explicat. Sic abſtinui ab iniquitate, vt ne ſuſtinuerim loqui de his, quæ inimici homines contra me loquuti ſunt, ſiue fecerunt: difficile id ſanè, ac durum, ſed amor præceptorum, ac minarum tuarum compulit ad ea. Eleganter in eandem ſententiam Petrus Bleſeus Epiſtol. 137. Duras nunc pro Deo vias expedit tolerare, ne veniant ad duriores: Similiter & Auguſt. ſerm. 254. de Tempore de hoc eodem argumento ait: Dura iuſſit, ſed magna promiſit. Si autem quæras quæ magna fuerint à Deo promiſſa cuſtodiētibus vias duras in diligendis inimicis, & remittendis offenſis; ea ſanè mihi videntur contenta in illis verbis: *Diligite inimicos veſtros, vt ſitis filij Patris veſtri qui in cælis eſt*. Magnum vtique donum, præclarum munus, ſi filij Dei eſſe mereamur, Patremque cœleſtem in terris referamus, quod indulgendo, & benefaciendo inimicis, & offenſoribus conſequimur. Ipſe ſiquidem naturalis, & vnigenitus Dei Filius talis è cœlo deſignatus, ac prædicatus eſt, cum ſe inimicis præbuit beneuolum; nam ſi velimus recolere tum in Iordane, tum in Tabor à Patre dictus eſt Filius cum de inimicis ſibi, Patrique conciliandis agebat; etenim baptizatus in Iordane ſacramentum Baptiſmi inſtituit, ſicut docet D. Thom. 3.p.q.66. art.2. & Magiſtr in 4. diſtinct. 3. & Ambr. lib.2. in Luc. ait: Baptizatus eſt Dominus, non mūdari volens, ſed mundare aquas; vt ablutæ per carnem Chriſti Baptiſmatis ius haberēt, &c. & Auguſt. ſer. 36. de tempore. In baptiſmo,

Pſal.16. num.4.

Matth.5. num.45.

ptiſmo,inquit,Chriſti,non tam lauit vnda, quàm lota eſt; purgantur potius fluenta, quàm purgant. Ex quo Saluator in aqua ſe merſit;ex eo omnium gurgitum tractus, cunctorúmque fontium venas myſterio baptiſmatis conſecrauit,&c. Similia prorſus habet ſer.1.de Epiphan.& ſer.37. de Tempore,Tertull.lib.aduerſus Iudæos cap. de Paſſione Chriſti, Beda homil.de Octaua Epiphan. Nazianz. Orat. de Chriſti Natiuitate, & Orat. in ſancta lumina. Damaſcen. lib. 4. Fidei cap.10. Abulenſ.Matth.3.q.74. Quando igitur Chriſtus Dominus baptizatus aquas lauit, & ſanctificauit, ſacramentúmque baptiſmatis inſtituit, quo inimicis, & peccatoribus ianuam reconciliationis aperiret,ſibi attraheret, & vniret diſſitos, & per peccatum ſeparatos, tunc iure à Patre Filius dilectus annuntiatur
Matth. 3. num.17. Matth.3.

In monte etiam Tabor voce de nube auditum eſt: *Hic eſt Filius meus dilectus,in quo mihi bene complacui.* Vbi ſi velimus recolere quid tũ temporis ageretur, inueniemus apud Lucam
Luc. 9. n.31. 9.*Erãt Moyſes,& Elias viſi in maieſtate:& dicebant exceſſum eius,quem cõpleturus erat in Hieruſalem*; vbi etiamſi nouerim exceſſum Græcè exitum ſignificare, imò Latinè exceſſus mortem ſignificat, qua è vita exceſſit; attamen Lyran. ad rem noſtram exceſſum intelligit de paſſione, quia exceſſiua fuit propter eximiam charitatem. Nam eximia fuit charitas, qua pro inimicis reconciliandis Deo ſeſe obtulit, vnde Paulus Roman.5.
Rom. 5. num.8. *Commendat charitatem Dei in nobis: Quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt*:vbi Cardin. Caiet.ait: Commendare Deum charitatem ſuam in nobis, eſt oſtendere, ac manifeſtare nobis charitatem ſuam erga nos eſſe valde admirabilem,& commendabilem. Quando igitur de eximia,& mirabili charitate, qua Chriſtus pro inimicis mortuus eſt,agebatur,& de reconciliandis Deo hominibus inimicis, tũc meritò de cœlo proponitur,& prędicatur Filius Dei naturalis, qui talem pro inimicis ſuſtinuit paſſionem.

Ioan.2.poſtquã vendẽtes flagellauit, eiecit boues, protulit pecunias, & menſas ſubuertit;his, qui colũbas vendebant,dixit: *Auferte iſta hinc,& nolite facere domũ Patris mei domũ negotiationis.* Ioan. 2. nu.16. Quibus in verbis ſe Filium Dei naturalem probauit. *Reſpõderunt ergo Iudæi,& dixerunt ei: quod ſignum oſtendis nobis,quia hæc facis? Reſpondit Ieſus,& dixit eis:ſoluite templum hoc,& in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui.* Aſſerendo igitur ſe eſſe Filium Dei,& petentibus ſignum, vt conſtaret ſe ſuprema authoritate vti in eiectione vendentiũ è templo, non aliud præbet,quàm mortem ſuã, quam ſubire cõſtituerat pro redemptione hominum,& eorum reconciliatione. Soluite, ait Euthym. non adhortans eos ad ſui interfectionem, ſed quia cognouit, quod facturi erãt,figuratiuo ſermone prædixit: ſoluite ergo, ſiue in terram ſubuertite, ab anima ſeparate,& coniunctionem,quæ cum illa eſt,diſſoluite,&c.Nam nullo meliori modo potuit comprobare ſe Filium Dei naturalem eſſe, quam morte ſua pro inimicis perpeſſa,& pro abolendis iniuriis Patri ſuo illatis oblata.

Hanc igitur Filiationem Dei, offenſas dimittentibus,& inimicos diligentibus pollicetur Deus;durũ vtique iniuriarũ obliuiſci,ſed magnum & præclarum Filium Dei nominari, & eſſe:Vnde Chryſolog.ſerm.139.in med.ait: Agè homo,mandante Deo, dimitte, dimitte peccata: eſto miſericors ad delicta:in te commiſſorum tu remiſſor eſto peccatorũ:tu modo ne perdas Diuinæ inſulas poteſtatis:

quidquid in alio tu remiſeris,tibi in alio tu negahis,&c.Videdus pro hoc argumẽtoChryſoſt.hom.79.in Matt. poſt med. vbi acutè ponderat noſtra verba nõ tãtum referre Filij Dei verba,aut illius os imitari, cũ mirabilia edimus,& inuſitata patramus,ſed tũc maximè, cum benignè in offenſores noſtros nos habemus, & offenſas remittentes ad nos attrahimus,leniterque amplectimur, & cõiungimus:ſic verò habet. Ea ergo loquamur, quæ Chriſti verba confeſtim eſſe cognoſcuntur;nec enim cũ dixero:*Surge,& ambula:*Neque cũ dixero,*Tabita ſurge,* tum ſolùm Chriſti verba loquor,verùm etiam multo magis ſi contumeliis agitatus benedixero, ſi oppreſſus iniuria,pro opprimentibus orabo.Et in ſuperioribus quidem me dixiſſe memini, manum eſſe linguam noſtram,quæ pedes Dei attingat: nunc verò maius quidem adiicio,quia lingua noſtra,lingua eſt Chriſti: Chriſti linguam imitamur, ſi diligentiam adhibemus,vt illa loquamur,quę ille præcipit.Quæ verò ſunt illa:Humilitatis certè, benignitatiſq; pleniſſima verba. Sic ille cõtumeliãtibus reſpõdebat dicens Ioan.8.*Ego dæmoniũ non habeo.*Et rurſus Ioan.18.*Si male locutus ſũ,teſtimoniũ perhibe de malo.*Si hoc pacto tu quoque reſpõdes,ſi ad emẽdationẽ proximi loqueris, linguæ illi lingua tua ſimillima eſt. Hæc non ego,ſed ipſe Deus cõfirmat. *Qui educit honorabilẽ,*inquit,*ex indigno,is quaſi os meũ erit.* Cum igitur tua lingua ſit Chriſti, & os tuũ Patris fiat, & Sancti Spiritus templum ſis;quis honor, quod decus maius hoc excogitari poterit? Non ſi ex auro os tibi conficeretur, non ſi gemmis conſtrueretur, ita præfulgeret, vt tũc hoc humilitatis ornatu reſplenderet. Quid enim optabilius ore,quod maledicẽdi ſtudium penitus ignorat, & benedicẽdi ſolum cognouit? Quod ſi benedicere maledicẽti aſpernaris, ſaltem taceas, hoc interim tacito:poſtea ratione, ac via vlteriora petẽs, ad illud quoque perueniẽs, & huiuſmodi os habebis, quale prædiximus:nec putes nimium dictũ eſſe.Miſericors enim Dominus eſt,& ſuæ hoc donũ bonitati tribuitur.Non ergo audaciæ attribuas,ſi te Chriſti os quiſpiã dixerit.Data eſt tibi diuinitus poteſtas imitari Chriſtũ pro viribus,& ſimilẽ illi fieri:noli expaueſcere hoc audiẽs:timendũ enim tibi potiùs eſt, ſi ſimilis illi fieri negligas. Loquaris igitur,vt ille,& eris talis,quãtum ad hoc,qualis ipſe fuit, prout humanæ vires patiuntur:huius rei gratia maior, qui ita loquitur, quàm qui futura prædicit: hoc enim totum ex dono eſt, illud etiam ex labore,atque ſudore tuo procedit. Fac vt ex animo tuo os tuum ita confirmetur,vt os Chriſti eſſe videatur,&c. quæ proſequitur,oſtẽdens quomodo Dei verba os, & linguã imitetur homo humiliter, blandéque loquens, etiam dum læditur,& offenditur.

Matth. 9. num.5.
Act. 9. nu 40.
Ioan. 8. nu.49.
Ioan. 18. nu.23.
Ierem.15. nu.19.

Optima ſunt,quæ habet Nazianz. Orat.2. contra Iulian.prope fin.cum ait: Non iram remitti velimus, neque punitores præter dignitatem appareamus. Fiamus in hoc meliores offenſoribus noſtris, & animo ſublimiores. Oſtendamus quid illos erudierint dæmones,& quid nos docuerit Chriſtus,qui ob ea,quę paſſus eſt, inclaruit, & nihilominus vicit iis, quæ, cum poſſet, nequaquam faciebat:reddamus illos noſtro exemplo, ſi ſaltem fieri poteſt,modeſtiores. Si cui filius paſſus eſt, ſi cui pater,ſi cui vxor, aut cognatus, aut amicus, aut alius quiſpiam nobis charus, demus operam, vt cuique eorum mercedem cruciatus afferat, ipſis nimirum perſuadentes, vt forti animo ferant,quæ paſſi ſunt,&c.

Oĩa verò, & qui magno animo poſſet ad Deũ accedit,eúmque refert

in terris; audiamus Senec. 1. de Clement. cap. 5. poſt med. cum ait: Magni animi eſt propriũ placidũ eſſe, tranquillúmque, & iniurias, atque offenſiones ſemper deſpicere. Muliębre eſt furere in ira. Ferarum verò, nec generoſarum quidem præmordere, & vrgere proiectos. Elephantes, leonéſque tranſeunt, quẽ impulerunt. Ignobilis beſtiæ pertinacia eſt. Non decet Regẽ ſæua, nec inexorabilis ira. Deorũ ſibi animũ aſſerens Princeps alios ex ciuibus ſuis, quia vtiles, boníq; ſunt, libens videat, alios in numerum relinquat: quoſdam eſſe gaudeat, quoſdam patiatur. Et cap. 7. in princip. ait: Hoc exemplum Principi conſtituam, ad quod formetur, vt ſe talem eſſe ciuibus, quales ſibi Deos velit, &c.

Cum igitur Chriſtus Dominus promiſerit filiationem iis, qui iniurias, & offenſas poſt terga reiicerent, & offenſores diligerent, inde eſt, quod Dauid præuidens hoc dixerit ſe dura cuſtodiuiſſe, nempe obliuionem iniuriarum, & amorem inimicorum propter verba labiorum Dei.

Poſſumus tamen hoc referre ad verba labiorũ noſtrorum, quod ſcilicet duras huiuſmodi vias debeamus cuſtodire propter verba labiorũ noſtrorum; cum enim Deũ oremus dicentes: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,* ſanè qui petimus, vt Deus offenſas, & iniurias ſibi à nobis oblatas remittat poſt terga, & in æternum obliuiſcatur; tenemur propter hæc verba noſtra duras vias cuſtodire, atq; adeò inimicos diligere, offenſas remittere, & iniurias poſt terga proiicere. Quod bene verſat Auguſt. lib. 80. homil. homil. 42. in med. cum explicat verba prædicta: *Dimitte nobis debita noſtra, &c.* vbi ait: Qui vult dicere efficaciter; *dimitte nobis debita noſtra,* oportet quod dicat veraciter, *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, &c.*

Matth. 6. num. 12.

Acutè ſanè in hãc ſententiã obſeruat Nyſſen. qua benignitate, indulgẽtia, & charitate nos debeamus habere erga inimicos, & offenſores noſtros, cum Deus velit, vt ab eo poſtulemus noſtrã imitati propitiationẽ, & manſuetudinẽ dicẽtes: *dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Nã ſi in cæteris actionibus sũma debet relucere perfectio ex eo, quod Deũ tenemur imitari, illiúſque veſtigiis inſiſtere; quãto magis in eo exigetur perfectio in remittẽdis iniuriis, cũ eã velimus, & poſtulemus vt Deus perfectiſſimus in omnibus operib⁹ ſuis imitetur: ſic ergo habet Nyſſ. lib. de Orat. ad dicta verba. Quemadmodũ Deus bene, ac rectè agentibus ad imitandũ propoſitus eſt, ſicut dixit Apoſt. 1. Cor. 4. *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti:* ita vice verſa tuã affectionem Deo ad bonum pro exẽplo eſſe vult; atque ordo quodam modo inuertitur, vt audeamus, quemadmodum bonũ in nobis imitatione Diuini nominis perficitur, ita ſperate futurũ, vt Deus noſtra facta imitetur, cum aliquid boni cõfecerimus, vt tu irẽ ad Deũ dicas, quod ego feci, fac; imitare ſeruũ tuum, tu Domine. Par ambobus remiſſio decernatur, tuo ſimul, & meo debitori. Quo animo ego fui aduerſus hũc, quamque de eo ſententiã ſequutus ſum, hæc itẽ apud te obtineat. Magnam ego proximo exhibui miſericordiã; imitare tu Domine ſerui tui humanitatem, vt grauiora mea in te peccata, quam quæ hic aduerſum me commiſit, dimitte. Exiguam humanitatem ego exhibui, non enim amplius capiebat natura, tua verò munificẽtia exiguitate potẽtiæ nõ prohibetur, quin quantũ velis tantum largiaris, &c. Qui igitur Deo proponimur, tanquam regula indulgentiæ, debemus ſummam præbere benignitatem, & omniũ offenſarum penitus obliuiſci; alioqui maximam incurre

1. Cor. 4. num. 16.

incurremus offenſam Dei, ſi in illius benignitatem iniurioſi iniurias ante oculos habeamus.

Pſal.129. num.4. Vnde iam intelligetur locus ille Pſal.129. *Quia apud te propitiatio eſt, & propter legem tuam ſuſtinui te Domine.* Vbi Vatabl.ex Hebr.legit: *Verùm apud te clementia eſt; & propterea timeris.* Maſoretæ legunt: *Vt timearis*, Genebr. explicat. *Apud te eſt indulgentia, & propitiatio*: tu ſoles eſſe propitius pœnitentibus, vt te homines timeãt. Videtúrq; ſenſus totius loci eſſe: cum tu propitieris peccatis noſtris & offenſas noſtras remittas cũ poſtulamus; grauis inde nobis ſuboritur timor ſi iuxta id, quod poſtulamus, & à te cõſequimur, non etiã propitiemur offenſoribus, iniuriarúmq; obliuiſcamur: iuſtè enim à te timetur ſupplicium, quem conuenimus pro indulgentia, ſi tuã benignitatẽ non imitemur, ac dũ poſt terga proiicis peccata noſtra, nos aliena non remittamus.

Debemus proinde duras indulgẽtiæ vias cuſtodire propter verba labiorum noſtrorũ, dum volumus talem à Deo conſequi remiſſionem, & benignitatem, qualem inimicis impertimus; & dum volumus vt Deus noſtram imitetur indulgentiã, debemus libenter offenſoribus indulgere, & ignoſcere, imò hoc quidẽ ſacrificio Diuinam placabimus irã, & miſericordiã nobis conciliabimus: cum enim charitas maximè Deo placeat, & potiſſimum ſit donum inter omnia, quæ in hac vita à Deo participamus, eam præcipuè teſtamur nobis adeſſe, cum iniurias dimittimus, & inimicos charitate proſequimur: quod bene proſequitur Chryſoſtom. homil.80. in Matth.in fin. Sicut illi flores colorũ pretioſiſſimi ſunt, quibus trabea Imperatoris tingitur; ſic illæ virtutes magni pretij ſunt, quibus charitas continetur. Nihil porrò charitatem ita continet, atque conſeruat, vt commiſſorum aduerſus te peccatorum obliuio. An forſan de altera parte nihil Deus curauit, an lædentem ad Ieſum non miſit? Imò ab altari ad illum miſit, & poſt reconciliationem ad menſam quoque vocauit, ſed noli tu hac de cauſa illum expectare, omnia enim ſic perdidiſti, propterea enim ineffabilis tibi merces repoſita eſt, vt illum præuenias. Sed malè me vexauit, inquies. Nunquam ille tantum tibi facere potuit, quantum tu ipſe tibi, læſionis memoriam retinendo. Liberos eius interimat alius, quid ad eũ, qui de reſurrectione cogitauit? Vxorem occidit quiſpiam: quid hoc ad eum, qui doctus eſt non lugere dormientes? Vituperationem alius ei afferat; quid ad eum, qui florem fœni præſentia cuncta exiſtimat? &c.

Videnda ſunt, quę in hanc ſententiam habet Aug.ſerm.39.de tempore in med. vbi Paulo adhærens charitatem in hunc modum commendat. Sectamini, inquit, charitatem, dulce, ac ſalubre vinculum. Hæc in aduerſitatibus tolerat, in proſperitatibus temperat, in duris paſſionibus fortis. Quid tam magnanimum, quàm pro impiis mori? Quid tam benignum, quã inimicos diligere? Sola eſt, quam fœlicitas aliena nõ premit, quia non æmulatur. Sola eſt, quam fœlicitas ſua non extollit, quia non inflatur. Sola eſt, quam conſcientia mala non pungit, quia non agit perperam. Inter opprobria ſecura eſt, inter odia benefica eſt, inter iras placida eſt, inter inſidias innocens, inter iniquitates gemens, in veritate reſpirans. Quid illa fortius, non ad retribuendas, ſed ad nõ curãdas iniurias? Quid illa facilius nõ vanitate, ſed veritate? Nã ideo tolerat omnia in præſenti vita, quia credit omnia de futura vita; & ſuffert omnia, quæ hic irrogãtur, quia ſperat omnia, quæ ibi promittuntur, &c.

Vnde

Vnde item intelligetur cur Magiſter Charitatis Chriſtus Dominus cautum voluerit diſcipulis ſuis virgas in via deferre, quæ ſupplicium, vel vindictam, vtcumque minitari
Luc. 9. num. 3. viderentur. *Nihil,* inquit, *tuleritis in via, neque virgam*, &c. Quod ad rem præſentem congruenter verſat Ambroſ. lib. 7. in Luc. cap. 10. ad illa ver-
Luc. 10. num. 4. ba numeri 4. *Neque peram, neque calceamentum.* Non virgas, inquit, in manu iubētur tollere Apoſtoli. Quid eſt virga, niſi proferendæ poteſtatis inſigne, & vlciſcendi inſtrumentum doloris? Ergo humilis Domini (in humilitate enim iudicium eius ſublatum eſt) humilis inquam Domini præceptum diſcipuli eius humilitatis officiis exequuntur: eos enim miſit ad ſeminandam fidem, qui non cogerent, ſed docerent: nec vim poteſtatis exercerent, ſed doctrinam humilitatis attollerent. Quo loco humilitati putauit etiam patientiam copulandam; de ipſa quoque iuxta
1. Petr. 2. num. 23. teſtimonium Petri, *Cum malediceretur, non remaledixit, cum percuteretur, non repercuſſit.* Hoc eſt ergo dicere: Imitatores mei eſtote, vltionis ſtudia deponite, inſolentia verberantium non iniuriæ relatione, ſed magnanimitate patientiæ ſupportatur. Nemo in ſe debet, quod in alio reprehendit, imitari: grauiora contumacibus manſuetudo vulnera refert.
Matth. 5. num. 39. Hoc pugno repercuſſit Dominus verberantem dicendo: *Qui te percuſſerit in maxilla, præbe illi & alteram.* Fit enim, vt iudicio ſuo ipſe ſe damnet, & quodam ſtimulo ſui compungatur affectus, qui relatam ſibi ſedulitatem pro iniuria, quam fecit, aduerterit. Sic Ambroſ. proponit quomodo Chriſtus Dominus omnem prorſus vindicādi iniurias anſam abſtulerit à diſcipulis, quos magiſtros orbis terrarum conſtituerat; nullo ſiquidem aptiori modo poſſent homines charitate inſtituere, quam ſi eiuſdem charitatis igne docerent dura quæque, & aſpera emollienda eſſe, & ſuperanda: fortius ſiquidem telum ad expugnandas iniurias & offenſas eſt illud, quo excipiuntur, non quo inferuntur; quo retuſæ poſt terga reiiciuntur, non quo pro vindicta ante oculos proponuntur.

Quod ſi velis ſuperiorem cernere manſuetudinem, & illæſam, ac tranquillam charitatem de lædentibus triumphantem conſpicere, attende quid Bernard. dicat ſerm. 48. in Cantic. poſt princip. dum ſpinas illas lilium pungentes ſic diſpungit. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* Spina, inquit Bernard. *Cant. 2. num. 2.* pœna eſt, ſpina falſus frater, ſpina vicinus eſt malus. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. O candens lilium, ô tener, & delicate flos, increduli, & ſubuerſores ſunt tecum, vide quomodo cautè ambules inter ſpinas. Plenus eſt mundus ſpinis. In terra ſunt, in aëre ſunt, in carne tua ſunt. Verſari in his, & minimè lædi, Diuinæ potentiæ eſt, non virtutis tuæ. Et ſi igitur vndique tibi intendi proſpicias tribulationum, tanquam tribulorum aculeos, non turbetur cor tuum, neque formidet. Conſidera lilia agri quomodo inter ſpinas vigent, & nitent. Non mediocris titulus profectò virtutis inter prauos viuere bonum, & inter malignantes innocētiæ retinere candorem, & morum lenitatem: magis autem ſi his, qui oderunt pacem, pacificum, & amicum ipſis te exhibeas inimicis. Id planè tibi ſimilitudinem datam de lilio iure quodam proprietatis ſpecialiter vendicabit, quod ipſas vtique pungentes ſpinas candore proprio illuſtrare, & venuſtare non ceſſat. An non proinde lilium tibi videtur implere quodammodo Euangelij perfectionem, qua

Matth. 5. *num.* 44. orare iubemur pro calumniantibus, & perſequentibus nos, benefacere his, qui oderunt nos. Sic ille pulchrè rem aperit, ſi illius loquendi modum in præſenti aperiamus, dum ait lilium pungentes ſpinas candore proprio illuſtrate,& venuſtare.Quid enim eſt aliud lilium apud pungentes ſpinas candoris ſui partes deponere, & lædentes tribulos pulchros reddere,quam iuſtam animam offenſores ſuos amplecti, & pacis ſigna præbere in mediis etiam iniuriis, & offenſis, ac dum vulnera intenrant, & infligunt, non ſanguineam vltionem reddere,ſed candorem pacis iniungere.

Niſi fortè Bernard. alludat ad ſigna, & vexilla, quæ in compitis murorum, & arcium eriguntur, & proponuntur in ſignum victoriæ ab ingredientibus, & expugnantibus. Sicut igitur proprio candore pungentes, & perforantes ſpinas lilium illuſtrant,& apud illas aliquid ſui relinquendo, veluti vexilla adfigit: ſic iuſti dum ab impiis opprimi, & affligi, ac iniuriis pungi leni vultu patiuntur, profectò dum pro calumniantibus & perſequentibus orant, dum inimicos ſibi charitatis vinculo adſtringunt,dum offenſarum memoriam penitus ſepeliunt, dum amarè pungentes ipſiſmet punctionibus dulceſcere faciunt, pulchrioreſque, ac ſanctiores reddunt, quid aliud faciunt quàm propriæ ſigna victoriæ in ſpinis erigere, & vincere in bono malū?Quod optimè obſeruat Chryſoſt. ſerm. de duodecim Apoſtolis, vbi de eis loquens, ita ait:O incudes animatæ, quæ dum feriremini, eos, qui feriebant, ad intelligentiam fabrefeciſtis,&c.

Vide item quomodo ſtridentes, exclamantes, ac lapidantes ſuperauerit inimicos B. Stephanus,dum pro *Act.* 7. *num.* 60. ipſis Deo plenus exorat, ac veluti lilium pungentes ſpinas candore ſuo illuſtrare, & venuſtare non ceſſat, quod bene verſat, & expendit Gregor. Nyſſen. Orat. de S.Stephano ad med. in hæc verba: Cognoſcant Iudæi arma Chriſtianorum, quibus iniuriam vlciſcendo magnus Stephanus vſus ſui facti exemplo legem vitæ ſanxit. Nam illi quidem ferina quadam, ac immani rabie vndique Sanctum circumſtantes in vnum illum, tanquam ſcopulum, omnes intenti erant, quidquid ad manum eſſet, eo vice teli aduerſus Stephanum vtentes. Hic verò, tanquam ſacerdos quidam,iuxta legem ſpiritualem puram hoſtiam immolans, non alienū, ſed ſuum altaribus admouēs corpus, & loco libaminis ſanguinem ſpargens per ſeſe Deum, quem in cœleſtibus adytis cernebat, delinquentibus placabat,beneficio nefariam cædem eorum compenſans, clamans audientibus homicidis, ac dicens: Ne ſtatuas illis hoc peccatum.In medio tot, ac talium ſtans contra omnem vim aduerſariam,quæ à ſanguinariis illis repræſentabatur, ſeſe contra exſuſcitans per omnia magnitudine animi, atque indolis excellebat, itæ quidem lenitatem, minis verò deſpicientiam, mortis terrori vitæ contemptum, odio dilectionem,maleuolentiæ beneuolentiā opponens: non enim vno modo victor declarabatur, ſed aduerſus omnem malitiæ ſpeciē,quæ tunc ab Iudæis repræſentabatur,ſeſe per varias virtutes diſtribuens.Illi ad cædē ſpectabant,& iam manus lapidibus armabant, obtutu, anhelatione, dentium colliſione ſæuitiam præ ſe ferentes.Hic verò tanquam fratres aſpiciebat, & tanquam patres ſalutabat. *Viri fratres*, inquit, *& patres audite.* En candidum lilium *Act.* 7. *num.* 2. inter pungentes vndique ſpinas, eaſdem tamē proprio candore illuſtrās, & venuſtans,imò charitate, & benignitate

gnitate ſuperans, & vincens.

In quam ſententiam recolenda venit doctrina Baſilij homil. de ira ante med. cum ait: Ne fratres dilectiſſimi malum malo curate, nec contendite inuicem calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior eſt, qui victor eſt, ac peccatis longè grauior diſcedit. Noli ergo malam referre gratiam, neque mali mutui reſtitutor eſſe. Contumeliam intulit iratus; vince, amoueque ſilentio malum. Noli tuo aduerſario pro magiſtro vti, nec quem odio proſequaris, hunc æmulari. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Quando verborum contumelia tentaris, illud exiſtima periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhæreas, ſeu per iram in aduerſarij partes inclines. Da tempus cogitationibus ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterum proculdubio conſequeris, aut inimicū tuæ manſuetudinis exemplo muniriorem reddes, vel certè ſi deſpexeris, acriùs illum vindicabis. Quid enim aduerſario durius eſſe poteſt, quàm te animum gerere contumeliis omnibus altiorem? Ex hac conditione quale vterque veſtrum nomen aſſequatur, videamus. Hic contumelioſus, tu magnanimus vocaberis. Hic iracundus, & durus, tu longanimis, & mitis. Sicut ad laudes tuas, ſi veritatem excedunt, efferri non debes; ita nec ad probra in te non verè iactata, minimè dolere. Si quietus, & immobilis perſiſtas, pudorem maledicenti magnum intuliſti, &c. Similia ſunt, quæ habet Chryſoſt. homil. 25. in epiſtol. ad Hebr. in moral. poſt princ. Si contempſeris, inquit, vltionem ſumere de inimicis, tunc aſſequeris. Audi quid dicat: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, da ei potum:* & ſubiunxit: *hoc enim faciens congeres carbones ſuper caput eius.* Quid dicis; ſi do cibum inimico, tunc eum punio? Maximè inquit (ſcilicet Deus.) Ea eſt enim mea potentia vt contraria præbeam per contraria, &c.

Rom. 12. num. 20.

Similia item ſunt, quæ habet Nazianz. Orat. ad 150. Epiſcopos, & Chryſoſt. homil. 2. ad popul. Tertullian. lib. ad Martyr. cap. 11. cùm inter alia ait. Certemus, quæ à malo infliguntur, ſuſtinere, vt hoſtis ſtudium æmulatio noſtra æquanimitatis cludat, &c.

Celebris vtique difficultas ad lib. 2. Reg. cap. 5. proponitur, dum quæritur quinam fuerint cæci illi, & claudi, de quibus ibi n. 6. dicitur: *Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos, & claudos.* Hos enim exiſtimant aliqui imagines, ſtatuas tantum fuiſſe: alij veros homines fuiſſe ſtatuunt, vel metaphoricè cæcos, quia animo cæcutirent, & claudicarent, vt putat Chald. vel verè cæcos, & claudos, quod huiuſmodi miſeris hominibus arcem tutandam commiſiſſent Iebuſæi, quaſi dicerent eam vel à ſolis cæcis, & claudis defendi poſſe, ita Ioſephus lib. 7. cap. 2. Procopius ibi, Gloſ. interlineal. Abulenſ. quæſt. 7. Villalpand. lib. 2. apparat. cap. 1. p. 74. Et ſanè Athenis in Prytanæo factum ſcimus, vt in ea arce alerentur milites bello inutiles facti quod ad reſiſtendum ſatis fore dicerent propter arcis munitionem. Et hæc videtur verior expoſitio propter ea, quæ ſubduntur, quod claudi, & cæci odio haberent animam Dauid; nam ſtatuæ qui poterant odiſſe Dauidem? Hi igitur cæci poſiti in mæniis illius arcis plurima conuicia, & iniurias in Dauidem iaculabantur. Poſtquam igitur cepit arcem Sion Dauid, & vt Theodoret. ait ibi quæſt. 17. alios quidem Iebuſæos iuſſit interfici; claudos autem, & cæcos, qui irridebant è muro, ob lenitatem, & animi magnitudinem conſeruauit; propo-

2. Reg. 5. num. 6.

ſito edicto,vt occideretur, qui feriret aliquem ex ipſis:affertque notatu dignam verſionem, quæ ſic habet:*Omnis feriens Iebuſæum claudum, aut cæcum,tangatur pugione* : tangatur enim pugione, inquit Theodoret. pro eo, quod eſt,perimatur enſe.Et ideò laudem eſt ab omnibus conſecutus. Expugnauit igitur Dauid, & cepit arcem Sion, parcendo inſuper contumelioſis hominibus eos ſuperauit indulgentia,& laudem victoris conſecutus eſt, dum poſt terga reiecit opprobria exprobrantium ſibi.

Neque verò hanc doctrinam ſoli aſſecuti ſunt noſtri, Deo afflati, & charitatis luce perfuſi, ſed obcæcati etiam Gentiles eam ſuo modo contigere:nam apud Hildebert. epiſt.80. tom.3.Bibliot. quæ eſt Narbodi Epiſcopi Rhedonenſ. ſic habetur. Apud Gentilium philoſophos magnarum virium eſſe perhibent lædentem negligere, & vindictam putant vindicare potuiſſe;maiúſque vindictæ eſſe genus ignoſcere: infirmi autem ac muliebris eſſe animi quærere vltionem, ex hoc,vel ſolo colligit, vt Satyricus ait:

Vindicta, qua nemo magis,quàm fœmina gaudet, &c.

Gentilis igitur adſit Seneca lib.2. de Ira cap.32.in princ.Nam,vt in beneficiis honeſtum eſt merita meritis repẽſare,ita iniurias iniuriis. Illic vinci turpe eſt,hic vincere.M.Catonem in balneo quidam percuſſit imprudens, quis enim illi ſciens faceret iniuriam? Poſtea ſatisfacienti Cato non memini, inquit, percuſſum me. Melius putauit non agnoſcere, quàm vindicare. Nihil,inquis,illi poſt tantam petulantiam mali factum eſt? Imò multum boni, cœpit Catonem noſſe.Magni animi eſt iniurias deponere. Vltionis contumelioſiſſimum genus eſt non eſſe viſum dignum, ex quo peteretur vltio. Multi leues iniurias altius ſibi dimiſere, dum vindicant. Ille magnus, & nobilis eſt, qui more magnę feræ latratus minutorum canum ſecurus exaudit. Et cap.34.in princip. Puſilli hominis,& miſeri eſt repetere mordentem, vt mures, & formicæ: ad quas ſi manum admoueris,ora conuertunt.Imbecilla ſe lædi putant, ſi tangantur, &c.Et lib.3.de Ira cap.3. Ingens animus,& verus æſtimator ſui non vindicat iniuriam,quia non ſenſit.Vltio doloris confeſſio eſt. Non eſt magnus animus, quem incuruat iniuria. Aut potentior te,aut imbecillior læſit:Si imbecillior, parce illi;ſi potentior,tibi.

Hinc eſt quod viri ſancti vt magnitudinem animi ſui teſtentur, vel rident dum iniuriis afficiuntur, vel eas tacendo nihili faciunt, nec ſe læſos ſentiunt, aut fatentur; vel maledicentibus benedicunt. Ridebat vtique Iob dum opprobriis afficeretur; pro eo enim, quod nos habemus Iob 19. *Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet.* L X X.habent:*Ecce rideo opprobrio,non loquar.* D. Auguſt.legit: *opprobria.* Ambroſ.legit:*Ecce rideo in opprobrijs.* Quæ verba ſic explicat lib.2. de Interpellatione Iob cap. 2. poſt med. Imitemur hunc virum, qui ſilentio ſuo redarguebat conuiciantes. Oſtẽdebat enim virtutem animi ſui, quem contumeliæ non mouerent: & conſcientiæ innocentiam manifeſtabat, qui obiecta non recognoſceret, ſed quaſi aliena rideret. At verò ſi nobis aliquid obiiciatur dum nos purgare volumus, acerbamus; dum vleiſci cupimus, confitemur. Et cap.3. ad med.ait: Vidit (ſcilicet Deus) de nube, & turbine, manum laboranti dedit, victorem aſſeruit, coronam detulit. Quid autem pulchrius, quàm ridere, cùm maledicitur nobis? Gaudere enim debemus,ſi aliena dicantur,&c.Gaudere

Iob 19. num.7.

dere ſanè, & exultare iuſſit Chriſtus Dominus ſuos in perſecutionibus Matth. 5. Gaudentes ibant Apoſtoli à conſpectu cōcilij afflicti, vincti, verberati, ac morti tandem deſtinati Act. 5. At vt ibi aduertit Chryſoſt. homil. 14. non ex miraculis declararunt Apoſtoli Dei virtutem, ſed ex gaudio in contumeliis, &c. Virtus enim Dei, non hominis videtur magnitudo, ſi ad opprobria, quæ humanum animum pungere, & excitare ſolent, quis redeat, & maledicentibus hominibus iuxta Chriſti præceptum gaudeat, & exultet.

Matth. 5. nu. 12.

Act. 5. nu. 41.

Maledicebat Semei, mittebátque lapides contra Dauid, grauiſſimáque exprobrabat commiſſa crimina; ipſe verò tacebat, ſicut aduertit citatus Ambroſ. & ſilentio ſuperabat; cui noluit nocumentum aliquod inferri per ſeruos ſuos. Cōfugit ad altare Ioab, ibi tamen interfectus eſt, iubente Salomone, etſi enim magna ſacrorum locorum immunitas fuerit apud ipſos etiam Gentiles, vt ex Thucydide lib. 1. Strabone lib. 8. Herodoto lib. 4. patet; homicidis tamen voluntariis nulla loci, vel aræ vllius Religio proderat, ſicut & in aliis quibuſdam iam ſceleribus, Cap. inter alia de immunit. Eccleſiar. Authent. de mandato Principis, §. neque autem. Illud verò maximè notandum, quod Salomō dixit de Ioab. *Reddet Dominus ſanguinem eius, quia interfecit duos viros iuſtos, melioreſq; ſe: & occidit eos gladio, patre meo Dauid ignorante: Abner filium Ner principem militiæ Iſraël, & Amaſam filium Iether, principem exercitus Iuda.* Id igitur obſeruandum, cur Salomon non meminit fratris Abſalonis, in cuius corde tres lanceas infixit Ioab. Duos ſiquidem alios viros referens debuit prius fratrem occiſum contra Patris præceptum, & voluntatem recenſere: at iniuriam ſibi illatam in

2. Reg. 16. num. 6.

3. Reg. 2. num. 32.

2. Reg. 18. num. 14.

nece fratris voluit reticendo ſuperare, ne videretur illius recordatus mortem Ioabo inferendam præcepiſſe, ſicut bene obſeruat Abulenſ. ibi q. 40. Non expreſſit, inquit, Abſalon, quia volebat oſtendere Salomon, ſe procedere ex zelo iuſtitiæ; ſi tamen occidiſſe Abſalon dixiſſet Ioab, videretur procedere ex zelo vindictæ, cum Abſalon eſſet frater Salomonis, & ideo tacuit, &c. Exiſtimauit enim ſibi glorioſum fore admodum, ſi offenſam taceret, cùm poſſet vlciſci, quod bene proſequitur Hildebert. Epiſcop. Turonenſ. Epiſt. 50. cum ait: Poteſtati cedit ad gloriam iniurias vlciſci nolle, cùm poſſit, quod ſerenitas veſtra Epiſcopaliter attendens Vuillelmo indulſit. Tamen quia ſemper ſuſpecta eſt offenſa poteſtas, adhuc per nos deprecatur ſibi in integrum ignoſci, quod tamen præceptum non eſt, ſcilicet benedicere maledicentibus, ſed conſilium non ſemper obſeruandum; vnde 1. Petr. 2. de Chriſto dicitur: *Qui cùm malediceretur, non maledicebat.* Non maledicere autem præceptum eſt ſicut etiam non malefacere, ſicut Hierony. probat apolog. aduerſus Ruffinum.

1. Petr 2. num 23.

Alij iniurias, & maledicta ſuperant benedicendo, quod proprium Chriſtianorum eſt; inter Chriſtiana enim præcepta hoc ponit lib. 6. cap. 18. Maledicenti benedictio reſpondeat, nec verbum malum procedat ex ore hominis, qui edit verbum bonum, quibus verò addēdum eſt, eum, qui ore ſumit Chriſtum ipſum, in cuius reuerentiam Chriſtiani olim mutuò ſe oſculabantur, teſte Chryſoſtom. hom. 30. in 2. ad Corinth. & homil. de proditione Iudæ, & lib. 1. de compunctione cordis. Eum igitur, qui Chriſtum māducat orantem pro inimicis, nullatenus decet, niſi benedictio inimicorum iuxta illud

Matth. 5. nu.44. Luc. 6. nu.28. Matth. 5. *Benedicite his, qui oderunt vos.* Et Luc.6. *Benedicite maledicentibus*, vbi ſicut aduertit Tolet. verbo, benedicendi, non ſolùm bene precari, ſed etiam laudare, honorare, ac commendare indicatur, aut ſaltem aperta mala attenuare, ſicut feciſſe legimus Petrum, quando conuitiantibus & maledicentibus, ac irridentibus, & dicentibus: *quia muſto pleni ſunt iſti*; dixit, *non ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia.* Act. 2. vbi Chryſoſt. homil.5. ait: Vides quàm placita ſit excuſatio; idcirco non dixit, non enim ſicut vos ſubſannatis, neque ſicut vos ridetis, ſed ſicut ſuſpicamini; volens oſtendere illos non dedita opera feciſſe, & magis illos ignorantiæ velamine honeſtat, quàm malitiæ crimine notat. Quibus ſimilia habet homil.6. & homil.54. in Geneſ. & homil.21. in Epiſt. ad Roman. & homil.22. ad illa verba: *Bona loquimini de ijs, qui vos inſectantur.* Vbi rationem teddit cur perſecutoribus noſtris benedicere teneamur, quandoquidem nobis coronas per tolerantiam conciliant. Et homil.3. de Dauid, & Saül. tom.1. loquens de Publicano audiente Phariſæum, cùm diceba: *Non ſum ſicut cæteri, velut etiam hic Publicanus*, ait: Accepit probrum, & abluit probrum; criminum accuſatio facta eſt illi criminum remiſſio, & hoſtis inſcius factus eſt beneficus, &c. Vidændúſque erit Auguſt. ſer.23. de verbis Apoſtoli, & ſer.24. & Hildebert. loco citato, cum inter alia ait: Bis Deo ſacrificat offenſus, & clemens, à tyranno parum differt illatæ memor iniuriæ. Et Hieronym. in cap.2. Nahum, ibi, reddidit Dominus ſuperbiam Iacob, ait: Non tantæ virtutis eſt ab aliis factam iniuriam ſuſtinere: quantæ gratiæ Domini eſt placidum, mitem, atque tranquillum iniuriam facere non poſſe, &c. Maioris tamen adhuc gratiæ erit, ſi is, qui læditur, & offenditur, in mediis ipſis opprobriis exprobrantium benedicat maledicentibus, iuxta illud 1. Corinth. 4. *Maledicimur, & benedicimus.* Et illud 1. Petr. 3. *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, ſed è contrario, benedicentes, quia in hoc vocati eſtis.* Debemus itaque reiicere poſt terga, nihili facere, ac penitus obliuiſci iniuriarum, & offenſarum, cùm videamus Deum poſt terga remittere peccata noſtra, non ſolùm vt ſoluat in corpore ſuo factus homo, ſed vt gratia deleat, & miſeratione remittat; alioqui cùm tempus ſoleat obliuionem inducere, & iniurias abolere, potentius apud nos probabitur extitiſſe quam fuerit ipſa charitas, quæ apud fideles omnia vincere perhibetur.

Act. 2. nu.15. — 1. Cor. 4. nu.12. — 1. Petr. 3. nu.9.

***

TEX

TEXTVS IX.

Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non expectabunt, qui deſcendunt in lacum, veritatem tuam.

HEBR. ad verbum: *quia non ſepulchrum confitebitur tibi: mors laudabit te, nec ſperabunt deſcendentes in ciſternam, tuam veritatem.* LXX. habent: *non enim qui in inferno laudabunt te, neque mortui benedicent te, neque ſperabunt, qui apud inferos ſunt, miſericordiam tuam.*

Multipliciter ſolet hic locus à ſacris interpretibus verſari, & intelligi. Primo namque accipitur de Ezechia plorante, eo quod vita functus neque in ſe, neque in ſuis poſteris (quandoquidem poſteritate carebat) viſurus eſſet, recepturus, aut laudaturus verbum in carne; ad viuos ſiquidem venturus erat Filius Dei, & cum Rex Ezechias morte extinguecerur ſine ſobole, careret vtique optima ſorte viuendi, & laudandi Meſſiam. Senſus proinde erit iuxta hanc interpretationem. Cum veneris Domine homo factus, mortui te minime recipient, ruúmve Euangelium percipiẽt; eruet enim mortuos Chriſtus à morte reſurgens, & cœlum aſcendens ſecũ ſurſum ſubuehet, viuentibus vero ferenda erit lex Euangelica, non mortuis inculcanda ſicut de facto contigit, & qui prius excipiendus erat à viuis, ab iiſdem laudandus erat, priuſquam ad mortuos deſcenderet, aut ab eis laudaretur. Proinde qui deſcendũt in lacum, non expectabunt veritatem tuam, vt inter ipſos naſcatur, & ipſius lux eis affulgeat; eſt ſiquidem Chriſtus veritas Dei, vnde de ſe ait: *Ego ſum veritas.* Quo in loco recolendum eſt, quod vbi nos habemus: *veritatem tuam.* LXX. habent: *miſericordiam tuam*; ipſi enim ſolent aduentum Chriſti miſericordiam nuncupare, ſicut aduertit Leo Caſtro hoc in locò, ſumma namque miſericordia Dei fuit, quod nobis contulerit vnigenitum Filium, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & faceret ſibi populum ſectatorem bonorum operum, capacémque redderet recipiẽdæ gratiæ, & gloriæ. Aduentum igitur Chriſti Seruatoris non expectabunt qui ſunt in inferno, aut ſepulchro ipſi, & in ſeipſis, & in tota ſobole, cum pater in filiis viuat.

Recolendum item eſt, quod nullum dubium eſſe poteſt, quin mortui Deum laudent, id enim beatos facere commemorat Ioannes Apoc. cap. 5. vbi ſermo eſt de vigintiquatuor ſenioribus: præmiſerat autem. nu. 13. de omnibus in vniuerſum mortuis. *Et omnem creaturam, quæ in cœlo eſt, & ſuper terram, & quæ in mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes. Sedenti in throno, & agno benedictio, & honor, & gloria.* Apoc. c. 5. num. 14. & 13. Quo in loco licet Ribera, & Pererius nomine omnis creaturę, comprehendant etiam irrationales, ex Ambroſio, & Ruperto; planior ſenſus videtur, quem ibi affert Alcaſar, vt omnis creaturæ nomen ſolis rationabilibus adaptetur, quatenus dæmones etiam comprehendit. Tunc vero diſtributio illa: *quæ ſunt in cœlo, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ in mari,*

mari; ſic explicatur, vt eſſe in cœlo referatur ad beatos,& ad eos qui intra cœli,ideſt, Eccleſiæ ambitũ continentur: eſſe ſuper terram referatur ad Iudæos; eſſe ſub terra, ad dæmones, & ad damnatos angelos; eſſe in mari, ad gentiles. Credo etiam animas in purgatorio Deum laudare, quem agnoſcunt,ſperant,& diligunt; at damnatorum laus coacta eſt, ſicut
Iacob.c.2. num.19. & fides,de qua Iacobus c.2.ait: *Dæmones credunt,& contremiſcunt*: vbi videnda ſunt quæ annotauimus:& ſane dæmones compelluntur coram hominibus diuinas laudes confiteri, & proclamare.

Alij,vt Euſeb.& Theod.Heracleotes intelligunt præſentem locum de inferno impiorum, vbi nemo libenter, & vt decet, confitetur Deo, aut gratias agit. Cæterum huic expoſitioni obſtat, quod piiſſimus Rex Ezechias nõ credebat animam ſuam detrudendam in locum damnatorum, cum in ipſa infirmitate innocentem vitam, religionem, pietatem multáque alia bona opera Deo commemorauerit,& propoſuerit. Neque verò in eo ſtatu erat, vt de æterna ſua ſalute ipſi foret deſperandum.

Alij de laude,& confeſſione intelligunt, quatenus eo tempore, quo pauci cultores Dei inueniebantur, magni vtique referebat aliquem regem eſſe diuini cultus ſtudioſum, qualis Ezechias,& Dauid,qui Pſ.29.
Pſal. 29. num. ... dicebat: *Nunquid confitebitur tibi puluis,aut annuntiabit veritatem tuam?*

Alij de laude,& confeſſione meritoria interpretãtur, qua de re videndus eſt Hiero.hoc in loco,& in Pſ.6. & in Pſal.105. & in c.5.Amos, & in c.5. Oſeæ,& Haimo in Pſ.6.n.6. vbi adducit noſtrum textum. Videndus etiam Innocent.III. in eundem Pſ.6. vbi affert locum petitum ex Eccleſiaſtic.c.17. *A mortuo,qui non eſt*(quaſi nihil) *perit confeſſio.* Dupliciter vero poteſt intelligi hæc expoſitio. Primo quod in peccato ſepultus nequeat Deum laudare meritoriè,& vt ipſum laus decet, turpis ſiquidem videtur laus puriſſimi Domini in ore peccatoris. Vnde Auguſtin. lib.50. homil. ſtatim poſt principium ait: Ille nouit ſub cuius oculis loquor, imo ſub cuius oculis cogito,non me tam delectari laudibus popularibus, quã ſtimulari, & angi quomodo viuant qui me laudant. Laudari autem à male viuentibus nolo,abhorreo, deteſtor, dolori mihi eſt, non voluptati. Laudari autem à bene viuentibus,ſi dicam nolo, mentior;ſi dicam volo, timeo ne ſim inanitatis appetentior, quam ſolemnitatis. Ergo quid dicam?Nec plene volo,nec plene nolo. Non plene volo, ne in laude humana periclitер. Non plene nolo, ne ingrati ſint, quibus prædico,&c. Si ergo Auguſtin. ab impijs minime vult laudari, quanto magis dedecere exiſtimandum eſt, quòd impij Deum laudent.

Secundum alios intelligitur locus de meritoria laude, in eo ſenſu, quod totius meriti terminus ſit vita præſens, eáque finita, finiatur item ſtatus merendi; & ſicut in peccato mortuus præter indecentiam, quam aſſignauimus, nihil gratiæ, & gloriæ meretur,ſic & mortuus, poſt finitam vitã nihil denuo meretur,ſicut exponit D.Thom. qui adducit Eccleſiaſt. c.11.dicentem: *Si ceciderit lignum ad Auſtrum,aut ad Aquilonem,in quocumque loco ceciderit,ibi erit.* Simile adducit teſtimonium Dionyſ.Carthuſ.ex Eccleſ.vbi ait: *Quodcumque poteſt facere manus tua, inſtanter operare, quia nec opes, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas.* In hoc igitur ſenſu maximè dolet, & lamentatur Ezechias, quod ſibi iam minime liceat diuinã placare iram, diuina itẽ beneficia promereri, cum totius
Eccl. 11. num.3.
Eccleſ. 9. num.10.

totius meriti terminus mors ſit, vltra quam nihil poſtea meriti ſuperſit.

Planus igitur ſenſus eſt vt pientiſſimus Rex velit oſtendere quo fine ſibi longior à Deo conceſſa ſit vita, pro qua ipſe gratulabundus pręſens canticum edidit. Recognoſcit enim ſibi conceſſum longius vitæ ſpatium, vt totum impendat, & tribuat diuinis laudibus, & confeſſioni. Etenim quicumque extra hunc ſtatum viuentium, & in alia degunt vita, iam non amplius Deum laudare poſſunt publicè, ſolemniter, edita voce, pulſatis muſicis inſtrumentis: nec ob noua beneficia, quæ quotidie à Deo recipiunt, dum liberantur à miſeriis, in quibus ſunt, gratias agere, iuxta illud Pſalm. 87.

Pſal.87. num.11. *Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi? Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam*, &c. Similiſque eſt ille locus Baruch cap. 2.

Baruch c. 2. nu.17. *Aperi oculos tuos & vide, quia non mo: tui qui ſunt in inferno, quorum ſpiritus acceptus eſt à viſceribus ſuis, dabunt honorem, & iuſtificationem Domino*, &c. Ideóque Dauid Pſalm. 117.

Pſal.117. num.17. *Viuens, viuens ipſe confitebitur tibi, ſicut & ego hodie.*

Libet etiam hoc in loco pro maiori intelligentia gratulantis Ezechiæ aduertere, quod viri ſancti, in veteri teſtamento tam anxie, vel ob hanc rationem deprecabantur mortem, ægritudines, exilia, calamitates mortiferas, quia nondum licebat Deum videre, Chriſto adhuc non incarnato, vnde optatius videbantur in vita permanere, vt Dei miniſterio, quoad licebat, hic fruerentur, ſacrum Deo locum, nempe templum, aut tabernaculum, celebrando, in quo ille manifeſtabat ſeſe, cœlo cœli ſolus, quod attinet ad homines, tunc temporis fruens, hominibus terram relinquens, vt in ea laudaretur ab illis, & coleretur, quod latius proſequitur Caſtro ad citatum locum Baruch.

Neque verò quiſquam ex hoc deducat ſimpliciter optatius, & honeſtius viſum fuiſſe viris iuſtis, trahere longiore mora præſentem vitam, quoniam pluris videtur apud eos fuiſſe ad mortis perſuadendum deſiderium, eximi ex ærumnis præſentis vitæ, periculiſque peccandi, & conſtitui in iuſtorum cœtu, licet adhuc in limbo cum certa & omnino indubitata confirmatione in gratia, & expectatione beatitudinis ſuo tépore obtinendæ; qua ratione Dauid lamentabatur prolongatum incolarum ſuum, & petebat educi de cuſtodia animam ſuam ad confitédum nomini Domini, quia expectabant eum iuſti donec retribueret Deus illi. Licèt probè nouerim hæc aliter ab aliis explicari de cuſtodia ſpeluncæ, ac de aliis calamitatibus: hac etiam ratione Elias petiuit animæ ſuæ vt moreretur. *Pſal.119. num.5. Pſal.141. num.8. 3.Reg.19. num.4.*

Quantumcunque igitur hoc verum ſit, non tollit quominus viri ſancti vitam optauerint, vt eam totam inſumerent in colendo, & laudando Deo: vnde Ezechias in præſenti gratulatur Omnipotenti Domino, ſibi prorogatam vitam, vt eam totam offerat Diuinæ laudationi, vt ſit ſenſus. Ideò itaque pepercisti mihi, vt te laudem: neque enim ſepulchrum, ideſt, mortui (continens ſcilicet pro contento) te laudabunt; neque mors, ideſt, mortui te commendabunt; repetitio ſolita in Scriptura: non ſpectabunt, iuxta Hebr. ideſt, intuebuntur, neque videbunt æquitatem, & iuſtitiam tuam, quod idem eſt ac laudare eam, ait acutè Forer. quod nemo ſit, inquit ille, qui in

Dei veritatem oculos figat, & ſe continere queat, quin eam admiretur, & in ipſius laudes prorumpat: quod enim hoc verſu dixit: Intueri veritatem Dei, ſequenti vocat notam eam facere; ex eo enim quod quis intuetur Dei veritatem, & iuſtitiam, conſequens profecto eſt, vt eam laudibus extollendo, & prædicando, aliis notam faciat.

Facit pro præſenti explicatione, quod ſcilicet Sancti vitam velint, vt Deum colant, & laudent. Brix. dum ſic exponit: Qui deſcendunt in ſepulchrum non manent in hac vita, vt laudes tuas annuntient, licet aliquando reſurrecturi ſint ad immortalem vitam: ſed qui in hac manent vita, confitebuntur tibi, & ſi dederis eis filios, illi quoque à patribus ſuis eruditi confitebuntur veritatem tuam.

Qui deſcendunt in lacum. Hebraicè, *in puteum*, ideſt ſepulchrum, quod magis probatur, vel limbum, qui Zachariæ 9. lacus dicitur ſine aqua.

Non expectabunt veritatem tuam, ideſt Chriſtum Seruatorem promiſſum, vt multi volunt, in quo mittendo verus, & fidelis futurus erat Deus, qui illum venturum promiſerat; ſenſuſque erit. Ego, qui ſine liberis decedo, iam non expectabo veritatem promiſſionis tuæ de mittendo Filio tuo, aliter enim non poteſt adaptari hæc expoſitio, quia ſi ij, qui in lacum mittebantur, erant qui in ſanctitate diem ſuum obibant, ſanè negari non poterat illos expectare veritatem illam, neque ex gentis Hebrææ conſuetudine id diceret Rex Ezechias; ideóque ſi ad omnes in communi referuntur hæc verba, promiſſio, de qua in præſenti, debet intelligi de promiſſione oblata ad Iſaiam Prophetam, circa libertatem ciuitatis Hieroſolymitanæ de clade Aſſyriorum, ac ſi dicat: quia liberata patria, & partim fugatis, partim deletis Aſſyriis, omnes cognoſcent veritatem tuam, & fidem præſtando promiſſa, teque tota animorum, vocumque contentione laudabunt. Id quia præſtare mortui non poſſunt, ideò me in viuis eſſe voluiſti vt facerem, ad hoc enim vitam conceſſiſti, vt tota in tuis laudibus decantandis dicata inſumatur.

ANNOTATIO I.

Debemus in hac vita operari, & mereri pro alia.

DOcet præſens hic locus, in quo Ezechias finem vitæ ſuæ, in exordio operandi lamentatur, illud maximè enitendum, vt quandiu in ea ſumus, iuſtitiæ operibus incumbamus, & pro comparandis meritis laboremus; *Ante obitum tuum* (ait Eccleſiaſticus cap. 14. 17.) *operare iuſtitiam, quoniam non eſt apud inferos inuenire cibum*; vbi Vatablus legit, ante obitum tuum exerceas iuſtitiam, quoniam non eſt quod quæras apud manes; quem locum quidam, teſte Ianſenio, ſic interpretantur, vt ſignificetur poſt mortem non eſſe locum bonorum operum, & meritorum colligendorum, quibus ſe homo tunc reficiat, & paſcat, & ideo ante mortem operandam iuſtitiam: poſſumus tamen eum interpretari ex alio loco Prouerb. 11. vbi dicitur: *Bene conſurgit diluculo qui quærit bona: qui autem inueſtigator eſt malorum, opprimetur ab eis*; vbi Vatablus legit: *Qui maturè conſectatur bonum, inuenit*

Eccle. 14. num. 17.

Prou. 11. num. 27.

quæ deſiderat:Chald. *Qui conſurgit diluculo ad bonum* : Aquila : *matutina conſurrectio boni quærit gratiam bonam:* quæ omnes verſiones indicant iure optimo; & non ſine mercede diligentiam, & ſolicitudinem nauare eum, qui citò ad bene operandum ſurgit, ſomnumque otij, & deſidiæ excutit, & per bona opera Dei gratiam inire ſatagit;eum verò, qui non minorem curam, nouis quotidie ſceleribus perpetrandis adhibet, ab iis opprimi; quandoquidem ipſa illius ſcelera, & piacula, in caput ipſius recident, pœnaſque ſuis ſceleribus pares dabit. Noſtra tamen verſio videtur doctrinam iſtam clarius oſtendere, & continere metaphoram viatoris,qui antequam ſomnum noctu caperet, ea omnia, præparauit, & comparauit, quæ ad iter faciendum die ſequenti neceſſaria erant,hic enim è ſomno ſurgit lætus, & expeditus, pro itinere conficiendo; cum omnia ad illud antea præparauit; ſic & ille, qui quandiu dies eſt, & antequam mortis ſomnus accedat,operatus eſt ea omnia,quæ decebant,& neceſſaria erant, ſiue fuerint præcepta,ſiue conſilia,ne mortis ſomnus eum imparatum deprehendat,& intercipiat.Lætus itaque conſurget in iudicio,& dum quærit bona gloriæ, parata inueniet, qui præparauit merita, antequam in mortem decumberet.

Iſai. 38. num. 3. Vnde Hieronym. in cap. 38. Iſaiæ ad illa verba noſtri Ezechiæ. *Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate*, &c. ait: Audiens ſe eſſe moriturum, non precatur vitam, & annos plurimos: ſed in iudicio Dei dimittit, quid velit præſtare, ſed iturus ad Dominum narrat opera ſua. Felix conſcientia, quæ afflictionis tempore bonorum operum recordatur, &c.

Vbi ſtatim occurrit annotandum, mortem communiter dici ſomnum, non ſolùm in ſacris literis, ſed etiam apud ſanctos Patres, vt videre eſt apud Hieronym. tom. 1. Epiſtol. ad Theodoram poſt princ. Vbi de morte agens ait: Neque enim mors, ſed dormitio, & ſomnus appellatur. Et Chryſoſtom. Homil. 7. ad popul. ſtatim poſt princip. Dixit: Nihil aliud eſt mors quàm ſomnus,& migratio, & tranſlatio, &c. Et Homilia 5. ad popul. ante medium, de morte ſic loquitur:Somnus conſueto longior, &c. Plura habet homil. 26. in acta Apoſtol. Et Clemens Alexand. 2. Pædagog. cap. 9.

Hinc Eccleſia appellat locum, in quo mortui ſepeliuntur, cœmiterium, quod deducitur ex Græca voce *κοιμάω*, quæ ſignificat dormire; & cœmiterium idem eſt ac dormitorium,quod magis exponit Strabo libr. 1. de rebus Eccleſiaſt. cap. 6. relatus à Stephano Duranto libr. 1. de ritibus Eccleſ. Cathol. cap. 23. in princip. vbi ait: Cœmiterium eſt domus, in qua hoſpites dormire ſolent.

Neque verò apud ſacros tantùm Auctores mors ſomnus dicitur, ſed apud exteros etiam hic ſermo peruagatur: nam Anaxagoras dicit ex duabus rebus nos poſſe rectè deducere quid ſit mors,ex ſomno ſcilicet,& ex tempore;& Catull.

Soles occidere,& redire poſſunt,
Nobis cum ſemel occidit breuis lux,
Nox eſt perpetua vna dormienda.

Quin & Virgilius in eodem ſenſu ait:

Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

Conſtitutum igitur habemus mortem dici ſomnum; ſed cur ſic appelletur variè à variis ſolet explicari. Mihi in præſenti videtur propterea mortem dici ſomnum, quod poſt labores, & operationes ſuccedat, & ſalubris ſit operanti,ac laboranti in vita. Vnde Eccleſiaſt. 5. dicitur: *Dulcis eſt ſomnus operanti*: ſuauitas namque ſomni ex eo maximè attenditur; quod laſſitudini, atque labori ſuccedat. Hinc Auguſtin. de beatitudine Patriæ diſſerens, & explicans modum, quo beati in ſummo bono pro meritorum diuerſitate plus, minúſve quietis, atque ſolatij capiunt, ſimilitudine vtitur duorum in eodem ſtrato decumbentium, quorum alter plus laborauit, alter minus: qui enim laboris plus impendit, huic certè ſedenti, atque decumbenti, quies gratior,atque dulcior accidit,quàm alteri; hic refici magis, refocillari, ac recreari dicitur. Ad eundem modum inquit Auguſt. In eodem ſummo bono beati pro meritorum, & laborum diuerſitate, plus, minúſve conquieſcunt.

Eccleſ. 5. num.1.

Vnde iam conſtat ſecundùm noſtram ſententiam, cur mors cum ſomno, ac ſopore conferatur; nam ei, qui plus laboris in comparanda gratia, & acquirendis meritis impendit, dulcior vtique, ac ſuauior accidit mortis ſopor; ideóque Tertullian.libr.de Anima cap.45.in medio, ait: Somnus corpori prouenit in quietem; extaſis animæ acceſſit aduerſus quietem, & inde iam formā ſomnum extaſi miſcens, &c. Et iterum cap.43. poſt medium, ait: Ille fons generis humani Adam ante ebibit ſoporem, quàm ſenſit quietem; ante dormiit, quàm laborauit: imò quàm edidit, imò & quàm profatus eſt, &c. Quibus in verbis acutè aduertit ſomnum illum non fuiſſe naturalem, ſed ſoporem potius coactum à Deo immiſſum, eo quod non aduenit poſt laborem, neque poſt eſum, neque poſt locutionem, eſt enim locutio quoddam exercitationis genus, cui ſomnus accidere ſponte ſoleat. Addit inſuper neque voluptati acceſſiſſe, neque delectationi, cum delectationem ſomni labore metiamur, & expendamus; Adamus autem minimè ante ſomnum laborauerat.

Eadem ergo de morte ferenda eſt ſententia, nam illa, quæ non ſuccedit exercitationi, labori, & merito, non voluntaria, ſed coacta; non delectabilis, ſed amara erit, imò lethargus dicetur, ſopor nempe lethalis, & mortifer veternus, atque ſine ſenſu lethum. Solemne medicis eſt lethargicos funiculis reductis retorquere, vt ſoporem excutiant, atque alia id genus aſpera remedia,ad ipſos excitandos adhibere, & tamen illos ſæpe ſenſui reſtituere non poſſunt. Mors ergo peccatoris obdurati, & nullo labore præuio, aut operatione ſancta præueniente, veterno ſimilis eſt, quod ex eo coniectari poteſt, quia licet animarum medici, quibus ligandi, atque ſoluendi poteſtas eſt, eorum conſcientias velint ſoluere, ad rectúmque ſalutis iter reuocare, & reducere, id minimè poſſunt conſequi. Itaque ſicut vſquequaque ſemper ſomnus ſalutaris eſt, ſed qui ſequitur rectam operationem; ſic & ſalutaris mors, quæ poſt operationem iuſtitiæ aduenit.

Hinc eſt quod Paulus Hebr. 4. gloriam ſabbatiſmum appellat: præſentem verò vitam ſex illis diebus ſimilem dicit, quibus Deus fabricatus eſt mundum. Itaque, inquit, *Hebr. 4. num.9.*

quit, *relinquitur ſabbatiſmus populo Dei, qui enim ingreſſus eſt in requiem eius* (ideſt, Dei) *etiam ipſe requieuit ab operibus ſuis* (ideſt, à laboribus huius vitæ) *ſicut à ſuis Deus.* Quibus in verbis oſtendit Paulus, multo felicius quieturos iuſtos ab omnibus operibus difficilibus virtutum, ab omni labore, & lucta contra vitia, & tentationes, ab omni mortificatione actiua, & paſſiua, quibus iuſti laborant in hac vita, quam ſoleant requieſcere, qui tota die laborarunt, dum nox accedit, & poſt diuturnam defatigationem requiem decumbendo ſumunt. Paulum vero ſic explicat ibi Chryſoſtom. hom. 6. in Moral. Re vera illa eſt requies, vbi fugit dolor, triſtitia, gemitus, & vbi neque ſollicitudines, neque labores, neque agones; non eſt illic: *in ſudore vultus tui comedes panem tuum:* non eſt illic: *in triſtitijs generabis filios*, ſed omnia pax, gaudium, iucunditas, voluptas, bonitas, manſuetudo. Non eſt illic inuidia, neque ſcelus, neque morbus, neque mors, non ibi tenebræ, neque nox, ſemper Dei claritas, non eſt fatigari, non faſtidium accipere, ſemper in deſiderium annorum perſeuerabimus, &c. Quæ proſequitur, oſtendens qualis futura ſit ea requies, quæ poſt labores huius vitæ nos manet.

Optima ſunt quæ hac de re habet Orig. homil. 23. in Num. addit vero homil. 3. in Pſalm. 36. ſimilitudinem ductam à filiis Iſraël colligentibus manna in hunc modum. Sicut in deſerto ſex diebus colligebant manna, in 6. autem die, non vnius diei victum, ſed quantum ſufficeret in craſtinum colligebant, & vnuſquiſque comedebat in die ſabbathi, quæ collegerat in die ſexta: ita etiam nunc velut ſexta quædam dies putandus eſt Domini aduentus, & tempus; atque idcirco dum ſumus in die ſexta, colligemus manna dupliciter, vt ſufficere nobis poſſit, dum aduenerit vera ſabbathi obſeruatio. Sic ille docet, quomodo in hac vita teneamur merita bonorum operum colligere, & coaceruare pro futura ſabbathi requie in æterna beatitudine.

Sed adhuc obſeruandum occurrit hoc in loco id, quod acute aduertit Auguſtin. Epiſtol. 117. cap. 12. libr. de Geneſ. ad liter. cap. 15. libr. 3. confeſſion. cap. 36. libr. 4. de Geneſ. ad literam cap. 28. religionem ſcilicet, & obſeruantiam ſabbathi eſſe ſolum præceptum cæremoniale, cum cætera primæ, & ſecundæ tabulæ præcepta moralia, & proinde perpetua fuerint, nec cum lege interierint; vnde intelligimus præceptum de obſeruatione ſabbathi figuratiuum fuiſſe, & indicaſſe veram requiem, & verum ſabbatiſmum ad nos potius pertinere, poſt hanc vitam, neque apud Iudæos extitiſſe, niſi tantum in figura. Illud item obſeruat Auguſtin. in ſex illis diebus, quibus Deus creaturas condidit aliquas earum benedixiſſe, at diem aliquem benedixiſſe minime legimus, niſi diem ſeptimum: *Benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum:* vt intelligeremus veram feſtorum religionem, & obſeruantiam, retúmque ſabbatiſmum pendere ex operibus bonis, neque poſſe contingere veram requiem ſabbathi niſi poſt labores huius vitæ. Vnde non mirum ſi Moyſes huic diei non appoſuit, neque adiunxit noctem, aut veſpere, ſicut in aliis diebus fecit, *& factum eſt veſpere, & mane dies vnus, &c.* quia huius diei quieti, luci, & gloriæ nullus vlterius apponendus erat dies laboris, vtpote qui futurus eſt

Geneſ. 2. num. 3.

æternus dies lætitiæ abſque timore alicuius moleſtiæ, & laboris. Quod eleganter deſcribit Iſai.cap.66. cum ait: *Erit menſis ex menſe, & ſabbathum ex ſabbatho*: vbi Auguſtin. lib. 20. de Ciuitate, cap.22. ad fin. ex eo quod ſabbathum requiem ſignificet ait: Erit requies ex requie, ideſt, vna requies poſt aliam requiem, vt nunquam perueniatur ad finem, feſta excipient feſta, & gaudia illa feliciſſima noua excipient gaudia. Theodoret. vero ait: Sabbathum ex ſabbatho, ideſt, ſemper dies feſtos agent, menſes enim Kalendas, & ſabbathum feſtos dies nominat, quod in iis Iudæi feſtos agebant dies, &c. Oſtendit autem propheta diſcrimen inter cætera ſabbatha,& illud cœleſte,inter requiem huius temporis, & æternitatis,quod hic poſt ſabbathum ad quietem, iterum ad laborem reditur, & qui die feſto quieſcit agricola, illo tranſacto, reaſſumit aratrum, & ad agrum colendum reuertitur;at apud cœleſtes ciues feſtiuus dies naſcitur ex alio.

Iſai.c.66. num.23.

Hic etiam videtur annotandum non abs re in operibus iuſtitiæ requiem conſiſtere, & reperiri,non ob aliam cauſam (ni fallor) niſi quia veram iuſtitiam eiſdem operibus comparamus,& promeremur; quietémque illam æternam iam veluti initiatiuè poſſidemus. Etenim Ambroſ.libr.de Noë cap.1.poſt medium aduertit; cur Lamech in vaticinium impoſuerit filio ſuo nomen Noë, dicens: *Iſte conſolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum noſtrarum in terra, cui maledixit Dominus*; id enim nomen ſortitus eſt Noë, quia iuſtus, ſeu iuſtitiæ ſymbolum. Noë, inquit Ambroſ. dicitur latinè iuſtus vel requies, denique & parentes eius dixerunt, quia hic nos requieſcere faciet ab operibus noſtris, &c. Quod vtique ſi ad ea, quæ facta ſunt referendum putes; cum diluuium ſub eo factum ſit, non requies hominibus, ſed interitus videatur illatus: nec remiſſio malorum, ſed cumulus miſeriarum. Verum ſi iuſti viri mentem conſideres, aduertes iuſtitiam ſolam eſſe, quæ aliis potius nata quam ſibi. Hæc nos requieſcere facit ab operibus iniquitatis, hæc reuocat ad triſtitiam, quia dum ea quæ iuſta ſunt, gerimus, nihil timemus putæ conſcientiæ ſecuritate, non dolemus graui dolore: nihil eſt enim quod maioris doloris ſit, quam culpæ reatus. Requieſcamus igitur ab omni cura terrenæ conuerſationis, quæ corpus noſtrum atque animum frequentibus vexat doloribus. Sic ille, cui accinit Philo lib. 2. legis allegor. dicens: Si quis roget cur Noë dicatur inueniſſe gratiam coram Deo, priuſquam aliquid boni feciſſet: recte reſpondebimus, quod Noë interpretatur requies, aut iuſtus, neceſſe eſt autem eum, qui ceſſans à peccatis & iniquitatibus, requieſcit in honeſtate, & viuit cum iuſtitia, gratiam inuenire apud Deum, &c. Ex quibus patet requiem & feſtiuum gaudium, ac ceſſationem à laboribus in ſola virtute poſſe reperiri, cuius interuentu veram aſſequimur Patriæ & beatitudinis requiem.

Patet inſuper in humanis occupationibus laborem, non requiem, ſed iugem defatigationem inueniri, neque aliquid, quod ad rem & ſalutem faciat, proindéque eſſe inutilem laborem, miſerámque defatigationem, quo ſenſu eleganter dixit Salomon Eccleſiaſt. 1. omnia humana eſſe vanitatem. 1. inutilia, & minimè conducentia; vnde Athanaſ.in id Pſalm.30. *Odiſti obſeruantes vanitates*,ait: Vanitates appel-

Eccleſ. 1. num.2.

lat huius vitæ diſtractiones, quas qui operatur, in vanum laborat, &c. Quæ maior autem miſeria eſſe poteſt, quam mercenariorum conditionem vilitate, & miſeria excedere? mercenarius ſiquidem mercede ſua pro labore impenſo non fraudatur, quinimo promiſſum præmium iure exigit, & merito accipit; at miſer peccator in vanum laborat, & vacuum mercede ſe conſtituit, quia ſub peccato laborat. Addit vero Orig. ad dictum locum Pſ. propterea Dauidem appoſuiſſe particulam, *Superuacuè*, quod quantumuis homo in occupationibus huius vitæ verſetur, & progredi ſibi videatur, nunquam ad finem ſtudiorum ſuorum poterit peruenire. Neque omittendus Nyſſen. dum dicta Salomonis verba ſic interpretatur. Vanitas eorum dicitur, quorum nullus vſus, quæ magno ſtudio, & contentione facta ſunt, nullo ſcopo propoſito; vt quæ in campo arenoſo fiunt ædificia; quæ fit aduerſus ſtellas iaculatio; ventorum venatio, curſoris aduerſus ſuam vmbram concertatio, quando contendit quiſpiam vmbræ ſuæ verticem aſcendere. Et ſi quid eiuſmodi inuenimus in iis, quæ facta ſunt temere: quæ quidem omnia vanitatis verbo ſubiiciuntur. Vanitas enim eſt res inutilis, vel conſilium, quod non poteſt conſiſtere, vel ſtudium quod non peruenit ad finem. Et in hoc ſenſu dixit Ambroſ. lib. de Pœnitent. inanem fructus ſui auenam: & Tibul. lib. 2. Eleg. 2. herbam fallacem. In hac igitur vanitate verſatur miſer homo dum laborat ſub ſole, & nihil cœleſte ſibi proponit, nihil æternum mereturſed dum terrenis ſe dedit, & immergit, inanem ſe reperit, deceptum, & omnino laſſatum malo ſuo ſe ſentit.

Quod ſi ad altiorē, & ſuperiorem finem velit actiones ſuas extrahere, dum voluptatibus incumbit, & inſudat, deluſum ſe ſentiet, & pro requie laborem, pro Numine dolorem, pro fortitudine luctum, & infirmitatem potabit; ſic enim deceptum inuenimus diuitem dum de diuitiis ſuis gloriabatur apud Oſeam cap. 8. cum dicebat: *Verumtamē diues effectus ſum, inueni idolum mihi:* hallucinatus enim diuitias, diuinum Numen cenſebat, Oſea 8. nu. 12. & in eis cordis, ac mentis requiem ſe inuenturum arbitrabatur: at attentius cōſideremus quod Hebræa vox, *On*, non idolum tantum, ſed etiam vim, fortitudinem, ac robur ſignificat: is enim, qui pro diuitiis comparandis diu noctúque laborans inſudauit, videtur ſibi cum eis robur, & fortitudinem ad depellenda pericula, & quaſcumque difficultates ſuperandas inueniſſe, vt iam deinceps ſecurus dormire poſſit, & ſub vmbra diuitiarū perpetua requie potiri; at cum vera requies in ſolis virtutum operationibus, ſicuti huc vſque diximus, conſiſtat; attendat adhuc miſer, non ſine numine diuitiarum numen ſtatim ſe prodere: etenim eadem originalis, & Hebræa vox dolorem ſignificat, luctum, & ſollicitudinem; inſuper ſignificat vanitatem, & concupiſcentiam. Etenim miſer qui diuitiarum idolum poſt innumeros labores, & immenſa itinera inuenit, dum requiem ſibi pollicetur, & arbitratur, in recentes incidit labores, in nouos impingit luctus, nouáſque vanitates experitur, dirioréſque concupiſcentiæ ictus patitur, quibus ad laborandū denuo inducatur, & compellatur, ſicut alibi cum Ambroſ. & aliis oſtendimus in auaro diuite in maxima abundantia vigilante; ideóque Seneca de breuitate vitæ cap. 2. poſt med. ait: Aſpice illos, ad quorum fœlicitatem concurritur; bonis ſuis ſuffocantur. Quam multis graues ſunt diuitiæ? Quam multis continuis

nuis voluptatibus pallent? Quã multis nihil liberi reliquit circumfuſus clientum populus? Omnes denique iſtos ab infimis vſque ad ſummos pererra. Hic aduocat, hic adeſt: ille periclitatur, ille defendit: ille iudicat, nec ſe ſibi vendicat. Alius in alium conſumitur, &c. Quibus oſtendit nouam defatigationem inuenire etiam diuites, dum diuitias ſibi acquirunt pro requie comparanda.

Hinc etiam intelligetur qua mente, & quam ſano iudicio inſaniam ſic laborantium pro vanitate, vel irriſerit, vel deplorauerit Salomon cum

Eccleſ. 1. num. 3. ait: *Quid habet amplius homo de vniuerſo labore ſuo, quo laborat ſub ſole?* Quæ verba pro noſtro argumento ad finem vitæ referunt Hieronym. Nyſſen. Olympiod. & ex recentioribus, Lyra, Dionyſ. Oſor. vt ſit ſenſus; quid fructus tandem, quid meriti, aut boni inueniet ille, qui pro terrenis, & caducis voluptatibus in tota vita laborauit? vanus vtique labor, vanitas item laborantis. Suffragatur in hanc ſententiam Chaldæus Paraphraſtes; dum habet. *Quid reliquum eſt homini, poſtquam mortuus fuerit de omni labore ſuo?* Eleganter pro noſtra ſententia Iſidor. ait: Quem ſtabilem fructum referat homo, etiamſi multis modis ſe torqueat in hoc, vt fructum aliquem inueniat?

Acute ſanè Hugo Victorin. ponderat verba illa: *De vniuerſo labore, quo laborat ſub ſole:* vt dicta ſint ad irriſionem inutilis ſimul, & abiecti laboris, quo homines defatigantur, vt iterum, & in æternum fatigentur. Conſideràuit Eccleſ. inquit ille, quam abiecta, & miſera ſit mortalium conditio, qui in terræ ſuperficie, quaſi vermes quidam vana curioſitate reptantes, ſubito lumine deſuper infuſo, quaſi ad illuſionem excitantur captare, quod vanè appetunt: & eodem poſt modicum ſubtracto, ſubita rurſum cæcitate obuoluuntur, & nequaquam vltra in effectum prodire poſſunt, &c. In vanum laborare infimæ conditionis eſt, cum vilior ſit, quam mercenariorum; at ſi attente rimari velimus peccatorum labores, miſerabiliores deprehendemus; non ſolum enim fraudantur mercede laborum, quibus laborant ſub cœlo, quinimo ideo laborant, & defatigantur in vita, vt iterum in eadem laborẽt, & poſt vitam in æternum torqueantur. Pro qua re videnda ſunt quæ habet D. Baſil. homil. 23. de non adhærendo rebus ſecularibus ante med. vbi inter alia ait: Fruſtra nobis ipſis ſumus moleſti, laborémque inſtituentes haud diſſimilem ab eo, ſi quiſquam ſeipſum ſeducens in dolium pertuſum aliquid infundere voluerit. Hoc ſane puto omnibus, etiam idiotis cognitum eſſe, quod nihil eorum, quæ in hac vita iucunda ſunt, & quorum gratia plerique inſaniunt, vere noſtrum ſit. Neque enim ſi quidam infinitam vim auri in hac vita coaceruant, idcirco perpetuo illis aurum hoc proprium manet, ſed vel à viuentibus adhuc, licet vndique obligatum, ad potentiores transfluens aufugit, aut in mortis iam articulo conſtituros deſerit, nec vult vna cum poſſeſſoribus ſuis emigrare: ſed iſti quidem ab eo, qui animas violenter à miſera hac carne ſeparat, ad neceſſariam compulſi migrationem, ad pecunias crebro reſpectant, & quos à prima ætate ſudores illarum gratia tulerunt, deplorant: diuitiæ vero aliorum manibus inhiant; iſtis colligendi tantum labore, & auaritiæ crimine inflicto. Sic ille oſtendit inutilem laborem eorum, qui rebus temporalibus ſtudent, & quomodo laborantes peccata incurrant, propter quæ æternam pœnam, & ſupplicium ſibi in futurum contrahunt.

Neque

Neque omittendus hoc in loco Neocæſarienſis, qui illud, *Sub ſole*, explicat per antitheſin, quam habet cum homine; ſolus ſub ſole videtur non eſſe, vt animum, oculóſque ad ſydera tollere debeat cum corporeo vultu, non verò in ima demergere. Nemo, inquit ille, eſt, qui vtilitatem vllam iis annexam dicere poſſit, quæ homines humi reptantes, & corporibus, & animis perficere contendunt, rebus caducis, & temporariis addicti: ſupra ſydera autem generoſo animæ oculo ne tantillum quidem aſpicere valentes, &c. Etenim mundani hanc

Geneſ. 3. num. 19. ſuæ vanitatis terram, cui maledixit Dominus, colunt, & excolunt perpetuo labore, & quantumuis in ſudore vultus iugiter verſentur, nihil tamen præter ſpinas, & tribulos eis germinat, quibus pungantur, & vulnerentur, ne ſedeant, aut decumbant pro requie, & quiete. At verò qui ſupra ſolem laborāt, & pro cœleſti corona decertant, & operantur, pro momen-

2. Cor. 4. num. 16. taneo, & leui tribulationis inſtanti æternum gloriæ pondus operantur, lucrantur, & merentur; & in fine laborioſæ vitæ animæ hinc diſcedentes, & ad ſuperos aſcendentes perpetuam beatitudinem poſſidebūt. Vnde iuſtè rogare poſſumus peccatorē fruſtra laborantem, & terrenis inhiantem: *Quid habet homo de vniuerſo labore ſuo quo laborat ſub ſole?* E contra verò, qui pro æternis operatur, & pro futuris bonis laborat, congruenter admodum dicere poteſt illud Eccleſ.

Eccle. 51. num. 35. c. 51. *Videte oculis veſtris quia modicum laboraui, & inueni multam requiem*; & aduocans ad fructuoſum hunc labo-

Eccleſ. 6. num. 19. rem cap. 6. ait: *Quaſi is qui arat, & qui ſeminat, accede ad ſapientiam, & ſuſtine bonos fructus illius: in opere enim ipſius exiguum laborabis, & cito edes de generationibus illius*; quo ſenſu verum ha-

Prou. 11. num. 18. bet Salomonis ſentētia Prouerb. 11. *Impius facit opus inſtabile.* Hebr. *facit opus mendax*, vel, *opus falſitatis*; Chald. *opera iniquitatis: ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis*: Hebr. *merces veritatis*: dicta etiā habent LXX. & Chald. *Et qui ſeminat in iuſtitia, veritas eius erit merces ipſius*: vbi Ianſen. interpretatur de iuſti, & impij operationibus, vt impius faciat opus fallax, & mendax, ex quo nullum fructum colligat; at iuſtus opera pia, & honeſta, velut ſementem iaciat, ex quibus vberrimi fructus proueniunt in æternam requiem, quam laborando acquiſiuit: nam de iuſtis operibus dici poteſt, quod fructum afferant, alium trigeſimum, alium ſexageſimum, alium cēteſimū. Quinimo, & idem Salomon Prouerb. 14. ait: *In omni opere bono.* Prou. 14.
Hebr. *in omni labore, erit abundantia*, num. 23.
idest, qui pro virtute laborat, & pro vero bono operatur, ſatis abundè præmiabitur, & coronabitur.

Et Malachias diſputās contra eos, qui dicebant: *Vanus eſt, qui ſeruit Deo: & quod emolumentū, quia cuſtodiuimus præcepta eius? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes*, &c. ait cap. 3. *Conuertimini,* Malach.
& videbitis quid ſit inter iuſtum, & im- c. 3. n. 18.
pium; & inter ſeruientem Deo, & non ſeruientem ei, &c. Tunc enim requiem obtinebit, qui pro Deo laborauit, & operatus eſt iuſtitiam; at qui iniuſtè vixit, & in delitiis enutriuit cor ſuū, nihil fructuoſum operando, perpetuam patietur famem, & ſuſtinebit inediam.

Pro qua re videndus erit Chryſoſt. Homil. 7. in 2. ad Cor. in Moral. poſt princip. vbi ponderat impium ſimilem eſſe hyemi, nihil ex ſe producenti vtile, & proficuum. Hyems, inquit ille, eſt cura temporalium, atque hyeme triſtior. Neque hic rigor, aut pluuia gignitur, & profundus limus, ſed quod eſt, his omnibus grauius, gehennam gignit hæc hyems, ac gehennæ mala. Et quemadmodum in vehementi rigore congeleſcunt

membra,ſuntque mortua: itidem & in peccatorum hyeme horror animæ nihil ſuorum officiorum peragit concreta velut à rigore conſcientiæ. Quod corpori frigus eſt, hoc eſt animæ mala conſcientia, &c. Sic itaque frigore malitiæ torpet impius, ſic alget à charitate exul, ſic friget calore cœleſti deſtitutus,vt nihil vtile,nihil ad vitam conducibile poſſit operari, proinde nihil ei ſupereſt, niſi æterna conflagratio.

Hoc ſanè docuit Dominus,quando ſchema infructuoſæ arboris propoſuit, quam damnauit ad ignem
Luc. 13. num. 7. Luc.13.vbi videndus erit Chryſolog. ſerm.106. poſt princip.cum ait: Infructuoſa arbor exhaurit terræ vires, cultorem conficit damno, afficit tædio poſſidentem:ac ſi excidere iſtam lucrum eſt;ſic homo vtique, qui naturæ donum, munus animæ,rationis beneficium, excellentiam ſenſus, iudicium mentis,artis induſtriam, culturæ bonum, per ſteriles, atque inopes actus euertit, occupat, mergit, auctori fructum, cultori gratiam negat: ſicut arbor è terra, ſic iſte è vita meretur excidi,&c.

En quid ſpectet miſerum, & infructuoſum peccatorem, qui nihil operatus in vita, ſterilis inuentus eſt à Domino quærente fructus. Vnde Bernard.ſerm.13. in Cant. poſt med. ait:Talentum creditum repetendum eſt cum vſura. Si inuentus fueris ad opus impiger, ad fructum referendũ fidelis, pro labore tuo mercedem accipies; ſic quominus tolletur à te talentum, & nihilominus exigetur lucrum, & vocaberis ſeruus nequam, & piger,&c. Ne igitur hanc incurramus ſententiam, oportet iugiter laborare,& ſomnum deſidię,& corporis excutere, & ad operandum quàm citiſſimè vigilare, & quàm accuratè accingi.

Hinc Dauid enixè precatur Deũ: *Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte*, ideſt, ne patiaris mihi oculos claudi,adueniente pręmatura morte, nec præmiſſis operationibus. LXX. habent: *Ne vnquam obdormiam in mortem*,ideſt,ne lethargo ſopiar, & veterno demergar.Heb. *Ne fortè dormiam dormitationem mortis*, ideſt, eam mortem incurram,per quam ad æternam damnatus demergar, & non ad vitam reſurgam.Nam ſicut dixit Auctor Sermonum ad fratres in eremo apud Auguſtin. tom.10. ſerm.44. in princip. Nunquam recordor me legiſſe mala morte periiſſe illum, qui libenter in hac vita opera charitatis vel pietatis voluit exercere; habet enim multos interceſſores pius homo, & ille,qui opera charitatis exercet hilariter.

Quid enim de piis hominibus dicere poterimus niſi id,quod frequenter legimus Apoc.14. *Opera enim illorum ſequuntur illos*,&c. Græc. *comitantur*. Vbi eleganter Hugo Cardin.ait: *Apoc. 14. num. 13.* Sequuntur ſicut familia Dominum, &c. & quemadmodum apud homines vir præpotens, ac nobilis ex ſeruorum comitatu,& numero cognoſcitur:ita ſanctorum nobilitas, & affluentia meritorum ex multitudine, & præſtantia bonorum operũ,etiam poſt mortem, poteſt intelligi. Imò curandum maximè eſt,vt dicti famuli boni ſint, nobiles, eleganti forma prædíti, pulchro virtutum omnium ornatu induti, vt nos ad ſupremam illam curiam comitentur; eſſe enim opera aliqua pinguia, & pulchra;alia exilia, & deformia docet Ambroſ. lib.2.de Cain,& Abel c.5.expendens quomodo Abel de primogenitis, & adipibus obtulerit: affertque illud Pſalm. 19. *Holocauſtum tuum pingue fiat*; & illud Pſalm.62. *Sicut adipe,& pinguedine repleatur anima mea*,&c. *Pſal. 19. num. 4. Pſal. 62. num. 6.*

Et quia longa eſt via, quæ è terra ducit ad cœlum,& facilis cum ſit deſcenſus,

ſcenſus, maximè terreno homini, eidem aſcenſus difficilis; adſunt proinde bona opera, quæ ſubleuant operantem, eúmque ſurſum conſcendere faciunt, & adiuuant aſſurgentem. Et cum præcepta duplici amore conſtent, Dei ſcilicet, & proximi, duplicem etiam admouent, & miniſtrant alam pro cœleſti huiuſmodi volatu; quod bene aduertit Auguſt. in Pſal. 103. ad illa verba: *Qui ambulat ſuper pennas ventorum*, vbi ita ait: Pennæ ventorum virtutes animarum, quibus ſurſum attolluntur; pennæ bona opera, rectè facta; in duobus alis habent omnes pennas, omnia enim præcepta in duobus præceptis ſunt: quiſquis dilexerit Deum, & proximum, animam habet pennatam liberis alis, &c. Quibus oſtendit opera iuſtorum, quæ in duplici veluti ordine conſiderantur, duas etiam alas adminiſtrare operantibus iuſtitiam, quibus ſtipatus cœlum conſcendere, ima deſerere, & quæ ſurſum ſunt petere poſſint.

Vel etiam iſtas duas alas in re præſenti dicere poſſumus fidem, & opus: vnde Chryſoſt. hom. 2. in cap. 6. Epiſtol. ad Rom. docet fidem ſine operibus ſimilem eſſe regi purpura induto, carenti tamen ſubditis: vbi vides opera appellari ſeruos fidelis hominis: & ſerm. de Fide, & lege naturæ tom. 3. appellat opera pediſſequa fidei, & Pſalm. 51. ad illa verba: *Sicut oliua fructifera in domo Dei*, per oliuam fructiferam opera intelligit, & per illud, *in domo Dei*, fidem interpretatur, habet ſiquidem iuſtus, qui ex fide viuit, opera, quæ fidem viuificant, & vitam æternam promerentur. Videndus hac de re D. Auguſt. libr. de Fide, & Operibus, & Tract. 10. in primam Epiſt. Ioan. ad illa verba: *Omnis qui credit quod Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt.* Quis eſt, inquit, qui nō credit quod Ieſus ſit Chriſtus? qui non ſic viuit quomodo præcepit Chriſtus. Nam vt rectè ait Auguſt. idem, quod dixit Petrus: *Tu es Chriſtus Filius Dei viui*, dixerunt dæmones apud Marc. ſed dæmones ſubiunxerunt: *Quid nobis, & tibi eſt?* Marc. 1. & Luc. 4. Aliud eſt igitur, inquit Auguſt. confiteri Chriſtum vt teneas Chriſtum, aliud confiteri Chriſtum vt repellas à te Chriſtum. Et cum Paulus Hebr. 4. num. 11. dicat: *Feſtinemus ingredi in illam requiem*, ſtatim Ambroſ. exponit id faciendum eſſe per fidem, & opera, cum ait: Feſtinemus, quoniam non ſufficit fides, ſed debet addi, & vita fidei condigna, & multum ſtudium debet adhiberi ne fides ſit otioſa, opus eſt quippe omni volenti cœlum poſſidere, fidem operibus comitari; neque enim poterit altera ala deſtitutus ſola fide nixus in cœlum euolare.

Matt. 16. num. 16. *Marc. 3. num. 12.* *Marc. 1. num. 24.* *Luc. 4. num. 24.*

Quoniam verò iuſtus operibus comitatus, & tanquam famulis circumdatus in cœlū prodit, ideò Paulus addit: *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius*: hoc eſt, inquit Ambr. habeamus fiduciam, quamuis peccatores ſimus, eius gratiam recuperare poſſe, ſi tamen fructus dignos fecerimus pœnitentiæ, & fidem firmam vſque in finem retineamus, &c. Hoc etiam intellexit ſponſa cum ſolis floribus minimè contenta fructus inſuper requirebat, & poſtulabat dicens: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo*, vbi eleganter Bernard. pro noſtro argumento fidem appellat florem, fructum verò intelligit charitatem, & opus; ſic verò habet ſerm. 51. in cant. poſt princ. Fidem florem; fructum actum intellige. Nec incongrue (vt opinor) id tibi videbitur, ſi aduertas quomodo inſtar floris neceſſario prudentis fructum, bonum quoq; opus fide oporteat præueniri: *Alioqui ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, Paulo atteſtante, magis

Hebr. 4. num. 16. *Cant. 5. num. 5.* *Hebr. 11. num. 6.*

magis autem æquè ipſo docente: *Omne quod non eſt ex fide, etiam peccatum eſt*, itaque nec ſine flore fructus, nec ſine fide opus bonum; ſed & *Fides ſine operibus mortua eſt.* Sicut inutiliter quoque flos apparet, vbi non ſequitur fructus, &c.

Rom. 14. num. 23. Iacob. 2. num. 20.

Non ſatis igitur eſt, ſi floris pulchritudo reluceat, & fides adſit, niſi fructus bonorum operum adſit. Inde enim eſt quod infructuoſæ arbores, ſteriles rami exciduntur, & in ignem mittuntur, quod ſcilicet bonorum operum fructus minimè ferant. Qua in re notanda venit acuta obſeruatio Ambroſij circa impietatem Doeg Idumæi; etenim deducit eam ex officio, quo fungebatur. Nam qui 1. Reg. 21. dicitur *potentiſſimus paſtorum*, appellatur à L X X. *mulorum cuſtos*, quã lectionem ſequitur Ambr. lib. 5. in Luc. c. 6. ante med. vbi loquens de operibus iuſtitiæ ait: Nec Doeg figura vacat, qui erat cuſtos mulorum, eo quod nemo alius niſi infructuoſi gregis cuſtos Iudæ typum proditoris impleret, &c. Quaſi non potuerit eſſe figura impiiſſimi proditoris, niſi infructuoſis, & ſterilibus incumbens animalibus, per quæ ſterilẽ indicant, & produnt animum: iam verò qui talis eſt, à Domino damnatur, cui nec etiam flores placent ſine fructu, quãto magis omnimoda ſterilitas?

1. Reg. 21. num. 7.

Videndus pro hac re erit Cyrill. Alex. lib 8. in Geneſ. vbi in ſenſu myſtico explicat hiſtoriam Rebeccę, cui ſeruus Abrahæ dedit armillas, & inaures Geneſ. 24. intelligit autem per Rebeccam Eccleſiam, ſeruum autem Abrahę Apoſtolis comparat, in aures verò fidei aſſimilat, quia fides ex auditu, armillas verò operibus accommodat, quia in brachiis, & manibus inſeruntur. Qui ergo in Eccleſia degit, debet aures fidei applicare, manus verò operibus extendere, quibus tanquam armillis exornantur. Similia ſunt quæ habet Theod. in c. 2. ad Coloſſ. cum ponderat verba illa Pauli: *Sicut accepiſtis Ieſum Chriſtum Dominum, in ipſo ambulate, radicati, & ſuperædificati in ipſo, & confirmati fide abundantes in illo*: vult enim Theod. Paulum loqui de fide, & operibus, vt radicatio tribuenda ſit fidei, ſuperædificatio vero operationibus. Firmam fidem oſtendentes, inquit, hoc enim dixit *radicati*: & poſſeſſionem virtutis adiicientes; hoc enim ſignificat illud *ſuperædificati*, &c. Debemus ſiquidem fidem operibus comitari, vt vtrinque ſtipati viam iuſtitiæ ſecurè decurrere poſſimus.

Gen. 24. num. 22.

Coloſſ. 2. num. 6.

Optima item ſunt, quæ habet Cyprian. lib. de Opere, & eleemoſyna cum explicat illud, quod Chriſtus Seruator dixit Luc. 19. *Hodie ſalus huic domui facta eſt, eo quod & ipſe ſit filius Abrahæ*, docet igitur Cypr. eum hominem vocari filium Abrahæ, eo quod fidem cum operibus coniungeret, ſicut patriarcha ille fecerat. Nam ſi Abraham, inquit, credidit Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, vtique qui ſecundum præceptum Domini eleemoſynas facit, Deo credit, & qui habet fidei veritatem, ſeruat Dei timorem: operatur enim ideo quia credit, &c. Similia ſunt quæ in hanc ſententiam habet Orig. homil. 26. in Numer. & homil. 6. in Ezech.

Luc. 19. num. 9.

Comitantur itaque iuſtum ipſa recta opera, quæ fidei apponuntur. Et quia nihil externum ad nos magis accedit, & coniungitur quàm veſtis; actiones virtutum tanquam veſtes ſcilicet, pro ornamento, vel tanquam thoraces pro munimine, & defenſione nobis adhærent. Hinc eſt quod Apoc. 19. cum ſermo eſt de ornamẽtis ſponſæ dicitur: *Datum eſt ei vt cooperiat ſe byſſino ſplendenti, & candido, byſſinum enim iuſtificationes ſunt ſanctorum*; vbi D. Auguſt. hom. 17. in Apoc. legit:

Apoc. 19. num. 8.

legit: iuſta facta ſanctorum, & docet per byſſinum intelligi ſplendorem
Pſal. 131. num. 9. virtutum iuxta illud Pſalm. 131. *Sacerdotes tui induantur iuſtitia*: quia verò per manus intelliguntur operationes, & ipſæ quidem, eaſdem maxime ornant, & illuſtrant, vnde armillæ in Scriptura dicuntur, vt videre eſt apud Hieronym. in cap. 16. Ezech. Orig. homil. 6. in Ezech. Ambroſ. lib. 1. de Abraham, cap. 9. vbi ponderat armillas, quas ſeruus Abrahæ dedit Rebeccæ, de quibus paulo ſuperius diximus cum Cyrillo. Videndus etiam Gregor. lib. 30. Moral. cap. 10. cum explicat armillas oblatas in cultum Tabernaculi. Similia ſunt quæ habet Auguſt. ſerm. 75. de Tempore.

Illud autem aduertendum in hoc bonorum operum comitatu, quod cum mortuus homo ſecum non deferat quidquam ex bonis, quæ poſ-
Pſal. 48. num. 18. ſidet, iuxta illud Pſaltis: *Cum interierit, non ſumet omnia*; imo iuxta
Pſal. 48. num. 11. eundem, *relinquet alienis diuitias ſuas*; ſola tamen recta opera ſecum defert, quæ iuſte operantem nuſquam deſerunt: vnde eleganter Bernard. ſerm. 4. de Aduentu ſtatim poſt princip. loquens de auro, & argento ait: Si veſtra ſunt hæc, tollite ea vobiſcum, ſed homo cum interierit non ſumet omnia, neque deſcendet cum eo gloria eius. Similia ſunt quæ Chryſol. ſerm. 22. ante med. vbi ait: O homo ſi ſic permāſurus es hic, quæ tua ſunt cur relinquis? Qui relinquenda ſeruat, alienorum cuſtos eſt, non ſuorum, &c. Quæ elegantiſſimè proſequitur: ſuffragatur item Auguſtin. ſerm. 5. de Verbis Domin. cum inter alia ait: In regione aliena, & mox relinquenda, qualis terra, theſaurum recondit inſanus, cuiuſmodi cœlum ſemper inhabitandum, transfert mente ſanus, &c.

Veræ ergo diuitiæ non opes ſunt, ſed virtutes, quas ſecum conſcientia portat, vt in perpetuum diues fiat. Quapropter merito Auſon. in Epigram. 53. commentatur Diogenem in altera vita videntem Crœſſum operibus bonis vacuum irriſiſſe, quod pauperem eum viderit, quantumuis in vita opibus abundauerit, ſic enim habet:

Effigiem Rex Crœſſe tuam ditiſſime regum
Vidit apud manes Diogenes Cynicus.
Conſtitit vtque procul, ſolito maiore cachinno
Concuſſus dixit: quid tibi diuitiæ
Nunc proſunt regum rex ô ditiſſime, cum ſis,
Sicut ego ſolus, me quoque pauperior?
Nam quæcumque habui mecum fero, cum nihil ipſe
Ex tantis tecum Crœſſe feras opibus.

Quærendi proinde ſunt veri comites, qui hominem vbique comitantur, & hic commorantem, & hinc abeuntem; quærendæ veræ diuitiæ, quibus anima ditatur, & exornatur.

Sunt item bona opera arma, quæ inimicos arcent, quæ iuſtum ab hoſtibus tuentur, eúmque triumphantem in cœlum introducunt, quæ eſt ratio cur in beatitudine ſcribantur ſancti habentes palmas in manibus, habent autem palmæ ſimilitudinem gladiorū, per gladios namque & per aduerſitates, atque adeo iugiter pugnando, & operando, peruenitur ad quietē æternæ beatitudinis. Etenim Hugo Carenſis in commentariis ad Pſalm. 91. obſeruat folia palmæ eſſe inſtar gladij; quæ ſimilitudo ſignificat per gladios, enſes, lanceas, & labores eſſe tranſeundum; atque adeo palmam gloriæ nonniſi in gladio, ideſt concertatione, & cōgladiatione

comparari, iuxta illud. 2. Timoth. 2. *Non coronabitur, niſi qui legitime certauerit*: eſt ſiquidem militia vita noſtra ſuper terram, & militare exercitium Dei obſequium in Eccleſia militante; vnde illud Iſaiæ 24. *Viſitabo ſuper militiam cæli*; alij legunt: *Viſitabo ſuper miniſtros templi.* Vnde infertur idem eſſe ſeruos, & miniſtros templi, ac milites templi, & per conſequens miniſtros Dei, ac milites Dei; quod adhuc oſtendo ex cap. 8. lib. Numerorum, vbi ſtatuitur lex Leuitis, iuxta quam qui habent viginti quinque annos miniſtrent in tabernaculo fœderis. Hebr. habetur: *Vt militiam exerceant in tabernaculo fœderis*; de quo argumento videndus erit Auguſtin. lib. de Verbis Domini ſecundum Matth. ſerm. 19. & Baſil. tom. 2. admonitione ad filium ſpiritualem, & in hoc ſenſu dixit Paulus ad Timoth. *Labora ſicut bonus miles Chriſti*; vbi Chryſoſtom. quem ſequitur Theophyl. ait: Non igitur militem decet labores recuſare: imo tum maximè dolere cum non habet, &c. & Theodoret. Reſpice, inquit, cuius ſis miles; & fer forti animo labores militiæ, & cum bellum ſit res laborioſa, & graue Martis opus, parato animo eſſe debet ad laborum tolerantiam, qui nomen Chriſto dedit, & ſicut ait Tertull. in Apolog. circa finem; bonus miles præliatur omnibus viribus, quia victoriam, & gloriam hac ratione conſequitur.

2. Timot. 2. num. 5. *Iſai. 24. num. 21.* *Num. 8. num. 24.* *2. Timot. 2. num. 3*

Videndus item Tertullian. lib. ad martyres, vbi poſt multa tandem ait: Vocati ſumus ad militiam Dei viui. Nemo miles ad bellum cum delitiis venit: etiam in pace, labore, & incommodis bellum pati iam ediſcunt: in armis deambulando, campum decurrendo, foſſam moliendo. Sudore omnia conſtant; ne corpora, atque animi expauеſcant, De vmbra ad ſolem, de ſole ad cœlum, de ſilentio ad clamorem, de quiete ad tumultum. Agonothetes, Deus viuus eſt, corona æternitatis. Similia habet Baſil. in Act. ſerm. 1. vbi loquens de militibus Chriſti ait: Miles non domos ædificat, non comparandis agrorum poſſeſſionibus vacat: non etiam variis ſe mercaturarum generibus immiſcet, &c.

Videndus etiam Dionyſ. Areop. de Eccleſ. Hier. cap. 7. part. 3. vbi ait in baptiſmo adhiberi ſacrum oleum, vt hoc ſigno intelligant baptizati ſe inungi tanquam Athletas Chriſti, ac proinde vocari ad ſacra certamina pro pietate, & fide ſuſcipienda. Morem etiam fuiſſe ſcribit, vt oleum defunctis infunderetur; redditque rationem, cur hoc fieret in baptiſmo, & in morte, his verbis. Atque tunc quidem olei vnctio baptizandum euocabat ad ſacra certamina: nunc autem infuſum oleum ſignat eum, qui defunctus eſt, eadem ſacra exegiſſe certamina, ſicque fuiſſe conſummatum. Sic ille.

Aduertendum tamen, quod in hoc agone, & certamine Chriſtiano Deus non tantum iubet præliari, ſed adiuuat præliantes, quod bene proſequitur Auguſt. ſerm. 105. de Temp. poſt princip. in hæc verba. Adiuuat certantes, qui certamen indixit. Non te ſic ſpectat Deus in agone certantem, vt populus ſolet athletam; clamore enim monet populus athletam, adiuuare non nouit. Coronam parare poteſt, qui indixit certamen, vires autem ſubminiſtrare non poteſt. Deus autem quando ſpectat certatores ſuos, adiuuat eos certantes, & inuocantes. Nam vox athletæ ipſius eſt in Pſalm. 93. cum ait Propheta: *Si dicebam, motus eſt pes meus, miſericordia tua* *Pſal. 93. num. 18.*

Domine

Domine adiuuabat me. Sic Auguſt. cui accinit Chryſoſt. homil. 42. in Geneſ. vbi inter alia ait: Deus noſter ſimul nobiſcum certat, & manum porrigit; certe nunquam in Olympiacis certaminibus tale quid inueniet, &c. Similia ſunt, quæ habet Cyprian. lib. 2. Epiſtol. 6. & Dionyſ. Areop. lib. citat. cap. 2. ad finem vbi ita ait: Certantibus præmia proponit, vt Deus; leges autem certaminis tulit, vt ſapiens; præmiáque vincentibus decora conſtituit, ipſe, & pulcherrima, & quod eſt profectò diuinius; ipſe, vt eſt ſummè bonus, & clemens, in ſuis bellatoribus vincit, dum in illis habitans pro ipſorum ſalute, atque victoria, aduerſus mortem, & corruptionis imperium pugnat, &c.

Pugnare proinde debemus pro comparanda corona æternæ gloriæ, quæ nonniſi certantibus datur, vbi Tertull. lib. de Corona militis ad finē, hortatur nos vt imitemur Chriſtum Dominum pro nobis ſpinis coronatum. Illam, inquit, Chriſti coronam æmuleris, quæ poſtea ei obuenit; quia & fauos poſt fella guſtauit, nec ante rex gloriæ à cœleſtibus ſalutatus eſt, quam rex Iudæorum proſcriptus in crucem, minoratus primo, & ita gloria, & honore coronatus eſt, &c. Scitúmque illud Gregor. homil. 33. in Euangelia. Ad præmia magna perueniri non poteſt, niſi per magnos labores. Delectet ergo mentem magnitudo præmiorum, ſed non deterreat magnitudo certaminum, &c. Recolendáque erit ſemper hac in re admonitio illa Chryſoſt. homil. 7. in Act. Apoſt. dum ait: Tempus adeſt certaminis, tu autem ſericis indueris; tempus excitationis; tempus ſtadij: tu autem quaſi ad pompam teipſum ornas. Quomodo vinces? &c.

Obſeruandus venit hoc in loco ille apud Iobum, cap. 9. vbi dicitur; *Qui graditur ſuper fluctus maris, qui facit Arcturum, & Oriona*; vbi Gregor. libr. 9. Moralium, cap. 5. 6. & 7. *Iob 9. nu. 8.* Orionum nomine eos accipit, qui gladiis occiſi vitam Deo, & pro Deo offerunt. Quemadmodum enim, inquit ille, Oriones in pondere temporis hyemalis oriuntur: ita martyres pondus perſecutionum, moleſtiáſque tolerantes quaſi in hyeme veniunt, &c. Imo inter perſecutiones coruſcant, & ſuæ virtutis ſplendorem effundunt. Illud porro addiderim, Orionem cum diſtricto gladio depingi, qui tamen gladius ex ſyderibus conſtat, quoniam ille ipſe perſecutionis gladius, idem pro virtute, & iuſtitia gladius aſſumptus, & perpeſſus ſyderibus coruſcat, imo totus ſyderius eſt, & ex ſtellis confectus; totidem enim ſyderibus beatus quiſque in cœlo rutilat, quot moleſtiis, & laboribus probatus fuit, & excuſſus; hac enim ratione beati dicuntur labores; vbi notandus occurrit Hieronym. ad illa verba Eccleſ. *Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus belli, & tempus pacis.* Tempus, inquit, belli eſt, quandiu in præſenti ſæculo ſumus; cùm autem migrauerimus de hoc ſæculo, pacis tempus adueniet; in pace enim eſt locus ille. Nemo ergo ſe nunc putet eſſe ſecurum in tempore belli, vbi certandum eſt, & apoſtolica arma tractanda, vt victores quondam requieſcamus, &c. Et in eodem ſenſu dixit Auguſtin. in Pſalm. 60. ad illa verba. *Turris fortitudinis à facie inimici.* Non dico, inquit, ſic eſto in iſta turri, vt vaces ibi, & ſufficiat tibi ad te hoſtis tela quod non perueniant; age ibi aliquid, non ceſſent manus, opera bona tua gladij ſint interficientes inimicum, &c. Et ad hanc pugnam excitauit nos Chriſtus in Cruce ex eodem Auguſt.

Auguſt.in Pſalm.62.vbi ait: Leuauit pro nobis Dominus Deus noſter manus in cruce,& extenſæ ſunt manus eius pro nobis, vt manus noſtræ extendantur in bono opere,&c.Quibus ſimilia habet Bernard.ſerm.2. de S. Andrea in med. cum ait: Simul crucifigamur (ſcilicet cum Chriſto) & nos; attentius auribus cordis audiamus vocem dicentis: *Qui vult venire poſt me,&c.* ac ſi dicat, qui me deſiderat,ſe deſpiciat; qui vult facere voluntatem meam, diſcat frangere ſuam.Sed continuo bella inſurgunt, armantúrque contra nos inimici: & nos armemur contra, imitemur arma regis noſtri,vt tollamus & nos crucem noſtram, in qua de inimicis noſtris triumphemus.

Neque vero exiſtimandum eſt in hoc certamine oportere vt victor ſupcruiuat victo, nam & moriendo vincimus. Vnde 2.Reg.2.Dauid appellauit agrum robuſtorum, in quo omnes bellatores occiſi ſunt, & dux noſter moriendo vicit, tantum oportet vt ſtrenue decertemus; & pro certamine accingamur: vnde in benedictionum ſerie poſuit Iacob Gad, deinde vero pinguem panem Aſer, & delitias regum, quoniam Gad interpretatur accinctus, at vero recte operantes accincti, & expediti ad bellum,& ad ſuperandos hoſtium ictus, & inſidias beatitudine cœleſti donantur; præcinctus vtique erat Dauid cum dicebat Pſalm.7. *Præcinxiſti me virtute ad bellum*; præcinctóſque nos voluit Dominus cum dixit; *Sint lumbi veſtri.* Poſt Gad itaque, ideſt precinctum,armatum,ac munitum ad prælium, Aſer, ideſt, beatus deſcribitur, quia ſuperantibus, decertantibus, ac vincentibus, corona beatitudinis confertur, iuxta Iacobi, c.1. *Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

2. Reg. 2. num.16.

Exiſtimauit ſponſa ſe poſſe frui amplexibus diuini ſponſi ſub quiete thalami, inuitauit proinde illum dicens: *Lectulus noſter floridus, &c.* At ille ſtatim in cap. 2. vocationi ſponſæ ſatisfaciens appellat ſe florem campi, quoniam eum in campo, & in caſtris oportebat quærere, & aperto, ac præuio certamine decerpere, quod eleganter proſequitur Bernard. ſerm.47. in Cantic. poſt med. dicens: Illa monſtrante lectulum, ille vocat ad campum, ad exercitium prouocat, nec putat quidquam perſuaſibilius fore illi ad ineundum certamen, quam ſi ſeipſum certantis, aut exemplum proponat, aut præmium. *Ego flos campi.* Sane vtrumuis in hoc ſermone intelligi datur,vel quod ſit,videlicet,pugnantis forma, vel quod gloria triumphantis: Vtrumque es mihi Domine Ieſu; & ſpeculum patiendi, & præmium patientis.Vtrumque fortiter prouocat, ac vehementer accendit: Tu doces manus meas ad prælium exemplo virtutis tuæ, tu caput meum poſt victoriam, tuæ coronas præſentia maieſtatis; ſiue quia pugnantem te ſpecto, ſiue quia te ſpecto, non ſolum coronantem, ſed & coronam; in vtroque mirabiliter tibi me allicis; vterque funis violentiſſimus ad trahẽdum. *Ego flos campi.* Qui diligit me, veniat in campum; non refugiat mecum, & pro me inire certamen, vt poſſit dicere: *Bonum certamen certaui.* Sic ille oſtendit quomodo nonniſi inito certamine, & præuio labore, liceat frui ſuauiſſimo odore huius floris, Chriſto ſcilicet regnante in cœlis.

Cant. 1. num.16. Cap. 2. num.1.

1. Timot. 6. nu.12.

Hæc proinde eſt ratio, cur ſancti in gloria proponantur habentes palmas in manibus, verſatiles, ſcilicet, gladios, imo non verſatiles, ſed permanentes, fulgentiſſimos tamen, quibus victorias de inimicis

micis reportarunt, & coronas beatitudinis compararunt, ideóque Gregor. homil. 17. in Ezech. loquens de huiuſmodi palmis ait: Palmas in manibus tenere, eſt victorias in operatione tenuiſſe, cuius operationis palma ibi tribuatur, vbi iam ſine certamine gaudebit, nam de ſtatu huius vitæ dicitur Ezech. 4. *Ante frontes picturæ palmarum*; nec enim dictum eſt palmæ, ſed picturæ palmarum: nam hic plerumque ſanctos aſpicimus mira agere, ſed hæc nõdum palmæ ſunt, ſed picturæ palmarum, quia de eis foris oſtenditur quales apud Deum intus habeantur, &c. Hic igitur decertandum, laborandum, & operandum manibus, & gladiis, vt poſtea palmæ in illis conſpiciantur.

Pro qua doctrina obſeruare licet
Leuit. 27. num. 32. illud Leuit. 27. vbi dicitur: *Omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ, quæ ſub paſtoris virga tranſeũt, quicquid decimum venerit ſanctificabitur Domino:* vbi profecto non ſine myſterio putandum eſt Domino decimari ea, quæ ſub paſtoris virga tranſeunt, videtur enim ſimilitudo ducta à paſtoribus, quatenus extenſa virga pecus ſuum numerare conſueuerunt, quod innuit Græc. Text. cum habet: *Et omne, quod venerit in numero ſub virga*; proinde videtur docere & inculcare ſacer Text. duo quidem hoc in loco: vnum eſt, gregem fidelium ſolitum eſſe numerari virga, quoniam quos diligit Dominus caſtigat, neque recipit in æterna illa, ac ſemper virentia beatitudinis paſcua, niſi quos hic virga prius percutiendo probauit, & exercuit, quo videtur alludere Deus in Ezech. dicendo: *Et ſubijciam vos ſceptro meo:*
Ezec. 20. num. 37. ſecundùm alias editiones; *Tranſire vos faciam ſub virga mea:* & pro eo, quod additur in noſtro vulgato: *Et inducam vos in vinculis fœderis:* Græcus emendatus habet; *In numero teſtamenti:* eos enim reputat Deus filios, & gratos, tanquam filios noui teſtamenti, quos tranſire facit ſub virga, & probatione. Similem etiam alluſionem habemus Pſalm. 22. in illis verbis: *Virga tua, & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt:* in Pſalterio autem Nebienſi habetur: *Caſtigationes tuæ rectæ, & lex tua, ipſa me conſolata ſunt.* Virgæ autem nomine Auguſtin. Origen. Remig. Hieronymus ibi, & Epiſtol. 127. Manſ. 23. & in cap. 14. Iſai. & in cap. 1. Ierem. & Zachar. 1. Chryſoſtom. in Pſalm. 29. Clemens Alexandrin. 1. Pædagogi cap. 7. intelligunt leuiorem caſtigationem à Deo inflictam; baculi verò vocabulo grauiorem animaduerſionem interpretantur, ſenſus verò dicti loci eſt: habes me in ouium tuarum numero, ſum tibi curæ, regis me virga, ſeu baculo, ac pedo tuo; corripis me hinc, hinc ſiſtis, & quia diligis, caſtigas, neque enim recipis niſi virga, aut baculo probatam ouem. Alterum eſt quod ibi notauit gloſſa, non placere Deo decimas pecorum, niſi ſint ex eis, quæ ſub paſtoris virga tranſeunt, ideſt, Chriſti Crucem, ſeu ab illo datam amplectuntur. Vel etiam poteſt hoc referri ad ſegregationem illam, quæ fiet poſt mortem, ſecundùm opera in vita facta, iuxta illud quod Chriſtus Dominus dixit: *Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris.* Matt. 25. num. 32. Super quæ verba videndus erit Chryſoſtom. homil. 80. ante medium, vbi ait: Nunc non ſegregati, ſed mixti ſunt vniuerſi, tunc verò exquiſitiſſima ſeparatio fiet, & ab ipſa vtriuſque partis ſtatione, ita diſtincti, vt pateant vniuerſis: quamuis etiam hac appellatione mores vtriuſque partis aperiantur, cum alij hœdorum, alij ouium nuncupatione

ne nominentur, vt aliorum ſterilitas, quia nihil ab hœdis producitur, aliorum fertilitas oſtendatur. Vberes enim, & multi ab ouibus fructus proficiſcuntur, à lactis copia, ab elegantia lanæ, à fœtu, quibus omnibus hœdorum genus omnino caret. Sed expertes rationis animantes, natura duce, fructificant, aut ſteriles ſunt: homines verò voluntate vtrumque iſtorum faciunt, quapropter meritò alteri puniuntur, alteri coronis decorantur. Sed non prius eos tormentis tradit, quam de iure cum eis diſceptet, &c.

Ij igitur, qui iuxta opera recta in vita patrata ſeparandi ſunt ad dexteram Chriſti Iudicis, & qui in vita numerantur à virga, placent Deo, & reputantur oues Chriſti, diſtinctæ quidem ab hœdis. Debet proinde homo bona opera ſectari; & proſequi, populum namq; ſectatorem bonorum operum elegit Deus, vbi Hieronym. & Ambroſ. vertunt æmulatorem, & Chryſoſt. ibi ait: Vides vt non ſimpliciter à nobis opera virtutum exigantur? Addidit nempe ſectatorem, hoc eſt magna cum alacritate, atque ingēti ſtudio, & animo virtutis opera capeſſentem. Qua in re vehementia quædam adſit, neceſſe eſt, animo laudabilis, &c. Et Chriſtus Dominus Matth. 16. *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum*, &c. vbi Chryſoſt. aduertit non dixiſſe; ſi quis vult ſtare, ſed venire, quia in via Dei nullatenus ſtandum, ſed ambulandum, laborandum, & accedēdum eſt, ideóque Ambroſ. ad illud Pſal. 1. ibi: *In via peccatorum non ſtetit, ait.* Viam dicit vitæ huius curſum, in dubium non venit. In via es ô homo, ambula vt peruenias; ne te nox in via occupet: ne conſumatur dies vitæ, antequam progreſſum vitæ acceleres, viator es, vitæ huius omnia tranſeunt, omnia poſt te fiunt. Dum ambulas, incidiſti in ſcopuloſum, & confragoſum iter; tædiaſti parum, & iterum tranſiſti. Talis hæc vita eſt; cuius nec proſpera manent, nec diuturna ſunt. Ergo quaſi in via locatum neque ſecunda extollant, neque aduerſa te frangant: nec plauſibilia remorentur, nec mœſta detineant. Feſtina ſemper ad finem, feſtina vt peruenias, &c.

Tit. 2. num. 14.

Matt. 16. num. 24.

Adeo verò hoc neceſſarium eſt, vt etiam prædeſtinati debeant per bona opera ſua, certam vocationem, & electionem ſuam facere, licet enim Deus vocet, & eligat, quia vult, non propter noſtra præuiſa opera, ſicut probatiſſimi docent Theologi ad 1. D. Thom p. q. 23. tamen vt illuc perueniant electi, & prædeſtinati, quò ipſe vult; inter media, conditionéſque decreuit opera bona, quibus præſtandis gratiam præbet efficacem, præſciens liberum, ſed infallibilem noſtrum aſſenſum, & concurſum noſtræ libertatis, quando Deus talem gratiam conferret; quo ſenſu noſtra prædeſtinatio pendere dicitur à noſtra voluntate, eſſeque in noſtra poteſtate: ſed non abſolutè, quatenus ſcilicet ſignificat primam electionē, & vocationem, cuius quidem cauſa in nobis, aut meritum nullatenus adeſt, ſed ex beneplacito, & beneficio Dei omnino dependet.

Quæ doctrina magis aperitur ex D. Thom. 1. p. q. 23. art. 8. in corpore, vbi ait; in prædeſtinatione duo ſunt conſideranda, ſcilicet, ipſa præordinatio diuina, & effectus eius. Quantū igitur ad principium, nullo modo prædeſtinatio iuuatur precibus ſanctorū; non enim precibus ſanctorum fit, quod aliquis prędeſtinetur à Deo. Quantum verò ad ſecundum; dicitur prædeſtinatio iuuari precibus Sanctorum, & aliis bonis operibus, quia prouidentia (cuius prædeſtinatio eſt pars) non ſubtrahit cauſas ſecundas, ſed ſic prouidet effectus, vt

etiam

etiam ordo cauſarum ſecundarum ſubiaceat prouidentiæ. Sicut igitur ſic prouidentur naturales effectus, vt etiam cauſæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, ſine quibus illi effectus non prouenirent: ita prædeſtinatur à Deo ſalus alicuius, vt etiam ſub ordine prædeſtinationis cadat quidquid hominem promouet in ſalutem: velut, orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quidquid huiuſmodi ſine quibus aliquis ſalutem non conſequitur. Vnde prædeſtinatis conandum eſt ad bene operandum, & orandum: quia per huiuſmodi prædeſtinationis effectus certitudinaliter impletur, propter quod dicitur 2. Petri 1. *Satagite vt per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis.* Sic ille oſtendit quomodo etiam prædeſtinati debeant inſudare comparandis effectibus ſuæ prædeſtinationis, atque adeo pro adipiſcenda ſalute operando laborare; qua de re videndus Gregor. lib. 1. dialog. cap. 8. vbi ait: Ipſa perennis regni prędeſtinatio ita eſt ab omnipotenti Deo diſpoſita, vt ad hoc electi per laborem perueniant, quatenus poſtulando mereantur accipere, quod eis Omnipotens Deus ante ſæcula diſpoſuit donare, &c. Verum enim hac in re habet id, quod D. Thom. loco cit. ad ſecundum ait; quod licet Deus ſit prima cauſa, à qua cæterę dependent in eſſe, & operari, & cum eis immediatè concurrit ad omnes operationes ſuas; tamen dignitatem cauſalitatis creaturis communicat, vt præmium, & coronam conſequantur, quam operando merentur: imò potius & ipſe Deus nos ad operandum excitat, & in operando comitatur, & ſignum præſentiæ Spiritus Sancti in nobis eſt, ſi operibus incumbamus; qua de re videndus Orig. homil. 6. in Num. ad illud cap. 11. *& requieuit ſuper eos ſpiritus, & prophetauerunt*, &c. Vbi ait: Continuo operatur ſpiritus, nec otium patitur, vbi operandi materia digna ſuppeditat, &c.

2. Petr. 1. num. 10.

Num. 11. num. 25.

Hinc eſt quod opera teſtantur de quolibet homine, vtrum Dei ſpiritu polleat, an ab eo ſit deſtitutus, ideóque Auctor operis imperfecti in Matth. hom. 3. loquens de Ioanne Baptiſta ait: Ipſe teſtificabatur de Chriſto, vita autem eius de ipſo, nam teſtimonium verborum eius nequaquam fuiſſet idoneum, niſi eum mirabilis vitæ inſtitutio commendaſſet, &c. & D. Gregor. 6. Moral. cap. 16. infert eum, qui pro adipiſcenda æterna vita hic laborat operando, poſſe vtique iam in ſpe de futura beatitudine lætari, ſic enim habet. Quiſquis ad vitę pręcepta ſe dirigit priuſquam præmia æterna percipiat, hic iam initia ſecuturæ in perpetuum ſecuritatis deguſtat, vt antiquum hoſtem non metuat, & interueniente mortis articulo, violentos eius impetus nullatenus perhorreſcat; iuſtis namque initium retributionis eſt, ipſa plerunque in obitu ſecuritas mentis, &c. Quæ latius in hanc ſententiam proſequitur oſtendens ipſam ſecundùm virtutem operationem in vita, quandam ſecuritatem in morte parere, cum enim videat ſe iuxta mandatorum Dei normam, agendo, & exequendo adaptaſſe, exiſtimat ad ſe iure ſpectaſſe ea bona, pro quibus tandiu laborauit.

Ideóque meritò Salomon in Prouerbiis cap. 7. *Fili mi, ſerua mandata mea, liga ea in digitis tuis*; quæ poſteriora verba poſſunt explicari ex Deut. c. 6. vbi habetur: *Erunt hæc verba, quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo; & narrabis ea filijs tuis, & ligabis ea, quaſi ſignum in manu tua*, vbi Caiet. & Ianſen. ſimilitudinem duci exiſtimant ab illis, qui cum alicuius rei meminiſſe volunt, filum, aut ſimile quid

Prouer. 7. n. 2. & 3. Deut. 6. num. 8.

pro ſigno digitis circundant. Senſuſque tunc eſt, perinde legis memineris, ac ſi in digitis illam pro ſigno geſtares. Alij vt Rodolphus explicant, vt ad eum modum lex decem præceptis conſenta memoria teneatur, quemadmodum decem vtriuſq; manus digiti in proſpectu ſunt; vel fortè hoc referri poteſt ad artem memoriç ab antiquis obſeruatam, quam à Simone quodam Melico inuentam docet Plin. lib. 7. cap. 24. ſecundum quam, qui multas res memoria complecti volebat, ſingulas ſingulis digitis, animo, & cogitatione committebat, deinde verò ab eiſdem repetebat, cuius rei veſtigia extant apud Quintilianum lib. 11. cap. de Memoria, & apud alios Rethoricæ artis peritos in tract. de Memoria; ſenſuſque erit: vt è memoria nunquam lex tibi excidat, ſingula præcepta ſingulis digitis accommoda, inſere, & implica. At quæ nobis inſeruit expoſitio eſt, quam affert Salonius Vienenſis ad eadem verba tom. 1. Bibliot. ſic enim explicat: *Liga eam in digitis tuis*, ideſt in actibus; legem enim in digitis ligat, quicunque in bonis operibus eam ſtudet implere, & exornare; eæ namque manus, quæ fores Regni cœleſtis & ſponſi domus debent pulſare, oportet eſſe exornatas, & legis præceptis tanquam annulis illuſtratas.

Quod bene proſequitur Author operis imperfecti in Matth. homil. 18. ante medium, cum ponderat illud Luc. 11. *Pulſate, & aperietur vobis*, in hunc modum. Pulſat Deum, qui facit bona opera ante Deum, ſicut enim qui pulſat oſtium, non tantùm voce clamat, ſed & manu: ſic qui bona opera facit, quaſi manu pulſat Deum operibus bonis. Deinde ſi opera iuſtitiæ non facis, ideſt ſi non pulſas, nec orare ex fide potes: nam virtus orationis eſt opus iuſtitiæ; oratio autem quaſi odor ſuauitatis eſt operis boni. Sicut ergo res aliqua ſine odore poteſt eſſe, odor autem ſine re aliqua eſſe non poteſt: ſic opus ſine oratione aliquid eſt, oratio autem ſine opere bono nihil eſt: etſi oras, non ex fide oras, &c. Imò ſine meritis pulſare, & petere videtur idem eſſe, quod fatuæ virgines fecerunt, quibus dictum eſt: *neſcio vos*, quod vacuis gloriabantur lampadibus abſque oleo bonorum operum, & ſpeciem videtur continere ſimul impudentiæ, & imprudentiæ.

Luc. 11. num. 9.

Sedere quidem voluit, & quieſcere malus Angelus, qui propterea in dæmonem commutatus eſt, ipſius enim reputatur vox illa Iſai. 14. *Sedebo in monte teſtamenti, ſimilis ero altiſſimo*: quæ verba rectè expendens Bernard. ſerm. de Sancto Benedicto ait: O impudens, impudens! millia millium miniſtrant ei, & decies centena millium aſſiſtunt, & tu ſedebis? Cherubin (ait Propheta) ſtabant, & non ſedebant. Quid laboraſti, vt iam ſedeas? Omnes adminiſtratorij ſunt ſpiritus miſſi in miniſterium, & tu ſedebis? &c. Ecce qualis impudentia ſit ſine meritis pulſare, & ſine operibus petere. Qualis verò imprudentia ſit, poſſumus deducere ex eo, quod imprudentes appellauit Chriſtus Dominus filios Zebedæi Matth. 20. cùm dixit: *Neſcitis quid petatis*, vbi Rabanus ait: Neſciebant quid peterent, quia ſedem gloriæ à Domino, quam nondum merebantur, inquirebãt. Delectabat eos culmen honoris, ſed prius habebant exercere viam laboris. Sic ille oſtendit imprudentes eſſe eos, qui abſque præcedentibus meritis gloriam, & honorem inquirunt, & poſtulant.

Iſai. 14. num. 13.

Matt. 20. num. 22.

Vbi etiam obſeruandus venit ille locus Cant. 1. vbi ſponſa quietis ſtudioſa ſponſum vocat ad quietem, ille

Cant. 1. num. 16.

ille vero ad laborem prouocat, ſicut ſuperius aduertimus ex Bernar. Optima item ſunt, quæ pro hoc argumento habet Chryſoſt. homil. 53. in Ioan. poſt med. cum explicat illud Chriſti Domini, *Regnum cœlorũ vim patitur.* Matth. 11. vult enim intelligenda eſſe dicta verba de vi, & violentia, quam operando facimus, vt nobis oſtium regni aperiatur, quæ non minor eſſe videtur ea, quam fures pro extrahendis foribus ad rapinam diuitiarum inferunt. Sic ergo habet Chryſoſt. Quid ſignificat vim patitur? Vi opus eſt multa; anguſta eſt via, robuſta anima opus eſt & generoſa; raptores cum præoccupare adnituntur, nihil reſpiciunt, non accuſationem, non damnationem, non ſupplicium, illud ſolum curant vt præcurrant cæteros. Rapiamus ergo regnum cœlorum, quæ rapina non crimini, ſed laudi datur: crimen eſt ſi non rapitur. Rapientem bene expeditum eſſe oportet, ne quid eum impediat, ſiquidem etiam nunc ſunt poteſtates obuiæ, vt id nobis auferant. Nullam extrinſecus anſam relinquamus, incidamus funes, nudi à ſæcularibus emergamus, &c.

Matt. 11. nu. 12.

Debemus itaque pro corona gloriæ decertare, & pro regno cœlorum operibus iuſtitiæ incumbere, nam ſicut ea, quæ maiori labore comparata ſunt, dulciora eſſe nobis videntur, ſic & ſine labore requies, ſine fatigatiône ſolatium, ſine violentia, & pugna regnum, adultis & potentibus operari, & pati, neque continget, neque dulce & æſtimandum adueniet: pretioſa res, inquit Greg. lib. 3. Moral. cap. 1. paruo pretio emi non poteſt; pretium autem, quo regnum cœlorum comparatur, labor eſt ſanctæ operationis.

Ioſ. 6. nu. 17. Mirum ſane videtur cur Ioſue præceperit, ne quis de caſtris Iſraëlitarum quidquam aſſumeret de ſpoliis Hierico captæ, imo quia Achan pallium coccineum, & ducentos ſiclos argenti, regulámque auream contra præceptum impoſitum abſtulit, lapidatus eſt, & omnia illius conſumpta, id ex parte factum eſſe exiſtimo, quia ciuitatis illius ingreſſus, & euerſio contigit nullo præcedente labore; accidit triumphus ſine prælio, ſpolia ſine congreſſu, corona ſine gladio, & victoria euenit ſine concertatione; indecens proinde erat vt ſpoliis euerſæ ciuitatis potirentur, qui pro eis haud fuerant præliati; nam in domo Dei labor præcedit præmium, operatio mercedem, & concertatio ac pugna coronam; *non enim coronabitur, niſi qui legitime certauerit, & quæ ſeminauerit homo, hæc & metet,* vbi D. Thom. ait: Secundum opera ſua bona, vel mala, præmiabitur, vel punietur, & Chryſoſtom. Quemadmodum in ſemente, qui ſeminat, non poteſt ex hordeo metere triticum, eo quod oporteat & ſementem, & meſſem eſſe eiuſdem generis; ſic & in operibus, qui in carne depoſuerit delitias, temulentiam, concupiſcẽtiam abſurdam, quæ hinc proueniunt metet. Quæ autem ſunt iſta? Supplicium, vltio, probrum, riſus, corruptio; quæ vero ſunt ſpiritus, haud ſunt eiuſmodi, ſed iis omnibus omnino diuerſa, &c. Quandiu igitur dies eſt, debemus operari, *veniet enim nox, quando nemo poterit operari,* ſicut dixit Chriſtus Dominus Ioan. 9. vbi Chryſoſt. homil. 55. Euthym. & Auguſtin. tract. 44. per diem vitam præſentem intelligunt, & per noctem, mortẽ, & futuri ſæculi tempus. Et ſane dies vitam præſentem ſignificat in ſacris literis, ſic Pſal. 31. *Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea, dum clamarem tota die;* vbi per diem intelligunt ibi Auguſt. & Greg. præſentem vitam; & eſt frequens phraſis in Pſalmis, de qua videndus eſt

Ioſ. 7. nu. 25.

2. Timot. 2. nu. 5.

Gal. 6. nu. 8.

Ioan. 9. nu 4.

Pſal. 31. nu. 3.

Hilar. Canon.5. in Matth. Orig.homil.21.in Ioſuë,& hom.10. in Matt. Chryſoſt.homil.29.in Geneſ.Baſil.in Pſal.31.& in Pſal.114. Ea igitur ratione dicitur vita præſens dies, quia ſicut operationi dies eſt deſtinatus, nox vero ſomno,& quieti;ſic & vita præſens,eſt,in qua debemus operari, mereri, & lucrari, vt adueniente nocte mortis, iure nobis contingat requieſcere,& in Domino obdormire: qui vero in hac vita otio torpent,& nihil operantur, ſane in peccato ſepulti,mortui in vita ſunt;at ſicut aduertit Athanaſ.de Incarnatione Verbi, agere non eſt proprium mortui,&c.& ideo,qui gratiæ,& merito mortui prorſus ſunt, & in hyeme peccati deliteſcunt, nihil fructuoſum operantur.

Quod adhuc alia ſimilitudine aperuit Arnob.in Comment.ad Pſal. 141. illius ſcilicet,qui in carcere vndique conſtrictus, & concatenatus tenetur, ita vt neque manus poſſit extendere, quanto magis ad operationem exercere:funibus ſiquidem,& catenis peccatorum ſuorum conſtringitur impius, & ſuperfluis negotiis, inutilibúſque præoccupationibus obruitur. Cum enim, inquit ille, carcerem patitur anima veſtra, dum hinc, inde nobis clauſam ad lectionem,vel orationem, vel ad bonum curſum,ſiue mundi occupationes,ſiue corporeæ delectationes efficiunt,&c.

Pſal.103. num.5. Eſt optimus in hanc ſententiam locus apud Pſal.103. cum Dauid ait impios ita ſeſe habere, ac ſi prorſus non ſint; cum enim vnuſquiſque ſit propter ſuum operari, & opera naturam, & vitam cuiuſque indicent, & oſtentent; ſane qui nihil pro beatitudine,ad quam conditus eſt, operatur, qui nihil ad vitam conducens exequitur,vita functum ſe probat,& quaſi non ſit: ſic ergo habet Pſalmiſta. *Deficiant peccatores à terra, & iniqui,ita vt non ſint.* Quæ verba eleganter Baſil.interpretatur in cap.14.Iſai. in fin.dicens:Tales(ſcilicet impij) ita conciderunt, vt ne ſubſiſtant, quod natura enim in eis prorſus defecit, eóque dictum eſt, & non eſt vt ſit, deficiant enim, ait, peccatores à terra,& iniqui,ita vt non ſint. Quibus in verbis Baſil. oſtendit fruſtra impios habere naturam, illiúſque organa,& potentias,cum nihil operentur proficuum,vtile,& meritorium.

Vbi ſtatim ſeſe offerunt vere mortui mundo, qui ſpiritu viuentes ſola ſpiritualia quærunt, de quibus eleganter Cicer.1. Tuſcul. quæſt.ait: Tota philoſophorum vita eſt commentatio mortis; nam quid aliud agimus,cum à voluptate,ideſt à corpore, cum à re familiari, quæ eſt miniſtra,& famula corporis,cum à Republica, à negotio omni ſeuocamus animum, quid inquam tunc agimus, niſi animum ad ſeipſum aduocamus, ſecum eſſe cogimus, maximéque à corpore abducimus? Secernere autem à corpore animum, nec quicquam eſt aliud niſi emori diſcere; quare hoc commentemur, diſiungamúſque nos à corporibus,ideſt conſueſcamus mori.Hoc & dum erimus in terris, erit illi cœleſti vitæ ſimile: & cum illuc ex his vinculis emiſſi feremur, minus tardabit curſus animorum: quò cum venerimus, tum denique viuemus: nam hæc vita, mors eſt. Sic ille deſcribit mortem, à qua vita noſtra futura pendet, & oſtendit quomodo mortui ſenſibus iuſtitiæ viuamus, & futuram beatitudinem promereamur. Videndus in hanc ſententiam Epiphan. lib. 2. contra hæreſes, cum ponderat verba illa Pauli 1.Corinth.7. *Hoc itaque dico fratres; tempus breue eſt,reliquum eſt vt qui habent vxores,tanquam non habentes ſint,&c.* Sic enim habet.Ad eundem modum 1. Cor. 7. num.29.

modum, quo ille, qui ſomno fruitur iucundiſſimo, oculos habet, auditum olfactum etiam, ſed quaſi non habeat: imo & ipſe animus ſic corpori adeſt, vt diſſimulatione præſentiæ, abeſſe quodammodo videatur.

Quod ſi roges, quando tandem conſtabit hominem ad eum ſoporem, & animæ ſedatiſſimam quietem, mortémque ſenſuum perueniſſe? Subdit Epiphanius. Tunc cum ereptis ſibi chariſſimis rebus non ſenſerit dolorem. Propterea enim immiſit Deus ſoporem in Adam, vt cum coſtá extraheret, doloris expers eſſet, atque paſſionis; &c. Tunc itáque ſæculo te mortuum ſenties, iudicaréque poteris, cum temporalium rerum iacturas non dolueris, cùm à terrenis non tractum te ſenſeris, cum à voluptatibus deductum te minime fueris expertus. Quod bene deſcribit Ambr. Epiſt. 60. ad Anyſium, vbi inter alia. Somnus ſanctorum eſt feriatio ab omnibus corporis voluptatibus, & ab omni perturbatione, tranquillitatem mentis inuehens, placiditatem animæ afferens, quaſi ſoluta nexu corporis ſe ſubleuet, & Chriſto adhæreat, &c. Suffragatur huic ſententiæ Gregor. lib. 5. Moral. cap. 22. ad illa verba, *quando ſolet ſopor occupare homines*; vbi inter alia, quæ videnda ſunt, ait: Ille dormit, qui ab appetitu viſibilium illos oculos claudit, quos primus ſeductor aperuit, &c.

Iob 4. nu. 13.

Qui igitur ſic ſæculo moritur, ſpiritu quidem viuit, qui ſic terrenis dormit, pro cœleſtibus vigilat, operatur, & laborat, & tunc maxime operatur, cum minus videtur operi intentus, hoc ſiquidem proprium eſt ſanctorum, vt nunquam ab operando ceſſent, quo melius prædeſtinationis effectus conſequantur; ſicut bene aduertit D. Thom. 1. p. q. 23. art. 8. in fine corporis, cum ait: Prædeſtinatis conandum eſt ad bene operandum, quia per huiuſmodi prædeſtinationis effectus certitudinaliter impletur. Et Greg. 1. Dialog. cap. 8. ante med. Ipſa perennis regni prædeſtinatio ita eſt ab Omnipotente Deo diſpoſita, vt ad hoc electi pro labore perueniant, quatenus poſtulando (adde & laborando) mereantur accipere, quod eis Omnipotés Deus ante ſæcula diſpoſuit dare, &c. Quæ in hanc ſententiam proſequitur.

Quod ſi velimus inquirere cur oporteat nos perpetuo addici labori, & operationi; id profecto non aliunde actum exiſtimo, quam quod maius ingerant gaudium, & lætitiam, quæ præuio labore parta ſunt, & in maiorem cedant gloriam, & honorem poſſidentium, neque item quod pretioſum eſt, & inter omnia æſtimabili vili otio comparari debet, vnde Iſidor. Peluſiot. lib. 1. Epiſtol. 387. ait: Præclarum eſt remuneratione, atque debito ſalutem adipiſci, ac non ſemper gratiam; id quod eſt improbi, & maligni hominis, &c.

In quam ſententiam recte interpretatur Salon. Vienneníis Epiſcopus tom. 1. Bibliot. illud Prouerb. 13. *vult, & non vult piger*; de impio, qui gratis, & abſque vllo merito, vult conſequi beatitudinem. Vult, inquit, regnare piger cum Deo, & non vult laborare pro Deo, &c. cum tamen Deus nolit præmium, & coronam elargiri, niſi pugnantibus, & laborantibus. Orante olim Eliſeo Dominum percuſſi ſunt cæcitate milites exercitus Regis Aſſyriorũ, quos puer Eliſei in Damaſcũ adduxit, neſcientes, qua venirent, cúmque ingreſſi fuiſſent Samariam, dixit Eliſeus. *Domine, aperi oculos iſtorum, vt videant, aperuitq́; Dominus oculos eorum, & viderunt ſe eſſe in medio Samariæ. Dixitq́; rex ad Eliſeum, cum vidiſſet eos. Nunquid percutiam eos pater mi? Et ille ait,*

Prou. 13. nu. 4.

4. Reg. 6. nu. 20.

ait, non percutias, neque enim cepiſti eos gladio,& arcu tuo,vt percutias: ſed pone panem, & aquam coram eis, vt comedant, & bibant, & vadant in domum ſuam. 4.Reg.6. Vides quomodo non permiſerit Propheta Regi, vt tanquam victor hoſtes trucidaret, aut gladio percuteret quando minime decertauerat, neque ſub ſuam poteſtatem, præuio labore certaminis, redegerat, nam ſicut ibi proſequitur Chryſoſt. ſerm. de Eliſ. & Syrorum tom.1.Propheta non pugnat,& vincit, non dimicat, & ſubigit; fit ſine ſanguine victor, ſine gladio triumphator. Vna prece,& hoſtes,qui nocere venerant, excæcauit, & victoriam de hoſtibus acquiſiuit,&c.

4. Reg. 6. num.20.

Quia igitur in domo Domini nulli permittitur ſine prælio triumphare, nulli ſine certamine ſpoliis potiri, inde eſt quod idemmet Deus vult nos prius pro corona gloriæ decertare, & pro æterno præmio laborare; quod vt iam ab initio nobis inculcaret, ſeptimum mundi diem, quem ſine operatione condidit, benedictione voluit honorare, quaſi dies otioſus,& ſine operatione damnabilis cenſeretur niſi à Deo benedictione condecoraretur: inquit enim ſacer Tex. *Benedixit Deus diei ſeptimo, & ſanctificauit illum: quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo quod creauit.* Vbi Chryſoſt.homil.10.ait: Die ſeptimo ab operibus ſubſiſtit opifex, omnia enim iam perfecta erant ſex diebus vt autem dies ſeptimus aliquid ad verbum, & nomen ſuum habeat, & ne videatur minus aliquid habere, quam cæteri dies, eo quod nihil in eo factum ſit benedictione ipſum dignatus eſt. Quid igitur non erant & cæteri dies benedicti? Erant profecto, ſed ſufficiebat illis pro omni benedictione, quod in ſingulis illis creaturæ productæ fuerunt, & ideo de illis non dixit: *Et benedixit.* In ſolo autem ſeptimo hoc dixit. Similia ſunt, quæ habet Procopius ad hunc modum. Ne quis inutilem hũc diem auerſetur, quaſi nullo opere à Deo dignus ſit; ideóque merito ſubditur: *Et benedixit Deus diei ſeptimo*; non enim ſuis laboribus,& operibus eum parum idoneum iudicauit: ſed eum ſtatuit, vt ſit vtilis ad vacationem ab operibus,benedictione ſeptimum, reliquos operibus honorauit,&c.qui igitur diem, in quo ab operibus ceſſauit, benedictione duxit honorandum, nónne maledictione illa vltima comminatur eos, qui dies ſine operatione tranſigunt; nec pro corona immarceſcibili deſudant?

Geneſ. 2. num.2.

Pro qua re adeſt locus optimus Iob in c.31. cum Sanctus Patriarcha ait: *Quis mihi tribuat adiutorem,vt deſiderium meum audiat Omnipotens, & librum ſcribat ipſe, qui iudicat? Vt in humero meo portem illum, & circundem illum quaſi coronam mihi.* Quibus in verbis ſe iuſtum operatorem coram Domino conſtituere nititur, diuina adiuuante gratia: vt iuſta præcepta Domini in libro legis contenta operetur. Sed cur beate Iob ab eo, qui iudex eſt (inquit Gregorius 22. Moralium,cap.13.in fine) librum ſcribi deſideras? Sequitur: *vt in humero meo portem illum, & circundem illum quaſi coronam mihi:* quæ verba ſic ad rem noſtram aperit Gregorius cap. 14. in princip. librum quippe in humero portare,eſt ſacram Scripturam operando perficere. Et notandum quam ordinatè deſcribitur: & prius in humero portare, & poſtmodum ſicut corona circumdari: quia videlicet ſacri eloquij mandata, ſi modo bene portantur in opere, poſt nobis coroná victoriæ exhibent in retributione, &c. En quomodo nobis propria opera, & merita coronam concilient, & operentur, tandémque è manibus noſtris ad caput progrediatur.

Iob 31. nu.35.

diatur. In hoc ergo ſenſu adiutorem diuinum poſtulat Iob, vt gratiæ cœleſti cooperando, gloriæ coronam promereri valeat. Vnde Paulus 2. Corinth.6.ait: *Adiuuantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*; vbi Anſelmus ait: In vacuum gratiam recipit, qui cum ea non laborat, nec ei ſuum ſtudium adiungit, quique per deſidiam facit, vt in ſe gratia ſit otioſa, dum eam bonis explere operibus non ſatagit, &c.Ea igitur ratione Iob adiutricem gratiam poſtulabat,vt cum ea poſſet laborare, & mereri, ſciens quia neque ſine gratia poſſet meritum comparare, neque ſine labore coronam obtinere.

2. Cor.6. num.1.

Thren. 1. num.7.

Dum Gentes deridebant Sabbatha Hieruſalem, videntur mihi illud adumbraſſe: dæmones ſcilicet, requiem, & otium noſtrum, ceſſationemque ab operibus iuſtis deridere (hoc enim ſabbathum ſignificat, id-eſt, requies) dum nocumentum intuentur & futuram gehẽnam, quam ex defectu operum noſtrorum incurrimus; quod acutè videtur notaſſe Caiet. ibi dum ait: Deriſerunt ſabbatha eius, deridenda ſiquidem eſt ſola externa requies, vtpote iactura ſeptimæ partis temporis; q. d. deridenda eſt equidem gens,quæ ſeptimam partem vitæ in ſeptimo cuiuſlibet hebdomadæ die adumbratam,otioſè tranſigit,dum ab operando ceſſat. Quid autem dicendum erit de iis, qui totam vitam abſque operatione torpentem ducunt,nihilque operantur pro æterno præmio comparando? hos ſanè derident dæmones,& redarguit Chriſtus Dominus Omnipotens, dum iugiter operatur, etiamſi viſus fuerit in ſeptimo die requieuiſſe,ſicut ſuperius aduertimus,& conſtat ex cap.2.Gen.quod optimè verſat Gaudent. Tractat.10. qui eſt de Exodi lectio.8. poſt princ. in hunc modũ:Cautè loquitur Scriptura diuina,non abſolutè dicens requieuiſſe Deum ab operibus ſuis,ſed ab operibus,quę cœperat Deus facere. Non omnipotentem, & imperio ſermonis cuncta facientem laboraſſe exiſtimes,cum requieuiſſe,& ceſſaſſe deſcribitur;cum & alia voluntati ſuę placita operari non deſinat, ſicut teſtatur in Euang. Dominus Ieſus, dicens: *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.*Requies igitur Dei non laboris remedium, ſed cœptorum finis eſt operum, ſiquidem poſtquam perfecit mundum,opus ſuum regere non deſiſtit, ipſius enim à nutu omnium rerum natura curſum ſuum, vel iuſſa peragit, vel prohibita ſubtrahit, &c. quæ proſequitur oſtendens quomodo Omnipotens Deus iugiter operetur, tum deinde concludit. Quando ergo requieuit Dominus,qui ſemper eſt operatus? &c. Sed quid ſemper operando innuit, niſi vt nos ſemper operemur Deum noſtrum imitando, & nunquam à promerẽda gloria otiemur, quæ non aliter,quam labore noſtro,& operatione accipitur,& promeretur à Deo iugiter operante, & ideò ſi à merito, & operatione feriemur, ſabbatha noſtra derident dęmones,cum ea videant in perniciem noſtram cedere.

Gene∫.2. num.2.

Ioann.5. num.17.

Sed non omittendus adhuc idem Gaud. cum oſtendit Chriſtum Seruatorem, etiam in die quietis, nempe ſabbatho,operatum fuiſſe,& cum requieuiſſe viſus eſt,ab operãdo non ceſſaſſe,ſic enim eleganter habet.Requieuit planè tunc etiam Dei Filius ab omnibus operibus ſuis quæ cœperat Deus facere, quãdo cõſummatis mirabilibus vniuerſis, & impleto ſexto die omni opere paſſionis; die ſeptima, ideſt,die ſabbathi, requieuit ſepultus. Sed quoniam Dei operoſa quies eſt,ipſa requies otioſa eſſe non potuit: nam corpore in ſepul-

chro ſepoſito, Diuinitas cum anima hominis ad inferna deſcendens, vocauit de locis ſuis animas ſanctorum; quorum corpora ſurrexiſſe Matthæus Euang. teſtatur cum dicit: *Multa corpora ſanctorum dormientia ſurrexerunt, & exeuntes*, inquit, *de monumentis intrauerunt in ſanctam ciuitatem, & multis apparuerunt.* Sic ille nobis proponit Deum in requie adhuc ab operatione non ceſſaſſe, Filium Dei in morte, & in die quietis, nempe ſabbatho, operatum fuiſſe vitam, & reſurrectionem. Sanctorum, vt apertè colligeremus nullatenus nos in vita debere quieſcere, aut vnquam otiari, qui Deum ſic operantem credimus, & debemus promereri, ac coronam gloriæ aſſequi, quæ laborantibus & decertantibus tantummodo conceditur.

Matt. 17. num. 52.

In quam ſententiam facit id, quod obſeruat Chryſolog. ſcilicet Chriſtum Dominum operantes, & laborantes homines prius ad Collegium, & apoſtolatum ſuum euocaſſe: nam quoſdam inuenit mittentes rete in mare, alios inuenit reficientes retia. Vtroſque laborantes in miniſterio piſcatorum. Vocauit igitur eos non ad requiem, ſed ad laborem, à labore extraxit, vt in laborem denuo induceret, oſtendens eos, qui ad Dei famulatum accedunt, & miniſterio diuino dicantur, fidemque Chriſti profitentur, minimè debere laborem, & operationem intermittere, à qua totus pendet noſter profectus: ſic verò habet Chryſolog. ſerm. 28. ante medium. *Venite*, inquit, *& faciam vos fieri piſcatores hominum*; captores piſcium fiunt hominum piſcatores; de labore tranſeunt ad laborem, quia labor neſcit laſceſcere meditatus. Virtus exercitio perſeuerat. Hinc eſt quod Apoſtolos ſuos Chriſtus humanis laboribus exercere voluit, vt eos indefeſſos redderet in diuinis. Voluit eis Deus manere fortitudinem, de exercitio præſtare virtutem: & quia fructus prouenit ex labore, voluit eos labores non perdere, ſed mutare, ipſe ante illis vſum laboris indulſit, qui poſtea eis tolerantiam dedit virtutis, &c. Nunquam profectò voluit otioſos, qui operantes aſſumit, & eligit in diſcipulos, & à veteri in nouum laborem transfert, ne vnquam ab operando ceſſent, aut à merito quieſcant. Qua in re illud aduertendum erit, quod Chriſtus Dominus, dum diſcipulos à labore ad laborem euocauit, ad feliciorem ſimul, & nobiliorem conditionem euexit: nam qui antea pro lucrando pane in ſudore laborauerant, iam pro adipiſcenda corona gloriæ læti, ac beati laborant.

Matth. 4. nu. 18. & num. 21.

Agricolandi ſtudium ante peccatum fuit omnino ad honeſtam exercitationem voluptate pleniſſimum: *Poſuit* enim *Deus hominem in paradiſo voluptatis vt operaretur*; non quidem laborioſè, ſed iucundè, ac voluptuoſè, vt eleganter explicat Auguſtin. lib. 8. in Geneſ. & D. Thom. 1. part. quæſt. 102. articul. 2. At eiuſdem agriculturæ ſtudium, & cura, poſt peccatum coniuncta fuit cum inſigni moleſtia, & ſudore vultus; quippe quod primo fuiſſet appendix beatæ vitæ, poſtea in ſupplicium tranſiit, quod adhuc explico ex Paulo, dum nos prouocat ad pœnitentiam, nullos tamen nobis imponit nouos labores, ſed tantùm nouam præcipit laborandi materiam, cum ait: *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificatione.* Hoc ſolo diſcrimine quod cum iuſtitiæ ſeruieritis, acceſſeritiſque ad ſapientiam tanquam qui arat, & qui

Geneſ. 2. num. 15.

Rom. 6. num. 19.

Eccleſ. 9. num. 19.

qui ſeminat, Adami innocentis inſtar, paululum quidem laborabitis, ſin verò operati fueritis iniquitatem, & ſeminaueritis mala, iam inſtar peccatoris Adami non niſi ſudorem, & moleſtias percipietis. Sane labores pro ſalute, & operariones pro regno, voluptatem, & honorem pariunt, longè aliter atque Herculi fuit manu ſua quercus conſerere, teſte Plinio libr. 16. cap. 4. & Agamemnoni duci clariſſimo plantare platanos, ex eodem Plin. dicto libr. cap. 44. & Theophraſto lib. 4. de Hiſtor. plantarum, & Athalo regi Pergami hortos colere, & gramina ſeminare, teſte Iuſtino lib. 36. Felices proinde iuſtorum labores, qui & nunc voluptatem pariunt, & in poſterum regnum parant, & coronas comparant. Vnde iam intelligetur qua ratione Salomon amplificet virtutis, ſanctitatiſque fructuum ſuauitatem, ſupra fructum arboris illius vitalis in medio paradiſi conſitæ, cum ait: *Lignum vitæ eſt* Prou. 3. num. 18. *ijs, qui apprehenderint eam, & qui tenuerint eam, beati*; quorum verborum ſenſus videtur eſſe. Non ideò erat beatus Adamus, quia potuit edere de ligno vitæ, cuius fructus nullo manuum illius labore cônſtabat, aut proueniebat: ſed ideo beatus homo, qui labore, & niſu manuum ita apprehenderit ſanctitatem, & operatus fuerit virtutem, ſectatuſque honeſtum iuſtitiæ laborem, vt videatur ſanctitas in illius manibus, atque operatione radices agere, ex quibus pullulet, veluti arbor vitæ, cuius tandem fructus erit beatitudo: iſte denique labores manuum ſuarum quia manducabit, beatus etiam modo dicetur cum Pſalm. 127. & Pſal. 127. num. 3. cum Deuteronom. 28. fructu terræ Deut. 28. num. 11. ſuæ abundabit, Deo benedicente cunctis operibus manuum ſuarum, & adiuuante gratia ipſum comitante, vt præcepta impleat, & præueniente gratia, vt ad illa implenda accingatur.

Vnde iam præ oculis debemus habere, quod Salomon dixit, quando de obſeruatione legis ſcripſit: *Liga eam in digitis tuis*; vbi Lyra, Prouer. 7. num. 3. Arboreus, & alij dicunt. Digitis, aut manui legem alligare, nihil aliud eſt, niſi eam operi, & executioni committere, quæ manu, & digitis adumbratur: & Salon. Viennenſ. Epiſcop. In digitis, ideſt, in actibus, legem enim in digitis ligat quicumque in bonis operibus legem ſtudet implere, & exornare, &c. qui autem voluit legem alligari manibus, cenſuit ab operibus legis, & à merito ſalutis nequaquam feriandum; quod ipſum idemmet Salomon Eccleſiaſt. 9. apertè docuit, cum dixit: *Quodcumque facere poteſt manus tua,* Eccleſ. 9. num. 10. *inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos: quò tu properas*: quorum verborum proprius ſenſus elicitur ex 1. Regum 10. vbi habetur: *Fac* 1. Reg. 10. num. 7. *quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt*, ideſt, ne dubites prælium committere, quacumque data occaſione: ſic etiam quæcumque facere poteſt manus tua, inſtanter operare, idem eſt ac dicere. Ne te tantum ſerues præcipuis, & perfectioribus operibus virtutum, ſed vtcumque ſe obtulerit occaſio operandi, manum exere, & extende, & operam naua; quod bene explicat Campenſis, dicens: Quidquid tibi occurrerit, quod faciendum putes, fac fortiter. Melius Hieronymus: fac quodcumque potes, & labora. Neque omittendus Simmach. cum habet: omnia, ad quæ manus tua peruenit, &c. ideſt, quidquid conſequi, & obtinere poteris: rationem verò ſubdit ſacer Textus cur ſtatim, ac ſeſe offert occaſio, operãdum ſit, nempe:

Quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia eſt apud inferos, quia poſt mortem operari non licebit, non delibera- re, non dignoſcere, non dirigere, inquit Bonauentura, non operari, non noſſe laborandi, & contem- plandi rationem, inquit Hugo Car- dinalis: non exterius operari, non res humanas ſcire, non diuinas, in- quit Lyran.

Quod melius explicatur ex illo Ioann. 9. vbi Chriſtus Dominus di- xit: *Operamini dum dies eſt: venit nox quando nemo poterit operari*, vbi Chry- ſoſtom. homil. 55. ait: Donec dies eſt, dum hæc durat vita laborandum eſt. Venit nox, hoc eſt futurum tempus, quando nemo poteſt operari, ideſt, quando non eſt amplius fides, neque labores, neque pœnitentia: & Augu- ſtin. tractat. 44. ait: Operatur homo dum viuit, ne illa nocte præueniatur, vt nemo poſſit operari: modo eſt vt operetur. Aliud eſt tempus opera- tionis, aliud receptionis, reddet enim Dominus vnicuique ſecundùm ope- ra ſua. O infelix quando viuebas, tunc erat tempus operandi: modo iam in nocte es, in qua nemo poteſt operari, &c.

Ioann. 9. num. 4.

Videndus idem Auguſt. in Pſalm. 143. ad illa verba: *Dies eius ſicut vm- bra prætereunt*, vbi ait: Attendat ſibi homo in diebus vmbræ ſuæ, vt fa- ciat aliquid dignum deſideratæ lu- cis ſuę; & ſi in noctis vmbra eſt, quæ- rat diem. Dies huius vanitatis co- gnoſcenti homini, dies eſt tribula- tionis: ſiue aliqua incommoditate & aliqua moleſtia noceat nobis; ſiue aliqua proſperitate mundus arrideat totum tremendum, & gemendum. Vnde enim dicitur: *tota die contriſta- tus ingrediebar*, ſolatiis opus habe- mus, & quidquid nobis nunc exhi- bet Deus cum proſpera exhibet, non eſt gaudium beatorum, ſed conſola- tio miſerorum. Agat aliquid homo dignum deſiderata luce in iſtis die- bus vmbræ ſuæ, & in nocte requirat Deum, ſicut ſcriptum eſt: *In die tri- bulationis meæ Deum exquiſiui mani- bus meis nocte contra eum, & non ſum deceptus.* Ergo operare quamuis in nocte manibus tuis, ideſt, bonis ope- ribus inquire Deum antequam ve- niat dies ille, qui te lætificet, ante- quam veniat qui te mœſtificet; ſic Auguſtin. docet quomodo operari debeamus in die huius vitæ pro cō- paranda luce interminabili diei fu- turæ æternitatis; quomodo item in nocte mœſtæ huius vitæ laboran- dum ſit pro die futuræ, & viuidæ vi- tæ. Vbi etiam occurrit Bernard. lib. de modo bene viuendi cap. 69. in princ. cum ait: Tantum in hac præ- ſenti vita eſt licitum operari bonum; in futura namque vita iam non ſpe- ctatur operatio, ſed bonorum ope- rum retributio, &c.

Pſal. 37. num. 6.

Hæc eſt ratio cur idem Bernard. noſtram hac in re incuriam, & de- ſidiam deplorauerit ſimul, & redar- guerit. ſerm. 2. de Sancto Andrea ad finem, cum ait: Nos miſeri, & mi- ſerabiles vicini tot ſerpentibus, & igneis telis vndique volantibus, in- ſurgentibus inimicis nihilominus pernicioſa ſecuritate, & negligen- tia dormitamus: torpemus otio, vanitatibus & ſcurrilitatibus indul- gemus, tam pigri ad ſpiritualia exer- citia, ac ſi iam pax ſit, & ſecuri- tas, & non ſit militia vita hominis ſuper terram. Hoc eſt (dico vobis chariſſimi) quod me vehementius terret, quod omnino timoris acer- biſſimi gladio trāſuerberat animam meam: quod inter tanta pericula, minus timorati, minus exercitati, minus quam neceſſe ſit ſolliciti vi- deamur. Siquidem vnum è duobus hæc ipſa negligentia noſtra pro- bat, aut omnino traditos nos hoſti- bus, & neſcire: aut ſi inter hæc con-

ſerua

ſeruamur, ei qui tuetur nos, ingratos nimium inueniri: quorũ vtrumque quid periculi habeat, ſatis manifeſtum eſt. Propterea obſecro vos (dilectiſſimi) ipſa nos excitet hoſtium malitia peruigil: & inſtantia eorum maligna, qua tam ſeduli, tam ſolliciti ſunt in noſtram perditionem, nos quoque ſollicitos faciat, & circunſpectos, vt in timore, & tremore noſtram ipſorum ſalutem operemur. Sic Bernardus noſtram carpit incuriam, vrgétque torporem in re tanti momenti, & infelicitatem eorum proponit, quos non tam vrget, pungit, & excitat ad operandum æternæ felicitatis præmium, & corona, vt pro ea in hac vita decertent, & pugnent, quam reddat ſollicitos, attentos, ac vigiles dæmones, vt nos vbique, & ſemper perſequantur, ac in æternam gehennam deturbare conentur: maiores ſiquidem ſtimulos addere ſolet proprium commodum, quam aliena infelicitas; vnde mirum ſimul, & deplorandum eſt, quod plus inuigilent poteſtates tenebrarum pro noſtra pernicie, & damnatione, quam nos inſudemus, pugnemus, & operemur pro acquirenda æterna felicitate, & beatitudine.

Videndus in hanc ſententiam Nyſſen. libr. de Vita Moſis ad medium, vbi loquens de Paſchæ feſtiuitate, quam ſymbolum præſentis vitæ eſſe aſſerit, ait in hunc modum. Tranſitum comeſtionem illam appellauit: monet per hæc ænigmata, vt conſiderare, aut intelligere velimus tranſitum quendam eſſe hanc vitam noſtram, nam poſteaquam ingreſſi ad eam ſumus, neceſſitate quadam ad exitum ſemper compellimur, ad quem præparatos nos eſſe vult pedibus, & manibus, reliquoque ad iter apparatu, &c. Quis igitur in via vnquam ita moratus, vt commoratus fuerit tanquam habitator? quis pedes ligauit in compedibus ne progrederetur? quis vlteriora non petiit, vt ad terminum perueniret? Miſeri proinde qui nihil futura curant vt præſentia tranſeant, & pertranſeant, & in melius proficientes procedant ambulando in via iuſtitiæ, vel decurrendo viam mandatorum Dei, quò citius ad deſideratam patriam peruenire mereantur.

Eſt optimus in hanc ſententiam locus apud Baſil. hom. 23. Non adhærendum rebus ſæcularibus, non longe à princip. vbi ita rem proſequitur. Neceſſarium itaque omnibus, & vtile eſt, fratres, vt quemadmodum viatores ſolent, ac curſores, cautè proficiſcamur, & ad perficiendum hunc curſum animabus noſtris vndique agilitatem venati, ſine vllo reſpectu ad viæ huius terminum properemus. Et poſtquã ex Scriptura oſtendit vitam hanc mortalem appellari viam, addit. Quemadmodum enim, qui inſtitutum iter expediunt, pedum greſſus ad curſum inter ſe cõcertantes, ad anteriora proferentes, & priorem ſemper pedem terræ innixum veloci alterius tranſpoſitione, poſteriorem oſtendentes, facile ad viæ terminũ promouẽt, ita & qui ad vitam hanc à Cõditore producti ſunt. Nos vero non cogitamus quam incertum ſit hoc tempus, quod ad perficiendum curſum noſtrum, qui in hâc nos profectionem emiſit, concedere propoſuit, & quod oporteat nos quotidie ad migrandum ex hac vita paratos eſſe, & nutum Domini fixis oculis expectare. *Sint lumbi veſtri*, inquit, *præcincti, ac lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus expectãtibus dominum ſuum quando reuertatur à nuptiis*; vt venienti, ac pulſanti confeſtim aperiant. Nec diligenter ſpectare ſatagimus quæ-

nam onera facilia nobis ad hunc vitæ curſum ſint,& talia,quę cum collectoribus ſuis hinc transferri ac futuram vitam propria poſſidentium ſe facta iucundam reddere queant;& quæ ſunt grauia, moleſta, terræ adhærentia,& quæ non ſolent hominibus plane appropriari, nec talia quæ propter portæ illius anguſtiam, poſſeſſores ſuos ſequi valeant; ſed quę colligenda fuerant,relinquimus, quæ vero contemnere conueniebat illa colligimus, & quæ nobis, cum vniti,& animæ ſimul, & corpori verum, & cognatum ornamentum eſſe poſſunt, iſtis animum non aduertimus;quæ vero perpetuo aliena à nobis perſeuerant, & ſolam nobis turpitudinis labem aſpergunt, hæc coaceruare conamur,&c.

Longe aliter Imperator ille Titus, cuius meminit Hieronymus in cap.6. ad Galat. afferens eius exemplum, ac dictum, qui qua die nihil boni feciſſet, eam ſe perdidiſſe credebat, & aſſerebat. Neque omittendus Orig.hom.3.in Pſal.36.poſt medium cum explicat verba illa: *In diebus famis ſaturabuntur*,ſic enim habet. Dominus,& Saluator ait: *veniet nox quando nemo poteſt operari*; & hoc dicit de illo tempore,quo vnuſquiſque quod erit poſt hoc ſæculum. Tunc ergo dicit noctem illam futuram, cum iam nemo poteſt operari aliquid, ſed vnuſquiſque tunc paſcitur ex operibus ſuis,quæ hic poſitus operatus eſt. Cum ergo nox fuerit, nemo operatur in illo tempore malo: cum peccatores ſuppliciis affligũtur, erit ſine dubio fames his, qui nullos fructus boni operis collegerunt. In illo autem famis tempore ſaturabuntur iuſti ex fructibus, ſcilicet, iuſtitiæ ſuæ. Sicut enim in deſerto ſex diebus colligebant manna, in ſexta autem die non vnius diei modum, ſed quantum ſufficeret in craſtinum, colligebant, & vnuſquiſque edebat in die ſabbathi quæ collegerat in die ſexta, ita etiam nunc velut ſexta quædam dies putandus eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti aduentus, & tempus hoc diſpenſationis eius, quam paſſione ſua hoc in ſæculo procurauit. Et idcirco dum in die ſexta ſumus; colligamus manna dupliciter,vt ſufficere nobis poſſit dum aduenerit vera ſabbathi obſeruatio populi Dei. Si enim non collegerimus duplices cibos, qui nobis & in præſenti ſæculo ſufficiant,& in futuro,in diebus famis non ſaturabimur, ſic enim cum iuſti ſaturabuntur in diebus famis, peccatores, inquit, peribunt. Sic Orig. nobis proponit quomodo pro æterna ſaturitate,quæ tamen ſine faſtidio eſt, debeamus meritorum panes, & cibos operum iuſtitiæ nobis præparare,& prouidere ne cum peccatoribus pereamus,& fame, ac ſterilitate noſtra damnemur, ſed potius cum iuſtis in diebus famis ſaturemur.

Optima ſunt, quæ hac de re habet Gregor.4. dialog.cap.39. Videndus etiam Nazianzen. Orat.40. quæ eſt in ſanctum baptiſma ad medium, vbi pro noſtro argumento ſic habet. Exiſtimate Salomonem his verbis inertiam, ac ſocordiam veſtram acriter inſectari. *Quouſque tandem piger iacebis? Quando conſurges è ſomno?* Hoc & illud cauſaris, atque excuſas excuſationes in peccatis.Veniet repente vitæ finis, in die, quo non expectas, & in hora, quam ignoras: ac tum adueniet quaſi malus viator, gratiæ inopia atque in tantis bonitatis opibus fame laborabis. At quid faciendum tibi eſt, vt contraria per contraria colligas? Meſſem nempe per diligentiam, & induſtriam, ſitiſque reſtinctionem per fontem, atque inſtar cerui grauiſſima ſiti laborantis, magna

Prouer.6. nu.9. & c.24. nu. 33.

cele

celeritate ad fontes accurres, non autem vt Iſraëli accidit, ob aquæ inopiam in ſiccitatem incidas; aut, quod poëtæ fabulantur, in medio fonte ſiri crucieris. Miſerum eſt cum nundinę effluxerint,tum demum negotiationem quærere. Miſerum eſt ſerum cōſilium capere, ac tum damni ſenſu affici, cum nulla iam ratione acceptum incommodum ſarciri poteſt,hoc eſt,poſtquam hinc exceſſerimus,acerbéque concluſa fuerint, quæ quiſque in hac vita geſſit,&c.

Oportet igitur nunc ſapere,& intelligere, ac nouiſſima prouidere, & dum ſexta dies Paraſceues,ideſt,præparationis adeſt,pro ſabbatho futuræ quietis, & interminabilis beatitudinis manna nobis prouidere,præparare, & colligere, vt cum venerit nox, in qua nemo poteſt operari, & dies famis,in qua iam non licet colligere, ſed ex collectis percipere, cum ſanctis ſaturemur ex operatis.

Eccleſ.14. num.17. Vnde Eccleſ.cap.18.clamat. *Ante obitum tuum operare iuſtitiam, quoniam nō eſt apud inferos inuenire cibum*,ideſt, merendi locum,ſicut exponit Lyran. Vnde merito Dauid deplorat, inutiles, & defectuoſos dies ſuos, in quibus nihil proficuum fuerat operatus, Pſal.101. num.4. & ad ſalutem conducens. *Defecerunt*, inquit ille, *ſicut fumus dies mei.* Vbi pro noſtro argumento Caſſiodorus ait: fumū videmus de flāma quidem egredi, ſed in auras liquidas tenuiſſime diſſipari, nec ſubſtantia eius manet, quamuis ex corporali incendio generatus eſſe videatur. Merito ergo dies peccatorum globis fumiferis exæquatur quos inuolutis, ac tetris actionibus decepti homines perdiderunt,&c. Et ſane qui fumiferis, inutilibus, & vanis actionibus dies tranſegerunt, proximi reperiuntur igni æterno, ipſúmque præſagiunt inutiliter operando, ſicut ignem indicat fumus,vtinam fumus inanium actionum lacrymas veræ pœnitentiæ ab eis eliceret, quibus inſanam redeuntes mentem cibum pro futura fame prouidentes conquirerenr.

Illud autem deplorandum quod prudentiora ſunt nobis bruta animantia cum præuideant, & prouideant ſibi vtilia, & neceſſaria, nos vero de iis minime cogitemus, donec malo noſtro ſapiamus, quando talis ſapientia minime nobis proderit ad ſalutem; quod eleganter dixit Senec.lib.1.de Beneficiis cap.19. Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores: Quibus ſimilia habet Plato in Phædone. Quid diſſimulant homines ait Bernardus ſerm.38. ex paruulis in vita ſua agere pœnitentiam, & extrema de confeſſione pręſumunt?Quomodo ſub vnius horæ articulo reuocari poſſe æſtimant omnia animæ membra, cuius concupiſcentiæ, & deſideria per totum mundum ſparſa ſunt? Si bene memini in toto canone Scripturarum vnū latronem inuenies ſic ſaluatum. Noli ergo huic tam periculoſæ expectationi credere temeipſum,&c.

*Miluus in cœlo cognouit tēpus ſuum, turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodiunt tempus aduētus ſui:populus autem meus non cognouit iudicium Domini.*Ierem.8. Ierem. 8. num.7. quibus in verbis ſubnotat Diuinum oraculum ſtuporem, & veſaniam illius populi,ſub quo cæteri deſignantur, qui futura mala minime præcauebat, cum tamen volucres pro temporum varietate ſedes mutent, ſicut nos quotānis obſeruamus,multo ſiquidem ante pręſagiunt,aut hyemalem inclementiam, aut vernalem temperiem: neque illas vnquam in regione frigida deprehendit hyems, neque in calida æſtas: ab his igitur diſcere poteſt homo, vt correctis moribus,& cōpoſitis actionibus,mutatóque curſu operationū ad loca tuta,legis, ſc. Dei obſeruationē,& vitæ

intem

intemperanter actæ pœnitentiam ſe reciperet, quo futurum iudicium, & vltimam ſententiam effugeret. Poſſumus item multa alia remedia obſeruare in animantibus, quæ illa ſibi pro medela conquirunt, vt ab eis edocti vere tandem ſapientes deprehenderemur; quod bene proſequitur Tertullian. lib. de Pœnit. cap. 12. in medio cum ait: Cur ceſſas aggredi, quod ſcias mederi tibi? Mutæ quidem animæ, & irrationales, medicinas ſibi diuinitus attributas in tempore agnoſcűt. Ceruus ſagitta transfixus vt ferrum, & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, ſcit ſibi dictamo medendum. Hirundo ſi excæcauerit pullos, nouit illos oculare rurſus de ſua chelidonia. Peccator reſtituendo ſibi inſtitutam à Domino exomologeſim ſciens, præteribit illam, quæ Babylonium Regem in regna reſtituit? Diu enim pœnitentiam Domino immolarat, ſeptenni ſqualore exomologeſim operatus, vnguium aquilinum in morem efferatione, & capilli in curia, horrorem leoninum præferentes, &c.

Optima ſunt quæ in hanc ſententiam habet Baſil. homil. 9. hexam. ante medium cum ait: Si tranſigamus oratione quanta rationis expertibus iſtis inſit doctrina quidem, quippe naturalis ſuæ vitæ diligentia, atque cura: aut ad noſtri cuſtodiam corporis, animarúmque noſtrarum prouidendam ſalutem impellemur, ac concitabimur: aut magis, magíſque carpemur, ac condemnabimur, ſi ita fuerimus affecti, vt neque animalia imitari rationis expertia valeamus. Vrſa ſæpenumero vulneribus ſaucia grauibus ſibiipſi medetur omni conatu: calenti adhuc vulneri verbaſcum, ſiccæ naturæ herbam, indés, obturánſque. Videris & vulpem laricis, aut piceæ lacryma ſeipſam medicantem. Teſtudo quoque viperæ immodicè exatiata carnibus, per aduerſam origani naturam, nocumentum è venenata fera ſibi prouenturum euitat. Quin & anguis fœniculi paſtu lippitudinem oculorum curare videtur. Prænotiones, ſiue præſagia mutationis circa aërem futuræ, quam mentis, rationiſque ſagacitatem non ſuperarunt? Quandoquidem oues ipſæ accedente hyeme pabulum copioſius, auidiúſque ventri ingerunt: proinde quaſi ſibi viaticum prouidentes pro indigentia ſibi futura. Iam vero quidē haud inertium hominum indicium fuiſſe, conſtruxiſſéque gemina ſibi ſpiramina cubiculi terreſtrem herinaceum obſeruauit: atque aquilone aſpiraturo, aquiloneum ſpiramen obſtruere: contra auſtro flaturo ad ſeptentrionale tranſit ſpiraculi foramen. Quid quæſo? Per hæc ipſa nobis hominibus indicatur, non ſolam diligentiam opificis noſtri, & prouidam curam per omnia penetrare, ſed in animantibus quoque ratione non prædictis futuri ſenſionem quandam ineſſe: vt & nos etiam ipſi, non huic vitæ, præſentibúſque rebus adhæreamus: ſed totum noſtrum ſtudium, ad futuram illam vitam dirigamus; non rutè tibi eandem ô homo diligentiam adhibebis? Non tute tibi ipſi demum elaborabis? Non hoc tempore præſenti fruges tibi recondes requiémque ad futurum formicæ exēplo parabis? Formica temporis hyberni pabulum æſtate ſibi ſedulo condit, & non quod hyemis incommoda nondű adſunt, otioſa tempus traducit; ſed inceſſabili quodam, intentóque ſtudio legendi ſemina tantiſper incumbit, dum ſufficiens alimentum in cella is ſibi recondar. Neque id iniuria facit, ſed ſapiēti quadam prouidētia, vt quamplurimo tempore pabulum ſibi perſiſtere, conſeruaríque poſſit. Secat

enim

enim vnguiculis fructus medios, arroſóſque condit: ne rurſus in fruges exeant è terra, atque inutiles inde ſibi ad vſum alimoniæ fiant. Cum ſenſerit eos madefactos imbre profert atque exſiccat, nec omni tempore id agit, ſed cum præſenſerit aërem ſerena ſtatione teneri ſerenumque cœlum, &c.

Sic igitur, dictante natura, bruta ipſa animantia ſibi prouidere nouerunt opportuna remedia, vt imminentia mala effugerent, vel præſentia depellerent; quid eſt quod rationales, & intellectu præditi homines præſentia tantummodo curent, de futuris haudquaquam ſolliciti, nihil pro bonis conſequendis laborent, nihil pro malis fugiendis haud ſatiſfaciendo patiantur, haud promerendo operentur. Merito proinde Salom. nos ad operantes, & laborantes apes pro doctrina remittit, cum ait: *Vade ad apem, & diſce quomodo operaria eſt.* Baſil. legit: *quomodo ſapiens operatrix eſt, operationem quoque, quam venerabilem facit.* Ianſen. legit: *Quam ſeriam operationem exercet.* Operari autem dicitur apis, nobíſque proponitur tum ex aſſiduitate operis, tum ex diuturnitate in operando; quod bene cecinit Virgil. dicens: *Mane ruunt portis, nuſquam mora:* & Ariſtoteles lib. 9. hiſtor. Animal. cap. 40. ait: Aſſiduò operantur, & ſine intermiſſione ſi ſerenum ſit: clarius adhuc Ælian. libr. 5. de Apibus cap. 12. ait: Diligentiſſimè, & laborioſiſſimè operatur, &c. Diuturnitas verò in laborando cernitur in eo quod multo mane ad operandum ſurgant, & prodeant, & ad multam vſque noctem operando perſiſtant, ſicut citatus dixit Virgil.

Prouer. 6. num. 8.

Ac feſſæ multa referunt ſe nocte minores
Crura thymo plenæ, &c.

Et quia laborioſæ admodum ſunt apes, fucos ignauos à ſuis arcent cellulis, teſte Ambroſ. lib. 6. Hexamer. cap. 21. & Ariſtotele lib. 9. de Hiſtor. animalium cap. 40. vbi addit, quin & ſocias otioſas, ac deſides pellere, in more apibus eſt, &c. Ad hanc igitur laboris aſſiduitatem, & curam nos excitat Salomon, & otium atque otioſos odio habere, hoc exemplo monemur.

Quod verò addit Salomon: *Operationem quam venerabilem facit,* vbi alij legunt, *operationem quam ſeriam facit:* monet ne vanum laborem, & inutilem ac infructuoſum aſſumamus, ſed exemplo apum ducti ſerio, & ſedulo ac pro æterna vita, & corona laboremus. Sicut enim crabrones, muſcas, ſciniphes, & alia eiuſmodi ſæpe videmus cœlo aperto ludere, & choreas otioſè, & iocoſè agere, apes verò non ita, ſed ſemper intentas operi, quod ſi aliquãdo eo modo otiantes diſcurrunt, vel potius ludunt, tanquam degeneres eas taxauit Virgil. vbi ſupra cum dixit:

At cum incerta volant, cœloq; ex agmine ludunt,
Contemnuntq; fauos, & frigida tecta relinquunt.
Inſtabiles animos ludo prohibebis inani.

Iure igitur Salomon docet, & prouocat, vt nos ad laborandum ſtrenue componamus, & excitemus, contemplantes quam ſeriam operationem apis exerceat, non ludricam, & iocoſam; vt hinc iam ſtudeamus operam meritis nauare non in vacuum impendere.

Neque omittendus idem Salomõ, quinimò recolendus, cum nos etiam pro operatione exercenda ad formicam remittit, quæ verno tempore pro hyeme futura congregat, & prouidet ſibi neceſſaria. *Vade,* inquit, *ad formicam* Prouer. 6. num. 6.

formicam ô piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam, quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æſtate cibum: & congregat in meſſe, quæ comedat. L X X. habent: *parat in æſtate alimentum, & multam in meſſe facit aceruationem*: Symmachus: *neceſſaria ſua*: Quod ſic explicat Auguſt. Comment. 1. in Pſal. 48. ibi: *Simul imprudens, & inſipiens peribunt*, vbi multa eleganter affert. Eſto prudens, & proſpice tibi in poſterum in cœlo, imitare formicam, reconde in æſtate, ne eſurias in hyeme; hyems dies nouiſſimus, dies tribulationis; collige quod ibi tibi ſit in poſterum, ſi autem non facis, ſimul imprudens, & incipiens peribis, &c. Eſt ſiquidem prudentia nouiſſima prouidere, & quæ futura ſunt mala præcauere, idque non alio modo, quam in præſenti meritoriè operando, ne in iudicio pro demeritis in æternum damnemur: & Anaſtaſ. Nyſſ. quæſt. 46. in ſcript. ait: Formicæ iſtæ, quæ parant ſibi in æſtate alimẽtum, gentes ſunt, quæ per fidem in Chriſtum parant ſibi vitam æternam per bona opera, &c. Quo etiam ſenſu optimè Cyrill. Hieroſol. catecheſ. 6. ait: Videns formicam in æſtate ſibi theſauriſantem cibos, imitare; & theſauriza tibi ipſi fructus bonorum operum in futura ſæcula, &c.

Quam igitur excuſationem apud Deum prætexere conabimur, ſi in æſtate huius vitæ pro futura hyeme non laboremus, ſi iuxta virtutem nõ operemur, quando ea in re irrationales etiam creaturas ob oculos habemus docentes pariter, & admonẽtes? Quod ſi illæ nouerunt ſibi neceſſaria præuenire, & prouidere; imprudentiores vtique eis deprehendemur, ſi fructum bonorum operum nobis pro tempore futuro in præſenti, ac opportuno non prouidebimus, maximè cum ad hoc nobis diuinitus conceſſum ſit præſentis vitę tempus, vt pro futura, & æterna operantes decertemus. Et cum imprudentes agnouerimus à Chriſto Seruatore appellatas virgines quod vacuis gloriarentur lampadibus bonorum operum; nulla ſiquidem maior imprudentia ante Deum, quàm in præſenti futura, & nouiſſima nullatenus prouidere.

Ideò Dominus per Ierem. ait: *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitijs ſuis. Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me, quia ego ſum Dominus, qui facio miſericordiam, & iudicium, & iuſtitiam in terra*; quem locum ſic legit Auguſt. 17. de Ciuit. cap. 4. poſt med. Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, intelligere, & ſcire Dominum, *Et facere iudicium, & iuſtitiam in medio terræ*. Explicat autem pro re noſtra in hunc modum: Facere iudicium, & iuſtitiam ex Deo eſt, ſed quid eſt in medio terræ? Neque enim non debent facere iudicium, & iuſtitiam qui habitant in extremis terræ, quis hoc dixerit? Cur ergo additum eſt in medio terræ? Quod ſi non adderetur, & tantummodo diceret; facere iudicium, & iuſtitiam, magis hoc præceptum ad vtroſque homines pertinere, & mediterraneos, & maritimos. Sed nequis putaret poſt finem vitæ, quæ in hoc agitur corpore, ſupereſſe tempus iudicium, iuſtitiámq; faciendi, quam cum eſſet in carne non fecit, & ſic diuinum euadi poſſe iudicium, in medio terræ mihi videtur dictum, cum quiſque viuit in corpore. In hac quippe vita ſuam terram quiſque circunfert, quam moriente homine recipit terra communis, reſurgenti vtique redditura. Proinde in medio terræ, ideſt, cum anima noſtra iſto terreno clauditur corpore, faciẽdum eſt iudicium, & iuſtitia, quæ nobis proſint

Ierem. 9. num. 23.

proſint in poſterum,quando recipiet quiſque ſecundum ea, quæ per corpus geſſit, ſic Auguſt. oſtendit quomodo debeamus incumbere in hac vita operibus iuſtitiæ,vt in alia iuſtitiæ coronam adipiſcamur; neque liceat de ſapientia, notitia, & intelligentia myſteriorum Dei, in hac vita gloriari, niſi per eam ad operandum dirigamur, & excitemur, ſolæ ſiquidem operationes, & merita noſtra ſunt, quæ nos in hac vita gloriantes reddunt, & poſt eam glorioſos efficiunt.

Merito proinde Chryſoſt. homil. 57. in Ioannem poſt med. miſeram eorum deplorat conditionem, qui in vanum vitę tempus conſummunt, quod nobis à Deo conceſſum eſt, vt bene operando tranſigeremus. Sic verò habet. Propterea ingemiſco, quoniam quod ſit damnum, quod malum non intelligitis. Dedit tibi vitam Deus,vt ſe coleres: tu eam incaſſum, & inutiliter conſumis. Quæris quod ſit damnum?Si vel parum argenti temere conſumpſeris,id omnino damnum appellas;ſin totos dies in diaboli operibus conſumpſeris, nihil amiſiſſe opinatis. Opus eſt in ſacrificiis, & precibus vitam omnem intendere;tu ad clamores, perturbationes,obſcœna verba,contentiones intempeſtiuas,voluptates, vitam tuam temere conſumis, & in tuum cōuertis detrimentum;& cum hæc commiſeris, quod damnum acceperis interrogas: neque intelligis omnia potius amittenda,quàm tempus.Aurum amittis, poterit recuperari:amiſſum tempus difficulter.Breue nobis in præſenti vita præſtatur, quo niſi in neceſſariis vtamur, quid illuc migrantes faciemus?Dic quæſo ſi cui filiorum tuorum pręciperes,vt aliquam artē diſceret, ille autem vel domi,vel alibi tempus fruſtra conteteret, poſsétne apud magiſtrum excuſari? Nónne diceret:conuenimus, tempus ſtatuiſti?Si tibi non cura eſt, vt apud me arti incumbat filius,quomodo eum erudiemus?hæc, & vobis dicenda ſunt. Nam exiget à nobis Deus rationem: vobis,inquiet, tempus dedi,vt pietatem,vt rectè viuendi artem erudiremini, cur incaſſum, & inutiliter hoc tempus conſumpſiſtis?cur pręceptorem frequenter non petiiſtis, neque doctrinæ vacaſtis? Cum tempus inutiliter conſumpſiſti,quam habebis excuſationem? Sic Chryſoſt. oſtendit non ſolùm à nobis exigendam eſſe à Deo rationem de tempore conceſſo ad bene operandum, ſed etiam nullam nobis ſupereſſe excuſationem, ſi illud infructuosè, & non in operibus iuſtitiæ conteramus.

Qua ſuppoſita doctrina, melius iam innoteſcet cur Paulus non ſolùm voluerit nos in bonis actionibus tempus vitę inſumere,ſed ad hoc illud emere, & veluti multo dato pretio nobis acquirere, ſic enim ait: *Videte itaque fratres quomodo cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes;redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.* Vbi aduertendum eſt illud *redimere,* idem eſſe atque emere:nam Græcè habetur,*mercantes,*ſeu *ementes.* Hieronym. ergo cenſet, quod cum tempus à Deo datum ſit hominibus, vt in bonis operibus inſumatur,quaſi captiuum tenetur, dum prauis actionibus inſeruit; ideóque per bona opera à nobis redimendum, & ex captiuitate quaſi in libertatē aſſerendum. Quando tempus,inquit ille,in bono conſumimus, emimus illud, & proprium facimus, quod malitia hominum venditum fuerat: ſicque dies malos bonos vertimus, & facimus illos non præſenti ſæculo, ſed futuro, &c. *Ephеſ.5. num.15.*

Quoniam verò vox Græca occaſionem, & opportunitatem ſonat ſecundùm

cundùm eam rectè Brix. ait: Nullam omittentes opportunitatem,ſed eam cum cæterarum rerum diſpendio ementes, & dies bonos de malis facientes, ac temporis rationem habentes:vt ſit ſenſus,quod Paulus nobis inculcet, tempus eſſe opportunitatem,& occaſionem congruam,accommodatamque à Deo nobis conceſſam,vt bene operemur, & merita pro futura Beatitudine conſequenda lucremur, cuius rationem ita debemus habere,eamque tanti facere, vt pro ea aſſequenda, & retinenda libenter tribuamus quæcumque alia, quæ maximè æſtimemus.

Vnde innoteſcet obſcurus locus apud Tertull. libr. de Cultu fœmin. cap.9. ad fin. vbi de Chriſtianis ait: Nos deſtinati à Deo ante mundum in æſtimationem temporum:quorum verborum ſenſus eſt; quod Chriſtiani ſumus à Deo deſignati, & edocti, vt temporum curricula magni faciamus,ſcientes quod tempus pretioſiſſima res eſt, cuius nullam iacturam debemus pati, nullam occaſionem omittere, quinimo qualibet alia re, quantumuis precioſa, emendum, & comutandum; cui doctrinæ accinit Auguſt. lib.50. homi. homil. 1. poſt medium,cum explicat præcitata verba Apoſtoli in hunc modum. In hac vita iubet nos Apoſtolus redimere tempus; & quid eſt redimere tempus, niſi cum opus eſt,etiam detrimento temporalium commodorum,ad æterna quærẽda,& capeſſenda ſpatia temporis comparare? &c. Et hoc appellauit Tertull. temporis æſtimationem, nolle,ſcilicet tempus perdere, & in vacuum conterere,ſed Dei obſequio, & miniſterio attribuere,& addicere.

Quod adhuc illuſtro ex voce Hebræa *Mobhed*, quæ tempus pariter, & ſolemnitatem ſignificat; prioris ſignificationis exemplum habetur Pſalm.74.ibi:*Cum accepero tempus,ego iuſtitias iudicabo*;poſterioris ſignificationis exemplum adeſt Pſal.73. cum dicitur:*In medio ſolemnitatis tuæ*;vtrobique enim eadem vox eſt,quæ vtrũque ſignificat tempus, ſcilicet, & ſolemnitatem: vnde aliqui vertunt illud:*Cum accepero tempus*; *cum accepero ſolemnitatem*. Non igitur putandum eſt vacare myſterio,quod eadem vox, & tempus ſignificet, & ſolemnitatem:hoc igitur,meo iudicio, indicat, quodlibet tempus à nobis, qui temporis æſtimatores ſumus,reputandũ, & recolendũ, tanquam ſolemnitatis diem. Enimuerò ſicut ſolemnitates ideo inſtitutæ diuinitus ſunt, vt recolentes diuina beneficia,Dei laudibus,& obſequio vacemus, tanquam exiſtentes in diebus Deo dicatis; ſic & quodlibet tempus, tanquam ſolemnitatem reputantes,illud in diuinis iuſſionibus adimplendis, & in Dei famulatu debemus inſumere, non patrandis ſceleribus, aut profanis vſibus applicare. Vnde Nazianz. Orat.6.ad med.loquens de ſolemnitatibus Martyrum, & de occupationibus, quibus tranſigendæ erant,ait: Quid hoc feſto,atque hac hominum frequentia dignum proferemus?Purificemus noſmetipſos martyribus fratres,vel ei potius, cui ipſi quoque cruoris,veritatiſque confeſſione purificati, & expiati ſunt. Mundemur ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus.Lauemur,mundi efficiamur, & exhibeamus nos etiam corpora noſtra, & animas hoſtiam viuentem, ſanctam,Deo placentem,rationabilem noſtram precationem.Certemus propter athletas: vincamus propter victores: teſtimonium dicamus veritati propter martyres, &c. Quibus oſtendit qua ratione celebrandæ ſint feſtiuitates, & quibus actionibus comitandæ ſint ſolemnitates;ne quãdo Deus à nobis tempus acceperit,

Pſal.74. num.4.
Pſal.73. num.4.

acceperit, iuſtitias iudicet; ideſt, decernat iuſtiſſime noſtrã omnem iniuſtitiam; modo enim à Deo acceptum habemus tempus, in morte, iudicióque repetendũ cum vſuris, ideſt, cum meritis, toto vitæ tempore acquiſitis: proinde dum tempus habemus à Deo datum, operemur bonum

Galat. 6. num. 10. iuxta monitum Pauli, & nosmetipſos dijudicantes, faciamus iuſtitias, iuſtitiæque opera, vt pro nobis feratur ſententia in iudicio ab illo iudice, qui iuſtitias iudicabit, & pro eis faciendis tempus conceſſit: fructum noſtrum demus in tempore noſtro, ne dum tempus aſſumpſerit dominator temporis, in alieno tempore inueniamur, quando, ſcilicet, iam non habeamus tempus operandi, & radicati è terra corporis anima iam fructum minime poſſit proferre.

Eccleſ. 14. num. 14. *Non defraudemur à die bono* (in quo bonum operari licet) *& particula diei boni non prætereat nos*, iuxta monitum Eccleſ. cap. 14. Quod bene aduertit Bernard. ſerm. de triplici cuſtodia, vbi ait: Nemo veſtrum, fratres, parui æſtimet tempus, quod in verbis otioſis conſumitur. Volat verbum irreuocabile, nec aduertit inſipiens, quid amittat (ſcilicet tempus) libet confabulari, aiunt, donec pertranſeat hora. O donec pertranſeat hora, donec pertranſeat tempus, donec hora prætereat, quam ad agendam pœnitentiam ad acquirendam gratiam, miſeratio conditoris indulget, &c. Quibus oſtendit nullatenus licere tempus fruſtra conterere cum à Deo datum ſit, vt in illo iuſte operemur, tantíque faciamus, vt nec particulam amittamus; nã licet breuis admodum ſit quælibet particula temporis, tamen licet in ea æternam comparare, & promereri ſalutem. Quod bene aduertit Auguſt. lib. 50. homil. hom. 1. poſt princip. cum ait: Neque de hac vita diceret Deus: quis eſt homo, qui vult vitam, & ad iſtam, vel retinendam, vel producendam præceptis conſequẽter hortaretur: Nam & hæc ſaltem optare prolixior, quia eſſe nõ poteſt ſempiterna, & per hanc poteſt homo peruenire ad illam, ſi quemadmodum vult eam longam, ſic velit & bonam. Quãtum eſt autem in hac vita longum, quod erit aliquando finitum? & quod erat longũ, erit nullum, quia, & quando erat non ſtabat, & quando producebatur, non augebatur, &c. Longa erit vita præſens ſi bonis operibus comitatur traducenda, non enim eſt poſitum bonum vitæ in ſpatio illius; ſed in vſu, ſicut dixit Seneca epiſt. 50. Qui enim eam bene tranſigit, ſatis longam habet, vt æternam tandem aſſequatur; at ſicut idem ait epiſt. 22. Nemo quam benè viuat, ſed quandiu curat: cum omnibus poſſit cõtingere, vt bene viuant, vt diu nulli; quibus ſimilia habet Plutarch. orat. conſolat. ad Apollonium.

Cum ergo vitę tempus ad hoc nobis à Deo conceſſum ſit, vt æternitatem promereamur, id maxime curare debemus, vt in bene operando vitam inſumamus, antequam mors nos intercipiat, in qua non licet amplius laborare, & mereri. Vnde Ambroſ. in Pſal. 1. ibi: *Et in via peccatorum non ſtetit*, ait: In via es ô homo, ambula vt peruenias, ne te mors in via occupet, ne conſummetur dies vitæ, antequam progreſſum virtutis acceleres: viator es vitæ huius: omnia tranſeũt, omnia poſt te fiunt. Duæ viæ ſunt, altera iuſtorum, altera peccatorum; vna æquitatis; altera iniquitatis, de qua dixit Propheta Pſal. 138. *Et vide ſi via iniquitatis in me eſt.* Non ſolum vita noſtra via eſt, ſed etiã in ipſa vita noſtra, aut virtutis via eſt, aut iniquitatis. Caue igitur ne in te greſſus ſuos collocet auaritia, & ſis via criminis, ne improbitas, ne libido, &c. Licet tibi eligere quos ſequaris: aut iu-

ſtos, aut iniuſtos, &c. Hic proinde currendum in via virtutis, hic decertandum in prælio, & certamine inimicorum ſpiritualium, hic promerendum coronam, quandiu dies eſt, quia non infernus confitebitur Deo, ideſt, poſtquam ſepultus eſt homo, ſed dum in via, in vita, & in ſtadio eſt. Neque vero pœnitentiam, & operationem meritoriam, ad vltimum vitæ ſpatium debet remittere, quando pleraque alia occurrunt, quæ totum abſorbent hominem, & præoccupant, nec ſinunt eum ad ea, quæ ſibi conducunt attendere, quod bene proſequitur Auguſtinus tom. 4. lib. de vera, & falſa pœnitent. cap. 17. in fine dicens: Quem morbus vrget, pœna terret, ad veram vix veniet ſatisfactionem, maxime cum filij, quos illicite dilexerit, ſint præſentes, vxor, & mundus ad ſe vocant, multos enim ſolet ſerotina pœnitentia decipere, ſed quoniam multa ſunt, quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculoſiſſimum eſt, & interitui vicinum ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium, ſed magnum eſt, cui Deus tunc inſpirat. Si quis eſt igitur, qui veram tunc quærat pœnitentiam, expectet Dei clementiam, maiorem ſentiens Dei bonitatem ſua nequitia, &c. Quibus oſtendit non vulgare beneficium eſſe ſi moribundo homini mens adſit, neque voluntas deſit pœnitendi, cum tot impedimenta tunc occurrant, quæ ipſum retrahere poſſint à conuerſione.

Videndus pro hac re idem Auguſtin. dict. lib. de vera, & falſa pœnit. cap. 17. & habetur cap. Nullus expectet, de pœnitent. d. 7. & apud Magiſtrum ſentent. in 4. d. 20. Sic ergo incipit ibi Aug. Nullus ergo exſpectet, quando iam non poſſit peccare. Arbitrij enim quærat libertatem, vt dolere poſſit commiſſa, non neceſſitatem: qui prius itaque à peccatis relinquitur, quam ipſa relinquat, ea non libere, ſed quaſi ex neceſſitate condemnat, licet enim latro veniam meruiſſet in fine de omni ſuo crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi, & perſeuerandi auctoritatem. Tunc enim baptizatus eſt qui tunc primum in cruce Chriſtum confeſſus eſt. Pœnitentia enim ſi in extremo hiatu vitæ aduenerit, ſanat, & liberat in ablutione baptiſmi; ita quod nec purgatorium ſentiunt, qui in fine baptizantur; quem ergo ſero pœnitet, oportet non ſolum timere Deum iudicem, ſed & iuſtum diligere. Non timeant pro pœna, ſed ametur pro gloria; debet enim dolere de crimine, & de omni eius prædicta varietate, quod quamuis de eius ſalute Auguſtin. potuit dubitare, credo quidem illi, qui dixit: *Quacumque hora peccator ingemuerit, & conuerſus fuerit, vita viuet.* Ezech. 33. Ecce quomodo Auguſtin. dubitet de illius ſalute, qui de ea tamen curat in extremo penè halitu, cum tota vita præceſſerit, in qua debuit, & tenebatur operari, & promereri, cum per tempus liceret, imo ad hoc ei datum fuerit totum vitæ ſpatium, quod in otio, delitiis, & flagitiis contra Deum admiſſis conſumpſit. Sub dubio item ſalutis loquitur Daniel ad Nabuchodonoſorem, quem morti damnatum contemplatus fuerat ſub ſchemate illius arboris à Deo ipſi propoſitæ, qua ipſum regem adumbrabat, & de qua dictum fuerat, *Succidite arborem, & diſſipate illam.* Daniel. 4. Sic enim ait Propheta: *Quamobrem conſilium meum placeat tibi; & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum: forſitan ignoſcet Deus delictis tuis?* Quæ verba ponderans Saluianus libr. 1. ad Eccleſiam prope finem ait: Hoc ipſum,

Ezechiel. 33. n. 12.

Daniel. 4. num. 20.

ipſum, quod dicit, forſitan, ſpem indicat, non fiduciam pollicetur. Ex quo intelligi poteſt quam difficile iam in ſupremis poſiti peccatores, qualibet munificentia ad perfectam indulgentiam peruenire poſſint, quia Propheta ipſe, qui ſuadet propitiationem, dat conſilium de actu, & tamen dubitat de effectu, &c.

Quod ſi ſancti Dei homines, à Deóque afflati de ſalute eorum dubitant, qui in fine vitæ eam quærunt, & poſtulant, qualiſnam eorum temeraria confidentia, ſi non potius appellanda erit ſtultitia, qui ad vltimum vitæ tempus, vel halitum, pœnitentiam remittunt, & remiſſionem peccatorum tum temporis poſſe conſequi confidunt? Hinc eſt quod Dauid Dominum enixe precabatur, ne eum è vita auferret eo tempore, quo ipſe exiſtimabat ſe adhuc poſſe viuere, & proinde imparatum, & aliis occupationibus intentum. *Ne reuoces*, inquit, *me in dimidio dierum meorum.* Pſalm. 101. vbi Hieronymus Epiſtol. ad Cypri. in qua exponit Pſalm. 89. ait: Ne eo tempore facias me mori, quando adhuc putabam me victurum, vt poſſim peccata corrigere, &c. Nihil enim periculoſius homini poteſt contingere, quam ſi inopinatus adueniat Dominus tanquam fur, & ſomno ſopitum inueniat miſerum hominem, nihilque minus cogitantem, quam de morte, cum totam vitam in flagitiis, & delitiis tranſegerit.

Pſal. 101. num. 25.

Eccleſ. 4. num. 24. Vnde Eccleſiaſt. 4. dicitur: *Fili conſerua tempus, & deuita à malo:* vbi alij melius legunt, *obſerua tempus*; quoniam ſcilicet dies mali ſunt, & cum exiſtimas ſecurum degere, tum tibi aufugit tanquam malus ſeruus, & in fine vitæ te eſſe conſpicis, ac dum putabas multum tibi temporis vitæ reſtare, abſque tempore, & mora aliqua euocaris, proinde obſerua tempus, vt illud tanquam fugitiuum minime ſinas elabi, & in vanum conteras, orioſéque amittas, ſed potius ſeruatum, reſeruatúmque habeas, neque futurum expectes, cum præſens habeas accõmodatum, & quodlibet tempus, tanquam aptiſſimum debeas cenſere, & obſeruare; quam dictorum verborum explicationem confirmo ex Nazianzen. Orat 40. quæ eſt in ſanctum baptiſma, vbi ait: Abſurdum fuerit cum pecunias auide præripias, ſanitatem in longius differre, atque extrahere: cum corpus præpurges, animæ purgationem in aliud tempus reſeruare: cum ſtudium, & diligentiam omnem adhibeas, vt magnificas ædes incolas, aut ſplendidas veſtes geras, nihil curæ ſuſcipere, vt ipſe ſummo pretio dignus ſis: cum ad bene de aliis merendũ promptus ſis, de teipſo bene mereri nolle. Omne tibi tempus idoneum eſt; quandoquidem nullum tempus mortis periculo vacat. Cum Paulo ad te clamo, cum magna illa voce: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis:* quo loco particula, *nunc*, non certum aliquod tempus, ſed tempus omne deſignat. Et rurſus: *Surge, qui dormis, & illuminabit te Chriſtus,* peccati noctẽ diſcutiens: quandoquidem in nocte ſpes malas, vt teſtatur Iſaias, ac manè accipi conducibilius eſt: Sere cum ſerendi tempus fuerit, & fruges comporta, & horrea ſolue, cum tempus hoc poſtularit: & tempeſtiue planta, & vuam maturam detonde, & veris temperie fretus, nauem è portu ſolue, rurſúſque oriente hyeme, maríque ſæuiente, fac eam in portum ſubducas. Quin tibi quoque, & belli, & pacis tẽpus ſit, & matrimonij ineũdi, & à matrimonij opere abſtinendi, & amicitiæ, & diſſidij, ſiquidem ira neceſſe

2. Cor. 6. num. 2.

Epheſ. 5. num. 14.

ceſſe ſit, atque omnis denique rei, ſi Salomoni auſcultandum eſt: auſcultandum eſt autem, vtile enim conſilium proponit. At vero ſalutis tuæ negotium ſemper age, atque omne tempus tibi certum, & definitum eſſe exiſtima. Sic Greg. oſtendit, quod etſi aliis rebus tempus accommodatum debeamus expectare, neque ſemper quamlibet rem operari, ſed pro temporis opportunitate, ſicut Salomon dixit: Omnia tempus ſuum accommodatum habere
Eccleſ. 3. num. 1. Eccleſ. 3. vbi Nyſſenus homil. 6. ait: Doceri opportunitatem quærendam eſſe in rebus, vt neque præuenienda ſit opportunitas, neque differenda. Quibus ſimilia habet Antiochus homil. 91. quæ inſcribitur: Quod ſemper captanda ſit temporis opportunitas. Cum igitur in aliis rebus obſeruanda ſit temporis conditio, & opportunitas, circa ſalutem noſtram tempus quodlibet obſeruandum eſt, & magni faciendum, quia ſemper adeſt occaſio, & opportunitas, ad hoc, vt de noſtra ſalute agamus, & pro ea operemur. Quapropter merito Salomon hac de re loquens ait: Fili obſerua tempus.

ANNOTATIO II.

Quod dum viuimus, debemus diuinis laudibus iugiter incumbere.

DVm Ezechias fatetur mortuos minimè iam laudaturos Deum, ſanè docet viuorum proprium munus, & officium eſſe Dei Maieſtatem perpetuò laudare; imo quia diuinitus ſanitatem fuerat conſequutus, oſtendit ad hoc illam ſibi fuiſſe datam, vt Dei cultui, confeſſioni, & laudi dedicaretur, quod factum comperimus in ſocru Petri, quam febricitantem Dominus eleuauit: *Apprehenſa manu eius, & continuo dimiſit eam febris*, & miniſtrabat Chriſto Domino, & diſcipulis eius; vbi Victor Antioche. eleganter ait: Nos per hoc erudiens, ne ſanitatis beneficium fruſtra, aut præpoſtere à Deo expectemus; verum eo præcipuè animo, vt ſanitatem iam adepti, præceptis illius accuratiùs parere, ſanctiſque eiuſdem neceſſaria vitæ præſidia miniſtrare valeamus, &c. Hoc itaque debemus omnes præ oculis habere, dum ſanitate præſtamus, dum egregia valetudine fruimur, vt ſcilicet Deo vacemus, eiuſque obſequio, & laudibus, totam vitam, ac ſalutem dedicemus. Ideo namque videtur Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam condidiſſe, vt ſe totum Deo in vita offerens, & proponens, mereatur poſt mortem illi in æterna beatitudine aſſimilari. Marc. 1. num. 30.

Hinc ſumpſit occaſionem Tertullian. reiiciendi idololatriam, quod cultura hominum ſit, cum ſola Dei debeat apud homines reperiri, quandoquidem ea maximè ratione ſimiles Deo facti ſunt, vt ſe totos Deo reddant, gratias iugiter Deo reddendo, illiúſque laudes perpetuo celebrando. Sic verò habet Tertullian. lib. de Idololatria, cap. 15. ante med. Recogitemus omnem idololatriam in homines eſſe culturam, cum ipſos Deos nationum homines retro fuiſſe, etiam apud ſuos conſtet. Itaque nihil intereſt ſuperioris, an huius ſæculi viris ſuperſtitio iſta præſtetur. Reddenda ſunt quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, ideſt, imago Cæſaris Cæſari, quæ in nummo eſt, & imago Dei Deo, quæ in homine eſt; vt Cæſari quidem pecuniam reddas, Deo temetipſum: alioquin quid

Digitized by Google

quid erit Dei, ſi omnia Cæſaris,&c. Sicut igitur tributum ſoluimus Regibus & Principibus ſtatuto tempore ex rebus noſtris externis;ſic etiam debemus debitum tributum Omnipotenti Domino ſoluere nos totos Deo reddendo, iugiter diuinas laudes celebrando,& pro beneficiis acceptis gratias reddendo;ideóque addit idem Tertull. Quod attinet ad honores Regum, vel Imperatorum
Rom. 13. num. 1. ſatis præſcriptum habemus, in omni obſequio eſſe nos oportere ſecundùm Apoſtoli præceptum ſubditos magiſtratibus, & principibus,& poteſtatibus, ſed intra limites diſciplinæ. Proptetea enim illud exemplum
Dan. 3. num. 18. trium fratrum ptæcucurrit, qui alias obſequentes erga Regem Nabuchodonoſor honotem imaginis eius cõſtantiſſimè reſpuerint, probãtes idololatriam eſſe,quidquid vltra humani honoris modum ad inſtar diuinæ ſublimitatis extollitur. Sic Daniel cætera Dario ſubnixus tandiu fuit in officio, quandiu à periculo diſciplinæ vacaret: nam id ne ſubiret non magis Regios leones timuit, quàm illi Regios ignes,&c.Ex qua Tertull. doctrina elicimus interdum animi cultum externam itidem ſupremæ Maieſtatis laudationem in tantum eſſe debitam Deo, vt ſi alteri impendamus, vel Deo ſubtrahamus,proximi idololatriç deprehendamur;quod ſi proprium Deo debitum ſoluere velimus, nos totos eius adorationi, cultui, & confeſſioni dedere, & impendere debemus.

Hac profectò ratione videtur Dauid vitam à Deo poſtulaſſe, vt ſe totum diuinorum præceptorum cuſtodiæ traderet, & in diuinis mandatis obſeruandis, toto vitæ tempore re-
Pſal. 118. num. 17. ſolueret,cum dixit: *Retribue ſeruo tuo, viuifica me, & cuſtodiam ſermones tuos*, ideſt,cum retribueris,aut ſi tribueris; nam Hieronymus legit: Tribue. Et ſanè retribuendi verbum in ſacris literis non ſemper meriti perſolutionem ſignificat,ſed quandoque beneficij vltro collati vim habet. Vnde verbum Hebræum *Gamal*, & L X X. & Symmachus vertere ſolent benignè facere, beneficium conferre, vt patet ex Pſalm. 114. *Conuertere anima* Pſal. 114.
mea in requiem tuam, quia Dominus beneſecit tibi. num. 7. Senſus proinde eſt,quaſi dicat Dauid,ſi hoc mihi beneficium feceris,vt ego viuam,ſicut legit Ambroſ. Omnia mea referam ad ſeruitutem tuam, eamque inſumam,non epulando,lætando,ædificando,agros excolendo, agendo cauſas,& cætera, quæ cum tempore pereunt, vt ibi obſeruat Arnob. ſed tibi obſequendo:quo fiet,vt cuſtodiantur à me ſermones tui quoad hanc mortalem vitam vixero. Bene pro noſtro argumento Agellius ait: Petit, vt ſibi viuere liceat, non in aliud,quàm vt vitam non in fruendis voluptatibus, ſed in cuſtodiendis eius ſermonibus, ac lege ſeruanda exigat, &c. Ad hoc ſiquidem debet accipi,expeti, & poſtulari à Deo vita, vt tota eius laudibus conſecretur, in illius obſequio tranſigatur, illius confeſſioni mancipetur; alioqui, quidquid vitæ alteri rei impendimus, Deo veluti ſubtrahimus.

Hoc ita videtur inſinuaſſe idem Dauid cum Pſalm. 34. ait: *Lingua mea* Pſal. 34.
meditabitur iuſtitiam tuam, tota die num. 28.
laudem tuam: vbi Auguſtinus explicat in hunc modum. Quomodo fieri poterit,vt lingua noſtra tota die mediteтur,& loquatur laudem Dei? Et cuius lingua inquit ille, tota die durat meditari laudem Dei:Ecce modo paulò longior ſermo factus eſt, fatigamini tota die, Deum laudare quis durat?Suggero remedium,vnde tota die laudes Deum, ſi vis: quidquid egeris, bene age, & laudaſti Deum. Quando cantas hymnum, laudas

Deum. Lingua tua quid agit, niſi lauder conſcientia tua? Et quoties tu ceſſaſti ab hymno cantando; diſcedis, vt reficiaris, noli inebriari, & laudaſti Deum. Diſcedis vt dormias, noli ſurgere ad malefaciendum, & laudaſti Deum. Negotia agis, noli fraudem facere, & laudaſti Deum. In innocentia operum tuorum præpara te ad laudandũ Deum tota die. Sic Auguſtin. docet quomodo poſſimus tributum Deo debitum perſoluere, ſi nempe Dei laudibus iugiter per omnes actus noſtros incumbamus, & quidquid agimus in Dei cedat commendationem, cum ipſe ad hoc nobis vitæ tempus conceſſerit.

Sed dicet aliquis: quomodo iugiter à nobis laudandus erit Deus, lingua & actionibus noſtris, cum ipſum potius deceat ſilentij laus, quàm vocis, ſatiúſque multo ſit, ſicut ille alius de Carthagine dixit; Silere, quàm pauca dicere; ſicut item alius cum formoſas alias puellas depinxiſſet, deſignatum Helenæ vacuum reliquit locum cum inſcriptione, hic locus eſt Helenæ, pulchriorem, imò & pulcherrimam exiſtimans depinxiſſe, dum non depinxit: ſic melius videtur Deus à nobis laudari, dum nõ laudamus. Vnde Chryſoſt. hom. 1. in primã ad Timoth. refert olim supernè inſcriptum in templis, ſilentium fuiſſe, quod nihil magis deceret Dei Maieſtatem, quàm taciturnitas, & Diony. Areopag. Arcana cœleſtia ſilentio eſſe coléda; & Triſmegiſtus in hymno quem canit Deo, ineffabilem vocat, ſolo prædicandũ ſilentio; & Lyricus ſecundo carm. Ode 13. vtrumque ait ſacro digna ſilentio, mirantur vmbræ dicere; qua de re videndus Giraldus de Diis gentilium Syntag. 1. Et ſanè cum qualibet modica liget linguam perturbatio, atque verũ habeat, quod Seneca dixit: Paruæ curæ loquuntur, ingentes ſtupent, profectò loqui de Deo, ipſumque laudare nequibit, qui magni eum æſtimauerit, & pro dignitate de illo cogitauerit; vnde Ariſtot. 1. Ethic. cap. 12. ait: Optimorum non eſt laus, ſed maius quid, & melius admiratio, ſcilicet, & ſtupens ſilentium, quod probè agnouit Dauid cũ dixit: *Te decet hymnus Deus in Sion:* *Pſal. 64. num. 12.* vbi Hieronymus, *Tibi ſilentium Deus in Sion:* quibus verbis inculcatum videtur maximè propriam Dei laudem eſſe ſilentium, quia nimirum eius imméſa magnitudo, maieſtas, & potentia, comprehendi, & commendari minimè queat, Munſter, & Campenſ. habet: *Te expectat laus, Deus, in Sion*, quorum verborum ſenſus eſſe videtur. Laus omnis te conſequi minimè poteſt, imò quaſi expectat, & præſtolatur, donec tu captui noſtro te accommodare digneris, qui maior es omni laude, & ideò ſilet omnis laus, quando ad te peruenire non licet, qui longè ſuperas, & effugis omnem laudationem, ita vt laus reſpectu tui expectare manendo videatur, qui prætercurris, & prçteruolas, quélibet laudandi auſum, & volatũ. Pagnin. & alij transferunt: *tibi ſilet laus*, ideſt, occludis ora, & ſilentium imponis magnitudine tua, quę ſtupidos nos reddit; & quia magna commendatio immenſæ magnitudinis tuę eſt omnem laudationem ſuperare, non inepta, imò pulchra laudatio eſt ſilentium; ſic enim alij legunt, teſte Lorino: *tibi formoſa laus eſt ſilentium*; maximè cum videamus, quod quantumcumque Angeli in cœlo magnificentiam tuam exaltent, laus iſta eſt veluti ſilẽtium. Vnde Chaldaicè habetur: *Coram te reputatur ſicut ſilentium laus Angelorum, ô Deus, cuius maieſtas reſidet in Sion*; & in eodem ſenſu videtur loquutus textus Nebiẽſis dum habet: *Coram te reputatur ſicut ſilẽtium laus, Deus, in Sion.*

Ratio autem huius rei ea eſſe videtur

tur,quia de virtute,& potentia videtur eſſe quædam veluti imago deducta laus ipſa, & commendatio, quæ rei laudatæ videtur correſpondere,& reſonare; vnde eleganter Cicero 3. Tuſcul.ait:Eſt gloria ſolida quędam, & expreſſa,non adumbrata,ea eſt cõſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicantium de excellente virtute, ea virtuti reſonat, tanquam imago voci,&c. Cum igitur laus veluti imago ſit rei commendatæ,illiq; reſonet,qui fieri poteſt,vt noſtra laus quæ tanto inferior eſt Diuinæ Maieſtari eidem poſſit conuenire, & non potius ſilentium,& taciturnitas?Vnde Ægyptij crocodilũ colebant, qui lingua caret, vt innuerent Deũ perpetuo in ſilentio delireſcere, arque adeo melius ſilẽtio coli, quàm voce.

Denique ipſemet Dauid poſtquã Pſalm.105. dixit:*Confitemini Domino, quoniam bonus,quoniam in ſæculum miſericordia eius:* ſtatim ſequenti verſiculo corrigit,ac retractat; quod tam liberaliter, & fidenter omnes inuitauerit,ac prouocauerit ad laudandum Deum, quippe qui exiſtimauerit id fruſtra à ſe factum,cum vix,ac ne vix quidem idoneus ad id quis inueniatur, dicendo: *Quis loquetur potentias Domini,auditas faciet omnes laudes eius?* Quid ergo eſt quod iugiter laudandum Deum in tota vita noſtra oſtendimus, neque voce tantùm,ſed actibus, & operibus noſtris, cum ei potius conueniat ſilentium, meliuſque dum racemus,laudetur?

Pſal.105. num.1.

Sup.n.12.

At hęc omnia id profectò indicãt, nullatenus poſſe à nobis, prout decer,& ſecundùm magnitudinem potentiæ,& bonitatis ſuæ laudari:vnde bene Agellius explicat dictũ locum Dauidis: *Quis loquetur potẽtias Domini*,&c.in hunc modum:Laudes illius pro merito celebrare, & confirendo eius beneficia æquare quis poterit? Idcóque formidandum non eſt, ne plura dicamus quantumcunque laudemus, ſemper enim illius meritis inferiores inueniemur. Neque verò huic aſſertioni obeſt, quod in alio Pſalmo dixit ille Regius vates: *Adijciam ſuper omnem laudem tuam*; quandoquidem id minimè accipiendum eſt in eo ſenſu, quaſi plus ſe laudarurum profitearur, quàm ille dignus ſit, ſed laudibus illis,quibus vel ipſe, vel alij Deum celebrarunt, ſe adiecturum pollicetur,vt nunquam alias magis laudauerit, vel quod nouiſſimè acceperit à Deo beneficium, pro quo grates denuò Deo reddiderit, vbi notanda venit expoſitio Euthymij,& Nicephori,qui dicunt adiicere ſuper omnem laudem Dei illos, qui non ſermone tantùm, ſed etiam operibus laudant Deum, efficiuntq; vt videntes eorum opera bona glorificẽt Patrem,qui in cœlis eſt. Aiguanus exponit,vt Dauid ſuper omnem laudem dicatur adiicere, quia nullus tot Dei laudes proſequurus eſt de Prophetis, nec de tam multis Deum beneficiis,vt ipſe laudauit.

Pſal.70. num.14.

Matth.5. num.16.

Is itaque, qui Deum omni laude ſuperiorem agnoſcit, & confiretur, attenditq; quantis deuinctus ſit beneficiis,tantũ abeſt, vt ſilere debeat, quod potius membra omnia in linguas conuertere teneatur,ſi poſſet,& inſtrumẽta laudationis multiplicare exoptet,quod quia non poteſt,ſi linguam ſuam exerit in diuinas laudes, optans quantum valet congruentem Deó offerre laudẽ, cũ decoro ipſum profectò laudat, quod optimè dixit Chryſoſt.Comment.in Pſal.112.ibi: *Excelſus ſuper omnes gentes Dominus*, in hæc verba:Cum Deum per cultum attollimus,illud quoque ſcimus,hæc eſſe per quandam demiſſionem: & ad captum noſtrum accommodarionem, &c. Debemus ſiquidem profiteri nos minimè poſſe peruenire noſtris laudationibus ad Dei meri-

tum,potentiam,& maieſtatem : omnem ſiquidem laudationem ſuperat, omnem excedit commendationem. Hac verò ſuppoſita recognitione, qui Deum laudat,confidenter ſacros hymnos proferre poteſt, neque ſola lingua, ſed actibus omnibus in diuinam commendationem incumbere. Pro qua re videndus eſt Auguſtin. in Pſal. 146. poſt princip. ad illa verba:
Pſal.146. num.1. *Laudate Dominum, quoniam bonus eſt Pſalmus*,vbi alium aſſignat modum, quo iugiter Dei laudibus poſſimus incumbere; ſi nempe ceſſantes ore, opere laudemus,ſic verò habet. Non ſic prætereamus laudare Dominum; dictum eſt, & tranſiit:factum eſt, & ſiluimus, laudauimus, & tacuimus, cantauimus, & conquieuimus. Imus in aliud fortè agendum, quod reſtat, & aliæ actiones cum occurrerint nobis,laudatio diuina ceſſabit in nobis? Non ſic prætereamus laudare Dominum, non ſic: nam lingua tua ad horam laudat,vita tua ſemper laudet. Inde ergo bonus Pſalmus, Pſalmus quippe cantus eſt, non quilibet, ſed ad Pſalterium. Pſalterium autem quoddam organum eſt cantilenę:qui ergo pſallit, non ſola voce pſallit,ſed aſſumpto etiam quodã organo,quod vocatur pſalterium, accedentibus manibus voci concordat. Vis ergo pſallere? Non ſolùm vox tua ſonet laudes Dei,ſed opera tua concordent cum voce tua.Cum ergo voce cantaueris,ſilebis aliquando:vita ſic canta, vt nunquã ſileas,&c. Quibus oſtendit, quomodo liceat Deum iugiter laudare,nunquam ceſſando à tali cõmendatione, ſi nempe externa voce ſacros hymnos decantemus,& rectis ac probatis actionibus Dei operatiões commendemus. Similia habet idem Auguſt. in Pſalm.142.cum ait: Tunc deſinis laudare Deum, quando à iuſtitia,& ab eo,quod illi placet declinas : non ceſſat quiſque bene viuere, & ſemper laudat Deum, &c.

Optima item ſunt in hanc ſententiam,quæ habet idem Auguſt.ad illa verba Pſal.70. *Repleatur os meum laude,vt cantem gloriam tuam,tota die magnitudinem tuam*;quid eſt tota die?inquit Auguſt. ſine intermiſſione; in *Pſal.70. num.8.* proſperis, quia conſolaris; in aduerſis, quia corrigeris;antequam eſſem, quia feciſti : cum eſſem,quia ſalutem dediſti:cum peccaſſem, quia ignouiſti : cum conuerſus eſſem,quia adiuuiſti : cum perſeueraſſem,quia coronaſti. Ita planè repleatur os meum laude, vt hymno dicam gloriã tuam, tota die magnificentiam tuam. Sic Auguſt.oſtendit rationes,quibus vndique conſtringamur, & veluti pungamur, ne vnquam à diuinis laudibus ceſſantes torpeamus, ſed cum Dauide omni tempore benedicamus Dominum,& ſemper laus eius in ore ſit noſtro. In quam ſententiam videndus adhuc erit idem Aug. enarr. 1.in Pſal. 32. vbi affert illud Pſal.33. *Benedicam Dominum in omni tempore,* *Pſal.33. num.1.* *ſemper laus eius in ore meo*; & in hunc modum explicat. Quid eſt in omni tempore? Hoc eſt ſemper:& quid eſt benedicam? Hoc eſt,laus eius in ore meo. Omni tempore,& ſemper,ſiue in proſperis, ſiue in aduerſis. Nam ſi in proſperis,& non in aduerſis,quomodo ſemper? Deinde explicans illud dicti Pſal.32. *Rectos decet collaudatio*, ait: Quid eſt recti? vt nihil illis *Pſal.32. num.1.* diſpliceat,quod fecerit Deus,poſſint & in aduerſis Deum laudare,& dicere: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.* *Iob 1. num.21.* Rectos decet collaudatio: diſcite gratias agere, & in proſperitatibus, & in tribulationibus: diſcite habere in corde, quod habet omnis homo in lingua, quod vult Deus hoc agat, &c. Cum enim voluntas Domini recta ſemper ſit, quidquid voluerit, & fecerit, optimum

mum proculdubio erit, ac proinde dignum laude, & commendatione noſtra.

Pro qua re non omittenda ſunt, quæ habet idem Auguſt. dum exponit titulum Pſalm. 54. qui habet, in finem in hymnis, poteſtque exponi de perpetuis, & continuis laudibus Deo decantandis, quia ſemper adeſt materia, & ratio laudandi Deum. In laudibus, inquit Auguſtin. ſiue enim tribulemur, & anguſtiemur, ſiue lætemur, & exultemus, ille laudandus eſt, qui & in tribulationibus erudit, & in lætitia conſolatur nos; laus enim Dei à corde, & ore Chriſtiani recedere non debet, non vt laudet in proſperis, & maledicat in aduerſis, ſed quemadmodum Pſamus ille

Pſal. 33. num. 2. præſcribit: ***Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.*** Gaudes, agnoſce partem blandientem, tribularis, agnoſce patrẽ emendãtem, &c. Qui ergo ſemper, & vbique cognoſcit Deum benefacientem: debet recognoſcere, & laudare benefactorem, vt laus eo modo, quo poteſt, benefactori reſpondeat. Similia habet in Pſalm. 91. ad illa verba,

Pſal. 91. num. 3. ***Ad annuntiandum manè miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem***, vbi ait: Quid ſibi vult, quia manè annuntianda eſt miſericordia Dei, & per noctem veritas Dei? Manè dicitur, quando nobis bene eſt: nox dicitur, quando triſtitia tribulationis adeſt. Quid ergo dixit breuiter? Quãdo tibi bene eſt, gaude Deo, quia miſericordia ipſius eſt. Iam tu forte diceres. Si ergo gaudeo Deo, quia mihi bene eſt, quia miſericordia ipſius eſt: quando in triſtitia, in tribulatione ſum quid facio? Miſericordia ipſius eſt, quando mihi bene eſt, crudelitas ergo ipſius quando mihi male eſt? Si laudo miſericordiam, quando bene eſt, reprehendo ergo crudelitatem, quãdo male eſt? Non. Sed quando bene eſt, lauda miſericordiam: quando malè eſt, lauda veritatem, quia peccata flagellat, non eſt iniquus: iam in nocte erat Daniel cap. 3. 6. & 14. quando orabat; erat enim in captiuitate Hieruſalem, erat in poteſtate hoſtium. Tunc multa ſancti patiebantur, tunc ipſe in lacum leonum miſſus eſt, tunc tres pueri in ignem præcipitati ſunt. Et patiebatur in captiuitate populus Iſraël, nox erat. Per noctem confitebatur Daniel veritatem Dei, dicebat in oratione cap. 3. & 9. *Peccauimus, impie egimus, iniquitatẽ fecimus. Tibi Domine gloria; nobis confuſio*; veritatem Dei annuntiabat per noctem. Quid eſt veritatẽ Dei annuntiare per noctem? Non accuſare Deum, quia pateris aliquid mali, ſed tribuere illud peccatis tuis, emendationi ipſius, ad annuntiandum manè miſericordiam ipſius, & veritatem per noctem. Cum miſericordiam annuntias manè, & veritatem per noctem, ſemper laudas Deum, ſemper confiteris Deo, & pſallis nomini eius, &c. Enimvero qui ſemper in Deo contemplatur rationes laudandi, quæ etiam in mediis tribulationum tenebris relucẽt, nunquam Dei laudationem intermittit, ſed ſicut in mente rationes verſat, ſic in ore laudes proſequitur, neque aliquid admittit, quo Dei confeſſionem poſſit vnquam intermittere.

Hinc eſt, quod poſtulans licentiam pro ſepeliendo patre diſcipulus ad conſortium Chriſti admiſſus, quantumuis iſtam rem poſtulaſſe videretur, reſponſum accepit: *Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* *Matth. 8. num. 22.* Vbi Tertul. lib. de Idololatria ait: Sepelire patrem tardũ fuit fidei, &c. Ipſa ſiquidem fides docet, vt nos totos Deo offeramus, & totũ vitæ tempus in illius cultum, & obſequium impendamus, alioqui noſtro muneri, & obligationi veluti tardos, & negligen

gligentes defuturos, ſi cuicumque alteri rei, etiamſi recta videatur, nos applicemus, & incumbamus; cum ſoli Dei obſequio,& confeſſioni totam curam, & diligentiam omni tempore debeamus incumbere.

Pro quo argumento facit Chryſoſt.homil.19. in cap.9. act. Apoſtol. ſtatim in principio, cum expendit verba illa: *Ecce vir Æthiops, Eunuchus potens Candacis Reginæ Æthiopum, qui erat ſuper omnes gazas eius, venerat adorare in Hieruſalē, & reuertebatur ſedens ſupra currum ſuum, legenſq; Iſaiam Prophetam.* Aduertit igitur Chryſoſt. quomodo Eunuchus iſte, etiam in medio gentium Deum coluerit, nullúmque temporis ſpatium intermiſerit, aut amiſerit, qui etiam in via diuinæ lectioni ſic ſtudebat, docens nos quid agere debeamus in via præſentis vitæ: quomodo nullibi ceſſandum, nunquam intermittendum, nullum amittendum tempus, ſed totum in Dei laudibus impēdendum. Sic vero habet Chryſoſt. Magnis laudibus prædicatur ille, quādoquidem; & in Æthiopia manens, & tantis occupatus negotiis, & cum non eſſet feſtus dies, agerétque in ſuperſtitioſa ciuitate, venit adoraturus Hieruſalem; magnáque diligētia erat, quia etiam in curru ſedens legebat: & poſt multa, iterum addit de eodem Eunucho. Videtis quomodo erat in magiſtratu, inque diuitiis, & neque in via quieuit? Qualis igitur erat ille cum eſſet domi, cum ſic in itinere otium non admitteret? Qualis erat in nocte? Quotquot eſtis in dignitatibus, audite, & imitamini humilitatem, ac pietatem, &c. Vtinam imitaremur iſtum ſic Deo deditum, ſic Dei glorificationi, & ſaluti ſuæ ſtudentem, qui nullum omittebat tempus, nouerat enim ad ad hoc ſibi datum, vt totum in Dei cultu, & obſequio tranſigeret.

Act. 9. nu. 27.

In quam ſententiam facit id quod obſeruat Auctor operis imperfecti in Matth. homil. 34. poſt principium, Nos, ſcilicet, omnes quandiu viuimus, mercenarios eſſe, & operarios conſtitutos ſuper vineam Dei, ideſt, ipſius cultum, iuſtitiam, & virtutem, qui proinde Deo obſequendo, & famulādo, eiúſque præcepta ſeruando, mercedem æternam promereri tenemur, proindéque nulli alteri operationi debemus incumbere, niſi quę in Dei obſequium, & gloriam cedat. Sic ergo habet. Quæ eſt vinea Dei hic? Non homines, ſicut alibi: vinea iuſtitia eſt, in qua diuerſæ ſpecies iuſtitiarum poſitæ ſunt, quaſi vites; attendamus ergo cum quali ſtudio cœleſtem vineam colamus. Adam enim poſitus eſt in paradiſo, colere, & operari eam, ſed quia neglexit eam, proiectus eſt de ea. Et nos poſiti ſumus ſuper colendam iuſtitiam, ſi neglexerimus, proiiciemur de ea. Scitote quia mercenarij ſumus conducti; ſi ergo mercenarij ſumus, cognoſcere debemus, quæ ſunt opera noſtra; mercenarius enim ſine opere non poteſt eſſe: opera autem noſtra, ſunt opera iuſtitiæ, non vt agros colamus, & vineas: non vt diuitias acquiramus, & congregemus honores. Sicut ergo nemo ideo conducit mercenarium, vt hoc ſolum faciat, quod māducet; ſic & nos non ideo vocati ſumus à Chriſto, vt hæc ſola operemur, quæ ad noſtrum pertinent vſum, ſed ad Dei gloriam. Et ſicut mercenarius, prius aſpicit opus ſuum, deinde diaria ſua: ſic & nos, ſi mercenarij Chriſti ſumus, primum debemus aſpicere, quæ ad gloriam Dei pertinent, deinde quæ ad noſtram vtilitatem, & ſicut mercenarius totam diem circa domini opus impendit, vnam autem horam circa ſuum cibum; ſic & nos omne tempus vitæ noſtræ debemus impendere

circa

circa opus gloriæ Dei, modicam autem partem circa vſus noſtros terrenos. Et ſicut mercenarius, qua die opus non fecerit, erubeſcit intrare domum, & petere ſibi panem; quo modo tu non confunderis intrare in Eccleſiam, & ſtare ante conſpectum Dei, quando nihil boni in conſpectu Dei geſſiſti? Sic ille oſtendit, quomodo proprium opus noſtrum ſit Deum glorificare, & colere internam iuſtitiam interim excolendo, ita vt ſi in hoc opere deficiamus ab inſtituto, & munere noſtro aberremus, & à vocatione declinemus, imo in vacuum viuamus, cum ad hoc ſimus à Deo conditi, vt iuſtitiæ opera ante Deum exerceamus, & tanquam mercenarij Omnipotentis Dei, illius cultum perpetuo exerceamus.

Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Chryſoſtom. hom. 30. in cap. 4. Ioan. in fine; vbi oſtendit fruſtra, & in vacuum viuere eos qui non operantur iuſtitiam, neque ſecundum virtutem, Deum colunt. Quandiu, inquit ille, fruſtra, & inutiliter viuemus? facere enim, quæ Deo non placent, id demum eſt fruſtra, & inutiliter viuere, vel potius perditè. Cum enim datum nobis tempus in nullam impendimus vtilitatem, inutilis impenſæ vltimum datur ſupplicium, hinc migrabimus. Nunquid qui pecunias ad negotiationem acceperit, eáſque prodegerit, ab eo creditor rationem exiget, qui autem vitæ munus perditè conſumpſerit, impunè abierit? Non propterea Deus præſentem nobis vitam præſtitit, non animam in hoc corpus infundit, vt hac tantum fruamur vita, ſed vt totis viribus ad futuram contendamus. Bruta præſenti duntaxat vitæ vſui ſunt: nos idcirco immortalem habemus animam, vt ad illius vitæ præparationem omnia moliamur: melius, & præclarius domicilium poſt huius vitæ migrationem expectamus; ad quod vt clari perueniamus, omnia facienda ſunt, &c. Fruſtra proinde, & in vacuum viuit, qui aliis diſtenditur occupationibus, & non totum animum in Deum conuertit, vt ei perpetuo miniſtrando adhæreat, & aſſiſtat.

Quo in loco recolenda, & commendanda venit præclara Religioſorum vita, dum tempus in Dei obſequio, & diuinis laudibus decantandis, diu, noctúque tranſigunt, quidquid vero ſupereſt honeſtis occupationibus inſumunt; quos recte comparat Epiphanius apibus, quæ manibus fauos fabricantes ædificant, ore verò mel deferunt; ſic enim habet lib. 3. cõtra Hæreſ. hæreſ. 79. contra Collyridianos. Quemadmodũ in ſingulis monaſteriis, & in Ægyptiorum regione ſic laborant ad iuſtitiam, velut apis, in manibus quidem habens ceram opificij, in ore verò guttas mellis cum propria hymnifera voce vniuerſorum Dominum laudant, &c. De quibus proinde iure dici poteſt quod corde pariter, & carne in Deum exultent, ipſúmque laudent, & colant; quo ſenſu exponit Auguſt. verba illa Pſal. 83. *Cor meũ, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*: exiſtimat enim eſſe intelligenda de iis, qui totum aliud, quod nõ eſt Deum laudare, & colere mortuum reputant, proindéque nullatenus in eis occupantur, ſic enim habet libr. 50. Homil. homil. 33. ſtatim poſt principium. Exultauit, ſed in Deum viuum, hoc eſt, non exultauit in hoc mundo, non in diuitiis, non in honore, &c. Quare non dixit in Deum tantum, ſed addidit in Deum viuum? Vt oſtenderet, ſcilicet, quia totum quod non pertineret ad Dei cultum, deberemus habere quaſi mortuum. Simúlque conſiderate huius

Pſal. 83. num. 3.

huius dicti ſubtilitatem ſermonis ſacri. Cor meum, inquit, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Nunquid nō ſuffecerat dicere, cor meum exultauit in Deum viuum, niſi addidiſſet, & caro mea? Videamus ergo quomodo in Deum,& cor ſimul, & caro hominis exultat. Quomodo niſi vt homo,& carne, & corde Deo ſeruiat? Cor enim exultat in Deū,quando honeſta,& ſancta cogitat,quando religioſa opera, & Deo placita concupiſcit. Caro autem exultat, quando pudica eſt, quando ſobria, quando nulla impuritate polluta, quando nullis immundis actibus ſordidatur. Nulla caro exultat in Deo, quæ viuit in vitio. Ideo ergo Propheta dicebat: *cor meū, & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, quia & corde retinebat plenam religionis fidem, & carne ſeruabat deuotam corporis ſanctitatem. Hæc Auguſt. cuius doctrina aperte deducitur perfecta Religioſorum vita, & eorum, qui animo, & corpore exultant in Deum viuum, dum & animo laudant, & corpore obſequuntur, & famulantur; fauos quidem manibus conſtruunt, dum opera virtutis exercent; mel vero ore conficiunt, quia diu, noctúque diuinas proſequuntur laudes.

Adeo vero certum eſt noſtrum in præſenti vita officiū eſſe debere diuinas laudes decantare, & magnifica Dei opera, & beneficia extollere, vt Iſaias deploret, & lacrymetur, quòd poſtquā Dei maieſtatē viderit ipſum, cū ſeraphinis nō decantauerit, ſéque diuinis laudationibus imparē inuenerit, *Væ mihi*, inquit, *quia tacui, quia vir pollutus labijs ego ſum, & in medio populi polluta labia habētis ego habito, & Regem Dominum exercituū vidi oculis meis*. Vbi Hiero. ait: Plāgit ſe Propheta, quia nō fuerit dignus laudare Dominū Sabaoth, cum Seraphim, quos angelicas fortitudines intelligimus; — *Iſai. 6. nu. 5.*

non fuit autem auſus laudare Dominum, quia labia habebat immunda: quia cum peccatore populo verſabatur. Vel certe intelligēdū; quia tacui, & non audacter Oziā impiū Regem corripui: ideo labia mea immunda ſunt, & laudes Domini cum angelis cantare non audeo, ne mihi dicatur: *quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentū meum per os tuum?* Non eſt enim pulchra laudatio in ore peccatoris. Hoc autem dicimus, nō quod Iſaiam talem fuiſſe doceamus, ſed quod ipſe pro humilitate, & immundis tantum labiis, indignum ſe Dei laude fateatur, &c. Duo itaque maximè dolet Propheta, & quod Dei commendationi defuerit, ad quam quilibet homo proprio officio tenetur adſtrictus, & quod polluta labia habuerit, & ideo ineptus diuinis laudibus extiterit, dedecent ſiquidem Dei laudes impium & ſceleratum hominem, & in Dei obſequio facta debent præire dictis, & Deus prius vita laudatur, quam lingua. Vnde Ambroſ. ſerm. 76. ad fin. ait: Si non loquimur verbis Dei gloriam, factis exequamur eius gloriam, quoniam dictis facta priora ſunt; nam Dominus in Euangelio ita dixit: *Qui autem fecerit & docuerit*: dictis facta præcedunt; imo ſine factis dicta nihil proſunt. — *Pſal. 49. nu. 16.* *Eccleſ. 15. nu. 9.* *Matth. 5. nu. 19.*

Videndus in hanc ſententiā Chryſoſt. tom. 5. homil. quum presbyter eſſet deſignatus, ante med. vbi loquens de ſacrificio laudis ait: Cupiebam, & ipſe hodie has mactare victimas, & altare ſpirituale hiſce cruentare hoſtiis. Sed quid faciam? Vir quidam ſapiens obturat mihi os deterrétque dicens: *non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris*. Quemadmodum in coronis non ſat eſt eſſe puros flores, niſi pura ſit & manus eas contexens: ſic & in ſacris hymnis oportet non verba tantum eſſe pia, — *Eccli. 15. nu. 9.*

verum

verum etiam animum, hymnos concinentem: at is mihi impurus eſt, fiduciæ vacuus, vtpote multorum plenus ſcelerum. Porrò ſic affectis, non hæc modo lex obturat os, verum etiam alia quædam illa vetuſtior, & ante illam lata, quam & ipſam adiecit is, qui modo nobis de ſacrificiis loquutus eſt Dauid, cum enim ait: *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis, laudate Dominum de terra:* cum vtramque inuitat creaturam, & quæ ſurſum eſt, & quæ infernè ſenſibilem atque intelligibilem conſpicuam, & inconſpicuam, quæ ſupra cœlos eſt, & quæ ſub cœlo, & ex vtraque chorum conſtituit, atque ita iubet hymnis celebrare regem vniuerſorum; nequaquam inuitauit peccatorem, ſed & hic illi fores occluſit. Cæterùm, vt vobis quod dico fiat euidentius, ipſum Pſalmum ab initio vobis prælegemus: *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis, laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius.* Vides Angelos laudantes, vides Archangelos, vides Cherubim, & Seraphim, ſummas illas virtutes? Quum enim, ait: *omnes virtutes eius*, vniuerſum populum cœleſtem complectitur. Nuncubi vides peccatorem? Et quomodo, dixerit aliquis, in cœlo videre poſſunt? Ergo age, in terram deſcendamus ad alteram chori partem tranſeuntes, nec hic rurſus videbis peccatorem: *Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyſſi, beſtiæ, & omnia pecora, reptilia, & volucres pennatæ.* Haud fruſtra namque temere, dum hæc loquor, interſiluit: quia & mentis cogitatio metu confuſa eſt, ad amaras vſque lacrymas, grauemque eiulatum perducta. Quid enim, obſecro, poteſt eſſe miſerabilius? Scorpij, ſerpentes, ac dracones inuitantur ad laudandum eum, à quo conditi ſunt: ſolus peccator ab hac ſacra chorea ſubmotus eſt, idque iure optimo: mala beſtia eſt peccatum, non quidem in conſerua corpora malum proferens, ſed in ipſam Domini gloriam effundens malitiam: *Propter vos, inquit, nomen meum blaſphematur inter gentes.* Eoque peccatorem tanquam è ſacra patria abegit Propheta, & vltra fines, ac pomeria ſubmouit; atque vti muſicus optimus, è cythara bene modulata chordam diſſonam reſecat, ne reliquarum vocum armonia vitietur: ſic & peritus artis medicus, membrum putrefactum amputat, ne hæc lues ad cætera membra ſana tranſiliat. Eundem ad modum Propheta fecit, dum veluti chordam diſſonam, ac veluti membrum ægrum ab vniuerſo creaturæ corpore reſecat, &c. Qui enim fieri poteſt, vt viuum Deum laudet mortuus in peccato deliteſcens? Quomodo poterit diuinas laudes decantare, qui æterna ſupplicia, & lacrymas meretur? Qua ratione grates Deo reddet, qui ingratus in factis ſus deprehenditur? Potius tacebit confuſus, quàm cantabit lætus, & quandiu pro peccatis propriis amarè non lacrymatur, à diuino choro, longè lateque exulare debet, ne turpem reddat pulchram commendationem fœtido peccatorum halitu.

Pſal. 148. num. 9.

Rom. 2. num. 24.

Hinc eſt quod monens Ozeas decem tribus vt ad Dominum reuerterentur, eumque laudando confiterentur, ait: *Conuertere Iſraël ad Dominum Deum tuum: tollite vobiſcum verba, & conuertimini ad Dominum, & dicite ei: omnem aufer iniquitatem, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.* Vbi LXX. habent: *& reddemus fructum labiorum noſtrorum.* Chald. *Et ſint eloquia labiorum noſtrorum penes te accepta, tanquam boues in beneplacitum ſuper altari tuo.* Vbi vides prius poſtu-

Ozee 14. n. 2. & 3.

lari à Deo ablationem iniquitatum, & deletionem peccatorum, poſtea promitti oblationẽ vitulorũ è labiis prodeuntium, cantica, ſcilicet, & laudes Dei, quas minimè decet aſſumere peccatorem per os ſuũ, vtpote cuius vox diſſona ſit, & Dei aures lædat.

Hæc eſt ratio cur Dauid non niſi iuſtos cantores ad diuinas laudes
Pſal.102. num.21. proſequendas conuocet dicens: *Benedicite Domino omnes virtutes eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius.* Vbi Aug. ait: Omnes malè viuentes, & ſi lingua taceant, vita Domino maledicunt. Quid prodeſt, quia hymnum canit lingua tua, ſi ſacrilegium exhalat vita tua? Malè viuendo multas linguas miſiſti in blaſphemiam. Lingua tua vacat hymno, & cæteræ te intuentium vacant blaſphemiis; ſi ergo vis benedicere Domino, fac verbum eius, fac volũtatem eius, vitam tuam interroga, ipſa tibi reſpondeat, &c. Debet enim vita reſpondere vocibus, vt conſonæ reperiantur ad diuinarum laudum concentum, & vt diuinis auribus acceptabiles inueniantur. Vnde Albinus Flaccus in Pſalm. 101. poſt princ. ait: Tunc à Deo accepta eſt oratio canentis, ſi pura mens idem gerit, quod explicat ore, &c.

Hoc docuiſſe videtur Regius Pſaltes ex mente Auguſtin. cum omnes gentes ad laudandum Deum inuitans, ait: *Omnes gentes plaudite manibus.* Quid eſt, inquit Aug. plaudite? Gaudete: ſed quare manibus? Quia bonis operibus; ne gaudeatis ore, & ceſſetis manibus. Si gaudetis, plaudite manibus: manus gentium videat, quid eſt manus gentium? Facta bene
Pſal.46 num.1. operantium. *Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis*, & voce, & manibus; ſi tantum voce, non bene, quia pigræ ſunt manus; ſi tantum manibus, nec hoc bene, quia muta eſt lingua: concordent manus & lingua, iſta confiteatur, illæ operentur, &c. Ecce quomodo conſonare debeant voces & opera, vt veram harmoniam in diuinis laudibus efficiant, & acceptabiles Deo inueniantur.

Pro qua re videndus eſt Hilar. ad illa verba Pſalm. 62. *Labia mea laudabunt te: ſic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas*; ſic *Pſal 62. n.4 & 5.*
enim habet. Et ſermone ſuo, & opere laudat Deum, atque benedicit: nam in vita ſua benedicens, in nomine ſuo manus eleuabit. Hic eleuationem manuum, non habitum orandi, ſed excelſi operis indictum ſignificari frequenter docuimus, &c.

Hac quidem de cauſa Sponſus dicebat Eccleſiæ ſponſæ ſuæ. *Oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.* Vbi Bernard. ſerm. 62. propè finem ait. Cum pura puram intueri potuerit veritatem, tunc faciem *Cant.2. num.14.*
ipſius ſponſus videre cupiet, conſequenter & vocem eius audire; nam quantum illi placeat cum puritate quidem mentis prædicatio veritatis, oſtẽdit cum ſubinde infert: *vox enim tua dulcis*: quia enim nõ placeat vox, ſi diſpliceat facies, demonſtrat cum illico ſubdit: *& facies tua decora.* Quid internę decor faciei, niſi puritas? Non eſt quod ſe veritas deneget intuendam puro cordi, ac per hoc nec eloquendã: peccatori autem dixit Deus: *Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum,* *Pſal.49. num.16.*
&c. Non vult itaque Deus laudari ab impio peccatore, neque illi placet vox laudis, cuius diſplicet deformis facies per peccatum: ac prouocat, & excitat ſanctam animam, eiuſque voci inuitando commendat, cuius faciem, ac decorem gratiæ antea commendauit. Ex quibus conſtat decoram Dei laudationem exigere decoram animam, purámque conſcientiam, quia non eſt ſpecioſa Dei laus,

in

in putrido ore peccatoris, vnde Dauid Pſal. 102. ait: *Benedicite Dominum miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius.* Vbi Auguſt. ait: Quid prodeſt, quia hymnum cantat lingua tua, ſi ſacrilegium exhalat vita tua? &c.

Vnde merito Chryſoſtom. infert opus laudandi Deum, non tam facile eſſe, quantumuis videatur facilis loquendi, canendíve actio; quod ipſe eleganter deducit ex eo, quod Dauid
Pſal. 148. n. 1. & 2. excitans ad laudem Dei Pſalm. 148. non aliunde incipit, quàm à cœlitibus, & Angelis, quia Dei laus exigit angelicam animam, & ſimilem Angelis conſcientiam. Deinde quod toties nobis in Scriptura inculcetur, tanquam optimum, ſed difficile opus. Sic verò habet 1. tom. in Pſalm. 112. ſtatim poſt princip. Sacri libri ſæpe præcipiunt, & qui ſeruantur pro magnis gratiarum actionibus id offerunt. Et quamnam habet, inquit, hoc difficultatem? Cui autem non, vel humilis, & abiectæ conditionis homini id præſtare, & Deum laudare eſt facile? Si rem diligenter, & exactè didiceris, videbis, & laborem, qui in re eſt, & lucrum, quod ex ea percipitur. Primum. quidem, hæc laus à iuſtis requiritur, & oportet vitam priùs rectè inſtituentem,
Eccle. 15. num. 9. hymnos ita Deo canere; *non eſt enim pulchra laus in ore peccatoris.* Secundum, non verbis ſolùm, ſed etiam factis laudare oportet, & hanc laudem Deus maximè requirit, hanc glo-
Matth. 5. num. 16. riam: *Luceat enim,* inquit, *lux veſtra coram hominibus,* &c. Ita laudant Cherubim. Quocirca Propheta quoque cum illam myſticam audiſſet melodiam, ſeipſum affligat, & miſerum dixit, dicens: Hei mihi quod homo ſum impura habens labra, & habito in medio populi, impura labra habentis; & ideo cum præci-
Iſai. 6. num. 5. pit laudes offerre, incipit à ſuperioribus poteſtatibus ſic dicens: *Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis.* Ne ergo hanc laudem rem eſſe leuem exiſtimemus: ſed ante os noſtrū vita noſtra ipſum laudet, &c. Cum itaque laus Dei ab Angelis incipiat, opúſque Angelorum ſit, tam difficile erit id decenter exequi, quantum ad Angelorum puritatem peruenire, aut ſaltem quantum propriam purgare conſcientiam, quod naturæ vires longè ſuperat, & non niſi interueniente gratia conceditur, qua etiam indigemus, vt Dei laudes congruenter decantare poſſimus. Vnde qui impuro corde Deum laudare ore proprio præſumit, dum diuinas aures lædit, grauem contrahit offenſam, & eo ipſo opere, quo alij cumulatiorem gratiam merentur, grauiorem contrahit gehennam.

Hinc eſt quod ſanctus Dauid dicebat: *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo;* vbi *Pſal. 33. num. 1.* Baſilius ait: Videtur rem impoſſibilem polliceri Propheta: quomodo enim ſemper Dei laus in ore hominis poteſt eſſe? Quando enim ea depromit conſueta, & ad corporis neceſſitatem reſpicientia colloquia, vtique non iam in ore habet Dei laudem: quando item dormit, penitus ſilet. Bibens quoque, aut comedens quomodo ore concinit laudem Dei? Ad hoc dicimus os eſſe quoddam ſpirituale, & intellectu præditum hominis iſtius interni, nempe mentis. De hoc ore Propheta etiam loquitur: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* *Pſal. 118. nu. 131.* Sanè cogitatio, quæ de Deo eſt, ſemel impreſſa, & velut ſigillo obſignata in præcipua animæ parte, nimirum in mente, poteſt laus Dei rectè appellari ſemper in anima exiſtens. Poteſt item iuxta Apoſtolicam adhortationem vir quiuis bonorum ſtudioſus cuncta facere ad Dei gloriam, ita vt facta, dictaque ipſius

 omnia

omnia, omníſque ſpiritualis operatio vim laudis habeant. Siue enim bibat iuſtus, ſiue edat, omnia ad Dei gloriam facit. Talis etiam cum dormit, quidem vigilat, iuxta verbum dicentis in Cantico Canticorum: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Quaſi enim rimor quidam ſoni ſemel editi, ac diutius auribus inſonantis ſunt illa, quę per ſomnum recurrunt imaginationes conceptæ interdiu cogitationis. Sic ille oſtendit quomodo poſſit quis ſemper, & vbique Deum laudare, ſi nempe omnia, quæ facit ad laudem Dei referat; vnde fiet, vt etiam dum dormit, adhuc reſonare diuinas laudes cenſeatur.

Cant. 5. num. 2.

Pro quo adhuc argumento audiendus erit Abbas Lucius in Vitis Patrum lib. 5. pag. 531. num. 212. vbi docet alium modum laudādi Deum perpetuò. Cum enim quidam fratres ad eum adueniſſent, requiſiuit eos ſenex, dicens: Quid ſoletis manibus veſtris operari? At illi dixerunt: nos nihil manibus noſtris operamur, ſed ſecundùm quod dicit Apoſtolus; *ſine ceſſatione oramus*; quibus ſenex dicit: Non manducatis? At illi profeſſi ſunt: etiam. Dixitque eis: quando ergo comeditis, quis pro vobis orat? At illi conticuerunt: & iterum requiſiuit eos, dicens: Nunquid dormitis? Cumque illi ſe dormire dixiſſent, dixit eis: Quando ergo dormitis, quis orat pro vobis? Et non inuenerunt quid reſponderent ei. Tunc dixit eis: Indulgete ergo mihi, quoniam non facitis ſicut dicitis. Ego autem dicam vobis, quemadmodū manibus meis operans, ſine ceſſatione oro. Sedeo enim de manè vſque ad horam conſtitutam, & pauca palmarum folia infundo, & facio exinde funiculos, & interim oro, dicens: *Miſerere mei Deus, ſecundùm magnam miſericordiam tuam*, &c. Cúmque percomplevero opera manuum mearum, & fecero aliqua vaſa, aut paucos funiculos, & emero ex eis nummos decem, ex ipſis nummis duos do pauperibus, & reliquos comedo, tunc illi pro peccatis meis ſine ceſſatione implent orationem meam. Sic ille exponit quomodo quis poſſit implere munus laudandi iugiter Deū, ſi nempe ad omnia quæ operatur adiungat Dei laudationem, & quia fortè non poterit ſemper Deū laudare & orare, adiutores ſibi quærat, pauperes, quos pretio manuum ſuarum conquirent, vt defectum ſuppleant, ſi interuenit.

1. Theſ. 5. num. 17.

Pſal 50. num. 1.

Videndus Auguſt. in Pſal. 132. vbi laudat Religioſorum veterum ſalutationem, qui frequenter in ore habebant hoc verbum, Deo gratias; eóque cum inuicem fierent obuiam ſe mutuo ſalutabant, vt etiam hodie faciunt; quaſi nihil magis deceat religioſum os, & linguam, quàm gratiarum actio, & confeſſionis laus. Vnde idem Aug. Epiſt. 77. ait: Quid melius, & animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias? Hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius, nec agi fructuoſius poteſt. Deo gratias, qui te tam fideli pectore ditauit. Optima ſunt, quæ hac de re habet Hieron. Epiſt. 17. ad Marcellam cum ait: In Chriſti villula, tota ruſticitas, & extra Pſalmos ſilentium eſt. Quocunque te verteris, arator ſtiuam tenens, alleluia decantat, ſudans meſſor, Pſalmis ſe aduocat, & curua attondens vitem falce vinitor aliquid Dauidicum canit. Hæc ſunt in hac prouincia carmina: hæ, vt vulgo dicitur, amatoriæ cantiones, hic paſtorū ſibilus, hęc arma culturę, &c. Hocque adeo illis curę erat, vt à puero infantibus, cum fari inciperent primam vocem, quam ſonarent, alleluia, id eſt, Laudate Deum, inſtillarēt. Videndus idem Hieronym. Epiſt. ad Lætam, vbi inter alia hac de re ait:

Quis

Quis hoc crederet vt Albini Pontificis neptis de repromiſſione martyris noſceretur, vt præſente, & gaudente auo, paruulæ adhuc linguæ balbutiens Chriſti alleluia reſonarent? Et paulo inferius ait: Cum auum viderit, in pectus eius tranſiliat, de collo pendeat, nolenti allulluia decantet, &c.

Elegãter hac de re loquitur Chryſoſtom. tom. 1. homil. in Pſal. 41. ſtatim poſt princip. dicens: Cum Deus vidiſſet multos homines eſſe ſocordiores, nec ad legenda ſpiritualia lubenter accedere, nec, qui in eo capitur, laborem tolerare, volens grauiorem laborẽ efficere, eiúſque ſenſum præſcindere, admiſcuit prophetiam melodiæ, vt omnes verſus Cantici numero delectati, cum magna animi alacritate, ac promptitudine ſacros ei hymnos emittant. Nihil enim animam æque erigit, & alatam quodammodo efficit, & à terra liberat, & amore ſapientiæ afficit, & vt res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat, perficit, vt verſus modulatus, & diuinum Canticum numero compoſitum. Noſtra certè natura vſque adeo delectatur Canticis, & carminibus, & tantam cum eis habet neceſſitudinem, & conuenientiã, vt vel infantes ab vberibus pendentes, ſi fleant, & affligentur, ea ratione ſopiantur. Nutrices quidem certe quæ eos geſtant in vlnis, ſæpe abeuntes, & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes ſupercilia eorum ita ſopiunt. Quocirca ſæpe quoque viatores meridie agentes iugalia animalia, hoc faciunt, canentes, &c. Et referens quomodo omnes laborantes canendo reficiantur, & dura quęque emolliant, tãdem addit. Quoniam ergo hoc genus delectationis eſt noſtræ animæ valde cognatum, & familiare, ne dæmones laſciua, & meretricia Cantica introducentes omnia euerterent, Pſalmos Deus conſtruxit, vt ex ea re ſimul caperetur voluptas, & vtilitas. Et paulo inferius addit. Hæc dico, non vt vos tantũ lauderis, ſed vt, & filios, & vxores doceatis talia cãtare Cantica, non ſolum in texendo, aliovè opere faciẽdo, ſed maxime immenſa. Quum enim diabolus, vt plurimum, inſidietur in cõuiuiis, cũ ebrietatis, & ingluuiei, riſúſque profuſi, & remiſſi animi auxilio vtatur, tum maxime oportet, & ante menſam, & in menſa ſe munire Pſalmorum præſidio, & ſimul cũ vxore, ac liberis ſurgentes à conuiuio hymnos ſacros Deo canere, &c. Vides quomodo Dei laudatio non ſolũ nos acceptos reddat, & gratos Omnipotẽti Deo, ſed etiam munitos contra inimicorũ inſidias efficiat? & quia hoc opus laudãdi Deum nobis maxime præſtitutũ eſt, & impoſitum per totã vitam, merito eam debemus auſpicari, & primã loquutionẽ exordiri à Dei hymnis, eóſque imprimis addiſcere, mentéque tenere. Quod ſi melodia ſacræ laudationis præſentis vitæ afflictionibus, & preſſuris medetur, leuabit vtiq; æterna ſupplicia præſentem iuſtitiam cumulando; nouerant vtique neceſſariam eſſe cũctis hominibus Dei confeſſionem, & laudẽ, ij de quibus Baſilius lib. de Spiritu Sancto c. 7. & 29. ait Hymnum glorificationis Sanctiſſimæ Trinitatis, ideſt, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, ruſticos etiã docuiſſe, & ab eis cantari ſolitum.

Et ſane ſi ea, quæ à Deo perenniter accipimus, contemplemur, profecto ad illum laudandum ſemper nos obſtrictos inueniemus. Plane, inquit Tertull. lib. de Orat. cap. 3. ad med. Benedici Deum, omni loco, ac tempore condecet, ob debitam ſemper memoriam beneficiorum eius, ab omni homine, &c. & cum à Patre luminum perpetuò in nos deſcen-

dant bona,æquum,ac congruum eſt, vt ſemper etiam à nobis aſcendant, gratiarum actiones,& Dei laudes. Et cum angeli non ceſſent die ac nocte dicere Sanctus, Sanctus,Sanctus;nos etiam angelorum, ſi meruimus eſſe candidati, iam hinc Deum laudare debemus, & officium futuræ beatitudinis exercere.

Iuuabit item maxime ad diuinas laudes proſequendas, ſi expendamus nihil Deo gratius à nobis poſſe offerri, quam ſacrificium laudis, quod proprium eſt in lege gratiæ. Etenim ipſe Deus per os Dauidis loquens
Pſal. 49. num. vlt. ait: *Sacrificium laudis honorificabit me*; vbi Auguſt. in comment. & lib.20. contra Fauſtum cap.21. legit: *Glorificabit*, Cyprian. lib.1. contra Iudæos num.16. habet *clarificabit*. Nec mirum, quandoquidem qui laudat nomen Dei cum cantico, & magni-
Pſal. 68. num.32. ficat ei in laude, placet illi ſuper vitulum nouellum cornua producentem,& vngulas.

Olim Deus pleraque ſacrificia ab hominibus exigebat, & pro beneficiis acceptis ſoluenda imponebat; at in euangelica lege ſacrificium laudis iure exigit, & lex gratiæ gratias ab ingratis etiam extorquet, non ſolum pro acceptis, ſed vt vlteriora, & vberiora beneficia promereamur. Et ſane cætera ſacrificia, quæ in externis victimis, oblationibúſve conſiſtunt,honorem Deo vero proprium, ac debitum, neque præbere, neque teſtari poſſunt; nam ita offerebantur,vt falſi Dij, quibus proponebantur, egere eis viderentur, non ſecus, quam homines, quibus ſimiles res offeruntur. Ideo igitur oportebat ea ſacrificia Deo offerre, quibus teſtificaremur, cuncta nobis à Deo bona prouenire, nóſque Dei muneribus neceſſario indigere; hoc autem aperte fit, laudando bonorum omnium authorem, gratiáſque agendo, pro perceptis, & percipienda promerendo, idque non ſola voce, ſed animo etiam, & corde. Hoc autem ſacrificium laudis in noſtra poteſtate ſitum eſt, cum gratia tamen Dei, quam omnino neceſſariam agnoſcimus, & confitemur: hæc oblatio parabilis eſt,abſque ſumptu,Deóque ipſi pergrata, nobis honorifica, & commoda;ſimilis profecto illi,quam ſuo modo Angeli, & ſancti in Patria offerunt, ita vt hac ratione ipſi cenſeri poſſint Sacerdotes, & nos tum hic, tum illic aliquando proprio eodem Deo.

Hi ſunt vituli labiorum confitentium nomini Domini, de quibus Oſeas cap.14. Hæ hoſtiæ, quas Oſeas 14. num.3.
in mari naufragantes immolaſſe dicuntur, Ionæ.1.Materiales ſiquidem Ion. 1. nu.16.
victimæ, iuxta literam, inquit Hieronym. ibi in mediis fluctibus non habebant, nihil tamen vetat, quin hoſtias tales aliquas tunc habuerint, & immolauerint,donec omnia, quæ nauem onerabant proiecerint; quod ſi prius fecerant, quam ſacrificarent; id forſan in portu executi ſunt, maiora polliciti, cum in patriam perueniſſent, vt placet Theophylacto ibidem. Hic profecto eſt adeps, & pinguedo, quibus anima repleta labiis exultationis laudat Deũ, Pſ.62. Pſal. 62. num.6.
Loco ſcilicet materialium ſacrificiorum, ſicut ibi exponit Hilar. vbi inter alia ait: Non iam ab holocauſtis pecudum, adipiſque pinguedine ſacrificia legis expectans, ſed in ſola animæ confeſſione,benedictioníſque laude, ſeipſum Deo hoſtiam ſtatuens,ſecundum illud Pſ.49. *Sacrificium laudis honorificabit me*; & illud Pſal. 49. num 33.
nũ.14. *Immola Deo ſacrificium laudis*, & illud Pſal.50. *Quoniam ſi voluiſſes*, Pſal. 50. num.18.
ſacrificium dediſſem vtique: holocauſtis non delectaberis; quia literæ, ac legis allegoricæ præſcriptione ceſſante, Deus viuæ, intelligentíſque hoſtiæ

hoſtiæ ſit laudibus honorandus. Subiecit enim, *ſicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labia exultationis laudabunt nomen tuum*, neque illa quaſi abominanda condemnat, ſed hæc vt magis expectata confirmans; cum ſicut adipe, & pinguedine, quæ ſacrificiorum primitiæ habebantur, repleri animam ſuam exultationis laude depoſcat. Sic ille.

Videndus hac de re Chryſoſt. to. 1. comment. in Pſalm. 112. ad ea verba, *A ſolis ortu vſque ad occaſum, laudabile nomen Domini*. vbi ait: Vides eum iam communem exordiri rempublicam, & aperire nobilitatem Eccleſiæ, non amplius enim in Palæſtina ſolum, nec in Iudæa, ſed eſt vbique terrarum nomen Domini. Quando autem hæc euenerunt, niſi quando noſtra cœperunt efflorefcere? Olim enim non ſolum non benedicebatur in Palæſtina, ſed etiam blaſphemabatur, & maledictis inceſſebatur propter Iudæos, qui in ea habitabant.
Iſai. 52. num. 5. *Propter vos enim*, inquit, *nomen meum blaſphematur inter gentes*. Nunc autem vbique terrarũ laudibus celebratur; quod quidem alius quoque propheta ſignificans, dicebat: *Apparebit Dominus, & perdet omnes Deos gentium, & adorabunt eum vnuſquiſque in loco ſuo.* & rurſus alius (ſcilicet Malachias c. 1. iuxta LXX.) *& in nobis claudentur porta, & nec accedet ad altare nomẽ Domini: quoniam ab ortu ſolis, vſque ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in gentibus, & in omni loco offertur ſuffitus nomini meo, & purum ſacrificium, &c.* Vbi vides, purum ſacrificium appellari, quod in Eccleſia offertur: quod ſi accipiatur de Euchariſtico, gratiarum actionem continet, & innuit: ſi vero de ſacrificio laudis, ſicut videtur accipere Chryſoſt. præſens inſtitutum apte colligit.

Facit item Ambr. lib. de Nabuthe cap. 16. in med. vbi explicat illud Pſal. 49. *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos*; vt moneat per prophetam Deus diuites, ne illi offerant, quod ipſius Dei eſt, ſed quod proprium offerentium, fidem ſcilicet, deuotionẽ, & laudem, quibus rebus ipſe magis delectatur, quã externis quibuſuis vitulis. Quidquid obtuleris, inquit Ambr. meum eſt, quia totus orbis meus eſt. Non exigo, quod meũ eſt; eſt, quod de veſtro mihi poſſitis offerre. Studio deuotionis & fidei, non ſacrificiorum ambitione delector. Tantummodo ô homo immola Deo ſacrificium laudis, &c. Vides vnicum à nobis velle Deum laudis ſacrificium, & cum totum ad ipſum ſpectet, quia tota laus decet Deum, dici tamen noſtrum, quia ad noſtram ſpectet voluntatem, abeóque accipi libenter, vt libentius remuneret. Pſal. 49. num. 9.

Vbi occurrit quod Auguſt. habet lib. medit. tom. 9. cap. 17. poſt princip. in hæc verba: Tu Domine Deus noſter, à quo bòna cuncta procedunt, propter te, & nomen ſanctum tuum da nobis de bonis tuis, vt de bonis, ac datis tuis ſeruiamus tibi, & in veritate placeamus, atque debitas quotidie laudes rependamus tibi pro tantis beneficiis miſericordia tua: non enim aliunde poſſumus tibi ſeruire, neque placere, niſi de tuo munere, &c. Cum igitur præcipuum, & optimum, quod in confeſſione laudis Deo offertur, ad ipſum ſpectet, & ab ipſo proueniat, tanta tamen eſt miſericordia Dei, vt noſtrum appellet ſacrificium laudis, ad hoc vt largiori manu remuneret.

Videndus idem Auguſtin. tom. 2. epiſt. 120. quæ eſt de gratia noui teſtamenti c. 18 poſt med. vbi oſtendit ſacrificiis veteris teſtamenti ſucceſſiſſe in lege gratiæ laudes Dei, quas iugiter in Eccleſiis decantamus. Timentes, inquit ille, Deum, homines

veteris

veteris teſtamenti propter literam terrentem, & occidentem, nondum habentes ſpiritum viuificantem, currebant cum ſacrificiis ad templum; & quamuis in figuram futuri ſanguinis quo redempti ſumus, tamen neſcientes quid per eos præfiguraretur, cruentas victimas immolabant; nunc vero in gratia noui teſtamenti. *Qui timetis Dominũ, laudate eũ.* Ipſe quippe in alio Pſalmo illa mutanda prænuntians, quæ tunc in vmbra futuri offerebantur; *Non accipiam,* inquit, *de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos*; & paulo poſt, vt oſtenderet ſacrificium noui teſtamenti, quando illo illa fuerant ceſſatura; *Immola,* inquit, *Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua.* Cum verò Eccleſia tanquam aurora procedens in perfectionem ſemper lucem, & ſtatum profecerit, ſane nobilior victima, nobiliori ſtatui conſequuta eſt, & ſicut dixit Philo lib. de victimas offerentibus. Quantum aurum præſtat lapidibus, & adytum veſtibulo, tanto acceptior eſt ſuffitus gratiarum actionis, quam mactata victima, &c.

Pſal. 49. num. 9.

Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Auguſt. ad prædicta verba Pſ. 49. *Immola Deo ſacrificium laudis*, vbi oſtendit nobiliorem conditionem filiorum noui teſtamenti, quibus datum eſt non externa, & aliunde quæſita Deo offerre, ſed interna nobis quidem faciliora, quippe quæ ad manum adſunt, Deo vero acceptabiliora, & quæ ſua non reputat, vt vberiorem cõferat retributionem. Dicamus illi, inquit Auguſt. *In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudis tibi?* Expaueram ne aliquid indiceres, quod eſſet extra me, quod cõputabam in corte mea, & à fure iam forte ablatum erat. Quid mihi indicis? *Immola Deo ſacrificium laudis.* Ad me redeam, vbi inueniam, quod immolem: ad me redeam, in me inueniam laudis immolationem. Ara tua, conſcientia tua, immola Deo ſacrificium laudis. Securi ſumus, non imus in Arabiam thus quærere, non ſarcinas auari negotiatoris excutimus, ſacrificium laudis quærit à nobis Deus. O ſacrificium gratuitum, gratia datum! Non quidem hoc emi, quod offerrem, ſed tu donaſti; nam nec hoc haberem. Et hæc immolatio, hoc ſacrificium laudis, eſt gratias agere illi, à quo habes quidquid boni habes, & cuius miſericordia tibi dimittitur, quidquid tuum mali habes. Sic Auguſt. probat optimum ſacrificium laudis Dei, quod facili negotio, Deo inſpirante, præparatur, Deo adiuuante peragitur, quo mala omnia dimittuntur, & bona omnia à Deo comparantur; quid enim facilius, quam pſallendo mereri, & debitas Deo gratias, cantando cumulatiora beneficia à Deo accipere?

Pſal. 49. num. 14.

Præclara ſunt, quę in hanc ſententiam habet Chryſoſt. in Pſal. 150. ad vltima verba Pſ. *Omnis ſpiritus laudet Dominum.* vbi ait: Poſtquam vocauit (ſcilicet regius vates) eos, qui ſunt in cœlis, poſtquam populum excitauit, poſtquam omnia inſtrumenta commouit, ad omnem deinceps naturam egreditur, omnem deinceps ætatem vocans ad modulationem, ſenes, viros, iuuenes, impuberes, mulieres, & omnes, qui orbem terræ habitant: ex hoc loco noui teſtamenti iam ſemina deijciens, quod per vniuerſum orbem terræ propagatum eſt. Deum ergo perpetuo laudemus, nec pro omnibus gratias agere, & verbis, & factis intermittamus; hoc eſt enim noſtrum ſacrificium, & oblatio. Hoc eſt optimum miniſterium, quod decet euangelicam inſtitutionem: & ſi Deum ita laudare perſeueremus, & præſentem vitam abſque vlla offenſione peragemus, & bona futura conſequemur. Sic ille oſtendit ad filios

Pſal. 150. num. 6.

lios noui teſtamenti ſpectare ſingulare hoc ſacrificium, quo & Dei perfectiones commendamus, & perfectiorem gratiam comparamus, & imperfectiones à nobis depellimus, hoc autem totum perfectionem huius ſacrificij rectè probat.

Facit etiam in hanc ſententiam Chryſoſt. tom. 5. homil. quum preſbyter eſſet deſignatus poſt princip. Vbi in commendationem huius ſacrificij laudis ait: Neque areæ tantùm, ac vinarij lacus, verum etiam verborum primitias oportet verbo perſoluere, multoque magis verbòrum, quàm actionum. Quinetiam vt ad vos hic fructus magis pertinet, ita ipſi Deo, qui honoratur acceptior eſt. Botrum enim, & ariſtam ſuo terra emittit gremio, alit pluuiarum irrigatio, colit agricolarum manus: at ſacrum hymnum parit animi pietas, alit bona conſcientia, Deus in cœleſtia recipit horrea: porro quanto præſtantior eſt animus terra, tanto hæc illa melior eſt oblatio. Quapropter, & Prophetarũ quiſpiam vir magnus, & admirãdus, nomen illi Oſeę, eos, qui Deum offenderant ſperabantque illum ſibi propitium reddere, adhortatur, dicens: *Afferte vobiſcum non armẽta boum, neque ſimila menſuras tot, aut tot, neque turturem, neque columbam, neque aliud quicquam iſtiuſmodi rerum: ſed quid? Ferte vobiſcum verba.* Et quale ſacrificium, dixerit aliquis, ſunt verba? Maximum quidem hoc cariſſimum, ac ſplendidiſſimum cæteris omnibus præſtantius. Et quis iſta dicit? Is nimirum, qui hæc omnia nouit maximè, atque exactiſſimè, videlicet magnanimus ille, ac magnus Dauid; is enim cum aliquando gratiarum actiones immolaret, pro victoria, quam ex hoſte tulerat, ita fermè loquitur Pſalm. 68. *Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude:* mox huius ſacrificij præſtantiam

Oſea 14.

Pſal. 68. *num* 31.

nobis aperiens ſubiecit: *Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum, cornua producentem, & vngulas*, &c. Vbi vides pulcherrimum, elegantiſſimum, iucundiſſimum, ſacrificio aptiſſimum, & guſtui ſuauiſſimum vitulum proponi, vt magis eluceat comparatio, conſtetque quam acceptum ſit Deo laudationis ſacrificium, quod ſuperat elegantiſſimi vituli immolationem. *Sup. n.* 32.

In cuius rei confirmationem facit Theod. ad citata verba Pſalmi: *Placebo Deo ſuper vitulum nouellum*, vbi ita habet: Magis gratum erit tibi laudis ſacrificium, quàm ſacrificium vituli, &c. Et Auguſt. ad eadem verba ait: Gratius erit Deo ſacrificium laudis, quàm ſacrificium vituli: amplius placebit Deo laus eius exiens ex ore meo, quàm magna victima adducta ad aram ipſius. Et eodem Pſalmo verba in Dei laudem prolata vocat gemmas. Quas, inquit Aug. gemmas laudis Dei, pauper iſte de theſauro interiori protulit, &c. Qua ſimilitudine oſtendit nihil poſſe à nobis Deo offerri pretioſius, quàm laudes ipſius, quas à nobis laudatus Dominus tanquam gemmas ex ore percipit, dum acceptat.

Videndus Clem. Alex. 7. Stromat. ante med. cum ait: Oportet Deo offerre ſacrificia non ſumptuoſa, ac ſplendida, ſed quæ ſunt pia, & ei accepta, & ſuffitum illum in lege compoſitum, qui conſtat ex multis linguis, & vocibus in oratione, vel potiùs qui ex diuerſis gentibus, & ſexibus per donum teſtamentorum conſtruitur in vanitatem fidei, & in laudibus congregatur, mente quidem pura, iuſta autem, & recta vitæ inſtitutione, ex ſanctis operibus, & iuxta operationem, &c.

Vbi vides dictum laudis ſacrificium, quod ad Chriſtianos peculiari titulo ſpectat, non perfici tantùm loquela,

Digitized by Google

quela, aut verbis, ſed inducere etiam operationem ſecundùm iuſtitiam, quæ intuentes, audientéſve, ædificet, & ad laudem Dei excitet, ſicut bene proſequitur Chryſoſt. in Pſal. 112. ad
Pſal. 112. num. 1. illa verba: *Laudate nomen Domini*; vbi loquens de fidelium Eccleſia, & laudatione Dei ait: Quid ſibi vult, hæc adiectio nominis? Maximè quidem explicat affectionem dicentis. Significat enim etiam aliquid aliud. Quidnam? Vt nomen eius per nos glorificetur, vt per noſtram quoque vitam videatur laudabile. Vult autem hanc quoque laudem, per rectam vitæ noſtræ inſtitutionem illuſtrari. Et vt ſcias ita eſſe, vide quæ conſequuntur, ſubiungit enim: ***Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & vſque in ſæculum.*** Quid dicis? Vides eum non dicere de ea, quæ illi adeſt benedictione, & eſt eius naturæ attributa, ſed de ea, quæ fit per homines. Paulus quoque, de ea ſcribens, dixit: *Glo-*
1. Cor. 6. num. 20. *rificate Deum in corpore veſtro; & in ſpiritu veſtro.* Ipſe ergo eſt altus, & magnus, & laudabilis per ſe ipſum, apud homines autem talis quoque efficitur, quando qui ei ſeruiunt, talem vitam oſtenderint, vt quicũque eos vident, laudibus, & bonis Dominum proſequantur. Hoc ipſum nos quoque in precationibus iuſſit Do-
Matth. 6. num. 10. minus ſemper dicere precantes: ***Sanctificetur nomen tuum***; hoc eſt, per noſtram quoque vitam glorificetur. Quemadmodum enim dum malè viuimus, contumeliis, & opprobriis afficitur; ita dum virtutis curam gerimus, gloria afficitur. Quod ergo dicit, eſt eiuſmodi. Fac vt nos perpetuò rectè, & ex virtute viuamus, vt ſit nomen tuum benedictum. Et poſt multa addit: ***Super cælos gloria eius.*** Quoniam dixit de laude, & exaltatione, quæ fit per rectam vitæ humanæ inſtitutionem, & Deum ita extollere, ita laudare, ita magnificare exhortatus eſt, ad maiorem virtutem excitans, oſtendit vbinam hoc maximè fiet. Vbinam hoc fit? In cælis. Illic enim eſt eius gloria; Angeli enim eum maximè glorificant, non ex ſua natura ſolùm, ſed etiam ex obedientia hominum, quibus miniſtrant, præcepta eius exactè perficientes. Et ideò dicit Pſalm. 148. potentes virtute, facientes verbum eius. Porrò autem in Euangeliis quoq; iuſſit Chriſtus orare, & dicere: *Fiat voluntas tua ſicut in cælo, & in terra,* hoc eſt, quemadmodum eum ſanctificant Angeli, ab omni quidem vitio liberati, virtutem autem exactè perſequentes: ita, & nos digni habeamur, qui ipſum ſanctificemus. Sic Chryſoſt. ex Dauide oſtendit, qua ratione laudare debeamus Deum, non ſolùm lingua, ſed vita noſtra, non ſolùm verbis, ſed etiam operibus, vt qui nos viderint coram Deo, ex Deo viuere, ipſum Deum laudent, qui tales cultores habeat, & laudatores.

Pro quo argumento videndus erit Bernard. in ſententiis in medio, vbi docet quibus conditionibus debeat à nobis condiri laudis immolatio, vt Deo placere poſſit. Oblatio, inquit, noſtræ laudis, quam Deo immolamus, triformis eſſe debet: affectuoſa, vt mens concordet voci; fructuoſa, vt ędificationem pariat intuenti; gratioſa, vt placeat Conditori, qui gratias dedit. Similia ſunt quæ habet Gregor. lib. 1. expoſit. in lib. 1. Regum cap. 1. poſt med. vbi loquens de oblatione matris Samuelis ait: Sed qualis, aut quanta ſit laus, ſi deuota non ſit? Aptè itaque tribus vitulis totidem farinæ modij coniunguntur; vt de eo, quod in Dei laudibus ore dicimus, per deuotionem ſatiemur. Nam ſine farina vitulum offert, qui in Dei laudibus verba quidem edit, ſed mente vaga, ad ea, quæ loquitur, non intendit.

Viden

Videndus Chryſoſt. tom. 1. Orat. 7. de verbis Iſaiæ, *Vidi Dominum*, ad med. vbi poſtquam loquutus eſt de Angelis Deum laudãtibus, ait: Sic & nos decet, & metuentes, & trementes adſtare cum diuinas laudes, & hymnos Deo offerimus, non aliter, ac ſi ipſum coram mentis oculis intueremur; etenim ille omnino adeſt. Sic ergo & quidem contrito, & humili corde cum diuinas laudes obtulerimus, gratas illas, acceptáſque debemus, & veluti ſuauiſſimè fragrans ſuffimentum, & thus ſurſum in cœlos emittemus, &c.

Facit idem Chryſoſt. tom. 1. Comment. in Pſalm. 150. ad vltima verba, *Omnis ſpiritus laudet Dominum.* Monet omnia inſtrumenta, & iubet (ſcilicet Dauid) per omnia offerri Deo modulationem, eorum animum accendens & excitãs. Quemadmodum ergo Iudæis per omnia inſtrumenta, ita nobis præcipit laudare Deum per omnia membra, per oculos, per linguam, per aures, & per manus, quod quidem Paulus quoque ſignificat dicens Rom. 12. *Exhibete corpora veſtra hoſtiam viuam, Deo bene placentem, rationalem cultum veſtrum.* Laudat enim oculus, quando non intuetur impudicè, & lingua quando pſallit: & auris quando improbas cantilenas, & accuſationem proximi non ſuſcipit; & mens quando dolos non ſtruit, ſed ſcatet charitate: & pedes quando non currũt in vitium, ſed ad res bonas gerendas: & manus quando non ad furta, & rapinas, nec ad pulſandum, & verberandum, ſed ad eleemoſynam, & eos defendendos, quibus fit iniuria, extenduntur: Tunc enim fit homo numeroſa cythara, numeroſam quandã modulationem Deo offerens. Sic Chryſoſt. proponit quomodo laus Dei à nobis debeat decãtari, vt diuinis auribus placere poſſit, ne in officio nobis diſtri-

Pſal. 150. num. 6.

Rom. 12. num. 1.

ctè impoſitum deficiamus, ſed rectè edocti muneri noſtro ſatisfacere poſſimus, & per totam vitam, Dei commendationi incumbere, quod eſt potiſſimum huius notationis argumentum, & proſequitur Clem. Alexand. 7. Stromat. ante med. in hunc modum. Iubemur colere, & honorare Deum, non ſelectis diebus, vt aliqui alij, ſed continenter per totam vitam hoc agentes, & modis omnibus. Vnde nec in definito loco, neque in templo ſelecto, neque diebus aliquibus feſtis, & præſtitutis, ſed per totam vitam is, qui eſt præditus cognitione, in omni loco, etiam ſi per ſe ſit ſolus, & ſi habuerit aliquos, qui ſimiliter crediderunt, Deum honorat. Per totam ergo vitam diem feſtum agentes, vbique & omni ex parte Deum adeſſe perſuaſi, laudantes agros colimus, laudantes nauigamus & in omni alio vitæ ſtudio, vt decet ex arte verſamur. Quod ſi quis dicat vocem, quæ inferius circa aërem voluitur, ad Deum non peruenire: at cogitata Sanctorũ ſecant non ſolùm aërem, ſed totum mundum, occupat autem vis diuina perinde ac lux, totam animam perſpicere. Quid verò non etiam vota, & inſtituta ad Deum perueniunt, ſuã vocem emittentia? An non etiam tranſmittuntur à conſcientia? An non profundum cuiuſuis animæ eluceſcere facit lux poteſtatis, cum penetralia, vt ait Scriptura, ſcrutetur lux poteſtatis? Totus auditus, totus oculus eſt, vt his nominibus vtar, Deus. Sic ille docet Deum vbique, & iugiter à nobis laudandum, qui vbique adeſt vt nobis ſuccurrat, & benefaciat; vbique item adeſt vt noſtras laudes, & precationes audiat; æquum autem eſt, vt qui in nos ſua beneficia confert, à nobis laudes, quaſi retributiones accipiat.

Pro qua re facit Baſil. in Regulis

breuioribus reſpóſ.214. vbi oſtendit Dei benignitatem qua nobis beneficit quacunque ratione indigeamus, nec tantum, aut rationem, aut meritum conſiderat : & fortaſſis hac de cauſa manus diuini Sponſi appellauit orbes aureos : pro eo enim quod

Cant. 5. num. 14. nos habemus: *manus eius tornatiles aurea plena hyacinthis* : alij legunt ; *orbes aurei*; quod ſcilicet, ſicut cœleſtes orbes perpetuo ſuper nos voluuntur, & iugiter in hæc inferiora influunt ad imas vſque terræ partes peruadentes ; ſic & diuina beneficia iugiter in nos decidūt, & nullus tam remotus, abſconditúſve locus, quò diuina beneficentia non perueniat ; ea verò nos, qui ea percipimus, & intelligimus ad laudandum Deum adigunt, & obligant. Vnde Paulus loquens de beneficiis in nos collatis per Ieſum

Ephef. 1. num. 6. Chriſtum Filium Dei, ait : *qui gratificauit nos in dilecto Filio ſuo*: hoc eſt, gratos reddidit per ea, quæ in nos contulit; vbi Theodor. ait: Inſignis beneficij magnitudo, vel ingratorum linguas ad gratiarum actionem incitat: Anſelm. verò legit : *animi gratitudine onerauit* : hoc eſt, non ſolùm gratiam contulit, ſed etiam vt pro ea gratiam redderemus, adegit, & donec grates debitas referamus, onus impoſitum minimè deponimus.

Qui igitur diuina beneficia contemplatur, & expendit, illico ad laudes Dei accurrit, quaſi debitum perſoluendo, quod videtur dixiſſe Dauid his verbis, prout ea exponit Cy-

Pſal. 118. nu. 171. prian. de ſingul. Clericorum ; *eructabunt labia mea hymnum* ; *cum docueris me iuſtificationes tuas* : ructus, inquit Cyprian. cibum ſequitur, cum, inquit, tuas iuſtificationes didicerim, tibi huiuſmodi rerum præceptori hymnorum cantilenam afferam, &c. Tota verò ſimilitudinis vis in eo cōſiſtere videtur, quod ſicut ſtomachus cibo repletus in ructum tranſit, exitumque repletioni quærit ; ſic, & qui ſe oneratum cenſet beneficiis à Deo conceſſis, ad laudes Dei tanquam ad ſolutionem, & exonerationem quam libenter accedit, cum nullum aliud medium tanto oneri adſit. Quod bene expendit Greg. Nyſſen. lib. de Orat. poſt princip. in hæc verba : Cum multa, ac varia, à diuina gratia nobis obtigerint, vnum hoc ad retributionem eorum, quæ accepimus, habemus, vt per orationem pariter, & gratiarum actionem Benefactorem remuneremur. Exiſtimo igitur quod ſi, vel per totam vitam orando, atque gratias agendo ſermocinationem cum Deo continuemus, tantum ab ea, quæ fieri par eſſet, retributione abfuturi ſumus, quantum ſi nec omnino quid ab initio remunerari Benefactorem in animum induxiſſemus, in tribus his beneficium Domini deprehenditur. Si quod præſens eſt, conſideraueris, per ipſum viuis. Si futurum, ille tibi earum rerum, quæ ſunt in expectatione, ſpes eſt. Si præteritum, non eſſes, niſi prius ab illo factus eſſes. Idipſum quod natus es, ab illo beneficium accepiſti; ac poſtquam natus es, beneficio afficeris, dum per illum, & viuis, & moueris, vt inquit Apoſtolus. Rerum futurarum ſpes ab eodem beneficio pendet. Tu verò ſolius præſentis cōpos es. Itaque ſi vel per omne vſque tempus vitæ gratias agere Deo non intermiſerit, vix præſentis temporis gratiam explebis: quum interim nullam rationem excogitare poſſis, qua vel futuri, vel præteriti temporis debita compenſentur. Nos autem, qui tantum abſumus à poteſtate debitæ gratiarum actionis, ne in eo quidem, quod à vobis fieri poteſt, animi gratitudinem præſtamus, non dico totum diem, ſed ne exiguam quidem diei partem vacationi diuinæ tribuentes. Quis mihi terram ſubſtrauit?

uit?

uit? Quis peruiam ſolertia, atque induſtria naturam humidam fecit? Quis me cum puluis eſſem inanimus, vitæ pariter, & mentis participem fecit?&c. Tunc concludens ait: Profectò ſi hæc perpéderemus, continentem, & aſſiduam per omne vitæ ſpatium, gratiarum actionem præſtaremus. Sic ille oſtendit quanta cum ratione teneamur Dei laudibus iugiter incumbere, à quo perpetuis cumulamur beneficiis.

Pſal. 113. num. vlt. Meritò proinde Dauid ait: *Nos, qui viuimus, benedicimus Domino.* Hebr. & Græc. *Benedicemus*; quaſi polliceatur Dauid iuges laudes Benefactori, quoad viueret decantaturum. Theodoretus verò, qui ita etiam legit, obſeruat decere eos qui Deum colunt, cum omni alacritate ipſum laudare adhuc viuentes, vtpote, quos mors hoc facere prohibeat: idcircóque in *Pſal. 145. num. 2.* alio loco Dauidem dicere: *Laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo quandiù fuero,* vbi Auguſt. Quid eſt, inquit, quod de aliis rebus ſatagis? Quid eſt quod te occupat cura rerum terrenarum, atque mortalium? Sta mecum; lauda Dominum, &c. Quibus in verbis vult nihil aliud debere eſſe nobis curæ, & ſollicitudini, quàm Deum iugiter laudare per totam vitam: vbi poſſemus illud à Poëta dictum transferre 1. Æneid.

In freta dum fluuij current, dum montibus vmbræ
Luſtrabunt conuexa, Polus dum ſydera paſcet,
Semper honos, nomenq́ tuum, laudeſq́ manebunt.

Pſal. 70. num. 8. Meliùs Dauid: *Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.* Vbi verbũ illud, repleatur, indicat iam apertum, & hians os eſſe, in morem fameſcentis, qui ea oris apertione vacuitatẽ ſtomachi demonſtrat, ſéque auidiſſime concupiſcere ipſas laudes, ac laudationes Dei, quibus paſcatur tanquam ſuauiſſimo, & ſaluberrimo cibo. Ad hoc ſiquidem debemus vitam optare, vt Dei laudes perpetuo decantemus, inſuper & iiſdem laudationibus debet vita noſtra ali, nutriri, ac refici. Vnde Hierony. ex Hebr. tranſtulit: *Impleatur os meũ laude tua, tota die magnitudine tua*; cur autem hoc poſtulet aperit lectio apud Caſſiodorum, quæ habet: *Vt poſſim cantare*: quaſi laude Dei ſuſtentetur vita ipſa, vt in eo laudando tota etiam inſumatur; id enim ſignificat *tota die:* vbi Symmachus reddidit; *ſingulis diebus,* vel *perpetuo:* quo etiam ſenſu dixit idem Dauid: *Lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam, tota die laudem tuam,* vbi idem Symmach. ait: *Omni die:* Theodoretus verò explicat verba Symmachi pro continuatione, & Auguſtin. ibi. Tota die laudare quis durat? Suggero remedium, &c. Similia habet Baſil. in Pſal. 33. & Tertull. lib. de Orat. cap. 3. poſt princip. cum ait: Sane benedici Deum omni loco, ac tempore decet ob debitam ſemper memoriam beneficiorũ eius ab omni homine. Cæterùm quando nõ ſanctum, & ſanctificatum eſt per ſemetipſum nomen Dei, cum cæteros ſanctificet ex ſemetipſo? Cui illa Angelorum circunſtantia non ceſſat dicere: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Proinde igitur & nos Angelorum, ſi meruimus, candidati iam hinc cœleſtem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis edicimus, &c.

Merito proinde Auctor Eccleſiaſtic. cap. vlt. ait: *Laudabo nomen tuum aſſiduè,* qui dixerat cap. 39. *Et nunc in omni corde, & ore collaudate, & benedicite nomen Domini*; vbi Ianſen. ait: Senſus eſt etiam nũc, hoc eſt rurſũm ergo: quaſi dicat, non ſatis eſt ſemel id feciſſe, ſed ſubinde id faciendum eſt: ſicut ſe feciſſe teſtatur Dauid Pſal. 118. cum ait: *Septies in die laudem* *Eccl. vlt. num. 15. Eccl. 39. num. vlt. Pſal. 118. nu. 164.*

dixi tibi: Vbi Hierony.legit:Laudaui te: numerus autem ſeptenarius, qui ſeruit vniuerſitati, ſeu multitudini, & indefinito cuius numero magno, deſignat iſtam quaſi perpetuam, ac non interruptam, quantum fieri poteſt,laudem Dei; ideóque Auguſtin. ait ſepties idem eſſe quod ſemper, quod libr.3. de doctrina Chriſtiana cap. 35. repetit ex Ticonij regula quinta, & lib.11.de Ciuit. Dei c.31. & Chryſoſtom.homil.19.ex variis in Matt.ait,ſepties idem eſſe quòd omni tempore, non quòd ſepties laudauiſſet, inquit, & tacuiſſet. Bruno Haimo, & alij aſſerunt denotari totum vitæ tempus, eo quòd per dies ſeptem voluatur.Teſtatur igitur Dauid, ſemper & omni vitæ tempore, quaſi à cæteris rebus vacaret,diuinas laudes decantaſſe, cum ad hoc munus peragendum totum vitæ tempus à Deo videatur conceſſum.

In quam ſententiam facit id,quod noſter Guadalupenſis notauit ad illa verba Beatiſſimæ Virgin. Matris: *Magnificat anima mea Dominum*; exiſtimat enim verbum illud, *Magnificat*, non ſignificare tantum præſentis temporis actionem, ſed diuturnam, & continuam, ac ſi dicat: ſemper, conſtanter,& ſine intermiſſione,anima mea magnificat Dominum, & quod lingua minimè præſtare poteſt præ fragilitate carnis, ſcilicet, ſemper Deum laudare,præſtabit tandem anima ſemper meditando, & laudando Deum. *Luc. 1. nu.46.*

Quo in loco libet aduertere cum Viegas in c.12. Apocal. comment.1. ſect.7. nu.2. non dixiſſe B. Virginem Magnifica anima mea Dominum, quaſi excitando, & imperando animæ ſuæ, vt ſe ad laudandum Deum præparet,ſed dixiſſe: *Magnificat*. Vt intelligeremus, inquit ille, non opus fuiſſe animam illam excitari, quæ continuò Deum magnificabat. Nimirum reliqui omnes Sancti citharæ quidem extiterunt, quæ Dei gloriam reſonabant, attamen interdum Dei laudationem intermittebant, vnde opus erat vt ſubinde ad harmoniam, & concentum atque adeo ad exercitium laudis reducerentur. Quò videtur ſpectaſſe Regius vates cum dicebat. *Benedic anima mea Dominum*, videlicet indicans ſuam ipſius animam citharam quandam eſſe, quæ interdum à Dei gloria concinenda ceſſabat, atque ideo oportebat iterum ad Deum laudandum excitari, & quodammodo attemperari. At beatiſſima Virgo quoniam iugiter Deum benedicebat, nihilque non ad eius gloriam referebat, cithara vtique ſuauiſſimam harmoniam,& concentum perpetuo retinens, neque vnquam ab ſpirituali concentu diſſonans: ideo non dixit, quaſi ſe excitans, & inuitans: magnifica anima mea, ſed magnificat; de ſe affirmans quod iugiter Deum magnificabat laudando. *Pſal.101. nu.1.*

Aduertit inſuper idem Auctor illum appellari magnificum,qui grandia tribuit: quam ob cauſam Chriſti humanitas dicitur magnificentia: *Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos*: quia Deus per humanitatem ſe oſtendit ſummopere magnificum eximia beneficia hominibus conferendo: quamquam etiam magnificentiæ nomine eo loco ipſa Dei munificentia accipi poſſit. Virgo igitur magnificare Deum dicitur, quia non quibuſuis laudibus, ſed ſummis, & eximiis Dei prædicat magnitudinem, ac prædicando videtur magnificare.

Vbi notandum venit, quod licet Deus maior ſit omni laude, neque aliquid à noſtra commendatione accipiat, aut lucretur, ſic tamen, pro benignitate ſua, noſtram confeſſionem,

nem, & laudem æſtimat, & magni ducit, ac ſi illa in re acciperet, de quibus à nobis commendatur. Hinc eſt quod Angeli, quorum numerus erat millia millium, in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum dicebant voce magna. *Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere Virtutem, & Diuinitatem, &c.* vbi eleganter Dionyſ. ait: Rationabile eſt, iuſtum, & opportunum, vt omnia iſta Chriſto adſcribantur, conuenire, ſeu ineſſe dicantur, eíque competere manifeſtentur. Accipit ergo iſta à nobis, quando laudamus, & confitemur ei iſta ineſſe, ſeu conuenire: ipſe quippe eſt Virtus, & Sapientia Patris, Vnigenitus Dei, & verus Deus &c. ecce quanti faciat Deus, nullius prorſus rei indigens, laudes noſtras, vt quia eum dignum confitemur perfectionibus, quas apud ſe habet; veluti denuo à nobis accipiat, vt nos reipſa dona accipiamus, quæ non habemus.

Apoc. 5. num. 12.

In quam ſententiam videndus erit Auguſtin. ad illud Pſalm. 134. *Laudate nomen Domini, laudate ſerui Dominum*: vbi ſic ait: Quid iuſtius? Quid dignius? Quid gratius? Etenim ſi non laudauerint ſerui Dominum, ſuperbi, ingrati, irreligioſi erunt. Et quid faciunt non laudando Dominum, niſi vt ſeuerum ſentiant Dominum? Neque enim ſeruus ingratus ſi Dominum ſuum laudare noluerit, ideo efficit vt ſeruus non ſit. Laudes, non laudes, ſeruus es. Sed ſi laudes, propitiabis; ſi non laudes, offendis. Hortatur nos Pſalmus, hortatur nos Propheta, hortatur nos ſpiritus Dei, hortatur nos poſtremo ipſe Dominus vt laudemus Dominum. Non enim laudibus noſtris ille creſcit, ſed nos: Deus nec melior fit ſi laudaueris, nec deterior eſt ſi vituperaueris: ſed tu laudando bonum, melior eris, vituperando deterior: bonus autem ille manet, vt eſt. Non aliquid incongruum facitis laudando ſerui Dominum. Etſi ſemper tantummodo ſerui eſſetis, deberetis laudare Dominum: quanto magis debetis laudare Dominum ſerui, vt eſſe mereamini & filij? Sic ille docet omnem prorſus vtilitatẽ in laudando Deo ad nos ſpectare, qui ideo iubemur laudare, vt laudibus Dei, potiora mereamur, & cõſequamur beneficia. Optima ſunt, quæ habet idem Auguſt. in Pſal. 66. ſuper illis verbis: *Deus miſereatur nobis, & benedicat nos.* Sic verò habet: benedicat anima noſtra Dominum, & Deus benedicat nos. Cum benedicit nos Deus, nos creſcimus, & cum nos benedicimus Dominum, creſcimus: vtrumque nobis prodeſt. Non augetur ille benedictione noſtra, nec minuitur maledictione noſtra. Qui maledicit Domino, ipſe minuitur: qui benedicit Dominum, ipſe augetur. Prior eſt in nobis benedictio Domini, & conſequens eſt, vt & nos benedicamus Dominum. Illa pluuia, iſte fructus. Ergo redditur tanquam fructus agricolæ Deo compluenti nos, & colenti, &c.

Pſal. 134. num. 1.

Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Bern. ſerm. 5. de Omnibus ſanctis ad med. vbi oſtẽdit quomodo Deus in cœlis beatis ſoluat laudes, quas ab ipſis accepit in vita; deinde & ſanctos non egere laudibus noſtris, ſed noſtra quidem intereſſe ſi ipſos laudemus, quanto vero in maiorem cedet noſtram vtilitatem ſi Deum laudemus, ſic vero habet. Ab Apoſtolo audiamus: *Tunc*, inquit, *vnicuique laus erit*. A quo? *à Deo.* Magnus laudatur, & vehementer ambienda laudatio. Felix commutatio laudis, vbi & laudare beatum eſt, & laudari. Ad quid ergo ſanctis laus noſtra, ad quid glorificatio noſtra, ad quid noſtra hæc ipſa ſolemnitas? Quò

eis

eis terrenos honores, quos iuxta veracem promiſſionē honorificat Pater cœleſtis? quo eis præconia noſtra? Pleni ſunt. Prorſus iſta eſt dilectiſſimi, bonorum noſtrorum ſancti non egent, nec quicquam eis noſtra deuotione præſtatur. Plane quod eorum memoriam veneramur, noſtra intereſt, non ipſorum, &c. Si igitur ſanctorum laus in noſtram conuertitur vtilitatem, quanto magis cedet Domini laus, qui & ſeruos commendat, vt laudationem ſoluat, & innumeris afficit beneficiis, vt laudabiles reddat, quos reperit laudatores.

Sic igitur intelligendum eſt quod Deus aliquid à nobis accipiat, dum laudatur; non quaſi magnificentior reddatur, aut victimis labiorum noſtrorum ditetur, ſed quia gratulatoriis carminibus noſtris gaudet, & lætatur, vt vberiora beneficia conferat; ſic Clemens Alexand. 3. pædag. cap. 12. legit illud Eccleſ. 35. *Oblatio iuſti impinguat altare, & odor ſuauitatis eſt in conſpectu Altiſſimi:* hoc modo. *Odor ſuauitatis Deo eſt cor, quod glorificat Deum*; reddit. Hæc ſunt coronæ, & ſacrificia, & aromata, & flores Dei, quos ſcilicet, à nobis accipit, vt nos ipſos coronet, exornet, ac triumphatores conſtituat. *Eccl. 35. num. 8.*

Pro quo aduertendum eſt id, quod Debbora in ſuo Cantico ait: *De Zabulon deſcenderunt, qui exercitum ducerent ad bellandum*: Hebraicè ad verbum habetur, ſicut ibi obſeruat Serarius. q. 11. *Trahentes in ſceptro, aut virga ſcribæ, ſeu narrantis:* Vatabl. *Trahentes in baculo ſcribæ*; quod ipſe explicat: quaſi dicat, inquit, & Principes, imo etiam ipſi ſcribæ dediti ſtudiis, ceperunt arma, & venerunt in auxilium fratrum; alij legunt: *deſcenderunt potentes in calamo ſcribæ.* Mirum profecto videtur; quod ad prælium deſcenderint, qui arte ſcribendi pollebant, cum accommodatius eſſet, ſi potentes viribus, aut armis accederent. Dubio occurrit Rupert. lib. 1. in lib. Iudicum cap. 5. poſt med. aſſerens huiuſmodi homines alio quidem armorum, ac bellandi genere inſtructos acceſſiſſe, carminibus nempe, & laudibus Dei decantandis. Subauditur inquit ad bellandum, ideſt, ad Deum collaudandum, & exorandum, &c. non enim tam ſuperantur inimici armis, quam Dei laudibus; vnde addit idem Rupert. ibi: *Duces Iſſachar fuêre cum Debbora*: in Hebr. *Principes*, ideſt, Doctores legis *fuere cum Debbora*, ad collaudandum Deum, &c. *Iudic. c. 5. num. 41.*

Videndus Ambroſ. lib. de Viduis, vbi victoriam à Debbora partam attribuit ſpiritualibus armis, de quibus ſponſus in laudem ſponſæ ait: *Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum?* Vbi Theodoret. ait: Hæc quidem verba videntur inter ſe quodammodo pugnare. Neque enim caſtris conueniunt chori, &c. miſſa tamen Theodoreti conciliatione, placet Ruperti expoſitio, cū ſic ait: Nunquid ſanguinem victimarum? Nunquid circumciſionis cauterium? Nihil omnino niſi choros caſtrorum, ideſt, laudes, ſiue cantiones prælientium, prælia laudantium, ſiue cantantium, quod ſuauiſſimum, quod vere eſt pulcherrimum. *Immola Deo ſacrificium laudis*, ait ipſe Pſalmiſta, *& redde Altiſſimo vota tua.* Laudando chori præliantur, præliando caſtra laudant, &c. Ij igitur, qui laudando Deum aduerſus hoſtiles poteſtates dimicant; choros ſtatim ducunt, gratias Deo pro comparata victoria agendo; & quia exultationes ſunt in faucibus eorum, gladij profecto adſunt ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in aduerſariis poteſtatibus: *Cant. 7. num. 1.* *Pſal. 149. num. 7.*

ſuper

ſuper quæ verba ita in rem noſtram ait Chryſoſtom. Oſtendit quod canentes, & laudantes ſic vincent. Sed notandum, quod Chaldaicè additur tanquam; & tanquam gladij ancipites in manibus eorum: vt ſit ſenſus; exultationes, & laudes Dei in faucibus ſanctorum nihil aliud ſunt, quàm gladij ancipites, quibus magnam erga inimicos ſtragem edunt, eorumque ſuperbiam iugulant. Iulium Cæſarem ſtatua quædam exhibebat lauro coronatum, dextra tenentem gladium, calamum ſiniſtra, cum hoc elogio: ex vtroque Cæſar; ſanè qui pſalmos, hymnoſque ſcriptos, & propoſitos ab Eccleſia decantat, perfectus victor, & triumphator exiſtet, & gloriæ coronam promerebitur, comparatam vtique vtraque manu, dum laudes Dei decantat. Hoc docuiſſe videtur Chriſtus Seruator, qui quo tempore pugnaturus erat pro nobis, & triumphaturus de morte, & diabolo, hymnum prius dixit, quàm in certamen exiret. Matth. 26. Græcè habetur: hymno cantato, vt glorioſior exiſteret triumphus, quem diuinæ laudes anteiſſent.

Mat. 26.

Aduerſus Moabitas, Ammonitas, & Idumæos exercitum eduxit Ioſaphat. 2. Paralip. 20. attamen vt victoriam facilius reportaret, in prima acie, quam robuſtiores, & inſtructiores occupare ſolent, non alios, quam Leuitas præire iuſſit, non vtique cum armis, ſed cum pſalmis, non inuaſuros hoſtes, ſed Dei laudes decantaturos. Quid verò accidit dum Pſalm. 135. cecinerunt: *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius.* Ecce tibi hoſtes tanquam lymphati in mutuas plagas, ac cædes omnes ad vnum corruerunt; vt palam fieret non humanis viribus, ſed diuinis laudibus tam illuſtrem victoriam eſſe tribuendam. In noſtram vtique vtilitatem cedunt diuinæ laudes à nobis decantatæ, quæ noſtros proſternunt hoſtes, noſtrum redimire ſolent caput, & tanquam triumphatores coronare, & dum noſtro muneri ſatisfacimus, & iniuncto fungimur officio, proprio itidem honori, & commodo incumbimus.

2. Paral. 20.

Pſal. 135. num. 1.

Epheſ. 2. ait Paulus: *Ipſius* (ſcilicet Dei) *ſumus factura.* Græcè habetur: *Ipſius ſumus poëma*; ſicut enim poëma ad demonſtrandas heroum laudes, & excellentias eſt inuentum, ſic homo creatus eſt ad Dei attributa, ac diuinas perfectiones decantandas. Vnde eſt illud Clement. Alexandrini in Exhortatoria ad gentes. Pulcher hymnus Dei eſt homo; hoc eſt, homo nihil aliud eſt, quàm hymnus quidam, qui diuinas laudes continet, enucleat, & reſonat, proindéque nunquam ab eis decantandis debet ceſſare.

Epheſ. 2. num. 10.

Ad hoc nos hortantur omnes creaturæ: in primis verò Angeli, iuxta illud Dei apud Iobum cap. 38. *Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ, & cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei?* Hebræi legunt: *Omnes turmæ Angelorum*; ac ſi diceret, vt ſubindicat Chryſoſtomus in catena Græca. Vbi eras quando me omnes Angeli pro beneficiis acceptis prædicabant? Neque verò his laudibus decantandis defuit ille Angelus, qui cum Iacob per noctem integram luctabatur, ob id namque cum auroram iam aſcendentem intueretur, dixit Iacobo: *Dimitte me, iam enim aſcendit aurora*; quaſi dicat, inquit Lyranus ad hunc locum; tempus eſt vt cantem Dei laudes cum aliis Angelis, & ideò non debes me amplius tenere. Has item

Iob 38. num. 4.

Gen. 32. num. 26.

laudes decantant cæteræ omnes creaturæ, vnde eſt illud Chryſoſtom. in Pſalm. 137. Nulla eſt pars creaturæ, & ſupernæ, & infernæ, quæ non emittat vocem quauis tuba clariorem prædicantem nominis tui magnificentiam, &c.

Decantat & Dei laudem ſol. Volens namque Ioſue ſolem detinere: *Locutus eſt Domino,* inquit ſacer text. *Dixitq́ coram filijs Iſraël. Sol contra Gabaon ne mouearis.* Chaldaicus paraphraſtes tranſtulit hoc modo: *Laudabat Ioſue coram Domino Iehouah,* & ait: *Sol contra Gabaon ne mouearis.* Inquires tamen hoc in loco cur Ioſue. I. quomodo laudauerit Dominum? Facilis reſponſio erit ſi dicamus vice ſolis, vel illius loco, Deum laudaſſe, quando illum in ſuo ſeruitio detinebat, & à Dei laudatione retardabat. Enimuero ſol dum ſuum curſum conficit ab ortu vſque ad occaſum, Deum iugiter laudat, & extollit, ideò namque Dauid dixit: *A ſolis ortu vſq. ad occaſum laudabile nomen Domini,* vel vt alij legunt: *A ſolis ortu vſque ad occaſum laudatur nomen Domini,* ideſt, Iugis ſolis motus ab Oriente in Occidentem perpetua laudatio Dei eſt. Cum ergo Ioſue ſoli præceperit ne procederet, ſed ad illuminandos Iſraëlitas, qui Reges illos inſequebantur perſiſteret, ſanè ſolis voci, & laudationi ſilentium impoſuit; debitum verò ſolis tributum Deo ſoluens in diuinas laudes prorupit; & ideò dum ſoli iuſſit ne moueretur contra Gabaon, Deum laudaſſe aſſeritur. Hinc eſt quod Daniel. 3. omnium creaturarum ad laudandum Deum voces euocantur, loca omnia ſcrutantur, in quibus creaturæ aut viuunt, aut gignuntur. Primum enim inuitantur cœleſtes ſpiritus, & ſtellæ, ac lumina, quæ in cœlis lucent: deinde quæ in firmamento. I. in aëre aut gignuntur, aut volant: quales ſunt volucres; quæque ex terræ halitu in igneam naturam obdurantur; aut ex vapore humido in nubes, grandinemque concreſcunt. Ex aquis euocatur genus natatile, & è terra quæ ex ea gradiuntur, & reptant: eundem penè ordinem ſecutus Dauid Pſalm. 148. Cum enim pro comperto haberent ſancti Dei homines, omnes creaturas laudem Dei tacita etiam voce proclamare, eas ad ſoluendam debitam Dei confeſſionem euocant, & inuitant. Vnde Hieron. Daniel. 3. ait: Omnis creatura, non voce, ſed opere laudat Deum, quia ex creaturis conſequenter Creator intelligitur, & in ſingulis operibus, atque effectibus Dei magnificentia demonſtratur, &c.

Ioſue 10. num. 12.

Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet Auguſt. in Pſalm. 144. ſuper his verbis: *Confiteantur tibi Domine omnia opera tua.* Iſta, inquit Auguſt. connexio creaturæ, iſta ordinatiſſima pulchritudo ab imis ad ſumma conſcendens, à ſummis ad ima deſcendens, nuſquam interrupta, ſed diſſimilibus temperata, tota laudat Deum. Quare tota laudat Deum? Quia cum eam conſideras, ac pulchram vides, tu in illa laudas Deum. Vox certè quædam eſt mutæ terræ, ſpecies terræ. Attendis eius ſpeciem, vides eius fœcunditatem, vides eius vires, quomodo concipiat ſemen, quomodo plerumque afferat quod non eſt ſeminatum: vides, & conſideratione tua tanquam interrogas eam, & ipſa inquiſitio interrogatio eſt. Cum autem inquiſieris admirans, & perſcrutatus fueris, & magnam vim, magnam pulchritudinē, præclaramque virtutem inueneris, quoniam apud ſe, & à ſe hanc virtutem habere non poſſet, continuò ibi venit in mentem, quia non potuit à ſe eſſe, non potuit eſſe niſi ab illo Creatore. Et hoc, quod in illa inueniſti, vox confeſſionis ipſius eſt, vt

Pſal. 144. num. 10.

vt laudes Creatorem. Nónne conſiderata vniuerſa pulchritudine vniuerſi mundi huius, tanquam vna voce ribi ſpecies ipſa reſpondet: non me ego feci, ſed Deus? Ergo confiteantur tibi Domine omnia opera tua,& ſancti tui benedicant te. Vt in confeſſione operum tuorum ſancti tui te benedicant, ipſi ſancti tui inſpiciant creaturam confitentem, & illorum vocem tu audi benedicentem, &c. Et Iſidorus libr. ſentent. de ſummo bono cap. 4. inter alia ait: Sicut opus, vel ars in artificem retorquet laudem: ita rerum Creator per creaturam ſuam laudatur,& quanto ſit excellentior, ex ipſa operis conditione monſtratur. Ex pulchritudine circumſcriptæ creaturæ, pulchritudinem ſuam, quæ circumſcribi nequit, facit Deus intelligi: vt ipſis veſtigiis reuertatur homo ad Deum, quibus auerſus eſt. Quibuſdam gradibus intelligentiæ per creaturam progreditur homo ad intelligendum Deum Creatorem, ideſt, ab inſenſibilibus ſurgens ad ſenſibilia: à ſenſibilibus ſurgens ad rationalia, à rationalibus ſurgens ad Creatorem. Intelligibilia per ſe collaudant Deum: irrationabilia, & inſenſibilia, non per ſe, ſed per nos, dum ea conſiderantes Deum laudamus. Sed ideò dicuntur Deum laudare,& ipſa, quia eandem laudem earum parturit cauſa.

Ex quibus rectè conſideratis elicitur, omnia Dei opera hominem commouere, & excitare ad diuinas laudes proſequendas, vt ſi fortè ipſe tantis beneficiis ingratus torpeſcat, & à laudibus Dei ceſſet, ipſo creaturarum aſpectu commoueatur, & ad diuinas laudes exardeſcat.

Nouerant proprium officium noſtri olim Chriſtiani qui Dei laudibus perpetuo incumbebant, ſicut videre eſt non ſolùm apud Iuſtinum Martyrem in Apolog. 2. ad Anton. ſed etiam apud Plinium Iuniorem, is enim ad Traianum in hæc verba ſcripſit libr. 10. Epiſtol. 97. Affirmabant autem hanc fuiſſe ſummam, vel culpæ ſuæ, vel erroris, quod eſſent ſoliti ſtato die, ante lucem conuenire, carmenque Chriſto quaſi Deo dicere, ſecum inuicem, &c. quo quidem teſtimonio vſi ſunt Euſeb. in Chronic. libr. 3. hiſtor. cap. 32. Tertull. in Apologet. cap. 2. Et Paulus Oroſius lib. 7. Hiſtor. & alij: & quidem Tertull. ipſe de Chriſtiano cantico hunc in modum ad vxorem ſcribit lib. 2. cap. 6. Quid maritus ſuus illi, vel marito quid illa cantabit? Audiat ſanè, audiat aliquid, de cœna, de taberna, de gehenna, &c. Nam à cœna adhibitum fuiſſe cantum Tertullianus ipſe indicat in Apologet. cap. 39. cum ait: Poſt aquam manualem, & lumina, vt quiſque de Scripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere, hinc probatur quomodo biberit. Et rurſus lib. 2. ad vxorem cap. 9. in fine ait: Non multa benedictio, ſonant inter duos Pſalmi,& Hymni, & mutuo prouocant, quis melius Deo ſuo canet. Similia habet in exhortat. ad Caſtitatem cap. 10. Nihil itaque magis in animo erat veteribus Chriſtianis, quàm Deum ſemper,& vbique laudare.

Neque verò hoc tantùm apud Chriſtianos viguit, quinimò apud veteres Iſraëlitas ita percrebuerat, vt cætera mitterent, hoc vnum præ aliis curarent. Sicut aduertit Oleaſt. ad illud Exod. 15. *Tulit Maria tympanum in manu ſua, egreſſæq́; ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympanis.* Vbi Oleaſt. ait: Ab omnibus vult laudari, & omnibus inſtrumentis. A viris, à fœminis, in tympano, & choro, in chordis, & organo. Sed rogabis vndenam hæc inſtrumenta pſallendi aſſumpſerint? Reſpondeo *Exod. 15. num. 20.*

iuxta mentem eiuſdem Authoris Iudæos ab Ægypto exeuntes reliquiſſe arma, tuliſſe tympana; quaſi non tam curauerint de propria defenſione, quàm de Dei confeſſione, & laude; & magis ſoliciti fuerint de canendis Dei encomiis, quàm de auertendis à ſe hoſtibus.

Hinc etiam eſt quod Dauid Pſal. 118. dixerit: *Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ:* vbi Hieronym. ex Hebr. vertit: carmina mihi erant iuſtificationes tuæ; quaſi dicat: iuſtitias tuas Domine canebam, ſicut carmina decantari ſolent, vt nunquam, nuſquamque mihi ex ore decidant.

Pſal. 118. num. 54.

Poſtquam Chriſtus Dominus ſurdum, & mutum ſanauit, præcepit eis, qui eum adduxerant, ne cui dicerent patratum miraculum: quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, dicentes: *Bene omnia fecit: & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.* Aduertit autem hoc in loco Auguſtin. id ea ratione à Chriſto Seruatore fuiſſe factum, vt in his, quibus diuinas laudes interdixit, diſcerent homines diuina beneficia non tacere, ſed commendare, quando hoc omnibus inculcatum eſt præceptum, & iniuncta obligatio; ſic enim habet tom. 4. lib. de conſenſu Euangeliſt. cap. 4. in fine. Si ſciebat eos, ſicut ille, qui notas habebat, & præſentes, & futuras hominum voluntates, tanto magis prædicaturos, quanto magis ne prædicarent eis præcipiebat: vt quid hoc præcipiebat, niſi quia pigris volebat oſtendere, quanto ſtudioſius, quantoque feruentius eum prædicare debeant, quibus iubet vt prædicent, quando illi, qui prohibebantur, tacere non poterant? Sic ille. Qua igitur ratione diuinas laudes tacebimus, qui eas iugiter prædicare tenemur, quando illi, qui iuſſi ſunt tacere, inde potius amplius confitendi occaſionem videntur ſumpſiſſe. Quod ſi illi alienum beneficium ſic extollebant, & ob ſalutem ab alio diuinitus comparatam ſic Chriſtum Seruatorem commendabant; quid nos facere tenemur, qui perpetuis ditamur beneficiis, & afficimur diuitiis? Ea profecto recognoſcere debemus, & Diuinum Largitorem cõfiteri, vt ad locum vnde flumina bonorum exeunt, per confeſſionem, & laudem reuertantur: quod qua ratione faciendum, eleganter docuit Bernard. ſerm. cap. 13. in Cant. ad finem, in hæc verba: Omnis de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis referatur ad ipſum laus; idque non ficte, quemadmodum ab hypocritis: nec ſola conſuetudine, ſicut à ſæcularibus: ſed nec quadam neceſſitate, vt iumenta ferendis oneribus applicantur: ſed ſicut decet ſanctos, ſinceritate fida, deuotione ſolicita, hilaritate grata, ſed non diſſoluta. Immolantes itaque hoſtiam laudis, & reddentes vota noſtra de die in diem, curemus omni vigilantia iungere ſenſum vſui, affectum ſenſui, exultationem affectui, grauitatem exultationi, humilitatem grauitati, libertatem humilitati, quò interdum liberis purgatæ mentis paſſibus procedamus, & excedamus per inuſitatas quaſdam affectiones ſpirituales lætitias in iubilæis amœnitatibus, in lumine Dei, in ſuauitate, in Spiritu ſancto, probantes nos comprehenſos in his, quos Propheta intuebatur, cum diceret: *Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exultabuntur.* Pſal. 88. num. 16.

Marc. 7. num. 36.

Illud item nos maximè debet vrgere ad proſequendas iugiter diuinas laudes, ſi aduertamus Deum ira excedere omnem laudem, vt nunquam, prout decet, ac meretur ipſum laudare poſſimus. Nam ſi neque

Dei

Dei opera poſſumus, ſicuti conuenit, commendare, quãto magis ipſum Conditorem rerum omnium. Notauit hoc Chryſoſtom. homil. 5. in Geneſ. ad med. exponens cur Deus terram laudauerit dicens: *Vidit Deus quod eſſet bona.* Nam, inquit ille, quia humana natura imbecillis eſt, & opera Dei laudare non ſufficit, diuina Scriptura acceptam ab ipſo opifice laudem nos docet. Igitur quando diſcis, quod & ipſi Conditori creaturæ probantur, & bonæ apparent: habiturus quidem es, quod maiorem in modum admireris, nihil tamen ad laudem, & encomium amplius afferre poteris. Talem enim ſortitus es Dominum, qui talia facit, quæ à nobis neque laudari ſatis poſſunt. Quomodo enim vnquam opus Dei pro dignitate laudare poſſet humana natura? Sic Chryſoſt. Si ergo neque laudare Dei opera poſſumus, prout illa merentur, quanto magis ipſum Creatorem? Ipſe qui omnem laudem ſuperat nos euehat diuina gratia adiutrice, vt ipſius laudibus incumbamus perenniter, donec cum ſanctis in cœlo mereamur nunquam à diuina laudatione ceſſare, ſed in ſæcula intereſſe.

Geneſ. 1. num. 10.

Illud vltimo hoc in loco annotandum eſt, ſcilicet, ita ad omnes Chriſti fideles Dei laudationem ſpectare, vt olim pro diuinis laudibus decantandis omnes pariter ad Eccleſiam conuenerint, vnde Albertus in 4. diſt. 24. artic. 20. concludit hoc eſſe officium communitatis, & totius corporis Eccleſiæ in deuotione Deo ſeruientis, & non officium miniſtrorũ, vt miniſtri ſunt, ac ſubinde totum conuentum fidelium, poſſe eſſe chorum, & reſpondere præcinentibus in laudem Dei, quod etiam confirmatur ex Baſilio Epiſtol. 63. poſt med. vbi aſſerit hoc fuiſſe vſitatum apud veteres fideles orientales, dicens in hũc modum: De nocte populus conſurgẽs antelucano tempore domum precationis petit; inque labore, & tribulatione, ac lacrymis indeſinentibus, facta ad Deum confeſſione, tandem ab oratione ſurgentes, ad pſalmodiam inſtituuntur. Et nunc quidem in duas partes diuiſi, alternis ſuccinentes pſallunt: atque ex eo ſimul eloquiorum Dei exercitationem, ac meditationem corroborant: & cordibus ſuis attentionem, & reiectis vanis cogitationibus mentis ſoliditatem ſuppeditant; deinde vni ex ipſis hoc muneris dato, vt quod canendum eſt, prior ordiatur, reliqui ſuccinunt, atque ita pſalmodiæ varietate, precibúſque ſubinde interſertis noctem ſuperãt. Illuceſcente iam die, pariter omnes velut ore vno, ac corde vno, confeſſionis pſalmum Domino offerunt, ac ſuis quiſque verbis reſipiſcentiam profitentur. Horum gratia ſi nos fugitis, fugieris ſimul & Ægyptios, fugietis Lybiam vtramque, Thebæos, Palæſtinos, Arabes, Phænices, Syros, & qui ad Euphratem habitant: & vt ſemel dicam omnes, apud quos vigiliæ, ac preces, communéſque pſalmodiæ in pretio ſunt, &c.

Videndus in hanc ſententiam Baron. tom. 1. annal. anno 60. num. 28. vbi dicit olim populum promiſcue cum clericis in Eccleſia cantaſſe, & Sacerdoti oranti conſueuiſſe reſpondere Amen, iuxta illud Hieronym. in præfatione lib. 2. ad Galat. ad ſimilitudinem cœleſtis tonitrui, amen reboat.

Hinc etiam eſt quod Iſid. lib. 2. de diuin. offic. cap. 12. mentionem faciens de iis; qui pſalmos in Eccleſia cantabant eóſque Eccleſia alere ſolebat, & inſtruere ad cantandi miniſterium, in fine ſubiungit, poſſe preſbyterum ſine conſcientia Epiſcopi quinque ad officium cantandi ſibi

deligere; quod clarius habet Concil. Carth.4. cap.10.cap. Pſalmiſta. diſt. 23.in hæc verba. Pſalmiſta, ideſt, cantor, poteſt abſque ſcientia Epiſcopi, ſola iuſſione presbyteri, officiũ cantandi ſuſcipere, dicente ſibi presbytero, vide vt quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes, &c. Hinc eſt quod omnes Theologi cõcludunt Pſalmiſtam per ſe non eſſe clericum, neque conſtituere proprium ordinem clericorum, vt patet ex Alberto loco citato, & D.Thom. ibi quæſt.2.art.1. & latius Bonauent. art.2.quæſt.2. & Tur.in cap.Pſalm.diſt.23.art.1.& licet Guillielmus Durant.in Rationali lib.2. cap. 3. Pſalmiſtam dicat eſſe illum, qui ordinatus eſt prima tonſura, tamen ibi declarat nomen eſſe æquiuocum, & interdum accipi in illa ſignificatione, fatetúrque Pſalmiſtam, vt idem eſt quod cantor, nomen eſſe officij, non ordinis. Tandem in capitulo primo de celebratione miſſarum monentur rurales presbyteri, vt ſuis horis faciant horas canonicas publice expleri per ſe, vel per ſcholares; at huiuſmodi ſcholares, non videntur eſſe clerici, ſed filij fidelium, iuxta cap. Vt quiſque de vita, & honeſt.cler.

Albertus igitur in citato loco rationem reddit cur cantare, & pſallere, diuináſque laudes promere in Eccleſia non ſit officium per ſe alicui ordini deputatum, quia hoc officium de ſe commune eſt omnibus Chriſtianis, nam cum laus Dei ad omnes pertineat, quos diuina beneficia conſtringunt, obligatio cõfitendi Deum, omnes profecto complectitur; quia verò neque omnes debitæ gratitudinis reminiſcuntur, neque vt par eſſet nouerunt Deum confiteri, & laudare; ne in Eccleſia deficeret Dei laus, & confeſſio, inſtitutus eſt ordo canendi, & recitandi diuinas laudes nomine totius Eccleſiæ, per Eccleſiaſticas perſonas ad hoc munus deputatas: ſi verò ſæculares perſonæ ſint, aut ſunt clerici, ſaltem in minoribus ordinati, aut ſunt familiares Eccleſiæ, peculiari aliquo modo ad diuinum obſequium deſtinati, ſi vero ſint religioſi, eo ipſo inter Eccleſiaſticas perſonas cõputantur, etiamſi fœminæ ſint. Loquimur autem de his qui aliquo modo ſtabili, & quaſi ex officio ad hoc miniſterium ſunt deputati. Nam abſolutè non eſt ſęculari perſonę prohibitum in choro diuinas laudes proſequi cum clericis, ex illorum permiſſu, & quaſi iuuando illos, nulla enim prohibitio poſitiua Eccleſiæ circa hoc inuenitur, nec ſcripta, nec conſuetudine introducta, nec per ſe eſt malum, vt patet ex diſcurſu Alberti.

Eſt itaque chorus in Eccleſiis clericorum ſæcularium inſtitutus, tanquam miniſtrorum publicorum, pro commoditate, & vſu totius populi ad diuinas laudes decantandas, & de hoc intelligo id, quod D. Thom. opuſc.19.cap.5. dixit: orationibus, ac Pſalmis vacare in Eccleſia diuinum officium celebrando, eſt quoddam opus publicum ad Eccleſiæ ædificationem ordinatum, vt ſcilicet habeat populus diuina officia publica, quibus intereſſe poſſit, & Deum precari, vel laudare per communes miniſtros Eccleſiæ, ſuo modo cooperando, ſeu aſſentiendo. Cum enim viderit ſancta mater Eccleſia pleroſque deficere à debita Dei laudatione, voluit ſaltem per deputatos miniſtros, qui diu noctúque huic muneri incumberent, tam intimæ obligationi ſatisfieri.

Vnde iam conſtat quanta ratione teneantur ſæculares viri Eccleſiaſticos colere, & quo iure eis teneantur deuincti, per quos cõmunis omnium obligatio, & debitũ ſolui-

tur,

tur, & quanta in veneratione debeant eſſe apud ſæculares ij, qui,quo tempore illi ſomno, & voluptatibus dediti omnino ſopiuntur, hi è lectulis ſurgentes pro diuinis laudibus cantandis, ſurgunt, & euigilant; & quando illi peſſimis occupationibus occupantur, hi optima occupatione, imo communi, & pro omnibus aſſumpta detinentur, ſic enim intelligo id quod apud Sanctos Patres reperio, dicentes, hanc eſſe bonam occupationem laudandi ſcilicet Deum, vt videre eſt apud Gerſon.lib.de Orat.& eius valore in fin. alias part.3. alphab.78.lit.G. vbi ait: Sunt rariſſimi valde inter homines, tam religioſos, quam ſæculares;præcipue in adoleſcentia, & iuuentute idonei ad contemplationis adeptionem. Propterea Sancti Patres videntes imperfectum noſtrum, & attendentes quam difficile eſt otio bono vti,voluerunt occupationem bonam dare hominibus ſuis, fecerúntque hoc in orationibus,& Canticis multis. Vbi occupationem bonam intelligo quæ pro omnibus aſſumitur, & qua pro debito omnium, & multorum, qui male occupantur, veluti ſatisfit:quæ ſane doctrina maximam vim haberet ſtando in ſententia Nauarr. de Orat. cap.7.§.4. Palud. in 4. diſt.9.q.5. D.Anton. cap.4.§.1. Qui dicunt Religioſos ad hoc inſtitui, & approbari ab Eccleſia, vt ſint miniſtri eius ad orandum ſuo nomine pro ipſa, & laudandum Deum, & propter hanc cauſam à Chriſtiano populo ſuſtentari.

Cæterum hæc obligationis origo apud Religioſos incerta quidem videtur, ſicut oſtendit Suar. tom.2. de Relig.lib.4.cap.17.nu.4. Nam Religioſi non aluntur à populo, propter hanc, vel illam determinatam actionem, ſed ſimpliciter, vt in tali ſtatu perfectionis viuant, inde autem non obligantur rigoroſè,& ex præcepto, ad iſtã actionem in particulari. Item non aluntur quaſi ex pacto iuſtitiæ, & per modum ſtipendij, ſed vel per modum eleemoſynæ, vel abſolutæ donationis,niſi forte quando in ipſa donatione, vel fundatione peculiaris conditio,vel actio in pactum deducitur: iam verò nunquam talis conditio in pactum deducitur. Præterea Eccleſia approbans inſtituta Religionis, per hoc non imponit ei ſpecialem obligationem ad hoc miniſterium potius, quam ad alias actiones religioſas, ſed tantum approbat, & acceptat voluntariam obligationem,quam Religioſi in ſua profeſſione aſſumunt.

Hoc autem ea mente hic expoſuimus, vt clarius conſtet quanti apud fideles debeant æſtimari religioſi viri, qui liberè ſoluunt commune debitum, & diu noctúque incumbunt ad diuinas laudes decantandas, nomine etiam omnium, qui tum temporis nihil minus curant, aut cogitant, quàm de confeſſione Dei, cum neque peccatorum ſuorum confeſſionem meminerint, imo nouas offenſiones addiderint, cum tamen, vt ex tam multis dictis conſtat, totam vitam deberent tranſigere in diuinis laudibus,& confeſſionibus. Soluunt itaque Religioſi viri commune debitum, dum gratias Deo agunt, & diuinas laudes decantant, nam cum beneficia ligent, & concatenent recipientes,& diuini muneris largitate mortales viuant,& permaneant,profecto ingratis peccatoribus quãdam libertatem conciliant, qui pro eis gratias Deo referunt. Vnde Seneca 4. de beneficiis c.21. ait: Volo referre gratiam,poſt hoc aliquid ſupereſt mihi,nõ vt gratus,ſed vt ſolutus ſim: vbi Lipſius ait: Arguta hęc diſtinctio: animo grati ſumus, re ſoluimus. Sic ille. Cur igitur non vel hac ratione

obligati

obligati erunt ſæculum incolentes iis, qui grates reddendo Deo, ipſúmque iugiter confitentes, tot modis ac titulis ligatos aliquo modo ſoluunt? Illi namque etſi aliquando ore tenus gratias videantur Deo reddere, ingrati tamen permanent, ipſiſque apte congruit quod idem ibi addit. Sæpe qui gratiam retulit, ingratus eſt: & qui non retulit gratus, nam vt omnium aliarum virtutum, ita huius, ad animum tota æſtimatio redit.

Denique laudationi Dei tribuendum eſt quod plurima mala non eueniant, & quod ab infeſtatione inimicorum liberemur; *Laus enim Dei*, inquit ſacer Textus, *frenum eſt ne intereamus*: ac veluti præcipites innumera incurramus mala; nam *laudantes inuocamus Dominum, & ab inimicis ſaluamur.* Optimo itaque iure adſtringuntur ſæculares Religioſis, & Eccleſiaſticis viris, quandoquidem gratias agendo Deo, & plura conſequuntur à Deo bona communia, & plura auertunt mala, detinéntque ſupplicia; & propriam reſtantur perfectionem, dum pro aliis grates Deo referunt, quod quidem maximum teſtimonium eſt perfectæ animæ, ſicut optime proſequitur Chryſoſtom. homil. 2. in Epiſtol. ad Rom. cum ponderat Apoſtolum Paulum pro fidelibus gratias Deo agere.

Iſai. 48. *num.* 9.

Pſal. 17. *num.* 4.

* * *

TEX

TEXTVS X.

Viuens, viuens confitebitur tibi, ſicut & ego hodie; pater filijs notam faciet veritatem tuam.

REPETIT hoc in loco idem ferè, quod ſuperiori carmine inculcauit, quod ſcilicet, mortui non poſſunt Deum laudare; ſed viuentes, ſicut ille facit, & ad hoc ſibi diuinitus ſalutem conceſſam gratulatur; quinimo, & quando præter ſalutem à Domino aſſecutam optabat prolem futuram, qua hucuſque carebat, pollicetur ſe patrem tandem à Domino conſtitutum, deinceps filiis ſuis enarraturum quanta infallibilitate Deus promiſſis ſteterit, & veritatem adimpleuerit de venturo Meſſia ex progenie Dauidis proaui ſui.

Hebr. ad verbum habetur, *Viuus, viuus, inquam, canet te, quemadmodum ego hodie: pater filijs notam faciet fidem tuam.* L X X. Sixtiani habent: *viuentes benedicent tibi, ſicut & ego. Ab hodie enim filios faciam, qui annuntiabunt iuſtitiam tuam*: ſenſus igitur eſt; viuens, ideſt, viſam beneficio tuo habens te confitebitur, gratiáſque aget pro comparata ſalute: licet enim in Scriptura multipliciter ſumatur confeſſio (eſt ſiquidem confiteri, aliquid fateri, & affirmare) deturque confeſſio laudis, & confeſſio peccatorum, & confeſſio fidei, præſens tamen confeſſio ſumitur pro confeſſione laudis, teſte Hieronymo, hoc in loco, cum ait, confeſſio hic pro laudatione ſumitur: vt cum Pſalm.
Pſal.29. num.5. 29. dicitur: *Confitemini memoriæ ſanctitatis eius*, hoc eſt, laudate Deum, qui facit nos ſui meminiſſe; qua de re videndus eſt Baſilius ad dictum Pſalm.29.& in Pſalm.32.Hieronym. hoc in loco Arnobius in Pſalm.70. Qua ratione non confitetur Deo puluis, quia non laudat Deum peccator, & confiteri Domino in cythara, eſt laudare ipſum caſtigando corpus, & confiteri illi in vaſis Pſalmi, eſt veritatem corde, & ore dicere, & confitetur in toto corde qui integro affectu Deum laudat; & Dauid: *Confitebor tibi Domine in gentibus, & nomini tuo cantabo.* 2.Reg.22. num.50. Hoc eodem ſenſu Chriſtus Seruator, apud Matth. 11. ſecundùm naturam humanam, qua minor eſt Patre, dixit: *Confiteor tibi Pater Domine cœli, & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis*; Matt 11. num.25. vbi tam Græca vox, quàm Hebraica, Iadah, in Euangelio Nazaræorum, ſignificat laudare, ſicut patet Geneſ.49. *Iuda te laudabunt fratres tui.* Gen.49. num.8. Eſt itaque hoc in loco confeſſio, de qua Ezechias agit, idem, ac laudatio. Cyrill. igitur, qui de confeſſione, quæ meritum haberet adiunctum ſuperiora interpretatus eſt; conſequenter, de eadem confeſſione hunc verſum intelligit. Et Dionyſius duplicem confeſſionem hoc in loco inuoluit, laudis, ſcilicet, & peccatorum, ac in eodem ferè ſenſu, vt Cyrill. exponit duplicatam vocem, *Viuens, viuens*, ideſt, vitam naturæ, & vitam gratiæ habens, ipſe confitebitur tibi, & duplici confeſ-

ſione vtetur te laudando, & ſe culpando; quæ ſanè confeſſio non poteſt non grauiſſima eſſe Deo.

Non tamen tam ſtrictè intelligenda eſſe arbitror hæc verba, ſed omnes in vniuerſum viuentes amplecti cenſeo, puto enim alludere hoc in
Pſal. 113. loco ad Pſalm. 113. *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes, qui deſcendunt in infernum: ſed nos, qui viuimus, benedicimus Domino.* Vbi literalis ſenſus eſt, eos, qui fuerint extra viuentium in hoc mundo ſtatum, & in alia fuerint vita, non iam amplius Deum laudaturos publicè, ſolemniter, edita voce, pulſatis muſicis inſtrumentis, nec ob noua beneficia, quæ quotidie à Deo recipiunt, dum liberantur à miſeriis, in quibus ſunt, gratias reddituros: vnde id, quod LXX. reddunt, *neque omnes, qui deſcendunt in infernum.* Hebr. habet: *Damah.* Et Hieron. vertit, *in ſilentium*: quod mortui ſileant, inquit Agellius, & voce, quæ corporis organis formatur, ſint deſtituti; ſenſus proinde videtur eſſe: viuens laudabit te, ſicut & ego hodie facio, & me facturum publicè hoc voto, veluti in tabula ſuſpenſo, polliceor. Neque id facient tantummodo ij, qui hac luce, & ſpiritu hoc tempore fruuntur, ſed etiam eorum poſteri, quibus parentes quotidie eius beneficij magnitudinem prædicabunt, & quid gratiarum agere debeant, edicent. Et licet hoc generaliter dicat, ex eo tamen quia ſine liberis erat, occaſionem dicendi ſumpſit, vnde clam pollicetur, ſe cum pater factus fuerit, ac liberos procrearit, illis fidem, & Religionem eius annuntiaturum; vnde conſtat Ezechiam non tam de morte doluiſſe, quam quod ſine liberis decederet, quorum procreatione, & inſtitutione Religionem Dei poſteris traderet, ac propagaret. Et in hoc ſenſu appoſitè ſatis vertunt L X X. in perſona Ezechiæ: *Poſthac namque liberos procreabo, qui annuntiabunt iuſtitiam tuam.* Vel etiam poteſt eſſe ſenſus (ſicut bene aduertit Vatablus) quod pater quandiu viuit, poteſt inſtituere liberos ſuos, & docere illos veritatem promiſſionū diuinarum, quod mortuus præſtare vltra non poteſt, & ſic melius cohæret ſecunda pars huius verſiculi cum prima, ſi vtrumque referatur ad viuentes, cuius non ſunt capaces vita functi.

Leo Caſtro explicat id, quod L X X. habent: *Viuentes benedicent tibi, quemadmodum & ego,* ideſt, viuentes recipient Chriſtum tuū, & tibi gratias agent in ſe, vel in ſua ſobole, ſicut & ego hodie recepto hoc beneficio poſteritatis: nam in mea poſteritate expectabo te, & recipiam, & legem Euangelicam, quam parentes filiis per manus tradent. Pater filiis notam faciet veritatem tuam, notum faciet tuum Chriſtum, & ſic inter viuos propagabitur Euangelium toto terrarum orbe. Mirum tamen hac in re, & iure notandum cenſeo, quod cum liberos per Prophetam Deus minimè pollicitus fuerit Ezechiæ, ipſe tamen quaſi certus de futura prole dicit: *Ab hodie liberos faciam, qui annuntiabunt iuſtitiam tuam.* Occurrit huic difficultati Hieronym. dicens: Græcam vocem ſignificare paruulos, vel pueros, ſiue infantulos, & poſteros, vt ſit ſenſus, quod omnis ventura poſteritas ex eo, quod ipſe miſericordiam conſecutus eſt, laudatura ſit Dei incredibilem Clementiam, qua tam cito vidit vel primam lacrymam plorantis Ezechiæ, & exaudiuit deprecantis vocem. Sic Hieronym. diſpungit, & explicat L X X. verſionem, concinitque cum eorum expoſitione, quorum meminit Cyrill. qui dicunt polliceri regem ſe chorum concinnaturum, & pſalmorum cantores in templo conſtituturum.

futurum, quod etiam facit 2. Paralipp. 29. Leuitis, atque cantoribus per ordines ſuos, ac vices diſtributis; & huiuſmodi miniſtri bene appellari poſſunt pueri, quos ille creaturus erat ad annuntiandas diuinas laudes.

1. Paral. 29.

Salua tamen reuerentia Maximi Doctoris dixerim, eo ſenſu, poſſe ſaluari Ezechiæ dictum apud LXX. Interpretes, ſi dicamus ipſum ſecum expendiſſe Diuinæ Benignitatis affluentiam, quæ plus tribuere ſolet, quam petatur, poſtulantiumque voces beneficentia conſueuit ſuperare, cuius denique perfecta ſunt opera; indeque rectè intuliſſe, nullatenus futurum ſibi mutilum ſalutis beneficium, tale quippe cenſeretur, ſi conceſſa ſalute, prolem minimè largiretur, cum tamen ille magis doluerit de filiorum carentia, quàm de vitæ ablatione, & præſciſſione; certus proinde de cumulatiori beneficio, & de affluentia Diuinæ Liberalitatis, futuram ſibi ſimul cum vita exoptatam prolem, minimè hæſitauit, & ideò certo-certius id arbitratus dixit, *ab hodie filios faciam.* Illud tamen oſtendit ſiniſtrum euentum regis, dum ait de filiis, quos ſibi pollicetur qui annuntient iuſtitiam tuam: nam longè res diuerſum ſortita eſt exitum, cum ex Ezechia ſceleſtus, & impius filius Manaſſes editus eſt; ſemper tamen verum habuit, quod ipſe Ezechias pius fuit, & Dei iuſtitiæ ſedulus annuntiator.

ANNOTATIO I.

De Educatione filiorum à parentibus.

QVaſi peculiare debitum parentum aſſignat Ezechias hoc in loco filiorum educationem, & inſtitutionem circa res diuinas, ſupra humanas, ſcilicet, vt prius inſtruant liberos in iis, quæ ad mores pertinent, deinde in iis, quæ ad Dei cultum, & fidem ſpectant; eſt ſiquidem natura abſque diſciplina, cæca, ſicut ait Plutarch. libr. de Educandis liberis; ſicut etiam diſciplina, ſi natura deſtituatur, defecta; & quemadmodum ad agriculturam primum requiritur bonum ſolum, deinde peritus colonus, denique ſemina frugi; ita planè natura ſolo, agricolæ magiſter, ſemini præcepta reſpondent. Hæc ego omnia contendere auſim in animas omnium ore decantatorum hominum, Pythagoræ, Socratis, Platonis, & ſanè beatus, diiſque acceptus eſt, cui Deus omnia iſta tribuit. Ita Plutarch. Ille igitur, qui ſolum præparauit in generatione, debet item colere in educatione, & doctrinæ ſemina iacere per inſtitutionem; plus ſiquidem eſt inſtituere, quàm generaſſe. Vnde Baſilius Imperator libr. 66. Exhortationum ad Leonem filium cap. 6. quæ habentur tom. 5. Bibliot. Patrum, ait: Propterea ſe tot capita exhortationum ad filium edocendum dictaſſe, vt quem naturalis lex ipſi deuinxerat, rationalis amplius deuinciret, & filius plus ſibi, quàm alteri deberet; nam ſi illum tantùm ipſe genuiſſet, alius verò edocuiſſet, & informaſſet, plus certè alteri, quàm parenti deberet: ſi enim, inquit ille, quos natura tibi dedit parentes, debes reuereri, multo magis eos, qui te in ſpiritu Dei per bonas diſciplinas genuerunt, &c. Quod adhuc teſtimonio Ariſtotelis apud Laërtium lib. 5. confirmatur, cum ait: Parentes, qui filios erudiunt ſuos, multo honorabiliores ſunt his, qui ſolum generant. Iſti enim viuendi: illi bene; bea-

teque viuendi auctores ſunt: Hinc eſt quod Paul.Epheſ.6.ait: *Et vos patres educate filios veſtros in diſciplina, & correptione Domini.* Vbi vox Græca, pro eo,quod nos habemus, *in diſciplina*, teſte Hieronym.& Chryſoſt. tam inſtructionem, & doctrinam, quàm caſtigationem ſignificat: legant,inquit Hieronym. ibidem, qui filios ſuos ſecularibus literis erudiunt, & faciunt illos comœdias legere, & mimorum turpia ſcripta cantare, de Eccleſiaſticis forſitan ſumptibus eruditos, & quod in corbonam pro peccato virgo, vel vidua, vel totam ſubſtantiam effundens quilibet pauper obtulerat, hoc in calendariam ſtrenam, & ſaturnalitiam ſportulam, & mineruale munus Grammaticus, & Orator, aut in ſumptus domeſticos templi ſtipes, aut in ſordida ſcorta conuertit. Sic ille. Qui aliter ſanè exclamaſſet, ſi iſtius temporis educationem conſpexiſſet, in teſſeris, in luſoriis cartis, in compotationibus, ac improbis voluptatibus conſpexiſſet. Vbi non omittendus Plutarch.libr.citato, cum ait: Ante omnia opus eſt, vt patres non ſolùm nihil peccando, verum etiam honeſta ſingula peragendo, manifeſtum ſeſe filiis exemplar exhibeant, vt ita eorum vitam quaſi quoddam ſpeculum intuentes, ab operum ſimul, & ſermonum turpitudine ſe penitus auertant: nam ſi quis delinquentes acriter obiurget filios, cum is in eoſdem illabatur errores; hic nempe ignorare videtur ſub illorum nomine ſua ſe incuſare crimina.

Bonum patrem. Deus agnouit Abraham, quando Geneſ. 18. ait:
Gen. 18. num. 19. *Scio, quod præcepturus ſit Abraham filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, vt cuſtodiant viam Domini. & faciant iudicium & iuſtitiam*; vbi Chryſoſtom. homil.42. ait: Cogita quanta eſt Patriarchæ virtus, quando Deus dicit; Scio enim,quod conſtituet filiis ſuis poſt ſe, vt cuſtodiant vias Domini. Magna hæc eſt virtutis augmentatio; non enim tantùm mercedem accipit, quia ipſe benè agit, ſed & quia præcepit natis ſuis, largas retributiones accipit, idque merito. Is enim, qui principium præbet, ac initia, etiam eorum, quæ poſtea fiunt, auctor eſt. Optimus item pater extitit Tobias, de quo dicitur: *Cum factus eſſet vir, accepit vxorem Annam de tribu ſua, genuitq; ex ea filium nomen ſuum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abſtinere ab omni peccato.* Optimus pater Dauid, qui Pſalm.33. ait: *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos*, quæ verba bene explicat Serar. Tob.1.§ quarta capitis particula, in hunc modum; negligant alij filiorum ſuorum doctrinam: ego, inquit, non item; venite filij, audite me. Doceant eos alij, & diligenter, ſed artes mundo huic placendi;opes, & honores coaceruandi; imò etiam illas ipſas, quæ liberales vocantur, vel per ſe ipſos, vel per alios doceant. Ego, quod hiſce omnibus præſtantius, vtilius, magiſque neceſſarium eſt, timorem Domini docebo vos. Optimi ſanè parentes Suſannæ, de quibus dicitur Daniel 3. *Parentes illius cum eſſent iuſti, erudierunt filiam ſuam ſecundùm legem Moyſi*; vbi Hieronym. ait,hoc vtendum eſt teſtimonio ad exhortationem parentum, vt doceant iuxta legem Dei, ſermonemque diuinum, non ſolùm filios, ſed & filias ſuas.

Tob. 1. num. 9.

Pſal. 33. num. 12.

Dan. 3. num. 3.

Hinc eſt, quod multoties in Scriptura iubentur patres ſuos filios inſtruere in iis, quæ ad Deum timendum, & colendum pertinent,vt Exod.10. *Et narres in auribus filij tui,* Exod. 10. num. 2.

&

& nepotum tuorum, quoties contriuerim Ægyptios, & ſigna mea fecerim in eis. Vbi Oleaſt. ait : Audis hic qualiter parentes teneantur docere filios ſuos ea, quæ ad gloriam Dei pertinent, & ad fidem: nam ex huius cognitione homines in fide firmantur, & Deum beneficum diligunt. Simi-

Exod.31. num.8. liter Exod. 13. *Narrabiſq; filio tuo in die illo, dicens; hoc eſt, quod fecit mihi Dominus quando egreſſus ſum de Ægypto.* Vbi Lyran.ait: Ex quo patet, quod patres tenentur filios ſuos erudire per ſe, vel per alium de his, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Hinc fit, vt ex officio inſtruendi liberos, patris nomen tranſierit ad magiſtros,& doctores; nam Hebræi doctores, & magiſtros Aboth, ideſt,

Geneſ. 4. num.21. patres dicunt. Vnde Geneſ.4. *Ipſe fuit pater canentium cythara*, ideſt doctor primus.

Ioſephum Pharao fecit aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram

Geneſ.41. num.43. eo genuflecterent Geneſ. 41. Dictio Hebræa adgeniculationi reſpondens, *Abrech*, à Delrio reputatur Ægyptia, quia refert aliquid ab Ægyptiis Ioſepho acclamatum. Idem ait, viſum fuiſſe Aquilæ, & retuliſſe Eliam in Thisbi: at Hieronym. in tradit. Hebr. in Geneſ. ait: mihi videtur non tantum præco, ſiue adgeniculatio, quam in ſalutando, vel adorando Ioſeph accipi poſſe intelligenda, quam quod Hebræi tradunt dicentes, patrem tenerum, ex hoc ſermone transferri. *Ab* quippe pater dicitur, *Rech*, delicatus, ſiue tenerrimus, ſignificante ſcriptura, quod iuxta prudentiam pater omnium fuit Ioſeph, ſed iuxta ætatem tenerrimus adoleſcens, & ſane accinit Paraphraſtes Chaldæus transferens, clama-

Geneſ.45. num.8. bant autem eum : pater regis; imo ipſe Ioſeph Geneſ. 45. ait : *Qui fecit me quaſi patrem Pharaonis*; quo ſenſu igitur factus fuerit pater Ioſeph, videtur bene deduci ex Pſal. 104. Vbi dicitur; *Conſtituit eum* *Pſal.104. num.21.* *Dominum domus ſuæ, vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret* : ex quo loco, teſte Lorino, inferunt aliqui Ægyptios, ſi ſapientiam perceperunt ex Hebræis, eam non ab Abraham, qui parum apud eos hæſit, remiſſus breui à rege, ſed à Ioſeph, qui per annos octoginta præfuit in Ægypto ſecundus à Rege, & magiſter conſtitutus. Additque idem Lorinus, ſenſum literalem eſſe, vt nempe id imprimis vellet Pharao, quod quem præſtantiſſimum in omni ſcientiarum genere arbitrabatur, aliis eas communicaret, principibus præcipue, ac ſenatoribus. Optime hac in re Auguſtin. Vnde fieri poſſit, vt vir tantus vnius veri Dei cultor in Ægypto alendis tantummodo corporibus, & rebus tantum corporalibus gubernandis eſſet intentus : & quo eos meliores redderet, curam non gereret animorum? Eſt itaque conſtitutus magiſter Ioſeph non ſolum Pharaonis, ſed principum, imo & ſeniorum; & ideo pater Pharaonis dicitur; vel, pater omnium, quatenus ad patres pertinet doctrina, & morum inſtructio. Neque omittendum, quod hoc loco appellatur pater tener, quod Hieronym. & plerique alij apud Varablum ad teneram ætatem referunt, at magis ad doctrinam, & magiſterij officium ſine dubio ſpectat : nam ex Geneſ. 41. *Geneſ.41.* conſtat Ioſephum triginta annorum *num.46.* fuiſſe cum ſtetit in conſpectu Pharaonis, in ipſa, nempe, virilis ætatis firmitudine, quam à trigintá, ad quadrageſimumquintum annum vigere docuit Cenſorinus libr. de die Nat.

Aliunde igitur eruendus nobis eſt ſenſus huius teneritudinis, nempe ex 2.Reg.23. Vbi de Dauide docente (ſecundum plurimorum ſententiam) dicitur: *Dauid ſedens in cathedra ſapientiſſimus,princeps inter tres,ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus.* Magiſterij munus hoc in loco inſinuari docet Hugo Victor. in 3.Reg. tom. 1. nam vltra ſapientiſſimi titulum, id probat nomen, cathedra, quem honorem Phariſæi ambiebant cum primas cathedras quærebant. Matth.23.Et Iob 29.dicitur; *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi*, non tanquam ſeuero iudici, inquit Philippus Presbyter apud Pinedam ibi, & cruento,ſed vt magiſtro populi,& doctori: nec officit,quod dicto loco ex 2.Reg. in Hebr. verbum ſit,quod magis ſolium, quam cathedram importare videtur; tunc enim ſe regere verius Dauid arbitrabatur, cum ius in magiſtros ſuos edoceret,quam cum eiſdem iura ex dominationis poteſtate imponeret. At ſuppoſito, quod Dauid ſuorum magiſter extiterit, cur tenerrimus dictus ſit? Id pro noſtra re facit. Brixiamus ſcopum attigiſſe videtur, quatenus dicit,fuit delicatus, & ſyncerus in ſtudio legis: quo tamen adhuc ſenſu intelligendus ſit delicatus, accipe ex Tullio cum in Piſonem dixit, verſus delicatiſſimos, ideſt, ſolertiſſimos; Dauid ergo tenerrimus, ideſt delicatus erat, ideſt miræ ſubtilitatis, & ingenij omnia acutiſſimo inſpicientis, cum ad docendum ſe conferebat: facit Rabbi Salom. apud Abul. ibi, dum ait, ideo tenerrimo vermiculo comparatum, quia vt is, nunc ſe in veſtium abditarum volumina inſerit, nunc in lignorum medullam: ita Dauid legis meditationi incubans in abditiſſima illius myſteria peruadebat: cum ergo Ioſeph pater tener dictus eſt, magiſter ſumma ingenij perſpicacitate præditus deſcribitur.

2.Reg.23. num.8.

Matt.23. num.6. Iob 29. num.7.

Minime tamen prætereundum cenſeo Chaldæum Paraphraſtē,dum patrem Regis Ioſephum appellauit: vbi videmus ipſum Pharaonem non puduiſſe, etſi ætate ſeniorem, & imperij gloria ſupremum, Ioſephi iunioris, ſed ſapientioris magiſterio tanquam patri filium ſubiacere. Neque tam mirum erit ſi Ioſephum fratrem Pharaonis contemplemur cum Hiram regem Tyri videamus ita ad Salomonem ſcripſiſſe. 2. Paralip. 2. *Miſi ergo tibi virum prudentē,& ſcientiſſimum Hiram fratrem meum, qui nouit operari, &c.* Ergo-ne ita ignobilis erat Tyriorum rex, vt patrem artificem haberet? & ſane ſi haberet, nō exiguam laudem mereretur, cum non negaret ſe ab eo ſanguinē ducere. At LXX. vertunt: *Seruum meum miſi ad te*:in cæteris libris,& ad marginem Vaticani,& Complut.habent *Puerum*, licet Sixtiani habeant *Patrem meum.* Quomodo autem cohæreat hoc cum noſtra Vulgata, explicant ibi Scholia, & Lyran. cum ait: Hebræi tradunt hic: Hiram patris mei, quia omnia nomina apud eos ſunt indeclinabilia, ſicut apud nos, cornu,& gelu, ideſt, artificem excellentem à tempore patris mei, & ſicut fuit excellens apud eum, ita & mecum, cum qua expoſitione congruit maxime verſio ex Hebręo apud Vatablum in hunc modum: *Mitto virum ſapientem, & intelligentia praditum, quo vſus eſt pater meus.* Omiſſis vero aliis expoſitionibus inſeruit nobis Gloſſa interlinearis ad dictum locum Paralip. quæ ita habet: patrem ſuum vocat, quia de terra Iſraël peregre profectus docuit timorem Domini,& cognitionē veritatis: en quomodo pater regis dictus ſit,quia, ſcilicet, non ſolum nouerat

2.Parali. 2.n.13.

aurum,

aurum, & lapides expolire, ſed & præclara documenta, quæ animo Regis inderet,& inſculperet.

Obiter tamen aduertendum eſt, id quod dicta Gloſſa ait: Hiram de terra Iſraël profectum;obſtare namque videtur id, quod loco citato addit ſacer Textus,fuiſſe ſcilicet,filium
3.Reg.7. mulieris de tribu Dan; & 3.Reg.7.
num.14. mulieris viduæ de tribu Nephtalim, vtrobique verò ei pater Tyrius attribuitur, quomodo igitur potuit à terra Iſraël proficiſci? Dubitationi ſatisfacit Hieron.in 3.Reg.ad finem; inſeruítque maxime præſenti inſtituto Hieronymi explicatio, oſtendit enim adhuc magiſtrum, & præceptorem,patrem, in ſacro contextu appellari. Tradit igitur Hieronym. Hiram matrem fuiſſe de tribu Dan, patrem de tribu Nephtalim, quo, inquit, mortuo, vxor eius, quæ mulier vidua ſcribitur, filium in Tyrium miſiſſe diſcendi gratia dicatur; & à quo doctus in Tyro fuit, patet eius dicitur Tyrius: ecce iterum magiſter pater dictus, vt iam vulgatiſſimum ſit patris nomen in magiſtros aptiſſime quadrare.

Et ſane ſi filij parentibus dolorem afferunt,ſollicitudines inferunt, ſomnum, & quitem auferunt, hoc totum in magiſtros videre eſt conuenire. Primum illud videmus in
Geneſ.49. Iacobo Geneſ.49. cum Ruben pri-
num.3. mogenitum dicit, principium dolo-
Deut.21. ris ſui; vbi LXX. habent, *Principium*
num.17. *filiorum meorum*, & ſic vertit noſter Interpres Deuter.21. Nam vox Hebræa æquiuoca eſt, & filios ſignificat, & dolores, nec multum diuerſa eſt vtraque lectio, nam, qui principium filiorum parentibus ſunt, eiſdem ſunt principium doloris, & ſollicitudinis, ſicut Abenezra dixit hoc loco; principium doloris eſt primogenitus, quia ille incipit parentibus dolorem, & curam afferre; quod magis aperit Targum, cum habet, *principium ſollicitudinis*, quibus ſimilia habet Burgenſis ad eundem locum:vt ſit ſenſus;tu primogenitus filius meus es, cũ quo pariter oriuntur curæ, & adoleſcunt. Quia nati, inquit Cornel.à Lapide liberi nouas curas, dolores, & anxietates parentibus afferunt:quod ſi vis magiſtrum in doctrina dolentem, audi Paulum maximũ parturitionis dolorem proferentem;*filioli mei, quos iterum partu-* Galat. 4.
rio, vbi Chryſóſt. ait: Apoſtolus hic num.19.
matrem refert de liberis trepidãtem: vides paterna; imo materna viſcera? Vides anxietatẽ? Vides qualem emittat eiulatum multo triſtiorem,quam ſolet eſſe parturientium? *Quos iterum parturio*; inquit D.Thom.lect.5.cum labore, ac dolore ad lucem fidei reduco. Optimus quidem hac de re locus lib.Iob,quem de prædicatoribus, Iob 19.
& magiſtris, ibi exponit. D.Gregor. num.3.
Nunquid parturientes ceruas cõſideraſti? Incuruantur ad fœtũ,& pariunt,& rugitum emittunt;quibus in verbis alludit ad ceruarũ partum difficillimum teſte Plinio; ideóque ſeſeli herba illum adiuuant,ſic ergo explicat Greg. 30.Moral.c.21. Video Paulum quaſi quandam ceruam, quoſdam in partu ſuo magni doloris rugitus emittentem; ait enim, *filioli mei, quos iterum parturio,&c.* Conſideremus quid doloris habuerit, quid laboris; quæ & poſtquam potuit cócepta edere, turſum compulſa eſt extincta ſuſcitare. Sic ille oſtendit, quales pariantur dolores magiſtri, dum diſcipulos in lucem ſapientiæ, & doctrinæ edunt. Quod ſi filij inſomnes parentes reddunt, ſicut videre eſt in Iacobo, ille etenim, qui in Meſopotamiam fugiens, & in baculo ſuo tranſiens Iordanem, ita pacato erat animo, vt ei ſomnum aſperitas ſaxi capiti ſuppoſiti potius conciliauerit, quam ad- Geneſ.28.
emerit.Decurſis poſtea viginti annis num.11.
patriam

patriam repetens, & ad eundem appellens locum, dum ſomnum aucupatur, vix oculos clauſit, cum adeſſe conſpicit Angelum, cum quo illi vſque manè neceſſum fuit colluctari, quod ideo factum ſuſpicari licet, quòd olim abſque liberis, facile ſomno indulgebat; at modo vndecim filiorum ſarcina onuſtũ ſomnus fugiebat, prælium aderat, & afflictio. En vigil parens, cui filiorum cura ſomnum, & quietem impediebat, qui antea pro culcitra lapidem habens quieſcebat. Non aliter igitur videre licet doctrinæ parentes, & diſciplinæ magiſtros quietem intermittentes, & diu, noctúque vigilantes pro ſuorum diſciplina filiorum. Tunc primo legimus Chriſtum Seruatorem in oratione pernoctaſſe, cum ſequenti die diſcipulos erat, & electurus, & inſtructurus: vbi Beda, & Ambroſ. lib. 5. aiunt, forma tibi datur, quam decet æmulari, vt, qui alios inſtruere nituntur, ſciant noctes ſibi inſomnes, ſiue orando, ſiue ſtudendo tranſigendas.

Geneſ. 32. *Luc. 6. num. 12.*

Hoc ipſum etiam licet comprobare ex eo, quod de Iſſachar dicitur, à quo magiſtros promanaſſe cenſet Hieron. quæſt. in Geneſ. Rupert. lib. 9. in Geneſ. c. 32. & Abul. atque etiam ſapientiſſimi Rabbini, quibus omnino ſuffragatur Paul. Burgenſ. additione. 5. ad citatum locum Geneſ. Nec diſſentit. D. Ambroſ. Exiſtimant igitur citati Auctores, ex hac familia viros fuiſſe ſapientes, doctores, & magiſtros, iuxta id, quod dixit Moyſes Deut. *Lætare Zabulon in exitu tuo, & Iſſachar in tabernaculis tuis; populos vocabunt ad montem, ibi immolabunt victimas iuſtitiæ.* Vbi Cornelius à Lapide, ait: Quaſi dicat; Iſſachar, & Zabulon, tum verbo (erunt enim ex eis doctores) tum exemplo ſuo inuitabunt alias tribus ad templum in monte Sion, vt in eo pie, & religioſè Deum adorent, & colant; ibíque ſacrificabunt ſacrificia iuſtitiæ, ideſt, legitime & iuſte, quæ lege præſcripta ſunt. Neque incõuenit, oriundos ex Iſſachar, aſinos appellatos fuiſſe cum parente ſuo, quod ſtare non poſſe videtur cum ſapientia; namque vulgus hominum hanc de ſapientia ſolet habere exiſtimationem, quod notauit Ariſtot. 6. Ethic. vbi docet Pythagoram, ſimiléſque alios Philoſophos, inſipientes, & ſtultos fuiſſe habitos; vnde Socrates totius Philoſophiæ parens, dementiæ accuſatus, & damnatus eſt; ſimiliter, & Homerus, qui naturalis Theologiæ auctor dicitur; eadem reperiuntur dicta de Platone, & Ariſt. apud Diogenem Laërtium in eorum vitis, huiuſce verò rei rationem reddit Seneca lib. de Tranquil. vitæ in fine, dicens; nullum magnum ingenium ſine mixtura dementiæ, neque enim poteſt aliquid grande, & ſupra cæteros loqui, niſi mota mens, quæ vulgaria, & ſolita contempſit, & inſtinctu ſacro ſurrexit excelſior; tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali: non poteſt ſublime quidquam, & in arduo poſitum contingere, quandiu apud ſe eſt; decedat oportet à ſolito, & efferatur, & mordeat frænos, atque rectorem ſuum rapiat, eóque ferat, quo per ſe timuiſſet, &c.

Geneſ. 49. *Deut. 33. num. 18.*

Suppoſito ergo, quod ad Iſſachar pertineant ſapientes, magiſtri, ac doctores; nunc conſiderandum reſtat quid de eo vaticinatus addat præuidens Iacob: *Iſſachar habitans inter terminos*; Græcè, *cleros*, quo nomine Ambroſ. vtrunique teſtamentum intelligit lib. de Parad. cap. 3. ante medium explicans illud Pſalm. *Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ, &c.* eo quod veteri, & nouo, qui inhæſerit teſtamento, in ipſa ſecretã ſapientiæ Dei diſputationis poteſt vbertate

Geneſ. 49. num. 14. *Pſal. 67. num. 14.*

vbertate procedere. Et lib. de Tobia. cap. 5. ad med. verſans eundem locum ait, loquens de iniqua prauorum ſorte; non tales ſortes tibi ſcriptura mõſtrauit; non inter tales ſortes Dauid memorat dormiendum, dicens: *Si dormiatis inter medias ſortes*; nam ſi inter medium illarum dormiſſes ſortium, ideſt, veteris, & noui teſtamenti, non te pecuniæ cupiditas in voragine tetertimi fœnoris demerſiſſet. Et cap. 20. poſt med. ait; dormiatis inter medios cleros, dormiatis inter duo teſtamenta, &c. Similia habet Epiſt. 37. ante med. Et Paulinus Epiſt. 2. & in eodem ſenſu explicat dicta verba Auguſt.

Ex dicto itaque loco Iacobi elicitur, magiſtrum, & doctorem inter medios libros ſomnum debere ſumere, imò in eis euoluendis euigilare. Quod ſi cleros intelligamus iuxta aliam verſionem, quæ ſortes interpretatur, indicat tantam curam, & diligentiam habituros magiſtros circa diſcipulorum diſciplinam, & inſtructionem, qualis ſolet eis adeſſe, qui inter duorum Regnorum diffidentium terminos, & confinia verſatur, quibus nulla quies, ſecurúſve ſomnus contingit. Addit verò Iacob, *Vidit requiem, quod eſſet bona, & ſuppoſuit humeros ſuos ad laborem*, vbi Hieronym. citatus ait: dicunt Hebræi per metaphoram ſignificari, quod Scripturas ſanctas die, ac nocte meditans, ſtudium ſuum dederit ad laborandum, & ideò omnes tribus ei ſeruiunt, quaſi magiſtro dona portantes, vnde ipſe dici poteſt, tributis ſeruiens, quia ob tributa ſibi conceſſa humeros ad laborem ſtudij obfirmabat.

Denique ſi parentes omnibus periculis ſe obiiciunt, vt filiis diuitias congregent, & acquirant; vnde Paulus ait: *Non debent filij parentibus the-* 2. Cor. 10. num. 14.
ſaurizare, ſed è contra. Chryſoſt. ibi homil. 27. ad fin. ait: Magiſtrorum videlicet ac diſcipulorum vice, parentes, ac filios collocans, ac demonſtrans, ſe debito quodam munere perfungi, eóque nomine quiddam etiam maius adiungit, non enim dumtaxat dixit: nec enim debent filij parentibus theſaurizare, ſed hoc quoque adiecit, quod parentum ſunt, patres, vt filiis theſaurizent.

Ex his igitur conſtat, in tantum ad parentes educationem filiorum pertinere, quod inde magiſtri, patres appellantur, quoniam parentum munere funguntur, dum docent, & inſtruunt ſibi commiſſos diſcipulos; quoniam verò poteſt ex dictis colligi, patrum hoc tantum munus, non matrum eſſe: oſtendemus etiam matrem in Scriptura appellari eam, quæ docet, & inſtruit. Enimuerò Iud. 5. dicitur: *Ceſſauerunt fortes Iudæ*; ideſt Iſraël, *& quieuerunt, donec ſurgeret mater in Iſraël*; vbi interlinealis Iud. 5. num. 7.
gloſſa aperit, cur mater dicatur Debbora Iſraëlitici populi; quæ prædicando, inquit, & exhortando docerer, &c. Ad vtrumque enim parentem pertinet filiorũ inſtitutio, ideóque tam homo docens dicitur pater, quàm mulier inſtituens mater, vt patres; ſcilicet, ac matres intelligant, hoc ſibi iniunctum munus, filiorum ſcilicet diſciplinæ. Quare Salomon Prouerb. ſcilicet ait: *Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem* Prouer. 1. num. 8.
matris tuæ; vbi pro re præſenti ait Caiet. Meminit vtriuſque parentis, non ſolùm quia vtrique debet obedire, ſed etiam vt à cunabulis quodãmodo imbuatur filius timorem Dei, ex maternis documentis: additur verò ſtatim num. 10. *Fili ſi te lactauerint peccatores.* Hebr. *incitauerint, non acquieſcas eis*, vbi Caiet. acutè obſeruat, & ait; è regione parentum, non diſtinguit extraneos, ſed peccatores, eo quòd parentes præſupponit fungi officio

parentum, rectè inſtituendo filium.

Ad vtrumque itaque parentem pertinet filiorum educatio, & diſciplina quæ à rudioribus annis eis debet adhiberi; vnde Eccleſ.7. dicitur: *Filij tibi ſunt? Erudi illos,& curua illos,à pueritia illorum:* vbi Cornel.Ianſen.ita habet. Duo vult filiis impendi, quoniam enim rerum bonarum ex ſeſe ignorantia laborant, vult eos à parentibus inſtitui, & quæ recta ſunt doceri,quod ad intellectum formandum pertinet. Quoniam autem ex naturæ corruptione ſemper ad malum, & inobedientiam magis ſunt proni, quàm ad bonum, vult eos,vel vt habent Græca,collum eorum curuari, miniſque & verberibus ad bonum flecti, idque à pueritia, quando ſicut rami adhuc teneri, ſunt magis flexibiles. Ita Ianſen. oſtendit, quomodo à teneris adhuc annis inſtruendi ſint liberi, & recta diſciplina imbuendi. Quod bene aduertit Salom. Prouerb.22. cum ait: *Adoleſcens extra viam ſuam,etiam cum ſenuerit non recedet ab ea.* Hebr.habetur: *Aſſueſac puerum ſuper os viæ ſuæ:etiam cum ſenuerit non recedet ab ea.* Vbi Caietan.ita habet: Monet Salomon vt non differatur inſtructio pueri, ſed in ore viæ eius (hoc eſt in ipſo aditu, in ipſo principio viæ pueri,quum incipit patere ingreſſus in animum pueri) aſſueſac illum; quamuis non ſit capax doctrinæ, eſt tamen capax conſuetudinis: hoc eſt, vt incipiat aſſueſcere bonis actibus, verbis,moribúſque:& rationem ſubiungit, quia quæ primũ imbibimus,retinemus etiam in ſenectute, & verum dicit ſecundum rationes communes progreſſus humani, nihil enim adimitur per hanc ſententiam efficaciæ diuinæ gratiæ, vel etiam alicuius ſtudij rari ad mutandum mores hominis cuiuſcumque ætatis; neque huic Salomonis ſententiæ obſtat verbum Apoſtoli: *Cum eſſem paruulus,ſapiebam vt paruulus,loquebar vt paruulus:quã do autem factus ſum vir, euacuaui quæ erant paruuli,* quia Apoſtolus loquitur de conditionibus conſequentibus ætates; Salom. verò loquitur de moribus, & habitibus, qui ex noſtro vſu adiunguntur pueri, adoleſcentíſque ætati. Hæc Caiet. docens cum Salomone quomodo ea, quæ tenerioribus annis imbibimus, animabus noſtris inſerta diu perdurent. Vnde Thren.3. dicitur bonum eſſe viro portare iugum ab adoleſcentia.

Eccleſ. 7. num.24. — *Prou. 22. num.6.* — *1.Cor.13. num.11.* — *Thren. 3. num.27.*

Quomodo verò à pueritia ſint inſtruendi liberi præclarè habet Hieronym.Epiſtol.ad Lætam de inſtitutione filiæ, vbi eam ita monet. Nihil aliud diſcat audire, nihil loqui, niſi quod ad timorem Dei pertinet; turpia verba non intelligat, cantica mundi ignoret.Adhuc tenera lingua pſalmis dulcibus imbuatur. Procul ſit ætas laſciua puerorum: ipſæ puellæ,& pediſſequæ, à ſæcularibus conſortiis arceantur: ne quod malè didicerint,peius doceant.Tibi eſt prouidendum, ne quæ ineptis blanditiis fœminarum, dimidiata dicere verba filia conſueſcat:& in auro,atque purpura ludere: quorum alterum linguæ, alterum moribus officit: ne diſcat in tenero, quod ei poſtea dediſcendum eſt. Gracchorum eloquentiæ multum ab infantia ſermo matris contuliſſe ſcribitur. Hortenſij oratio inter paternos ſinus coaluit. Difficulter eraditur, quod rudes anni perbiberunt. Lanarum conchylia, quis in priſtinum candorem reuocet:Recens teſta diu & ſaporem retinet,& odorem,quo primum imbuta eſt. Græca narrat hiſtoria Alexandrum potentiſſimum Regem, orbis domitorem, & in moribus, & inceſſu Leonidis pædagogi ſui non potuiſſe carere vitiis, quibus adhuc paruulus fuit infectus. Procliuis eſt enim

enim malorum æmulatio, & quorum virtutes aſſequi nequeas, cito imitaris vitia. Si perfecta ætas,& ſui iuris imputatur parentibus, quanto magis lactens, & fragilis: quæ iuxta ſentẽtiam Domini ignorat dextram, & ſiniſtram,ideſt,boni,& mali differentiam? Si ſolicitè prouides ne filia percutiatur à vipera; cur non eadem cura prouideas, ne feriatur à malleo vniuerſæ terræ, ne bibat de aureo calice Babylonis? Ne egrediatur cum Dina: & velit videre filios regionis alienæ? Et quomodo,inquies,peccata patrum filiis non redduntur: nec filiorum parentibus, ſed anima,quæ peccauerit, ipſa punietur? Hoc de his dicitur, quæ poſſunt ſapere: de quibus in Euangelio ſcriptum eſt: *Ætatem habet, loquatur de ſe*, qui autem paruulus eſt, & ſapit vt paruulus; donec ad annos ſapientiæ veniat,& Pythagoræ litera Y.cum perducat ad biuiũ,tam bona eius,quàm mala, parentibus imputantur. Legi quondam in ſcholis puer. Ægrè reprehẽdas,quod ſinis conſueſcere. Te habeat magiſtram, te rudis imitetur infantia. Nihil in te, & in patre ſuo videar, quod ſi fecerit, peccet. Mementote vos parentes virginis magis,eam exemplis doceri poſſe,quàm voce.Cito flores pereunt:cito violas, & lilium, & crocum peſtilens aura corrumpit.

Optima ſunt in eandem ſententiam, quæ habet Chryſoſt.homil.de Anna, & educatione Samuelis poſt med. vbi expendit quomodo mater poſt ablactationem pueri, eum attulerit in templum, ne externa malitia inficeretur, ſed potius diuina ſapientia imbueretur.Aſcendit,inquit, præclarum illud germen tranſplantans; & quemadmodum induſtrij agricolæ primum ſemen in terram deponunt cupreſſi, aut aliarum arborum ſimilium: deinde vbi conſpexerunt à ſemine factam arborem,non relinquunt in eadem terra, ſed inde reuulſam plantulam in aliud transferunt ſolum,vt terra in recens gremio ſuo excepta illius radicem,curam, & integram vim ſuam proferat ad nouam educationem. Itidem,& hæc fecit mulier, quæ puerum præter ſpem proſeminatum in illo vtero, à domo tranſtulit, & in templum tranſplantauit, vbi perpetuæ ſunt fontium ſcatebræ, & irrigationes ſpirituales. Neque poſt malitiæ experientiam venit ad malitiæ remiſſionem,ſed ab ipſis incunabulis ad virtutem tranſiliit, à prima ſtatim pueritia, à mamma matris, venit ad mammam ſpiritualem, & quemadmodum arbor perpetua irrigatione in magnam excreſcit altitudinem,ſic & hic diuinorum eloquiorum doctrina aſſiduè irrigatus ad virtutis faſtigium peruenit. Sic ille oſtendit ſollicitam matrem ſibi minimè confidiſſe in educatione filij,proindeque in templum tranſtuliſſe,vt ibi in altitudinem virtutis excreſceret, & tanquam tenuis plantula in vberiorem locum tranſlata præclariores fructus redderet virtutum: quam ſimilitudinem proſequitur idem Chryſoſt.homil.29.in Epiſtol. ad Hebr.in morali,dicens:In vmbra educatio, otium, lauacra,vnguenta, multitudo aromatum molles efficit;& vt ſcias animaduerte id, quod dico. Accipe mihi plantam ex hortis,qui ſunt in deſerto,& pulſantur à ventis,& pone eam in loco humido,& vmbroſo, & inuenies illam indignam eo loco, ex quo ſumpta ab initio eſt. Sic ille. E domo igitur ſua Anna tranſtulit puerum ſuum, vbi in tantam directus à Domino excreuit virtutem, vt poſtea ipſum intuens miraretur mater, ſicut ponderat idem Chryſoſt.

Canticorum in cap. 5. Sponſa in laudem ſui Sponſi, ait: *Venter eius* *Cant. 5. num. 14.*

eburneus diſtinctus ſaphyris. Vbi Greg. Nyſſen. Orat. 14. legit: *Venter eius tabella eborea in lapide ſapphyro.* Per tabellam autē tabulas legis interpretatur in hunc modum. Quo tempore Legiſlator naturæ inſculptam lapideis tabulis legem Moyſi tradidit; illas ipſas tabulas appellauit lapideas tabellas, quibus diuini caracteres inſculpti erant. Poſteaquam lex ſibi quidquid corporeum eſſet, ac terrenum, per claritatem Euangelicam quaſi poliendo detraxit: non iam amplius id, in quo literæ perſcribuntur, lapidea tabula eſt; ſed facta de ſplendente ac recens polito ebore. Etenim hoc in loco illud, quod edicta, & leges Dei recipit, indicatum vocabulo ventris, eſſe tabula eborea dicitur, in lapide ſapphyro. Sapphyrus autem colore cæruleum emicāte recreat fatigatos eorum oculos, qui ſtudioſè intenti ſunt tabellæ huic literis repletæ, quod à natura ſic comparatum ſit, vt huiuſmodi ſplendor oculos reficiat. Sic ille locum explicat de lege Dei, quæ ſcripta dicitur in ſapphyrinis tabulis oculos reficiētibus, quia & Deus vult nos in eam attentos mentis oculos habere; vnde Deut. 11. dicitur: *Ponite inter oculos veſtros:* Pagnin. *Erunt in ſpecilla ſuper oculos veſtros*; ne igitur imbecilles oculi mortalium diuinis præceptis iugiter defixi fatigarentur, voluit Deus per ſapphyrum recreari. Sed quid eſt quod tabulæ legis ventri comparantur, vbi fœtus concipitur, alitur, & defertur? Id mihi hac ſimilitudine indicatum videtur, ſcilicet, quod Dei lex, & præcepta, ab ipſo, vt ita dicam, vtero, debet animabus noſtris infundi, & quaſi congenita inſtillari ſi fieri poſſet; ea ſiquidem, quæ à primis initiis ebibimus, & percepimus diutius retinemus: vnde conqueritur Deus de Iſraëlitis, qui ad idola declinauerant, in hunc modum. *Audite me domus Iacob, & omne reſiduum domus Iſraël, qui portamini à meo vtero, & qui geſtamini à mea vulua.* q. d. hoc ſanè me perculit, & ad iram incitat, quod cum vos ego conceperim quaſi filios, & ab ipſis initiis, atque adeo ex vtero edocuerim meam legem, vos eam deſerentes, meque derelinquentes vana idola conſectati ſitis.

Deut. 11. num. 18.

Iſai. 46. num. 3.

Hinc etiam eſt, quod de fortiſſimo Eleazaro dicitur: *At ille cœpit cogitare ætatis, ac ſenectutis ſuæ eminentiā dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ cōuerſationis actus:* quia verò ea, quæ ab vtero ſecum detulerat, & quæ à primis annis didicerat, recordatus eſt, pro eis fortiter pugnauit, & acerbiſſima tormenta ſuſtinuit, ne quæ primis annis perceperat, ſuppliciorum vi adactus infringeret. De ſeptem filiis vna occiſis propter legis obſeruationem, nomine matris ipſorum, ait Nazianz. Orat. 22. poſt med. Gratias tibi ago Pater ſancte, & tibi magiſtra lex, tibique parens veſter, & filiorum ruorum in certamine anteceſſor Eleazare: quoniam meorum in pariendo dolorum fructum accepiſtis, atque mater omnium matrum ſacratiſſima effecta ſum: quàm magnificè honorata ſum! quam excellenter ſenectus mea, culta, & curata eſt! Habeo educationis veſtræ præmia, ô filij: quæ omnes virtutis cauſa decertantes vidi, omnes victores aſpexi; quibus in verbis ſe à filiis honoratam fatetur, dum ab eadem acceptam doctrinam minimè deſeruerunt, imò diſciplinam legis, quam ipſis veluti ſimul cum lacte optima parens inſtillauerat, tenaciter retinuerunt; & ſanè diſciplina legis ab vtero matris ipſorum viſceribus inſerta, etiam dum euiſcerarentur, nuſquam, nunquamque auferri potuit; ſic enim adhæret animis noſtris id, quod à vulua

2. Mach. 6. nu. 23.

2. Mac. 7.

vulua matris, & à primæua ætate inſtillatur. Vnde Theophyl. Alexan. Epiſtol.3. paſchali poſt princip. ait: Lacerabantur viſcera tabo, & ſanie artus diffluebant, & tamen ſententia perſeuerabat immobilis: laſſabantur tortores, & non laſſabatur fides, &c. Videnda ſunt, quæ habet Ambroſ. libr.2.de Iacob, & vita beata cap.11. ante med. quibus oſtendit tenacitatem fidei in Machabæis prouenifſe ex prima educatione, & ebibita ſimul cum vita diſciplina. Adhibebantur, inquit, variarum genera pœnarum, ſed vicit pietas immanitatis furorem: excluſa eſt anima, non religio. Cum detraheretur membrana capitis (ſecundo, ſcilicet, filio) reſpondit: Aufertis quidem membranam, ſed habeo galeam ſpiritualem, quam non poteſtis auferre, & verè hanc galeam nemo auferre poteſt, ſicut poſtea Apoſtolus docuit in Eccleſia Domini, quia caput viri Chriſtus eſt, & eius ſumus membra. Rectè puer iſtam diuini capitis doctrinam Apoſtolicam præuidebat. Exuebant immanes beſtiæ corium capitis, & pardalicis ſæuitatibus ſæuiebant: at ille deficiens. Quam dulce eſt, inquit, mori pro religione. Et loquens idem Ambroſ. de tertio cui Antiochus linguam amputari iuſſit, ait: Euadere te putas ſi vocem eripias? Et tacentes Deus audit, & magis audit. Ecce aperuit os meum, laxauit linguam meam, abſcindis linguam, ſed non abſcindes conſtantiam, non virtutem auferes, non rationem obliterabis, non eripies teſtimonium veritatis, non eripies cordis clamorem. Si lingua amputatur, ſanguis clamabit, &c. Ecce quomodo ab vtero matris veluti inſita lex, eiúſque obſeruantia minimè auferri potuit cruciatibus, aut exui violentis ſuppliciis,

Nec abs re puto factum, quod iſtorum martyrum mater ventris, & vberum ſuorum poſtulat filios meminiſſe, id enim propterea in memoriam eis reuocat, vt meminerint taliter à matre educatos, vt quaſi, ab ipſo matris vtero, iam traxerint legis normam, & obſeruantiam 2. Machab. 7. *Fili mi miſerere mei, quæ te in vtero nouem menſibus portaui, & lac triennio dedi, & alui, & in ætatem iſtam produxi:* hæc ſane retuliſſe eſt primordia diſciplinæ in memoriam reuocaſſe. Hinc eſt quod pulchre Cyprian. libr. de Exhortat. martyrij cap. 11. poſt med. de ea ait: Poſt hæc liberis ſuis commoritur, neque enim aliud iam decebat, quam vt quæ martyres pepera̅t, & fecerat, in conſortio illius gloriæ iungeretur, &c. Quomodo autem potuit martyres iam filios parere mater, niſi quia iam veluti ex vtero, & à primis ſtatim annis legem edocuit? Rectè Chryſoſt. iubes horum martyrum exempla in cordibus noſtris inſcribi, qui eo quod in cordibus ſuis legem Dei inſculptam habuerint, veluti ab vtero matris, pro eadem lege tot tormenta ſint perpeſſi. Sic enim habet homil. de Natiuit. 7. Machab. ad fin. exemplum agonis, huius tantorúmque in filiis, in matre luctaminũ, ſicut in tabula, ita in corde veſtro, deſcribite, aſſidue vobiſcum exercitatione meditamini. Audiant hæc vniuerſæ matres, & æmulentur virilem mulieris huius fortitudinem, & veram circa filios dilectionem, & ſecundum illam ſeptem martyrum matrem nutriant matres filios ſuos; ſeptem vero martyres neſcio vnquam vnum protuliſſe vterum, hæc Eccleſiam nobis integram martyrum peperit, ſeptem filios enixa ſublimiter, quorum neminem peperit terræ, ſed omnes cœlo

2. Mach. 7. nu. 27.

magis autem Regi cœlorum. Videndus Ambroſ. lib.2. de Iacob, & vita beata cap.12.cum ait recurrunt in memoriam ſermones ſanctæ fœminæ dicentis ad filios. *Ego vos genui, ego vobis ſuccum lactis infudi: nolite nobilitatem veſtram perdere:* ſic aliæ matres reuocare à martyrio ſolent filios, non vocare: at iſta maternum in hoc ponebat affectum, ſi filiis vitam magis perpetuam, quam temporalem ſuaderet.Et cap.11.eiuſdem lib. ait: Aſpice in cœlum vnde hauſiſti ſpiritum ad Patrem omnium: aſpice in terram, quæ tibi alimoniam miniſtrauit, aſpice ad matrem quæ tibi lac dedit: redde mercedem pij ſanguinis, &c. Videndus Auguſt. ſerm.109. & ex diuerſis c.6. poſt med. ait: Diſcant fœminæ de matris illius tanta patientia, ineffabili virtute: quæ nouerat conſeruare filios, nouerat quæ perdere non timebat, facta mater ſeptem martyrum, ſepties martyr: à filiis non ſeparata ſpectando, & filiis addita moriendo.Hanc Antiochus perſecutor velut matrem de cæteris matribus computauit.

Hinc eſt igitur,quod volens Deus Samſonem ſibi perfectum, ab vtero matris incœpit, matri per Angelum præcipiens, Iud.13. *Ecce concipies, & paries filium, caue ne vinum bibas, nec ſiceram, & ne aliquo veſcaris immundo: erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia ſua, ex vtero matris ſuæ, vſque ad diem mortis ſuæ.* Vbi Serar. quæſt. 28. ait: Vt ſanctum, ac Nazaræum ederet Samſonis mater, eum vtero dum geſtauit, ſancta, & Nazarea eſſe, Angelo monente, debuit. Et nos ſi ſanctos in Chriſto per conciones, plexiones, ſcriptiones generare volumus, ſi ad Nazaræum ebrietatis fugam, victus temperantiam,veiámque perfectionem adducere; ipſi ſane ſancti, & Nazaræi, ſobrij, ac temperantes, perfecti, aut perfectionis amantes, ac ſtudioſi, oportet, ſimus. Samſon, & Samuel, ait Hieronym. libr. 2. contra Iouinianum Vinum, & ſiceram non bibunt, erant enim filij repromiſſionis, & per abſtinentiam, ieiuniúmque concepti. Et Ambroſ. Epiſtol.70. temperantiæ, & ſobrietatis, iam inde à pueritia, vini abſtemius, præclara inſignia dedit: & intonſo capite Nazaræatum ſacra diu ſeruauit cuſtodia. Baſil. homil. de ieiunio. Quid fortiſſimum Samſonem inexpugnabilem reddidit]? nónne ieiunium? &c. Ab vtero itaque matris ſeparauit eum, & electum eſſe voluit, donec matri præcepit, ne immundis veſceretur eſculentis, aut quæ inebriare poſſunt ebiberet. Et quaſi ſic in vtero conceptus, & nutritus, ſic poſtea edoctus; *Creuit puer, & benedixit ei Dominus, & cœpit ſpiritus Domini eſſe cum eo.* Chald. *Manſit ſuper eum ſpiritus fortitudinis, à conſpectu Domini ad roborandum eum.* Vbi notandum eſt verbum *Manſit*, quod bene explicant LXX. *Cœpit cum eo ſpiritus proficiſci*, ideſt, eum comitari, & cum eo gradi, quemadmodum de bonis artibus dicebat Tullius, nobiſcum peregrinantur,ruſticantur,&c. Rabbini teſte Radak. *Cœpit prophetiæ ſpiritus, eum pulſare*, & quaſi tinnitum ei facere, quaſi ante ipſum aliquod foret tintinnabulum, & ſanè cui anteceſſerat præparatio in vtero, atque in concipiente matre, non ineptè antecedebat ſpiritus prophetiæ.

Iud. 13. num.7.

Hinc etiam eſt quod volens Deus magnum coram ſe, atque adeo pluſquam Prophetam facere Ioannem Baptiſtam, parentes eius omni virtute præſtantes prius conſtituit, & ideo Lucas de eis ait: *Erant*

ambo

ambo iuſti ante Dominum; vbi neceſſario adiicit Lucas: ante Deum, vt hoc loco annotarunt Ambroſ. & Beda. Non enim qui iuſtus eſt coram hominibus, etiam iuſtus ſemper eſt ante Deum, ſicut videre eſt apud Auguſt. lib.1. de Gratia Chriſti cap.48. & lib.2. de peccatorum meritis,& remiſſione cap.13. Quod ergo Lucas dixit, *coram Deo*, perinde eſt,ac ſi diceret; erant vere iuſti, de qua iuſtitia loquitur Paulus cum
Rom. 12. ait: *Prouidentes bona, non ſolum co-*
num.17. *ram Deo, ſed etiam coram omnibus ho-*
1.Cor. 1. *minibus*; & alibi: *Gloria noſtra hæc eſt*
num.12. *teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Iuſtitia enim hoc in loco accipitur, pro ea, quæ conſtat ex omnibus virtutibus, tanquam partibus, præſertim vero Religione, quæ eſt pars iuſtitiæ, vt accipitur etiam apud Philoſophos, ſicut videre eſt in Ariſtotele, ſcilicet, Ethic. cap.1. Annotauit etiam Chryſoſtom. homil.4. in cap.1. Matth. & homil.16. in cap.1. Matth. iuſtitiam pro qualibet virtute poni, ſicut de ſancto Iob ait Scriptura. Erat homo iuſtus, ideſt, præditus omnibus virtutibus, &
1.Tim.1. Paulus in eodem ſenſu ait: *Iuſto non*
num.9. *eſt lex poſita, ſed iniuſto.* Lucas ergo Zachariam, & vxorem eius iuſtos vocans; præditos fuiſſe ait omnibus virtutibus, vt ex iuſtis naſceretur præco iuſtitiæ,& præcurſor Domini; comitantur enim, imo & imitantur ferè ſemper filij virtutes parentum ac mores, ſicut proſequitur Chryſoſtom. homil.45. in opere imperfecto in med. cum explicat verba illa Chriſti Seruatoris: *Itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorum, qui Prophetas occiderunt*; ſic ergo habet Chryſoſtom. Naturæ regula dicit, quia non poteſt fieri, vt de bonis parentibus mali naſcantur; aut à malis boni: ſed quales fuerunt parentes, tales erunt & nati: quia ſicut arbor in fructu cognoſcitur,& fructus per arborem demonſtratur; ſic parentes cognoſcuntur in filiis, & filij per parentes. Nonne hoc ante Chriſtum Propheta prædixit: *Quoniam* Pſal. 13.
Deus in generatione iuſta eſt? Ita: *ge-* num.5.
neratio rectorum benedicetur; ergo dant Pſal.111.
teſtimonia de filiis mores paren- num.2.
tum. Quod ſi pater fuerit bonus, & mater mala; aut ſi mater fuerit bona, & pater malus; interdum filij patrem ſequuntur, interdum matrem; interdum omnes filij patrem ſequuntur, interdum matrem: tamen frequentius eſt, vt nati patrem ſequantur. Si autem ambo fuerint æquales, aliquando fit, vt de bonis parentibus, mali exeant filij, aut de malis boni, ſed rarò. Ecce enim regula eſt humanæ naturæ, vt omnis homo naſcatur duos oculos habens, & quinos digitos: aliquando tamen, *vt manifeſtentur opera* Ioan. 9.
Dei, naſcitur homo, aut ſex digi- num.2.
tos habens, aut oculos non habens, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt. Sicut ergo extra regulam naturæ raro euenit, vt deformis naſcatur;ſic,& homo extra regulam naturæ rarò procedit, vt diſſimilis naſcatur filius parentibus ſuis, &c. Nam ſicut dicit Poëta 4. carminum: fortes creantur fortibus, & libr. 3. Ode 24. Dos eſt magna parentum virtus.

In quam ſententiam facit Paulus 2.ad Timoth. cum Timotheum laudat, quod fidem à matre, & auia acceperit; quamuis natus patre gentili.
Recordationem accipiens eius fidei, quæ 2. Tim.1.
eſt in te, non ficta, quæ & habitauit pri- num.6.
mum in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certus ſum autem quod & in te. Laudat igitur Timotheum Paulus à matre, & auia fidelibus, per quas fides illi erat quaſi hæreditaria: ſimul. tacitè ſtimulans, vt earum fidem,

fidem; & virtutem imitaretur; magnum ſiquidem incitamentum eſt ad virtutem pios nanciſci parentes, maximè vero matrem, à qua tota filiorum educatio pendet, & diſciplina, & à cuius vtero, ac viſceribus bonam, vel malam indolem iuxta naturalia principia trahunt, & hauriunt. Vnde Nazianz. Orat.24. laudat Cęſarium fratrem defunctum à matre, quæ à parentibus, pietati, & Deo addicta, maritum (antea gentilem) & proles omnes ſua pietate imbuit; adeo vt tam maritum quam filium ad Epiſcopatum euehi conſpexerit, omnéſque proles, ſcilicet, Gorgoniam, Cæſarium, & Gregorium ipſum, ſanctos effecerit.

Eſt itaque naturæ regula vt filij parentum mores imitentur, & ſequantur; vnde quia Cain deſciuit à parentis virtute, non dicitur natus ad imaginem, & ſimilitudinem illius, qui per pœnitentiam reſipuerat, cum tamen de Seth dicatur, quod genitus fuerit ad imaginem parentis. *Vixit Adam*, inquit ſacer Text. *centum, & triginta annis, & genuit filium ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, vocauitq́, nomen eius Seth*; vbi Chryſoſtom. homil. 21. ante medium ait: Cum de priore loqueretur filio, Cain dico, nihil tale aſſignauit, nimirum iam antea ſignificans illius in malum procliuitatem; & merito, non enim ſeruat paternos characteres, & mores, ſed protinus ad malitiam confugit. Hic autem, inquit, ſecundum ſpeciem, & ſecundum imaginem ſuam, hoc eſt, eorumdem morum, quibus ille, qui genuerat, & qui ſeruat paternos characteres, operibúſque paternos mores exprimit, neque enim de corporalibus lineamentis, & characteribus ſcriptura nobis diſſerens hoc ait: ſecundum ſpeciem ſuam, & ſecundum imaginem ſuam, ſed de ſtatu animæ, &c.

Geneſ. 5. num. 3.

Hinc eſt quod Tertull. in Apolog. cap. 6. conqueritur de gentilibus quod res optimas maiorum ſuorum abiecerint, cum iuxta naturæ leges eas potius tenerentur ſequi, & eorum facta imitari. Vbi Religio, inquit, vbi veneratio maioribus debita à vobis? Habitu, victu, inſtructu, ſenſu, ipſo denique ſermone proauis renuntiaſtis. Laudatis ſemper antiquitatem, & nouè de die viuitis; per quod oſtenditur, dum à bonis maiorum inſtitutis diſceditis, ea vos retinere, & cuſtodire, quæ non debuiſtis, cum quæ debuiſtis, non cuſtodiſtis, &c. Hac etiam ratione in magnum dedecus obſeruat Ioſephus lib. 6. Antiquit. cap. 3. quod filij Samuelis à parentis vita, & moribus aberrauerint.

Aliquando vero in magnam ignominiam parentum corrupti filiorum mores cedunt, non enim poſſunt recti cenſeri, ac reputari ij, quorum filij à recta diſciplina aberrant. In parentis iniuriam, & ignominiam refertur nomen illius mulieris, cuius filius blaſphemauit nomen Domini. *Nomen matris eius erat Selomith.* Vbi Oleaſt. ait: Solent parentes propter impios filios male audire, & iuſte, vt qui ſua negligentia, non bene eos inſtituerunt, propter eos in populo notentur, ſic ille vſitatos oſtendit filiorum mores peſſimos parentibus maximè officere, ſiquidem nati ſolent maiorum mores imitari, & in bono, & in malo. Vnde Nazianz. Orat. 22. ait: filiorum virtutes parentibus adſcribere, æquiſſimum, & iuſtiſſimum eſt; & Boëtius lib. 3. de Conſolat. proſ. 6. ait: Si quid eſt in nobilitate boni, id eſſe arbitror, vt impoſita nobis neceſſitas quædam eſſe videatur ne ſcilicet à maiorum virtute degenerent.

Leuit. 6. num. 11.

Hinc eſt quod acutè obſeruat Plutarch. Non, ſcilicet, tum temporis nos debere

debere reputare aliquem improbum, cum malè operatur, ſed multo antequam operetur, vtpote qui impietatem ex vtero traxerit, & ab educatione hauſerit, etiamſi nunquam antea, niſi oblata occaſione, oſtenderit; ſic verò ille habet libr. de ſera Nũminis vindicta poſt medium. Fallimur qui planè tunc fieri exiſtimamus iniuſtos, cum iniuriam inferunt; laſciuos, cum inſoleſcunt; timidos, cum fugiunt: vt ſi ſcorpiis putes innaſci, quando percutiunt, aculeum: & virus, quando mordent, viperis; quæ eſt cogitatio ſtulta, neque enim ſimul fit, & detegitur improbus: verùm ex incunabulis prauitate præditus ea vtitur occaſione, & facultate oblata, furandi fur, iura violandi is, qui animo eſt tyrannico, &c. Et in hanc ſententiam optimè dicit Hieronym. ad Euſthoc. Si tenuiter riuus fluit, non eſt aluei culpa, ſed fontis; inde enim deducitur, & trahitur aqua, qualis, quantáque ſit.

Videndus pro hoc argumento 1. ad Timoth. c. 2. num. 15. Chryſoſt. ad ea verba Pauli: *Saluabitur autem* (ſcilicet mulier) *per filiorum procreationem, ſi permanſerint in fide, & charitate, & ſanctificatione;* ſic enim incipit: Audite iſta parentes, ac prorſus aſpicite, huiuſmodi educationem magnorum præmiorum cauſam fore. Hoc denique etiam in conſequentibus ait dum matrem admonet teſtimonium in bonis operibus habere, ſi enutriuit filios, id quippe & inter cætera poſuit, neque enim parui meriti eſt indultos nobis à Deo liberos, ad ipſius exercere militiam, eíque ab ipſis infantiæ pannis dedicare. Nam ſi eiuſce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi ſunt præmiis: quemadmodum ſi neglexerint, grauiſſimis cruciatibus. Nempe enim, & Heli propter filios periit: illos quippe in acrius coërcere debuiſſet, verbis tamen leuibus monuit. Quocirca, dum illis moleſtus eſſet ſeuera increpatione recuſat, & illos, & ſeipſum vna perdidit. Audite hæc patres, veſtroſque filios, in diſciplina, & correptione Domini erudite ſumma cum diligentia, eſt enim iuuentus fera, plurimíſque indiget inſtitutoribus, magiſtris, pædagogis, aſſeclis, atque nutritoribus. Votíque res eſt, poſt adcò exactam diligentiam, eam continere poſſe, non ſecus, quàm equus quidam indomitus, veluti fera bellua. Huiuſmodi quippe iuuentus eſt, ſi igitur illi ab ipſis ſtatim initiis, atque prima ætate leges optimas imponamus, minimè poſthac laborabimus: verùm conſuetudo ipſa virtutis in legem tranſibit. Nihil eos agere permittamus ex his, quæ noxiè iucunda ſunt, neque illis vt pueris indulgeamus: atque ante omnia illos in pudore, & ſobrietate ſeruemus, quippe huic inimica libido omnium maximè huiuſmodi turbat ętatem; magnum habemus, pretioſumque depoſitum filios, ingenti illos ſeruemus cura, atque omnia faciamus ne fur id nobis aſtutus auferat: nulla nobis poſſeſſio, nullus fundus æquè nobis charus eſſe debet. Quippe hæc omnia filiis quæruntur. Igitur maior nobis poſſeſſionum cura eſt, quàm eorum, quorum illæ gratia comparantur, quod profectò abſurdiſſimum, atque ſtolidiſſimum eſt, exerceamus igitur ad virtutem, & pietatem, molles filiorum animos, cætera omnia ſecundo loco quæramus. Nam ſiquidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: ſin autem probi, nihil in paupertate lædentur. Vis filium relinquere diuitem? Bonum illum, ac benignum eſſe doce. Ex radice optima ſurculi prodeunt firmiores, ac ſemper in meliora proficiunt, horumque omnium

merces vobis reddenda eſt, & conuerſus ad matres ait de filiabus. Curate ſolicitè vt domi iugiter ſint. Ante omnia pias eſſe, religioſaſque docete, aſpernarique pecunias, exterioriſque ornatus contemptrices eſſe, atque ita demum nuptiis tradite: eas ſi ita conſtitueritis, non pias modo ſeruabitis, verum, & viros qui illas ducturi ſunt: neque viros tamen, ſed etiam filios, atque nepotes.

Præclara ſunt quæ idem Chryſoſtom. habet tom. 5. toto lib. 3. contra vituperatores vitæ monaſticæ, vbi optimum parentem circa educationem filiorum inſtituit, & inter alia ſic ante med. oſtendit quomodo à primis annis ſtatim rectè ſunt educandi. Si nos ipſi quoque (ſcilicet Epiſcopi) vigilare iubemur, tanquam pro animabus illorum rationem reddituri, id profecto multo magis pater, qui genuit, qui educauit, qui cum illo domi ſemper aduerſatur: vt enim in ſuis propriis delictis non valet quiſquam ſe ad excuſationis remedia conferre, ita ne in his quidem, quæ filij deliquerint. Idque B. Pauli probatur teſtimonio, cum enim illa ſanciret cuiuſmodi eſſe deberent quæ ad aliorum magiſterium, & regimen aſſumerentur, inter cætera, quæ illis ineſſe neceſſario debere teſtatus eſt, etiam filiorum curam, & diligentiam annumerat, quaſi nulla iam reliqua ſit veniæ ſpes, ſi peruerſi illi fuerint; & nimirum id quidem conuenienter. Nam ſi à natura ipſa vitia homines haurirent, & acciperent, poſſet aliquis excuſationis ſe velamine obtegere: quoniam verò ſponte, atque ex propoſito, & probi, & improbi efficimur, quam tandem ille probabilem excuſationem poterit oſtendere, qui quem omnium maximè diligit, & charum habet, peruerti, & nequiſſimum, ac perditiſſimum fieri permittit, dum liceat, ſi velit, optimum, ac probatiſſimum facere, atque homo cum ex naturali affectu iugiter ad profectum liberorum auidiſſimè expetendum excitetur? An verò non poteſt? Nihil eſt quod illi minus conceſſerim. Nam quod eum tenerum acceperit, primúſque, ac ſolus omnem eiuſce inſtruendi facultatem nactus ſit, ſemperque domi ſecum continuerit, & belliſſimè illum, & facillimè imbuere, ac moderari potuit. Itaque nulla alia ex ratione peruerſi vt fiant liberi contingit, niſi quod eorum patres circa vitæ præſentis commoda æquo amplius incumbunt, & ferè dixerim, inſaniunt; cum enim illa ſolum eis inquirunt, nihílque illis præferendum cenſent, & ſuam pariter, & liberorum animam negligere coguntur. Hos ergo patres, quod nemo tamen me commotius diceret, quam verius exiſtimet, parricidis ipſis immaniores, ſceleratioréſque dixerim. Illi enim corpus ab anima diſſeparant, iſti, & animam, & corpus æternis ignibus tradunt: vt ſeruus, & equus optimus, veſtíſque pretioſiſſima filio ſit, omnia facitis: vt autem ipſe bonus, & probus fiat, ne cogitate quidem vnquam vultis diſertos filios, & liberalibus ſtudiis excultos fieri, cum volumus, ea ſolum, quæ huic eruditioni impedimento eſſe poſſint, reſecamus, verum cũcta quæ ad eam aſſequendã conferre poſſunt, ſollicitè paramus, pædagogos, ac magiſtros, illis procurantes, ſumptuſque ſuppeditantes, eíſque interius acclamantes, atque ſtudioſius, quam in olympiacis certaminibus pædotribæ faciunt, inopiam, quam imperitia, copiáſque, quas parit eruditio commemorans, cunctáque per nos ipſos, & per alios agentes ac dicentes, quibus illos ad finem deſtinati

ſtudij

ſtudij perduci poſſe arbitramur. Et ne ſic quidem crebro voti compotes efficimur, mores verò optimos, & moderatos, conuerſationiſque præclaræ diligentiam, vltro illis prouenire arbitramur, quum tot, ac tanta ſint, quæ illa impediant, ac intercipiant. Et quid hac abſurditate dici deterius poſſit, ſi id quod leuiſſimum eſt, maximo & honore, & ſtudio dignemur, quaſi poſſibile non ſit aliter aliud adipiſci: quod verò longè difficillimum, & grauiſſimum eſt, id dormientibus contingere exiſtimemus, & vnum aliquid minimum, ac nullius æſtimationis, ac pretij; philoſophia namque animi, literarum eruditione, ſtudiiſque liberalibus tanto difficilior eſt, & operoſior, quanto facere, quàm dicere difficilius, operaque, quàm verba laborioſiora ſunt.

Optima ſunt, quæ in hanc ſententiam habet idem Chryſoſtom. homil. 1. de fide Annæ, & homil. 21. ad Epheſ. ibi: *Educate filios in diſciplina, & correptione Domini*, vbi inter alia ait: Quomodo non eſt abſurdum ad artes quidem mittere, & ad ludum literarium, & pro eo omnia facere: in diſciplina autem, & Dei admonitione nihil. Ne ergo hoc faciamus, ſed huic beato pareamus ſuadenti. Educemus eos in diſciplina, & admonitione Domini; demus eis exemplum ab ineunte ætate. Pepeiſti filium, imitare Annam. Diſce quod illa fecerit, eum ſtatim deduxit in templum. Quænam veſtrum non maluerit ſuum filium eſſe Samuelem, quàm millies Regem totius orbis terræ? Et quomodo, inquit, fieri poteſt vt ſit talis? Quare non poteſt fieri? Quoniam non vis, nec eum tradis iis, qui poſſunt eum talem facere. Omnia nobis poſtponantur curæ filiorum, & eorum educationi in diſciplina, & admonitione Domini. Et in morali poſt medium, ait: Educemus filios in diſciplina, & admonitione Domini, & magna nobis reponetur merces. Nam ſi homines, qui Regum faciunt ſimulachra, & pingunt imagines tantum honoris aſſequuntur, nos qui regiam ornamus imaginem, Dei enim imago eſt homo, non bonis fruamur innumerabilibus, id reddentes, quod eſt ad ſimilitudinem? Nam hoc eſt ſimile, virtus animæ, quando filios erudierimus, vt ſint boni; quando vt non ſint ad oram prompti, quando vt ſint benefici, quando vt ſint benigni, quando erudierimus, vt nihili ducant præſentia. Hoc ergo noſtrum ſit opus, nos ipſos, & illos fingere ac componere, vt oportet. Alioqui, qua fiducia ſtabimus ante tribunal Chriſti? Nam ſi indignus eſt Epiſcopatu, qui filios non habet ſubditos: multo magis regno cœlorum. Magnam curam geramus, & vxorum, & liberorum, & famulorum, & noſtri ipſorum, & in nobis ipſis, & illis componendis Deum rogemus, vt ad eam rem nobis opem ferat. Si viderit nos hoc curare, & de hoc eſſe ſolicitos opem feret.

Præclara item ſunt, quæ in hanc ſententiam habet hom. 59. in Geneſ. Neque omittendus Clem. Alex. qui licet videndus ſit hac de re in tota ſua pædagogia, præcipuè verò lib. 2. cap. 10. in princip. vbi ait: Qui matrimonio ſunt coniuncti, iis ſcopus eſt, & inſtitutum, liberorum procreatio: finis autem vt boni ſint liberi: quæ verba ſic explicat Gentianus. Licet matrimonij ſcopus, & inſtitutum ſit liberorum procreatio, ea tamen non eſt finis matrimonij: nam cum finis ſit extremum ad quod referuntur omnia, non ſatis eſt dare operam liberis, ſed danda eſt etiam opera, vt boni ſint, qui ſunt procreati filij, quò fit, vt matrimonij

finis ſit bonos habere filios, ad quod plurimum confert bona educatio. Sic ille.

Educatio itaque filiorum toties patribus inculcatur, vt ipſi nouerint proprium hoc munus eis eſſe iniunctum; hinc eſt quod Deuteronom. dicitur: *Ne obliuiſcaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios, ac nepotes tuos*; & cap. 11. dicitur: *Ponite verba mea in cordibus, & inter oculos veſtros collocate. Docete filios veſtros, vt illa meditentur*, &c. Et Leuit. 23. habetur: *Habitabitis in vmbraculis ſeptem diebus, vt diſcant poſteri veſtri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Iſraël*; vbi ſatis congruenter pro re noſtra ait Lorin. Debent parentes, legis, religionis, myſteriorum, fidei articulorum, cauſas, rationeſque, familiæ ſuæ, quantum intereſt eos cognoſcere, & capere poſſunt, declarare, atque quodam quaſi Epiſcopi, & Doctoris officio fungi domi ſuæ; atque in ea Eccleſiaſticum, & quodammodo Epiſcopale implere officium, ſuos omnes admonendo, pro vita æterna, docendo, hortando, corripiendo, impendendo beneuolentiam, exercendo diſciplinam, vt loquitur Auguſt. tractat. 5. in Ioann. imò tunc melius beneuolentia impenditur, cum exercetur diſciplina.

Deut. 4. num. 9. *Deut. 11. num. 18.* *Leuit. 23. num. 43.*

Intereſt autem maximè ſi rectè inſtitutio, & diſciplina adhibeatur filiis à primis, & rudioribus annis, quo melius eis adhæreat, & adoleſcat, ſicut bene proſequitur Hieronym. Epiſtol. ad Gaudent. de Educatione infantulæ pacatulæ poſt med. in hunc modum: Cum virgunculam rudem, & edentulam ſeptimus ætatis annus exceperit, & cœperit erubeſcere; ſcire quid taceat; dubitare quid dicat. Sit ei magiſtra comes, pædagoga cuſtos; vt enim aqua in areola digitum ſequitur præcedentem; ita ætas mollis, & tenera in vtramque partem flexibilis eſt, & quocumque duxeris, trahitur, &c. Trahitur, inquam, nec reuocatur, aut eradicatur facili negotio id, quod tenerioribus annis accipitur, quod poſſumus elicere ex titulo, quem Dauid præfixit Pſalm. 45. *In finem, filijs Chore pro arcanis*, vbi Hieronym. vertit: *pro iuuentutibus*. Symmach. tranſtulit: *pro æternis*. Quid igitur ſignificant huiuſmodi verſiones, aut quomodo poterunt cohærere, & conciliari: pro iuuentutibus & pro æternis? Non abs re videtur interpretatus ad noſtrum inſtitutum qui dixit, id in eo ſenſu eſſe intelligendum: quod arcana myſteria, ſapientia, fidei doctrina, & morum diſciplina, quæ filiis adhuc in rudiori ætate verſantibus adhibentur, tanquam æterna, & inſeparabilia eis adhærent, nec facile eraduntur, & ſic quod pro arcanis filiis Choræ dicitur propoſitum, pro iuuentutibus explicat Hieronym. ſiue pro pueritiis; & quæ tum temporis filij à parentibus accipiunt, ea pro æternis reputat Symmach. tantum quippe intereſt ſi à prima ætate nati rectè à genitoribus inſtituantur; qua in re audiendus Lactant. lib. 7. de Diuino præmio, cum ait: Quia in pueris ingenia ſunt mobilia, & ad percipiẽdum facilia: nam ea, quæ diſcunt, ita celeriter capiunt, vt non tum primum diſcere illa videantur, ſed recognoſcere, atque reminiſci. Et Veget. de re militari cap. 4. ait: Non tantum celerius, ſed etiam perfectius imbibuntur, quæ diſcuntur à pueris, & Quint. lib. 1. inſtitut. Orat. cap. 12. ait: dociliora ſunt ingenia priuſquam obduruerunt: Vnde Apull. lib. 2. Floridor. eleganter dicit: ſenex pſittacus negligit ferulam, quod etiam profectò poſſet dicere de adultis filiis, quibus non occurritur per doctrinã, &

Pſal. 45.

& diſciplinam in prima ſtatim infantia; optimáque pro noſtro argumento dicit Senec. lib. 2. de Ira cap. 18. ad finem, quædam ad vniuerſam vitam pertinentia præcipientur: ea in educationem, & in ſequentia tempora diuidentur. Educatio maximam diligentiam, plurimúmque profuturum deſiderat, facile eſt enim teneros adhuc annos componere: difficulter receduntur vitia, quæ nobiſcum creuere, & Epiſt. 109. ante med. ait facillimè tenera conciliantur ingenia ad honeſti, rectíque amorem, adhuc docilibus iniicit. Manum veritas, ſi aduocatum idoneum nacta eſt, &c. Præclarè quid hac in re accidat expoſuit Baſil. in reg. fuſ. diſp. interrogat. 15. poſt med. petita ſimilitudine à cera, quæ quandiu mollis eſt, & tenera facilè à ſigillo comprimitur, & figuratur, & quam effigiem mollis excepit, poſtquam obdureſcit, diu retinet. Quamobrem, inquit ille, animus dum tener adhuc eſt, & ritu ceræ, quæ ipſa impreſſas in ſe formas qualcumque facillimè recipit, molliſſime cedit, confeſtim ab ipſo initio omni rerum bonarum imbui exercitatione debet, quod, videlicet, vbi poſtea rationis vſus acceſſerit, & habitum illum rerum diiudicandarum ætas maior attulerit, pietati iam ab incunte ætate aſſuetus, nullo impedimento curſu putatur faciliore, cum & ratio quid expediat, & admoneat, & ad id ſequendum facilitatem præbeat conſuetudo, &c.

Debent itaque parentes liberos ſuos à rudioribus adhuc annis optima morum diſciplina imbuere, & potius velle quid à ſe diſcant, quàm ab aliis hauriant. Nam ſicut ex Ariſtotel. diximus parentes, qui filios erudiunt ſuos, multo honorabiliores ſunt his, qui ſolum generant: iſti enim viuendi; illi bene, beatéque viuendi auctores ſunt: iam vero quis tam ineptus fuerit parens, qui nolit potius beatam vitam filiis conciliare docendo, quàm mortalem tantum præbere generando? Idque etiam mente voluendum eſt, quod non tantum de filiis bene merentur parentes dum ſalubriter inſtituunt, ſed etiam apud Deum multum meritum ſibi comparant, ſicut Hieronym. ait Epiſt. ad Salui. poſt med. dicens: Non parui eſt meriti apud Deum bene filios educare, &c.

Licet autem hoc in loco parentum incuriam, & negligentiam, circa filiorum educationem incuſare, imo & deplorare, dum nihil minus videntur meminiſſe, quàm natorum diſciplinam, & mores, & quos ferarum, equorum ac mulorum optimos nutritores, acerrimóſque & accuratiſſimos nouimus magiſtros, quod merito carpit Chryſoſt. homil. 34. in Acta Apoſt. Deſides omnino circa natos ſuos reperimus; & cum aquilæ circa pullos ſuos volitent, vt ad volatum ad ſuperiora excitent, atque in arduis ponant nidum ſuum, vbi D. Thom. ait, vt pulli earum ſtatim nati conſueſcant in altis morari: rationales homines, imò in Eccleſia nati, & verſati filios educant eo modo, vt potius deſcendere doceant, & ad terram propenſos reddant ad centrum, ſcilicet, illius vbi infectorum ignis latet, vel potius viuos, illuc per morum incontinentiam properare faciunt, cum tamen meminiſſe deberent ad cœleſtia conditos ſuperna debere petere, & conſcendere. Et cum proprium ſit parentum natos à periculis eruere, imo pro filiorum incolumitate ſeſe periculis obiicere, pleríque eo inſaniæ deueniunt, vt filiis terrenorum ſarcina deprimant, quo citius ad inferiora deſcendant, eíſque temporalia coacetuando, noua pericula conciliant,

Iob 39. nu. 30.

cilianr,anſámque præbent, vt magis in certamine inimici periclitentur ſicut bene proſequitur Chryſoſt.homil.8. ad Rom. in Moral. ante med. vbi loquens de diabolo ait: Impudens eſt, impunis, & quidem ab inferiori loco depugnans, ſed tamen, vel ſic victor euadit. Cuius rei cauſa eſt, quod ſtudium nullum adhibemus, quo ipſi illius plagis altiores nos collocemus:neque enim ille potens eſt ſeſe admodum ſurſum attollere, ſed deorſum trahitur, ſerpentis formam gerens, quod ſi initio ordinauir ſic illum Deus, multo magis, & nunc:qui ſi ignoras, quid tandem ſit ab inferiori loco depugnare, tibi hic ego enitar pugnæ huius modum declarare. Quid igitur eſt ab inferiori loco depugnare? Nempe à rebus, quæ infra nos ſunt, digladiari à voluptate, à diuitiis,denique à ſæcularibus quibuſuis rebus. Quapropter ſi quem ille videret volatu ad cœlum ferri, primum ſaltu eo vſque contingere haudquaquam poteſt, omne id aggreſſus, celeriter concidet: neque enim pedes habet, ne formides: non alas, ne terreare: ſupra terram trahitur iis,quæ in terra ſunt,adhæreſcés, igitur nihil quidquam ſit tibi cum terra commune,ac nullo labore egebis:neque enim pugnam eam nouit, quæ aduerſo vtrinque cornu geritur, ſed veluti ſerpens ſpinis occultatur, intra diuitiarum impoſturam aſſidue latens,qui ſi ſpinas ınciderıs,&c. Cum igitur tale, ac tantum periculum ſit inter diuitias,terrenáque bona verſari,quid parentes tam ſolliciti filiis ſuis diuitias congerunt, idque faciendo bellorum occaſiones comparanr, & pericula nó vulgaria præparant? Cum potius arma eis ſuppeditare tenerentur nec inepra forent diſciplinæ præcepra, morúmque documenta. Sicut bene oſtendir Chryſoſt. lib.3. contra vituperatores vitæ monaſticæ vbi inuehitur contra parentes,qui recta educatione exarmatos filios in certamen contra malignos ſpiritus ingredi permittunt.

Quod ſi paterna dilectione liberis diuitias quærunt, ne pauperem vitam degant, nullas profecto ditiores poterunt filiis diuitias relinquere quam morum diſciplinam, legis Dei doctrinam, rectámque virtutum inſtitutionem, & nutritionem, ea ſiquidem ratione videtur Salom. dixiſſe Prouerb.2. *Fili ſi ſuſceperis ſermones meos, & mandata mea abſconderis penes te, vt audias ſapientiam auris tua,&c.* vbi verbum, *abſcondendi,* minimè vacat myſterio, quinimo theſaurum indicat, & pretioſam ſuppellectilem contentam in verbis doctrinalibus, & in præceptis moralibus; ſicut enim illa ſunt,quæ abſconduntur, ne furibus pateant, & theſauris recluduntur, ne raptores deprædentur; ſic & monitiones, ac præcepta quaſi opes inæſtimabiles cenſentur, eáſque tempore, ac labore emptas deprehendo apud Laërt. lib.6.cap.6. vbi Metrocles dicebat: res alienas emi pecunia, & domum, & veſtem, & alia; diſciplinas autem emi tempore,atque labore. **Prouer.2. num.1.**

Hac ſane mente pauperem ſe præ humilitate fatebatur Dauid cum virtutum ſuppellectilé apud ſe minimè contemplabatur. *Ego autem,* inquit, *mendicus ſum, & pauper;* vbi Chryſoſt. ait: ſciebat humana omnia eſſe vmbra imbecilliora, & nihil eſſe nobis virtute magis proprium, reliqua autem omnia eſſe ſimilia foliis extrinſecus appoſitis, videndus idem Chryſoſtom.homil.47. ad popul.vbi multa hac de re habet,inter alia vero air: Etenim veſtes, & aurum, & argentum, hæc quidem ſunt vermium penſa, virtute autem indutus talem haber veſtem,quam non tantum tineæ, verumetiam mors ipſa lædere nequit, **Pſal.9.**

nequit, & merito, non enim hæ animi virtutes ex terra originem trahunt, ſed ſpiritus ſunt fructus; propterea neque tinearum dentibus obnoxiæ ſunt, &c. Facit etiam Clem. Alex. 6. Stromat. cum eodem ſenſu ait: Veræ quidem diuitiæ eſt abundantia in his, quæ ſunt ex virtute actionibus, paupertas autem eſt inopia in moderatis actionibus. Notandus item venit Plutar. in vita Solonis vbi refert Crœſſum iuſſiſſe Soloni oſtendi theſauros, ſuppellectilem, magnificentiámque regiam. Ad poſtremum cum eum rogoſſet Crœſſus num quempiam alium hominem ſe beatiorem, & locupletiorem vidiſſet, tum Solon ſe Tellum ſuum ciuem vidiſſe reſpondit, expoſuit autem Tellum optimum virum eſſe, filióſque probatiſſimos à ſe educatos habere integerrimè, ſanctiſſiméque inſtitutos. En vbi Solon gentilis philoſophus arbitratus eſt veros theſauros adeſſe, vetámque felicitatem, nempe in virtute, honeſtatíſque actionibus, iuſtitiæ operibus, & filiorum optima inſtitutione.

Iam igitur eluceſcet cur optimus parens filio præceperit præcepta ſua abſcondere, & tanquam diuitias in theſauro recondere, cũ dixit: *Si mandata mea abſconderis penes te*, theſauri quippe diſciplinæ, & doctrinæ, animo recondendi ſunt, non in arca, ſcrinióue iuxta illud Euſeb. Emiſſ. homil. in natali vnius virg. in princip. cum ponderat parabolam de theſauro abſcondito in hunc modum. Hunc theſaurum ille abſcondit, qui mente retinet, corde diligit, & eius nunquam obliuiſcitur; illud enim abſcõdimus, quod charum habemus, & amittere timemus, hæc ille. Præcepta igitur paterna, tanquã chara, & precioſa debent parentes filiis impertiri, & pro diuitiis, latifundiis, magnis

Matt. 13.

hæreditatibus relinquere; hæc item filij plurimi æſtimãtes tanquam pretioſos theſauros debent in animo recondere, & in corde abſcondere, ne emittantur, aut qualibet occaſione deprædentur. In quam rem facit D. Maxim. ſer. 17. cum refert Euripidem Philoſophum conſpicatum adoleſcẽtem quendã multos libros ementem, ſic eum affatur. Non arcæ, ô adoleſcens, ſed pectori; non enim doctrinæ locus arca eſt, ſed pectus, & mens. Vnde alia verſio ad eundem locum Prouerb. habet: *Si emeris ſermones meos*, labore ſcilicet, ac tempore, ſicut ex Metrocle diximus, intelligendúmque eſt tum ex parte parentis, qui docet; tum ex parte nati, qui diſcit; nulla ſiquidem doctrina acquiritur naturaliter abſque tẽpore, & labore; proinde ſi taliter emeris paternos ſermones, & Dei mandata; debes ea abſcondere, non quidem in arca, ſcrinióue, ſed in animo, corde, ac pectore, cũ paterni ſermones pretioſi ſint opes, & theſaurus deſiderabilis, & ideo Prouer. 4. dicitur: *Suſcipiat verba mea cor tuum:* Symmach. *Teneat verba mea cor tuũ.* Chald. *Apprehendat verba mea cor tuũ:* aliqui ex Hebr. *Suſtentet verba mea cor tuum.* LXX. *Firmetur noſter ſermo in corde tuo*, quæ lectiones non ſolum indicant firmitatem in ſeruandis parentum monitis, ſed alludere videntur ad puerorum, ac iuuenum inconſtantiam, de qua Ariſtotel. 2. polit. ait: Inquieta eſt, ac mobilis iuuenum mens, & animus ſemper fluitat; hinc igitur fit, vt iuniorum animis difficilius obfirmetur, & ſtabiliatur doctrina; & cum eis potiſſimum à primis ſtatim initiis ſtillanda ſit diſciplina, iuxta ea, quæ ſuperius diximus, ideo Salomonis parentes ei dicebant: *firmetur noſter ſermo in corde tuo*, ne fluctuans, & iactatus vnquam decedat. Niſi forte alluſio ſit in his verbis

Prouer. 4. num 4.

ad

ad fallaces diuitias temporales, quæ facile ſibi aſſumunt alas, facilius euolant, facillime euaneſcunt, & tamen pro eis retinendis fruſtra deſudant homines, iugitérque laborant. Hi igitur maiori cum ratione debent veras doctrinæ diuitias à parentibus traditas *ſuſcipere*, cum noſtra vulgata, *tenere*, cum Symmacho, *apprehendere*; cum Chald. *ſuſtentare* cum Heb. atque in corde *firmare* cum LXX. idque parentes etiam debent monere filios, dum inſtruunt, in morum probitate, virtutúmque diſciplina veras diuitias conſiſtere, proindéque tanquam theſaurum recondere, & veluti pretioſas opes detinere.

Quoniam vero nihil melius pro præſenti argumento adduci poteſt quam locus Saluian. lib. 1. ad Eccleſiam ſtatim poſt princip. eum totum hic tranſcribendum duximus. Vrget igitur parentes, qui pignorum amore ducti innumerabiles eis diuitias acquirunt. Quaſi vero, inquit, quicumque patres ſunt, niſi diuites fuerint, patres omnino eſſe non poſſint, & amare filios ſuos; ſine opum multiplicatione non valeant, aut vero, virtus ac medulla affectuum, auaritia, & cupiditates ſint: quia ſcilicet (vt illi putant) ſicut corpus ſine medulla, ſic amor ſine cupiditate eſſe non poſſit. Quod ſi ita eſt: omnis abſque dubio pietas mali cauſa eſt, neque in ea ſenſus ſunt affectuum bonorum, ſed incentiua vitiorum. Et vbi illud ſacrum diuinæ authoritatis oraculum. *Pietas ad omnia vtilis eſt?* Hoc enim modo non ſolum non ad omnia vtilis, ſed pene in omnibus inſalubris. Si enim generatrix cupiditatum eſt, plus in ſe multo malorum continet, quam bonorum, ſecundum illud Scripturæ ſacræ: *Radix omnium malorum eſt cupiditas.* Itaque ſi radix malorum eſt cupiditas, atque ex pietatis matrice gignitur, & quaſi viroſo eiuſdem lacte nutritur, non tam cupiditas reprehendenda, quæ ex pietate parente naſcitur, quam ipſa pietas, ex qua talis filia procreatur. Quo fit, vt ſi tam peſtilens eſt pietas ac tam nocens, vt nec amare expediat, nec amari: quia nec parentes amorem debent appetere ſibi noxium, nec deſiderare filij parentibus obfuturum: quamuis ille non parentibus tantum, ſed etiam filiis morbum ferat: quia & illis grauis eſt, qui pernicioſas capiunt hæreditates: & illis qui inter improbiſſimos quæſtus improbi educantur hæredes. Et hinc eſt quod penè omnes parentibus ſuis filij non magis in patrimonia, quam in vitia ſuccedunt, nec magis facultates paternas ſumūt, quam prauitates, ac ſi tranſeuntes ſemper in mores patrum, ante eorum incipiunt nequitiam, quam ſubſtantiam poſſidere. Et eſt ratio cur hoc fit: bona enim parentum non niſi mortuis eis poſſident: viuentibus autem adhuc & valentibus mores. Ac ſi priuſquam in dominio ſuo habere incipiant res paternas, habent in animis ipſos patres: & antequam habeant illa, quæ falſo dicuntur bona, habent illa, quæ verè probantur mala. Quid ergo? Cum hæc ita ſint, interdicere forſan parentibus filiorum videor affectum? Minimè. Non ſolum enim amandos dicimus filios, ſed præcipuè, ac per omnia amandos, nec quicquam his omnino anteponendum, niſi Deum ſolum. Quid ergo eſt, aut quomodo amandos dicimus filios? Quo, abſque dubio, niſi quo Deus ipſe conſtituit? Neque enim eſt vllus melior filiorum amor, quam quem ille docuit, qui ipſos filios dedit: neque poſſunt pignora melius amari, quam ſi in eo ipſo, à quo data ſunt, amentur. Quomodo igitur Deus amari filios iuſſerit, non dico ego, dicat ſermo ipſe diuinus,

diuinus, qui ad patres omnes generaliter ita loquitur; vt tradant mandata Dei filiis ſuis, *vt ponant in eo ſpem ſuam, & non obliuiſcantur operum Dei, & mandata eius exquirant*; alibi quoque: *ad vos*,inquit,*patres,nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros,ſed educate illos in diſciplina, & correptione Domini.* Videtis quas parari opes à parentibus filiis Deus iubeat, non pecuniarios theſauros, nec graues metallo aureo ſaccos, habentes quidem multum pŏderis, ſed plus tamen iniquitatis: non ſupetbas, ac præminentes excelſis vrbibus domos, non ſupra humanos viſus, & lata culmina, nec inſerta nubibus aëreo habitatore faſtigia: non denique fundos interminabiles,& notitiam poſſeſſoris ſui excedentes, qui conſortes pati indignum æſtiment, & vicinitatem, iniuriam putent.Non ergo hæc Deus præcipit, nec in ſeruilia terrenæ procurationis officia curam patriæ pietatis extendit. Pauca ſunt, quæ mandat, ſed ſalutaria: expedita, ſed ſancta: præcepto parua,ſed fructu grandia: ſcripto breuia, ſed beatitudinis ſempiterna. *Parentes*, inquit,*nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina, & correptione Domini*,ideſt,edocti à vobis, & informati: *vt ponant*, ſcilicet ſicut Propheta dixit,*in Deum ſpem ſuam,& non obliuiſcantur operum Dei, & mandata eius exquirant*. En quales diuitias Deus diligit, en quas pignoribus recondi exigit opes,en quas parari imperat facultates,fidem, ſcilicet,ac timorem Dei, modeſtiam, ſanctimoniam,diſciplinam, non terrena, non vilia,non pereuntia,non caduca:cum enim Deus viuorum ſit, non mortuorum, rectè illa parari filiis iuſſit, per quæ in æternum viuerent, non per quæ in æternitate morerentur. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo.* Duo theſaurorum genera monſtrantur: vnum,ſcilicet, quo filiis theſaurizant patres, aliud quo ſibi:Filiis quomodo? Vt erudiant illos officio, ac timore diuino. Sibi quomodo? Vt theſaurizent ſibi theſauros in cœlo: mirifice, ſcilicet, vt quia pecunia caduca res eſt, diſciplina immortalis, & omnes fermè parentes plus amēt filios quàm ſeipſos, ſibi cōferant bona caduca, filiis ſempiterna, ac ſic & pietati ſuæ conſulant,& ſaluti cum duplici, atque immortali bono, & per ea, quæ æterna ſunt, æternos eſſe filios ſuos faciant, & ad conquirendā ſibi beatitudinem & ea, quæ naturaliter caduca ſunt, bonis operibus in æterna conuertāt: quid ergo æſtuas paterna pietas? Quid ad conquirenda terrena,& perituta diſtenderis? Nihil maius præſtare filiis potes,quàm ſi hoc bonum per te habeant,quod nunquam penitus amittant. Non neceſſe eſt ergo vt filio tuo terrenos theſauros recondas: nulla re eum facies ditiorem, quàm ſi ipſum filium tuum theſaurum Dei feceris.Sic ille oſtendit quātum conducat parentibus filios bene moratos relinquere, & de diſciplina, morumque integritate prouidere.

Pſal. 77. *Epheſ. 6.*

Neque tantū teneræ adhuc ætatis filij inſtituendi ſunt, & doctrina imbuendi, ſed etiam grandiores adhuc coërcēdi,ac ſupplicio, ſi opus fuerit, afficiendi;quod videtur docuiſſe Salom. cum ait: *Qui parcit virgæ,odit filium ſuum:qui autem diligit illum,inſtāter erudit.* vbi pro virga LXX.habent: *baculum*, & ita legit Cyprian.teſtim. cont.Iud.3.Ambr.Epiſt.7.& Hieron. in Zach.& vox Hebr. *Sebet*, baculum ſignificat. Filij igitur quādiu in pueritia ſunt, flagellis coërcentur; cum verò adoleuerunt, virga, aut baculo. Ergo Salom.ſeniorem parentem,qui iam præ ætate baculo innititur, monet,vt cum iam filij adulti fuerint,& *Prou. 13. num. 24.*

propterea flagellis verberibuſque inepti, baculo tamen adhuc tundat, & compeſcat: *qui autem diligit illum, inſtanter erudit.* Hebr. *Qui amat illum, diluculo quærit ei caſtigationem.* Ianſen. ibi. Manè quærit caſtigationem, ideſt, non ex ira, ſed animo ſedato illum punit. Rodolphus verò ſuaderi exiſtimat, vt filiorum inſtituendorum cura, relictis omnibus, antepo-natur: nam pater, qui caſtigationem filij aliis negotiis præmittit, illius ſalutem, ante omnia ſibi cordi eſſe apertè oſtendit. Ex Rabbinis alter filios diluculò puniendos vult, vt matutina illa caſtigatio per integrum diem in officio contineat, vel fortè exiſtimo ideo diluculò caſtigandum filium adultum, cum ſcilicet adhuc in lecto decumbens dormit, tunc enim non euadet, nec manus punientis patris effugiet, qui interdiu facilè vel baculum imminentem tenebit, vel ſe pedibus à ſupplicio ſubducet.

Nulla igitur ratione licet parentibus caſtigationem prætermittere; licet autem filiorum amor, inſania quædam ſit, imo, & ebrietas, ſicut ait Chryſoſt. homil. 4. in 2. ad Corinth. poſt med. vbi loquens de eo ſtatu, ad quem peruenit Dauid propter infantem, quem ſuſceperat ex Bethſabee ait: Non pro peccato, ſed pro puero adhuc affectu in illum ebrius. Quod adhuc eleganter dixit Naziáz. carmine Nicobuli patris ad filium, cum beneficium appellauit amorem filiorum: Philtro, inquit, natura patres in prole ligauit; quod poſſumus elucidare ex Ouid. cum dicit: Philtra nocent animis, vimque furoris habent: vbi recolenda ſunt quæ ſuperius de Philtro diximus. Licet item tam connaturalis ſit patribus, congenitúſque amor filiorum, ſicut proſequitur Auguſt. ſerm. 52. de temp. poſt princip. dicens: non laudandus eſt, qui amat filios ſuos, ſed damnandus eſt, qui non amat filios. Amant filios feræ, amant leones, nulla eſt beſtia, quæ non filiis ſuis blandè murmuret: nam cum terreat homines, paruos fouet. Fremit leo in filios, vt nemo tranſeat. Intrat in ſpeluncam, vbi habet filios ſuos, omnem rabiem feritatis exponit: foris eam ponit, cum ipſa non ingreditur. Ergo qui non amat filios, etiam leone peior eſt; quibus ſimilia habet ſerm. 59. in med. & Ariſtot. 8. Ethic. cap. 12. ait: Parentibus vita liberorum chara eſt atque ſua: quinimo teſte Paccato Orat. ad Theodoſ. inſtituente natura, filios pluſquam nos ipſos diligimus. Vnde Iuriſconſultus Paulus in l. iſti quidem, ff. de eo, quod metus cauſa, ait: quod parentes magis in liberis, quàm in ſeipſis terreantur: ex quo textu deſumptus eſt mos apud iudices, prius torquendi filios, quàm parentes, vbi vterque crimen negat.

Etſi igitur talis, tantúſque ſit filiorum amor, parenteſque vrat, & inflammet, ſicut patet ex 3. Reg. vbi de vera matre pueri illius, quem diuidi iuſſerat Salom. dicitur: *Commota ſunt viſcera eius ſuper filio ſuo*; vbi apud Ioannem Marian. ex Hebr. habetur: *Calefacta ſunt*, ſcilicet ex amore erga filium, *viſcera matris*; alij ex Hebr. vertunt: *incaluerunt*, vel *exarſerunt pietates eius:* vbi Vatablus ait, inflammata fuerant viſcera eius amore erga filium: ſemper tamen amor in filios probari debet, & oſtendi in corrigendis, coërcendis, obiurgandíſque filiis: nam ſicut bene aduertit Auguſtin. Falluntur teneri erga filios, parenteſque exiſtimant lædere paternam pietatem, ſi illos corripiant, vrgeant, & caſtigent, cum potius dilectis filiis admodum noceant, ſi abſque correptione dimittant. Sic verò ille habet tom. 2. Epiſtol. 5. ad Marcell.

3. Reg. 3. num. 26

Marcell. poſt med. Agenda ſunt multa etiam cum inuitis, benigna quadam aſperitate plectendis, quorum potius vtilitati conſulendum eſt, quàm voluntati, quod in principe ciuitatis luculentiſſimè illorum literæ laudauerunt: nam in corripiendo filio, quamlibet aſperè, nunquam profecto amor paternus amittitur; fit tamen quod nolit, & doleat, qui etiam inuitus, videtur dolore ſanandus: nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur, quoniam nihil eſt infœlicius fœlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluptas velut hoſtis interior roboratur. Dum igitur parentes filios corripiunt, increpant, reprehendunt, ac, ſi opus fuerit, vulnerant, veram dilectionem impendunt, veros etiam ſe patres eſſe teſtantur.

Probat, & oſtendit hanc doctrinam Chryſoſt. homil. 29. in Geneſ. poſt med. in Noë, dum improbum filium Can euulgantem parentis pietatem, ac per conſequens ebrietatem acerrima maledictione in nepote perculit, & corripiendo puniuit, dicens: Attende hic quomodo paternam pœnam profert, quæ tamen emendatio potius erat, quàm pœna; pater enim erat, & clemens pater, neque iuxta pœnam volebat inducere, ſed ita, vt vlteriori malitię obeſſet. Ideò, ait, in ſeruitutem te condemno, vt iugem, & indelebilem habeas facti memoriam. Sic ille probat optimum parentem eum, qui iuſtè filium corripuit, puniuit, & in poſterum compeſcuit; atque hoc faciendo parentes de proprio officio commonefecit, vt ſcilicet natos puniant, corripiant, & doceant, ad illos ſiquidem ſpectat filiorum doctrina, veritatemque fidei enucleare, ſicut in præſenti teſtatur Ezech. dum ait: *pater filijs notam faciet veritatem tuam.*

Geneſ. 9. num. 27.

ANNOTATIO II.

Quod diuina bonitas plus tribuit quàm promittit, & quàm à nobis petatur.

NObis in expoſitione literæ viſum eſt non melius poſſe explicari verſionem L X X. iuxta quam Ezechias ſe patrem à Deo conſtitutum, filios edoctutum de diuina veritate pollicetur, cum tamen ei per Prophetam nihil de poſteritate habenda fuerit dictum, quàm ſi dicamus inde rectè intuliſſe quod diuina liberalitas non mutila, & imperfecta beneficia conſueuerit elargiri; & licet Rex pro vita fuerit deprecatus, nihil tamen magis in votis habebat, quàm filium accipere, & procreare, à quo oriundum Meſſiam poſſet expectare. Cum ergo Deus Ezechiæ per Prophetam vitam ad quindecim annos miſericorditer addiderit; ille bene de Dei clementia auſpicatus, & de futura prole inſimul certus, aſſerit ſe patrem tandem filiorum à Deo redditum, filios ſe inſtituturũ in Dei doctrina, & veritate. Qua in re Ezechias teſtatur diuinam beneficentiam, non ad menſuram conferre bona; ſed cum dat, affluenter excedere voces, votaque precantium, vt correſpondeant potius beneficia diuinæ immenſitati, quàm poſtulãtium paruitati, ſicut bene proſequitur Chryſoſt. homil. 40. in Geneſ. ante med. vbi ponderat Deum plus Abrahamo contuliſſe, quàm ipſe poſtulauerat; rogauit ſiquidem Deum pro incolumitate filij Iſmaëlis, quem ex ancilla ſuſceperat, dicens: *Vtinam Iſmaël viuat coram te.* Geneſ. 17. & ait Deus ad Abraham: *Sara vxor tua pariet tibi filium,* Gen. 17. num. 18.

filium, vocabiſq́; nomē eius Iſaac, & conſtituam pactum meum illi in fœdus ſempiternum, & ſemini eius poſt eum. Super Iſraël quoque exaudiui te. Ait ergo Chryſoſt. vide excellentem promiſſionem, & magnitudinem eius, qui promiſerat, Dominus omnino accumulatè volens beneficia, & excedere amplius, quam petiuerat, quoniam mentem iuſti erexerat, & per ea, quæ promiſit, ferè iuuenem ex ſene fecerat, & eum, qui mortuus erat, vt ita dicam, verbis fœcundarat, beneficiis cum largiſſimis proſequens. Sic ille pro obtinendo filio Dominum enixè precabatur, Anna precéſque mul-
1. Reg.1. tiplicabat, Prophetam verò accepit,
num.13. & dum vnum tantum filium poſtulabat, tres filios, & duas filias peperit. Vbi videndus erit Chryſoſt. hom. 2. de Anna.

Dan. 9. num.21. Daniel cum orationibus, precibus, ieiuniis, ſacco, & cinere, orans Deum tempore Babylonicæ captiuitatis, pro illuminatione, ac reparatione ſanctuarij ciuitatis, & populi Iſraëlitici, cum inſtanter oraſſet, & peccata propria, ac populi confiteretur, Angelus Gabriel ei apparuit tempore ſacrificij veſpertini; quando ieiunantium mentes magis eleuantur, & deuotius orant. Quæ quidem Gabriel poſtquam reddidit Danielem attentum, propter arduitatem dicendorum, dicendo ei hæc verba: *Ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo Domini: ego autem veni, vt indicarem tibi, quia vir deſideriorum es: tu autem animaduerte ſermonem, & intellige viſionem:* & reuelauit ei Deum in carne venturum, quod nec ſperare poſſet humana fragilitas, nec poſtulare auderet: hoc igitur expendens Paulus Burg. 1. part. ſcrutinij diſt. 3. cap. 3. ante medium ait: Deus ex abundantia ſuæ bonitatis non ſolùm merita ſupplicum excedit, ſed etiam orationum vota, ſæpe enim plus dat, quàm ab eo petatur, quod ipſe probat ex loco Geneſ. 17. à nobis allato.

Num. 17. iuſſit Deus ex qualibet tribu vnam aſſumi virgam inſcriptam nomine illius tribus, cuius erat, omneſque poni in tabernaculo pro electione Summi Pontificis. *Quem ex his elegero, germinabit virga eius. Sequenti die regreſſus Moyſes inuenit germinaſſe virgam Aaron in domo Leui, & ſurgentibus gemmis eruperant flores, qui folijs dilatatis in amygdalas deformati ſunt.* Vbi aduertit Origen. Deum tantummodo promiſiſſe, quod virga illius, qui eligendus erat, germinatura eſſet, at diuinæ pietatis affluentia plus conceſſit, quàm promiſerat, quaſi parum eſſet, quod antea dixerat, etiam ſe ipſum excedit, quid non ſuperet petitiones noſtras cumulando? Sic verò habet Orig. homil. 9. in Numer. poſt med. Attendite diligentius, ſi fortè poſſimus, liberalitatem Dei largiorem, etiam ipſis ſuis promiſſionibus edocere, ſi fortè ex iis illam ineffabilem pietatem Dei, quæ in Scriptura litera ſemper tegitur, rimari, atque inueſtigare potuerimus cum eum largiorem in præſtando, quàm in promittendo, videamus. Igitur ſermo Scripturæ, de qua nunc loquimur, ita habet: *& erit*, inquit, *homo quemcunque elegero, virga eius germinabit.* Hoc eſt ſolum, quod promiſit Deus, vt virga eius, quem elegerit, germinet. Vbi verò ad rem venitur, vt quod promiſſum eſt oſtendatur impletum: nō vnum illud, quod promiſſum fuerat, effectum dicitur, ſed vide quanta addantur. Ait enim: *Ecce germinauit virga Aaron in domo Leui*, & eſt hoc vnum, illud ſine dubio, quod fuerat promiſſum, ſed addantur, & alia, & dicitur: *& produxit frondes, & protulit flores, & germinauit nuces.* Cum ergo de ſolo germine fuiſſet promiſſum, vide

Num.17. num.5.

vide quanta largitur Deus, non ſolum germen produxerit, ſed & frondes, & non ſolum frondes ſed & flores, & germinauerit, vnde non ſolum flores, ſed & fructus. Tantum Orig. ex cuius doctrina inſtitutum colligimus quoniam licet Deus Ezechiæ vitam ſuperadditam promiſerat, de more, plus addit, nempe, & prolem, vſque adeo à Rege concupitam; ſolet ſiquidem diuina liberalitas in largiendo, ſeipſam excedere, & ſuperare, in promittendo, vt plura conferat, quam pollicetur.

Proſequitur hoc argumentum Baſil. in regulis fuſioribus, vbi oſtendit plus Deum hominibus contuliſſe, quam promiſerat, nam Filium Dei hominem futurum pollicitus eſt, ſed beneficij modus longe exceſſit illius magnitudinem. Auget, inquit ille, miraculi magnitudinem, beneficij modus, ſiquidem; *cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo; ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens*, & infirmitates noſtras tulit, & languores noſtros portauit, & pro nobis vulneratus eſt, vt nos liuore eius ſanaremur: & à maledicto nos redemit, factus ipſe pro nobis maledictum, & ignominioſam mortem ſuſtinuit, vt nos ad glorioſam denuo vitam reuocaret. Neque verò ſatis hoc illi fuit quod ademptam nobis vitam reddidiſſet, quin, & diuinæ naturæ conſortium, dignitatémque eſt elargitus, locáque, in quibus perpetua frueremur quiete, præparauit, vbi quæ futura eſt lætitiæ magnitudo, cogitatione à nemine poteſt comprehendi. Sic ille oſtendit Deum hominem factum plura hominibus contuliſſe, quam promiſerit dum ſe hominem tantum futurum eſſe prædixit.

Promiſit olim Deus Zachariam patrem Baptiſtæ permanſurum mutum vſque in diem ortus filij. *Ecce*, inquit, *eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem, quo hæc fiant*; quibus in verbis conſequenter pollicitus eſt eodem die vocem, & loquelam iterum redditurum; ſed longe maiora reſtituit, quam promiſerat, nam de illo dicitur. *Zacharias repletus eſt Spiritu ſancto, & prophetabat dicens: Benedictus Dominus Deus Iſraël*: vbi Ambroſ. pro noſtro argumento ait: Vide quam bonus Deus, & facilis indulgere peccatis. Non ſolum ablata reſtituit, ſed etiam inſpirata concedit. Ille dudum mutus prophetat; hæc enim gratia Dei maxima, &c. Excedit itaque diuina bonitas promiſſiones ſuas, & plus confert quam pollicetur; vnde non mirum, ſi Ezechias certus de diuina beneficentia, dum ſibi prorogatam vitæ vſuram audit, in ſimul credit ſibi à Deo concedendam prolem, quam ſummopere exoptabat.

Luc. 1. nu. 20.

Luc. 1. nu. 67.

Deum verò plura nobis largiri quam rogetur, bene oſtendit Paulus Epheſ. 3. cum ait: *Ei, qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter, quam petimus, aut intelligimus.* Græcè ad verbum habetur; *Ei, qui poteſt ſuper omnia facere ex abundanti ſuper ea, quæ petimus, aut intelligimus*, id eſt, talem habemus Dominum qui poſſit facere (imò qui conſueſcat facere) omnia eximie, melius, amplius, & abundantius, quam petamus, aut intelligamus. Hæc igitur eſt Dei indoles, natura, & munificentia, quam bene deſcribit Hieronym. tom. 1. Epiſt. ad Ruff. cum ita incipit. Plus Deum tribuere, quam rogatur: & ea ſæpè concedere, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, licet ex ſacrorum miniſterio voluminum ante cognouerim, tamen in cauſa propria nunc probauit Ruffine chariſſime, &c.

3. Reg. nu.35. Nu.10. Salomoni dixit olim Deus. *Poſtula quod vis, vt dem tibi*, & ait Salomon. *Da mihi ſapientiam,& intelligentiam,vt ingrediar,& egrediar coram populo tuo.* Dixit vero illi Deus. *Quia hoc magis placuit cordi tuo,& non poſtulaſti diuitias,& ſubſtantiam,& gloriam, neque animas eorum, qui te oderant, ſed nec dies plurimos: petiſti autem ſapientiam, & ſcientiam, vt iudicare poſſis populum meum, ſuper quem conſtitui te regem,ſapientia, & ſcientia data ſunt tibi: diuitias autem, & ſubſtantiam, & gloriam dabo tibi.* Vbi Tertull.libr.4. contra Marc. cap.5. ait: Quia permiſſa ſibi optione, maluit ea poſtulare, quæ ſciebat Deo grata, ſapientiam; meruit etiam diuitias conſequi,quas vnde magis voluit. Sed ad rem præſentem Scrar. bene aduertit, quam cum incremento Deus Salomoni benefecerit dicens: Deus promiſit, non tantum, quod petiit, ſed idipſum maximo cum auctario dupliciter; primo, ſapientiam, non certis illis officij terminis aſtrictam, ſed multo latius patentem, & maiorem aliorum ſapientia. Deinde alia etiam,quæ non petierat,diuitias,gloriam ampliſſimam,& vitæ diuturnitatem,&c.

Aduertit hanc Dei naturam, & munificentiam Auguſtin. libr. 2. de ſerm. Domini in monte cap.12. poſt princip. tom. 4. in eo quod Chriſtus Dominus promiſerit plura adiici quærentibus regnum Dei, cum ait:
Matth.6. nu.33. *Quærite primùm regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis.* Sic ergo habet Auguſtin. non ait vtique quærite primùm regnum Dei, & deinde iſta quærite, ſed hæc omnia, inquit, apponentur vobis: ſcilicet etiam non quærentibus, &c. plura ſiquidem largitur Deus vltra petitiones noſtras. Rogabat olim perditus filius parentem, vt eum in numerum mercenariorum aſſumeret: *Non ſum dignus*, inquit, *vocari filius tuus, fac me ſicut vnum de mercenarijs tuis.* Luc.15. nu.19. At pater *videns eum à longe miſericordia motus cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum, & dixit ad ſeruos ſuos, cito proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum aureum in manu eius, & calceamenta in pedibus eius, & adducite vitulum ſaginatum, &c.* Vide quanto plura largitur, quam poſtulauerit filius nequam. Vbi Chryſolog. ſerm.12. ad finem ait: Paterna pietas contenta eſt innocentiam reparare ſolam niſi priſtinum reſtituat & honorem. *Et date calceamenta in pedibus eius*;ne vel in pede remaneret deformitas nuditatis: *& adducite vitulum ſaginatum*, communis vitulus non ſufficit, niſi fuerit pinguis, niſi fuerit ſaginatus: vitulus pinguis teſtatur paternæ pinguedinem charitatis, &c. Proinde igitur pinguiora tribuit, & cumulatiora largitur beneficia, qui affluentiſſimam habet charitatem, & beneficentiam.

Videndus idem Chryſolog. ſerm. 105. poſt princip.cum pôderat Phariſæum rogaſſe Chriſtum Seruatorem, vt cum illo manducaret, plura tamen conceſſiſſe eundem Dominum, nempe, vt Phariſæus eundem Dominum, quem pro cibo ſumendo rogauerat, manducaret, & cibo æternæ vitæ veſceretur. Sic vero habet: Rogas Phariſæe, vt manduces cum illo: crede,eſto Chriſtianus, & manduces ex illo. *Ego ſum*,inquit,*panis,qui de cælo deſcendi.* Semper Deus maiora tribuit,quam rogatur:nam ſe manducandum dedit, qui rogabatur, vt manducandi ſecum fiduciam largiretur, & tamen hoc dedit, vt illud, quod poſtulatus eſt, non negaret,&c. Luc.7. nu 36.

Vnam tantummodo recordationem ſui poſtulabat crucifixus ſimul cum Chriſto Domino, latro confeſ-

ſus dicens: *Domine memento mei*, & vberiorem conſequutus eſt diuinæ pietatis affluentiam, dum illi air pientiſſimus Dominus: hodie mecum eris in paradiſo, ſicut proſequitur Ambroſ. lıbr. 10. in Luc. ad dicta verba. Vberior, inquit ille, eſt gratia, quam precatio; ſemper enim plus Dominus tribuit, quam rogatur: ille enim rogabat, vt memor ſui eſſet Dominus eum veniſſet in Regnum ſuum, Dominus autem ait: *Amen, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.* Sic ille cumulatiorem oſtendit Dei largitatem, petitione latronis pendentis in cruce.

Seruus ille tanto debito conſtrictus, procidens ante Dominum orabat eum dicens: *patientiam habe in me, & omnia reddam tibi, miſertus autem Dominus ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei.* Plura vtique conceſſit Dominus, quam ſeruus rogauerat, ſicut bene proſequitur Chryſoſtom. homil. 27. in Geneſ. poſt med. eum ait: Vidiſti miſericordiam Domini? Ille procidit, ſupplicat, orat, vt longius ſibi tempus præfiniatur. Longanimis eſto in me, inquit, & omnia tibi reddam. Sed bonus Dominus, miſericors, noſtrique curam agens, ſupplici bene volens, non ſolum, quantum petiit, ſed quantum ne cogitare quidem auſus fuit, dedit. Is enim eius mos eſt, vt vincat, & præueniat petitiones noſtras. Illo itaque orante, vt ſeueritatem Dominus remitteret, & promittente ſoluturum ſe omnia: Dominus bonitate ſua vincens noſtra delicta, miſericordia motus, dimiſit eum, fœnúſque totum ei dimiſit. Vidiſti quod ſeruus orauerit, & quantum ei Dominus remiſerit. Similia habet hom. 62. in Matth. vbi explicat dicta verba in hunc modum. Perſpexiſti mirabilem exaggerationem miſericordiæ, dilationem ſolummodo temporis, ac propagationem quandam ſeruus poſtulauit, ille autem multo magis, quam petiit, videlicet totius æris alieni dilationem vltro præbuit, &c. Tanta itaque eſt Dei largitas, & beneficentia, vt plura conferat, quam rogetur, maiora largiatur, quam polliceatur, vnde mirum non eſt ſi facta pollicitatione de longiori tantummodo vita, vlterius crediderit Ezechias diuinitus ſibi concedendam prolem, ſupra vitæ promiſſionem, cumulatiora ſiquidem ſunt diuina beneficia, quam ſit eorumdem promiſſio.

Matt. 18. num. 26.

***

TEX

TEXTVS XI.

Nu.vlt. *Domine ſaluum me fac, & Pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus vitæ noſtræ in domo Domini.*

POSTQVAM Ezechias dixit ad viuos ſpectare Dei laudationem, non ad mortuos, qui edita voce, & aſſumptis muſicis inſtrumẽtis minimè poſſunt diuinas laudes proſequi; id tandem proponit, ac pollicetur futurũ, quod ſi ſaluus, incolumiſque euadat vel à morbo, quo affligebatur, vel ab hoſtibus, quibus premebatur, vt alij volunt; quandiu ipſi vita ſupereſſet, Dei templum conueniret, vt diuinis laudationibus adeſſet.

Hebr. habetur. *Dominus ad ſaluandũ, vel ſaluare me*(ſcilicet affuit) *& cantica mea cãtabimus omnibus diebus vitæ noſtræ in æde Domini.* LXX. *Domine ſalutis meæ, & non ceſſabo benedicens tibi cum pſalterio omnibus diebus vitæ meæ in conſpectu domus Dei.* Aduertendum igitur eſt quod infinitiuus Hebræus pro imperatiuo ſumi poteſt ad ſaluãdum, vel ſaluare, pro ſalua; quod noſter interpres dixit; ſaluum me fac, aut quod ſit nota genitiui, & infinitus pro nomine, vt LXX. acceperunt: ad ſaluare, pro ſalutis meæ.

Domine ſaluũ me fac. Dionyſ. mente, & corpore, ab omni malo præterito, præſenti, & futuro, ſic ſimiliter Ieremias 17. *ſana me Domine, & ſanabor, ſaluum me fac, & ſaluus ero, quoniam laus mea tu es.* Interlinearis gloſſa habet. Ergo, vt nexus iſtius verſiculi cum ſuperiori ſit, quia viuus tantum te poteſt laudare, & veritatem, ac iuſtitiam tuam notam facere poſteris ſuis: conſequens ſane videtur, vt me ſaluum facias ab Aſſyrio, & morte animæ, & corporis, quo tuas laudes deinceps proſequar, celebraréque faciam.

Ierem. 17. num. 14.

Pſalmos noſtros: videlicet diuinas laudes, ob aſſecutã à nobis liberationem, *cantabimus*; ſingulare fuit beneficium, ſed communis vouetur laus, vel quia ita conſueuit gratus iſtorum animus, qui parum reputat ſi ipſe tantum laudes, & comites non habeat, & quærat diuinæ confeſſionis; & qui aliena bona, propria plerumque exiſtimat, vt pro illis grates reddat, quid mirum ſi in ſe beneficio affectus cæteros hortetur, & conuocet ad reddendas gratias diuinæ bonitati? Vel etiam communes pollicetur laudes quia iuſtum profecto erat, vt pro communi liberatione ab hoſtibus, omnes ſimul conuenirent ad reddendas Deo grates; vel quia pro addita vita regi debebant ſubditi ſimul cum eo gratulari.

Cunctis diebus. Dionyſ. certis, ac debitis horis ſingulorum dierum. Lyran. in aliqua parte dierum ſingulorum. Aduertit autem Dionyſ. dixiſſe: *cunctis diebus*, quia in bono perſeuerandum eſt vſque in finem; ſola enim virtutum perſeuerantia eſt, quæ coronatur ſicut alibi diximus ex Ber.

In domo Domini. Promittit ſe decantaturum diuinas laudes, per miniſtros, ſcilicet, ad id deputatos, in domo Domini, vbi eſt locus deputatus orationi, & Dei commendationi, & ſic

& ſic oratio & laudatio, cæteris paribus, & magis exaudibilis & acceptabilis in templo, quàm alibi, & maximè in templo à Salomone extructo, in quo Deus promiſerat exauditurum inuocantes homines, nec minori cum ratione gratias reddentes.

ANNOTATIO I.

De gratitudine pro diuinis beneficijs.

Nihil magis videtur Deus ab homine voluiſſe, quàm gratitudinem, & diuinorum beneficiorum recognitionem, qua ſanè ratione aſſerit Gregor. Nyſſen. lib. de hominis opificio hominem à Deo conditum. Creauit, inquit, Deus hominem vt haberet cui faceret bene, & de quo aſſiduis muneribus præclarè mereretur; fieri enim non poſſe videtur vt homo, cui Deus tot beneficia confert, gratias agendo, eadem non rependat, cum nihil tam conueniat homini, quàm gratias Deo referre, ſicut proſequitur Chryſoſt. tom. 3. homil. in dictum Ioannis. *Veniet hora*, &c. vbi ita ait: Innumera beneficia Dei, quibus per momenta perfruimur, ſi iugi meditatione, animo, & ſermone reuoluimus; inueniemus, nihil tam congruere nobis, quàm continuare preces, narrare laudes, prædicare virtutes, atque in eius Maieſtatis cultum tota animi veneratione, & obſequio ſemet deuouere, &c. Videndus idem Chryſoſt. homil. 32 in cap. 12. Geneſ. vbi loquens de grato Abramo, ait: Sciebat manifeſtè quod nihil aliud requirebat ab humano genere Deus vniuerſi poſt innumera, & ineffabilia beneficia ſua, quàm animam gratiarum actioni ſtudentem, & ſcientem fateri gratiam pro iis, quæ iam aderant, &c. Hinc eſt quod D. Auguſtin. aduertit ea maximè ratione Lazarum ſe verè reſuſcitatum oſtendiſſe, & probaſſe, cum rediuiuus Chriſto Domino gratias egit, hoc ſiquidem eſt proprium munus, & officium hominis. Sic verò habet Auguſt. ſerm. 52. de verbis Domini in fine. Inuolutis linteis egreditur: ſurgit, ambulat, currit, & ne quid quiſquam deeſſe diceret reſurgenti, præſentibus cunctis, agit gratias Redemptori, &c. Quandiu enim homo pro beneficiis gratias non agit, verus & integer adhuc homo cenſeri non poteſt. In quam ſententiam facit id, quod Ambroſ. de fratre ſuo ait, ipſum nempe diuino beneficio è naufragio, & tempeſtate liberatum, ad Dei templum ſtatim confugiſſe, vt ibi gratias Deo ageret, idque faciendo ſe iam viuum, & liberatum oſtenderet, ſic enim habet de obitu fratris. Negligens facultatum, nec amiſſa deſiderans, Dei Eccleſiam requiſiuit, vt ageret gratias liberatus, & myſteria æterna cognoſceret, pronuntians nullum referendæ gratiæ maius eſſe officium. Quod ſi homini non referre ſimile homicidio iudicatum eſt, quantum crimen eſt non referre Deo? Sciuit omnium ſeruatori ſuo gratiam eſſe referendam. Sed quia referre poterat, habere poterat, eſt enim huiuſmodi gratiæ vis, vt & cum refertur, habeatur, & habendo, referatur. Referebat igitur gratiam, deferebat fidem, &c.

Quoniam verò, & hoc eſt hominis bonum, & quod Deus ab homine exigit, nota animæ Deo placentis eſt gratitudo ſicut proſequitur Chryſoſt. homil 4. de Pœnitentia, cum ait; Animæ venerabilis eſt, Deumque cõtinuo prę ſe ferentis, & ipſam poſt liberationem tentationum in obliuionem minus cadere; quod Iudæi

ſæpenumero paſſi ſunt, &c. Optima ſunt, quæ habet Ambroſ. lib. de Noë, & arca cap. 22. ponderans verba illa: *Ædificauit Noë altare Domino*; vbi ipſe legit: aram Deo; inter alia verò, quæ iam ad Cant. Moyſis attulimus, ait: Quod ædificauit, inquit, Deo, & non dixit Domino, ſed Deo, ſecundùm nominis interpretationem, non coacta videtur hæc actio eſſe gratiarum, quaſi Domino, ſed virtus iuſti morigera, & grata, quaſi Deo; quod imperiale eſt, ſequeſtrauit, quod beneficij nominauit. Sic ille in Noë probat ſpontaneam gratitudinem, quæ multo gratior eſt apud Dominum. Sed dum ille gratum ſe præbet Deo potius, quàm Domino, vt probet non vi elicitam gratitudinem ſuam, quæ benignum potius Deum reſpicit, quàm potentem Dominum. Audiamus Paulum monentem vt gratias agamus Deo, & Patri; *Gratias*, inquit, *agentes ſemper pro omnibus Deo & Patri*; vbi Caſſianus Collat. 9. c. 14. ait: Gratiarum actio de beneficiorum Dei, & magnitudinis, ac pietatis eius conſideratione generatur; ſed pro re præſenti rectè Cornel. à Lapide expendit iis verbis voluiſſe Paulum nobis inculcare rationes ob quas tenemur gratiarum actioni incumbere. Iubet, inquit Cornel. vt gratias agamus Deo, & Patri, vt duos titulos innuat, quibus Deo ad gratiarum actionem obſtricti ſumus. Primus eſt, quod ſit Deus noſter, à quo corpus, animam, gratiam, & bona omnia accepimus. Secundus quod ſit Pater, qui paternò affectu nos quaſi filios ſuos omnibus ſuis bonis paſcit, & inebriat. Sic ille oſtendit gratias libenter agendas Deo, & Patri, quod optimum in gratitudine obſeruat Ambroſ. citatus; nam ſicut rectè ponderat Seneca lib. 3. de Benef. cap. 7. cum res honeſtiſſima ſit referre gratiam, deſinit eſſe honeſta, ſi neceſſaria eſt: non enim magis laudabit quiſquam gratum hominem, quàm eum, qui depoſitum reddidit, aut quod debebat, extra iudicem ſoluit. Non eſt glorioſa res gratum eſſe, niſi tutum eſt ingratum fuiſſe, &c. Sicut igitur qui depoſitum, quod acceperat, aut quod debitum petierat, non ſoluit niſi iuſtitiæ vi adactus, non bene audit, ſic & qui gratum ſe exhibet, dum non poteſt non ſe exhibere: quod adhuc magis aperit idem Seneca lib 4. de Benef. cap. 18. cum ait: ingratum voco quiſquis metu gratus eſt; gratitudo ſiquidem voluntaria eſſe debet, non excuſſa, aut adacta; vbi recolendum eſt id, quod ipſemet Seneca aduertit; magnitudinē, ſcilicet, beneficij poſſe quidem obruere gratum hominem, qui licet vereatur ſe poſſe gratiam pro tanto munere reddere, tamen tum temporis ſe gratum potius profitetur, cum linguis à gratitudine remanere aſſerit, hoc ille probat eleganter in Furnio erga Auguſtum Cęſarem lib. 2. de Benefic. in hunc modum. Multo magis Cæſarem Auguſtum demeruit, & ad alia impetranda facilem ſibi reddidit Furnius, quā quod cum patri Antonianas partes ſecuto veniam impetraſſet, dixit, hāc vnam Cæſar habeo iniuriam tuam; effeciſti vt viuerem, & morerer ingratus. Quid eſt tam grati animi, quàm nullo modo ſibi ſatisfacere, nec ad ſpem quidem exequendi vnquam beneficij accedere? Quj gratus futurus eſt, ſtatim dum accepit, de reddendo cogitat; quæ ſanè extrema verba difficiliora fortaſſis videbuntur ſi alia conſiſlamus eiuſdem libr. 4. de Beneficiis cap. vlt. vbi ait: Quidam cum aliquod illis miſſum eſt munuſculum, ſubinde aliud intempeſtiuè remittunt, & nihil ſe debere teſtantur. Reiiciendi genus eſt, protinus aliud inuicem mittere, & munus

nus munere expungere. Si igitur gratus omnino deprehenditur ille, qui ſtatim ac accipit beneficium, de reddendo cogitat, quomodo ille reprehenditur, & ingratitudnis incuſatur ille, qui acceptum ſtatim remittendo ſoluit? Sanè qui munus munere remiſſo expungit, gratus non eſt, cum gratiam non fateatur, imò ne gratiam reddat, debitum ſoluit, & beneficium non agnouit, qui onus beneficij quàm citiſſimè excutit, & cum prima penſio gratitudinis ſit gratè beneficium accepiſſe, ſicut acutè obſeruat idem Seneca lib. 2. de Benef. cap. 21. dicens: qui gratè beneficium accepit, primam eius penſionem ſoluit: quî fieri igitur poteſt vt gratè accipiat beneficium, qui ſtatim illud à ſe excutit, & dum illico ſoluit, à ſe repellit?

Quoniam verò ingratitudo ex obliuione plerunque oboritur, imò ipſa accepti beneficij obliuio, ingratitudo eſt; iuxta illud Senecæ lib. 3. de Benef. cap. 1. vbi ait: Qui beneficium accepiſſe ſe negat, quod accepit, ingratus eſt; ingratus eſt, qui diſſimulat, ingratus, qui non reddidit, ingratiſſimus omnium qui oblitus eſt: vbi vides non ſolùm ingratum, ſed ingratiſſimum dici illum, qui accepti obliuiſcitur. Vnde ipſe Seneca nolebat conſumi id, quod alteri tribueret, ſed vt perpetuo duraret integrum, ſic enim fieri poſſet, vt gratus permaneret ille, qui acciperet. Sic verò habet lib 1. de Benefic. c. 12. Pauci ſunt tam grati, vt quod acceperint etiamſi non rident, cogirent. Ingratis quoq; memoria cum ipſo munere incurrit, vbi ante oculos eſt, & obliuiſci ſui nõ ſinit, ſed authorem ſuum ingerit, & inculcat. Eo quidem magis duratura quæramus, quia nunquã admonere debemus: ipſę res euaneſcentem memoriam excitent: libentius donabo argentum factum, quàm ſignatũ: libentius ſtatuas, quàm veſtem, & quod vſus breuis deterat. Apud paucos poſt rẽ manet gratia. Plures ſunt, apud quos nõ diutius in animo ſunt donata, quàm vi vſa. Ergo ſi fieri poteſt, conſumi munus meum nolo: exter, hæreat amico meo, & conuiuat. Sic ille. Quem Iuſtus Lipſius ibi in notis ſuis ſic explicat, cum ait: libentius donabo argentum factum, quàm ſignatum: in vaſis, inquit Lipſius, ſtatuis, ornamentis quidem manet: ſignatum in pecunia, facilè diſſipatur & abit. Cæterum dum Senecam contemplor in beneficiis conferendis, adeo ſibi proſpicientem, vt videatur potius gratiam ſibi præſtolari, quàm commodum illius, cui beneficium cõfertur, & cui magis proderit plerunque argentum ſignatum, quàm factum: & dum factum potius largitur, quàm ſignatum ſibi cõſulit plus, quàm alteri opituletur: video ipſum ſibi contradicere, dum lib. 4. de Benef. cap. 13. ait: Beneficium eius commodum ſpectat, cui præſtatur, non noſtrum: alioqui nobis illud damus. Itaque multa, quę ſummam vtilitatem aliis afferunt pretio gratiam perdunt. Mercator vrbibus prodeſt, medicus ægris, &c. Sed omnes iſti, quia ad alienũ commodum pro ſuo veniunt, non obligant eos, quibus proſunt. Sic ille oſtendit minimè beneficum eſſe, qui ſe potius reſpicit, vt gratiam redditam accipiat, quàm eum, cui beneficium confert, vt illi proſit: accedit quod ipſe item ait lib. 1. de Benef. c. 1. eodem animo beneficium debetur, quo datur: qui igitur beneficium confert, vt gratiam aucupetur, & gratitudinem eliciat, profecto gratiam ipſam non meretur. At non eſt cur damnemus Senecam de gratitudine tam benemeritum, & de beneficiis optimè differentẽ, proinde ipſe ſolicitus de amicorum gratitudine, obliuioni remediũ quærebat, ea

ſcilicet, conferendo, quæ vſu minimè contererentur, ſed perpetuo durarent, quandiu enim collata beneficia ante oculos verſarentur, fieri non poſſe videbatur, vt ingratitudo obreperet, quæ ex obliuione acceptorum plerumque conſuerit ſuboriri.

Hæc eſt ratio cur olim patres veteris teſtamenti diuinis beneficiis nomina, aut ſigna impoſuerint, quo illorum memoria ſemper apud eos vigeret, promptóſque ad reddendas Deo gratias redderet, ſicut alibi latius ſumus proſecuti, modoque ſatis ſit quod Agar cum Dominus illius

Gen. 16. miſertus eſt Geneſ. 16. vocauit nomen putei viuentis, & videntis, vbi Oleaſt. ait: Puteo nomen beneficij impoſuit, quod etiam ſuperius admonuimus: omnia volunt iuſti ſibi beneficia Dei referri: quo, ſcilicet, illorum memoriam recolant; & pro eis gratias agant, imo ſicut ibi Caietan. ait: ipſa nominatio eſt agnitio beneficij, ac gratiarum actio. Videndus in hanc ſententiam Cornel. à Lapide Gen. 35. vbi aduertit Liam nomina impoſuiſſe filiis, quæ teſtarentur ipſam gratam, & deuinctam eſſe diuinis beneficiis. Notent, inquit, matres, & imitentur pietatem, ac gratitudinem Liæ, quæ perennem memoriam beneficij ſibi à Deo dati, puta prolis, in nomine ipſius prolis conſtituit, vt quoties prolem videret, & nominaret, toties recordaretur, & gratias ageret diuinæ erga ſe beneficentiæ. Sic ille oſtendit gratam Liam, quæ ne gratitudini deeſſet, voluit ſibi ſemper præſentia adeſſe diuina beneficia. Sic etiam Moyſes primum filium appellauit Gerſam dicens: *Aduena fui in terra aliena.* Alterum verò vocauit Eliezer dicens: *Deus patris mei adiutor meus.* vbi Lippoman. ait: Hoc exemplo primo admonentur parentes, vt liberos ſuos aſpiciant, non vt impij, tanquam irritamenta auaritiæ, ſed tanquam monumenta diuinæ beneficentiæ, & excitentur ad gratiarum actionem. Sancti itaque beneficiorum Dei memoriam perennem inſtituunt ſibi nominibus filiorum, vt quandocunque liberos aſpicerent, diuinotum beneficiorum recordatione permouerentur ex nomine. Hæc ille.

Et ſanè cum nihil magis curæ ſit iuſtis, quàm gratiam ob accepta referre, etiam hominibus, omnia inquirunt media ne Deo deſint in referenda gratia. Aduertit optimè in hanc ſententiam Chryſoſt. id maximè torſiſſe iuſtum Dauidem in prærnatura morte amici ſui Ionathæ, quod ſcilicet citius diſceſſerit è vita, quàm gratiam pro acceptis beneficiis eidem Ionathæ licuerit referre, ſic enim habet lib. 3. de Prouident. loquens de nece Ionathæ, & de planctu Dauidis. Qui patrem illius inſidiatorem ſuum, atque inimicum ita fleuit, & lacrymatus eſt: quid paſſus exiſtimetur, cum illum, qui ſibi in illis periculis ſemper adſtiterat, ac ſæpiſſimè patris inſidiis eripuerat, ſecretorumque ſuorum particeps fuerat, quicum pacta plurima, ante vitam defeciſſe, cognoſceret, quam illi acceptorum beneficiorum vicem reſtituere valeret? Sic Chryſoſtom. oſtendit Dauidem id maximè doluiſſe in morte tam benemeriti amici, quod non potuerit vicem, aut gratiam pro tantis beneficiis referre.

Nec mirum ſi tam grati ſunt iuſti pro acceptis, quando & pro aliorum bonis gratias referre conſueuerunt, ſicut ait Chryſoſt. homil. 2. in Epiſt. ad Rom. in princip. ad illa verba: *Primum quidem gratias ago Deo pro omnibus vobis:* conueniens, inquit Chryſoſt. Beatæ illę animę non ſolùm pro propriis,

propriis, ſed etiam pro alienis ſucceſſibus, ac rectè factis gratias agentes, quod quidem animam ipſam ab inuidentia, ac malignitatis morbo liberat, &c. Similia habet idem Chryſoſt. lib.2. de Compunctione cordis tom.3. Hic eſt affectus, inquit, ſerui fidelis, vt beneficia Domini ſui, quæ cõmuniter data ſunt omnibus, quaſi ſibi ſoli præſtita eſſe putet, &c. & homil.2. in 1. ad Corinth. loquens de B. Paulo ait ad illa verba; *Gratias ago Deo meo.* Ex magna affectione rapit, quod commune eſt, & facit ſibi proprium: vnde Prophetæ ſæpe dixerunt: *Deus Deus meus, &c.* Plura habet idem Chryſoſt. homil.9. in Geneſ. & homil.26. & homil.34. & Nicetas in Orat. Greg. Naziãz. in ſancta lumina. Quomodo ergo deficient in reddendis gratiis iuſti, qui tam ſolicitos ſe pro aliis in gratitudine præbent?

Tob.5. Cum Angelus Raphaël comitem viæ Tobiæ iuniori ſe exhibuit, ſecum pariter canem detulit, qui gratitudinis ſymbolum habetur, vt qui ſocium pro itinere habebat Angelum, gratitudinem etiam ſibi aſſociaret, neque melius poſſe haberi putaret, quam ſi quocũque abiret ſe gratum oſtenderet, & teſtaretur: vbi videndus eſt Ambroſ. lib.6. Examer. c.4. cum ait: Canem Raphaël non otioſè ſibi, & Tobiæ filio adiũgendum putauit; memori enim affectu gratiæ pellitur dæmonium, ſtabilitur coniugium. Et paulo poſt. Mutæ ſpecie beſtiæ ſanctus Raphaël Angelus Tobiæ iuuenis, quem tuendum receperat, ad relationem gratiæ erudiebat affectum. Quis enim non erubeſcat gratiam bene de ſe merentibus non referre; cum videas etiam beſtias refugere crimen ingratæ? Et illæ impertitæ alimoniæ ſeruant memoriam, tu non ſeruas ſalutis acceptæ? &c. Vbi notandus venit locus ille de ſtulto Nabal, cuius ſerui ſic conuenire Abigail eius vxorem dicentes: *Conſidera, & recogita quid facias, quoniam completa eſt malitia aduerſus virum tuum*; loquebantur autem de ingratitudine, qua benemeritis Dauid, & militibus eius noluit gratiam referre, & poſtulata concedere; & hoc appellant completam, & cumulatam malitiam; quaſi nulla maior reperiri queat. Hinc eſt quod Philippus Rex Macedoniæ lib.4 de Beneficiis c.3. inuento ingrato hoſpite, cum eum vellet vltimo afficere ſupplicio; illi affigi iuſſit hanc inſcriptionem: hic eſt ingratus, reputans nullam maiorem poſſe reperiri pœnam, quam ſi ingratus haberetur. Hinc etiam eſt quod Athenienſes, referente Alex. ab Alex. libr. 5. genialium cap. 1. ingratum plectebant capitis abſciſſione; ea verò illorum mens erat in huiuſmodi ſupplicio; quod ſcilicet caput ingratum non ſupra humeros elatum deferri merebatur, ſed potius humi proiectum, pedibus omnium conculcari. Et cum Dei beneficia ſint ſine pœnitentia; tantum ſcelus eſt ingratitudo, vt ipſummet Deum benigniſſimum pœnituerit feciſſe hominem, poſtquam ipſum tantis beneficiis ingratum deprehendit, & ſane ingratitudinis circumſtantia grauius, & deteſtabilius conſtituit peccatum, & dignum aduerſus quod omnia ſupplicia accumulentur, qua de re videndus eſt Auguſt. ſerm.15. de verbis Domini.

1. Reg. nu.25.

Poſtquam Ieremias in cap.8. retulit ingratitudinem populi Iudæorum aduerſus benefactorem ſuum Deum, tandem concludit: *In tempore furoris tui abutere eis*: vbi Hieronym. ex Hebr. legit: *In tempore furoris tui fac in eis*: neque explicat quid facere deberet Deus ingratis hominibus, vel quia quantumcumque faceret Deus, ac plecteret, & puniret, adhuc maiora

Ierem.18. nu.vlt.

& grauiora merebantur ſupplicia; vel quia nihil inuenit Propheta, quo promeritam ſoluerent pœnã, & ideo peculiare ſupplicium minimè auſus eſt aſſignare; quod poſſumus elucidare ex eo, quod Athenienſes cum omnibus criminibus pœnas aſſignauerint; ingratitudini nullum omnino appoſuere ſupplicium; quippe qui tanto ſceleri nullum æquiualens inuenerint.

Facit in hanc ſententiam id, quod obſeruat Bern. ſerm. 11. in Cantica; Deũ, ſcilicet, cum poſſet facili negotio, & alia via mundum redimere, quin Filius Dei carnem aſſumeret, & pro hominibus ignominioſam mortem pateretur, hunc modũ redimendi inueniſſe diuinam bonitatẽ, vt ab hominibus peſſimum ingratitudinis vitiũ longe, latéque relegaret, cum vidiſſent, quanta Verbum in carne pro eis liberandis ſuſtinuiſſet, nõ poterat enim non gratus eſſet Redemptori homo, à quo pretio magno fuerat emptus. Non valuit, inquit Ber. Deus opus ſuum reparare Creator abſque iſta difficultate? Valuit, ſed maluit cum iniuria ſui, ne peſſimum, atque odioſiſſimum vitium ingratitudinis occaſionẽ vltra reperiret in homine. Sanè multum fatigationis aſſumpſit, quo multæ dilectionis hominẽ debitorem teneret, commoneretque gratiarũ actionis difficultas redemptionis, quem minus eſſe deuotũ fecerat conditionis facilitas. Sic ille oſtendit quantum malum ſit ingratitudo, pro qua abolenda tanta paſſus eſt Filius Dei, vt ex difficultate remedij nobis innoteſceret malignitas morbi.

Et certè ſi hominum animos excruciat ingratitudo, cur diuinam bonitatem in homines longè excellentiorem non exacerbabit? Loquens D. Chryſoſt. lib. 2. de Prouidẽtia poſt princip. de laboribus, quibus Abrahæ animus exercitatus fuerat, & ad virtutum profectus euectus, inter cæteros, quam à nepote Loth perpeſſus fuerat ingratitudinem, recenſet, in hunc modum. Cum is, qui ſeruatus ab eo fuerat, tãtiſque per illum potitus commodis, quem ſibi cedere per omnia, paſtoréſque ſuos increpare decuerat, hic optione poſita fertiliorem ſibi regionem elegit, incultam illi, ac deſertiorem relinquens. Quis, oro, facile ferret, non dico detrimentum, ſed iniuriã, cum videret ſe, qui honoraſſet, parum gratè, atque honorificè tractari? Id, quod omni detrimento grauius cenſetur. Sic ille ingratitudinis acerbitatẽ in homine benemerito exaggerat: quæ animum ad intimum vſque excruciat, & adurit. Proſequitur hoc ipſum idem Chryſoſt. lib. 3. de Prouid. poſt princ. in Moyſe dum ingratum experitur eum, quem ab inimico Ægyptio liberauerat in hunc modum. Durum, ac moleſtum eſt à quouis homine laceſſiri maledictis: verùm cum beneficiis quiſpiam affectus beneficia exprobrauerit: *Nunquid occidere me tu vis, quemadmodum Ægyptium heri occidiſti?* Tunc iam efficitur ea contumelia intolerabilis. Hæc Chryſoſt. qui dum intolerabilem probat ingratitudinem, oſtẽdit, quantum malum ſit, & omnem prorſus pœnam excedere. *Exod. 2. num. 14.*

Probat inſuper idem Chryſoſtom. quod intendimus citato loco in Dauide, qui Saulem ſemper ingratum eſt expertus, vt in malo ingratitudinis, ſeu in hoſte ingrato acerbiorem experiretur inimicũ, quam in certamine cum Gigante ſuſtinuerat, grauiora ſiquidem ſunt vulnera ingratitudinis, quam hoſtilis gladij. Cum clariſſimam illam, inquit Chryſoſt. admirabilémque victoriam adeptus eſſet, vehementiorem deiecto Goliath inuenit inimicum Saül, cum ſcilicet, quem minimè debuerat, cum à ſe

à ſe beneficiis omnibus affectus eſſet. Neque enim palam aduerſus eum præliebatur, ſed amantium ſibi perſonam aſſumẽs, ipſiúſque honoribus, & dignitati proſpicere ſe velle ſimulans, ita aduerſum illum immaniora inimicis omnibus moliebatur. Porrò quam graue ſit, quam moleſtúmue pro bonis mala recipere, audire licet beatum Prophetam lamentantem iugiter, & ægrè ferentem, ac dicentem. Si redduntur mihi mala pro bonis, illud erat moleſtiſſimum, illud lacrymis, & lamentatione digniſſimum. Hæc Chryſoſt.

Acerbiſſimum profectò fuit Dauidi à Deo electo in Regem in tantam deiectionem deueniſſe, vt ei neceſſarium fuerit pro ſeruanda vita, 1.Reg.21. num.13. *immutare os ſuũ coram Achis, & ſeruis eius, collabiq́; inter manus eorum, & impingi in oſtia portæ, ita vt defluerent ſaliua eius in barbam*; quis hoc non imitaretur maximè, ſi nouiſſet qualis, quantúſque vir eſſet ille reputatus inſanus? At illum in tam aduerſa fortuna plus torquebat ingratitudo Saulis, quam deformitas aſſumpta, & inſania reputata, dum ſecũ voluebat ad eum infimum ſtatum deueniſſe propter ingratitudinem Saulis, quam tot præclarè geſtis ſibi promeruerat, ſic enim habet citatus Chryſoſt. Cum ad Achis profectus inſanum ſe ſimulans concideret, verſarétque oculos atque ſpumæ plurimum ex ore demitteret: longe profectò amplius cruciabatur, quam illi, qui reuera corripiuntur à dæmone, cum ſecum reputaret, in quam ille ſe neceſſitatem deduxiſſet, quem ſummis beneficiis foueret. Cum itaque ſic torqueat, vrgeat, & vrat hominum animos ingratitudo, ea ſanè grauior eſt erga Deum, proindéque illum accendit, & acuit erga ingratos, ſicut multis proſecuti ſumus ad Canticum Magnum Moyſis.

Quod ſi pulchrum eſt, & decorum rebus etiam inſenſibilibus gratiam vtcumque referre, & ab illis ſeruatũ ſe exhibere gratum, fœdiſſimum vtique, & quouis ſupplicio digniſſimũ erit omnium Creatori ingratum exiſtere. Qui percutrerit plagas Ægypti, inueniet quod etſi Moyſi dixerit Dominus illũ percuſſurum virga aquam fluminis, vt verteretur in ſanguinem: Exod.17. num.17. tamen ſtatim illi præcepit, & dixit: *Dic ad Aaron, tolle virgam tuã, & extende manum tuam ſuper aquas Ægypti, & ſuper fluuios eorum, & riuos, ac paludes, & omnes lacus aquarũ, vt vertantur in ſanguinem: & ſit cruor in omni terra Ægypti.* Non vacat igitur myſterio quod cum Moyſes tulerit Exod. 9. num.23. virgam, extenderítque in cœlum, vt Deus daret tonitrua, & grandinem, ac diſcurrentia fulgura ſuper terram: & iterum extenderit Moyſes virgam Exod.10. num.12. ſuper terrã Ægypti, vt locuſta aſcenderet ſuper terram Ægypti: rurſum Moyſes horribiles tenebras triũ dierum induxerit ſuper Ægyptum: cum Exod.10. num.22. tamen ad cõuerſionem aquæ in ſanguinem peruentũ eſt, id Aaroni, non Moyſi faciẽdum committitur, rationem reddit Abulenſ. in c.7. Exod. petitam quidem ex Hebræis, qui dicũt: quia Moyſes liberatus fuerat de aquis, vt patet ex c.2. Exod. Et ideo non erat rationabile quod percuteret aquas: vbi vides ingratitudinem eſſe contra rationem, ac per conſequens nihil magis rationi conueniẽs, quam gratitudinem: ſed proh dolor! quod nihil certius in homine reperitur, quam ingratitudo, ſicut proſequitur Saluian. libr. 1. de Prouident. poſt med. cum ait: Generale fermè eſt omni homini, vt Deo ſemper ingratus ſit, inſitóque hoc, & quaſi natiuo malo ſe cuncti inuicem vincunt, vt beneficiis Dei detrahant, nec debitores ſe eſſe cognoſcant, &c. Cum verò Deus in irrationalibus abominetur,

netur, imo & ſuo modo puniat ingratitudinem, multo acriùs in rationales ingratos deſæuiet.

Mirũ profectò videtur, quod cum Moyſes referat totius mundi creationẽ, meminit ſtatim cœli, & terræ, cum hæc inter elemẽta craſſior ſit, & inferior, & cum ignis inter elementa ſit nobilius, à Moyſe tamen omittitur, & nulla illius fit mentio. Pulchrã huius rei rationem reddit pro noſtro argumento Rupert. lib. 1. in Geneſ. c.8. Quia ignis, inquit, ſterilis eſt, & infœcundus, & nihil in ſe, vel ex ſe gignit, propterea de hoc elemento nõ iniuria ſiletur. Sic ingratus multa in ſe collata beneficia deuorat, nihil omnino redonans, aut referens, nec minimam quidem gratiã pro maximis rependens; dignus proinde, qui veluti in ſymbolo ex numero creaturarum Deum iugiter prædicantium excludatur; at cœlum in hæc inferiora influens perpetuo voluitur terram fœcundans, & dũ minimè quieſcit pro terrenarum creaturarũ commodo, & fœcunditatẽ, nihil inde proficit, aut accipit; terræ item ideo Moyſes meminit, quia gratos animos adumbrat & refert; vnde Ambroſ. lib.1. offic. c.31. ait: Imitanda nobis eſt natura terrarum, quæ ſuſceptum ſemen multipliciori ſolet numero reddere, quam accepit: & paulo poſt. Terra autem ſpontaneos fructus germinat, aut creditos vberiori cumulo refundit, ac reddit vtrumque debes quodammodo hæreditario iure parentis, &c. Ignis itaque non meminit Moyſes à Deo afflatus, quia ingratum ſignificat, quem Deus ſummopere abominatus execratur, & nec nominari coram ſe vult, quaſi ſibi omnino ignotum.

Vnus ex decẽ leproſis, quos Chriſtus Seruator ſanaturus miſit ad Sacerdotes, *Vt vidit quia mundatus eſt, reuerſus eſt cum magna voce magnificans Deum, & cecidit in faciem ante pedes eius gratias agens: reſpondens autẽ Ieſus dixit: nónne decem mundati ſunt, & nouem vbi ſunt?* (Luc. 17. num. 17.) Vbi Gloſſa ſic habet. Ingratos quaſi ignotos, vbi ſunt inquirit Dominus; quaſi à Deo, qui omnia in ſe nouit, non cognoſcantur, qui beneficia diuinitus ſibi collata, non recognoſcunt. Optima in eandem ſententiam, Bern. ſerm. contra vitium ingratitudinis de ingratis loquens ait: Saluator in Euangelio nouem illos leproſos vbi ſunt inquirit, quoniam longe eſt à peccatoribus ſalus, ſic & primum hominem (ingratum item) vbi ſit interrogat. Fœlix, qui ad ſingula dona gratiæ redit ad eum, in quo eſt plenitudo gratiarum, qui dum nos pro acceptis non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, vt maiora adhuc accipere mereamur, & cætera, quæ pro hac re elegantiſſimè addit. Et quia Deo ignoti ſunt ingrati, ideo à noſtro conuictu arcere voluit omnem prorſus ingratitudinis notam: etenim Leuit. in cap. 11. dicitur. *Hæc ſunt, quæ de auibus comedere non debetis: omnes coruini generis in ſimilitudinem ſuam*; (Leuit. 11. num. 15.) vbi Heſychius ob ingratitudinem, & defectum amoris repulſam huiuſmodi auem exiſtimat; noluit ſiquidem Deus, cui ſummè diſplicet ingratitudo, vt huius ſymbolum apud nos adeſſet, aut in victum cederet, ne forte inde ingratitudinem vtcumque hauriremus.

Quoniam vero ingratis maximum ſupplicium eſt ingratitudinem confiteri, dum ingratus extitit coruus Noë, qui in arca eum à diluuio incolumem reddiderat, & emiſſus ab arca pro renunciando ſtatu diluuij, minimè rediit, cum Eliæ ſeruitio mancipauit, vt ingratus ſolueret panem, & carnem afferendo, qui non rediit ad Noë, cui gratus debuit referre gratiam, redeundo, & (Geneſ. 8. num. 7.)

annun

annuntiando quæ inuenerat. Vbi Author de mirabilibus ſacræ Scripturæ apud Auguſtin. libr.2.ait: Vt culpam in diluuio commiſſam purgaret in terra, & fieret fidelis miniſter eius, qui negligens, & fallax antea fuerat Noë. Quod ſi Deus ingratitudinem, neque etiam in auibus impunitam patitur, quantum exiſtimandum eſt ſupplicij redder ignorantibus benefactorem, is, qui ingratos ſolum videtur nolle, vt puniat?

Potuit ingrata auis in Noë diſcere gratitudinem, dum à Deo monitus præuenit qüid pro gratiarum actione Deo afferret poſt diluuium,etiam ante diluuium, dixit enim illi Deus. Geneſ.7. num.2. *Ex omnibus animantibus mundis tolles ſeptena,& ſeptena,maſculum, & fœminam.* Vbi ſacri Interpreres inquirunt an iuſſerit Deus rolli totidem fœminas, & maſculos,ex quibus quatuordecim conſtarent;an tantum ſeptem coaleſcentibus ex maſculis,& fœminis à Deo colligi iuſſis? & quidem Iuſtinus Mart. q.43. ad Orthodoxos putat ſeptena, & ſeptena eſſe intelligenda, quod ex maſculis eſſent ſeptem, & totidem ex fœminis. Caietanus verò exiſtimat rantum iuſſiſſe Deum vt ex maſculis,& fœminis pariter ſeptem in arcam introducerer. Sed adhuc inquirendum ſupereſt, cur præter tria binaria,quæ ad generationem,& multiplicationem videbantur neceſſaria,vnum inſuper animal arcam ingrederetur? Hieronym. in Epiſt. ad Gernutiam de Monogamia ait;id iam tum temporis protendiſſe duplicem Eccleſiæ ſtatum coniugalem,ſcilicet,in binariis,in ſingulari verò virginalem.Sed ad rem noſtram ipſum audiamus lib.1. aduerſus Iouinianum, cum ait:Bina ingrediuntur immunda, & ſeptena, quæ munda ſunt,vt haberet Noë poſt diluuium,quod de impari numero ſtarim poſſet Deo offerre. Similia ibi habet Caietanus: vt intelligeremus ad hoc ſeptimum quoque reſeruarum vt offerretur Deo in holocauſtum.Voluit itaque Deus vt poſt diluuiũ haberet Noë victimam, quam ſine propagarionis diſpendio in grariarum actionem Deo immolarer, & qui ingratitudinem ante egreſſum arcæ expertus eſt in coruo, gratum ſe exhiberet Deo Seruatori.

Neque verò melius potuit nobis innoteſcere quanti apud Deum fiat gratitudo, quàm ſi idemmet Deus gratiarum actionis magiſter exiſteret Patriarchæ. Quod etiam ponderat Guilielmus Pariſ. libr. de lege cap.2. vbi ait; offerri ſolita in veteri lege animalia bouem, ouem, & capram, quia victui humano maximè neceſſaria erant, & veſtitui, vt etiam titulo gratitudinis offerrentur Deo, atque à Deo dum ea præcipit Deus ſibi immolari, quæ nobis vtilia ſunt, docer vtique nos pro commodis, & bonis acceptis Deo gratias referre: & qui ſacrificia docuit, & magni facit, quanto pluris æſtimet gratitudinem docet Philo libr. de Victimas offerentibus cum ait: Quanto aurum præſtat lapidibus, & adytum veſtibulo, tanto acceptior eſt ſuffitus gratiarum actionis, quàm mactata victima. Dum ergo victimas quærit,præcipit,& accipit;nihil magis intendit quam grantitudinem in eis inuolutam, & inſinuatam, quæ victimas Deo acceptabiles reddit.

Hinc iam intelligetur cur Deus in magnis beneficiis mundo, & hominibus collatis ſemper voluerit adeſſe aliquem, aliquóſve qui pro eis gratias agerent,& diuinam bonitatem recognoſcerent, docentes nos referre Deo gratias, gratóſque ſemper exiſtere. Nondum apparuerat, nec ab vtero Matris Virginis

exierat Filius Dei factus homo, & iam habuit gratulantem, & exultantem in vtero matris Ioannem Bapt. qui eo modo, quo potuit ſe gratum præbuit Saluatori in vulua adhuc latitanti. Natus in præſepio Reges habuit ab Oriente venientes, qui eum adorarent, & nomine totius gentilitatis gratias pro tanto beneficio referrent; oblatus in templo laudatores, imo gratulantes habuit Simeonem, & Annam. Denique dum in Cruce ſe pro nobis Patri obtulit, Matrem etiam habuit offerentem, vt Æterno parenti Deo referret ſummam gratiam, pro ſumma, & copioſa redemptione; & dum hoc ita diſpoſuit Dei prouidentia, prouidos nos eſſe voluit in reddendis Deo gratiis pro acceptis beneficiis, hoc ſiquidem teſtimonium eſt quod à Deo acceperimus beneficia, ſi eidem gratias agamus, ſicut aduertit Auguſtin. ſerm. 28. de verbis Apoſt. ante finem, vbi ait: Obſequium ſanatorum teſtimonium Conditoris eſt: vnde ſponſa cæteras ſodales excitabat ad reddendas gratias pro acceptis beneficiis dicens: *Adiuro vos filiæ Hieruſalem vt ſuſcitetis, & excitetis*, &c. quo in loco Theodoret. ait: Cum ſponſa frueretur ſponſo, & experimento delitias eius deguſtaret, non ſolum illa inuitat, ſed cogit: adiuraui vos, exclamat filiis Hieruſalem, &c. vt ſuſcitetis, hoc eſt ne charitatem erga Deum dormire patiamini, ſed eam ſuſcitetis, & accendatis, & ne memoriam beneficiorum illius tanquam oleum perfundatis, ne de vobis item dicatur: dormierunt ſomnum ſuum, &c.

Cant. 3. num. 5.

Et cum Deus inuigilet, neque vnquam deficiat à conferendis in nos bonis, nullum meritum in nobis expectans, ſed hoc tantum reſpiciens ſi indigeamus, æquum profecto eſt, vt nos pro reddendis gratiis diligentiam adhibeamus. Benignitas eſt, inquit Baſil. in regulis breuioribus reſponſ. 211. qua quis aliis benefacit, quacunque ratione eo indigeant; nec tantum aut rationem, aut meritum conſiderat, & hæc ſignificatio Deo conuenit: is namque eſt, qui nullam aliam rationem expectat, vt benefaciat, quàm noſtram indigentiam: imo aliquando eam extremam obſeruat, & præſtolatur, vt nos eam clarius agnoſcentes in maiorem gratitudinẽ prouocemur; quod bene expendit Bern. ſerm. 1. de Aduentu Domini reddens rationem cur tam ſero Filius Dei in carne aduenerit ad redimendos homines. Nec incongruè, inquit Bernard. factum eſt, ſed ſapienter diſpoſuit ſapientia, vt cum magis eſſet neceſſarium, tunc primo ferret auxilium, pronos ad ingratitudinem Adæ filios non ignorans, verè enim aduesperaſcebat, & inclinata erat iam dies, receſſerat paulo minus ſol iuſtitiæ, &c.

Omnibus itaque modis à nobis exigit gratitudinem beneficus Dominus, vel extorquet, nos verò deſides, & ingrati torpemus, quod merito deplorat Chryſoſt. homil. 26. in Matth. poſt med. cum ait: Eſt prorſus abſurdum nos opere quidem ipſo beneficiis eius quotidie perfruentes, gratias ei nec ſermone perſoluere, & hoc cum nobis rurſus proſit ipſa cõfeſſio. Neque enim Deus alicuius noſtri eget, ſed nos omnium, quæ illius ſunt, indigemus. Siquidem gratiarum actio illi quidem nihil omnino addit, nos autem magis illi familiares facit. Si enim nos hominum beneficia recordantes, vehementius eorum amore ſuccendimur: multo magis beneficiorum in nos Dei memores, ſtudioſiores erimus ad ipſius mandata ſeruanda: idcirco Apoſtolus dixit: *Et grati eſtote*; optima quippe

Coloſſ. 3. num. 16.

quippe beneficiorum cuſtos eſt ipſa
memoria beneficiorum, & perpetua
gratiarum actio: propterea & reue-
renda,ac ſalutaria illa myſteria, quæ
in omni certè Eccleſiæ congrega-
tione celebramus, Euchariſtia (ideſt
gratiarum actio) nuncupatur. Sunt
enim beneficiorum recordatio plu-
rimorum, capitque ipſum diuinæ
erga nos charitatis oſtendunt, noſq;
faciunt debitas Deo gratias ſemper
exoluere:& cætera,quæ in hanc ſen-
tentiam ibi proſequitur.

Longè à nobis eſſe voluit ingra-
titudinem Dauid cum monebat ne
infructuoſa animalia imitaremur:
l.31. *Nolite*,inquit,*fieri ſicut equus,& mulus,*
n.9. *quibus non eſt intellectus*;vbi Cardinal.
Tolet.ſerm.11.ait: per mulum, qui
generatur, nec generat, ingratum
hominem intelligit, qui gratiam ac-
cipit, non rependit: & qui mone-
bat ne fieremus tanquam muli, ſal-
tem ſtulti animalis vellet in nobis
gratitudinem, de quo Dominus ait
.1. per Iſaiam. *Cognouit bos poſſeſſorem*
13. *ſuũ, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſraël*
autem me non cognouit:vbi Hieronym.
obſeruat homines nec ea reddere
Domino,quæ bruta reddunt,vbi oc-
currit id,quod aduertit Ambroſ. lib.
5.Examer.c.12.in hunc modum.Sur-
gente, & occidente die ſuos cantus
aues inſtaurare conſueuerunt, vt de
curſi vel adoriendi temporis laudes
ſuo referant creatori. Quis ſenſum
hominis gerens non erubeſcat ſine
Pſalmorum celebritate diem clau-
dere, cum etiam minutiſſimæ aues
ſolemni deuotione, & dulci carmi-
ne ortus dierum, & noctium proſe-
quantur. Cum igitur Deo nihil poſ-
ſimus rependere pro collatis in nos
beneficiis niſi gratiarum actionem,
ſicut proſequitur Gregor.Nyſſen.lib.
de Orat. poſt princip. quam excuſa-
tionem poſſumus prætexere, ſi nec
verbis debitum ſoluimus? Ideò me-
rito Clemens Alex. Orat. exhortat.
ad gent. ait: Reddamus illi (ſcilicet
Deo) non egenti gratam merce-
dem, affectus bene compoſitos, &
veluti inhabitatæ domus mercedem,
pro noſtra, quæ hic eſt habitatione
demus Deo pietatem, ac eius cul-
tum. Pro modica fide dat tibi tan-
tam terram, quam colas, aquam vt
bibas,mundum vt inhabites,&c. Si-
cut igitur, qui alienam incolit do-
mum,pretium habitationis ſoluit,&
qui alienis fruitur bonis tributum
reddit,ſic & nos, qui nihil noſtrum,
totum Dei incolimus, & accipimus,
debitum gratiarum reddere tene-
mur.

Sed hoc loco notandum occurrit,
quod gratitudinis nobilitas, & ex-
cellentia eo maximè probatur, ſi
gratiam Deo referat, non tam ob
bona, quæ à Deo accepit, quàm
quod à Deo acceperit, & ſic ma-
gis reſpicit Deum datorem, quàm
Dei data,fieri enim potuit, vt quæ à
Deo accipimus, à quopiam alio ha-
beremus, & tum temporis ſi gratiam
referremus, ea profectò beneficium
reſpiceret,non benefactorem: at qui
gratum ſe præbet Largitori,non tan-
tùm gratiam refert, ſed & benefa-
ctorem colit, & quantum in ſe eſt
commendat, & magnificat. Aduer-
tit hoc eleganter Chryſoſt. tomo 6.
nunc primo edito homil. de feſtis
diebus ante medium, cum expendit
gratitudinem Annæ matris Samue-
lis in ſuo cantico, ad illa verba: *Læ-* 1. Reg. 2.
tata ſum in ſalutari tuo; vbi ita ait: num. 1.
Non quia ſeruata ſum, ſed quoniam
per te ſeruata ſum propterea lætor,
& exulto. Tales ſunt ſanctorum ani-
mæ, Deo magis lætantur Authore
munerum, quàm ipſis muneribus:
non enim eum propter dona ipſius,
ſed dona propter illum diligunt.
Hoc gratos ſeruos decet, hoc famu-
los agnoſcentes beneficij magnitu-

dinem, videlicet rebus ſuis omnibus præponere Dominum. Sic etiam nos affecti ſimus. Cum peccauerimus, non doleamus, quia punimur, ſed quia Dominũ offendimus: etſi quod benefactum noſtrum eſt, nõ gaudeamus propter regnum cœlorum, ſed quia rem cœlorum regi gratam fecimus, qui enim ſanæ mentis eſt, offenſam Dei magis timet, quàm vllam gehennam, & beneuolentiam eius pluris æſtimat, quàm vllum regnum, &c. Is igitur perfectè gratus deprehenditur, qui Deum potius colit, & veneratur dum gratiam refert, quàm beneficium recolat, vt pro illo tantum ſe Deo gratum exhibeat: nam ſicut dixit Lactant. Firmian. libr. de Falſa ſapientia c.9. ſi te quiſpiam vocaſſet ad cœnam, in eaque optimè acceptus eſſes, nõ inſanus videreṙe ſi pluris faceres ipſam voluptatẽ, quàm voluptatis authorem, ſic & qui gratum ſe exhibet tantum ob beneficia, pluris eadem videtur facere, quàm authorem beneficiorum.

Ea proinde eſt perfecta gratitudo, quæ Deum primario reſpicit, vnde non ob beneficia, & bona quæ homines appellant, gratias refert, ſed ob aduerſa etiam Deum commendat, iuxta monitum Pauli, qui ait: *In omnibus gratias agite*; vbi Cornel. põderat verba, in omnibus. In omnibus, inquit, gratiæ agendæ ſunt Deo; puta tam in morbo, quàm in ſanitate, tam in inopia, quàm in copia, tam in deſolatione, quàm in conſolatione, tam in tentatione, quàm in pace, tam in humiliatione, quàm in exaltatione, tam in aduerſitate, quàm in proſperitate, quia non minus, imò ſæpe maius donum, & beneficium eſt Dei morbus, inopia, deſolatio, tentatio, humilitas, aduerſitas, quàm ſanitas, copia, conſolatio, &c. Atque hęc ſanctiſſima via eſt, qua per ærumnas huius vitæ læti, & quaſi ludibundi imus in cœlum, ſi nimirum in quauis re cum Pſalte dicamus: *Benedicam Dominum in omni tempore*, & cum Paulo, *Gratias agamus Deo in omnibus.* Videndus in hanc ſententiam Chryſoſt. homil. 2. in Epiſtol. ad Roman. poſt princip. vbi ait: Gratias agere conuenit non diuites modo, ſed & paupertate oppreſſos, non ſanos, ſed & ægrotantes, non eos, quibus proſpera omnia, ſed eos, quibus aduerſa contingunt. Deo enim tunc gratias agere, quum ſecundo curſu res feruntur, nihil mirum facit, & cætera, quæ in hanc ſententiam videnda ſunt.

Ephef. c. 5. nu. 18.

Epheſ. in cap. 5. ait Paulus: *Gratias agentes ſẽper pro omnibus in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Deo, & Patri,* vbi Hieron. ſic habet. Chriſtianorum propriè virtus eſt etiam in his quæ aduerſa putant, referre gratias Creatori: nam in beneficiis Dei, quæ nobis accidunt, gratulari, hoc & Gentilis facit, & Iudæus. Sed iuxta Apoſtolum hęc virtus eſt maxima, vt in ipſis periculis, atque miſeriis Deo gratiæ referantur, & ſemper dicamus. Benedictus Deus, minora neſcio ſuſtinere, quàm mereor, hæc ad mea peccata parua ſunt, nihil mihi dignum redditur. Similia habet Chryſoſt. homil. 40. in Geneſ. vbi inter alia ait: Grati famuli eſt non ſolùm gratum eſſe Domino quando vbertim pro ſententia omnia ſuccedunt, ſed & vt in aduerſis eandem gratitudinem declaret, &c. Et homil. 30. in eundem lib. ait: Non ſolùm gratias agamus ſi conſequamur, ſed etiam ſi repulſam paſſi fuerimus, nunc cum Deus aliquid nobis denegat, non minus eſt quàm ſi conceſſiſſet, &c. Et in Pſalm. 148. ait idem Chryſoſt. Deus æquè laudandus eſt & cum punit, & cum à ſupplicio eximit: vtraque enim ſunt curationis, vtraque bonitatis. Oportet ergo eum æquè laudare, & quod

Epheſ. 5. num. 20.

poſuerit

poſuerit Adam in paradiſo, & quod eum expulerit, & agere gratias non ſolum pro regno, ſed etiam pro gehenna;eam enim & fecit,& minatus eſt, vt à vitio liberaret: quemadmodum, & medicum non ſolum nutrientem, ſed & fame excruciantem; non ſolum vngentem, ſed & vrentem, & ſecantem obſeruamus, ita & oportet Deum laudare pro omnibus. Aliud item exemplum nobis proponit pro hac doctrina hom.28. ad populum,deſumptum à pauperibus. Hi namque, inquit, totum tempus in mendicando conterentes, non blaſphemant,nõ indignantur, non ægrè ferunt,ſed totam mendicationis narrationem in gratiárum ponunt actionem magnum facientes Deum, & miſericordem. Ille quidem fame periens benignum vocat, tu vero viuens in abundantia, niſi cuncta ſimul accipias, crudelem nuncupas. Quanto melior eſt ille. Communes nobis præceptores per terrarum orbem miſit Deus pauperes, &c. Videndus S.Antiochus rom.2. Bibliot. homil.117. vbi inter alia ait: Hoc inſigne argumenrum internoſcitur, qui nihil fucate gratus eſt,dum inter medias deprehenſus calamitates toto tempore gratias agit Domino. Enim verò cum vere gratus Deum reſpiciat, à quo nouit bona cuncta procedere, etiam dum mala videtur experiri bona vtique reputat, & lætabundus Deo gratulatur.

Qua in re pulchrè aduertit Chryſoſt. in quantam nobis cedat vtilitatem gratias Deo agere pro ærumnoſis & aduerſis,ſic enim habet in Pſal. 89. In bonis gratias agens reddidiſti debitum,in malis Dominum conſtituiſti debitorem; qui beneficio affectus agit gratias,reddit debitum;qui male affectus gloria afficit, debitum acquirit. Quis autem inficiabitur multo melius eſſe Deum promereri, quam debitum tantum tributum ſoluere?

Perfecta igitur gratitudo Deum reſpicit potius, quam Dei data, & tam defertur in bonis quam in malis, eſtque vnguentum pretioſum ex variis aromatibus compoſitum, quo caput Chriſti vngitur, non pedes, quo itidem ipſe fatetur ſe honorari, & coronari; ſicut proſequitur Bern. ſerm.10.in Cant.vbi ait:Fit vnguentum iſtud de diuinis collatis generi humano beneficiis. Felix, qui ipſa ſibi ſtudioſè colligere, & ante mentis ſuæ oculos digna cum gratiarum actione reducere curat.Profecto cum fuerint in vaſculo pectoris piſtilo crebra meditationis contuſa, atque contrita, deindéque igni ſancti deſiderij ſimul decocta omnia, & demum impinguata oleo lætitiæ, erit vnctio longe pretioſior, excellentiórque priore: ſufficit ad probandum eius teſtimonium, qui ait: ſacrificium laudis honorificabit me. Nec dubium quin excitet ad laudandum beneficiorum recordatio. Porro cum Scriptura hoc ſolum teſtetur de illo alio, quia nequaquam deſpicitur, liquet amplius eſſe commendatum quod & honorificat; denique illud pedibus apponitur, hoc capiti. Si enim in Chriſto ad diuinitatem referendum eſt, dicente Paulo: Caput Chriſti Deus, proculdubio caput vngit, qui gratias agit, quoniam Deum tangit, &c. Merito proinde Auguſt.Epiſtol.77.ait:Quid melius & animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias? Hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi grandius,nec agi fructuoſius poteſt. Deo gratias, qui te tam fideli pectore ditauit.

Sed quoniam Auguſtin. ait nihil fructuoſius à nobis agi poſſe; gratitudinis fructus, & emolumenta bre-

uiter perſtringamus. Primus gratitudinis fructus ſit, quod nouos ad virtutem addit ſtimulos, ſicut proſequitur Chryſoſt.hom.15.in Geneſ. dicens: Si continuo beneficiorum Dei, quæ in noſtrum genus contulit, recordamur, & ipſi grati erimus, & ad virtutis viam magna erit ſtimulatio: quippe manifeſtum, quod beneficia Dei ſecum recogitans operam dat ne illis indignus videatur. Sic ille. In quam ſententiam videndus erit Hieron.Epiſt.ad Paul.de Aſſumpt. B.Virgin. Vbi verſat locum petitum ex Pſalm.49. cum Deus homini grato pollicetur ſe oſtenſurum iter ad acquirendam vlteriorem perfectionem: *Sacrificium laudis* (ideſt gratitudinis) *honorificabit me*: quid inde? *Et illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei.* Hieronym.legit; *& illic iter eſt, quo oſtendam illi ſalutare Dei*; quaſi dicat, illic profecto eſt iter, quo Deus ad ſalutem deducit, & pertrahit eum, qui ſe gratum exhibuit; quanto enim quis promptior eſt ad agendas gratias, tanto magis à Deo illuminatur, & maioribus donis virtutum ditatur, vt citius ad portum ſalutis peruenire valeat. Ex eo enim quod ſe deuinctum cenſet, & profitetur, diuinis beneficiis enititur magis: non vt ſibi Deum obliget, ſed vt illi debitum ſoluat, atque adeo magis accenditur ad Dei obſequium, quanto plus prę gratitudine ſe intuetur obligatum. Quod acutè dixit Philo lib.1. de vita Moyſis; qui deuincti ſunt muneribus promptiſſimè nauāt operam, non conferendo, ſed referendo gratiam; ideſt ea maxime ratione nouos in dies ſpiritus inducent ad virtutem, quod diuina contemplantes beneficia, ſecum reputant nunquam gratitudine ſua poſſe ad Dei dona peruenire, vt debitum pro eis ſoluant gratias reddendo. Hoc certè videre eſt in Anna matre Samuelis, quæ à Deo conſecuta eſt filium, quem tot fuſis precibus, & lacrymis poſtulauerat. Poſtquam vero ablactauit puerum, adduxit in templum in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ, & dixit Heli. *Pro puero iſto oraui, & dedit mihi Dominus petitionem meam: idcirco & ego commodaui eum Domino*: Philo lib. Quod Deus ſit immutabilis, legit; do eum donum, quod ipſe magis aperit dicens; eum, qui eſt donum, vt ſit ſenſus, offero eum, quia donum Dei eſt; non quia meus filius eſt, hoc enim gratis animis inſitum quidem, & peculiare eſt, vt quantumcumque in via ſalutis & Dei obſequio inſudent, totum reputent debitum, & nullum exiſtiment meritum præter gratiam quam referre tenentur, quapropter iugiter virtutibus operam ſtrenuè nauant.

Pſal. 49. num.23

1. Reg. 1. num.28.

Deinde gratias Deo referēdo facimus ne Dei beneficia nobis noceāt; nam ſicut interpretatur Auguſtin. illud Iacobi *ſuperexaltat miſericordia iudicium*; ideſt, quo maior eſt Dei beneficentia erga homines, eo iudicium eius in nos ſeuerius erit ſi iiſdem beneficiis ingrati deprehendamur; idémque Aug.lib.50. Homil. homil.36. ait: Gratias agamus diuinæ miſericordiæ, & quantum poſſumus totis viribus laboremus, vt beneficia Dei nobis iudicium non pariant, ſed profectum. Hebr.3 monens Apoſtolus eos, qui ex circumciſione erant, ne ingrati perſiſterent Incarnationis beneficio, ſicut eorum maiores extiterant, ait; Propter quod infenſus fui generationi huic: & dixit, ſemper errāt corde; quod deſumpſit ex Dauide: legit aut ſecundum Hebr. ſicut etiam Genebr. legit: offenſus fui: at Breu.Rom.iuxta LXX.Sixtian. habet: *Quadraginta annis proximus fui generationi huic:* Quomodo igitur duæ iſtæ verſiones cohæ-

Iacob. 2. num.13.

Hebr. 3. num.10.

Pſal. 94. num.10.

rent, quod Deus genti Iudæorum fuerit infenſus, & fuerit proximus? Videamus prius quomodo proximus, & inde conſtabit, quomodo infenſus, ſeu offenſus. Aug. igitur ad dicta verba Pſalmi interpretatur Deum proximum fuiſſe Iſraëlitis beneficia conferendo; ſicut nouimus contuliſſe toto eo tempore, quo ipſi per deſertum vagati ſunt, legem ſiquidem contulit, manna pluit, aues miſit, aquam præbuit: ſed quia tot ac tantis beneficiis ingrati extiterunt, & ingratitudine pugnabant contra Dei beneficentiam, inde infenſus fuit genti, cui tam beneficus affuit, ſolet ſiquidem diuina iuſtitia deſæuire in ingratos, quibus diuina bonitas largiſſima extitit. Nam ſicut dixit Auguſtin. lib. de Pœnitent. c. 14. ad med. In hoc quiſque peccator fit culpabilior, quo eſt Deo acceptior; ideo enim Adā peccauit, quia omni bono abundauit, ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum non omnino timuit. Quibus in verbis Auguſt. docet hominem gratum dum Dei repletur donis, pariter etiam Dei timore affici, quo quidem ingratus caret: timet ſiquidem gratus ne Dei dona illi cedant in malum, & pœnam, ſi non debitas perſoluat gratias, vnde fit vt in Scriptura poſt aliquod Dei beneficium ſtatim ſubſequatur

Pſal. 21. num. 24. timor, ſic Dauid ait: *Timeat Dominum omne ſemen Iſraël.* Sed cur timorem indicat Dauid? *Quoniam non ſpreuit deprecationem pauperum, & cum clamarem ad Dominum, exaudiuit me.* Ob beneficia ſane nobis collata timendus vtique Deus ſi illis non reſponderimus ſicuti oportet, Hoc enim nouit Darius, dum timorem Dei ſuis

Daniel. 6. num. 26. indixit. *A me,* inquit, *conſtitutum eſt decretum, vt in vniuerſo imperio, & regno meo tremiſcant, & paueant Deum Danielis*; ſed & rationem ſubdit cur Deus timendus ſit. *Ipſe liberator, atque ſaluator, faciens ſigna, & mirabilia in cælo, & in terra:* timendus vtique quia à malis liberat, & quia bonis afficit: qua etiam ratione accepit omnes timor, cum Chriſtus Dominus ſuſcitauit filium viduæ. *Luc. 7. num. 16.*

Hæc eſt ratio cur Spiritus ſanctus prius apparuerit in ſpecie columbæ, poſtea in igne; cum enim Spiritus ſanctus ſit Dei donum prius in columba Dei benignitatem in conferendis donis ſuis proponit, deinde vero non reſpōdentibus Dei beneficiis, neque pro eis gratias referentibus ignis adeſt puniturus, vel etiam quia Dei donum terrificum ſecum affert ignem metum incutientem iis, qui diuinis donis potiuntur, niſi gratiam reddant Deo largitori. Videndus hac de re Chryſoſtom. homil. 1. in Act. Apoſt. poſt med. vbi ait de Spiritu ſancto. Tum venit in ſpecie columbæ, nunc in ſpecie ignis. Cur ita? Videlicet illic prę ſe ferebat manſuetudinem, hic vero etiam vindictæ ſeueritatem. Tempeſtiue ſanè commonefecit iudicij: cum enim iam oportebat peccata concedere, atque abire, plurima opus erat manſuetudine: rurſum poſteaquam adepti ſumus donum, iam inſtar iudicij, & examinationis tempus. Sic ille. Cui accinit Cyprian. ſerm. de Cœna Domini ante finem, cum ait: Quo fuerimus maioribus affecti beneficiis, eō magis puniemur, &c.

Gratitudo etiam obicem tollit, ne diuina in nos beneficentia curſum ſuæ largitionis impediat, quem ingratitudo vel exſiccat, ſicut dixit Bernard. vel retinere facit, ſicut ait Philo lib. de Mundi opificio ant. med. in hunc modum. Nunc perennes illi fontes gratiarum retenti ſunt poſtquam cœperunt vitia maiores, quam virtus profectus facere, ne in indignos profunderetur bene

beneficentia. Itaque debuerat humanum genus, ſi pœna par culpæ luenda eſſet, omnino deleri propter tantam erga benefactorem, Seruatorémque Deum ingratitudinem, at ille ſuopte ingenio clemens miſeratione vindictam moderatus eſt, genus quidem manere ſinens, victum autem non æquè, vt antea præbens, ne duobus malis accedentibus, otio, ſaturitatéque proni ad vim, & peccatum fierent, &c. & Bern. ſerm. 5. in Cant. Diligenter conſidera quæ tibi apponuntur, vt nulla videlicet Dei dona debita gratiarum actione fruſtrentur, non grãdia, non mediocria, non puſilla. Denique iubemur colligere fragmenta ne pereant, ideſt, nec minima beneficia obliuiſci. Ingratitudo inimica eſt animæ, exinanitio meritorum, virtutum diſperſio, beneficiorum perditio. Et ſerm. 2. de 7. Miſer. Ingratitudinem prorſus odit anima mea; peremptoria ſiquidem res eſt ingratitudo, hoſtis gratiæ, inimica ſalutis. Dico ego vobis; nihil ita diſplicet Deo, præſertim in filiis gratiæ, in hominibus conuerſis, quemadmodum ingratitudo; vias enim obſtruit gratiæ, & vbi fuerit illa, iam gratia acceſſum non inuenit, locum non habet.

Neque vero ingratitudo tantum impedit ne ad nos perueniant diuina beneficia, quinimo, & obtentis ſpolia, & collata auferre facit. Qua de re videndus eſt Baſil. homil. 5. in Martyrem Iulittam, cum ait: Præſentibus bonis fruentes, cum nullam rependamus largitori gratiarum actionem, vt ſenſum aliquem recipiamus ex iactura, neceſſe eſt vt illis ſpoliemur. Vt enim oculi, quod iuſto propius admotum eſt, non vident, ſed opus habent moderata quadam diſtantia; itidem animas minus grãtas videmus ſenſu attingi præreptæ gratiæ, dum priuatos ſe intelligunt prærogatiua bonorum. Hæc Baſil. & cum Deus humilibus conferat gratiam, & ſuperbis reſiſtat, eo quod acceptis bonis contra Dominũ bonorum inſurgunt, & bellum inferunt cui humiliari tenebantur, inde eſt quod bona ſua Deus aufert ingratis, qui vt plurimum ſuperbi eſſe ſolent, ſicut aduertit Chryſoſt. hom. 26. in Matth. ad fin. dicens: Hoc vitium ex arrogãtia potiſſimum gigni ſolet, cum ſe aliquis dignum eſſe beneficiis exiſtimat. At contritus, & humiliatus non pro bonis tantùm, verùm etiam pro his, quæ aduerſa eſſe videntur, Deo refert gratias: & quidquid tandem patiatur, nihil ſe indignum putabit perpeſſum eſſe.

Neque mirum ſi ingratitudo conceſſa bona auferat, cum etiam conferenda impediat. Loquebatur olim Chriſtus Seruator de modo, quo illius doctrina erat auſcultanda, dicens: *Videte quomodo audiatis, Qui enim habet, dabitur illi: quicumq; autem non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo.* (*Luc. 8. nu. 18.*) Vbi illico ſeſe offert obiectio; quomodo ſcilicet potuit auferri ab aliquo id, quod non habebat, ſed putat tantummodo habere; Tertull. rem videtur attigiſſe lib. 4. contr. Marcion. cap. 19. dicens: Quid auferetur? Vtique quod dabitur. Vt ſit ſenſus, illud quidem auferetur, quod dandum erat, prænoſcens enim Deus futurum ingratum eum hominem, qui putat ſibi deberi aliquid, ſuiſque meritis condignum eſſe, quod Deus miſericorditer largitur, abſtinet à conceſſione talis beneficij, atque adeo ingratitudo præuiſa in cauſa eſt, quod Deus abſtineat à conceſſione bonorum, quæ alias collaturus erat. Attigit hoc eleganter Bern. ſerm. contra vitium ingratitudinis, cum refert rationem, quare in via ſalutis non proficiamus, ſubtra-

ſubtra-

ſubtrahēte Deo gratiam vberiorem, qua perfectiores omnino euadere poſſemus. Omnino, inquit, nos ſola à profectu conuerſationis impedit ingratitudo noſtra, dum quodammodo amiſſum reputans datur, quod ingratus acceperat, cauet ſibi de cætero, ne tanto plura amitteret, quanto plura conferret ingrato, &c. Cum enim Dei dona pretioſa ſint, & talia pro quibus gratias Deo referre deberemus, dum nec illa æſtimamus, nec pro eis grati exiſtimus, ne apud nos vileſcant optima bona, ſubtrahit illorum donationem. Et cum apud homines contingat pleroſque adeò ingratos reperiri, vt ſatius ſit, & tutius eos læſiſſe, quàm beneficiis affeciſſe, ſicut acutè obſeruat Seneca lib. 1. de Beneficiis cap. 24. cum ait: Tutius eſt quoſdam offendere quàm demeruiſſe, & Epiſt. 81. eo perductus eſt furor, vt perniciosiſſima res ſit beneficia in aliquem magna conferre; nihil charius æſtimamus, quàm beneficium, quandiu petimus nihil vilius, cum acceperimus. Deus, qui omnia prænouit, & præſciuit aliquem peiorem futurum, dum vberiora acceperit dona; ab eis conferendis abſtinet, ne ſceleratior reddatur; fit enim vt ingratus peior dicatur ipſo diabolo; ſicut ait Laurent. Iuſtinian. tractat. de humilitate his verbis: Impius (ſcilicet ingratus) peior eſt diabolo, quia diabolus non vidit ſuperbiam punitam, nec eſt dilectus à Deo, neque quæſitus, nec beneficiis affectus, qui verò plurimis ditatur beneficiis, multis quæritur, & pulſatur donis, nec reſpondet Deo vocanti, nec refert Deo largienti, hic profectò peior videtur diabolo.

En quæ mala vitet gratitudo, vt clarè pateat, quæ bona in illa reperiantur, & cur illam fructuoſam dixerit Auguſt. Nam ſicut ingratitudo diuina beneficia aufert, ſic & gratitudo accepta dona tuetur, & conſeruat. Primas tabulas, quas in monte Sinaï accepit Moyſes, paulò poſt ipſe fregit, & comminuit: poſteriores verò diu perduraſſe legimus, & conſeruatas permanſiſſe in arca, cuius rei rationem reddens Ambroſ. Præfat. in Pſalmos, ait: Legis tabulæ priuſquam Cantico firmarentur per indignationem Moyſis fractæ, & comminutæ ſunt; vbi verò tali ſignaculo conſecratæ ſunt, humana locum ira non habuit, quia ſanctificatio eam ſacræ ſinauitatis excluſit, ideſt, priores è manu Dei accipiens Moyſes, gratias Deo minimè reddit: at poſteriores cùm ex præcepto Dñi excidit, de nocte cōſurgens aſcendit in montem Sinaï, & cum Dominus per nubē deſcendiſſet, ſtetit Moyſes inuocans nomen Domini, dicēs: *Dominator Domine Deus, miſericors, & clemens*, &c poſtea ſcripſit in tabulis decem præcepta: ideò igitur tabulæ permanſerunt, & perdurarunt, quia Cantico illo, in quo 13. Dei proprietates continentur conſecratæ ſunt: ſunt ſiquidem Dei laudes, & gratiarum actiones, munimenta, quæ bona tutantur ab interitu; & infeſtatione malorum; vnde qui bona, quæ accepit conſeruare intendit, tutamen quærat gratitudinis.

Exod. 32. num. 19.
Exod 34. num. 29.
Exod. 34. num. 6.

Neque tantum accepta tuetur beneficia gratitudo, ſed vlteriora adhuc promeretur; ſicut dixit Chriſtus Dominus, prout eum interpretatur Aug. ad illa verba Matth. 13. qui habet, dabitur ei, & abundabit: vbi Auguſt. lib. 1. de Doctr. Chriſt. ait: Dabit ergo habentibus, ideſt, cum gratitudine vtentibus, eo quod acceperunt adimplebit; atque cumulabit, quod dedit. Et Chryſoſt. homil. 15. in Gen. loquens de grato homine, ait: Tanti ſtudij & gratitudinis eſt, vt & alia conſequenter mereatur. Ita liberalis eſt Deus noſter, vt quia videt nos bene,

bene, & cum gratitudine vti his, quæ iam nobis conceſſit, vltra nos potioribus, maioribuſque muneribus impleat.

Poſtquam euigilans Noë maledixit Chanan, puniens patrem in filio, benedicturus Sem, potius Deum benedicit: *Benedictus Dominus Deus Sem*. &c. vbi Chryſoſt. homil. 30. in præſens argumentum ait: Hoc fortè quis dixerit, non eſt benedicere Sem: imò valde benedixit illum. Quando enim Deus benedicitur, & aguntur illi gratiæ ab hominibus, tunc vberior ab illo ſolet iſtis benedictio dari, propter quos ipſe benedicitur. Itaque benedicens Deum, debitorem ipſum facit maioris benedictionis, auctorque fuit Sem maioris retributionis, quia Deus propter Sem benedicitur: ſicut enim quando benedicitur propter nos, multum id nobis conciliat fauoris, ita econtra quando propter nos alij illum blaſphemant, maior hinc noſtra fit condemnatio, qui cauſam dedimus. Quocirca obſecro demus operam, vt ita viuamus, & tantæ virtutis ſpecimen exhibeamus, quo omnes, qui nos viderint, benedictionis laudes offerant Domino Deo. Nam quia bonus, & miſericors eſt, propter nos vult glorificari; non quod ipſi aliquid ad ſuam gloriam accedat (nullius enim indigus eſt) ſed vt occaſiones ipſi præbeamus, vt maiorem nobis gratiam impertiatur.

Geneſ. 9. num. 26.

Inquirit Philo lib. 2. legis allegoriarum ante medium, cur dictum ſit Geneſ. 6. *Noë inueniſſe gratiam coram Domino*, antequã quodcumque eius opus illuſtre patratum referatur; & aſſerit id propterea contigiſſe, quia Noë Dominum laudauit, & gratias retulit de conditis rebus omnibus, quæ videbantur. Inuenire, inquit, gratiam non illud ſolum ſignificatum habet, quod quidam vſurpant, pro placere, & fauorem inuenire, ſed & illud, quia iuſtus quærens rerum naturam, in hoc inuenit inuentum optimum, quod Gratia Dei ſunt omnia, quæ facta ſunt: ſibi enim Deus creando gratificatus eſt nihil, ſiquidem nihil illi inde acceſſit, ideoque tantum gratiam profundere proprium eſt ei. Quærentibus igitur principium creaturæ, rectè reſpondebitur: bonitas & gratia Dei, quam largitus eſt humano generi; nam munus, beneficium, gratia Dei ſunt omnia, quæ Noë dicatur inueniſſe gratiam coram Domino Deo, priuſquam aliquid boni feciſſet, quantum quidem nos ſcire poſſumus; reſpondebimus liquere quod laudator ſit creationis, & generationis; qui enim Deum ob beneficia collata laudat, & gratias reddit, non poteſt non inuenire apud Deum vlteriora dona, cum ipſe admodum complaceat in gratis animis.

Geneſ. 6. num. 8.

Facit in hanc ſententiam Chryſoſt. homil. 2. in 2. ad Corinth. ad illa verba cap. 1. adiuuantibus vobis in oratione: vbi ait artem apud Deum promerendi, & conſequendi à Deo vlteriora dona, eſſe gratiarum actionem; ſi enim grati plura apud homines promerentur, quanto magis, inquit ille, ſi Dei beneficia commemoremus, ad maiorem illum beneuolentiam excitabimus: addit verò Sacerdotis optimum munus eſſe gratias agere Deo ob accepta beneficia. Hoc quidem eſt, inquit, præcipuè Sacerdotum munus omnium optimum; accedentes enim prius pro terrarum orbe, próque publicis bonis gratias agimus; etenim vt tuum non ſit, tamen debes grarias agere, quod tale eſt tuũ membrum; quanquam & alioqui, quod alienum eſt, tuum facis per gratiarum actionem, efficeriſque coronæ particeps,

&

& ob eam rem capies & ipſe donum, &c. Hoc vt faceret Dauid noluit concupitam, & allatam aquam bibere. *Sed libauit eam Domino*, vbi Hieronym. in tradit. Hebr. ait: Sacrificauit eam Domino, gratias agens, quia tam fortes viros in Iſraël dederat; & dum pro aliis gratias agit Deo, pro ſe minimè credendum eſt defuiſſe.

Videndus Philo libr. 2. legis allegoriarum, cum ponderat cur Iacob dexteram manum poſuerit ſuper Ephraim, ſiniſtram verò ſuper Manaſſem, *Quod cum ægrè tuliſſet Ioſeph,* (Gen. 48. num. 19.) reſpondit pater eius ita fieri oportere, quia, nempe, minor Ephraim memoria appellatur, maior verò Manaſſes reminiſcentia, ideſt tranſlatio ex obliuione: qui autem obliuionem effugit, reminiſcitur. Rectè igitur Iacob dexteram benignitatis, & benedictionis ſuæ porrexit Ephraimo, ideſt fertili memoriæ, dignus eſt enim maiorum beneficiorum, qui priorum non eſt oblitus. Sicut autem dextera benedictionis diuinæ amplexatur gratum hominem, qua de re pulchra ſunt, quæ habet Bern. ſerm. 51. in Cant. ad illa verba Cant. 3. *Dextera illius amplexabitur me*; (Cant. 8. num. 3.) ſic & ſiniſtra aduerſitatis percutit eum, qui accepti beneficij obliuiſcitur, ſicut videre eſt in noſtro Ezechia, (Iſai. 38.) qui vſque ad mortem ægrotauit, eo quod non curauerit Deo gratias agere ob liberationem (4. Reg. 20. num. 1.) diuinitus factam ab Aſſyriis, quos ipſe ſupra modum timuerat; nam, teſte Rabbano Hebræi dicunt Ezechiam ægrotaſſe, quoniam propter auditam victoriam, & Aſſyrij regis interitum, non cecinerat laudes Domino, quas cecinit Moyſes Pharaone ſubmerſo, & Debbora interfecto Siſara, & Anna genito Samuele; quod confirmare poſſumus ex Authore lib. de mirabilibus ſacræ Scripturæ apud Auguſt. cap. 18. vbi ait: Ne de tanta victoria eſſet elatus, & forſitan etiam gratiarum actione exiguus in grauiſſimi laboris morbum incidit Sic ille. Meritò proinde Bern. ſerm. 13. in Cant. ingratitudini fores occludens, ait: Quidquid ſapientiæ, quidquid te virtutis habere confidis, Dei virtuti, & Dei ſapientiæ deputa, &c.

Sed non omittendum hoc in loco, quod cum ingratitudo accepta beneficia obliuiſcatur, econtra gratitudo accipienda etiam præuenit, intuetur, & gratulatur, vt promptitudinem in referenda gratia teſtetur; quod bene obſeruat Caſſian. collat. 9. c. 14. de gratiarum actione, cum ait: Quarto loco gratiarum actiones ponuntur, quas mens, vel cum præterita recolit beneficia, vel cum præſentia contemplatur, ſeu cum in futurum, quæ, & quanta præparauerit Deus iis, qui diligunt eum, proſpicit, per ineffabiles exceſſus Deo refert. Qua etiam intentione nõnumquam preces vberiores emitti ſolent, dum illa, quæ repoſita ſunt in futuro, ſanctorum præmia puriſſimis oculis intuendo, ineffabiles Deo gratias cum immenſo gaudio ſpiritus noſter inſtigatur effundere. Sic ille oſtendit quomodo gratitudo præueniat etiam futura beneficia, non ſolùm ne deficiat poſtquam acceperit, ſolet ſiquidem aliquando gratulatio pigra dici, ſed vt diuinam Bonitatem alliciat, & attrahat ad conferenda bona futura, cum viderit iam in ſpe gratias pro illis Deo reddi.

Eſt itaque proprium gratitudinis, vlteriora à Deo promereri bona, ſicut & ingratitudinis ipſam diuinam largitatem, & vbertatem ſterilem quodammodo reddere, & terrã ipſam cultam infructuoſam facere. (Geneſ. 4. num. 12.) Geneſ. 4. dixit Deus Caino: *Cum*

operatus fueris terram , non dabit tibi fructus ſuos : vbi Ambroſ.huiuſce ſterilitatis cauſam attribuit ingratitudini,ſic enim habet lib.2.de Cain,& Abel cap.6. Quia ante omnia debuit deferre primitias,vt à gratia inchoaret Auctoris,&c.

Cum igitur tam vtilis nobis ſit gratitudo,ideò Deus perpetuam gratiarum actionem à nobis ſibi reddi-
Leuit. 6. tam eſſe voluit in illis verbis : *Ignis*
num. 12. *in altari meo ſemper ardebit.* Sic enim ea de gratiarum actione interpretatus eſt Philo lib.de Victimas offerentibus , vbi docet ſacrificium gratiarum perenne eſſe debere , ac continuum , ſicut ignis in altari tanquam ſymbolum quoddam iſtius ſacrificij laudis , confeſſionis , & gratiarum actionis , quæ corde,& ore conſummatur , neque vnquam ceſſare , ſed perpetuo in altari cordis ardere debet.

Qui verò doctrinam in hoc igne adumbratam renuerit ; nouerit alterum ignem incurſurum peculiari ratione ingratis debitum , ſicut teſtatur Salmer. tom. 6. tractat. 38. de decem leproſis ad illa verba ; *Fides tua te ſaluum fecit.* Quod Chriſtus inquit , ſua virtute præſtitit , ipſe Dominus pro modeſtia ſua fidei alterius tribuit. Atque ita crudimur vt grati ſimus Deo de beneficiis acceptis , & meminerimus vineæ ablatæ à malis cultoribus,& locatæ aliis, qui reddant ei fructus. Neque infernus pro aliis puniendis magis eſt, quàm pro ingratis. Neque Chriſtus tam acerba , & dura ſuſtinuit , niſi vt ex multitudine beneficiorum omne ingrati animi vitium extingueret.

Gratum igitur dum ſe vouet noſter Ezechias, recolendus eſt,& imitandus ; recolendus vtique quia rex gratus , quod non vulgare eſt , nec vſitatum , ſicut bene aduertit Lipoman. ad illa verba : *Surrexit rex no-* *Exod. 1.*
uus, qui ignorabat Ioſeph : Facile , in- *num. 8.*
quit ille,beneficiorum obliuiſcuntur Magnates : non ſic autem Ezechias, dum omnibus diebus vitæ ſuæ gratum ſe futurum pollicetur;& profectò gratus non eſt, qui ſemper gratus non exiſtit , ſicut etiam Seneca dixit lib.4. de Benef. cap. 19. in fine. Quid eſt autem , inquit ille , honeſtius,quàm gratum eſſe ? Huiuſmodi virtutis materia tam latè patet,quàm vita , & qui gratitudinem intercipit eam mentitus eſt.

Deinde etiam recolendus,& imitandus,dum promittit ſe gratias redditurum in templo, atque in conſpectu omnium , quod ſingularis gratitudinis teſtimonium eſt , ſicut bene proſequitur idem Seneca libr. 2. de Beneficiis cap. 22. dicens : Gratè ad nos perueniſſe beneficium iudicemus,effuſis affectibus , quod nō ipſo tantum audiente , ſed vbique teſtemur. Sunt quidam, qui nolunt , niſi ſecreto accipere: teſtem beneficij,& conſcium vitant:quos ſcias licet malè cogitare. Quidam furtiuè agunt gratias , & in angulo , & ad aurem. Non eſt iſta verecundia,ſed inficiandi genus:ingratus eſt,qui remotis arbitris agit gratias : verentur palam ferre , vt ſua potius virtute , quàm alieno adiutorio conſecuti dicantur, &c. Non ſic gratus hic rex , qui in templo Domini coram omnibus, omnibus item vitæ diebus pollicetur ſe diuinas laudes decantaturum, vt vitam pariter cum Dei laudatione finiret.

Finiamus,& nos præſentes Commentarios cum huiuſmodi gratiarum actione , vt felicem exitum habeamus , qui initium fecimus cum gratulatione Ezechiæ. Ponderat Chryſoſt. homil.83. in c.26. Matth. Chriſtum Dominum antequam corpus ſuum ſub ſpeciebus panis , &

ſub

Digitized by Google

ſub vini ſpeciebus ſanguinem porrigeret, gratias Deo Patri egiſſe, atque etiam poſt cœnam hymnum dixiſſe, vt ſcilicet, à gratiarum actione nos doceret incipiendum, atque in ea etiam finiendum. Gratias egit, inquit Chryſoſtom. antequam diſcipulis dederat, vt nos etiam ab actione gratiarum incipiamus: gratias egit, poſt dedit, & hymnum cecinit, vt nos quoque ſimiliter faciamus. Nos igitur qui fidem Chriſti Seruatoris firmiter, & immobiliter profitemur, illius veſtigiis inhærentes, quia à gratitudine Ezechiæ in ſuo Cantico incœpimus Deo dante, cum eodem gratitudinem in fine ſumus proſecuti, gratias agentes Beatiſſimæ Trinitati, quod nos ad finem gratulatorij Cantici perduxit, cui honor, & gloria ſine fine erit in ſæcula ſæculorum.

Amen.

INDEX AVCTORITATVM SCRIPTVRÆ SACRÆ, QVÆ SPARSIM IN HOC volumine explicantur.

Litera F. folium, C. columnam indicat.

Ex Geneſi.

CAP. I.

1 *IN principio creauit Deus cœlũ, & terrã.f.139.c.1.*

2 *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.f.41.c.2.*

5 *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus.f.279.c.2.*

10 *Vidit Deus quod eſſet bonũ.f.310.c.1.*

11 *Germinet terra herbam virẽtem,&c. f.40.c.3.*

22 *Creſcite & multiplicamini.f.121.c.4.*

26 *Faciamus hominem ad imaginẽ, & ſimilitudinẽ noſtrã,&c.f.217.c.2.*

28 *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli,&c.ibidem.*

CAP. II.

2 *Et requieuit Deus die ſeptimo, &c. f.30.c.1.*

3 *Benedixit diei ſeptimo,& ſanctificauit illum.f.279.& 288.c.3.*

17 *Vt operaretur, & cuſtodiret illum. f.30.c.1.*

17 *In quocũq; die comederis ex eo,morte morieris.f.11.c.4.& 91.2.& 242.1.*

CAP. III.

3 *Ne forte moriamur.f.94.c.3.*

4 *Nequaquam moriemini. ibidem. & 11.c.4.*

7 *Aperti ſunt oculi amborũ:cũq; cognouiſſent ſe eſſe nudos,&c. f.72.c.2.*

9 *Adam vbi es? f.243.c.3.*

10 *Vocem tuam audiui,& abſcondi me. f.35.c.3.*

12 *Mulier quam dediſti mihi, &c. f.167.& c.2.& 179.c.1.*

13 *Serpẽs decepit me.ibid.& f.167.c.2.*

16 *In doloribus paries filios.f.85.c.2.*

17 *Maledicta terra in opere tuo.f.50. c.3.*

18 *Cum colueris eam, non germinabit tibi.f.193.c.4.*

19 *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo f.279.c.1.*

Donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es.f.97.c.3.

Puluis es, & in puluerem reuerteris. f.19.c.2.& 20.1.& 181.1.

20 *Vocauit Adam nomen vxoris ſuæ Heua.f.87.c.2.*

23 *Emiſit eum Dominus Deus de paradiſo voluptatis.f.219.c.2.*

24 *Collocauit ante paradiſum voluptatis.ibidem.*

CAP.

Digitized by Google

CAP. IV.

1 *Poſſedi hominẽ per Deum. f.84.c.3.*

2 *Fuit Abel paſtor ouium. f.148.c.4.*

3 *Factum eſt autem vt poſt multos dies, &c. f.114.c.3.*

5 *Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. f.62.c.4.*

7 *Nonne ſi rectè obtuleris, &c. f.77. c.3. & 124.1. & 260.4.*

8 *Conſurrexit Cain aduerſus fratrem ſuum Abel, &c. f.17.c.1.*

10 *Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. ibidem.*

11 *Aperiens os ſuum ſuſcepit ſanguinem fratris tui, &c. f.40.c.3.*

12 *Cum operatus fueris terram, non dabit tibi fructus ſuos. f.338.c.1.*

Vagus, & profugus eris ſuper terram. f.235.c.2.

13 *Maior eſt iniquitas mea, quam vt veniam merear. f.246.c.1.*

14 *Omnis qui inuenerit me, occidet me. f.192.c.2. & 245.3.*

15 *Nequaquam ita fiet: ſed omnis, qui occiderit Cain, &c. f.192.c.2.*

16 *Habitauit profugus in terra, &c. f.235.c.2.*

17 *Cognouit autem Cain vxorem ſuam, &c. f.85 c.3.*

21 *Ipſe fuit pater canentium cythara, & organo. f.315.c.1.*

26 *Iſte cæpit inuocare nomen Domini. f.200.c.1.*

CAP. V.

3 *Vixit autem Adam centum & triginta annis. f.320.c.3.*

24 *Ambulauit Enoch cum Deo, & non apparuit, &c. f.13.c.1. & 100.1. & 101.2.*

29 *Iſte conſolabitur nos ab operibus, &c. f.279.c.3.*

CAP. VI.

3 *Non permanebit ſpiritus meus in homine, &c. f 104.c.2.*

8 *Noë inuenit gratiam coram Domino. f.337.c 3.*

12 *Omnis quippe caro corruperat viam ſuam f.244.c.4.*

CAP. VII.

2 *Ex omnibus animantibus mundis tolles ſeptena, & ſeptena, &c. f.333.c.1.*

CAP. VIII.

7 *Aperiens feneſtram arcæ Noë dimiſit coruum, &c. f.116 c.1.*

20 *Ædificauit Noë altare Domino. f.329.c.3.*

CAP. XIX.

25 *Maledictus Chanaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. f.88.c.3.*

26 *Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Chanaan ſeruus eius. f.251.c.1. & 337.c.2.*

CAP. XI.

5 *Deſcendit Dominus vt videret ciuitatem, &c. f.123.c.3.*

6 *Cœperunt hoc facere, nec deſiſtent, &c. ibidem. c.4.*

CAP. XII.

1 *Egredere de terra tua, &c f.110.c.4. & 111.1. & 168.1.*

5 *Tulit Sarai vxorem ſuam, & Loth filium fratris ſui, &c. f.58.c.3.*

CAP. XIV.

21 *Da mihi animas, cætera tolle tibi. f.240.c.3.*

CAP. XV.

2 *Domine Deus quid dabis mihi? Ego vadam, &c. f.84.c.1.*

15 *Generatione autem quarta, &c. f.81. c.4.*

CAP. XVI.

4 *Illa concepiſſe ſe videns deſpexit dominam ſuam. f.5.c.2.*

CAP. XVII.

1 *Ambula coram me, & eſto perfectus. f.100.c.1.*

2 *Ponamq; fœdus meum inter me, & & te, &c. f.32.c.3.*

18 *Vtinam Iſmaël viuat coram te. f.326.c.2.*

29 *Sara vxor tua pariet tibi filium, &c. ibidem.*

CAP. XVIII.

7 *Cucurrit, & accepit vitulum vnum, &c. f.114.c.4.*

19 *Scio quod precepturus ſit filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe,&c.f.314.c.3.*

20 *Clamor Sodomorum,& Gomorrhæorum multiplicatus eſt. f.156.c.3.*

21 *Deſcendam , & videbo vtrum clamorem qui venit ad me,&c.f.36. c.4.*

27 *Ego ſum terra , & cinis. f. 247.c.3. & 4.*

CAP. XXI.

7 *Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium,&c.f.59. c.4.*

CAP. XXII.

4 *Die autem tertia eleuatis oculis vidit locum procul.f.114.c.2.*

12 *Nunc cognoui quod timeas Dominum.f.36.c.4.*

14 *Dominus videbit.f.262.c.1.*

17 *Benedicam tibi , & multiplicabo ſemen tuum.f.85.c.4.*

CAP. XXIV.

60 *Soror noſtra es , creſcas in millia,&c. ibidem.*

CAP. XXV.

20 *Qui cum eſſet quadraginta annorum duxit vxorem Rebeccam.f.84.c.1.*

21 *Deprecatus eſt Iſraël Dominum pro vxore ſua.ibidem.*

26 *Sexagenarius erat,quando nati ſunt ei paruuli.ibidem.*

CAP. XXVI.

16 *Recede à nobis,&c. fol.225.c.2.& 236.2.*

27 *Quid veniſtis ad me,hominem,quem expuliſtis à vobis?f.225.c.2.*

28 *Vidimus tecum eſſe Dominum. ibidem.*

Sit iuramentum inter nos,& ineamus fœdus,&c.f.236.c.2.

CAP. XXVII.

2 *Vides quod ſenuerim,& ignorem tempus vitæ meæ.f.92.c.1.*

27 *Ecce odor filij mei,ſicut odor agri pleni.f.31.c.1.& 53.3.*

37 *Dominum tuum illum conſtitui.f.32. c.4.*

43 *Nunc ergo fili mi audi vocem meam, conſurgens fuge,&c.f.242.c.3.*

CAP. XXVIII.

14 *Benedicentur in te,& in ſemine tuo, cunctæ tribus terræ.f.39.c.2.*

20 *Si fuerit Deus mecum,& cuſtodierit me in via,&c.f.59.c.3.*

CAP. XXIX.

5 *Nunquid noſtis Laban filium Nachor?f.222.c.3.*

CAP. XXX.

1 *Da mihi liberos,alioquin moriar.f.84. c.2.*

2 *Num pro Deo ego ſum?ibidem.*

23 *Abſtulit Deus opprobrium meum. fol.85.c.4.*

CAP. XXXII.

10 *Minor ſum cunctis miſerationibus tuis.f.248.c.1.*

26 *Dimitte me , iam enim aſcendit aurora.Reſpondit,non dimittam te, &c.ibidem.& f.309.c.2.*

27 *Quod nomen eſt tibi?f.248.c.1.*

28 *Si contra Deũ fortis fuiſti.f.129.c.4.*

CAP. XXXIII.

5 *Paruuli ſunt quos donauit mihi Deus. f.84.c.3.*

CAP. XXXIV.

8 *Sichem filij mei adheſit anima filiæ veſtræ f.240.c.1.*

CAP. XXXV.

2 *Abiicite Deos alienos , qui in medio veſtri ſunt,&c.f.167.c.1.*

CAP. XXXVII.

14 *Vade,& vide ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos.f.222.c.3.*

15 *Inuenit eum vir errantem in agro. f.262.c.4.*

35 *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum.f.86.c.1.*

CAP. XL.

14 *Tantum memento mei cum bene tibi fuerit. f. 146.c.1. & 201. 2. & 246.2.*

23 *Et tamen ſuccedẽtibus proſperis,præpoſitus pincernarum,&c.f.201.c.2.*

CAP. XLI.

16 *Abſque me,Deus reſpondebit proſpera Pharaoni.f.222.c.3.*

40 *Ad oris tui imperium cunctus populus obediet.f.60.c.4.*

CAP. XLII.

14 *Exploratores eſtis vos,vt videatis inferiora terræ,veniſtis,&c.f.148.c.1.*

37 *Duos filios meos interfice ſi non reduxero illum,&c.f.241.c.3.*

CAP. XLIII.

8 *Mitte puerum mecum,&c.f.241.c.3.*

9 *Ego ſuſcipio puerum,&c.f.126.c.4. Ero peccati reus in te omni tempore. f.241.c.3.*

CAP. XLIV.

5 *Syphus,quē furati eſtis,&c.f.234.c.2.*

CAP. XLV.

1 *Non ſe poterat vltra cohibere Ioſeph, &c.f.147.c.4.*

5 *Nolite pauere,neque durum vobis videatur,&c.f.159.c.2.*

8 *Qui fecit me quaſi patrem Pharaonis.f.315.c.1.*

26 *Ioſeph filius tuus viuit.f.242.c.1.*

27 *Reuixit ſpiritus eius.f.69.c.2.*

CAP. XLVII.

9 *Praui, & mali ſunt dies mei.f.194.c.2.& 215.2.*

19 *Cur ergo moriemur te vidēte? f.200.c.4.*

CAP. XLVIII.

7 *Mihi quando veniebam de Meſopotamia mortua eſt Rachel in terra Chanaan,&c.f.33.c.2.*

19 *Scio fili mi,ſcio,&c.f.338.c.1.*

CAP. XLIX.

3 *Principium doloris mei.f.316.c.1.*

8 *Iuda te laudabūt fratres tui.f.313.c.2.*

14 *Iſſachar accubans inter terminos.fol. 316.c.4.*

18 *Salutare tuum expectabo Domine. f.33.c.4.*

24 *Inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël. f.81.c.4.*

26 *Deſiderium collium æternorum.f.24. c.1.& 52.1.*

27 *Beniamin lupus rapax.f.55.c.3.*

32 *Finitiſque mandatis,quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos.f.98. c.4.*

CAP. L.

20 *Vos cogitaſtis de me malum,ſed Deus vertit illud in bonū,&c.f.251.c.1.*

24 *Cumque adiuraſſet eos,atque dixiſſet: Deus viſitabit vos: aſportate oſſa mea f.12.c.2.*

Ex Exodo.

CAP. I.

5 *Omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de femore Iacob,&c.f.240.c.3.*

8 *Surrexit interea Rex nouus,qui ignorabat Ioſeph f.338.c.*

16 *Si maſculus fuerit,interficite eum, ſi fœmina reſeruate.f.112.c.4.*

CAP. II.

14 *Num occidere me tu vis?&c.f.331. c.4.*

22 *Aduena fui in terra aliena.f.333. c.3.*

Deus patris mei adiutor meus. ibid.

CAP. III.

2 *Cum videret,quod rubus arderet,& nō combureretur,dixit:vadam,&c.f.73. c.2.*

5 *Ne appropies huc, ſolue calceamenta &c. ibidem.*

14 *Ego ſum,qui ſum.f.144.c.4.& 216.1.*

CAP. IV.

2 *Quid eſt quod tenes in manu tua? f.200.c.4.*

13 *Mitte quem miſſurus es.f.33.c.4.*

CAP. VII.

19 *Dic ad Aaron: tolle virgam tuam, &c.f.332.c.2.*

CAP. VIII.

24 *Venit muſca grauiſſima. f.143.c.3.*

CAP. X.

2 *Et narres in auribus filij tui,& nepotum tuorum quoties contriuerim Ægyptios,&c.f.314.c.4.*

CAP. XII.

3 *Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias,&c. f.20.c.1.*

4 *Aſſumet vicinum ſuum, qui iunctus eſt domui ſuæ,&c.f.240.c.3.*

10 *Necremanebit quidquam ex eo vſque mane.f.73.c.1.*

11 *Renes veſtros accingetis,& calceamẽta habebitis in pedibus,&c.f.63.c.3.*

13 *Erit autem ſanguis vobis in ſignũ in ædibus f.147.c.1.*

33 *Omnes moriemur.f.12.c.3.*

CAP. XIII.

2 *Sanctifica mihi omne primogenitum, &c.f.37.c.1.*

8 *Narrabiſque filio tuo in die illo dicens: hoc eſt,quod faciet mihi Dominus.&c.f.315.c.1.*

19 *Efferte oſſa mea hinc vobiſcum.f.99. c.3.*

CAP. XIV.

14 *Dominus pugnabit pro vobis,& vos tacebitis.f.70.c.1.*

15 *Quid clamas ad me?f.200.c.4.*

25 *Fugiamus Iſraëlem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos.f.70.c.1.*

CAP. XV.

20 *Tulit Maria tympanum in manu ſua, egreſſæque ſunt omnes mulieres, &c.f.310.c.2.*

CAP. XVI.

3 *Vtinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti,&c. f.70. cap.2.*

15 *Manhu? Quod ſignificat: quid eſt hoc? fol.59.c.2.*

17 *Collegerunt,alius plus, alius minus, &c.f.80.c.3.*

19 *Nullus relinquat ex eo vſque mane. f.73.c.1.*

CAP. XVII.

13 *Fugauit Ioſue Amalec, & populum eius in ore gladij.f.70.c.1.*

CAP. XX.

5 *Viſitans iniquitatem patrum in filios, &c.f.81.c.4.*

CAP. XXI.

14 *Si quis conatus fuerit proximum ſuũ dolo perdere, & ad altare confugerit, abſtractum afficies ſupplicio.f.123.c.4.*

CAP. XXV.

30 *Pones ſuper menſas panes propoſitionis,&c.f.64.c.4.*

CAP. XXVI.

1 *Decem cortinas de byſſo retorta,& de hyacinto ac purpura,&c.f.115.c.3.*

CAP. XXX.

19 *Miſſa aqua lauabunt in ea Aarõ,& filij eius manus ſuas,ac pedes.f.22.c.3.*

CAP. XXXII.

7 *Vade, & deſcende: peccauit populus tuus.f.243.c.3.*

10 *Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos,&c.f.248 c.2.*

CAP. XXXIII.

11 *Loquebatur autẽ Dominus ad Moyſen facie ad faciem,&c.f.123.c.1.*

13 *Si ergo inueni gratia in cõſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam.f.33.c.4.*

20 *Non videbit me homo,& viuet. fol. 73.c.3*

CAP. XXXIV.

6 *Dominator Domine Deus miſerator, & clemens.f.337.c.2.*

CAP. XXXVIII.

8 *Fecit,& labrum aneum cum baſi ſua de ſpeculis mulierum.f.22.c.3.*

Ex Leuitico.

CAP. II.

13 *Quidquid obtuleris ſacrificij,ſale condies,&c.f.213.c.4.*

14 *Si obtuleris munus primarum frugũ tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus,torrebis igni.&c.f.111.c.2.*

CAP. VI.

12 *Ignis in altari ſemper ardebit,quem nutriet ſacerdos,&c.f.62.c.2.& 338. c.3.*

CAP. IX.

23 *Apparuit gloria Domini omni multitudini, & ecce egreſſus ignis,&c. fol.62.c.2.*

CAP. XI.

13 *Hæc ſunt,quæ de auibus comedere non debetis,&c.f.332.c.4.*

CAP. XIX.

23 *Quando ingreſſi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, &c.f.112.c.2.*

CAP. XXII.
5 *Qui tangit reptile, & quodlibet immundum,&c.f.257.c.1.*
CAP. XXIII.
42 *Habitabitis in vmbraculis ſeptem diebus, vt diſcant poſteri veſtri, &c.fol.322.c.3.*
CAP. XXIV.
11 *Nomen matris eius erat Selomith. fol.320.c.4.*
CAP. XXV.
4 *Septimo autem anno ſabbathum erit terræ requietionis Domini,&c. f.199.c.1.*
29 *Qui vendiderit domum intra vrbis muros.f.165.c.2.*
CAP. XXVI.
6 *Dabo pacem in finibus veſtris.f.222. c.4.*
24 *Percutiam vos ſepties propter peccata veſtra.f.136.c.2.*
30 *Abominabitur vos anima mea. fol. 240.c.3.*
CAP. XXVII.
32 *Omnium decimarum bouis,& ouis, capræ,quæ ſub paſtoris virga trãſeunt,&c.f.285.c.1.*

Ex Numeris.

CAP. X.
9 *Si exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes, qui dimicant aduerſum vos, clangetis vlulantibus tubis,&c.f.5.c.4.*
CAP. XI.
4 *Quis dabit nobis ad veſcendum carnes?f.70.c.2.*
14 *Non poſſum ſuſtinere omnem hunc populum,&c.f.191.c.2.*
16 *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſraël,&c.f.196.c.3.*
17 *Et auferam de ſpiritu tuo, tradámque eis.ibidem.*
25 *Requieuit in eis ſpiritus, prophetauerunt,&c.f.286.c.1.*
33 *Adhuc carnes erant in dentibus eorum,&c.f.70.c.2.*
CAP. XVI.
3 *Cur eleuamini ſuper populum Domini?f.260.c.4.*
CAP. XVII.
5 *Quem ex his elegero,germinabit virga eius.f.326.c.4.*
CAP. XXI.
5 *Anima noſtra iam nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo.f.66.c.2.*
CAP. XXIII.
10 *Moriatur anima mea morte iuſtorum.f.244.c.2.*
CAP. XXIX.
70 *Decima quoque dies mẽſis huius ſeptimi erit vobis ſancta. f.210.c.3.*
CAP. XXXIII.
3 *Sepelientibus primogenitos, quos percuſſerat Dominus.f.12.c.3.*
8 *Ambulantes tribus diebus per deſertum Ethan,&c.f.207.c.3.*

Ex Deuteronomio.

CAP. IV.
6 *En populus ſapiens,& intelligens,gens magna,&c.f.59.c.1.*
9 *Ne obliuiſcaris verborum, quæ viderunt oculi tui,&c.f.322.c.3.*
CAP. VI.
6 *Eruntque verba hæc,quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo,&c. f.286. c.2.*
CAP. VII.
7 *Vobis iunctus eſt Dominus.f.240.c.1.*
CAP. IX.
7 *Memento,& ne obliuiſcaris quomodo ad iracundiam prouocaueris Dominum,&c.f.9.c.3.*
CAP. X.
15 *Tamen patribus tuis conglutinatus eſt Dominus.f.240.c.1.*
CAP. XI.
18 *Ponite hæc verba mea in cordibus veſtris,&c.f.322.c.3.*
Inter oculos veſtros collocate.f.318.c.3.
CAP. XXVIII.
12 *Aperiet Dominus Theſaurum ſuum optimum cælum,&c.f.84.c.4.*

24 Det Dominus imbrem terræ tuæ, puluerem, &c.f.19.c.4.
49 Adducet Dominus ſuper te, gentem de longinquo, &c.ibidem.c.2.

CAP. XIX.

18 Ne ſit inter vos radix germinans fel, &c.f.231.c.4.& 233.4.

CAP. XXX.

9 Reuertetur Dominus, vt gaudeat ſuper te, &c.f.201.c.4.

CAP. XXXII.

4 Dei perfecta ſunt opera.f.268.c.1.
5 Peccauerunt ei.f.243.c.4.
36 Iudicabit Dominus populum ſuum, &c.f.85.c.1.
41 Si acuero vt fulgur gladium meum. f.187.c.4.

CAP. XXXIII.

18 Lætare Zabulon in exitu tuo, & Iſſachar in tabernaculis tuis, &c. fol.316.c.3.

CAP. XXXIV.

5 Mortuuſque eſt Moyſes iubente Domino.f.15.c.1.

Ex Ioſue.

CAP. IV.

10 Sacerdotes autem, qui portabant arcam, ſtabant intus in Iordane, &c.fol.113.c.3.

CAP. VI.

17 Sit ciuitas hæc anathema, & omnia, quæ in ea ſunt, Domino.f.157.c.1

CAP. VII.

19 Fili mi da gloriam Domino Deo Iſraël, & confitere, &c.f.178.c.1.

CAP. VIII.

26 Ioſue verò non contraxit manum, quam extenderat.f.257.c.2.

CAP. X.

12 Sol contra Gabaon ne mouearis, &c. f.40.c.2.& 309.3.
16 Fugerant enim quinque Reges, & ſe abſconderãt in ſpelũca, &c.f.18.c.3

CAP. XVIII.

1 Congregati ſunt omnes filij Iſraël in Silo, &c.f.229.c.3.

Ex Iudicibus.

CAP. V.

7 Ceſſauerunt fortes in Iſrael, & quieuerunt, donec ſurgeret mater in Iſrael. f.317.c.2.
8 Qui noua bella elegit.f.48.c.4.
14 De Zabulon deſcenderunt, qui exercitum ducerent, &c.fol.308.c.3.

CAP. VI.

14 Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſrael, &c.f.247.c.1.

CAP. VII.

20 Gladius Domini, & Gedeonis. ibid. c.2.

CAP. VIII.

7 Cum ergo tradiderit Dominus Zebee, & Salmana in manu meas, &c. fol.222.c.3.
9 Cum reuerſus fuero victor in pace.ibid.

CAP. XIII.

7 Ecce concipies, & paries filium, caue ne vinum bibas, &c.f.319.c.3.
24 Creuit puer, & benedixit ei Dominus, &c.ibid.c.4.

CAP. XVI.

7 Si ſeptem neruiceis funibus, nec dum ſiccis, &c.f.35.c.2.
15 Quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non ſit mecum? &c. f.41.c.3.

Ex Ruth.

CAP. I.

20 Nolite me vocare Noëmi, ſed vocate me Mara, quia amaritudine, &c.f.219.c.4.

CAP. IV.

7 Hic erat mos antiquus in Iſrael, vt ſi quando alter alteri ſuo iuri cedebat, &c.f.73.c.2.

Ex 1. Regum.

CAP. I.

13 Labia eius mouebantur, &c.f.150.1.

22 *Non vadam donec ablactetur infans, &c.f.113.c.4.*
27 *Pro puero iſto oraui,&c.f.335.c.4.*
Cap. II.
1 *Lætata ſum in ſalutari tuo.f.334.c.2.*
5 *Repleti prius pro panibus ſe locauerunt,&c.f.69,c.3.*
Sterilis peperit plurimos.f.136.c.2.
6 *Dominus mortificat, & viuificat. fol. 188.c.4.*
35 *Ædificabo ei domum fidelem, &c. f.100.c.1.*
Cap. III.
18 *Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis faciat.f.159.c.1.*
Cap. V.
9 *Illis circunducentibus arcã,fiebat manus Domini per ſingulas ciuitates interfectionis magnæ,&c.f.12.c.1.*
10 *Adduxerunt ad nos arcã Dei Iſrael, vt interficiat nos, & populum noſtrum. ibidem.*
Cap. VI.
3 *Reddite ei pro peccato.f.178.c.2.*
5 *Facietis ſimilitudinem annorum veſtrorum,&c.ibid.*
12 *Ibant autem in directum vaccæ per viam,&c.f.12.c.1.*
Cap. X.
1 *Tulit Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput Saul, &c.f.60.c.4.*
7 *Fac quæcunque inuenerit manus tua, quia Dominus tecũ eſt.f.190.c.2.*
Cap. XV.
30 *Honora me coram populo. f.246.c.1.*
Cap. XVII.
2 *Porro Saul, & filij Iſrael venerunt in vallem Terebinthi.fol.168.c.3.& 264.3.*
28 *Quare veniſti,& quare dereliquiſti pauculas oues illas in deſerto? &c. fol.251.c.2.*
29 *Quid feci? Nunquid non verbum eſt? ibidem.*
33 *Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti, &c. ibid c.3.*
34 *Paſcebat ſeruus tuus gregem patris ſui,&c. ibidem.& 178.3.*
45 *Tu venis ad me cum gladio, &c.fol. 252.c.1.*
Cap. XX.
8 *Si eſt iniquitas aliqua in me,tu me interfice, &c.f.132.c.4.*
18 *Cras calendæ ſunt,& requireris,&c. f.4.c.3.*
34 *Contriſtatus eſt ſuper Dauid, &c. f.200.c.3.*
Cap. XXI.
4 *Non habeo laicos panes.f.117.c.2.*
7 *Potentiſſimus paſtorum.f.282.c.3.*
9 *Non eſt huic alter ſimilis, da mihi eum.f.70.c.4.*
13 *Et immutauit os ſuum coram eis, & collabebatur inter manus eorum,&c. f.332.c.1.*
Cap. XXV.
17 *Conſidera & recogita quid facias,quoniã cõpleta eſt malitia,&c.f.331.c.2.*
37 *Et emortuum eſt cor eius intrinſecus. f.69.c.2.*
Cap. XXXI.
4 *Euagina gladium tuum, & percute me f.50.c.2.*

Ex 2. Regum.

Cap. I.
18 *Vt docerent filios Iudæ arcũ.f.172.c.1.*
Cap. II.
26 *Num vſque ad internecionem tuus mucro deſæuiet.f.103.c.1.*
Cap. V.
6 *Non ingredieris huc,niſi abſtuleris cæcos,& claudos.f.274.c.2.*
Cap. VI.
6 *Extendit Oza manum ad arcã Dei, & tenuit eam,&c.f.63.c.4.*
22 *Ludam, & vilior fiam pluſquam factus ſum.f.58.c.1.*
Cap. VII.
18 *Quis ego ſum Domine Deus, & quæ domus mea?&c.f.84.c.4.*
Cap. XI.
7 *Quæſiuit Dauid quam recte ageret Ioab,&c.f.222.c.3.*
25 *Varius enim euentus eſt belli.f.5.c.4.*
Cap.

CAP. XII.

13 Peccaui Domino: Dominus tranſtulit peccatum tuum, &c.f.246.c.2. & 269.2.

CAP. XIII.

31 Scidit veſtimenta ſua, & cecidit ſuper terram.f.242.c.2.

37 Luxit Dauid filiũ ſuum multis diebus.f.86.c.2. & 198.2.

CAP. XIV.

14 Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur.f.94.c.3.

24 Reuertatur in domũ ſuam, & faciem meam non videat.f.270.c.2.

25 Sicut Abſalon vir non erat pulcher in omni Iſrael, &c.f.93.c.2.

CAP. XVIII.

9 Accidit autem, vt occurreret Abſalon ſeruis Dauid ſedẽs mulo, &c.f.93.c.3.

18 Abſalon erexerat ſibi cum adhuc viueret titulum, dixerat enim; non habeo filium, &c.f.117.c.3.

29 Eſt ne pax puero Abſalō? f.222.c.3.

33 Fili mi Abſalon, Abſalon fili mi: quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te, fol. 88.c.4.

CAP. XIX.

13 Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi non magiſter militiæ fueris, &c.fol. 221.c.3.

35 Octogenarius ſum hodie: nunquid vigent ſenſus mei, &c.f.187.c.3.

CAP. XXI.

1 Facta eſt fames in diebus Dauid tribus annis iugiter, &c.f.50.c.1.

CAP. XXII.

50 Confitebor tibi Domine in gentibus, & nomini tuo cantabo.f.313.c.2.

CAP. XXIII.

8 Dauid ſedens in cathedra ſapientiſſimus princeps inter omnes.f.315.c.3.

15 O ſi quis mihi daret potũ aquæ de ciſterna, &c.fol.34.c.1. & 3. & 115.4.

16 Sed libauit eam Domino.f.337.c.4.

20 Ipſe percuſſit duos leones Moab.fol. 55.c.3.

CAP. XXIV.

16 Miſertus eſt Dominus ſuper afflictione, & ait Angelo percutienti, &c. fol.131.c.4.

Ex 3. Regum.

CAP. I.

21 Erimus ego, & filius meus Salomon peccatores.f.164.c.4.

CAP. II.

16 Nunc ergo petitionem vnam precor à te, &c.f.200.c.3.

19 Surrexit Rex Salomon in occurſũ eius adorauitque eam, &c.f.54.c.3.

20 Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te.f.200.c.3.

32 Reddet Dominus ſanguinem eius, quia interfecit duos viros iuſtos, &c.f.275.c.1.

CAP. III.

5 Poſtula quod vis vt dem tibi, &c.fol. 327.3.

11 Quia hoc magis placuit cordi tuo, &c. ibidem.

26 Commota ſunt quippe viſcera eius ſuper filio ſuo, f.325.c.4.

CAP. IIII.

20 Iuda, & Iſrael innumerabiles ſicut arena maris, &c.f.227.4.

CAP. VII.

16 Erant ex ære fuſiles.fol.30.c.3.

CAP. VIII.

23 Qui cuſtodis pactum, & miſericordiam ſeruis tuis, &c.f.100.c.1.

CAP. X.

18 Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem.f.133.c.1.

CAP. XV.

3 Ambulauit in omnibus peccatis patris ſui, &c.f.57.c.4.

CAP. XVIII.

1 Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto, ſi erit ros, & pluuia niſi per me, &c.fol.205.c.2.

2 Recede hinc, vade &c. ibidem.

12 Viuit Dominus, non'eſt mihi ſubcinericius panis, &c.ibidem.

14 Donec det Dominus pluuiam ſuper terram.ibidem.c.3.

CAP. XVIII.

34 *Implete quatuor hydrias aqua. f. 149.c.1.*

CAP. XIX.

4 *Petiuit anima ſuæ vt moreretur. f.89. c. 3.*
Sufficit mihi Domine, tolle animam meam à me.f.132.c 4.

7 *Surge, comede: grandis enim tibi reſtat via, &c.f.123.c.1.*

CAP. XX.

10 *Hæc faciant mihi dij, & hæc addãt, ſi ſuffecerit puluis Samariæ, &c. f. 19.c.4.*

CAP. XXI.

19 *Occidiſti inſuper, & poſſediſti: hæc dicit Dominus.&c.f.151.c.2.*

27 *Cum audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua,&c.f 12.c.2.*

29 *Nonne vidiſti humiliatũ Achab coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa,&c.f.151.c.5.*

Ex 4. Regum.

CAP. II.

23 *Dicentes: aſcende calue, aſcende calue.f.19.c.1.*

CAP. VI.

5 *Accidit vt cùm vnus ex filijs prophetarum materiam ſuccidiſſet, caderet ferrũ ſecuris in aquã,&c.f.50.c.4.*

20 *Domine aperi oculos iſtorum, vt videant,&c.f.288.c.2.*

CAP. XVIII.

2 *Viginti quinque annorũ erat Ezechias cum regnare cœpiſſet,&c.f.3.c.1.*

3 *Fecit Ezechias quod erat bonũ coram Domino,&c.f.58.c.1.*

CAP. XIX.

32 *Hæc dicit Dominus de Rege Aſſyriorum, non ingredietur vrbem hanc,&c. fol.204.c.3.*

CAP. XX.

1 *Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, &c.ibidem.*

3 *Memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, &c. fol. 234.c.3.& 249.3.*

4 *Antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrij Regis, &c.f.204. c.3.*

5 *Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas.f.141.c.3.*
Ecce ſanaui te, die tertio aſcendes templum Domini.f.15.c.1.

CAP. XXI.

12 *Ecce ego inducam mala ſuper Hieruſalem & Iudam,&c.f.160.c.2.*

13 *Extendam ſuper Hieruſalem funiculum Samariæ,&c.f.134.c.4.*

Ex 1. Paralipomenon.

CAP. VI.

10 *Ipſe eſt qui coram Deo ſacerdotio functus eſt.f.76.c.3.*

Ex 2. Paralipomenon.

CAP. II.

13 *Miſi ergo tibi virum prudentem, & ſcientiſſimum Hiram,&c.f.315.c.4.*

CAP. XXVI.

18 *Non eſt tui officij: egredere de ſanctuario.fol.16.c.3.*

Ex 3. Eſdræ.

CAP. IX.

7 *Vos iniquè feciſti collocantes vobis in matrimonium vxores alienigenas, &c.f.178.c.1.*

Ex Tobia.

CAP. I.

9 *Cum factus eſſet vir, accepit vxorem Annam de tribu ſua,&c.f.314.c.4.*

CAP. XII.

19 *Videbar vobiſcum manducare, & bibere, ſed ego cibo inuiſibili,&c.f.28. c.1.*

Ex Eſther.

CAP. VIII.

16 *Iudæis autem noua lux oriri viſa eſt. f.197.c.1.*

CAP. II.

CAP. XI.

8 *Fuit dies illa tenebrarum,&c.ibidem.*

11 *Lux,& ſol ortus eſt,&c.ibidem.*

Ex Iob.

CAP. I.

20 *Scidit veſtimenta ſua, & tonſo capite corruens in terram adoranit.f.152.c.2.*

21 *Dominus dedit,Dominus abſtulit,&c. f.6.c.4.& 208.3.& 4 & 298.4. Sicut Domino placuit ita factum eſt.f.152.c.3.*

22 *Nihil contra Deum loquutus eſt. f.6. c.4.*

CAP. II.

9 *Benedic Deo,& morere.f.208.c.3.*

10 *Quaſi vna de ſtultis mulieribus loquuta eſt,&c.ibidem,& 209.1.*

CAP. IV.

5 *Nunc venit ſuper te plaga,& defeciſti, &c.f.130.c.1.*

13 *Quando ſolet ſopor occupare homines. f.288.c.1.*

20 *De mane vſque ad veſperam ſuccidentur.f.104.c.2.*

CAP. V.

7 *Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum.f.16.c.2.*

18 *Ipſe vulnerat,& medetur.f.136.c.1.*

19 *In ſex tribulationibus liberabit te,&c. ibidem.*

20 *In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij.ibidem.c.2.*

22 *Beſtias terræ non formidabis. ibidem. c.3.*

23 *Sed cum lapidibus regionum erit habitatio tua.ibidem.& 219.c.1.*

CAP. VII.

1 *Militia eſt vita hominis ſuper terram. f.5.c.3.& 92.1.*

5 *Induta eſt caro mea putredine,&c. f. 109.c.2.*

6 *Dies mei velocius tranſierunt, quam à texente tela ſucciditur.f.3.c.1.*

15 *Elegit hoc ſuſpendium anima mea.fol. 143.c.3.*

18 *Viſitas eum diluculo, & ſubito probas illum.f.6.c.1.*

20 *Peccaui:quid faciam tibi.f.185.c.1.*

21 *Si mane me quæſieris, non ſubſiſtam. f.83.c.4.*

CAP. IX.

8 *Qui graditur ſuper fluctus maris. fol. 284.c.2.*

9 *Qui facit Arcturum, & Oriona. ibidem.*

25 *Dies mei velociores fuerunt curſore. f.3.c.3.*

26 *Pertranſierunt quaſi naues poma portantes.53.c.1.& 92.c.1.*

30 *Si lotus fuero quaſi aqua niuis,&c. 183.c.2.*

CAP. X.

8 *Manus tuæ Domine fecerunt me,&c. 51.c.2.*

11 *Pelle & carnibus veſtiſti me.82.c.3.*

12 *Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, &c.206.c.1.*

17 *Inſtauras teſtes tuos contra me. 158. c.3.*

20 *Dimitte me, vt plangam paululum dolorem meum.148.c.2.*

CAP. XII.

18 *Balteum Regum diſſoluit,&c.215.c.3.*

CAP. XIII.

15 *Etiamſi occiderit me, in ipſo ſperabo. 195.c.1.*

26 *Scribis enim contra me amritudines. 158.c.2.*

CAP. XIV.

1 *Homo natus de muliere.193.c.2.*

2 *Fugit velut vmbra,&c.118.c.4.*

CAP. XV.

24 *Vndique terrebunt eum formidines, &c.236.c.3.*

31 *Non credet fruſtra errore deceptus. 83.c.2.*

CAP. XVII.

11 *Dies mei tranſierunt,&c.19.c.4.*

14 *Putredini dixi:pater meus es,&c. 96. c. 3.*

CAP. XVIII.

5 *Nonne lux impij extinguetur? 197. c.1.*

CAP. XIX.

6 *Saltem nunc intelligite, quia Dominus, &c.*157.c.3.

7 *Ecce clamabo vim patiens, &c.* 274. c.4.

29 *In carne mea videbo Deum ſaluatorem meum.*6.c.4.

CAP. XXI.

13 *Ducunt in bonis dies ſuos, &c.*3.c.3.

CAP. XXII.

16 *Sublati ſunt ante tempus ſuum.* 104. c.1.

CAP. XXVIII.

25 *Qui fecit ventis pondus.*257.c.3.

CAP. XXIX.

7 *Quando procedebam ad portam ciuitatis, &c.*315.c.3.

14 *Iuſtitia indutus ſum, & veſtiuit me, &c.*18.c.1.

CAP. XXX.

22 *Eleuaſti me, & quaſi ſuper ventum me ponens eliſiſti me valide.*220.c.1.

CAP. XXXI.

26 *Si vidi ſolem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè.* 6. c.4. & 216. c.1.

27 *Et lætatum eſt in abſcondito cor meũ. ibidem.c.2.*

31 *Quis det de carnibus eius, vt ſaturemur.* 59.c.4.

33 *Si abſcondi quaſi homo peccatum meũ.* 84.c.4. & 178.4.

35 *Quis mihi tribuat auditorem, vt deſiderium meum audiat omnipotens, &c.*288.c.4.

CAP. XXXIII.

27 *Reſpiciet homines, & dicet: peccaui, &c.*25.c.1. & 154.2. & 269.1.

CAP XXXVII.

2 *Audite auditionem in terrore vocis eius.*125.c.4.

CAP. XXXVIII.

4 *Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ, &c.*309.c.2.

29 *De cuius vtero egreſſa eſt glacies, &c.* 94.c.2.

30 *In ſimilitudinem lapidis aquæ durantur. ibidem.*

CAP. XXXIX.

1 *Nunquid parturientes ceruas obſeruaſti?*316.c.2.

3 *Incuruantur ad fœtum, & pariunt, &c. Ibidem.*

16 *Duratur ad filios quaſi non ſint.* 87. c.2.

CAP. XLII.

5 *Nunc autem oculus meus videt te.*240. c.4.

6 *Idcirco ipſe me reprehendo, &c.ibidem.*

16 *Mortuus eſt ſenex, & plenus dierum.* 3.c.4.

Ex Pſalmis.

PSALM. I.

1 *In via peccatorum non ſtetit.*99.c.4. & 285.c.3. & 295.2.
In cathedra peſtilentiæ non ſedit. 107.c.1.

2 *In lege Domini voluntas eius* 124.c.2.

4 *Non ſic impij non ſic, ſed tanquam puluis, &c.*191.c.1.

PSALM. II.

2 *Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt.*19.c.1.

9 *Reges eos in virga ferrea, &c.*159.c.4.

11 *Seruite Domino in timore, &c.* 191. c.2.

12 *Apprehendite diſciplinam.*60.c.4.

PSALM. III.

6 *Quia Dominus ſuſcepit me, non timebo millia, &c.*198.c.3.

PSALM. IV.

5 *Iraſcimini, & nolite peccare.*163.c.4. & 169.4.
Quæ dicitis in cordibus veſtris. 151.c.3.
In cubilibus veſtris compungimini. 21.c.3. & 184.4.

6 *Quis oſtendit nobis bona?*213.c.2.

7 *Dediſti lætitiam in corde meo.Ibidem.*

PSALM. V.

1 *Intellige clamorem meum.*125.c.4.

PSALM. VI.

5 *Conuertere Domine, & eripe animam meam, &c.*96.c.1.

6 Non

6 *Non eſt in morte, qui memor ſit tui, in inferno autem, &c.* 4.c.1.& 96.2.
7 *Laboraui in gemitu meo.* 184.c.4.
Lauabo per ſingulas noctes lectum meũ: lachrymis meis, &c. 149.c.1.& 150.2. & 151.3.& 182.4.& 184.1.
6 *Gloriam meam in puluerem deducat.* 261.c.1.
15 *Ecce parturiit iniuſtitiam, & peperit iniquitatem, &c.* 243.c.1.

PSALM. VIII.

2 *Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.* 307.c.4.

PSALM. IX.

4 *Exacerbauit Dominum peccator.* 234. c.4.
5 *Non eſt Deus in conſpectu eius.* 186. c.2.
11 *Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, &c.* 144.c.3.
21 *Scient gentes quoniam homines ſunt.* 9.c.2.

PSALM. X.

6 *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* 122.c.4.
7 *Pluet ſuper peccatores laqueos, &c.* 135. c.3 & 161.c.1.& 156.3.
8 *Quoniam iuſtus Dominus, & iuſtitiam dilexit.* 135.c.4.& 156.3.

PSALM. XII.

1 *Vſquequo Domine obliuiſceris me in finem?* 143.c.4.
4 *Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte.* 281.c.4.

PSALM. XIII.

6 *Quoniam Deus in generatione iuſta eſt, &c.* f.320.c.2.

PSALM. XV.

4 *Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus.* 103.c.2.
11 *Notas mihi feciſti vias vitæ.* 165.c.1.
Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, &c. 218.c.4.

PSALM. XVI.

4 *Vt non loquatur os meum opera hominum, &c.* 270.c.4.
15 *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* 27.c.4.& 35.1.

PSALM. XVII.

4 *Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis, &c.* 312.c.4.
10 *Inclinauit cælos, & deſcendit.* 39.c.3.
28 *Oculos ſuperborum humiliabis.* 126. c.2.
30 *In Deo meo tranſgrediar murum.* 151. c.4.
40 *Præcinxiſti me virtute ad bellum.* 284.c.3.

PSALM. XIX.

4 *Holocauſtum tuum pingue fiat.* 281.c.4.

PSALM. XX.

4 *Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis.* 233.c.4.
5 *Vitam petiit à te.* 89.c.2.

PSALM. XXI.

6 *Ad te clamauerunt, & ſalui facti ſunt, &c.* 200.c.3.
24 *Qui timetis Dominum, laudate eum.* 304 c.3.
25 *Timeat eum omne ſemen Iſraël.* 336. c.1.
27 *Edent pauperes, & ſaturabuntur, &c.* 69.c.1.

PSALM. XXII.

4 *Non timebo mala quoniam tu mecum es.* 140.c.1.
Virga tua & baculus tuus, &c. 207.c.2.& 285.c.2.
5 *Paraſti in conſpectu meo menſam, &c.* 70.c.4.
Impinguaſti in oleo caput meum. 213.c.2.
Poculum meum inebrians, quam præclarum eſt. 67.c.3.

PSALM. XXIV.

11 *Propitiaberis peccato meo, multum eſt enim.* 184.c.4.

PSALM. XXV.

4 *Non ſedi cum concilio vanitatis.* 250. c.4.

PSALM. XXVI.

1 *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo.* 198.c.3.
6 *In petra exaltauit me.* 9.c.4.
13 *Credo videre bona Domini, &c.* 23. c.1.& 102.3.

14 *Expecta Dominum,viriliter age,&c.* 145.c.4.

PSALM. XXVIII.

11 *Dominus virtutem populo ſuo dabit.* 230.c.3.

PSALM. XXIX.

5 *Confitemini memoriæ ſanctitatis eius.* 313.c.1.

6 *Quoniam ira in indignatione eius,&c.* 202.c.1.

10 *Nunquid confitebitur tibi puluis,&c.* 276.c.3.

13 *Vt cantet tibi gloria mea,& non compungar.*6.c.1.& 222.1.

PSALM. XXX.

6 *In manus tuas commendo ſpiritum meum.*4.c.3.

7 *Odiſti obſeruantes vanitates ſuperuacuè.*279.c.4.

8 *Quoniam reſpexiſti humilitatem meam, &c.f.*106.c.4.

PSALM. XXXI.

2 *Beatus vir,cui non imputauit Dominus peccatum,&c.f.*181.c.2.

3 *Quoniam tacui , inueterauerunt oſſa mea,&c.f.*287.c.2.

6 *Veruntamen in diluuio aquarum multarum,&c.f.*21.c.1.

7 *Tu es refugium meum à tribulatione, &c.f.*199.c.2.

8 *Firmabo ſuper te oculos meos. Ibidem.* c.3.

9 *Nolite fieri ſicut equus & mulus. fol* 334.c.1.

PSALM. XXXII.

1 *Rectos decet collaudatio.f* 298.c.4.

16 *Non ſaluatur Rex per multam virtutem,&c.f.*17.c.2.

22 *Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos,&c.f.*145.c.3.

PSALM. XXXIII.

2 *Benedicam Dominum in omni tempore. f.*298.c.4.& 299.1.& 302.2.

5 *Ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.f.*129.c.3.

9 *Guſtate , & videte quoniam ſuauis eſt Dominus.f.*31.c.1.& 65.4.& 106. 2.& 233..3

11 *Diuites eguerunt,& eſurierunt.f.*214. c.3.

*Inquirentes Dominum non deficient omni bono.f.*194.c.1.

12 *Venite filij,audite me,&c.f.*314.c.4.

13 *Quis eſt homo qui vult vitam: diligit, &c.f.*28.c.4.& 29.2.& 194.2.

15 *Inquire pacem , & perſequere eam. f.*230.c.1.

20 *Multæ tribulationes iuſtorum.f.*129. c.4.

22 *Mors peccatorum peſſima. fol.* 103. c.3.

PSALM. XXXIV.

11 *Quæ ignorabam,interrogabant me. f.* 158.c.2.

28 *Lingua mea meditabitur iuſtitiam tuam.f.*125.c.4.& 297.2.

PSALM. XXXV.

8 *Filij autem hominum in tegmine alarũ tuarum ſperabunt.f.*67.c.3.

9 *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. f.*28.c.2.& 136.1.& 213.2.

13 *Ibi ceciderunt , qui operantur iniquitatem.f.*253.c.4.

PSALM. XXXVI.

7 *Subditus eſto Domino , & ora eum.f.* 197.c.2.

15 *Gladius eorum intret in corda ipſorum f.*243.c.2.

19 *Non confundentur in tempore malo. f.*191.c.3.

*In diebus famis ſaturabũtur.f.*291.c.3.

20 *Deficientes quemadmodum fumus deficient.f.*218.c.1.

24 *Cum ceciderit , non collidetur,&c.fol.* 133.c.4.

30 *Os iuſti meditabitur ſapientiam.f.*125. c.4.

35 *Vidi impium ſuperexaltatum,&c.f.*7. c.2.& 189.c.1.

36 *Tranſiui,& ecce non erat.ibidem.*

40 *Adiuuabit eos Dominus,& liberabit eos,&c.f.*144.c.3.

PSALM. XXXVII.

5 *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum,&c. f.*179.c.2.& 240.4.

6 *Putrue*

6 *Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ, &c. f. 244. c. 4.*
7 *Tota die contriſtatus ingrediebar. fol. 290. c. 3.*
11 *Dereliquit me virtus mea, &c. f. 126. c. 1.*
19 *Quoniam iniquitatem meam annunciabo, &c. f. 181. c. 4. & 264. c. 4.*

PSALM. XXXVIII.

3 *Obmutui, & humiliatus ſum, &c. fol. 127. c. 4. & 238. 4.*
5 *Notum fac mihi Domine finem meum, &c. f. 93. c. 3.*
6 *Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos. f. 90. c. 2. & 102. 2.*
Veruntamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens. f. 91. c. 4.
13 *Aduena ego ſum apud te, & peregrinus. f. 124. c. 4.*

PSALM. XXXIX.

3 *Et ſtatuit ſuper petram pedes meos. f. 9. c. 4. & 219. 1. & 253. 4.*
18 *Ego autem mendicus ſum, & pauper. f. 323. c. 4.*

PSALM. XLI.

4 *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, &c. f. 34. c. 3. & 4.*
5 *Quoniam tranſibo in locum tabernaculi, &c. f. 162. c. 1.*
9 *In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam, &c. f. 207. c. 4.*

PSALM. XLIII.

22 *Æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. f. 15. c. 3.*

PSALM. XLIV.

8 *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem. f. 163. c. 4.*
9 *Myrrha, & gutta, & caſia à veſtimentis, &c. f. 33. c. 1.*
11 *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, &c. f. 43. c. 1.*
52 *Concupiſcet Rex decorem tuum. f. 81. c. 1.*

PSALM. XLV.

1 *In finem, pro filijs Corè, pro arcanis. f. 322. c. 4.*
2 *Deus noſter refugium, & virtus, &c. f. 198. c. 3.*
5 *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei f. 10. c. 3.*
11 *Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus, f. 30. c. 1.*

PSALM. XLVI.

2 *Omnes gentes plaudite manibus, &c. f. 301. c. 3.*

PSALM. XLVII.

8 *Ibi dolores vt parturientis. f. 85. c. 1.*

PSALM. XLVIII.

2 *Auribus percipite omnes, qui habitatis orbem. f. 25. c. 1.*
11 *Simul inſipiens, & ſtultus peribunt. f. 293. c. 3.*
Relinquent alienis diuitias ſuas. f. 283. c. 1.
13 *Homo cum in honore eſſet, non intellexit. &c. f. 160. c. 3.*
18 *Cum interierit, non ſumet omnia. fol. 283. c. 1.*
19 *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. f. 195. c. 1.*

PSALM. XLIX.

9 *Non accipiam de domo tua vitulos, &c. f. 304. c. 2. & 3.*
13 *Nunquid manducabo carnes taurorum, &c. f. 171. c. 4.*
14 *Immola Deo ſacrificium laudis. ibid. & 304. c. 3.*
16 *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iuſtitias meas, &c. f. 260. c. 2. & 300. 4. & 301. 4.*
21 *Exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis? Arguam te, &c. f. 146. c. 4. & 164. 1. & 260. 2. & 301. 4.*
23 *Sacrificium laudis honorificabit me. f. 178. c. 1. & 303. 3. & 4.*
Illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei. f. 335. c. 3.

PSALM. L.

1 *Miſerere mei Deus ſecundùm magnã, &c. f. 202. c. 4. & 302. 3.*
4 *A peccato meo munda me. f. 163. c. 3.*
5 *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, &c. f. 164. c. 1. & 262. 1.*
6 *Tibi ſoli peccaui. &c. f. 186. c. 1.*
11 *Auerte faciem tuam à peccatis meis. f. 163. c. 4. & 266. 2.*

15 *Docebo iniquos vias tuas, &c. f.154. c.4.*
18 *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem,&c.f.303.c.4.*
19 *Cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.f.149.c.2.*
PSALM. LI.
4 *Sicut nouacula acuta feciſti dolum.f.15. c.3.*
7 *Propterea Deus deſtruat te in finem, &c.f.23.c.2.*
10 *Sicut oliua fructifera in domo Dei.f. 282.c.1.*
PSALM. LIV.
7 *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, &c.f.35.c.4.*
16 *Veniat mors ſuper illos,&c.f.4.c.1.*
24 *Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.f.3.c.4.& 103.4. 104.3. & 4.*
PSALM. LV.
5 *In Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi caro.f.198.c.3.*
9 *Vitam meam annuntiaui tibi.f.90.c.2. & 163.1.*
12 *In me ſunt Deus vota tua.f.304.c.3.*
PSALM. LVII.
11 *Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam, manus ſuas lauabit, &c.f. 129.c.2.*
PSALM. LVIII.
6 *Non miſerearis omnibus, qui operantur iniquitatem.f.208.c.1.*
18 *Adiutor meus tibi pſallam, &c. fol. 205.c.1.*
PSALM. LIX.
3 *Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos, &c f.8.c.2.*
11 *Quis deducet me in ciuitatem munitam? f.56.c.2.*
13 *Da nobis Domine auxilium de tribulatione.f.145.c.4.& 189.4.*
PSALM. LX.
4 *Turris fortitudinis à facie inimici. fol. 284.c.2.*
PSALM. LXI.
7 *Adiutor meus non emigrabo. f. 165. c.2.*
9 *Sperate in eo omnis congregatio populi. f.100.c.2.*
Effundite coram illo corda veſtra.fol. 147.c.3.
PSALM. LXII.
2 *Sitiuit in te anima mea,&c.f.145.c.3.*
4 *Melior eſt miſericordia tua ſuper vitas. f.204.c.1.*
Labia mea laudabunt te.f.301.c.4.
5 *Sic benedicam te in vita mea, &c. ibidem.*
6 *Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea,&c.f.281.c.4.& 304.1.*
PSALM. LXIV.
2 *Te decet hymnus Deus in Sion.f.297. c. 4.*
10 *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam, &c.f.78.c.4.*
12 *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.f.52.c.1.*
PSALM. LXV.
11 *Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro, &c.f.203.c.4.*
12 *Tranſiuimus per ignem,& aquã. ibid.*
PSALM. LXVI.
2 *Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis.f.308.c.2.*
PSALM. LXVII.
14 *Si dormiatis inter medios cleros, &c. f.316.c.4.*
21 *Deus noſter Deus ſaluos faciendi,&c. f.15.c.1.*
PSALM. LXVIII.
3 *Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.f.48.c.3.*
14 *In multitudine miſericordiæ tuæ. fol. 202.c.4.*
31 *Laudabo nomen Dei cum cantico, &c. f.305.c.1.*
32 *Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum,&c.ibid.c.2.*
PSALM. LXX.
8 *Repleatur os meum laude, &c.fol.298. c.4.& 307.1.*
9 *Cum defecerit virtus mea ne derelinquas me f.191.c 4.*
14 *Adijciam ſuper omnem laudem tuam. f.298.c.2.*

PSALM. LXXI.

6 *Deſcendet ſicut pluuia in vellus.* f. 36. c.3. & 202.4.

13 *Animas pauperum ſaluas faciet.* fol. 240.c.3.

16 *Erit firmamentum in terra in ſummis montium.* f.61.c.1.

PSALM. LXXII.

1 *Quam bonus Iſrael Deus.* f.209.c.2.

3 *Pacem peccatorum videns.* f.237.c.1.

4 *Quia non eſt reſpectus morti eorum,* &c. f.12.c.1.

6 *Ideo tenuit eos ſuperbia.* ibidem.

14 *Et fui flagellatus tota die,* &c. f.208. c. 2.

18 *Deiecisti eos dum alleuarentur.* f.217. c.3.& 218.1.

27 *Omnes qui elongant ſe à te, peribunt.* f.69.c.2.& 1:8.4.

PSALM. LXXIII.

4 *In medio ſollemnitatis tuæ.* fol. 294. c.4.

14 *Tu confregiſti capita draconis,* &c. fol. 169.c.4.

PSALM. LXXIV.

3 *Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* f.294 c.4.

7 *Quia neque ab Oriente neque ab Occidente.* f.144.c.2.

9 *Calix in manu Domini vini meri plenus mixto.* f.202.c.2.& 205.3.
Fæx eius non eſt exinanita. f.206.c.1.

PSALM. LXXV.

3 *Factus eſt in pace locus eius.* f.230.c.2.

13 *Ipſe aufert ſpiritum principum.* f.15. c.1.& 257.3.

PSALM. LXXVI.

3 *In die tribulationis meæ Deum exquiſiui.* f.96 c.3.& 142.2.& 290.4.

4 *Memor fui Dei, & delectatus ſum,* &c. f.125.c.2.& 210.4.

5 *Turbatus ſum, & non ſum loquutus.* f.148.c.1.

10 *Nunquid obliuiſcetur miſereri Deus,* &c. f.202.c.2.

PSALM. LXXVII.

7 *Vt ponant in Deo ſpem ſuam,* &c. fol. 225.c.1.

25 *Panem Angelorum manducauit homo.* f.41.c.1.

45 *Miſit in eos cænomyiam.* f.141.c.3.

60 *Et repulit tabernaculum Silo,* &c. f. 57.c.1.

67 *Et repulit tabernaculum Ioſeph,* &c. ibidem, & f.224.c.2.

PSALM. LXXXI.

7 *Vos autem ſicut homines moriemini* fol. 84.c.4.

PSALM. LXXXII.

14 *Deus meus pone illos vt rotam.* f.218. c.1.

PSALM. LXXXIII.

3 *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* f.300. c.2.

5 *Beati qui habitant in domo tua Domine,* &c. f.30.c.2.

6 *Beatus vir cuius eſt auxilium abs te,* &c. f.165.c.4.& 255.4.

8 *Ibunt de virtute in virtutem.* f. 120. c.1.

11 *Melior eſt dies vna in atrijs tuis ſuper millia.* f.29.c.1.
Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, &c. f.54.c.2.

PSALM. LXXXIV.

6 *Nunquid in æternum iraſceris nobis?* f.201.c.4.

11 *Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi,* &c. f.157.c.4.

12 *Veritas de terra orta eſt.* f.181.c.1.

PSALM. LXXXV.

4 *Lætifica animam ſerui tui.* f.212.c.4.

PSALM. LXXXVII.

10 *Oculi mei languerunt præ inopia.* fol. 126.c.1.

11 *Nunquid mortuis facies mirabilia,* &c. f.277.c 1.

12 *Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam?* f.243. c.4.

14 *Et mane oratio mea præueniet te.* fol. 141.c.4.

15 *Vt quid Domine repellis orationem meam? Ibidem.*

PSALM. LXXXVIII.

16 *Beatus populus, qui ſcit iubilationem.* 212.c.4.

Domine in lumine vultus tui ambulabunt, &c. ibid.c.3.& 310.4.
18 *Quoniam gloria virtutis eorum tu es, &c.212.c.3.*
31 *Si autem dereliquerint filij tui legem meam,&c.129.c.1.*
32 *Si iuſtitias meas prophanauerint, viſitabo,&c.ibidem.*

Psalm. LXXXIX.

4 *Quoniam mille anni ante oculos tuos, &c.98.c,2.*
10 *Dies annorum noſtrorum in ipſis 70. anni,&c.215.c.2.*
Quoniam ſuperuenit manſuetudo, & corripiemur.15.c.2.
11 *Quis nouit poteſtatẽ iræ tuæ?155.c.2.*
12 *Dexteram tuam ſic notam fac, &c. 21.c.4.& 94.3.*
13 *Cõuertere Domine vſquequo.* 143.c.4.

Psalm. XC.

9 *Tu es Domine ſpes mea.*144 c.3.
12 *In manibus portabunt te,&c.*136.c.3.
14 *Quoniam in me ſperauit, liberabo eum.* 240.c.1.
16 *Longitudine dierum replebo eum, &c.* 29.c.1.

Psalm. XCI.

3 *Ad annuntiandum manè miſericordiam tuam, &c.*299.c.2.
15 *Bene patientes erunt, vt annuncient.* 130.c.2.

Psalm. XCII.

1 *Dominus regnauit: decorem indutus eſt,&c.*43.c.1.

Psalm. XCIII.

18 *Si dicebam: motus eſt ſpes mea: miſericordia tua multa Domine, &c.* 283.c.4.
20 *Qui fingis laborem in præcepto.* 138. c.3.& 207.4.

Psalm. XCIV.

20 *Quadraginta annis proximus fui generationi huic.*335.c.4.
11 *Quibus iuraui in ira mea, &c.*188. c.1.

Psalm. XCVI.

8 *Exultauerunt, & lætatæ ſunt, &c.* 155.c.3.

Psalm. XCVII.

6 *In tubis ductilibus,&c.*208.c.4.

Psalm. XCVIII.

8 *Domine Deus noſter tu exaudiebas eos,&c.*161.c.1.& 208.c.3.

Psalm. XCIX.

2 *Seruite Domino in lætitia.*208.c.3.
*Introite in conſpectu eius in exultatione.*35.c.3.

Psalm. C.

2 *Perambulabam in innocentia cordis mei,&c.f.*120.c.3.

Psalm. CI.

4 *Defecerunt ſicut fumus dies mei. fol.* 292.c.1.
5 *Percuſſus ſum vt fœnum, & aruit cor meum.f.*67.c.2.
11 *A facie iræ,& indignationis tuæ, &c. f.*220.c.1.
25 *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum.fol.* 105. c. 4. & 112.2. & 296.1.

Psalm. CII.

1 *Benedic anima mea Domino.f.*27.c.3. & 307.4.
5 *Qui replet in bonis deſiderium tuum. f.*27.c.3.
8 *Miſerator,& miſericors Dominus, &c. f.*110.c.2.
9 *Non in perpetuum iraſcetur,&c.f.*202. c. 1.
11 *Secundùm altitudinem cæli à terra corroborauit miſericordiam ſuam, &c.f.*197.c.2.
13 *Quomodo miſeretur pater filiorum, &c.ibidem.c.3.*
21 *Benedicite Domino omnes virtutes eius,&c.f.*301.c.3.

Psalm. CIII.

2 *Amictus lumine ſicut veſtimento, fol.* 41.c.2.
3 *Qui ambulas ſuper pennas ventorum. f.*292.c.1.
35 *Deficiant peccatores à terra, &c.* 287. c.4.

Psalm. CIV.

18 *Humiliauerunt in compedibus pedes eius,&c.f.*130.c.3.

20 Elo

20 *Eloquium Domini inflammauit eum.* 111.c.3.
21 *Conſtituit eum Dominum domus ſuæ, &c.*315.c.2.
37 *Non erat in tribubus eorum infirmus.* 12.c.2.

PSALM. CV.

1 *Confitemini Domino quoniam bonus.* 298.c.1.
2 *Quis loquetur potentias Domini,&c.* ibidem.
3 *Beati qui cuſtodiunt iudicium, &c.* 232.c.1.
23 *Dixit vt diſperderet eos, ſi non Moyſes,&c.*248.c.2.
38 *Et infecta eſt terra in ſanguinibus, &c.*243.c.4.

PSALM. CVI.

2 *Dicant qui redempti ſunt à Domino, &c.*264.c.4.
4 *Errauerunt in ſolitudine in inaquoſo, viam ciuitatis,&c.*95.c.1.
33 *Poſuit flumina in deſertum,& exitus aquarum in ſitim.*243.c.3.

PSALM. CVIII.

7 *Oratio eius fiat in peccatum.*116.c.4.

PSALM. CIX.

1 *Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis.*54.c.3.
3 *In ſplendoribus ſanctorum,&c.* 173. c.2.

PSALM. CX.

2 *Magna opera Domini, exquiſita,&c.* 66.c.3.

PSALM. CXI.

2 *Potens in terra erit ſemen eius.* 81. c.1.
Generatio rectorum benedicetur. 320.c.2.

PSALM. CXII.

1 *Laudate nomen Domini.*305.c.3.
3 *A ſolis ortu vſque ad occaſum.* 304. c.1.& 309.3.
4 *Excelſus ſuper omnes gentes Dominus.* 298.c.2.

PSALM. CXIII.

17 *Non mortui laudabunt te Domine.* 24.c.3.& 313.3.
18 *Nos qui viuimus benedicimus Domino.*307.c.1.

PSALM. CXIV.

3 *Circundederunt me dolores mortis,&c.* 85.c.2.
7 *Conuertere animam meam in requiem tuam, quia Dominus,&c.* 108.c.4. & 297.2.
8 *Quia eripuit animam meam de morte.* 14.c.1.
9 *Placebo Domino in regione viuorum.* 241.c.2.

PSALM. CXV.

11 *Ego dixi in exceſſu meo,&c.* 214.c.3.
15 *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.*16.c.4.

PSALM. CXVII.

6 *Dominus mihi adiutor,non timebo quid faciat mihi homo.*198.c.3.
24 *Hæc dies quam fecit Dominus,&c.* 52.c.4.

PSALM. CXVIII.

14 *In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum,&c.*109.c.3.
17 *Retribue ſeruo tuo,&c.* 104.c.4.& 297.1.
20 *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas.*123.c.2.
25 *Adhæſit pauimento anima mea.* f.219, c.3.
32 *Viam mandatorum tuorum cucurri.*f. 114.c.4.
44 *Et cuſtodiam legem tuam ſemper,&c.* f.21.c.1.
54 *Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ,&c.*f.310.c.3.
71 *Bonum mihi,quia humiliaſti me.*160. c.2.
81 *Defecit in ſalutare tuum anima mea, &c.*38.c.2.
85 *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes.*211.c.2.
103 *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua.*67.c.3.
108 *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.*113.c.4.
122 *Suſcipe ſeruum tuum in bonum.*126. c.4.

131 *Os meum aperui,& attraxi ſpiritum.* 302 c.2.
136 *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei,&c.*151.c.3.
164 *Septies in die laudem dixi tibi.*136. c.2 & 307.2.
171 *Eructabunt labia mea hymnum,&c.* 306.c.3.

PSALM. CXIX.

5 *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt.*101.c.3.

PSALM. CXXI.

2 *Stantes erant pedes noſtri,&c.* 137. c.3.

PSALM. CXXII.

1 *Ad te leuaui oculos meos,&c.* 126. c.2.
2 *Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ,&c.ibidem.*c.3.

PSALM. CXXV.

1 *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion.*188.c.2.
6 *Euntes ibant,& flebant.&c.* 139.c.3.

PSALM. CXXVI.

2 *Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere.* 212.c.3.
5 *Non confundetur cum loquetur inimicis ſuis in porta.*16 c.3.

PSALM. CXXVII.

2 *Labores manuum tuarum quia manducabis,&c.*107.c.4.& 139.2.

PSALM. CXXVIII.

3 *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores.*268.c.4.

PSALM. CXXIX.

1 *De profundis clamaui ad te Domine,&c.*255.c.4.
4 *Quia apud te propitiatio eſt,&c.* 272. c.3.

PSALM. CXXX.

1 *Domine non eſt exaltatum cor meum,&c.*126.c.2.

PSALM. CXXXI.

9 *Sacerdotes tui induantur iuſtitiam.* 283.c.1.
17 *Paraui lucernam Chriſto meo.*87.c.1.

PSALM. CXXXII.

1 *Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare,&c.*222.c.2.& 223.1.

PSALM. CXXXIII.

2 *In noctibus extollite manus veſtras in ſancta.*208.c.3.

PSALM. CXXXIV.

1 *Laudate nomen Domini, laudate ſerui Dominum.*308.c 1.

PSALM. CXXXV.

1 *Confitemini Domino quoniam bonus,&c.*309.c.1.

PSALM. CXXXVII.

6 *Excelſus Dominus,& humilia reſpicit,&c.*248.c.3.

PSALM. CXXXVIII.

12 *Quia tenebræ non obſcurabuntur à te.* 173.c.1.
24 *Et vide ſi via iniquitatis in me eſt,&c.*295.c.2.

PSALM. CXL.

2 *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum,&c.*62.c.1.& 64.1.
7 *Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.*4.c.2.

PSALM. CXLI.

3 *Effundo in conſpectu eius orationem meam,&c.*140.c.4.
6 *Tu es ſpes mea, portio mea,in terra viuentium.*23.c.1.
8 *Educ de cuſtodia animam meam.* 15. c.4.

PSALM. CXLII.

1 *Exaudi me in tua iuſtitia.* 204.c.1. & 249.2.
2 *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo. Ibidem.*
6 *Sicut terra ſine aqua tibi.*150.c.2.

PSALM. CXLIII.

4 *Dies eius ſicut vmbra prætereunt.*290. c.3.

PSALM. CXLIV.

10 *Confiteantur tibi Domine omnia opera tua.*309.c.4.
14 *Alleuat Dominus omnes qui corruunt,&c.*269.c.2.
16 *Aperis tu manum tuam,&c.*84.c.3.

PSALM. CXLV.

2 *Laudabo Dominum in vita mea,&c.* 307.c.1.

PSAL.

PSALM. CXLVI.

1 *Laudate Dominum quoniam bonus eſt Pſalmus.*298.c.3.

9 *Et pullis coruorum inuocantibus eum.* 205.e.2.

10 *In fortitudine equi voluntatem habebit.*12.c.2.

PSALM CXLVII.

15 *Velociter currit ſermo eius.*114.c.4.

PSALM. CXLVIII.

1 *Laudate Dominum de cælis,&c.*301. c.1.& 302.1.

4 *Et aquæ omnes,quæ ſuper cælos ſunt,laudent nomen Domini.*148.c.3.

7 *Laudate Dominum de terra.* 301.c.1.

PSALM. CXLIX

9 *Vt faciant in eis iudicium conſcriptum.* 158.e.1.

PSALM. CL.

6 *Omnis ſpiritus laudet Dominum.*304. c.4.& 306.1.

Ex Prouerbiis.

CAP. I.

7 *Timor Domini principium ſapientiæ.* 55.c.1.

8 *Audi fili mi diſciplinam patris tui,&c.* 317.c.2.

10 *Fili mi,ſi te lactauerint peccatores,&c. Ibidem.*

25 *Deſpexiſtis omne conſilium meum,&c.* 116.c.3.

31 *Comedent igitur fructus viæ ſuæ.* 157. c.4.

CAP. II.

1 *Fili mi ſi ſuſceperis ſermones meos,&c.* 323.c.4.

2 *Inclina cor meum ad cognoſcendam prudentiam.*256.e.2.& 257.2.

CAP. III.

18 *Lignum vitæ eſt his,qui apprehenderint eam.*290.c.1.

28 *Ne dixeris , vade & reuertere , cras dabo,&c.*97.e.1.

CAP. IV.

4 *Suſcipiat verba mea cor tuum.* 324.c.2.

19 *Via impiorum tenebroſa.*172.c.1.

CAP. V.

3 *Fauus diſtillans labia eius,&c.*232.c.2.

22 *Funibus peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur.*146.e.3.

CAP. VI.

6 *Vade ad formicam ô piger,&c.*293.e.2.

9 *Quouſque tandem piger iacebis,&c.* 291.c.4.

CAP. VII.

2 *Fili mi ſerua mandata mea , liga ea in digitis tuis.*286.c.2.& 290.2.

CAP. VIII.

17 *Qui mane vigilant ad me,inuenient me.*116.c.4.

27 *Quando præparabat cælos , &c.* 27. c.1.

Ex Parabolis.

CAP. X.

11 *Vena vitæ,os iuſti,& os impiorum operit iniquitatem.* 180.c.2.& 181.4.

21 *Labia iuſti erudiunt plurimos.* 226. c.4.& 227.3.

26 *Dentibus vexatio eſt,& fumus oculis, ſic iniquitas vtentibus ea.*106.c.3.

28 *Expectatio iuſtorum lætitia.* 144.c.1. & 4.

CAP. XI.

18 *Impius facit opus inſtabile.*281.c.1.

27 *Benè conſurgit diluculo,qui quærit bona,&c.*277.c.4.

CAP. XII.

5 *Cogitationes Iuſtorum iudicia.* 266. c.4.

20 *Qui autem pacis ineunt conſilia,ſequitur eos gaudium.*231.c.3.

CAP. XIII.

4 *Vult,& non vult piger.*288.c.2.

24 *Qui parcit virgæ , odit filium ſuum: qui autem diligit,&c.*325.c.2.

CAP. XIV.

10 *Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ,&c.*232.c.2.

13 *Extrema gaudij luctus occupat.*6.c.1.

23 *In omni opere bono erit abundantia.* 281.c.2.

32 *Malitia ſua expelletur impius.* 94.c.1.

CAP. XV.

15 *Secura mens quaſi iuge conuiuium.* 234.c.1.

CAP. XVI.

2 *Spirituum ponderator eſt Dominus.* 257.c.3.

3 *Reuela Domino opera tua,&c.* 254.c.2.

7 *Cum placuerint Domino viæ hominis,&c.*225.c.3.

14 *Indignatio regis, nuntij mortis.*174.c.1.

15 *In ſerenitate vultus regis, vita.* 69.c.2.

30 *Qui attonitis oculis cogitat praua.* 199.c.3.

CAP. XX.

17 *Suauis eſt homini panis mendacij.*65.c.4.

CAP. XXI.

31 *Equus paratur ad diē belli,&c.*17.c.2.

CAP. XXII.

6 *Adoleſcens iuxta viam ſuam,etiam cum ſenuerit,&c.*106.c.4.& 317.3.

CAP. XXIII.

1 *Quando ſederis vt comedas cum principe,&c.*1.& 65.4.& 67.1.

34 *Sicut dormiens in medio mari,&c.* 237.c.2.

CAP. XXIV.

16 *Septies in die cadit iuſtus,& reſurgit* 136.c.2.

CAP. XXV.

3 *Calū ſurſum,& terra deorſum.*42.c.1.

CAP. XXVII.

2 *Laudet te alienus,& non os tuum.*270.c.1.

CAP. XXX.

8 *Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi.*6.c.2.

11 *Generatio,quæ patri ſuo maledixit.*81.c.3.

20 *Quæ comedit,& tergens os ſuum dicit,&c.*267.c.3.

30 *Leo fortiſſimus beſtiarum,&c.* 55.c.3.

CAP. XXXI.

2 *Quid dilecte mi, quid dilecte votorum meorum?*84.c.3.

21 *Omnes domeſtici eius veſtiti ſunt duplicibus.*206.c.4.

Ex Eccleſiaſte.

CAP. I.

2 *Vanitas vanitatum,& omnia vanitas* 215.c.1.

3 *Quid habet amplius homo de vniuerſo labore ſuo,&c.*280.c.3.

4 *Generatio præterit, & generatio vadit,&c.*13.c.4.

CAP. II.

8 *Feci mihi cantores,& cantatrices.* 187.c.3.

14 *Sapientis oculi in capite eius.*229.c.2.

CAP. III.

4 *Tempus flendi,& tempus ridendi.*284.c.2.

8 *Tempus belli,& tempus pacis.* 5.c.3.& 284.2.

CAP. V.

11 *Dulcis eſt ſomnus operanti.*278.c.3.

CAP. VI.

9 *Deſiderare quod neſcias.*162.c.1.

CAP. VII.

3 *Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij.*6.c.2.

CAP. IX.

1 *Neſcit homo vtrùm amore, an odio dignus ſit.*119.c.2.

10 *Quodcunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare,&c.* 276.c.4. & 290.2.

12 *Neſcit homo finem ſuum ſed ſicut piſces capiuntur,&c.*93.c.1.

CAP. X.

7 *Vidi ſeruos in equis,&c.*191.c.3.

CAP. XI.

3 *Si ceciderit lignum ad Auſtrum,ſiue ad Aquilonem.*276.c.4.

CAP. XII.

1 *Memento Creatoris tui.*15.c.1.

5 *Excelſa quoque timebunt, & formidabunt in via,&c.*93.c.1.

*Quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ,&c.*191.c.4.

Ex

Ex Canticis Canticorum.

Cap. I.

2 *Oleum effuſum nomen tuum.* 41.c.3. & 206.1.
3 *Curremus in odorem vnguentorum tuorum.* 53. c.3.
Introduxit me rex in cellaria ſua. 69. c.1.
Exultabimus, & lætabimur in te, &c. 38.c.2.
5 *Nolite me conſiderare quod fuſca ſim*, &c. 261.c.2.
6 *Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas*, &c. 30.c.4. 124.3.
12 *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi*, &c. 35.c.1.
16 *Lectulus noſter floridus*, &c. 284.c.4.

Cap. II.

1 *Ego flos campi.* 284.c.4.
2 *Sicut lilium inter ſpinas*, &c. 273. c. 2.
5 *Fulcite me floribus*, &c. 28.2.c.2.
8 *Ecce iſte venit.* 42.c.2.
9 *En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum*, &c. 186.c.2. & 196.2.
10 *Surge, propera amica mea*, &c. 207. c. 3.
11 *Iam hyems tranſijt, imber abijt*, &c. 41.c. 1.
12 *Flores apparuerunt in terra noſtra.* 90. c. 4.
Tempus putationis aduenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra. 226.c.4.
13 *Ficus protulit groſſos ſuos.* 111.c.4.
Surge amica mea, & veni columba mea, &c. 9.c.4. & 50.c.3.
14 *Oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua*, &c. 301.c.4.
15 *Capite nobis vulpes paruulas*, &c. 113. c.2.

Cap. III.

2 *Dixi: ſurgam, & circuibo ciuitatem.* 23. c. 3.
4 *Paululum cum pertranſiſſem eos, inueni*, &c. 27.c.2.
Tenui eum, nec dimittam. 31.c.4.
5 *Adiuro vos filiæ Hieruſalē*, &c. 333.c.3.

Cap. IV.

2 *Dentes tui ſicut greges tonſarum*, &c. 15.c.3.
3 *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ*, &c. 254.c.4.
4 *Sicut turris Dauid collum tuum*, &c. 49. c.2.
6 *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.* 254.c.3.
7 *Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, in vno oculorum tuorum*, &c. 229. c.2.
11 *Mel & lac ſub lingua eius.* 207. c.4.
Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. 18.c.1.

Cap. V.

1 *Comedi fauum cum melle meo*, &c. 68. c. 2.
Bibite, & inebriamini chariſſimi. ibidem, &c. 28.2.
2 *Ego dormio, & cor meum vigilat.* 302. c.2.
Aperi mihi ſoror mea, &c. 46. c.3. & 140.3. & 148.3.
14 *Manus illius tornatiles, aureæ*, &c. 306.c.3.
Venter eius eburneus, diſtinctus ſapphiris. 318.c.2.
16 *Totus deſiderabilis.* 32.c.2.

Cap. VI.

10 *Deſcendi in hortum meum*, &c. 111. c.2.

Cap. VII.

1 *Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum?* 308.c.4.
Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis. 79.c.2.
4 *Naſus tuus ſicut turris Libani*, &c. 8. c.2. & 18.1.
13 *Mandragoræ dederunt odorem.* 38. c. 4.
In portis noſtris omnia poma: noua, &c. 39.c.1.

Cap. VIII.

1 *Quis mihi det te fratrem meum*, &c. 35.c.4.
3 *Dextera illius amplexabitur me.* 338. c.1.

6 *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, &c.*79.*c.*1.
*Fortis eſt vt mors dilectio.*93.*c.*3.
8 *Soror noſtra parua, & vbera non habet.* 49.*c.*1.
Quid faciemus ſorori noſtræ, &c. ibidem.
9 *Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula.ibid.c.*2.

Ex Sapientia.

CAP. I.
1 *Sentite de Domino in bonitate, &c.* 213.*c.*3.
6 *Benignus quidem ſpiritus Sapientiæ, &c.*103.*c.*3.
CAP. II.
16 *Præfert nouiſſima iuſtorum.* 108. *c.* 1.
23 *Deus creauit hominem inexterminabilem.*86.*c.*4.
CAP. III.
2 *Viſi ſunt oculis inſipientium mori, &c.* 222.*c.*3.
CAP. IV.
9 *Ætas ſenectutis, vita immaculata.*100. *c.*3.
10 *Placens Deo factus eſt dilectus, &c.* 101.*c.*2.*&* 102.4.
11 *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius.*101.*c.*3.
13 *Conſummatus in breui expleuit tempora multa.* 100.*c.*1.
14 *Placita erat Deo anima illius, &c.* 101.*c.*1.
Populi autem videntes, & non intelligentes, &c.ibidem.
16 *Condemnat iuuentus celerius conſummata, &c.*100.*c.*4.
CAP. V.
24 *Ad eremum perducet omnem terram, iniquitas illorum, &c.*243.*c.*3.
CAP. VII.
1 *Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus.*12.*c.*3.
7 *Optaui, & datus eſt mihi ſenſus, &c. ibidem.*
CAP. IX.
15 *Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam, &c.*213. *c.*3.
CAP. XII.
18 *Tu autem Dominator virtutis cũ tranquillitate iudicas, &c.*154.*c.*3.
CAP. XIV.
27 *Idolorum cultura omnis mali initium & finis.*108.*c.*2.
CAP. XVI.
27 *Ab igne non poterat exterminari, &c.* 263.*c.*2.

Ex Eccleſiaſtico.

CAP. II.
11 *Nullus ſperauit in Domino, & confuſus eſt.*100.*c.*3.
15 *Væ diſſolutis corde, qui non credunt, &c.ibidem.*
CAP. IV.
23 *Fili conſerua tempus, & deuita à malo.*296.*c.*1.
CAP. V.
5 *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, &c.*265.*c.*4.
8 *Non tardes conuerti ad Dominum, &c.* 96.*c.*4.
CAP. VI.
19 *Quaſi is, qui arat, & qui ſeminat, accede ad ſapientiam, &c.* 281.*c.*1.
CAP. VII.
24 *Filij tibi ſunt? Erudi illos, &c.* 317. *c.* 3.
40 *Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* 95.*c.*1.
CAP. VIII.
6 *Nec deſpicias hominem auertentem ſe à peccato, &c.*164.*c.*4.
CAP. X.
8 *Regnum à gente in gentem transfertur.* 215.*c.*3.
9 *Quid ſuperbit terra, & cinis.* 9.*c.*3.
CAP. XI.
29 *Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ.* 162.*c.*2.
30 *Neminem laudaueris in vita ſua.* 10. *c.*4.

In

*In filijs ſuis agnoſcitur vir.*87.c.1.

CAP. XIII.

1 *Qui picem attigit, inquinabitur ab ea.* 101.c.3.

CAP. XIV.

14 *Non defrauderis à die bono,&c.*295.c.1.

17 *Ante obitum tuum operare iuſtitiam, &c.*277.c.4.& 292.1.

CAP. XV.

9 *Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.* 260.c.2.& 300.4.& 302.1.

CAP. XVII.

26 *A mortuo quaſi nihil petit confeſſio.* 272.c.3.

CAP. XVIII.

26 *A manè vſque ad veſperam immutabitur tempus.*83.c.4.

CAP. XXII.

6 *Flagella, & doctrina in omni tempore Sapientia.*153.c.3.

CAP. XXIV.

1 *Sapientia laudabit animam ſuam.*240.c.3.

26 *Tranſite ad me omnes, qui concupiſcitis me.*27.c.2.

29 *Qui edunt me, adhuc eſurient.* 118.c.3.& 119.2.

CAP. XXVII.

5 *Sicut in percuſſura cribri remanebit puluis,&c.*128.c.1.

CAP. XXX.

4 *Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus,&c.*87.c.1.

24 *Miſerere animæ tuæ placens Deo.* 97.c.1.

CAP. XXXV.

8 *Oblatio iuſti impinguat altare, &c.* 308.c.3.

21 *Oratio humiliantis ſe nubes penetrat.* 64.c.1.

CAP. XXXVIII.

23 *Memor eſto iudicij mei,ſic erit & tuum,&c.*22.c.

CAP. XXXIX.

41 *Et nunc in omni corde, & ore collaudate,&c.*307.c.2.

CAP. XLI.

1 *O Mors quam amara eſt memoria tua, &c.*14.c.4.& 89.4.

CAP. XLVI.

13 *Iudices ſinguli ſuo nomine,quorum non eſt corruptum cor,&c.*88.c.1.

CAP. XLVII.

13 *Dominus purgauit peccata ipſius.*164.c.3.

CAP. XLIX.

5 *Præter Dauid, & Ezechiam, &Ioziam,&c.*108.c.2.

17 *Ioſeph princeps fratrum,firmamentum gentis,&c.*82.c.1.

CAP. LI.

15 *Laudabo nomen tuum aſſiduè.* 307.c.2.

35 *Videte oculis veſtris, quia modicum laboraui,&c.*281.c.1.

Ex Iſaia.

CAP. I.

3 *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum,&c.*334.c.1.

16 *Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis.*266.c.2.

24 *Heu, conſolabor ſuper hoſtibus meis, &c.*131.c.2.

CAP. III.

1 *Dominus exercituum auferet à Hieruſalem,&c.*187.c.3.

6 *Apprehendet vir fratrem ſuum domeſticum,&c.*191.c.2.

CAP. IV.

1 *Apprehendent ſeptem mulieres.* 136.c.2.

CAP. VI.

1 *Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum.* 54.c.3.

2 *Seraphim ſtabant.*31.c.3.

5 *Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus, &c.*200.c.3.

8 *Quem mittam? Et quis ibit nobis?* 113.c.4.

CAP. VII.

15 *Butyrum, & mel comedet, &c.*119.c.4.

CAP.

CAP. VIII.

3 *Dominum exercituum, ipſum ſanctificate, &c.* 144.c.1.

CAP. IX.

3 *Lætabuntur coram te, &c.* 210.c.3.

4 *Sicut in die Madian.* 48.c.4,

6 *Paruulus natus eſt nobis, &c.* 44.c.2. & 51.c.3.

Factus eſt principatus ſuper numerum eius. 268.c.3.

CAP. XII.

6 *Exulta, & lauda habitatio Sion, &c.* 47.c.3.

CAP. XIV.

13 *Aſcendam ſuper altitudinem nubium, &c.* 259.c.2. & 286.4.

CAP. XV.

7 *Secundum magnitudinem operis, & viſitatio eorum, &c.* 156.c.2.

CAP. XVI.

1 *Emitte agnum Domine dominatorem terræ.* 36.c.2.

CAP. XVII.

13 *Sicut turbo coram tempeſtate.* 190.c.4.

CAP. XXI.

1 *Onus deſerti maris, &c. ibidem.*

9 *Cecidit Babylon, &c.* 159.c.2.

10 *Tritura mea, & filij areæ meæ. ibid.*

CAP. XXIII.

23 *Figam illum paxillum, &c.* 82.c.4.

25 *In die illa dixit Dominus exercituum, auferetur paxillus, &c. ibid.* c.2.

CAP. XXIV.

21 *Viſitabo ſuper militiam cœli, &c.* 283. c.3.

CAP. XXV.

4 *Spiritus robuſtorum, &c.* 257.c.3.

8 *Auferet Dominus Deus lachrymam ab omni facie.* 47.c.4.

9 *Ecce Deus noſter, expectauimus eum, & ſaluabit nos.* 42.c.2.

CAP. XXVI.

3 *Vetus error abijt.* 29.c.2.

18 *In vtero accepimus, & parturiuimus ſpiritum ſalutis.* 113.c.1.

CAP. XXVII.

7 *Nunquid iuxta plagam percutientis ſe percuſſit eum?* 131.c.2.

CAP. XXVIII.

16 *Ponam in Sion lapidem probatum, &c.* 76.c.4.

Qui crediderit, non feſtinet, &c. 143. c. 2.

21 *Vt faciat opus ſuum, alienum opus eius, &c.* 45.c.3.

CAP. XXIX.

1 *Væ Ariel, Ariel ciuitas, quam expugnauit Dauid.* 55.c.4.

Additus eſt annus ad annum: ſolemnitates, &c. 55.c.4.

2 *Et circundabo Ariel, & erit triſtis, &c. ibid.*

3 *Circundabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, &c. ibid.*

8 *Sicut ſomniat eſuriens, & comedit, cum autem fuerit expergefactus, &c.* 65.c.2.

CAP. XXX.

15 *In ſilentio, & ſpe erit fortitudo tua.* 197.c.1.

18 *Expectat Dominus vt miſereatur veſtri. ibidem.* c.4. & 143.c.2.

19 *Populus Sion habitabit in Hieruſalem.* 197.c.4.

Plorans nequaquam plorabis, &c. Ibidem.

26 *Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis, &c.* 29.c.1.

CAP. XXXII.

9 *Mulieres à ſpectaculo venientes, &c.* 189.c.2.

18 *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, &c.* 23.c.2.

18 *Cor tuum meditabitur timorem.* 126. c. 1.

CAP. XXXIV.

6 *Gladius Domini repletus eſt ſanguine.* 56.c.1.

CAP. XXXV.

8 *Hæc via ſancta vocabitur.* 170.c.2.

CAP. XXXVII.

29 *Cum fureres aduerſum me, ſuperbia tua aſcēdit in aures meas, &c.* 11.c.3.

36 *Egreſſus eſt Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum, &c. ibidem.*

CAP. XXXVIII.

3 *Obſecro Domine, memento quæſo, quomodo ambulauerim coram te, &c.* 23. c.2. & 57.4. & 108.1. & 278.1.

5 *Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas.* 141.c.3.

12 *Præciſa eſt velut à texente vita mea.* 3.c.1.

13 *Quaſi leo, ſic contriuit omnia oſſa mea.* 83.c.3.

22 *Quod erit ſignum, quia aſcendam in domum Domini?* 25.c.1.

CAP. XL.

2 *Suſcepit de manu Domini duplicia, &c.* 206.c.2.

3 *Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.* 163.c.2.

6 *Omnis caro fœnum.* 6.c.1.

26 *Leuate in excelſum oculos veſtros, &c.* 126.c.2.

CAP. XLIII.

25 *Ego ſum, qui deleo iniquitates propter me, &c.* 266.c.1. & 2.

26 *Narra ſi quid habes, vt iuſtificeris.* 180.c.3.

CAP. XLV.

8 *Rorate cæli deſuper, & nubes pluant Iuſtum.* 36.c.3. & 40.4

14 *Labor Ægypti, & negotiatio Æthyopiæ, & Sabbaim, viri ſublimes, &c.* 38.c.4.

CAP. XLVI.

3 *Audite me domus Iacob, & omne reſiduum domus Iſraël.* 318.c.4.

8 *Redite præuaricatores ad cor.* 122.c.3.

CAP. XLVIII.

9 *Laus enim Dei frænum eſt; ne intereamus.* 312.c.3.

CAP. XLIX.

8 *Tempore opportuno exaudiui te.* 197. c.3.

CAP. L.

6 *Corpus meum dedi percutientibus.* 268. c.4.

CAP. LI.

1 *Attendite ad petram vnde exciſi eſtis, &c.* 82.c.1.

12 *Ego ipſe conſolabor vos, &c.* 198.c.1.

17 *Eleuare Hieruſalem, quæ bibiſti de manu Domini calicem iræ, &c.* 128.c.2. & 209.3.

CAP. LII.

2 *Solue vincula colli tui, &c.* 140.c.1.

6 *Propter hoc ſciet populus meus nomen meum.*

10 *Videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.* 24.c.1.

CAP. LIII.

2 *Aſcendet ſicut virgultum coram eo. &c.* 37.c.4.

6 *Omnes nos quaſi oues errauimus.* 269. c.3.

8 *Generationem eius, quis enarrabit?* 44. c.1.

CAP. LIV.

7 *Ad punctum, in modico dereliqui te, &c.* 202.c.1.

CAP. LV.

2 *Quare appenditis argentum non in panibus, &c.* 212.c.3.

CAP. LVIII.

6 *Diſſolue colligationes impietatis.* 107.c.2

CAP. LIX.

10 *Rugiemus, quaſi vrſi omnes, & quaſi columba, &c.* 125.c.4.

CAP. LXI.

6 *Vos autem ſacerdotes Domini vocabimini, &c.* 171.c.2.

7 *Pro confuſione veſtra duplici.* 206.c.4.

CAP. LXIV.

1 *Vtinam diſrumperes cælos, & deſcenderes, &c.* 52.c.2.

3 *Cum feceris mirabilia, non ſuſtinebimus, &c. Ibidem.*

CAP. LXV.

24 *Adhuc enim, te loquente, &c.* 140.c.1.

CAP. LXVI.

10 *Lætamini cũ Hieruſalẽ, &c.* 139.c.3.

23 *Erit menſis ex menſe, & ſabbathum ex ſabbatho.* 279.c.3.

Ex Hieremia.

CAP. II.

8 *Sacerdotes non dixerunt: vbi eſt Dominus?* 145.c.1.

30 *Fruſtra percuſſi filios veſtros,&c.*138. c 3.& 153.4.

Cap. V.

3 *Percuſſiſti eos, & non doluerunt,&c. Ibidem,&* 138.2.& 4.

6 *Lupus ad veſperam vaſtabit eos.* 175. c.2.

Cap. VI.

24 *Tribulatio apprehendit nos,&c.* 85. c.2.

Cap. VII.

4 *Nolite confidere in verbis mendacij,dicentes:templum Domini,*56.c.4.

12 *Ite ad locum meum in Silo, vbi habitauit nomen meum.ibidem.*

34 *Quieſcere faciam de vrbibus Iuda. &c.*187.c.3.

Cap. VIII.

4 *Dices ad eos:Hæc dicit Dominus:Nunquid qui cadit,&c.*170.c.2.

7 *Miluus in cælo cognouit tempus ſuum. &c.*292.c.2.

Cap. IX.

1 *Quis dabit capiti meo aquam,&c.* 35. c.4.& 141.2.

20 *Docete filias veſtras lamentum,&c.* 172.c.1.

23 *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua.* 293.c.4.

Cap. X.

21 *Paſtores tui ſtultè egerunt, & Dominum non quæſierunt.*145.c.1.

Cap. XI.

13 *Quid eſt quod dilectus meus in domo mea,&c.*157.c.2.

Cap. XII.

3 *Congrega eos quaſi gregem, ad victimam, &c.*56.c.1.

11 *Deſolata eſt omnis terra, quia nullus eſt,qui recogitet,&c.*80.c.1.

Cap. XIII.

16 *Nolite eleuari,quia Dominus loquutus eſt: date Domino Deo veſtro gloriam,&c.*177.c 4.

20 *Leuate oculos veſtros, & videte,&c.* 156.c 1.

21 *Quid dices cum viſitauerit te,&c.Ibidem.*

Cap. XIV.

8 *Expectatio Iſraël ſaluator eius,&c.*82. c.2.

Cap. XV.

9 *Occidit ei ſol,cùm adhuc eſſet dies.*197. c.1.

17 *Non ſedi in concilio ludentium,&c.* 250.c.4.

19 *Qui educit honorabilem ex indigno quaſi os meum erit.*273.c.3.

Cap. XVII.

5 *Maledictus homo qui confidit in homine,&c.*146.c.2.

14 *Sana me Domine,& ſanabor.*144.c.3. & 328.3.

16 *Diem hominis non deſideraui.* 3.c.4. & 29.1.

17 *Non ſis mihi formidini,&c.*209.c.3.

Cap. XVIII.

4 *Si iſte figulus hoc vas lapſum iterum renouat,&c.*160.c.1.

23 *In tempore furoris tui abutere eis.* 331.c.2.

Cap. XXIII.

9 *Factus ſum quaſi vir ebrius,&c.*28.c.2.

23 *Deus appropians ego ſum,& non Deus à longè.*140.c.1.

Cap. XXIV.

6 *Ponam oculos meos ſuper eos,&c.* 199. c.3.

Cap. XXV.

38 *Dereliquit quaſi leo vmbraculum ſuũ.* 56.c.1.

Cap. XXXI.

21 *Statue tibi ſpeculam,pone tibi amaritudines,&c.*163.c.2.

22 *Creauit Dominus nouum ſuper terram : fœmina circundabit virum.* 43.c.4.

25 *Inebriaui animam meam laſſam.* 68. c.4.

Cap. LI.

43 *Anguſtia apprehẽdit eum,&c.* 85.c.2.

Ex Threnis.

Cap. I.

2 *Plorans plorauit in nocte,&c.*28.c.2.

7 *Recor*

7 *Recordata eſt Hieruſalem dierum afflictionis ſuæ,&c.*219.c.4.

8 *Peccatum peccauit Hieruſalem,&c.* 235.c.2.

9 *Nec recordata eſt finis ſui.*12.c.2.

CAP. II.

8 *Cogitauit Dominus diſſipare murum filiæ Sion,&c.*134.c.3.

13 *Quis conſolabitur te virgo filia Sion? Quia magna facta eſt,&c.* 182. c.3.

18 *Deduc quaſi torrentem lachrymas,&c.* 147.c.2.

CAP. III.

36 *Vt peruerteret in iudicio hominem, Dominus ignorauit.*158.c.2.

39 *Quid murmurauit homo viuens,&c. Ibidem.*

40 *Scrutemur vias noſtras,&c.*162.c.4.

Ex Baruch.

CAP. II.

17 *Aperi oculos tuos, & vide, quia non mortui,&c.*277.c.1.

Ex Ezechiele.

CAP. I.

9 *Non reuertebantur cùm incederent.*31. c.2.

12 *Vnumquodque eorum coram facie ſua ambulabat,&c.*120.c.1.

22 *Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti.*137.c.3.

CAP. II.

9 *Vidi, & ecce manus miſſa ad me,&c.* 108.c.3.

12 *Aſſumpſit me ſpiritus,&c.* 121.c.2.& 258.c.1.

CAP. III.

12 *Surgens egredere in campum,& ibi loquar tecum,&c.*10.c.2.

CAP. IV.

1 *Ecce ego Hieruſalem pinxi muros tuos.* 160.c.4.

3 *Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, &c.*155.c.4.

CAP. V.

8 *Faciam in medio tui iudicia.*158.c.1.

13 *Complebo furorem meum,&c.* 131.c.4.

CAP. VI.

6 *Diſſipabuntur,& interibunt aræ veſtræ.* 19.c.4.

CAP. VII.

3 *Mittam furorem meum in te,&c.*157. c.4.

16 *Quaſi columbæ conuallium.*125.c.4.

CAP. XIV.

12 *Tamen relinquetur in ea ſaluatio,&c.* 202.c.2.

CAP. XVI.

1 *Fili hominis,notas fac Hieruſalem abominationes ſuas.*264.c.4.

7 *Vbera tua intumuerunt.*49.c.1.

12 *Corona decoris in capite tuo,&c.* 81. c.2.

13 *Decora facta es vehementer. Ibidem.*

33 *Omnibus meretricibus dantur mercedes,&c.*193.c.1.

CAP. XVIII.

2 *Patres noſtri comederunt vuam acerbam,* 106.c.2.& 233.c.3.

4 *Anima,quæ peccauerit, ipſa morietur.* 241.c.2.& 242.c.1.

21 *Si peccator pœnitentiam egerit ab omnibus peccatis ſuis,&c.*106.c.1.& 150.3.

27 *Cum auerterit ſe impius ab impietate ſua,&c.*163.c.1.

CAP. XX.

37 *Et ſubiiciam vos ſceptro meo,&c.*283. c.1.

46 *Stilla ad Africum.*202.c.3.

CAP. XXVI.

7 *Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonoſor,&c.*19.c.4.

CAP. XXX.

13 *Et diſperdam ſimulachra, & ceſſare faciam idola,&c.*211.c.3.

CAP. XXXIII.

12 *Quacunque hora peccator ingemuerit, &c.*169.c.1.& 295.4.

CAP. XXXIV.

31 *Vos autem greges mei, greges paſcuæ meæ,&c.*269.c.1.

CAP. XXXVII.

11 *Ego aperiam tumulos veſtros,&c.* 84. c.3.

19 *Ecce ego aſſumam lignum Ioſeph,&c.* 224.c.2.

CAP. XL.

3 *Cuius erat ſpecies quaſi ſpecies æris,&c.* 135.c.2.

Ex Daniele.

CAP. II.

21 *Ipſe mutat tempora, & ætates,&c.* 215.c.3.

23 *Tibi Deus patrum noſtrorum confiteor,&c.*254.c.1.

25 *Tunc Arioch feſtinus introduxit Danielem,&c.Ibidem.c.2.*

28 *Sed eſt Deus in cælo, reuelans myſteria,&c.Ibidem.*

47 *Verè Deus veſter Deus deorum eſt, &c.*246.c.4.

CAP. III.

15 *Proſternite vos, & adorate ſtatuam, &c.*246.c.4.

22 *Porro viros illos, qui miſerant,&c.* 130.c.4.

27 *Iuſtus es in omnibus, quæ feciſti,&c.* 155.c.2.

28 *Benedicite Anania, Aſaria, Miſaël. Domino.*249.c.3.

CAP. IV.

10 *Succidite arborem, & diſſipate illam.* 295.c.4.

22 *Dominatur excelſus ſuper regnum hominum.*215.c.3.

24 *Quamobrem rex conſilium meum placeat tibi,&c.*295.c.4.

28 *Tibi dicitur Nabuchodonoſor rex, regnum tranſibit à te,&c.* 215.c.3. 248.4.

CAP. V.

27 *Appenſus es in ſtatera.*156.c.3.

CAP. VI.

21 *Rex in æternum viue: Deus meus miſit,&c.*133.c.3.

24 *Cum in lacum miſſi fuiſſent, qui Danielem accuſauerant,&c.*133.c.3.

26 *A me conſtitutum eſt decretum,&c.* 336.c.1.

27 *Ipſe liberator, atque ſaluator,&c.*336. c.1.

CAP. IX.

9 *Tibi Domino iuſtitia, nobis autem confuſio.*154.c.1.

11 *Stillauit ſuper nos maledictio.* 202. c.3.

17 *Oſtende faciem tuam ſuper Sanctuarium tuum,&c.*81 c.2.

23 *Ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo Domini,&c.*316.c.3.

26 *Poſt hebdomadas ſexaginta duas occidetur Chriſtus,&c.*55.c.2.

CAP. XIII.

3 *Parentes enim illius, cum eſſent iuſti, erudierunt filiam ſuam,&c.* 314.c.4.

22 *Anguſtiæ mihi ſunt vndique, ſi enim hoc egero,&c.*241.c.1.

23 *Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras,&c.* 186. c.2. & 241.4.

Ex Oſea.

CAP. II.

5 *Vadam poſt amatores meos.*49.c.2.

6 *Propter hoc ego ſepiam viam tuam ſpinis,&c.*49.c.2.

CAP. III.

4 *Dies multos expectabis me,&c.* 143. c.2.

CAP. IV.

10 *Comedent,& non ſaturabuntur.* 212. c.2.

CAP. V.

4 *Non dabunt cogitationes ſuas,&c.*174. c.3.

11 *Calumniam paſſus eſt Ephraim,&c.* 211.c.2.

CAP. VI.

2 *Percutiet,& ſanabit vos.*188.c.4.

7 *Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum.*84.c.4.

CAP. VII.

5 *Dies regis noſtri: cœperunt principes furere à vino.*3.c.3.

CAP. IX.

1 *Noli lætari Iſrael ſicut populi.* 56. c.2.
14 *Da eis Domine. Quid dabis eis? &c.* 85.c.4.

CAP. II.

7 *Pendebit populus meus ad reditum meum.* 143.c.3.
8 *Quomodo dabo te Ephraim, & protegam te Iſrael?* 204.c.2.
11 *Auolabunt quaſi aues ex Ægypto.* 92.c.4.

CAP. XII.

4 *Inualuit ad Angelum, & confortatus eſt, fleuit, &c.* 150.c.2.
8 *Veruntamen diues effectus ſum, inueni mihi idolum.* 280.c.2.

CAP. XIII.

2 *Vitulos adorant.* 61.c.1.

CAP. XIV.

1 *Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem, &c.* 207.c.1.
2 *Conuertere Iſraël ad Dominum, &c.* 301.c.2.
3 *Afferte vobiſcum non armenta boum, & ferte vobiſcum verba.* 305.c.1.
5 *Sanabo contritiones eorũ, &c.* 207.c.1.
8 *Viuent tritico.* 67.c.2.

Ex Ioele.

CAP. I.

17 *Computruerũt iumenta in ſtercore ſuo.* 269.c.2.

CAP. II.

12 *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, &c.* 147.c.1.
13 *Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra.* 149.c.2.
14 *Quis ſcit ſi conuertatur, &c.* 147.c.1.
15 *Sanctificate ieiunium, &c.* 229.c.1.
28 *Effundam de ſpiritu meo, &c.* 202.c.4.
31 *Sol cõuertetur in tenebras, &c.* 46.c.1.

Ex Amos.

CAP. I.

5 *Conteram domum Damaſci, & tenentem ſceptrum, &c.* 8.c.3.

CAP. III.

2 *Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ, &c.* 206.c.1.
5 *Nunquid auis cadet in terram abſque aucupe?* 92.c.4.
12 *Quomodo ſi eruat paſtor de ore leonis duo crura, &c.* 175.c.4.

CAP. V.

6 *Ne forte comburatur vt ignis, &c.* 224.c.2.
7 *Qui conuertitis in abſinthium iudicium.* 232.c.1.

CAP. VI.

14 *Qui lætamini in nihilo.* 7.c.3.

CAP. VIII.

2 *Quid tu vides Amos? &c.* 92.c.3.
9 *Occidet Sol in meridie, &c.* 197.c.1.
10 *Inducam ſuper omne dorſum veſtrum ſaccum. &c.* 172.c.1.

Ex Iona.

CAP. I.

14 *Ne des ſuper nos ſanguinem innocentem, &c.* 241.c.4.

CAP. II.

2 *Orauit Ionas ad Dominum Deũ ſuum de ventre piſcis, &c.* 208.c.1.

CAP. III.

5 *Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, &c.* 171.c.4.
10 *Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt, &c.* 172.c.2.

Ex Michæa.

CAP. II.

10 *Surgite, & ite, quia non habetis hîc requiem, &c.* 207.c.1.
12 *Congregatione congregabo Iacob totum te, &c.* ibidem.

CAP. IV.

10 *Dole & ſatage.* 106.c.1. & 160.

CAP. VII.

1 *Væ mihi quia factus ſum ſicut qui colligit, &c.* 110 c.3.
Præcoquas ficus deſiderauit anima mea. 112.c.1.

17 *Lingent pulverem ſicut ſerpens, &c.* 19.c.4.

Ex Habacuc.

CAP. I.

8 *Velociores lupis veſpertinis.* 175.c.2.
10 *Ipſe de regibus triumphabit, &c.* 19. c.1.
11 *Tunc mutabitur ſpiritus, & pertranſibit, &c* ibid.c.3.

CAP. III.

2 *Cum iratus fueris, miſericordia recordaberis* 207.c.3.
4 *Abſcondita eſt fortitudo eius.* 44.c.4.
5 *Ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus,&c.* 12. c.1.& 17. 2.
6 *Aſpexit, & diſſoluit gentes, &c.* 229. c.4.
8 *Qui aſcendes ſuper equos tuos, &c.* 17. c.2.
17 *Ficus non afferet fructum,&c.* 138.c.1.

Ex Sophonia.

CAP. III.

3 *Iudices eius lupi veſpere,&c.* 175. c.2.
7 *Attamen timebis me,ſuſcipiens diſciplinam.* 91.c.4.

Ex Aggæo.

CAP. II.

8 *Veniet deſideratus cunctis gentibus,&c.* 32.c.2.
24 *Ponam te quaſi ſignaculum,quia elegi te.* 79.c.1.

Ex Zacharia.

CAP. II.

1 *Vidi, & ecce vir, & in manu eius funiculus menſorum.* 135.c.2.
8 *Qui tetigerit vos,tangit pupillam oculi mei.* 131.c.2.& 229.2.

CAP. VI.

8 *Ecce qui egediuntur in terram Aquilonis, &c.* 131.c.3.

CAP. IX.

12 *Duplicia reddam tibi.* 206.c.4.
17 *Quid enim bonum eccleſiæ, quid pulchrum eius, &c.*

Ex Malachia.

CAP. I.

6 *Ad vos ô ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum, &c,* 35.c.4.
10 *Non eſt mihi voluntas in vobis, &c.* 62.c.1.

CAP. III.

4 *Placebit Domino ſacrificium Iudæ, & Hieruſalem,&c* ibid.c.3.
18 *Conuertim ni, & videbitis quid ſit inter iuſtum,& impium,&c.* 281.c.2.

Ex 1. Machabæorum.

CAP. VI.

11 *In quantam tribulationem deueni.* 220.c.4.

Ex 2.

CAP. I.

19 *Et occulte abſconderunt in valle, vbi erat puteus altus, & ſiccus, &c.* c.3.

CAP. VI.

16 *Nunquam Deus miſericordiam ſuam amouet,&c.* 136.c.1.
23 *At ille cogitare cœpit ætatis, ac ſenectutis ſuæ eminentiam,&c.* 318.c.4.

CAP. VII.

27 *Fili mi, miſerere mei, quæ te in vtero nouẽ menſibus portaui,&c.* 319.c.2.

CAP. IX.

10 *Qui paulo ante ſydera cæli contingere arbitrabatur,&c.* 220.c.4.
12 *Iuſtũ eſt ſubditũ eſſe Deo, &c.* 12.c.2.

Ex Matthæo.

CAP. II.

2 *Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum?* 211.c.4.
3 *Turbatus eſt Herodes,&c.* ibidem.

18 *Vox in Rhama audita eſt, &c.*16.c.4.

CAP. III.

17 *Hic eſt filius meus dilectus, &c.*271.c.1.

CAP. IV.

19 *Venite poſt me, &c.*110.c.1.& 289.3.

20 *Continuo relictis retibus ſecuti ſunt eum.*110.c.1.

CAP. V.

5 *Beati qui lugent.*151.c.3.

6 *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.* 118.c.1.& 119.2.

9 *Beati pacifici, &c.*223.c.4.

12 *Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra, &c.*108.c.1.

14 *Vos eſtis lux mundi.*115.c.2.

16 *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, &c.* 264.c.1.& 302.1.

19 *Qui autem fecerit, & docuerit, &c.* 300.c.4.

39 *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, &c.*273.c.1.

40 *Ei qui vult tecum in iudicio contendedere.*231.c.1.

44 *Diligite inimicos veſtros: benefacite, &c.*270.c.4.& 275.3.

CAP. VI.

1 *Attendite ne iuſtitiam veſtram, &c.* 263.4.& 264.1.

3 *Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.*254.c.4.

9 *Pater noſter.*65.c.1.

*Sanctificetur nomen tuum.*305.c.3.

10 *Adueniat regnum tuum.*99.c.1.

11 *Panem noſtrum quotidianum.* 65.c.1. & 249.2.

12 *Dimitte nobis debita noſtra.* 241.c.1. & 271.3.

14 *Libera nos à malo.*243.c.2.

17 *Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, &c.*264.c.2.

19 *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, &c.*325.c.1.

33 *Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius.*327.c.3.

CAP. VII.

6 *Nolite dare ſanctum canibus.* 165.c.4.

7 *Pulſate, & aperietur vobis.*20.c.4.

8 *Omnis, qui petit, accipit.*122.c.4.

*Omnis, qui audit verba mea hæc, & fecit ea, &c.*132.c.2.

26 *Omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, &c.ibidem.*

CAP. VIII.

8 *Domine non ſum dignus, &c.*9.c.2.

9 *Nam, & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, &c.ibidem.*

22 *Sequere me, & dimitte mortuos, &c.* 299.c.2.

CAP. IX.

5 *Surge, & ambula.*271.c.3.

20 *Acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius.*63.c.4.

24 *Non eſt enim mortua puella, ſed dormit.*188.c.1.

CAP. X.

12 *Intrantes autem domos, dicite: pax vobis.* 230.c.1.

16 *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes.*63.c.1.

22 *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.*142.c.3.

34 *Non veni pacem mittere, ſed gladium.*205.c.4.

CAP. XXI.

12 *Regnum cælorum vim patitur.* 287. c.1.

25 *Confiteor tibi Pater Domine, &c.*256. c.4.& 312.2.

*Reuelaſti ea paruulis.*256.c.2.

29 *Tollite iugum meum ſuper vos, &c.* 134.c.1.

CAP. XIII.

17 *Amen dico vobis quod multi prophetæ, &c.*117.c.2.

CAP. XIV.

30 *Et cùm cepiſſet mergi clamauit, dicens, &c.*143.c.4.

CAP. XVI.

16 *Tu es Chriſtus filius Dei viui.*282.c.2.

18 *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c.*82.c.1.

24 *Si quis vult venire poſt me, &c.* 284. c.3.& 285.c.3.

CAP. XVII.

2 *Reſplenduit ſicut ſol.*30.c.4.

5 *Hic eſt filius meus dilectus, &c.*43.c.2.

14 *Do*

14 *Domine miſerere filij mei, quia lunaticus eſt,&c.*201.c.3.

CAP. XVIII.

2 *Aduocans paruulũ,dixit, &c.* 122.c.1.
5 *Qui ſuſceperit vnum paruulum, &c. ibidem.*
10 *Angeli eorum ſemper vident faciem patris.*27.c.4.
26 *Patientiam habe in me,&c.*328.c.1.

CAP. XIX.

11 *Non omnes capiunt verbum iſtud.* 257.c.2.
14 *Sinite paruulos venire ad me.*121.c.4.
17 *Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata.*14.c.3.& 89.2.
27 *Reliquimus omnia, &c.* 31.c.2.& 39.1.

CAP. XX.

22 *Neſcitis quid petatis.* 211.c.1.& 286.4.

CAP. XXI.

8 *Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua,&c.*221.c.3.
13 *Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.*240.c.1.
19 *Et arefacta eſt continuò ficulnea.* 110.c.3.
44 *Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur.*76.c.4.

CAP. XXIII.

5 *Omnia opera ſua faciunt, vt videantur, &c.*262.c.3.
6 *Amant primos recubitus in conuiuijs, &c.*112.c.3.
27 *Similes eſtis ſepulchris dealbatis.* 243.c.4.

CAP. XXIV.

2 *Videtis hæc omnia? Amen dico vobis,non relinquetur lapis,&c.* 57.c.1.
28 *Vbi enim cadauer, ibi & aquilæ.* 68.c.1.
35 *Cælum,& terra tranſibunt.*7.c.3.
38 *Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes,&c.*21.c.2.

CAP. XXV.

6 *Ecce ſponſus venit, &c.* 98.c.4.& 225.1.
12 *Neſcio vos.*20.c.4.
32 *Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat, &c.*285.c.2.

CAP. XXVI.

11 *Semper pauperes habebitis vobiſcum.* 270.c.3.
15 *Quid vultis mihi dare?*42.c.4.
26 *Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum.*68.c.3.& 4.
52 *Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*243.c.1.

CAP. XXVII.

4 *Peccaui tradens ſanguinem iuſtum.* 116.c.4.
46 *Vt quid dereliquiſti me?*141.c.1.
52 *Multa corpora Sanctorum, quæ dormierant, &c.*289.c.3.

CAP. XXVIII.

20 *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus,&c.*62.c.3.

Ex Marco.

CAP. I.

7 *Cuius non ſum dignus procũbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius.*9.c.1.
24 *Quid nobis,& tibi eſt?*282.c.2.
31 *Apprehenſa manu eius,&c.*296.c.4.

CAP. V.

34 *Fides tua te ſaluam fecit.*255.c.2.

CAP. VII.

37 *Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire,&c.*

CAP. IX.

48 *Omnis igne ſalietur,&c.*174.c.3.

CAP. X.

15 *Offerebant illi paruulos.*122.c.1.

CAP. XI.

13 *Venit,ſi quid forte inueniret in ea,&c.* 110.c.3.

CAP. XIV.

6 *Sinite eam,&c.*270.c.3.

CAP. XVI.

2 *Vna Sabbathorum.*28.c.4.

Ex Luca.

CAP. I.

6 *Erant ambo iuſti ante Deum, &c.*121.c.2.& 320.1.

11 *Appa*

11 *Apparuit illi Angelus ſtans à dextris altaris incenſi,&c.*54.c.3.

20 *Ecce eris tacens, & non poteris loqui, &c.*327 c.2.

30 *Ne timeas Maria, inueniſti gratiam apud Deum.*119.c.1.

33 *Regni eius non erit finis.* 10. c.1.& 48.4.

46 *Magnificat anima mea Dominum.* 307.c.3

67 *Zacharias repletus eſt ſpiritu Sancto, & prophetauit dicens,&c.*327.c.2.

CAP. II.

6 *Impleti ſunt dies,vt pareret.*149.c.4.

15 *Tranſeamus vſque Bethlehem.*35.c.2. & 115.1.

29 *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine.*15.c.4.

40 *Puer autem creſcebat, & confortabatur,&c.*122.c.2.

52 *Ieſus proficiebat ſapientia,&c.Ibidem.*

CAP. VI.

26 *Væ cum benedixerint vobis homines.* 239.c.4.

28 *Benedicite maledicentibus.*275.c.3.

30 *Omni petenti te tribue.*221.c.2.

38 *Menſuram bonam,& confertam,&c.* 27.c.1.& 206.2.

CAP. VII.

12 *Defunctus efferebatur filius vnicus matris ſuæ.*99.c.3.

22 *Ite,renunciate Ioanni quæ audiſtis,& vidiſtis.*43.c.1.

39 *Hic ſi eſſet propheta,ſciret quæ,& qualis eſt mulier,&c.*176.c.2.

44 *Vides hanc mulierem.*160.c.4.

CAP. VIII.

6 *Cecidit ſupra petram, & natum aruit, &c.*150.c.2.

18 *Videte quomodo audiatis:qui enim habet,&c.*336.c.4.

45 *Quis eſt,qui me tetigit?*201.c.1. *Turba te comprimunt,&c.Ibidem.*

CAP. IX.

3 *Nihil tuleritis in via,&c.*273.c.1.

31 *Erant Moyſes, & Elias viſi in maieſtate.*271.c.1.

33 *Bonum eſt nos hîc eſſe.*31.c.2.

57 *Magiſter ſequar te quocunque ieris.* 110.c.2.& 135.1.

58 *Vulpes foueas habent,&c.* 110.c.2.& 135.1.

59 *Magiſter ſine me primum ire,& ſepelire patrem meum.Ibidem.*

60 *Sine,vt mortui ſepeliant mortuos ſuos, &c.Ibidem,&* 244.2.

CAP. X.

5 *In quancumque domum intraueritis, &c.*223.c.1.

24 *Multi reges, & prophetæ voluerunt videre,&c.*23.c.4.& 117.2.

42 *Maria optimam partem elegit.* 176. c.2.

CAP. XI.

5 *Amice accommoda mihi tres panes.* 122.c.3.& 4.

9 *Ego dico vobis,petite, & dabitur,&c.* 142.c.1.& 286.3.

CAP. XII.

13 *Magiſter dic fratri meo, vt diuidat mecum hereditatem.*223.c.1.

19 *Anima mea comede, bibe,&c.* 28. cap.1.

20 *Stultè hac nocte animam tuam repetent à te.*90.c.4.

35 *Sint lumbi veſtri præcincti.*284.c.3.& 291.2.

37 *Amen dico vobis, quod præcinget ſe, &c.*43.c.1. *Tranſiens miniſtrabit illis.*31.c.1.

49 *Ignem veni mittere in terram.* 111. c.3.& 205.4.

CAP. XIII.

33 *Non capit prophetam perire extra Hieruſalem.*4.c.2.

CAP. XIV.

19 *Iuga boum emi quinque,&c.*192.c.4.

CAP. XV.

10 *Gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore,&c.*108.c.4.

17 *In ſe autem reuerſus.*10.c.4.

19 *Non ſum dignus vocari filius tuus, &c.*327.c.4.

CAP. XVI.

23 *Cum eſſet in tormentis eleuauit oculos ſuos,&c.*126.c.2.& 220.1.

CAP. XVII.

10 *Et vos cum ea feceritis, dicite, &c.* 120. c. 3.

14 *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus.* 262. c. 2.

15 *Ut vidit, quia mundatus eſt, reuerſus eſt cum magna voce, &c.* 332. c. 2.

27 *Vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, &c.* 220. c. 3.

CAP. XVIII.

11 *Non ſum ſicut cæteri homines.* 259. c. 4. & 260. 3. & 275. 3.

13 *A longè ſtans, nec oculos, &c.* 248. c. 4.

14 *Qui ſe exaltat, humiliabitur.* 257. c. 3.

CAP. XIX.

4 *Zachæe feſtinans deſcende.* 114. c. 4.

5 *Feſtinans deſcendit, &c. Ibidem.*

8 *Quia hodie ſalus, &c. Ibidem.* & 282. c. 4.

39 *Magiſter increpa diſcipulos tuos.* 221. c. 3.

40 *Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, &c. Ibidem.*

42 *Si cognouiſſes & tu, & quidem in hac die tua, &c.* 3. c. 3.

CAP. XXI.

34 *Attendite vobis, ne forte grauentur corda veſtra, &c.* 92. c. 4.

CAP. XXII.

15 *Deſiderio deſideraui, &c.* 123. c. 2.

17 *Accipite, & diuidite inter vos.* 135. c. 3.

29 *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit, &c.* 234. c. 1.

CAP. XXIII.

42 *Domine memento mei.* 328. c. 1.

43 *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Ibidem.*

CAP. XXIV.

29 *Mane nobiſcum Domine.* 66. c. 3.

30 *Factum eſt autem cum ipſe recumberet, &c.* 72. c. 2.
Frangens dedit eis: eorum autem aperti ſunt oculi, &c. Ibidem.

33 *Surgentes ipſa hora reuerſi ſunt in Hieruſalem. Ibidem.*

36 *Pax vobis.* 222. c. 3.

Ex Ioanne.

CAP. I.

9 *Quæ illuminat omnem hominem, &c.* 25. c. 2.

13 *Dedit eis poteſtatem, &c.* 50. c. 4.

14 *Verbum caro factum eſt.* 42. c. 2. & 44. 1. & 45. 3. & 51. 1. & 82. 2.
Vidimus gloriam eius, &c. 191. c. 1.

27 *Cuius ego non ſum dignus vt ſoluam, &c.* 9. c. 1.

28 *Hæc in Bethania facta ſũt, &c. f.* 4. c. 2.

29 *Ecce agnus Dei.* 34. c. 3.

48 *Priuſquam te Philippus vocaret, &c.* 186. c. 3.

CAP. II.

4 *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* 200. c. 4.

16 *Auferte iſta hinc, &c.* 271. c. 2.

CAP. III.

16 *Sic Deus dilexit mundũ, &c.* 240. c. 3.

CAP. IV.

10 *Si ſcires donum Dei, & quis eſt, &c.* 34. c. 2.

13 *Qui bibit, non ſitiet in æternum. Ibidem.* c. 4. & 256. 1.

34 *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei, &c.* 171. c. 3.

35 *Leuate oculos veſtros, & videte regiones, &c.* 126. c. 2.

38 *Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis, &c.* 53. c. 1.

CAP. V.

4 *Qui prior deſcendiſſet in piſcinam, &c.* 256. c. 1.

6 *Vis ſanus fieri?* 48. c. 2.

14 *Vade, & amplius iam noli peccare.* 169. c. 1.

17 *Pater meus vſque modo operatur, &c.* 289. c. 2.

25 *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui, &c.* 242. c. 4.

34 *Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, &c.* 260. c. 1.

35 *Erat lucerna ardẽs, & lucens.* 259. c. 2.

39 *Scrutamini ſcripturas.* 1.

44 *Quomodo poteſtis vos credere, &c.* 52. c. 2.

CAP. VI.

27 *Operamini non cibũ,qui perit.*78.*c.*3.
31 *Patres veſtri manducauerunt manna.* 89.*c.*2.
51 *Ego ſum panis vitæ,qui de cælo deſcendi,&c.* 65.*c.*2.*&* 76.4.*&* 106.3. *&* 327.4.
52 *Panis,quem ego dabo,&c.*59.*c.*2.
53 *Litigabant adinuicem dicentes,&c. Ibidem.*
55 *Caro mea verè eſt cibus.*65.*c.*2.
56 *Qui manducat meam carnem,&c.*66. *c.*2.
59 *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.*69.*c.*1.

CAP. VII.

37 *Qui ſitit,veniat ad me, & bibat,&c.* 119.*c.*3.256.1.

CAP. VIII.

11 *Vade, & iam amplius noli peccare.* 266.*c.*2.
49 *Ego dæmonium non habeo.*271.*c.*3.
56 *Abraham pater veſter exultauit,&c.* 23.*c.*4.32.4.

CAP. IX.

3 *Vt manifeſtentur opera Dei in illo.*320. *c.*2.
4 *Operamini dum dies eſt,&c.* 290.*c.*3. *Venit nox,quando nemo poteſt operari.*287.*c.*2.*&* 291.3.
24 *Da gloriam Deo,nos ſcimus,&c.* 177. *c.*4.
39 *In iudicium ego in hunc mundum veni,&c.*265.*c.*1.

CAP. X.

28 *Nemo rapiet eas de manu mea.* 169. *c.*3.

CAP. XI.

11 *Lazarus amicus noſter dormit,&c.* 188.*c.*1.
23 *Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit,viuet.*37.*c.*4.
26 *Omnis,qui viuit,& credit in me.*241. *c.*2.
43 *Lazare veni foras.*179.*c.*1.

CAP. XII.

25 *Qui amat animam ſuam,perdet eam.* 146.*c.*4.
42 *Ex principibus multi crediderunt in eum.*212.*c.*2.

CAP. XIII.

1 *Ante diem feſtum Paſchæ.*61.*c* 4.
13 *Vos vocatis me magiſter.*42.*c.*3.
30 *Cum accepiſſet ille buccellam, exiuit continuò.*71.*c.*4.
35 *In hoc cognoſcent omnes,quia verè diſcipuli mei eſtis,&c.*79.*c.*2.*&* 269. 4.

CAP. XIV.

6 *Ego ſum veritas.*213.*c.*2.
8 *Oſtende nobis Patrem.*25.*c.*3.
21 *Manifeſtabo ei me ipſum.Ibidem.*
27 *Pacem relinquo vobis,&c.*223.*c.*4.

CAP. XV.

5 *Sine me nihil poteſtis facere.*254.*c.*4.
9 *Mane in dilectione mea.*66.*c.*3.

CAP. XVI.

21 *Mulier cum parit,triſtitiam habet.*85. *c.*2.*&* 3.
Cum autem peperit puerũ,&c.Ibid.

CAP. XVII.

3 *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant,&c.* 25.*c.*3.
11 *Pater ſancte ſerua eos in nomine meo.* 231.*c.*3.
13 *Hæc loquor,vt habeant gaudium,&c. Ibidem.*
24 *Pater,volo,vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum.*48.*c.*3.

CAP. XVIII.

23 *Si malè loquutus ſum, teſtimonium perhibe de malo.*271.*c.*3.

CAP. XIX.

10 *Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te,&c.*16.*c.*1.
15 *Tolle,tolle,crucifige eum.*221.*c.*4.
Non habemus regem,niſi Cæſarẽ.Ibid.

CAP. XX.

11 *Maria ſtabat ad monumentum foris, plorans,&c.*256.*c.*2.
12 *In albis ſedentes, vnus ad caput, & vnus ad pedes.*54.*c.*3.
15 *Mulier quid ploras?&c* 168.*c.*2.

CAP. XXI.

20 *Conuerſus Petrus,vidit illum diſcipulum,&c.*185.*c.*4.

Ex Actis Apoſtolorum.

CAP. II.

13 *Quia muſto pleni ſunt iſti*.275.c.3.

15 *Non enim, ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt. Ibidem.*

24 *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis,&c.* 4.c.1.

CAP. IV.

28 *Quæ manus tua, & conſilium tuum,&c*.169.c.3.

CAP. V.

6 *Efferentes ſepelierunt*.99.c.4.

9 *Efferent te. Ibidem.*

CAP. VII.

2 *Viri fratres, & patres audite*.273.c.4. *Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ,&c*.110.c.4.

4 *Tunc exiit de terra Chaldæorum,&c.* 111.c.1.

CAP. VIII.

23 *In felle amaritudinis, & obligatione iniquitatis,&c*.232.c.1.

27 *Ecce vir Æthyops, eunuchus,&c.* 299.c.3.

36 *Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?*113.c.3.

CAP. IX.

4 *Thabita ſurge*.271.c.3.

CAP. X.

13 *Macta,& manduca*.169.c.4.

CAP. XII.

9 *Neſciebat quia verum eſſet, quod fiebat,&c*.188.c.2.

11 *Nunc ſcio verè, quia miſit Dominus,&c. Ibidem.*

CAP. XIII.

11 *Ecce manus Domini ſuper te,&c*.129.c.1.

CAP. XVI.

9 *Tranſiens in Macedoniam, adiuua nos*. 135.c.1.

CAP. XXVI.

32 *Dimitti poterat homo hic*.16.c.1.

CAP. XXVII.

44 *Et ſic factum eſt, vt omnes animæ euaderent ad terram*.240.c.3.

Ex Epiſtola ad Romanos.

CAP. I.

8 *Primum quidem gratias ago Deo,&c.* 330.c.4.

10 *Semper in orationibus meis obſecrans,&c*.142.c.2.

14 *Sapientibus, & inſipientibus debitor ſum*.5.c.4.

18 *Reuelatur enim ira Dei de cælo,&c.* 206.c.3.

21 *Cum cognouiſſent eum, non ſicut Deum glorificauerunt,&c*.108.c.3.

CAP. II.

5 *Secundùm duritiem tuam, & impænitens cor,&c*.179.c.2.

24 *Propter vos nomen meum blaſphematur inter gentes*.301.c.2.

CAP. V.

5 *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris,&c*.202.c.4.

8 *Comendat autem charitatem ſuam Deus in nobis*.271.c.1.

CAP. VI.

3 *An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus,&c*.21.c.2.

7 *Nam qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato*.245.c.1.

19 *Sicut exhibuiſtis membra veſtra,&c.* 166.c.1.& 289.4.

20 *Cum enim ſerui eſſetis peccati,&c.* 166.c.3.

CAP. VIII.

17 *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti*.223.c.2.

18 *Non ſunt condigna paſſiones huius temporis,&c*.206.c.2.

CAP. IX.

13 *Iacob dilexit, Eſau autem odio habuit.* 203.c.1.

20 *O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo?&c*.152.c.4.& 153.1.

CAP. XII.

1 *Obſecro vos, vt exhibeatis corpora veſtra*.173.c.4.& 306.3.

12 *Spe gaudentes, in tribulatione patientes*.139.c.3.& 144.4.

13 *Hoſpitalitatem ſectantes*.230.c.3.

17 *Providentes bona non tantum coram Deo,&c.*320.c.1.
20 *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, &c.*274.c.1.
CAP. XIII.
14 *Induimini Dominum Ieſum Chriſtum.*36.c.2.
CAP. XIV.
19 *Quæ pacis ſunt ſectemur.*230.c.3.
23 *Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.*282.c.3.
CAP. XVI.
20 *Conterat Deus Satanam ſub pedibus veſtris.*211.c.3.

Ex Epiſt.1.ad Corinthios.

CAP. III.
3 *Cum ſit inter vos zelus, & contentio, &c.*228.c.3.& 269.1.
CAP. IV.
3 *Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer.*238.c.4.
7 *Quid habes, quod non accepiſti? &c.* 252.c.2.
12 *Maledicimur, & benedicimus, &c.* 275.c.4.
16 *Imitatores mei eſtote, &c.*272.c.2.
CAP. V.
7 *Expurgate vetus fermentũ,&c.*119.c.3.
CAP. VI.
17 *Qui adhæret Deo,vnus ſpiritus ſit cum eo.*24.c.4.
20 *Glorificate Deum in corpore veſtro.* 305.c.3.
CAP. VII.
29 *Hoc itaque dico fratres: tempus breue eſt,&c.*287.c.4.
31 *Præterit figura huius mundi.*7.c.2.& 211.2.
CAP. IX.
24 *Sic currite, vt comprehendatis.* 26.c. 3.& 28.2.& 118.4.
CAP. X.
3 *Eandem eſcam manducauerunt, &c.* 78.c.1.& 80.2.
33 *Sicut & ego omnibus per omnia placeo.*263.c.4.

CAP. XI.
18 *Audio ſciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo.*228.c.3.
23 *In qua nocte tradebatur.*73.c.1.
24 *Hoc facite in meam commemorationem.ibid.c.3.& 74.2.38.4.*
29 *Qui enim manducat, & bibit indignè &c.*63.c.4.& 75.3.
31 *Si noſmetipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur, &c.* 157. c.4. & 266.3.
CAP. XIII.
4 *Charitas patiens eſt.*153.c.3.
8 *Charitas nunquam excidit.* 223.c.1.
11 *Cum eſſem paruulus, loquebar vt paruulus,&c.*317.c.4.
CAP. XIV.
1 *Sectamini charitatem.*210.c.3.
20 *Nolite pueri effici ſenſibus, &c.* 122. c. 1.
CAP. XV.
9 *Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, &c.*258.c.2.
10 *Gratia autem Dei ſum id, quod ſum.* 252.c.2.
31 *Quotidie morior.*96.c.2.
32 *Secundum hominem ad beſtias pugnaui Epheſi.*136.c.3.
55 *Vbi eſt mors victoria tua?*4.c.1.
56 *Stimulus peccati mors.*236.c.4.

Ex Epiſt.2.ad Corinthios.

CAP. I.
5 *Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis,&c.*132.c.3.
12 *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ* 320.c.1.
18 *Fidelis Deus eſt, qui non patietur vos tentari,&c.*134.c.1.
CAP. XIV.
17 *Quod in præſenti eſt momentaneum, &c.*206.c.2.
CAP. V.
1 *Scimus,quoniam ſi terreſtris domus noſtra,&c.*16.c.4.
4 *Qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati.*82.c.2.

21 *Eum, qui non nouerat peccatum,&c.* 158.c.2.

CAP. VI.

1 *Adiuuantes autem exhortamur, ne in vacuum,&c.*289.c.1.

2 *Ecce nunc tempus acceptabile, &c.* 95. c.2.& 296.2.

7 *Per arma iuſtitiæ,à dextris, & à ſiniſtris,&c.*6.c.2.

9 *Quaſi morientes,& ecce viuimus, &c.* 131.c.4.

CAP. VII.

11 *Ecce enim ſecundum Deum contriſtati vos,&c.*164.c.3.

CAP. VIII.

9 *Quoniam propter nos egenus factus eſt.* 48.c.3.

CAP. X.

13 *Faciet cum tentatione prouentum,&c.* 207.c.3.

CAP. XI.

1 *Vtinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ.* 259.c.3.

2 *Scio hominem in Chriſto.*259.c.3.

5 *Pro huiuſmodi gloriabor. ibid.*

7 *Ne magnitudo reuelationum extollat me,&c.*11.c.3.& 209.1.

8 *Propter quod ter Dominum rogaui,&c. ibid.*

9 *Sufficit tibi Paule gratia mea.* 197.c.1.

10 *Quando infirmior, tunc fortior ſum.* 119.c.1.& 132.2.

11 *Factus ſum inſipiens.*259.c.3.

14 *Nec enim debent filij parentibus theſaurizare,&c.*317.c.1.

CAP. XIII.

3 *An vultis experimentum eius accipere, &c.*213.c.2.

Ex Epiſt. ad Galatas.

CAP. I.

10 *Si adhuc hominibus placerē, &c.*263. c.4.

11 *Notum vobis facio Euangelium.*254. c.3.

15 *Cum placuit ei, qui me ſegregauit,&c.* 109.c.4.

CAP. III.

3 *Spiritu cœperit, carne conſummat.*119. c.3.

23 *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* 36.c.2.

CAP. IV.

19 *Filioli mei, quos iterum parturio, &c.* 58.c.4.& 316.2.

CAP. V.

22 *Fructus autem ſpiritus eſt dilectio,&c.* 214.c.1.

CAP. VI.

2 *Alter alterius onera portate, &c.*269. c. 3.

8 *Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet.* 287.c.2.

14 *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* 9. c. 4.

17 *Ego ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo porto.*79.c.3.

Ex Epiſt. ad Epheſios.

CAP. I.

6 *In qua glorificauit nos in dilecto filio ſuo.*306.c.3.

10 *Propoſuit inſtaurare omnia in Chriſto. &c.*51.c.4.

CAP. II.

1 *Et vos cum eſſetis mortui delictis, &c.* 241.c.4.

4 *Deus diues eſt in miſericordia.* 202. c. 4.

5 *Conuiuificauit nos in Chriſto, & conſedere fecit, &c.*51.c.1.

7 *In ſeculis ſuperuenientibus, &c.ibid.*

10 *Ipſius enim ſumus factura.*309. c.2.

14 *Ipſe eſt pax noſtra.*49.c.1.

16 *Per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo.*223.c.3.

17 *Euangelizauit pacem ijs, qui erant, &c.ibid.c.4.*

CAP. III.

8 *Mihi omnium Sanctorum minimo data eſt gratia,&c.*249.c.3.

20 *Ei, qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter,&c.*327.c.2.

CAP.

CAP. IV.

9 *Qui deſcendit ipſe eſt, & qui aſcendit.* 51.c.4.

13 *Donec occurramus omnes in virum perfectum,&c.*29.c.4.& 122.3.

CAP. V.

6 *Fuiſtis aliquando tenebræ,&c.*125.c.2.

14 *Surge, qui dormis, &c.* 245.c.1.& 296.2.

15 *Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis.*294.c.2.

16 *Redimentes tempus,quoniam dies mali ſunt.*19.c.3.& 104.3.& 194.2.

18 *In quo eſt luxuria.* 60.c.3.

20 *Gratias agentes ſemper pro omnibus Deo.*329.c.3.& 333.4.

31 *Propter hoc relinquet patrem, & matrem,&c.*53.c.4.

32 *Sacramentum hoc magnum eſt.*ibid.

CAP. VI.

4 *Et vos patres educate filios veſtros in diſciplina,&c.* 314.c.3.& 322.1.& 325.1.

24 *Gratia omnibus, qui diligunt Dominum noſtrum,&c.*244.c.3.

Ex Epiſt.ad Philippenſes.

CAP. I.

23 *Exire de ſeculo,& recipi ad Dominum.* 17.c.3.

26 *Diſſolui enim,& eſſe cum Chriſto,multo melius eſt.*16.c.1.

CAP. II.

3 *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam.*250.c.1.

6 *Qui cum in forma Dei eſſet, &c.* 42.c.3.& 48.3.& 52.3.

8 *Factus obediens vſq; ad mortẽ.*118.c.4.

15 *Inter quos lucetis,ſicut luminaria.*115.c.2.

CAP. III.

6 *Secundum iuſtitiam, quæ in lege eſt.* 249.c.2.

11 *Si quomodo occurram in reſurrectione iuſtorum.*258.c.4.

12 *Sequor autem, ſi quomodo comprehendam.*26.c.4.

13 *Quæ retro ſunt,obliuiſcens.*31.c.2.& 32.3.& 98.3.& 120.1.& 2.& 218.1.

20 *Conuerſatio noſtra in cælis eſt.* 10.c.1.

CAP. IV.

1 *Gaudium meum, & corona mea.* 177.c.3.

4 *Gaudete in Domino ſemper.* 150.c.1.

7 *Pax Dei,quæ exuperat omnem ſenſum.* 48.c.4.& 222.4.& 230.2.

9 *Deus pacis,& dilectionis erit vobiſcum.* 48.c.4.

13 *Omnia poſſum in eo, qui me confortat.* 253.c.3.

Ex Epiſt. ad Coloſſenſes.

CAP. I.

12 *Gratias agentes Deo, qui dignos nos fecit, &c.*174.c.4.

20 *Pacificans per ſanguinem crucis eius, &c.*223.c.2.

24 *Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti,&c.*253.c.1.

27 *Quibus voluit Deus notas facere diuitias, &c.*ibid.c.2.

CAP. II.

6 *Sicut accepiſtis Ieſum Chriſtum Dominum, in ipſo ambulate, &c.* 282.c.4.

14 *Delens quod aduerſum nos erat chirographum,&c.*251.c.1.

CAP. III.

3 *Mortui eſtis: & vita veſtra, &c.* 21.c.2.

4 *Cum apparuerit Chriſtus, vita veſtra.* 47.c.2.

14 *Pax Chriſti exultet in cordibus veſtris.* 238.c.1.

16 *Grati eſtote.*333.c.4.

Ex Epiſt. 1. ad Theſſalon.

CAP. II.

8 *Deſiderantes vos cupidè, volebamus tradere vobis,&c.*59.c.3.

CAP. V.

17 *Sine intermiſſione orate.*302.c.2.

18 *In*

18 *In omnibus gratias agite*, 334 c. 3.
21 *Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* 27. c. 2.

Ex Epiſt. 1. ad Timoth.

CAP. I.

9 *Iuſto non eſt lex poſita, ſed iniuſto.* 320. c. 1.
12 *Gratias ago ei, qui me confortauit, &c.* 265. c. 3.
Fidelem me exiſtimauit, ponens in miniſterio, &c. 168. c. 3.
15 *Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum, peccatores ſaluos facere, &c.* 249. c. 3.

CAP. VI.

11 *Tu autem ô homo Dei, hæc fuge, &c.* 230. c. 3.
15 *Solus ipſe eſt Rex regum, &c.* 216. c. 1.
16 *Lucem habitat inacceſſibilem.* 73. c. 3.

Ex Epiſtola 2.

5 *Recordationem accipiens eius fidei, &c.* 320. c. 2.
15 *Saluabitur autem per filiorum procreationem.* 321. c. 1.

CAP. II.

3 *Labora ſicut bonus miles Chriſti Ieſu, &c.* 283. c. 3.
4 *Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus.* 50. c. 2.
5 *Non coronabitur, niſi qui legitime certauerit.* 283. c. 3. & 287. 3.

CAP. III.

8 *Homines corrupti mente.* 244. c. 4.

CAP. IV.

7 *Bonum certamen certaui.* 284. c. 4.
8 *In reliquò repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, &c.* 177. c. 2.

Ex Epiſt. ad Titum.

CAP. III.

4 *Apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris noſtri, &c.* 44. c. 4.

Ex Epiſt. ad Hebræos.

CAP. I.

5 *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, &c.* 54. c. 3.

CAP. II.

11 *Qui ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex vno omnes, &c.* 36. c. 1.

CAP. IV.

9 *Relinquitur ſabbatiſmus populo Dei.* 268. c. 4.
11 *Feſtinemus ingredi in illam requiem.* 282. c. 2.

CAP. VI.

6 *Rurſum crucifigentes filium Dei, &c.* 75. c. 3.

CAP. X.

19 *Habentes itaque fratres fiduciam, &c.* 80. c. 1.
29 *Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, &c.* 75. c. 4.
38 *Iuſtus meus ex fide viuit, &c.* 199. c. 4.

CAP. XI.

5 *Henoch placuit Deo.* 100. c. 1.
6 *Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo.* 281. c. 2.

CAP. XII.

3 *Recogitate eum, qui talem ſuſtinuit, &c.* 174. c. 2.
14 *Pacem ſequimini.* 229. c. 4.
15 *Ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat.* 232. c. 1.

Ex Epiſt. Iacobi.

CAP. I.

3 *Tribulatio patientiam operatur.* 145. c. 4.
12 *Beatus vir, qui ſuffert tentationem, &c.* 284. c. 3.
14 *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua, &c.* 109. c. 1.
15 *Peccatum verò, cum conſummatum fuerit, generat mortem.* 242. c. 4.

CAP.

CAP. II.

13 *Superexaltat miſericordia iudicium.* 335.c.4.

19 *Dæmones credunt,& contremiſcunt.* 276.c.3.

20 *Fides ſine operibus mortua eſt.* 282.c.6.

CAP. III.

2 *In multis enim offendimus omnes.* 241.c.1.

Ex Epiſt. I. Petri.

CAP. I.

11 *Scrutantes in quod, vel quale tempus,&c.*139.c.2.

12 *In quem deſiderant Angeli proſpicere.*27.c.3.

CAP. II.

3 *Si tamen guſtatis,quoniam ſuauis eſt Dominus.*65.c.4.

9 *Regale ſacerdotium,gens ſancta.* 171.c.2.

23 *Cum malediceretur, non remaledixit,&c.*273.c.1.& 275.2.

CAP. III.

9 *Non reddentes malum pro malo, &c.* 275.c.4.

CAP. IV.

7 *Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus.*64.c.2.

10 *Multiformis gratia Dei.*71.c.3.

Ex Epiſtola II.

CAP. I.

2 *Gratia vobis, & pax adimpleatur.* 230.c.4.

10 *Satagite, vt per bona opera veſtra, &c.*286.c.1.

13 *Iuſtum autem arbitror, quandiu ſum in hoc tabernaculo, &c.* 82.c.2.

17 *Voce delapſa à magnifica gloria.* 29.c.1.

CAP. II.

21 *Melius illi erat non cognoſcere viam iuſtitiæ,&c.*10.c.1.

CAP. III.

10 *Sicut fur in nocte, ita veniet mors.* 97.c.3.

15 *Sicut chariſſimus frater noſter Paulus,&c.*258.c.2.

Ex Epiſt. I. Ioannis.

CAP. I.

1 *Quod vidimus oculis noſtris, &c.* 34.c.3.

3 *Annunciamus vobis, vt & vos, &c.* 231.c.3.

CAP. III.

2 *Videbimus eum ſicuti eſt.*25.c.3.

CAP. V.

1 *Omnis qui credit, quoniam Ieſus eſt Chriſtus,&c.*282.c.1.

19 *Quia mundus totus in maligno poſitus eſt.* 101.c.2.

Ex Epiſtola Iudæ.

5 *Commonere vos volo ſcientes, &c.* 36.c.2.

19 *Hi ſunt,qui ſegregant ſemetipſos,&c.* 227.c.3.

Ex Apocalypſi Ioannis.

CAP. I.

16 *Et facies eius ſicut ſol lucet in virtute ſua.*30.c.3.

CAP. II.

7 *Vincenti dabo edere de ligno vitæ,&c.* 77.c.1.

11 *Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda.*15.c.2.

CAP. III.

12 *Qui vicerit,faciam illum columnam, &c.*30.c.2.

CAP. IV.

3 *Iris erat in circuitu ſedis.* 205.c.1.

CAP. V.

5 *Radix Dauid.* 139.c.1.

8 *De phialis aureis plenis odoramentorum,&c.* 64.c.1.

12 *Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, &c.* 308.c.1.

13 *Et omnem creaturam, quæ in cœlo eſt, &c.* 276.c.2.

CAP. VI.

13 *Et ſtellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram, &c.* 112.c.1.

CAP. XIV.

13 *Opera enim illorum ſequuntur illos.* 281.c.4.

CAP. XIX.

8 *Vxor eius præparauit ſe, & datum eſt illi, &c.* 18.c.1. & 282.c.4.

CAP. XXI.

23 *Lucerna eius eſt agnus.* 29.c.1.

CAP. XXII.

11 *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc.* 118.c.3.

LAVS DEO.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIORVM, QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

A

ABſCONDERE peccatum,proprium eſt impiorũ.178. c.7. & 179.1. & ſeq.
Adamus ideo pulcherrimus conditus,quia Chriſtus in eo figurabatur.49.c.3.
Adoleſcentes virtutis ſtudioſi laudantur.101.c.2.
Adoleſcentes impij in integra ætate, in ſenectute difficilè ad virtutem redeunt. 106.c.4.& ſeq.
Aduerſis probatur, & examinatur homo. 217.c.2.
Aduerſitates eorum, qui aliquando fuere felices, acerbiores ſunt.219.c.2.& ſeq.
Adulatores quomodo fallãt.239.c.3.
Aduentus Chriſti miſericordia nuncupatur.276.c.2.
Afflictiones nobis maximè proſunt ad ſalutem.5.c.2. & 3.
Afflictiones aliquando dat Deus hominibus, vt eos ad meliorem frugem reducat.128.c.2.& 3.
Afflictiones, & ærumnæ beneficia Dei ſunt.119.c.1.
per Afflictiones peruenitur ad dulcedines.139.c.3.
Afflictiones immittit Deus,vt nos ad ſe deducat.145.c.2.
Afflictiones à Deo immiſſæ nobis proſunt.159.c.2.& 160.& ſeq.
Afflictiones nos reddũt ſimiles Filio Dei.161.c.1.
Afflictionibus plena eſt vita iuſtorũ, & dilectorum Dei.129.c.3.& ſeq.
Afflictiones infligit Deus ſuis ſeruis, quaſi ſeipſum affligat.131.c.2.
Afflictiones è manu Dei cur debeant æquo animo ferri. 133.c.1.& ſeq.
Amoris erga nos inſigne fuit Incarnatio, & Natiuitas Domini. 49.c.4.
Ambulare coram Deo, quid ſignificet in Scriptura. 99.c.4. & 100.1.
Amor Dei in homine non ſatiatur vnquam.123.c.2.
Amicorum manibus potius volunt homines mori, quàm inimicorum.133.c.1.
Amor labores faciles reddit.137.c.4.
Ambitio intolerabiles Dominos nobis imponit.212.c.2.
Ambitio ebrietati ſimilis.214.c.3.
Amor filiorum fit maximus, ſed ſub Deo.324.c.4.
Amor filiorum quomodo parentes vrat.325.c.4.
Anima noſtra totum hominem circũfert,& defert quò vult.137.c.3.
Anima in Scriptura accipitur pro perſona.240.c.3.

Animæ mors quæ ſit. 241.c.2. & 3. & ſeq.
Animæ mors peior quàm corporis. 241.c.3.& ſeq.& 245.3.
Animæ mors quomodo contingat. 245.c.3.
Appetituum mortificatio viuificat animam.212.
Appetitus impij in ipſo initio ſuffocandi ſunt.123.c.3.& 4.& ſeq.

B

BEati reſurgent in quantitate perfecta.29.c.3.& 4.
Beati in qua ætate reſurgent. 29.c.4.
Benignitas Dei ſupplicia condire ſolet miſericordia. 85. c.2. & 3. & 88.1.
Beatitudo patriæ non poteſt verbis enarrari.26.c.3.
Benignitas in iudice debet ſeueritate condiri.105.c.2.
Beatitudo patriæ veram requiem habet.279.c.1.& ſeq.
Beneficentia diuina plura tribuit, quàm promittit.314.c.1.& 326.2. & ſeq.
Beneficia Dei collata ingratis maximè illis officiunt.335.c.4.
Bona cœleſtia nullum terminum habent.27.c.1.
Bona temporalia vide literam T. Temporalia.
Bona in ſolo Deo reperiũtur.213.c.2.

C

CAſtigans Deus beneficium cõfert.161.c.1.& 2. Vide ſupplicia Dei.
Caro noſtra inimicus noſter.164.c.1.
Charitas omnia reddit aurea.173.c.2.
Charitas inexpugnabilem reddit iuſtum.225.c.4.
Charitatis laudes.272.c.4.
Cella Religioſorum,cœlo affinis dicitur,& eſt.17.c.4.
Cœli aſpectus ſolet intuentes recreare.136.c 4.
Cœleſtes orbes dulcem harmoniam reddere aliqui putarunt.137.c.1.
Cœleſtia bona debemus penſare, vt cætera contemnamus. 137.c.3.
Cœleſtia bona faciunt nos,non ſentire mala terrena.137.c.4.
Chriſti aduentus maximè deſideratus.32.c.2.
Chriſtiani vita bonum deſiderium eſt.121.c.1.
Chori Eccleſiaſtici,dum diuinas laudes cantant, ſoluunt debitum ſecularium.311.c.3.& 4.
Columba aliquando ſymbolum ingratitudinis.125.c.3.
Comprehenſores, quo ſenſu dicantur beati.26.c.4.
Comprehendit ſe Deus ſine termino,& fine.27.c.1.
Conſcientia bona in homine etiam morituro confidens eſt.23.c.3.
Conſcientia impiorum nunquam quieta.94.c.1.
Conſcientia impium admodum torquet,& inquietat.232.c.2.
Conſcientia bona quàm dulcis, & quàm quieta.234.c.1.
Conſcientiæ bonæ tranquillitas, & pax.237.c.2.& ſeq.
Conſcientia bona conuiuium. 234. c.1 & 2.
Conſcientia bona felicitas. 234.c.4.
Conſcientia noſtra iudex internus. 236.c 4.
Conſcientiam malam putauit Philo, eſſe infernum.236.c.3.
Conſcientiæ bonę ſecuritas.237.c.4.
Conſcientiæ bonæ pax.238.c.1.& 2. & ſeq.
Confidendum Deo non alteri.17.& c.2.
Confidentia præſumptuoſa, & ſine meritis damnatur.20.c.3.& 4.
Confeſſio ſacramentalis figuratur in mari æneo ad allutionem. 63.c. 1.
Confeſſio peccatorum annuntiat totam vitam.163.c.1.
Confeſſio peccatorum viam parat Deo.163.c.2.
Confeſſio noſtrorum peccatorum cedit

cedit in magnum Dei honorem. 177.c.2.
Confeſſio peccatorum cedit in noſtrum emolumentum. 179. c.3. & 4.& 80.c.1.& 2.ſeq.
Confidentes in Deo plus viuunt. 187.c.1.
Coniunctio ad Deum cauſa nobis eſt totius boni.c.3.
Conſtantia in virginibus ad tuendam caſtitatem.49.c.2.& ſeq.
Conſtantia viri iuſti in aduerſis. 195.c.3.
Conuerſio noſtra ad Deum nullatenus differenda.97.c.1.
Conuerſio peccatoris, eſt auerſio à peccatis.165.c.1.
Concordia vide pax.litera P.
Concordia inexpugnabilis. 226. c.2.
Conſuetudo ad vitia difficilem reddit conuerſionem ad virtutem. 106.c.2.3.& 4.
Conſuetudo dicitur ſecunda natura ab Ariſtotele.107.c.1.
Conſuetudinis vis maxima. 107.c.1. & 2.
Conſuetudo catena grauis, quæ ſoluenda eſt, non rumpenda. 107. c.1.& 2.
Creſcere in virtutibus, & meritis hoc optimum eſt.121.c.2. & ſeq.
Crudeles nobis ipſis ſumus. 146. c.3.
Crudeles non vult Deus eſſe ſeruos ſuos.205.c.2.
Cupiditas diuitiarum non ſatiatur. 212.c.3.
Cultus Dei ſpectat maxime ad principes viros.54.c.1.& ſeq.
Cultus Dei baſis, & fulcimentum Reipublicæ.55.c.1.
Cultu, & fide, qui abutuntur, omnino deficiunt.56.c.1.
Cultus Dei, & Religio, maxima perfectio eſt.57.c.4.& 58.1.
Cum omnia ſibi velint adeſſe optima homines, ſolam bonam conſcientiam nolunt habere.14.c.3.

D

Dat Deus plura quam promittit.326.c.3.& ſeq.
Deſiderium bonum eſt vita Chriſtiani.121.c.1.
Deſideria æterna vitæ.121.c.1.
Deſideria impia deteſtanda ſunt.123. c.3.& 4.& ſeq.
Deſideria ſunt pedes, quibus graditur anima.176.c.1.
Deſperare aliquando, optimum, quatenus malum ſpei vitat. 143. c.4. & ſeq.
Deus ſolus poteſt mederi, & ſuccurrere afflictis.125.c.3.
Deus præſto nobis vbique adeſt.139. c.4.
Dies alicuius dicitur in Scriptura dies proſperitatis.3.c.3.
Dies quomodo non dimidiare dicantur homines.3.c.4.& ſeq.
Dies ſuos dimidiant impij.ibidem.
Dierum pleni in Scriptura dicuntur ſancti.3.c.4.
Diffidat de Deo, qui tantum poteſt peccare, quantum ille dimittere. 268.c.2.
Dignitates ſæculi caducæ prorſus, & inanes.215. c.1. & 2. & ſeq.217. c.2.& ſeq.
Dignitatibus non efferri magni animi eſt,& econtrà.247.c.1.& 2.
Diligentia adhibenda in iis, quæ ad ſalutem conducunt.97.c.2.& 109. & 110.& 114.c.2.3. & 4. & ſeq. 115.c.4.
Diues improbus pauper eſt.28.c.3.
Diuites ſunt diſpenſatores diuitiarum, quæ propriæ ſunt Dei. 216. c.3.& 4.
Diuitis anxietas.28.c.3.
Diuitibus dulcior vita præſens. 88. c.4.& ſeq.
Diuitiæ inſtabiles, eiſque non fidendum.7.c.1.& ſeq.& 8.c.1.
Diuitiæ mortis metu debent condiri.13.c.3.
Diuitiæ hoc bonum habent, poſſe

 ſcili

ſcilicet eis benefacere.214.c.2.
Diuitiæ à terrenis hominibus habentur pro viribus, & fortitudine. 280.c.2.
Diuitiæ veræ virtutes ſunt. 283.c.1. & 2.
Diuitias à tergo ſequitur mendicitas.216.c.4.
Diuitiarum cupiditas non ſatiatur. 212.c.3.
Doctrina, & diſciplina magnus theſaurus eſt diſcentibus.323.c.4.
Dolor eſt audax,& querulouſus. 127. c.2.& 3.
Dulcedines huius vitæ plures habent amaritudines. 210.c.3. & 4. & ſeq.
Duplex pro magno ſumitur in Scriptura.206.c.4.
Durum cor ſuppliciis non flectitur in melius.138.c.2.& 3.

E

EDucatio liberorum ad parentes ſpectat. 314. c.2. & ſeq. per multas paginas.
Eſurire & deſiderare virtutem, perfectum quidem eſt. 118. c.1. & 2. & ſeq.
Eccleſiam profanis vſibus non licet profanare.157.c.2.
Eccleſiis non debent principes dominari,ſed ſeruire.54.
in Eccleſiis ſumma cum modeſtia debemus verſari.54.c.3.& 4.
Eccleſiaſtici debent pacem maxime prædicare.225.c 4.
Eccleſiaſtici viri non debent implicari temporalibus.50.c.2.
Euchariſtia multis modis commendatur.59.c.1.& ſeq.
Euchariſtia quales mores nobis ingerat.60.c.2.3.& 4.
Euchariſtia pro omnibus antiquis ſacrificiis ſucceſſit.61.c 4.
Euchariſtia ignis appellatur 62.c.2.
Euchariſtia præſequirit confeſſionem,& ablutionem.63.c.2.
Euchariſtia quam præparationem in ſumentibus requirat. 63.c.2. & 3. & ſeq.
Euchariſtia dicitur oratio, & qua ratione ſic dicatur.64.c.2.
in Euchariſtia maximam probauit Chriſtus humilitatem.64.
Euchariſtia verus cibus, cæteri depicti.65.c.2.
Euchariſtia inebriat,& extaſim diuini amoris facit.67.c.2.& 3.
Euchariſtia reficit, & ſaturat ſumentes 68.& ſeq.& 70.c.3.
Euchariſtia abhorret ſuperbos. 69. c.3.
Euchariſtia fortitudinem impertit ſumentibus.70.c.1.
Euchariſtia victoria eſt vitiorum noſtrorum.70.c.2.
Euchariſtia medicina eſt variis morbis.71.c.3.
Euchariſtia illuminat intellectum. 71.c.4.
Euchariſtia cur dicatur myſterium fidei.72.c.4.& 75.c.1.& 2.
Euchariſtia figuratur in nube ducante Iſraëlitas.73.c.4.
Euchariſtia hæreditarium munus Chriſti.74.c.1.
Euchariſtiæ accidentia velant carnem Chriſti, ne illam horreamus. 74.c.4.
Euchariſtia diiudicanda eſt ab aliis cibis.75.c.3.& 4.
Euchariſtiæ maximus honor adhibendus.75.c.4.& 76.c.1.
Euchariſtia cum auiditate ſumenda. 76 c.1.
Euchariſtia, quam puritatem in nobis exigat 76.c.1.2.& 3.
Euchariſtiam ſumentes conſequitur petra Chriſtus, bona iugiter conferens.78.c.1.
in Euchariſtia omnipotentiam ſuam Deus oſtendit.78.c 2.
Euchariſtiæ cibus à Deo ſignatus. 78.c.4 & 79 c.1.
Euchariſtia nobis viam ad cœlum aperit.89.c.1.& 2.

in

in Euchariſtia tantum accipit vnus, quantum omnes.80.3.4.& ſeq.
Euchariſtia pulchritudo Eccleſiæ.81. c.2.

F

FAmis tempore ad Deum accurrendum, qui ſolus poteſt depellere.84 c.3.
Fatigantur peccatores in vanum. 280.c.1.
Felicitas plerumque in ſuperbiam erigitur.5.c.1.
Fœminea verba in Scriptura indicant fœmineum animum.198.c.2.
Fictio,& duplicitas animi reprehenditur.122.c.1.
Fides,& cultus Dei regna conſeruat, & econtrà.à fol.55.& ſeq.
Fides robur addit ſperantibus. 138. c.1.
Fides lynceos habet oculos.73.c.1.
Fide, & cultu Dei, qui abutuntur, omnino deficiunt,& ruunt.56.c.1.
Fides, & opera ſunt duæ alæ, quibus homo in cœlum volat. 282. c.1. & ſeq.
Fides ſine operibus nihil valet. 282. c.1.& ſeq.
Fidentibus, & ſperantibus in Deo, non minuitur animus, ſi fructus terræ deficiant.38.c.1.
Filius dicitur lucerna patris, quia ipſum repræſentat.87.c.1.
Filius viuere facit patrem, dum ipſum repræſentat.87.c.1.& ſeq.
Filiorum educationi debent parentes maxime incumbere. 314. c.1. & 2.& ſeq.
Filiorum impetratio à Deo præcipuè eſt.84.c.2.
Filiorum peccata parentibus imputantur.317.c.4.
Filiorum ſupplicia potius pati volunt parentes.88.c.4.& 89.c.1.
Filiorum defectus ſilentium dicitur in Scriptura.3.c.2.
Filiorum ſupplicium parentes maxime dolent.88.c.2.
Filij dolores ſunt parentibus. 316. c.1.& 2.
Filij idem ſunt cum parentibus. 87. c.2.& 3.
Filij impiorum inepti ad dignitates. 117.c.3.& 4.
Filij, parentum mores vt plurimum imitantur 319 & ſeq.
Filij naſcendo ita matres lætificant, vt maximum dolorem non ſentiant.85 c.2.
Filij olim pro benedictione habebantur.85 c.4.
Filios maxime diligit, qui bene inſtruit.324.c.4.
Filios magis optant Reges 85.c.1.
Filiis optimas diuitias comparat,qui bene inſtruit.324.c.3.& 4.& 325. c.1 .& ſeq.
pro Filiis conſequendis,patres maxime orabant olim.84.c.1.
Finis, non initia virtutis quæruntur. 116.c.2.
Fortuna, vt vulgo dicitur, inſtabilis, non permanens.7.c.4.
Fortunam quomodo depinxerint antiqui.ibidem.
Fratres ſibi inuicem inuidentes. 84. c.2.

G

GAudium, & lætitia virtuti conuenit.109.c.2.& 3.
Gaudium in ſolo Deo reperitur. 213.c.1.
Gaudia ſæculi Deo diſplicent. 213. c.3.& 4.
Gaudia ſanctorum, etiam in ærumnis reperiuntur.213 c.4.& ſeq.
Gaudia ſæculi mixta ſunt amaritudinibus, & aduerſitatibus. 210. c.3.& 4.& ſeq.per multas col.
Gaudia vitæ ſunt volatica.26.c 3.
Gehenna in Scriptura quid eſſet, & quid ſignificauerit.39 c.4.
Generare ſpiritualiter,eſt docere.58. c.4.
Gloria cœleſtis flumen eſt, ſed non pertranſit.10.c.3.

Gloria

Gloriæ cœleſtis vita, verè vita eſt. 14. c.3. Vide etiam quæ habes. 23. c.1.
Gloriæ cœleſtis beatitudo inenarrabilis eſt. 26. c.4.
Gloriæ beatitudo ab intellectu excludit omnem falſitatem. 29. c.2.
Gloriæ requies. 30. c.1. & 2.
Gloria filia laboris eſt. 29. c.4.
Gloria beatitudinis multis nominibus deſcribitur 28. c.2.
Gloria terrena fallax. 29. c.1.
Gloria cœleſtis veram requiem habet. 279. c.1. & ſeq.
in Gloria cœleſti maxima ſecuritas, & pax. 29. c.3.
in Gloria ſemper noua iucunditas. 31. c.1.
in Gloria cœleſti ſatietas eſt ſine faſtidio. 27. c.3. & 4.
Gloriādum eſt tantum in Deo. 9. c 4.
Gratitudo multos modos inuenit recognoſcēdi diuina beneficia. 2. c. 2.
Gratitudo pro diuinis beneficiis acceptis. 329. c.1. & ſeq.
Gratitudo potius reſpicit Deum, quam Dei data. 335. c 2.
Gratitudinis nobilitas. 333. c.2.
Gratus non tantum in proſperis, ſed in aduerſis cernitur. 152. c.4. & 160. c.2.
Gratiæ ſemper agendæ Deo à nobis. 304. c.4 & ſeq.
quia iugiter à Deo accipimus beneficia, iugiter Gratiæ agendæ. 299. c.1. & 2. & 303. c.2. & 3. & 306. 3 & 4.
Gratias agere debemus Deo ſemper. 329. c.1. & ſeq.
Gratias agere debemus Deo, & cum punit, & cum benefacit. 334. c.4. & ſeq.
Gratias agere pro aduerſis, maximam nobis parit vtilitatem. 335. c.1.
Gratias Deo referre, optimum munus animæ noſtræ. 58. c.2. & 3.

H

HOmo arbori ſimilis; debet bonis fructibus, & operibus incumbere. 99. c.1. & 2.
Hominem admodū honorauit Deus homo. 50. & ſeq.
Hominem creauit Deus immortalem, mortem induxit peccatum. 86. c.3. & 4.
Honos blandum nomen, ſed mala ſeruitus. 216. c.3.
Honos apud homines plus valet, quam ipſa vita. 50. c.2. & 3.
Honos apud homines pluris fit, quam aurum, & quam veritas, &c. 50. c.2.
Honoris ſinus, vitreus, dum nos amplexatur, frangitur. 217. c.4.
Honorem conſeruare maxime volunt homines 121 c.3.
Honores tempeſtates ſunt. 217 c.4.
Humilitas in dignitatibus fortitudinem animi teſtatur. 247. c.1. & 2.
Humilitas magnitudinem animi teſtatur. 247.
Humilitas non minuit generoſitatem alicuius. 42. c.3.
Humilitas Chriſti ſolum Iudam potuit offendere. 43. c.4.
Humilitas ſanctorum de ſe humiliter ſentit. 249. c.3. & 4. & ſeq.
Humilitas duplex præmium à Deo conſequitur. 255. c 3.
Humilitas facit humilem Dei Filium 255. c.2.
Humilitas maiores facit virtutes. 255. c.3.
Humilitas ditatur diuinis beneficiis à Deo. 257. c.2.
Humilitatis fortitudo. 248. c.1.

I

IDololatria maxima omniū peccatorum, & eorum fons. 108. c.2.
Idololatria omnia crimina repræſentat. 108. c.2.
Impij ſibi nocent, dūm aliis malum inferunt. 17. c.1.
Impij timidi. 236. c 2. & ſeq.
Impius viuit contra ſe. 17. c.4.
Impiorum filij inepti ad dignitates. 117. c.3. & 4.

Impiorum

Impiorum animæ,mortuæ in corporibus,velut ſepulchris.138.c.4.
Importunus apud Deum plurimum fructum reportat.142.c.1.
Incarnatio Verbi fuit inſigne amoris erga nos.49.c.4.
Incarnatio Verbi cætera omnia beneficia excedit.52.c.4.
Incarnatio Verbi, & fælices nos, & infelices reddidit.52.c.3.
Incarnatio Verbi omnes creaturas mundi honorauit. 51.c.4.& 52.1.
Incarnatio Verbi magnum nobis honorem conciliauit. 50.& ſeq.
Incarnatio Verbi nos erigit in magnam ſpem,& fiduciam.51.c.1.
Incarnatio Verbi Diuini maximè deſiderata fuit.32.c.2.& ſeq.
Incarnationem Filij Dei, etiam Angeli exoptarunt.39.c.1.& 2.
Incarnationem Filij Dei, nullus intellectus procreatus percipere potuit.44.c.1.
per Incarnationem Verbi ipſa etiam inſenſibilia ſolatium perceperunt. 139.c.1.& 2.
Incuria, & negligentia in rebus ad ſalutem conducentibus. 117.c.1. & ſeq.
Indolem, & ingenium cuiuſq; Deus ponderat, vt probet, & percutiat. 135.c.1.
Infernus ſumitur interdũ pro morte,& ſepulchro.4.c.1.& ſeq.
Inferni pœnas meditari proficuum eſt. 17.c.4.
Infinitiuus apud Hebræos pro imperatiuo ſumitur. 328.c.1.
Infirmitas corporis aliquando contra firmitatem, & perfectionem virtutis. 119.c.1.
Ingratitudo maximum vitium. 331. c.3.
Ingratitudo maximè torquet beneficos.331.c.3.& 4.& ſeq.
Ingratitudo non ſolùm impedit diuina beneficia, ſed etiam illa aufert. 336.c.4.
Ingratitudinis ſymbolum aliquando columba. 125.c.3.
Iniuriarum obliuio. 122.c.1.
Iniurias dimittere magnanimi eſt. 272.c.1.& ſeq.per multas pag.
Initia malorum retundenda ſunt. 123.c.4.
Inuidia alienũm damnum, non proprium intuetur lucrum.175.c.3.
Inuidia inter fratres certiſſima. 84. c.2.
Ira in Deo breuis.202.c.1.
Iraſcitur Deus nobis, ſed pro bono noſtro.159.c.3.& c.1.& 2.
Iudicia cur appellẽtur ſupplicia Dei. 155.c.3.& 157.3.
Iudæi Dei cultum, & fidem deſerentes animo corruerũt.56.c.1.& ſeq.
Iudicia hominum contemnenda, 239.c.1.
Iudicare idem eſt ac punire. 157.c.4.
Iudicis conſtantia non debet facilè flecti.105.c.7.
Iudicat Deus, ac punit paccatiſſimo animo.154.c.3.
Iuſti non ſibi attribuunt virtutes,ſed Deo.151.c.1.& 2.
Iuſtitia Dei ſemper punit citra condignum.155.c.1 & 2.
Iuſtitiam diuinam non poſſunt homines incuſare. 154.c.3.& 4. & 155.1.
Iuſtos nihil lædit aut offendit. 136. c.3.
Iuſtorum mala non mala, ſed quaſi mala dicuntur.131.c.4.
Iuſtus ſuo iudicio contentus eſt.239. c.1.

L

Labor, quem in acquirenda aliqua re impendimus, magis æſtimabilem eam reddit. 142.c.3.
Labor iuuat maximè ad lætitiam. 142.c.4.
Labores faciunt, ne euaneſcamus. 5. c 2.
Labores nobis à Deo dati ſunt in beneficium.11.c.1.

Labores aliquando infligit Deus hominibus, vt eos ad ſanitatem reducat. 128.c 2 3.& 129.1. & ſeq.
Labores beneficia Dei ſunt. 129. c.1.
Labores infligit Deus hominibus, quaſi ſeipſum affligat. 131.c.2.
Labores noſtri nobis grauiores videntur, quàm aliorum. 143.c 4.
Labores cum proſperitatibus vitæ coniuncti ſunt. 210.c.3.& ſeq.
Labores ſanctorum mitigat Deus. 133.c.1.& 2.& ſeq.136.c.1.
Labores ſanctorum ſolet Deus ponderare, ne opprimantur. 134.c.1. & 2.& 135.
per Labores peruenitur ad fructus, & præmia.139.c.3.
Labores eorum, qui aliquando fuere felices, acerbiores ſunt. 219.c.2. & ſeq.
Laboribus probatur, & examinatur homo.217.c.2.
pro Laboribus debemus gratias Deo reddere.208.c.1.& 2.
in Laboribus benedicendus Deus. 208.c.3.& 4.& 209.c.1.& 2.
in Laboribus non deſperandum. 143.c.1.
Laborant peccatores in vanum.280. c.1.
Labores noſtros debemus abſtergere laboribus Chriſti.48.c.1.
Laborare aliquando etiam in terris voluptuoſum eſt.30.c.1.& 2.
Lac matrum filiis videtur mores illarum inſtillare 60.c.1.
Lacrymæ Chriſti vagientis in præſepio.45.c.4.
Lacrymæ infantis Chriſti noſtræ ſunt,& pretioſæ. 47.c.1.
Lacrymæ noſtræ quomodo pretioſæ efficiantur.46.c.4.
Lacrymæ noſtræ ignem inferni extingunt.146.c.1.& 150.4.
Lacrymæ pœnitentis ſanguis ſunt effuſus à iuſtitia, quæ circa Deum fit. 146.c.3.4.
Lacrymæ cur quietum reddant cor. 237.c.2.& 3.
Lacrymæ ſunt liquefacta deſideria. 147.c.4.
Lacrymæ nobis proponunt, & manifeſtant animam.147.c.4.
Lacrymæ cur dolorem minuant, & quietem cauſent. 148.c.2.
Lacrymæ ſecundùm baptiſma. 149. c.3.
Lacrymæ irrigandi, & abluendi vim habent. 149.& 150.
Lacrymæ ſterilitatem reddunt fœcundam.150.c.1.
Lacrymæ dolent ſententiam contra nos latam 151.c.1.& 2.
Lacrymæ pro peccatis dulces, pro temporalibus falſæ, & amaræ. 181.c.1.
Lacrymæ in ordine ſpiritus præcipuas partes habent. 148 c.4.
Lacrymæ Chriſti vrunt nos. 47.c.3.
Lacrymis ligatur Deus, & fletibus, flectitur. 141.c.2.& 172.1 & 2.
de Lacrymis vide.141 c.2.& ſeq.
Lacrymas noſtras ſupra caput ſuum collocat Deus.148.c.3.
Laus Dei præcipuum munus animæ noſtræ.58.c.3.
Laudatores falſi.239.c.3.
Laudes in cœlo, & à Deo tamen veræ ſunt.255.c.2.
Laus ab impio, neque Deum decet, neque admittenda eſt.276.c.4. & 301.1.& 2.
Laus Dei aliquando per ſilentium fit.297.c.3.& 4.
Laus Dei munit nos contra inimicos.303.c.1.& 2.& 308.4.
Laus Dei ſacrificium acceptabilius Deo, quolibet alio.303.c.3. & 4. & ſeq.per multas pag.
Laus Dei à nobis quas conditiones habere debeat.305.c.4.
Laus Dei plurima mala mundo impedit.314 c.1.& 2.
Laus Dei proprium officiũ Chriſtianorũ. 310.c.1.& 2.& 311.1.& 2.

Laudant

Laudāt animæ in purgatorio Deum. 276.c.3.
Laudem omnem noſtram excedit Deus.298.c.2.& 3.
Laudes Dei in ore corda lætificant. 303.c.1.& ſeq.
Laudant Deum omnia opera eius. 309.c.3.& 4.
Laudamus Deum bene operando. 298.c.1.& 3.
Laudandus Deus in proſperis, & in aduerſis.298.c.4.
Laudandus iugiter Deus, quia ſemper adeſt materia laudis. 299.c.1. & 2.& 303.2.& 3.& 306.3.& 4.
Laudare debemus Deum per omnia membra.306.c.1.
Laudandus Deus, & cum punit, & cum benefacit.334.c.4.
Laudatoribus ſuis ſoluit Deus laudes in cœlo.308.c.2.
dum Laudamus Deum,aliquid à nobis videtur accipere. 308. col.2. & 3.
qui Deum Laudat, perfectus victor exiſtet.308.c.3.& 4.
in Laudibus Dei totam vitam debemus inſumere.296.c.3.& ſeq.
Lætitia immoderata maximè nocet animabus noſtris.5.c.1.
Lætitia virtuti maximè conuenit. 109.c.2.3.
Lex vetus, quo ſenſu dicatur à Philo lex ſpiritualis.80.c.2.& 3.
Liberalitas diuina plura tribuit, quàm promittit.314.c.1.& 326.2. & ſeq.
Locus vnus pro vicino ſumitur interdum in Scriptura.4.c.2.

M

Magiſtri cur patentes in Scriptura appellentur. 315.c.1.
Magiſtri plurimum laborant in docendo.316.c.1.& 2.& ſeq.
Magiſtri, & doctores plurimum in ſtudendo debent laborare. 317. c.1.
Mala, quæ remedio carent, hoc bonum habent, illud minimè ſpectare.143.c.4.
Mala nobis à Deo inflicta,ſemper in bonum cedunt. 153.c.1.159.c.2. & ſeq.
Mali ſibi nocent, dum aliis malum inferunt.17.c.1.
Mali nunquam quietè viuunt. 94. c.1.
B.Virginis Mariæ integritas in partu. 36.c.3.& ſeq.
Mala pœnæ è manibus Dei cur debeant æquanimiter tolerari. 135. c.1.& ſeq.
Mandragoræ cur aſſimiletur Chriſtus.37.c.4 & ſeq.
Matres, quæ filios ſuos non nutriunt dimidiatæ matres ſunt.59.c.4.
Martyrum vulnera ipſis quidem glorioſa.79.c.3.
Māſuetudo maximè à Chriſto commendatur.272.c.3.& 4.
Manſuetudo triumphum de inimicis reportat.273.c.2.
Medici terreni futiles, verus ſolus Deus.143.c.3.
Metus ſolet timidis vocem adimere. 127.c.3.& 4.
Mœſtitia qualiter mentes torqueat. 128.c.1.
Miſericordia Dei mala noſtra poſt terga dimittit. 267.c.2.& ſeq.
Minæ Dei in bonum noſtrum cedūt. 203.c.4.& ſeq.
Miſeriæ eorum, qui aliquando fuerunt felices,acerbiores ſunt. 219. c.2.
Miſericordiæ abundantia in Deo. 202.c.2.& 3.& 4.
Miſericordia Dei non debet nos malè ſecuros reddere.96.c.2.
Miſericordia Dei vincit ſupplicia conſolationibus.206.c.4.
Miſericordia Dei de ſuppliciis videtur pœnitere.ibid.c.3.
Miſericordia Dei præuenit ipſa ſupplicia ibidem.

Miſericordia Dei non ſinit ſeruos ſuos eſſe ſeueros.205.c.2.
Miſericordia Dei multis commendatur.ibid.c.1.& ſeq.
Miſericordia Dei ad omnes peruenit. 204.c.1.
Miſericordia Dei ſupplicia condire ſolet benignitate. 85.c.2. & 3. & 88.c.1.
Miſericordia Dei ſemper iram,& iuſtitiam retrahit. 203.c.2.3.& 4. & ſeq.
Miſericordia Dei in ſuppliciis nobis illaris cernitur. 159.c.3. & 4. & 203.1.
Miſericors Deus noſtris peccatis induratur.155.c.4.
Miſericordia Dei ſemper punit citra condignum. 154.c.1. & 2. & ſeq. & 202.3.
Morbi corporis ſolent aliquando proficere ad ſalutem.128.c.2.
Morborum medela in Deo requirenda eſt.143.c.1.& ſeq.
Morbus corporalis pharmacum eſt pro ſalute ſpirituali.4.c.4.
Mors frænum eſt, quo à vitiis retardamur.11.c.3.& 4.& ſeq.
Mortis memoriam à nobis auferre vult diabolus.12.c.1. vide 94.c.2. & ſeq.
Mortis metus non continet in officio.13.c.1.& 2.& ſeq.& 94.c.3.& 4 & 96.3.
de Mortis memoria plura vide à fol. 11.12.& 13.
Mortis memoria quomodo in nobis appareat deſcripta. 14. c.1.& 21.2.
Mortis obliuio nobis nocet ad ſalutem.14.c.2.vide etiam 18.c.1.
Mortem plorant homines non mortis cauſam.14.c.4.
Mors cur timenda non ſit.15.c.1.
Mortem noſtram conſolatur mors Chriſti. ibid.c.2.
Mors temporalis miſericordia Dei eſt. ibid.
Mors noſtra nobis maximè prodeſt. 15.c.3
Mors iuſtorum non propriè dicitur mors.16.c.1.
Mors impiorum, & iuſtorum differunt maximè.16.c.3.
Mors iuſtorum non eſt appellanda mors.16.c.3,& 4.& 17.c.1.& 2.
Mori mente, antequam moriamur corpore,optimum eſt. 20. c.4. & 21.2
Mors dominatur nolenti.21.c.1.
Mortificatio appetituum viuificat, & beatam reddit animam. 21.c.2.
Mortis ſpeculum dicitur vita bona. 21.c.3.
Montes in Scriptura ſignificãt Apoſtolos,ſacerdotes,& ſapientes. 61. c.2.
Mors nobis obuenit in pœnam peccati.86.c.4.& 87.1.
Mors imparatos nos aggreditur. 2. c.3.& ſeq.
Mors immatura aliquando vtilis, ne in alia longiori noceat.101.c.1.
Mors nullum reueretur potentem, nulli parcit ætati.93.c.3.
Mors incautos non inuenit prudentes.93.c.4.
Mortem longè diſtantem proponit diabolus impiis.95.c.1.
cum Morte fœdus inire videntur impij.95.c.2.
Mortis tempus ſemper adeſt. 95.c.2. 98.c.2.
Mors ſic intercipit hominem,vt conuerſioni non relinquat locum.96. c.1.
Mori quotidie optimum eſt. 96.c.4.
Mortis præparatio maximè iuuat morientem.97.c.4.99.1.& ſeq.
Mors ſemper nobis propè adeſt. 98. c.2.99.2.
Mors immatura nulli contingit. 98. c.1.
Mors immatura quantum ad ętatem, periculoſa ad ſalutem. 98.c.1. & ſeq.& 101.3.

Mortis

Mortis memoria à morte perpetua liberat.20.c.1.& 2.& ſeq.
Mors immatura aliquando venit, vt occurrat Deus peccatis, & quia ita peccata merentur. 102. c.2. & 103.c.4.& ſeq.
in Mortem non ſubito, ſed minutatim incidimus.96.c.3.
Mors cur lucrum dicatur.98.c.5.
ad Mortem ſe conformare ſignum ſapientis.102.c.4.
Mors infœlix iis,quos imparatos inuenit.103.c.1.& ſeq.
Mors iuſtorum minimè deploranda. 107.c.4.
Mors peccatorum peſſima.103.c.3.
Mors animæ quomodo contingat. 244 c.3.
Mors animæ peior, quam corporis. 245.c.3.
Mortis memoria vtilis.97.c.4. & 21. c.4.& ſeq.
Mortis incertitudo præparationem monet.97.c.2.
Mortis memoria nullum finit ſupereſſe gaudium.162.c.3.
Mors cur dicatur ſomnum in Scriptura,& apud profanos.278.c.2.
Mori mundo, quomodo contingat. 288.c.1.
Morti dies extremus peruenit, accedit omnis.102.c.4.
Mulier in Scriptura indicat muliebrem animum.198.c.2.

N

Naſcitur adhuc Chriſtus iis, qui illius celebrant Natiuitatem. 53.c.2.& 3.
Natiuitas Domini radix omnium feſtorum Chriſti.39.c 3.
Natiuitas fuit deſcenſus Chriſti, qui nobis aſcenſum præbuit.40.c.1.
Natiuitas Chriſti plures continet nouitates.43.c.4 & 44.c.1.
Natiuitas Chriſti ex Virgine ſimilis illi,qua natus eſt ex Patre.45.c.1.
Natiuitas Chriſti inſigne amoris Dei erga nos fuit.49.c.4.
Natiuitas, & Aduentus Chriſti in Scriptura miſericordia nuncupatur.276.c.2.
Natiuitas Chriſti, & fœlices nos, & infœlices reddidit.51.c.3.
Natiuitas Chriſti cætera omnia beneficia excedit.ibidem.c.4.
Natiuitatis dies eſt, quam fecit Dominus.51.c 4.
Natiuitatis nox, dies potius fuit. 46. c.2.
Natiuitatem Dei etiam ipſa cœli lumina deſiderarunt.40.c.2.
per Natiuitatem Chriſti terra cœlo coniuncta eſt.39.c.3.
de Natiuitate Chriſti multa habes. à fol.32.c.2.& ſeq.
Natura ſine diſciplina cæca eſt. 314. c.2.
Negligentia in iis, quæ ad ſalutem conducunt,maxime nocet.97.c.2. & 116.& 117.c.1.& ſeq.
Nutrices debent quæri optimæ pro pueris educandis.60.c.1.

O

Occaſiones virtutum nullatenus amittendæ.113.c.3.
Occaſio temporis nullatenus amittenda.296.c.2.& 3.
Oculi in cœlum defixi idem cœlum tundunt,& pulſant.125.c.3.
Oculi pacem, & vnitatem denotant. 229.c.2.
Oculi fores animi.125.c.2.
Oculi affectum animi indicant. 125. c.1.& 2.
Oculi in cœlum eleuati, indicant affectum hominis in Deum interrum.126.c.1.
Officia honoris maxime decincnt, & captiuant homines.50.c.2.
Opera, & labores, quibus peccator fatigatur,vana.280.c.1.
Opera bona comitantur iuſtum. 281.c.4 & ſeq.
Opera, & fides ſunt duæ alæ, quibus homo in cœlum euolat.282.c.1.
Opera bona diuitiæ veræ.283.c.2.

Opera bona arma ſunt.ibidem.
Opera bona in vita, placidam reddunt mortem.288.c.2.
Opera bona ſunt pretium, quo vita æterna comparatur.287.c.1.
Operibus bonis debet homo incumbere.99 c.1.
Operando benè laudamus Deum. 298.c.2.& 3.
Orationis perſeuerantia, plurimum fructum apud Deum reportat. 142.c.1.
Orationes noſtras non ſtatim exaudit Deus, vt poſtea æſtimemus, quæ ipſe tribuit.142.c 3.
Orationes noſtras cum Deus non exaudit, in maius noſtrum bonum cedit. 141.c.3.& ſeq. 142. c.1.& 2.
Orantes nos velociter exaudit Deus. 140.c.1.
Orantibus magna debet eſſe conſolatio, quod Deus vbique adeſt. 139.c.4.

P

PArentes rectè inſtituentes filios, præmiũ promerentur. 321.c.1.
Paci diabolus ſemper inſidiatur.228. c.4.
Patientia oſtendit animi fortitudinem, & magnitudinem. 130.c.1. & 2.
Patientia apros reddit homines ad magnalia Dei.130.c.4.
Patientia commendatur. 274. c.1. & 2.
Patientia de laboribus, & preſſuris triumphat. 130. c.3. & 4. & ſeq.
Patientia victoriam reportat. 273. c.3.& 4.& 274.1.& 2.
Patiẽtia minora reddit mala.132.c.3.
Pacem nobis attulit Chriſtus. 48. c.4.& ſeq.
in Plagis à Deo inflictis, recurramus ad id quod meremur. 153. c.3. & 4.& 162.c.4.
Paſſione Chriſti debemus omnes afflictiones noſtras abſtergere.48. c.1.
Pacem maximè debent prouocare Eccleſiaſtici.225.c.4.
Parentes ſpirituales, quomodo filios Deo generent.58.c.4.
Parentes quomodo liberorum obitum doleant.86.c.2.
Parentes exemplum præbeant filiis. 31.c.3.
Parentes debent maxima vigilantia, filiorum educationi incumbere. 314.c.1.& 2.& ſeq.
Parentes filiorum defectum maximè dolent.83.c.4.& ſeq.
Parentum mores imitantur filij.319. & ſeq.
Parentes cur in tantum prolem deſiderent.86.c.3.
Parentum nomen ad magiſtros tranſiit, quia parentes debent edocere filios.315.c.1.
Perentes puniuntur in filiis.88.c.2.
Parentibus imputantur peccata filiorum.317.c.4.& ſeq.
Parentes potius pati volunt, quam filios patientes videre. 88. c.4. & 89.c.1.
Paupertas iuſtorum, diuitiæ ſunt illorum.15.c.4.
Paupertas Chriſti diuitiæ noſtræ ſunt.48.c.3.
Pax beatitudinis cœleſtis.29.c.3.
Pax noſtra bellum eſt diabolo. 49. c.3.
Pax inquirenda,& perſequenda.230. c.1.& ſeq.
Pax omnia bona in ſe includit,& pro omnibus ſupponit.222.c.2.& ſeq.
Pax bona etiam cæleſtia importat. 222.c.4.& ſeq.
Pax inexpugnabilis.225.c.2.
Pax vita eſt.227.c.3.
Patriæ beatitudo.240.c.4.
Pax admodum placet Deo.229.c.3.
Pax bonæ conſcientiæ. 238.c.1.& 2.
Pax cibus eſt.227.c.3.
Pax neceſſaria.228.c.3.

Pax noſtra bellum, & exitium diaboli.49.c.3.& 228.c.4.
Peccatum, quia mortis cauſa eſt, debent vitare homines, non mortem.14.c.4.
Peccator viuit contra ſe.17.c.4.
Peccati tempeſtas, & inquietudo. 235.c.1.
Peccati triſtitia.235.c.4.& 236.c.1.
Peccatores timidi.236.c.2.& 3.
Peccatum paruum creſcit neglectum.169.c.1.
Peccata etiam remiſſa, præ oculis debemus habere. 168. c.3. & 4. & ſeq.
Peccator in tenebris ambulat. 173. c.1.
Peccatores, qui non inquietantur peccatis, eſt quia iam illis veluti naturalia ſunt.236.c.4.
Peccatũ mors animæ.241.c.3.& ſeq.
Peccatum etiam leue debet nobis videri grauiſſimum. 184.c.4. & ſeq.
Peccatum gladius animi.243.c.1.
Peccatum ſepulchrum peccatoris. ibidem.
Peccatum temporalia etiam bona deſtruit.243.c.3.
Peccati etiã remiſſi memoria,iuſtum maxime torquet.240.c.3.& 4.
Peccata ſemper ferenda præ oculis. 264.c.3.& 4.
Pectus tundere quid ſignificet. 169. c.2.& 3.
Perfectio virtutis eſt ſe imperfectum exiſtimare.259.c.1.
Peccati cognitio,medela contra peccatum.265.c.2.& 3.
Peccati pondus maximum. 269. c.1. & 2.
Peccator ineptus Dei laudibus. 301. c.1.& 2.
Peccati amaritudo.231.c 4.& ſeq.
Pœnitentia bellum cœlo infert.171. c.4.& 172.c.1.& 2.
Pœnitentiæ vires,& virtutes.172.c.3.
Pœnitentia maxima prudentia eſt. 173.c.1.
Pœnitentia cedit in magnum Dei honorem.177.c.2.
Pœnitentia corona Dei eſt,& noſtra. ibid.c.3.
Pœnitentia amaritudinem animæ habet. 82.& ſeq.
Pœnitentia ſemper ſollicita, peccatum etiam ſemper præ oculis ferr. 266.c.1.& 2.
de Pœnitentia multa habes.à fol.182. & ſeq.
Pœnitẽs iratus ſibi.169.c.2.& 3.& 4.
Pœnitentia inanis eſt, quam ſequens culpa inquinat.169.c 2.
Pœnitentia eſt iuſtitia apud Deum. 146.c.3.& 4.
Pœnitentia ſecuritatem tribuit pœnitenti.147.c.1.
Pœnitentia recogitat omnia peccata vitæ.162.c.2.& 3.& ſeq.
Pœnitentia ſacrificium iuſtitiæ.163. c.1.& 171.c.1.2.& 175.c.1.
per Pœnitentiam peccator, ſeipſum mactat Deo.163.c.2.
Pœnitentia à Deo vult peccata impunita,quia ipſa punit.163.c.4.
Pœnitentia hominem culpatum,ante iratum exponit.ibidem,& ſeq.
Pœnitens ſibi teſtis, & iudex eſt. 164.c.2.
Pœnitens de ſe peccante victoriam non reportat.164.c.2.
Pœnitentia eſt perfectus regreſſus ad Deum, & auerſio à peccato. 165. c.1.& 2.
Pœnitentia ſeruiet Deo per illa, quibus ſeruierat mundo. 166. c.1. & 2.& ſeq.
Pœnitentia via ad Deum.170.c.2.
Pœnitentia non debet differri ad vltimum vitæ tempus.20.c.3.
Pœnitentium afflictiones, pulchros ipſos reddunt.79.c.3.
Pœnitentia reſtituit peccatores ad priſtinum ſtatum veluti innocentia.108.c.3.
Pœnas infligit Deus, vt bona conferat.135.c.2.

Pœnæ

Pœnæ mala iuſtitia ad vitam cœleſtem.16.c.3.
Pericula qui euadebant, tabulas, ſignáque affigebant in templis. 2.c.2.
Perſeuerantia in virtute laudatur. 116.c.2.
Perſeuerantia quam vtilis nobis ſit. 142.c.2.& 143.c.2.
Perſeuerantia imago æternitatis.142.c.3.
Periclitantibus iuſtis adeſt Deus. 196.c.4.
Perſecutiones non deformem reddunt animam,ſed pulchram. 161.c.1.
Plebei homines facilè dignitatibus in ſuperbiam efferuntur. 247.c.1.
Pluuia à Deo poſtulanda, & impetranda.84.c.2.
Pluuiam aliquando Deus iuſtè denegat.154.c.1.& 161.4.
Potentes cito obliuiſcuntur benefactorum.246.c.3.& 4.
Præferri, & perfici laborioſum,pluſquam mors.191.c.2.& ſeq.
Prælatorum peccata grauiora aliis. 118.c.1.
Prælatus velut ſubditorum facies eos præire debet.117.c.2.
Prælati leuitas debet ſeueritate condiri.105.c.2.
Prælatorum defectus non poſſunt eſſe occulti.117.c.3.& 4.
Prælatus puniens, rationem punitionis reddat.157.c.3.
Præſentia Dei vbique nos à peccatis debet retardare.186.c.2.
Prædicatores non curant de intellectu Scripturæ, ſed de demulcendis auribus auditorum.2.c.2.
Prælatis, & Paſtoribus peculiari ratione naſcitur Chriſtus 48.c.2.
Præſumptio, & inanis confidentia damnatur.20.c.3.& 4.
Principes viros maximè decet ſanctitas.117.c.2.& ſeq.
Principes, & Prælati norma ſunt, ad quam ſui componuntur.54.c.2.
Principum,& regum mores,ſiue boni, ſiue mali ſint, ſubditi imitantur.ibidem.
ad Principes viros, & Prælatos ſpectat maximè Dei cultus. 54. c.1. & ſeq.
Proficere in via virtutis debemus. 118. c.1. & 2. & ſeq. vide hac de re.120.c.4.
Propoſitum virtutis, quod ad effectum non reducitur.109.c.3.& 4. & 110.c.1.& 2.
Proſperitas inebriat,& inducit obliuionem.246.c.3.
Proſperitas maiora mala facit, quam aduerſitas.7.c.1.vide 152.c.3.& 4.
Proſperitates terrenæ irrident homines.7.c.4.
Proſperitas peiores reddit impios. 4. c.4.
Proſperitas fręno indiget,ne præceps feratur.4.c.4.& 5.c.1.& 190.c.3.
in Proſperis quomodo ſe quiſquam debeat habere. 6.c.1. & 2.& 191. c.3.& 4.
Proſperitatis mala.246.c.4.
Punit Deus inuitus.156.c.3.& 203. c.2.
Punit Deus citra condignum. 154. c.1.& ſeq.& 158.c.4.
Punit Deus,vt parcat.159.c.4.& 160. c.1.
Pueri benè inſtruendi.317.c.3.
à Pueritia rectè inſtruendi liberi. 322.c.3.& 4.& ſeq.

Q

QVærere in Scriptura idem eſt, ac deſiderare.4.c.2.& 3.
Quærendus eſt Deus ſumma ſedulitate, ac diligentia. 115. c. 4. & ſeq.
Querimoniæ noſtræ contra Deum irrationabiles ſunt.152.c.2.& 3.

R

REgis virtutes ſunt, in Deum Religio,in homines benignitas.154.c.3.

Religio

Religio fundamentum, & baſis Regnorum. 55.c.1.
Religio, & cultus Dei maxima perfectio.57.c.4.& ſeq.
Religio militia eſt, quia ſeruire Deo militare eſt.283.c.2.& 3.
Religioſi ſemper laudando Deo vacant.300.c.2.
Religioſi viri non debent implicari temporalibus.50.c.2.
Religio fundamentum virtutũ moralium eiſque excellentior.55.c.1.
Religioſorum ſalutatio,Deo gratias. 302.c.4.
Religioſis debitores ſunt ſæculares, quia iſtorum debitum illi ſoluũt apud Deum.311.c.4.
Requies vera in ſola beatitudine reperitur.279.c.1.& 2.
Remedium noſtrarum afflictionum, à Deo reperendum. 144.c.1.& 2.
Remedia conuenientia Deus adhibet noſtris malis.11.c.2.& 3.
Reſpondere pro aliquo eſt, cauſam illius defendere.126.c.1.
Romana ciuitas, quot vaſtationes perpeſſa eſt.215.c.4.

S

Sacerdotes debent pacem maximè procurare. 226. col.4. & 227.1.
Sacra peragenda ſunt,maxima veneratione.57.c 3.
Sancti non ſibi, ſed Deo tribuunt virtutes.25 1.c.1.2.& 3.
Sanguis Chriſti, velut veri agni,nos redemit.36.c.3.
Scripturæ ſacræ, vel ſyllaba,vel apiculus,grande myſterium continetur.1.c.1.
Scriptura menſa eſt,vnde panis frangitur pueris.ibid.
Scripturæ expoſitor,diligens eſſe debet.ibid.
Scriptura paradiſo quomodo ſimilis. 1.c.2.
Scripturæ deprauatores,qui ad ſuam mentem eam detorquent.ibidem.
Scriptura ſancta,puteus altus. ibid.
Scriptura comprobari debet ex Scriptura.ibid.
Scripturæ tractatores illius medullam non conſiderant. 2.c.1.
Scripturæ diuinæ faciunt homines diuinos. ibid.
Scripturæ profunditas quanta ſit. ibidem.
Scripturæ tractator,non verba compoſita, ſed veritatem quærere debet.ibidem.
Scripturæ tractator morales ſenſus proſequi etiam debet. ibid.
Secreta omnia aperit vis amoris. 41. c.3.& 4.
Securitas in hac vita nulla reperitur. 5.c.3.& 4.
Seculares ſunt debitores Eccleſiaſticis,quia illorum debitum ſoluunt apud Deum.311.c.4.
Senes ſemper putant, plus adhuc poſſe viuere.21.c.4.
Senes difficilè virtuti incumbunt, ſi in tota integra ætate viriis fuere dati.106.c.4.
Senes debent curare, vt bene moriantur. 18.c.3.
Sepulchra mortuorum debent eſſe nobis ſpecula, in quibus intueamur.22.c.4.
Seruire Deo militare eſt,& ſerui Dei milites.283.c.2.& 3.
Seueros non permittit Deus eſſe ſeruos ſuos, quanto magis crudeles. 206.c.2.
Seruorum mos eſt, proſperis ſuperbire 5.c.2.
Silentium quando Dei laus reputatur.298.c.3.& 4.
Simplicitas animi.122.1.
Spes in tantum torquet animum, vt aliquando deſperare ſit optimum. 143.c.4.& ſeq.
Spes noſtra collocanda in Deo. 196.
Deus non deeſt ſperãtibus in ipſum. 197.

Spes in Deo, omnia ab eo conſequitur.200.c.2.
Spes in Deo,firma turris.145.c.1.
Spes in Deo, æquiualet poſſeſſioni. ibidem.
Spes in Deo non torquet ſperantes, quia certa.145.c.1.
Spes noſtra in Deo figenda,quia non deeſt ſperantibus in eum.144.c.3. & ſeq.
Spes inſana, quæ meritis deſtituitur. 20.c.3.& 4.
Spei cœleſtis robur mala terrena infringit. 138.c.1.
Spe omnia fiunt, & conſeruantur. 145.c.2.
Sperantes in Deo nihil timere debent.198.c.3.
Sperandum in Deo non in alio. 17. c.2.
Spiritus ſancti ignis maturos reddit virtutum fructus. 111. col.2. & 3.
Sterilitas terræ aliquando à Deo merito infligitur.153.c 4.
Sterilitas in fœminis olim doloris cauſa.84.c.1.
Sterilitas, maledictio, & magnum malum, & opprobrium habetur. 85.c.4.
Supplicia à Deo inflicta minora ſunt, quàm mereamur. 154.c.1. & 4.
Supplicia nobis à Deo ſumma attentione iñfliguntur, ne nos conterat. 154.c.4.
Supplicia Dei, cur appellentur iudicia.155.c.2.& 157.3.
Supplicia infligit Deus inuitus. 156. c.3.
Supplicia impiorum, in hac vita incipiunt, duratura in æternum. 138.c.3.
Suppliciis non flecti, ſignum eſt futuræ damnationis, & econtra. 138.c.2.
Supplicia Dei, miſericordia coniunctur.85.c.2.& 3.& 88.c.1.
Supplicia à Deo inflicta æquanimiter toleranda.152.c.2 & ſeq.
Supplicia à Deo ponderantur cum culpis.133.c.3.& 4.
Supplicia infligit Deus,vt ad præmia diſponat. 135.c.2.
Supplicia cur dicantur teſtes Dei. 158.c.3.& 4.
Supplicia à Deo inflicta, in noſtrum bonum ſuccedunt. 159.col.2. & 161.c.1.
Supplicia Dei aliquãdo beneficium. 202.c.4.& 208.3.
Supplicia Dei ſecum ferunt conſolationes.207.2.& ſeq.
Supplicia Dei cur in Scriptura dicantur viſitationes.206.c.1.
Supplicia Dei intuentibus debent prodeſſe ad ſalutem.104.c.4.
in Supplicis à Deo inflictis, recurramus ad ea,quæ meremur.153.c.4. & 158.2.3.& 4.
in Suppliciis quę à Deo patimur,vim illi facimus,vt puniat.159.c.1.
Suppliciis Deus ſuam benignitatem immiſcet.202.c.2.
in Suppliciis Dei miſericordia diuina refulget. 203.c.1.
Superſtitio Deum violat, non colit. 105.c.1.
Superbi peiores diabolo.9.c.3.
Superbia cur equo comparetur. 11. c.2.
Superbire in dignitatibus, contingit infimis animis. 247.c.1.
Superbos Deus deſpicit,& pro nihilo ducit.248.c.3.
Superbi puſilli animi ſunt.249.c.1.

T

Tempus vacuum dicitur,quo nõ operamur.100 c.1.& 2.
Tempus debemus pluris facere, nec perdere,ſed redimere. 294.c.3.4.
Tempus vitæ in Dei laudibus debemus inſumere. 299.c.2.& ſeq.
Tempus breue ſufficit ad promerendam æternam vitam. 100.c.1.

Temporalia aſſequi, adhuc miſerum eſt.27.c.3.
Temporalia velociſſimè tranſeunt. 214.c.3.
Temporalia inflant,non implent,neque ſariant.27.c.3.
Temporalia omnia ipſa viciſſitudine, & mutabilitate placent. 26. c.2.
Temporalia ſi experiamur, ſtatim ad ſpiritualia amore rapiemur. 27. c.2.
Temporalia omnia mutabilia, proinde iis non fidendum. 7. c.1. & 21.& 26.3.
Templum Salomonis mirabile fuit, & magnitudine,& pulchritudine. 57.c.4.
Templum Dei in nobis habemus, in quo orare poſſumus. 140.c.2.
Terra promiſſionis cur dicatur terra viuentium.24.c.4.
in Templo Dei maxima cum reuerentia debemus verſari. 14.col.3. & 4.
Temporalia omnia mutabilia, & caduca.216.c.1 & 2.
Timor non quiliber, ſed qualis in conſtantem virum cadat.198.c.4.
Timentes Deum ipſe maximè protegit.197.c.4.
Timor Dei fundamentum virtutum moralium.55.c.1.
Terminus neceſſarius apponendus eſt rebus omnibus huius vitæ.26. c.2.vide 27.1.& 2.
Timor Dei Religionem ſignificat. ibidem.
Timore Dei conſecramur ad virtutem.17.c.3.
Tolerantia in morbis, & afflictionibus oſtendit animi fortitudinem. 130.c.1.& 2.
Tribulationes iuſtorum, vide labores ſanctorum. litera L.
Tribulationes ſanctorum ſolet Deus ponderare antequam infligat.134. c.1.& 2.
Tribulationes immittit Deus; vt ad præmia diſponat.135.c.2.
Tribulationes nos ad Deum deducunt.145.c 2.& 3 & ſeq.
Vide litera A. Afflictiones.
Tribulationes noſtras debemus abſtergere tribulationibus Chriſti. 48.c.1.
Triſtitia quomodo mentē torqueat, & angar.28.c.1.
Tribulatio nobis à Deo data beneficium eſt.11.c.1.
Tribulationes faciunt, ne euaneſcamus.5.c.2.

V

VAna gloria intolerabilis ebrietas. 212.c.2.
Vana gloria nihil prorſus eſt. 214. c.4.
Vana gloria vt plurimum in virtutibus reperitur.261.c.1.
Vanum,ſeu vanitas quid ſit.280.c.1.
Vita noſtra nullam ſecuritatem admittit.5.c.3.& 4.
Virtus in aduerſis ſecurior habetur. 7.c.1.
Vitæ præſentis breuitas, nos cautos reddit.12.c.4.
Vitæ longioris expectatio, nos fallit ad ſalutem.14.c.2.
Vitæ longioris in nobis fallacia. 14. c.2.
Vita præſens non eſt vita. 14.c.3.
Vita gloriæ, vera vita eſt. 14.c.3.& 29.1.& 2.
Vita præſens inter ſuperflua numeranda eſt.15.c.4.
Vita præſens carcer eſt. ibid.
Vita noſtra morbus mortalis eſt. 16. c.2.& 192.3.
Vita noſtra tempeſtas eſt.161.c.2.
Vita æterna portus eſt.16.c.2.
Viuit impius contra ſe.17.c.4.
Vita bona dicitur mortis ſpeculum, & cur.21.c.3.
Vita noſtra quotidie moritur. 22. c.2.
Vita noſtra telæ ſimilis.8.c.4.

Vitam longiorem optant homines, quia æternam habere non poſſunt. 89 c.2.
Vitam potius bonam, quàm longiorem debent homines optare. ibid.
Vitæ amor qualis inſitus ſit hominibus. 89.c.3.
Vita dulcior eſt delicioſis, & diuitibus.89.c.4.
Vitæ noſtræ incertitudo, & perpetuus fluxus 90.c.2.& ſeq.per plures col.
Viuere diu, eſt diu torqueri. 90. c.3. & 192.3.
Vita noſtra ſemper inter pericula verſatur.91.c.3.& ſeq.
in Vita nihil certius morte. 91.c.4.
Vita noſtra fugax,& incerta. 94.c.2. & 189.1.& ſeq.
Vita noſtra vanitas. 91.c.4.
Vita noſtra debet eſſe meditatio mortis.92.c.1.
Vita noſtra ſemper vicina eſt morti. 93.c.2.& 95.2.& ſeq.
Vita noſtra nos de futura monet. 93.c.2.
Vita nihil certum habet, quod numeret.93.c.4.
Vitæ præſentis fallacia. 94. col 4.& 189.1.& ſeq.
Vita noſtra via eſt,proinde non ſtandum in ea. 99.col.4.& 189.1.& ſeq.
Vitæ quodlibet tempus ſufficit ad promerendam æternam vitam. 100.c.1.
Vita longa eſt operibus plena. 100. c.3.
Vitæ bonum non in ſpatio eius, ſed in vſu.100.c.4.
Vitia aliquando mentiuntur virtutes.105.c.3.
Virtus ſua initia habet, & incrementa, ac velut ætates. 109. c. 1. & 2.
Virtus noſtræ naturæ accommodata,ſicut peccatum illi contrarium. 109.c.2.
Virtus eſt gaudere de pulchris, ſecundùm Plut. ibid.
Virtuti conuenit gaudium, pax, & lætitia. ibidem.
ad Virtutes longos trahunt homines mores,non verò ad vitia. 109. c 3.
Virtutis initia frigidare probantur. 112.c 3 & 4.& 113.1.
Virtutis initia diabolus ſopire nititur.113.c.1.& 2.
Virtutis initia cuſtodienda maximè ſunt.113 c.2.
Virtutem eſurire, & deſiderare ſemper perfectum quidem eſt. 118. c.1.& 2.& ſeq
tota Vita Chriſtiani bonum deſiderium eſt.121.c 1.
in Vitiis idem eſt incœpiſſe,& perfeciſſe, non ſic in virtutibus. 123. c.3.
Virtutes ſibi non attribuunt ſancti, ſed Deo.251.c.1.& 2.
Virtutes abiiciendæ poſt terga ne ſuperbiamus. 261.c.4.& ſeq.per multas pag.
Vindicta in Scriptura appellatur requies.131.c.4.
Vim facimus Deo peccando, vt nos puniat.159.c.1.
Vita animæ Deus eſt.242.c.1.& ſeq.
Virtus oſtentationem minimè curat. 263.c.1.
Vindicare ſe Chriſtiani neſciunt. 273.& ſeq.
Vindictæ genus eſt poſſe, & nolle vindicare.274.c.4.
Vita præſens terminus merendi eſt. 275.c.4.
Vita præſens ad merendum datur. 277.c.4.& ſeq.
Virtutes pennæ ſunt, quibus homo volat in cœlum.282.c.1.
Virtutes veræ diuitiæ ſunt. 283.c.1.
Virtutes arma ſunt. 283.c.2.
Vita præſens tranſitus quidam eſt. 291.c.1.& 2.
in Vita nihil certum. 190.c.2.

Vita

Vita præſens tribulatio. 189. c.3. & 4.194.1.& 2.
Vita præſens ſcena, & figura. 189. c.2.& ſeq.
Vita hominis varia modo in lætis.
Vita hominis laborioſa admodum. 187.c.3.& 4.
Vita optanda eſt ad ſeruiendum Deo.109.c.1.
Viuere idem eſt atque ſeruire Deo, ſi vita ſecundùm rectam conſiderationem conſideretur.109.c.1.
Vita adeo infœlix, vt bona ſit mors, eo quod illa finiat.107.c.4.
Vita præſens domus aliena. 191.c.4. & ſeq.
Vita,& in malis, & in proſperis breuis. 194.c.2.& 3.
Vita longior, longiores protrahit. miſerias.192.c.3.
Vnio, & pax inexpugnabilis. 225 c.2.
Voluntas eſt manus animæ. 169.c.2. & 3.
Voluntate noſtra ſolumus Deo debita.170.c.3 & 4.
Voluptatis dulcedinem abhorret Deus.185.c.3 & 4.
Voluptates huius vitæ mixtæ ſunt amaritudinibus,& aduerſitatibus. 210.c.3.& 4.& ſeq.
Voluptas inſatiabilis eſt.212.c.3.
Voluptates ſæculi ſummè Deo diſplicent.213.c.3.& 4.

LAVS DEO.

INDEX EARVM RERVM, QVÆ AD CONCIONES SPECTANT, ET IN HOC volumine continentur.

Dom. 1. Aduentus Domini.

ERVNT *ſigna,* &c. Debemus prçuenire iudicium, & præuidere infernũ ne illius pœnas incurramus. 17. c. 4. & ſeq. & 18. 2. & 3. Præmeditanda tuba, quæ nos ad iudicium vocabit. 20. c. 1. & 2. Miſer, qui violentus adducitur ad iudicium, cum adhuc terrenis detinetur. 21. c. 1. *Cælum, & terra tranſibunt,* &c. Omnia ignis conſumet, veritas tamen in Deo reperitur. 7. c. 8. & 10. 2. Homines, apud quos tanti ſit honor, maximam ignominiam in iudicio patientur. 50. c 2. Adueniet Deus ad iudicium, quia id minimè exiſtimabimus. 92. c. 1. & ſeq. Mors infœlix iis, qui ad vltimum tempus remittunt præparationem ad iudicium. 103. c. 1. & ſeq. Prius in hoc Euangelio, quæ ventura ſunt minatur, vt futura mala effugiamus. 157. c. 1. Iudicium Dei æquiſſimum erit, & glorioſum ſanctis omnibus. 158. c. 1. & 2. Non poſſunt conqueri damnati de iniuſta ſententia Dei cum ipſe iuſtiſſimè iudicauerit. 156. & ſeq. per multas paginas, & 158 3. & 4. & ſeq. In iudicio finali, non beneficia tantum, ſed etiam mala pœnæ nobis obiiciet Deus, quia illis non ſumus redditi meliores. 161. c. 3. Imò ante latam ſententiam iudicem præueniamus. 170. c. 1. Timendum maximè iudicium Dei, quia nemo in illo poteſt iuſtificari, etiamſi iuſtus ſit apud homines. 249. c. 2.

Dom. 2. Aduentus.

CVm *audiſſet Ioannes in vinculis, &c.* Non frangitur aduerſis, qui non exceſſit in lætis 7 c. 1. *Ite, renuntiate Ioanni, quæ audiſtis, & vidiſtis.* 45. c. 1. Ioannis in vinculis patientia probatur, & de malis triumphat. 130. c. 1. 2. 3 & 4. & ſeq. Mirabitur quis videns Ioannem in vinculis, attamen hoc ſciendum eſt, omnia Deus in noſtrum profectum ordinare, etiamſi abſona videantur. 153. c. 1. & 2. & 152. 2. & 3. & ſeq. Et cum ſine demeritis Ioannes patiatur, videar quiſquam noſtrûm quanta mala mereatur. 153. c. 3. Non mi-

suua

rum ſi tam conſtans in vinculis apparet Ioannes, quia Deus periclitantibus iuſtis adeſſe ſolet. 196. c.4. & ſeq. *Ecce qui mollibus veſtiuntur:* militiam profitemur, & mollibus, non armis induimur. 284.c.1.

Dom. 3.

TV quis es,&c. De humilitate Baptiſtæ recuſantis ſupremam dignitatem.9.c.1. & 259.2. Dum mittunt ad Ioannem, & non recipiunt Chriſtum, admonemur vana, & contemnenda eſſe hominum iudicia. 239. c.1. Dum non effertur oblatis honoribus Baptiſta, magnitudinem animi ſui teſtatur.247.c.1.& 2.

Dom. 4.

PArate viam Domini. Præparare nos debemus ad mortem, & præuenire illam in pœnitentia.20.c.2.& 3. Confeſſio peccatorum parat viam Domino.163.c.2. Ioannes prædicans baptiſmum pœnitentiæ factus eſt ſcopus pœnitentiæ. 171. c.1. Dum prædicat pœnitentiam Ioannes bellum indicit cœlo, & milites conuocat, & ideo Chriſtus Dominus ait, *à diebus Ioannis regnum cœlorum vim patitur.*171.c.4.& 172.1.& 2.

Pro Natiuit. Domini.

PRo Natiuitate Chriſti integram concionem habes à fol. 32. c.2. & ſeq. In terra pax hominibus, omnia bona nobis ſub nomine pacis attulit.222.c.3.& 225.4.& 226.1.

In die Sancti Stephani.

ECce ego mitto ad vos Prophetas,&c. Timor Dei, & Religio, ac cultus fundamentum eſt regnorum, & ideo merito Chriſtus deplorat ruinam Iudæorum, penes quos illa deſierant. à fol.55.& ſeq. Vult hoc in loco Chriſtus Dominus oſtendere Deum, non ſine cauſa homines punire, & ipſos immerito de Deo conqueri.153.c.3.& 4.& 155.3 & 4.& ſeq. per multas pag. Oſtendit Deus quomodo puniat inuitus. 156. c.3. & 4. *Hieruſalem, Hieruſalem,*&c. Prius minatur Deus, vt ſupplicium venturum effugiant.157.c.1. Vide quomodo lapidantes deuicerit Stephanus. 273.c.3.& 4.

In die S. Ioannis.

DIxit Ieſus Petro: Sequere. Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum,&c.185.c.4.& ſeq.

Pro Innocentibus.

SIgnum magnę dilectionis eripi in tenera ætate è vita, ne in vlteriori malitia ſaluti noceat.101.c.1.& ſeq. *Mortui ſunt qui quærebant animam Pueri:* In nobis adhuc viuit Herodes, qui Deum in nobis vult occidere.144.c.1.

Dom. infra oct. Natiuit.

ERant Ioſeph, & Maria mirantes ſuper his, quæ dicebantur. Puer autem creſcebat, & confortabatur.&c. 122 c.2.

In die Circumciſionis.

POſtquam conſummati ſunt dies octo. Hodierna die incipit agnus ſanguinem effundere, quo nobis aperiendum eſt cœlum.36.c.2. & 3. O quāti fit, & valet iam homo, pro quo in pretium ſoluit Deus ſanguinem, & in quàm ſublimem ſtatum euehitur homo, pro quo in tam infimum deſcendit Deus. 51. c.1. Dum octauo ſtatim die Chriſtus pro noſtra ſalute

lute ſanguinem fudit, admonet nos diligentiâ adhibendâ pro noſtra ſalute.97.c.2.& 105.4.Vbi contra eos, qui procraſtinantur. Multa habes contra eos, qui diu laborant in virtute, non ſic vero in vitiis. 109. c.3.& 4.& 110.c.1.& 2. Occaſiones ad ſalutem, & tempus aptum nullatenus amittendum. 113.c.3. & 4. & ſeq. Dum Chriſtus incipit vitam à laboribus, docet nobis datam eſſe vitam, vt mereamur in illa beatitudinem.277.c.4.& ſeq.Si Deus pro nobis tam cito ſanguinem ſuum fundit, nos pro noſtra ſalute debemus laborare.288. & ante,& poſtea multa hac de re habentur.

In Epiphania Domini.

C*Vm natus eſſet Ieſus in Bethlehem,* &c. Ab Oriente vocauit Deus reges iſtos, quia ad principes viros, & reges ſpectat maximè Dei cultus, & adoratio. 54.c.1. *Venimus adorare eum*, huiuſmodi cultu, & adoratione regna ſua confirmarunt, nullum ſiquidem maius ſtabilimentum regnorum, quam Dei adoratio, & cultus.à fol.55.& ſeq.Diligentia in quærendo Deum, & virtutem, commentur nobis in his regibus. 97. c.2. & 105. 4. Vbi contra eos qui deſides ſunt in via ſalutis, multa habes contra eos, qui procraſtinantur, & diu hærent in rebus,quæ ad ſalutem ſpectant, cum certiſſimè laborent pro peccatis committendis.109.c.3.& 4. & 110.1. & 2. Vocationes Dei, & occaſiones ad ſalutem nullatenus amittendæ. 113. c.2.3. & 4. & ſeq. *Ecce magi ab Oriente*, &c. Videntur hi Magi reges, & dum tanta cura ac diligentia Deum quærunt, teſtantur ſane ſe reges eſſe quos maxime decet virtus, & ſanctitas. 117.c.2. & 3.& ſeq. *Turbatus eſt Herodes*, &c. 211. c.4.

Dom.infra oct. Epiphan.

C*Vm factus eſſet Ieſus annorum duodecim,remanſit in Hieruſalem. Dolentes quærebamus te*, quid mirum ſi doleat,& lachrymetur Dei ſeparationem, cum ab illo tota fœlicitas nobis proueniat.50.c.3.

Dom.2.poſt Epiphan.

V*Inum non habent*,&c.Deum pro neceſſitatibus,& afflictionibus noſtris debemus conuenire. 144.c.1. & ſeq.Felices ſpem ſuam in Deo collocant, qui non deeſt confidentibus in illo. 144. c.3. & 4. & ſeq. & 196.3.& 4. ſeq. vide 199.c.2. *Quid mihi,& tibi eſt mulier?* Non reprehenſionem, ſed probationem continent hæc verba.200.c.4.

Dom.3.poſt Epiphan.

S*I vis potes,me mundare; volo,mundare.* Vide quam præſto adeſt Deus inuocationibus noſtris, vt nos exaudiat.139.c.4.& 140.1.& 2. *Domine ſi vis*,&c. Deum debemus conuenire in afflictionibus, & ærumnis noſtris.144.c.1.& ſeq. De centurione vide 9. c.2. Deus non deeſt ſperantibus in ipſo.196.c.3. & 4. & ſeq. Vide 199.c.2.& ſeq. per multas col. Humilitas Centurionis in dignitate laudabilis teſtatur ſi quidem animi magnitudinem. 247. c.1.& 2. *Domine non ſum dignus*; dum ſe humiliat Centurio, Dominum vincit. 248.c.1.& 2.

Dom. 4.

E*Cce motus factus eſt in mari.* Cur Deus permiſerit ſæuire tempeſtatem, & non antea occurrerit, vide

vide 142.c.4. Et antea multa hac de re habes. *Domine ſalua nos, perimus.* Deum in afflictionibus, & periculis noſtris debemus conuenire. 144.c.1. & ſeq. *Salua nos, perimus.* ſperantibus in Deum ſolet ipſe adeſſe. 196.c.3. & 4. & ſeq. vide 199.c.2. & ſeq.

Dom. 5.

SImile factum eſt Regnum cœlorum homini, qui ſeminauit ſemen bonum, &c. *Inimicus homo ſuperſeminauit zizania.* Vide diabolicam indolem, quę mala infert ſolum vt noceat, non vt ſibi vtilitatẽ comparet. 175.c.1. vide 175.c.3. *Sinite vtraque creſcere:* aliquando optimum eſt non ſtatim punire. 203.c.1.

Dom. Septuageſimæ.

SImile eſt homini patrifamiliâs, qui exijt primo mane. Ex hoc Euangelio habemus, quod breue vitæ tempus ſufficit ad promerendum præmium cœleſte. 100.c.2. Nam merces apud Deum non reſpondet tempori, ſed operi, & animo. ibid. & ſequ. Bonum vitæ non in ſpatio eius, ſed in vſu, & merito, 100.c.4. Si primo mane conſurgit Dominus ad vocandos homines, quanto magis illi debent diligentes eſſe pro propria ſalute. 97. c.2. & 105.c.4. vbi contra deſides, qui in rebus conducentibus ad ſalutem procraſtinantur. A primo mane adoleſcentiæ debemus ſtudere virtutibus: nam difficilis admodum fit ſenibus virtus, qui impij in tota vita extitere. 106.c.4. Laudantur adoleſcentes virtutibus dediti. 101. c 2. & 116.4. *Quid hîc ſtatis tota die otioſi?* Deſides contra ſalutem damnantur, & qui non exequuntur initia concepta virtutum. 113.c.3. & 4. & ſeq. Nullus de Deo iuſtè conqueri poteſt, ſicut hoc in loco fecere mercenarij. 152.c.2.3. & 4. *Qui exijt primo mane*, quid velit ſignificare per primum mane. 172. col.4. *Quid hic ſtatis tota die ocioſi?* Hæc vita ideò nobis à Deo conceſſa eſt, vt eam in operando iuſtitiam, & acquirendis meritis inſumamus. 277. col.4. & ſequ. Laborandum in vinea Dei, cæteræ enim occupationes vanæ, & infructuoſæ. 280. col. 1. & ſequ. per multas colum. Et ſolum laborem, & defatigationem ferunt. 281.col.1. & 2. Miſerabile otium eorum, qui in hac vita torpent, nec laborant pro æterna. 290.c.4. Et ante, & poſtea multa hac de re habentur. 291.c. 4. & ſequ. & 294.1. Quandiu viuimus mercenarij, & operarij Dei ſumus 299. c.3. & 4. Fruſtra viuunt otioſi, & qui non operantur iuſtitiam. 300.c.1. & 2.

Dom. Sexageſimæ.

EXijt qui ſeminat ſeminare, &c. *Quia non habebat humorem.* Lacrymarum humor fertilem reddit animam. 150. c.2. Spinæ quomodo diuitias ſignificent. 211.c.4. & 212.1. & antea, & poſtea de hoc argumento habentur multa.

Dom. Quinquageſimæ.

ECce aſcendimus Hieroſolymam: docet hic locus quomodo debeamus præmeditari mortem, & ea quæ nobis in poſterum ſuperſunt, multa vide f.20. Et ante, & poſtea de cæco clamante notari poteſt, quam præſto Deus audit orationes noſtras. 140. & ſeq. Quod ſi repulſam patimur in poſtulationibus noſtris, in maius noſtrum bonum cedit. 142. c.1. & 2. & ſequ. *Fili Dauid miſerere mei.* Deum in afflictionibus noſtris debemus pro remedio conuenire. 144.c.1. & ſeq.

Feria 4. Cinerum.

NE ſuperbiamus,cognitione propria refrænemur.5.col.2. Vide etiam hac de re, 8.c.4 & ſequ. Cinis iſtius diei, omnem in nobis elationem deprimit. 9. col.3. O quam refrænat à vitiis cognitio noſtræ terrenæ vilitatis, & reſolutionis in puluerem. 11.col.3. & 4. Puluis inicitur pugnantibus apibus, ſic & nobis peccantibus.Ibidem.Mortis memoria quàm vilis, & neceſſaria. 11. & ſequ. Puluis hic noſtris capitibus impoſitus inimicos animæ noſtræ expugnat, vide 19.col.1.& ſeq. vide etiam 18. col 4. vſque ad 20. Terra iſta, & puluis nos commonefacit quid ſumus.22.c.1. Inanis gloria in virtutibus fugienda. 184.col.3.& 4. Non leuant externæ laudes triſtitiam peccati,proinde immerito queritur peccator externam gloriam. 185. col. 2. Quia puluis ſumus, perpetua mutatione agitamur. 190.col.4. & ſeq. *Memento homo,quia puluis es*, admonemur noſtræ naturæ, &c. 192. col.1. & 2. Se puluerem, & terram agnoſcere, & reputare magnitudinem animi teſtatur. 243.col.3. & 4. Ad luctandum hoc tempore cum animæ hoſtibus, plurimum valet ſe quempiam humiliare, & deiicere, cognoſcendo ſe terram.248.c.1.& 2. *Nolite fieri ſicut hypocritæ*, &c. Sancti ſiquidem humiliter de ſe ſentiunt,& de aliis bene cogitant,& loquuntur. 249.c.3.& 4.& ſeq. *Cum facis eleemoſynam*, &c. Noli præſumere de te,ſed omnem laudem Deo tribue.251.c.1. 2.& 3. Sed pro hac re vide 252.c.3. *Receperunt mercedem ſuam*:ne reputes mercedem, vt mercedem accipias. 252.c.4.& ſeq. *Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.* 254.c.4.*Nolite fieri*, &c. Prohibet Chriſtus facere virtutes, ob aucupandam laudem hominum.260.col.1.Humiliat Deus ſeruos ſuos in virtutibus, ne ſuperbiant.261.col.2.Virtutes abiiciendæ poſt terga,& peccata noſtra pręoculis habenda ne ſuperbiamus.261.c.4. & ſeq O quantum nocet vana gloria virtutibus. 262.col.3.& ſeq. vbi pro hoc Euangelio multa. Virtus oſtentationem minimè curat. 263. col.1.& 2.Et de hoc Euangelio multa ibi,& ſeq.

Feria 6.

D*Iligite inimicos veſtros.* Cum Deus poſt terga proiecerit peccata noſtra, imò ſupra ſe ſoluenda aſſumpſerit, vt habes à fol.267. c.2. & ſequ. Meretur,imò monet vt nos alienos defectus,& offenſas nobis illatas poſt terga reiiciamus. Sicut habes à fol.269.col.3. Et inimicos, ac offenſores diligamus. Magnum remedium ad diligendos inimicos, ſi eorum offenſas ignoremus, ſicut fecit Chriſtus Dominus. 270.c.1.& 2. Durum pręceptum de diligendis inimicis,& illud facilè reddit pręmium, nempe, *vt ſitis filij patris veſtri.* 270. col.4.& ſeq. Vbi multa hac de re habes per multas pagin. Orate pro calumniantibus vos. 273. col.3. Benedicendi ſunt ij, qui nos maledicunt. 275.c.2.3.& 4.

Sabbatho poſt Cineres.

FAmes illum reduxit. Afflictiones ſiquidem maximè proſunt ad ſalutem. 5.c.1.& 3. In ſe reuerſus. 10. col.4. Quid mirum ſi eſuriat prodigus delicioſus, cum temporalia inflent,non ſatient.27.col.3. In menſa Patris vera ſatietas eſt ſine faſtidio. 27. col.3.4.& 28.1. Et verus apud Deum cibus.65. col.2. Qui verè ſatiat.68. col.4. Surgens venit ad patrem. In rebus ad ſalutem conducentibus nulla admittenda negligentia.

gentia. 97. col.2. Non diutius hæſit quod maximè laudatur.108.col.4. & 109.1. Nec miſit occaſionem eundi. 113.col.3.& 4. & 114.c.4.& 115.1. *Perierat, & inuentus eſt.*142.c.3. *Surgam*,&c.In afflictionibus noſtris debemus Deum conuenire. 144.c.1.& ſeq. Vide hac de re 176.c.4.& ſeq.Paratur conuiuium reconciliato filio, quia iam poterat frui conuiuio rectę conſcientiæ. 234.c.1. & 2. *Non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum de mercenarijs tuis.*327.c.4.

Dom.1. Quadrageſimæ.

O*Stendit ei in momento omnia regna mundi.* Bene in momento omnia regna demonſtrantur, in momento enim cuncta prætereunt. 7. col.3. Et de inſtabilitate temporalium multa. 7.col.1. & ſeq. *Hæc omnia tibi dabo.* Sola bona, quæ à Domino accipiuntur vera ſunt, & in illis pro Deo gloriandum. 9.col.4. Vt mundana regna oſtenderet,in altum duxit diabolus Dominum Ieſum, anceps ſiquidem eſt eſſe terrenum. 9.col.1. *Dic vt lapides iſti panes fiant,* talem ille offert cibum;Chriſtus verò nobis præbet verum cibum, & ideò ait: *Caro mea verè eſt cibus.* 65. col.2. In menſa Dei vera ſatietas ſine faſtidio. 27.col.3.& 4.& 28.1.Mundus ſuis præbet panem mendacij, & qualem Deo offerebat diabolus. 65. col.4. Non ſic panis quem Chriſtus offert. 66. col.1. Qui verè ſatiat. 68. col.4. *Dic vt lapides iſti panes fiant:* ipſe qui voluit lapides in panes conuertere, calculum candidum,& precioſum lapidem in panis ſpecie nobis tribuit.76.col.4.*Oſtendit ei omnia regna mundi.* 211.col.3.& 4. *Oſtendit omnia regna mundi, & gloriam eorum:* cum tamen nulla in mundo ſit gloria.212.c.3.& 4. Per inanem tamen mundi gloriam nos decipit diabolus. 214. c.4.& 215.1. *Regna mundi,* curarum,& vigiliarum examen.215. c.1.& ſequ. Vbi regnorum inſtabilitas proponitur. c.3. Regna mundi potius contemnenda. 216. c.1. & 2. *Mitte te deorſum*, fortaſſis ideo ruinam ſuaſit, quia qui in alto eſt, proximus ruinæ habetur.217.c.2.3.& 4. & ſeq.

Feria 4. poſt 1. Dom.

V*Olumus à te ſignum videre:* quid adhuc quæruntur ſigna cum per incarnationem, & natiuitatem Chriſti tot ſigna facta fuerint quot habes à fol.43.c.4.&c.

Feria 6. poſt 1. Dom.

DE piſcina monet Chriſtus ſanatum paralyticum, quia reſtituta ſanitas eum cautiorem debuit reddere. 9.col.4. Nouus medicus,qui gratis ſanat, & proprium lucrum ducit ſanitatem noſtram. 43. col.2. *Noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat*; cum proprium ſit iuſtorum ſemper vlterius in virtute progredi, ſicut habes fol. 118. & 119. Maximè dolendum eſt ſi retrocedat à iuſtitia, ille, qui à peccato ſanatus eſt.119.col.3.& 4 & ſeq.Morbi corporis proficiunt aliquando multum ad ſanitatem animæ. 128.col.2. Hic homo tot annorum morbo probatus erat de longanimitate, & patientia, quam oſtendit ærumnarum tolerantia.130.col.1.& 2. *Non habeo hominem:* infelix homo, qui in alio, quàm in Deo collocauit ſpem ſuam. 144.c.3. & 4. & ſeq. Maxima culpa eſt afflictis ſi Deum non quærant. 145 col.1. *Ecce iam ſanus factus es,noli amplius peccare*;ad hoc maximum remediũ eſt,prætérita peccata prę oculis habere. 168.c.1. & 2. & ſeq. vide

etiam his de verbis.169.c.1. *Qui prior deſcendiſſet poſt motionem aquæ ſanabatur.* 256.c.1. Vade, & iam amplius noli peccare.266.2.

Dom.2. Quadrageſimæ.

HIc *eſt Filius meus dilectus*, &c. 271.c.1. Bonum eſt nos hic eſſe, in ſola beatitudine requies inuenitur, non in hac vita. 279.col.1. & ſeq. *Bonum eſt nos hic eſſe*; proſperitates ad obliuionem ſociorum,& amicorum conducunt. 246. col.3. *Bonum eſt nos hic eſſe*, hoc autem dicebat neſcius quid diceret; ô quam vana ſunt iudicia humana. 239.c.1. *Bonum eſt nos hic eſſe.* Vanum eſt putare in hac vita poſſe quem ſecurum viuere.5.c.3.& 4. Hæc etiam de re.7. c.2. & ſequ. per multas col. Sed hac in re bene ſenſit dum putat ſola Dei bona, & beatificam gloriam perdurare.10. c.3. *Bonum eſt nos hic eſſe*: in hac vita omnia gaudia violatica ſunt.26.c.2.& 3. Cœleſtia bona gloriæ deſcribuntur.à fol.26.& ſeq. *Reſplenduit facies eius ſicut ſol*, quæ tandem claritas futura ſit in beatis,vide 30.col.3. Miraculum fuit quod non diutius durauerit claritas in vultu Chriſti Domini. 30.col.4. *Bonum eſt nos hic eſſe.*31.c.2.Hodierna die ſoluit Chriſtus promiſſum Moyſi, oſtendens illi omne bonum.34.c.1.*Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* 43.c.2. *Aſſumpſit Ieſus Petrum.*&c. Hæc aſſumptio fit per abſtractionem à terrenis bonis. 121. c.2. *Bonum eſt nos hic eſſe*, in eo ſenſu bene ſenſit, quia exiſtimauit in ſolo Deo vera gaudia reperiri. 219.c.1. Nam in cæteris rebus plures ſunt amaritudines,quàm gaudia, multa de hac re à f.214.

***

Feria 6 poſt 2.Dom.

QVi *ceciderit ſuper lapidem iſtũ,confringetur.* 76,c.3. Hiſtoria iſtius Euangelij probat, homines non poſſe conqueri de Deo puniente, cum ipſe iuſtè puniat, 153.c.3.& 4.Optima pro hac re habentur. 155.c.3. & 4. Oſtendit etiam quomodo Deus inuitus puniat, & noſtris prouocatus ſceleribus. 156.col.3. & 4. Prius minatur Deus in hoc Euangelio vt ſupplicium venturum euitent, & effugiant.157.c.1.

Dom 3. Quadrageſimæ.

ERat *Ieſus eijciens dæmonium.* Non mirum ſi ita Chriſtus inſiſtit liberationi hominis à diabolo poſſeſſi,quia Deo nihil ſuauius, quàm homo è poteſtate dæmonis ereptus. 175.col.4. & ſequ. *Illud erat mutum*, nempe vt confeſſionem peccatorum impediret,qua damus Deo gloriam, & honorem. 177. col.2. Et cedit in magnum noſtrum emolumentum. 179.col.3.& 4.& 80.1.& 2. & ſequ. per multas pag. *In Beelzebuth principe dæmoniorum*, &c. O quam contemnenda ſunt iudicia hominum. 239.c.1.

Feria 4. poſt 3.Dom.

QVare *diſcipuli tranſgrediuntur*, &c. *Quare & vos*, &c. Prælati, & Principis, ac iudicis lenitas debet aliquando ſeueritate condiri. 105. col.2.

Feria 6.poſt 3.Dom.

DAret *tibi aquam viuam.* Chriſtus aqua viua, & à Dauide deſiderata. 34. col.2. & 4. *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem*, &c. 171. col.3.Nihil iucundius ſapori Chriſti

Domini, quam anima erepta è faucibus diaboli. 175. c. 4. & ſeq. *Qui biberit aquam, quã ego dabo, non ſitiet*, &c. 256. col. 1. *Sedebat ſic*, &c. Quid mirum ſi fatigatus ſedet, qui tantum pondus peccatorum noſtrorum ſuper ſe aſſumpſit ſoluendum? 268. c. 3. & 4. *Venit mulier haurire aquam*: mulier hæc inhoneſta laborat in hac vita, vt in æternum laboret. 280. c. 2. 3. & 4.

Dom. 4. Quadrag.

VNde ememus panes, vt manducent? Ille qui coram ſe ſemper habere voluit panes in menſa, apertè oſtendit, qua cura, & dilectione Deus noſtris ſubueniat neceſſitatibus. 65. c. 1. Sola Dei conuiuia ſatiant, & in cœlis, & in terra. 27 c. 3. & 4. & ſeq. 68. c. 4. & 69. 1. Fœlices turbæ dum in Deo ſpem omnem ſuam collocant. 144. c. 3. & 4. & ſeq. Turba iſta plurima à Chriſto Domino alitur, & reficitur, quia ipſe non deeſt ſperantibus; & quærentibus ipſum. 196. & ſeq. per multas col. Permiſit fame premi vt oculos ad ipſum leuarent. 199. c. 1. & ſeq. *Cum ſubleuaſſet ergo oculos*, &c. Attentis quidem oculis intuetur, & reſpicit Deus ſperantes in ipſo. 199. c. 2. 3. & 4. *Cum gratias egiſſet, diſtribuit*: cur hoc in loco egerit gratias, non ſic vero alia edens miracula. 263. c. 3. qua de re vide ibi c. 1. & 2. & ſeq.

Feria 4. poſt 4. Dom.

RAbbi, quis peccauit, &c. Cum filij idem ſint cum parentibus, vt patet. 87. c. 2. & 3. Inde eſt quod parentes puniuntur in filiis. 88. c. 2. & 3. Et ipſi parentes potius volunt pati, quam filios videre patientes. 88. c. 4. & 89. 1. *Quis peccauit hic, aut parentes eius?* Non ſunt faciendæ huiuſmodi interrogationes de diuinis diſpenſationibus. 152. c. 3 & 4. Vt manifeſtetur opera Dei in illo. 320. c. 2.

Feria 6. poſt 4. Dom.

ECce quem amas, infirmatur, &c. Deum debemus conuenire in afflictionibus poſiti. 144. c. 1. & ſeq. Ipſe enim verus medicus, ibidem. c. 3. Hinc maxima culpa eſt, ſi Deum non requirat homo in afflictionibus ſuis. 145. c. 1. Afflictiones immittit Deus, vt ad illum pro remedio accurramus. 145. col. 2. & 3. *Ecce quem amas*, &c. Nulla re magis promeretur Deus, quam ſi in ipſo ſperemus. 199. c. 2. *Lazarus amicus noſter dormit*. 188. col. 1. *Iam fœtet*: in his verbis ſignificatur corruptio animæ de qua. 244. c. 3. & 4. & ſeq. per multas col. *Ecce quem amas, infirmatur*, cum labores maximam nobis vtilitatem afferant, non mirum ſi diligentibus ſe, eos inferat Deus. 5. c. 1. & ſeq. & 160. 1. & 2. Suos amicos Deus erudit per aduerſa, & proſpera. 6. col. 1. 2. & 3. Quia proſperitas aliquando nocet, eam ſolet Deus condire, idcóque amicum morbo afficit, à fol. 6. & ſeq. Et mori ſinit, vt oſtendat maximam vtilitatem mortis, à fol. 11. 12. & 13. Et ne velimus ſtare, vbi etiam amici Dei tranſeunt. 3. c. 4. Mors amicorum Dei, ſicut & mors filij Dei, noſtram mortem conſolatur. 15. c. 2. Docuit in morte Lazari, quod qui credunt, etiamſi mortui ſint, viuunt. 17. col. 4. & ſeq. Lazarus figura peccatoris oſtendit quod morbos, & mortem induxerit peccatum. 86. c. 4. Nullus in præſenti vita ſecutus, quia ſemper periculoſa. 90. col. 2. & ſeq. & 189. & ſeq. Nemo ſanum ſe in hac vita debet reputare, cum perpetuo morbo laboremus 91. c. 2. Nihil in vita noſtra certius morte, quia inter perpetuos

caſus ambulamus.91.col.3.& 4. Etſi mors in adoleſcentia periculoſa ſit ad ſalutem.98.col.1.& ſeq.& 101.3. Aliquando vtilis eſt, ne interior malitia noceat. 101. col.1. & ſeq. Imò ſignum amoris eſt à Deo è vita eripi in adoleſcentia. 101. col.4. Vita iuſti ſecundum merita ſemper longiſſima, etiamſi ſecundum tempus breuis admodum ſit.100. c.1. & ſeq. & 102.c.3.& 4. *Ecce quem amas infirmatur*, ſolent aliquando morbi corporis proficere ad ſalutem animæ. 128. col 2. Dilectis ſuis ſolet Deus ærumnas, & labores tribuere. 129. c.3.& 196.& ſeq. *Lazarus amicus noſter dormit*; mala iuſtorum,non ſimpliciter mala, ſed quaſi mala, & adumbrata,ac depicta dicuntur. 131. c.4.& ſeq.Mirandum eſt quod Chriſtus adhuc poſtquam reſciuit infirmitatem Lazari, detinetur, cum tamen ipſe citiſſime exaudiat orationes noſtras.140.c.1.& 2.Deinde quia peculiari ratione adeſt morbo laborantibus.140. c.3.& 4. *Lachrymatus eſt Ieſus*.141.c.2. Quod ſi Deus deprecantes nos ſtatim non exaudit, in maius bonum noſtrum cedit.142. c.1. & 2. *Lazare veni foras*.179. c.1. & 2.

Dom.5. Quadrageſimæ.

ABraham pater veſter exultauit,vt videret diem meum.23.c.4. Circa eadem verba vide 32.c.4. *Ego dæmonium non habeo*.271.c.3.& 4.

Feria 4. poſt 5.Dom.

F*Acta ſunt encœnia*, &c. Feſtum erat renouationis templi: ſane templa, & cultus Dei fulcimentum, & baſis ſunt regnorum, vnde hæc tandiu durant, quandiu illa ſeruantur, & ideo Iudæorum Reſpublica omnino corruit, quia defecit religio, fides, & cultus Dei apud illos. vide à fol.55.& ſeq.vbi multa hac de re habentur, vide 56.c.3.& 4. Quo pacto feſta Eccleſiaſtica recolenda ſint. vide 57. col.2. Quanta maiori cum ratione templa noſtra venerari debeamus, quam veteres Iudæi templum illud antiquum.61.c.3.& ſeq. Feſtum encœniarum indicat reuocationem animæ plurimi faciendam per pœnitentiam,ſiquidem ad maiorem gratiam redit anima, quam habuerit in innocentia. 108. col.3. & 4. *Quouſque animam noſtram tollis?* Ignorabant iſti, quantum nobis conducat, ſi Deus nos ſuſpenſos detineat.143.co.3.Sed de hac re multa habes à fol.142.

Feria 6. poſt 5.Dom.

C*Ollegerunt conſilium, expedit, vt vnus moriatur homo*. O quanti ſit apud homines temporalis honor! 50.col.2. *Hic eſt hæres,occidamus eum*; vbi timor Dei, & religio apud Iudæos ceſſauit, ſtatim eorum Reſpublica corruit.55.c.1.& 2.

Dom.in Ramis.

PRoceſſio lætitiæ deſinet in paſſionem mortis,vt diſcamus mundanas fœlicitates quem tandem exitum habeant, & quod nullatenus debeamus confidere mundi proſperitatibus.5.col.3.& 4.vide etiam hac de re. 6. col.1. Docet nos facto ſuo Chriſtus Dominus, quomodo, & in proſperis, & in aduerſis nos debeamus habere.195. col.2. Quam cito finitur gloria huius proceſſionis, & deſinit in ignominiam paſſionis,quia talem exitum habent ſæculi proſperitates. 217 c.2.3. & 4. & ſeq. Vide etiam litera P. Proſperitates. Acerbiorem voluit Deus addere paſſionem ſuam, præcedente proceſſione,

ceſſione, aduerſa enim acerbiùs torquent eum, qui proſper antea fuit. 219.c.2.& ſeq. & 221.c.3.4. & 222. c.1:& 2.

De Latrone Beato.

Latro in morte Chriſti vitam inuenit. 47. c.1. Per oculos, per quos aliis mors primo ingreditur, ingreſſa eſt vita latroni, ex eo enim, quod Chriſtum morientem vidit, de æterna lucrati ſæpe vita.47.c.2. Latro linceis fidei oculis,agnouit Chriſtum Dominum.73.c.1. In conuerſione iſtius latronis videmus, quod ſufficit quodlibet vitæ tempus, ad promerendam æternam vitam. 100. col.1. Merces apud Deum non tempori ſed operi, & animo reſpondet. 100.c.2.& ſeq.Mors infœlix iis,quos imparatos non inuenit,ideóque vnus tantum latro ſubito ſaluatus proponitur in Scriptura.103. col.2. & ſeq. Docuit hic latro quomodo reuocandæ, & dimidiandæ dies, quomodo redimendum tempus. 104. col.3. Diuina gratia ad maturitatem, quam citiſſime reducit animã,quam illuſtrat. 110. col. 3. & 4. & 111. 2. Omni tempore adeſt Deus inuocantibus eum.140.col.1. & 2. & ſeq. Et in vltimo vitæ momento, exaudit pœnitentes, ſicut teſtatur latro, à Deo exauditus.141.col.1. Beatus qui ſpem ſuam in Deo collocauit.144.& ſeq. Et vide quam fœlicem exitum habuerit memento in latrone, atque in Ioſeph.146.col.2. & 3. Inter Dauid è faucibus leonis eruit ouem. 178.col.3.vide 175.col.4.& ſeq. Vbi oſtenditur animam è faucibus leonis ereptam eſſe cibum dulciſſimum Deo. Deus non deeſt ſperantibus in ipſum.26.col.3.4. & ſeq. Non rectè alteri quàm Deo dicitur memento mei. 201. c.2. Dum videmus nequam latronem, malè de Chriſto iudicare, admonemur contemnere iudicia.

Mandatum.

Cum dilexiſſet ſuos. Antiquis apud Deum amor hominum, non quieſcebat, donec hominem cònditum vidit.41. col.1. *Vos vocatis me magiſter,& Domine,& benedicitis.*&c. Humilitas huius ablutionis nihil detrahit de maieſtate filij Dei.42. c.3. & 4. Huius ablutionis, & decoris, in illa veluti recordatur Chriſtus in patria.42. col.4. & 43. 1. Summum erga nos amorem reſtatus eſt Deus, dum carnem noſtram aſſumpſit, & inter nos natus eſt. 49. col. 4. Et pretium noſtrum fœdus eſt, vt habere quid pro nobis Patri offerret Filius Dei. ibidem, vide etiam. 50. col.4. O quantum valet homo! pro quo Deus ſeipſum dedit in pretium, & in quàm ſublimem euehitur ſtatum homo, pro quo Filius Dei vitam vilem induit, dum velut ſeruus genuflexus abluit pedes.51. col.1. In eo maximè enituit amor Dei erga nos, quod plura fecit,quam mundus optabat, & quam promiſerat.52.c.1. & 2. In hodiernæ Euchariſtiæ inſtitutione pugnarunt potentia Dei,cum dilectione Dei.59. col.2. *Sciens,quia omnia dedit ei Pater in manus.* Se propriis manibus dedit.59.c.3. Et diuini amoris diuitias erga nos effudit.60.col.4. *Ante diem feſtum:* agnus hic veſpertinus ſe obtulit.61.col.4. & ſeq. Loco materialis ignis, quo ſacrificia olim cremabantur, affuit ignis diuini amoris. 62.c.2. Inſtituit hodie Euchariſtiam, vt ibi plura adhuc pateretur, quæ in cruce non pertulit. 64. col.3. Arſit Chriſtus igni diuini amoris, ſed non eſt conſumptus hoc igne, ſicut neque morte finitus eſt amor.73. col.2. In ſolatium receſſus ſui inuenit diuinus

uinus amor, modum eundi ad Patrem, ſi remanendi apud homines. 74.c.1. & 2. Dilexit Chriſtus homines inimicos, vt verteret in amicos. 74. c.2. Aperuit cor ſuum hominibus hodierna die præ amore.ibidem. Tali ardebat deſiderio patiendi, vt antequam pateretur, paſſionis ſuæ imaginem in Euchariſtia exhibuerit, & oculis præceſſerit in Hieruſalem.114.c.2.

Dom. Reſurrectionis.

Dies Reſurrectionis alterũ diem minimè nouit, quia vnicus dies eſt.28 c.4.

In 1. octaua Paſchæ.

Mane nobiſcum Domine: qui Deum ſecum habet, nihil amplius debet deſiderare.66. c.3. Sicut ſeparatio à Deo eſt cauſa totius mali.50.c.3. *Cognouerunt eum in fractione panis.* Panis Dei intellectum illuſtrat, & oculos mentis aperit.71.c.4. & 72.1.& 2. In forma peregrini apparuit diſcipulis, vt deſiderium magis excitaret.75.c.3. *Nos autem ſperabamus:* qui è ſpe ceciderant, quæ robur fidentibus addit, quid mirum, ſi debiles in fide reperiuntur? 138. c.1. Fœlices, qui in Deo ſpem ſuam collocant, quia non deeſt ſperantibus in ipſo.144.c.3.4.& ſeq.

Dom. in Albis.

Vna Sabbathorum cum fores eſſent clauſæ,&c. Dixit eis, Pax vobis: Multa de pace habes, à fol.222. col.2. per multas paginas, vide etiam quæ annotauimus pro Euangelio in die Pentecoſt.

***

Dom. 3. poſt Paſcha.

Mulier cum parit, triſtitiam habet,&c.vide 85.col 3.vbi multa hac de re habentur. Aliquando ſe Deus nobis ſubtrahit, in maius bonum noſtrum.142.& ſeq. *Modicum, & videbitis me,* &c. Gaudia ſeculi mixta ſunt aduerſitatibus, & amaritudinibus.210.c.3.4.& ſeq.

Dom. 5. poſt Paſch.

Si quid petieritis Patrem in nomine meo. Quam præſto adeſt Deus noſtris inuocationibus. 139. c.3. & 4.& ſeq. Vide tamen quare aliquando differt nos exaudire. 141. col.4. Quod ſi ſtatim non exaudit, in maius noſtrum bonum cedit. 142. c.1. & 2.

Feria 2. in Rogationib.

Integram pro hoc Euangelio habes concionem à fol.40. & ſeq. *Pulſate, & aperietur.*286.c.3.

In die Aſcenſionis.

Recumbentibus diſcipulis apparuit illis,&c.Si cœli aſpectus intuentes recreat hodierna die dum aſcendit Chriſtus mœſtitia afficit videntes.136.c.4. Si verum eſſet, quod cœleſtes orbes, miram reddunt harmoniam, vt habes.137.c.1. ſane hodierna die maiorem redderent, dum cœlorum Dominum recipiunt: eleuemus oculos in cœlum, vt terrena deſpiciamus.137.c.3.& 4.

In die Sancto Pentecoſt.

Si quis diligit me, ſermonem meũ.&c. *Pacem relinquo vobis,*&c. Nouam pacem attulit Chriſtus mundo. 48. col.4. & ſeq. Quomodo ſeruanda,

&

& tuenda ſit pax Dei in nobis. 49. col. 2. & 3. Pax noſtra bellum eſt diabolo. Ibidem. Prouidendus nobis Spiritus Sancti ignis,pro maturandis virtutibus.111.c.1.& 2. *Pacem relinquo vobis*, multa de pace habes, à fol. 222. c. 2. per multas paginas. Cur hodierna die apparuerit Spiritus Sanctus in forma ignis, qui apparuerat in forma columbæ. 336. cap.2.

In die Sanctiſſimæ Trinitatis.

D*Ata eſt mihi omnis poteſtas,&c. Docete omnes gentes.* Pro patribus antiquis dedit Deus alios parentes, qui mundum ſpiritualiter gignerent Deo. 58. c.4. *Ecce ego vobiſcum ſum:*magnum beneficium nobiſcum perpetuo adeſſe 59.c.2. *Ecce ego vobiſcum ſum,&c.*62.c.3.& 4.Hodie ex gentibus vocatur Eccleſia ad ſtatum ſponſæ Chriſti. 267. col. 3. *Docentes eos ſeruare omnia,&c.* Non ſufficit fides, ſed requiruntur etiam opera.282.c.1.& ſeq. per multas col.

In die Corporis Chriſti.

C*Aro mea,&c.* Quomodo Chriſtus in Euchariſtia poteſt videri,tangi & manducari.59.c.1.*Non eſt alia natio tam grandis,quæ habeat Deos appropinquantes ſibi,*hoc maximè verum habet in Eccleſia Catholica propter Euchariſtiam.59.c.2.In huius ſacri inſtitutione,pugnarunt potentia,& dilectio Dei.Ibidem. Integram hac de re habes concionem à fol.59.& ſeq. Quales mores nobis ingerat cibus iſte. 60. c. 2. *Ego ſum panis viuus.*65. c.2. *Caro mea verè eſt cibus*, cæteri autem cibi non verè. Ibidem. & ſeq. *In me manet.*66.c.3. Corpus ſuum accidentibus velauit, ne carnis ſuæ horror nos à tali cibo fugaret. 74. c. 3. & 4. *Verè eſt cibus:* quia veritas ita affirmat, debemus credere, vt malum ſoluamus, credendi ſerpenti falſum aſſerenti. 75. c. 2. Hic cibus diiudicandus eſt ab aliis cibis. 75. c. 3. & 4. & 76.1. & 77.1.& 2.Quam puritatem in nobis ſumentibus exigat Euchariſtia. 76. c.1.& 2.& 3. *Qui manducat hunc panem viuet in æternum.*76.c.4.& ſeq.*In me manet, & ego in eo.*78. c.1. Quænam Chriſto Domino debeamus reddere in hoc ſacramento. 78. c.2. *Non habebitis vitam in vobis*, ex eo quod homines maximè vitã optant, promittit Chriſtus vitam.89.c.3.Ex aſſuetudine ad impios mundi cibos non guſtant peccatores panem cæleſtem.106.c.2.& 3.

Dom.infra octauam Corporis Chriſti.

H*Omo quidam fecit cœnã magnam. Iuga boum emi quinque,& eo probare illa.*hic agricola terrenos homines adumbrans benedicit, quod vult probare iuga boum: quæcunque enim in terra ſunt, inflant quidem,non ſatiant,at longè aliter res euenit in bonis ſpiritualibus,& cæleſtibus,de qua re vide à fol.26. per multas col. *Homo quidam fecit cænam magnam.* de cæna,& menſa cæleſtis beatitudinis multa habes. 28. c.1.& anteà,ac poſtea per multas col. *Homo quidam fecit cænam magnam,*multa de hac cæna habes à fol.59. per plura folia. *Iuga boum emi quinque.*192. c.4.& 193.1.& 2.

Dom.3.poſt Pentecoſt.

E*Rant appropinquantes ad Ieſum publicani,& peccatores,&c.*De oue perdita. *Erant appropinquantes ad*

Ieſum,&c. Immenſum beneficium, vt humiliatus Deus à nobis peccatoribus poteſt conuenire.44. c.3. & 4. Quem perditam ſuper ſe aſſumit, qui perditionem noſtram, ſuper ſe defert, vt remedium nobis lucretur. 48. col. 4. *Gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente,&c.* quomodo pœnitentia cœleſtibus placeat,& Deo pro peccatis ſatisfaciat.108.c.3.& 4. *Gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore,&c.* 142.c.3: Pœnitentia ita euehit pœnitentes, vt præcipui ſint in cælo.148.c.4. *Gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente,&c.* vide in quantum pœnitentia proſit à fol. 162. & ſeq.per multas pag. Vnus peccator è faucibus diaboli ereptus,ſuauiſſimus cibus Deo eſt, & proinde gaudium de illo in cœlo. 175. c. 4. & ſeq. *Erant appropinquantes peccatores,&c.*hos peccatores ſuſcipit Chriſtus Dominus,quia eis parcendo maximam comparat gloriam, & coronam. 177. c.4. & ſeq. *Quia hic peccatores recipit,&c.*ô quam contemnenda ſunt humana iudicia. 239. c.1. Proprium ſuperborum eſt, de aliis malè ſentire, de ſe verò benè, & aliter faciunt ſancti 249.c.2. & 3.& ſeq. *Ouem ſuſcipit humeris*,qui peccata noſtra poſt terga reiicit. 267.c.2.& ſeq. Et ſoluenda in corpore ſuo ſuſcepit. 268.c.3. & ſeq.& 269.2.

Dom.4.poſt Pentecoſt.

IPſe ſtabat ſecus ſtagnum, Præceptor per totam noctem laborantes,&c. In verbo tuo laxabo rete; felices, qui in Deo totam ſpem ſuam collocant, qui nullatenus deeſt ſperantibus in ipſum.144 col.3.4.& ſeq. Sperantibus in ſe adeſt Deus.196.c.3.*In verbo autem tuo laxabo rete.* Sancti totam ſpem ſuam in Deo collocant, & de ſe déque ſuis viribus minimè præſumunt, ſed totam laudem in Deum refundunt. 251. c. 1. & ſeq. Et in nomine ac auxilio Dei omnia fidenter aggrediuntur. 252. col.1.& 2.

Dom.5.poſt Pentecoſt.

NIſi abundauetis iuſtitia veſtra,&c. Vade prius reconciliari fratri tuo,&c. Deus amantiſſimus pacis dum maximè eam inculcat.223.c.1.& 2.

Dom.7.poſt Pentecoſt.

*ATtēdite à falſis prophetis,&c.*vitia aliquando mentiuntur virtutes,proinde maximè attendendum, & vigilandum.105.c.3.

Dom.9.poſt Pentecoſt.

VIdens ciuitatem fleuit ſuper illam,&c. Quam incerta fœlicitas huius vitæ, & quam ſubito in triſtitiam vertitur. 5. c. 3. & 4. *Si cognouiſſes & tu:*In hoc maximè cernitur noſtra miſeria,quia non cognoſcimus quæ ventura ſunt nobis. 18. c. 2. & antea, & poſtea vide multa quæ ad rem faciunt. *Fleuit ſuper illam:* In oculis Chriſti culpas noſtras, & mala cernere poſſumus. 47.c.1. Vbi ceſſauit Religio,& cultus Dei apud Iudæos,corruit Regnum, & Reſpublica eorum. 55.c. 2. *Non relinquent in te lapidem ſuper lapidem.* 57. col. 1. *Scriptum eſt, quia domus mea domus orationis eſt.* Qua reuerentia in domo Dei verſari debeamus, vide.54. c.3.& 4.

Dom.10.poſt Pentecoſt.

PEccata noſtra Deo ſemper proponenda,vt dimittat.266.c.3. & 4. *Gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore,*

catore,&c. Nullum ſiquidem peccati ſignum, & deformitas in eo manet. 267. col. 3. & 4. & 260.c.3. Virtutes abiiciendæ poſt terga, & peccata præ oculis habenda, ne ſuperbiamus.263.c.4.& ſeq. Perfectio virtutis eſt ſe imperfectum exiſtimare. 259. c. 1. Inſania proprias prædicare laudes.259.c.3.& 4. Sancti viri aliorum virtutes ſuper ſe exaltant. 258. c. 1. & ſeq. Imperfectus admodum, qui de propriis meritis gloriatur. 258.c.4. *Duo homines aſcendebant in templum.* Dum non audet oculos in cœlum leuare, lucratus eſt ipſum cœlum, imò verò iam licet oculos ad cœlum nempè Chriſtum leuare, qui in terris adeſt.47. col. 2. Vide quanta cum reuerentia, & humilitate in Eccleſia aderat publicanus, docens nos quomodo in templis verſari debeamus. 54.col.3.& 4. Contra templi profanatores, & qui alios ibi perturbant.vide 57. col. 2. Miſeri qui aſcendunt in templum pro damnatione ſua, & vbi alij veniam promerentur, ipſi gehennam ſibi conciliant. Ibidem. Vide excellentias quibus noſtra templa vetus ſuperat. 61. col. 3. & ſeq. *Non audebat oculos in cœlum leuare:* oculi affectum animi indicant elati, & depreſſi,&c. 125. c. 1. *Publicanus à longè ſtabat,* quia Deus ſemper, & vbique nobis orantibus præſto adeſt. 139. c.4.& 140. 1. & ſeq. Phariſæus murmurabat in templo, in quo non licèt mala perpetrare.157.col.2. *Percutiebat Publicanus pectus ſuum,* veluti ſibi iratus pœnitens.163.c.4.& 166.4.& 168. 1. *Percutiebat pectus ſuum.* 169. c.2.3.& 4. Vide de publicano.176. col. 3. & 4. *Non ſum ſicut cæteri homines.*229. c. 1. *Publicanus non audebat ad cœlum oculos leuare.* 248. c.4. & ſeq. *Ieiuno bis in Sabbatho*, inſania Phariſæi, qui virtutes Deo proponebat, cum potius imperfectiones proprias deberet excuſare, & pro illis orare. 249. col. 2. & ſeq. Sed proprium eſt ſuperbiæ, bona ſua intueri, & aliorum mala, non ſic virtus, & humilitas. 250. col.2. & 3. Noli præſumere de virtutibus. 252. col. 3. & 4. Referendo, & propalando virtutes armamus inimicum contra nos. 252. col. 4. Si magna vis reddere merita tua, humiliter in illis cogita.252.col.4. & ſeq.

Dom.11.poſt Pentecoſt.

EXiens de finibus Tyri,&c. Exire de finibus vitiorum conuenit, & amplecti virtutem, non verò illam ſemper aggredi, non tamen progredi.103.c.4.Statim atque rogatur pro huiuſmodi infirmo, cum ſanat, quia ſcilicet præſto adeſt inuocationibus noſtris. 139.col 4. & 140.1.& 2.*Adducunt ei ſurdum,&c.* Et merito quia ipſe verus medicus, quem pro malis noſtris debemus conuenire. 144.c.1.& 2. & ſeq. *Benè omnia fecit,&c.*310.c.3.& 4.

Dom.12.poſt Pentecoſt.

BEati oculi, qui vident,&c. Multi Prophetæ,& Reges voluerunt videre,&c.23.col.4. *Beati oculi qui vident,&c.* Maximum bonum fuit nobis Deus factus homo,&c. Qua de re multa habes à fol. 32. per multa folia. Qui viderunt Chriſtum hominem longè ſuperant eos, qui alia beneficia diuina viderunt. 53. col.1. *Multi Prophetæ, & Reges voluerunt videre,&c.* Ad principes viros ſpectat Dei cultus,& adoratio.54.c.1.& ſeq. *Multi Reges, & Prophetæ voluerunt videre,&c.* Ex hoc loco deducitur ſanctitas, principum, & regum. 117. col.2.

Dom 13. poſt Pentecoſt.

CVm ingrederetur quoddam Caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi. Docent hi leproſi quod debemus Deum noſtrum in afflictionibus noſtris conuenire. 144. c.1.& ſeq. Sperantibus in ſe, & laborantibus adeſt Deus. 196. col. 3. & 4. *Ite: oſtendite vos ſacerdotibus, &c.* 264. c.2. & 3. *Non eſt inuentus, qui veniret, & daret gloriam Deo.* Gratias ſemper debemus reddere Deo pro beneficiis acceptis. 329. c. 1.& ſeq. per multas col. Ingratitudinis vitium ſummè diſplicet Deo. 331. col. 3.& ſeq. *Vt vidit quia mundatus eſt, reuerſus eſt magnificans Deum.* 332. c.3.& 4.

Dom.14. poſt Pentecoſt.

QVærite primum Regnum Dei, &c. Omnia alia Regna caduca ſunt, & fragilia, miniméque eis fidendum. 9. & 10. atque etiam ea de re vide 7. & 8. Qui Dei cultui non deſeruit, non poteſt diu ſtare, vide 56.& ſeq. per multas col. *Quærite primum Regnum Dei.* 327. c. 3.

Dom.15. poſt Pentecoſt.

IBat Ieſus in ciuitatem, quæ vocatur Naim, &c. Quia Deus præcipuus eſt dator filiorum, ideo filius Dei filium matri orbatæ reſtituit. 84. col. 1. & 2. Miſericordia motus Chriſtus ſuper matrem filium ſuſcitauit, dolent ſiquidem parentes in obitu filiorum. 86. col. 1. & ſeq. Filij idem ſunt cum parentibus 87. col. 2. & 3. Et potius volunt pati, quam filios videre patientes. 88. col. 4. & 89. 1. Adoleſcens mortuus docet nullam dari vitæ ſecuritatem. 90. col. 2. & ſeq. In vita noſtra nihil certius morte, quia iugiter inter pericula verſamur. 91. col. 3. & 4. Mors immatura adoleſcentis aliquando periculoſa ad ſalutem. 98. col. 1. & ſeq. & 101. 3. Immatura mors aliquando vtilis, ne deinde malitia noceat in vlteriori ætate. 101. col. 1. & ſeq. Imò aliquando ſignum eſt amoris, ſi Deus in adoleſcentia aliquem è vita vocet. 101. col. 4. Aliquando Deus in adoleſcentia abſumit aliquem, quia ita merentur illius peccata. 102. col.2.& 103.4.& ſeq.& 107.2. Vita iuſti ſemper longiſſima. 100. col.1. & 2. & 102. 3. Fletibus flectitur Deus, vt compatiatur, & miſereatur. 141. col. 2. Mortuus inuenit medicum vitæ. 144. col. 3. Sicut inter hæc ſuper defunctum filium lachrymabatur, ſic & nos ſuper peccantem animam. 149. col.2. Dolent homines & lugent mortem corporis, non verò ſic mortem animæ, quæ peior eſt. 241. col. 3. & 4.& 245. 2. & 3. Accepit omnes timor. 336. c.2.

Dom.16 poſt Pentecoſt.

IPſi obſeruabant eum: in hydropico mundanus deſcribitur: nam mundi bona inflant, non implent, neque ſatiant. 27. c. 3. Et cœleſtia bona ſatiant, & implent. Ibidem, & ſeq. Vide quomodo exaudiet Deus orantes, ſi vel tacentes exaudit. 140. col. 1. & 2. Qui ſe humiliat, exaltabitur. 255. c. 4. & 257. 3.

Dom.17. poſt Pentecoſt.

DIliges Dominum Deum tuum, &c. Quomodo à nobis ſit Deus diligendus. 79. c.1.& 2.

Dom. 18. poſt Pentecoſt.

DE paralytico. Nullus homo in vita ſanus, ſed omnes perpetuo morbo laboramus. 91. c. 2. & ſeq. Et de incertitudine vitæ rationem iſtius morbi vide 90.c.2.& ſeq. Ex hoc miraculo habemus, quam cito Deus adſit orantibus. 140. c.1. & 2. Debemus in laboribus, & afflictionibus noſtris Deum conuenire. 144.c.1.& ſeq.Ipſe enim verus medicus. ibidem.c.3.

Dom. 19. poſt Pentecoſt.

NOn habens veſtem nuptialem: qua præparatione, & ornatu animæ accedendum ſit ad conuiuium Dei 68 c.3. melius 63. c. 2. .3. & ſeq. Vide ibi hominem non veſtitum.Homini regi comparatur Deus in hoc conuiuio, vt abundantiam denotet illius. 69. c. 1. vide etiam 68.4.

Dom. 20. poſt Pentecoſt.

INterrogabat horam ab eis, *in qua melius habuerit*.170. c. 2. Morbos, & afflictiones Deus immittit, vt ad illũ accurramus 145.c.2.& 3. 101. 1. *Erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capharnaũ* In hoc euangelio, & in miraculo eius docuit Chriſtus, quod qui credunt in illum, etiamſi mortui fuerint, viuẽt. 17. c.4.& 18.1. Credendum eſt minime doluiſſe hunc regem de ægroto filio, cuius mortem timebat, ſolent ſiquidem reges, magis affici ad prolis conſeruationem, & aſſecutionem. 84.col.4.& 85. 1.Imò,& hoc innatum eſt omnibus hominibus. 85.c.1.& ſeq. Et quomodo doleant in filiorum obitu 86. col.1.& ſeq.Filij idem ſunt cum parentibus. 87.c.2. & 3. Aliquando parentes in filiis puniuntur. 88.col.2. Et potius volunt pati, quàm filios videre patientes 88.col.4.& 89.1 .Nullatenus fidendum ſaluti,& vitæ,ætatiue.90. c. 2. & ſeq. Nemo ſanum ſe in hac vita debet reputare.91.col.2.In vita nihil certius morte, quia iugiter inter pericula verſamur.91.col.3.& 4. Non eſt cur homines de morbis conquerantur, quos Deus aliquando pro ſaluţe animę infligit.128.c.2. *Rogabat vt deſcenderet,&c.*Deus ſemper,& vbique adeſt, & orantes cito exaudit. 139.c.4.& 140.1.& 2. *Deſcende priuſquam moriatur filius meus.* Laboranti & periclitanti ſerum videtur quodlibet auxilium. 143.c.4. Debemus in afflictionibus noſtris Deum noſtrum pro remedio conuenire.144.c.1.& ſeq.Ipſe enim verus medicus.ibidem.c.3.

Dom. 21. poſt Pentecoſt.

SImile eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere, &c. Iſte nequam ſeruus debuit meminiſſe dimiſſi à Domino debiti, ne iterum peccaret 9. col. 4. Et dãno iſtius debitoris debemus duritiem noſtram erga proximum reformare: ſupplicia enim aliorum nobis ad ſalutem debent proficere. 104.col.4. Hinc etiam patet iudicis benignitatem, quando opus fuerit debere ſeueritate condiri 105.col.2. Vult Deus vt homines agnoſcant ipſum iuſtè punire delinquẽtes ſeruos. 155. c.3.& 4. vide 157 c.1. 2. & 3.& 158.2. & ſeq. Supplicia ſunt teſtes iuſtitiæ diuinæ.158. c. 3.& 4. Miſericordia Dei nõ permittit ſeruos ſuos eſſe ſeueros in proximos, quanto magis crudeles. 105. col. 2. Cùm Deus poſt terga dimittat peccata noſtra, imò ſupra ſe ſoluenda aſſumpſerit, ſicut habes à fol. 267. c.2. Meretur quidem, imò euange-

iij factum docet, vt nos alienas offenſas,& debita noſtra dimittamus, ſicut habes.269.c.3.& ſeq.Clementia, & benignitas, qua nobis Deus dimittit debita, nos maxime redarguit, ſi nôn dimittamus.272.c.3.& ſeq. Ægrè fert ſi malè tractemus conſeruos, erga quos maximè vult nos vti charitate, & manſuetudine. 273.c.1.& 2.*Patientiam habe in me,& omnia reddam tibi.*328.c.1. qua de re multa habes à fol.326. c.2. Ingratitudinis vitiū ſummè Deo diſciplicet.331.c.3.& ſeq.

Dom. 22. poſt Pentecoſt.

R*Eddite quæ ſicut Cæſaris Cæſari,& quæ ſunt Dei, Deo.* 297.col.1.

Dom. 23. poſt Pentecoſt.

O Quam dolent homines mortem corporis, non ſic vero mortem animæ, quæ maior eſt.241. col. 3. & ſeq. & 245. 3. & 4. Afflictiones immittit Deus, vt ad illum accurramus.145.col.2.& 3. & 191. Dum ſe humiliat princeps, Dominum vincit,& ligat.248. c.1.& 2. & antea multa habes & poſtea. *Princeps vnus adorabat: filia mea modo defuncta eſt, non eſt mortua puella, ſed dormit.* 16 c.3.& 181.1. *Mulier, quæ ſanguinis fluxū patiebatur,acceſſit retro, & tetigit,&c.*63. col.4. Maximè afficiuntur principes viri ad prolis cōſeruationem, & aſſecutionem. 84. c.4.& 85.1.Imo & hoc innatum eſt omnibus hominibus. 85.c.1. & ſeq. Maximè dolent parentes in obitu filiorum.86.c.1.Filij idem ſunt cum parentibus,& ideo parētes, ad illorum mala maximè afficiuntur. 87. c.2. & 3. Parentes maximè puniuntur in filiis.88. c.2. Et potius volūt pati, quàm filios videre patientes. 88.c.4. & 891. Nullatenus fidēdum vitæ ætatine, cum videamus adoleſcentulam defunctam. 90. c.2. & ſeq. In vita noſtra nihil certius morte,quia iugiter laboramus mortis morbo.91. c.2. 3. & 4. Patet hic dolebat de immatura morte, quia mors in adoleſcentia periculoſa ad ſalutem 98 col.1.& 101.3.Aliquādo tamen immatura mors vtilis eſt ne in vlteriori ætate malitia noceat. 101.col.2.& ſeq. Deinde etiā breui tempore potuit adoleſcens multum ſibi meritum comparare.100. c.1.& ſeq. Imò ſignum amoris eſt, ſi Deus aliquem in adoleſcentia è vita educat.101.col.4.Vita iuſti ſemper longiſſima,etiamſi breuis pro tempore ſit.100. c.1.& ſeq.& 102. 3. In afflictionibus noſtris debemus Deu pro remedio cōuenire.144.col.1. & ſeq. Ipſe enim verus medicus.c.3.

Dom. 24.poſt Pentecoſt.

C*Oelum, & terra tranſibunt, &c.* Omnia in mundo mutabilia ſunt, & tranſitoria. 7. & 8. *Cœlum, & terra tranſibunt.*10.c.2.

In die S. Andreæ.

E Legit Deus diſcipulos è vili piſcationis officio, ne ſuperbirent memores priſtinæ vilitatis. 5. c. 2. & 4. & 8. 4. & ſeq. *Relictis retibus, &c.* Conuerſio noſtra nullatenus differenda.97.col.1.& 2.Contra eos, qui in rebus ad ſalutē conducentibus procraſtinantur, vide. 105. c.4. Non diu deliberatunt, an ſequendus eſſet Dominus,qua in re laudanda deliberatio, & diligentia, ſolent enim homines diu nutare, & deliberare de amplexanda virtute, cum tamen pro committendis peccatis nihil deliberent.109. c.3. & 4. Poſt diuinam vocationem minimè immorandum.109. c. 4. *Relictis retibus*

bus ſecuti ſunt Dominum. 100.c.1.Reliquerunt omnia, mente pariter,& corpore.111.c.1. Conuerſionis, & ſequelæ Chriſti initia diabolus maxime impugnat.113. col. 1. & 2. Et ideo non immorandum in virtutum initiis.113.c.2. & 3. plura hac de re vide 114.c.3. & 4. Vocauit hos fratres,quia laborantes inuenit, cõducit enim maxime ad vitam promerendam æternam, ſi in hac laboremus. 288. & antea, & poſtea multa hac de re habentur,vide.289. c.3.

In feſto Conceptionis.

L*iber generationis,&c.*Videt quàm proſperitates,& felicitates terrenæ, cito tranſeant in eo quod Ioſeph è ſanguine, & proſapia regali, ad viliatem fabrilem deuenit. f. 6. 7. 8. qua de re vide 22.c.2. & 189.2.& ſeq.

In Purificatione Virginis Mariæ,

N*Unc dimittis ſeruum tuum*, vita præſens carcer eſt, & de morte temporali,quod vtilis admodum ſit iuſtis. 15. col. 3. 4. & ſeq. Vbi dicta verba tractantur; vide etiam 16.c.2. vbi explicantur dicta verba. *Nunc dimittis,&c.* Mors iuſtis læta, & placida.16.c.3.*Homo iuſtus, & timoratus.* Timor Dei Religionem indicat,& ſignificat.55.c.1.

In die S. Matthiæ.

D*Iſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde:* ſemper humilis Chriſtus, ſed præcipuè in Euchariſtia, ſicut etiam teſtatur Diuus Frãciſcus, in cuius feſtiuitate hoc dicitur Euãgelium. 64. col. 3. *Tollite iugum meum ſuper vos.* 134.c. 1. *Reuelaſti ea paruulis.* 256.c.2.& 4.*Confiteor tibi Pater,&c.*313. c.1. & 2.

In Annuntiatione Virginis.

R*Egni eius non erit finis, &c.* Omnia mutabilia ſunt, & caduca. 10. col. 1. vide circa eadem verba. 48. 4. Eua credendo diabolo nobis nocuit:at Virgo Maria Angelo credendo nobis profuit.45. c.2. Hodie nouus medicus infirmitatẽ noſtram ſupra ſe aſſumit, vt nos ſanos reddat.48.col.2. vide etiam.c.3.& 4 *Ne timeas Maria, inueniſti gratiam apud Deum.* 119. c. 1. qua de re multa habes à fol.118.col.1.& ſeq.Per incarnationẽ Verbi ipſa etiã inſenſibilia ſolatium perceperunt.15. 9. c.1.& 2.

In feſto SS. Philippi, & Iacobi.

D*Omine oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.*25.c.3.*Ego ſum via, veritas,& vita.*65. c.2. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.*137.c. 2.Debemus mente verſare cęleſtia bona, ac ſedes.137.c.3.*Non turbetur cor veſtrum, creditis, &c.* Sperantibus in ipſum non deeſt Deus.196.c.3.& 4. ſeq.& 144.3.& 4. & ſeq. *Non turbetur cor veſtrum*; nam ſi mei diſcipuli eſtis, & ſub mea gratia degitis, nihil debetis timere, quia recta conſcientia nihil veretur. 234. col.1. & ſeqq.& 237.4.& 238. 1. & ſeq.

In Inuentione Sanctæ Crucis.

S*Icut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto;* per oculos nobis ingreſſa eſt & adhuc ingreditur mors, per aſpectum, & conuerſionem ad Chriſtum in cruce nobis proue-

nit

nit vita.47.c.1.& 2. Exaltatus eſt in cruce, vt in illa oculos, ſpemque noſtram collocemus.144.c.3.& ſeq. Oculi enim affectum animi indicant.125.c.1. & 2. Oculi in cœlum eleuati, cœlum tundunt.125.c.3.

In die S. Ioannis Baptiſtæ.

BAptiſta recens natus ſolitudinem petiit, vt oculos ad videndum Chriſtum reſeruaret,& nihil aliud videret.50.col.1. *Congratulabantur ei*; quia olim nihil tam deſideratum, quàm proles; nihil tam deteſtabile, quàm ſterilitas.85.c.3. & ſeq. Ioannes teſtabatur de Chriſto, & vita ipſius de Ioanne. 286.c.2. Prophetauit Zacharias hodierna die.327.col.2.

In die SS. Apoſtolorum Petri,& Pauli.

B*Eatus es Simon Bar-Iona:* reuocat in memoriam priora principia, & ignobilitatem, nihil enim magis refrænat ſuperbiam, quam propria cognitio. 5.c.2. & 8. *Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædicabo Eccleſiam meam.*82.c.1. *Alij Ioannem Baptiſtam, alij Eliam, &c.* O quam contemnenda ſunt, nihiloque æſtimanda iudicia hominum.239.c.1. *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* 282.c.2.

In die Viſitationis Virginis.

E*Xurgens Maria abijt in montana:* hęc aſcenſio denotat perfectionem aſcendendi ad vlteriora merita.121.c.2. & profectũ in virtute vide 18.col.1.& 2.& ſeq.120.4. *Vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me?* O quam humiliter de ſe ſentiũt ſancti, cum de alijs bene ſentiant,& loquantur.249.c.3.& 4.& ſeq. *Magnificat anima mea Dominum.* Iugiter laudandus Deus.307.col.3. de qua re multa, & antea, & poſtea habes. *Exultauit infans in vtero,&c.*333.c.3.

In die Magdalenæ.

L*Achrymis cœpit rigare.* Multa de vi, & efficientia lachrymarum habes à fol.146.c.2. & ſeq. Lachrymę peccatricis teſtantur ipſam vulneratam amorę, quia illæ ſanguis animæ ſunt.147.col.2. & 3. Lacrymæ ad ignem charitatis liquefactæ. Ibidem. *Vides hanc mulierem? dilexit multum.* 148.c.3. vide 149.c.4. & 150.1. *Rogabat Ieſum quidam Phariſæus; acceſſit retro.* ecce altiſſimus Deus humilis factus, vt ad illum peccatrix mulier potuerit accedere, qui altiſſimus erat. 44.c.4. Lachrymæ Magdalenæ amore Chriſti pretioſiſſimę redditæ ſunt.46.c.4. Poſtpoſuit ſe Magdalena Chriſto, vt Deus Pater reſpiceret in Filium, & Mariæ indulgeret, neque illam plecteret, quæ velut ſcutum ante ſe habebat Chriſtum; qui enim pepercit homini, quia naſciturus erat Filius Dei homo, profecto parcet peccatrici, quæ ante ſe habet indultorem.50.col.3. *Vt cognouit,&c.* Nullam interpoſuit moram, ſed ſtatim properauit ad conuerſionem, quod nobis admodum vtile.97.col.1. *Remittuntur ei peccata multa,&c.* Breui quidem tempore expleuit tempora multa, & docuit nos poſſe breui quidem tempore, ad multam profectionẽ euadere.100.col.1. Præmium à Deo non reſpondet tempori, ſed operi.100.col.2. Optimum ſane per pœnitentiam dimidiare, imò reuocare dies vitæ.104.col.3. Cõtra eos, qui in rebus ad ſalutem conducẽtibus procraſtinantur. vide 105.col.4.

Laudanda vtique conuerſio Magdalenæ, quia difficilis ex aſſuetudine vitioſa. 106.col.2.3. & 4. *In ciuitate peccatrix:* dicunt hæc verba conſuetudinem ad vitia, quæ maximam vim in nobis habet, & ideò ſummè laudanda Magdalena dum illam ſuperauit ſe conuertens ad Deum. 107. col.1.& 2. Pœnitentia in maiorem reducit ſanctitatem, animam multoties, quam ſi nunquam peccaſſet. 108. col.3. & 4. *Vt cognouit quod Ieſus,* &c. Non diutius paſſa eſt immorari, neque deliberare de conuerſione, & ſalute; hoc maximè dolendum, quod homines diu deliberent de virtute amplexanda, at de vitiis, & peccatis committendis minimè deliberent. 109.col.3.& 4. & 110.1. Diuinam gratiam quàm citiſſimè ad maturitatem reducit animam, quam illuſtrat. 110. col.3. & 4. & 111. 2. vide etiam 112. col.1.2 3.& 4. Virtutum, & conuerſionis initia diabolus maximè impugnat. 113. col.1.& 2. Et ideò non immorandum in virtutum initiis. 113. col.3. Contra eos, qui incipiunt viam virtutis, ſed iterum ad vitia reuertuntur. 116. col.1.& 2. & ſequ. *Ex quo intrauit non ceſſauit:* in vitiis idem eſt incœpiſſe, & perfeciſſe, non ſic verò in virtutibus. 123. col.3. Fletibus flectitur Deus, ne peccatores puniat, ſed abſoluat. 141. col.2. *Simon vides hanc mulierem?* pulchrior ſanè erat poſt pœnitentiam. 169. col.3. & 4. *Stans retro:* à facie Domini ſe abſcondebat, ſed ante faciem ſuam plorando ponebat peccata ſua. 163. col.4. & 164. 1. Pœnitentia triumphat, & victoriam reportat. 164.c.2. Nam pœnitentia bellum infert Deo, 171.col.4. & 172.1. & 2. Pœnitentia laudem meretur ſicut hæc mulier conſecuta eſt. 164. col.2. & 3. Qua via mulier hæc peruenerit ad tantam perfectionem. 166. col. 1. Amotem teſtatur hæc mulier, dum ſeruit Deo feruentiori obſequio quam mundo ſeruierat. ibidem, & col.2. Hæc mulier adhuc poſt remiſſionem peccatorum conuerſa dicitur. 168.c.2.& 3. Opportuna venit conuiuio, quia actus pœnitentis, dapes dulciſſimæ ſunt Deo. 171.col.3. Nihil aptius guſtui, & conuiuio Chriſti, quàm peccatrix è faucibus diaboli erepta. 175.c.4. & ſeq. *Hic ſi eſſet propheta,* &c. 176.c.2. Optimum vnguentum attulit Magdalena, pœnitentiam ſcilicet. 177.c.1. Non habebat quietem Maria, quandiu ſub peccato fuit, de qua re multa habes à fol. 32. Attamen poſtea ſedebat quieta ad pedes Domini, dum ſub bona conſcientia erat, de qua re vide 234.col.1.& ſeq. *Hic ſi eſſet propheta.* O quam ſunt contemnenda iudicia hominum! 239.col.1. *Hic ſi eſſet propheta.* Superbia ſolet de nobis mala loqui. 250. col.2. *Vides hanc mulierem?* Poſſumus explicare ex eo, quod Deus ait: Nónne vidiſti Achab humiliatum. 151. col.4. *Vedes hanc mulierem?* Per pœnitentiam quidem iam non eſt illa, ſed cõuerſa in aliam. 267.col.4.& 268.1.& 2. *Stans retro.* Ibi ſtetit vt peccata poſt terga Chriſti deponeret, qui ea in corpore ſuo ſoluenda ſuſcepit. 268. col.3. & 4. *Vt cognouit,* &c. Non amittenda occaſio, & tempus. 296.col.2. Tempus maximè obſeruandum pro ſalute animæ. 294.col.3.& 4. *Rogabat Ieſum Phariſæus, vt manducaret cum illo.* 327. col.4.

In Miſſis B. Mariæ in Natiuitate.

P*Aſtores loquebantur ad inuicem, tranſeamus vſque Bethlehem.* 115. col.1.& 2. Diligentia in rebus ad ſalutem conducentibus maximè vtilis. 97.c.2.

97.c.2. multa hac de re habes 109.c. 3.& 4.& 110 1.3. & 4. & 111.2. & 112.1.2.3.& 4.& 113.1.2.& 3.& ſeq.

In die S. Laurentij.

N*Iſi granum frumenti mortuum fuerit*, &c. Non peruenitur ad vllum fructum, niſi poſt attritionem laborum. 139. col.2. & 3. vide afflictiones litera A. & labores litera L. *Qui amat animam ſuam, perdet eam.* 146.c.4.& 147.1.Dum pręcipit odio habere animam, mel, & lac ſub lingua eius. 207.col.4. *Niſi granum frumenti:* niſi quis atteratur, & laboret, fructum gloriæ minimè feret, & accipiet.284.c.3.& 4.

In Aſſumptione Virginis.

I*Ntrauit Ieſus in quoddam Caſtellum. Quæ etiam ſedens ſecus pedes Domini.* Non mirum ſi ſic detinetur ad pedes Domini, quia ſpirituales delitiæ, quanto magis guſtantur, tanto plus appetuntur. 31.c.1. *Martha autem ſatagebat,* Quid ſit propriè ſatagebat. 106. col.1. Alibi Maria etiam ſatagebat, dum dolebat. 106. col.1. *Et reſpondens dixit illi Dominus;* reſpondere pro aliquo in Scriptura, eſt cauſam illius tueri, & defendere. 127.c.1.*Maria optimam partem elegit.* 176.c.2.*Quæ ſedens ſecus pedes Domini audiebat verbum illius*, &c. Illa quæ olim,*ex quo intrauit,non ceſſauit*, & vt cognouit accurrit, modo quieta ſedet, tunc enim patiebatur tormentum malæ conſcientiæ, de qua multa habes à fol.232.& ſeq. modo potitur quiete bonæ conſcientiæ, de qua vide 234.col.1. & ſeq. *Martha, Martha ſollicita es.*O quàm vana ſunt iudicia humana! 239. col.1. *Martha ſollicita es,& turbaris erga plurima,* vanæ ſunt terrenæ occupationes. 280. col.1.

In die S. Bartholomæi.

E*Rat pernoctans in oratione Dei.* 316. col.3.

In Decollat. S. Ioan. Bapt.

M*Iſit Herodes, ac tenuit Ioannem,* &c. Mors iuſtis, non in malum, ſed in bonum potius proficit. 15.col.3. & 4. *Non licet tibi.* Merito adulterij arguebat regem, cum potius virtutes deceant reges magis quàm cæteros viros. 117.col.2.& 3. & ſequ. Cum regis virtutes ſint, in Deum religio, in homines benignitas,nullam prorſus habebat hic Rex. 154.col.3.

In die S. Matthæi.

V*Idit hominem ſedentem in telonio*, quare cum Publicanis,&c. Humilitas Chriſti non minuit maieſtatem illius, ſolumque Iudam, & ſimiles potuit offendere. 42.col.3. & 4. Exprobrant id, pro quo maximas grates debuerint agere, quod ſcilicet Filius Dei ad nos deſcenderit factus humilis. 44.col. 3. & 4. Optimum ſanè per conuerſionem ad Deum reuocare dies malè ante actæ vitæ. 104.col.3. *Surgens ſtatim ſecutus eſt eum.* Laudanda diligentia in his, quæ conducunt ad ſalutem. 97.col.2. Contra eos qui in rebus ad ſalutem conducentibus procraſtinantur, vide 105.col.4. Maxima laudanda conuerſio eorum, qui aſſueti ſunt vitiis. 106. col. 2. 3. & 4. Commendatur huius hominis conuerſio, quod minimè diutius de ſequendo Domino deliberauerit, cum ſoleant homines diu deliberare pro amplexanda virtute, non ſic vero pro committendis peccatis, optima habes. 109.col.3.& 4. Poſt diuinam

vocationem minimè immorandum. 109. col.4. & 110.1. *Secutus eſt eum,* mente, & corpore. 111.c.1. Contra eos qui detinentur circa initia ſequelæ, & virtutis. 111.col.3.& 4. & 112.1.& 2. Conuerſionis, & virtutis initia, diabolus maximè impugnat. 113.col.1.& 2.Et ideo non immorandum in virtutum initiis. 113. col.3. Contra eos, qui incipiunt ſequi, & ad vitia ſtatim reuertuntur. 116.col.1.2.& ſeq. Felix Matth.dum omnia terrena reliquit,& in Chriſto fixit ſpem ſuam, qui non deeſt ſperantibus in ipſo. 144.col.3.4.& ſeq. Vidit hominem ſedentem in telonio.269.c.1.

In die S. Michaëlis.

A*Ngeli eorum ſemper vident faciem Patris*, &c. 27.col.4. *Angeli eorum*,&c. Hominem fecit Deus ad ſimilitudinem ſuam, & Angelum ad miniſterium hominis. 51. col.2. *Niſi efficiamini ſicut paruuli*, ideò Chriſtus ſingulariter diligit pueros, eo quod ad vlteriora creſcant. 122. col.2. de quo argumento multa habes à fol.118.col.1.& 2. & ſeq. Maior in regno cœlorum humilior eſt, quia humilitas magnitudinem animi teſtatur ad ſuſcipienda bona cœleſtia.247. col.1.& 2. *Niſi efficiamini ſicut paruuli.* Vana gloria in virtutibus, vt plurimum reperitur, & ideo Deus ſeruos ſuos humiliat,ne ſuperbiant.261.col.2.

In feſto Omnium Sanctorum.

B*Eati mites, quoniam filij Dei vocabuntur*, Dei manſuetudinem imitando.272. col.3.& 4. & 273. 1. & 2. *Beati, qui perſecutionem patiuntur.* 284. col.4. & ſequ. per multas col. *Beati, qui lugent quoniam ipſi conſolabuntur*, abſterget ſiquidem Deus tenerrimo affectu lacrymas eorum. 47.col.4. Et quomodo adhuc in terris eas abſtergat.vide 47.col.4.& 48. 1. *Beati pauperes*, ſi illorum paupertas fuerit ſimilis paupertati Chriſti Domini. 48. col. 3. & 4. *Beati qui eſuriunt,& ſitiunt*, &c.69.col.3. & 4. *Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis*: præmia, quæ nos expectant in futura vita, lætam, & iucundam reddunt mortem præſentis vitæ. 108. col.1. *Beati qui lugent*, quoniam peccata ſua lacrymis abluunt. *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.* 118.col.1.& 2.& ſeq. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.* Ibidem. *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.* 119. c.2. & ſequ. vſque ad 23. col. 1. & 2. & ſequ. *Beati pauperes*: nulli beatiores quàm qui paupertate gaudent, & ærumnis.132.col.1. & 2. *Beati pauperes*,&c. Sancti ſunt feliciter infelices.139.c.3. *Gaudete, & exultate*,&c. Per ærumnas, & labores, peruenitur ad magnam felicitatem. 139. col.2.& 3. *Beati qui lugent.* Fletibus flectitur Deus, vt compatiatur flenti. 141. col. 2. vbi multa de lacrymis col.2. & ſequ. Plura de lugentibus habes à fol. 146. col.2.& ſequ. *Beati qui lugent.* 151.col.3. *Beati pauperes ſpiritu.* 199. col.2. Dum beatas dicit vitæ miſerias latet mel, & lac, ſub lingua eius. 207.col.4.& 208. 1. *Beati pacifici.* 223. col. 4. & ſequ. & 225. 3. *Gaudete,& exultate*, &c. Præcipit gaudere in perſecutionibus. 294. col.3.& 4. & ſequ. *Gaudete, & exultate.* O quantum gaudium afferunt ſanctis labores,& perſecutiones huius vitæ. 290.c.1. & ſequ.

In feſto Sanctorum Simonis, & Iudæ.

HÆc mando vobis, vt diligatis inuicem; quomodo fieri debeat hæc viciſſitudo amoris habes. à fol.269. col.4. & ſequ. vide 271. & ſequent.

In communi vnius Martyris.

SI quis vult venire poſt me. Gloria filia laboris eſt, & decertantibus tanquam corona conceditur. 29.col.4. Debent iuſti ſemper ad vlteriora virtutum proſequi, nec in ea contenti eſſe aut ſtare. 118 col.3. *Sequatur me:* deſiderando æterna bona ſequitur homo Chriſtum.121. col.1.& 2. In virtutibus ſatis eſt velle, ſed neceſſarium eſt proſequi,non ſufficit velle venire poſt Chriſtum, ſed requiritur vt ſequatur.122.col.3. *Sequatur me.* Qui cœli Dominum, cœleſtiaque bona ante oculos proponit, nihil difficile inuenit, & omnia terrena contemnit. 137.col.3. *Tollat crucem ſuã.* Qui ſequitur Chriſtum, & cœleſtia bona opera: mala terrena omnino deſpicit. 137. col.4. & 138.1. *Tollat crucem ſuam.* 143.c.3. Qui vult animam ſuam ſaluam facere,perdet eam.146.col.4.& 147.1. *Qui perdiderit animam ſuam,*&c.Pœnitentia ſecuritatem tribuit animæ pœnitenti.147.c.1. *Tollat crucem,*&c. Mel, & lac ſub hac Chriſti doctrina. 207. col.4. *Tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* 265. col.1. & 2. *Qui vult venire poſt me.* 284. col.3. & 285. 3. *Tollat crucem ſuam*, ideſt moriatur mundo, quod quomodo fiat, habes. 288.col.1.

In eodem communi.

SIne me nihil poteſtis facere: nihil ſine Dei adiutorio poſſumus facere.253.col.2.3. & ſeq. Et ideo ſancti totam virtutum laudem in Deum referunt 251.c.1.& 2.

In communi plurimorum Martyrum.

CVm audieritis prælia,& ſeditiones. Non debent terreri ſancti,ſi aduerſis premãtur; ſic enim ſolet Deus ſuos electos,per aduerſa deducere,& probare. f.6.c.3.& 4.& f.7.c.1. & 2. Vnde potius laudandum eſt in aduerſis. ibidem.

In eodem communi.

GAudete, & exultate. Præcipit gaudere in perſecutionibus. 274.c.3.4.& ſeq.

In communi Confeſſ. Pontif.

INtra in gaudium Domini tui. Bona temporalia,quia finita,& terminata in nos intrant, ad ſpiritualia quia ſine termino,& ſine ſunt, nos ad illa intramus.26. & 27. Diuites ſunt diſpenſatores Dei, quibus ille tradidit bona ſua.216.col.3.& 4.In eo ſeruo, qui abſcondit talentum adumbrantur pigri, qui non attendunt præſentem vitam, ideò nobis à Deo concedi,vt meritoria operemur.277.c.4.& ſeq. Impij, qui pro æterna vita lucranda non laborant, ſimiles ſunt hyemi.281.col.1. Sterilis inuenitur apud Deum. 281.c.3. Exiget Deus à nobis rationem talentorum commiſſorum.294.c.1.

In

In communi Doctorum.

V*Os eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi.* 115. col.2. *Vos eſtis lux mundi.* Ad prælatos maximè ſpectat ſanctitas.117.col.2. & ſeq. *Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.*Prælatorum defectus non poſſunt eſſe occulti.117.col.3. & 4. Si opera noſtra occultanda ſunt, ſicut multis habes à fol.261. & ſeq. Quomodo ait hoc in loco Chriſtus. *Luceat lux veſtra coram hominibus.*264.col.1. *Vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum.*298. col 2. & 302.1. *Qui fecerit,& docuerit,*&c.300.c.4.

In communi Confeſſ. non Pontif.

S*Int lumbi veſtri præcincti,*&c. Cæterà in nobis incerta, ſola mors certiſſima proinde expectanda.9.c.3. Quia longioris vitæ expectatione homines falluntur, ideo non expectant venturum Deum.14 c.2.*Et vos eſtote parati,*&c.20.col.1.& 2.& 21.1. & ſeq. O miſeri imparati ad mortem! 21. col.2. In tantum debemus eſſe parati ad mortem, quod Chriſtianus dicitur expeditum mortis.99. col.2. & 3. *Tranſiens miniſtrabit illis.* 31.col.1. *Præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere.*43.col.1.*Et vos eſtote parati*, quia vitæ incertitudo hoc docet, monet, & clamat. 90. col. 1. & 2. Mortis tempus ſemper adeſt,& ideo ſemper vigilandum 90. col.4. & ſeq. *Si ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret.* Mors veluti fur incautos ſeducit 92.col.1.2.3. & ſeq. Mors incautos non inuenit prudentes. 93. col. 4. Diabolus nobis vitam longè abeſſe fingit, & pingit.94. col.2. & 95.1. Mortis memoria nos præparat ad aduentum Domini 94.c.4. Mortis tempus ſemper adeſt.91.c.2. & 3. & 98.2. Debemus nos præparare ad aduentum Domini.96.col.3. Qui ſe non præparant, ſibi ſunt inimici 97. c.1. Mortis incertitudo præparationem magis indicit, & monet.97.c.2. & 3. Aduenier Deus ſicut fur. 97. col. 3. Mortis præparatio maximè iuuat morientem. 97. col.4. *Et vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum, quando reuertatur à nuptiis.* 98.c.4.& ſeq.Nonnunquam nos imparatos inuenit Dominus.99. col.2. Non multo opus eſt tempore pro præparatione ad ſuſcipiendum Dominum. 100. col.1. & ſeq. O quam deploranda mors eorum, quos inuenit imparatos. 103. col.1. & ſeq. Infœlix,qui ad vltimum tempus præparationem remittit.103.col.3.Contra eos, qui in rebus ad ſalutem neceſſariis procraſtinantur. vide 105. col.4. *Lucernæ ardentes in manibus veſtris*, virtutes eſſe debent, non frigidæ, ſed calore ſpiritus inflammatæ. 111.col.2.& 3. *Expectantibus Dominum ſuum;* fœlices illi, qui in Deo totam ſpem ſuam figunt.144. c.3. & 4. & ſeq. *Lucernæ ardentes* opera meritoria deſignant,quibus iugiter in hac vita debemus incumbere.280.antea, & poſtea per multas pagin.vide. *Sint lumbi veſtri præcincti,*&c.291.c.2.

In eodem communi.

N*Olite timere puſillus grex.* Proprium ſanctorum eſt eſſe humiles,& de ſe humiliter ſentire.249. c.3.4.& ſeq.per multas pag.

In communi Abbatum.

E*Cce nos reliquimus omnia,*&c. Relinquendo omnia militiam Dei profeſſi ſunt.283. col.2.3. & 4. Relinquere temporalia magnum teſtatur animum.247.col.3. *Ecce nos reliquimus omnia:* qui Deo volunt deſer-

uire, debent ſe abſoluere ab implicatione temporalium.50.col.2.Quid mirum ſi temporalia caduca reſpuamus? Vide 6.7.8. Relinquimus non noſtra, dum temporalia relinquimus. 9. col.2. Secuti ſumus te, dixit, quia ſpiritualia bona ante nos debemus habere, at temporalia poſt nos. 31. col. 2. *Ecce nos reliquimus omnia,*particula *Ecce* diligentiam denotat in conuertendo ad Deum. 97. col.1. *Ecce nos reliquimus omnia,* non oſtenditur diu deliberaſſe de ſequendo Domino, cum tamen homines ſoleant diu de amplexanda virtute nutare, & dubitare, non ſic verò pro committendis peccatis.109.c.3.& 4. & 110.1. *Reliquimus omnia:* reliquerunt quidem mente, & corpore. 111.col.1. *Ecce nos reliquimus omnia,* laudandi in hoc diſcipuli, qui non diu hæſerunt in initio ſequelæ Chriſti, & virtutis, quod admodum nocet ſaluti.111.col.3. & 4. & 112. 1. & 2. Initia ad ſequelam Chriſti, & virtutem nullatenus omittenda.113. col.2.3. & 4. Contra eos, qui incipiunt, nec proſequuntur Dei ſequelam.116.col.1. & 2. & ſeq. *Ecce nos reliquimus omnia:* temporalia poſt ſe relinquere perfectum quidem. 120. col.2. & ſeq. *Reliquimus omnia.* Primus gradus perfectionis recedere à malo.124.col.3. *Secuti ſumus te:* qui Deum, cœleſtiáque bona ob oculos habet, facilè dimittit terrena. 137. col.3. & 4. *Amen dico vobis.* Fidentibus,& ſperantibus in Deo,nihil ſatisfacit niſi bonum cœleſte.138.c.1. *Quid ergo erit nobis?* Fœlices qui in Deo ſpem ſuam habent, & omnia terrena propter eum reliquerunt. 144. col. 3. & 4. & ſeq.
*Ecce nos reliquimus omnia,*ſed prius ſe quiſquam debet relinquere. 166. c.1.& 2.

In communi Virginum.

Simile eſt Regnum cœlorum decem virginibus. Cætera in nobis incerta, at mors certiſſima, proinde expectanda 9. col.3. Decipiuntur homines imprudentes vitæ longioris expectatione, & ideo non expectant ſponſum venturum.14. c.2. *Vigilate, quia neſcitis diem,*&c. 20.c.1.2.& ſeq. *Neſcio vos.* 20.col.3. & 4.vide etiam pro hoc argumento.21.c.1.& 2.Prudentia ſanctarum Virginum conſiſtit in præſtolanda, & præuenienda morte.21. col.4. *Neſcio vos:* grauior iſta ſententia eſt, quam ſit gehenna.32.c.1.Debemus inuigilare,vt aperiamus ſponſo, cum fores animæ noſtræ pulſet, ne cum pulſauerimus, ipſe reſpondeat, *Neſcio vos.*46.col.3. Chriſtus ſponſus animarum noſtrarum, proinde maximè diligendus, quærendus,& expectandus.53.col.4. *Vigilate,quia neſcitis,*imò ipſa incertitudo vitæ hoc monet,& clamat. 90. col.1.& 2.Stultæ Virgines dicuntur, quod ſibi non prouiderint.90. col.4. Omni tempore vigilandum, quia mortis tempus ſemper adeſt.90. c.4. & ſeq. & 98. 2. Mors incautos non inuenit ſapientes.93.c.4. Miſera imprudentia velle in morte lampades præparare.95.c.3.& 96.1. Prudentibus nulla vitæ ſecuritas.95.c.4. Debemus in vita lampades præparare. 96.c.3.& 4. Imprudentes,& deſides in ſe præparando ad mortem, ſibi inimici ſunt.96.c.4. & 97.1. Mortis incertitudo magis indicit, & monet præparationem.97.c.2.& 3.*Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei.* 98. col.4. & ſeq. Pro præparandis lampadibus, non multo opus eſt tempore, ſed quodlibet ſufficit.100. col.1. & ſeq. O quam deploranda eorum mors, quos inuenit imparatos. 103. col.1. & ſeq. Imprudens,& infœlix,qui ad vltimam horam præparationem remittit.

mittit.103.c.3.& 106.1.Contra eos, qui in rebus ad ſalutem conducentibus procraſtinantur. vide 105.col.4. Serò tandem expergiſci infœliciſſimum eſt.106.c.1.& 2. Lampades accenſæ inflammata opera indicant, & accenſa igni Spiritus ſancti.111.c.2. & 3.Fœlices,qui Deum expectant,& in illo ſpem ſuam collocant.144.c.3. 4.& ſeq. *Tunc ſurrexerunt omnes virgines.*Fruſtra fatuæ ſurgunt,quia fatuis gloriantur lampadibus. 212. col. 3. *Amen dico vobis, neſcio vos.*225.col.1. Præparandæ ſunt in hac vita lampades bonorum operum.292. & antea, & poſtea multa hac de re habentur latiſſimè; debéntque homines ab imprudentibus aliquibus diſcere, vt prudentes inueniantur. Qui in vltima hora de ſalute curant: ſtulti, & imprudentes deprehenduntur, quibus dicitur,neſcio vos.

In Dedicatione Eccleſiæ.

I*Ngreſſus Ieſus perambulabat Ierico*,&c. Ille feſtinans deſcendit. Diligentia in rebus conducentibus ad ſalutem laudanda.97.c.2.Contra eos vero qui procraſtinantur.105. col.4. Maximè laudanda eorum conuerſio, qui aſſueti ſunt vitiis.106.c.2.3.& 4. Vnde diutius deliberauit an obſequendum eſſet Chriſto Domino vocanti, cum tamen ſoleant homines diu deliberare de virtute, nihil vero circa vitia committenda. 109. col.3. & 4. Poſt diuinam vocationem minimè immorandum.108. col.4. vide etiam.109.1. Occaſiones ad ſalutem nullatenus omittendæ. 113. col.2.3. & 4. *Feſtinans deſcende*,&c.114.col.4. & 115.1. *Hodie ſalus huic domui facta eſt, eo quod & ipſe ſit filius Abraha.* 281.c.4.

FINIS.

Digitized by Google

5_2.2

Digitized by Google